UNIVERSAL
LIBRARY
OU_220717
UNIVERSAL
LIBRARY

BROWN BOOK

THE BOOK WAS DRENCHED

220717

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. 491·27 B72G Accession No. 11176

Author Bopp. Francisco.

Title Glossarium Sanscritum

This book should be returned on or before the date la t marked below.

1847

GLOSSARIUM SANSCRITUM

IN QUO

OMNES RADICES ET VOCABULA USITATISSIMA EXPLICANTUR ET CUM VOCABULIS GRAECIS, LATINIS, GERMANICIS, LITHUANICIS, SLAVICIS, CELTICIS COMPARANTUR

FRANCISCO BOPP.

BEROLINI
PROSTAT IN LIBRARIA DÜMMLERIANA
(GRUBE ET HARRWITZ)
MDCCCXLVII.
1847
EX OFFICINA ACADEMICA.

PRAEFATIO.

Continentur hoc libro omnes linguae sanscritae radices et vocabula usitatissima cum verbis graecis, latinis, germanicis, lithuanicis, slavicis, celticis comparata, et, quantum fieri potuit, librorum sanscritorum locis illustrata. Plurimae tamen radices apud auctores hactenus nondum repertae sunt, nonnullae tantum in dialecto Vêdicâ occurrunt, aliae cognatis linguis confirmantur. Ita obsoleta radix स्तिघ्, cui ascendendi notionem attribuunt grammatici, nostro *steigen*, graeco *στείχω, ἔστιχον*, russico *stignu* assequor (= स्तिघ्नोमि), lithuanico *staigio-s* festino, hibernico *staighre* gradus approbatur. Radicem क्षि ire nunc confirmatam videmus vetere linguae persicae dialecto, ubi *s'iyu* (*) item significat ire, unde *as'iyawam* ivi, profectus sum, quod saepius occurrit in memorabili Behistuniensi inscriptione, quam nuper edidit et ingeniose interpretatus est Vir clarissimus H. C. Rawlinson in libro *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, Vol. X.*

(*) *s'iyu* inserto *i*, quod semivocali *y*, si alia quam *h* eam praecedit consonans, semper anteponitur, pronomine *tya* excepto, inde e. c. *aniya* alius = अन्य, sed *thahyâmahya* appellamur (cum terminatione Parasmaipadi = Vêd. मसि) a radice *thah*, quam non cum Benfeyo (*Die Persischen Keilinschriften* p. 83. s. v. *that*) ad scrt. गद् retulerim, sed potius ad चक्ष् e चकास्, ita ut *h* respondeat sanscrito स्, et *th* sanscrito च् = *tsch*, sicut in *thastana*, quod Benfeyus apte ad sanscritum चेष्टन refert (l. c. p. 83.). Quod ad sibilantem attinet, quae in radice *s'iyu* respondet sanscrito क्षि, respiciatur zendicum *pĕrĕs'âmi* et neopersicum پرسم *pursem* = scrt. पृच्छामि interrogo, nec non antiquae Persicae radix *ras* venire, unde *arasam* veni, quod saepius in inscriptione Beh. occurrit, sanscritoque आक्रम् respondet. Aspiratam autem sibilantem in radice *s'iyu* adhiberi censeo propter sequentem vocalem *i*, quae non raro aspirationem in antecedentem consonantem infert, inde e, c. *am'iya* sum contra *amahya* sumus; ita *d'* (sic cum Holzmannio — *Beiträge zur Erklärung der persischen Keilinschriften* p. 61. — legimus pro Rawlinsonii *t'* et Lassenii *k'h*) nonnisi ante *i* vocalem loco fungitur sanscritorum द् et ध्, e. c. in *yad'iya* si, *prid'iya* χαῖρε, salve, quorum prius convenit cum sanscrito यदि, alterum terminatione aequat formas Vêdicas et Zendicas ut श्रुधि, 𐬯𐬙𐬏𐬌𐬛𐬌 *s'tûidhi* (gramm. comp. §. 450.). Sanscrito ज् respondent *g'* et *g''* (sic cum Holzmannio legimus pro Rawlinsonii *jh*, *j* et Lassenii *z'*, *g'*), quorum prius invenitur ante *a*, alterum ante *i*, itaque e. c. *g'ad'iya* dele, caede = जहि e हधि, *g''iwa* vita = जीव.

Multae quae a grammaticis Indicis inter radices receptae sunt formae non verae sunt radices, sed verborum denominativorum themata, ut e. c. कुमार्, कत्र्, मन्त्र्, स्तोम्; nonnullae syllabam reduplicativam continent, sicut e. c. जक्ष्, quod ortum est e घस् ejecto अ, जागृ e गृ, vel potius गर् (gr. ἐγείρω). Omnes enim, quae ex indigenorum grammaticorum sententiâ in ऋ vocalem desinunt radices, re verâ exeunt in अर्, quod in debilioribus formis in ऋ corripitur, in fortioribus retinetur, ideo e. c. कृत, कृत्वा, कर्तुम् a कृ, i. e. कर्. Etiam litterâ ॠ terminatae radices vere desinunt in अर्, quod in fortioribus formis aut conservant, aut in आर् producunt, in debilioribus autem in इर्, ante duas consonantes in ईर्, vel vi euphonicâ antecedentis labialis in उर्, ऊर् immutant; ideo e. c. किरामि, चकर, चकार, कीर्ये, कीर्ण, a कॄ, i. e. कर्; पिपर्मि, पुरु, पूर्ये, पूर्ण, a पॄ, i. e. पर्. Verba nonae classis earum, quibus grammatici vocalem ॠ attribuunt, radicum, syllabam अर् in temporibus specialibus corripiunt in ऋ, e. c. शृणामि a शॄ, i. e. शर्. Quam hac de re in libro *Vocalismus* inscripto (p. 177 - 193) fusius exposui, zendicâque europaeicisque cognatis linguis comprobare studui sententiam, nunc quoque confirmatam video priscorum Persarum linguâ, quae syllabam *ar* integram retinet in formis, ubi Sanscrita eam in ऋ corripit, vel in इर्, ईर्, उर्, ऊर् immutat; ita ut e. c. *barta* latus, sustentus, *karta* factus, *adarśnuś* (*) ausus est, *asariyata* occisus est respondeant formis sanscritis भृत, कृत, अधृष्णोत्, अशीर्यत (v. r. शॄ i. e. शर्).

Libri, quibus illustrandis hoc glossarium praecipue inservit, sunt hi: 1) *Indralôkâgamanam.* (**) 2) Diluvium cum tribus aliis Mahâ-Bhârati praestantissimis episodiis, Berolini 1829, apud Ferdinandum Dümmler. 3) Nalus Mahâ-Bhârati episodium (ed. 2. Berolini 1832 in librariâ Fr. Nicolai). 4) *Bhagavadgîta.* 5) *Hitôpadêsa.* 6) Urvasia, Câlidâsi fabula.

(*) *t* finale post antecedentem vocalem *u* transit in *ś*, post alias abjicitur, quam ob rem pro *par'uviyat* (Rawl. I. 7. 8. 45. *hacâ par'uviyat* ab antiquo) *par'uviyata* legendum esse censeo, quod suffixo cum sanscritis formis in तस् convenit (v. e. c. अतस्, इतस्, शत्रुतस्). Veri ablativi autem, quanquam formâ cum instrumentali conveniunt, sunt *kabug'iyâ* Cambyse (Rawl. I. 40.) et *dar'ugâ* (IV. 37.). Etiam *bâbir'uś* Babylone (II. 65.) verus est ablativus, nititurque formâ *bâbirut*, quocum conferantur ablativi zendici ut *tanaôṭ* (gramm. compar. §. 180.). Genitivi forma *bâbir'uwa* convenit cum sanscritis genitivis ut धेन्वास्, correpto *â* et abjecto *s*, sicut semper post antecedentem vocalem *a* vel *â*.

(**) Ardschuna's Reise zu Indra's Himmel nebst anderen Episoden des Mahâ-Bhârata, Berlin 1824, bei W. Logier.

SIGLORUM EXPLICATIO.

A. est 1) Atmanêpadum. 2) Arg'uni reditus ex Indri coelo. (*)
AM. est Amara-Kôscha.
BH. est Bhagavad-Gîta.
BHATT. est Bhatti-Kâvya.
BHAR. est Bhartriharis (ed. Bohlen).
BR. est Brahmani lamentatio. (**)
DEV. est Dêvîmâhâtmya (ed. Poley. Berol. apud Ferd. Dümmler).
DR. est Draupadiae raptus (in libro meo «Diluvium»).
GHAT. est Ghatakarpara (ed. Dursch. Berol. apud F. Dümmler).
GITA-G. est Gîta-Govinda ed. Lassen.
gr. est grammatica critica linguae Sanscritae. (***)
gr. comp. est grammatica comparativa («Vergleichende Grammatik etc.») Numeri indicant paragraphos.
H. est Hidimbi caedes. (**)
Hib. est Gaëlicum dialecti Hibernicae.
HIT. est Hitôpadêsa (ed. Bonn.)
IN. est Indralôkâgamanam. (**)
K. est Kâs'inâthus, grammaticus indicus, cujus radicum collectionem edidit Wilkinsius (The radicals of the Sanscrita Language, London 1815). (****)
Lass. est Lassenii Anthologia Sanscritica.
Lith. est Lithuanicum.
M. est Matsyôpâkhyâna, i.e. episodium de diluvio.
MAH. est Mahâ-Bhârata ed. Calc.
MAN. est Manu-Sâstra.
MR. est Mric'c'akatî.
N. est Nalus (Berol. apud Nicolai).
P. est 1) Parasmaipadum. 2) Pâtaliputra (ed. H. Brockhaus. Lipsiae 1835.)

(*) In libro meo «Diluvium» Berolini in libraria Dümmleriana.

(**) In libro meo «Ardschuna's Reise zu Indra's Himmel». Berol. apud Guilelmum Logier.

(***) Qui minore, germanice scriptâ utuntur grammaticâ, respiciant dicti libri tabulam synopticam (p. 370. sq.), quae utriusque libri regularum ordinem exhibet.

(****) Kâs'inâthi et Vôpadêvi grammaticorum explicationes nonnisi iis apposui radicibus, quarum significatio librorum locis non confirmari potuit. Ubi utriusque grammatici definitiones iisdem verbis sunt expressae, sigla omisi.

r. est 1) radix. 2) regula.

PAN. est Pâninis.

RAGH. est Raghu-Vansa (ed. Stenzler).

RAM. est Râmâyana ed. Seramp.

R. Schl. est Schlegelii editio Râmâyanae.

RIGV. est Rigveda-Sanhitae liber primus (sanscrite et latine edidit Fr. Rosen, cujus versionem locis laudatis apposui).

RIGV. V. est Rigvêdae liber quintus, cujus exempla e Vas'is'thi hymnis sumta affert Westergardius in libro suo *Radices Sanscritae* inscripto. (*)

RIGV. Sp. est Fr. Rosenii Rigva-Specimen.

s. est suffixum.

SA. est episodium de Sâvitria. (**)

SAK. est Sakuntala ed. Chézy.

SU. est Sundus et Upasundus. (***)

Th. est Thema.

UP. est Upakôsa (in libro «Pâtaliputra» ed. Brockhaus).

UR. est Urvasia (ed. Lenz, Berol., apud Ferd. Dümmler).

V. est Vôpadêvus grammaticus cujus radicum corpus, *Kavikalpadruma* inscriptum, edidit W. Carey in grammaticâ suâ.

Westerg. est Westergardii liber *Radices sanscritae* inscriptus.

(*) Dialectum Vêdicam nonnisi in iis respexi radicibus, quarum significationes librorum classicae linguae locis non confirmari potuerunt.

(**) In libro meo «Diluvium» Berolini apud F. Dümmler.

(***) In libro meo «Ardschuna's Reise zu Indra's Himmel». Berol. apud Guilelmum Logier.

अ

1. अ stirps demonstrativa; v. gr. 270.

2. अ (ut mihi videtur, a praec. v. gr. comp. 371.) particula negativa, quae vocabulis praefigitur per compositionem. Ante vocales ei additur न् euphonicum (v. gr. 114, 667 et cf. gr. ἀ, ἀν, lat. *in*, goth. et germ. *un*).

अंश् 10. *P.* (समाघाते *K.* विभाजने *V.*) coacervare, dividere. Scribitur etiam अंस्.

अंश *m.* (r. अंश् s. अ) 1) pars, portio. 2) humerus. SAK. 22.6. infr. (cf. germ. vet. *ahsala*, lat. *axilla*, v. sq, अंशल). Scribitur etiam अंस.

अंशल (a praec. s. ल) robustus. Scribitur etiam अंसल.

अंशु *m.* (r. अंश् s. उ) radius.

अंशुक *n.* pannus, vestis; स्तनांशुक tunica pectoralis. UR. 61.2.

अंशुमत् (ab अंशु s. मत्) 1) radiis praeditus. BH. 10.21. 2) *m.* sol.

अंस् 10. *P.* v. अंश्.

अंस *m.* v. अंश et cf. goth. *amsa* humerus.

अंसल (a praec. s. ल) fortis, robustus. AM.

अंह् 1. *A.* (grammatici scribunt अहि v. gr. 110[a].) ire (v. अंह्रि pes et cf. अङ्घ्).

अंहति *f.* (rad. अंह् s. ति, conservato charactere primae classis sicut in वसति q.v.) donum. AM.

अंहस् *n.* (r. अंह् s. अस्) peccatum. AM. (cf. अघ, आगस् et gr. ἄγος).

अंह्रि *m.* (r. अंह् s. रि) pes. AM. (cf. अङ्घ्रि).

अक् 1. *P.* (कुटिलायाङ् गतौ *K.* वक्रगतौ *V.* cf. अग्) flexuose, tortuose ire (cf. gr. ἀγκή, ἀγκαί, ἀγκών, lat. *angulus*).

अकण्टक (*BAH.* ex अ priv. et कण्टक hostis) liber ab hostibus.

अकत्थन (*KARM.* ex अ priv. et कत्थन a r. कत्थ् s. अन) non gloriosus, se non jactans. IN. 4.11.

अकस्मात् (*AVY.* ex अ priv. et ablat. interrogativi किम्, secundum analogiam adverbiorum साक्षात् et समन्तात्, v. gr. 675.) sine causa, subito. N. 21.22. HIT. 18.2.

अकाम (*BAH.* ex अ priv. et काम) invitus. N. 20.22.

अकार *m.* (ex अ sonus *a* et कार faciens) littera *a*. BH. 10.33. (v. gr. 4.).

अकाल (*BAH.* ex अ priv. et काल tempus) intempestivus. SU. 1.31.

अकूपार *m.* (cujus ripa ulterior non vilis i.e. non propinqua sed remota est, latus; *BAH.* ex अ priv. et कूपार quod ipsum est *BAH.* ex कू, producto ex कु q.v., et पार; cf. दूरपार) mare. AM.

अकृतबुद्धि (*BAH.* ex अकृत et बुद्धि) non factum intellectum habens, i.e. intellectu destitutus (cf. composita, quae a ज्ञात incipiunt).

अकृतबुद्धित्व *n.* (a praec. s. त्व) Abstractum praecedentis. BH. 18.16.

अकृतात्मन् (*BAH.* ex अकृत et आत्मन्) non factam animam habens, animâ privatus, i.e. improbus, insanus. N. 12.82. BH. 15.11.

अक्का *f.* mater (cf. lat. *Acca*).

अक्लिष्टकार (*KARM.* ex अक्लिष्ट inturbatus, non interruptus, indefessus — a r. क्लिश् praef. अ, s. त — et कार actio, nisus) indefessus nisus.

अक्लिष्टकारिन् (a praec. s. इन्) indefessum nisum habens. IN. 2.10.

अक्ष् 1. et 5. *P.* (सङ्घाते *K.* व्याप्तिसंहत्योः *V.*) coacervare, occupare.

अक्ष *m.* (v. ईक्ष् videre) 1) oculus, in fine compositorum

pro अक्षि — v. gr. 681. — c.c. पिङ्गाक्ष q.v. (gr. ὌΣΣΟ, ὈΚΚΟ per assimilationem ex ὈΞΟ, lat. *oculus* abjecto s, goth. *augô* — Th. *augan* — contra legem quâ plerumque tenues in aspiratas sunt conversae, quam ob rem *auhô* exspectaveris, cujus *au* ex vi euphonica litterae *h* explicari posset, ita ut genuinum *a* in *u* sit attenuatum (*) — sicut e.c. in lith. *ugni-s* = अग्नि ignis — vocali *u* vero, propter sequens *h*, *a* euphonicum sit praefixum; russ. *ôko;* v. अक्षि). 2) talus. N. 7. 5. 3) rota (cf. lat. *axis* = अक्षि q.v.; gr. ἌΞΟΝ = अक्षन् q.v.; germ. vet. *ahsa*, nostrum *Achse;* lith. *afzis* ejecto क्, *fz* = ष्). 4) currus. 5) secundum Wils. *a kind of seed used for rosaries* (Elococarpus). 6) dica, lis.

अक्षदर्शक *m.* (*tatp.* e praec. sgnf. 6. et दर्शक qui videt) judex. Am.

अक्षन् Thema defectivum, quo suppletur अक्षि oculus (gr. 165. cf. goth. Th. *AUGAN*, unde nomin. *augô*).

अक्षम (*karm.* ex अ priv. et क्षम potens, a r. क्षम् s. अ) impotens. Sa. 4. 20.

अक्षमात्र *n.* (ex अक्ष oculus et मात्र *n.* mensura, in fine compositorum significans *solus*, v. quoque suffixum मात्र, gr. 652.) temporis punctum, momentum. अक्षमात्रेण momento, statim. A. 8. 4.

अक्षमाला *f.* (ex अक्ष sgnf. 5. et माला sertum floreum) «*a rosarie*» Dev. 2. 23.

अक्षय (*bah.* ex अ *priv.* et क्षय *m.* exitium) liber ab exitio, sempiternus. N. 2. 18.

अक्षयत्व *n.* (a praec. s. त्व) Abstractum praecedentis, *Unvergänglichkeit.* Hit. 1. 8.

अक्षय्य (*karm.* ex अ priv. et क्षय्य fragilis, a r. क्षि s. य, gr. 629.) quod exstingui non potest, immortalis, perennis.

अक्षर *n.* (*karm.* ex अ priv. et क्षर periens, a r. क्षर् s. अ) 1) quod non perit, immortale, sempiternum (न क्षरती ’त्य् अक्षरम्, sic schol. Sridharasvâminus ad Bh. 8. 3.). 2) littera, syllaba. 3) एकम् अक्षरम् (unum immortale) syllaba sanctissima ओम्, quae tribus suis litteris tres deos altissimos exprimit, scilicet litterâ अ, quae cum sequente उ in ओ coalescit, deum Vischnum, उ Sivum et म् Brahmam. Bh. 10. 25.

अक्षवती *f.* (ab अक्ष *m.* talus, s. वत् in *fem.*) talarius lusus. N. 26. 10.

अक्षान्ति *f.* (*karm.* ex अ priv. et क्षान्ति patientia) invidia. Am.

अक्षि *n.* oculus (nom. irr. v. gr. 165. et अक्ष; lith. *aki-s*).

अक्षौहिणी *f.* exercitus completus, justum peditum, equitum, curruum et elephantorum numerum continens. Secundum Wils. ex अक्ष currus et ऊहिणी collectio, *vocalibus* अ *et* ऊ *irregulariter coalescentibus in* औ *pro* ओ).

अखण्ड (*non partem continens*, *bah.* ex अ priv. et खण्ड) totus, plenus. Sak. 35. infr.

अखिल (*non vacuum habens*, *bah.* ex अ priv. et खिल *n.* inane, vacuum) omnis, universus, totus. अखिलेन *adv.* omnino. N. 6. 8. Su. 3. 8. A. 3. 8.

अग 1. *P.* (कुटिलायाङ् गतौ *K.* वक्रगतौ *V.*) tortuose, flexuose ire; cf. अक्.

अग *m.* (*karm.* ex अ priv. et ग iens, a r. गा s. अ) 1) arbor. 2) mons.

अगद *m.* (*bah.* ex अ priv. et गद morbus) medicamentum. Am.

अगम *m.* (*karm.* ex अ priv. et गम iens, a r. गम् s. अ) arbor. N. 12. 103.

अगाध (secundum Wils. *bah.* ex अ priv. et गाध locus, situs cf. nostrum *Boden-los.* Derivari etiam potest a rad. गाह् submergi, quae primitive गाध् sonuisse videtur, v. gr. comp. 23.) valde profundus. N. 6. 13. — (Huc fortasse pertinent gr. ἀγαθός et goth. *gôths* (Th. *gôda*, abjecto *a* initiali) sicut scr. वरीयस् melior, वरिष्ठ optimus cum उरु magnus, latus cohaerent; v. gr. comp. 298.).

अग्नि *m.* 1) ignis. 2) Agnis, deus ignis (lat. *igni-s*, lith. *ugni-s*, slav. *ognj*, goth. *auhn'-s* hypocaustum, fornax

---

(*) V. librum meum «*Vocalismus*» p. 227. n. 16.

v. Graff I. p. 176.; huc etiam pertinere videntur gr. αἴγλη, ἀγλαός).

अग्निचित् *m.* (ex अग्नि et चित् colligens a r. चि adjecto त्, v. gr. 643.) ignis cultor, qui ignem sacrum sustinet. Am.

अग्निमत् (igne praeditus ab अग्नि suff. मत्) igni deditus, ignem colens. N. 12. 50.

अग्निपुरोगम (*bah.* ex अग्नि, et पुरोगम antecedens, e पुरस् in fronte et गम iens) cui Agnis antecedit, Agnem tanquam antecedentem habens. N. 5. 34.

अग्निशिख *m. n.* (*bah.* ex अग्नि et शिखा flamma) crocus. Am.

अग्निहोत्र *n.* (*tatp.* ex अग्नि et होत्र *n.* q. v.) ignis sacer, qui perpetuo alitur. Su. 2. 14. Sa. 1. 8. N. 12. 96.

अग्र *n.* 1) cuspis, cacumen, vertex. N. 8. 9. *Loc.* अग्रे ante, coram, c. *gen.* N. 23. 21. (cf. gr. ἄκρον). 2) *Adj.* insignis, eximius. A. 1. 8.

अग्रज *m.* (e praec. et ज natus) primogenitus, frater natu maximus.

अग्रतस् (ab अग्र s. तस्) in fronte, ante, coram, *cum gen.* Su. 3. 27. H. 4. 24. N. 24. 11.

अघ् 10. *P.* (पापकरणे *K.* तत्कृतौ *V.*) peccare. (non vera radix, sed verbum denominativum a sq. अघ).

अघ *n.* (r. अङ्घ् ire s. अ) peccatum. V. अनघ et cf. अंहस्.

अङ्क् 1. *A.* 10. *P.* signare, notare. Ur. 60. infr.; 83. 10. अङ्कित signatus, quod etiam ab अङ्क signum suff. इत derivari potest.

अङ्क *m.* (r. अङ्क् s. अ) 1) nota, signum. 2) gremium, secundum Wils. «*the flank or part above the hip*» (fortasse huc pertinet gr. ὄγκος): In. 1. 27. 2. 21. N. 23. 25. Sa. 5. 65. 3) actus scenicus.

अङ्कुर *m.* (r. अङ्क् s. उर) 1) cuspis, spiculum. Sak. 36. infr. 2) surculus.

अङ्कुश *m. n.* stimulus quo elephanti impelluntur. Dev. 7. 9.

1. अङ्ग् 1. *P.* (Grammatici scribunt अग् v. gr. 110[a].) ire (gr. ἐγγύς, ἐγγίζω?).

2. अङ्ग् 10. *P.* (लक्षणे *K.* पदे लक्ष्मणि *V.*) notare.

अङ्ग *n.* (r. अङ्ग् ire s. अ) 1) membrum. 2) corpus. 3) nomen sex librorum, quorum tres priores grammaticas tractant res, quartus sacros ritus, quintus explicationem obscurarum Vêdorum vocum, sextus mathematicam (v. Jones, *On the literature of the Hindus. Asiat. Res. t.* 1.). 4) subsidium, auxilium. Hit. 72. 3. v. अनङ्ग.

अङ्गण *n.* v. अङ्गन.

अङ्गद *m.* (ex अङ्ग et द dans) armilla quâ brachia superiora ornantur. Ur. 9. 18.

अङ्गन *n.* (r. अङ्ग् ire s. अन) atrium. Am. Scribitur etiam अङ्गण. Dev. 5. 50.

अङ्गना *f.* (r. अङ्ग् s. अन in *fem.*) femina. N. 3 18. 12. 61.

अङ्गराग *m.* (ex अङ्ग *n.* et राग *m.* color) odoratum unguentum, *nisi potius, quod vocis origini magis conveniret,* fucus, pigmentum. (Wils. explicat: *Perfuming the body after cleansing; smearing it with unguents of sandal etc.* Hem. 3. 299.) In. 5. 8.

अङ्गार *m. n.* carbo (lith. *anglì-s*, russ. *ûgolj*, v. gr. comp. 255. *g.*; nostrum *Kohle*, germ. vet. *col* et *colo*, angl. *coal*, abjectâ syllabâ *an*).

अङ्गारक *n.* nom. pr. Dr. 2. 11.

अङ्गीकृ (ex अङ्ग et कृ facere, gr. 653.) consentire, promittere. Up. 49. 73. 77.

अङ्गुरि *f.* (hoc et cognata vocabula अङ्गुरी, अङ्गुल, अङ्गुलि, अङ्गुली, अङ्गुष्ठ ab अङ्ग corpus, membrum descendere videntur, attenuato अ in उ, ita ut अङ्गुष्ठ proprie significet «in corpore stans»; formae अङ्गुलि etc. et अङ्गुरि nituntur eo, quod र् et ल् facile inter se permutantur) digitus.

अङ्गुरी *f.* id.

अङ्गुरीय *m. n.* (ab अङ्गुरि vel अङ्गुरी s. ईय) annulus.

अङ्गुरीयक (a praec. suff. क) annulus. Sak. 23. 3. (v. अङ्गुलीयक)

अङ्गुल *m.* pollex, digitus.

अङ्गुलि *f.* (v. अङ्गुरि) digitus.

अङ्गुली *f.* id.

अङ्गुलीयक *n.* (ab अङ्गुलीय - cf. अङ्गुरीय - s. क) annulus. Am.

अङ्घ् 1. *A.* (गत्याक्षेपे *K.* गतौ निन्दारम्भजवेषु *V.*) ire, despicere, incipere, properare. Haec radix, quam grammatici scribunt अघ् (v. gr. $110^{a)}$.), primitiva forma radicis अंह् q. v. esse videtur.

अङ्घ्रि *m.* (r. अङ्घ् s. रि) pes, arboris radix. Hit. 123. 8. (cf. अंह्रि).

अचल (*karm.* ex अ priv. et चल se movens, a r. चल् s. अ). 1) immobilis, immotus. Bh. 2. 53. 2) *m.* mons.

अचिर (*karm.* ex अ priv. et चिर longus) 1) *Adj.* brevis: अचिरेण कालेन brevi tempore. Br. 3. 7. 2) *Adv.* cum acc. instr. et ablat. terminatione: अचिरम्, अचिरेण, अचिरात्, brevi, mox, cito. Br. 1. 22. Dr. 5. 20. N. 13. 45. 20. 1.

अचिरप्रभा *f.* (non longum splendorem habens, *bah.* ex अचिर et प्रभा splendor) fulgur. Ur. 78. 15.

अच्छ clarus, translucidus. Am.

अच्युत (non lapsus, v. च्यु) 1) *Adj.* firmus, trop. excelsus, divinus, augustus. M. 20. 2) *m.* nomen Vischnûs et Krischni. Am.

अज् 1. *P.* (गतौ *K.* क्षेपे गतौ *V.*) ire, conjicere (gr. ἄγω, lat. *ago*).

1. अज *m.* (ut videtur a r. अज् s. अ) caper (lith. *oży-s*, russ. козёлъ v. अजा).

2. अज *m.* (*karm.* ex अ priv. et ज natus q. v.) 1) non natus. 2) nomen geniorum ordinis. Su. 3. 5.

अजगर *m.* (ex अज *m.* caper et गर, a r. गॄ, vorans) magnus serpens, secundum Wils. boa constrictor.

अजन्य *n.* (ex अ priv. et जन्य, a r. जन् s. य, gignendus) miraculum, portentum, prodigium.

अजस्रम् *Adv. cum. acc. term.* aeterne, in perpetuum, semper. Ut videtur ex अ priv. et जस्र, quod separatim non invenitur, a r. obsol. जस् occidere, s. र.

अजा *f.* (*fem.* τῦ अज) capra (gr. ΑΙΓ, lith. *oszkà*, russ. коза praefixo К sicut in *kostj* = अस्थि ὀστέον).

अजातव्यञ्जनाकृति (*bah.* ex अजातव्यञ्जन non natam barbam habens - *bah.* ex अजात et व्यञ्जन *n.* barba - et आकृति *f.* forma) imberbis (ad litt. non natam barbam habentis formâ praeditus). Br. 1. 28.

अजातशत्रु *m.* (ex अजात non natus et शत्रु hostis) non natos hostes habens, i. e. liber ab hostibus, nomen Yudhischthiri. A. 1. 4.

अजिन *n.* (ut mihi videtur, ab अज caper s. इन sicut gr. αἰγίς ab ΑΙΓ) pellis, nebris. Bh. 6. 11.

अजिह्म (*karm.* ex अ priv. et जिह्म) non curvus.

अजिह्मग (*karm.* e praec. et ग a r. गम् s. अ) 1) non flexuose iens. 2) *m.* sagitta.

अजीवित *n.* (*karm.* ex अ priv. et जीवित *n.* vita, a r. जीव् s. त) mors. Br. 2. 31.

अज्ञातवास (ex अज्ञात a r. ज्ञा, et वास habitatio) 1) *m. karm.* incognita habitatio. In. 5. 57. 2) *Adj. bah.* incognitam habitationem habens, hinc *Adv.* अज्ञातवासम् incognitâ habitatione. Na. 15. 20. 25. 11.

1. अञ्च् 1. *P. A.* (grammatici scribunt etiam अच्, gr. $110^{a)}$.) 1) ire, in compositis ut प्राच्, quod in casibus fortibus sonat प्राञ्च्, v. gr. 196. sq. 2) venerari, colere. — अञ्चित 1) erectus, *de pilis*, v. apud Wils. रोमाञ्चित *«having the hair of the body erect, considered as a proof of exquisite pleasure, enraptured, delighted.»* 2) pulcher, *de oculis, palpebris et superciliis*, ubi primitive item «erectus» significare videtur: N. 12. 45. अञ्चितेक्षण pulchros oculos habens; Ragh. 5. 76. अञ्चिताक्षिपक्ष्मन् pulchras oculorum palpebras habens (Comment. Calc. अञ्चितानि सुन्दराणि अक्ष्णोर् नेत्रयोर् पक्ष्माणि यस्य); अञ्चितभ्रू *f.* Wils. ed. 2. *«a woman having beautifull eye brows».*

2. अञ्च् 10. *P.* (व्यक्तायाम् वाचि *K.* व्यक्तौ *V.*) clare, distincte loqui.

अञ्चल *n.* (r. अञ्च् s. अल) finis, margo vestis. Hit. 83. 8.

अञ्चित v. 1. अञ्च्.

अञ्चितपत्राक्ष (*bah.* ex अञ्चितपत्र pulchra folia habens, quod hoc in composito lotum florem significare videtur, et अक्ष oculus) loto similes oculos habens. Su. 3. 25.

Confirmari possit conjectura mea lectione ed. Calc. अञ्चितपद्माक्ष i.e. pulchro loto similes oculos habens. Fortasse tamen genuina lectio est अञ्चितपक्ष्माक्ष i.e. pulchris palpebris praeditos oculos habens; cf. supra memoratum अञ्चिताञ्चितपक्ष्मन्.

अञ्छ् 1. *P.* (आयामे, grammatici scribunt अञ्छ्, gr. 110[a].) longum esse.

अञ्ज् 7. 10. *P.* (अनज्मि, अञ्जयामि; अञ्ज् 10. a grammaticis scribitur अञ्ज्) 1) ire, v. अञ्जस्. 2) splendere. 3) oblinere, ungere, *praesertim* cl. 10. MAN. 4.44.: अञ्जयन्ती स्वके नेत्रे oblinens oculos suos (lat. *ungo*).
c. वि *Caus.* 1) manifestare, arguere. MAN. 10.38. *Pass.* व्यज्यते (gr. 503. 538.). HIT. 103.20. 2) creare. MAN. 1.6.

अञ्जन *n.* collyrium. HIT. 74.4.

अञ्जलि *m.* manuum junctio, implicatio (Wils. explicat: *The cavity formed by putting the hands together and hollowing the palms, as if to receive water, etc.*).

अञ्जस् *n.* (r. अञ्ज् s. अस्) celeritas. SA. 6.44. instr. अञ्जसा *Adv.* celeriter.

अट् 1. *P. A.* ire, incedere, ambulare. RAM. ed. Ser. III. 52. 18.: अटन्ति राजमार्गेषु कुञ्जराः incedunt in regiis viis elephanti; III. 70. 63.: मृगयाम् अटति venatum it; N. 2.13. 10.1.: अटमान.
c. परि circumgredi. HIT. 42.13.

अटन *n.* (r. अट् s. अन) ambulatio, iter, peregrinatio. HIT. 28.108.

अटवी *f.* sylva. HIT. 41.1.

1. अट्ट् 1. *A.* (अतिक्रमे *K.* अतिक्रमे, वधे *V.*) superare, occidere.

2. अट्ट् 10. *P.* (अनादरे *K.*) despicere, vilipendere.

अट्टहास *m.* (ex अट्ट multus - a r. अट् s. अ - et हास risus) risus vehemens, cachinnus, hinnitus. DEV. 2.31. 9.21.

अट्टाल *m.* palatium.

अट्टालक *m.* (a praec. s. क) ut videtur i.q. अट्टाल vel अट्टालिका; secundum Wils. *«a room on the top of a house»*. A. 10.3. ubi अट्टाल pro अद्दाल scribendum.

अट्टालिका *f.* secundum Wils. *«a palace, an upper roomed house»*.

अठ् 1. *P.* (गतौ) ire.

1. अड् 1. *P.* (उद्यमे) operam dare, adniti.

2. अड् 5. *P.* (व्यापने) occupare.

अड्ड् 1. *P.* (अभियोगे) niti, contendere, petere.

1. अण् 1. *P.* (शब्दे) sonare.

2. अण् 4. *A.* (प्राणने) spirare, spiritum trahere. cf. अन्.

अणक (r. अण् s. अक) inferior, pravus, vilis. AM.

अणीयस् (ab अणु s. comp. ईयस्) minor, parvulus, perexiguus. BH. 8.9.

अणु (*f.* अण्वी) parvus, exiguus. N. 8.32. BH. 8.9.

अण्ठ् 1. *A.* (गतौ, grammatici scribunt अठ्, praet. red. आनण्ठे gr. 433.) ire.

अण्ड *n.* 1) ovum. 2) testis, testiculus. HIT. 49.16.

अण्डज *m.* (ovo natus, ex अण्ड et ज) avis.

अत् 1. *P.* (सातत्यगमने) continuo ire, peragrare (v. अतस).

अतट *m.* (*BAH.* ex अ priv. et तट ripa) praecipitium. AM.

अतथोचित (*KARM.* ex अ priv. et तथोचित, *KARM.* e तथा sic et उचित dignus, merens, a r. उच्) non sic dignus, non hac re dignus, non hoc merens. H. 1.33. N. 15.17.

अतन्द्रित (*KARM.* ex अ priv. et तन्द्रित, quod separatim non invenitur, lassitudine affectus, lentus, negligens, a तन्द्रा *f.* s. इत) 1) indefessus. 2) non lentus, non negligens. N. 15.14. 17.46. 20.36. M. 45.

अतप्ततपस् (*BAH.* ex अतप्त - ex अ priv. et तप्त part. pass. a r. तप् q.v. - et तपस् *n.* q.v.). Non absoluta sacra tormenta habens (*nicht gebüßte Buße, nicht vollbrachte fromme Selbstqual habend*). IN. 1.17. 2.4.

अतस् (a stirpe pronominali अ, gr. 270., s. तस्) 1) inde, hinc, illinc. N. 9.23. 2) ideo, igitur, itaque. BR. 2.30. SA. 5.11. 3) in comparationibus pro ablativo pronominis इदम् substantive posito usurpatur. H. 1.29.35. — Ante निमित्तम् (causâ, propter) genitivi fungitur vice:

अतो निमित्तम् hujus causâ. Adverbia परम् ultra, ulterius, et ऊर्द्धम् sursum, post अतस् tempus futurum indicant: अत:परम् Bh. 2. 12. अत ऊर्द्धम् N. 25. 15. Bh. 12. 8. inde in posterum. — *Adv.* परम् post अतस् ad locum quoque refertur: N. 9. 23.

अतस *m.* (r. अत् s. अस) aër, ventus.

अतसी *f.* linum, Wils. «*cummon flax*». Am.

अति *Praep. praef.* (ut mihi videtur a stirpe pronominali अ s. ति ut इति ita ab इ) 1) in compositione cum radicibus: super, supra, trans, ultra. 2) in compos. cum nominibus: *id. et* valde (lat. *at* in *atavus*, v. gr. comp. 425.) probabiliter etiam et, quod ad अथ quoque referri possit; germ. vet. *anti, unti, inti, unde, indi* etc., angl. *and*, nostrum *und*, insertâ nasali; gr. ἔτι, ἀντί, lat. *ante*; lith. *ant* super, goth. *and* partim ad अति ἀντί partim ad अधि pertinere videtur, respondet ei in prima sgfc. nostrum *ent-* et *ant-* in *antworten, entsprechen* etc.).

अतिथि *m.* hospes, *Gast.* Dr. 3. 8.

अतिथित्व *n.* (a praec. s. त्व) hospitalis exceptio. Dr. 3. 9.

अतिपात *m.* (r. पत् praef. अति transscendere, violare, s. अ) actio transscendendi, violatio, neglectio, derelictio. Sak. 6. 11.: अन्यकार्यातिपात alius negotii derelictio.

अतिमात्र (*Avy.* ex अति et मात्र *n.* modus, mensura) ultra modum.

अतियशस् *Adj.* (*Bah.* ex अति et यशस् *n.* qui ultra gloriam est, gloriam superat) valde celeber, valde gloriosus. N. 8. 4.

अतिशयम् (ex अति et शय a r. शी jacere s. अ) ultra modum, abundanter, effuse. Ur. 91. 3. infr.

अतिशयिन् (ex अति et शयिन् a r. शी jacere s. इन् nisi a substantivo अतिशय abundantia s. इन्) immodicus, effusus. Ur. 93. 14.

अतिसर्ग *m.* (r. सृज् dimittere praef. अति s. अ) donatio. A. 5. 53. Ragh. 10. 43.; cf. अतिसर्जन.

अतिसर्जन *n.* (r. सृज् dimittere praef. अति s. अन) donatio. Am.

अतीव (ex अति et इव sicut, hic pleon.) valde. In. 5. 9. N. 1. 13.

अतुल (*Bah.* ex अ priv. et तुला *f.* similitudo) similitudinis expers, incomparabilis. In. 3. 10. H. 3. 21.

अत्ता *f.* mater (cf. goth. *atta* Th. *attan* pater et *aithei* Th. *aithein* mater).

अत्यद्भुत (*Bah.* ex अति et अद्भुत *n.* q. v., quod ultra miraculum est) valde miraculosus, prodigiosus, stupendus. Su. 1. 23. N. 20. 25.

अत्यन्तम् (*Avy.* ex अति et अन्त *m. n.* finis) ultra modum. N. 16. 20.

अत्यय *m.* (r. इ, praef. अति s. अ) discessus, abitio, inde obitus, mors; cum तप calor: तपात्यय caloris discessus vel obitus, inde secundum *Hem.* pluviosum anni tempus. Sak. 49. 5.

अत्यर्थम् (*Avy.* ex अति et अर्थ *m.* res) ultra modum. Su. 3. 25. N. 11. 20.

अत्र (a stirpe pronominali अ - gr. 270. - s. त्र) hic, illic. In lingua scenica saepe praefigitur voci भवत् et ejus fem. भवती.

अत्रि *m.* hostis, inimicus, adversarius.

अथ (ut mihi videtur, a stirpe pronominali अ suff. थ sicut कथम् a क) 1) at, in initio sententiae. N. 2. 28. 5. 1. 2) et, etiam. In. 1. 18. 2. 13. Br. 2. 3. 3) tunc, illo tempore. Su. 4. 15. H. 1. 21.'22., confer तदा. 4) deinde, tum, post. N. 1. 25. Su. 1. 18. 5) explet. praecipue ante वा q. v. (lat. *at*).

अथवा (अथ + वा) 1) vel, sive, *saepissime.* 2) attamen. Sak. 8. 5. Hit. 23. 1.

अथो (अथ + उ) 1) deinde, tum. In. 3. 2. Su. 1. 12. Bh. 4. 35. 2) et, etiam. Br. 1. 31.

अद् 2. *P.* edere (अद्मि, lith. *edmi*, slav. *jamj* pro *jadmj*, 3. p. pl. *jadjatj*, gr. comp. 460.; gr. ἔδω, lat. *edo*, goth. rad. *AT* unde praes. *ita*, praet. *at*, v. gramm. comp. p. 115.).

अद *Adj. et Nom. agentis in fine comp.* (r. अद् s. अ) edens. H. 2. 2.

अदक *Adj. et Nom. agentis in fine comp.* (r. अद् s. अक) edens. H. 2. 30.

अदय (*BAH.* ex अ priv. et दया) misericordiae expers, vehemens. UR. 85. 2.

अदर्शन *n.* (ex अ priv. et दर्शन) invisibilitas. M. 53. IN. 1. 31.

अदस् *Pron. demonstr.* (*nom. m. f.* असौ, *n.* अदस् gr. 271.) hic, ille.

अदृश्यत् (ex अ priv. et दृश्यत् part. pass. praes. a r. दृश् s. अत् gr. 597.) quod non cernitur.

अदृष्टपूर्व (*KARM.* ex अदृष्ट non visus et पूर्वम् prius, gr. 680.) antea non visus. N. 13. 20.

अदैव (*BAH.* ex अ priv. et दैव *n.* fatum) liber a fato. N. 13. 40.

अद्भुत 1) admirabilis. BH. 18. 76. 2) *n.* mirum, miraculum, portentum, prodigium. SU. 1. 11. *Fortasse forma corrupta est vocis* अतिभूत (quod est ultra id, quod existit), *suppresso* त *et correpto* उ.

अद्भुतकर्मन् (*BAH.* e praec. et कर्मन् *n.*) miro facto ortus, *ad. litt.* mirum factum habens. IN. 1. 30.

अद्भुतोपम (*BAH.* ex अद्भुत et उपमा similitudo) miraculi similitudinem habens, mirificus. A. 3. 41.

अद्मर (r. अद् s. मर) vorax. AM.

अद्य *Adv.* hodie, nunc. gr. 685. n. *.

अद्रव्य (*BAH.* ex अ priv. et द्रव्य opes) inutilis, non habilis, non aptus. HIT. 8. 1.

अद्रि *m.* mons.

अद्रिसार *m.* (*BAH.* e praec. et सार *m.* q. v.) ferrum.

अद्रिसारमय (a praec. s. मय) ferreus.

अद्रोह *m.* (*KARM.* ex अ priv. et द्रोह odium) vacuitas odii, amor, benevolentia. SA. 5. 34. BH. 16. 3.

अधन (*BAH.* ex अ priv. et धन *n.*) non divitias habens, pauper.

अधम (ut mihi videtur, a stirpe pronominali अ s. धम pro superl. suff. तम, gr. comp. p. 393.) 1) inferior, infimus (lat. infimus insertâ nasali, cum *f* pro ध् sicut e. c. in *fumus* = धूम). 2) vilis, abjectus. DR. 5. 20.

अधर (ex अ s. धर pro तर, v. अधम) inferior (cf. slav. *dalje* infra, *dalû* in profundum, abjecto *a* et *r* mutato in *l*, sic goth. *dala-thrô* ab imo, v. gr. comp. p. 398.; lat. *infra, inferior*, v. अधम). 2) labium inferius; अधरौ labia. URV. 64. 9. 68. 2.

अधर्म *m.* (*KARM.* ex अ priv. et धर्म *m.*) injustum, nefas, peccatum. BR. 2. 34. BH. 18. 32.

अधस् (ut mihi videtur a stirpe pronominali अ s. धस् pro तस्, v. अधम) 1) *Adv.* infra, subter, subtus. IN. 5. 10. 2) *Praep. cum gen.* sub. UP. 10.

अधस्तात् (a praec. s. स्तात् gr. 652.) sub *c. genit.* HIT. 111. 15.

अधि *Praef.* (ut mihi videtur a stirpe pron. अ s. धि, quod cum gr. θι in ὄθι, πόθι etc. convenit) super, ad (lat. *ad* et verisimiliter *aes* in *aes-timo* mutato *d* in *s* propter sequens *t*, et *i* vocali τοῦ अधि regressâ in antecedentem syllabam. Huc etiam retulerim *usque* i. e. *us-que* pro *ad-que* secundum analogiam τοῦ *esca* pro *ed-ca* a rad. *ED*, et *a* mutato in *u* propter sequens *s*, sicut e. c. in *edimus* = अद्मस्. E germanicis linguis huc trahimus goth. et angl. *at*, porro goth. *and* pro nonnullis ejus significationibus, et *und* usque, insertâ nasali, sicut in nostro *und* = अति q. v.).

अधिक (ab अधि s. क) superior, major. BR. 1. 18. 30. N. 11. 16., *sehr grofs.* N. 23. 10.

अधिकम् (*acc.* praec.) supra, plus, amplius; c. acc. N. 21. 27.

अधिकारण्य *n.* (ab अधिकारण praevalens, praepollens s. य) auctoritas, dignitas, praestantia. HIT. 97. 12.

अधिकार *m.* (a r. कृ praef. अधि s. अ) munus, officium, dignitas, administratio. HIT. 49. 17. 18. 61. 7.

अधिकारिन् (a praec. s. इन्) munere aliquo fungens, muneri alicui praepositus. HIT. 61. 7.

अधिगम *m.* (r. गम् praef. अधि s. अ) aditus, adventus, accessus. UR. 89. 7.

अधिगमन *n.* (r. गम् s. अन) id. N. 24. 27.

अधिज्य (*BAH.* ex अधि ad et ज्या nervus *arcûs*) nervo instructus. SAK. 30. 6. 38. 11.

अधित्यका *f.* (ut videtur, ex perdito primitivo अधित्य - quod ipsum descendit ab अधि s. त्य cui respondet lat. s. *tiu-s* τȣ *propitiu-s* (*) et gr. σσο, per assimilationem ex σjο, τȣ περισσός - s. क in *fem.*) regio in montis vertice (cf. उपत्यका). Hit. 101. 18.

अधिप *m.* (r. पा s. अ) dominus, imperator, moderator. *In fine comp.* N. 5. 29. 24. 42.

अधिपति *m.* (*KARM.* ex अधि et पति dominus) dominus supremus, imperator, rex. N. 12. 33.

अधिराज *m.* (*KARM.* ex अधि et राज rex) id. Ur. 68. 13.

अधिवास 1) (a r. वस् habitare s. अ) sedes, domicilium. Dev. 4. 10. 2) (a r. वास् odoribus imbuere, «*to perfume, to incense*») odor suavis, unguentum suave. In. 2. 17.

अधिवासित (a praec. s. इत nisi a r. वास् s. त) odoribus suavibus imbutus. Ur. 74. 20.

अधिष्ठान *n.* (r. स्था praef. अधि - gr. 109. - s. अन) 1) dominatio, moderatio, regimen. Bh. 18. 14. 2) urbs, imperium, regnum. N. 26. 28. Bh. 3. 40.

अधीत v. इ praef. अधि.

अधीन (*BAH.* ex अधि et इन dominus) qui in potestate alicujus est, subjectus alicui; v. पराधीन et स्वाधीन.

अधुना nunc.

अधोमुख (*BAH.* ex अधस् et मुख *n.*) deorsum os habens, demisso ore. N. 9. 15.

अध्यक्ष *m.* (ex अधि et अक्ष oculus) inspector, antistes, praefectus. N. 15. 6. Bh. 9. 10.

अध्ययन *n.* (r. इ praef. अधि s. अन) lectio, perfunctio, effectio. Bh. 11. 48.

अध्यवसाय *m.* (r. सो praef. अधि + अव s. य) opera, contentio, studium, nisus. Hit. 36. 3.

अध्यापक *m.* (qui facit ut aliquis legat, a r. इ, praef. अधि unde in forma caus. anom. अध्यापय् - gr. 521. - s. अक) praeceptor, magister. Am.

अध्याय *m.* (r. इ cum *Vriddhi* s. अ) lectio, sectio, caput *Vedorum* et aliorum librorum, qui philosophicas res tractant.

(*) V. Gramm. comp. p. 400.

अध्युषित v. वस् praef. अधि.

अध्वग *m.* (ex अध्वन् via et ग iens) viator. Hit. 85. 8.

अध्वन् *m.* (ut videtur a r. अत् ire anomale mutato त् in ध् s. वन्) via. N. 19. 12.

अध्वनीन *m.* (a praec. s. ईन) viator. *Fem.* अध्वनीना. Am.

अध्वन्य *m.* (ab अध्वन् s. य) viator. Am.

अध्वर *m.* sacrificium. Br. 2. 17.

1. अन् 2. *P. A. A.* (अनिमि - gr. 354. - अन्ये) spirare, unde e. c. अनिल ventus, प्राण spiritus etc. (goth. *uz-ana* exspiro, germ. vet. *unst* procella - Th. *unsti* - *un-s-ti* inserto euphonico *s*, v. gr. comp. 95.); gr. ἄνεμος, lat. *animus*).

2. अन् *Praef.* v. अ.

अन stirps demonstrativa defect. v. gr. 270. (lith. *ana-s* vel *an'-s* ille fem. *ana*, slav. *on, ona, ono* v. gr. comp. 372; gr. ἄν, ἀνά, ἐν, ἔν-θα, ἔν-θεν, εἰ-ς; lat. *an, in*; goth. *ana* (nostrum *an*) *in*, fortasse etiam *ana-ks* subito, slav. *na* in, supra. V. gr. comp. 372. 373.).

अनघ (*BAH.* ex अन् et अघ *m.*) liber a peccatis. H. 2. 25.

अनङ्ग (*BAH.* ex अन् priv. et अङ्ग q. v.) 1) corpore destitutus nomen dei amoris. 2) auxilio, potestate destitutus. Hit. 72. 9.

अनडुह् *m.* (v. gr. 215.) taurus, bos.

अनन्त (*BAH.* ex अन् priv. et अन्त) 1) *Adj.* finem non habens, immensus, infinitus. 2) *m.* nomen regis serpentum, qui in tartaro habitant. Bh. 10. 29.

अनन्तर (*BAH.* ex अन् et अन्तर *n.* intervallum) intervallum non habens, proxime sequens, proximus. Sa. 4. 16. — तदनन्तर ei proximus. N. 22. 16.

अनन्तरम् (*AVY.* ex elementis praec. v. gr. 675.) proxime post, statim. A. 1. 4.

अनन्यमानस (*KARM.* ex अन् priv. et अन्यमानस aliam cogitationem habens, *BAH.* ex अन्य alius et मानस *n.* mens) non aliam cogitationem habens. In. 5. 4.

अनपकारिन् (*KARM.* ex अन् et अपकारिन् a r. कृ s. इन्) non offendens. Br. 1. 27.

अनभिज्ञ (*KARM.* ex अन् et अभिज्ञ gnarus, a r. ज्ञा s. अ) ignarus, inscius.

अनर्घ्य (ex अन् priv. et अर्घ्य a r. अर्घ् occidere s. य) non occidendus, v. sq.

अनर्घ्यत्व *n.* (a praec. s. त्व) Abstractum praecedentis, *Untödtbarkeit.* HIT. 1. 8.

अनर्थ *m.* (ex अन् priv. et अर्थ q. v.) res adversa, infortunium. HIT. 2. 11. 42. 18.

अनर्थक (a praec. s. क vel अक) infelix. BR. 1. 15.

अनर्ह (*KARM.* ex अन् et अर्ह) indignus. BR. 2. 16.

अनल *m.* (ut videtur, a r. अन् s. अल) ignis, Deus ignis.

अनवम (*KARM.* ex अन् priv. et अवम vilis, abjectus) non vilis. DR. 5. 11.

अनवद्याङ्ग (*BAH.* ex अनवद्य non humilis, non vilis - ex अन् et अवद्य - et अङ्ग) pulchris membris, pulchro corpore praeditus. N. 1. 12.

अनवस्थित (*KARM.* ex अन् priv. et अवस्थित a r. स्था praef. अव s. त) inconstans, mobilis, levis. UR. 27. 4. infr.

अनवस्थिति *f.* (*KARM.* ex अन् priv. et अवस्थिति a r. स्था praef. अव s. ति) inconstantia, mobilitas, levitas.

अनस् *n.* (r. अन् s. अस्) currus. AM.

अनसूय (*BAH.* ex अन् et असूया *f.* exsecratio, vel *KARM.* ex अन् et असूय exsecrans) exsecrationis expers, non exsecrans. BH. 18. 71. SA. 2. 19.

अनसूयक (ex अन् neg. et असूयक exsecrans) i. q. praec. N. 12. 46.

अनसूयु (*KARM.* ex अन् et असूयु exsecrans, q. v.) non exsecrans. BH. 9. 1.

अनहङ्कृत (*KARM.* ex अन् et अहङ्कृत ex अहम् ego et कृत factus) non sui studiosus. IN. 4. 12.

अनागस् (*BAH.* ex अन् et आगस् *n.*) liber a peccatis, offensionibus, vitiis. BR. 2. 14.

अनात्मन् (*BAH.* ex अन् et आत्मन्) animam aut semet ipsum non habens, animae aut suimet ipsius non compos; *secundum schol.* qui animam aut semet ipsum non vicit: «अनात्मनो ऽजितात्मनः». BH. 6. 6.

अनात्मवत् (*KARM.* ex अन् et आत्मवत् ab आत्मन् *m.*) sui, aut animae non compos. N. 20. 31. SA. 5. 22.

अनाथ (*BAH.* ex अ priv. et नाथ dominus) domino orbatus. BR. 2. 10. 15. 3. 2.

अनादर *m.* (*KARM.* ex अन् priv. et आदर observantia) contemtio. HIT. 70. 4.

अनाप्लुताङ्ग (*BAH.* ex अनाप्लुत non lautus, et अङ्ग *n.*) non lautum corpus, non lauta membra habens. IN. 2. 5.

अनामय (*BAH.* ex अन् priv. et आमय *m.* morbus) 1) *Adj.* sanus, salvus, valens. DR. 4. 10. 2) *Subst. n.* sanitas, salus, valetudo. BR. 1. 19. N. 2. 15.

अनायुष्य (*KARM.* ex अन् priv. et आयुष्य senectutem afferens, admittens, ab आयुस् *m.* s. य) non senectutem ferens, perniciosus, funestus. DR. 7. 4.

अनार्तव *Adj.* (*KARM.* ex अन् priv. et आर्तव q. v.) anni tempori non consentaneus, germ. *unjahrszeitlich.* H. 1. 18.

अनावृत्त (*KARM.* ex अन् et आवृत्त a r. वृत् s. त) non electus. IN. 5. 42.

अनाहिताग्नि (*BAH.* ex अनाहित non positus, a r. धा, et अग्नि *m.* ignis) non positum ignem sacrum habens, non deditus igni. IN. 2. 4.

अनिन्दित (*KARM.* ex अ priv. et निन्दित a r. निन्द् s. त) non spretus. IN. 5. 45. N. 22. 2. 26. 15.

अनिमिष (*KARM.* ex अ priv. et निमिष nictans, a r. मिष् s. अ) *Adj.* non nictans, non connivens. IN. 5. 28. SU. 1. 10. *Subst. m.* 1) deus. 2) piscis. AM.

अनिल *m.* (r. अन् spirare s. इल) ventus. DR. 6. 6.

अनिशम् (*AVY.* ex अ priv. et निशा *f.* nox) aeterne, semper.

अनीक *m. n.* exercitus. HIT. 95. 19.

अनीकविदारण (qui exercitum rumpit, *BAH.* ex praec. et विदारण laceratio) n. pr. DR. 2. 13.

अनु *Praep. praef. et separ.* (ut mihi videtur, a stirpe pronom. अन, mutato अ in उ, cf. interrogativi stirpes क, कि, कु) post, secundum. c. *acc.* SAK. 6. 11: अनु मालिनीतीरम् secundum Maliniae ripam.

अनुकम्पा *f.* (r. कम्प् tremere, commoveri, s. आ) amor, misericordia. BH. 10. 11.

अनुकम्पिन् (a praec. s. इन्) amore, misericordia praeditus. IN. 4. 12.

अनुकार *m.* (r. कृ facere praef. अनु s. अ) imitatio, similitudo. DEV. 4. 11.

अनुकारिन् (r. कृ praef. अनु s. इन्) 1) imitans, similis. UR. 75. 20. SAK. 39. 5. 11. 2. infr.

अनुकीर्ण v. कृ praef. अनु.

अनुकूल (*BAH.* ex अनु et कूल *n.* ripa, littus) secundus, prosper, faustus. SA. 5. 30.

अनुक्रोश *m.* (r. क्रुश् clamare, vocare, s. अ) miseratio, misericordia.

अनुक्षणम् (*AVY.* ex अनु et क्षण momentum) quovis momento, perpetuo. HIT. 59. 17. (cf. अनुदिवसम्).

अनुग (r. गा praef. अनु s. अ) sequens. DR. 9. 14.

अनुगति *f.* (r. गम् s. ति) actio sequendi. H. 11. 8. (de compositis sicut गतानुगतिक v. gr. 665.).

अनुचर *m.* (r. चर् s. अ) 1) qui sequitur, comes, socius. HIT. 17. 20. 2) servus, subjectus. DR. 8. 59.

अनुज *m.* (ex अनु et ज natus) qui post natus est, frater minor. BR. 3. 8.

अनुजीविन् *m.* (r. जीव् vivere s. इन्) servus, subjectus. HIT. 73. 3.

अनुज्ञा *f.* (r. ज्ञा scire) 1) jussum, praeceptum. 2) venia, permissio. IN. 4. 4. H. 1. 45.

अनुताप *m.* (r. तप् urere s. अ) dolor, moeror, sollicitudo, poenitentia. SAK. 53. 16.

अनुत्तम (qui altissimum non habet, qui ipse altissimus est, *BAH.* ex अन् priv. et उत्तम) optimus, praestantissimus, maximus, gravissimus.

अनुत्सुक (ex अन् priv. et उत्सुक q. v.) modestus, v. sq.

अनुत्सुकता *f.* (a praec. s. ता) modestia. UR. 10. 20.

अनुदर्शन *n.* (r. दृश् praef. अनु respicere, s. अन) respectus, ratio. BH. 13. 8.

अनुदिवसम् (*AVY.* ex अनु et दिवस) quovis die, in diem, diem de die. SAK. 47. 2. infr.

अनुनय (r. नी ducere s. अ) reverentia, observantia, obsequium. HIT. 68. 2. 123. 5. UR. 33. 9.

अनुपदम् (*AVY.* ex अनु et पद् pes) e vestigio, statim. SAK. 39. 7.

अनुपूर्वेण (ex अनु et पूर्व *n.* prius, *in instrum.*) ordine, ex ordine, ita ut a priore aut praestantiore incipiatur et ad sequentes transeatur. SA. 4. 11.

अनुबन्ध *m.* (r. बन्ध् ligare s. अ) 1) vinculum. URV. 29. 4. infr. 2) impedimentum. SA. 6. 28. 3) indicium. SAK. 59. 2. infr. 4) consecutio *temporis,* posterum tempus. BH. 18. 39.

अनुबन्धक (a praec. s. क vel अक) conjunctus. URV. 90. 4. infr.

अनुबन्धिन् (ab अनुबन्ध s. इन्) impedimentum habens.

अनुभाव *m.* (r. भू praef. अनु videre, s. अ) auctoritas, dignitas. BH. 2. 5.

अनुमत *n.* (part. pass. a r. मन् cogitare, s. त) assensus, consensus, permissio. N. 17. 22. SA. 5. 80.

अनुमन्तृ *m.* (r. मन् s. तृ) assentiens, consentiens, permittens. BH. 13. 22.

अनुमरण *n.* (r. मृ s. अन) actio moriendi una cum aliquo, socium mortis esse, *Mitsterben.* HIT. 87. 4.

अनुमान *n.* (r. मा metiri s. अन) similitudo, analogia. UR. 67. 13. HIT. 20. 8.

अनुयात्र *n.* (*BAH.* ex अनु et यात्रा iter) quod ad iter necessarium, ut currus etc. SA. 1. 34.

अनुयात्रा *f.* (r. या praef. अनु sequi, s. त्रा) comitatus. DR. 52. 10.

अनुरक्त v. रञ्ज् praef. अनु.

अनुराग *m.* (r. रञ्ज् s. अ) amor.

अनुरागवत् (a praec. s. वत्) amans, amore captus, *c. locat.* HIT. 28. 9.

अनुरूप (*BAH.* ex अनु et रूप *n.* forma) 1) similis. 2) conveniens, congruus, dignus. BR. 2. 18. N. 24. 24. SA. 2. 10. 3. 12. BH. 17. 3. A. 6. 24.

अनुरोध *m.* (r. रुध् praef. अनु amare, deditum esse s. अ) officium, obsequium, indulgentia, liberalitas, facilitas.

Wils. *«the accomplishing of a desired object for another person, obligingness, service.»* HIT. 106. 18.

अनुरोधन (r. रुध् s. अन) i. q. praec. HIT. 62. 1.

अनुलेपन *n.* (r. लिप् oblinere s. अन) 1) unctio. 2) unguentum. BH. 11. 11. SAK. 43. 9.

अनुवर्तन *n.* (r. वृत् praef. अनु sequi s. अन) 1) actio sequendi. 2) obsequium. HIT. 75. 17.

अनुवर्तिन् (r. वृत् praef. अनु sequi s. इन्) sequens. N. 21. 14.

अनुविधायिन् (r. धा s. इन् inserto य् gr. min. 49[a]; धा praef. वि facere; विधा praef. अनु sequi, obsequi) sequens, obsequens, obediens. UR. 36. 1. HIT. 71. 2.

अनुवृत्ति *f.* (r. वृत् praef. अनु sequi s. ति) obsequium. Wils. *«complaisance, obliging or serving another.»* DEV. 1. 13. स्नेहानुवृत्ति - ex स्नेह amor vel potius स्नेहन् amicus et अनुवृत्ति - amicitia. HIT. 20. 20. 33. 12.

अनुव्रत (BAH. ex अनु et व्रत *n.* votum) deditus, addictus, *c. acc.* N. 2. 27. 13. 56.

अनुशासन *n.* (r. शास् s. अन) dictum, sententia. N. 13. 39.

अनुशासितृ *m.* (r. शास् s. तृ) gubernator, moderator. BH. 8. 9.

अनुशासिन् (r. शास् s. इन्) gubernator, castigator. UR. 66. 14.

अनुष्ठान *n.* (r. स्था s. अन) actio sequendi, obsequendi. HIT. 4. 13.

अनुसन्धान (r. धा praef. अनु + सम् s. अन) investigatio. HIT. 90. 18.

अनुसरण *n.* (r. सृ s. अन) 1) actio sequendi. HIT. 9. 8. 98. 21. 2) actio quaerendi (cf. इष् ire praef. अनु). HIT. 68. 13.

अनुसार *m.* (r. सृ s. अ) actio sequendi; गत्यनुसार incessûs imitatio. UR. 66. 4. infr. Cf. Lassenium ad HIT. 17.

अनुसारिन् (r. सृ s. इन्) sequens, quaerens. HIT. 74. 2. SAK. 28. 7. infr.

अनुहार *m.* (r. हृ s. अ) imitatio. AM.

अनृण (BAH. ex अन् priv. et ऋण *n.* debitum) liber a debito, qui debita solvit. BR. 2. 7.

अनृत (KARM. ex अन् priv. et ऋत verus) 1) *Adj.* non verus, falsus. SA. 5. 98. 2) *n.* falsum, mendacium. N. 21. 13.

अनेक (KARM. ex अन् priv. et एक unus) multus, varius. HIT. 4. 8. BH. 11. 24.

अनेकधा (a praec. s. धा) multifariam. BH. 11. 13.

अनेकप *m.* (non semel bibens, KARM. ex अनेक et प) elephantus. AM. Cf. द्विप.

अनेकशस् (ab अनेक s. शस्) 1) multum. N. 23. 10.; v. gr. 652. s. शस्. 2) saepe. IN. 1. 25.

अनेहस् *n.* tempus. AM.

अन्त *m. n.* 1) finis (goth. *andeis*, Th. *andja*, nostrum *Ende*, slav. *konjzj*, praefixo *k* sicut in *kostj* os = अस्थि). 2) mors. N. 3. 4. M. 10.

अन्तःकरण *n.* (KARM. ex अन्तर् intus et करण instrumentum quo percipimus aliquid) mens, animus. Ur. 77. 6. infr.

अन्तःपुर *n.* (KARM. ex अन्तर् q. v. et पुर *n.* urbs) interior pars domûs, ubi feminae habitant; gynaeceum. BR. 1. 12. N. 1. 18. 17. 31.

अन्ततस् (ab अन्त s. तस्) a fine, in fine, denique. N. 19. 33.

अन्तर् *Praep. praef. interdum separ.* (ut mihi videtur, a stirpe pronominali अन abjecto अ s. तर्, sicut प्रातर् a प्र et zend. [illegible] extra a [illegible] ex, v. gr. comp. 293. et Burnoufii «Yaçna» p. XCIX.) 1) inter, intus, in medio. SA. 5. 106. BH. 5. 24. 8. 22. N. 24. 34. *c. gen.* BH. 13. 15. 2) sub, v. अन्तर्भूमि, अन्तर्भूमिगत, अन्तर्हित (lat. *inter*, goth. *undar*, nostrum *unter*, slav. *on-ûtrj* (*) intra).

1. अन्तर *n.* (ut equidem puto, a stirpe pron. अन s. comp. तर) 1) interius, interior pars, medium. H. 4. 44. N. 12. 103. 21. 10. 2) intervallum, interjectum spatium. A. 9. 6. BH. 11. 20. 3) differentia, discrimen. BH. 13. 34. 4) occasio, opportunitas. N. 7. 2. 13. 59. 5) causa. DR. 5. 15.

2. अन्तर (v. praec. et cf. goth. *anthar*, Th. *ànthara* alius; lith. *antra-s* secundus; lat. *alter*; v. अन्य) alius. N. 13. 33.

(*) De *û* pro *an* v. gr. comp. *255. g.*

अन्तरा *Adv.* (a praec. producto अ, quo haec forma cum instrumentali Zendico convenit, v. gr. comp. et cf. suff. त्रा in adverbiis sicut मनुष्यत्रा inter homines) in medio. Sak. 40. 1. infr.

अन्तरात्मन् *m.* (*karm.* ex अन्तर् intus et आत्मन् *m.* anima) anima. N. 5. 31. 20. 42. Bh. 11. 24.

अन्तराय *m.* (ex अन्तर् vel अन्तरा et अय iens, veniens, a r. इ s. अ) impedimentum. Ur. 21. 8. infr. 47. 10. infr. Sak. 5. 10.

अन्तरिक्ष *n.* (ex अन्तर् et ईक्ष a r. ईक्ष् videre, correpto ई, suff. अ) aër.

अन्तरीक्ष *n.* i. q. praecedens.

अन्तरीक्षचर *Adj.* et *Subst.* cum *fem.* in ई (*karm.* e praec. et चर iens, a r. चर्) per aërem iens, epith. *Râkschasorum.* H. 2. 31.

अन्तरीय *n.* (ab अन्तर s. ईय) vestis inferior. Am. (cf. उत्तरीय).

अन्तर्भूमि *f.* (*karm.* ex अन्तर् sub et भूमि terra) subterraneum spatium. A. 10. 27.

अन्तर्भूमिगत (*tatp.* ex अन्तर्भूमि sub terra et गत a r. गम् ire s. त, gr. 616.) sub terra profectus. Su. 2. 8.

अन्तर्वस्त्र *n.* (*karm.* ex अन्तर् et वस्त्र vestis) vestis inferior. Up. 50.

अन्तर्वासस् *n.* (*karm.* ex अन्तर् et वासस् vestis) *id.* Up. 50.

अन्तर्हित (a r. धा praef. अन्तर् s. त, gr. 608.) qui evanuit. N. 12. 96. 17. 6.

अन्तवत् (ab अन्त s. वत्) finem habens, caducus. Bh. 2. 18.

अन्तिक *n.* (fortasse a perdita voce अन्ति = gr. ἀντί, lat. *ante*, vel ab अति inserto न् s. क; secundum Wils. ab अन्त finis s. इक) propinquitas. In. 2. 20. 5. 31. H. 2. 12. N. 1. 23. 13. 49.

अन्तिकात् (*abl.* praec.) ex adverso, contra. A. 10. 18.

अन्तिम (ab अन्त finis, s. इम) ultimus. Hit. 14. 112.

अन्ध् 10. *P.* (दृक्क्षये, ut mihi videtur denominativum squ.) lumina oculorum amittere.

अन्ध coecus.

अन्धक *m.* nomen regionis. Dr. 5. 16.

अन्धकार *m. n.* (ex अन्ध et कार, a r. कृ s. अ, faciens, factor) obscuritas, tenebrae.

अन्धकारमय (a praec. s. मय) obscurus. Up. 49.

अन्न *n.* (r. अद् edere s. न, gr. 607.) cibus. N. 5. 38.

अन्य (gr. 274.) alius (goth. *alji-s*, Th. *alja*, lat. *aliu-s*, gr. ἄλλο-ς per assimilationem ex ἄλjο-ς, ita Prâkr. अण्ण et germ. vet. *alles* aliter ex *aljes*; cf. etiam ἔνιοι (= अन्ये), ἐνίοτε; slav. *in*, Th. *ino*, v. gr. comp. 374.).

अन्यतम (a praec. s. तम) unus plurium duobus. Br. 1. 33.

अन्यतर (ab अन्य s. तर) alter. Su. 1. 16.

अन्यतस् (ab अन्य s. तस्) 1) aliunde. 2) alio, aliorsum. Sak. 15. 1. infr.

अन्यत्र (ab अन्य s. त्र) 1) alibi. 2) praeter, *c. abl.* Hit. 60. 15. Bh. 3. 9. Ragh. 14. 32. (ita goth. *alja* praeter).

अन्यथा (ab अन्य s. था) aliter (lat. *aliuta*).

अन्योन्य (ex अन्यस् - *nom. masc.* ab अन्य, quod hac in compositione generis fem. et neut. locum quoque tenet, maximam partem quidem nominativi, nonnunquam vero etiam obliquorum casuum vim habens, ut Su. 3. 21. - et अन्य quod hac in compositione in obliquis singularis casibus solum usurpatur; cf. *einander* et ἀλλήλων) mutuo, invicem, vicissim, alter alterius, alter alteri etc., alius alius, alius alii etc. Su. 1. 5. 4. 14. H. 1. 42. 4. 22. 39. N. 1. 17.

अन्वच् (r. अञ्च् ire praef. अनु; in casibus fortibus अन्वञ्च्, in debilissimis अनूच्, ad analogiam τῶ प्रत्यच्, प्रत्यञ्च्, प्रतीच्, gr. 198.) sequens. Am.

अन्वय *m.* (r. इ praef. अनु s. अ) familia, gens, stirps.

अन्ववाय *m.* (r. इ ire, praef. अनु + अव, s. अ) *id.* Su. 1. 2.

अन्वेष (r. इष् ire, desiderare, praef. अनु s. अ) actio quaerendi. Sak. 15. 10.

अन्वेषण (r. इष् praef. अनु s. अन, v. gr. 94a).) i. q. praec. N. 13. 70. Sa. 1. 33.

अन्वेषणा (fem. praec.) *id.* Ur. 31. 6. infr.

अन्वेषिन् (r. इष् praef. अनु s. इन्) quaerens. Hit. 129. 20.

अन्वेष्टृ *m.* (r. इष् s. तृ) qui quaerit.

अप् *f.* (nom anom. plur. num. v. gr. 207.) aqua. Su. 2. 14. N. 12. 63. (lat. *aqua* mutatâ labiali in gutturalem; goth. *ahva* flumen; germ. vet. *aha*, et *affa* in fine comp. v. Graff 1. 159.; lith. *uppé* flumen; huc etiam cum Johannsenio - *Latein. Wortbildung* p. 41. - refero lat. *am-nis* pro *ap-nis* - v. अप्नस् - commutatâ tenui cum nasali ejusdem organi, sicut in *somnus* pro *sopnus*; huc etiam retulerim gr. ἀφρός).

अप *Praep. praef.* ab, de (gr. ἀπό, lat. *ab*, goth. *af*, angl. *of*, germ. vet. *af-tar* post cum suff. compar. - v. gr. comp. 294. - goth. *af-tarô* retro, a tergo; cf. etiam lith. *apaćia* pars inferior, *apaćioj* infra, *apatinnis* inferior; huc etiam retulerim slav. insep. *o* de, abjecto *p*).

अपकर्तृ *m.* (r. कृ facere, praef. अप s. तृ) qui alqm. offendit, adversarius, inimicus. Hit. 90. 3.

अपकारता *f.* (ab अपकार, a r. कृ s. अ, qui offensionem, injuriam infert, s. ता) offensio. N. 21. 13.

अपकारिन् *m.* (r. कृ s. इन्) qui aliquem offendit, adversarius, inimicus. Hit. 27. 17.

अपकृत (part. pass. a r. कृ praef. अप s. त) 1) offensus. 2) *n.* offensio, laesio, violatio. H. 4. 3.

अपगम *m.* (r. गम् ire s. अ) abscessio, separatio. Hit. 43. 5.

अपगा *f.* (ex अप aqua, quod separatum non invenitur - v. अप् - et ग iens in *fem.*) fluvius. Am.

अपचय *m.* (r. चि colligere s. अ) deminutio, expensum. Hit. 105. 12.

अपटी *f.* aulaeum.

अपटीक्षेप *m.* (e praec. et क्षेप) secundum Wils. «*precipitate entrance on the stage, indicating hurry and agitation, also read* अपटाक्षेप»; v. etiam Lenzium ad Urv. 3. 1.

अपत्य *n.* (a Rückertio recte deducitur a praep. अप s. त्य; ita goth. *ni-thjis* Th. *nithja* cognatus, propinquus, a नि deduxerim; v. gr. comp. 400.) proles; अपत्यानि liberi. Br. 1. 27. 2. 26.

अपत्रपा *f.* (r. त्रप् pudere, praef. अप suff. आ) pudor. Am.

अपदेश *m.* (r. दिश् monstrare s. अ) species, simulatio, praetextus. Up. 65.

अपभी (*Bah.* ex अप et भी *f.* timor) liber a timore.

अपमान *n.* (*Karm.* ex अप et मान *n.* honor) dedecus, infamia, ignominia. Bh. 6. 7. 12. 18.

अपर (ut videtur, a praep. अप s. र) alius. H. 2. 32. Br. 1. 31. (goth. *afar* post, germ. vet. *afar* autem, iterum, nostrum *aber: aber-mal, Aber-Witz*).

अपराङ्मुख (*Karm.* ex अ priv. et पराङ्मुख aversum os habens. *Bah.* e पराक् retrorsum - ab inusitato *Adj.* पराच् e परा retro et अञ्च्, v. gr. 196. - et मुख *n.* os, vultus) non aversum os habens. N. 2. 18. v. gr. 84.

अपराद्ध (r. राध् praef. अप offendere s. त, gr. 83.) 1) *Adj.* offendens. Sak. 24. 2. infr. Urv. 51. 3. infr. Dr. 7. 11. ubi अपराद्धाः pro अपराधाः legendum. 2) *n.* offensio. N. 24. 12.

अपराध *m.* (r. राध् s. अ, v. praec.) offensio. Dr. 8. 37. — V. अपराद्ध.

अपरेद्युस् (ex अपरे locat. τοῦ अपर alius et द्युस्, quod ex दिवस् dies explicaverim, ita ut, ejecto अ, व् in उ et इ in य् sint conversa) postero die. N. 13. 35.

अपवर्ग *m.* (r. वृज् relinquere s. अ) donum. Sav. 5. 51.

अपवाद *m.* (r. वद् dicere praef. अप s. अ) vituperatio. Hit. 71. 12.

अपवादिन् (r. वद् s. इन्, v. praec.) interdicens, vetans. Sak. 32. 1.

अपवाहन *n.* (r. वह् s. अन) actio auferendi, deducendi. Hit. 97. 5.

अपश्चिम (posticum non habens, nihil post se habens. *Bah.* ex अ priv. et पश्चिम posticus) infinitus, immensus. N. 13. 33.

अपसद *m.* (r. सद् ire praef. अप s. अ) homo vilis, abjectus, *in fine compos.* H. 3. 8. Dr. 8. 45.

अपह (r. हन् abjecto अन् s. अ, gr. 645.) occidens, delens. Sak. 56. 2.

अपहरण *n.* (r. हृ s. अण) actio auferendi, abripiendi. N. 10. 9.

अपाङ्ग *n.* (r. अङ्ग् s. अ) exterior oculi angulus.

अपाच् (in casibus fortibus अपाञ्च्, a r. अञ्च् ire praef. अप) meridionalis. Hem.

अपान *m.* (r. अन् spirare s. अ) spiritus qui efflatur. Bh. 4.29. 5.27.

अपाप (*bah.* ex अ priv. et पाप *n.* peccatum) liber a peccatis. Br. 1.32.

अपाय *m.* (r. इ ire praef. अप s. अ) 1) abitio. 2) obitus, interitus, exitium. Hit. 43.4. 3) fraus, fallacia. Hit. 129.22. N. 4.19.

अपायिन् (अप + आयिन् a r. इ s. इन्) abiens. Bh. 2.14.

1. अपि *Praep. praef.* quae cum paucis solum conjungitur radicibus et super significare videtur, nam cum धा ponere format अपिधा tegere. अ initiale hujus praep. saepe abjicitur (gr. ἐπί, lith. *ap* insepar.).

2. अपि *Conj.* 1) etiam, adeo. 2) etiamsi. 3) igitur, itaque. 4) vero, autem. 5) an, num. 6) cum praecedente interr. किम् quispiam significat.

अपिहित (r. धा praef. अपि tegere, s. त gr. 608.) tectus, obductus. N. 17.30.

अपुंस् *m.* (*nom. irr.* v. gr. 238. *karm.* ex अ priv. et पुंस् mas, vir) virilitate privatus, eunuchus. In. 5.50.

अपुंस्त्व *n.* (a praec. s. त्व) eunuchi status. In. 5.58.

अपेक्ष (r. ईक्ष् videre s. अ) respiciens, curans, rationem habens. Bh. 12.16.

अपेक्षा *f.* (r. ईक्ष् videre s. आ) respectus, ratio. Sak. 59. 12: निरपेक्ष nihil curans, negligens.

अपोहन *n.* (r. ऊह् praef. अप ratiocinari, s. अन) ratiocinium. Bh. 15.15.

अप्नस् *n.* aqua in *Vêdorum* dialecto (v. अप् et cf. lat. *amnis* pro *apnis*).

अप्रकाश (*bah.* ex अ priv. et प्रकाश *m.* lux) luce privatus, obscurus. H. 1.18.

अप्रतिम (*bah.* ex अ priv. et प्रतिमा *f.* similitudo) similitudinem non habens, incomparabilis. H. 1.37. Su. 3.15.

अप्रशस्त (*karm.* ex अ priv. et प्रशस्त, a r. शंस् praef. प्र laudare, s. त) non laudatus, infamis. N. 20.41.

अप्राप्तवयस् (*bah.* ex अप्राप्त non contactus - a r. आप् praef. प्र et अ priv. - et वयस् aetas, hic: adulta aetas) non contactam adultam aetatem habens, qui ad adultam aetatem nondum pervenit. Br. 1.28.

अप्रिय (*karm.* ex अ priv. et प्रिय q. v.) injucundus, ingratus, insuavis.

अप्रियंवद (e praec. - v. gr. 645. suff. अ - et वद a r. वद् s. अ, loquens, dicens) injucundum dicens. H. 4.15.

अप्रियभागिन् (ab अप्रियभाग ingrata, injucunda fortuna, s. इन्) ingratam fortunam habens, infelix, infaustus. Br. 1.14.

अप्सरस् *f.* *Apsarasa,* nympha (deduci solet ab अप् aqua et सरस्, a r. सृ ire s. अस्. Sunt enim *Apsarasae,* secundum mythologiam, e mari natae, quum a diis *Asuris*que ad *Amritum* adipiscendum agitaretur.

अप्सरा *f.* i. q. praec.

अबद्ध (ex अ priv. et बद्ध ligatus, a r. बन्ध् s. त) 1) non ligatus. 2) insanus, stultus. N. 26.16.

अबल (*bah.* ex अ priv. et बल vis) debilis (fort. goth. *ubils* Th. *ubila,* nostrum *übel,* angl. *evil*; nisi haec ad अधर = lat. *inferu-s* pertinent, mutatâ aspiratâ in mediam, secundum generalem consonantium permutandarum legem. Sanscr. ब् autem in germ. item est *b*, unde goth. radix *band* ligare = बन्ध् q. v.).

अबला *f.* (a praec.) femina.

अब्द *m.* (ex अप् aqua, et द dans, a r. दा s. अ) 1) nubes. 2) annus (*primit.* pluvium anni tempus).

अब्धि *m.* (aquam tenens, ex अप् aqua et धि tenens a r. धा s. इ) mare. Hit. 105.9.

अभय (ex अ priv. et भय timor) 1) *karm.* securitas. Hit. 59.3. 2) *bah.* intrepidus.

अभव *m.* (*karm.* ex अ priv. et भव existentia) τὸ non esse (*Nichtsein*). Sav. 3.10.

अभाव *m.* (*karm.* ex अ priv. et भाव existentia) i. q. praec. Dr. 5.9.

अभि *Praep. praef. et sep.* (ut videtur, a stirpe pronom. अ s. भि, quod convenit cum casuum terminationibus भ्याम्,

भिस्, भ्याम्, भ्यस्) ad, versus. (Gr. *ἀμφί*, insertâ nasali sicut in *ἄμφω* contra उभौ; lat. *ob, amb*; germ. vet. *umbi*, nostrum *um*; slav. *ob*; cf. etiam adverb. slav. АБЇЕ *abje* statim. Huc quoque retulerim nostrum *bei*, goth. *bi*, abjecto *a* initiali, sicut in sanscr. praeter अपि etiam पि dicitur; porro praefixum *be*, goth. *bi*.)

अभिकाम *m.* (r. कम् s. अ) amor. N. 24. 13.

अभिक्रम *m.* (r. क्रम् s. अ) conatus, molitio. Bh. 2. 40. (schol. अभिक्रमस्य प्रारम्भस्य).

अभिघातिन् *m.* (r. हन् in forma caus. घातय् - gr. 524. - s. इन्) inimicus. Hit. 127. 18.

अभिजन *m.* (*karm.* ex अभि et जन homines) familia. N. 12. 95.

अभिजनवत् (a praec. s. वत्) familiam (nobilem) habens, nobilis, generosus. Bh. 16. 15.

अभिज्ञ (r. ज्ञा scire, s. अ) gnarus.

अभिज्ञान *n.* (r. ज्ञा scire s. अन) nota, signum. Pat. 26. 27.

अभितस् *Adv.* (ab अभि s. तस्) ad, prope. Sa. 3. 11. (cf. lat. *apud*).

अभिताप *m.* (r. तप् urere s. अ) moeror.

अभिधान *n.* (r. धा ponere s. अन) nomen. Hit. 26. 13.

अभिनय *m.* (r. नी ducere s. अ) gesticulatio. Ur. 28. 10.

अभिनव (*karm.* ex अभि + नव) novus, recens.

अभिनिवेश *m.* (r. विश् intrare praef. अभि + नि s. अ) inclinatio, propensio, applicatio. Ur. 35. 3. infr. (हृद्याभि....)

अभिप्राय *m.* (a Rückertio recte deducitur a r. इ ire praef. अभि + प्र s. अ, cf. अभिप्रेत Hit. 54. 17. et अभिप्रेत्य apud Wils. ed. 2.) consilium, propositum. N. 9. 35. 24. 5. Sa. 1. 13.

अभिभव *m.* (r. भू s. अ) actio praevalendi, superandi. Bh. 1. 41.

अभिभाषिन् (r. भाष् s. इन्) alloquens. Sa. 5. 74.

अभिमर्द *m.* (r. मृद् conterere, s. अ) disturbatio, vastatio *regionis*. Dr. 6. 8.

अभिमान *m.* (aut a r. मन् aut a मान् s. अ) superbia, insolentia, honoris, gloriae cupiditas. Bh. 16. 4.

अभिमुख (*bah.* ex अभि et मुख os, vultus) adversum vultum habens. N. 12. 32. 20. 43. Dr. 8. 14.

अभिमुखम् (*avy.* ex अभि et मुख os, vultus) coram.

अभियोक्तृ *m.* (r. युज् jungere s. तृ) qui aggreditur, impugnat alqm. Hit. 97. 2.

अभियोग *m.* (r. युज् jungere s. अ) invasio, impugnatio. Am.

अभिरति *f.* (r. रम् se delectare s. ति) delectatio. Hit. 31. 17.

अभिराम (r. रम् s. अ) amoenus, venustus. Sak. 4. 6.

अभिरुचि *f.* (r. रुच् splendere, placere s. इ) 1) splendor. 2) voluptas, gaudium, delectatio. Hit. 13. 1. infr.

अभिरूप (*bah.* ex अभि et रूप *n.* forma) formosus. N. 12. 30.

अभिलाष *m.* (r. लष् desiderare s. अ) desiderium, optatum. Hit. 43. 10.

अभिलाषिन् (r. लष् s. इन्) desiderans. Ur. 12. 13.

अभिलास *m.* (r. लस् desiderare s. अ) i. q. अभिलाष. Sak. 21. 11. 48. 1. infr.

अभिवदन *n.* (r. वद् q. v. s. अन) corporis inclinatio. In. 5. 19.

अभिवन्दन *n.* (r. वन्द् s. अन) *id.* Sa. 2. 3.

अभिवादक *m.* (r. वद् s. अक) salutator inclinato corpore. N. 21. 26. *cum acc. p.*

अभिशाप *m.* (a r. शप् s. अ) exsecratio. N. 11. 16.

अभिषेक *m.* (r. सिच् humectare s. अ) actio conspergendi (v. सिच् praef. अभि). Hit. 126. 10.

अभिषङ्ग *m.* (r. स्वञ्ज्, v. gr. 109.) inclinatio, propensio, affectus. Bh. 13. 9.

अभिसर *m.* (r. सृ ire s. अ) comes, socius. Am.

अभिसरण *n.* (r. सृ ire s. अन) actio adeundi, visitandi. Ur. 40. 7.

अभिसारिका *f.* (r. सृ ire s. इका) femina quae maritum vel amatorem adit. Ur. 40. 8. infr.

अभिसूचित (r. सूच् s. त) praeditus, instructus. N. 23. 18.

अभिस्नेह *m.* (r. स्निह् amare s. अ) amor, inclinatio, affectio. Bh. 2. 57.

अभीक्ष्णम् (fortasse *avy.* pro अभीक्षणम् - ex अभि et

अराति *m.* inimicus, hostis. Hit. 77. 7.

अराल curvus. N. 11. 33.

अरि *m.* inimicus, hostis.

अरिन्दम *m.* (e praec. et दम domitor, a r. दम् s. अ, v. gr. 645. s. अ) hostium domitor.

1. अरिष्ट (*Karm.* ex अ priv. et रिष्ट a r. रिष् s. त) non vulneratus. Dr. 7. 20.

2. अरिष्ट *m.* nomen arboris (Wils. Melia azadaracta). N. 12. 3.

अरुण *m.* 1) *Adj.* fuscus, ex rubro subniger, purpureus; Wils. *«tawny, dark red»*. Dev. 3. 7. 2) sol. Sak. 24. 8.

अरुन्धती *f.* (ex अ priv. et रुन्धती a r. रुध् cl. 7. s. अत् in *fem.*) Vasischthi uxor, una ex Pleiadibus. Hit. 22. 7.

अरुस् *m. n.* ulcus, vulnus. Am.

अरे *Interj.* Hit. 22. 14.

अरोग (*Bah.* ex अ priv. et रोग *m.* morbus) liber a morbo, sanus, salvus. Br. 3. 10.

अर्क् 10. *P.* (स्तवने *K.* तापस्तुत्योः *V.*) urere, celebrare (fortasse Denom. a sq.).

अर्क *m.* (a r. अर्क् s. अ, nisi अर्कयामि ab अर्क) sol.

अर्गल *n.* pessulus. Up. 46. Hit. 33. 18.

अर्गला *f.* *id.*

अर्गली *f.* *id.*

अर्घ् 1. *A.* (हिंसायाम् *K.* मूल्ये *V.*) offendere, laedere, occidere; constare, pretium habere, dignum esse. (Fortasse huc pertinet nostrum *arg, ärgern,* germ. vet. *arg, ark,* et inserto *a*: *arag, arak* avarus, pravus, impius, *subst. arg* malum.)

अर्घ *m.* (r. अर्घ् s. अ) 1) pretium. 2) donum honorificum, quod diis eximiisque hospitibus offertur, constans ex octo rebus, nempe ex oryza, sacro gramine durva dicto, floribus etc. cum aqua, aut ex aqua sola in parvo vase. Sa. 3. 6.

अर्घ्य (r. अर्घ् s. य) 1) *Adj.* venerandus. 2) *m.* i. q. praec. sign. 2.

अर्च् 1. *P. A.* 10. *P.* honorare, venerari, colere. In. 3. 1. 4. 3. 5. N. 18. 19.

c. अभि i. q. simpl. Bh. 18. 19.

अर्चिष्मत् (a sq. s. मत्) 1) *Adj.* flammans. Ur. 37. 7. 2) *m.* ignis. Hem.

अर्चिस् *f.* (r. अर्च् s. इस्) splendor, flamma. In. 1. 35. H. 1. 49. (cf. अर्क्, अर्क).

अर्ज् 1. *P.* 10. *P. A.* 1) colligere, coacervare, adipisci, acquirere. N. 26. 4. In. 3. 7. 2) facere, perficere (प्रयत्ने *K.* संस्कारे *V.*): स्वर्जितङ् कर्म bene facta actio. Ram. ed. Ser. I. 34. 38.; स्वार्जितन् तपस् a memet ipso effecta castigatio. Ram. ed. Ser. I. 47. 13. (fortasse lat. *urgo* et *arguo,* gr. ἔργω nisi hoc est pro Fέργω = वृज् vel pro σέργω = सृज्).

c. उप i. q. simpl. sign. 1. Hit. 33. 21. Man. 9. 208.

अर्जन *n.* (r. अर्ज् s. अन) *Nom. actionis* τῦ अर्ज् sgnf. 1. Hit. 34. 1.

अर्जुन *m.* (ut videtur, a r. अर्ज् s. उन) 1) nomen arboris (Wils. Terminalia alata glabra). 2) nomen unius Pândavorum.

अर्णव *m.* mare.

अर्थ् 10. *P.* (v. अर्थ) petere, postulare (gr. αἰτέω dissoluto *r* in vocalem *i,* cf. अर्थ).

c. प्र petere, appetere, desiderare, concupiscere. Br. 2. 11. 12. 13. 16. In. 5. 33. Su. 1. 26. 3. 11.

c. सम् cogitare, putare, existimare. Ur. 18. 9. 18. 5. infr.

अर्थ *m.* (r. अर्थ् s. अ, nisi potius अर्थयामि est Denominativum vocis अर्थ) 1) res, materia. Br. 1. 16. 2. 2. 6. N. 8. 4. 12. 90. 15. 3. 18. 15. Bh. 2. 6. 8. *transl.* sensus. 2) divitiae, opes. N. 17. 47. Bh. 2. 6. 3) commodum, utilitas, fructus. Bh. 3. 18. 4) causa, ratio. N. 15. 13. *Acc. instr. dat. et loc.* - अर्थम्, अर्थेन, अर्थाय, अर्थे - *praepositionis vice funguntur, ut latinum causâ, gratiâ, c. gen. aut in compositione cum nomine recto.* N. 23. 10. Br. 1. 27. 29. 2. 3. H. 4. 28. — *In fine compositorum* अर्थ *cum significatione* res *nonnunquam redundat.* A. 4. 16. Sa. 4. 25. (gr. αἰτία).

अर्थकृत् (rem, commodum faciens, e praec. et कृत् faciens, q. v.) utilis, commodus, fructuosus. In. 5. 56.

अर्थिन् (a r. अर्थ् s. इन्) petens, desiderans, egens, pauper. N. 13. 11. 50. Bh. 7. 16.

अर्थीय (ab अर्थ s. ईय) causam, originem habens, commotus, pendens ex alq. r., positus in alq. r., obnoxius alicui. Bh. 17. 27.

अर्थेप्सु (ex अर्थ et ईप्सु q. v.) divitiarum cupidus.

अर्थेप्सुता *f.* (a praec. s. ता) status ejus, qui divitiarum cupidus est, divitiarum cupido. Br. 1. 18.

अर्द् 1. *P. A.* vexare. (Haec radix hucusque in part. pass. in त solum inventa est, cum praef. आ conjuncta, formans आर्दित et आर्त abjecto द् secundum gr. 615. Littera त् formae आर्त secundum gr. 103. duplicari potest, igitur primum त् in आर्त्त non pro transformatione euphonica litterae द् accipiendum est. Ubi आर्दित et आर्त vocem in अ aut आ exeuntem sequuntur, propter vocales coalescentes ab अर्दित et अर्त non distingui possunt; cum autem आर्त in positionibus non ambiguis inveniatur, in ambiguis quoque locis आर्दित et आर्त intelligenda esse censeo.) H. 1. 4. 2. 3. 5. N. 8. 24. 12. 106. 108. In. 5. 44. (Lat. *ardeo,* quod fortasse sensum primitivum radicis अर्द् exhibet).

अर्द्ध, अर्ध 1) *Adj.* dimidius. 2) *n.* dimidium, dimidia pars.

अर्द्धचन्द्र *m.* (e praec. et चन्द्र *m.* luna) 1) semiplena luna. 2) sagitta, cujus acumen semiplenae lunae formam habet. Dr. 9. 9.

अर्द्धरात्र *m.* (ex अर्द्ध et रात्र, in fine comp. pro रात्रि, nox) media nox.

अर्प् v. ऋ.

अर्पण *n.* (ab अर्पय्, forma caus. r. ऋ ire - v. gr. 521. - s. अन) actio tradendi. Hit. 72. 19. Bh. 9. 27.

अर्ब् 1. *P.* (हिंसायाङ् गतौ) laedere, occidere; ire.

अर्बुद *m. n.* centum milliones. A. 5. 21.

अर्भ *m.* (fortasse e गर्भ abjecto ग्) proles, natus. Hem. v. sq. (Huc referri possint lat. *orbus,* gr. ὀρφανός.)

अर्भक *m.* (a praec. s. क) proles, natus, pullus. Sak. 7. 7.

अर्यमन् *m.* (nom. irr. v. gr. 226.) 1) sol. 2) *nom. propr.* unus e majoribus, defunctis, manibus. Bh. 10. 29.

अर्व् 1. *P.* (हिंसायाम् *K.* वधे *V.*) ferire, laedere, occidere.

अर्वन् (r. अर्व् s. अत् in N. अन्, gr. 229.) 1) humilis, vilis. (N. अर्वा, अर्वती, अर्वत्). 2) *m.* equus.

अर्वाक् *Adv.* (neut. sequentis अर्वाच्) 1) post, postea. 2) pone, a tergo. 3) prope. Sak. 7. 9. infr.

अर्वाच् (ut videtur ex अर्वन् et अञ्च् ire, secundum Wils. ex अवर posterus + अञ्च्; N. *m.* अर्वाङ्, *f.* अर्वाची, *n.* अर्वाक् secundum analogiam τῶ प्राच् gr. 197.) propinquus. Am. p. 54. 8: परार्वाची तीरे remota et propinqua, ulterior et citerior ripa.

अर्ह् 1. *P.* 1) honorare, colere, v. अर्हण. 2) aequare, parem esse. Man. 3. 131. 3) dignum esse, *c. acc.* rei. H. 1. 36. N. 16. 24. 4) convenire, decere, *c. nominat.* pers. quam decet. Dr. 3. 2. 5) posse. Bh. 2. 17. Hit. 6. 11. 6) Saepissime temp. praes. hujus rad. ut verbum auxiliare in constructione cum infinitivo adhibetur, ad rogationem exprimendam, ubi Germanorum *müssen* maxime respondet. In. 5. 41. 44. H. 4. 3. 6. Br. 2. 21. Bh. 2. 26. — Metri causa in *Atm.* usurpatur. H. 1. 36. (Littera ह hujus radicis ex घ orta esse videtur, cf. अर्घ् et gr. ἄρχω quod fortasse primitivum conservavit sensum, ita ut अर्ह् ab origine significaverit primum esse, in principio esse.)

अर्ह (a praec. s. अ) dignus, *c. acc.* H. 4. 50. Sa. 3. 9. - *c. inf.* Sa. 5. 15.

अर्हण *n.* (r. अर्ह् s. अन) adoratio, cultus. Am.

अर्हणा *f.* (a r. अर्ह् s. अन in *fem.*) honoris testificatio, honor. N. 25. 4.

अल् 1. *P. A.* (वारणव्याप्तिभूषासु *V.*) arcere, sufficere, ornare (fortasse lat. *or-nare,* nisi hoc e भूष् ortum, abjecto भ्).

अलक *m.* (r. अल् s. अक) cincinnus. Ur. 38. 15.

अलका *f.* nomen urbis Kuvêri.

अलक्त *m.* (secundum Wils. pro अरक्त non rubrum habens, i. e. quo nihil rubrius est, cf. अनुत्तम) gummi laccae.

अलक्तक *n.* (a praec. s. क) *id.* Ur. 60. 16.

अलक्षित (*KARM.* ex अ priv. et लक्षित a r. लक्ष् s. त) non visus, non inventus, non deprehensus. H. 1. 7.

अलङ्करण (r. कृ praef. अलम् ornare) ornamentum. IN. 5. 2.

अलङ्कार *m.* (r. कृ praef. अलम् ornare s. अ) ornamentum. HIT. 42. 1.

अलङ्कृत (r. कृ praef. अलम् ornare s. त) ornatus. N. 2. 11. 25. 1.

अलम् (r. अल् s. अ cum accus. term.) 1) ornamentum, *solum in comp. cum r.* कृ. 2) satis, par. DEV. 4. 3. 3) *particula prohibitiva, cum instrumentali substantivorum abstractorum, vel, quod idem est, gerundio:* apage, aufer, absit. DR. 4. 20.

अलस (r. लस् laborare, artem exercere, s. अ praef. अ priv.) piger, ignavus, iners.

अलात *n.* torris.

अलि *m.* 1) apis. 2) scorpio.

अलिञ्जर *m.* hydria fictilis (Wils. *an earthen water jar.*) M. 10.

अलिन् *m.* apis.

अलिक *n.* frons.

अलीक (ut videtur, ex अ priv. et लीक quod simplex non invenitur) 1) *Adj.* falsus, non verus. 2) *n.* falsum, falsitas. UR. 30. 8. infr.

अलु *f.* parva hydria. HIT. 90. 15.

अल्प *Adj.* (v. gr. 251 et 280.) parum, paulum, exiguus. IN. 5. 13. N. 25. 13. (Huc retulerim lith. *alpstù, ap-alpstù* animus me liquit *ich falle in Ohnmacht;* praet. *alp-aù,* fut. *alp-su,* v. gr. comp. 498.; *alkstù,* praet. *alk-aù,* fut. *alk-su* fame uri ejusdem originis esse videtur, permutatâ labiali cum gutturali. Fortasse etiam gr. ὀλίγος huc pertinet, mutatâ tenui in mediam et inserto ι sicut in δολιχός contra दीर्घ longus.)

अल्पक (a praec. s. क) tenuis, exiguus, vilis. HIT. 14. 6.

अल्पकार्य *Adj.* (*BAH.* ab अल्प et कार्य *n.* a r. कृ s. य, faciendum) quod parvi momenti est. N. 21. 28.

अल्पदर्शन (parum visus habens, *BAH.* ex अल्प et दर्शन *n.* visus) parum valens visu, parum intelligens, imprudens, stultus. H. 1. 45.

अल्पता *f.* (ab अल्प s. ता) paucitas, exiguitas. HIT. 82. 7.

अल्पदुःखता *f. Subst. abstr.* ab अल्पदुःख parum doloris, s. ता. A. 10. 8.

अल्पमूलफलोदक (*BAH.* ex अल्प et comp. *dvandvico,* constante e मूल *n.* radix, फल *n.* fructus et उदक *n.* aqua) parum radicum, fructuum et aquae habens. H. 1. 16.

अल्पिष्ठ (ab अल्प s. इष्ठ) Superlat. vocis अल्प. AM.

अल्पीयस् (ab अल्प s. ईयस्) Compar. vocis अल्प. AM.

अव् 1. *P.* servare, tueri. NALOD. 4. 18. (lat. *aveo*).

अव *Praep. praef.* (ut mihi videtur a stirpe pronominali अ s. व, sicut एव, इव ab ए, इ; v. gr. comp. 380.) de, ab. (In lingua zendica [illegible] est pronomen demonstrativum cui respondet slav. *ov* Th. *ovo* hic, ille, fem. *ova,* neut. *ovo.* Huc etiam trahimus gr. αὐ in composito αὐ-τός et posteriorem partem vocum ἐνταῦθα, ἐντεῦθεν; porro αὖ, αὖ-θι, αὖ-θις, αὖ-τις, αὖ-τε, αὐ-τάρ, οὖν et particulam negativam οὐ; lat. *au-t* et *au-tem,* quod posterius suffixo convenit cum कथम् et इत्थम्; nostrum *au-ch,* goth. *au-k;* v. gr. comp. 377. sq.).

अवकर्तन *n.* (r. कृत् praef. अव s. अन) abscissio. N. 10. 16.

अवकाश *m.* (r. काश् lucere s. अ) locus, spatium, intervallum. SAK. 56. 2. 20. 13. 23. infr. UR. 41. 8. infr. 66. 15. 74. 4.

अवक्रय *m.* (r. क्री emere s. अ) pretium. AM.

अवगम *m.* (r. गम् ire s. अ) intellectio, intelligentia. HIT. 71. 13. BH. 9. 2.

अवगाह *m.* (r. गाह् praef. अव submergi s. अ) 1) actio submergendi. SAK. 17. 2. infr. 2) lavatio.

अवग्रह *m.* (r. ग्रह् prehendere s. अ) contemtio. HIT. 61. 14.

अवज्ञा *f.* (r. ज्ञा scire) contemtio. HIT. 92. 3.

अवज्ञान *n.* (r. ज्ञा s. अन) *id.* HIT. 103. 4.

अवतंस *m. n.* (r. तंस् ornare s. अ) 1) annulus auricularis. 2) crista.

अवतंसक (a praec. s. क) i. q. praec. Ur. 82.4.

अवतार m. (a r. तॄ s. अ) descensus. Dicitur praecipue de deorum e coelo in terram descensu, ad quampiam hominis aut animalis formam assumendam.

अवदात (r. दै purificare s. त) 1) albus, clarus. 2) flavus. Sa. 5.8.

अवद्य (fortasse a praep. अव s. द्य pro त्य, quod cum indeclinabilibus solum conjungitur; aut ex अ priv. et वद्य dicendus) 1) humilis, depressus, demissus. 2) *transl.* ignobilis, vilis, abjectus (v. अनवद्य).

अवधान n. (r. धा ponere s. अन) attentio, animus attentus. Ur. 1.2. infr.

अवधि m. (r. धा ponere s. इ) finis, terminus, modus. Ur. 89.3. infr.

अवधीर् 10. P. (sine dubio ex praep. अव et धीर् quod cum धी mens cognatum videtur, cf. अवमन् despicere a r. मन्) despicere, spernere. Hit. 42.11.

अवधीरणा f. (a praec. s. अन in *fem.*) contemtio. Sak. 51,4.7.

अवध्य (*Karm.* ex अ priv. et वध्य a r. वध् q. v. s. य) qui occidi nequit. Br. 2.29.

अवध्यता f. (a praec. s. ता). *Abstractum praecedentis.*

अवनत v. नम्.

अवनि f. terra. Bh. 11.26.

अवनी f. *id.* Ghat. 1.

अवन्ती f. (part. praes. fem. r. अव्) nomen montis. N. 9.21. (cf. lat. *aventinum*).

अवपात m. (r. पत् s. अ) actio decidendi, devolandi. Hit. 14.19.

अवबोध m. (r. बुध् praef. अव s. अ) vigilatio. Br. 6.17.

अवम (ab अव s. म) humilis, *trop.* vilis, abjectus. Dr. 5.11.

अवमन्तृ (r. मन् cogitare s. तृ) contemtor. Hit. 101.1. infr.

अवमानिन् (r. मन् cogitare s. इन्) despiciens, contemnens.

अवयव m. (r. यु ligare s. अ) membrum. Hit. 96.4.

अवर (a praep. अव s. र) 1) inferus, inferior. 2) posticus, posterus, posterior, postremus, ultimus. (gr. οὐρά - v. Pott I. 123. - οὖρος, οὖρον, ὄρος terminus; fortasse ὄῤῥος anus per assimilationem ex ὄϜρος; lat. fortasse *Eurus*, sicut scr. अवाच् meridionalis ab अव descendit, cf. etiam gr. οὖρος ventus secundus; de lat. *ora* v. अवार).

अवरज m. (ex praec. et ज natus) frater natu minor. Am.

अवरति f. (r. रम् se delectare praef. अव s. ति) cessatio, intermissio. Am.

अवरोध m. (r. रुध् impedire, includere s. अ) 1) impedimentum, perturbatio. Sak. 41.7. Ur. 88.6. infr. 2) gynaeceum, v. sq.

अवरोधन n. (r. रुध् impedire, includere, s. अन) gynaeceum. Am.

अवलग्न m. n. (r. लज्ज् pudore affici s. न) medium corpus, «*the waist*». Am.

अवलम्बन n. (r. लम्ब् labi s. अन) actio adhaerendi, suspendendi, innitendi. Hit. 41.16.

अवलम्बिन् (r. लम्ब् labi s. इन्) pendens, dependens, suspensus. Sa. 5.104. Hit. 9.5.

अवलिप्त v. लिप्.

अवलेप m. (r. लिप् oblinere, polluere s. अ) arrogantia, insolentia, superbia. Ur. 3.8. Dev. 10.2.

अवलोक m. (r. लोक् videre s. अ) visus, conspectus, adspectus. Ur. 37.14.

अवश (voluntatem, arbitrium non habens, *Karm.* ex अ priv. et वश voluntas, arbitrium) 1) invitus. Bh. 3.5. 2) non subactus. Hit. 12.8.

अवशेष m. (r. शिष् relinquere s. अ) reliquum, reliquiae. Sak. 30.14.

अवश्यक (ex अ priv. et वश्यक arbitrio subjectus) arbitrio non subjectus, necessarius.

अवश्यकता f. (a praec. s. ता) necessitas. Hit. 116.10.

अवश्यकरणीय (*Karm.* ex अवश्यम् abjecto म् et करणीय faciendus, a rad. कृ s. अनीय) quod necessario faciendum. Br. 3.16.

अवश्यभाविन् *Adj.* (ex अवश्यम् abjecto म् et भाविन् quod existit, fit) quod necessario fit, accidit. Br. 2.2.

अवश्यम् (*AVY.* ex अ priv. et वश्य *n.* quod arbitrio subjici, quod regi potest) necessario, certe. BR. 2. 2. N. 13. 29.

अवश्याय *m.* (r. श्यै ire s. अ) pruina. AM.

अवसक्त v. सञ्ज्.

अवसर *m.* (r. सृ ire s. अ) occasio, opportunitas, tempus opportunum. UR. 10. 21. HIT. 54. 11. 14. 53. 11.

अवसान *n.* (r. सो finire s. अन) finis, obitus. UR. 5. 15. 37. 4. 47. 6. infr. SAK. 59. 7.

अवसिक्ताङ्ग *Adj.* (*BAH.* ex अवसिक्त conspersus, a r. सिच् s. त et अङ्ग *n.* membrum, corpus) conspersa membra, vel conspersum corpus habens. SU. 4. 19.

अवस्कन्द *m.* (r. स्कन्द् salire s. अ) incursio, impetus, impugnatio. HIT. 102. 9.

अवस्कर *m.* (r. कृ facere praef. अव cum स् euphonico, s. अ) excrementum, stercus. AM.

अवस्त्र (*BAH.* ex अ priv. et वस्त्र *n.* vestis) veste privatus.

अवस्त्रता *f.* (a praec. s. ता) Abstractum praecedentis. N. 10. 16.

अवस्था *f.* (a rad. स्था praef. अव) status, conditio. SA. 5. 89. *In fine comp. BAH.* SA. 4. 32. N. 17. 31.

अवस्थान *n.* (r. स्था stare, esse s. अन) commoratio, statio, habitatio. HIT. 38. 13.

अवस्थित v. स्था.

अवहास *m.* (r. हस् ridere s. अ) risus, jocus. BH. 11. 42.

अवहित v. धा.

अवाक् *Adv.* (ab अवाच् q. v. mutato च् in क्, v. gr. 59.) 1) deorsum. 2) meridiem versus.

अवाक्शिरस् (*BAH.* e praec. et शिरस् *n.* caput) deorsum caput habens, demisso capite. M. 4. DR. 8. 22.

अवाङ्मुख (*BAH.* ex अवाक्, v. gr. 58., et मुख *n.* vultus) deorsum habens vultum, demisso vultu. DR. 9. 24.

अवाच् (in casibus fortibus अवाञ्च्, v. gr. 196. 197; a r. अञ्च् ire praef. अव) 1) inferus, inferior. 2) meridionalis. (Lat. *aus-ter* ortum esse videtur ex praep. अव - cum *s* euphonico sicut supra in अवस्कर - suff. comp. *ter;* cf. etiam nostrum *Osten,* germ. vet. *ostar, ostana,* v. gr. comp. 296.). AM.

अवाप्ति *f.* (r. आप् adipisci s. ति) adeptio, impetratio. HIT. 36. 15. 69. 2.

अवार *n.* ripa citerior fluminis (lat. *ora*).

अवि *m.* ovis (lith. *awi-s,* slav. *ovjza,* lat. *ovis,* gr. ὄϊς; goth. *avistr* ovile; huc etiam retulerim lat. *aries*, mutato व् in *r* sicut e. c. in germ. vet. *birumês* sumus contra भवामस्, v. gr. comp. 20.).

अविचारितम् *Adv.* (*AVY.* ex अ priv. et विचारित *n.* deliberatio, cogitatio) sine deliberatione, sine haesitatione, non cunctanter. SA. 1. 35.

अवितथम् v. वितथ.

अविदूर (*KARM.* ex अ priv. et विदूर longinquus) non longinquus. H. 2. 1.

अविनय *m.* (*KARM.* ex अ priv. et विनय improbitas, mores pravi, immodestia, turpitudo. HIT. 71. 10. SAK. 16. 5.

अविरत (ex अ priv. et विरत requiescens a r. रम् praef. वि s. त) perpetuus, continuus. AM.

अविरतम् *Adv.* (acc. neut. praec.) sine intermissione, assidue, perpetuo. P. 17.

अविषय *m.* (*KARM.* ex अ priv. et विषय q. v.) absentia. HIT. 56. 14.

अविशेषम् (*AVY.* ex अ priv. et विशेष *m.* differentia, discrimen) omnino, prorsus, plane. A. 3. 32.

अवैधव्य (*BAH.* ex अ priv. et वैधव्य viduitas a विधवा s. य) liber a viduitate, liberans a viduitate. SA. 4. 12.

अवोचम् v. gr. 420. gr. min. 381. 382.

अव्यक्त (*KARM.* ex अ priv. et व्यक्त q. v.) 1) invisibilis, quod sensibus percipi nequit. BH. 2. 25. 2) non perspicuus, obscurus. BR. 3. 21.

अव्यग्र (*KARM.* ex अ priv. et व्यग्र q. v.) 1) imperturbatus. N. 26. 20. 2) consternatus, conturbatus, confusus, territus. DR. 9. 1. SU. 4. 1.

अव्यय (*BAH.* ex अ priv. et व्यय *m.* interitus, exitium; quod non, sicut Wils. a r. व्यय् expendere, erogare derivari volo, sed a r. इ ire praef. वि s. अ) 1) interitûs, exitii expers. N. 2. 15. BH. 2. 17. 4. 1. 6. 13. 7. 24. 25. 9. 2. 14. 5. 27. 2) *m. n.* vox indeclinabilis.

अव्रतिक (*KARM.* ex अ priv. et व्रतिक qui vota facit aut solvit, a व्रत votum s. इक) qui vota non facit aut solvit. IN. 2. 5.

अश् 5. *A.* 9. *P.* 1) edere, frui. अश्नाति: HIT. 35. 15. अश्नुते: BH. 3. 4. 5. 21. 2) *secundum grammaticos* occupare, coacervare. (Fortasse huc pertinet lat. *cibus*, abjectâ vocali initiali, suff. *bu-s*, inserto *i* sicut in sq. अशितव्य.

c. उप *id.* उपाश्नामि: DEV. 5. 61. उपाश्नुते: MAN. 12. 20. 6. 82.

c. प्र *id.* प्राश्य: N. 23. 22.

c. सम् *id.* समश्नीयात्: MAN. 6. 19. समश्नुते: MAN. 2. 5. 3. 277. 11. 6.

अशन (r. अश् s. अन) qui edit, *in fine comp.*) N. 13. 56. H. 4. 2.

अशनि *m.f.* fulmen. IN. 1. 5. 3. 4.

अशितव्य *n.* (r. अश् s. तव्य) cibus. UR. 15. 9. infr.

अशिरस्क (*BAH.* ex अ priv. et शिरस् *n.* caput, s. क, v. gr. 665.) capite privatus. DR. 8. 30.

अशिश्वी *f.* (fem. ab अशिशु liberis carens - ex अ priv. et शिशु - adjecto feminini signo ई) liberis carens femina. AM.

अशील *n.* (*KARM.* ex अ priv. et शील q. v.) improbitas, mores pravi, turpitudo. UP. 82.

अशुभ (*KARM.* ex अ priv. et शुभ q. v.) 1) *Adj.* improbus, scelestus. N. 13. 32. 2) infelix, infaustus. BH. 9. 1. 3) *Subst. n.* malum. BH. 2. 57.

अशून्य (*BAH.* ex अ priv. et शून्य *n.* vacuum) liber a vacuo, totus, universus.

अशून्यम् *Adv.* (Accus. neut. praec.) omnino, plane, accurate. SAK. 33. 12.

अशेष (*BAH.* ex अ priv. et शेष *n.* residuum, reliquum) totus, universus. AM.

अशेषतस् (a praec. s. तस्) omnino, plane. N. 16. 38. 6. 24.

अशेषे *Adv.* (Loc. ab अशेष) i. q. praec. N. 4. 31.

अशेषेण *Adv.* (Instr. ab अशेष) i. q. praec. N. 8. 21. BH. 4. 35. 10. 16.

अशोक (*BAH.* ex अ priv. et शोक *m.* moeror) 1) *Adj.* moeroris expers. 2) *m.* nomen arboris. N. 12. 101.

अश्मगर्भ *m.* (ex अश्मन् lapis et गर्भ q. v.) smaragdus.

अश्मन् *m.* (ut videtur, a r. अश् sg. 2. s. मन्) lapis (lith. *akmů* Th. *akmen*, slav. *kamy* Th. *kamen*, v. gr. comp. 139. et p. 364.; fortasse etiam huc referenda est prima syllaba graeci σμά-ραγδος et lat. *sma-ragdus*, ita ut σμα, *sma* sit pro *asma*, et ραγδος, *ragdus* sit lapidis epitheton, quod retulerim ad rad. रञ्ज् colorare, unde रक्त ruber; cf. अश्मगर्भ. Quod attinet ad sibilantem in voce graeca et latina, pro gutturali, quae plerumque sanscriti श् locum tenet in utraque lingua: respiciendum est, litteram श् etiam in sanscrita lingua non raro cum स् permutari, et vice versa स् cum श्, e. c. in श्वशुर quod lat. est *socer*, gr. ἑκυρός).

अश्मन्त *m.* (ab अश्मन् s. त) focus, fornax. AM. (fortasse gr. κάμινος et lat. *caminus*, - nisi haec sunt a καίω, - per metathesin ex ἄκμινος sicut slav. *KAMEN* opponitur lithuanico *AKMEN* et scr. अश्मन्).

अश्मसार *m.n.* (ex अश्मन् et सार q. v.) ferrum. AM.

अश्र *n.* lacryma (v. अश्रु).

अश्रि *f.* acies ensis. AM. (lat. *acies* et *acer*, lith. *aſs-mů*).

अश्रु *n.* lacryma (ut mihi videtur, e दश्रु, abjecto द्, a r. दंश् mordere - gr. δάκνω - s. रु; cf. gr. δάκρυ, lat. *lacryma* pro *dacryma*; goth. *tagrs* Th. *tagra* respondet sanscrito अश्र; angl. *tear*, nostrum *Zähre*; lith. *áſzara*).

अश्रेयस् *n.* (*KARM.* ex अ priv. et श्रेयस् *n.* felicitas) infortunium, malum, calamitas. UP. 32.

अश्व *m.* equus (lat. *equus*, gr. ἵππος ex ἵκκος, per assimilationem ex ἵκϜος, zend. 𐬀𐬯𐬞𐬀 *aśpa* - gr. comp. 50. - lith. *áſzwa* equa, russ. *kobyla*, abjecto अ, व् mutato in *b* et inserto *o* sicut in *sobàka* canis = श्वन्).

अश्वत्थ *m.* nomen arboris (Wils. ficus religiosa). N. 12. 3. BH. 15. 1.

अश्वपति *m.* (equorum dominus, *TATP.* ex अश्व et पति) nom. pr. SA. 1. 3.

अश्वमेध *m.* (ex अश्व et मेध *m.* sacrificium) equi sacrificium. (*)

अश्वशाला *f.* (TATP. ex अश्व et शाला *f.* domus, porticus) equile. N. 19. 11.

अश्वारोह *m.* (TATP. ex अश्व et आरोह ascendens, a r. रुह् praef. आ) eques. AM.

अश्विन् *m.* DU. अश्विनौ gemini fratres insigni pulchritudine, coelestes medici, *Sûryo,* solis Deo, et nympha *Asvinia* nati.

अष्टगुणाश्रय (octo virtutum sedem habens, BAH. ex अष्टगुण - अष्टन् + गुण - octo proprietates, virtutes, et आश्रय domus, sedes) octo virtutibus praeditus. IN. 4. 9.

अष्टधा *Adv.* (a sq. s. धा) in octo partes divisum. BH. 7. 4.

अष्टन् *m.f.n.* (gr. 256.) octo (lat. *octo,* gr. ὀκτώ, goth. *ahtau,* nostrum *acht,* lith. *afztůni,* slav. *osmj.*

अष्टम (fem. अष्टमी) octavus.

अष्टमी *f.* (fem. praecedentis) dies octavus mensis dimidiati. DEV. 12. 3.

अष्टाङ्ग *n.* (DVIGU ex अष्टन् et अङ्ग membrum) octo membra. Wils. «*eight parts of the body, the hands, breast, forehead, eyes, throat and middle of the back; or four first, with the knees and feet; or these six with the words and mind.*»

अष्टाङ्गपात *m.* (TATP. e praec. et पात actio procumbendi) octo membrorum prolapsio *ad salutandum.* HIT. 40. 20. 91. 22.

अष्टादश duodevicesimus. gr. 259.

अष्टादशन् *m.f.n.* duodeviginti. gr. 256.

अष्ठीवत् *m.n.* (Nom. m. अष्ठीवान्, neut. अष्ठीवत्, secundum Wils. ab अस्थि os s. वत्, ita ut sit pro अस्थिवत्) genu.

(*) Wils. ad hanc vocem: „*The actual or emblematic sacrifice of a horse. This sacrifice is one of the highest order, and performed a hundred times, entitles the sacrificer to the domination of Swerga or paradise: it appears to have been originally typical; the horse and other animals being simply bound during the performation of certain ceremonies; the actual sacrifice is an introduction of a later period. See As. R. Vol. 8, 442. Colebrooke, on the Védas.*

1. अस् 1. P.A. (दीप्त्यादानयोः K. दीप्तिग्रहणगतिषु V.) splendere, capere, ire.

2. अस् 2. P. (ATM. solum in conjunctione cum व्यति, irr. v. gr. 365, 366, 367, 457, 458.) 1) esse, existere. BH. 2. 12. 66. H. 1. 39. SU. 1. 25. 2) esse, *ut verbum abstractum vel copulativum.* SU. 1. 21. SA. 4. 7. 3) fieri. A. 8. 14. (Lith. *es-mi, es-ti*; slav. *jes-mj, jes-tj*; gr. ἐμ-μί, ἐσ-τί, prius per assimilationem ex ἐσ-μί; lat. *sum, es-t;* goth. *i-m,* ex *is-m, is-t;* nostrum *is-t.*).

c. प्रादुस् (manifesto, palam. gr. 685.) apparere, in conspectum venire, oriri. A. 4. s. 6. 16. 8. 13.

3. अस् 4. P. deponere, abjicere. NALOD. 4. 36.

c. अप 1) *id.* NALOD. 3. 8. 2) relinquere, deserere. HIT. 107. 5. 3) postponere, negligere. HIT. 70. 10.

c. अभि exercere, tractare, versari *in alqâre.* SAK. 32. infr.

c. उत् praef. वि (व्युदस्) i.q. simpl. BH. 18. 51.

c. नि 1) deponere. DR. 1. 5. 7. 8. SA. 5. 9. c. वि + नि ponere, deponere, collocare. N. 24. 45. RAM. ed. Ser. III. 47. 7. 70. 5. c. सम् + नि deponere. SA. 3. 18. BH. 3. 30. 4. 41. 5. 13.

c. निस् ejicere. DEV. 1. 18.

c. वि part. व्यस्त consternatus, confusus, dejectus. A. 10. 64.

असंशयम् *Adv.* (AVY. ex अ priv. et संशय *m.* dubium) sine dubio. BR. 3. 9. 10.

असकृत् (ex अ priv. et सकृत् semel) non semel, saepius. H. 1. 14. 4. 11. BR. 1. 21. A. 8. 15.

असङ्ख्येय (KARM. ex अ priv. et सङ्ख्येय a r. ख्या praef. सम् s. य. v. gr. 626.) innumerabilis. N. 13. 56.

असज्जन *m.* (KARM. ex अ priv. et सज्जन ex सत् bonus et जन homo) homo improbus. HIT. 74. 3.

असती *f.* (ex अ priv. et सती fem. τῦ सत् bonus) femina impudica, non casta. AM.

असत्कृत *n.* (KARM. ex अ priv. et सत्कृत e सत् bonus et कृत *n.* factum) peccatum, delictum. N. 24. 31.

असत्य (KARM. ex अ priv. et सत्य verus) non verus, falsus. N. 19. 8.

असन् v. असृज्.

असम्बद्ध (ex अ priv. et सम्बद्ध ligatus a r. बन्ध् praef. सम् s. त) absurdus, ineptus, stultus *de verbis*. SAK. 21. 2. infr.

असहन (ex अ priv. et सहन tolerans a r. सह् s. अन) non tolerans, zelotypus. UR. 47. 8. V. sq.

असहमान (ex अ priv. et सहमान tolerans, a r. सह् s. मान) *id.* UR. 55. 19. 71. 16.

असाध्य (ex अ priv. et साध्य perficiendus, efficiendus a *Caus.* radicis साध्) insanabilis. UR. 48. 6. infr.

असि *m.* (ut videtur, a r. अस् cl. 1. s. इ) ensis, gladius (lat. *ensis* insertâ nasali).

असित (KARM. ex अ priv. et सित albus) niger. N. 12. 66. 16. 21.

असिपुत्री *f.* (ex असि ensis et पुत्री filia) culter. AM.

असिहेति *m.* (ensem pro telo habens, BAH. ex असि et हेति telum) ensifer. AM.

असु (r. अस् esse s. उ) 1) *m. pl. num.* (असवस्) halitus, spiritus. DEV. 2. 67. V. गतासु et व्यसु. 2) *n.* consideratio, cogitatio, aut cor tanquam ejus sedes. 3) *n.* affectus, affectio.

असुख *n.* (KARM. ex अ priv. et सुख *n.* delectatio, voluptas) dolor, sollicitudo, moeror. N. 13. 52. 15. 14.

असुधारण *n.* (ex असु halitus, spiritus et धारण gestatio, portatio) vita. AM.

असुर *m.* nomen daemonum Kâsyapo et Dite natorum, diis inimicorum.

असुहृद् *m.* (KARM. ex अ priv. et सुहृद् *m.* amicus) inimicus. N. 26. 15.

असूय् (*Denominat.* ab असु q. v. s. य, gr. 585.) conviciari, maledicere, exsecrari, devovere, fremere, *murren.* N. 14. 17. M. 19. BH. 3. 31. UR. 78. 2. infr.

c. अभि exsecrari. SA. 5. 90. BH. 3. 32. N. 12. 117.

असूयन *n.* (ab असूय् s. अन) *nomen actionis verbi* असूय्.

असूया *f.* (ab असूय् s. आ) *id.* AM.

असूयु *Adj.* (ab असूय् s. उ) convicians, maledicens, fremens. BH. 9. 1.

असृग्धरा *f.* (ex असृज् sanguis et धर gerens, ferens in *fem.*) cutis. AM.

असृज् *n.* (non profundens pro non profundendum, a r. सृज् q. v., praef. अ priv. nisi fortasse अ mutilatum est ex अव vel आ, ita ut sanguis nominatus sit a fluendo; notetur lith. *srawaù* sanguinem emitto, quod ad rad. स्रु fluere pertinet) sanguis (lat. *sanguis* abjecto *a* initiali; quod ad nasalem τοῦ *sanguis* attinet, respicias formam असन् quâ in nonnullis casibus Thema असृज् suppleri potest, v. gr. 203.).

असृपाट *m.n.* (ut mihi videtur, pro असृक्पाट, e praec. et पाट extensio, expansio) rivus sanguinis.

असौ hic, haec, ille, illa v. अदस् et gr. 271.

अस्त *m.* (r. अस् q. v. s. त) 1) nomen occidentalis cujusdam montis, ultra quem solem occidere credunt. 2) solis occasus *et* occasus, finis *in universum*. SA. 4. 17. HIT. 73. 6.

अस्त्र *n.* (r. अस् s. त्र) 1) telum quodcunque, *praesertim* missile. 2) arcus. A. 8. 2. 10. 29. (Huc traherem lith. *afztrùs* acer, nisi hoc syllabâ suâ radicali *afz* melius cum अश्रि acies conveniret, quum lith. *fz* saepissime sibilantibus palatalis et lingualis ordinis - श्, ष् - respondeat, rarissime dentali स्. Ceterum *afz-trùs*, quod ad radicem suam attinet, ab *afz-mů* Th. *afz-men* acies, quod supra voci अश्रि apposui, non separari potest. Conferatur etiam slav. *ostr* acutus Th. *ostro* et russ. *oselòk* cos.)

अस्थि *n.* (fortasse a r. स्था stare, ita ut अ praepositio sit mutilata ex आ vel अव) os (lat. *os, ossis* per assimil. ex *ostis*, gr. ὀστέον, slav. *kostj* Th. *kosti*, anteposito *k*.)

अस्थिकृत् *m.* (e praec. et कृत् faciens) medulla. HEM.

अस्थिभुज् *m.* (ex अस्थि et भुज् edens) canis. HEM.

अस्म v. इदम् et seq. et gr. 264. 266.

अस्मत् (ex अस्म et *ablativi* signo त्) pronominis primae personae *Ablat. plur.* qui in initio compositorum Thematis loco fungitur et a grammaticis tanquam Thema proponitur; scribunt tamen अस्मद्. (Cf. gr. ἄμμες per assimilat. ex ἄσμες et goth. *UNSA* per metathesin

ex *USNA* unde e. c. genit. *unsa-ra,* nostrum *unser*; v. gr. 264. et gr. comp. 166.)

अस्मत्तस् (a praec. s. तस्) interdum ponitur pro *Ablat. pl.* अस्मत् sicut in *Sing.* मत्तस् pro मत्. A. 4. 16.

अस्मदीय (ab अस्मत् s. ईय gr. 289.) noster. Bh. 11. 26.

अस्मद्विध (meam *aut* nostram indolem habens, *bah.* ex अस्मत् et विध *m.* aut विधा *f.* indoles, natura, species) mihi *aut* nobis aequalis. Sa. 4. 7.

अस्यै, अस्यास्, अस्याम् v. gr. 270.

अस्र *n.* 1) (fortasse a r. सृ ire, cf. असृज्) sanguis. Am. 2) (pro अश्रु) lacryma. Ur. 58. 12.

अस्रु *n.* lacryma (v. अश्रु).

अस्वप्न *m.* (liber a somno, ex अ priv. et स्वप्न) deus. Am.

अस्वस्थ (*karm.* ex अ priv. et स्वस्थ sanus, validus) infirmus, invalidus, aegrotus. Sa. 5. 4. N. 2. 5. 6. 7.

अस्वस्थता *f.* (a praec. s. ता) aegritudo. Ur. 53. 2. infr.

अह् (radix verbi defectivi quod in praeterito redupl. solum sed saepissime invenitur, et cum praeteriti et cum praesentis significatione. Secunda persona sing. anomale format आत्थ; v. gr. 456[b].) dicere. In. 1. 12. Br. 1. 17. 2. 29. (Huc refero hibern. *ag-all* sermo, *ag-aill* loqui, *eigh-im* clamo; goth. *af-aika* nego, attenuato अ in *i*, quod cum gunae incremento fecit *ai,* sicut *skaida* separo convenit cum छिद् et lat. *scindo* et *maita* abscindo cum भिद् et *findo,* mutatâ labiali in nasalem ejusdem organi. Gothico *aika* respondere videtur germ. vet. *jihu* dico, fateor, puto (v. Graff I. p. 581.), a radice *JAH* - gr. comp. p. 116. - ita ut *j* vocali initiali sit antepositum, (*) sicut fortasse in goth. *jains* Th. *jaina,* nostro *jener,* si hoc pertinet ad scr. एन q. v. A *jihu* praefixo *bi* est *bijihu* confiteor unde substantivum *bijiht* confessio, nostrum *Beichte.* Pottius apte confert lat. *nego* i. e. *n'-ego* cum *g* pro ह et goth. *k,* sicut e. c. in *ego* contra अहम्, goth. *ik.* Fortasse etiam *ajo* a nostra radice descendit, ejecto *g* et addito charactere quartae classis. Potest tamen *ajo* etiam a ख्या praefixo आ derivari, item ejectâ gutturali. Respiciatur etiam goth. *ah-ja* cogito, quod si cum अह् cognatum est, - ita ut aspirata tenuis loco fungatur quam ex generali consonantium permutandarum lege exspectaveris - primitivam significationem servaverit, quum linguae facile a notione cogitandi ad notionem loquendi transeant, sicut e. c. zendicum *mañthra* loquela et nostrum *Mund,* ut loquelae instrumentum, a radice मन् cogitare descendunt.)

c. प्र *i. q. simpl.* Su. 4. 23. Bh. 6. 2. 13. 8. (Fortasse cum प्राह् dicere cohaeret nostrum *SPRACH, spreche,* ita ut *s* euphonicum sit antepositum, cum *s* sequenti *p* et *t* facile se adjungat, quam ob rem Pottius gothicum *stautan,* nostrum *stofsen* ad radicem sanscritam et latinam *tud* apte reduxit.)

c. प्रति respondere. N. 26. 11.

अह *in fine nonnullorum compositorum pro* अहन्, *e. c.* एकाहम् per unum diem, प्रत्यहम् quotidie. Sak. 30. 3. 4. infr. (Cf. hibern. *aga «leisure, time, opportunity».*)

अहङ्कार *m.* (ex अहम् ego et कार faciens) sui conscientia, sui studium, superbia. Bh. 2. 71. 7. 4.

अहङ्कृत (ex अहम् ego et कृत factus) sui studiosus, superbus. Br. 2. 11.

अहन् *m.* (irr. gr. 228., fortasse mutilatum e दहन् a r. दह् urere s. अन् sicut अश्रु e दश्रु) dies. (Si goth. *dags* Th. *daga,* angl. *day,* nostrum *Tag* huc vel ad supra memoratum अह् pertinent, lex consonantium permutandarum, quâ goth. *taks* contra दह् postularetur, dupliciter violata est. Respicias tamen goth. *dauhtar* filia et *daur* Th. *daura* porta, quae, cum दुहितृ et द्वार comparata, item antiquam Mediam conservarunt.)

अहम् ego (v. अस्मत् et gr. 264. et cf. gr. ἐγών, ἐγώ, lat. *ego,* goth. *ik,* nostrum *ich,* lith. *asz,* slav. *az,* cambrobrit. *ym,* bret. *am, em*).

अहर् *n.* dies. Bh. 8. 17. 18. 19. Su. 1. 34. Hoc vocabulum,

(*) Cf. gramm. comp. 255. *n*).

quod in lexicis desideratur, fortasse in *nom.* et *acc. sg.* et in initio compositorum solum usitatum est. Nititur, ut mihi videtur, forma अहर् eo quod Liquidae facile inter se permutantur, inde अहर् ex अहन्, sicut lat. *aliu-s*, goth. *alji-s* Th. *alja* pro scr. अन्य (cf. gramm. comp. 374.).

अहर्पति *m.* (diei dominus, e praec. et पति) sol. Am.

अहर्मणि *m.* (diei gemma *vel* margarita, ex अहर् et मणि) *id.* Hem.

अहर्मुख *n.* (diei os, facies, ex अहर् et मुख) tempus matutinum, diluculum. Am.

अहस् *m.* (in *nom., voc.* et debilioribus casibus, nec non in initio nonnullorum compositorum pro अहन्, v. gr. 228.) dies.

अहस्कर *m.* (diem faciens, e praec. et कर) sol. Am.

अहह *Interj.* Hit. 12.3.

अहार्य *m.* (non capiendus, non abripiendus, ex अ priv. et हार्य a r. हृ s. य) mons. Am.

अहि *m.* (r. अंह् ire s. इ) serpens (lat. *anguis*, gr. ἔγχε-λυς et ὄφις, cum aspiratae saepe inter se permutentur; lith. *ungury-s*, russ. *ûgorj* anguilla; ita nostrum *Aal* convenit cum scr. व्याल serpens).

अहिंसा *f.* (ex अ priv. et हिंसा offensio, a r. हिंस् suff. आ) mansuetudo, clementia, benevolentia. Bh. 10.5. N. 6.10.

अहिकान्त *m.* (a serpentibus amatus) aër, ventus. Hem.

अहित *m.* (*karm.* ex अ priv. et हित bonus) inimicus. Bh. 2.36.

अहिभय *n.* (ex अहि et भय timor) suspicio «*fear of a lurking snake as it were*». Am.

अहिभुज् *m.* (serpentes edens, ex अहि et भुज्) 1) Garuda (v. गरुड). 2) pavo. Am.

अहो *Interj. admirationis et lamentationis,* ah! eheu. N. 3. 17.13.31. Br. 1.35. Sa. 2.11.

अहोरात्र *m.* (*dvandv.* ex अहस् q. v. et रात्र pro रात्रि gr. 681. nox) dies et nox. N. 12.61.89. v. gr. 659.

अहोस्वित् (ex अहो et स्वित् q. v.) an (*oder*) *in interrogando.* N. 21.34. *ubi nunc* an *pro* fortasse *posuerim.* (v. उताहोस्वित्).

आ

आ *Praep. praef.* 1) ad, v. gr. 111. 2) *in conjunctione cum ablat. substantivi,* usque ad, tenus, *aut cum inclusione aut cum exclusione rei.* Bh. 8.16. Sak. 21.4. *In compositione cum vocibus quae colorem indicant idem valet quod lat.* sub *et nostrum suffixum* lich, *e. c.* आनील subniger, *schwärzlich.*

आं *Interj.* nae, profecto, sane; *sequente* ज्ञातम् cognitum: Ur. 2.2. Sak. 43.1. infr.

आः vel आ *Interj.* (forma prior ante surdas, posterior ante sonoras litteras).

आकर *m.* (r. कृ facere praef. आ s. अ) 1) fodina. 2) multitudo.

आकर्षण *n.* (r. कृष् trahere s. अन) actio attrahendi, abstrahendi, protrahendi. Hit. 96.21.

आकल्प *m.* (r. क्लृप् q. v. praef. आ s. अ) aegritudo. Urv. 93.16.

आकाङ्क्षा *f.* (r. काङ्क्ष् desiderare praef. आ s. आ) desiderium. Hit. 69.21.

आकाय *m.* (secundum Wils. a r. चि colligere, mutato च् in क्, s. अ) 1) rogus. 2) habitatio (hibern. *acaidh* habitatio, *achad* campus, v. Piktet p. 14.).

आकार *m.* (a rad. कृ facere, praef. आ s. अ) 1) species, forma, facies. Su. 2.25. N. 2.5. 13.26. 2) animi securitas, animus aequus, bene compositus. Ur. 27.3. infr.

आकारवत् (a praec. s. वत्) formosus, pulcher. N. 5.6.

आकाश *m.* (r. काश् lucere, praef. आ s. अ) aër. N. 14.10. Bh. 13.32.

आकीर्ण (part. a r. कॄ s. न gr. 609.) impletus, plenus. N. 12. 2. 113.

आकुल (r. कुल् praef. आ s. अ) turbatus, perturbatus, confusus. N. 4. 18. 16. 14. Bh. 2. 1.

आकृति *f.* (r. कृ s. ति) species, forma, facies. N. 5. 10. Bh. 11. 5. cf. आकार.

आकृष्टि *f.* (r. कृष् trahere s. ति) attractio. Hit. 25. 7.

आक्रीड *m.* (r. क्रीड् ludere s. अ) hortus regius publicus. Am.

आखु *m.* mus Rattus, «*a rat, a mouse*».

आखुभुज् *m.* (e praec. et भुज् edens) felis. Am.

आखेट *m.* (r. खिट् vel खेट् terrere s. अ) venatio. Am.

आख्या *f.* (r. ख्या appellare) nomen. Hit. 26. 12.

आख्यान *n.* (r. ख्या s. अन) sermo, loquela, narratio. N. 6. 9. 22. 21. In. 4. 9. (ubi आख्यान pro आख्याय legendum).

आख्यायिन् (r. ख्या s. इन् inserto य् euphonico) narrans. Sak. 15. 8.

आगत v. गम् praef. आ.

आगन्तु *m.* (r. गम् praef. आ adire, advenire, s. तु) 1) advena. Hit. 18. 2. 2) hospes, *Gast.* Am.

आगन्तुक *m.* (a praec. s. क) advena. Hit. 70. 10.

आगम (r. गम् s. अ) 1) *Adj.* adiens, adveniens, appropinquans. Bh. 2. 14. 2) *m.* aditio, adventus, appropinquatio. In. 1. 1. Br. 1. 15. N. 21. 4. Bh. 8. 18.

आगमन *n.* (r. गम् s. अन) *i. q. praec. sg. 2.* Su. 2. 6. N. 3. 21. 17. 46.

आगमनतस् (e praec. s. तस्) adventûs causâ. In. 5. 23. (ubi pro आगमवतो legendum आगमनतो).

आगस् *n.* (r. अग् tortuose ire, vel अङ्ग् ire, vel अज् ire - v. gr. 645. s. अ - s. अ) peccatum (gr. ἄγος, cf. अंहस्).

आग्र्य (ab अग्र *n.* cacumen, s. य, v. gr. 650.) insignis, egregius, eximius. Dr. 7. 12.

आघाट (r. घट् s. अ) limes, terminus. Hem.

आघात *m.* (r. हन् in forma *caus.* घातय् - v. gr. 524. - s. अ) 1) occisio, caedes. 2) locus occisionis, locus extremi supplicii, *Richtplatz.* Secundum Wils. «*a slaughter house, a place for killing animals or victims*». Hit. 124. 6.

आघातन *n.* (r. हन् in forma *caus.* घातय् s. अन) *i. q. praec.*

आचमनीय *n.* (r. चम् praef. आ os eluere, s. अनीय) ori eluendo inserviens aqua. In. 3. 2.

आचार *m.* (r. चर् s. अ) 1) actio; agendi, vivendi ratio, mores. Bh. 3. 6. 9. 30. 2) honesta vita, mores boni, morum probitas. Sa. 6. 16. (hibern. *acara* «*convenience, conveniency, use*», nisi pertinet ad r. कृ unde आकार; v. Pikt. p. 87.).

आचार्य *m.* (r. चर् s. य) magister, praeceptor. Bh. 1. 2. 34.

आच्छादन *n.* (r. छद् tegere s. अन) 1) actio tegendi, inumbratio. Sa. 3. 20. 2) vestis, vestitus. Am.

आच्छुरित *n.* (r. छुर् abscindere s. त) cachinnus, hinnitus, v. sq.

आच्छुरितक *n.* (a praec. s. क) *id.* Am.

आजानेय *m.* equus egregii generis. Dr. 7. 10.

आजि *f.* (ut videtur, a r. अज् ire) 1) campus planus. 2) pugna. A. 10. 74. (scot. *àgh* pugna, hibern. *agh* id. Pikt. p. 14.).

आजीव *m.* (r. जीव् vivere s. अ) victus. Am.

आजीवन *n.* (r. जीव् vivere s. अन) *id.*

आज्ञा *f.* (r. ज्ञा scire praef. आ) jussus, praeceptum. In. 2. 12. N. 19. 11. (hibern. *agna* sapientia, prudentia. Pikt. p. 87.).

आज्ञाकर (e praec. et कर faciens) 1) *Adj.* obediens, subjectus. 2) *m.* servus, famulus.

आज्ञाकरत्व *n.* (a praec. s. त्व) obedientia, servitus. Ur. 50. 16.

आज्य *n.* butyrum liquidum et purificatum. Bh. 9. 16. Dr. 6. 20.

आटोप *m.* superbia. Hit. 58. 15.

आडम्बर *m.* 1) clangor instrumentorum musicalium. 2) elephantorum rugitus. Am.

आढक *m.* modus frumentarius: «*a measure of grain equal to* 4 Prasthas, *or containing nearly* 7 *pounds,* 11 *ounzes Avoirdupois.*» Hit. 5. 10.

आढ्य dives, opulentus. Bh. 16.15.

आतङ्क *m.* (r. तङ्क् in miseria vivere s. अ) 1) aegritudo. 2) timor. Dev. 12.30.

आततायिन् (ex आतत extensus - a r. तन् s. त - et आयिन् iens a r. इ s. इन्) *Adj. et Subst. m.* scelestus, fur, praedo. Bh. 1.36.

आतप *m.* (r. तप् calefacere, urere, s. अ) calor, ardor solis. Ur. 62.13. 90.10. Sak. 43.10.

आतपत्र *n.* (a solis ardore tuens, e praec. et त्र a r. त्रा s. अ; cf. तनुत्र) umbella, *«a large umbrella of silk or leaves».* In. 2.17.

आतुर aegrotus, impotens. N. 7.11. 11.36.

आतोद्य *n.* (r. तुद् pulsare, percutere, s. य) instrumentum musicale. Am.

आत्त v. दा praef. आ.

आत्थ dixisti, v. अह्.

आत्मगतम् *Adv.* (ex आत्मन् et गत qui ivit, in *acc. neut.*) ad semet ipsum *loquens.* Ur. 7.4.

आत्मज *m.* (*tatp.* ex आत्मन् q.v. et ज natus) filius. In. 1.11.

आत्मदर्श *m.* (qui facit ut aliquis semet ipsum videat, ex आत्मन् et दर्श a r. दृश् in form. *caus.* s. अ) speculum. Hem. (cf. आदर्श).

आत्मन् *m.* (ut videtur a r. अत् ire aut productâ, aut, quod minus mihi arridet, cum praef. आ compositâ, suff. मन्; respicias tamen, radicem अह् q.v. in 2. pers. praet. redupl. formare आत्थ, permutato ह cum त्, quam ob rem आत्मन् eâdem permutatione ab eâdem radice deduci possit) 1) anima, animus, mens. Br. 1.15. Bh. 4.21. 5. 7. 9. 5. N. 12.27. 10.8. Su. 3.2. 2) *saepissime pronominum trium personarum locum tenet, cum sensu reflexivo.* आत्मानम् me: Br. 1.32. N. 9.31. आत्मानम् te: Br. 2.28. N. 12.57. आत्मनस् tui: In. 5.32. N. 9.20. आत्मनस् sui: In. 5.51. N. 10.16.; *cum sensu plur.*: A. 9.3. - *Non semper tamen ad sententiae Subjectum sed nonnunquam ad pronomen in obliquo casu positum refertur, e.c.* H. 4.14.: ज्ञास्यस्य् अद्य समागम्य मया ऽत्मानम् बलाधिकम् cognosces nunc congressus mecum me fortiorem. - Etiam Nominativus आत्मा reflexive usurpatur, ita ut idem sit ac persona, a qua actio efficitur; e.c. Sa. 7.14. Sak. 18.4. infr. किन्निमित्तम् आर्येण सुकुमारेण आत्मा तपोवनगमनपरिश्रम उपनीत इति cur a venerando tenero (te) tu ad castimoniae silvae adeundae lassitudinem adductus? 3) propria persona, *das eigne Selbst.* Br. 2.3. 3.11. 4) *In fine compositorum bah.* आत्मन् *saepe suffixum* क *assumit* (v. gr. 665.) *et significat* natura, indoles, conditio, proprietas, *aut suffixa aequat, quibus adjectiva e substantivis descendunt. Sic* Bh. 15.13. रसात्मक, succi naturam habens, *idem est ac* succosus *et explicatur a schol. per* रसमय, a रस suff. मय (gr. 652.), *vide quoque* रागात्मक Bh. 14.13. हिंसात्मक (secundum schol. मारकस्वभाव) 18.27. et परिचर्यात्मक 18.44. *Eodem modo* आत्मिक, ab आत्मन् suff. इक, *in fine comp. usurpatur.* Bh. 2.41. 44. (Germ. vet. *âtum* Th. *âtuma* inserto *u*, anglo-sax. *ædhm*, nostrum *Athem*, hibern. *adhm* cognitio, *adhma* gnarus - Piktet p. 109. - fortasse etiam *adhmaighim* confiteor, *adhmail* confessio; fortasse etiam *amhne «himself».* Si autem आत्मन् est pro आह्मन् et a r. अह् q.v. descendit, convenit cum goth. *ahma* Th. *ahman* spiritus.).

आत्मप्रभ (*bah.* e praec. et प्रभा *f.* splendor) suimet ipsius, i.e. per semetipsum, splendorem habens. In. 1.37. N. 5.38.

आत्मभू *m.* (per semet ipsum existens, ex आत्मन् et भू) nomen Brahmae, Vischnûs, Sivi et Anangi.

आत्मम्भरि *m.* (ex आत्म pro आत्मन् cum signo *accus.* et भरि a भृ sustinere s. इ) homo edax, heluo, abdomini natus. Am.

आत्मवत् (ab आत्मन् s. वत्) sui compos. Bh. 4.41.

आत्मसात् *Adv.* (ex आत्मन् s. सात् v. gr. 652.) in propriam personam, *zum eignen Selbst, zum Ich.* Hit. 118. 15.: आत्मसात्कृत propria *alicujus* persona factus, propriam personam *alicujus* valens; cf. Br. 3.11.

आत्मीय (ab आत्मन् s. ईय v. gr. 289.) proprius, meus, tuus etc. HIT. 52.16.

आत्यन्तिक (ab अत्यन्त quod supra finem est, infinitus, s. इक) infinitus. BH. 5.21.

आत्ययिक (ex अत्यय q.v. s. इक) exitiosus, perniciosus, funestus. HIT. 68.18.

आदर m. (r. दृ praef. आ honorare, magni facere s. अ) observantia, veneratio. HIT. 50.7. 69.3. (Hibern. *adharadh* adoratio, *adharach* qui adorat, nisi haec a lat. *adorare*. Piktet p. 87.).

आदर्श m. (r. दृश् videre in form. *caus.* दर्शय् s. अ) speculum. BH. 3.38. (cf. आत्मदर्श).

आदर्शनात् (ex आ usque ad et दर्शन visus in *abl.*) usque ad visum i. e. ita ut oculis cerni possit, ut adspectu sentiri possit. UR. 16.3.

आदान n. (r. दा praef. आ sumere, accipere) actio sumendi, accipiendi. HIT. 128.7.

आदि 1) primus, BH. 11.37. *de ejus usu in fine compositorum BAH.* v. gr. 666. BH. 4.26. *a* et *b*. 2) *Subst. m.* initium, principium. BH. 11.16. 15.3. IN. 4.1. (slav. *jedin* unus, de cujus *j* v. gr. comp. 255. *n.*).

आदितस् *Adv.* (a praec. s. तस्) ab initio.

आदितेय m. (ex अदिति Aditis, deorum mater, s. एय) deus.

आदित्य m. (ex अदिति s. य, v. praec.) 1) sol. 2) *pl.* आदित्यास् genii, duodecim numero (Wilson ad hanc vocem: «*The Aditya's are* 12 *in number, they are forms of* SURYA *or the sun, and appear to represent him as distinct in each month of the year.* AM.»).

आदित्यरूप (*BAH.* e praec. et रूप n. forma) solis formam habens, soli similis. IN. 1.30.

आदित्सु (a दित्स् q.v. praef. आ s. उ) capiendi cupidus, capere volens. HIT. 63.4.

आदिम (ab आदि s. म) primus. AM.

आदिष्ट v. दिश्.

आद्य (ab आदि s. य) primus; *de ejus usu in fine comp. BAH.* v. gr. 666. N. 3.5. 5.39.

आद्यन्तवत् (ab आद्यन्त n. - *DVAND.* ex आदि et अन्त - s. वत्) initium et finem habens. BH. 5.22.

आधार m. (r. धृ s. अ) 1) fulcrum, fultura, *transl.* praesidium, subsidium. DEV. 11.3. HIT. 41.7. 2) fossa aquaria, canalis. AM. (अम्भसां यत्र धारणम्).

आधि m. (r. ध्यै meditari abjecto ऐ et य् mutato in इ) sollicitudo. N. 18.11. (Piktetius confert hibern. *ead* «*zèle, jalousie*»).

आधिपत्य n. (ab अधिपति dominus, imperator) dominium, imperium. BH. 2.8.

आनक m. tympanum. BH. 1.13.

आनन n. (r. अन् spirare vel anomale producto अ vel praefixo praep. आ) 1) os. BH. 11.24. 2) facies, vultus. IN. 5.37.

आनन्द m. (r. नन्द् gaudere s. अ) gaudium, laetitia, voluptas. HIT. 42.8. UR. 63.10. infr.

आनन्दथु m. (r. नन्द् s. अथु) *id.* AM.

आनन्दन n. (r. नन्द् gaudere in form. *caus.* s. अन) actio exhilarandi, oblectandi. HIT. 43.8.

आनयन n. (r. नी s. अन) adductio. N. 24.29.

आनाय m. (r. नी ducere s. अ) rete. AM.

आनील (ex आ usque ad et नील niger) subniger, nigricans. UR. 84.1.

आनुपूर्व्य n. (ab अनुपूर्व quod secundum ordinem est - *BAH.* ex अनु secundum et पूर्व n. prius - s. य, v. gr. 650.) ordo. A. 10.35. (cf. अनुपूर्वेण).

आनृण्य n. *Subst. abstr.* ab अनृण q.v. s. य. SA. 5.19.

आनृशंस्य n. (ab अनृशंस non malitiosus - ex अ priv. et नृशंस - s. य, v. gr. 650.) humanitas, benignitas. N. 17.43.

आप् 5. P. 1) attingere alqm. locum, pervenire, venire. NALOD. 2.22. 2) adipisci, nancisci. IN. 4.13. H. 2.31. BH. 3.2. (Lat. *apio, aptus* = आप्त, *adipiscor, opto,* quod sensu convenit cum *DESID.* ईप्स् pro आप्स्; *opus, opera,* ubi respiciendum, verba motionis in sanscrito saepissime etiam actionem significare; conferatur etiam *capio, c'-apio,* cujus *c* ad praepositionem pertinere vide-

tur, porro cum Pottio, qui tamen *capio* rejicit, *coepi* ex *co-ipi* et *côpula*; gr. ἅπτω et, nisi fallor, πρέπω quod facile ex composito प्राप्, correptâ vocali, oriri potuit; etiam πρυμνός, πρέμνον, mutato π in nasalem ejusdem ordinis (cf. σεμνός pro σεβνός) et formâ et sensu non repugnant nostrae radici, quae cum सम् format समाप्त finitus; germ. vet. *uoban*, nostrum *üben*, v. supra memoratum *opus, opera* et cf. Pott I. 255. et Graff I. 70.).

c. अभि *i.q. simpl.; in forma caus.* अभीप्स् (v. gr. 540.) desiderare. RAM. I. 47. 3.: स्वर्गङ्ग गन्तुम् अभीप्सति; I. 31. 31.: सेनापतिम् अभीप्सन्त:·

c. अव *i.q. simpl.* H. 1. 2. IN. 5. 58. BR. 2. 31. SU. 4. 4. — c. अव praef. सम् *id.* RAM. I. 50. 29.: ब्रह्मत्वं समवाप्स्यसि·

c. प्र *id.* IN. 1. 12. 4. 4. 5. 31. BH. 2. 57. *Form. caus.* A. 4. 23. — c. प्र praef. अनु (अनुप्राप्) venire, pervenire. IN. 5. 17. 34. H. 1. 1. — c. प्र praef. सम् (सम्प्राप्) *id.* IN. 5. 4. H. 2. 24. 4. 27. BR. 1. 23. N. 13. 35. 21. 1. — c. प्र praef. उप + सम् (उपसम्प्राप्) *id.* N. 10. 5.

c. वि occupare, complecti, implere. BH. 10. 16. 11. 20. A. 10. 53.

c. सम् *id.* BH. 11. 40. - समाप्त finitus. - *Caus.* perficere, e. c. यज्ञं समापयितुम् RAM. I. 48. 25. — c. सम् praef. परि (परिसमाप्) *id.* BH. 4. 33.

आपक्क (ex आ usque ad et पक्क) semicoctus, semimaturus. AM. (Hib. *âpuigh* maturus).

आपगा *f.* (ex आप aqua quod separatum non invenitur - v. अप् - et ग iens in *fem.*) fluvius. N. 12. 36.

आपण *m.* (r. पण् q. v. praef. आ s. अ) forum. SU. 2. 23.

आपत्ति *f.* (r. पद् ire s. ति) infortunium, calamitas. MED.

आपद् *f.* (r. पद् ire) *id.* BR. 1. 19. 34. (Hib. *âpadh* mors, *âpthach* mortalis).

आपद्धर्म *m.* (*TATP.* ex आपद् et धर्म) infortunii officium; Wils. «*practice or profession other than that proper to caste, but allowable in time of distress.*» BR. 2. 26. v. MAN. 10. 81. sq.

आपन्न v. पद् praef. आ·

आपस् *n.* (ut videtur, a r. आप्, unde etiam अप्, quod in casibus fortibus plenam radicis formam servavit) 1) aqua, 2) peccatum.

आपाण्डु (ex आ usque ad et पाण्डु pallidus) suppallidus.

आपात *m.* (r. पत् cadere s. अ) actio decidendi, delabandi, irruendi, incursus, impetus. H. 2. 9. *de dentibus;* UP. 6. *de sagittis* (cf. बाणनिपात A. 7. 10.); A. 7. 10. *de equis.* 2) praesens momentum. MED.

आपातदु:सह (*KARM.* e praec. et दु:सह q. v.) impetu difficilis sustentu. H. 2. 9.

आपान *n.* (ex आ et पान potus) locus potatorius. AM.

आपीड *m.* (r. पीड् s. अ) sertum, quod capitis vertici annectitur. A. 10. 38. N. 12. 103.

आपीन *n.* (fortasse ab अप्, quod hìc lac significaret - cf. क्षीर, पयस् - s. ईन cum *Vriddhi*; nisi a पी bibere praef. आ, vel, secundum Wils. ex praep. आ et पीन pinguis) uber, οὖθαρ. AM.

आपूपिक *m.* (ex अपूप placenta, libum, s. इक) pistor. AM.

आपोमय (ex आपस् aqua s. मय) aquosus, aqua praeditus. DEV. 1. 75. *ubi* आपोमयं pro अपोमयं *legendum.*

आप्त (r. आप् s. त) 1) obtentus, acceptus. 2) aptus, idoneus (lat. *aptus*) v. sq. 3) familiaris, consiliorum particeps. DEV. 1. 19.

आप्तकारिन् (*KARM.* e praec. et कारिन् faciens, agens, a r. कृ s. इन्) apte agens, familiaris. N. 8. 11.

आप्तदक्षिण (*BAH.* ex आप्त aptus aut impetratus et दक्षिणा *f.* donum quod Brahmanis in solemnibus sacrificiis impertitur) apto sacrificali dono instructus. N. 5. 46. 26. 37.

आप्य *Adj.* (ab अप् aqua, s. य) aquosus, aquaticus, humidus.

आप्यायित (fortasse descendit ab आप्याय् humectare, rigare - ut *DENOM.* a praec. suff. य, gr. 585. - suff. त; etiam ab obsoleta radice प्यै vel प्याय् crescere, augere, suff. त deduci potest) *primitive* humefactus, rigatus *significare videtur, vel, si a* प्यै, प्याय् *descendit,* qui crevit, adultus, auctus; *transl.* recreatus, refectus, fortunatus. HIT. 25. 2. RAM. I. 56. 15. N. 24. 52.

आप्लव *m.* (r. प्लु praef. आ lavare, submergere, s. अ) lavatio, «*bathing*». AM.

आप्लाव *m.* (r. प्लु s. अ) *id.* AM.

आबाधा *f.* (r. बाध् s. आ) vexatio, molestia, afflictatio. A. 2.17. H. 4.12. *Scribitur quoque* आवाधा.

आभरण *n.* (r. भृ ferre, s. अन) ornamentum, ornatus. H. 2.23. SA. 3.19. (Sic gr. φᾶρος pallium a ferendo nominatur.)

आभा *f.* (r. भा splendere) 1) splendor. 2) similitudo. H. 4.48. N. 13.63. 21.9. (Hib. *aoibh* «*likeness, similitude*»; *aoibe* «*neatness, elegance*»; *aoibheal* «*a spark of fire*».)

आभास् (in fine compositorum, gr. 642.; a r. भास्) collustrans. BH. 13.14.

आभील (ut videtur, a भी timor s. ल vel इल, vel ईल - gr. 652. - praef. आ) 1) *Adj.* terribilis, formidolosus. 2) *m.* dolor. AM. (Hib. *abhéil* «*terrible, dreadfull*».)

आभोग *m.* (r. भुज् edere s. अ) plenitas (secundum AM. = परिपूर्णता). SAK. 7.3.

आम 1) *Adj.* crudus, incoctus, v. sq. (Hib. *amh* «*raw, unsodden, crude, unripe*». Piktet p. 14.). 2) *m.* (a r. अम् aegrotum esse s. अ) aegritudo.

आमकुम्भ *m.* (e praec. et कुम्भ) vas aquarium ex argilla incocta. HIT. 124.4.

आमत्य *n.* (ab आमत *n.* cogitatum - a r. मन् s. त - s. य) cogitatio, sententia, consilium. SA. 7.5.

आमनस्य *n.* (quod a sensu mentis abstrahit, ex अमनस् mentis expers, s. य) tormentum, cruciatus. AM.

आमय *m.* (r. अम् aegrotum esse) morbus (v. अनामय).

आमयाविन् (ex आमया *fem.* praec. s. विन्) aegrotus. AM.

आमर्ष *m.* (ex अमर्ष q. v. s. अ) ira, iracundia. AM.

आमात्य *m.* (ab अमात्य q. v.) qui est a consiliis.

आमिष *m.n.* 1) caro. BR. 2.12. 2) voluptas. DR. 8.38. (cf. मांस, lith. *miesá* caro).

आम्नाय *m.* (r. म्ना meditari s. य) nomen *Vêdorum*. N. 12. 59.

आम्भस (ab अम्भस् aqua, s. अ) aquosus. M. 43. (hic neutrum sensu aqua substantive positum est: सर्वम् आम्भसम् एवा "सीत् खञ्च द्यौश्च universum erat aqua et aër et coelum).

आम्र *m.* nomen arboris, «*the mango tree*, Magnifera Indica». AM.

आय *m.* (r. या ire s. अ) reditus, quaestus. HIT. 61.3.

आयत (r. यम् s. त) longus. IN. 2.24. N. 11.27.

आयतन *n.* (r. यत् s. अन) 1) habitatio, sedes, domicilium. HIT. 26.10. 2) altare, ara, *etiam* tectum, receptaculum ad peragendum sacrificium. IN. 5.10.

आयति *f.* (r. यम् s. ति) 1) longitudo. 2) potestas. AM. (= प्रभाव). 3) tempus futurum. AM.; HIT. 60.18.

आयत्त (r. यत् s. त) 1) propensus, pronus, propitius. H. 54.5. 2) subjectus, obnoxius. HIT. 69.17. 130.4.

आयत्ति *f.* (r. यत् s. ति) 1) inclinatio, propensio, favor. 2) actio se subjiciendi alicui, servitus, obedientia. cf. आयत्त.

आयस *Adj.* (ab अयस् ferrum s. अ) ferreus. A. 9.14.

आयाम *m.* (r. यम् s. अ) 1) refrenatio, retentio. BH. 4.29. 2) longitudo *cf.* आयति.

आयामवत् (a praec. s. वत्) longus.

आयास *m.* (r. यस् anniti, operam dare, s. अ) 1) contentio, labor. BH. 18.24. 2) aerumna, miseria, calamitas. DR. 6.3.

आयुध *m.* (r. युध् pugnare s. अ) telum, arma.

आयुष्मत् (a sq. मत् gr. 101[a].) longam vitae aetatem promittens, longa aetate gaudens, ad summam senectutem veniens. N. 15.12. 16.29. UR. 92.8.

आयुस् *n.* (r. इ ire s. उस्) 1) aetas. 2) vitae tempus. SA. 2.23.25.27. 6.19.41. (dor. αἰές; fortasse etiam αἰών huc trahendum est, quanquam alio suffixo formatum, cf. Pott. 1.114.).

आये *Interj.*

आयोधन *n.* (r. युध् s. अन) 1) pugna, proelium. 2) locus pugnae. DR. 8.30.

आरक्त v. रञ्ज् praef. आ.

आरक्त (ex praep. आ et रक्त ruber) subruber. UR. 60.10.

आरण्यक (ab अरण्य silva s. क) 1) *Adj.* silvester. 2) *m.* silvicola, eremita.

आरति *f.* (r. रम् s. ति) cessatio. AM.

आरब्ध v. रभ्.

आरम्भ *m.* (r. रभ् praef. आ incipere, inserto म्, s. अ) inceptio. BH. 3.4.12.16.

आरव *m.* (r. रु sonare s. अ) sonus, clamor. AM.

आरात् *Adv.* 1) procul. 2) prope. AM.

आराति *m.* hostis, inimicus. AM. (cf. अराति).

आराधन *n.* (r. राध् praef. आ in forma *caus.* colere, s. अन) cultus, veneratio, actio exhilarandi (AM. तोषणं). N. 5. 21. UR. 90. 8. infr.

आराम *m.* (r. रम् gaudere s. अ) 1) gaudium. BH. 3.16.5. 24. 2) hortus. AM. (Gr. ἠρέμα, ἔρημος? v. r. रम् praef. वि et Pott. 1.262.).

आराव *m.* (r. रु sonare, s. अ) clamor, tumultus, strepitus. HIT. 111.20. N. 13.16.

आरुरुक्षु (r. रुह् in form. *desid.* रुरुक्ष्, s. उ) ascendendi cupidus. BH. 6.3.

आरोग्य *n.* (ex अरोग q.v. s. य) sanitas. AM.

आरोपय् v. रुह्.

आरोह *m.* (r. रुह् praef. आ ascendere, s. अ) 1) vectus *equo, elephanto*, etc. DR. 8.7.22. 2) medium feminae corpus, «*the waist*».

आर्जव *n.* (a ऋजु rectus, erectus, s. अ, gr. 650.) *Abstractum vocis* ऋजु rectus: «*straightness*», *transl.* sinceritas. HIT. 66.10. BH. 13.7.

आर्त aut आर्त्त (r. अर्द् vexare q.v. praef. आ s. त) vexatus, afflictus, *praecipue in fine comp.* H. 1.4.2.5. *Extra compositionem*, afflictus, tristis, miser. N. 12.108.13.64. BH. 7.16.

आर्तव (a ऋतु s. अ, v. gr. 650.) anni tempori consentaneus. H. 1.18.

आर्ति aut आर्त्ति *f.* (r. अर्द् q.v. praef. आ s. ति) dolor, moestitia, tristitia, angor. SU. 1.16.3.1. BR. 1.3.

आर्दन *m.* (r. अर्द् vexare praef. आ suff. अन) vexator. BH. 1.39.

आर्दित (r. अर्द् vexare praef. आ s. त) vexatus, afflictus. H. 2.3. N. 12.106. *Cf.* आर्त्त.

आर्द्र madidus, uvidus, humidus. H. 4.55. (sequitur ex hoc vocabulo, radicem अर्द् vel आर्द् extitisse, quae irrigare vel simile quid significaverit et accurate cum gr. ἄρδω convenit).

आर्य (ut videtur, a r. ऋ vel simpl. vel cum praep. आ comp. s. य, nisi corruptum est ex आर्च्य vel अर्च्य a r. अर्च् q.v.) venerandus, nobilis, generosus. H. 4.30. BH. 2.2. HIT. 117.1.4. (Cf. germ. vet. *êra*, nostrum *Ehre*).

आर्यपुत्र *m.* (e praec. et पुत्र filius) *in lingua scenica* maritus. UR. 31.2.infr.

आलम्भ *m.* (r. लभ् insertâ nasali, s. अ) occisio, caedes. AM.

आलय *m.* (r. ली s. अ) domicilium, domus, sedes. N. 7.18. DR. 1.13. SA. 6.44. BH. 8.15. A. 5.25.

आलवाल *m.* fossa aquaria circa arboris radicem. UR. 34.2. (cf. आवाल).

आलस्य *n.* (ab अलस piger s. य) pigritia, ignavia, inertia. BH. 14.8.18.39. HIT. 45.13.

आलाप *m.* (r. लप् s. अ) loquela, sermo, colloquium. HIT. 21.4. SAK. 18.6.infr.

आलि *f.* 1) linea, series. 2) feminae amica. AM.

आलिखित (*Part. pass.* a लिख् scribere s. त) pictus. SAK. 3.3. (cf. आलेख्य).

आलिङ्गन *n.* (r. लिङ्ग् s. अन) amplexus. HIT. 74.22.

आली *f.* i.q. आलि.

आलु *f.* hydria. AM.

आलेख्य *n.* (r. लिख् s. य) pictura, imago, effigies. UR. 23. 15. (cf. आलिखित).

आलोक *m.* (r. लोक् s. अ) adspectus. SAK. 5.4.

आव Thema pronominis primae pers. in Du. v. gr. 264.

आवपन *n.* (r. वप् s. अन) quodvis vas. AM.

आवरण *n.* (r. वृ tegere s. अन) 1) tegumentum. 2) scutum, clypeus. HEM.

आवर्त *m.* 1) vortex. DEV. 1.40. 2) secundum Wils. «*A lock of hair that curls backwards, especially on a horse.*

N. 19. 14, ubi शुद्धान् दशभिर् आवर्तैः nunc verterim «egregios, cum decem cincinnis». V. sq.

आवर्तिन् *m.* (a praec. s. इन्) «*A horse having curls of hair on various parts of his body; it is considered as a lucky mark.*

आवलि *f.* (r. वल् s. इ) series. AM.

आवली *f. i.q. praec.* UR. 4. 10.

आवसति *f.* (r. वस् habitare s. ति servato classis charactere अ, cf. वसति) nox. A. 1. 13.

आवसथ *m.* (r. वस् s. थ servato classis charactere अ) habitatio, domus, domicilium.

आवह (r. वह् s. अ) afferens. BR. 2. 5.

आवाधा v. आबाधा.

आवाप *m.* (r. वप् s. अ) 1) fossa aquaria circa arboris radicem. AM. 2) armilla. HEM. *v. sq.*

आवापक *m.* (a praec. s. क) armilla. AM.

आवाम् *vῷι* v. gr. 264.

आवाल *m.* (r. वल् s. अ) fossa aquaria circa arboris radicem. AM.

आवास *m.* (r. वस् s. अ) habitatio, domus. HEM. (Hib. *aras* id. *arasaim* habito, mutato *v* in *r*, v. gr. comp. 20. et cf. goth. *razn* domus.)

आविर् v. आविस्.

आविल (deduci solet a r. विल् s. अ) turbidus. N. 13. 7. (Secundum Haughtonium etiam «*sinful, guilty*» quod in memoriam mihi reducit nostrum *übel*, goth. *ubils* Th. *ubila*, angl. *evil*, quae supra (p. 14.) cum अबल et अधर comparavimus. Litterae व् et ब् autem saepissime inter se permutantur et quodvis sanscritum व् in lingua bengalica sonat *b*, ubi vocabulum nostrum *ábilo* effertur.)

आविस् *Adv. insep.* palam, manifesto. *Componitur cum radicibus* भू *esse et* कृ *facere ad exprimendum* apparere, in conspectum venire, oriri; manifestare. HIT. 63. 12. UR. 6. 12. आविर्भूते शशिनि. Huc retulerim lat. *or* in *orior* ejectâ syllabâ *vi*, fere sicut *malo* pro *mavolo*. Probabiliter आविस् ex origine est praepositio inseparabilis, quae significaverit ex, ita ut आविष्कृ proprie sit *herausmachen* «facere ut aliquis egrediatur ex occulto», et आविर्भू *heraussein, herauswerden*, «foras esse, foras fieri». Res si ita se habet, explicaverim ex hac praepositione lat. et gr. *ex*, ἐξ, ejecto *i* et *v* mutato in gutturalem, sicut e.c. in *vixi* e *vivsi*, in *facio* = भावयामि, v. gr. comp. 19. Pottius tamen formas *ex*, ἐξ deducit ab idem valente scr. वहिस्, quae explicatio egregie cadit in linguam graecam, quippe quae in initio vocum semivocalem *v* ubique expulerit. Latina autem lingua eam constanter servavit, quam ob rem etiam Pottius formas ἐξ, *ex* non directe ad वहिस् sed ad suppositum अवहिस् retulit. E goth. lingua ad आविस् traxerim praep. plerumque praefixam *us*, germ. vet. *ar, ur, ir, ër*, nostrum *er*, - Grimm III. 253. - quas formas ab आविस् ita derivatas esse censeo, ut media syllaba *vi* sit ejecta, *á* initiale autem in vocalem leviorem sit conversum; lith. *isz* ex; hib. *as* ex.).

आवृत्ति *f.* (r. वृत् s. ति) reditus, recessus. A. 5. 6.

आवेग *m.* (r. विज् s. अ) sollicitudo, consternatio, perturbatio. UR. 31. 2. infr.

आश *m.* (r. अश् s. अ) cibus, *in comp. c.* प्रातर् *q.v.* (Hib. *es*, nisi hoc a lat. *esca*, v. Pikt. p. 64.).

आशंसा *f.* (r. शंस् praef. आ sperare, s. आ) spes. UR. 9. 3. infr. (cf. आशिस्).

आशङ्का *f.* (r. शङ्क् s. आ) timor. SAK. 7. 15.

आशय *m.* (r. शी dormire, jacere, s. अ) cubile, sedes, domicilium. BH. 15. 8. HIT. 39. 8. V. महाशय.

आशा *f.* spes. SA. 3. 11. BH. 16. 12. (cf. आशिस्).

आशावत् (a praec. s. वत्) spe praeditus, sperans. HIT. 22. 16.

आशिन् (r. अश् edere, s. इन्) edens. BH. 3. 13.

आशिरःपादम् (*Avy.* ex आ usque ad et शिरस् + पाद in comp. *DVANDV.* v. gr. 660.) inde a capite usque ad pedes, *ad litteram:* usque ad caput et pedes. UP. 51.

आशिस् *f.* 1) spes. BH. 4. 21. 6. 10. 2) fausta precatio, benedictio. SA. 4. 12. (prior significatio a rad. शंस् praef.

आ sperare - cf. आशंसा - altera a शास् fausta precari, benedicere, mutatâ vocali radicali in इ, derivatur.)

आशी *f.* serpentis dens eminens; v. आशीविष.

आशीर्वाद् *m.* (TATP. ex आशिस् - v. gr. 73. et 192. - et वाद् sermo) fausta precans dictum, benedictio. N. 18. 21. IN. 2. 11.

आशीविष *m.* (BAH. ex आशी et विष venenum) serpens. AM.

आशु *Adv.* celeriter, cito. (Neutrum perditi Adjectivi cu gr. ὠκύς respondet; lat. *acu-pedeus* apud Festum. Huc etiam cum Pottio 2. 54. trahimus *aqui-la*, ita ut τῷ उ vocis आशु vocalis *i* sit adjecta sicut e. c. in *tenui-s* e तनु; etiam *accipiter*, quod male ab accipiendo deducitur; est velociter volans vel potius veloces alas *habens* (ὠκύπτερος), ita ut *acci* ortum sit assimilatione ex *aqvi* sicut e. c. gr. τέσσαρες et prâcr. चत्तारो = चत्वारस्, v. gr. comp. 312. E german. vet. huc retulerim Verba *âhtian, âhtên, âhtôn* persequi, quae a Substantivo *âh-ta* persecutio, proscriptio, quod est nostrum *Acht*, descendunt. In Sanscrito ipso vox अश्व equus originem trahere videtur ex nostro आशु, ita ut sit correpta ex आश्व vel आशव et equus a velocitate sit nominatus, cui qualitati etiam nomina तुरग, तुरङ्ग et तुरङ्गम debet.

आशुग *m.* (e praec. et ग iens, a r. गा suff. अ) 1) ventus. 2) sagitta.

आशुत्व *n.* (ab आशु s. त्व) celeritas.

आशुशुक्षणि *m.* (celeriter siccans ex आशु et शुक्षणि a r. शुष् adjectâ sibilante, quâ cum Desiderativis convenit, suff. अनि) 1) ignis. AM. 2) aër, ventus.

आश्चर्य (r. चर् praef. आ adjecto श् euphonico - v. gr. min. 111. ann. 2. - s. य) 1) *Adj.* mirus, mirabilis. 2) *Subst. n.* miraculum. N. 23. 14. BH. 2. 29. 11. 6.

आश्चर्यमय *Adj.* (a praec. s. मय) miraculosus, mirabilis. BH. 11. 11.

आश्रम *m.* (r. श्रम् s. अ) eremitarum sedes.

आश्रय *m.* (r. श्रि ire, s. अ) 1) aditio, appropinquatio, (praesertim tutelae, defensionis, patrocinii causâ), actio confugiendi, refugiendi *ad aliquem.* 2) perfugium, refugium, domicilium, domus. 3) vicinitas. 4) fraus, fallacia, dolus. BH. 4. 20. SA. 6. 7. IN. 4. 9.

आश्रयाश *m.* (ex आश्रय domus et आश edens) ignis. HIT. 76. 16.

आष्ट्र *n.* aether, coelum. (A. 10. 53. pro आष्ट्रैश् cum ed. Calc. legendum est आस्थैश्).

आस् 2. A. 1) sedere. BR. 1. 2. N. 1. 18. BH. 2. 54. 3. 6. 2) esse (ita स्था stare item significat esse). N. 16. 30. HIT. 44. 11. UR. 70. 19.: तूष्णीम् एवा "स्ते; 92. 8.: आयुष्मान् आस्ताम् अयम्; *in Pass.* HIT. 57. 17.: तूष्णीम् आस्यताम्. (Gr. ἧ(σ)-μαι, ἧσ-ται; e lat. lingua cum Pottio huc traxerim *âsa*, unde serior forma *âra*, porro *â-nus* pro *âs-nus* (cf. आसन). Fortasse radix verbi substantivi अस् correpta est ex आस्).

c. अधि 1) insidere *c. acc. loci.* UR. 62. 13.: तम्भूविटपम् अध्यास्ते. 2) tenere, inhabitare. SA. 7. 7. MAN. 7. 77. RAM. ed. Ser. I. 57. 2.

c. अनु *i. q. simpl.* N. 7. 3.

c. उत् v. उदासीन.

c. उप 1) assidere. SA. 6. 25. *In Passivo:* SAK. 45. 14. 2) colere, venerari, ministrare, servire. BH. 9. 15. (*schol.* उपासते सेवन्ते), 12. 2. 6. N. 26. 33. 3) peragere, perficere. RAM. I. 29. 21. ed. Ser.: स्वयंवरम् उपास्महे. 4) perferre, tolerare. DR. 4. 20.

c. उप praef. परि (पर्युपास्) 1) circumsedere, *trop.* colere. N. 1. 11. (पर्युपासच् छचीम् secundum prim. classem PAR. pro पर्युपास्त शचीम्). BH. 9. 22. 12. 1. 3. 2) adesse, interesse, *e. c. pugnae.* A. 8. 20.

c. सम् simul, junctim sedere. SA. 6. 27.

आस *m.* (r. अस् conjicere, s. अ) arcus. HEM.

आसक्त v. सञ्ज्.

आसङ्ग *m.* (r. सञ्ज् s. अ) *Subst. abstr.* adhaesio, *trop.* addictum, deditum, studiosum esse. BH. 4. 20. (cf. सङ्ग).

आसञ्जन *n.* (r. सञ्ज् s. अन) adhaesio. SAK. 24. 6. infr.

आसन *n.* (r. आस् s. अन) 1) sessio. N. 2. 4. 2) mora, commoratio. HIT. 119. 17. 3) sedes, sedile. SA. 3. 6. IN. 2. 20.

आसन्न v. r. सद् praef. आ.

आसव *m.* (r. सु vel सू generare s. अ, v. आसुति) vini adusti species, Wils. «*Rum, spirit distilled from sugar or molasses*». Ur. 69.4.

आसार *m.* (r. सृ praef. आ s. अ) 1) incursus, incursio, impetus, impugnatio. Am. (= प्रसरण; Colebrookius vertit: *surrounding a fee*). 2) imber. Ur. 58.1. 59.16.: धारासार.

आसीन (*part. praes.* ATM. a r. आस् s. ईन, pro आन, gr. 599.) sedens. Bh. 9.9.

आसुति *f.* (r. सु s. ति) «*distilling, distillation*». Hem. (v. आसव).

आसुर (*fem.* ई, ab असुर q. v. suff. अ) asuricus, Asurorum naturâ praeditus. Bh. 7.15. 9.12. 16.20.

आस्तरण *n.* (r. स्तृ vel स्तॄ s. अन) 1) actio sternendi, expandendi. In. 5.3. 2) stratum, lectus. Sak. 56.2.

आस्तिक्य *n.* (ab आस्तिक qui futurum mundum, futuram vitam credit - ab अस्ति est s. क aut इक - s. य) *Subst. abstr.* futurum mundum, futuram vitam credere. Bh. 18. 42. (schol. आस्तिक्यम् अस्ति परो लोक इति निश्चयम्).

आस्तीर्ण (r. स्तॄ s. न, gr. 609.) extensus, spatiosus, amplus. Sa. 7.10.

आस्था *f.* (r. स्था praef. आ) 1) conventus, coetus. Am. 2) nisus, cura. Am. (= यत्न); Hit. 16.6.

आस्थान *n.* (r. स्था s. अन) conventus, coetus. Am.

आस्थानी *f.* (Fem. praec.) *id.* Am.

आस्पद *n.* (r. पद् praef. आ cum स् euphonico, s. अ) locus. Hit. 31.14. Ur. 74.4.

आस्फालन *n.* (r. स्फल् se movere s. अन) palpitatio, jactio. Hit. 35.3.: पादास्फालन.

आस्य *n.* 1) os. 2) vultus, facies. A. 10.53. *ubi* आस्यैश् *pro* आश्रैश् *legendum.* (Lat. *ôs*).

आस्वाद *m.* (r. स्वाद् praef. आ gustare, s. अ) sapor. H. 1.20. Hit. 125.7.

आस्वादन *n.* (r. स्वाद् praef. आ s. अन) *id.* Hit. 31.18.

आस्वाद्य v. स्वाद् praef. आ.

1. आह *Interj.*

2. आह dixi, dixit, v. अह्.

आहर्तृ *m.* (r. हृ praef. आ adducere, afferre, conficere *sacrificium*, s. तृ) qui facit, conficit *sacrificium*. N. 12.45. 81.

आहव *m.* (r. हु sacrificare s. अ) 1) sacrificium. 2) pugna, proelium. A. 8.2. (fortasse lith. *kowá* pugna).

आहार *m.* (r. हृ s. अ) 1) *Adj.* afferens. Sa. 4.22. 2) victus, cibus. Sa. 1.5. 5.68. N. 12.62. (cf. gr. χόρτος, χορτάζω).

आहुति *f.* (r. हु s. ति) sacrificatio. Hem.

आहेय (ab अहि serpens s. एय) anguinus. Am.

आह्वय *n.* (r. ह्वे vocare s. अ) nomen. Am.

आह्वा (r. ह्वे mutato ए in आ, v. gr. min. 353.) nomen. Am.

आह्वान *n.* (r. ह्वे vocare s. अन, v. gr. min. 353.) advocatio, invitatio. Hit. 128.5. (N. 7.8. cum ed. Calc. legendum est समाह्वानम् pro तम् आह्वानम्.)

इ

1. इ 2. *P.* et praef. अधि *A.* v. gr. 346. (praet. redupl. इयाय aut इयय, *du.* ईयिव, *pl.* ईयिम, v. gr. 694.; part. redupl. ईयिवस्. N. 10.9.) ire. (Hoc verbum, sicut omnia alia ejusdem significationis in constructione cum substantivis abstractis saepissime verborum, quae *adipisci* aut simile quid significant, vice fungitur. Dicitur igitur ire ad gaudium, ad tristitiam, ad cogitationem etc.). Bh. 4.9. 8.7. N. 16.23. (Gr. εἶ-μι, ἴ-μεν, lat. *eo*, *î-mus* producto *i*, quam ob rem hoc verbum etiam ad ई trahi posset; lith. *ei-mi* eo, slav. *i-dû* eo, *i-ti* ire; goth. anom. *i-ddja* ivi.)

c. अति 1) transire, transgredi, praeterire. Ram. ed. Ser

I. 10. 19.: अतीत्य विविधान् देशान्. Bh. 14. 20. 21. 25.: गुणान् एतान् अतीत्य, अतीत. 2) obire, mori. Ram. III. 50. 25.: अतीत mortuus; cf. अत्यय.

c. अति praef. अभि (अभ्यति) discedere. Ram. III. 54. 27.

c. अति praef. वि (व्यती) praeterire. Bh. 4. 5.: व्यतीतानि जन्मानि; Sa. 7. 1.: रात्र्यां व्यतीतायाम्.

c. अति praef. सम् (समती) transgredi, praeterire. Bh. 14. 26.: गुणान् समतीत्य. 7. 26.: समतीतानि वर्तमानिच भविष्याणिच भूतानि.

c. अधि *A.* 1) legere. N. 6. 9. In. 4. 9. A. 2. 16. 2) percipere, discere. A. 3. 10.: अधीत्य विद्यां त्वयो 'क्ताम्. — *Caus.* अध्यापय् (gr. 521.) legere jubere, facere ut aliquis legat. Ram. ed. Ser. I. 4. 67.

c. अनु sequi, comitari. Ram. ed. Ser. I. 15. 13. - *Part. pass.* अन्वित praeditus. H. 1. 40. N. 9. 22. — c. अनु praef. सम्: समन्वित praeditus. N. 6. 5. 19. 21.

c. अप abire. Man. 7. 197.: अपेतभी. — c. अप praef. वि (व्यपे) *id.* Bh. 11. 49.

c. अभि accedere, venire. Sa. 6. 4. Man. 12. 125.

c. अव animo comprehendere, intelligere, scire. N. 9. 33. (*cf.* गम् praef. अव). — c. अव praef. सम् (समवे) convenire, congredi. Bh. 1. 1.

c. आ adire, accedere, venire. Man. 22. 125. N. 7. 4. — c. आ praef. अभि (अभ्ये) *id.* N. 18. 14. 22. 2. — c. आ praef. उप (उपे) *id.* Dr. 6. 7. 8. — c. आ praef. प्रति (प्रत्ये) redire, reverti. N. 18. 1. — c. आ praef. सम् (समे) convenire, congredi. N. 8. 22. 24. 53. Dr. 5. 14.

c. उत् oriri, *de stellis.* In. 2. 27. N. 24. 53. Sa. 4. 10. — c. उत् praef. अभि (अभ्युदि) *id.* Ram. III. 79. 20. — c. उत् praef. सम् (समुदि), समुदित praeditus. A. 10. 10.

c. उप adire, aggredi. N. 10. 4. 9. 24. 48. Bh. 8. 10. 15. 16. *Part.* उपेत praeditus. N. 6. 8. 13. 3. — c. उप praef. अभि (अभ्युपे) *id.* Dr. 6. 3. — c. उप praef. सम् (समुपे) *id.* N. 3. 7.

c. परा contingere, adipisci. Kirat. 1. 39.

c. परि circumire. Hid. 2. 9.; *ad praestandam reverentiam,* Dr. 7. 8. *Part.* परीत circumdatus, *transl.* pro impletus, plane indutus, affectus. Br. 3. 1. N. 15. 18. — c. परि praef. वि, *part.* विपरीत oppositus, inversus, perversus, pravus. Bh. 18. 32. N. 13. 24. Ram. I. 3. 99.

c. प्र *part.* प्रेत mortuus. Ram. ed. Ser. III. 60. 31. Bh. 17. 4. *Gerund.* प्रेत्य post mortem (adverbii locum tenet, aequans अमुत्र q. v. illic, in illo, futuro mundo, itemque opponitur vocabulo इह hic, in hoc terrestri mundo, in hac vita). Br. 3. 5. (Fortasse cum प्रेत mortuus cohaeret lat. *lê-tum,* abjecto *p* et *r* mutato in *l,* sicut ex mea sentia *lae-tus* convenit cum प्रीत, inserto Gunae incremento, quô vox sanscrita sonaret प्रेत). — c. प्र praef. अभि statuere, decernere, placere. Hit. 54. 17. 129. 13.: यथाभिप्रेतम् ex libidine. (cf. अभिप्राय).

c. प्रति fidere, confidere, fiduciam collocare. Ur. 41. 7. infr. - प्रतीत celeber. Dr. 5. 14. — c. प्रति praef. सम्: सम्प्रतीत celeber.

c. वि abire, discedere. Ram. ed. Ser. I. 15. 54.: व्येतु ते मनसो ज्वरः. *Saepissime Part.* वीत qui abiit *in initio comp. bah. usurpatur ad exprimendum* expers, *e. c.* Br. 1. 6.: वीतमन्यु, In. 4. 8.: वीतमत्सर, A. 10. 11.: वीतशोक.

c. सम् congredi, convenire. N. 14. 23. 18. 20. Dr. 6. 16. 8. 49.

2. इ 10. *P.* (स्मृत्याम्) meminisse.

3. इ *Stirps demonstrativa unde* इदम्, इति, इतस्, इयत् etc., v. gr. 270. et gr. comp. 360. sq. (lat. *i-s,* goth. *i-s,* germ. vet. *i-r,* nostrum *e-r*; hib. *e* is et fem. *i* ea orta esse videntur ex Nominativis: अयम्, इयम्; de gr. ἴ vel ἵ, ἵν et -ί demonstr. v. gr. comp. 364. 365.; slav. *i* eum pertinet ad relat. य, gr. comp. 282. 383.).

इक्षु *m.* arundo saccharifera.

इक्ष्वाकु *Nom. propr.* Dr. 2. 9.

इख् 1. *P.* (गतौ) ire (cf. εἴκω et v. sq.).

इङ्ख् 1. *P.* (गतौ, grammatici scribunt इख्, v. gr. 110[a].) ire. (cf. ईङ्ख् et hib. *imchim «I go on, proceed, march».*)

इङ्ग् 1. *P. A.* (Grammatici scribunt इग्, gr. 110[a].) se movere, vacillare. M. 29. Bh. 6. 19. 14. 23. (hib. *ing «a stir, move»*).

इङ्ग *Adj.* (r. इङ्ग् s. अ) se movens. M. 29. (cf. अङ्ग् et gr. ἐπείγω et v. इग्).

इङ्गित *n.* (r. इङ्ग् s. त) gestus. N. 2. 5.

इङ्गुद *m.* nomen plantae. N. 12. 3.

इच्छा *f.* (r. इछ्, gr. 88., s. आ) desiderium. Bh. 5. 28. 7. 27. (Hib. *ithche «a petition, request, favor».*).

इच्छु *Adj.* (r. इछ् s. उ) desiderans.

इछ् 6. *P.* (इच्छामि gr. 88.) desiderare, optare. *In temp. specialibus solum usurpatur, ubi radicis* इष्, *quae his temp. caret, locum tenet. v.* इष्. (Germ. vet. *eiscôm* posco, peto, nostrum *heische*; lith. *jeszkau* quaero; fortasse etiam germ. vet. *forscôm* inquiro - nostrum *forsche* - huc pertinet, ita ut sit pro *for-iscôm*; v. Pott. I. 269. et Graff. I. 493.; de *sc* pro छ v. gr. comp. 14.; e graeca lingua huc trahi possit αἶσχος, ita ut cum particula negativa sit conflatum - sicut *dedecus* - et proprie significet non desiderandum, cum σχ pro छ sicut in σχίζω = छिद्.)

इज् v. यज्.

इज्या *f.* (r. यज् q. v. s. या) sacrificium. Bh. 9. 25. 11. 53.

इट् 1. *P.* (गत्याम्) ire (ortum esse videtur ex trita radice अट्, attenuato अ in इ, quâ in re formae इट् et अट् eandem rationem inter se tenent quam goth. Praesentia veluti *lisa* lego eorumque Praeterita sing. quae primitivum *a* servarunt, sicut *las*, v. gr. comp. 109[a]. 1) p. 116.).

इट्चर *m.* (ad voluntatem iens ex इष् desiderans - v. gr. 74. - et चर iens) taurus libertate gaudens. Am.

इडा *f.* *i. q.* इला *ex quo ortum esse dicitur, quum* ड *fere sicut* ल *pronuncietur,* ड *autem et* ल *saepissime inter se permutentur.*

इत् *ut mihi videtur, neutrum stirpis pronominalis* इ, *quod in dialecto Vêd. aliis tertiae personae pronominibus adjungitur;* v. Addenda ad gr. cr. 270. et gr. comp. 360. (Lat. *id*, goth. *ita*, germ. vet. *iz*, nostrum *es*).

इतर (a stirpe pronominali इ s. तर, gr. 277.) alius. Bh. 3. 21. (lat. *iterum*, v. gr. comp. 292.; hib. *itir* id.).

इतरेतर (ex इतर + इतर, sensu et constructione cum अन्योन्य q. v. convenit, a quo in formatione eo solum dissidet, quod prius इतर, quanquam nominativum exprimat, vera vocis stirps est, nisi इतरेतर in इतरा + इतर dissolvere mavis, ita ut, quod mihi magis placet, prius compositi membrum *Nominat. fem.* sit, qui aliorum generum quoque vice fungatur) i. q. अन्योन्य q. v. A. 9. 16.

इतस् *Adv.* (a stirpe pronominali इ s. तस् gr. 652.) 1) hinc, ab hoc loco. N. 2. 13. 12. 121. 18. 18. Bh. 14. 1. 2) *in comparativis constructionibus saepe ablativi* अस्मात् *substantive positi locum tenet.* H. 1. 5. Bh. 5. 7. 3) *ante* ततस्, *aut* इतस् *repetitum, interposito* च, *accusativi, directionem versus locum exprimentis, vel locativi vim habet, et tum prius* इतस् *significat* huc *vel* hîc, *posterius* illuc *vel* illic. N. 10. 4. 11. 13. 19. Dr. 8. 25. *Etiam semel positum* इतस् *interdum* huc *et* hîc *significat.* Sak. 8. 9. 40. 10.

इति *Adv.* (ut equidem puto, a stirpe pronom. इ s. ति) sic. Bh. 18. 78. Ur. 16. Saepissime hoc adverbium, aut supplendo aut apposito verbo dicere vel cogitare, usurpatur ad indicandum sermonem vel cogitationem directe introductam, et plerumque introducta verba sequitur, nonnunquam etiam eis interponitur. H. 4. 21. Br. 3. 4. Su. 1. 23. 32. Sa. 1. 23. Dr. 1. 10. 7. 27. A. 9. 30. 31. Ram. ed. Ser. III. 44. 12. 14.

इतिकर्तव्यता *f.* (Abstractum vocis इतिकर्तव्य sic faciendum s. ता) rei faciendae status. Sa. 3. 7. Hit. 42. 9.

इतिमात्र (*bah.* e praec. et मात्र *n.* mensura, modus) talem mensuram i. e. qualitatem, conditionem habens, talis. Br. 3. 1.

इतिहास *m.* narratio, historia ex antiquissimo tempore.

Su. 1.1. (Ut videtur, ex इति sic, expletivo ह et आस fuit, quod hac in compositione substantivi naturam assumsit.).

इत्थम् (ex perdito Neutro इत् = lat. *id* - quod hac in formatione Thematis loco fungitur - v. gr. 263. - s. थम् cui respondet lat. *tem* in *i-tem, au-tem,* gr. comp. 425.) sic, ita. Sak. 50.4. Hit. 75.6.

इत्यर्थम् *Adv.* (ex इति sic et अर्थम् propter) ideo, hanc ob causam. Br. 3.4.

इत्वर (r. इ ire s. वर, inserto त्) 1) iens, peregrinans. 2) vilis, abjectus.

इत्वरी *f.* (Fem. praeced.) femina impudica. Am.

इदम् *Pronom. demonstr.* (*Nom. m.* अयम्, *f.* इयम्, *n.* इदम्, v. gr. 270. et cf. lat. *idem*) hic. *Hoc pronomen, ubi ad sermonem spectat, semper verbis dicendis anteponitur, quâ in re, quod primus Rückertus ingeniose observavit* (*), *ab* एतत् *et* एतावत् *se distinguit, quippe quae ad res narratas referuntur;* e.c. N. 6.5.: उवाचे 'दं वचनम् dixit hunc sermonem, *qui sequentibus versibus continetur;* 7.4.: आहे 'दम् एहि दीव्य नलेन वै dixit hoc: veni, lude cum Nalo; N. 3.25.: एतदर्थम् अहम् भद्रे प्रेषितः सुरसत्तमैः । एतच् छ्रुत्वा शुभे बुद्धिं कुरुष्व hujus (quod dixi) causâ ego, beata! missus a Deorum optimis; hoc audito, pulchra! consilium fac. *Violatur tamen haec lex* N. 9.15. *ubi* वाक्यम् इदम् *spectat ad verba sequentia. — Nonnunquam nominativus hujus pronominis adverbiorum pronominalium loco fungitur, ita ut* e.c. Ur. 46.10. *dicatur* अयम् अस्मि hic sum *pro* इहा 'स्मि hic sum; Sak. 51.3.: अयं स hic is *pro* इह स hic is; H. 1.34.: से 'यम् ea haec *pro* से 'ह ea hic; 1.36.: सो ऽयम् is hic *pro* स इह is hic; 1.38.: तौ ... इमौ uterque hic *pro* तौ ... इह uterque hic. *Has locutiones per attractionis vim explicandas esse censeo, quam Subjectum sententiae, vel pronomine separato vel Verbi terminatione indicatum, in alias expressiones pronominales exercet. Ita res se habet in pronomine* तत्, *cujus casus obliqui non raro per attractionis vim Nominativi item in Nominativum vertuntur, ita ut Adverbiorum aut Conjunctionum loco fungantur; e.c.* Br. 2.13. *et* H. 3.4.: सा 'हम् ideo ego = तेना 'हम्; Br. 2.34.: स ... अहम् ideo ego; Br. 1.7.: सा चिन्तये ideo cogito; Sak. 40.4. infr.: स भवान् ideo tu; Dr. 5.12.: सा क्षिप्रम् आतिष्ठ गजम् ideo cito ascende elephantum. — *Eodem modo Pronomen* एतत् *usurpatur, e.c.* H. 3.19.: एष तान् ... हनिष्यामि ideo hos occidam; A. 3.24.: एष ते ... दर्पं हन्मि ideo tuam superbiam deleo; H. 4.15. *b.*: एष त्वाम् ... निहन्मि dum te occido. *Ita quoque Relativum attractionis vi est subjectum, non solum Nominativi sed etiam obliquorum casuum, e.c.* Ram. ed. Schl. I. 59.5.: यस् त्वम् quia tu; H. 1.35.: यो ऽहम् quod ego «dafs ich»; 1.47.22.: यस्य मे quia mei; H. 3.19.: यान् इमान् quia hos. (*)

इदानीम् (e stirpe pronom. इ s. दानीम् nisi potius e perdito Adverbio इदा - secundum analogiam vocum तदा, यदा etc. - s. नीम्, v. gr. 652. suff. दानीम्) nunc. Hit. 5.20.; *explet.* Sa. 2.14.

इध्म *n.* (r. इन्ध् urere ejecto न् s. म) lignum. Am. (Hib. *adhmad* nititur formâ gunatâ, cf. zend. 𐬀𐬉𐬯𐬨𐬀 *aêsma* et v. Pikt. p. 19.).

इन *m.* 1) sol. 2) dominus. Am. (Hib. *ion* sol.).

इन्द् 1. P. (परमैश्वर्ये, scribunt इदि, gr. 110[a].) regere, imperare.

इन्दिरा *f.* (r. इन्द् s. इर in *fem.*) nomen deae Lakschmiae. Am.

इन्दीवर *n.* lotus caerulea (Nymphaea caerulea). In. 1.8.

इन्दु *m.* luna.

इन्दुशेखर *m.* (lunâ coronatus, Bah. ex इन्दु et शेखर sertum floreum, quod capiti imponitur) nomen Sivi. Up. 20.

(*) Berlin. Jahrb. Jul. 1831. p. 89.

(*) Cf. Rückert l.c. p. 92.

इन्द्र *m.* (r. इन्द् s. र) 1) *in fine compositorum* princeps, dominus, imperator. In. 1. 1. 5. 62. H. 3. 18. 2) nomen principis deorum inferioris ordinis i. e. omnium praeter Brahmam, Vischnum et Sîvum. Deus est aëris et tempestatis, etiam unus est mundi custodum (लोकपालानाम्) et ut talis orientalem plagam regit. N. 4. 11.

इन्द्रगोप *m.* (ex इन्द्र et गोप q. v.) scarabaeorum species, Wils. «*a kind of lady bird*». Ur. 61. 3.

इन्द्रद्रु *m.* (ex इन्द्र et द्रु arbor) nomen arboris cujusdam (Pentaptera arǵuna). Am.

इन्द्रप्रस्थ *m.* (ex इन्द्र et प्रस्थ planities in montis vertice) nomen antiquae urbis *Dehli*.

इन्द्रसेन *m.* (*dah.* ex इन्द्र et सेना exercitus) nom. pr. Dr. 8. 15.

इन्द्राणी *f.* (ex इन्द्र s. आनी, v. gr. min. 218.) nomen Indri uxoris.

इन्द्रायुध *m.* (ex इन्द्र et आयुध telum, arma) arcus coelestis. Am.

इन्द्रिय *n.* (ut videtur, ex इन्द्र s. इय) sensus (videndi, audiendi etc.). Bh. 3. 40. 10. 22.

इन्ध् 7. *A.* (दीप्तौ *K.* द्युतौ *V.*) lucere, flammare, flagrare. Man. 8. 115.: यम् इद्धो न दहत्य् अग्निः quem flagrans ignis non urit. (Gr. αἴθω cum Guna immobili - v. «*Vocalismus*» p. 196. - ἰθαρός; fortasse αἰθήρ, Αἴτ-νη, Pottius etiam Ἥφ-αισ-τος confert; lat. *aes-tus, aes-tas;* germ. vet. *eit* ignis.

c. सम् accendere, *in dialecto Vêd.* Ros. Sp. p. 20. 3.: सम् अग्निम् इन्धते नरः ignem accendunt viri.

इन्धन *n.* (r. इन्ध् s. अन) lignum. N. 13. 3.

इभ *m.* elephantus. Am. (Ag. Benary ingeniose huc trahit gr. ἐλ-έφας, praefixo articulo semitico, et lat. *ebur.*).

इभ्य (a praec. s. य) dives. Am.

इम्व् 1. *P.* (व्याप्तौ *K.* व्याप्तिप्रीणनयोः *V.*, scribunt इव्, gr. $110^{a)}$.) occupare, exhilarare.

इयत् (in casibus fortibus इयन्त्, a stirpe pronom. इ s. अत् e वत् abjecto व्) tantum, tot. Ur. 76. 18.: इयन्तम् कालम्. Huc traxerim lat. *-iens, -ies* in *totiens, toties, quotiens, quoties,* et in Adverbiis numeralibus veluti *quinquies,* v. gr. comp. 324.).

इयम् *f.* haec, ea, v. इदम्.

इयाय (r. इ, v. gr. 432. 436.) Dr. 8. 49.: समियाय.

इयीत (r. इ, gr. 346.) A. 2. 16.: अधीयीत.

इयेष (r. इष्, v. gr. 432.) N. 26. 17.

इरम्मद *m.* fulguratio, fulgetrum. Am.: = मेघज्योतिस्.

इरा *f.* 1) aqua. 2) potus fervidus. 3) sermo, loquela. 4) terra. Am.: भूवाक्सुराप्सु स्यात् (cf. इला et hib. *ire «ground, land, a field»*).

इल् 1) 6. *P.* (गतौ *K.* शये गतौ क्षेपे *V.*) ire; jaculari; jacere, cubare. 2) 10. *P.* (प्रेरणे *K.* क्षेपे *V.*) mittere; jaculari. (Germ. vet. *îllu, îllo* - per assimil. ex *îlju* - nostrum *eile;* cambro-brit. *il* progressio, motus; gr. ἐλάω. Radix sanscr. orta esse videtur ex अर् - v. ऋ - mutato र् in ल् et अ attenuato in इ, eâdem ratione quâ supra इट् ex अट् explicavimus.)

इला *f.* (r. इल् s. आ) 1) vacca. 2) terra. 3) sermo, loquela. Am. (गोभूवाचः), cf. इडा. 4) *in Vêdis* cibus. Ros. Sp. p. 24. 3.

इव (ut mihi videtur, e stirpe pronom. इ + व, sicut अव, एव ex अ, ए + व, v. gr. comp. §. 381. p. 552.) sicut. (semper rem cum qua alia comparatur, aut proxime aut aliis vocibus separatum, sequitur; quodsi res quae comparationi inservit, adjectivo instructa est, इव plerumque medium inter substantivum et adjectivum locum tenet, vel hoc vel illud sequens. Ex hac adamata et frequentissima constructione fortasse explicandum est, quod nonnunquam adjectivum, quod sensu ad rem comparatam pertinet, formâ et positione ad rem transfertur cum quâ illa comparatur, ut N. 26. 30.: भ्राजमान इवा ’दित्यो वपुषा *sicut splendens sol, corpore,* pro भ्राजमान आदित्य इव वपुषा *corpore splendens (erat) sicut sol,* quod poëta dicere videtur velle; cf. quoque In. 1. 29. Nonnunquam redundat, aut Adjectivum, praesertim Participium praes. Adverbii naturâ afficit, e. c. N. 2. 22.: नचिराद् इव brevi. H. 2. 16.: त्वरमाणे ’व ... जगाम

festinanter ivit; 2.23.: विलज्जमाने 'व नता pudenter inclinata. 4.1.: प्रहसन्निव ... वचनम् अब्रवीत् ridens sermonem dixit. (Hoc Adverbium pronominale recognoverim in goth. *hvaiva* quomodo, sive sit dissolvendum in *hva-iva* - quasi क इव - sive in *hvai-'va*; porro in Adverbiis goth. in *ba* desinentibus, ut *frôda-ba* prudenter, *hardu-ba* dure; et in Adverbiis lith. in *ipo* vel *ip* desinentibus, ut *taipo* vel *taip* sic, quasi त इव, *kaipo* vel *kaip* quomodo? quasi क इव, v. gr. comp. 383. p. 555.)

1. इष् 4. *P.* ire. (Huc retulerim gr. ἀΐσσω quasi आ-इष्यामि, assimilatione mutato ष् in σ, v. gr. comp. 501.).

c. अनु 1. *P.* interdum *A.* quaerere. N. 11.18.: अन्वेषमाणा; 12.10.: अन्वेषती; 12.30.: अन्वेषसि (v. इष् 6. praef. अनु).

c. प्र *Caus.* (प्रेषयामि) mittere. In. 5.32. H. 1.47. N. 3.7. — c. प्र praef. सम् *Caus.* (सम्प्रेषयामि) *id.* H. 4.30.

2. इष् 6. *P.* (in special. temp. substituitur इच्छ्, gr. 337. *praet. red.* इयेष gr. 432.) desiderare, velle. Br. 2. 3. 3.4. N. 9.32. 26.17. — *Part.* इष्ट desideratus, carus, dilectus. Br. 2.25. N. 12.96. 16.32. Bh. 18.64. (Gr. προ-ΐσσομαι, προ-ΐκ-της, προ-ΐξ sicut supra ἀΐσσω; ἴσ-της, ἵ-μερος, nisi utrumque ad ई q.v. pertinet; v. etiam इच्छ् et Pott. 1.269.).

c. अनु quaerere. Bh. 2.49. Man. 11.232. Dr. 8.38. (*cf.* इष् ire, praef. अनु).

c. प्रति *i.q. simpl.* Sa. 3.12.

इषिका *f. v. sq.*

इषीका *f.* (ut mihi videtur, a r. ईक्ष् videre, s. इक in *fem.*, producto इ in ई, ita ut sit pro ईक्षीका) pupilla, *praesertim elephanti.* Am. *Scribitur etiam* इषिका.

इषु *m. f.* (r. इष् ire s. उ) sagitta (cf. gr. ἰ(σ)ός, quo scr. इष exspectaveris).

इषुधि *m.* (e praec. et धि tenens, a r. धा s. इ, v. gr. 645.) pharetra. A. 3.21. (*in du.*).

इष्ट *Part. pass.* 1) *ab* इष् desiderare. 2) a यज् deos colere, sacrificare, gr. 613.

इष्टक *m.* et इष्टका *f.* later coctus. Hit. 39.1.

इष्टतस् *Adv.* (ab इष्ट optatum s. तस्) ad voluntatem. In. 2.13.

इष्टि *f.* 1) (a r. इष् desiderare s. ति) desiderium. 2) (a r. यज् s. ति) sacrificium. Am.

इष्य *m.* (r. इष् desiderare s. य) ver. Hem.

इष्वास *m.* (ex इषु sagitta et आस q.v.) arcus. Bh. 1.4.17.

इह (a stirpe pron. इ s. ह, quod primitive sonuit ध, = gr. θα et zend. *dha*) 1) hic, ibi. Br. 1.21. Dr. 6.23. N. 5.10.11. Br. 3.5.: इह वा ... उतवा प्रेत्य aut hic (in hoc terrestri mundo) aut post mortem (i.e. in illo mundo). — *Locativi* अस्मिन् *loco fungitur* Sa. 2.21.: यदि सन्ती 'ह केचन si sunt in eo quaepiam *vitia;* Hit. 104.15.: इह समये hoc tempore. 2) huc. In. 4.6. (Zend. 𐬌𐬜𐬀 *idha* hîc; gr. ἰθά vel ἰθαι in ἰθα-γενής, ἰθαι-γενής, cf. Hartung «Casus» p. 117. et M. Schmidt «De pron. gr. et lat.» p. 16.; goth. *ith* si, nam, vero, gr. comp. 420.; fortasse lat. *igi-tur* pro *igi-tus* ex इह + तस्, v. gr. comp. 421.)

ई

1. ई 4. *A.* (गतौ) ire.

2. ई 2. *P.* (कान्तिगतिव्याप्तिक्षेपप्रजनखादनेषु) desiderare; ire; occupare; jaculari; generare; edere. *In Rosenii Vêdorum specimine p. 14. invenitur forma Atm.* ईमहे *quod Rosenius per* precamur vertit; *non minus tamen quadrat sensus* desideramus; *sic* l. c. p. 24. not. 2.: तमित् सखित्व ईमहे eum in societatem desideramus. (Gr. ἴσ-της, ἵ-μερος, nisi sunt mutilata ex ἰσότης, ἵσμερος, v. 2. इष्.).

ईक्ष् 1. *A.* (Praet. augm. 1. ऐक्षे, gr. 318. Hanc radicis for-

mam ortam esse puto ex अक्ष्, unde अक्ष et अक्षि oculus et radix gr. 'ΟΠ) videre, intueri, spectare. Bh. 6. 29. Pat. 10.: ईक्षत; In. 5. 39. (Vocibus quas supra cum अक्ष comparavimus, addendum est goth. *haih-s*, Th. *haiha* unoculus, de quo egimus in gr. comp. 308. annot.).

c. अधि *id.* Hit. 129. 22.

c. अप 1) respicere, considerare. Ram. III. 3. 58. 20.: यथा ना 'पेक्ष्यते राजा· 2) exspectare. Up. 22. 8. infr. 64. 4.

c. अव 1) videre, intueri, observare. H. 1. 50. 2. 6. A. 4. 38. N. 23. 11. Pat. 25. 2) respicere. Br. 3. 14. N. 12. 16. Sa. 4. 33. — c. अव praef. अनु (अन्ववेक्ष्) 1) videre. Ram. III. 70. 59.: विप्रद्रुतान् सर्वान् यूथपान् अन्ववेक्षत· 2) contemplari. Man. 6. 65.: सूक्ष्मताञ्चा 'न्ववेक्षेत· — c. अव praef. प्रति (प्रत्यवेक्ष्) 1) videre. 2) respicere. Ram. I. 29. 28.: न धर्मम् प्रत्यवेक्षते· — c. अव praef. सम् (समवेक्ष्) 1) videre. Ghat. 19.: मधुनः समवेक्ष्य कालताम्· 2) visitare. Ghat. 13.: किम् इतिच मां समवेक्षसे न दीनाम्·

c. उद् videre, conspicere, intueri. A. 6. 6. Sa. 5. 63.

c. उप 1) *id.* N. 22. 5. 2) ignoscere, indulgere, tolerare. Mah. Exord. 137.: द्युतादीन् अनयान् ... उपैक्षत· 3) spernere, repudiare, negligere. Ram. III. 66. 24.: चिरन् ना 'र्हति माम् उपेक्षितुम्·

c. निस् (निर्) conspicere, intueri, spectare, contemplari. H. 4. 41. Bh. 1. 22. Sa. 4. 32.: निरीक्षमाणा (sic cum ed. Calc. legendum pro निरीक्ष्यमाणा)·

c. परि explorare. N. 24. 3.: *Caus.* Man. 7. 194.: ताञ्च सम्यक् परीक्षयेत्·

c. प्र *i. q. simpl.* In. 2. 26. Dr. 2. 1.: प्रेक्षमाणा (sic cum ed. Calc. pro प्रेक्ष्यमाणा legendum). — *Part. praes. P. invenitur.* H. 3. 7.: प्रेक्षत्यास् ते· — c. प्र praef. अनु (अनुप्रेक्ष्) *id.* Dr. 5. 23. — c. प्र praef. अभि (अभिप्रेक्ष्) intueri, adspicere. Dr. 8. 39. 9. 18. — c. प्र praef. आ (आप्रेक्ष्) *i. q. simpl.* H. 3. 21. — c. प्र praef. सम् (सम्प्रेक्ष्) *id.* N. 6. 2. 19. 36. Br. 2. 18. Bh. 6. 13. — c. प्र praef. अभि + सम् (अभिसम्प्रेक्ष्) *id.* H. 2. 28. Dr. 8. 57.

c. प्रति exspectare. In. 1. 13. N. 20. 17. M. 39. — c. प्रति praef. सम् (सम्प्रतीक्ष्) *id.* Ram. III. 76. 29.: त्वान् नगरी सम्प्रतीक्षते·

c. वि videre. N. 26. 21. Bh. 11. 22. — c. वि praef. अभि (अभिवीक्ष्) *id.* — c. वि praef. उद् (उद्वीक्ष्) 1) *id.* Ram. III. 48. 80. 2) respicere. Ram. III. 45. 33.: उद्वीक्षमाणा भर्तारम् — c. वि praef. उप (उपवीक्ष्) *i. q. simpl.* Ram. III. 45. 33. — c. वि praef. प्रति (प्रतिवीक्ष्) *id.* Ram. I. 14. 37.

c. सम् 1) videre, observare. H. 4. 5. 26. N. 16. 9. 23. 5. 2) respicere. Br. 2. 32.

ईक्षण *n.* (r. ईक्ष् s. अन) 1) visus, conspectus. Hit. 129. 19. 2) oculus. N. 11. 27. 12. 30. 16. 21.

ईङ्ख् 1. P. (scribunt ईख्, gr. 110a).) ire, transire. *In dialecto Vêd. haec radix etiam cl. 10mae normam sequitur, e. c.* ये ईङ्खयन्ति पर्वतान् qui transeunt montes, v. Ros. Sp. p. 9. not.

ईज् 1. A. (गतौ K. कुत्से गतौ V.) ire; contemnere, reprehendere.

ईजे v. यज्·

ईञ्ज् 1. P. A. (scribunt ईज्, gr. 110c).) *i. q.* ईज्.

ईड् 2. P. 10. A. laudare, celebrare. *In Vêdis invenitur forma* ईळ् *cl. 2. A. mutato* ड् *in* ळ्, *nisi vice versâ* ईड् *ortum est ex* ईळ्. Ros. Sp. p. 10. 1.: त्वाम् ... मर्तास ईळते te homines celebrant.

ईड्य (r. ईड् s. य) laudandus, celebrandus. Dr. 5. 3. Bh. 11. 44.

ईति *f.* (ut videtur, a r. ई s. ति) 1) temporis calamitas. 2) habitatio in exteris locis. Am. (डिम्बप्रवासयोः)·

ईदृक् v. sq.

ईदृश् (*N. m. n.* ईदृक्, *f.* ईदृशी, e stirpe pron. इ, producto इ in ई, et दृश् = gr. λικ in ὁμῆλιξ, v. gr. 287. et gr. comp. 415.) talis. Bh. 11. 49.

ईदृश (e stirpe pron. इ, producto इ in ई, et s. दृश, prâcr. दिस vel रिस = gr. λικο in τηλίκος etc., goth. *LEIKA* in *hvêleik'-s* qualis? nostro *welcher*, *svaleik'-s* talis, nostro *solcher*; slav. *liko*, N. m. *lik* e. c. *tolik* talis; lat. *li* in

tâlis, quâlis; v. gr. comp. 415. sq.) talis. N. 13. 72. 19. 15. Bh. 6. 12.

ईप्स् *Desid. irr.* a r. आप् q. v., gr. 540.
c. परि quaerere. Dr. 8. 8.

ईप्सा *f.* (a praec. s. आ) desiderium adipiscendi, perficiendi. Sa. 1. 11.

ईप्सु (ab ईप्स् s. उ) adipiscendi cupidus.

ईयिवस् (*Part. praet. redupl.* a r. इ, s. वस्, gr. 694.) qui ivit. N. 11. 33.

1. ईर् 2. *A.* (गतौ *K.* कम्पगत्योः *V.*) ire; tremere, commoveri, *v. sq.* (Huc traxerim lat. *îra*, ita ut a motu animi sit nominata - cf. ईर्ष्य् et ईर्ष्-; scr. ईर् autem ex अर्, quae forma primitiva est radicis ऋ, orta esse videtur.).

2. ईर् 1. et 10. (cl. 10. est *Caus.* praec.) *P.* mittere, emittere, e. c. शब्दम् sonum, वाचम्, गिरम् sermonem. N. 5. 30. 17. 50. Man. 11. 35. Sa. 5. 33.
c. उद् mittere, emittere. A. 9. 12.: वज्रम् अस्त्रम् उदीरय· Ram. II. 56. 15.: दीनाम् वाचम् उदीरयन्·
c. प्र 1) mittere. Hit.: कालप्रेरित· 2) dirigere, flectere, regere. Ur. 4. 5.: अश्वान् प्रेरय; Sak. 29. 1.: नयने प्रेरयन्त्या·
c. सम् 1) *i. q. simpl.* Sa. 5. 36. 2) commovere, agitare. H. 1. 9.

ईर्ष्य् 1. *P.* (ईर्षायाम्, equidem syllabam य hujus radicis, quae in temp. gen. nondum inventa est, pro charactere 4[tae] cl. habuerim, ita ut ईर्ष् sit radix, quae varietas est simplicioris formae ईर्ष्, unde ईर्षित q. v., porro *Substant.* ईर्षा et *Adject.* ईर्षु· ईर्ष् autem ex ईर् adjecto ष् ortum esse videtur, quum sibilantes saepe simplicioribus radicibus adjungantur; cf. e. c. भास्, भास् c. भा, भा, et मोक्ष् cum मुच्) invidere.

ईर्म *n.* vulnus. Am.

ईर्षा *f.* (v. ईर्ष्य्) invidia. *Scribitur etiam* ईर्ष्या· Hit. 15. 5.

ईर्षित (*Part. pass.* a r. ईर्ष् - v. ईर्ष्य् - s. त) cui invidetur. Hit. 28. 19.

ईर्षु (v. ईर्ष्य्) invidus, invidens. Hit. 13. 3.

ईर्ष्य् 1. *P.* (v. ईर्ष्य्) invidere.

ईर्ष्या *f.* invidia. Am. (v. ईर्षा).

ईल् v. ईड्·

ईलित (*Part. pass.* praec. s. त) celebratus. Am.

ईश् 2. *A.* dominari, imperare, Wils. «*to possess power, property or authority*». (Fortasse huc pertinet goth. *aigan* habere cum Gunâ et anomalâ Mediâ pro Aspiratâ, quam ex scr. श् et gr. κ - v. ईश्वर - exspectaveris; germ. vet. *eigan*, Adj. *eigan* proprius - nostrum *eigen - êh-t*, Th. *êh-ti f.* possessio, facultas, substantia, opes, reditus, praedium.)

ईश *m.* (r. ईश् s. अ) 1) dominus. In. 5. 32. Su. 3. 19. 2) cognomen Sivi. Am.

ईशान *m.* (*Part. praes.* a r. ईश् s. आन) nomen Sivi. Dev. 8. 23.

ईशानी *f.* (Fem. praec.) nomen Durgae, Sivi uxoris. Dev. 8. 21.

ईश्वर *m.* (r. ईश् s. वर) 1) dominus. H. 3. 1. N. 2. 6. Bh. 4. 6. 2) nomen Sivi. Am. 3) *Adj.* potens, capax, par. *cum Infin.* Dev. 1. 64. Hit. 75. 14. (Huc retulerim gr. κύριος abjectâ vocali initiali et correptâ syllabâ व in υ sicut e श्वन् fit शुनस् etc. = κυν-ός gr. 225.; terminatio ιο-ς, convenit cum suffixo Derivativi ऐश्वर्य, q. v. Vox κῦρος autem alius originis est, v. शूर. Fortasse germ. vet. *herro* (nostrum *Herr*) per assimil. ex *herjo*, huc pertinet; hib. *aesfhear, aesar* deus, v. Pikt. p. 20.)

ईश्वरी *f.* (Fem. praecedentis) 1) domina. 2) nomen Durgae, v. ईशानी·

1. ईष् 1. *P.* (उञ्छे) spicas colligere.

2. ईष् 1. *A.* (गतिदर्शनहिंसादानेषु *K.* दानेच्छहिंसे सर्पणे) ire; videre; ferire, occidere; dare.

ईषत् paululum *praesertim in initio compositorum.* Dev. 4. 11.: ईषत्सहास; 7. 2.: ईषद्धास·

ईषदुष्ण (e praec. et उष्ण calidus) tepidus. Hem.

ईह् 1. *A.* 1) desiderare. 2) adniti, contendere, quaerere, petere. Bh. 7. 22. 16. 12. (Huc trahi possit gr. ἰσχύς, ita ut sit pro ἰχύς, propter adamatam conjunctionem litterarum σ et χ.)

c. सम् 1) desiderare, समीहित *n.* optatum, desiderium. Hit. 44. 7. 2) assequi, adipisci. Hit. 103. 2. 3) peragere, perficere. Ram. I. 11. 33.: यज्ञकर्म समीहन्ताम् भवन्तः·

ईहा *f.* (r. ईह् s. आ) 1) desiderium. 2) nisus, appetitus, consectatio. Hit. 37. 6.: विनेहा·

ईहामृग *m.* (e praec. et मृग) lupus. Am.

उ

1. उ 1. *A.* (शब्दे) sonare.

2. उ Particula enclitica quae in classica lingua tantum cum किम्, न et अथ conjuncta invenitur, नो et अथो idem valent ac simplices formae न, अथ; किमु autem significat 1) quanto magis. Hit. 4. 11.: एकैकम् अप्य् अनर्थाय किमु यत्र चतुष्टयम्; Up. 7. 17. 2) utrum *in prioris sentiae parte, et* an in posteriore. Kathak. apud Poleium p. 16. 8.: कथन् नु तद् विजानीयाङ् किमु भाति विभाति वा; Amaru-Sataka: न ज्ञाने सम्मुखायाते प्रियाणि वदति प्रिये । सर्वाण्य् अङ्गानि मे यान्ति श्रोत्रताङ् किमु नेत्रताम्· In dialecto Vêdica haec particula saepe conjungitur cum pronominibus, sine certâ, quae demonstrari possit, significatione, solum, ut videtur, ad orationis vim augendam, quâ in re cum particula इत् q. v. convenit. E. c. Kathak. ed. Pol. p. 4. 3. infr.: प्र ते ब्रवीमि तउ निबोध; 13. 5. infr.: तउ ना ’त्येति कश्चन; *sic etiam* l. c. 17. 11.; 14. 4.: स एवा ’द्य स उ श्वः· Mundop. p. 94. 7.: तद् एतद् अक्षरम् ब्रह्म स प्राणस् तउ वाङ्मनः; Kenop. 155. 2.: कउ देवो युनक्ति· Isop.: अन्धन् तमः प्रविशन्ति ये अविद्याम् उपासते । ततो भूय इव ते तमो यउ विद्यायां रताः· In antiquioribus Vêdorum partibus haec particula etiam cum Praepositionibus et Verbis conjuncta invenitur; Ros. Sp. p. 6. sl. 1.: उउ saepius; अभूउ· (Cf. de hac particula Lassenium ad Hit. p. 4. et Frider. Windischm. Sankara p. 75.).

उक्ष् 1. *P.* (अर्दे scribunt उख् gr. 110*.) vexare.

उक्त, उक्तवत् v. वच्·

उक्ति *f.* (r. वच् dicere, s. ति) sermo, loquela. Hit. 3. 3.

उन्द् 1. *P.* conspergere, humectare. Sa. 6. 5. शोणितोक्षित sanguine conspersus. (Lith. *ûkana* tempestas pluvia, cf. etiam hib. *uisg, uisge* «water, a river», *uisgeach* «aquatic, watery, fluid, moist, pluvial», transpositis litteris क्ष, ष, nisi *uisg* pertinet ad r. विष् irrigare, unde उक्ष् ortum esse possit, ejecto *i* et additâ sibilante, ratione habitâ euphoniae legis 99.).

उक्षन् *m.* (ut videtur, a r. वह्, correpto व in उ, gr. 455., adjectâ sibilante, s. अन्) bos, taurus, *in Vêdis etiam* equus. Ros. Sp. p. 8. 5. (Goth. *auhsa*, Th. *auhsan*, germ. vet. *auhso*, Th. *auhson, auhsun*, nostrum *Ochs*, lat. *vacca* ut videtur per assimil. e *vacsa* cf. Pott. I. 234.).

1. उख् 1. *P.* (गतौ) ire (cf. उङ्ख्).

2. उख् 1. *P.* (शोषणालमर्थयोः) exsiccari; ornare.

उखा *f.* olla. Am.

उग्र 1) durus, asper, horrificus, terrificus. Su. 1. 7. In. 1. 4. Bh. 11. 30. 31. 2) *m.* nomen Sivi.

उग्रदर्शन (*Bah.* e praec. et दर्शन *n.* visus, adspectus, a r. दृश् videre s. अन) horrificus conspectu, horrificam speciem habens. Su. 2. 24.

उग्रशासन (*Bah.* ex उग्र et शासन *n.* jussus, a r. शास् s. अन) asperum, severum jussum habens. Su. 2. 9.

उङ्ख् 1. *P.* (गतौ) ire.

उच् 4. P. (समवाये K. समवायने V.) convenire, congredi.

उचित (a praec. s. त) 1) congruus, conveniens. HIT. 14. 13. 18. 14. 24. 3. 43. 22. 2) dignus, merens. N. 16. 16. H. 1. 33. *a.* et *b.* 3) expertus. N. 23. 22.

उच्च (a praep. उत् s. च) altus. AM. (Hib. *uchdan* «a hillock», cambro-brit. *uched* «élevé». Pikt. p. 21.).

उच्चण्ड (r. चण्ड् irasci praef. उत् s. अ) celer. AM.

उच्चय v. शिलोच्चय.

उच्चार *m.* (r. चर् ire, praef. उत् s. अ) excrementum. AM.

उच्चारण *n.* (r. चर् in forma *caus.* s. अन) pronuntiatio. DEV. 10. 9.

उच्चैःश्रवस् *m.* (*BAH.* e sq. et श्रवस् auris) Indri equus. AM.

उच्चैस् *Adv.* (*instr. pl.* ab उच्च q. v. gr. 683.) clare, clarâ voce. N. 11. 2.

उच्छिष्ट v. शिष् praef. उत्.

उच्छृङ्खल (*BAH.* ex उत् et शृङ्खल vel शृङ्खला catena, vinculum) effrenatus, indomitus. HIT. 97. 11.

उच्छेद *m.* (r. छिद् scindere, praef. उत् s. अ) exstinctio, eversio, excidium. HIT. 67. 19.: सर्वपशूच्छेदः क्रियते.

उच्छोषण *m.* (r. शुष् siccari, in forma *caus.* praef. उत् s. अन v. *euph.* gr. 61. et 94[a].) exsiccans. BH. 2. 8.

उच्छ्रय *m.* (r. श्रि ire, praef. उत् s. अ) altitudo. AM.

उच्छ्राय *m.* (r. श्रि ire, praef. उत् s. अ) *id.* AM.

उच्छ्रित v. श्रि praef. उत्.

उच्छ्वसित v. श्वस्.

उच्छ्वास *m.* (r. श्वस् praef. उत् s. अ) respiratio, halitus. UR. 68. 10.

उछ् 6. P. (निवासे K. वर्जने बन्धने समापने अतिक्रमे V.) habitare; relinquere; ligare; finire; transgredi.

उज्ज्ञासन *n.* (r. शस् praef. उत् s. अन) occisio, caedes. AM.

उज्जृम्भ (r. जृम्भ् oscitare praef. उत् s. अ) apertus, expansus, florens. HEM.

उज्ज्वल (r. ज्वल् praef. उत् s. अ) *Adj.* 1) nitidus, splendidus. UR. 73. 2. infr. UP. 4. 2) apertus, expansus, florens. - *Subst. m.* amor. AM.

उज्झ् 6. P. relinquere. UR. 44. 5. SAK. 14. 2. infr.

उञ्छ् 1. P. (scribunt उञ्छ्, gr. 110[a].) spicas colligere. MAN. 3. 100.: शिलान् उञ्छतः.

उठ् 1. P. (उपघाते) ferire, percutere.

उड्डीन *n.* (r. डी praef. उत् s. न) actio evolandi. AM.

उडुम्बर *n.* cuprum. *MED.* Scribitur etiam ऊडुम्बर et उदुम्बर.

उत् *Praep. praef.* sursum (Gr. ὕσ-τερος, ut mihi videtur ex ὕτ-τερος = उत्तर; hib. *uas*, quod separatum usurpatur et *os*, *ois* tanquam praefixa, e. c. in *os-car* «a leap, bound» quasi उच्चर, *os-nadh* «a sigh, a groan» quasi उन्नाद, *os-griobhan* «an epigram», *ois-gribhin* (*) «a superscription»; respicias etiam formam *oin*, cambro-brit. *yn*, in *oin-mhid*, *yn-wyd* stultus, fatuus = उन्मद, v. gr. 58. et Piktet p. 88.; etiam *udh* in *udhbhairt* «an offering, a sacrifice» - a r. भृ? - nonnullisque aliis ab *udh* incipientibus vocabulis huc pertinere videtur; in dialecto bret. praeter *uch* et *och*, quae ex उच्च orta esse puto, inveniuntur formae *ut*, *ud* et *uz*, quae egregie cum उत् conveniunt; in goth. *ût* ex, germ. vet. *ûz* nostro *aus*, si cum उत् cohaerent, offendit vocalis producta contra tritam linguarum degenerantium rationem, quâ fere semper vocales fortiores in debiliores transeunt, non vice versâ.).

1. **उत** vel, aut. SAK. 46. 4.; HIT. 101. 17.; v. उतवा, उताहो et उताहोस्वित्. *Interdum redundans aut solum ad orationis vim augendam positum videtur, e. c.* H. 4. 46.: रौद्रे मुहूर्ते रक्षांसि प्रबलानि भवन्त्य् उत.

2. **उत** v. r. वे.

उतवा (ex उत et वा) aut. BR. 3. 5.

उताहो (ex उत et अहो) aut, an. N. 12. 73. 120.

उताहोस्वित् (e praec. et स्वित्) *id.* N. 19. 29.

उत्क (ut videtur, a *praep.* उत् s. क, cf. उच्च) desiderans, desiderio flagrans. PAT. 23.

उत्कट (e *praep.* उत् s. कट v. gr. 652.) 1) multus. HIT.

(*) Forma *ois* ex vi attractionis explicaverim quam *i* vel *e* sequentis syllabae in antecedentem exercere potest.

23.15. 2) ebrius, furiosus. H. 4.38. N. 13.8. 3) *m.* elephantus coitûs appetens.

उत्कण्ठा *f.* (r. कण्ठ् s. आ) animi demissio, animus afflictus, tristitia, moeror; desiderium. Ur. 13.1. infr. 62.4.

उत्कण्ठित (a praec. s. इत nisi directe a r. कण्ठ् s. त) moerore afflictus, animo demissus. Ram. III. 55.39.: पश्यामि जनम् उत्कण्ठितम् पुरे; III. 49.5.: उत्कण्ठिता ते माते ऽयम्.

उत्कम्प *m.* (r. कम्प् s. अ) tremor. Pat. 20.

उत्कर *m.* (ex उत् et कर faciens, a r. कृ s. अ) fasciculus. In. 5.6.

उत्कर्ष *m.* (r. कृष् trahere s. अ) excellentia. Hit. 52.9. 91.19. Sak. 32.7.

उत्कलिका *f.* (r. कल् s. इका) *i. q.* उत्कण्ठा. Am.: उत्कण्ठोत्कलिके समे.

उत्कुण *m.* (r. कुण् sonare s. अ) pediculus.

उत्क्रुष्ट v. क्रुश् praef. उत्.

उत्क्रोश *m.* (r. क्रुश् clamare s. अ) haliaeetus. Am.

उत्क्षेपण *n.* (r. क्षिप् conjicere s. अन) levatio, allevatio. Sak. 22.6. infr.

उत्त (r. उन्द् madidum esse s. त, v. gr. 615.) madidus, humidus. Am.

उत्तंस *m.* (r. तंस् ornare s. अ) 1) annulus auricularis. 2) crista. Am.

उत्तम (a *praep.* उत् s. superl. तम) summus, supremus; optimus, praestantissimus; pulcherrimus. Br. 2.13. N. 17.5.

उत्तमर्ण *m.* (*Bah.* ex praec. et ऋण debitum) creditor. Am.: उत्तमाधमर्णौ द्वौ प्रयोक्तृग्राहकौ क्रमात्.

उत्तमाङ्ग *n.* (*Karm.* ex उत्तम summus et अङ्ग membrum) caput. Am.

उत्तर (a *praep.* उत् s. comp. तर) *Adj.* 1) superior. 2) septentrionalis. Su. 3.26. *Instr.* उत्तरेण *Adv.* septentrionem versus. Su. 3.23. Sa. 5.108. - *Subst. n.* responsum. N. 17.30. (gr. ὕστερος v. उत्).

उत्तरापथ *m.* (ex उत्तरा *f.* septentrio et पथ in fine compos. pro पथिन् via) terra septentrionalis, cf. दक्षिणापथ.

उत्तरायण *n.* (*Bah.* ex उत्तर et अयन via, mutato न in ण v. gr. min. 94[a]. annot.) anni dimidium, quo sol borealem polum percurrit. Bh. 8.24.

उत्तरीय *n.* (ex उत्तर s. ईय) vestis superior. In. 5.15. N. 20.2.

उत्तरोत्तर *n.* (*Dvandv.* ex उत्तर responsum + उत्तर) altercatio, *ad litteram* responsum et responsum, *Antwort auf Antwort*, Wils. «*a reply to an answer*». Hit. 21.3.

उत्तरोत्तरम् *Adv.* (ex उत्तर *n.* superius + उत्तर) magis magisque. Hit. 20.20.

उत्तान (r. तन् s. अ) 1) tenuis, vadosus, non profundus. 2) sursum, in sublime conversus, Med. *v. sq.*

उत्तानशय *m.* (e praec. et शय jacens, dormiens) infans. Am.

उत्ताप *m.* (r. तप् urere s. अ) aestus, calor, ardor. *Trop.* ardor animi. Hit. 89.20.

उत्तुङ्ग (ex उत् et तुङ्ग altus) altus. Ur. 73.4. infr.

उत्थापय्, उत्थाय, उत्थित v. स्था praef. उत्.

उत्पत्ति *f.* (r. पद् s. ति) origo. Dev. 1.1. (cf. उत्पादन et v. पद् praef. उत्, unde intelligitur, hoc vocabulum non ex पत् sed ex पद् ortum esse).

उत्पल *n.* (r. पल् s. अ) 1) flos *in universum*. 2) lotus flos. 3) lotus caerulea (nymphaea caerulea).

उत्पाटिन् (r. पट् ire in forma *caus.* s. इन्) extrahens, evellens. Hit. 49.8.

उत्पात *m.* (r. पत् s. अ) 1) actio exsurgendi, exsiliendi. Hit. 36.18: पातोत्पाता मनुष्याणाम्; A. 4.40.: प्रथमोत्पाते हयानाम्. 2) prodigium, portentum. Am.; Dev. 12.7.

उत्पादक (r. पद् in form. *caus.* s. अक) qui producit, generat. Hit. 84.2.

उत्पादन *n.* (r. पद् in forma *caus.* s. अन) generatio. Hit. 50.12.

उत्फुल्ल (r. फुल्ल् s. अ) expansus, apertus, *de floribus*.

उत्फुल्लनयन (*Bah.* e praec. et नयन oculus) late diductos oculos habens. In. 2.26. Br. 3.21.

उत्फुल्ललोचन (*Bah.* ex उत्फुल्ल et लोचन *n.* oculus) *i. q.* *praec.* In. 5.40.

उत्स *m.* (ut videtur, a r. उन्द् s. स) fons. Am.

उत्सङ्ग *m.* (r. सञ्ज् s. अ) *i.q.* अङ्क *i.e.* gremium. Sa.5.69.

उत्सन्नोत्सवयज्ञ (*bah.* ex उत्सन्न eversus, exstinctus - a rad. सद् q.v. - et उत्सवयज्ञ - उत्सव festum + यज्ञ sacrificium) eversa, disturbata festa et sacrificia habens. Su.2.22.

उत्सर्ग *m.* (r. सृज् praef. उत् relinquere, s. अ) 1) relictio. N.10.12.13. 2) datio, donatio, largitio. Sa.1.68. 3) alvi dejectio. Hit.85.9.: पुरीषोत्सर्गं कृत्वा·

उत्सव *m.* (r. सु aut सू s. अ) festum. In.5.23. Su.2.1.22.

उत्सादन *n.* (r. सद् in form. *caus.* s. अन) 1) exstinctio, excidium. 2) purificatio unguentis suavibus.

उत्साह *m.* (r. सह् s. अ) 1) facultas, potestas, vis. N.19.36. 2) contentio, labor. Dr.8.56.

उत्सुक (ex उत् et सुक quod separatum non invenitur et fortasse a partic. insep. सु descendit) 1) *Adj.* desiderans, desiderio confectus. Ur.8.3.45.9.65.7.9. N.21.7. Sak.51.3. 2) *Subst. in fine compos. bah. e.c.* निरुत्सुक liber a desiderio. Sak.30.5.: ममा ऽपि काण्वसुताम् अनुस्मृत्य मृगयाम् प्रति निरुत्सुकञ् चेतः; A.10.14. — समुत्सुक qui est cum desiderio, desiderio confectus. Ur.7.16.

उत्सूर *m.* (ex उत् et सूर sol) vespera, crepusculum. Hem.

उत्सृष्ट v. सृज् praef. उत्·

उत्सेध *m.* (r. सिध् ire s. अ) 1) altitudo. Am. 2) corpus. Am.

उद् *n.* (r. उन्द् s. अ) aqua *praesertim in initio compositorum, e.c.* उदधि (Cf. lat. *unda, ar-undo* i.e. «ad undam crescens» de Pottii sententia, qui etiam apte syllabam *ûd* vocis *pal-us, pal-ûd-is* huc refert, ita ut significet τοῦ πηλοῦ aquam; anglo-sax. *ydhu* unda, slav. *voda* aqua, lith. *wandů*, Th. *wanden*, v. gr. comp. 139. et cf. उदन्या, उदन्वत्; gr. ὕδος, ὕδωρ, ὑάδες; goth. *vatô*, Th. *vatan* aqua, germ. vet. *wazar*. E germ., slav. et lith. formis collegerim sanscritum उद् et उन्द् correpta esse ex वद् et वन्द्, sicut e.c. सुप्त e स्वप्त; v. उन्द्).

उदक *n.* (a praec. s. क nisi directe a r. उन्द् s. अक) aqua. H.1.16. Bh.2.46.

उदक्या *f.* (a praec. s. य in fem.) mulier menstruans. Am.

उदग्र (*bah.* ex उत् et अग्र cuspis) 1) altus. Am. 2) vehemens, acer, intentus. Ur.91.10.

उदच् (in casib. fortibus उदञ्च्, Nom. *m.* उदङ्, *f.* उदीची, *n.* उदक्; a r. अञ्च् ire praef. उत्, v. gr. 196.198.) septentrionalis. Am.

उदधि *m.* (ex उद् aqua, et धि tenens, a r. धा s. इ) mare.

उदन्त *m.* (ex उत् + अन्त) nuntius, notitia, cognitio. Am.

उदन्या *f.* (hoc vocabulum et sq. उदन्वत् descendere videntur a perdito Primitivo उदन् aqua, cui respondet goth. *VATAN* et lith. *WANDEN*) sitis. Am.

उदन्वत् *m.* (a perdito उदन् aqua, v. praec., s. वत्) mare. Am.

उदपान *m.n.* (*bah.* ex उद् aqua et पान *n.* potus) puteus. Bh.2.46.

उदय *m.* (r. इ praef. उत् oriri, s. अ) ortus (stellarum) v.sq.

उदयन *n.* (r. इ praef. उत् oriri, s. अन) *i.q.praec.* In.5.5.

उदर *m.* (r. ऋ praef. उत् s. अ) venter (lat. *uterus*).

उदर्क *m.* futurum tempus. N.12.92.21.28. Sa.6.42. (Ut videtur, ex अर्क sol, praef. उत्, ita ut primitive significet solis ortum sequens tempus.)

उदवसित *n.* (secundum Wils. ex उद् aqua et वसित tectus, ita ut significet tectum, munitum ab aqua) domus. Am.

उदार (r. ऋ praef. उत् s. अ) 1) munificus, liberalis. Bh.7.18. 2) magnus. Am.: दातृमहतोः·

उदाहरण *n.* (r. हृ praef. उत् + आ s. अन) dictum, effatum, sententia. Ur.25.16.

उदाहार *m.* (r. हृ praef. उत् + अ) *id.* Am.: = उपोद्घात *q.v.*

उदित v. इ praef. उत्·

उदीची *f.* (*Fem.* τοῦ उदच् q.v.) septentrionalis plaga. Dr.3.7.

उदुम्बर 1) *m.* ficus glomerata. N.12.4. 2) *n.* cuprum, aes cyprium. Am. (v. उडुम्बर).

उद्गत v. गम् praef. उत्·

उद्गम *m.* (r. गम् ire s. अ) 1) actio exsurgendi, se in altum

tollendi. Sak. 7.13.: आत्यधूमोद्गम· 2) proventus, ortus, germinatio, *Aufgehen*. Ur. 75.17.: पुष्पोद्गम; Hit. 90.4.: कीटपक्षोद्गम·

उद्गाढम् (r. गाह् praef. उत् s. त cum signo *accus.*) valde, ultra modum. Am.

उद्गार *m.* (r. गॄ deglutire praef. उत् s. अ) actio evomendi, ejiciendi ex ore. Am. Hit. 101.16.: कथोद्गार·

उद्गीथ *m.* (r. गै s. थ) pars *Sâma-Vêdi*. Dev. 4.9.

उद्घाटित v. घट् praef. उत्·

उद्घाटिन् (r. घट् se movere praef. उत् s. इन्) surgens, assurgens, se attollens. Sak. 4.12.: उद्घाटिनी भूमिः·

उद्देश *m.* (r. दिश् monstrare, praef. उत् s. अ) 1) monstratio, descriptio. In. 4.16. 2) regio. H. 1.16. N. 10.18.

उद्देशतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) monstrationis causâ, speciminis vice. Bh. 10.40.

उद्धरण *n.* (r. हृ praef. उत् s. अन) actio extrahendi. Hit. 13.17.

उद्धर्ष *m.* (r. हृष् gaudere praef. उत् s. अ) festum. Am.

उद्धव *m.* (r. धु vel धू s. अ) festum. Am.

उद्धान *n.* (ut videtur ex उद्ध्मान q. v. ejecto म्) focus, furnax. Am.

उद्धान्त *m.* elephantus, tempore quo coïtum appetit elapso. Am.

उद्धार *m.* (r. हृ nisi धृ, praef. उत् s. अ) debitum, aes alienum. Am.

उद्धृत v. हृ praef. उत्·

उद्ध्मान *n.* (r. ध्मा flare s. अन) focus, furnax; v. उद्धान·

उद्भव *m.* (r. भू esse, existere, praef. उत् s. अ) ortus, origo. N. 13.10. A. 5.24.

उद्भिज्ज (ex उद्भिद् germinatio et ज natus) progerminando natus. Man. 1.46. V. sq.

उद्भिद् (r. भिद्) 1) *f.* actio progerminandi (v. praec. et schol. ad Man. 1.46.: उद्भेदनम् उद्भिद् भावे क्विप्, ततो जायन्ते ऊर्ध्वम् बीजम् भूमिञ्च भित्त्वे 'त्य् उद्भिज्जा वृक्षाः)· 2) *Adj.* progerminans. Am.

उद्भिद (r. भिद् s. अ) 1) progerminans. Am. 2) *m.* planta. Am.: तरुगुल्माद्याः·

उद्भ्रम *m.* (r. भ्रम् s. अ) motus, agitatio *animi*. Am.: उद्वेग उद्भ्रमे·

उद्य *m.* (r. उन्द् s. य) flumen. Hem.

उद्यत v. यम् praef. उत्·

उद्यम *m.* (r. यम् praef. उत् s. अ) contentio, labor, opera. Hit. 7.1.

उद्यान *n.* (r. या s. अन) hortus regius publicus. Am.

उद्योग *m.* (r. युज् praef. उत् s. अ) *i. q.* उद्यम· Hit. 6.10.11.

उद्योगिन् (a praec. s. इन्) qui operam dat, nititur, contendit. Hit. 6.13.

उद्र *m.* (r. उन्द् s. र) lutra (Lith. *ûdra*, anglo-sax. *oter*, *otor*, angl. *otter*, nostrum *Otter*; gr. ὕδρος, ὕδρα; respiciatur etiam gr. ἔνυδρις, a vivendo in aqua nominata, ratione habitâ, vocem उद्र in composito समुद्र (mare) aquam significare, quam ob rem etiam lith. *audrà* accessus maris, inundatio, huc pertinet.).

उद्वत्सर *m.* (ex उत् et वत्सर annus) annus. Am.

उद्वर्तन *n.* (r. वृत्, in forma *caus.* s. अन) purificatio unguentis suavibus, «*cleaning with parfumes*». Am.: उत्वर्तनोत्सादने द्वे समे·

उद्वह (r. वह् praef. उत् s. अ, in fine compos. occurit). 1) propagans (genus). Sa. 5.44. 2) oriundus, originem trahens, proles. In. 5.28. A. 3.14.4.31.

उद्वहन *n.* (r. वह् praef. उत् s. अन) actio surgendi, turgescendi. In. 5.9.

उद्बाष्प (ex उत् et बाष्प lacryma) prorumpentes lacrymas habens, v. sq.

उद्बाष्पत्व *n.* (a praec. s. त्व) *Abstractum praecedentis*, lacrymatio. Ur. 23.16.

उद्वाह *m.* (r. वह् praef. उत् s. अ) matrimonium, conjugium. Su. 2.23.

उद्विग्न v. विज् praef. उत्·

उद्वेग *m.* (r. विज् praef. उत् s. अ) tremor, timor, moeror. Bh. 17.15. A. 10.14.

उन्द् 7. *P.* (उनद्मि, उन्दास्, v. gr. 379.) madidum esse (v. उन्न, उद् et cf. praeter voces ibi cum उद् comparatas lat. *ûdus*; nisi hoc est correptum ex *uvidus* ab

uveo. Etiam *uveo* et *uvidus* cum उन्द् cohaerere videntur, ita ut *uvidus* ortum sit ex *udvidus*, ejecto *d*, sicut *suâvis* mutilatum est ex *suadvis* = स्वादु, ἡδύς. *Madeo, madidus* quoque ejusdem originis esse possint, cum *v* facile transeat in *m*, unde e.c. *mare, clamo, δρέμω* respondent sanscritis वारि, आवयामि, द्रवामि (gr. comp. p. 124.); gr. ὕω corruptum esse videtur ex ὕδω.

उन्दुरु *m.* (scribitur etiam उन्दुर quod ortum esse videtur a r. उन्द् s. उर) mus rattus. Am.

उन्न (r. उन्द् s. न, gr. 607. 617.) madidus.

उन्नत v. नम् praef. उत्.

उन्नति *f.* (r. नम् inclinare praef. उत् s. ति) allevatio. Hit. 36. 13.

उन्नय *m.* (r. नी ducere praef. उत् s. अ) *id.* Am.

उन्नाय *m.* (r. नी praef. उत् s. अ) *id.*

उन्निद्र (exsomnis ex उत् et निद्रा somnus) apertus, expansus *de floribus*. Hem. (cf. विनिद्र Ur. 76. 8.).

उन्मद (r. मद् praef. उत् s. अ) mente alienatus, demens; Dev. 4. 22. (Hib. *oin-mhid*, v. उत्).

उन्मदिष्णु (r. मद् praef. उत् s. स्नु, inserto इ) *id.* Am.

उन्मनस् (ex उत् et मनस्) desiderans, desiderio flagrans. Am. (= उत्क).

उन्माद *m.* (r. मद् praef. उत् s. अ) insania, dementia. Ur. 57. 7. infr.

उन्माथ *m.* (r. मथ् vel मन्थ् praef. उत् s. अ) laqueus. Am.

उन्मार्ग (ex उत् et मार्ग) deverticulum, iter devium, *Abweg*. Hit. 4. 12. 115. 12.

उन्मुख (*Bah.* ex उत् sursum et मुख *n.* os, vultus) erectum vultum habens. N. 21. 7.

उन्मूलय् (*Denom.* ab उन्मूल eradicatus - उत् + मूल - adjecto charactere 10^mae cl., v. gr. 586. 587.) eradicare, radicitus evellere. Hit. 59. 4.

उप् v. वप्.

उप *Praep. praef.* ad (Gr. ὑπό, lat. *sub*, adjectâ sibilante vel spiritu asp. sicut in ὑπέρ, *super* = उपरि; goth. *uf* sub, germ. vet. *oba* super, nostrum *ob* - *Obdach, obliegen* - lith. *po* sub.).

उपकण्ठ (ex उप et कण्ठ gula) 1) *Adj.* propinquus. Am. 2) *n.* propinquitas, vicinia. Hit. 65. 10. Sak. 44. 4. infr.

उपकरण *n.* (r. कृ s. अन) instrumentum. Hit. 48. 12.

उपकर्तृ *m.* (r. कृ s. तृ) adjutor, auxiliator. Hit. 61. 15.

उपकार *m.* (r. कृ s. अ) auxilium. Hit. 51. 1. 61. 16.

उपकारक (r. कृ s. अक) adjutor, auxiliator. Hit. 97. 21.

उपकारिका *f.* (r. कृ s. इक in *fem.*) palatium. Ur. 81. 4. infr.

उपकारिन् *Adj.* (r. कृ s. इन्) qui juvat, prodest, auxilium fert. Hit. 22. 17. Ur. 11. 10. infr.

उपकुल्या *f.* (उप + कुल्या) piper longum. Am.

उपकृत v. r. कृ praef. उप.

उपक्रम *m.* (r. क्रम् s. अ) inceptio, inceptum, initium. Am.

उपक्रोश *m.* (r. क्रुश् s. अ) vituperatio, objurgatio, maledictio. Am.

उपगम *m.* (r. गम् s. अ) aditio, adventus, appropinquatio. Sak. 7. 9.

उपगूहन *n.* (r. गुह् s. अन) amplexus. Am.

उपग्रह *m.* (r. ग्रह् s. अ) captivus. Am.

उपग्राह्य *n.* (r. ग्रह् s. य) donum, munus. Am.

उपघात *m.* (r. हन् in formâ *caus.* - gr. 524. - s. अ) actio pulsandi, verberandi, percutiendi. Sak. 29. 7.: गात्रोपघात, v. sq.

उपघातिन् (r. हन् in formâ *caus.* s. इन्) pulsans, verberans, percutiens. Sak. 27. 3. infr.: कर्णोपघातिना वनगमनकोलाहलेन प्रबोध्ये.

उपचय *m.* (r. चि s. अ) collectio, accumulatio, amplificatio. Hit. 8. 13.: ज्ञानोपचये; 105. 12.: उपचयापचयौ.

उपचार *m.* (r. चर् s. अ) 1) actio, factum. N. 23. 8. 2) ministerium, officium, servitium. Sa. 3. 21.

उपचित्रा *f.* (उप + चित्र in *fem.*) nomen plantae (Salvinia cucullata Rox.) Am.

उपजग्मिवस् v. गम् praef. उप.

उपजाप *m.* (r. जप् s. अ) discordia, dissensio, dissidium. Am.: i. q. भेद; Hit. 106. 7.

उपजीविन् (r. जीव् s. इन्) vivens. Hit. 13. 4.

उपताप *m.* (r. तप् s. अ) aegritudo. Am.

उपत्यका *f.* (ut videtur, ab inusitato उपत्य - ab उप s. त्य v. gr. 652. - s. क in *fem.*) regio prope montis pedem. Dr. 5. 5.

उपदा *f.* (r. दा) donum, munus. Am.

उपदिश् *f.* (*karm.* ex उप et दिश् *f.* plaga) intermedia plaga, *cf.* विदिश्.

उपदेश *m.* (r. दिश् s. अ) consilium.

उपदेशिन् (r. दिश् s. इन्) monstrans, docens, monens, consilium dans. Hit. 11. 8.

उपद्रव *m.* (r. द्रु s. अ) calamitas, miseria, aerumna (cf. आपद्, आपत्ति). Sak. 47. 2. infr.

उपद्रष्टृ *m.* (r. दृश् s. तृ) spectator. Bh. 13. 22.

उपधा *f.* (r. धा) investigatio, exploratio, quaestio, inquisitio. Am.: धर्माद्यैर् यत् परीक्षणम्; Hit. 83. 21.

उपधान *n.* (r. धा s. अन) pulvinar. Am.

उपधि *m.* (r. धा s. इ) fraus. Am.

उपध्याय (r. ध्यै s. अ) meditans, meditabundus. Sa. 6. 14.

उपनिषद् *f.* (r. सद् praef. उप + नि) *sic nominantur illae Vêdorum partes, quae de philosophicis et theologicis rebus disserunt.*

उपनिधि *m.* (r. धा praef. उप + नि s. इ) depositum. Am. (= न्यास).

उपनिष्कर *m.* (r. कृ praef. उप + निस् s. अ) via, platea. Am.

उपन्यास *m.* (r. अस् praef. उप + नि s. अ) exordium. Am. (= वाङ्मुखम्).

उपपति *m.* (ex उप et पति maritus) nuptae adulter. Am.

उपपन्न v. पद् praef. उप.

उपपार्श्व *m.* (*karm.* ex उप et पार्श्व) *ut videtur,* oppositum latus. N. 19. 16.

उपपुर *n.* (ex उप et पुर) suburbium. Hem.

उपप्लव *m.* (r. प्लु praef. अ) 1) impedimentum. Sak. 43. 4. (cf. उपद्रव). 2) eclipsis.

उपभोग *m.* (r. भुज् s. अ) fructus, perceptio, usus. Hit. 34. 3. Bh. 16. 11.: कामोपभोग; Sak. 2. 12. Ur. 41. 9. infr.

उपमा *f.* (r. मा metiri) similitudo. In. 1. 3. (In fine comp. *bah.* saepissime occurrit, quod autem Wils. de *adject.* उपम *similis* in comp. solum usitato dicit, ita intelligendum est, ut उपमा, correpto आ finali secundum gr. 664., sicuti quodvis aliud substantivum, in compos. *bah.* adjectivi naturam possit induere.)

उपयम *m.* (r. यम् s. अ) matrimonium, conjugium, nuptiae. Am.

उपयाम *m.* (r. यम् s. अ) *id.* Am.

उपयोग *m.* (r. युज् s. अ) 1) utilitas, facultas rei efficiendae. Hit. 57. 2. 99. 12.: स्वामिराज्यरक्षायां यस्यो ’पयोगः. 2) munus, officium, ministerium. Hit. 50. 5.

उपरत v. रम् praef. उप.

उपरति *f.* (r. रम् s. ति) cessatio, finis. Dev. 11. 8.

उपरि *Praep.* super, *c. gen.* N. 1. 2. 13. 31. — *In compos. cum nomine praecedente:* A. 7. 4. (Goth. *ufar,* germ. vet. *obar,* nostrum *über,* gr. ὑπέρ, lat. *super,* v. उप; etiam lith. *per* ubi s u p e r significat, ex उपरि abjecto उ explicaverim.)

उपरिष्टात् (a praec. s. स्तात्) *id.* (cf. अधस्तात्).

उपरोध *m.* (r. रुध् s. अ) turbatio. Sak. 7. 6. infr. Ur. 44. 1. infr.

उपल 1) lapis. 2) lapis pretiosus, gemma. In. 1. 6. (Lat. *opalus.*)

उपलक्षण (ex उप et लक्षण) indicium, nota, signum. Ur. 60. 17. 73. 20. 74. 5.

उपलब्धि *f.* (r. लभ् s. ति) adeptio, impetratio. Ur. 69. 15. 90. 8.

उपवन *n.* (*karm.* ex उप et वन *n.* silva) nemus voluptarium, hortus. N. 5. 46.

उपवर्तन *n.* (r. वृत् s. अन) regio. Am.

उपवर्ह *m.* (r. वृह् s. अ) pulvinar. Am.

उपवस्त *n.* (r. वस् s. त) jejunium. Am. *v. sq.* (Fortasse huc pertinet nostrum *Faste,* abjectâ praepositione et mutato व in *f.*)

उपवास *m.* (r. वस् s. अ) *id.* Sa. 6. 12.

उपविष्ट v. विश् praef. उप.

उपवीत *n.* (r. व्ये s. त) filum quod tres priores Indorum

ordines super laevo et sub dextro humero gerunt. AM.

उपशम *m.* (r. शम् s. अ) 1) quies. SAK. 53. 3. infr. 2) placatio, sedatio. HIT. 57. 11.: भयोपशमम् प्रतिज्ञाय· 3) cessatio. HIT. 80. 21.: वृष्टेर् उपशमः

उपशल्य *n.* (उप + शल्य a r. शल् s. य) finis, terminus vici, Colebr. «*space near a village*». AM.: ग्रामान्त उपशल्यं स्यात्·

उपशान्ति *f.* (r. शम् s. ति) placatio, sedatio. HIT. 75. 5.

उपसंहार *m.* (r. हृ praef. उप + सम्) retentio, inhibitio. A. 5. 6.

उपसम्व्यान *n.* (r. व्ये s. अन, v. gr. min. 353.) vestis inferior. AM.

उपसर *m.* (r. सृ s. अ) primus vaccae initus. AM.

उपसर्ग *m.* (r. सृज् s. अ) portentum. AM.: अजन्य ... उत्पात उपसर्गः समन् त्रयम्; DEV. 12. 7.

उपसर्या *f.* (r. सृ s. य in *fem.*) vacca tauro submittenda. AM.

उपसुन्द *m.* (ex उप et सुन्द) *n. pr.* SU. 1. 3.

उपसूर्यक *m.* (ex उप et सूर्य s. क) discus solis. AM.

उपस्कार *m.* (r. कृ praef. उप cum स् euphonico, s. अ) condimentum. AM.

उपस्तम्भ *m.* (r. स्तम्भ् s. अ) fulcrum, adminiculum, munimentum. HIT. 29. 19. 104. 6.

उपस्त्री *f.* (ex उप et स्त्री) concubina (cf. उपपति).

उपस्थ *m.* (r. स्था s. अ) 1) genitale. 2) *in compos. cum antecedente* रथ *videtur esse i. q.* तल *i. e.* superficies, *nisi* रथोपस्थ *est* currûs sedile. N. 21. 19. BH. 1. 47. (Cf. पृष्ठ, quod in compositione cum मही teste Haughtonio item superficiem significat, et, nisi fallor, ab A. G. Schlegelio alicubi apte e प्र + स्थ, correpto र in ऋ, explicatur.)

उपस्थान (r. स्था s. अन) 1) aditio, appropinquatio. UR. 26. 6. infr. 2) propinquitas. IN. 5. 23.

उपस्थित v. rad. स्था·

उपस्पर्श *m.* (r. स्पृश् s. अ) actio abluendi, *praesertim* os aquâ eluendi. AM.: = आचमन·

उपहार *m.* (r. हृ s. अ) 1) donum, munus. Wils. «*a complimentary gift, a present to a superior, etc.*» UR. 31. 8. infr. 45. 1. infr. 2) victima. HIT. 99. 8. 17.

उपहारक *m.* (a praec. s. क) *id.* UR. 45. 2. infr.

उपह्वर *m.* (r. ह्वृ s. अ) propinquitas. A. 1. 5.

उपांशु (*ADV.* ex उप et अंशु radius) secreto, clam. AM.

उपाकृत *m.* (r. कृ praef. उप + आ s. त) victima. AM.: पशुर् अध्वरे यो ऽभिमन्त्र्य क्रतौ हतः·

उपाङ्ग *m.* (*KARM.* ex उप et अङ्ग) *pl.* उपाङ्गाः libri sacri sic dicti. N. 12. 17.

उपात्यय *m.* (r. इ praef. उप + अति s. अ) actio transscendendi, violatio, neglectio, derelictio. AM.: = अतिपात·

उपाध्याय *m.* (r. इ praef. उप + अधि s. अ) magister, praeceptor. AM.

उपानत् v. sq.

उपानह् *f.* (r. नह् praef. उप + आ; *Nom.* उपानत्, v. gr. 216.) calceus. HIT. 32. 13.

उपान्त (ex उप et अन्त) 1) *Adj.* propinquus. HEM. 2) *n.* propinquitas. HIT. 91. 15.

उपाय *m.* (उप + अय a r. इ s. अ) remedium; dolus. N. 4. 19. 19. 4. 24. 29. SU. 2. 21.

उपायतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) remedio; dolo. BH. 6. 36.

उपायन *n.* (r. इ s. अन) donum, munus. HIT. 57. 12.

उपायात (r. या ire, praef. उप + आ s. त) 1) *Adj.* qui adiit, advenit. 2) *Subst. n.* adventus. DR. 4. 24.

उपालम्भ *m.* (r. लम्भ् praef. उप + आ s. अ) vituperatio, reprehensio. HIT. 13. 18.; *v. sq.*

उपालम्भन *n.* (r. लम्भ् praef. उप + आ s. अन) *id.* HIT. 87. 21.

उपासन *n.* 1) (a r. आस् sedere s. अन) servitium. AM. 2) (a r. अस् jaculari) actio sagittas conjiciendi. AM.

उपास्ति *f.* (r. आस् s. ति) servitium. HEM.

उपाहित *m.* (r. धा s. त) meteoron. AM.: अग्न्युत्पात उपाहितः·

उपेक्षण *n.* (r. ईक्ष् s. अन) despicientia; neglectio. HIT. 69. 2.; *v. sq.*

उपेक्षा *f.* (r. ईक्ष् s. अ) *id.* Hit. 50.13. 62.2. 102.13.

उपेत v. इ praef. उप.

उपेयिवस् (उप + ईयिवस् part. praet. redupl. a r. इ v. gr. 694.; praef. उप) qui adiit. N. 13.58.

उपोढ v. वह् praef. उप.

उपोद्घात *m.* (r. हन् in formâ *caus.* घातय्, s. अ) dictum, effatum, sententia. Am.: = उदाहार; Pat. 20.

उब्ज् 6. *p.* (आर्जवे) rectum esse.

उभ् 6. *p.* पूरणे) implere.

उभ (*du. nom.* उभौ) ambo. Sa. 5.44. (slav. *oba* v. gr. comp. 273.; lith. *abbù* Nom. du. masc. a Th. *abba*; goth. *bai, ba* Nom. pl. masc. et neutr. a Th. *ba*, abjectâ vocali initiali; gr. *ἄμφω*, lat. *ambo*, insertâ nasali; v. sq. Ex *a* initiali quâ formae *ἄμφω, ambo* et lith. *abbù, abéjets* inter se conveniunt, et ex quo etiam slav. *o* vocis *oba* explicari potest - gr. comp. 255.*a*) - collegerim formam sanscritam primitive sonuisse अभ; *a* enim saepissime attenuatur in leviorem vocalem *u*, non facile autem linguae ita se degenerant, ut leviores vocales in graviores convertantur, v. «*Vocalismus*» p. 227. sq.).

उभय *n.* utrumque, ambo. N. 17.41. *In sing. neut. solum usurpari videtur; secundum Wils. vero dualem solum excludit et plur. et sing. masc. admittit, quod vix fieri potest.* (Huc pertinet lith. *abéje-ts* pro *abéje-ta-s*, Subst. masc. suff. *ta* formatum, quod significat ambo, uterque de animantibus, c. genit.; etiam Adverb. *abbejeip* utroque modo, de cujus suffixo v. gr. comp. 383. p 555.; goth. *bajôths*, N. pl., ambo, *bajôthum* ambobus.).

उभयतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) ab utroque latere. Dr. 8.16.

उभयथा (ab उभय s. था) utroque modo. Ur. 44.1.

उभयद्युस् *Adv.* (ex उभय et द्युस् quod mihi correptum videtur ex दिवस् ejecto अ, quamobrem व् transiit in उ et इ in य्) utroque die, i. e. antecedente et sequente. Am.

उभयेद्युस् *Adv.* (ejusdem originis, mutato उभय in उभये) *id.* Am.

उम् *Interj.*

उमा *f.* nomen *Durgae*, *Sivi* uxoris.

उमापति (e praec. et पति conjux) nomen *Sivi*. Am.

उमेश *m.* (ex उमा et ईश dominus) *id.* Hem.

उम्भ् 6. *p.* (पूरणे) implere.

उर in initio nonnullorum compositorum pro उरस् pectus.

उरग *m.* (a praec. et ग iens) serpens. In. 5.25.

उरण *m.* aries. Am. (cf. उरभ्र quod laniger significare videtur, porro ऊर्णा et ऊर्णायु).

उरभ्र *m.* (ut mihi videtur, ex उर pro ऊर्णा lana, et भ्र ferens) *id.* Am. v. उरण.

उरश्छद *m.* (ex उरस् pectus et छद tegens) thorax, lorica. Am.

उरस् *n.* pectus.

उरसिल (a praec. s. इल) lato pectore praeditus, fortis. Am.

उरस्य *m.* (ab उरस् s. य) naturâ filius. Am.: स्वजाते त्व औरसोरस्यौ; v. औरस.

उरस्वत् (ab उरस् s. वत्) *i. q.* उरसिल. Am.

उरु (fem. उरु et subst. उर्वी q. v.; ut videtur, a r. वृ s. उ, ita ut उरु correptum sit e वरु, unde comp. वरीयस् et superl. वरिष्ठ, v. gr. 251.) magnus (gr. *εὐρύς*; hib. *ur* «very», *ur-ard* «very high», *uras* «power, ability».).

उरोज *m.* (ex उरस् et ज) mamma. Hem.

उर्द् 1. *p.* (माने *K.* मितिक्रीडास्वादे *V.*) metiri; ludere; gustare.

उर्व् 1. *p.* (हिंसायाम्) ferire, laedere, occidere. (Haec radix ex idem valente अर्व् orta esse videtur, attenuato अ in उ, quâ in re ambae radices eandem rationem inter se habent quam gothica Praeterita sing. et pl. veluti *band, bundum*, et sanscr. करोमि ejusque du. et pl. कुर्वस्, कुर्मस्; v. gr. comp. 490.).

उर्वशी *f.* (ut videtur, pro उरुवशी, ex उरु et वशी a वश signo *fem.* ई) nomen *Apsarasis* cujusdam. In. 4.2.

उर्वी *f.* (ab उरु signo *fem.* ई) terra. Am., cf. मही et पृथिवी.

उलूक *m.* ulula (lat. *ulula*, germ. vet. *uwila, ûla*, nostrum *Eule*).

उल्का *f.* 1) torris. Hit. 23.22. 2) meteoron ignitum. A. 1.2. (Cambro-brit. *ulw* cinis. Piktet p. 21. Pottius I. 128. hanc et sq. vocem उल्मुक deducit a r. ज्वल् abjecto ज्, et व correpto in उ; res si ita se habet, lat. *Vulcanus* nititur formâ वल्का mutato अ in *u* ex *vi* euphonicâ sequentis liquidae. Possunt tamen उल्का et उल्मुक etiam ab उष् urere, derivari, ita ut ष् conversum sit in ट् et ड्, igitur उट्का, उड्मुक, sicut supra इट्चर a r. इष्; ex उट्का, उड्मुक autem facta sint उल्का, उल्मुक, quum litterae lingualis ordinis cognatione junctae sint cum र् et ल्, v. इरा, इला, इडा et ईड्.).

उल्मुक *m.* torris. A. 7.9.; v. उल्का.

उल्लाघ (r. लाघ् posse praef. उत् s. अ) sanus, valens, e morbo recreatus. Am.: निर्गतो गदात्.

उल्लिखत् v. लिख् praef. उत्.

उल्लोच *m.* (r. लोच् praef. उत् s. अ) velum in sublime expansum, tegmen pensile, «*an awning, canopy*». Am.

उल्लोल *m.* (r. लुल् vel लुड् mutato ड् in ल्, s. अ) unda tumida. Am.

उल्व *n.* 1) cavum, caverna. 2) uterus. Bh. 3.38. (Lat. *alvus, vulva*; lith. *urwa* quod Ruhig vertit per «*Höhle der Schwalben etc.*», cf. etiam lith. *ůla* caverna; Piktetius p. 21. confert hib. *uile* angulus. Vocem sanscritam cum Pottio derivaverim a r. वृ tegere, ita ut उल्व ortum sit ex वर्व, mutato र् in ल् et correptâ syllabâ व in उ.).

उल्वण manifestus, evidens. A. 3.33.

उश् v. वश्.

उशी *f.* (r. वश् s. ई) desiderium.

उशीर *m. n.* (ab उशी) radix graminis fragrantis cujusdam (Andropogon muricatum). Am.; Sak. 43.8.

उष् 1. P. urere, lucere. (Lat. *uro, us-tus*, Pottius etiam vocem *sitis* huc trahit, separando *s-i-tis* pro *us-i-tis*, sicut supra vocem *c-i-bus* a r. अश् edere q. v. derivavimus; probabiliter gr. αὔω, αὖος ex αὔσω, αὖσος; hib. *usga* «incense»; fortasse etiam ad hanc radicem pertinet lith. *usnis* carduus.).

उष *m.* (r. उष् lucere s. अ) diluculum, v. उषस्.

उषण *n.* (r. उष् s. अन) piper nigrum. Am.

उषर्बुध *m.* (ex उषर् - quod separatum non invenitur - a r. उष् s. अर् (*), et बुध sciens a r. बुध् s. अ) ignis. Am.

उषस् *n.* (r. उष् s. अस्) diluculum (lith. *auszra* aurora, lat. *aurôra* (= उषासा gr. 681.) cum Gunae vel Vriddhis incremento; goth. *uh-tvô* Th. *uh-tvôn* diluculum, germ. vet. *uohta* Th. *uohtûn* (**).).

उषित v. वस्.

उष्ट्र *m.* (r. उष् s. त्र) camelus, *ut videtur, a tolerando calore sic nominatus.*

उष्ण (forma irr. a r. उष् s. न, v. gr. 94a).) 1) calidus, fervidus. H. 2.11. 2) *m.* fervidum anni tempus. Am. (Huc trahi possit goth. *auhn'-s* fornax, hypocaustum, nisi pertinet ad अग्नि, v. उषस्.)

उष्णक *m.* (a praec. s. क) fervidum anni tempus (menses Junius et Julius). Med.

उष्णरश्मि *m.* (ex उष्ण et रश्मि radius) sol. Am.

उष्णांशु *m.* (ex उष्ण et अंशु radius) sol. Hem.

उष्णागम *m.* (ex उष्ण et आगम aditio) i. q. उष्णक. Am.

उष्णालु (ab उष्ण s. आलु, *nisi* लु, producto antecedente अ) aestu affectus. Ur. 34.2.

उष्णीष *m.* 1) tegumentum capitis «*turban*». 2) diadema. Am.: शिरोवेष्टकिरीटयोः.

उष्णोपगम *m.* (ex उष्ण et उपगम aditio) i. q. उष्णक. Am.

उष्म *m.* (r. उष् s. म) *id.*

उष्मक *m.* (a praec. s. क) *id.* Am.

उष्मन् *m.* (r. उष् s. मन्) calor. N. 17.9.

उष्मप *m.* (e praec. - v. euph. r. 67. - et प bibens, a r. पा s. अ) nomen Geniorum ordinis. Bh. 12.22.

उष्य *Gerund.* a r. वस् habitare, q. v. N. 5.42.

(*) Cf. *us'as*. Quod ad suffixum *ar* attinet, respicias vocem *ahar*, quae sicut *ahas* praesertim in initio compositorum invenitur.

(**) Littera *h* pro sanscr. *s'* nititur eo quod haec sibilans cognata est cum *k*, cui ex consonantium permutandarum lege gothicum *h* respondet, cf. *as'ṭâu*, ὀκτώ, *ahtau*.

ऊ

ऊ *Interj.*

ऊं *Interj.*

ऊः *Interj.*

ऊढ v. वह्.

ऊत v. वे.

ऊधस् *n.* uber, οὖθαρ. Am. (Gr. οὖθαρ, anglo-sax. *uder*, germ. vet. *ûtar*, nostrum *Euter*, hib. *uit, uitche*, lat. *ûber* (*).)

ऊधस्य *n.* (a praec. s. य) lac. Hem.; Ragh. 2.66.

ऊन 1) deminutus, minus, v. gr. 258. Sa. 4.26.: संवत्सरः किञ्चिदूनः (sic legendum pro किञ्चिद् ऊनः) paulo minus annus. 2) debilis. Ragh. 2.14.: ऊनन्न सत्त्वेषु अधिको ववाध.

ऊय् 1. *A.* (तन्तुसन्ताने *K.* सेवने *V.*) texere; nere, suere.

ऊरव्य *m.* (e femoribus natus ex ऊरु femur s. य) vir tertii i.e. agricolarum et mercatorum ordinis, qui secundum mythologiam ex *Brahmae* femoribus ortus est. Am., v. ऊरुज.

ऊरु *m.* femur. H. 1.9.

ऊरुज (ex praec. et ज natus) *i.q.* ऊरव्य. Am.

ऊरुपर्वन् *m.* (ex ऊरु et पर्वन् internodium) genu. Am.

ऊरुस्तम्भ *m.* (ex ऊरु et स्तम्भ postis, pila) debilitatio, paralysis femorum. Wils. « 1) *paralysis of the lower extremities.* 2) *rheumatism of the thigh.*» Sak. 25.4. infr.

ऊर्ज् 10. *P.* (बलप्राणधारणयोः *K.* जीवने बले *V.*) valere, robustum, validum esse; vivere. ऊर्जित validus, potens. Ram. I. 1. 115.: ऊर्जितशासन; Hit. 131. 19.: रिपुर् ऊर्जितः. (Fortasse lat. *urgeo*, nisi hoc pertinet ad अर्ज् q.v.; hib. *orc* «a prince, a hero», *orcaim* «I kill, destroy» v. sq.)

(*) Latina lingua saepe adhibet *f* pro sanscr. *d* et gr. θ; in vocum medio autem aspiratae praefert mediam (v. gr. comp. 18.) unde etiam *ruber* pro *rufer* respondet graeco ἐρυθρός.

ऊर्ज *m.* (r. ऊर्ज् s. अ) 1) vis, robur, potestas. 2) vis genitalis. 3) mensis *Kârtika*, October-November. (Hib. *uirge* «the private parts of a man».)

ऊर्जस्वत् (a perdito Substantivo ऊर्जस् - v. ऊर्ज - s. वत्) validus, robustus, fortis.

ऊर्जस्वल (ab ऊर्जस् - v. praec. - s. वल) *id.* Am.

ऊर्जस्विन् (ab ऊर्जस् - v. praec. - s. विन्) *i.q. praec.* Am.

ऊर्णनाभ *m.* (ex ऊर्ण pro ऊर्णा et नाभ pro नाभि, v. gr. 681.) aranea.

ऊर्णा *f.* (ut videtur, e वर्णा a r. वृ tegere, correptâ syllabâ व in ऊ; secundum Wils. ab ऊर्णु q.v.) lana (Lith. *wilna*, russ. *vòlna*, goth. *vulla* per assimil., germ. vet. *wolla*, lat. *villus*, gr. ἔρος, ἔριον, ἐρέα, εἶρος, εἶριον; hib. *olann*.)

ऊर्णायु *m.* (a praec. s. यु) 1) aries. Am. 2) lodix lanea. Am.

ऊर्णु 2. *P. A.* (आच्छादने; ut videtur, a r. वृ tegere adjecto charactere 5tae classis, et correptâ syllabâ वर्, quae primitiva forma est radicis वृ, in ऊर्) tegere, *cf.* ऊर्णा.

ऊर्ध v. ऊर्द्ध.

ऊर्द्ध vel ऊर्ध्व, v. gr. 105. (ut videtur, a r. ऋध् vel वृध् crescere, ita ut ortum sit ex अर्द्ध vel वर्द्ध sicut supra ऊर्णा, ऊर्णु ex वर्णा, वर्णु) erectus, altus. (Cf. lat. *arduus*, gr. ὀρθός, hib. *ard* «a height, top, summit»)

ऊर्द्धकेश (*Bah.* e ऊर्द्ध et केश capillus) erectos capillos habens.

ऊर्द्धबाहु (*Bah.* ex ऊर्द्ध et बाहु *m.* brachium) erecta, sursum porrecta brachia habens. Su. 1. 10.

ऊर्द्धम् aut ऊर्ध्वम् *Adv.* (ab ऊर्द्ध signo *accus.*) sursum. In. 1.31. *Post* अतस्, post, in posterum (v. अतस्).

ऊर्द्धाङ्गुलि (*Bah.* ex ऊर्द्ध et अङ्गुलि *f.* digitus) erectos digitos habens. H. 2.6.

ऊर्मि *f.* (fortasse correptum e वर्मि - v. ऊर्णा, ऊर्णु - ita ut descendat a r. वृ tegere s. मि, sicut भूमि a भू) unda, fluctus. M. 41. (Lith. *wilni-s*, germ. vet. *wella*, ut videtur, per assimil. ex *welna*.)

ऊष् 1. P. (रुजायाम् K. रोगे V.) aegrotum esse.
ऊष m. solum salsum. Am.
ऊषर (a praec. s. र) solum salsum habens *locus*. Am.
ऊषवत् (ab ऊष s. वत्) *id.* Am.
ऊह् 1. P. A. concludere, colligere. Hit. 52. 15.: अनुक्तम् अप्य् ऊहति पण्डितो जनः; 88. 2.: वर्णाकारप्रतिध्वाननेत्रगात्रविकारतः । अप्य् ऊहन्ति मनस् तज्ज्ञाः· In utroque loco fortasse अपि tanquam praepositio radici est praefigendum: अप्यूहति, अप्यूहन्ति· (Hib. *uige* «knowledge, skill, ingenuity, understanding», v. ऊह; primitiva significatio hujus radicis, quae ex वह् orta esse possit, colligere, coacervare, accumulare esse videtur, unde समूह multitudo, अपोह् et व्यपोह् auferre, demere; cf. lat. *augeo*, goth. *auka*, id. hib. *ugtar* «augmentation».)
c. अप auferre, demere. Ur. 42. 2.: मनसिजं रुजम् ... अपोहितुम्· — c. अप praef. वि (व्यपोह्) *id.* Ur. 5. 71.: यो मे दर्पम् व्यपोहति; Sak. 43. 7.: स हि विघ्नान् व्यपोहति·
c. वि in ordinem redigere. Man. 7. 191.: व्यूहेन व्यूह्य; Bh. 1. 2.: दृष्ट्वा तु पाण्डवानीकम् व्यूढम्·
ऊह m. (r. ऊह् s. अ) actio colligendi, concludendi. Am. (Hib. *uga* «choice, election».)

ऋ

1. ऋ 1 et 3. P. (अरामि, इयर्मि v. gr. 369.; primitiva hujus radicis forma est अर्, quae syllaba et in hac et in aliis radicibus, quae apud grammaticos vocalem ऋ continent, in formis non *gunatis* corripitur in ऋ, quae vocalis nusquam est primitiva, sed semper orta ex र्, antecedente vel subsequente quâpiam vocali, ut e. c. शृणोमि a r. श्रु, abjecto उ, quo facto consonans र् vocalis naturam induit (*)) ire, pervenire, *transl.* adipisci (v. r. इ). Nalod. 1. 32.: ताङ् गाम् ... आर ad illam regionem pervenit; 42.: न रिरंसाम् आर non gaudium adepta est. — *Caus.* अर्पय् (gr. 521.) facere ut aliquis eat, perveniat; 1) movere, dirigere, conjicere. Bh. 8. 7. 12. 14.: मय्य् आर्पितमनोबुद्धिः; Dr. 5. 19.: शरान् अर्पयितुम् sagittas mittere. 2) uti *aliquâ re*, impendere, adhibere. H. 4. 47. (Goth. *airus nuntius* mihi ortum esse videtur ex primitivâ hujus radicis formâ अर्, attenuato अ in इ et anteposito *a* ex generali euphoniae lege q. v. gr. comp. 82.; hib. *ria* vel *do ria* «he will come, arrive», *ria* «running, speed», *riach* «he came», *riachtaim* «I arrive», *ar* «guiding, conducting»; v. r. इल्. Ad formam caus. अर्पय् quae cum सम् composita tradere significat, referri possit germ. vet. *arbjan* hereditare, *kierpit* possessio, goth. *arbi* Th. *arbja* hereditas, quanquam ex generali consonantium permutandarum lege pro sanscr. प् exspectaveris goth. *f*; amant vero Liquidae conjunctionem cum Mediis. Ad inusitatam, ex tritâ lege formatam formam *caus.* आरयामि pertinere videtur lat. *aro*, goth. *arja*, *id.*, germ. vet. *erru* - per assimil. ex *erju* - lith. *arù*, slav. *orjû*, ita ut a movendo solo nominata sint; cf. Graff I. 402. Etiam gr. ἈΡ, *αἴρω* a movendo nominatum et cum scr. अर् cognatum esse videtur.)
c. सम् *caus.* tradere. Hit. 7. 14.: तस्य विष्णुशर्मणो ... पुत्रान् समर्पितवान्; 40. 12.: स्वामिना ऽनीय समर्पितव्या; 42. 3.: कुलीनां युवतीम् आनीय समर्पय·
2. ऋ 5. P. (हिंसायाम्) offendere, ferire, laedere, vexare, occidere. (Hib. *ar* «slaughter, destruction, plague; the slain in fight»; fortasse etiam *aor* «a satire; a curse».)
ऋक् v. ऋच्·

(*) Fusius de vocalium *ṛ* et *ṝ* origine disserui in libro meo „*Vocalismus*" p. 157. sq.

ऋक्थ (r. ऋच् s. थ, nisi correptum ex idem valente रिक्थ) divitiae, opes. Am.

ऋघ् 5. P. (जिघांसायाम् K. वधे V.) occidere, occidendi cupidum esse.

ऋक्ष m. (fortasse a r. ऋक्ष् s. अ, vel a r. ऋष् ire s. स, mutato ष् in क्) ursus (ऋक्ष ex अर्क्ष, v. ऋ et cf. gr. ἄρκτος, hib. *art*, lat. *ursus*, ejecto क्; lith. *lokys* per metathesin ex *olkys*, mutato *r* in *l*.

ऋक्षवत् m. (a praec. s. वत्) nomen montis cujusdam. N. 9.21.

ऋग्यजुःसामवेदिन् (a ऋग्यजुःसामवेद s. इन्) Vêdos Ric (vulgo Rik) Yagus et Sâma habens aut noscens. In. 2.18.

ऋच् 6. P. (संवरणे K. स्तुत्याम् V.) tegere; laudare, celebrare.

ऋच् f. (*nom.* ऋक्) nomen unius quatuor *Vêdorum*. Bh. 9.17.

ऋछ् 6. P. (ऋच्छामि gr. 38.) ire, adire. Bh. 2.72.: ब्रह्मनिर्वाणम् ऋच्छति; 5.29.: शान्तिम् ऋच्छति; Man. 12.55.: चण्डालपुक्कशानाञ्च ... योनिम् ऋच्छति; N. 4.7. *ubi in ed. Calc.* legitur मृत्युम् ऋच्छति, *v. ann. ad h.l.*

ऋज् 1. A. (गतौ K. गतिस्थैर्यार्जनार्जने V.) ire; firmum esse; validum, robustum esse; acquirere. (Primitive idem atque अर्ज्, v. ऋ; lat. *rego, rectus*, goth. *raih-ts*, nostrum *recht*, v. sq., gr. ὀ-ρέγω, hib. *righim* «I reach, arrive, stretch».

ऋजु (sic etiam in *fem.*; a praec. s. उ) rectus (hib. *aroch*, v. ऋ).

ऋण् 8. P. (गतौ) ire (ut videtur ex ऋ adjecto charactere cl. 5. unde ऋ-णोमि); cf. goth. *rinnan* r. *RANN*, nostrum *rinnen*.

ऋण n. (secundum Wils. a r. ऋ s. न) debitum, aes alienum. Hit. 5.12.

ऋत् 1. P. (स्पर्धनैश्वर्यघृणागतिषु) ire; aemulari, certare; imperare; vituperare. (Haec radix orta esse videtur ex ऋ - अर् - adjecto त्. Huc retulerim rad. goth. *LITH* ire - *leitha, laith, lithum* - mutato *r* in *l* et litteris transpositis pro *ilth* ex *alth, arth*, attenuato *a* in *i*, sicut in r. *KIN* germinare = जन्; hib. *rith* «course, flight, gallop, race», *rithim* «I run, range, strull, rush».)

ऋत (ut videtur, a r. ऋ s. त) verus. N. 2.21. Bh. 10.14. Sa. 5.98.

ऋति f. (r. ऋ s. ति) 1) itio. 2) via. 3) felicitas. (Hib. *raith* «prosperity, encrease, profit, benefit, good»; *raite* «ways, passages, roads»; fortasse lat. *rîte* a th. *rîti*, nostrum *Art*, v. Graff. I. 403.)

ऋतीया f. (r. ऋत् s. ईया) vituperatio, reprehensio. Am.

ऋतु m. (r. ऋ s. तु) 1) anni tempus. Bh. 10.35. (*) 2) mensis. 3) menstrua (Ita अमस् tempus a r. अम् ire; c. ऋतु cf. hib. *raithe* «a quarter of a year»; huc etiam traxerim hib. *alt* - ex primitivâ formâ अर्तु mutato *r* in *l* - 1) «time». 2) «a joint, an article»; lat. *ar-tus* et *ri-tus*, ita ut utrumque a movendo sit nominatum).

ऋतुमती f. (a praec. s. मत् in *fem.*) mulier menstruans. Am.

ऋतुपर्ण m. (ex ऋतु et पर्ण) *n.pr.*

ऋते *Praep.* praeter. Su. 1.22. 3.30. Bh. 11.32. *c. acc.* Ram. I. 54.9. *c. ablat.*

ऋत्विज् m. (nom. ऋत्विक् ex ऋतु et इज् a r. यज् sacrificare) sacerdos domûs, familiae. Sa. 3.2.

ऋद्ध v. ऋध्.

ऋद्धि f. (r. ऋध् s. ति) copia, ubertas, divitiae, felicitas. In. 5.26.

ऋध् 4. et 5. P. crescere, augeri. *Part. pass.* ऋद्ध dives, opulentus, felix. N. 12.59. (Fortasse ex usitatiore वृध् abjecto व्; cum ऋध्, primitive अर्ध्, cf. lat. *olesco, ad-ultus*, cujus *l* tam ex *r* quam ex *d* explicari possit, cum et *r* et *d* facile transeant in *l*. Pottius etiam apte huc trahit vocem *rad-ix*, sicut nostrum *Wurzel*, goth. *vaurts* Th. *vaurti* - fortasse corruptum ex *vaurs-ti* v. gr. comp. 102. -

---

(*) Wils. ad hanc vocem: *The Hindu year is divided into six seasons, each consisting of two months.* Am.

probabiliter ad वृध् pertinent; ita *AURTI* planta, in comp. *aurti-gards*, pro *aurs-ti*; lat. *alo*, quod ad sensum attinet, nititur formâ *caus.*, ita gr. ἀλδαίνω, goth. *alja* sagino; hib. *alt* «nursing»; gr. ὀρθός, si, quod equidem puto, ad nostram radicem pertinet, proprie significaret qui crevit, unde erectus, ita lat. *altus* hib. *alt* «a high place, eminence, an edifice», nisi hoc directe venit a lat. *altus*; cf. etiam goth. *alds* Th. *alda* senex - ut mihi videtur ex *ald-da* = ऋद्ध ex ऋर्ध - ratione habitâ, vocem scr. वृद्ध qui crevit plerumque significare senex.

c. सम् *i. q. simpl.* MAN. 9. 315.: कः क्षिण्वंस् तान् समृध्नुयात्. — समृद्ध adultus, auctus, magnus, plenus, totus. H. 1. 11.: समृद्धान् वनस्पतीन् अवरुह्य; BH. 11. 29.: समृद्धवेगाः; 33.: भुङ्क्ष्व राज्यं समृद्धम्. — *Transl.* dives, opulentus. N. 10. 2.

ऋफ् 6. P. (हिंसायाम् K.) offendere, laedere, ferire, vexare, occidere.

ऋभु *m.* deus. AM.

ऋभुक्ष् v. ऋभुक्षिन्.

ऋभुक्षन् v. ऋभुक्षिन्.

ऋभुक्षस् v. *sq.*

ऋभुक्षिन् *m.* (Nom. ऋभुक्षास् a Th. ऋभुक्षस्, reliqui casus fortes, Vocativo excepto, descendunt a Th. ऋभुक्षन्, debilissimi casus a ऋभुक्ष्) cognomen Indri. AM.

ऋम्फ् 6. P. (हिंसायाम् K.) *i. q.* ऋफ्.

ऋष् 6. P. (गतौ) ire. (Ortum esse videtur e ऋ - अर् - adjecto ष्. Huc retulerim goth. *airz-ja* seduco, germ. vet. *irru*, lat. *erro*.)

ऋषभ *m.* 1) taurus. 2) *in fine compositorum* princeps, optimus, clarissimus, (quia taurum maximopere venerantur Indi). H. 1. 17. (V. ऋ et cf. gr. ἄρσην.)

ऋषि *m.* sapiens, sanctus (hib. *arsan* «a sage, a man old in wisdom», *arsa, arsach* «old, ancient, aged»).

ऋष्टि *f.* (r. ऋष् s. ति) gladius.

ॠ

ॠ 9. P.: ॠणामि gr. 385. (गतौ) ire. (Haec radix origine eadem est atque ऋ q. v.) (*)

ए

एक (ut equidem puto, ex stirpe pronom. ए et interrog. क, v. gr. comp. 308.) unus, singulus, solus (gr. 255.). N. 12. 17. H. 1. 8. 40. 4. 7. DR. 3. 3. *a. b.*; idem, unus idemque. N. 3. 7. (Lith. *ni-ékas* nullus, hib. *each* «any», *neach* «any one, one, some one, he», *neach-tar* «neither», *neachdarach* «neutral»; gr. ἑκά-τερος, ἕκα-στος v. एकतर; lat. *aequus*, *c'-ocles* ex *ĕc-ocles*, ita *caecus* = *ca-icus* primitive unoculus; goth. *ha* abjecto ए, in compositis: *haihs* unoculus Th. *haiha, ha-iha,* cujus pars posterior respondet sanscrito अक्ष abjecto ष्, totum convenit, quod etiam Grimmius vidit, cum lat. *caecus*; *ha-nfs* Th. *ha-nfa* unimanus, cujus partem posteriorem per metathesin explicaverim ex पाणि; *ha-lts* Th. *ha-lta* claudus, proprie, ut mihi videtur, unum pedem habens, cf. rad. *LITH* ire, unde *lithus* membrum,

---

(*) De adulterinâ vocali ॠ v. librum meum „*Vocalismus*“ p. 181.

nostrum *Glied* (*Ge-lied*); *ha-lbs* Th. *ha-lba* dimidius, proprie unam partem habens, cf. *laiba* reliquum et v. gr. comp. 308. annot.).

एकक (e praec. s. क) solus, solitarius. AM.

एकज (e एक et ज q.v. natus) qui solus natus est, solus progerminavit. H. 1. 39.

एकतम (ab एक s. तम gr. 255.) unus plurium duobus.

एकतर (ab एक s. तर gr. 255.) unus duorum, alter. N. 26. 10. (Gr. ἑκάτερος, hib. *n'-eachtar* neuter.)

एकतस् *Adv.* (ab एक s. तस्) singulatim, unice, solum. N. 12. 17. *a. b.* SA. 6. 26.

एकतान (*BAH.* ex एक et तान quae subsensus cadunt; materia, *Object*) i.q. एकाग्र. AM.

एकत्र (ex एक s. त्र) in uno, *pro locativo* एकस्मिन्. N. 20. 8.

एकत्व *n.* (ex एक s. त्व) unitas. BH. 9. 15.

एकदा (ab एक s. दा) aliquando. UP. 27.

एकनिश्चय (ex एक et निश्चय consilium, propositum). 1) *KARM.* unum et idem consilium. SU. 1. 7. 2) *BAH.* unum et idem consilium habens. SU. 1. 4.

एकपिङ्ग *m.* (ex एक et पिङ्ग nigricans e gilvo) nomen *Kuvêri,* quippe qui unam maculam e gilvo nigricantem loco alterutrius oculi habeat. AM.

एकराज *m.* (*KARM.* ex एक et राज q.v., rex, dominus), qui solus regit. IN. 4. 6.

एकवस्त्रता *f.* (*subst. abstr.* ab एकवस्त्र unicâ veste indutus, s. ता) unica veste indutum esse. N. 10. 16.

एकशीलसमाचार (*BAH.* ex एक et *DVAND.* e शील indoles et समाचार mores, vitae ratio) eandem indolem et vitae rationem habens. SU. 1. 6.

एकसर्ग (*BAH.* ex एक et सर्ग creatio) i.q. एकाग्र. AM.

एकस्थ (ex एक et स्थ qui est) eodem loco versans. SAK. 25. 5. infr.

एकाकिन् *Adj.* (ex एक producto अ s. किन्) solus, solitarius. N. 12. 25. BH. 6. 10.

एकाग्र (*BAH.* unum cacumen habens, ex एक et अग्र) in unum intentus, in meditatione defixus. BH. 6. 11.

एकाग्र्य (a praec. s. य) *id.* AM.

एकान्त (*BAH.* ex एक et अन्त *m.n.* finis) 1) totus. 2) solitarius. N. 16. 33. UP. 42.

एकान्ततस् (a praec. s. तस्) omnino. HIT. 81. 22.

एकान्तभ्रष्टवासस् *Adj.* (ex एकान्तभ्रष्ट - एकान्तम् + भ्रष्ट a r. भ्रंस्, omnino lapsus - et वासस् *n.* vestis) cujus vestes omnino lapsae sunt. SU. 1. 15.

एकान्तम् (एकान्त cum signo *accus.*) omnino. BH. 6. 16.

एकायन (*BAH.* ex एक et अयन via) i.q. एकाग्र. AM.

एकैक (एक + एक) quivis singulus. HIT. 4. 11.: यौवनन् धनसम्पत्तिः प्रभुत्वम् अविवेकता । एकैकम् अप्य् अनर्थाय किमु यत्र चतुष्टयम्; A. 7. 6.: तान् अहम् विविधैर् बाणैः ... अभ्यघ्नम् एकैकान् दशभिः शरैः — Interdum alterutra compositi pars ad diversam rem vel personam refertur et diversam casuum rationem exprimit; e.c. DR. 8. 17.: तोमरैर् अभिवर्षन्तौ ... एकैकेन विपाठेन जघ्ने माद्रवतीसुतः unum unâ sagittâ occidit.

एकैकशस् *Adv.* (e praec. s. शस्) singulatim. N. 1. 25.

एकोनविंशति undeviginti v. gr. 258.

1. एज् 1. *P.* (कम्पे) tremere (cf. इङ्ग्, इज्, इन्ज्).

2. एज् 1. *A.* (दीप्तौ) lucere, splendere. (Hib. *eag* luna v. Piktet p. 25.)

एठ् 1. *A.* (बाधने) vexare, contristare, perturbare.

एड surdus. AM.

एडक *m.* aries. AM.

एडूक *m.* (etiam एडुक) murus ex ruderibus constructus. AM.

एण *m.* antilopae species, colore nigro, cruribus brevibus et pulcherrimis oculis. AM.

एणभृत् *m.* (e praec. et भृत् ferens, gerens) luna. HEM. (cf. मृगाङ्क, शशधर, शशिन्).

1. एत (*fem.* एता et एती) varius, versicolor. AM.

2. एत v. एतत्.

1. एतत्, एतद् *Pron.* (Th. एत, *Nom.m.* एष, एषो, एषः, *f.* एषा, *n.* एतत्, v. gr. 269. et gr. comp. 369.) is, hic, iste, ille. N. 21. 30. 32. 22. 1. 3.; v. इदम्. (Hib. *ise* «he,

himself», *isa* et *isi* «she, herself» conveniunt cum एष, एषा; et *eadh* «he, it» cum एतद्.)

2. एतद् *Adv.* (*acc. neut.* praec.) nunc. N.21.27.

एतर्हि (ab एत s. र्हि nisi potius a perdito *Adv.* एतर् s. हि pro धि = gr. θι in ὄθι, πόθι etc. (v. gr. comp. 381.) nunc, hoc tempore. Am.

एतादृश (v. ईदृश et gr. 287.) talis. Dr.5.4.

एतावत् (gr. 283.) 1) hic, iste, ille, talis. Br.1.8. N.4.31. Dr.6.25. Dev.1.74. Hit.11.5.44.8. 2) *Adv.* tam. Hit.27.15.: एतावद् इयम् उत्पतति· *V. annot. ad* N.4.31.

एध् 1. *A.* 1) augere, *praesertim in constructione cum accus.* सुखम्· Man.4.170.: ने 'हा 'सौ सुखम् एधते; 5.45.: न क्वचित् सुखम् एधते; Hit.110.8.: द्वाव् एतौ सुखम् एधेते· 2) augeri, crescere. Man.7.208.: हिरण्यभूमिसम्प्राप्त्या पार्थिवो न तथै 'धते· (Gr. οἶδος, οἰδάω; fortasse etiam huc pertinet lat. *aes-culus*, ita ut a crescendo, non ab edendo sit nominata, mutato *d* in *s*, sicut in *es-ca* ex *ed-ca*, v. A. Benary p.239.)

एध *m.* (r. इन्ध् ejecto न्, s. अ) lignum. Am., v. इन्धन et इध्म, एधस्·

एधस् *n.* (r. इन्ध् ejecto न्, s. अस्) lignum. Bh.4.37.; *v. praec.*

एन *Pron.* (solum in nonnullis casibus obliquis invenitur; *f.* एना, *n. acc.* एनत्, v. gr. 269. et gr. comp. 369.) is, hic, iste, ille. N.22.2.4. Ur.71.17. (Goth. *ain-s* Th. *aina* unus, fortasse etiam *jains* Th. *jaina* ille, si *j* est antepositum, sicut saepe in linguis slavicis, v. gr. comp. 255.*n.*; lat. vet. *oinos*, unde serius *ûnus*; gr. ἛΝ abjectâ vocali finali, v. gr. comp. 308.; huc etiam trahimus *conj.* lat. *enim* = acc. एनम् vel एनाम्, v. gr. comp. 370.)

एनस् *n.* peccatum. Med.

एरण्ड *n.* nomen arboris cujusdam, «Palma Christi *or* ricinnus communis». Am.

एव (e stirpe pronom. ए + व sicut अव, इव ex अ, इ; videtur esse Instrumentalis analogiam sequens linguae Zendicae - gr. comp. 158. - ita ut correptum sit ex एवा, a stirpe demonstrativâ एव, quae in lingua Zend. plenam conservavit declinationem, sub formâ *aêva*, quod unus significat - v. gr. comp. 308. - sicut Praepos. अव in Zend. est Demonstrativum cum integrâ declinatione. In Sanscrito autem Th. एव, praeter correptam Instrumentalis formam, solum Accusativum retinuit एवम्, quod sic, hoc modo significat.) 1) sic. N.11.10.12. 114.17.43. 2) solum, tantummodo. Hit.11.4.30.15. 35.15. N.19.19.*a.b.* 22.16. Br.2.30. H.4.7.15. (cf. Zend. 𐬀𐬉𐬎𐬎𐬀 *aêva* unus, gr. οἶος ex οἶϝος, nisi ortum est ex οἶνος = एन, q.v., *oinos*). 3) jam. Sa.4.32.: मृतम् एव हि तम् मेने; Sak.27.3.infr.: महत्य् एव प्रत्यूषे ... प्रबोध्ये· 4) adhuc, *noch.* N.23.21. 5) quidem, *zwar.* Bh.7.18.: उदाराः सर्व एवै 'ते ज्ञानी त्व् आत्मै 'व मे मतम्· 6) *post pronomina interdum significat* ipse *vel valet particulam* dem in compositione cum is, e.c. N.2.13.: एतस्मिन्न् एव काले तु hoc ipso tempore vero, *vel* eodem ...; N.19.19.: यान् (अश्वान्) मन्यसे समर्थांस् त्वङ् क्षिप्रन् तान् एव योजय; 4.28.: माम् एव ... वृणोति; 5.19.20.21.: तम् एव प्रदिशन्तु मे· 7) nempe. N.4.26.18.20.23.14.17. 8) *saepissime* etiam, *non raro antecedente* च; *de* चै 'व vero, autem *v.* च· (Goth. *aiv* Th. *aiva*, germ. vet. *eo, io*, nostrum *je*, v. gr. comp. 381.; lat. *aevum* a similitudine dictum esse videtur, sicut scr. समा annus; fortasse etiam goth. *ibus* aequalis, germ. vet. *ebanêr*, nostrum *ebener* huc pertinet, mutato व in *b*, v. p.21. s. v. अवर.)

एवंरूप (*Bah.* ex एवम् et रूप *n.* forma, pulchritudo) talem formam, talem pulchritudinem habens. N.6.11.

एवंविध v. एवम्विध·

एवङ्गुण (*Bah.* ex एवम् sic et गुण virtus) tales virtutes habens. N.6.12.

एवम् (v. एव) sic, ita. Br.3.2. Su.3.28. N.6.13.11.34. itaque.

एवम्विध (*Bah.* ex एवम् et विध *m.* aut विधा *f.* species) talem speciem habens. Bh.11.53.

एष् 1. *A.* (गतौ) ire (proprie idem est atque इष्, cum Gunâ, secundum generalem 1[mae] cl. legem).

एष, एषा v. एतद्.

एषा *f.* (r. इष् s. आ) desiderium.

एषिन् (a r. इष् s. इन्) desiderans, *in fine comp.* Su. 2. 19.

ऐ

ऐकमत्य *n.* (ab एकमति una opinio, s. य) unanimitas, consensus. Hit. 19. 22.

ऐकान्तिक *Adj.* (ab एकान्त s. इक) totus, plenus. Bh. 14. 27.

ऐक्य *n.* (ab एक s. य) unitas. Dev. 2. 10.

ऐणेय *m.* (ab एण s. एय) *fortasse idem atque* एण q. v. Dr. 4. 15.

ऐन्द्र *Adj.* (ab इन्द्र s. अ) quod Indri Dei est, aut ad eum spectat. A. 4. 32.

ऐन्द्री *f.* (a praec. signo *fem.* ई) 1) uxor *Indri.* 2) nomen *Durgae.* Dev. 8. 34.

ऐरावत *m.* (ex इरावत् s. अ; इरावत् significat aquam habens, mare, nubes, ab इरा aqua s. वत्) nomen elephanti Indri et plagae septentrionalis. In. 1. 40.

ऐल *m.* (ab इला *Buddhi* uxore, s. अ) cognomen regis *Pururavasis.* Ur. 83.

ऐशान (ab ईशान *Sivus,* plagae inter septentriones et orientem sitae custos) inter septentriones et orientem situs, *nordöstlich.*

ऐशानी *f.* (*Fem.* praec.) plaga inter septentriones et orientem sita.

ऐश्वर (ab ईश्वर dominus s. अ) augustus. Bh. 9. 5. 11. 3. 8. 9.

ऐश्वर्य *n.* (ab ईश्वर dominus, s. य, v. gr. 650.) imperium, potestas, dominatio, dominium. N. 9. 18. Bh. 2. 43. N. 17. 16.

ऐषमस् *Adv.* (ut videtur, ex एष hic, cum Vriddhi, et असम tempus, abjecto अ initiali et finali) hoc anno. Am. (Quod ad formationem hujus compositi attinet conferatur gr. σῆτες, σήμερον, v. तत् et gr. comp. 345.)

ओ

ओ *Interj.*

ओक *m.* (ut videtur, a r. उच् convenire s. अ, v. gr. 645. suff. अ) domus. Am., v. ओकस्. (Lith. *ûki-s* Th. *ûkja* habitatio in heredio rustico; *ûkininkas* hospes, *Wirth*; de gr. οἶκος v. वेश.)

ओकस् *m.* (v. praec.) *id.* Am.

ओख् 1. *P.* (शोषणालमर्थयोः) siccari; ornare.

ओघ *m.* (ut mihi videtur, a r. उह् colligere s. अ, mutato ह् in घ्, nisi घ् est primitiva hujus radicis consonans; ita मेघ a मिह् vel primit. मिघ्) 1) multitudo, copia, turba. Am.; In. 4. 17.: गुणौघ; 1. 26.: वार्योघ *quod etiam ad sq. sgn. referri potest.* 2) flumen, cursus, aquarum fluctus. Man. 9. 54. (Cf. gr. ὄχ-λος, ejectâ diphthongi ओ parte posteriore et posito ο pro अ; v. r. उह्.)

ओङ्कार *m.* (ex ओम् q. v. et कार faciens) syllaba mystica sanctissima *om.* Bh. 9. 17.

ओण् 1. *P.* (अपनये *K.* अपसारणे *V.*) abducere, auferre.

ओज् 10. *P.* (बलतेजसोः) validum esse; splendere, v. sq.

ओजस् *n.* (a praec. s. अस्) 1) vis, robur, potestas. Bh. 15. 13. 2) splendor. Dr. 7. 2. M. 2. N. 5. 35.; v. ओजस्विता. (Cf. gr. ὑγιής; hib. *og* «young, yuvenile, fresh»; *oig* «a champion», *oighe* «fullness, entireness; virginity».)

ओजस्विन् (a praec. s. विन्) 1) validus, robustus, potens. 2) splendidus.

ओजस्विता f. (a praec. s. ता) i. q. ओजस्. Ur. 44. 4. infr.

ओतु m. felis. Am.

ओदन n. (r. उन्द् ejecto न्, s. अन) oryza cocta. Am.

ओम् syllaba mystica sanctissima, quae tribus suis litteris, अ, उ (quae secundum gr. 36. in ओ coalescunt) et म् tres Deos altissimos exprimit, nempe Brahmam per अ, Vischnum per उ et Sivum per म्.

ओलण्ड् 1. et 10. P. (उत्क्षेपे; scribitur ओलड्) extollere, in altum tollere (v. लण्ड् unde ओलण्ड् praef. ओ, quod fortasse correptum ex अव).

ओष m. (r. उष् s. अ) actio urendi, ardor. Am. (Fortasse huc vel ad r. उष् cum Gunae incremento pertinet goth. *azgô* cinis, anglo-sax. *asca*, germ. vet. *asga*, nostrum *Asche*, ita ut उ diphthongi ओ abjectum et अ solum servatum sit; respicias gr. *τέφρα*, quod item cum verbo sensu *urere* cohaeret; v. तप्.)

ओषधि et ओषधी f. (ex ओष et धि vel धी a r. धा) herba annua, quae post maturitatem evanescit. Bh. 15. 13.

ओष्ठ m. labium, praesertim superius; *du.* ओष्ठौ labia (slav. *ústa neut. pl.*, *ústna f.* labium, v. gr. comp. 255. *f.*; lat. *ostium*.).

औ

औ *Interj.*

औक्षक n. (ab उक्षन् s. क vel अक) grex bovum. Am.

औत्सुक्य n. (ab उत्सुक s. य) desiderium. Sak. 26. 4. 58. 7.

औदनिक m. (ab ओदन s. इक) coquus. Am.

औदरिक m. (ab उदर s. इक) ventri deditus, edax, vorax. Ur. 39. 1.

औदार्य n. (ab उदार q. v. s. य) ingenuitas, liberalitas. In. 5. 33.

औपम्य n. (ab उपमा similitudo s. य) *i. q. primit., praesertim in comp. cum* आत्मन् (आत्मौपम्य). Bh. 6. 32. Hit. 11. 12. 120. 19.

औरभ्रक n. (ab उरभ्र s. क vel अक) grex ovium. Am.

औरस (ab उरस् s. अ) proprius, naturalis, ad proprium corpus spectans, ex eo procedens aut natus. Su. 4. 13. Sa. 5. 37. 44. Ur. 85. 5. infr. Hit. 38. 19.

और्ध्वदेहिका f. (ab ऊर्ध्वदेह defunctus - ex ऊर्ध्वम् sursum et देह corpus - s. इका) funus, exsequiae, funebria. Sa. 5. 19.

और्व m. (ab उर्व nomen sancti cujusdam, s. अ) ignis marinus, Colebr. *«submarine fire, a being, consisting of flame, but with a mare's head, sprung from the thigh of Urva and was received by the ocean».* Am.; Sak. 44. 2.

और्वशेय (ab उर्वशी s. एय) Urvasiâ natus. Ur. 92. 6.

औशीनर (ab उशीनर nomen regis, *Sivis* patris s. अ) *Usinaro* natus. Sa. 2. 17.

औषध n. (ab ओषधि aut ओषधी q. v., s. अ) medicamentum, remedium. N. 9. 29. Bh. 9. 16.

क

1. क v. किम्.

2. क 1) m. aër, ventus, v. कपाट et cf. ख. 2) n. caput, v. कन्धरा.

कंश् v. कंस्.

कंश v. कंस.

कंस् 2. A. (गतिशातनयोः; scribitur कस्, gr. 110[a]., etiam कश्) destruere; ire; v. कस्.

कंस m. 1) vas potorium. Am.; scribitur etiam कंश. 2) n. pr.

कक् 1. A. (लौल्ये K. इच्छागर्भचापले V.) vacillare; desiderare. (*) (Huc trahi possit lat. *vacillo*, ita ut ortum sit e *qVacillo* abjectâ gutturali, sicut *vermis* e *qVermis* = कृमि, et *vivo* e *gVivo* = जीव्, goth. *qviv'-s* vivus; gutturales enim et in lat. et in germ. saepe sibi adjunxerunt semivocalem *v*, quo facto, non raro ipsae evanuerunt, sicut e.c. in nostro *wer* = goth. *hva-s*, scr. et lith. *ka-s*; v. gr. comp. 389.)

ककुद् *f.* vertex montis, v. sq.

ककुद्मत् *m.* (Nom. ककुद्मान्, a praec. s. मत्) mons. (Cum fortiore et primitivâ stirpe ककुद्मन्त् contulerim lat. *cacûmen*, producto *u* ad compensandum ejectum *d*; etiam *culmen* huc trahi possit, ita ut sit pro *ca-cul-men* cum adamatâ mutatione litterae *d* in *l* et abjectâ initiali syllabâ, quae pro reduplicatione haberi potest.)

ककुभ् *f.* regio, plaga *coeli, ut septentrio etc.* AM.

कक्क् 1. P. (हसने) ridere, v. कक्ख्, काख् et खक्ख्.

कक्ख् 1. P. (हसने) *id.*, v. काख्.

कक्खट durus, firmus, solidus. AM.

कक्ष *m.* 1) gramen aridum, sylva aridis arboribus. DR. 5. 15. 2) porta. N. 4. 25.

कक्षा *f.* septum, pars domûs. N. 21. 17.

कख् 1. P. (हसने) ridere. (Gr. καχάζω, καγχάζω, lat. *cachinno*.)

कग् 1. P. (सम्वरणे K. क्रियासु V.) tegere; agere.

कङ्क् 1. A. (गतौ K. व्रजने V., scribunt कक्, gr. 110[a].) ire, v. कक्. (Hib. *cichet* «walking», *ciocair* «a way, a road»; lith. *kankù* secundum Ruhig «*ich finde Grund im Wasser, daſs ich nicht schwimmen darf*», *iſz-kankù* pervenio.)

कङ्क *m.* (r. कङ्क् s. अ) ardea. H. 4. 9.

कङ्कट *m.* lorica.

कङ्कटक *m.* (a praec. s. क) *id.* AM.

(*) Adde superbum esse, si pro *garb'a*, quod hîc minime quadrat, legendum est *garva*. Wils. hanc radicem explicat per 1) *to be proud.* 2) *to be unsteady.* 3) *to be thirsty.*

कङ्कण *n.* 1) brachiale, armilla. AM.; HIT. 11. 5. 2) *ut videtur*, tintinabulum. DR. 8. 22. *v. sq.* (Lith. *kankala-s* tintinabulum.)

कङ्कणी i. q. किङ्किणी.

कङ्कत *m. n.* (ut videtur, a r. कङ्क् s. त, servato charactere 1mae cl.) pecten.

कङ्कतिका *f.* (a praec. s. इक in *fem.*) *id.* AM.

कङ्कती *f.* (a कङ्कत signo *fem.*) *id.*

कङ्काल *m.* sceletum. SU. 2. 24.

1\. कच् 1. A. (बन्धने K. बन्धविशेषे V.) ligare; lucere, splendere; v. कञ्च्. (Hib. *cacht* «a streight, a narrow place; bonds, fetters».)

2\. कच् 1. P. (रवे K.) sonare.

कच *m.* (r. कच् s. अ) capillus. AM.

कच्चर (ut videtur, e कत् q. v. et चर a r. चर् s. अ) sordidus, lutulentus. AM.

कच्चित् *Adv.* (ex inusitato neutro interrog. कत् aut कद् pro किम्, s. चित्, *v. euph. r.* gr. 61.) an, num.

कच्छ *m.* ripa. HIT. 47. 17.

कच्छप *m.* (e praec. et प) testudo. A. 6. 3.

कच्छुर (a sq. correpto ऊ s. र) scabiosus, porriginosus. AM.

कच्छू *f.* scabies. AM.

कज् 1. P. (हिक्कने V.) singultire.

कज्जल *n.* (e कत् q. v. et जल aqua) fuligo e lampadibus. UP. 45.

कञ्च् 1. P. (दीप्तौ K. बन्धविशेषे V. scribunt कच्, gr. 110[a].) splendere; ligare.

कञ्चुक *m.* 1) pellis anguina. AM. 2) lorica. AM.

कञ्चुकिन् *m.* (a praec. s. इन्) cubicularius reginae. UR. 36. 13.

1\. कट् 1. P. (गतौ) ire.
c. प्र apparere, oriri; प्रकटित qui apparuit, manifestus, ortus. DEV. 4. 20. UR. 57. 7. infr.

2\. कट् 1. P. (वृतौ K. वृषि V.) tegere; pluere.

3\. कट् 1. P. (कृच्छ्रजीवने) in miseriâ vivere.

कट *m.* (r. कट् s. अ) 1) coxa, lumbus, clunis. Am. 2) elephanti tempus capitis. Am.

कटक *m.n.* (r. कट् s. अक) castra; vicus; urbs. Hit. 34. 17. 39. 5. 44. 3. 97. 15. 133. 7.

कटाक्ष *m.* (e कट iens, se movens - a r. कट् s. अ - et अक्ष oculus) adspectus obliquus. In. 2. 32.

कटि *f.* (r. कट् s. इ) i.q. कट.

कटु (*fem.* कटु et कट्वी) acer, acutus, *de sapore.* Bh. 17. 9.

कठ् 1. *P.* (तङ्ने) in miseriâ vivere, v. कट्.

कठिन (r. कठ् s. इन) 1) durus, firmus, solidus. Sak. 11. 1. 59. 14. Ur. 24. 4; v. कठोर. 2) *n.* vas fictile. Sa. 5. 1. *ubi corbem significare videtur.* (Lat. *catinum,* gr. *κόφινος.*)

कठिनी *f.* (a praec. signo *fem.*) creta. Hit. 4. 20.

कठोर (r. कठ् s. ओर) durus. Am., v. कठिन.

1. **कड्** 1. *P.* (मदे) ebrium esse, mente captum esse.

2. **कड्** 6. *P.* (मदे अदने *K.* अदने दर्पे *V.*) ebrium, mente captum esse; superbum esse; edere.

कडङ्गर *m.* palea, acus (eris). Am.

कडार nigricans e gilvo, «*tawny*». Am.

कड्ड् 1. *P.* (कार्कश्ये) durum, rudem, severum esse.

1. **कण्** 1. *P.* (गतौ) ire.

2. **कण्** 1. *P.* (शब्दे *K.* आर्तस्वरे *V.*) sonare; gemere.

3. **कण्** 10. *P.* (निमीलने) nictari.

कण (r. कण् s. अ) 1) tenuis, exilis, parvus. Ur. 19. 7. Sak. 45. 7. 2) *m.* granum. Hit. 9. 14. 113. 7.; v. कणीयस्, कणिष्ठ. (Gr. *κενός.*)

कणिश *m.* spica. Am.

कणिष्ठ *Superl.* τȣ̃ कण, v. कनिष्ठ.

कणीयस् *Compar.* τȣ̃ कण, v. कनीयस्.

कण्ट् 1. *P.* (गतौ, scribitur कट्, gr. 110[a].) ire; v. कट् et sq.

कण्टक *m.n.* (r. कण्ट् s. अ) 1) spina, *ut videtur a crescendo dicta, nisi r.* कण्ट् *significavit* pungere, *sicut κεντέω quod probabiliter cum* कण्ट् *cohaeret.* Sa. 6. 5. 2) hostis. N. 26. 20. (Cf. gr. *κεντέω, κεσ-τὸς, κέσ-τρον.*)

कण्टकित (a praec. s. इत) spinosus. Dr. 1. 14.

कण्ठ् 1. et 10. *P.* (scribitur कठ्, gr. 110[a].) dolere, lugere, moerere. (Fortasse huc pertinent gr. ΠΑΘ, ΠΕΝΘ, *πέπονθα, πένθος*; lat. *patior;* mutatâ gutturali in labialem.)

c. उत् *id.* v. उत्कण्ठा, उत्कण्ठित. *Caus.* Ghat. 5.: उत्कण्ठयन्ति पथिकान् जलदाः स्वनन्तः

कण्ठ *m.n.* gula. (Fortasse huc pertinet lat. *collum,* liquidis *n* et *l* inter se permutatis, et ठ per assimil. converso in *l*; respicias rationem quam gr. *ἄλλος* et scr. अन्य q. v. inter se tenent.

कण्ड् 10. *P.* (भेदे *K.* भेदे रक्षणे *V.*; scribunt कड्, gr. 110[a].) findere; servare. (Lith. *kándu* mordeo; ita nostrum *beiſsen,* goth. rad. *BIT,* cohaeret cum scr. rad. भिद्, quae item findere significat; cambo-brit. *cat* fragmentum, v. Pikt. p. 9.)

कण्डु *f.* (r. कण्ड् s. उ) scabies, *v. sq.*

कण्डू *f.* (r. कण्ड् s. ऊ) *id.*

कण्डूय् (*Denom.* a कण्डु vel कण्डू s. य्, v. gr. 585.) scabere, radere, fricare. H. 2. 6.

कण्डूयन *n.* (a praec. s. अन) actio scabendi, radendi. Ur. 88. 13.

कण्डूयनक *m.* (a praec. s. क) fricator.

कत्, कद् *Neutrum obsoletum Interrogativi, quod in initio compositorum deminutionem vel contemptionem exprimit, aeque ac* का, किम्, कु, *v. gr. comp.* 386.

कतम (a stirpe interr. क s. तम, v. gr. 277.) quis e pluribus quam duo. Sak. 18. 5. infr.

कतर (a stirpe interrog. क s. तर, gr. 277.) uter. Bh. 2. 6. (Lith. *katrà-s,* gr. *πότερος* e *κότερος,* cf. jon. *κότερον, κότερα*; lat. *uter,* abjectâ gutturali, v. gr. comp. 389. p. 565.; goth. *hvathar* Th. *hvathara,* germ. vet. *huedar,* angl. *whether*; slav. *kotoryĭ* qui, v. gr. comp. 297.)

कति (a stirpe interrog. क s. ति) quot. Hit. 117. 20. (Lat. *quot*; ita *tot* convenit cum तति, v. gr. comp. 414.)

कतिचित् (a praec. s. चित्) aliquot. Ur. 84. 2.

कतिपय (a कति s. पय, Nom. पयस्, पया, पयम्) *id.* Sak. 2. infr.: कतिपयरात्रं सारथिद्वितीयेन भवता सनाथीक्रियताम् आश्रम इति· (पय ortum esse videtur e कय - ab Interrogativo क s. य - mutatâ gutturali in labialem, sicut in gr. ποῖος, quod formâ accurate cum पय convenit.)

कत्थ् 1. *A.* laudare, extollere, gloriari, se jactare. H. 4. 13. *b.* N. 20. 12. - *Part.* कत्थित *n.* gloriatio, jactantia. H. 4. 13.; v. कथ्.
c. वि conviciari, contumeliam dicere.

कत्र् 1. *P.* (शैथिल्ये) solvere, relaxare. (Videtur ortum esse e कर्त् - v. कृत् - transpositis litteris, vel e कर्त्र् q. v. ejecto र्.)

1. कथ् 1. *A.* (श्लाघायाम् *K.*) i. q. कत्थ्.

2. कथ् 10. *P.* dicere, loqui, memorare, narrare. In. 4. 16. 5. 22. Br. 1. 11. N. 1. 21. 3. 2. 11. 6. 16. 34. 24. 47. 49. Bh. 10. 9. 18. — Part. praes. *ATM.* (gr. 598.) कथयान: N. 22. 17. (Goth. *QVATH* dicere (*qvitha, qvath, qvêthum*), angl. *quoth*, servatâ initiali tenui contra generalem regulam; gr. κωτίλος, κωτίλλω; v. कत्थ्.)

कथञ्चन (a कथम् s. चन) ullo modo. Br. 1. 17.

कथञ्चित् (a कथम् s. चित्) 1) ullo modo. A. 10. 17. 2) aliquantulum, paululum, vix. Up. 36. Ur. 6. 8. 49. 2. H. 1. 43.

कथम् *Adv.* (a stirpe interrog. क, gr. 284., s. थम्, gr. 652.) quomodo. N. 11. 24. (Huc trahimus gr. κατά, cum praepositiones primitivae omnes a pronominibus descendant. (*))

कथमपि (कथम् + अपि) i. q. कथञ्चित्· Up. 29.; कथङ्कथमपि vix: Ur. 28. 18.

कथा *f.* (r. कथ् s. आ) mentio, commemoratio: N. 21. 25.; colloquium, dialogus: N. 22. 4.; narratio, historia. Sa. 6. 7. Hit. 4. 2.

कद् 1. *A.* (वैक्लव्ये *K.*) commoveri, perturbari, terreri, v. कदन· (Gr. κῆδος, κήδω; huc etiam traxerim goth. *hatan* odisse, quod formâ egregie quadrat, et sensu in animi commotione cum rad. nostra convenit; fortasse etiam lat. *odi* huc pertinet, ita ut initialem gutturalem perdiderit, sicut *amo* = कम्.)

कदध्वन् *m.* (e कत् q. v. et अध्वन्) mala via. Am.

कदन *n.* (r. कद् s. अन) terror, perturbatio, confusio. Su. 3. 1.

कदम्ब *m.* nomen plantae (Nauclea Cadamba). N. 12. 4. Dr. 2. 1.

कदम्बक *m. n.* (a praec. s. क) *id.*

कदर्थ *m.* (e कत् et अर्थ) malum, miseria, infortunium, *v. sq.*

कदर्थित (a praec. s. इत, vel a verbo *denomin.* कदर्थय् vexare s. त) miser, infortunatus, vexatus. Bhartrihari ed. Bohl. 2. 75. Hit. 55. 9. Up. 43.: खेदामर्षकदर्थित·

कदर्य (e कत् q. v. et अर्य dominus, possessor) avarus, miser. Am.

कदली *f.* nomen plantae. Dr. 5. 9.

कदा (a stirpe interr. क s. दा) quando? (Lith. *kadà*, slav. *kogda*; v. gr. comp. 423.)

कदाचन (a praec. s. चन) unquam, *praesertim in constructione cum negativo* न, *ad exprimendum* nunquam. N. 18. 9. 21. 13.

कदाचित् (a कदा s. चित्) aliquando, olim, *de tempore praeterito et futuro*. Br. 1. 2. N. 10. 11. 13. 59.

कद्रु (*fem.* item कद्रु) nigricans e gilvo, «*tawny*». Am.

कन् 1. *P.* (दीप्तौ *K.* प्रीतिगतिद्युतिषु *V.*) splendere; amare; ire; v. कनक· (Lat. *canus, caneo, candeo, candela*, adjecto *d* sicut in *tendo* = तन्; fortasse gr. γάνος, γανάω, γανόω, mutatâ tenui in mediam; hib. *cann* plena luna.)

कन v. कनिष्ठ, कनीयस्·

कनक *n.* (r. कन् s. अक) aurum. N. 5. 3.

(*) V. libros meos „*Über einige Demonstrativstämme und ihren Zusammenhang mit verschiedenen Präpositionen und Conjunktionen*" p. 9. sq. et „*Einfluſs der Pronomina auf die Wortbildung*" p. 5. sq.

कनकभूषण (*BAH.* e praec. et भूषण ornamentum) aureum ornamentum habens. IN. 1. 8.

कनन unoculus. HEM.

कनिष्ठ *Adj.* (*superl.* ab inusitato positivo कन s. इष्ठ) natu minimus. H. 2. 32.

कनिष्ठा *f.* (*Fem.* praec.) digitus minimus.

कनी *f.* (ab obsoleto कन signo *fem.* ई) puella. HEM.

कनीयस् (a कन s. ईयस्, v. praec.) junior.

कन्था *f.* pannus, «*a rag*». BH. 2. 79. 3. 16.

1. कन्द् 1. *P.* (आह्वानरोदनयोः *K.*; scribitur कद् gr. 110[a].) vocare; clamare, flere. Cf. क्रन्द्.

2. कन्द् 1. *A.* (वैक्लव्ये *K.*; scribitur कद् gr. 110[a].) i. q. कद्.

कन्द *m. n.* (r. कन्द् s. अ) radix bulbosa et esculenta. MR. 152. 13.

कन्दर *m.* (ut videtur, ex क in *acc.* et दर findens, a r. दॄ s. अ) caverna, specus. DR. 5. 7.

कन्दरा, कन्दरी (*Fem.* praec.) id. AM.

कन्दर्प *m.* (ut videtur, ex कम्, ab interr. क, et दर्प superbia) nomen Anangi, Dei amoris. N. 1. 15.

कन्दल *m. n.* 1) germen, surculus. 2) gemma, calix. RAGH. 13. 29.

कन्दला *f.* 1) *id.* 2) sonus lenis.

कन्दलिन् (a कन्दल s. इन्) surculis abundans.

कन्दली *f.* arboris species. Wils. «*the banana*». UR. 60. 10.

कन्दुक *m.* pila lusoria. HIT. 36. 18.

कन्धर *m.* (e क caput et धर ferens) cervix. RAGH. 3. 34.

कन्धरा *f.* (*Fem.* praec.) id. AM.

कन्यका *f.* (a कन्या correpto आ s. क in *fem.*) i. q. कन्या.

कन्या *f.* (ut videtur, a r. कन् s. य in *fem.*) 1) puella. N. 1. 25. 2) filia. BR. 1. 31. (Zend. 𐬐𐬀𐬌𐬥𐬉 *kainê* v. gr. comp. 137.; hib. *cain* «chaste, undefiled»; fortasse etiam huc pertinet *caile* «a country woman, a quean, a strumpet, a harlot»; mutato *n* in *l* sicut e. c. in *eile* alius = अन्य q. v.; *caileamhuil* «girlish, effeminate»).

कपट *m. n.* fraus. HIT. 21. 13.

कपर्द *m.* 1) coma implicata, involuta dei Sivi. AM. 2) parva concha pro moneta adhibita, «a Cowriye». HEM.

कपर्दक *m.* (a praec. s. क) *i. q. praec. sgn.* 2. HIT. 115. 2.

कपर्दिन् *m.* (a कपर्द s. इन्) nomen Sivi.

कपाट *m. n.* (ex क aër, ventus et पाट, a r. पट् ire s. अ) porta. R. Schl. I. 5. 9. RAGH. 3. 34.

कपाटी *f.* (*Fem.* praec.) *id.*

कपाल *m. n.* cranium (Gr. κεφαλή, lat. *caput*, goth. *haubith*, Th. *haupida*, nostrum *Haupt*).

कपि *m.* (r. कम्प् s. इ) simia (Gr. κῆπος, κεῖπος, anglosax. *apa*, Th. *apan*, abjectâ initiali gutturali sicut in lat. *amo* = कम्; angl. *ape*, germ. vet. *affo*, v. Graff I. 159.).

कपिल (a कपि s. ल) 1) nigricans e gilvo, «tawny». AM. 2) nomen sapientis cujusdam.

कपिश (a कपि s. श) *id.* AM.; RAGH. 12. 28.

कपोत *m.* columba.

कपोल *m.* gena, mala. AM.; SAK. 52. 2.

कबन्ध *m. n.* corporis truncus. RAGH. 7. 48.

कम् 1. *A.* et 10. *P. A.* कमे, कामयामि, कामये. 1) amare. NALOD. 1. 19.: चकमे सा राजन्यश्रेष्ठन् तम्; H. 2. 18.: कामयामास रूपेण ऽप्रतिमम् भुवि; H. 4. 5.: कामयत्य् अद्य माम् भीरुः; RAM. I. 29. 16.: अहम् वः कामये सर्वाः. *Part. pass.* कान्त amatus, dilectus. H. 4. 35. N. 11. 7. 2) desiderare, velle. N. 6. 11.: नलं यो कामयेच् क्षपितुम्; c. dat. rei MAH. 1. 3347.: सन्तानस्या ऽविनाशाय कामये. (Huc traxerim lat. *comis* et *amo* abjectâ gutturali, nec non cum Ag. Benary *câ-rus* pro *cam-rus*, abjectâ radicis consonâ finali, sicut saepissime, e. c. in *lumen* pro *lucmen*, *luna* pro *lucna*, *vê-nor* ut mihi videtur pro *ved-nor* a वध् vel व्यध् occidere, cf. island. *vaidhi* venatio, scr. व्याध venator; lingua Valachica offert vocem *chamor* amor; hib. *caemh* «love, desire; fine, handsome, pleasant»; *caomhach* «a friend, a companion», *caomhaim* «I save, spare, protect»; fortasse germ. vet. *scim*, *scimo* splendor, praefixo *s*; v. कान्त, कान्ति, कवि.)

कमठ *m.* testudo. BHAR. 2. 28.

कमण्डलु *m.n.* hydria. AM.; Wils.: «An earthen or wooden waterpot, used by the ascetic or religious student.» HIT. 60.16. DEV. 2.23.

कमल *n.* lotus flos. N. 12.1.

कमलपत्राक्ष (*BAH.* e कमलपत्र et अक्ष) loti foliis similes oculos habens. IN. 5.31.

कमलिनी *f.* (a कमल s. इन् in *fem.*) lotorum multitudo; locus abundans lotis.

कम्प् 1. *A.* (scribitur कप्, gr. 110$^{a)}$.) tremere, commoveri. DEV. 2.33.: समुद्राश्च चकम्पिरे; IN. 2.32.: कम्पमानैः पयोधरैः - कम्पित tremens, commotus. SU. 4. 20. - *Caus.* (कम्पयामि) tremefacere. N. 26.3.: कम्पयन् इव महीम्. (Huc pertinere videntur κάμπ-τω et πέμπω, utrumque a movendo dictum; cf. चम्ब्; hib. *cabhóg* festinatio; lat. *vibro?* v. कृमि.)

c. अनु misereri, v. अनुकम्पा.

c. अनु praef. सम् *id. c. acc.* RAGH. 9.14.

c. आ *i.q. simpl.* RAGH. 2.13.

c. प्र *id.* RAM. I. 52.14.: प्रकम्पतेच पृथिवी.

c. वि *id.* BH. 2.31.: न विकम्पितुम् अर्हसि. - *Caus.* RAGH. 11.19.

कम्प *m.* (r. कम्प् s. अ) tremor. UR. 6.2.7.; nutatio *capitis.* RAGH. 13.44.

कम्पन (r. कम्प् in formâ *caus.* s. अन) 1) tremefaciens. DR. 4.22. 2) *n.* vibratio, *e.c. clavae.* MAH. 1.2836.

कम्प्र (r. कम्प् s. र) tremens. AM.

कम्बल *m.* lodix lanea, «a blanket». HIT. 81.15. R. Schl. I. 17.14.

कम्बु *m.n.* concha.

कम्बुग्रीव (*BAH.* e praec. et ग्रीव) conchae similem cervicem habens. H. 2.19.; *v. sq.*

कम्बुग्रीवा *f.* (*KARM.* e कम्बु et ग्रीवा) conchae similis cervix, Wils. «a neck marked with three lines like a shell and considered to be indicative of exalted fortune.» AM., v. praec.

कम्र (r. कम् s. र) libidinosus. AM. (Lat. *câ-rus*, v. कम्.)

कर *m.* (r. कृ s. अ) 1) faciens *in fine compp.* BR. 1.23. N. 13.20. 2) *m.* manus. IN. 2.25. 3) elephanti proboscis. N. 13.12. 4) tributum regium. RAGH. 4.58. 5) radius lucis. UR. 86.14. (Lith. *kairê* manus sinistra; gr. χείρ vero ad rad. हृ capere pertinere videtur, sicut hib. *lamh* manus cohaeret cum लभ्, AAB, mutato भ् in *mh.*)

करक *m.* (a praec. s. क) anachoretarum urna. MAH. 1. 7085.

करट *m.* elephanti gena. SU. 2.20.

करटक *m.* cornix. MR. 202.20.

करण (r. कृ s. अन) 1) *n.* actio, negotium, officium. R. Schl. I. 13.51.: रताः स्वाध्यायकरणे वयम्. 2) *n. i.q.* इन्द्रिय *i.e.* sensus (videndi, audiendi etc.). RAGH. 8.38. 3) (fortasse a r. कृ) *m.* vir mixti ordinis, matre *sûdricâ* et patre *vaisyico* natus. AM.

करण्ड *m.* (fortasse a कर manus) 1) canistrum, corbis. BHAR. 1.76. 2) ensis. (Fortasse etiam lat. *corbis* cum कर cohaeret.)

करपाल *m.* (e कर manus et पाल regens, tuens) ensis. AM., v. sq.

करबाल *m.* (ut videtur, e praec. mutatâ tenui in mediam) id. A. 6.15.

करभ (ut videtur, e कर manus et भ a r. भा s. अ) carpus. Wils.: «The metacarpus, the hand from the wrist to the root of the fingers.» AM.: मणिबन्धाद् आकनिष्ठम्; SAK. 51.8. 57.9.: करभोरु; RAGH. 6.83.: करभोपमोरूः. (Cf. gr. κάρπος.)

कररुह *m.* (e कर manus et रुह crescens) unguis. SAK. 35. 13.

करशाखा *f.* (e कर manus et शाखा ramus) digitus. AM.

कराल 1) magnus, ingens; horrendus, terribilis. RAGH. 12.98.: वपुर् महोरगस्ये'व करालफणमण्डलम्. 2) exsertos dentes habens. H. 2.3. *Saepe cum praecedente* दंष्ट्रा *in KARM. conjungitur.* H. 2.3. BH. 11.23.25.27.

करिणी *Fem. sequentis.*

करिन् *m.* (a कर proboscis s. इन्) elephantus.

करीर *m.n.* germen *bambu* arundinis. AM.

करुण miserabilis, flebilis, queribundus. N. 5.23. 9.25. -

करुणम् *Adv.* miserabiliter, miserandum in modum. N. 10.28.

करुणा *f.* (*Fem.* praec.) misericordia, miseratio. Bh. 2.63.: करुणापर.

करेणु (fortasse a कर proboscis) elephantus, *m.* masc. *f.* fem. Ragh. 16.16.

कर्कट *m.* cancer. (Cf. gr. καρκῖνος, lat. *cancer.*)

कर्कटक *m.* (a praec. s. क) *id.*

कर्कटकी *f. Fem.* praec. Dr. 5.9.

कर्कश durus, asper. Sak. 11.4. Ragh. 3.55. 9.68.

कर्कोटक *m.* n.pr. N. 14.4.

कर्द् 1. *P.* (व्यथने *K.* पीडे *V.*) vexare.

कर्ण् 10. *P.* findere.

c. आ audire (v. कर्ण). *Gerundium* आकर्ण्य. Hit. 4.12. Ram. I. 9.63.; *v. sq.*

कर्ण *m.* (r. कर्ण् s. अ nisi कर्ण् est Denomin. a कर्ण et hoc tanquam instrumentum audiendi venit a कृ facere) 1) auris. 2) *n.pr.* Angadês'i rex, dei Sûryi et Kuntiae filius. H. 1.46.

कर्णपूर *m.* (e praec. et पूर implens) inauris. Ragh. 7.24.

कर्णिकार *m.* nomen plantae, Wils. «*The name of a plant, commonly* Caniyar, *Pterospermum acerifolium or Pentapetes acerifolia; in* Dr. Roxburgh'*s catalogue, the Webera corymbosa.* 2) *a sort of Cassia* (*Cassia fistula.*). *Med.*» Su. 4.10. N. 12.40.

कर्त् 10. *P.* (शैथिल्ये) solvere, relaxare. (V. कृत्, quod correptum est e कर्त्, v. ऋ).

कर्तन *n.* (r. कृत् s. अन) actio findendi. Hit. 69.1.

कर्तरिका *f.* (a sq. s. इक in *fem.*) culter venatorius. Hit. 43.19.

कर्तरी *f.* (ut videtur, e कर्त्री q.v., inserto अ) forfex. Am. (Lal. *culter,* mutato *r* in *l*; lith. *peilis id.*)

कर्तृ (r. कृ s. तृ) fabricator, effector, creator. N. 18.6. Bh. 11.37. (Hib. *cear-doir* «a goldsmith».)

कर्तृत्व *n.* (*Subst. abstr.* a praec. s. त्व) fabricatoris, effectoris status, conditio. Bh. 5.14. 13.20.

कर्त्र् 10. *P.* (शैथिल्ये) solvere, relaxare. (videtur esse Denomin. a कर्त्र - pro कर्त्र - instrumentum findendi, vel a कर्तृ qui findit; v. कर्तरी, कर्त्री.)

कर्त्री *f.* (vel कर्त्री, a r. कृत् s. तृ in *fem.*) i.q. कर्तरी.

कर्द् 1. *P.* (कुत्सिते शब्दे *K.* कुत्सिते रवे *V.*) crepitare, *de intestinis.* (Cf. पर्द्; fortasse huc pertinet gr. χορδή.)

कर्दम *m.* lutum, coenum, limus. Ragh. 4.24.

कर्पट *m.* vestis detrita, pannosa. Up. 5.9.

कर्पर *m.* cranium. Am.

कर्पास *m.n.* erioxylon. (Gr. κάρπασος, lat. *carbasus.*)

कर्पासी *f.* (*Fem.* praec.) gossipion. Am.

कर्पूर *m.n.* camphora. Am.

कर्ब् 1. *P.* ire. (Cf. खर्ब्, गर्ब्, घर्ब्, चर्ब्, चर्.)

कर्बुर 1) varius, versicolor. Hit. 29.11. 2) *n.* aurum. Am.

कर्मन् *n.* (r. कृ facere, s. मन्) factum, opus, negotium. H. 4.13. Sa. 2.28. Dr. 5.2.

कर्मवज्र *m.* (e praec. et वज्र) i.q. शूद्र. Mah. 1.6487.

कर्मान्तिक *m.* (e कर्मान्त operis finis - कर्मन् + अन्त - s. इक) opifex. R. Schl. I. 12.7.

कर्मिन् (a कर्मन् s. इन्, v. gr. 652.) opera faciens. Bh. 6.46.

कर्व् 1. *P.* (दर्पे) superbum esse; cf. गर्व्.

कर्षक *m.* (r. कृष् s. अक) arator, agricola. Mah. 2.212.

कर्षण (r. कृष् s. अन) *n.* 1) actio trahendi. 2) actio intendendi *arcum.* Ragh. 7.59. 3) aratio. *m.* vexator. N. 12.24.: अरिकर्षण. 20.1.: शत्रुकर्षण.

कर्हि (v. gr. 652. s. र्हि, gr. comp. 381.) quando. (Goth. *hvar* ubi? angl. *where,* nostrum *war, wor* in *war-um, wor-aus* etc.; lith. *kur* ubi?)

कर्हिचित् (a praec. s. चित्) unquam; *plurimum in constructione cum* न *ad exprimendum* nunquam. N. 1.21. 17.3. 19.7. 22.16. *Sine* न, N. 24.22.

1. कल् 1. *A.* (सङ्ख्याने *K.* सङ्ख्यकृतौ *V.*) numerare; sonare. (Conf. lat. *calculo,* forma redupl.)

2. कल् 10. *P.* (Haec radix plerumque vocalem brevem retinet, interdum eam producit, unde e.c. Mah.

1.6670. et 6681. काल्यमाना agitata, v. etiam compositionem cum प्र.) 1) agitare, concutere, vibrare. MAH. 2. 8.: मरुता कलिता द्रुमाः; GIT. GOVIND. 1. 14.: कलयसि करवालम्. 2) cogitare. BHAR. 1. 71.: धन्यः को ऽपि न विक्रियाङ्ग कलयति प्राप्ते नवे यौवने. 3) putare, reputare. BHAR. 2. 37.: कलयति धात्रिंत्रीन् तृणसमाम्. (Cf. चर्, चल्, gr. κέλομαι, κέλλω, lat. *cello - excello, praecello* - celsus; lith. *kielù* levo, elevo.)

c. आ 1) agitare, concutere. MAH. 1. 2853.: मारुताकलितास् तत्र द्रुमाः; BHAR. 1. 50.: केशान् आकलयन्. 2) scire. GITAG. III. 7. 7.: खिन्नम् असूयया हृदयन् तवा ʼकलयामि. (Gr. ὀκέλλω.)

c. प्र (productâ vocali radicali) id. MAH. 1. 7178.: प्रकालयन् एव स पार्थिवौघान्; 2. 1952.: प्रकालयेद् दिशः सर्वाः प्रतोदेने ʼव सारथिः. (Lat. *procella.*)

कल (r. कल् s. अ) 1) lenis, mollis, placidus, *de voce.* RAGH. 8. 58.: कलम् अन्यभृतासु भाषितम् (निहितम्); 1. 41.: सारसैः कलनिह्रदैः. N. 9. 25.; बाष्पकलया वाचा. 2) leniter, placide sonans. RAGH. 16. 12.: कलनूपुराणाम्... अभिसारिकाणाम्. 3) *m.* sermo lenis, placidus. BR. 3. 21. 4) *n.* semen virile. MED.

कलकल *m.* (कल + कल) sonus lenis, placidus, *praesertim cuculorum Indicorum.* BHAR. 1. 34.

कलङ्क *m.* 1) macula. RAGH. 14. 37. 2) rubigo. RAGH. 13. 15.

कलत्र *n.* (ut videtur a कल sg. 3. et त्र servans, cf. तनुत्र) 1) lumbus, femur. 2) uxor. HIT. 31. 16.

कलधौत *n.* 1) argentum. 2) aurum. AM.: रूप्यहेमयोः.

कलन *n.* macula. BHAR. 3. 72.

कलभ *m.* catulus elephanti. UR. 91. 9.

कलरव *m.* (BAH. e कल et रव sonus) 1) columba. 2) cuculus Indicus. (Fortasse etiam lat. *columba* cum कल cohaeret; lith. *karwélis* columba litteris transpositis explicari possit e *kalréwis*, vel e *kar-léwis* mutato *l* in *r* et *r* in *l*.)

कलविङ्क *m.* passer. AM.

कलश *m. n.* urna fictilis. HIT. 101. 8. (Gr. κάλιξ, lat. *calix.*)

कलशी *f.* *id.*

कलस *m. n.* *id.* SU. 2. 18.

कलसी *f.* *id.*

कलह *m.* rixa, altercatio, pugna. HIT. 8. 17.

कलहंस *m.* (e कल et हंस) anas mas. AM.

कलहंसी *f.* Fem. praec. RAGH. 8. 58.

कला *f.* (r. कल् s. अ) 1) pars, portio. A. 11. 3. 2) pars sexta decima diametri lunaris. HIT. 3. 1. 3) divisio temporis, Wils. «*equal to* 30 *Câshthas or about* 8 *seconds*». DEV. 11. 8. 4) ars. BH. suppl. 2. (Fortasse lat. *par-s, par-tis* et *por-tio* obsoletâ suâ radice cum hac voce cohaerent, cum gutturales et labiales, nec non semivocales *r* et *l* saepissime inter se permutentur.)

कलानिधि *m.* (e praec. e निधि) luna. AM.

कलाप *m.* 1) ornamentum. 2) pavonis cauda. URV. 62. 9. 88. 14. 3) pharetra. 4) cumulus, multitudo. AM.: भूषणे बर्हे तूणीरे संहते.

कलापिन् *m.* (a praec. s. इन्) pavo. RAGH. 6. 9.

कलाभृत् *m.* (e कला et भृत् ferens) luna. HEM., v. कलानिधि.

कलि *m.* 1) pugna, bellum; discordia, dissidium. HIT. 90. 4. A. 11. 9. 2) Indorum quarta mundi aetas, in quâ impietas praevalet, et nomen daemonis hujus aetatis. N. 6. 1.

कलिका *f.* flos non aperta. AM.

कलिङ्ग *m.* nomen regionis. DR. 2. 7. (*)

कलित (a कला s. इत) praeditus. UR. 48. 18.

कलिल invius, impenetrabilis. BH. 2. 52.

कलुष turbidus. N. 17. 7.

कलेवर *n.* corpus. SA. 5. 61. (Cf. lat. *cadâver.*)

कल्प् v. क्लृप्.

कल्प (r. क्लृप् s. अ) 1) similis, *in fine compositorum* (v. gr. 652. suff. कल्प). DR. 5. 2. 5. 2) dies et nox *Brahmae,*

(*) Wils.: *The name Calinga is applied in the Purânas to several places, but it especially signifies a district on the Coromandel coast, extending from below Cuttack to the vicinity of Madras.*

intervallum 432,000,000 annorum. 3) nomen arboris in Indri coelo.

कल्मष 1) squalidus, sordidus. 2) *n.* peccatum. Bh. 5. 17.

कल्माष varius, versicolor. Am.

कल्य (r. कल् s. य) 1) praeparatus. 2) sanus. 3) *n.* diluculum, ortus lucis, tempus matutinum *v. sq.* (V. कल्याण et cf. gr. καλός e καλλός - καλλίων, κάλλιστος, καλλι-, κάλλος - per assimilationem e καλjος sicut ἄλλος ex ἀλjος, v. अन्य.)

कल्यम् *Adv.* (a praec. signo *accus.* म्) cras. N. 24. 48.

कल्याण (e कल्य s. आण, cf. suff. *fem.* आनी, आणी in nom. pr. velut इन्द्राणी, gr. min. 218.) 1) *Adj.* (*f.* णी) faustus, bonus, justus, eximius. Bh. 6. 40. In. 4. 14. Br. 1. 5. 2. 34. N. 12. 15. 92. 2) *n.* felicitas. Ragh. 2. 50. 17. 11.

कल्ल् 1. *A.* (अव्यक्ते शब्दे, कूजने शब्दे, अशब्दे *v.*) indistinctum sonum edere; sonare; mutum esse.

कल्लोल *m.* (ut mihi videtur, e कत् et लोल, v. उल्लोल) unda tumida. Am.; Ur. 72. 6. infr.

कव् 1. *A.* (वर्णे *K.* स्तुतौ वर्णे *v.*) colorare, pingere, depingere, describere; celebrare. V. कवि, cf. कु.

कवच *m. n.* lorica. A. 9. 5.

कवचिन् (a praec. s. इन्) loricatus. A. 5. 25.

कवर (ut videtur, e क caput et वर tegens, a r. वृ s. अ) plexus crinalis, Wils. «*a braid, or fillet of hair*».

कवरी *f.* (*Fem.* praec.) *id.* Am.

कवल *m.* buccea. Ragh. 2. 5., v. कव्य. (Hib. *caomhna, caomhnadh* «food, nourishment» v. sq.)

कवि *m.* (r. कव् s. इ) poëta. Bh. 8. 9. (Hib. *caomhdha* «poetry, versification».)

कवोष्ण (ex उष्ण praefixo कव quod ex कु q. v. ortum esse videtur) tepidus. Ragh. 1. 67.

कव्य *n.* (ut videtur a r. कु s. य, sicut हव्य q. v. ab हु) cibus, qui Manibus offertur. Su. 2. 10.

कश् 1. *P. A.* (हिंसायाम् *K.* शब्दे *v.*) pulsare, laedere, occidere; sonare; v. कशा, कश्य et cf. कष्. (Hib. *casgairim* macto, trucido.)

कशा *f.* (r. कश् s. आ) flagellum. Am.

कशाय v. कषाय.

कश्चन v. किश्चन.

कश्चित् v. किश्चित्.

कश्मल *n.* (ut videtur, a r. कश् s. मल) debilitas, animi demissio. Bh. 2. 2.

कश्य (r. कश् s. य) 1) flagellandus. Am.: कशार्हे. 2) *n.* latus equi. Am. 3) *n.* potus fervidus. Am.

कश्यप *m.* (e कश्य et प bibens a r. पा s. अ) Kas'yapus, Marîc'is filius, deorum et Asurorum pater.

कष् 1. et 10. *P.* i. q. कश्; cf. चष्, कृष्, शष्, खष्.

कष *m.* (r. कष् s. अ) lapis Lydius, «*the touch-stone*». Am.

कषाय (r. कष् s. आय) 1) adstringens *de sapore.* R. Schl. II. 12. 93. 2) ruber, fuscus. Lass. 60. 17. 3) *m. n.* gustus adstrictus. Am. (Scribitur etiam कशाय.)

कष्ट (r. कष् vel कश् s. त) 1) molestus, miser, aerumnosus. N. 13. 16. H. 1. 5. 29. Hit. 25. 18. 2) *n.* malum, infortunium. Hit. 72. 15. 3) कष्टम् *Interj.* vae! Bhar. 2. 88. (Hib. *ceas* «sorrow, grief, sadness».)

कस् 1. *P.* (गतौ) ire. (Hib. *cas, cos* pes, *coisighim* eo.)

c. वि विकसित expansus, apertus, *de floribus.* Ur. 53. 7.

कस्तीर *n.* plumbum album. Hem. (Gr. κασσίτερος).

कस्तूरिका (a sq. s. इक in *fem.*) moschus. Up. 45.

कस्तूरी *f.* moschus. Am. (Cf. κάστωρ, καστόριον.)

कस्मात् (*Abl. Interrogativi*) cur. N. 3. 9.

कस्मिन्, कस्मै v. gr. 273.

कह्व *m.* grus. Am.

का *in initio compositorum eodem modo usurpatur ac* कत्, *unde ortum esse videtur abjecto* त् *et productâ vocali ad compensandum omissum* त्.

कांस्य *m. n.* 1) cuprum album. Wils. «*White copper, Queen's metal, any amalgam of zinc and copper*». 2) poculum. 3) mensura quaedam. R. Schl. I. 72. 23.

काक *m.* cornix. Am.

काकपक्ष *m.* (e praec. et पक्ष ala) cincinnus ad capitis latera. R. Schl. I. 21. 9.

काकाल *m.* corvus. Lass. 4. 18.

काकिणी *f.* nomen mensurae et ponderis cujusdam.

काकिनी *f. id.* Hit. 60. 18.

काकु *f.* mutatio vocis *propter moerorem, timorem etc.* Am.: विकारो यः शोकभीत्यादिभिर् ध्वनेः Ur. 36. 18.

काकुद् *m.* palatum.

काकोल corvus. Dr. 8. 31.

काग *m.* cornix. Lass. 4. 18.

काङ्क्ष् 1. *A. nonnunquam P.* desiderare, optare. H. 4. 38. Bh. 1. 32. 12. 17. 18. 54. (Hib. *cach-ta* fames, goth. *huh-rus* id., *huggrja* esurio, nostrum *Hunger, ich hungere.*)

c. अभि *id.* Sa. 3. 14.

c. आ *id.* Br. 3. 6.

काङ्क्षा *f.* (r. काङ्क्ष् s. अ) desiderium. N. 16. 1. 24. 2.

काङ्क्षिन् (r. काङ्क्ष् s. इन्) desiderans, cupidus. Su. 2. 1.

काच *m.* (r. कच् lucere s. अ) vitrum.

काञ्च् 1. *A.* (scribitur काच्, gr. 110[a].) i. q. कञ्च्.

काञ्चन *n.* (r. काञ्च् s. अन) 1) aurum. 2) *Adj.* (*f.* नी, a subst. काञ्चन s. अ, v. gr. 652.) aureus. Sa. 1. 23. Dr. 2. 7.

काञ्ची *f.* (r. कञ्च् ligare s. अ in *fem.*) mulierum cingulum. Bhar. 1. 56.

काठिन्य *n.* (a कठिन s. य) durities. Sak. 47. 12.

काण coecus. Hit. 4. 15.

काण्ड *m. n.* 1) caulis, scapus; truncus. 2) sagitta. Hit. 85. 5. 3) equus. 4) classis, ordo, turba, multitudo. 5) occasio, tempus opportunum. 6) aqua. Am.: दण्डवाणार्ववर्गावसरवारिषु.

काण्डवत् *m.* (a काण्ड s. वत्) sagittarius. Am.

काण्डस्पृष्ट *m.* (e praec. et स्पृष्ट tactus) miles. Am.

काण्डीर *m.* (a काण्ड s. ईर) *id.* Am.

कातर (ut videtur, e का et तर transgrediens, a r. तृ s. अ) 1) invalidus, insufficiens. Ragh. 11. 78. *C. infinit.* Bhar. 1. 60.: तत्र प्रत्यूहम् आधातुम् ब्रह्मा खलु कातरः. 2) pavidus, timidus, perculsus. Hit. 55. 4. Sak. 58. 8. Ur. 26. 6. infr.; v. sq.

कातरता *f.* (a praec. s. ता) *Abstractum praecedentis.* Sak. 48. 10.

कातर्य *n.* (a कातर s. य) *id.* Ragh. 17. 42.

कात्यायनी *f.* (a कात्यायन - patronym. a कत्यायन nomen sapientis cujusdam - signo *fem.* ई) nomen Durgae. Dev. 8. 28.

कादम्ब *m.* (a कदम्ब s. अ) anas. Ragh. 13. 55.

कानन *n.* silva. H. 1. 42.

कान्त (r. कम् s. त) 1) desideratus, dilectus, amatus. H. 4. 35. N. 11. 7. 2) splendens. Dev. 4. 11., v. sq. (Bret. *koant* pulcher.)

कान्तार *m. n.* 1) via mala. 2) silva. R. Schl. I. 30. 17.

कान्ति *f.* (r. कम् s. ति) 1) desiderium. 2) splendor, pulchritudo. In. 5. 7. N. 3. 17.

कापथ *m.* (ex का et पथ, quod in fine compp. pro पथिन् via) via mala. Am.; cf. कदध्वन्.

कापिश *n.* (a कपिश s. अ) potus fervidus. Hem.

कापुरुष *m.* (*karm.* e का et पुरुष vir) vir vilis, abjectus. Hit. 13. 19.

कापोत *n.* (a कपोत s. अ) grex columbarum. Am.

काम *m.* (r. कम् s. अ) 1) amor, cupido, cupiditas, desiderium, voluntas. Bh. 2. 62. 18. 34. Br. 1. 16. Su. 4. 15. N. 1. 17. In. 5. 61. Su. 1. 24. 2) Deus amoris. In. 5. 49. 3) optatum, res optata. N. 17. 18.

कामग (e praec. et ग iens) qui secundum voluntatem vel desiderium it, i. e. qui quo vult potest ire. N. 18. 23. In. 2. 8.

कामगम (e काम et गम iens) i. q. praec. H. 3. 5. Su. 2. 5.

कामतस् *Adv.* (e काम s. तस्) ad voluntatem, secundum desiderium. H. 2. 31.

कामदुह् *f.* (*nomin.* -धुक् v. gr. 81[a]). e काम et दुह् mulgens, a r. दुह्) quae mulgenti omnia optata praebet *vacca.* Bh. 3. 10. 10. 28. N. 2. 18.

कामम् *Adv.* (*accus.* a काम) 1) libenter. H. 2. 34. N. 20. 20. 2) bene, facile, *wohl.* Ragh. 2. 43. 4. 13.

कामरूप (e काम desiderium et रूप forma) I. *tatp.* optata forma. II. *bah.* 1) qui optatam quamcunque formam

potest assumere. Bh. 3. 39. 43.; cf. कामरूपिन्. 2) optatam i. e. pulchram formam habens. Su. 3. 17.

कामरूपिन् (a praec. s. इन्) *Adj.* qui optatam quamcunque formam potest assumere. H. 2. 22. Su. 1. 20. 34.

कामा *f.* (r. कम् s. आ) voluntas. Sa. 5. 10.: कामया cum voluntate, libenter.

कामिता *f.* (a sq. s. ता) 1) desiderium, cupido, libido. Hit. 28. 7. 2) amor, benevolentia. Ragh. 9. 57.

कामिन् (r. कम् s. इन्) 1) amans, cupiens, volens. Bh. 2. 70. 2) *m.* amasius. Lass. 60. 14.

कामिनी *f.* (a praec. s. ई) amatrix, amata. Ragh. 9. 69.

कामुक (r. कम् s. उक) libidinosus. Am.; Ragh. 19. 33.

कामोपहतचित्ताङ्ग (*Bah.* e कामोपहत - काम + उपहत v. rad. हन् - amore afflictus, et चित्ताङ्ग - चित्त + अङ्ग - animus et corpus) amore afflictum animum et corpus habens. H. 2. 29.

काम्यक *n.* (a काम्य desiderandus s. क) nomen silvae cujusdam. Dr. 1. 1. 7. 6. 5.

काम्या *f.* (r. कम् s. या) desiderium, optatio, votum. A. 9. 30. Bh. 10. 1.

काय 1) *m. n.* corpus. Bh. 5. 11. 2) *m.* domus, v. निकाय.

कायस्थ (e praec. et स्थ) classis hominum hujus nominis et vir hujus classis. Wils. «*The* Cayeth *or writer cast, proceeding from a* Cshettriya *father and* Sûdra *mother*». Hit. 49. 10.

कार *m.* (r. कृ in forma *caus.* s. अ) 1) nisus, contentio, labor. Bh. 5. 12. 2) *in fine composs.* faciens, factor. v. अन्धकार, ओङ्कार etc.

कारक (r. कृ s. अक) faciens, efficiens. N. 13. 16. Bh. 2. 43.

कारण *n.* (r. कृ in forma *caus.* s. अन) 1) actio, factum, opus. N. 23. 3. 2) causa, ratio. In. 5. 11. Sa. 4. 6. N. 16. 27.

कारणतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) causâ. Hit. 14. 15.

कारण्डव *m.* anatis species. Am.

कारव *m.* (e का et रव sonus) cornix (Lat. *corvus*, fortasse etiam gr. κόραξ, mutato *v* in *k* v. gr. comp. 19.; etiam κορώνη et *cornix* quodam modo cum कारव cohaerere videntur.)

कारा *f.* (ut videtur, a r. कृ in formâ *caus.* s. आ) carcer. (Lith. *kaliu* captivus sum, in carcere sum; *kaliny-s* captivus, *kalinê* carcer; v. sq.)

कारागार *m.* (e praec. et आगार domus) *id.* (Lat. *carcer*, quod etiam e repetita voce कारा explicari potest.)

कारागुप्त *m.* (e कारा et गुप्त custoditus) captivus. Hem.

कारिन् (r. कृ s. इन्) faciens. H. 3. 18. 4. 16.

कारुणिक (a करुणा s. इक) misericors. Am.

कारुण्य *n.* (a करुणा miserabilis, s. य) miseratio, misericordia. H. 1. 23. Br. 1. 4.

कार्तस्वर *n.* aurum. Am.

कार्त्तिकेय *m.* (a कृत्तिका s. एय) Kârtikêyus, deus belli *Sivo* natus.

कार्त्स्न्य *n.* (a कृत्स्न totus s. य) integritas, plenitudo. Mah. 3. 4031.

कार्पण्य *n.* (a कृपण miser, s. य) miseria. Bh. 2. 7. Hit. 31. 4.

कार्मुक (*f.* की, a कर्मन् s. उक) *Adj.* opus perficiens. *Subst.* 1) *m. n.* arundo Bambos. 2) *n.* arcus. Dev. 9. 27.

कार्य (r. कृ s. य) 1) faciendus. H. 4. 44. 2) *n.* negotium, officium. H. 4. 27. Br. 2. 4.

कार्यवत् (a praec. s. वत्) officiosus. N. 7. 12.

कार्श्य *n.* (a कृश s. य) macies, *trop.* exilitas, tenuitas. Ragh. 5. 21. (Hib. *caoile* macies.)

काल् 10. *P.* (कालोपदेशे) tempus computare, *Denomin. a sq.*

काल *Adj.* niger. *Subst. m.* 1) color niger. Am. 2) tempus. 3) mors *et* nomen Yami, dei mortis. A. 7. 5. 10. 31. (Goth. *hveila* tempus - nostrum *Weile* - attenuato *â* in *ei* = *î* et adjecto *v*, sicut saepe post gutturales, e. c. in *hvas* quis = कस्, v. gr. comp. 388.; gr. καιρός; fortasse etiam ὥρα, lat. *hora; calendae*, quod, si in *calen-dae* disolveretur, responderet sanscrito कालन्द *qui tempus dat* - कालम् + द cf. composita sicut अरिन्दम - vel कालन्ध *qui tempus ponit.* Ita pars prior vocis *perendie* convenit cum scr. accus. परम् alium, gr. comp. 375. Cum काल *mors* convenit κήρ et hib. *ceal* «death and

every thing terrible»; ad काल niger retulerim κηλίς, v. sq.).

कालक *m.* (a काल s. क) 1) macula, naevus. Am.: पिप्लु. 2) jecur. Hem. (Cf. gr. κηλίς, v. काल.)

कालका *f.* nomen Asuriae cujusdam. A. 10. 7.

कालकाञ्ज (e praec. in *accus.* कालका et ज) natus Asurorum genus. A. 10. 2.

कालकूट *m.* (e काल et कूट) veneni species. Hit. 84. 16.

कालधर्म *m.* (e काल et धर्म) mors. Am.; R. Schl. I. 43. 1.

कालधर्मन् *m.* (e काल et धर्मन्) *id.* Mah. 1. 4877.

कालयाप *m.* (e काल tempus et याप nom. actionis a r. या ire in formâ *caus.* यापय्, s. अ) procrastinatio. Hit. 96. 18.

कालयापन *n. id.* Hit. 54. 3.

कालायस *n.* (e काल et आयस ferrum) ferrum. Am.

कालिमन् *m.* (a काल s. इमन्) nigritudo. Hit. 84. 16.

काली *f.* (a काल signo *fem.* ई) nomen Durgae. Dev. 9. 27.

काव्य *n.* (a कवि poëta s. य) poëma.

काश् 1. et 4. *A.* 1) lucere, splendere. Ragh. 10. 87. 2) apparere, videri. M. 43.: नै 'व भूमिर् न च दिशः ... चकाशिरे (sic legendum pro प्रकाशिरे).
c. निस् expellere, *ausleuchten.* Lass. 9. 14.
c. प्र *i. q. simpl.* Ram. III. 55. 21.: उद्यानानि प्रकाशन्ते ममा 'न्यथा. - *Caus.* (प्रकाशयामि) collustrare, illustrare; manifestare. A. 1. 2. Bh. 5. 16. Hit. 30. 20.

काश्मीर nomen regionis. Hit. 46. 14.

काष्ठ *n.* lignum. Sa. 5. 1. 2. Hit. 49. 11. (Cambro-brit. *coed,* bret. *coat;* e syllaba काष् gr. ξυ vocis ξύ-λον litteris transpotis et *â* attenuato in *v* explicari possit.)

काष्ठा *f.* minuta pars temporis, v. कला. Dev. 11. 8.

कास् 1. *A.* (दीप्तौ शब्दकुत्सायाम् *K.* कुशब्दे *V.*) 1) lucere, splendere (v. चकास्, काश् et cf. goth. *haiza* fax; Benary huc refert Κάσ-τωρ). 2) tussire. (Lith. *kòs-tu* tussio, *kós-ē-ti* tussire, slav. *kašljati*, germ. vet. *huosto* tussis, v. Pott. I. p. 278.; scot. *casad* id., cambro-brit. *pâs.*)

कास *m.* (r. कास् s. अ) tussis. Am.

कासर *m.* bos bubulus. Am.

कासार *m.* stagnum, lacus. Am.

1. कि 3. *P.* चिकेमि (ज्ञाने) scire. (Fortasse lat. *scio* praefixo *s*; hib. *ci* «see, behold», *ci-thi* «you see», *citear* «it seems, appears»; v. कित्.)

2. कि stirps interrogativa, v. किम्.

किंशारु *m.* (ut videtur, e किम् et शारु, quod simplex non invenitur, a r. शॄ laedere s. उ, v. gr. 671.) aristae spicarum. Am.

किंशुक *m.* (*Karm.* ex interrog. किम् et शुक psittacus. gr. 671.) nomen arboris (Butea frondosa). N. 12. 3.

किङ्कर *m.* (e किम् quid et कर faciens) servus, famulus. Sa. 6. 30.

किङ्किणि *f.* cingulus cum parvis tintinnabulis, vel quodvis aliud ornamentum tinniens.

किङ्किणी *f. i. q. praec.*

किङ्किणीकिन् (e praec. s. किन्) ornamento tinniente indutus. In. 5. 12.

किश्चन (*Nom.* कश्चन, काचन, किश्चन, v. gr. 284.) aliquis, quispiam, ullus. Sa. 2. 21.; *praesertim in constructione cum negativo* न, e. c. Su. 4. 3. 24. - *Accus. neut.* किश्चन *adverbialiter ponitur, praesertim in constructione cum* न, *ad exprimendum* nullo modo, neutiquam, nequaquam. Br. 1. 24. (Cum suffixo चन conferatur *hun* linguae goth., ubi *ni hvas-hun* idem valet ac sanscritum न कश्चन, v. gr. comp. 398.)

किश्चित् (Nom. कश्चित्, काचित्, किश्चित् v. gr. 284.) *id.* Br. 1. 17. Su. 1. 25. Hit. 21. 5. - यः कश्चित् *id.* Hit. 11. 5.: सुवर्णकङ्कणं यस्मै कस्मैचिद् दातुम् इच्छामि - किश्चित् *Adv.* paululum. Sa. 4. 26. Dr. 9. 24. (Particula enclitica चित् quae in dialecto Vêdicâ etiam cum Substantivis conjungitur - e. c. वयश्चित् aves a वि - est neutrum stirpis चि, quod ortum est e कि, unde formis Vêdicis माकिस्, नाकिस् respondent Zend. 𐬨𐬁𐬗𐬌𐬱 *mâ-cis*, 𐬥𐬀𐬉𐬗𐬌𐬱 *naê-cis*, v. gr. comp. 398.)

किश्चिलिक *m.* v. sq.

किम्बुलुक *m.* (fortasse e किम् et चुलुक pro चलुक, a r. चल् se movere) vermis. Am. Scribitur etiam किञ्चिलिक.

किञ्जल *m.* (e किम् et जल a r. जल् tegere s. अ) fibra loti, *v. sq.*

किञ्जल्क *m.* (ut videtur, a praecedente, s. क, ita ut किञ्जल्क mutilatum sit e किञ्जलक) Ragh. 15.52.: हिमक्लिष्टकिञ्जल्कम् पङ्कजम्.

किट् 1. *P.* (गतौ *K.*) ire. (Cf. कट्, ex quo किट् ortum esse censeo attenuato अ in इ, sicut इट् q. v. ex अट्.)

किटि *m.* (r. किट् s. इ) aper. Am.

किट्ट *n.* sordes. Am.: = मल.

किण *m.* cicatrix. Ragh. 18.47.

1. कित् 3. *P.* चिकेत्मि (cf. कि unde कित् ortum esse videtur adjecto त्, v. gr. comp. 109[b].) 1) videre, cernere, percipere, animadvertere. Rigv. apud Rosen. p. 81.3.: यथा नो मित्रो वरुणो यथा रुद्रश् चिकेतति «ut nos Mitras, Varunas, et Rudras animadvertat» (चिकेतति pro चिकेत्ति, adjecto charactere 1[mae] classis, ita ut चिकित् pro radice haberi posset); p. 100.7.: तव वज्रश् चिकिते बाह्वोर् हितः «telum conspicitur tuis in manibus positum» (praeter. redupl. hic sicut saepe in dialecto Vêdicâ praesentis loco fungitur; posset tamen etiam चिकिते pro praes. cognatae radicis कि haberi); p. 106.3.: तवे 'दु इदम् अभितश् चेकिते वसु «tua haec ubique conspicitur opulentia» (चेकिते pro चिकिते, quod supra); 140.5.: चिकेतदु अस्मै «animum advertat huic» (चिकेतदु pro चिकेद् (चिकेत्) sicut supra चिकेतति pro चिकेत्ति). 2) scire, nosse. Rigv. p. 137.4.: य ईञ् चिकेत गुहा भवन्तम् «qui eum novit in specu versantem»; p. 144.4.: चिकित्वान् अग्निम् पदे परमे तस्थिवांसम् «cognoscens Agnim loco summo insistentem». (In utroque tamen loco significationem cernere, percipere praetulerim; grammatici vero hanc radicem explicant per ज्ञाने *K.* मतौ *V.*)

2. कित् 1. *P.* (रोगापनयने *K.* संशयेच्छावासरोगेषु *V.*) sanare; dubitare; desiderare; habitare; valere. *In dialecto Vêdicâ* कित् cl. 1. *item significat* cernere, animadvertere. Rigv. p. 3. 2.

कितव *m.* lusor, aleator. N. 17.37.

किन्तु (किम् + तु) sed, autem, vero. Hit. 10. 11. 86. 4.

किन्नर (*Karmad.* e किम् quid, et नर vir, v. gr. 671.) nomen ordinis Geniorum, qui Kuvêri sunt famuli et coelestes cantores et fidicines.

किन्नु (किम् + नु) 1) an, num. N. 10. 10. 12. 98. 2) quanto minus, nedum. Bh. 1. 35.

1. किम् (Nom. कस्, का, किम्, gr. 273.) quis; - *Nota locutionem cum gen. personae et instr. rei, ad exprimendum,* quid prodest? *e. c.* N. 12. 90.: को नु मे जीवितेना 'र्थस् तम् ऋते पुरुषर्षभम्; Ragh. 2. 53.: किन् राज्येन तद्विपरीतवृत्तेः; *nonnunquam part. fut. pass. radicis* कृ *additur, e. c.* Lass. 12. 20.: किम् बहुना मम भाषितेन कर्तव्यम्. *In hujusmodi locutionibus part. pass. praet. gerundii loco fungitur, e. c.* Dr. 7. 4. H. 4. 2. - *Antecedente quopiam vocabulo interrogativo* aliquis; Bh. 2. 21.: कथं स ... कङ् घातयति हन्ति कम्; *cum sequente* अपि aliquis, quispiam. Hit. 4. 7.; *cum antecedente relativo et sequente* अपि quisque, quicunque. N. 26. 9. (Litth. *kas* accurate convenit cum nomin. masc. कस्; goth. *hva-s* quis? = कस्, *hvô* quae? = का, *hva-ta* quid? = obsoleto कत्, zendico [Zend] *ka t*; lat. *quis, quid,* a Th. कि *quo, quod* (= कत्), *qui, quorum, quos,* a Th. क; de fem. et neut. pl. *quae* pro *quâ* = goth. *hvô* v. gr. comp. 387. 394.; ad Th. कि etiam pertinet lat. *hi-c, ci-s, ci-tra,* l. c. 394. 395. et goth. *HI*, unde *hi-mma, hi-na, hi-ta, hidrê,* angl. *he, hi-s, hi-m,* l. c. 397.; gr. ΠΟ, jon. ΚΟ (πότερον, κό-τερον, πῶς, κῶς etc.); slav. *ky-ĭ, ka-ja, ko-e,* gr. comp. 388.; hib. *cia,* scot. *co,* cambro-brit. *pa* quid?)

2. किम् *Adv.* 1) cur. Br. 3. 2. 2) an, num. Hit. 39. 4.: अस्मिन् निर्जने वने कदाचित् किम् व्याधा सञ्चरन्ति; v. किन्नु, किम्वा. 3) utrum *ob.* Hit. 53. 18. 4) *Cum sequente* पुनर् (किम् पुनर्) quanto magis *vel* quanto minus. Bh. 9. 33. A. 5. 2.

किमर्थम् *Adv.* (*Tatp.* e किम्, tanquam interrogativi stirpe

cum vi genitivi, et अर्थम् v. अर्थ) cur, quam ob rem. H.4.28.

किमु v. उ.

किमुत *Adv.* (किम् + उत) nedum, ne dicam. Ragh.2.62.

किम्पचान (e किम् et पचान coquens a r. पच् s. partic. praes. *atm.* आन pro मान) miser. Am.

किम्पुरुष *m.* (e किम् et पुरुष vir) *i. q.* किन्नर. Am.

किम्वदन्ती *f.* (e किम् et वदन्ती part. praes. fem. radicis वद् dicere) rumor, fama. Hit.39.7.

किम्वा (किम् + वा) an, num. Ur.6.1.infr.

कियत् (Nom. कियान्, कियती, कियत्, a stirpe interr. कि s. अत् e वत् abjecto व्, mutato इ stirpis कि in इय् ex euphon. lege 51., v. इयत्) quantus, quot. Hit.56.16.Pat.4. — कियत् *Adv.* aliquantulum, paululum. Hit.86.6.

किर *m.* (r. कॄ s. अ) aper.

किरण *n.* (r. कॄ s. अन) radius luminis. Ragh.5.74.

किरात *m.* Kirâtus, homo ferus, silvas vel montes habitans et venatu vivens.

किरीट *m.* diadema, tiara. A.5.13.

किरीटिन् (a praec. s. इन्) 1) diadematus, tiaratus. A.1.3. Bh.11.17. 2) cognomen Arg'uni. Dr.5.15.

किर्मीर (ut videtur, a r. कॄ) 1) varius, versicolor. Am. 2) *m.* malus aurantia. (Cf. gr. κιρρός.)

1. किल् 6. *p.* (शैत्यक्रीडनयोः *k.* शैत्ये क्रीडे *v.*) frigidum esse; ludere; album esse; (v. केलि et cf. hib. *cal* «a joke» ejectâ vocali radicali post Gunae incrementum.)

2. किल् 10. *p.* (क्षेपे *k.* नुदे *v.*) jaculari; mittere.

किल sane, certe, profecto. In.5.28. Br.3.11. N.12.19.

किल्बिष 1) *Adj.* improbus, scelestus. Ram.III.75.43.: कर्म किल्बिषम्. 2) *Subst.n. a*) peccatum. Bh.3.13. 6.45. *b*) piaculum. R.Schl.I.62.7.

किशल *m.n.* gemma *arboris*, palmes, surculus, v. किसल.

किशलय *m.n. id.* v. किसलय.

किशोर *m.* pullus. R.Schl.II.20.20.

किष्क् 10. *a.* (वधे *v.*) occidere. (Hib. *ceasaim* «I torment, crucify, vex».)

किष्कु *m.f.* cubitus. Mah.2.20.

किसल *m.n.* i.q. किशल.

किसलय *m.n. id.* Ur.57.6.infr.

कीकस *n.* os, ossis. Am.

कीचक *m.* arundo bambos vento stridens. Ragh.2.12.4.73.

कीट् 10. *p.* (बन्धे *k.* बन्धवर्णयोः *v.*) ligare; tingere.

कीट *m.* insectum, vermis. Hit.8.7. (Gr. κίς.)

कीदृश (gr.287.) qualis? Hit.4.21. (Prâkr. केरिस, slav. *ko-lik*, Th. *ko-liko*, gr. πη-λίκος, goth. *hvê-leiks*, Th. *hvê-leika*, nostrum *we-lcher*, lat. *quâ-lis*, v. ईदृश et gr. comp.417.)

कीर *m.* psittacus. Am.

कीर्ण v. कॄ, gr.609.

कीर्त् v. कृत्.

कीर्ति *f.* (r. कॄ s. ति, v. कृत्) gloria. N.20.33.

कील् 1. *p.* (बन्धे) ligare.

कील *m.* 1) flamma. Am. 2) palus, sudes, stipes. Am.: = शङ्कु, v. sq.

कीलक *m.* (a praec. s. क) lignum transversarium. Hit.49.11.13.15.

कीला *f.* i.q. कील.

कीलाल *n.* 1) aqua. 2) sanguis. Am.

कीश *m.* simia. Am.

1. कु 1. *a.* 2. *p.* 9. *p.* कवे, कौमि, कुनामि (शब्दे) sonare.

2. कु 6. *a.* कुवे (आर्त्तस्वरे) gemere. (Hib. *caoi, caoidh* «lamentation, mourning», *caoidhim* «I lament, mourn, grieve».)

3. कु *stirps interrogativa, unde descendunt Adverbia* कुतस् *et* कुत्र. *In initio compositorum nuda stirps adhibetur ad exprimendam contemptionem vel deminutionem* (v. gr. 273.)

कुंस् 10. *p.* (भाषार्थे *k.* भासने *v.* scribitur कुस्, gr.110[a].) loqui; splendere. (*cf.* कस्, goth. *hausja*, nst. *höre.*)

कुक् 1. *A.* (आदाने) capere, sumere.

कुकर (ex कु et कर manus) manum intortam *vel* debilem, languidam habens. Am.

कुकृत्य *n.* (e कु et कृत्य *n.* faciendum, negotium) negotium exiguum, leve. Hit. 76. 14.

कुक्कुट *m.* gallus. Hit. 106. 17.

कुक्कुभ *m.* Phasianus gallus. Am.

कुक्कुर *m.* canis. Hit. 50. 3.

कुक्षि *m.* venter, uterus. Ragh. 10. 66.; *trop.* Ragh. 2. 38.: अद्रिकुक्षि; A. 5. 11.: समुद्रकुक्षि· (Lat. *coxa, coxendix,* gr. *κοχώνη*? germ. vet. *bûh,* nostrum *Bauch,* mutatâ gutturali in labialem.)

कुङ्कुम *m.* crocus. Am. (Fortasse *κρόκος, crocus* per metathesin e *κόρκος, corcus,* mutatâ nasali in *r,* v. gr. comp. 20.)

1. **कुच्** 1. *P.* (रोधपर्ककौटिल्यलेखनेषु) impedire, includere; conjungere, miscere, tangere; inflexum esse; ire. V. कुञ्च्.

2. **कुच्** 1. *P.* (तारशब्दे) altum, acutum sonum edere.

3. **कुच्** 1. 6. *P.* (सङ्कोचे) curvare, inflectere. V. कुञ्च्.
c. सम् *id.* Bhar. 3. 74.: गात्रं सङ्कुचितम्. — *Caus. id.* Mah. 1. 2843.: केचिद् गजाः ... सङ्कोच्या ऽग्रकरान् भीताः प्रद्रवन्ति स्म·

कुच *m.* (r. कुच् s. अ) mamma; N. 12. 66. cf. चुचुक, चूचुक·

कुचाग्र *n.* (e praec. et अग्र) papilla. Am.

कुज् 1. *P.* (स्तेयकरणे *K.* स्तेये *V.*) furari.

कुञ्च् 1. *P.* inflexum esse. कुञ्चित cincinnatus. In. 5. 6. *ubi* कुश्चित *pro* कुञ्चित *legendum.* (Hib. *cuachaim* «I fold, plait», *cuach* «a curl», *cuachach* «curled, frizzled»; v. कुच्.)
c. वि corrugari. Mah. 1. 4112.: विकुञ्चितललाटभृत्·

कुञ्ज् 1. *P.* (अव्यक्ते शब्दे *K.* scribitur कुज् gr. 110[a].) sonare.

कुञ्ज *m.n.* 1) locus repentibus plantis abundans. In. 1. 25. 2) umbraculum, casa frondea. 3) elephanti dens prominens. 4) maxilla inferior.

कुञ्जर *m.* (a praec. sgnf. 3. suff. र) elephantus. Nom. pr. Dr. 2. 11.

कुञ्जररूपिन् (a कुञ्जररूप elephanti forma s. इन्) elephanti formam habens. Su. 2. 20.

1. **कुट्** 6. *P.* (कौटिल्ये) inflexum esse, v. कुटिल.
c. प्र torrere, assare. Mah. 1. 2842.: भक्षयन्ति स्म मांसानि प्रकुट्य विधिवत् तदा; v. sq. et कुट्ट्.

2. **कुट्** 10. *A.* (प्रतापने) calefacere, urere. (Cf. 2. कुट्ट्, कुट्ट्. Hib. *cuatan* sol. v. Pict. p. 23.)

कुट *m.n.* hydria. Am.

कुटि *m.f.* (r. कुट् s. इ) casa. Am. (Cf. angl. *hut,* nostrum *Hütte.*)

कुटिल (r. कुट् s. इल) curvus, inflexus, flexuosus. Dev. 2. 8.

कुटुम्ब् 10. *A.* (धृत्याम्) tenere, ferre, perferre.

कुटुम्ब *m.* progenies, stirps. Ragh. 7. 68.

कुटुम्बक (a praec. s. क) 1) *Adj.* propinquus, cognatus. 2) *n.* familia. Hit. 21. 2.

कुटुम्बिन् (a कुटुम्ब s. इन्) pater familias. Ur. 36. 15.

कुटुम्बिनी *f.* (a praec. signo *fem.* ई) uxor. Ragh. 8. 85.

1. **कुट्ट्** 1. *P.* (प्रतापने) calefacere, v. 2. कुट्.

2. **कुट्ट्** 10. *P.* (छेदने *K.* कुत्सान्छिदोः *V.*) scindere; contemnere.

कुट्टनी *f.* (ut videtur, a r. कुट्ट् s. अन in *fem.*) lena, libidinis ministra, *Kupplerin.* Hit. 11. 8.

कुट्टिम *m.n.* pavimentum. Ragh. 11. 9.

कुड्मल *m.n.* calyx efflorescens. Hit. 39. 15.

कुठ *m.* arbor. Am.

कुठार *m.* (e praec. et अर a r. ऋ s. अ) securis. Ram. I. 4. 20.

कुठारी *f.* (*Fem.* praec.) *id.*

कुड् 6. *P.* (बाल्ये *K.* अदने *V.*) puerilem esse; edere.

1. **कुण्** 6. *P.* (शब्दोपकरणयोः) sonare, adjuvare. (Cf. कण्, क्वण्, चण्, स्वन्, lat. *cano, sono,* lith. *z̀wanù* sono.)

2\. कुण् 10. *P.* (आमन्त्रणे *K.*) salutare, valedicere.

कुणप *m.* corpus mortuum. AM.

कुणि *m. i.q.* कुकर. AM.

कुण्ठ् 1. *P.* (वैकल्ये, scribitur कुठ्, gr. 110^a.) conturbatum, mutilatum, dirutum esse.

कुण्ठ् 1. *P.* (आलस्ये *K.* प्रतिघाते वैकल्ये आलस्ये *V.*; scribitur कुठ्, gr. 110^a.) claudum, mutilatum, pigrum esse; *v. sq.*

कुण्ठ (r. कुण्ठ् s. अ) segnis, tardus, piger. AM.: मन्दः क्रियासु यः.

1\. कुण्ड् 1. *P.* (वैकल्ये, scribitur कुड्, gr. 110^a.) i.q. कुण्ठ्.

2\. कुण्ड् 1. *A.* (दाहे, scribitur कुड्, gr. 110^a.) urere, cf. कुठ्.

3\. कुण्ड् 10. *P.* (रक्षणे, scribitur कुड्, gr. 110^a.) servare, tueri.

कुण्ड 1) *n.* urceus, urna, hydria. MAH. 1.4500. 4504. 2) caverna in terrâ facta ad servandum ignem sacrum. 3) puteus. RAGH. 1.84. 4) adulterino sanguine natus e feminâ, vivente marito. AM.

कुण्डक *m.* (a praec. s. क) *i.q.* कुण्ड *m.* sgfc. 1. UP. 45.

कुण्डल *n.* 1) annulus. N. 14.3. (v. gr. 653.) 2) annulus de auricula suspensus. 3) vinculum, armilla, collare, monile.

कुण्डलिन् (a praec. s. इन्) *Possess. praec.*

कुण्डलीकृत *Adj.* (e कुण्डल et कृत, v. gr. 653.) annulus factus. N. 14.3.

कुण्डिन *n.* nomen urbis Vidarbhorum. N. 21.2.

कुतस् (a कु q.v. s. तस्) 1) unde? H. 2.24. 4.27. 2) nedum, multo minus. BH. 4.31.; *sequente* एव. IN. 1.17. BR. 1.28.

कुतुक *n. i.q. sq.* AM.

कुतूहल *n.* 1) voluptas. N. 1.16. 13.48. 2) curiositas, cupiditas et studium novarum rerum. SAK. 19. 6. infr. UP. 78.

कुत्र (a कु q. v. s. त्र) ubi?

कुत्रचित् (e praec. et चित्) alicubi.

कुत्स् 10. *A.* 1) spernere, contemnere. RAM. I. 49. 18.: कुत्सिता विचरिष्यथ. 2) conviciari, maledicere. DHRIT. 57.: कुत्सयित्वा वचोभिः; *Part. praes. P.*: कुत्सयन् MAH. 1.5286. (Lith. *kussinu* adversor.)

कुथ् 4. *P.* (पूतीभावे *K.* पूतित्वे *V.*) foetere (cf. पूय्).

कुथ *m.* elephanti tegmentum versicolor. AM.

कुथा *f. id.*

कुन्त *m.* jaculum uncinatum. AM. (= प्रास).

कुन्तल *m.* capillus. TSCHAUR. 4.

कुन्ती *f.* 1) nomen regionis. H. 1.31. 2) regis Pândûs uxor.

1\. कुन्थ् 1. *P.* (हिंसा सङ्क्लेशयोः *K.* क्लेशे वधे *V.*, scribitur कुथ्, gr. 110^a.) offendere, laedere, ferire, vexare, occidere. (Cf. lat. *quatio, per-cutio* et scr. पुथ् quod ex कुथ् mutatâ gutturali in labialem ortum esse censeo.)

2\. कुन्थ् 9. *P.* कुथ्नामि (gr. 387.) *id.*

कुन्द *m. n.* jasmini species, jasminum multiflorum *vel* pubescens. AM.

कुन्द्र् 10. *P.* (अनृतभाषणे *K.* मिथ्योक्तौ *V.*; scribitur कुद्र्, gr. 110^a.) mentiri.

1\. कुप् 4. *P.* irasci. HIT. 76. 13.; *cum dat. pers.* RAGH. 3. 56.: चुकोप तस्मै स भृशम्. कुपित iratus. N. 20.32. - *ATM. cum accus.* RAM. I. 39. 7: कुप्यते देवान्. - (Lat. *cupio*, nostrum *hoffe*, angl. *hope*.)

c. अति valde irasci. RAM. III. 72. 66.

c. प्र *i.q. simpl.* HIT. 74. 8. *Caus.* MAN. 9. 314.: को न नश्येत् प्रकोप्य तान्.

2\. कुप् 10. *P.* (भाषार्थे *K.* द्युतौ *V.*) loqui; splendere. (Cf. hib. *cubhas* «a word, a promise»; huc etiam trahi possit lat. *cupo* in *nun-cupo*; goth. *HUF* lamentare.)

कुपूय (e कु et पूय pus) vilis, abjectus. AM.

कुप्य *n.* quodvis metallum excepto auro et argento, ut cuprum etc. AM.

कुब्ज gibbosus, gibberosus. AM. (Lith. *kuprà* gibber, *kupótas* gibbosus, gr. *κυφός, κύπτω*, lat. *gibbus, gibba, gibber;* fortasse etiam nostrum *Höcker*, mutatâ labiali in gutturalem.)

कुब्जक (a praec. s. क) *id.* Lass. 32. 13.

कुमार् 10. *P.* (Denominativum a sq.) ludere.

कुमार *m.* (ut mihi videtur e कु et मार - a r. मृ - quod secundum originem suam virum significare possit, sicut मर्त्य q. v.) 1) puer qui ad quintum annum nondum pervenit. Br. 2. 7. N. 1. 8. 2) princeps juventutis, regni heres. Am.: = युवराज. 3) cognomen Kârtikêyi. (Gr. κόρος, κοῦρος ejectâ syllabâ mediâ; huc etiam retulerim μεῖραξ, μειράκιον abjectâ priore compositi parte.)

कुमारव्रत *n.* (e praec. et व्रत) votum coelibatûs. Ur. 77. 5. infr.

कुमारी *f.* (a कुमार signo *fem.* ई) puella, *a decimo usque ad duodecimum annum.*

कुमाल् 10. *P.* (ortum est e कुमार् mutato र् in ल्) i. q. कुमार्.

कुमुद् *f. i. q. sq.*

कुमुद *n.* 1) Nymphaea esculenta alba. 2) Nymphaea rubra.

कुमुदिनी *f.* (a praec. s. इन् in *fem.*) *cumudis* floribus abundans locus.

कुमुदिनीनायक (e praec. et नायक ductor, dux, dominus) luna. Hit. 79. 5.

कुमुद्वत् *n.* (a कुमुद् s. वत्) 1) lotis abundans. Ragh. 4. 19. 2) *m. n.* i. q. कुमुदिनी. Am.

कुमुद्वती *f.* (a praec. signo *fem.*) 1) i. q. कुमुदिनी. Sak. 52. 6. infr. 2) nymphaeae species, Wils. «Menyanthes indica or cristata». Ragh. 6. 36.

कुम्ब् 10. *P.* (छादने *K.* स्तृत्याम् *V.*; scribitur कुब्, gr. 110[a].) tegere; sternere.

कुम्भ *m.* 1) vas aquarium, urna. N. 23. 11. 2) modi frumentarii genus. 3) tumor in superiore parte frontis elephanti, Wils. «There are two of these projections, which swell in the rutting season.» Dev. 3. 13. (Cf. κύμβη.)

कुम्भकार *m.* (e praec. et कार factor) figulus.

कुम्भयोनि *f.* (*Bah.* e कुम्भ et योनि) nomen Apsarasis cujusdam. In. 2. 30.

कुम्भिन् *m.* (a कुम्भ s. इन्) elephantus. Hem.

कुम्भिल *m.* fur.

कुम्भीर *m.* crocodilus. Am.; Wils. «*the crocodile of the Ganges, the longnosed alligator*».

कुम्भीरक *m.* (a praec. s. क) fur. Ur. 32. 8. infr., cf. कुम्भिल.

1. कुर् 6. *P.* (शब्दे) sonare.

2. कुर् v. कृ, gr. 383.

कुरङ्ग *m.* antilope. Ur. 77. 9. infr.

कुरर (r. कुर्) *m.* haliaeetus. N. 12. 113.

कुररी *f. Fem.* praec.

कुरु *m.* Nom. pr., unus e majoribus Dhritarâschtri et Pândûs.

कुरुक्षेत्र *n.* (e कुरु et क्षेत्र) nomen regionis prope urbem *Dehli.*

कुरुरी *f. probabile ter* i. q. कुररी, *scilicet* haliaeetus femineus. N. 11. 20. A. 10. 63. (in ed. Calc. legitur कुररी).

कुरुवक *m.* nomen plantae, Wils. «1) *The crimson amaranth.* 2) *A purple species of barleria.* 3) *Also a yellow kind.*»

कुर्द् 1. *A.* (क्रीडायाम्) ludere, cf. कूर्द्, गुद्.

कुल् 1. *P.* (बन्धुसंहत्योः) colligere; cognatum esse.
c. आ turbare, perturbare. Hit. 39. 20.: स्मराकुलितमति; Ram. III. 71. 10. शोकेन "कुलितेन्द्रिय. Cum वि + आ *id.* Ram. I. 45. 7.: क्रोधव्याकुलित.
c. सम् *id.* Ram. III. 49. 2.: सङ्कुलितेन्द्रिय.

कुल *n.* (r. कुल् s. अ) familia, genus. H. 4. 5. Br. 2. 14. (Hib. *gaol* «a family or kindred».)

कुलगिरि *m.* (e praec. et गिरि) mons principalis, *quorum septem enumerantur,* v. कुलभूभृत्.

कुलटा *f.* femina impudica. Am.; Mr. 288. 11.

कुलभूभृत् *m.* (e कुल et भूभृत्) i. q. कुलगिरि. Ragh. 17. 78.

कुलस्त्री *f.* (*Tatp.* e कुल et स्त्री femina) femina generosâ stirpe orta. N. 18. 8.; v. sq.

कुलाङ्गना *f. id.* Sa. 7. 15.

कुलाय *m.* (e कुल et अय a r. इ ire s. अ) nidus. Am.

कुलिश *n.* fulmen. Dev. 8. 34.

कुलीन (a कुल s. ईन) nobilis, generosus. N. 17. 42.

कुलीर *m.n.* cancer. Hit. 114. 9.; zodiaci constellatio. R. Schl. I. 19. 8.

कुल्य (a कुल s. य) *Adj.* 1) familiaris. Bhar. 3. 24. 2) generosâ stirpe ortus. *Subst.n.* (ut videtur, a r. कुल् s. य) os, ossis. Am.

कुल्या *f.* (r. कुल् s. य in *fem.*) 1) flumen. Ragh. 7. 46. 2) canalis. Sak. 7. 12. Ragh. 12. 3.

कुवल *n.* lotus flos. Am.

कुवलय *n. id.* Am.

कुवाद (ex कु et वाद dicens) maledicus, calumnians. Am.

कुवेर *m.* (*karm.* e कु et वेर *m.n.* corpus) Deus divitiarum, *sic dictus propter deformitatem suam; fingitur enim cum tribus cruribus et octo dentibus.*

कुवेल *n.* lotus flos. Hem.

1. कुश् 4. *P.* (श्लिषि) amplecti, v. कुस्. (Fortasse gr. κύω, κυ-νέω abjectâ consonante finali.)

2. कुश् 1. et 10. *P.* द्युतौ splendere.

कुश 1) *m.n.* graminis species (Poa cynosuroides) quam Indi venerantur et in multis sacris ritibus adhibent. 2) *n.* aqua. Am.; v. कुशेशय.

कुशल 1) salvus, felix, prosper. N. 16. 29. Bh. 18. 10. 2) habilis, dexter, peritus, gnarus. In. 2. 28. N. 12. 83. 19. 18. 22. 12. 3) *Subst.n.* salus, fortuna, prosperitas. N. 2. 16. 12. 71. 13. 31. 22. 2.

कुशलिन् (a praec. s. इन्) salvus, felix. N. 2. 16. 16. 29.

कुशूल *m.* horreum, granarium. Hit. 5. 10. 66. 13. 18. 19.

कुशेशय *n.* (e कुशे in aqua et शय qui jacet) lotus flos. Ragh. 6. 18.

कुष् 9. *P.* (निष्कर्षे) extrahere; *cf.* कृष्.

कुष्ठ *n.* (e कु et स्थ) leprae. Am.

कुस् 4. *P.* i.q. कुश्.

कुसरित् *f.* (e कु et सरित् fluvius) fluvius tenui aquâ. Hit. 30. 7.

कुसुम *n.* flos.

कुसुमाकर *m.* (florum multitudinem habens, e praec. et आकर fodina, multitudo) ver. Bh. 10. 35.

कुसुमित (a कुसुम s. इत) floridus. Sa. 4. 26.

कुसुमेषु *m.* (e कुसुम et इषु sagitta) nomen Anangi.

कुस्म् 10. *A.* (कुस्मिते *V.*) distorto vultu ridere. (Luce clarius est verbum कुस्मये compositum esse e particula कु et स्मये rideo a r. स्मि; scribendum igitur est कुस्मि, quod secundum 1mam cl. format कुस्मये.)

कुह् 10. *A.* (विस्मारणे *K.* विस्मापने *V.*) decipere, fallere; *v. sq.*

कुहक *m.* (r. कुह् s. अक) 1) deceptor. 2) actio decipiendi, destitutio. Hit. 129. 22.

कुहन *m.* (r. कुह् s. अन) n. pr. Dr. 2. 11.

कुहना *f.* (r. कुह् s. अन in *fem.*) simulatio pietatis, sanctitatis. Am.

कुहर *n.* caverna, specus. Hit. 58. 2.

1. कू 6. *A.* कुवे (शब्दे *K.* आर्तस्वरे *V.*) sonare; gemere. (Cf. कूज्, κωκύω.)

2. कू 9. *P.A.* कुनामि कुने. *id.*

कूज् 1. *P.* sonare *praesertim de avibus.* R. Schl. prooem. 1.: कूजन्तम् ... वन्दे वाल्मीकिकोकिलम्; *de arundine* Ragh. 2. 12.; v. कूजित.

c. अव *id.* Ram. III. 70. 12.: विहगो भृङ्गराजो ऽयम् ... कोकिलेना ऽवकूजति.

c. उप *id.* N. 12. 113.: चक्रवाकोपकूजित.

c. निस् *id.* Ram. III. 69. 36.: निष्कूजन्तः शुभा गिरः.

कूजित *n.* (r. कूज् s. त) sonitus. Ragh. 9. 26.: षट्पदकोकिलकूजितम्; 4. 62.: शार्ङ्गकूजित.

1. कूट् 10. *P.* (दाहे मन्त्रे) urere; consulere, deliberare. (Cf. angl. *heat, hot;* island. vet. *hiti* calor, *heitr* calidus, nostrum *Hitze, heifs.* V. 2. कुट्.)

2. कूट् 10. *A.* (अप्रसादे *K.* अप्रसादाप्रदेः *V.*) inclementem, non faventem, non munificum esse.

कूट *m.* (r. कूट् s. अ) 1) vertex, cacumen. N. 12. 8. 2) acervus, v. कूटशस्. 3) fraus. Mah. 1. 2476.: न कूटमानैर् वणिजः पण्यम् विक्रीणते तदा; v. कूटबन्ध.

कूटक *n.* (r. कूट् s. अक) vomer. Am.

कूटबन्ध *m.* (e कूट fraus et बन्ध) laqueus, *Fallstrick.* Ragh. 13.39.

कूटशस् *Adv.* (a कूट s. शस्) acervatim. A. 9.5.

कूड् 6. *P.* (घसने *K.* घान्ये भत्ते *V.*) edere; solidum esse.

कूण् 10. *P. A.* (सङ्कोचे) curvare, inflectere.

कूप् 10. *P.* (दौर्बल्ये) debilem esse.

कूप *m.* 1) fovea, cavum, specus. 2) puteus. Bhar. 2.41. (Gr. κύπη, russ. копаю fodio.)

कूर्द् 1. *A.* (क्रीडायाम्) ludere, v. कुर्द्. (Huc trahi possit lat. *lūdo,* ita ut ortum sit ex *ūldo* pro *ūrdo,* abjectâ gutturali sicut in *amo* - v. कम् - et litteris transpositis.)

कूर्दन *n.* (a praec. s. अन) ludus, jocus. Am.

कूर्म *m.* testudo. N. 12.113. (Fortasse gr. κλέμμυς, χέλυς, χελώνη quodam modo cum कूर्म cohaerent, mutato *r* in λ.)

कूर्मपृष्ठोन्नत *Adj.* (*karm.* e कूर्मपृष्ठ testudinis tergum et उन्नत, v. नम् praef. उत्, erectus) testudinis tergi instar erectus, altus (convexus). In. 5.12.

कूल् 1. *P.* (आवरणे *K.* आवृतौ *V.*) tegere, protegere, *v. sq.*

कूल *n.* (r. कूल् s. अ) ripa, littus. R. Schl. I. 1.28.: गङ्गाकूले. (Hib. *cul* «custody, guard, defence; the back part of any thing»; *col* «an impediment, a prohibition».)

कूवर *m. n.* temo.

1. **कृ** 8. *P. A.* करोमि, कुर्वे (irreg. v. gr. 383.; in dial. Véd. haec radix sequitur 5tam cl., e cujus charactere नु signum 8vae cl. उ abjecto न् ortum est) agere, facere, efficere, exercere. Bh. 13.31.: न करोति; Hit. 6.19.: यथा मृत्पिण्डतः कर्ता करोति यद् यद् इच्छति; N. 1.26.: मानुषीङ् गिरङ् कृत्वा; 8.18.: कुरु मद्वचः; 17.39.: प्रसादङ् कुरु; Dev. 3.23.: कोपङ् चक्रे; Br. 3.2.: क्रियताङ् श्रमम्; H. 4.22.: विक्रमङ् चक्रतुः परम्; Br. 2.32.: व्यवसायङ् करोमि. — *Cum gemin. accus.* facere aliquem aliquid. Nalod. 4.23.: अकृत मुदा यन्तारन् तम्; Ragh. 2.46.: अन्धकारं शकलानि कुर्वन् tenebras dividens, *ad litt.* in frusta vertens. *Nonnunquam nomen rei, in quam aliquid vertitur, suffixo* सात् *instruitur, e.c.* Ragh. 8.20.: अकरोद् ... द्विषदारम्भफलानि भस्मसात्. Notetur praecipue locus in Ragh. (16.25.) ubi forma in सात् Adjectivi vice fungitur: कुशावतीं श्रोत्रियसात् स कृत्वा Kuśavatim (urbem) sacerdotum propriam postquam fecerat (Schol. ed. Calc.: श्रोत्रिया वैदिका तेषु अधीनाङ् कृत्वा). — *Cum vocibus in adverbium* वत् (instar) *exeuntibus* putare, aestimare, e.c. Lass. 34.16.: राज्यन् तृणवत् कृत्वा. — *Cum* मनसा *sequente accusativo* mente concipere, *aliquid* cogitare, recordari *aliquid, e.c.* Mah. 1.7051.: मनसा कृत्वा कृष्णाम्. — पदङ् कर्तुम् pedem ponere, Lass. 84.10.; उत्सङ्गे vel अङ्के कर्तुम् in gremium tollere. Sa. 5.5.: उत्सङ्गे ऽस्य शिरः कृत्वा निषसाद महीतले; P. 29.: इत्य् अङ्के पाटलीङ् कृत्वा — उदकङ् कर्तुम् aquam *Manibus* libare. Ram. III. 73.33.: क्रियताम् उदकम् पितुः — कालङ् कर्तुम् tempus constituere. Mah. 1.8469.: -चक्रे. — *Nota constructionem part. fut. pass. cum gen. pers. et instr. rei, antecedente* किम् q.v. sive न; e.c. Lass. 32.7.: नच पुत्रेण मे कार्यं स्वजनेर् ना ऽपि बान्धवैः । न पित्रा नै ऽव मात्राच त्वं हि स्वामिन् गतिर् मम. — *Caus. pass.* Bh. 3.5.: कार्यते ह्य् अवशः कर्म. — *Desid.* N. 8.3.: चिकीर्षन्तीच तत्प्रियम्. (Hib. *caraim* «I perform, execute», *ceard* fem. «an art, trade, business, function» = कृति, e कर्ति; *sucridh* «easy» = सुकृत; cambo-brit. *creu* formare; island. *ger-dh* fem. actio, Th. *gerdhi* = कृति cum gutturali mediâ pro aspiratâ, quam ex generali lege exspectaveris, v. gr. comp. 87.; germ. vet. *karawan* praeparare, nostrum *gar* de cibis. Lat. *creo, caer-e-monia, ars,* quod e *cars* mutilatum et cum scr. कृति pro कर्ति et cum supra memorato hib. *cear-dh,* quod item artem significat, cohaerere censeo; *paro* mutatâ gutturali in labialem; fortasse etiam *pario* et *pareo* (obedio) huc pertinent, ita ut *pareo* cum forma caus. कारयामि conveniat, quum omnia 2dae conjug. verba originem trahant e scr. 10ma classi, vel, quod ad

idem redit, e formâ caus., cujus characterem अय in dialecto prâcr. in ए correptum videmus; v. gr. comp. 109[a].6. E graecâ linguâ conferatur κραίνω, et πράσσω a rad. ΠΡΑΓ, cujus γ e F ortum esse potest, ita ut αγ formae ΠΡ-ΑΓ ad characterem 8[vae] cl. gunatum reducendum sit, qui ante vocales sonat अव्, e. c. अकरवम्.)

c. अधि praeponere *alqm. alicui rei* MAN. 8. 11.: राज्ञश्चा ’धिकृतो विद्वान्. 2) in animo habere, spectare, appetere. SAK. 34. 7.: अहन् तु ताम्... शकुन्तलाम् अधिकृत्य ब्रवीमि; 44. 13.: ताम् अधिकृत्य प्रहरति; RAGH. 11. 62.: शान्तिम् अधिकृत्य.

c. अनु imitari. MAH. 1. 3325.: न तत् प्राज्ञो ’नुकुर्वीत.

c. अप 1) abstrahere, abripere. RAM. I. 51. 13.: शब्देना ’पकृतस् तेन. 2) offendere. अपकृत *n.* offensio. H. 4. 3.

c. अभि *i. q. simpl.* SU. 2. 26.: कुरुक्षेत्रे निवेशम् अभिचक्रतुः.

c. अलम् ornare. N. 2. 11. - c. अलम् praef. सम्: समलङ्कृ *id.*

c. आ praef. अप 1) auferre, demere. RAGH. 6. 57.: अपाकृतस्वेदलवा. 2) relinquere. RAGH. 7. 47.: शिवा भुशच्छेदम् अपाचकार (Schol. Calc. = तत्याज).

c. आ praef. उप tradere, dare. N. 25. 16.: तद् उपाकर्तुम् इच्छामि (Schol. Nil. उपाकर्तुम् per दातुम् explicat).

c. आ praef. निर् arcere, repellere, rejicere, repudiare, irritum facere. SU. 2. 15.: शापाः ... वरदाननिराकृताः; RAM. I. 39. 3.: क्रोधात् सा निराकृता; R. Schl. II. 8. 37.: दर्पान् निराकृता पूर्वन् त्वया ... राममाता सपत्नी ते.

c. उप juvare, auxilium ferre, prodesse. HIT. 57. 12.: अनुपकुर्वाणो न कस्या ’प्य् उपायनङ् गृह्णीयात्; RAGH. 17. 58., *v. infra praef.* वि. - उपकृत *n.* auxilium. BR. 1. 9. V. उपकर्तृ etc.

c. नि offendere, vexare. N. 19. 5.: मया क्षुद्रेण निकृता; 14. 15.: निकृतो दुःखेन.

c. निस् rejicere, repudiare, despicere (v. निराकृ). DEV. 1. 31.: निष्कृतः पुत्रैः.

c. प्र 1) facere. N. 3. 25.: बुद्धिम् प्रकुरुष्व यथे ’च्छसि; GHAT. 18.: हृदयम् मे प्रकरोषि किं सदाहम्. 2) vitium afferre *virgini.* MAN. 8. 370.: या तु कन्याम् प्रकुर्यात् स्त्री.

c. प्र praef. वि vexare. RAGH. 10. 75.: रक्षोविप्रकृतौ.

c. प्र praef. सम् facere. MAH. 1. 2387.: तुण्डयुद्धम् ... सम्प्रचक्रतुः.

c. प्रति 1) mutuum officium praestare, gratiam referre. प्रतिकृत *n.* officium mutuum. M. S. 2) dare poenas *alcjs rei,* ulcisci, se vindicare *ab alquo, c. dat.* s. *gen. pers.* MAH. 1. 840.: येन ते हिंसितः पिता तस्मै प्रतिकुरुष्व त्वम्; 2018.: यो मे हिंसितवांस् तातम् ... तस्य तथा प्रतिकुर्याम्.

c. वि 1) facere. H. 4. 47.: पुरा विकुरुते मायाम्. 2) commovere. RAGH. 13. 42.: अमुम् ... ना ’लम् विकर्तुम् जनितेन्द्रशङ्कम् सुराङ्गनाविभ्रमचेष्टितानि (Schol. Calcutt. विकर्तुम् = स्खलयितुम्). 3) nocere, damnum inferre. RAGH. 17. 58.: हीनान्य् अनुपकर्तृणि प्रवृद्धानि विकुर्वते (मित्राणि) impotentes non prosunt, praepollentes nocent *amici.* (Schol. Calcutt. विकुर्वते = अपकारम् चेष्टन्ते). 4) deformare. N. 13. 26.: विकृताकारः; 14. 13.: दृष्ट्वा ... आत्मानम् विकृतम्; A. 6. 19.: वादित्राणि विकृतस्वररूपाणि. 5) destruere. SU. 2. 19.: उभौ ... विकुर्वते वधेषिणौ.

c. सम् (संस्कृ gr. 111. praef. सम्) 1) ornare. N. 17. 8.: रूपम् असंस्कृतम्. 2) consecrare. RAGH. 15. 31.: सावा दशरथस्या ’थ जनकस्यच मन्त्रवित्। सञ्चस्कारो ’भयप्रीत्या मैथिलेयौ यथाविधि. 3) matrimonio jungere. MAN. 9. 173.: या गर्भिणी संस्क्रियते.

c. सम् praef. उप parare *de cibis.* N. 23. 20.

2. कृ 5. *P. A.* laedere, vulnerare, occidere.

कृक *m.* gula, fauces. HEM.

कृकण *m.* perdicis species. AM.

कृकवाकु *m.* (e कृक et वाकु a rad. वच् s. उ) 1) gallus. AM. 2) pavo. (Cum prima hujus comp. parte convenit hib. *cearc* gallina, v. कृकण).

कृच्छ्र (ut mihi videtur, e कृत् vel कृत abjecto अ et अ e

श्रम abjectâ syllabâ finali) 1) difficilis, molestus, aerumnosus. 2) *n.* difficultas, onus, molestia, miseria. H.1.15. Br.3.11. N.15.16.24.18.

कृज् 1. *A.* (भर्जने *K.*) assare, torrere. (Hib. *sgreigim* «I fry».)

1. **कृत्** 6. *P.* कृन्तामि (gr. 335.) findere, dissecare. Dr.8.27.: चकर्त निशितैर् भल्लैर् धनूंषिच शिरांसिच; Ram.III.74.3.: द्रुमः परशुना कृत्तः· (कृत् correptum est e कर्त् - v. «Vocalismus» p.168. et cf. कर्त् - cui respondet lith. *kertù* caedo, infinit. *kirs-ti*; gr. *κείρω, κάρσις*, abjecto *t*, quâ in re convenit cum slav. *korjû* scindo; lat. *curtus, cul-ter*, v. कर्त्री; hib. *ceartaighim* «I prune, trim, cut», *cuirc* «a knife».)

c. उत् *i. q. simpl.* H.2.13.: रुपाम् उत्कृत्य मांसानि·

c. नि *id.* Dr.5.24.: पपात शाखी ’व निकृत्तमूलः·

c. निस् abscindere. Dr.8.21. *ATM.*: भुजम् मूले खड्गेन निरकृन्तत·

c. वि *id.* N.10.17.: कथम् वासो विकर्तेयम् *secundum* 1^{mam} *classem.*

2. **कृत्** (r. कृ s. त्, gr. 643.) faciens, *in fine compp.* Bh.3.5. A.4.30.

कृत (*part. pass.* a r. कृ s. त) 1) factus. 2) *Subst. n.* factum, facinus. *LOC.* कृते *et instr.* कृतेन *tanquam praepositiones significant* propter, *c. genit. aut in compositione cum nomine recto.* N.4.3.9.19. Sa.5.94. - *V.* कृतम्·

कृतकर्मन् (*BAH.* e कृत factus et कर्मन् factum, opus, negotium) factum negotium habens, qui negotium suum egit. H.4.31. A.10.67.

कृतकाम (*BAH.* e कृत et काम) factam *i.e.* expletam optationem, voluntatem habens. Su.1.19.

कृतकृत्य (*BAH.* e कृत et कृत्य *n.* faciendum) *i.q.* कृतकर्मन्· In.5.1. Su.4.1. Bh.15.20.

कृतघ्न (qui factum destruit, e कृत et घ्न occidens, destruens) ingratus, immemor beneficii.

कृतज्ञ (qui factum novit, e कृत et ज्ञ q.v. noscens) gratus, beneficii memor.

कृतनाशक (e कृत factum et नाशक destruens, a r. नश् in form. *caus.* s. अक) ingratus. Hit.105.1., v. कृतघ्न·

कृतम् (Acc. τοῦ कृत) *particula prohibitiva, c. instrumentali substantivorum abstractorum.* apage, aufer, absit; e.c. Ur.84.8.: कृतम् परिहासेन; Ragh.11.41.: कृतङ् गिरा·

कृतश्रम (e कृत et श्रम lassitudo) laboriosus, operosus, studiosus. Mah.1.852.

कृताञ्जलि (*BAH.* e कृत et अञ्जलि q.v.) factam manuum conjunctionem, implicationem habens. Bh.11.14.

कृतान्त *m.* (*BAH.* e कृत et अन्त finis) 1) sors, fatum. 2) cognomen Yami, dei mortis. Hit.9.5. 3) conclusio demonstrata, Wils. «*a demonstrated conclusion, proved or established doctrine*». Bh.18.13.

कृतार्थ (factam rem habens, *BAH.* e कृत et अर्थ res) optatum consecutus, laetus, contentus. N.16.10.18.21.

कृतास्त्र (facta arma habens, *BAH.* e कृत et अस्त्र telum) armorum gnarus. N.12.86.

कृति *f.* (r. कृ s. ति) 1) actio, opus, opera. Hit.97.7. 2) carmen. Ragh.15.33. (Hib. *ceard f.*, island. *gerdh*, Th. *gerdhi f.*, lat. *ars*, v. r. कृ.)

कृतिन् (a कृत factam s. इन्) 1) factam rem, factum negotium habens. Ragh.3.51. 2) habilis, dexter. Ragh.11.29.

कृत्ति *f.* (r. कृत् s. ति) 1) actio findendi. 2) pellis. 3) cortex arboris भूर्जपत्र dictae. (Cf. hib. *cart* cortex, lat. *cortex*, quod ortum esse videtur e *corti* = कार्त्ति, adjecto *c*, sicut fem. suff. त्री apud Romanos sonat *trîc*, e.c. *genitrîc* = जनित्री; fortasse etiam *cutis* hic pertinet, ita ut ortum sit e *curtis* = कार्त्ति·)

कृत्तिका *f.* (a कृत्ति actio findendi s. क in *fem.*) 1) *pl.* sex nymphae, Kârtikêyi nutrices. Ragh.14.22. 2) tertia constellatio lunaris, sex stellas complectens.

कृत्तिवासस् *m.* (e कृत्ति pellis et वासस् vestis) cognomen dei Sivi. Am.; Mah.2.1642.

कृत्य (r. कृ s. य inserto त्, gr. 626.) 1) faciendus. 2) infensus, hostilis, v. sq. 3) *Subst. n.* negotium, officium.

कृत्यका *f.* (a praec. s. क vel अक in *fem.*) vexatrix. N. 13.29.

कृत्यवत् (a कृत्य s. वत्) officiosus, officii colendi studiosus. Dr. 7.6.

कृत्रिम (r. कृ s. त्रिम) artificiosus. Ragh. 13.75. 19.37. (v. कृ et कृति).

कृत्स्न (ut videtur, a r. कृ) totus, omnis, universus. Br. 1.17. N. 24.23. Bh. 3.29.

1. कृप् 1. A.: कल्पे pro कर्पे (fortasse a कृ i.e. कार्, adjecto प्, sicut saepe in formis caus. v. gr. 521. et cf. rad. क्लृप्, quod idem est ac कृप्, quum utrumque transeat in कल्प्) misereri. (Cf. gr. ἔλπω.)

2. कृप् 10. P.: कल्पयामि, *v. praec.* (दौर्बल्ये) debilem esse.

कृपण (r. कृप् s. अन v. *euph.* r. 94[a].) miserandus, miser. Br. 3.12. N. 12.34. Bh. 2.49.

कृपा *f.* (r. कृप् s. आ) miseratio, misericordia. Br. 1.5.

कृमि *m.* (fortasse a r. कृप्) insectum, vermis. Ragh. 16. 20.: तिरस्क्रियन्ते कृमितन्तुजालैः ... गवाक्षाः (Schol. Calc. कृमि explicat per ऊर्णनाभ); Bhar. 1.63.: कृमिकुलशतावृततनुः ... श्वा· (कृमि correptum est e कार्मि, v. कृ. Lith. *kirminis, kirmēlė*, russ. червь *červ*, mutato *m* in *v*; hib. *cruimh*, cambo-bret. *pryv*; goth. *vaurms*, Th. *vaurmi*, e *hvaurmi*, v. gr. comp. 388.; lat. *vermi-s* e *quermi-s*; fortasse gr. ἕλμινς e ἕρμινς, cf. lith. *kirminis.*)

कृमिल (a praec. s. ल) verminosus.

कृश् 4. P. attenuare, शोककर्शित moerore attenuatus, emaceratus. N. 12.28. 16.33. 20.31. (Fortasse lat. *parco, parcus, parum, parvus, paucus*, gr. παῦρος, goth. *favai* pauci, angl. *few*, huc pertinent, mutatâ gutturali in labialem, v. sq.)

कृश (r. कृश् s. अ) macer, tenuis. N. 16.9. (Hib. *creas* «narrow, straight», *caile* «narrow ness, small» = कार्श्य q. v., mutato *r* in *l*; lat. *parcus, parvus;* v. r. कृश्.)

कृशानु *m.* ignis. Ragh. 2.49. 7.21.

1. कृष् 1. P. 1) trahere, abstrahere, rapere, abripere. Dr. 5.25.: सा कृष्यमाणा रथम् आरोह; H. 4.23.: लताम् चकृषतुम् ततः; 4.11.: कृष्यमाणम् मया ’सकृत् ... सिंहेन ’व मत्ताद्विपम्; 7.14.: दुःखेन कर्षिता· 2) evellere. N. 9.11.: फलमूलानि कर्षयन्· - *Caus.* कर्षयामि vexare. Man. 7.111.: राजा स्वराष्ट्रं यः कर्षयत्य् अनवेक्षया; N. 16.32.: शोककर्षिता· (Lith. *karszù* pectino linum, lanam, et mutatâ gutturali in labialem et *r* in *l*: *plészu* 1) rumpo, 2) aro; *plészau* ultro citroque traho; russ. чешу *češú* pectino, ejecto *r*; latinum *verro*, ut mihi videtur, e *querro* abjecto *q*, sicut e.c. *vermis* e *quermis* - v. कृमि - et assimilato *s* antecedenti litterae; gr. κόρος scopae, v. Pott. p. 229.; etiam *vello*, quod cum sg. 2. convenit, huc traxerim; fortasse gr. ἕλκω, ita ut κ respondeat sanscrito ष्, quod cum कृ cognatum est, gr. 99.)

c. अप abstrahere, abripere, detrahere, tollere, exuere. N. 9.33. 17.11.33.

c. अप praef. वि: व्यपकर्षामि· *id.* N. 24.41.

c. अव abstrahere, abripere, retrahere. N. 10.28.: अवकृष्टम् तु कलिना मोहितः प्राद्रवन् नलः; 10.26.: स कृष्यमाणः कलिना सौहृदेना ’वकृष्यते·

c. आ attrahere, detrahere, deducere, protrahere. N. 10.26.

c. आ praef. अप: अपाकर्षामि abstrahere, amovere. Ragh. 12.17.: तम् अशक्यम् अपाक्रष्टुम्·

c. उत् sursum trahere, levare, elevare. Ragh. 6.14.: विस्रस्तम् अंसात् ... प्रालम्बम् उत्कृष्य·

c. नि praef. सम्, *v.* सन्निकर्ष, सन्निकृष्ट·

c. निस् extrahere, educere. Sa. 5.16.

c. परि trahere circum. Dr. 5.21.

c. प्र protrahere, extendere. प्रकृष्ट protractus, longus. N. 12.111.: गत्वा प्रकृष्टम् अध्वानम्· - c. प्र praef. वि removere. Ragh. 17.45.: वाह्याः शत्रवो विप्रकृष्टाः·

c. वि 1) abstrahere, abripere. Dr. 5.22. H. 4.21.22. 2) विक्रष्टुन् धनुः, चापम् intendere arcum. Sa. 3.22.: विकृष्य बलवद् धनुः; Ram. I. 62.4.38.: विकर्षं चापं सन्धाय वाणेना ’नेन·

c. सम् abstrahere, abripere. Sa. 5.64.

2. कृष् 6. P. A. (विलेखने K. विलेखे V.) 1) radere, scabere, delineare, pingere (v. लिख् praef. वि). Huc traxerim निकृष्, cujus Pass. invenitur in Mah. 1. 2616., ubi significare videtur quendam defodiendi, sepeliendi modum, minus profundum quam is qui per निखन् exprimitur, *einscharren*: यः संस्थिता दह्यते वा निखन्यते वा ऽपि निकृष्यते वा· 2) arare. R. Schl. I. 66. 14.: मे कृषतः क्षेत्रम्, v. कृषि· (Fortasse goth. *FALH* abscondere, sepelire, *filha, falh, fulhum,* mutatâ gutturali in lab. et ष् in gutturalem, v. gr. 99.)

कृषि *f.* (r. कृष् s. इ) aratio, agricultura. Bh. 18. 44.

कृषिन् *m.* (r. कृष् s. इन्) arator. Su. 2. 24.

कृष्ण 1) niger, violaceus. 2) *m. nom. propr.* Krischnus, deus Wischnus humanâ formâ indutus. *Dual.* कृष्णौ Krischnus et Arg'unus. (Russ. черный *c'ernyi* niger ejectâ sibilante.)

कृष्णवर्त्मन् *m.* (nigram viam habens, *BAH.* e praec. et वर्त्मन् via) ignis.

कृष्णसर्प *m.* (e कृष्ण et सर्प) serpens niger. Hit. 67. 7.

कृष्णसार (*BAH.* e कृष्ण et सार q. v.) 1) niger. N. 24. 16. 2) *m.* dorcas, antilope niger. Am.

कृष्णा *f.* nomen Pândavorum uxoris.

कृष्णाय् (*Denom.* a कृष्ण, gr. 585.) nigrare. Hit. 22. 74.: अङ्गारः शीतः कृष्णायते करम्· (Russ. черню *c'ernju* nigro).

1. कॄ 6. P. किरामि (gr. 334.) conjicere, spargere, perfundere, obruere, implere. Git. Gov. 4. 14.: किरति सजलकणजालम्; Dr. 8. 6.: शक्तितोमरनाराचैः ... कीर्यमाणाः· (Gr. *κεράω, κεράννυμι, κίρνημι*, quorum ultimum formâ cum कृणामि cl. 9. convenit, cf. पॄ, quod ex कॄ mutatâ gutturali in labialem ortum esse videtur.)

c. अनु implere. Mah. 1. 4340.: वणिग्भिश्चा ऽन्वकीर्यन्त नगराणि· - अनुकीर्ण impletus. Dr. 6. 2. 8. 48. A. 7. 2.

c. अभि implere. R. Schl. II. 14. 53.: अभ्यकीर्यत शोकेन·

c. अव 1) *i. q. simpl.* A. 3. 32.: अस्त्रपूगेन ... भूतम् अवाकिरम्· अवकीर्ण impletus, plenus. Mah. 1. 7840. 2) deserere, relinquere. Mah. 1. 3057.: अवकीर्यच मां याता पुरात्मजम् इवा ऽसती· 3) *Pass.* deserere, se dispandere, dilatare. R. Schl. I. 38. 14.: समन्ताद् अवकीर्यत (omisso augmento) समन्ततस्तु तान् देवीम् अभ्यषिञ्चत पावकः·

c. अव praef. सम् *i. q. simpl.* A. 3. 25.: तम् ... शरवर्षेण समवाकिरम्·

c. आ implere. आकीर्ण impletus, plenus. N. 12. 2. 113. A. 6. 7. (Cf. lat. *acervus.*)

c. आ praef. अप vacuefacere, exinanire; Mah. 1. 2851.: ना ऽपुष्पः पादपः कश्चित् षट्पदैर् ना ऽप्य् अपाकीर्णः·

c. आ praef. सम् implere. समाकीर्ण. N. 12. 38.

c. उत् 1) superfundere. Ur. 37. 5.: उत्कीर्णा इव वासयष्टिषु निशा निद्रालसा बर्हिणः· 2) perforare? Ragh. 4. 59.: मत्तेभरदनोत्कीर्ण; v. sq.

c. उत् praef. सम् *id.* Ragh. 1. 4.: मणौ वज्रसमुत्कीर्णे (Schol. Calc. = हीरेण छिद्रिते·

c. परि 1) circumfundere, undique implere. Ragh. ed. Calc. 8. 35.: भ्रमरैः ... परिकीर्णा (Schol. परितः सर्वतः कीर्णा व्याप्ता)· 2) committere, tradere. Ragh. 18. 32.: महीम् महेच्छः परिकीर्य सूनौ·)

c. प्र se dissipare, se disspergere. Ram. I. 9. 20.: सर्वतः प्रकिरन्ति स्म ललमाना वराङ्गनाः; - प्रकीर्ण expansus, elatus. A. 6. 2.: फेनवत्यः प्रकीर्णाश्च ... ऊर्मयः; 10. 63.: प्रकीर्णकेशी· (Cf. lat. *prôcêrus*, quod etiam ad कृष् trahi potest, unde प्रकृष्ट longus.)

c. वि spargere, expandere. Hit. 9.: तण्डुलकणान् विकीर्य; Man. 11. 196.: विकिरेत् यवसं गवाम्; A. 9. 18.: विकीर्णैर् इव पर्वतैः· - श्वासान् विकरितुम् suspiria ducere. Git. Gov. 5. 16.

c. सम् 1) confundere, miscere. Mah. 1. 3479.: सङ्कीर्णाचारधर्म; 2) implere. In. 1. 28.: अप्सरोगणसङ्कीर्ण; Su. 2. 24.: अस्थिकङ्कालसङ्कीर्ण·

2. कॄ 9. P.: कृणामि (= *κίρνημι*, v. कॄ cl. 6., हिंसायाम् K. हिंसे V.) offendere, laedere, ferire, vexare, occidere. (Cf. चिरि, चीर्ण, चूर्ण्.)

3. कॄ 10. *A.*: कारये (विज्ञाने *v.*) noscere. (Gr. κρίνω, lat. *cerno*, quae formâ cum कृणामि cl. 9. cohaerent, v. gr. comp. 109[a]). 5. 496.).

कॄत् 10. *P.* कीर्तयामि (ut mihi videtur, *Denom.* a कीर्ति gloria, quod ipsum a कॄ, quocum fortasse lat. *CEL* vocis *celeber* cohaeret, mutato *r* in *l*) 1) dicere, eloqui, enuntiare, memorare. MAN. 3. 36.: सर्वं शृणुत तान् विप्राः सम्यक् कीर्तयतो मम; 10. 123.: विप्रसेवै 'व शूद्रस्य विशिष्टङ् कर्म कीर्त्यते. 2) laudare, celebrare. N. 20. 36.: ये च त्वाम् मनुष्या लोके कीर्तयिष्यन्त्य् अतन्द्रिताः; BH. 9. 14.: सततङ् कीर्तयन्तो माम्.

c. उत्, अनु, परि, प्र, सम् + प्र, सम् *id.* RAGH. 10. 33.: महिमानम् ... उत्कीर्त्य तव; R. Schl. I. 14. 22.: अवज्ञाय ... मानुषान् ना 'न्वकीर्तयत्; MAN. 2. 122.: स्वन् नाम परिकीर्तयेत्; M. 56. परिकीर्तित celebratus; MAN. 3. 27.: ब्राह्मो धर्मः प्रकीर्तितः; BH. 18. 4.: त्यागो हि ... त्रिविधः सम्प्रकीर्तितः; N. 5. 10.: सङ्कीर्त्यमानेषु राज्ञान् नामसु.

1. कॢप् 1. *A., secundam grammaticos etiam P.* (ut videtur, a r. कॄ adjecto प्, sicut saepe in formis caus. - gr. 519. sq. - mutato ॠ in ॡ, vel, in formis gunatis, अर् in अल्; plerumque enim haec radix कल्प् sonat, unde Praes. कल्पामि, कल्पे, v. कृप्) fieri, *praesertim* participem fieri *alcjs rei, vel* causam fieri *alcjs rei*, esse *alicui rei*, converti *in alqd*, afferre *alqd, c. dat. rei, plerumque substantivorum abstractorum.* BH. 2. 15.: सो ऽमृतत्वाय कल्पते is immortalitatis particeps fit; RAGH. 18. 32.: अजन्मने ऽकल्पत liberationis a nativitate particeps factus est. - कॢप्त factus, constitutus. MAN. 3. 69.: पञ्च कॢप्ता महायज्ञाः. (Huc traxerim nostrum *helfe*, goth. *hilpa*, praet. et radix *halp*, quod accuratissime cum कल्प् convenit, mutatâ initiali tenui in aspiratam, ex generali lege, et servatâ tenui finali, sicut in *slêpa* dormio = स्वप्, v. gr. comp. 89.; lith. *gélbmi* juvo, v. कॢप् cl. 10.)

c. उप *i. q. simpl.* MAN. 3. 202.: वार्य् अपि श्रद्धया दत्तम् अक्षयायो 'पकल्पते (Schol. अक्षयसुखहेतुः सम्पद्यते). - उपकॢप्त factus, praeparatus, apportatus (v. कॢप् cl. 10. praef. उप). MAN. 3. 208.: आसनेषू 'पकॢप्तेषु ... विप्रांस् तान् उपवेशयेत् (Schol. उपकॢप्तेषु explicat per विन्यस्तेषु i. e. collocatis); 8. 333.: यस् त्व् एतान्य् उपकॢप्तानि द्रव्याणि स्तेनयेत् (Schol. उपभोगार्थम् कृतसंस्काराणि).

c. वि haesitare, dubitare. HIT. 53. 10.: आदिष्टो न विकल्पेत.

2. कॢप् 10. *P.* कल्पयामि. 1) facere, efficere, creare. RAGH. 8. 46.: मम भाग्यविप्लवाद् अशनिः कल्पित एव वेधसा; R. Schl. I. 35. 1.: पौत्रीम् इष्टिम् अकल्पयत्; RAGH. 1. 94.: कल्पयामास वन्याम् एवा 'स्य संविधाम् (Schol. Calc. = सम्पादयामास). 2) dare, impertire. RAM. I. 53. 10.: भागान् न कल्पयथ मे सुराः; MAN. 11. 231.: कल्पयित्वा 'स्य वृत्तिम्; MAH. Ex. 58.: आसनङ् कल्पयामास.

c. उप praeparare, apportare. RAM. I. 11. 58.: यज्ञे यद् उपकल्पितम्; HI. 65. 17.: शय्या त्वदर्थम् उपकल्पिता; N. 23. 11.: तस्य प्रक्षालनार्थाय कुम्भास् तत्रो 'प कल्पिताः.

c. परि 1) facere, parare. RAGH. 4. 6.: परिकल्पितसान्निध्या ... सरस्वती; 11. 23.: आससाद मुनिर् आत्मनस् ततः शिष्यवर्गपरिकल्पितार्हणम् ... तपोवनम्; MAN. 9. 152.: सर्वम् वा रिक्थजातन् तु दशधा परिकल्प्य च (Schol. दशधा कृत्वा). 2) constituere, definire. UP. 35.: तस्या 'पि ... तया निशि सङ्केतकन् द्वितीयस्मिन् प्रहरे पर्यकल्प्यत.

c. प्र 1) facere. दण्डम् प्रकल्पितुम् punire, castigare. MAN. 8. 324. 2) dare, impertire. MAN. 11. 22.: वृत्तिन् धर्म्याम् प्रकल्पयेत्, *v. simpl. sgf.* 3.

c. सम् cogitare. BHAR. 3. 63.: अतीतम् अपि न स्मरन् अपि च भाव्यसङ्कल्पयन्. (Schol. भवितव्यन् न सङ्कल्पयन्.)

केका *f.* pavonum clamor. RAGH. 1. 39.

केकिन् *m.* (a praec. s. इन्) pavo. AM.

केत् 10. *P.* advocare, invitare; consilium dare (*proprie* facere ut aliquis sciat, Caus. radicis कित् scire).

केत *m.* (r. कित् s. अ) 1) domus, habitatio. 2) *in dial.*

Vêdicâ mens. Ros. L. 14. दिव्यो गन्धर्वो केतपूः केतन्नः पुनातु·

केतक *m.* केतकी *f.* (r. कित् s. अक) planta quaedam, Pandanus odoratissimus. RAGH. 13. 16.

केतन *n.* (r. कित् s. अन) 1) signum, insigne. MAH. 1. 8188. 2) vexillum. 3) habitatio. R. Schl. I. 75. 8.

केतु *m.* (r. कित् s. उ) vexillum. N. 12. 38.

केप् 1. *A.* (गत्याम् *K.* गत्याञ्चाले *V.*) ire, se movere, vacillare. (Cf. कम्प्, गेप्.)

केयूर *n.* armilla. RAGH. 6. 68.; *m.* BHAR. 2. 16.

केल् 1. *P.* (गतौ *K.* चालगत्योः *V.*) ire, se movere, vacillare; *cf.* चल्.

केलि *m. f.* (r. किल् s. इ) lusus, *praesertim* amatorius. HIT. 50. 1. (Hib. *cal* «a joke», v. किल्.)

केव् 1. *A.* (सेवने *K.* सेवे *V.*) colere, venerari (Cf. सेव्, quod ex केव् ortum esse potest, quum gutturales facile in sibilantes transeant.).

केवर्त *m.* (e के, locat. vocis क aqua, et वर्त iens) piscator, *v.* कैवर्त·

केवल 1) omnis, universus, totus. BH. 5. 11. A. 9. 7. DR. 4. 17. 2) unus, solus. RAGH. 2. 63. (Goth. *hail* sanus?)

केवलम् *Adv.* (a praec. signo *accus.* म्) solum. HIT. 4. 11.

केश *m.* (ut equidem puto, e locat. के in capite et श corrupto e शय, quod etiam in aliis hujusmodi compositis invenitur, e. c. जलेशय piscis; केश est igitur quod in capite jacet, sicut शिरोरुह quod in capite crescit, v. गिरिश) coma, caesaries. (Lat. *caesaries* formâ magis cum केशर convenit, quocum etiam nostrum *Haar*, anglosax. *haer*, contulerim, ita ut media syllaba vocis केशर ejecta sit, sicut कुमार apud Graecos sonat *κόρος, κοῦρος*. Cum priore compositi केश parte i. e. cum क caput conferri potest lat. *ca* vocis *ca-pillus*, quasi capitis pilus, nec non syllaba *co, κο* vocum *co-ma, κόμη*.)

केशर *m.* (a praec. s. र) 1) juba leonis. Lass. 62. 20. 2) i. q. केसर (v. केश)·

केशरिन् (a praec. s. इन्) 1) jubatus, *de leone.* MAH. 1. 8286.: सिंहाः केशरिणः· 2) *m.* leo. AM.

केशव (a केश s. व) 1) comam multam vel pulchram habens. 2) *m.* cognomen Krischni.

केशहस्त *m.* (e केश et हस्त capillorum abundantia) coma multa vel ornata. AM. IN. 5. 6.

केशिन् *m.* (a केश s. इन्) 1) comâ pulchrâ praeditus. 2) *m.* leo. 3) *m.* nomen Daityi, quem Krischnus interfecit. BH. 18. 1.

केशिनी *f.* (a praec. signo *fem.* ई) *n. pr.* N. 22. 1.

केसर *m. n.* (ut videtur, e केशर, mutato श in स) fibra, filum *plantae.* RAGH. 4. 67. 9. 34.

कै 1. *P.*: कायामि (शब्दे) sonare. (Hib. *cail* «a voice, a name», *cailbhe* «a mouth».)

कैकय *m.* (a केकय s. अ) a Kêkayo descendens. DR. 5. 16.

कैतव *n.* (a कितव *m.* lusor, s. अ) lusus. N. 26. 10.

कैरव *n.* nymphaea alba esculenta. AM.

कैरात *Adj.* (a किरात q. v. suff. अ) cirâticus. A. 3. 20.

कैलास *m.* mons sic dictus, ad Himâlayicos montes pertinens, Dei Kuvêri sedes.

कैवर्त *m.* (a केवर्त s. अ) piscator. AM.; HIT. 114. 1.

कोकिल *m.* cuculus niger vel indicus.

कोटर 1) nudus. SAK. 7. 7. 2) *m. n.* cavum arboris. AM.

कोटि *f.* 1) extremitas, cuspis, cacumen. RAGH. 6. 14.: अङ्गदकोटि; 7. 43.: श्येननखाग्रकोटि; 9. 12.: शितकोटिणा कुलिशेन; 11. 81.: भूमिनिहितैककोटि तत् कार्मुकम्· 2) numerus 10,000,000.

कोटिक *m. n. pr.* DR. 1. 16.

कोटिकाश्य *m. id.* DR. 1. 17.

कोटिशस् (a कोटि s. शस्). *Hoc adverbium cum primitivo* कोटि *eandem rationem habet, quam Latinorum* catervatim *cum* caterva. SU. 3. 14.

कोण *m.* (r. कुण् s. अ) plectrum. Wils. «a bow of a lute, a fiddle stick etc.» RAM. III. 55. 26.

कोदण्ड *m. n.* (ut videtur, e दण्ड praefixo को) arcus. HIT. 35. 11.

कोद्रव *n.* frumentum quoddam, quo egeni vescuntur, paspalum frumentaceum. Bhar. 2.98.

कोप *m.* (r. कुप् s. अ) ira, iracundia.

कोपन (r. कुप् s. अन) 1) iracundus. Mah. 1.1354. 2) iratus. Ur. 60.18.

कोमल (fortasse cum कुमार cohaeret sicut कुमाल् q. v. cum कुमार) 1) tener, debilis. Lass. 92.9.: कोमलः पाणिर् अस्याः; Hit. 15.9.: अहम् अल्पशक्तिर् दन्ताश्च मे कोमलाः; Ragh. 9.45. 2) lenis, mollis, placidus *de sono.* Bhar. 1.97. 3) gratus, jucundus, amoenus. Lass. 52.17.: वृत्तान् ... सुकोमलान्.

कोरक *m.n.* gemma floris. Am.

कोल *m.* aper. (Lith. *kuilys* id., *kiaulê* porca; hib. *cullach* aper; gr. χοῖρος.)

कोलाहल *m.* tumultus, strepitus, fremitus. Hit. 106.11. Sak. 27.2. infr.

कोविद् (ut videtur, e को, nomin. m. interr. et विद् a r. विद् scire s. अ) gnarus. N. 1.1.

कोश *m.* (r. कुश् s. अ) 1) gemma floris. Ragh. 3.8.13.29. 2) vagina. N. 10.18. 3) aurum *factum et rude,* gaza, thesaurus. Dr. 4.11. (Scribitur etiam कोष, hib. *gucog* «a bud, sprout».)

कोशल *m.pl.* nomen regionis. N. 9.23.

कोष *m.* i. q. कोश. N. 26.19.

कोष्ण (ex का q. v. et उष्ण calidus) tepidus. Ragh. 1.84.

कौक्षेयक *m.* (a कुक्षि venter s. एयक) ensis, gladius. Am.

कौतुक *n.* (a कुतुक s. अ) 1) magna laetitia, eximia voluptas. P. 21. Bhar. 3.15. 2) curiositas, cupiditas et studium novarum rerum. Hit. 80.4.123.15. Up. 80. 3) matrimonium, nuptiae. Ragh. 11.53.: कन्यातनयकौतुकक्रियाम् ... वितेनतुः (Schol. Calc. कौतुकक्रियाम् = विवाहोत्सवम्).

कौतूहल *n.* (a कुतूहल s. अ) 1) voluptas. Sa. 4.26. 2) curiositas *c. loc. rei.* Mah. 1.2284.: विस्तरश्रवणे जातं कौतूहलम् अतीव मे.

कौन्तेय *m.* (a कुन्ती s. एय) Kuntiâ natus.

कौमार (a कुमार puer s. अ) 1) puerilis, juvenilis. Sa. 6.11. 2) *n.* pueritia.

कौमुद *m.* (a कुमुद q. v. s. अ) luna; *cf.* कुमुदिनीनायक.

कौमुदी *f.* (a praec. signo *fem.* ई) 1) lumen lunae. 2) festum.

कौरव्य *m.* (a कुरु s. य, v. gr. 650.) Kurûs progenies, a Kuru descendens. H. 1.19.

कौश (*Fem.* कौशी, a कुश s. अ) e gramine *kusa* dicto confectus. Sa. 3.4.

कौशल *n.* (a कुशल q. v. s. अ) 1) felicitas. 2) dexteritas. Bh. 2.50.

कौशिक (a कुश s. इक) 1) i. q. कौश. Dr. 3.1. 2) ulula. Hit. 119.14.

क्नस् 1. et 10. *A.*: क्नसे, क्नसये (भासने, scribitur क्नस्, gr. 110[a].) splendere.

क्नथ् 1. et 10. *P.* (हिंसायाम् *K.* वधे *V.*) laedere, occidere. (Cf. क्रथ् et क्लथ्, ratione habitâ, litteras liquidas facile inter se permutari. Fortasse huc pertinet gr. KTEN, ita ut litteris transpositis ortum sit e KNET.)

क्नस् 4. *P.* (ह्वृतिभासनयोः) inflexum esse; splendere.

क्नु 9. *P.* (शब्दे) sonare. Cf. क्नु.

क्नू 9. *P. A.* *id.*

क्नूय् 1. *A.* (शब्दे *K.* दुर्गन्धे आर्द्रत्वे शब्दे *V.*) sonare; foetere; madidum esse. (Cf. पूय् foetere.)

क्मर् 1. *P.* (ह्वर्छने *K.* कौटिल्ये *V.*) inflexum esse.

क्रकच *m.n.* serra. Am.

क्रतु *m.* (pro कर्तु, a r. कृ s. तु) 1) sacrificium. N. 5.46. 2) *in dial. vêdicâ a*) perfector. Rigv. p. 26.2. *b*) potentia. Rigv. p. 28.1. (Cf. gr. κράτος.)

क्रथ् 1. et 10. *P.* क्रथामि, क्राथयामि (हिंसायाम् *K.* वधे *V.*) occidere; v. क्नथ्.

क्रथन *n.* (r. क्रथ् s. अन) caedes. Am.

क्रद् 1. *A.* i. q. क्रन्द्.

क्रन्द् 1. *P. A.* clamare, flere, lamentari, ejulare. Ragh. 14.68.: सा ... चक्रन्द विग्ना कुररी 'व भूयः; 15.42.:

द्वारि चक्रन्द भूपतेः N. 11. 20.: ताङ् क्रन्दमानाम् अत्यर्थम् कुररीम् इव वाशतीम्; Ram. I. 2. 17.: निशम्य क्रौञ्चीङ् क्रन्दन्तीम्. — क्रन्दितुं शरणम् auxilium maximâ voce petere. Ur. 2. 6. (Goth. *grêta* ploro, cum *ê* (= *â*, v. gr. comp. 69.) pro *an*, sicut in *têka* = *tango* et *flêka* = *plango*; cf. क्लन्द्, quod e क्रन्द्, mutato र् in ल्, ortum esse puto.)

c. आ *id.* N. 11. 26.: आक्रन्दमानां संश्रुत्य.

क्रन्दन *n.* (r. क्रन्द् s. अन) lamentatio, lugubris clamor. Hit. 98. 19. 21.

क्रप् 1. *P.* (ex कर्प् transposito *ar* in *ra*) i. q. कृप्.

1. क्रम् 1. *P.* interdum *A.* (vocalis radicalis in temporibus specialibus *Parasmaipadi*, nec non in part. in त et gerund. in त्वा producitur, in *Atmanêpado*, quod in compositione cum अति, आ, प्र et वि invenitur, vocalis brevis retinetur; *Caus.* क्रमयामि, gr. 517.) ire, incedere, ambulare, pervenire. Ragh. 1. 14.: उर्वीङ् क्रान्त्वा in terram profectus. (Schol. Calc. = पृथिवीम् आक्रम्य.) *Intens.* चङ्क्रम्य् (gr. 569.) *id.* Mah. 1. 716.: ततः सो ऽन्धो ऽपि चङ्क्रम्यमाणः कूपे पपात. (Fortasse lat. *gra-dus, gra-dior* huc pertinent, mutatâ tenui in mediam et ejectâ nasali; etiam *gran-dis* huc trahi posset, cf. उत्क्रम् surgere, et विक्रान्त fortis. Huc etiam trahi posset goth. *hlaupa* curro, germ. vet. *hlaufu, hloufu,* et abjectâ initiali, *laufu, loufu,* mutatâ labiali nasali in mutam ejusdem organi, sicut lith. *dewyni* novem convenit cum नवन्, et gr. *βροτός* cum मृत *mortuus* (gr. comp. 317.); respiciatur etiam germ. vet. *fûst*, Th. *fûsti*, pugnus, quod Graffius apte confert cum मुष्टि; v. क्रम.)

c. अति transgredi, praeterire. N. 21. 25.: ग्रामान् बहून् अतिक्रम्य; Br. 1. 1.: अतिचक्राम सुमहान् कालः; Ram. III. 52. 34.: तवै 'व वचनम् वयम्। ना 'तिक्रामामहे सर्वे वेलाम् प्राप्ये 'व सागरः. — *C. ablat.* egredi, prodire. Ram I. 9. 11.: अतिचक्राम आश्रमात्; Man. 9. 78.: स हि स्वाम्याद् अतिक्रामेत्. — अतिक्रान्तम् वयस् progressa aetas, grandis aetas. Sa. 1. 4.

c. अति praef. अभि *id.* Mah. 1. 199.: अभ्यतिक्रम्य धर्मम्; Ram. III. 54. 26.: स्ववेश्माभ्यतिक्रम्य.

c. अति praef. वि *id.* काले बहुतिथे व्यतिक्रान्ते; Ram. Schl II. 14. 29.: व्यतिचक्राम तत् ज्ञनम्.

c. अति praef. सम् *id.* N. 9. 21.: अवन्तीम् अन्तवन्तश्च समतिक्रम्य पर्वतम्; 2. 21.: रूपेण समतिक्रान्ता सर्वयोषितः.

c. अधि occupare, *e. c. sedem* (cf. क्रम् c. आ praef. सम्). In. 2. 22.: पार्थः शक्रासनङ् गतः। अध्यक्रामद् अमेयात्मा द्वितीय इव वासवः.

c. अप discedere. N. 11. 1. Dr. 4. 22. — Cum अप praef. वि *id.* Ram. III. 65. 56.: व्यपाक्रामत् स लक्ष्मणः.

c. अभि accedere. In. 1. 41. — Praef. सम् (समभिक्रम्) *id.* N. 11. 27.

c. आ *P. A.* 1) aggredi, accedere, pervenire. Hit. 94. 13.: विजिगीषवो यथा परभूमिम् आक्रामन्ति तत् कथय; Ram. III. 71. 12.: स्नेहेना ऽऽक्रान्तहृदयः; In. 1. 30.: ऊर्ध्वम् आचक्रमे; Su. 2. 16.: ना ऽऽक्रमन्त यदा शापा बाणा मुक्ताः शिलास्व् इव; Ragh. 5. 71.: यावत् तापनिधिर् आक्रमते न भानुः.

c. आ praef. सम् + उप *id.* Ram. I. 33. 21.: समुपाक्रान्ता दिशम् सोमवतीम्.

c. आ praef. निर् egredi, procedere. Ragh. 6. 81.

c. आ praef. सम् occupare (cf. क्रम् praef. अधि). Ragh. 4. 4.: समाक्रान्तम् तेन सिंहासनम् पित्र्यम् अखिलम्बा 'रिमण्डलम्.

c. उत् surgere, surgendo discedere, *praesertim de spiritu, animâ, e corpore discedente.* Man. 1. 55.: तदो 'त्क्रामति मूर्तितः; 2. 120.: ऊर्ध्वम् प्राणा ह्युत्क्रामन्ति; Ragh. 7. 50.: परस्परेण क्षतयोः प्रहर्त्रोर् उत्क्रान्तवाय्वोः समकालम् एव. *De colore a vultu discedente,* Ragh. 16. 17.

c. उत् praef. वि relinquere. Ragh. 13. 72.: व्युत्क्रम्य लक्ष्मणम्.

c. उप *A.* incipere. In. 1. 21.: तम् आप्रष्टुम् उपचक्रमे; H. 1. 23.: गमनायो 'पचक्रमे. — *Praef.* सम् *A. id.* Ram. III. 56. 38.: प्रष्टुं समुपचक्रमे.

c. निस्: निष्क्रामामि (gr. 79.) egredi, prodire. RAM. I. 9.22.: निश्चक्रामाऽश्रमात्. — अभिनिष्क्रम्, उपनिष्क्रम् *id.* MAN. 6.41. RAM. III. 68.4. N. 13.36.

c. परा superare, vincere. DR. 8.57.: पराक्रान्त, v. पराक्रम.

c. परि ambulare. Lass. 74.6. - अनुपरिक्रम् circumgredi. MAN. 7.122.: स तान् अनुपरिक्रम्य सर्वान्. - सम्परिक्रम् *id.* MAH. Ex. 12. बहूनि सम्परिक्रम्य तीर्थानि.

c. प्र *P. A.* incipere. M. 55.: प्रष्टुम् प्रचक्रमे; DEV. 2.48.: देवीङ् खड्गप्रहारैस् तु ते तां हन्तुम् प्रचक्रमुः.

c. प्रति recedere, gradum referre. DR. 6.24.

c. वि *A. i. q. simpl.* H. 1.9.: तेन विक्रममाणेन. - विक्रान्त fortis, validus. N. 12.54. 21.12.

c. सम् ire, ingredi. RAGH. 5.10.: कालो ह्य् अयं सङ्क्रमितुन् द्वितीयम् ... आश्रमम्. - *Caus.* RAGH. 13.3.: सन्क्रमिते तुरङ्गे; 9.52.

2. क्रम् 4. *P. A.*: क्राम्यामि, क्राम्ये (gr. 331[a].) *i. q.* क्रम् *cl.* 1.

क्रम *m.* (r. क्रम् s. अ) 1) gradus, passus. RAM. I. 27.24.: त्रिभिः क्रमैस् तथा लोकान् आजहार त्रिविक्रमः. 2) ordo, series, successio. N. 12.49.: क्रमप्राप्तं राज्यम्. — क्रमेण, क्रमात् ex ordine, deinceps. N. 16.31.: पर्यपृच्छत तान् सर्वान् क्रमेण सुहृदः स्वकान्; RAGH. 3.30.: क्रमाच् चतस्रः ... ततार विद्याः. 3) modus, ratio, vitae ratio. HIT. 8.15.: प्रस्तावक्रमेण स पण्डितो ऽब्रवीत्; 68.21.: अमात्यानाम् एषः क्रमः; UP. 68.: कष्टो ह्य् अविनयः क्रमः. — *In fine compositorum interdum redundare videtur; e. c.* HIT. 39.4.: दिग्विजयक्रमेण *i. q.* दिग्विजयेन i. e. post regionum superationem. (Huc retulerim scot. et hib. *ceum, céim* passus, ejecto *r.*)

क्रमशस् (a क्रम s. शस्) 1) gradatim, paulatim. HIT. 46.11. 2) ex ordine, deinceps. RAGH. 12.47.

क्रय *m.* (r. क्री s. अ) emtio. HIT. 32.1.

क्रय्य (r. क्री s. य v. gr. 629.) emptione comparandus. AM.

क्रव्य *n.* caro. (Lith. *krauja-s* sanguis, russ. кровь *krovj id.*, hib. *cru id.*, germ. vet. *hrêo* (genit. *hrêwe-s*, Th. *hrêwa*) cadaver; gr. *κρέας*, lat. *cruor, cruentus, crûdus, caro.*)

क्री 9. *P. A.* क्रीणामि, क्रीणे emere. RAM. I. 48.9.: अन्यम् वा ऽप्य् आनय क्रीत्वा; HIT. 32.1.: क्रयक्रीतश्च मैथुनम्. (Hib. *creanaim* «I buy, purchase» tam radice quam adjectâ syllabâ egregie cum क्रीणामि convenit; graec. *πρίαμαι, πέρ-νη-μι,* quorum posterius litteris transpositis ex *πρέ-νη-μι* pro *πρί-νη-μι* ortum esse videtur, mutatâ gutturali in labialem, quâ in re cum cambo-brit. *pyrnu* emere convenit; itaque origine alienum est *περάω* vendo a *περάω* transeo, in posteriore enim verbo, quod cum scr. पारयामि cognatum est, labialis littera est genuina. Fortasse etiam lith. *prékis* emtio, *perkù* emo, lat. *pretium* et angl. *hire* huc pertinent.)

c. उप *id.* HIT. 115.3.4.

c. वि vendere. RAM. I. 46.18.: न विक्रेष्याम्य् अहम् पुत्रम्; HIT. 87.2.

c. सम् emere. MAH. 1.6219.: नच मे विद्यते वित्तं सङ्क्रेतुम् पुरुषङ् क्वचित्.

क्रीड् 1. *P.* delectari, jocari, ludere. H. 4.47.: मा क्रीड जहि रक्षो विभीषणम्; HIT.: मृतस्य क्रीडन्ति दारैर् अपि धनैर् अपि.

c. सम् *P. A. id.* SU. 1.34.: तैस् तैर् विहारैः ... सङ्क्रीडतान् तेषाम्; RAM. I. 9.55.: चित्रं सङ्क्रीडमानास् ताः क्रीडनैर् विविधैस् तदा.

क्रीड *m.* (r. क्रीड् s. अ) oblectatio, jocus, ludus. AM.

क्रीडन *n.* (r. क्रीड् s. अन) *id.* RAM. I. 9.15., *v.* क्रीड् *praef.* सम्.

क्रीडा *f.* (r. क्रीड् s. आ) *id.* AM.

क्रुञ्च् 1. *P.* (कौटिल्याल्पीभावयोः *K.* गत्याम् *V.*) inflexum esse, exiguum esse, ire. (Pictetius huc trahit hib. *cruinn* rotundus.)

क्रुद्ध v. क्रुध्, gr. 83[a].

क्रुध् 4. *P.* irasci. N. 18.9.: न क्रुध्यन्ति वरस्त्रियः; H. 3.15.: पुंस्कामां शङ्कमानश्च चुक्रोध पुरुषादकः; *c. gen.* N. 22.28.: आधिभिर् दह्यमानस्य श्यामा न क्रो-

द्धुम् अर्हति; *c.* उपरि· Hit. 66. 17.: पुत्रस्यो 'परि क्रुद्धः· (Lith. *rus-tus* iratus, *rus-tybė* ira, quorum *s* ante *t* e generali euphoniae lege explicari potest e *d*, cf. gr. comp. 102.; slav. срьдь *srjd* ira, furor, mutatâ gutturali in sibilantem, sicut e.c. in срьдьце cor; fortasse etiam huc pertinet lat. *crûdelis* - v. क्रूर - nisi cohaeret cum *crûdus*, de quo v. क्रव्य; gr. *κότος* corruptum esse posset e *κρό-τος* et hoc e *κρόσ-τος*; nostrum *Groll*, mutato *d* in *l*? hib. *corruidhe* «anger, wrath, motion»; *corruigh* «fury, resentment».)

c. अभि *i.q. simpl. c. acc.* Ur. 36. 1.: न ताम् अभिक्रुद्धो मुनिः·

c. परि *id.* Ram. III. 76. 45.

c. प्रति iram rependere. Man. 6. 4.: क्रुध्यन्तम् न प्रतिक्रुध्येत्·

c. सम् *i.q. simpl.* सङ्क्रुद्ध iratus. H. 3. 4.

क्रुध् *f.* (r. क्रुध्) ira.

क्रुधा *f.* (r. क्रुध् s. आ) *id.* Am.

क्रुन्थ् 9. *P.* क्रुथ्नामि (श्लिषि, क्लिशि) amplecti, vexare. (Cf. कुन्थ्, क्रथ्, क्नथ्.)

क्रुश् 1. *P.* clamare. Ram. I. 9. 61.: चुक्रोश ऋष्यशृङ्गे 'ति· (Lith. *klykiù* clamo, *de infantibus*, *kryksztauju* vociferor; hib. *cruisigh* «music, song»; fortasse lat. *crocio*, *crocito*; gr. *κρώζω*, *κρώζω*; goth. *hrukja* crocito.)

c. आ conviciari, maledicere. R. Schl. II. 12. 77.: तम् तु मातृ जीवलोको ऽयम् नूनम् आक्रोष्टुम् अर्हति; Man. 6. 48. 8. 267.

c. उत् conclamare, exclamare. A. 7. 2.: निवातकवचाः सर्वे ··· अभ्यद्रवन् माम् ··· उत्क्रोशन्तो महारथाः· - उत्क्रुष्ट sonans. Su. 1. 33.: महानादैर् उत्क्रुष्टतलनादितैः·

c. प्र 1) *i.q. simpl.* Su. 1. 15.: त्राही 'ति प्रचुक्रुशुः; N. 11. 2. 23. 23. 24. 43. A. 19. 21. 2) acclamare, inclamare, *c. acc.* Dr. 5. 23.: भीता धौम्यम् प्रचुक्रोश पुरोहितं सा; 6. 29.

c. वि *id.* Ram. III. 44. 11.: हा रामे 'ति विचुक्रुशुः; *c. acc. pers.* Dr. 6. 26.

c. सम् praef. अभि *id.* III. 72. 39.: आर्ये 'त्य् एवा 'भिसङ्क्रुश्य·

क्रूर (fortasse mutilatum e क्रुध्र, a r. क्रुध्, productâ vocali ad compensandum omissum ध्, cf. lat. *crudelis* et v. r. क्रुध्) *Adj.* crudelis, saevus, ferus, terribilis, horrificus, horrendus. H. 2. 2. Su. 1. 3. H. 1. 17. 4. 31. - क्रूरम् *Adv.* terribilem in modum. Dr. 6. 3.

क्रूरबुद्धि (*bah.* e क्रूर et बुद्धि mens, intellectus) crudelem mentem habens. H. 4. 31.

क्रूरमानस (*bah.* e क्रूर et मानस *n.* mens) *i.q. praec.*

क्रूरोपसंहित (*tatp.* e क्रूर, quod hoc in composit. neutrum est substantive positum, crudele, crudelitas, et उपसंहित conjunctus, a r. धा s. त) cum crudelitate conjunctus. H. 2. 20.

क्रोणि *m.* (r. क्री s. नि, v. euphon. r. 94[a].) emtio. Am.

क्रोड *n.* क्रोडा *f.* 1) pectus. Am. 2) gremium. Hit. 80. 14.: नीडक्रोडे पक्षिणः सुखम् वर्षासु निवसन्ति·

क्रोध *m.* (r. क्रुध् irasci, s. अ) ira, iracundia. N. 6. 5.

क्रोधन (r. क्रुध् s. अन) iracundus. Hit. 13. 3.

क्रोश *m.* (r. क्रुश् s. अ) mensura distantiae (Wils. *a league, a Cós' containing 4000 cubits*). Dr. 8. 53.

क्रोष्टु *m.* (Nom. क्रोष्टा a th. क्रोष्टृ, gr. 181.) canis aureus, *anglice* jackal. Dr. 1. 17.

क्रोष्टृ v. क्रोष्टु et gr. 181.

क्रौञ्च *m.* nomen avis, ardeae species; Wils. «*a Kind of heron or curlew*». R. Schl. I. 2. 12.

क्रौञ्ची *Fem. praec.* R. Schl. I. 2. 14.

क्लथ् 1. *P.* (हिंसायाम् *K.* वधे *V.*) laedere, occidere. (Cf. श्लथ्, क्नथ्, क्रथ्, खद्, lat. *clades.*)

क्लद् 1. *A.* (वैक्लव्ये *K.* रुदि *V.*) dolore affici, flere. (Cf. क्लन्द्, क्रद्, क्रन्द्.)

क्लन्द् 1. *P.* (आह्वानरोदनयोः; grammatici scribunt क्लद्, gr. 110[a].) clamare, ejulare, flere. (Cf. क्लद्, क्रद्, क्रन्द्; hib. *glaodhaim* «I call, bawl, roar, shout».)

क्लप् 10. *P.* क्लापयामि (अव्यक्तायाम् वाचि) indistincte loqui. (Cf. जल्प्, et lith. *kalpù* loquor, praet. *kalpējau*, fut. *kalpēsu*, gr. comp. 506.)

क्लम् 4. P. क्लाम्यामि (gr. 332.) defatigari, confici. क्लान्त defatigatus. N. 21. 27. (Cum hac radice cohaeret idem valens श्रम्, cujus श्र् ortum est e क्र्; gr. κάμνω ex utraque forma explicari potest, ejecto *l* vel *r*, nisi, quod Pottius suspicatur, ortum est e त्तम्, ejectâ sibilante; lat. *len-tus* e *clen-tus?* = क्लान्त; fortasse *claudus* e *clan-dus*, nisi pertinet ad खोड्, q. v.; nostrum *lahm*, germ. vet. *lam*, lith. *lûnas*, abjectâ gutturali.)

c. परि *id.* H. 1. 21.: तृपापरिक्लान्त siti confectus.

क्लम m. (r. क्लम् s. अ) fatigatio, lassitudo, languor, confectio. A. 4. 47.: न शीतोष्णेनच क्लमः।

क्लव् 1. A. (भये) timere, v. वैक्लव्य।

क्लिद् 4. P. humectari. Hit. 29. 4.: क्लिद्यति। - क्लिन्न irrigatus. Ram. III. 61. 24.: अश्रुक्लिन्न। - *Caus.* क्लेदयामि humectare. Bh. 2. 23.: नचैनं क्लेदयन्त्यापः। (Pottius p. 243. confert gr. ΚΛΥΔ, κλύζω, quod consonantibus egregie cum क्लिद् convenit, vocali autem et sensu ad formam causalem क्लेदयामि pertinet, ita ut posterius diphthongi ए elementum omissum et *a* in *v* attenuatum sit; lith. *sklys-ti* e *sklyd-ti* fluere, praet. *sklyd-au*, cujus *s* e praepos. *su* cum = सम्, स, σύν, explicari potest, nisi est additamentum euphonicum, propter adamatam litterarum *s* et *k* conjunctionem; angl. *wet* humidus, anglo-sax. *hwet*, *hwæt* id., mutato *l* in *w*, v. gr. comp. 20.)

c. परि *i. q. simpl.* परिक्लिन्न irrigatus. Ram. III. 61. 24.: वर्षतोयपरिक्लिन्न।

c. सम् *id.* सङ्क्लिन्न irrigatus. Mr. 177. 8.

क्लिन्द् 1. P. A. (परिवेदने K.; grammatici scribunt क्लिद्, gr. 110[a].) lugere. (Cf. क्रन्द्, unde क्लिन्द् attenuatâ vocali ortam esse censeo.)

क्लिन्न v. क्लिद्, gr. 607.

क्लिश् 4. P. A. 9. P.: क्लिश्यामि, क्लिश्ये, क्लिश्नामि dolore afficere, vexare. Ragh. 13. 73.: क्लिश्यन्निवास्य भुजमध्यम् उरःस्थलेन; 11. 58.: मरुतः प्रतीपगाः ... चिक्लिशुर् भृशतया वरूथिनीम्। - *Pass.* N. 13. 50.: अनेन क्लिश्यते बाला; H. 4. 41.: राक्षसेन तदा भीमं क्लिश्यमानं निरीक्ष्य तु; Ram. I. 29. 1.: अक्लिष्टव्रत qui vota non violat; I. 31. 37.: वचनम् अक्लिष्टम् verbum non violatum. (Cambo-brit. *gloesi* «to pain, to cause a pang, to suffer a pang».)

c. परि *i. q. simpl.* Up. 19.: शुश्रूषापरिक्लिष्ट; Mah. 1. 2288.: परिक्लिश्यन् = परिक्लिश्यमान, v. gr. 597.

क्लीब् 1. A. (आधार्ष्ट्ये K.; scribitur etiam क्लीव्) impotentem esse; v. क्लीव, क्लैव्य।

क्लीव (r. क्लीव् s. अ) 1) debilis, impotens; piger, iners. Hit. 32. 19.: क्लीववचन। 2) m. eunuchus. N. 21. 14. (Scribitur etiam क्लीब; cf. hib. *cailltean* «eunuch», *caill-te* «castrated», *caillim* «I geld, castrate, I loose, destroy», *cailleadh* «emasculation».)

क्लेद n. (r. क्लिद् s. अ) humor, liquor. Ragh. 7. 24. 15. 32.

क्लेदन m. (r. क्लिद् s. अन) luna.

क्लेदु m. (r. क्लिद् s. उ) *id.*

क्लेश् 1. A. (बाधने K. वधे V.; grammatici perperam क्लेश् pro radice habent, quia verbum क्लेश ex 1[mae] classis lege venit a क्लिश्) vexare, occidere.

क्लेश m. (r. क्लिश् s. अ) molestia, aerumna. H. 1. 44. Br. 3. 18.

क्लैव्य n. (a क्लीव s. य) debilitas, debilitatio, demissio animi, mollitia. Bh. 2. 3.

क्व ubi? Sa. 6. 9.; quo? Lass. 24. 11.: क्व गच्छसि। *Notentur locutiones veluti* क्वच ते क्षत्रियबलं क्वच ब्रह्मबलम् महत् ubi tua eschatriyica potentia? ubi brahmanica potentia magna? *i. e.* quantum interest inter illam et hanc. R. Schl. I. 56. 4. - *Exempla, ubi res vel persona superior in priore loco posita est, sunt*: Ragh. 1. 2.: क्व सूर्यप्रभवो वंशः क्वचाल्पविषया मतिः; Mah. 1. 3065.: क्व महर्षिः सचैवाग्र्यः सा ऽप्सराः क्वच मेनका। - क्वापि alicubi. N. 16. 6.

क्वचित् (a praec. s. चित्) alicubi. N. 15. 15. - *Repetitum*, ubique. In. 3. 10.

क्वण् 1. P. sonare. Hit. 58. 21.: डिण्डिमो हस्तिपकाहतः क्वणन्; - क्वणित sonans, susurrans. Ur. 68. 1.: पद्मम् अन्तःक्वणितषट्पदम्। (Cf. कण्, कुण्,

चण्, स्वन्, ratione habitâ, gutturales facile in sibilantes degenerare; lat. *cano*, goth. *hana* gallus.)

क्वण *m.* (r. क्वण् s. अ) sonus. Am.

क्वणन *n.* (r. क्वण् s. अन) *id.* Am.

क्वणित *n.* (r. क्वण् s. त) sonitus. Ragh. 7.38.: विजज्ञे विलोलघण्टाक्वणितेन नागः·

क्वथ् 1. *P.* coquere. Man. 6.20.: अश्नीयाद् यवागूं वा क्वथिताम्·

क्वाण *m.* (r. क्वण् s. अ) i. q. क्वण. Am.

क्षेल् 1. *P.* (गतौ *K.* चालनगत्योः *V.*) ire, se movere. *V.* (Cf. केल् et क्ष्वेल्.)

क्षञ् 1. *A.* (दानगत्योः) dare; ire.

1. क्षञ्ज् 1. *P.* (grammatici scribunt क्षञ्, gr. 110[a].) *id.*

2. क्षञ्ज् 10. *P.* (तङ्क्ते; grammatici scribunt क्षञ्, gr. 110[a].) *id.*

क्षण् 8. *P. A.* क्षणोमि, क्षण्वे (हिंसायाम् *K.* वधे *V.*) vulnerare, ferire, occidere. Lass. 33.19.: अक्षतशरीर· (Cf. क्षिण् et क्षि cl. 5.; gr. *καίνω, κανῶ*; *καίνυται* = क्षणुते; *ξαίνω*; fortasse *σίνομαι* e *ξίνομαι*.)

c. परि *id.* Ur. 8.3.infr.: अपरिक्षतशरीर; Ram. I. 47.24.: गुरुशापपरिक्षत·

c. वि *id.* A. 11.1.: शरविक्षत; 10.30.: विक्षतस्था ऽयसैर् बाणैः ··· महीम् अभ्यपतद् राजन् प्रभग्नम् पुरम्·

क्षण *m.* 1) pars temporis definita, Wils. *«equal to thirty* Calas *or four minutes»*. 2) momentum. - *Acc.* क्षणम् *Adv.* per momentum. Bhar. suppl. 7. Lass. 2.7. *Instr.* क्षणेन statim. H. 4.10. N. 2.3. (Pottius recte, ut mihi videtur, hoc vocabulum explicat ex ईक्षण, abjecto ई; respicias nostrum *Augenblick*.)

क्षणदा *f.* (e praec. et द dans, in *fem.*) nox. Ragh. 8.73.

क्षणदाचर *m.* (e praec. et चर iens) cognomen Râkschasorum, significans noctu iens. Dr. 2.3.

क्षणिक (a क्षण s. इक) per momentum temporis durans. Hit. 20.6.

क्षणिका *f.* (*Fem.* praec.) fulmen. Hem.

क्षत (r. क्षण् s. त) 1) vulneratus, occisus. 2) *n.* vulnus. Ragh. 2.53.

क्षतज (e praec. et ज natus) sanguis. Ragh. 7.40.

क्षति *f.* (r. क्षण् s. ति) eversio, exstinctio, vastatio. Sak. 32.16. Hit. 28.18.

क्षत्र *m.* (ut mihi videtur, e क्षम् terra, abjecto म्, vel क्षा *id.* correpto आ, et त्र servans, a r. त्रा, igitur esset = महीपाल terrae custos; scribitur etiam क्षत्त्र et deduci solet a क्षत vulnus et त्र servans, v. Ragh. 2.53.) Kschatrus i. e. vir secundi vel militaris et regii ordinis.

क्षत्रिय vel क्षत्त्रिय (a praec. s. इय) *id.* Dr. 7.1.

क्षप् 10. *P.*: क्षपयामि (प्रेरणे *K.* क्षेपे *V.*) 1) sternere, prosternere, dejicere, excidere, destruere. Mah. 1.4128.: अक्षतः क्षपयित्वा ऽरीन् सङ्ख्ये ऽसङ्ख्येयविक्रमः; Ragh. 8.46.: तरुर् न पातितः क्षपिता तद्विटपाश्रिता लता; Ram. II. 12.69.: वैदेही वत मे प्राणान् शोचन्ती क्षपयिष्यति; In. 5.57.: तत्र तं (शापं) क्षपयिष्यसि· 2) lavare, purgare. Man. 5.157.: कामम् तु क्षपयेद् देहम्; 5.69.: क्षपेयुस् त्र्यहम्· *Schol.* शौचङ् कुर्युः· (Cf. क्षिप्; fortasse huc pertinet goth. *skapa* creo, transpositis litteris *ks* in *sk*, et servatâ in fine radicis tenui labiali, sicut in *slêpa* = स्वप्. Quod ad sensum attinet, rationem habeas, verba movendi facile significationem faciendi assumere; v. c. c. चर्, सृज्.)

क्षपस् *n.* (r. क्षप् s. अस्) nox, *in dial. vêd.*, v. Ros. Sp. 18. 5. *apud* Lass. p. 100. (Lat. *crepus-culum*, mutatâ sibilante in *r*, sicut in gr. *ῥίπτω* pro *κρίπτω* = क्षिप्, *κραιπνός* = क्षिप्र, q. v., *κρείων* = क्षयन्, v. क्षि; etiam *κνέφος*, *κνέφας* ad क्षपस् et *crepus-culum* traxerim, mutatis liquidis *ρ* et *ν*, et *ψέφας*, *ψέφος*, mutatâ gutturali in labialem.)

क्षपा *f.* (r. क्षप् s. आ) nox. Sa. 5.80.; *v.* क्षपस्.

क्षपाकर *m.* (e praec. et कर faciens) luna. Am.

1. क्षम् 1. *A.* interdum *P.* tolerare, perferre, pati. N. 7.8.: न चक्षमे ततो राजन् समाह्वानम्; Br. 1.8.: रोरुद्यमानांस् तान् दृष्ट्वा ··· कारुण्यात् साधुभावाच्च कुन्ती राजन् न चक्षमे; Hit.: आज्ञाभङ्गकरान् राजा न क्ष-

सेत् । 2) ignoscere, condonare, indulgere. N.3.8.: तत् क्षमन्तु महेश्वराः; 25.12.: यदि ... मया कृतान्य् अकार्याणि तानि त्वङ् क्षन्तुम् अर्हसि । - *Caus.* क्षमयामि veniam petere *ab aliquo*, orare *alqm* ut ignoscat, se excusare *alicui, c. acc. pers.* N.25.9.: तम् आनाय्य नलो राजा क्षमयामास पार्थिवम् । स च तन् क्षमयामास हेतुभिः । (Fortasse goth. *hramja* crucifigo proprie significat vexare, ita ut nitatur formâ causali क्षमयामि facio ut alqs patiatur, mutatâ sibilante in *r* (v. क्षपस्, क्षुध्); anglo-sax. *hremman* «to hinder, disquiet»; v. क्षम ।)

2. **क्षम्** 4. *P.*: क्षाम्यामि *id.*

3. क्षम् (r. क्षम्) terra, *in dial. vêd.* Rigv. p. 41.18.: क्षमि in terra; 203.15.: क्ष्मस् terrae, v. क्षमा, et क्ष्मा ।

क्षम (r. क्षम् s. अ) *Adj.* 1) tolerans, perferens, perpetiens. Dr.6.4: क्लेशक्षम । 2) capax, potens, *c. loc. vel infinit.* Ragh.11.5.: सा हि रक्षणविधौ तयोः क्षमा; 8.59.: हृदयन् न त्व् अवलम्बितुङ् क्षमाः । 3) aptus, idoneus, conveniens. Ragh.9.50.: मृगवनोपगमक्षमवेषभृत्; R.Schl.I.1.49.: न विरोधो बलवता क्षमो रावण तेन ते; Sak.2.9.: उपभोगक्षमङ् ग्रीष्मसमयम् आश्रित्य । - *Subst.n.* 1) patientia, toleratio. Br.3.2.: क्रियताङ् क्षमम् । 2) facultas, vis. Br.1.35.: न तु मे जीवितुङ् क्षमम् । (Cum sgn. 2. cf. hib. *cam* «strong, stout, mighty», subst. «power, might», *cama* «brave», abjectâ sibilante.)

क्षमा *f.* (r. क्षम् s. आ) 1) patientia, toleratio. Ragh.18.8. R.Schl.I.34.33. *sq.* 2) terra. (Cf. क्षम् et क्ष्मा; gr. XAMA, unde χαμαί, χαμᾶ-ζε, χαμά-θεν; conferatur etiam χθαμαλός, inserto θ, sicut in χθές = ह्यस् ।)

क्षमावत् (e praec. s. वत्) patientiâ praeditus, patiens, tolerans. In.4.8.

क्षमिन् (a क्षम vel क्षमा patientia, s. इन्) patientiâ praeditus. Bh.12.13.

क्षम्प् 10. *P.* (कान्तौ *K.* शक्तौ *V.*; scribunt क्षप्, gr. 110[a].) lucere; posse.

क्षय *m.* (r. क्षि s. अ) 1) occasus, interitus, exitium. H.4.48. Br.2.20. N.26.12. 2) domus, domicilium, sedes, *praesertim deorum.* H.1.47. M.1.2510.: निर्जगाम क्षयान् नारायणस्य; R.Schl.II.6.27.: इन्द्रक्षयसन्निभम् पुरम् । (Hib. *cai* domus.)

क्षयिन् (r. क्षि s. इन्) periens, evanescens, decrescens. Ragh.17.71.

क्षर् 1. *P.* 1) stillare, effundere. Mah.1.797.: क्षरन्त इव जीमूताः; 5471.: क्षरन्तो रुधिरम् बहुम्; Ragh.13.74.: क्षरत्सु (गजेषु) बहुदा मदवारिधाराः । 2) diffluere, dilabi, dissolvi, evanescere. Man.2.99.: इन्द्रियाणान् तु सर्वेषां यद्य् एकङ् क्षरती 'न्द्रियम् । तेना 'स्य क्षरति प्रज्ञा दृतेः पात्राद् इवो 'दकम् । 4.237.: यज्ञो ऽनृतेन क्षरति तपः क्षरति विस्मयात् । - *Caus.* calumniari, falso accusare, *c. loc. vel instr. rei.* Mah.2.238.: कच्चिद् आर्यो विशुद्धात्मा क्षारितश् चौरकर्मणि; Ram.III.72.87.: कच्चिद् आर्यो ऽपि शुद्धात्मा क्षारितश् चा 'पकर्मणा । (Fortasse lat. *scateo* cum hac radice cohaeret, ita ut in *sca-teo* dissolvendum et ortum sit e perdito quodam nomine, cujus suffixum a *t* inceperit; *sca* pro *scar* igitur litteris transpositis ortum esset e *csar*; v. क्षर ।)

c. आ *Caus.* आक्षारयामि conviciari, maledicere. Man.8.275.: मातरम् ... आक्षारयन् ।

क्षर (r. क्षर् s. अ) *Adj.* caducus, fragilis, mortalis. Bh.8.4. 15.16. - *Subst.* 1) *m.* nubes. 2) *n.* aqua. Med. (Hib. *suir* «water, a river», nisi hoc pertinet ad सरस् vel सरित् ।)

1. **क्षल्** 1. *P.* (चलने *K.* चाले चये *V.*) se movere; colligere. (Cf. चल्, शल्, सल् ।)

2. **क्षल्** 10. *P.* क्षालयामि, lavare, abluere. Hit.123.8.: क्षालयम् अपि वृक्षाङ्घ्रीन् नदीवेगो निकृन्तति । (Lith. *skalauju* eluo, abluo, *skalbju* lavo, transposito *ks* in *sk*; huc etiam traxerim nostrum *spüle*, mutatâ gutturali in labialem.)

c. प्र *id.* N.11.29.: प्रक्षाल्य सलिलेनच; 23.23.: प्रक्षाल्यच मुखम् ।

क्षा *f.* (ut mihi videtur, e क्षमा, ejecto म्) terra *in dial. véd.* RIGV. 196.10.

क्षात्र (a क्षत्र s. अ) *eschatricus*, militaris, regius. BH. 18.43.

क्षान्त (r. क्षम् s. त, gr. 616.) 1) tolerans, patiens. RAGH. 18.8. 2) *n.* patientia. R. Schl. I. 34.32.

क्षान्ति *f.* (r. क्षम् s. ति) patientia. BH. 18.42.

क्षाम (r. क्षै s. म pro त vel न) 1) emaciatus, macer. BHAR. 1.63.: क्षुधाक्षाम. UP. 27. 2) tenuis, gracilis. BHAR. 1. 92. 3) debilis. Lass. 11.14.

क्षार *m.* (r. क्षर् s. अ) vitrum. AM.

1. क्षि 1. *P. A.* 1) perire. *Caus.* destruere, perdere, delere. BH. 4.30.: यज्ञक्षयितकल्मष (Schol. नाशित); RAM. III. 60.47.: कृत्स्ने वै क्षयिते पुण्ये (क्षयित pro क्षायित, sicut चयित pro चायित, gr. 521.) 2) regere, dominari, *unde* क्षित्, *q. v., et in dialecto védicâ* क्षय dominans, *in composito* उरुक्षय = εὐρυκρείων, *v. Ros. ad Rigv.* p. 11.; *simplici* क्षय respondet zend. [zend script] *csahya*, gr. comp. 48. (Ad क्षयामि rego, dominor Rosenius l. c. apte trahit gr. κρείων, ita ut comp. εὐρυκρείων utraque compositi parte cum उरुक्षय conveniat; ष् enim antecedente क् saepius in *r* transiit, v. क्षपस्.)

2. क्षि 5. et 9. *P.*: क्षिणोमि, क्षिणामि laedere, vexare, occidere. UR. 18.16.: मनो मे पञ्चबाणः क्षिणोति. MAN. 2.100.: अक्षिण्वन् योगतस् तनुम् (Schol. अपीडयन्); 8.196.: अक्षिण्वन् न्यासधारिणम्. – *Pass.* क्षीये perdi, deleri, destrui, perire. MAN. 7.112.: राज्ञाम् प्राणाः क्षीयन्ते; HIT. कायः क्षीयमाणो लक्ष्यते. (Laudatae passivae formae etiam ad cognatam radicem क्षी trahi possent, a quâ e gramm. r. 495. *Pass.* τοῦ क्षि non differt. Cf. क्षिण्, क्षण्.)

c. सम् *in Pass.* id. DEV. 3.: सङ्क्षीयमाणे स्वसैन्ये.

3. क्षि 6. *A.*: क्षियामि habitare, v. क्षय.

क्षिण् 8. *P.*: क्षिणोमि (हिंसायाम् *K.* वधे *V.*) laedere, occidere. (Cf. क्षण् unde क्षिण् attenuato अ in इ ortum esse videtur, nisi verbum क्षिणोमि re verâ idem est ac क्षि cl. 5.)

क्षित् *m.* (r. क्षि s. त् gr. 643.) dominus, imperator, *in fine compp.* N. 2.20.5.4.

क्षिति *f.* (r. क्षि habitare s. ति) 1) habitatio, domicilium. 2) terra. BHAR. 3.5.

क्षिद् v. क्ष्विद्.

1. क्षिप् 6. *P.* 1) jacere, conjicere, mittere, *cum locat. loci, quo alqd. conjicitur.* RAM. I. 28.22.23.: अस्त्रम्... चिक्षेप परमक्रुद्धो मारीचोरसि राघवः; BH. 16.19.: तान् क्षिपामि आसुरीषु योनिषु; HIT. 79.10.: भृत्ये दोषान् क्षिपति; BHAR. 1.93.: अमी ... दृष्टिपाताः किङ् क्षिप्यन्ते. – दारुणया वाचा क्षेप्तुम् acriter increpare *alqm.* MAN. 8.270. 2) prosternere, dejicere. Lass. 53.5.: क्षेप्तुम् तपस् तस्य महात्मनः. 3) dimittere. UP. 34.: तेन क्षिप्ता. (Cf. क्षप्, unde fortasse क्षिप्, attenuato अ in इ; lat. *sipo, dissipo,* e *xipo,* abjectâ gutturali; graecum ῥίπ-τω e κρίπτω explicaverim, abjectâ gutturali, et mutatâ sibilante in ρ, v. क्षपस्; cambo-brit. *hipiaw* «to cast or dash suddenly», cujus *h*, ut saepius, respondet sanscritae sibilanti, abjectâ gutturali, sicut in gr. ῥίπτω; fortasse etiam nostrum *werfe,* goth. *vairpa* pro *virpa* - gr. comp. 82. - huc pertinet, transpositis litteris e *vripa* pro *hvripa,* cum *hv* pro क्, sicut *hvas* quis = कस्, gr. comp. 388.).

c. अधि spernere, contemnere. HIT. 83.16.: एष दुष्टो देवपादान् अधिक्षिपति; v. क्षिप् praef. आ.

c. अव praef. सम् prosternere, dejicere. DR. 5.24.: तं समवाक्षिपत् सा.

c. आ 1) *id. Caus.* आक्षेपयामि facere ut alqs prosternat. DR. 8.18.: रथम् आक्षेपयामास गजेन गजयानवित्. 2) spernere, contemnere. DR. 4.23.: अवमत्या ऽस्य तद् वाक्यम् आक्षिप्यच; N. 3.13.: आक्षिपन्तीम् इव प्रभाम् शशिनः स्वेन तेजसा.

c. आ praef. सम् *sicut praec.* 1) prosternere, projicere. DR. 5.24.: तया समाक्षिप्ततनुः स पापः पपात. 2) spernere. MAH. 1.1253.: समाक्षिपन् भानुमतः प्रभाम्.

c. उत् extollere, levare. H. 4.49.: उत्क्षिप्या ऽऽमयद् देहम्; RAGH. 15.83.

c. नि 1) dejicere, deponere. Lass. 12.9.: लड्डुकाम् एकां शुना ऽग्रे निक्षिप्तवती· – निक्षिप्ताक्ष dejectos oculos habens, *c. loc. loci*. Gita Gov. 12.1.: शयने निक्षिप्ताक्षीम् उवाच हरिः प्रियाम्; – वर्णान् निक्षेप्तुम् litteras dejicere, i.e. scribere (cf. Ur. 24.15.: भूर्जपत्रगतो ऽयम् अक्षरविन्यासः); *Caus.* facere ut aliquis scribat *vel* inscribat. Ragh. 7.62.: सशोणितैस् तेन शिलीमुखाग्रैर् निक्षेपिताः केतुषु पार्थिवानाम्... वर्णाः (Schol. Calc. निक्षेपिताः = अन्यैर् निवेशिताः); H. 1. 24.: तत्र निक्षिप्य तान् सर्वान्· 2) tradere, *c. loc. pers.* N. 8.20.: मम ज्ञातिषु निक्षिप्य दारकौ; Man. 8.179.: आर्ये निक्षेपन् निक्षिपेद् बुधः·

c. परि circumjicere, circumspergere, circumfundere. Ram. III. 60. 100.: अन्नास्तरणकं राज्ञः समन्तात् परिचिक्षिपुः; Mah. 1.1306.: काननञ्च मनोरमं सागराम्बुपरिक्षिप्तम्·

c. प्र projicere. Su. 2.14.: अग्निहोत्राणि प्रक्षिपन्त्य् अप्सु; M. 15.

c. वि *c.c.* बाहू brachia jactare, dispergere. Ram. III. 56. 15.

c. सम् contrahere, corripere. Man. 7.34.: सङ्क्षिप्यते यशो लोके (Schol. सङ्कोचम् एति); N. 4.9.

2. क्षिप् *4. P. id.*

क्षिप्र (r. क्षिप् s. र) celer. क्षिप्रम् *Adv.* cito. In. 5.51. (Cf. *κραιπ-νός*, v. क्षपस्.)

क्षिव् 1. et 4. *P.*: क्षेवामि, क्षीव्यामि, gr. 332. (निरसने *K.* निवासे *V.*) ejicere; habitare (क्षिव् ex क्षिप् ortum esse videtur, attenuato प् in व्, sicut पिवामि bibo dicitur pro पिपामि, v. पा.)

क्षी 1. *P.* perdere, exstinguere, delere. *Part. pass.* क्षीण perditus, deletus. Hit.: क्षीणेषु वित्तेषु· क्षीणपाप· (Haec radix cohaeret cum क्षि et क्षै.)

1. क्षीव् 1. *P.* i. q. क्षिव्, unde productâ vocali ortum est.

2. क्षीव् vel क्षीब् 1. *A.* (मदे *K.* दर्पे *V.*) ebrium esse; superbum esse. (Hib. *siobhas* «rage, madness».)

क्षीर *n.* (ut mihi videtur e क्षार, a r. क्षर् s. अ, attenuato आ in ई, cf. gr. 308.) 1) aqua. 2) lac.

क्षु 2. *P.*: क्षौमि (शब्दे *K.* क्षुते *V.*) sonum edere, sternutare. (Huc retulerim lith. *cz'audmi* sternuto = क्षौमि, adjecto *d* (cf. क्षुत्) et mutato क्ष् in *cz'* = च्.)

क्षुण्ण v. क्षुद्, gr. 607.

क्षुत् *f.* (r. क्षु, adjecto त्, sicut in fine compp. gr. 643.) sternutamentum. Am.

क्षुत *m.* et क्षुता *f.* (r. क्षु s. त) *id.* Am.

क्षुद् 7. *P. A.* क्षुणद्मि, क्षुन्दे contundere, conterere. *Part. pass.* क्षुण्ण. Dev. 3.24.: खुरक्षुण्णमहीतलः; 9.35.: दंष्ट्राक्षुण्णशिरोधर· (Fortasse huc pertinet gr. ξύω, ξέω pro ξεύω, adjecto Gunae incremento; si ita est, sibilans in formis ξυσ-τός, ξεσ-τός ad radicem pertinet, mutato, ex generali euphoniae lege, δ in σ. Lith. *skausti* dolet, e *skaud-ti, skaudĕjimas* dolor; *pra-skunda* dolere incipit, *nu-skaudinu* nocco, transposito *ks* in *sk*.)

c. वि *id.* Dev. 3.25.: वेगभ्रमणविक्षुण्णा मही·

c. सम् *id.* Ram. III. 63. 10.: बबन्धुर् बन्धनीयांश्च क्षोद्यान् सञ्चुक्षुदुस् तथा·

क्षुद्र (r. क्षुद् s. र) 1) parvus, debilis. M. 6. 2) *trop.* vilis, abjectus, humilis. In. 2.6. Dr. 9.21. (Cf. lith. *kûdikis* infans, pers. كودك *kûdek* parvus, puer.)

1. क्षुध् *4. P.* esurire. क्षुधित esuriens. N. 11.12. 18.12. (Goth. *grêdôn* esurire, mutatâ sibilante in *r*, sicut in lat. crepusculum = क्षपस्, in gr. ῥίπτω = क्षिप्, v. क्षम्.)

2. क्षुध् *f.* (a praec.) fames. Su. 1.8.

क्षुधा *f.* (r. क्षुध् s. आ) fames.

क्षुप *m.* frutex. H. 1.18.

क्षुब्ध v. क्षुभ्.

क्षुब्धता *f.* (a praec. s. ता) agitatio. Bhar. 3.94.: अब्धेः क्षुब्धता·

क्षुभ् 1. *A.* 4. *P.* क्षोभे, क्षुभ्यामि commoveri, agitari, conturbari. *Part. pass.* क्षुब्ध *vel* क्षुभित. Ram. I. 52.14.: क्षुभिताः सागराः सर्वे; III. 79. 20.: उष्णाक्षुब्धसलिल; I. 52. 14.: यत् तेजः क्षुभितं ह्य् अद्य तद् धरा धारयिष्यति· *Caus. et cl. 9. P.*: क्षोभयामि, क्षुभ्नामि agitare. M. 42.: क्षोभ्यमाणा महावातैः सा नौस् तस्मिन् महो-

द्धा; Ram. I. 16.27.: क्षोभयेयुश्च वेगेन समुद्रम्. (Cambo-brit. *hwbiau* «to make a sudden push», abjecto क्, et ष् mutato in *h*, v. Pictet p. 76.; Pottius apte confert gr. *κοῦφος*, ejecto ष्; huc etiam trahimus nostrum *schiebe*, cujus radix in germ. vet. sonat *scub* vel *scup*, transpositis क् + ष् in *sc*.)

c. प्र *i.q. simpl.* Man. 9.254.: तस्य प्रक्षुभ्यते राष्ट्रम्. — c. प्र praef. सम् *id.* Ram. I. 52.15.: सम्प्रक्षुभितमानस.

c. वि *Caus. id.* Dr. 7.19.: सेनान् तवे ’मम् ... विक्षोभितान् द्रक्ष्यसि.

c. सम् *id.* Dev. 2.35.: दृष्ट्वा समस्तं सङ्क्षुब्धन् त्रैलोक्यम्.

क्षुर् 6. P. (छेदने K. विलेखे खनने V.) findere, radere, scalpere, fodere; v. क्षुर *et cf.* खुर्. (Gr. *ξυρ-όν*, v. क्षुर.)

क्षुर *m.* (r. क्षुर् s. अ) 1) culter tonsorius. Dr. 8.24., *ubi ensem vel sagittam significare videtur;* Ragh. 7.43. 2) ungula, *cf.* खुर. (Gr. *ξυρόν*, v. क्षुर्.)

क्षुरप्र *m.* (e क्षुर ungula et प्र, quae fortasse est praepositio in compositi fine posita) sagitta, cujus cuspis soleae ferreae formam habet. Ragh. 9.62. 11.29.

क्षुरिन् *m.* (a क्षुर s. इन्) tonsor. Am.

क्षुरी *f.* (a क्षुर signo *fem.* ई) culter.

क्षेत्र *n.* (r. क्षि s. त्र) 1) campus. Bh. 1.1. (Goth. *haithi*, Th. *haithjō* ager, nostrum *Heide*, ejecto ष्). 2) corpus. Bh. 13.1. 3) uxor. Mah. 1.4661.

क्षेत्रज्ञ *m.* (e praec. et ज्ञ qui novit) anima. Mah. 1.3018.

क्षेप *m.* (r. क्षिप् s. अ) contemtio. Mah. 1.559.

क्षेपणीय *n.* (r. क्षिप् s. अनीय) jaculum, missile. Ragh. 4.77.

क्षेपिष्ठ *Superl.* τοῦ क्षिप्र *v.* gr. 251.

क्षेपीयस् *Compar.* τοῦ क्षिप्र, *v.* gr. 251.

क्षेम 1) bonus, felix, faustus. Sa. 5.97. 2) *m.n.* felicitas. H. 4.51. Br. 1.20.

क्षेमङ्कर *m.* (e क्षेम in accus. et कर faciens) *n.pr.* Dr. 2.7.

क्षेमिन् (a क्षेम s. इन्) felix. N. 12.121.

क्षै 1. P. क्षायामि (क्षये) perire, interire; cf. क्षि et क्षी.

क्षोणि *f.* terra.

क्षोणी *f. id.* Am.

क्षोभ *m.* (r. क्षुभ् s. अ) agitatio, permotio, perturbatio. Su. 1.16.

क्षौद्र *n.* (a क्षुद्रा apis s. अ) mel. R. Schl. II. 14.33.

क्षौम (*Fem.* क्षौमी) linteus. R. Schl. I. 74.3.

क्षौर *n.* (a क्षुर s. अ) actio barbam tondendi. Hit. 101.6.: क्षौरङ् कृत्वा.

1. **क्ष्णु** 2. P. क्ष्णौमि (तेजने) acuere.

2. **क्ष्णु** 2. A.: क्ष्णुवे (अपनयने) abducere, auferre.

क्ष्मा *f.* (e क्षमा ejecto अ) terra. Ragh. 18.8.

क्ष्माय् 1. A. (विधूनने; ut videtur, Denominativum a क्षम vel क्षमा, ejecto अ) agitare, concutere, quassare.

क्ष्मील् 1. P. (निमेषणे K. निमेषे V.) oculos dejicere, nictari (क्ष्मील् compositum esse censeo ex क्ष्, mutilato ex अक्षि vel अक्ष oculus, et मील्, quod idem valet ac क्ष्मील्.)

1. **क्ष्विद्** 1. P. (अव्यक्ते शब्दे K. कूजने V.; scribitur etiam क्ष्विद्) sonare.

2. **क्ष्विद्** 1. A. (मोक्षे स्नेहे; scribitur etiam क्ष्विद्) liberare, amare.

3. **क्ष्विद्** 4. P. (मोचने; scribitur etiam क्ष्विद्) liberare.

क्ष्वेल् 1. P. (गतौ K. चालगत्योः V.) ire, se movere. (Fortasse huc pertinet germ. vet. *suillu* turgeo, rad. et praet. *sual* vel *suall*, suppresso posteriore diphthongi ए elemento.)

ख

ख *n.* aër, coelum. N. 12.53. (Cf. gr. χάος et lat. *halare.*)

खक्ख् 1. *P.* (हासे) ridere. (Cf. कक्क्, काख्, कक्ख्, praeter verba cum काख् comparata, goth. *hlaha* rideo, quod e कक्क् explicaverim, mutatis secundum generalem regulam tenuibus in aspiratas, et insertâ liquidâ, sicut e. c. in *hlei-thra* casa, tentorium, quod ad radicem श्री, κεῖ-μαι, referimus; nostrum *lache* initialem gutturalem abjecit.)

खग (e ख aër et ग iens) 1) in aëre iens, se movens. A. 10.61. 2) *m.* avis.

खगम *m.* (e ख et गम iens) avis. N. 1.24.

1. खच् 6. *P.* (भूतिपूत्योरुत्पत्तौ) felicem, potentem fieri; purum fieri.

2. खच् 10. *P.*: खचयामि (बन्धने) ligare, nectere, connectere, contexere, conserere. Schol. ad C'aur. 19.; Lass. 73.13.

c. उत् *id.* Ragh. 13.54.: माला सितपङ्कजानाम् इन्दीवरैर् उत्खचितान्तरा (Schol. Calc. सहग्रथितमध्या).

खचर (e ख aër et चर iens) in aëre iens. A. 10.26.

खज् 1. *A.* (मन्थने *K.* मन्थे *V.*) commovere, agitare.

खजाक *m.* (r. खज् s. आक) instrumentum, quo lactis flos agitatur ad butyrum conficiendum, «churning stick». Hem.

खञ्ज् 1. *P.* (scribitur खज्, gr. 110[a].) claudicare, *v. sq.* (Huc traxerim nostrum *hinke*, germ. med. *hinke*, cujus rad. et praet. sonat *hanc*, v. gr. comp. 109[a]. 1); consonantes nituntur formâ कञ्ज्, mutatâ tenui in aspiratam et mediâ in tenuem, v. gr. comp. 87.)

खञ्ज (r. खञ्ज् s. अ) claudus. Bhar. 1.63. (Germ. med. *hanc.*)

खञ्जखेल *m.* (e खञ्ज et खेल iens, v. खेल्) motacilla.

खञ्जन *m.* (r. खञ्ज् s. अन) *id.* Am.

खट् 1. *P.* (काङ्क्षायां *K.* काङ्क्षि *V.*) desiderare.

खट्ट् 10. *P.* (वृतौ) tegere; cf. खुड्, गुण्ठ्.

खट्वा *f.* (r. खट्ट्, abjecto alterutro ट्, s. व in *fem.*) lectus. Hit. 86.6.8.

खड् 10. *P.* खाडयामि findere, frangere, rumpere, dividere, divellere, laxare, *v. sq.* et cf. खुड्, खुण्ड्.

खड्ग *m.* 1) rhinoceros. Ragh. 9.62. 2) rhinocerotis cornu. 3) ensis. N. 10.18.

खण्ड् 1. *P. A.* (scribitur खड्, gr. 110[a].) 1) i. q. खड्. Hit. 64.10.: रजनीचयनाथेन खण्डिते तिमिरे; 73.7.: स्त्रीभिः कस्य न खण्डितम् भुवि मनः; Ur. 12.16.: खण्डिताग्रात् ... मृणालात्. 2) deserere, relinquere. Ragh. 5.67.: अबला निशि खण्डिता. (Cf. खुण्ड्, खुड्, खर्द्. Lith. *kándu* mordeo.)

खण्ड *m. n.* (r. खण्ड् s. अ) pars, portio, sectio, fragmentum, frustum; tomus. Hit. 111.10. 27.15. A. 8.1. Bhar. 2.98. Sa. 5.108. — खण्डीकृ in frusta dissecare, frangere. Ragh. 16.51.

खण्डन *n.* (r. खण्ड् s. अन) 1) actio frangendi, rumpendi, destruendi. Hit. 54.3. 112.21. Ragh. 9.35. 2) perfidia. Ragh. 19.21.

1. खद् 1. *P.* occidere. Dev. 8.37.: पतितांस् तांश् चखाद 'थ सा तदा. (Cf. कथ्, क्लथ्, lat. *clades.*)

2. खद् 10. *P.*: खादयामि edere, vorare, *de animalibus.* N. 12.35.: माङ् खादय; M. 7.: दुर्बलम् बलवन्तो हि मत्स्या मत्स्यम् ... खादयन्ति; *v.* खाद्.

खदिर *m.* nomen arboris, Wils. «*Khayar or catechu*, Mimosa catechu». N. 12.4.

खन् 1. *P.* fodere, perfodere. Hit. 30.1.: मम विवरङ् खनित्वा; Ram. I. 32.52.: पृथिवी सर्वा खन्यते. — *Part. pass.* खात, gr. 616.; *Gerund.* in य, खन्य vel खाय; *Pass.* खन्ये vel खाये. (Gr. χαίνω, χανῶ, germ. vet. *ginêm, ginôm* hio, nostrum *gähne*, anglo-sax. *cina* rima, *cinan* hiare; lat. *cuniculus, canalis*; v. खनि, खानि.)

c. उत् effodere. Bhar. 3.5.: उत्खातन् निधिशङ्कया क्षि-

निनत्तम्; evellere, eruere. RAGH. 4.36.: वङ्गान् उत्खाय ... नौसाधनोद्यतान्। निचखान जयस्तम्भान् गङ्गास्रोतोऽन्तरेषु सः, *ubi* उत्खन् effodere *opponitur verbo* निखन् infodere, defodere, *hic* infodiendo erigere; *Schol. Calc.* उत्खाय *explicat* per उत्पाट्य.

c. उत् praef. प्र *id.* RAM. I. 32. 40.: प्रोत्खनन्त एकैकयोजनम् भूमेः.

c. नि infodere, defodere. HIT. 124. 16.: निखन्यन्ते हृदये शोकशङ्कवः; RAGH. 4. 36.; v. खन् praef. उत्.

खनक *m.* (r. खन् s. अक) fossor. R. Schl. I. 12. 7.

खनन *n.* (r. खन् s. अन) actio fodiendi. BHAR. 3. 76.

खनि *f.* (r. खन् s. इ) fodina, cuniculus. RAGH. 17. 66. 18. 21. (Lat. *cuni-culus.*)

खनितृ *m.* (r. खन् s. तृ) fossor. HIT. 52. 8.

खनित्र *n.* (r. खन् s. त्र) ligo. HIT. 30. 1.

खम्ब् 1. *P.* (गतौ) ire; *cf.* गम्ब्, घम्ब्, चम्ब्.

खर *Adj.* 1) calidus, fervidus. 2) acer, vehemens, austerus. RAGH. 8. 9.: न खरो न भूयसा मृदुः; *de voce*, R. Schl. II. 20. 42. - *Subst.* 1) *m. n.* calor. AM. 2) *m.* asinus.

खर्ज् 1. *P.* (मार्जने *K.* व्यथामृजोः *V.*) purificare, abstergere; vexare, v. कर्ज्. (Hib. *cairtim* vel *cartaim* purifico.)

खर्जूर *m.* palma. Wils. «Phoenix *or* Elate sylvestris». N. 12. 5.

खर्द् 1. *P.* (दशने) mordere. (Cf. खाण्ड्, खड्, lith. *kandu* mordeo.)

खर्ब् 1. *P.* (गतौ) ire. (Cf. गर्ब्, घर्ब्, चर्ब्; germ. vet. *HWARB, HWARP* reverti, *hwirbu, hwarb, hwurbumês*; goth. *bi-hwairba* circumeo.)

खर्ब *n.* billio. MAH. 2. 1749.

खर्व् 1. *P.* (दर्पे *K.* गर्वे *V.*) superbum esse; v. कर्व् et गर्व्.

खल् 1. *P.* (चलने *K.* चाले चये *V.*) se movere; colligere; *cf.* चल्.

खल malus, vilis, improbus. HIT. 52. 3. 70. 19.

खलु 1) sane, profecto, *ad orationis vim augendam ponitur, praesertim post voces negativas vel interrogativas.* SAK. 5. 15. 16.: भो राजन् आश्रममृगः खल्वयम्। न खलु न खलु बाणः सन्निपात्यो ऽयम् अस्मिन् *ja nicht! ja nicht!*; RAGH. 9. 28.: न खलु तावत् अशेषम् अपोहितुम् रविर् अलम् विरलम् कृतवान् हिमम्; Lass. 1. 3.: प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः; N. 16. 22.: कदा नु खलु दुःखस्य पारं यास्यति वै शुभा *wann doch?*; SAK. 23. 15.: किङ् खलु; 44. 2. *infr.*: क्व खलु; 59. 14.: कथम् ... खलु. 2) enim, *praesertim antecedente* न. SAK. 26. 5.: मन्दौत्सुक्यो ऽस्मि नगरगमनम् प्रति ... न खलु शक्तो ऽस्मि शकुन्तलादर्शनव्यापाराद् आत्मानन् निवर्तयितुम्; RAGH. 3. 51.: गृहाण शस्त्रम् ... न खल्व् अनिर्जित्य रघुङ् कृती भवान्. 3) खल्व् अपि sed etiam, *antecedente* न केवलम्. RAGH. 18. 48.

खलुज *m.* (N. खलुक, ut videtur, e ख et लुञ्, a r. लुञ् lacerare, occidere) obscuritas, caligo. (Cf. lat. *caligo.*)

खलिट calvus.

खलीट *id.*

खल्वाट *id.* BHAR. 2. 86., v. Bohlen ad h. l. (Cf. lat. *calvus*, nostrum *kahl*, germ. vet. *chalawan* capillo nudare.)

खव् 9. *P.* खव्नामि vel खौनामि vel खुनामि (भूतिप्रादुर्भावे *K.* भूतिपूत्योर् उत्पत्तौ *V.*) potentem, felicem fieri; purificari.

खष् 1. *P.* (वधे) occidere, ferire; cf. कष्, चष्, कृष्, जष्, जुष्, शष्, तृष्.

खाण्डवप्रस्थ *m.* nomen urbis. MAH. 1. 2264.

खात *n.* (r. खन् q. v. s. त) fossa. HIT. 90. 14.

खाद् 1. *P.* edere, *praesertim de animalibus*. HIT. 11. 6.: व्याघ्रो मानुषङ् खादति; *etiam de hominibus*. HIT. 86. 13.: किङ् खादितवान् कथम् वा प्रसुप्तः. - *Caus.* खादयामि. MAN. 8. 371.: तां श्वभिः खादयेद् राजा. (Scot. *cuid* cibus; hib. *caithim* edo.)

खानि *m. f.* (r. खन् s. इ) cuniculus, specus subfossus; v. खनि.

खिट् 1. *P.* (भयभीषयोः) timere, terrere. (V. आखिट, खेट et cf. खिद्.)

1. खिद् 6. *P.* dolore afficere, moestitiam inferre, conturbare; *v. sq.*

2. खिद् 4. et 7. *A.*: खिद्ये, खिन्दे (खिद्ये etiam pro *Pass.* praecedentis haberi potest) dolore, moestitiâ affici, conturbari. Hit. 71. 4.: स पुरुषो यः खिद्यते ने ऽन्द्रियैः. - *Part. pass.* खिन्न 1) dolore affectus, conturbatus. Gita Gov. 3. 7.: खिन्नम् असूयया हृदयन् तवा ऽकलयामि; 3. 2.: अनङ्गवाणव्रणखिन्नमानसः; Up. 19. 2) fessus, fatigatus, languidus, confectus, exhaustus. Man. 7. 141. Bhar. 1. 47. (Lith. *z'eidz'iù* laedo, offendo? gr. κῆδος fortasse pro κήδος ex κειδος, ejecto ι et productâ vocali antecedente; v. खेद.)

खिन्न v. खिद्, gr. 607.

खिल 1) inanis, खिलीकृत vastatus, vacuus, deletus. Ragh. 11. 14. 87. 2) *m. n. et fem.* खिला ager incultus. Am.

खु 1. *A.* sonare, *v.* कु.

खुज् 1. *P.* (स्तेयकरणे *K.* स्तेये *V.*) furari. (Fortasse lith. *wagiù* furor, ita ut mutilatum sit e *kwagiù*, abjectâ gutturali et relicto *w* euphonico, sicut e. c. in lat. *vermis* e *quermis* et goth. *vaurms* e *hvaurms* = कृमि q. v. Res si ita se habet, vocalis *a* verbi *wagiù* formis *gunatis* radicis खुज् respondet, e. c. *Caus.* खोजयामि, abjecto उ radicali. Posset tamen *wa* etiam litteris transpositis ex *au* explicari.)

1. खुड् 1. *P.* (भेदे) *i. q.* खड्, *unde* खुड् ortum esse videtur attenuato अ in उ (v. gr. comp. 490.)

2. खुड् 6. *P.* (सम्वरणे) tegere. (Hib. *cuidighim* protego «I aid, assist, succour».)

1. खुण्ड् 1. *P.* (भेदे, scribitur खुड्, gr. 110[a].) *i. q.* खण्ड्, *unde* खुण्ड् *attenuato* अ *in* उ; *v.* खुड्.

2. खुण्ड् 1. *A.* (खञ्जे) claudicare.

खुर् 6. *P.* (छेदने) findere. (Cf. क्षुर्, क्षुर् et कृत्, ratione habitâ, plures voces, quas cum कृत् comparavimus, etiam e खुर् explicari posse.)

खुर *m.* (r. खुर् s. अ) 1) culter tonsorius. 2) ungula. Dr. 6. 26. (Cf. क्षुर.)

खुर्द् 1. *A.* (क्रीडायाम्, scribitur etiam खूर्द्) ludere; cf. कुर्द्, कूर्द्, गुर्द्, गुद्.

खुल्लक humilis, vilis. Am.

खेचर (*tatp.* e *loc.* खे in aëre, v. gr. 673., et चर iens) in aëre iens. Su. 2. 7.

1. खेट् 1. *P.* (उत्त्रासने *K.*) terrere. (Cf. खिद्, unde खेट् adjecto *gunae* incremento.)

2. खेट् (भक्षणे *K.*) edere.

खेद *m.* (r. खिद् s. अ) 1) dolor, moestitia, tristitia. Up. 43. 2) lassitudo, languor. Ur. 78. 2. Ragh. 18. 44. (Cf. gr. κῆδος, v. खिद्.)

खेल् 1. *P.* vacillare; *v.* खेल *et cf.* कल्, खोल्, क्ष्वेल्, चेल्, चल्.

खेल (r. खेल् s. अ) vacillans. Ur. 66. 5. 78. 17. Mah. 1. 7042.

खेव् 1. *A.* (सेवने) ministrare, colere, venerari. (Cf. cognatas et idem valentes radices केव्, गेव्, ग्लेव्, सेव्.)

खै 1. *P.* (स्थैर्ये खननहिंसयोः *K. V.* खेदने *K.*) firmum esse, fodere, laedere, occidere; dolore, moestitiâ affici, defatigari. *Cf.* खन्, खन्, ग्लै, क्षै.

खोट् 1. *P.* (गत्याघाते) claudicare. *Cf.* कुट् cl. 6., खोड्, खुण्ड्, खोर्, खोल्.

1. खोड् 1. *P.* (गतिप्रतीघाते *K.* खोडने *V.*) claudicare, *v.* खोट्. Huc trahi posset *claudus* insertâ liquidâ, nisi pertinet ad खाम् q. v.)

2. खोड् 10. *P.* (क्षेपे) jacere, conjicere.

खोड (r. खोड् s. अ) claudus. Am. (*V.* 1. खोड्.)

खोर् 1. *P.* (गतिप्रतीघाते) i. q. खोड्, unde ortum est, mutato ड् in र्; ex खोर् autem factum est खोल्, mutato र् in ल्.

खोल् 1. *P.* (गतिप्रतीघाते *K.* खोडने *V.*) *i. q.* खोर्. (Cf. gr. χωλός.)

ख्या 2. *P.* dicere, praedicare, celebrare, apellare. N. 17. 42.: ख्यातः प्राज्ञः कुलीनश्च; Dhrit. 42.: ख्यातंनृपः. - *Caus.* ख्यापयामि (gr. 519.), Man. 7. 201.: अभयानि

ख्यापयेत्; *interdum i. q. primit. e. c.* Dr. 2. 14.: ख्यापय नः ... कस्या ’सि भार्या· (Lat. *in-quam* pro *in-quiam*, quod ex *in-quiunt* = ख्यान्ति, *in-quias*, *inquiebam* etc. exspectaveris. In *inquis*, *inquit* etc. solum य् radicis ख्या relictum est, omissâ vocali, quâ in re hoc verbum cum correptione convenit, quam character 4tae cl. य in formis latinis veluti *cupis*, *cupit*, contra *cupiunt*, *cupiam*, *cupiebam*, subit (gr. comp. 500.). Quod ad compositionem verbi latini cum praep. *in* attinet, conferatur gr. ἐν-έπω, quod tamen radice ab *inquam* plane alienum est (v. Pott. I. p. 180.). Ad scr. ख्या autem lat. *hia-re* etiam trahi possit, quod sensu os aperire cum notione dicendi cohaeret.)

c. आ dicere, indicare, memorare, nuntiare, narrare, exponere. N. 9. 34. 23. 6. Sa. 6. 37. 42. Dr. 7. 5. M. 56. Bh. 18. 63. (Fortasse lat. *ajo* ejectâ gutturali, v. अह्.)

c. आ praef. प्रति (प्रत्याख्या) depellere, repellere, repudiare. N. 4. 4. 13. 42. Sa. 3. 11.

c. आ praef. वि (व्याख्या) laudare, celebrare. Ram. III. 76. 69.

c. आ praef. सम् 1) narrare. A. 1. 13. 2) numerare. A. 5. 11.

c. प्र *id.* In. 4. 7. N. 16. 8.

c. वि *i. q. simpl.* In. 5. 50. N. 12. 84.

c. सम् numerare. N. 20. 15. 40.

c. सम् praef. परि (परिसङ्ख्या) *id.* Man. 1. 71.

ख्याति *f.* (r. ख्या s. ति) gloria. Sa. 5. 56.

ख्याप् v. ख्या.

ग

ग (r. गा s. अ, gr. 645.) iens, *in fine composs.* Bh. 12. 3.

गगण *n.* (fortasse forma redupl. a r. गा) aër, coelum.

गग्घ् 1. P. (हसने) ridere. (Cf. कक्क्, कक्ख्, खक्ख्, घग्घ्.)

गङ्गा *f.* (ut videtur, pro गङ्गमा, a r. गम्, cum syllabâ redupl. गङ् e गम्, cf. Intens. जङ्गम्, gr. 569.) flumen Ganges.

गङ्गाद्वार *n.* (e praec. et द्वार *n.* porta) nomen loci. Dr. 9. 24.

गछ् 1. P. गच्छामि, *v. euph. r.* 88.; *in tempp. specialibus solum usurpatur, loco rad.* गम् *q. v.*

गड् 1. P. (शब्दे K. मदे स्वने V.) sonare; ebrium esse.

गड *m.* (ut videtur, a r. गड् ebrium esse, s. अ) elephantus.

गण् P. interdum A. 1) numerare. N. 14. 11. 20. 13. 22. Sa. 4. 3. 2) putare, existimare. Ragh. 11. 75.: पावकस्य महिमा स गण्यते; 8. 68. 3) respicere, rationem habere, dignari, aestimare. Ur. 64. 8.: प्रणयम् अगणयित्वा मम.

c. वि reputare, considerare, animo volvere. N. 10. 29. 21. 23.

गण *m.* (r. गण् s. अ, nisi गण् est Denom. a गण) turba, grex, caterva, multitudo. M. 45. N. 12. 65. (Lith. *ganà* adv. satis; *ganau* pasco greges.)

गणक *m.* (r. गण् s. अक) astrologus. Am.

गणन *n.* (r. गण् s. अन) actio numerandi. Hit. 4. 20.

गणना *f.* (r. गण् s. अना) 1) actio numerandi. 2) consideratio. Hit. 21. 1.

गणनाथ *m.* (e गण et नाथ dominus) cognomen Ganêsi. Lass. 1. 2.

गणशस् (a गण s. शस्) catervatim. A. 9. 23.

गणि *f.* (r. गण् s. इ) agmen, turba. Ragh. 9. 53.

गणिका *f.* (r. गण् s. इका) meretrix. Hit. 94. 2.

गणेश *m.* (e गण et ईश dominus) Ganêsus, deus sapientiae, Sivo et Pârvatiâ natus.

गण्ड *m.* gena, mala, totum faciei latus complectens. (Lith. *žandas* maxilla; (*) fortasse etiam huc referenda sunt goth. *kinnus* mentum, per assimil. e *kindus*, nostrum

---

(*) Lith. *ž* pronunciatur fere sicut ज्, et sicut hoc cognatione conjunctum est cum gutturalibus litteris, praesertim cum *g*.

Kinn, gr. γένυς, lat. *gena*, nisi pertinent ad हनु, quod ipsum cum गण्ड cognatum esse possit, mutatâ gutturali mediâ in aspiratam mediam ejusdem organi.)

गत (r. गम् s. त, gr. 616.) 1) qui ivit, abiit. 2) *n.* incessus. Up. 66. 6.

गतव्यथ (profectum moerorem habens. *BAH.* e praec. et व्यथा *f.* moeror, sollicitudo) moeroris, sollicitudinis expers. In. 1. 23. Su. 4. 1.

गतसञ्ज्ञ (profectam mentem, profectam conscientiam habens. *BAH.* e गत et सञ्ज्ञा conscientia, intellectus) mentis non compos. In. 5. 21.

गतासु (profectos spiritus, profectam vitam habens. *BAH.* e गत et असु q.v.) exanimis, mortuus. Bh. 2. 11.

गति *f.* (r. गम् ire, s. ति, gr. 616.) 1) itio, itus, iter. Br. 1. 35. 2. 22. Bh. 4. 17. 6. 45. 8. 26. 2) perfugium, refugium. Br. 1. 25. (Hib. *gaeth* ventus, v. सदागति, सततग.)

गत्य (r. गम् s. य) v. gr. 637.

गत्वा (a r. गम् s. त्वा) v. gr. 632. 616.

1. गद् 1. *P.* dicere, loqui. N. 15. 9.: श्लोकम् एकञ् जगाद; Dr. 9. 10.: हेतुम् मे गदतः शृणु. (Cf. कथ्; lith. *gádijos* appellor, v. gr. comp. 476. 506.; *z'adas* lingua, oratio, *z'odis* verbum (*), *giedmi* cano, v. गै canere; polon. *gadać* loqui; hib. *gadh* vox.)

c. नि *i. q. simpl.* Hit.: एवम् अस्तु इति निगद्य; Ragh. 2. 33.: भूपालसिंहन् निजगाद सिंहः; 11. 70.: राघवो ... निजगादे युयुत्सुना; R. Schl. I. 51. 16.: तन् मे निगदतः शृणु.

2. गद् 10. *P.* (मेघशब्दे *K.* अभ्रध्वनौ *V.*) tonare.

गद *m.* (r. गद् s. अ) 1) dictum, sermo. Mah. 1. 1787. 2) (fortasse alius originis) morbus. Ragh. 9. 4. (Hib. *gadh* vox, lith. *z'adas* lingua, oratio.)

गदा *f.* clava. Su. 4. 17.

गदिन् (a praec. s. इन्) claviger. Bh. 11. 17.

गद्गद (r. गद् repet. s. अ, cf. Intens. जागद्) 1) lallans, balbutiens. A. 3. 2.: हर्षगद्गदया वाचा; Bhar. 3. 22. 2) *m.* actio balbutiendi. Bh. 11. 35.: आह कृष्णं सगद्गदम् भीतभीतः प्रणम्य; Ragh. 8. 43.

गन्ध् 10. *A.* (अर्दने *K.* द्रुहि *V.*) vexare, odisse, infestare. (Lith. *gandinu* terreo.)

गन्ध *m.* (fortasse primitive odor malus, a r. गन्ध् s. अ) 1) odor. N. 5. 39. 2) suavis, jucundus odor. In. 5. 2.

गन्धर्व *m.* nomen Geniorum ordinis, qui musicam tractant, in Indri coelo habitantes.

गन्धवह *m.* (e गन्ध et वह vehens) ventus. Am.

गन्धवहा *f.* (e गन्ध et वह vehens in *fem.*) nasus. Am.

गन्धाश्मन् *m.* (e गन्ध et अश्मन् lapis) sulphur. Am.

गभस्ति *m. f.* (ut videtur, e ग pro गो q.v., et भस्ति, a भस् splendere s. ति) luminis radius. Am.

गभस्तिमत् *m.* (a praec. s. मत्) sol. Ragh. 3. 37.

गभीर profundus. Hit. 111. 4., v. गम्भीर.

1. गम् 1. *P.* interdum *A.* (in tempp. spec. substituit गच्छ्, gr. 328., praet. redupl. जगाम, pl. जग्मिम gr. 453., praet. mltf. अगमम् gr. 417., fut. part. गन्तास्मि, fut. aux. गमिष्यामि, part. pass. गत gr. 616., inf. गन्तुम्) 1) ire, adire, abire, proficisci, praeterire, *de tempore, in forma caus.* degere; *c. acc., nonnunquam c. dat. loci.* In. 5. 6.: ललना जगामा 'थ विराजती; Hit.: न नीरं गच्छति स्थले; In. 1. 1.: गतेषु लोकपालेषु; Sa. 5. 27. 32.: निवर्त गच्छस्व; N. 20. 39.: गतज्वर remotam difficultatem habens, liber a difficultate; 16. 30.: गतसत्त्व; *v.* गतव्यथ *etc.*; Hit.: एषाम् मांसैर् मासत्रयं सुखेन गमिष्यति; Ragh. 8. 24.: काश्चिद् गमयित्वा समाः; Su. 4. 20.: पातालम् अगमन् सर्वाः; Dr. 9. 24.: जगाम गङ्गाद्वाराय; Ragh. 2. 15.: निलयाय गन्तुम् प्रचक्रमे. *Pass.* Bh. 5. 5.: यत् साङ्ख्यैः प्राप्यते स्थानन् तद् योगैर् अपि गम्यते. *Nota locutiones*: दोषेण गन्तुङ् कञ्चित् delictum alicui imputare. Mah. 1. 7455.: त्वां लोको दोषेण गच्छति; अश्वैर् गन्तुम् aurigare, equos agere. N. 24. 30. *De locutionibus ut* हर्षङ् गन्तुम्, भयङ् गन्तुम् *v. r.* इ. (Cf. गा, goth. *QVAM* venire, *qvima* venio, *qvam* veni, nostrum *komme, kam*, gr. comp.

(*) De *z'* pro *g* v. s.v. गण्ड.

109[a]),1. Huc etiam trahimus goth. *gagga* eo, servatâ initiali mediâ, v. gr. comp. 92. et abjecto *m* finali, ita ut *gagga,* ad quod pertinet nostrum *Gang,* conveniat cum formâ intensivâ जङ्गम् - v. gr. 569. - ad quam etiam lith. *źengiù* incedo pertinet, cum *ź* pro *g* vel ज् (v. p. 99. not. et mox ग्मा terra). De lith. *kankù* v. कङ्क्, et de hib. et scot. *ceum, ceim* v. क्रम्. E linguâ lat. cum Pottio I. p. 260. huc traxerim *venio,* ita ut hoc ortum sit e *guemio,* abjectâ gutturali, sicut e. c. in *vivo* e *guivo* = जीवामि, *vermis* e *quermis* = कृमि q. v., et, nisi fallor, in *vates,* quod non ad φη-μί, *fari,* sed ad कथ्, goth. *QVATH* traxerim.)

c. अति praef. वि praeterire, *de tempore.* A. 3. 3.: कथम् अर्जुन कालो ऽयं स्वर्गे व्यतिगतम् तव॰

c. अधि 1) adire, advenire, pervenire, adipisci. N. 19. 30.: अध्यगच्छत् कृशान् अश्वान्; MAN. 2. 218.: खनन् वार्य् अधिगच्छति॰ *Pass.* inveniri, *es gibt.* M. 50.: मत् परन् ना 'धिगम्यते॰ 2) legere. HIT. 4. 12.: पुत्राणाम् अनधिगतशास्त्राणाम्; cf. इ praef. अधि॰ 3) praeterire, praetermittere, omittere, negligere, *solum in constructione cum* न॰ N. 17. 49.: ते पुराणि सराष्ट्राणि अन्वेषन्तो नलं राजन् ना 'धिजग्मुः; H. 1. 30.: शयनेषु पराध्येषु ... ना 'धिजग्मुर् तदा निद्राम्; R. Schl. I. 7. 17.: ना 'ध्यगच्छद् विशिष्टम् वा तुल्यम् वा शत्रुम् आत्मनः॰

c. अधि praef. सम् obtinere. RAGH. 9. 1.: उत्तरकोशलान् समधिगम्य (Schol. Calc. समधिगम्य = प्राप्य)॰

c. अनु sequi. N. 13. 48.

c. अन्तर् 1) intro ire, intro abire, intus recondi. HIT.: नेत्रवक्त्रविकाराभ्याञ् ज्ञायते ऽन्तर्गतम् मनः॰ 2) interire, perire. BH. 7. 28.: येषाम् अन्तर्गतम् पापम्॰

c. अप abire. LASS. 48. 23. - C. अप praef. वि *id.* IN. 5. 62.

c. अभि adire, aggredi. IN. 2. 19. SU. 1. 17. 4. 6.

c. अव scire, nosse; putare. BH. 10. 41.: यद् यद् विभूतिमत् सत्त्वम् ... तत् तद् एवा 'वगच्छ त्वम् मम तेजोंशसम्भवम्; N. 12. 84.: तस्य माम् अवगच्छध्वम् भार्याम्; RAGH. 8. 87.: अवगच्छति मूढचेतनः प्रियनाशं हृदि शल्यम् अर्पितम्॰ (Cf. इ praef. अव॰)

c. आ adire, accedere, advenire. IN. 1. 2. 3. 6. SU. 4. 21. - आगत *n.* casus, eventus. N. 13. 24.

c. आ praef. अभि *id.* - अभ्यागत *m.* advena, hospes. HIT.: पतिर् एको गुरुः स्त्रीणां सर्वत्रा 'भ्यागतो गुरुः॰

c. आ praef. उप *id.* N. 16. 27. 19. 11. SU. 4. 2. - c. उप praef. सम् *id.* MAH. 2. 768. *c. loc.*: जरासन्धस्य निधने कालो ऽयं समुपागतः॰

c. आ praef. परि circumgredi. MAH. 1. 4567.: विधिपर्यागतान् अर्थान्॰

c. आ praef. प्रति 1) redire, reverti. IN. 5. 51. DR. 8. 50. 2) ad se redire, animum recipere. UR. 6. 9.: उर्वशी प्रत्यागच्छति॰

c. आ praef. सम् 1) adire, aggredi, advenire, *c. acc.* IN. 2. 15.: तान् सर्वान् स समागम्य; N. 21. 21. 2) congredi, convenire, *c. instr.* DR. 5. 22.; *ad pugnandum* H. 4. 4. BH. 1. 23.

c. उत् 1) provenire, exire. RAGH. 7. 16.: उद्गताः पौरवधूमुखेभ्यः शृण्वन् कथाः॰ 2) crescere, adolescere; उद्गत adultus. H. 2. 18.: शालपोतम् इवो 'द्गतम्; RAGH. 18. 19.: उद्गतनामधेय excelsum, praeclarum nomen habens.

c. उत् praef. प्रति obviam ire. RAGH. 2. 20.: प्रत्युद्गता ... पत्न्या॰

c. उत् praef. सम् prodire. LASS. 61. 9.: समुद्गतस्वेदचिताङ्गसन्धि॰

c. उप adire, accedere. N. 21. 11. IN. 3. 10. *Part. praet. redupl.* उपजग्मिवस्. SU. 1. 29. SA. 1. 4. - स्त्रियम् उपगन्तुम् concumbere cum feminâ. MAN. 4. 40.

c. नि subire, शान्तिम् tranquillitatem. BH. 9. 31. 18. 36.

c. निस् (निर्गम्) exire. IN. 5. 5. H. 1. 1. - Praef. अभि (अभिनिर्गम्) *id.* R. Schl. I. 9. 13. - Praef. वि (विनिर्गम्) *id.* MAH. 1. 1341.

c. परि 1) circumgredi. N. 12. 108. SA. 6. 3.; व्रीडपरिगत pudore circumfusus. HIT. 2) cognoscere. RAGH. 7. 68.: परिगतार्थ (Schol. Calc. ज्ञातो ऽर्थो येन)॰

c. प्रति redire. N.5.40.

c. वि abire, discedere. Su.4.17. Bh.11.1.; विगतभी expers timoris. Bh.6.14.

c. सम् 1) congredi. A.3.1.; *ad pugnandum* H.4.7. *ATM.* — *Caus.* facere ut alqs congrediatur, conjungere. Ragh. 9.77.: इदम् आयुधवत् इयया सङ्गमय्य सशरम् विकृत्यताम्. Connubio jungere. Ragh.7.17.: वधूवरौ सङ्गमयाञ्चकार.

2. गम् terra, *in dialecto Vêd.*, unde genitivus ग्मस् *ejecto* अ. Ros.41.20. (Huc nunc traxerim zend. ꬻꬻ *zĕm*, contra eam, quam alibi de hac voce dixi sententiam; lith. *z'ĕmiė́*, slav. ЗЕМЛѢ *ζemlje* (*), russ. Земля̀ *ζemlà* cum *l* epenthetico, radice ad eandem vocem pertinent, derivatione autem cum cognato Vêdico ग्मा conveniunt, quod e गमा ejecto *a* ortum est.)

गम (r. गम् s. अ) iens, *in fine compp.*

गमन *n.* (r. गम् s. अन) actio eundi, veniendi. N.20.26. H.1.23.4.27.

गम्भीर profundus, *transl. ad sonum* N.12.57.21.4. Ragh. 1.36. (V. गभीर et cf. lith. *gillybė̃, gelmė̃, gylė̃* altitudo, profunditas, *gillus* profundus, liquidis *m* et *l* inter se mutatis, sicut in lat. *fla-re* = scr. ध्मा, gr. comp. 20.; slav. *glùbok* profundus, *glùbina* profunditas.)

गम्भीरवेदिन् (e praec. et वेदिन् a r. विद्, nisi a वेद, s. इन्) pertinax, contumax, obstinatus, *de elephantis.* Ragh.4.29.

गर *m.n.* (r. गॄ deglutire, s. अ) venenum. R. Schl. I.70.30.

गरल *n.* (a praec. s. ल) *id.* Am.

गरिष्ठ (*Superl.* τοῦ गुरु, gr. 251.) gravissimus.

गरीयस् (*Compar.* a गुरु s. ईयस्, gr. 251.) gravior, valde gravis, melior, carior, valde bonus, valde carus. Ragh. 14.35. Dr.7.14. Bh.11.43.

गरुड *m.* Garudus, avis fabulosa, in quâ Vischnus vehitur.

गरुत् *m.* ala. Am.

गरुत्मत् *m.* (alatus, e praec. s. मत्) avis. N.1.23.

(*) V. Kopitar. Glagol. p.73, de lith. *z'* pro *g* v. p.100. not.

1. गर्ज् 1. *P. A.* clamare, strepere, crepare, increpare. H.4.36. M.41.; *part. pass.* गर्जित *n.* clamor, strepitus. H.4.13. (Cf. गॄ, गिर्, गर्द्; lat. *garrio* assimilatione e *gargio* explicari possit; fortasse etiam *gurges* huc pertinet, ita ut ab aquae strepitu dictus sit, sicut M.41. de mari legitur: गर्जमानम् इवा ऽम्भसा; germ. vet. *kurran* garrire, strepere, stridere, (nostrum *quarren, girren*), *krago* (e *kargo*) gula, *kragil* garrulus, *krachôn* crepare; mutatis *rr* in *ll*: *gellan* tinnire, *ar-gellan* insonare, *kallôn, challôn* clamare, effari, *challônte* garriens, *kallari* verbosus (Graff III. 178. 383.); gr. ἀγγέλλω, quod Thierschius ex ἀναγέλλω explicat.)

c. अभि acclamare. M.1.1184.: परस्परम् भृशम् अभिगर्जताम्.

c. प्रति reclamare, repugnare. Ragh.9.9.: निदेशम् अलङ्घयताम् अभूत् सुहृद्, अयोहृदयः प्रतिगर्जताम्.

2. गर्ज् 10. *P.* i.q. गर्ज् 1.

गर्जन *n.* (r. गर्ज् s. अन) strepitus, fragor. Hit.34.20.

गर्जित v. गर्ज्.

गर्त *m.* caverna. Am.; Mah.1.1034.

गर्द् 1. et 10. *A.* (शब्दे *K.* स्वे *V.*) sonare; *cf.* गर्ज्.

गर्दभ *m.* (ut videtur, a r. गर्द्) asinus. Hit.49.21.

गर्ध् 10. *P.* desiderare, v. गृध्.

गर्व् 1. *P.* (इतौ) ire, v. खर्व्.

गर्भ *m.* (ut videtur, a ग्रभ् sumere, transpotis litteris, s. अ) 1) uterus. Hit.6.4.7.4. 2) florum calyx. Ur.60.10.N. 13.63. 3) pars interior, *e.c. domûs.* Hit.100.s.115. 9. 4) foetus. Bh.3.38. Sa.1.18. 5) proles, natus, *in fine compp.* H.2.28. (Hib. *cilfin* «the belly»; anglo-sax. *hrif* venter, uterus; fortasse nostrum *Kalb,* mutato *r* in *l*; gr. δελφός, mutatâ gutturali mediâ in lingualem, sicut in Δημήτηρ pro Γημήτηρ; cf. Pott. p.281.)

गर्व् 1. *P.* 10. *A.* superbum esse; v. गर्वित, गर्व.

गर्व *m.* (r. गर्व् s. अ) superbia. (Lith. *garbė̃* honor, gloria; germ. vet. *gelban* gloriari, *gelf* jactantia.)

गर्वित (a r. गर्व् s. त, nisi a गर्व s. इत) superbus. Dev. 8. 24. R. Schl. I. 7. 6. Ragh. 9. 55. 19. 20.

गर्ह् 1. 10. *p. a.* vituperare, maledicere, conviciari. Man. 11. 229.: दुष्कृतङ् कर्म गर्हति; II. 4. 6.: नै 'नाङ् गर्हितुम् अर्हसि; Ram. III. 59. 23.: कस्माद् अज्ञानन्तङ् गर्हसे; Br. 1. 33.: नृशंसो गर्हितो बुधैः; Hit. 109. 13.: विषमां हि दशाम् प्राप्य दैवङ् गर्हयते नरः। (Haec radix e ग्रह् sumere orta esse videtur, transposito *ra* in *ar*; quod ad significationem attinet, respicias lat. *reprehendo*. E गर्ह् mutato र् in ल् ortum est गल्ह् q. v.)

c. परि *id.* Ram. III. 75. 43.: तातन् न परिगर्हे ऽहम्।

c. वि *id.* R. Schl. II. 17. 10.: स्वात्मा 'प्य् एनम् विगर्हते; Man. 11. 232.: कर्म विगर्हितम्।

गर्हा *f.* (r. गर्ह् s. आ) vituperatio, reprehensio, objurgatio. Mah. 1. 6056.

गल् 1. *p.* 10. *a.* (स्रावे) defluere, delabi, decidere, excidere. Ragh. 19. 22.: गलिताश्रुबिन्दु; 16. 58.: गलिताङ्गराग; Bhar. 1. 89.: गलत्कुष्ठाभिभूत; Hit. 10. 22.: गलितनखदन्त; Ragh. 7. 10.: गलन्ती कस्याश्चिद् आसीद् रसना। - गलितवयस् elapsam juventutem habens, senex, decrepitus. Ragh. 3. 70. (Primitiva hujus radicis significatio *fluere* esse videtur, quam ob rem germ. vet. *QUALL* scaturire, - *quillu, qual, quullumês* - huc traxerim, unde *quella* fons; cf. जल aqua.)

c. आ praef. सम् *id.* Mah. 1. 1409.: समागलितपादपः।

c. निस् *id.* Ragh. 5. 17.: निर्गलिताम्बुगर्भं शरद्घनन् ना 'र्दति चातको 'पि।

c. वि *id.* Caur. 28.: विगलद्अञ्जनाकुलाक्षी; Ur. 62. 10.; Ragh. 9. 67.: रतिविगलितबन्धः केशपाशः; Git. Gov. I. 3. 31.: विगलितलज्जित।

गल *m.* collum. H. 2. 4. (Fortasse a r. गॄ, e गर्, devorare, mutato र् in ल्, v. Wils. et cf. गल्ल, cui formâ respondere videtur lat. *collum*, mutatâ mediâ in tenuem; germ. *Hals*, cujus initialis aspirata nititur lat. *collum*, gr. comp. 87.; cf. etiam lat. *gula* et nostrum *Kehle.*)

गलहस्त *m.* (e गल et हस्त manus) actio collum torquendi. Up. 66.: अनिच्छन् गलहस्तेन ताभिर् निर्वासितम् ततः।

गल्भ् 1. *a.* (आधार्ष्ट्ये *K.* धृष्टत्वे *V.*) fortem, audacem, strenuum esse. (Hib. *galbha* «rigour, hardness».)

गल्ल *m.* gena. Hem., v. गल।

गल्ह् 1. *a.* i. q. गर्ह् *unde ortum est mutato* र् *in* ल्.

गवय *m.* (ut videtur, a गो s. अय) bovis species «the Gayal». Dr. 4. 15.

गवाक्ष *m.* (bovis oculus, e *tatp.* गो et अक्ष) fenestra rotunda. Ragh. 7. 7.

गवेष् 10. *p.* (ut mihi videtur, e गव, a गो, et इष् desiderare, v. gr. 652. suff. गोयुग, गोष्ठ) quaerere, venari.

गव्य (a गो s. य) bubulus, bovinus. Am.

गह् 10. *p.* densum, impervium esse; *cf.* गाह्.

गहन (r. गह् s. अन) 1) densus, spissus, impervius. H. 1. 4. 5. 2. 26. Bh. 4. 17. 2) *n.* silva. Ur. 57. 7. infr.

गह्वर (r. गह् s. वर) 1) *m.* caverna. Ragh. 2. 26. 46. 2) *n.* silva. Am.

गा 3. *p.* (grammatici radicem गा *p. a.* ire perperam ad 1mam classem referunt, et praeterea radicem गा 3. *p.* admittunt, quam per स्तुतौ, जन्मनि, laudare, generare, explicant) ire. Ragh. 11. 73.: अन्यदा जगाति राम इत्य् अयं शब्द उच्चरित एव माम् अगात्; Nalod. Schol. 4. 4.: भीमगृहम् अगात्; Rigv. Ros. 2. 3.: वायो तव प्रपृञ्चती धेना जिगाति दाशुषे «Vayus! tua approbans vox adit cultorem». (Hujus radicis, tam simplicis quam compositae, huc usque in linguâ classicâ fere solum praeteritum multiforme inveni. Praeteritum redupl. Atmanêpadi occurrit in अधिगाम् legere, q. v. Supra laudata forma vêdica जिगाति, nisi cum Skandasvâmi-bhâschyo जगाति est legendum, v. Ros. p. IX., anomala est pro जगाति, mutato अ syllabae reduplicativae in इ, quâ in re analogiam sequitur verborum तिष्ठामि et जिघ्रामि, gr. min. 295., et accurate convenit cum gr. *βίβημι*, quod ortum esse censeo, e *γίγημι*, mutatâ gutturali me-

diâ in labialem, sicut in βοῦς = गौस् gr. comp. 123. Aoristus ἔβην respondet praeterito mltf. अगाम्. Germ. vet. *gâm* eo, *gâs* is, *gât* it, praeclare convenit cum sanscrito जगामि etc., omissâ syllabâ reduplicativâ; goth. *ga-tvô* platea; angl. *I go*; nostrum *ich gehe*; lett. *gaju* eo. De goth. *gagga* eo, nostro *ich gieng, Gang* et lith. *z'engiù* v. r. गम्.)

c. अति praeterire, *de tempore, c. acc. pers.* Br. 3. 16.: मा त्वाङ् कालो ऽत्यगाद् अयम्. - Praef. वि (व्यतिगम्) praeterire, *c. acc. rei.* Ragh. 6. 52.: नृपन् तम् ... सा व्यत्यगाद् अन्यवधूर् भवित्री. (*)

c. अधि 1) adire. N. 10. 16.: अध्यगाद् राजा वस्त्रार्धस्या 'वकर्तनम्. 2) *A.* legere. Mah. 1. 1928.: वेदांश्चा 'धिजगे; 4001.: वेदान् अधिजगे; 5106. et 6332.: अध्यगीष्ट (**) स वेदांश्च वेदाङ्गानिच सर्वशः.

c. अनु sequi. N. 9. 11.: दमयन्ती तम् अन्वगात्; Ragh. 8. 49.: दयिताम् ... अन्वगात्.

c. अभि adire. In. 4. 4.: अप्सरसम् अभ्यगाद् उर्वशीम्; Ragh. 11. 35.: अभ्यगात्.

c. परि circumgredi. Mah. 1. 3467.: जरा बलीच मान् तात पलितानिच पर्यगुः.

गाढ (r. गाह् s. त gr. 102.) 1) gravis. Ragh. 16. 60.: गाढाङ्गदैर् बाहुभिः. 2) vehemens. Lass. 11. 12.: गाढालिङ्गन.

गाढम् *Adv.* (a praec. signo acc.) graviter, valde. C'aur. 6.

गाण्डीव *m.* nomen Arg'uni arcûs.

गात्र *n.* (r. गा s. त्र) 1) membrum. H. 4. 9. N. 5. 9. 2) corpus. Su. 3. 14. 16. 30.

गात्रक *n.* (a praec. s. क) corpus. Ur. 48. 18.

गाथा *f.* (r. गै canere, s. था) cantus. In. 2. 28. N. 24. 27.

(*) Notetur forma *b'avitrî* cum sensu participii futuri „alius uxor futura".

(**) Notetur forma *ad'yagîs'ṭa* quippe quae a grammaticae regulis recedat, e quibus exspectaveris aut *ad'yagîta* aut *ad'yagâsta*. Formam *ad'yagîs'ṭa*, si lectio vera est, explicaverim ex *ad'yagâsta*, attenuato *â* in *î*, eâdem ratione, quâ e. c. *ayunât* in ATM. sonat *ayunîta*. Forma *agâsta* invenitur apud Forsterum p. 335. s. r. *i*.

गाध् 1. *A.* (प्रतिष्ठालिप्सयोः *K.* प्रतिष्ठाग्रन्थयोः लिप्से *V.*) stare; desiderare; componere, serere.

गाध (r. गाध् s. अ) vadosus, non profundus. Ragh. 4. 24.: सरितः कुर्वती गाधाः.

गान्धर्व (a गन्धर्व s. अ) 1) *Adj.* gandharvicus. In. 3. 10. 2) *n.* ars, scientia gandharvica. A. 4. 58.

गान्धार *m.* nomen regionis, *Candahar.*

गान्धारी *f.* (nom. pr. a praec.) Duryôdhani mater.

गामिन् (r. गम् s. इन्) iens, *in fine compp.* A. 4. 52.; Ragh. 2. 30.: द्वितीयगामी शब्दः in alium cadens appellatio.

गाम्भीर्य *n.* (a गम्भीर s. य) altitudo, profunditas. Ragh. 3. 32.

गायत्री *f.* (r. गै canere s. तृ *in fem.* servato charactere 1mae cl.) nomen sanctissimi Vêdorum cantûs.

गायन *m.* (r. गै s. अन) cantor.

गारुड *m.* (a गरुड s. अ) smaragdus. Ragh. 13. 53.

गाह् 1. *A.* (part. pass. गाढ gr. 102.) immergi, submergi, ingredi. Ragh. 9. 72.: तपस्विगाढां तमसाम् प्राप नदीम्; 2. 14.: वनङ् गोप्तरि गाहमाने; Hit. 26. 6.: सिंहो वनङ् गाहते.

c. अनु submergi. Ram. III. 53. 31.: तैलम् इवा 'न्वगाहत.

c. अव *id.* Ram. I. 2. 7.: अस्मिन् इवा 'वगाहिष्ये तीर्थे; III. 46. 30. 61. 28.: अवगाढः सुदुष्पारं शोकसागरम्.

c. अव praef. वि (व्यवगाह्) adire, advenire, *de tempore.* Sa. 5. 72.: रजनी व्यवगाहते; *v. sq.*

c. वि adire, advenire. Dr. 6. 22.: शृगालो मलिनीम् विगाहते; Ragh. 13. 1.: पदम् विमानेन विगाहमानः; 14. 30.: पश्यन् विगाह्यमानं शरयूश्च नौभिः; *de tempore,* Ragh. 16. 53.: तस्मिन् समये विगाढे; Sa. 5. 66.: विगाढाम् पश्य शर्वरीम्; 5. 73.: विगाढा शर्वरी; In. 5. 5.: विगाढे रजनीमुखे; *cf.* अव *praef.* वि.

गि pro जि in formis redupl.

गिर् *f.* (r. गॄ sonare) vox. N. 1. 26. 8. 12. 12. 101. Dr. 6. 2. (Hib. *gair* «an outcry, shout»; v. r. गॄ.)

गिरि *m.* mons. H. 2. 30. (गिरि ortum est e गरि, mutato अ in इ, per vim assimilationis इ finalis, sicut गुरु, q. v., e

गिरि; cf. zend. 𐬔𐬀𐬌𐬭𐬌 *gairi*, quod ex 𐬔𐬀𐬭𐬌 *gari*, unde gen. 𐬔𐬀𐬭𐬋𐬌𐬱 *garôis*, abl. 𐬔𐬀𐬭𐬋𐬌𐬙 *garôit*, v. gr. comp. 41. 180.; slav. *gora*; fortasse etiam gr. ὄρος e γόρος.)

गिरिजा *f.* (monte nata, e गिरि et जा, v. जा) cognomen deae Durgae.

गिरिश *m.* (in monte dormiens, vel jacens, e गिरि et श pro शय, a r. शी, v. Wils. et cf. कुश. Posset tamen गिरिश etiam e गिरीश q. v. explicari, correpto ई) cognomen dei Sivi. Ragh. 2. 41.

गिरीश *m.* (e गिरि et ईश dominus) cognomen dei Sivi. Med.

गिलित (pro गिरित, a r. गॄ s. त) voratus.

गीत v. गै.

गीर्ण v. गॄ.

गीर्णि *f.* (r. गॄ s. नि pro ति) actio vorandi Am.

1. गु 1. *A.* (शब्दे *K.* ध्वनौ *V.*) sonare, *in dial. vêd.* laudare. Rigv. Ros. p. 124. 14.: उपो वेनस्य जोगुवान ओणिम् «dilecti *Indri* iterum iterumque laudans levamen»; *cf.* कु, खु, घु.

2. गु 6. *P.* (विष्ठोत्सर्गे) cacare.

1. गुज् 1. *P.* (कूजने) sonare, *praesertim de avibus, v. sq. et cf.* कूज्, गुञ्ज्.

2. गुज् 6. *P.* (शब्दे *K.* ध्वनौ *V.*) sonare.

गुञ्ज् 1. *P.* (scribitur गुजि, gr. 110[a].) susurrare. Lass. 69. 7.: विकसितनवमल्लीकुञ्जगुञ्जद्द्विरेफः; *v. sq. et cf.* कुञ्ज्.

गुञ्जकृत् *m.* (e गुञ्ज susurrus et कृत् faciens) apis magna nigra.

गुटिका *f.* parvus globus, pila, *cf.* गुड.

गुड् 6. *P.* (रक्षायाम् *K.* रक्षे व्याघाते *V.*) servare, sustentare; arcere.

गुड *m.* globus. In. 1. 5.

गुडा *f.* nomen plantae (euphorbia).

गुडाकेश *m.* (*BAH.* e praec. et केश capillus) cognomen Arg'uni.

गुण् 10. *P.* (आमन्त्रणे *K.* मन्त्रे *V.*) salutare, consulere; *cf.* गण् *et* गुण *sgf.* 4. *unde colligi possit, radicem* गुण् *ortam esse e* गण्, *attenuato* अ *in* उ, *et primitive significasse* numerare.

गुण *m.* (r. गुण् q. v. s. अ nisi गुणयामि est Denominativum a गुण) 1) qualitas, *praesertim* bona qualitas, virtus. Bh. 4. 13. 13. 19. 14. 5. 21. Br. 2. 15. In. 4. 17. 2) arcûs nervus. Ragh. 9. 54. 3) sertum. Ragh. 6. 83. 4) *in compositione cum numeralibus format multiplicativa, e. c.* द्विगुण duplex, त्रिगुण triplex, शतगुण centuplex. Up. 12.: द्विगुणीभूततापः duplicatum ardorem habens (*de* द्विगुणीभू *v.* gr. 653.); Ragh. 2. 25.: सप्त त्रिगुणानि दिनानि septem triplices dies (Schol. एकविंशति दिनानि). *Notetur constructio cum ablativo, quâ in re hujusmodi voces cum comparativis conveniunt, e. c.* Mah. 1. 1449.: इन्द्राच्छतगुणः शौर्ये in comparatione cum Indro (accuratius, ab Indro *incipienti*) centuplex in fortitudine, *i. e.* Indro centies fortior. (Hib. *gaoine* «goodness, honesty».)

गुणतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) secundum qualitates. Bh. 18. 19.

गुणत्व *n.* (a गुण arcûs nervus s. त्व) arcûs nervi status, conditio. Hit. 20. 5.

गुणमय (a गुण s. मय) qualitatibus praeditus. Bh. 7. 13. 14.

गुणवत् (a गुण s. वत्) virtute praeditus. N. 1. 31.

गुणिन् (a गुण s. इन्) bonis qualitatibus praeditus. Hit. p. 5. l. 21.

गुण्ठ् 10. *P.* (scribitur गुठि, gr. 110[a].) tegere. N. 10. 6. Dr. 9. 13.; cf. गुड्, गुण्ड्, गुह् et boruss. vet. *pokuntu* custodio, protego, *kuns-t* custodire; fortasse lat. *cus-tos* e *cut-tos* vel *cud-tos* (gr. comp. 99.); v. गुण्ड्, गुध्, गुह्.

c. अव *id.* Man. 4. 49.

गुण्ड् 1. et 10. *P.* (वेष्टने *K.* रक्षे वेष्टे चूर्णीकरणे *V.*) tegere, servare; conterere; cf. गुण्ठ्.

गुद् 1. *P.* (क्रीडायाम् *K.* खेले *V.*) ludere. (Cf. गुध्, कुर्द्, कूर्द्.)

गुद् *n.* ânus. Am.

1. गुध् 1. *A.* (क्रीडे) ludere, v. गुड्.

2. गुध् 4. *P.* (परिवेष्टने *K.* वेष्टे *V.*) tegere, cf. गुण्ठ्, गुण्ड्, गुह्, कुड्; gr. κεύθω, nostrum *Haut*, germ. vet. *hût*, Th. *hûti*, anglo-sax. *hyde, hyd*; lat. *cutis*, nisi pertinet ad कृत्ति, litterâ *t* melius convenit cum कुण्ठ् q.v.; germ. vet. *cozo* lacerna, *umbi-chuzî* amictus.)

3. गुध् 9. *P.* (रोषे *K.* रुषि *V.*) irasci; cf. क्रुध्.

गुन्द् 10. *P.* (कुन्द्रे *V.*) mentiri, cf. कुन्द्र्.

1. गुप् 1. *P. A.* 10. *P.* custodire, tueri, servare. N. 17.22.: गुप्ताम् बलेन महता; H. 4.43.: नकुलः सहदेवश्च मातरं गोपयिष्यतः (*) — *Desid.* जुगुप्स् 1) latere velle, abscondere. Ram. III. 53.42.: जुगुप्सन्न् इव आत्मानम्; III. 75.42.: कर्म जुगुप्सितम् facinus celandum. 2) spernere, vituperare. Man. 11.189.: कृतनिर्णेजनांश्चा 'पि न जुगुप्सेत कर्हिचित् (Schol. निन्देत्); 3.209.: विप्रान् अजुगुप्सितान् (Schol. अनिन्दितान्). (Haec radix explicari possit ex गो + पा, correpto ओ in उ, gr. 33. annot., et abjecto आ radicis पा; v. quod supra de गवेष् diximus.)

c. अभि *id.* Dr. 2.14.: मरुद्गणैर् इन्द्र इवा 'भिगुप्तः.

2. गुप् 4. *P.* (व्याकुलत्वे) perturbare.

गुप्तक (a गुप्त s. क) *n.pr.* Dr. 2.11.

गुप्ति *f.* (r. गुप् s. ति) carcer. Med.

गुफ् 6. *P.* (ग्रन्थे) componere, serere, nectere; *v. sq.*

गुम्फ् 6. *P. id.* Mr. 4.13.: सुमनसः गुम्फति.

गुर् 1. et 6. *P.* गोरामि, गुरामि (उद्यमे) tollere, sublevare; cf. गुर्व्, ग्रह्.

c. अव 6. *P.* invadere, impetum facere *in alqm., c. loc.* Man. 4.169.: न कदाचिद् द्विजे तस्माद् विद्वान् अवगुरेद् अपि; 11.206.208.: अवगूर्य, *v.* gr. 635.5. (Schol. अवगुर् per दण्डाद्युद्यमने explicat.)

गुरु 1) *Adj.* (*f.* गुर्वी) gravis, *transl.* eximius, venerandus. Bh. 6.22. A. 5.7. Br. 2.6. In. 5.41. 2) *Subst.* magister et quaevis utriusque sexûs persona propinquae cognationis causâ imprimis veneranda. Bh. 2.5. In. 4.9. 5.19. 41. Su. 4.15. - *Dual.* गुरू parentes. Sa. 4.22. (गुरु ortum est e गरु mutato अ in उ, ut videtur, per vim assimilationis litterae finalis, sicut supra गिरि e गरि; ab obsoleto गरु venit compar. गरीयस्, superl. गरिष्ठ et gr. βαρύς, mutatâ gutturali in labialem, sicut in βίβημι et βοῦς, v. गा, गो; lat. *gravis* per metathesin ortum est e *garvis*, e *garuis*, adjecto *i*, sicut in aliis, qui primitive in *u* desinunt, adjectivis; e.c. *tenuis* = तनु, ταvυ; goth. *kauriths* gravatus; lith. *giéras* bonus.)

गुरुतल्प *m.* (*bah.* e praec. et तल्प lectus) qui incestum fecit, qui *Guruis* uxorem incestavit. In. 2.6.

गुर्द् 1. *A.* 10. *P.* (निकेतने क्रीडायाम् *K.* निकेतने कुर्दे *V.*) habitare; ludere; *cf.* कुर्द्, कूर्द्, गुड्.

गुर्व् 1. *P.* (vocalis radicalis producitur, e.c. गूर्वामि, जुगूर्व) i.q. गुर्.

गुल्फ *m.n.* talus *pedis*. In. 5.12.

गुल्म *m.* frutex. H. 1.12. N. 13.12.

गुह् 1. *P. A.* (haec radix in formis, quae Gunam postulant, vocalem उ producit, e.c. गूहति, गूहते, जुगूह, pro गोहति etc.) tegere, abscondere. Man. 7.105.: गूहेत् कूर्म इवा 'ङ्गानि. *Part. pass.* गूढ, gr. 102[a]). In. 5.12.: गूढगुल्फधर, N. 22.15.: गूढ occultus. (गुह् ortum est ex idem valente गुध्, relictâ solâ aspiratione litterae ध्, v. gr. comp. 23. Cum गुध् cognatum est गुण्ठ् et gr. κεύθω, mutatâ mediâ in aspiratam; de θ pro ध् v. gr. comp. 16. Huc etiam trahi possit gr. δύω, lat. *en-duo*, mutatâ gutturali mediâ in lingualem, sicut in Δημήτηρ pro Γημήτηρ, δῆμος pro γῆμος, v. जन; διδάσκω pro γιγάσκω, v. ज्ञा.

c. उप amplecti. Ragh. 18.46.: तम् ... उपजुगूह लक्ष्मीः; R. Schl. I. 26.9.: अयोध्याम् उपगूहते सरःप्रवृत्ता सरयूः; Ragh. 6.13.: कराभ्याम् उपगूढनालम् ... भ्रमयाञ्चकार; Sa. 5.70.

c. उप praef. सम् *id.* C'aur. 6.: अङ्गैर् अहं समुपगुह्य.

(*) Grammatici *gup* 10. explicant per *b'ás'árt'é b'ási* i.e. loqui, lucere.

c. नि *i. q. simpl.* R. Schl. II. 9. 6: किन्न स्मरसि कैकेयि स्मरन्ती वा निगूहसे·

गुह *m.* (r. गुह् s. अ) cognomen Kârtikêyi. Am.

गुहा *f.* (r. गुह् s. आ) caverna, spelunca.

गुह्य (r. गुह् s. य) *Adj.* tegendus, abscondendus, secretus. *Subst. n.* mysterium, arcanum, secretum. Bh. 9. 2. 10. 38. 18. 63.

गुह्यक *m.* nomen Geniorum, qui Dei Kuvêri ministri et divitiarum ejus custodes sunt.

गू 6. *P.* गुवामि (पुरीषोत्सर्गे *K.* विट्सृगे *V.*) cacare; *cf.* गु·

गूढ v. गुह्·

गूथ *m.* (r. गू s. थ) excrementum, stercus.

1. गूर् 4. *A.* (हिंसायाम्) laedere, occidere; *cf.* गुर्·

2. गूर् 10. *A.* (भक्षणे *K.* उद्यमे *V.*) edere; tollere, sublevare; *v.* गुर्·

गूर्द् 1. *A.* 10. *P.* i. q. गुर्द्·

गृ 1. *P.* (सेचने *K.* सेचे *V.*) humectare, irrigare, conspergere.

गृज् 1. *P.* i. q. गर्ज्, unde ortum est, correpto अर् in ऋ.

गृञ्ज् 1. *P.* (scribitur, गृज् gr. 110[a].) *id.*

गृध् 4. *P.* desiderare, appetere. Yaǵurv. ap. Carey gr. p. 309.: मा गृधः कस्यचिद्धनम्; गृद्ध desideratus. Mah. 1. 2642. (गृध् e गर्ध्, v. ऋ; huc trahimus germ. vet. *gir, kir* cupido, nostrum *Gier,* servatâ primitivâ mediâ, gr. comp. 92., et abjecto ध् finali; fortasse etiam angl. *greedy* ad hanc radicem pertinet; goth. *grêdags* famelicus, *gaurs* moestus; hib. *greadaim* «I burn», *greadhnach* «joyful, glad», *gradh m.* «love, charity, *Adj.* dear, affectionate», *graidheog* «a beloved female», *graidheoir* «a lover», *gradhuighim* amo; lith. *godùs* avidus, ejecto *r*; v. Ruhig s. v. *gierig*; *gedù* lugeo, moereo; slav. *glad* fames, *cf.* काङ्क्ष् desiderare, unde nostrum *Hunger*; sl. *schelajû* cupio; v. sq.)

गृध्नु (r. गृध् s. नु) avidus, desiderio incensus. (Goth. *gairns,* Th. *gairna,* cupidus, quod suffixum *na* exhibet pro नु; *gairnja* desidero; lith. *godùs* avidus.)

गृध्र (r. गृध् s. र) 1) i. q. praec. 2) *m.* vultur. Dr. 8. 31. (Germ. vet. *gîr* id., nostrum *Geier.*)

गृष्टि *f.* vacca, quae semel vitulum peperit. Ragh. 2. 18.

गृह् 10. *A. i. q.* ग्रह्, *unde ortum est correpto र in ऋ.*

गृह *m.* (r. ग्रह् s. अ) 1) domus. Su. 1. 32. 2) *plur.* uxor. Am.; cf. दार· (गृह e ग्रह (v. ऋ), quo fortasse nititur nostrum *Kirche,* germ. vet. *kiricha,* island. *kyrkia,* anglosax. *ciric,* inserto *i,* pro *circ*; v. Graff III. 481.)

गृहमेधिन् *m.* (e गृह et मेधिन् intelligens) pater familias. Dr. 5. 3.

गृहस्थ *m.* (e गृह et स्थ stans) pater familias.

गृहिन् *m.* (a गृह s. इन्) *id.* Am.

गृहिणी *f.* (a praec. signo fem. ई) 1) hera, mater familias. Hit. 110. 22. 2) uxor. Ragh. 2. 24. 8. 66.

गृहीत v. ग्रह्·

गृहीतास्त्र *Adj.* (*bah.* e praec. et अस्त्र telum) capta arma habens, qui arma cepit, accepit. In. 3. 5.

1. गॄ 6. *P.* गिरामि, et, mutato र् in ल्, गिलामि, gr. 334. (proprie गर् - v. ऋ - unde गिरामि, attenuato अ in इ, et mutato र् in ल्: गिलामि; गिरामि cum praet. redupl. जगार s. जगार eandem rationem habet ac praesent. goth. ut *lisa* cum praet. ut *las,* gr. comp. 109[a]. 1.; part. pass. गीर्ण, v. gr. 609.) deglutire. (Lith. *gérrù* bibo, praet. *gêrau, girtoju* perpoto; lat. *glu-tio, gula,* v. गल, *gurgulio* per reduplic. pro *gurgurio, voro,* ut videtur, e *guoro,* v. कृमि; slav. *gr-lo* guttur, russ. жора *schòra* homo edax, abdomini natus; cf. Pott. p. 227.)

c. नि *id.* Mah. 1. 8239.: तस्य पुत्र शिरो ग्रस्तम् पुच्छम् अस्य निगीर्यति·

2. गॄ 9. *P.* गृणामि (gr. 334.) sonare, mussare. Bh. 11. 21.: केचिद्भीताः प्राञ्जलयो गृणन्ति; Ragh. 10. 64.: ब्रह्मर्षिभिः परम् ब्रह्म गृणद्भिर् उपतस्थिरे· *In dial. vêd.* laudare, celebrare. Rigv. Ros. 21. 2.: गृणन्ति विप्र ते धियः «canunt, sapiens! tua facinora». *Schol.* त्वदीयानि कर्माणि कथयन्ति· (V. गिर् et cf. hib. *goi-*

rim(*) clamo; gr. γηρύω, γλῶσσα, zacon. γρoῦσσα, v. «Vocalismus» p. 173. Huc etiam germ. vet. *QUAR* gemere, *quir, quar, quâr*; boruss. vet. *gerbu* dico, loquor, trahi possent, adjecto *b*; ita lat. *verbum* e *guerbum*, sicut *vivo* e *guivo* = जीव्; etiam nostrum *Wor-t*, goth. *vaur-ds* abjectâ gutturali ad r. गॄ reduci possint. Cum formâ गिलामि e गलामि conferatur anglo-sax. *gale* cano, nostrum *gal* in *Nachtigal*, germ. vet. *nahti-gala* luscinia; lat. *gallus*, a canendo dictus, sicut goth. *hana*, nostrum *Hahn* convenit cum lat. *cano*, et lith. *gaidys* id. cum *giédmi* cano. Sed liquida *l* vocum laudatarum etiam a द् radicis गद् deduci posset, sicut lith. *gaidys* gallus apud Lettos sonat *gailis*. Ita etiam scr. गृ, i. e. गॄ, cum गद् cohaerere videtur. Lat. *gallus* etiam ad गर्ज् referri potest. In dialecto vêd. etiam जृ cl. 1. *A.* pro गृ 9. *P.* invenitur, quum gutturales facile in palatales transeant; v. Rigv. Ros. p. 2.)

c. अभि *in dial. vêd.* affari, alloqui, laudare, celebrare. Rigv. Ros. p. 14. 4.: एहि स्तोमां (**) अभिस्वरा ऽभिगृणीह्या रुव «Veni, hymnos comproba, affare, alloquere»; 95. 14.: सा नः स्तोमां अभिगृणीहि «Tu nostras preces comproba».

c. उद् effari, enuntiare. Ragh. 14. 53.: महीपतेः शासनम् उज्जगार।

गेप् 1. *A.* (गतिचालनयोः *K.* गत्याम् चालने *V.*) ire, se movere. (Cf. गा, unde गेप् ortum esse videtur adjecto प्, sicut in formis caus., et anomale mutato आ in ए.)

गेय *n.* (r. गै canere, s. य, v. gr. 626.) cantus. In. 5. 27.

गेव् 1. *A.* (सेवने) venerari, colere. (Cf. केव्, खेव् et सेव्.)

गेष् 1. *A.* (अन्वेषायाम् *K.* अन्वेषे *V.*) quaerere. (Cf. गवेष्, unde fortasse गेष् ejecto अव्, nisi गेष् e गो, correpto ओ in अ, et इष् desiderare.)

(*) *goirim* nititur formâ primitivâ *garâmi* mutato *a* in *o* et inserto *i* ex *vi* attractionis *i* sequentis, v. librum meum „Die Celtischen Sprachen" p. 11.

(**) De scriptione *stômân'* pro *stômân* v. Ros. p. IV.

गेह *n.* domus, habitatio. N. 17. 16. Bh. 6. 41. (Cf. गृह, quod ipsum e गर्ह (v. ग्रह्), unde गेह ejecto र् et mutato अ in ए ortum esse videtur; respicias formas prâcritas ut गेह्णइ pro गृह्णाति, et v. Höfer p. 35.)

गेहिन् *m.* (a गेह s. इन्) *i. q.* गृहिन्.

गेहिनी *f.* (a praec. signo *fem.* ई) uxor. Ragh. 8. 72.

गै 1. *P. A.* canere. In. 2. 28.: गाथा गायन्ति; N. 15. 15.; Su. 1. 32.: पीयताङ् गीयताञ्च, v. gr. 501.; गीत *n.* cantus. In. 3. 6. (Cf. कै; fortasse lith. *záidziu* «ich spiele scherzend oder auf Saitenspielen», praet. *záidau*, adjecto *d*, v. gr. comp. 109[b]. 1); de *z'* pro *g* v. s. v. गाथ; de *giedmi* cano v. गद्.)

c. अधि decantare, recitare. Man. 1. 59.: एतद् धि मत्तो ऽधिजगे।

c. अनु cantum alicujus sequi. Gita Gov. 1. 8.

c. अभि *i. q. simpl.* Ram. I. 4. 77.: रामायणम् अभ्यगायताम्।

c. उद् *id.* Ragh. 2. 12.: शुश्राव कुञ्जेषु यशः स्वम् उच्चैर् उद्गीयमानम्।

c. उप *id.* Ragh. 10. 22.: सप्तसामोपगीतन् त्वाम् ... आचख्युः।

गैरिक *n.* (a गिरि s. क vel इक) aurum. Ragh. 5. 72.

गो (*nom.* गौस्, fortasse a r. गा) 1) *m. f.* bos *masc.* et *fem.*, taurus, vacca. 2) *f.* terra. Ragh. 1. 26.; locus, spatium, sedes. Sa. 3. 6. 3) *m.* coelum. 4) *m.* luminis radius. R. Schl. I. 7. 18.: तेजोमयैर् गोभिर् इवो ऽदितो ऽर्कः। 5) *f.* oculus. 6) *f.* oratio, sermo. Ragh. 5. 12.: रघोर् उदाराम् अपि गान् निशम्य। (Cum गो bos, vacca, cf. gr. ΓΑ τοῦ ΓΑ-ΛΑΚΤ, quod primitive lac vaccinum significaverit, et cujus pars posterior convenit cum lat. *LACT* et, nisi fallor, cum scr. दुग्ध pro दुक्त, mutato *d* in *l*; βοῦς, mutatâ gutturali in labialem; lat. *bos, bovis*, gr. comp. 123.; germ. vet. *chuo*, Th. et genit. *chuoi*, quod adjecto *i* propius accedit ad गव्य, unde explicari possit, ita ut अ finale abjectum et *chuoi* per metathesin e *chowi* ortum sit; angl. *cow*, nostrum *Kuh*; lett. *gohw* (= *gôw*) vacca; lith. *werszin-ga* vacca praegnans, cujus

pars prior accus. est vocis *werſzis* vitulus, cf. वृष taurus; slav. *govjado* pecus bubulum. Cum गो terra cf. gr. γαῖα, γῆ et goth. *gavi*, Th. *gauja*, e *gavja*, regio (nostrum *Gau*), quod formâ accuratissime cum derivato गव्य q. v. convenit, ad cujus femininum gr. γαῖα traxerim, ita ut hoc ortum sit e γαϝια, ejecto ϝ.)

गोकुल *n.* (e गो et कुल familia, genus) boum grex. R. Schl. I. 9. 61.

गोचर *m.* (e गो et चर iens) quod sensibus percipitur, *ut sonus, forma* etc. Bh. 13. 5.: बाणगोचर teli jactus, quae sagittâ attingi potest distantia. Dr. 8. 28.

गोत्र *n.* (e गो et त्र servans, tuens, a त्रा vel त्रै s. अ, cf. तनुत्र) 1) familia. Hit. 8. 3. 2) nomen, appellatio. Ragh. 19. 24.

गोत्रभिद् *m.* (e praec. et भिद् findens) cognomen Indri. Ragh. 6. 73.

गोदा *f.* (e गो et द dans in *fem.*) Gôdâvarî flumen. Ragh. 13. 35.

गोदावरी *f.* (e praec. et वरी; fem. τοῦ वर) *id.* Ragh. 13. 33.

गोधा *f.* (r. गुध् s. अ in *fem.*) tegmen scorteum, quod sagittarii in brachio laevo gerunt, ne arcûs nervo laedatur. R. Schl. I. 24. 9.

गोधि *m.* (fortasse a r. गुध् s. इ) frons. Am.

गोप *m.* (e गो et प servans) 1) bubulcus. 2) dominus, princeps, rex.

गोपाय् (*Denominativum* a praec. s. य्, v. gr. 585.) custodire. N. 18. s. 22. 25. (*)

गोपाल *m.* (e गो et पाल servans, tuens) i. q. गोप.

गोपुच्छ *m.* (e गो et पुच्छ cauda) simiarum genus. R. Schl. I. 16. 19.

गोपुर *n.* (r. गुप् s. उर) porta, *praesertim urbis.* A. 10. 3.

गोप्तृ *m.* (a r. गुप् s. तृ) custos, servator, gubernator. Bh. 11. 18. N. 12. 47.

गोमायु *m.* canis aureus (angl. *jackall*). H. 4. 9. Dr. 6. 7.

गोमुख *m.* (e गो bos et मुख os) musicum instrumentum (Wils. *a sort of horn, or trumpet?*). Bh. 1. 13.

गोरक्ष *m.* (e गो et रक्ष servans) bubulcus.

गोरोचना *f.* (e गो et रोचना, a r. रुच् splendere s. अन in *fem.*) pigmentum flavum, splendidum. (*) Ur. 67. 2. infr. 91. 20.

गोर्द *n.* cerebrum. Am.

गोलाङ्गुल *m.* (e गो et लाङ्गुल cauda) i. q. गोपुच्छ. Mah. 1. 2628.

गोवर्धन *m.* (e गो et वर्धन) mons quidam prope Mathuram situs. Ragh. 6. 51.

गोवृष *m.* (e गो bos et वृष taurus) taurus.

गोवृषध्वज *m.* (*bah.* e praec. et ध्वज vexillum) taurum in vexillo habens, cognomen Sivi. A. 3. 54.

गोष्ठ् 1. *A.* (सङ्घाते; ut mihi videtur, Denominativum a गोष्ठ vel गोष्ठी q. v.) colligere.

गोष्ठ *m. n.* (a गो et स्थ stans, gr. 109.) bubile, *in fine compositorum* quodvis stabulum vel ferarum specus (v. gr. 652. suff. गोष्ठ). Dr. 4. 9.

गोष्ठी *f.* (a praec. signo *fem.* ई) 1) concio. 2) colloquium. Bhar. 1. 35.

गोष्पद *n.* (e गो et पद, adjectâ sibilante, quam ex nominativi signo explicaverim, ita ut गोस् correptum sit in गोष्, mutato स् in ष्, propter antecedens ओ, v. gr. 79.) vaccae vestigium. Mah. 1. 1444.

गौर (*fem.* -रा et -री, fortasse a गो s. र) flavus. Ragh. 2. 35.: गौरम् वृषम्; Lass. 65. 6.: कनकगौर. (Huc traxerim lat. *gil-vus* cum *l* pro *r*, ejecto *u* diphthongi *âu*, et

(*) Forsterus *gôpây* radicibus primitivis adscribit; Wilkinsius, in libro suo, The Radicals etc. perperam deducit *gôpâyâmi* a *gup* cl. 1. quod *gôpâmi*, *gôpasi* etc. formare debet.

(*) Wils. „*A bright yellow pigment prepared from the urine of a cow or vomited in the shape of a scibulae by the animal; it is employed in painting and dying and is of especial virtue in marking the foeheads of the Hindus with the Tilaca or sectarial mark; it is also used in medecine.*"

attenuato â in i; lith. *geltônas* gilvus, *gielê* icterus; russ. жилшый *schiltyĭ*, nostrum *gelb*; de nostro *Gold* v. ज्वलित: lat. *aurum* fortasse e *gaurum* mutilatum est, sicut *amo* e *camo*, *ars* e *cars*.)

गौरी *f.* (a गौर signo *fem.*) 1) puella octo annos nata. Am; *etiam* quaevis puella adhuc libera a menstruis. 2) cognomen Pârvatiae. Ragh. 2.26. (Fortasse angl. *girl*, quasi गौरिला.)

गौरव *n.* (a गुरु s. अ, v. gr. 650.) gravitas. N. 20. 28. Ragh. 14. 18.

ग्रथ् 1. *A.* (कौटिल्ये *K.*) incurvatum, inflexum esse.

1. ग्रन्थ् 1. *A.* (कौटिल्ये *K.* शैथिल्ये *V.*, scribitur ग्रथ्, gr. 110[a].) *id.*

2. ग्रन्थ् 1. 9. 10. *P.*: ग्रन्थामि, ग्रथ्नामि, gr. 387., ग्रन्थयामि, *part. pass.* ग्रथित (gr. 615.) jungere, nectere, serere, componere. Ragh. 8.69.: करुणार्थग्रथितम् (Schol. ग्रथितम् = युक्तम्); कुसुमैर् ग्रथिताम् अपार्थिवैः स्रजम् ... अहरत्; 16.43.: रत्नग्रथितोत्तरीय; Mah. 1. 82.: तच् छ्लोककूटम् अद्या ऽपि ग्रथितं सुदृढम् मुने न भेत्तुम् शक्यते. (Fortasse lat. *glut-en* mutato *r* in *l*; *rete* e *grete*?)

c. उत् *id.* Ragh. 2. 8.: लताप्रतानोद्ग्रथितैः स केशैः.

ग्रन्थ *m.* (r. ग्रन्थ् s. अ) liber, codex. Hit. 4. 4.

ग्रन्थन *n.* (r. ग्रन्थ् s. अन) conjunctio, nexus. Lass. 4. 4.: पुष्पग्रन्थन.

ग्रन्थि *m.* (r. ग्रन्थ् s. इ) 1) conjunctio, contextus, nexus. Mah. 1. 8. 2) nodus, articulus. Bhar. 3. 17.)

ग्रस् 1. *P. A.* 10. *P.* ग्रसामि, ग्रसे, ग्रासयामि vorare, glutire, deglutire. Man. 3. 133. N. 4. 9.: ग्रसते; 16. 14.: राहुग्रस्तनिशाकर; Bh. 11. 30.: ग्रसमानः समन्ताल् लोकान्; capere. N. 11. 22. 23. (Cf. गॄ i.e. गर्, unde ग्रस् transposito अर् in र, et adjecto स्, sicut e.c. in दास्, भास् a दा, भा. E ग्रस् ortum est ग्लस् mutato र in ल्. Fortasse huc pertinent lat. *gra-men* et nostrum *Gras*, ita ut proprie *pabulum* significent, sicut scr. घास q.v., et *gra-men* mutilatum sit e *gras-men*; gr. γράω.)

ग्रसिष्णु (*fem.* ष्णु, a r. ग्रस् s. स्नु inserto इ, v. gr. 645. s. स्नु) vorax. Bh. 13. 16.

ग्रह् 1. 10. *P.* praesertim 9. *P. A.* ग्रहामि, ग्रहयामि, गृह्णामि, गृह्णे. (Haec radix in iis, quae *Gunam* non assumunt, formis, syllabam र in ऋ corripit et vocalem intermediam इ in ई producit, unde part. in त गृहीत, gerundd. गृहीत्वा, गृह्य, praet. mltf. अग्रहिषम्; Pass. गृह्ये; Desid. जिघृक्ष् (*), gr. 102.*d.*) 1) capere, sumere, accipere, prehendere, tollere. Bhag. 2. 22.: वासांसि नवानि गृह्णाति; In. 1. 27.: पीत्वा पाणीयम् तेषाम् अर्थेन जग्राह; Ragh. 1. 18.: बलिम् अग्रहीत्; Man. 5. 157.: न नामा ऽपि गृह्णीयात् परस्य; Ragh. 5. 59.: अस्त्रमन्त्रं जग्राह तस्मात्; In. 2. 20.: पाणौ गृहीत्वै ऽनम्; N. 1. 19.: तेषाम् एकञ् जग्राह पक्षिणम्; 20.: पटे निपतिते तदा ग्रहीष्यामी (**) ऽति तं राजा नलम् आह. 2) captare. N. 1. 24.: ग्रहीतुं खगमांस् त्वरमाणो ऽपचक्रमे. 3) percipere, audire. Ragh. 11. 15.: ज्यानिनादम् अथ गृह्णती तयोः. - *Caus.* facere ut aliquis capiat *etc.* Ragh. 15. 88.: आतोद्यं ग्राहयामास समत्याजयद् आयुधम्; Hit. 7. 21.: नीतिविद्यां ग्राहयितुं शक्यन्ते. (Primitiva huius radicis forma est ग्रभ्, unde ग्रह्, relictâ solâ aspiratione litterae भ्; v. gr. comp. 23.; forma ग्रभ् servata est in dialecto vêd., quae item syllabam र, ubi grammaticae leges *Gunam* non postulant, in ऋ corripit; in lingua zend. haec radix sonat 𐬔𐬆𐬭𐬆𐬞 *gĕrĕp* ante *t*, et 𐬔𐬈𐬎𐬭𐬬 *geurv* ante vocales, v. gram. comp. 109[b]. 2. Cf. goth. *greipa*, nostrum *greife*, lith. *grĕbju* prehendo, *pagrĕbju* abripio, slav. *grablju* rapio, cum *l* euphonico; hib. *grabaim* «I devour; I stop, interrupt, disturb»; v. विग्रह् pugnare; *gabhaim* «I take, receive, conceive» ejecto *r*; fortasse eodem modo nostrum *gebe*, a rad. *gab*, goth. *giba*, *gaf*, *gêbum*, huc per-

---

(*) Nonnunquam etiam in formis *gunandis* ṛ pro *ra* invenitur, ut videtur, propter productam intermediam vocalem; ita in Hit. 13. 6. legitur *anugṛhîtum* pro *anugrahîtum*; Ram. III. 56. 12. *gṛhiśyê* pro *grahiśyê*.

(**) Sic legendum pro *grahiśyâmi*.

tinet, ita quidem ut sensu respondeat formae caus. ग्रभयामि. Etiam nostrum *Gabel*, germ. vet. *gabala* furca tanquam instrumentum sumendo inserviens huc traxerim (cf. gr. κρεάγρα). E graecâ linguâ huc retulerim γρῖφος, γρῖπος, rete, ita ut a capiendo sint nominata. Fortasse ἀγρεύω, ἀγρέω dissolvenda sunt in ἀ-γρεύω, ἀ-γρέω, abjectâ radicis consonante finali, ita ut ἀ respondeat praepositioni आ vel अव. Lat. *prehendo* e *grehendo* ortum esse possit, mutatâ gutturali in labialem et mediâ in tenuem, sicut in gr. κλέπτω. Adjectum *end* referri potest ad *âna* Imperativi गृहाण, vel, quod ad idem redit, ad ना τοῦ गृह्णामि etc., adjecto *d* post *n*, sicut e.c. in *tendo* = तन् et nostro *Hund* = श्वन्, शुनस्, κύων, κυνός. Fortasse *gra-tus* sicut nostrum *angenehm* et idem valens *acceptus* ab accipiendo est dictum, abjectâ consonante finali; v. etiam ग्रह् praef. अनु. Lat. *rapio* et gr. ἁρπάζω e *grapio*, γραπάζω mutilata esse possent, sicut *nascor* e *gnascor, nosco* e *gnosco,* νοῦς e γνοῦς; respiciatur etiam scr. लभ्, quod fortasse ante linguarum separationem e ग्रभ् vel ग्लभ् mutilatum est, quum antiquitas formae लभ् cognato graeco ΛΑΒ et hib. *lamh* manus confirmetur.

c. अनु 1) favere, fortunare, beare, adjuvare, *c. acc. pers. et instr. rei.* Hit. 17.6.: माम् मैत्र्येण ’नुगृहीतुम् अर्हसि; 33.12.: अनेन मित्रेण ’हं स्नेहानुवृत्त्या ’नुगृहीतः; Ragh. 8.85.: कुटुम्बिनीम् अनुगृह्णीष्व निवापदत्तिभिः; Ur. 75.8.: अनुगृहीतो ऽहम् अमुना ’पदेशेन; Ram. I. 11.13.: अनुगृह्णन्तु माम् अत्र भवन्तः शरणागतम्.

c. उप tollere. Hit. 45.12.: अव्यवसायिनम् अलसम् … प्रमदे ’व हि वृद्धपतिन् ने ’छत्य् उपगृहीतुं लक्ष्मीः; Ram. III. 51.2.: उपगृह्य शिरो राज्ञः.

c. नि 1) deorsum sumere, deorsum tenere. H. 4.18.19.: वेगेन प्रहितम् बाहुन् निजग्राह हसन्न् इव । निगृह्य तम् etc. 2) deprimere, supprimere, devincere, cohibere. N. 22.24.: निगृह्या ’त्मनो दुःखम्; Man. 11.32.: स्वेनै ’व वीर्येण निगृह्णीयाद् अरीन्; Hit. 72.10. 67.13. 3) retinere, inhibere, sustinere, sistere, *e. c. equos.* N. 20.4.: निगृह्णीष्व … हयान् एतान्.

c. नि praef. वि *id.* A. 9.9.: विनिगृह्य हयांश्चा ’थ रथस्थ मम.

c. नि praef. सम् jaculari, sagittas conjicere, telis petere. Dr. 7.21.: रथानीकं शरवर्षान्धकारज् चक्रुः क्रुद्धाः सर्वतः सन्निगृह्य; *cf.* प्रतिग्रह् et निग्रह्.

c. परि 1) amplecti. Sa. 5.101.: पतिम् उत्थापयामास बाहुभ्याम् परिगृह्य वै. 2) accipere. Dr. 4.14.: पद्मम् परिगृहाणे ’दम् आसनस्थ. 3) inhibere. Lass. 85.9.: वागर्थम् परिगृह्य मोक्षपदवीन् ध्यायन्ति निर्मत्सराः.

c. प्र tollere, levare, sublevare, protendere. H. 4.17.: बाहुम् प्रगृह्य … अभ्यद्रवत … भीमसेनम्; Dr. 8.4.: गदाम् प्रगृह्या ’भ्यद्रवत्; 5.25. A. 5.25. 6.16. 7.11.

c. प्रति 1) prehendere. In. 2.19.: सचै ’नम् वृत्तपीनाभ्याम् बाहुभ्याम् प्रत्यगृह्णत. (*) Ram. III. 56.3.: प्रतिजग्राह जनन्याश् चरणौ. 2) accipere. A. 6.24. N. 25.4.18.; वाक्यम्, वचनम्, आज्ञाम् प्रतिग्रहीतुम् sermonem, jussum *alicujus* accipere, excipere. R. Schl. I. 1.22.: शिष्यस् तु तस्य ब्रुवतो मुनेर् वाक्यम् अनुत्तमम् । तथे ’ति प्रतिजग्राह; 11.18.: तथे ’तिच नृपस्या ’ज्ञाम् मन्त्रिणः प्रतिगृह्य ते. 3) recipere, excipere *hospitio.* N. 21.20.: तम् भीमः प्रतिजग्राह पूजया परया. — अस्त्रैः प्रतिग्रहीतुम् sagittis petere. A. 10.28. — *Caus.* facere ut aliquis capiat. In. 3.2.: पाद्यम् आचमनीयञ्च प्रतिग्राह्य नृपात्मजम्.

c. वि 1) capere, prehendere. A. 9.8.: अन्तर्भूमिगताश्चा ’न्ये हयानाम् चरणान्य् अथ । व्यगृह्णन्. 2) pugnare *c. aliquo.* Hit. 67.13.: कथम् अनेन बलवता सार्द्धम् भवान् विग्रहीतुं समर्थः; 118.9.: एतैः सन्धिन् न कुर्वीत विगृह्णीयात् तु केवलम्; A. 10.29.: ततो श-

---

(*) Notetur forma *pratyagṛhṇata* pro *pratyagṛhṇita*, correpto charactere *ṇâ* ante terminationem gravem in *na* pro *nî*, in analogia linguae graecae, ubi e.c. ἐδάμνατο opponitur formae activae ἐδάμνη; v. gr. comp. 485.

रणालेन ... व्यगृह्णं (*) सह दैतेयैः; v. विग्रह.
c. सम् 1) capere, sumere, prehendere. Su. 4. 17.: गदे भीमे सङ्गृह्णीताम् उभौ तदा (omisso augmento). 2) colligere, continere, *zusammennehmen, e. c. vestem.* Dr. 3. 1.: सङ्गृह्णती कौशिकम् उत्तरीयम्. 3) flectere, moderari, regere, *currum, equos.* A. 1. 2.: स (इन्द्रवाहः) ... मातलिसङ्गृहीतः; 8. 19.: वृत्रस्य वधे सङ्गृहीता हया मम; 29.: सुसङ्गृहीतैर् हरिभिः.

ग्रह *m.* (r. ग्रह् s. अ) 1) actio prehendendi. Ragh. 10. 48. 2) solis et lunae eclipsis (v. राहु). 3) cognomen Râhûs. Ragh. 12. 28. 4) planeta. Su. 2. 25. N. 13. 24.

ग्रहण *n.* (r. ग्रह् s. अन, v. euphon. r. 94[a].) actio capiendi, prehendendi. In. 2. 25.; नामग्रहण nominis pronunciatio. Ragh. 7. 38.

ग्राम *m.* (ut mihi videtur, e ग्राह्म, ejecto ह्, a r. ग्रह् s. म, cf. गृह) 1) pagus, vicus. H. 1. 39. 2) turba. N. 4. 10. Bh. 6. 24. Bhar. 3. 23. (Fortasse lith. *kiĕma-s* vicus, ejecto *r* et mutatâ mediâ in tenuem; hib. *gramaisg* «the mub», *gramasgar* «a flock, company».)

ग्रामिन् *m.* (a praec. s. इन्) vicanus. N. 13. 48.)

ग्रामीण *Adj.* (a ग्राम s. ईन) rusticus. Bhar. 1. 89.

ग्राम्य (a ग्राम vicus, s. य) cicur, mansuetus. N. 13. 8.

ग्रावन् *m.* (fortasse a r. ग्रह् s. वन्, ejecto ह्) lapis, saxum, rupes. Bhar. 3. 29. 79. Hit. 43. 11. (Lith. *riĕwa* rupes, abjecto *g*, hib. *creag* id. mutato *v* in *g*, v. gr. comp. 19.)

ग्राह *m.* (r. ग्रह् s. अ) 1) prehensio. 2) *ut videtur,* serpens aquaticus (Wils.: *a shark; according to some, the gangetic alligator, according to others, the water elephant, the hippopotamus? Am. 3. any large fish or marine animal.*). N. 11. 21. 22. 23. *cf.* N. 11. 27.

ग्राहिन् (r. ग्रह् s. इन्) sumens, prehendens, tenens, *in fine compp.* Bhar. 3. 67.

ग्रीवा *f.* (ut videtur, e गीर्वा, quod ipsum e गर्वा sive गार्वा, a r. गॄ s. वा) collum, cervix. (Lith. *galwà* caput, mutato *r* in *l*, v. गॄ; russ. *glavà* et *golovà* id.)

ग्रीष्म *Adj.* calidus, fervidus. *Subst. m.* 1) calor, aestas. 2) fervidum anni tempus. Ragh. 16. 54. Lass. 50. 7. (Hib. *gris* ignis, *griosgaim* «I fry, broil», *griosach* «burning embers»; lith. *karsz-tas* calidus, *karsz-tis* calor, *karszty-métis* fervidum anni tempus.)

ग्रुच् 1. *P.* (चौर्ये) furari, *cf.* ग्लुच्, ग्लह्, ग्रह्.

ग्रैव *n.* (a ग्रीवा s. अ) collare, catena collaris, *praesertim elephantorum.* Ragh. 4. 48.: करिणाङ्ग्रैवम्, *v. sq.*

ग्रैवेय *n.* (a ग्रीवा s. एय) *id.* Ragh. 4. 75.: मातङ्गग्रैवेय; R. Schl. I. 53. 17.: हिरण्यकक्ष्यग्रैवेयान् ... ददामि कुञ्जराणान् ते सहस्राणि चतुर्दश (*).

ग्लस् 1. *A.* *i. q.* ग्रस्.

ग्लह् 1. *A.* *i. q.* ग्रह्, unde ortum est mutato *r* in *l*. (Hib. *glacaim* «I accept, receive, take, seize, feel, apprehend».)

ग्लह *m.* (r. ग्लह् s. अ) ludus talarius. Mah. 2. 1968.

ग्लान v. ग्लै.

ग्लानि *f.* (a r. ग्लै s. नि pro ति, gr. 645.) 1) fatigatio, lassitudo, languor. Sa. 5. 27. Bh. 4. 7. 2) tristitia. Bhar. 1. 45.: मुदश्च ग्लानिश्च कथयति पथिषु.

ग्लास्नु (r. ग्लै s. स्नु, *fem.* स्नु) fessus, defessus, lassus, fatigatus. Am. (Cf. lat. *lassus*, quod fortasse e *glassus*, sicut *natus* e *gnatus*; *glassus* vero per assimilationem ortum esse potest e *glasnus*, quod sanscrite ग्लस्नस् sonaret.)

1. ग्लुच् 1. *P.* *i. q.* ग्रुच्.

2. ग्लुच् 1. *P.* (गतौ) ire, *v. sq.*

ग्लुञ्च् 1. *P.* *id.*

ग्लेप् 1. *A.* (दैन्ये *K.* दैन्ये गत्याम् चाले *V.*) miserum esse; ire, se movere; *cf.* गेप्, ग्लै.

(*) De formâ *vyag.rh.nam* pro *vyag.rh.nâm* v. gr. 324.: gr. min. 293.

(*) Notetur, Adjectivum supra laudatum solo casu convenire cum substantivo, ad quod pertinet, genere autem cum illo, ad quod sensu refertur; sic sl. 18.

ग्लेव् 1. *A.* (सेवने) colere, venerari; *cf.* गेव्, केव्, खेव्, सेव्.

ग्लेष् 1. *A.* *i. q.* गेष् et गवेष् *q. v.*

ग्लै 1. *P.* (part. pass. ग्लान, gr. 611.) 1) fatigare, defatigare. 2) contristare, dolore afficere. *Pass.* ग्लाये. SA. 3. 23.: सावित्र्या ग्लायमानायास् तिष्ठन्त्याश्च दिवानिशम्. – *Caus.* ग्लापयामि *et* ग्लपयामि (gr. 519. 520.) facere ut alqs defatigetur, contristetur. RAGH. 16. 38.: निदाघग्लपिताम् इवो ऽर्वीम्. (*V.* ग्लानि, ग्लास्नु et cf. lat. *lâbor* quod a fatigatione nominatum esse potest et formâ cum *Caus.* ग्लापयामि convenit, mutatâ tenui in mediam et abjectâ initiali gutturali, sicut in *lassus*, si hoc cum ग्लास्नु q. v. cohaeret.)

c. परि *i. q. simpl.* परिग्लान languore confectus, exhaustus. N. 11. 25.: श्रान्तस्य ते क्षुधार्तस्य परिग्लानस्य.

c. परि praef. अभि *id.* MAH. 1. 4489.: क्षुत्क्लमाभिपरिग्लान.

ग्लौ *m.* luna.

घ

घंष् 1. *A.* (क्षरे, scribitur घष्) stillare, effundere.

घंस् 1. *A.* (क्षरणे, scribitur घस्, gr. 110[a].) *id.*

घग्घ् 1. *P.* (हसने) ridere; *cf.* idem valentes formas गग्घ्, काख्, कक्ख्, खक्ख्, कक्क् et lat. *cachinnari*, gr. *καχάζω*, *καγχάζω*, goth. *hlaha*, v. खक्ख्.

घट् 1. *A.* (चेष्टायाम् *K.* चेष्टे *V.*) 1) ire, pervenire. Lass. 18. 8.: यदि मम हस्ते पुस्तको ऽयङ् घटति (घटते?) तदा ऽहन् ताम् प्रियाञ् जीवापयामि; *c. ablat.* exire. Lass. 36. 7.: तेन हस्ताद् घटितो रथो दर्शितः. 2) conjungere, conglutinare. UR. 49. 9. *infr.*: वज्रलेपघटितम् इव मे हस्तयुगलन् न समर्था ऽहम् अपनेतुम्. 3) facere, conficere. C'AUR. 22.: स्वैकपात्रघटिताम् अवनीशपुत्रीम् (Schol. editionis Serampur. घटिताम् explicat per निर्मिताम्).

c. उत् 10. *P.* (उद्घाटयामि) 1) aperire. BHAR. 1. 62.: निरयनगरद्वारम् उद्घाटयन्ती; MAH. 1. 4504.: उद्घाटनीयान्य् एतानि कुण्डानि; UP. 78.: सदस्य् उद्घाटिता तत्र मञ्जुषा. 2) erigere, levare, sublevare (v. उद्घाटिन् et apud Wils. उद्घाटन, उद्घाटित. उद्घाटिन् fortasse non ab उद्घट् sed a substantivo उद्घाट elevatio descendit). HIT. 109. 11.: कार्यम् उद्घाटितम्.

c. वि 1. *A.* dissolvi, perire. HIT. 109. 11.: कार्यम् उद्घाटितङ् क्वा ऽपि मध्ये विघटते यतः (Ed. Ser. कार्यं सुघटितङ् क्वा ऽपि दैवयोगाद् विनश्यति). MR. 66. 4. infr.: चारुदत्तस्य विभवे विघटिते.

c. सम् excitare. RAM. III. 55. 26.: भेरीमृदङ्गवीणानाङ् कोणसङ्घटितः ... शब्दः; *v.* घट्ट् praef. वि.

घट *m.* (ut videtur, a r. घट् s. अ) magna hydria fictilis.

घटना *f.* (r. घट् s. अन in *fem.*) caterva elephantorum bellicorum. AM.

घट्ट् 1. *A.* 10. *P.* (चलने *K.* चाले *V.*) movere, commovere, वीणाम् विघट्टितुम् lyram pulsare. MR. 20. 3. *Cf.* घट्.

c. वि 1) movere, commovere. BHAR. 3. 36.: वायुविघट्टिताभ्रपटली. 2) aperire. MAH. 2. 1674.: द्वारम् ... विघट्टयन् कराभ्याम्.

c. सम् terere, conterere, fricare. RAGH. 6. 73.: सङ्घट्टयन् अङ्गदम् अङ्गदेन (Schol. घर्षयन्).

घट्टन *n.* (r. घट्ट् s. अन) tactio, ictus. RAGH. 11. 71.: सुप्तसर्प इव दण्डघट्टनाद् रोषितो ऽस्मि (Schol. संयोगात्); *v.* घाट.

घण् 8. *P.* (दीप्तौ) fulgere; *cf.* घण्ट्, कन्.

घण्ट् 10. *P.* (भाषार्थे *K.* द्युतौ *V.*; scribitur घट्, gr. 110[a].) loqui, splendere; v. घण्.

घण्टा *f.* (r. घण्ट् s. आ) tintinnabulum. A. 2. 3.

घन (ut videtur, a हन् s. अ, mutato ह in घ्, v. gr. 357.) 1) crassus, pinguis, turgidus. Lass. 6. 8.: घनैर् वृक्षैः;

C'AUR. 15.: घनोरुदेशे; GITA GOV. 10. 6.: घनजघनमाडल्ले. 2) impervius, impenetrabilis. RAGH. 8. 90.: वचः ... अलब्धपदं हृदि शोकघने प्रतियातम् (Schol. निविडे); 11. 18.: चकार विवरं शिलाघनं ताडकोरसि स रामसायकः (Schol. निविडे). 3) *Subst. m.* nubes. RAM. I. 29. 14.

घम्ब् 1. P. (गतौ) ire; *cf. idem valentes radices* गम्, घम्ब्, चम्ब्, बम्ब्, घर्ब्, गर्ब्, चर्ब्.

घर्ब् 1. P. (गतौ) ire, v. घम्ब्.

घर्म *m.* (secundum Wils. a r. घृ s. म, ita ut घर्म proprie significet id quod sudore conspergit; cf. घृण्) 1) calor, aestus. 2) fervidum anni tempus, aestas. RAGH. 16. 43. 3) sudor. (Hib. *garaim* «I warm, heat», *garamhuil* «warm, snug»; nostrum *warm*, goth. *varmja* calefacio, abjectâ initiali gutturali, cui *v* se adjunxerat, sicut saepe; v. कृमि; russ. горю *gorjú* uro, жар *schar* aestus; gr. *θέρω, θερμός, θέρμη*, mutato aspiratae organo; huc etiam traxerim lat. *ferveo*, cujus *v* ex *m* ortum esse videtur; quod ad *f* pro *θ* attinet, eandem hic habemus rationem, quam in *fumus* contra धूम, *θύω*.)

घस् 1. P. edere. (Ex hac radice ortum esse censeo जक्ष्, quod correptum est e जघस्, expulso अ, v. gr. 354.; cf. lat. *gus-tus, gusto, vescor*, quod explicaverim e *guescor*, abjectâ gutturali, sicut in *vivo* e *guivo*, *vermis* e *quermis*, v. कृमि; gr. *γασ-τήρ*; huc etiam traxerim nostrum *Gast*, goth. *gasts*, Th. *gas-ti*; lat. *hos-tis, hos-pes, hos-pit-is*, tanquam is qui edere vel cibum petit, qui esum it; Pottius I. 278. apte confert *gâ-neu*, e *gas-nea*; lith. *gaspadà* hospitium, tanquam locus edendi, v. पद्; *gafzlùs* libidinosus.)

घसि *m.* (r. घस् s. इ) cibus. HEM.

घस्मर (r. घस् s. मर) edax, vorax.

घाटा *f.* (r. घट् conjungere, s. आ) cervix. AM. (Etiam lat. *cervix* a conjungendo nominatum esse videtur, ita ut in *cer-vix* dissolvendum sit, cujus pars prior cohaeret cum शिरस् caput, et posterior cum *vincio*; v. कन्धर et शिरोधि cervix.)

घात *m.* (a घातय् s. अ) eversio, vastatio, excidium. A. 10. 70.

घातय् *forma caus.* r. हन्, gr. 524. 4.

घातिन् *m.* (a praec. s. इन्) occisor, *in fine compp.* N. 12. 33.

घास *m.* (r. घस् s. अ) gramen. AM. (Germ. vet. *wisa* pratum, nostrum *Wiese*, v. कृमि et Graff. I. 1077.)

घि v. हि, gr. 443. 544.

घिण् 1. A. (ग्रहणे) capere, prehendere; *cf.* घुण्.

घु 1. A. (शब्दे K. ध्वनौ V.) sonare, cf. गु, कु, खु.

1. घुट् 1. A. (परिवर्तने K. परिवर्ते V.) redire.

2. घुट् 6. P. (प्रतिघाते K. प्रतिहतौ V.) repellere, repulsare, arcere.

घुटिका *f.* (r. घुट् s. इका) talus *pedis*. AM.

1. घुण् 6. P. 1. A. (भ्रमणे) currere, vagare, circumerrare.

2. घुण् 1. A. (ग्रहणे) capere, prehendere; cf. घिण्.

1. घुर् 6. P. (भीमार्थशब्दे K. ध्वनौ भीमार्थे V.) prae timore, terrore clamare. (Goth. *gaurs* tristis, *gaurida* tristitia; v. घोर.)

2. घुर् 4. A. घूर्य (हिंसावयोहान्योः) laedere, occidere; senescere; *scribitur etiam* घूर्, *cf.* गूर्.

घुष् 1. 10. P. proclamare, pronuntiare. N. 9. 8.: घोषयामास वै पुरे; RAGH. 9. 10.: जयम् अघोषयद् अस्य ... चमूः; GITA GOV. 10. 16.: घोषयतु मन्मथनिदेशम्. (Cf. घु; hib. *gioscan* «the grating noise made by the turning of a wheel or hinge that wants grease or oil»; *gioscanach* «gnashing, grating»; *gusgar* «roaring, making lamentation».)

c. उत् clamare, clamitare. उद्घुष्ट *n.* clamor, strepitus. MR. 85. 10. *infr.*: अत्रा ऽन्तरे उद्घुष्टञ् जनेन; R. Schl. I. 73. 36.: तूर्योद्घुष्ट.

c. उत् praef. प्र sonare, personare. N. 12. 113.: ह्रदिनीम् प्रोद्घुष्टाङ् क्रौञ्चकुररैः.

c. उप *id.* DR. 6. 2.: महावनन् तद् विहघोपघुष्टम्.

c. परि praef. सम् circumsonare. N. 12. 6.: निकुञ्जान् परिसङ्घुष्टान्.

घूर्ण् 6. *A.* 1) commoveri, vacillare. M.: सा नौस् तस्मिन् महोदधौ घूर्णति चपले ’व स्त्री· 2) flare, spirare. A.6.6.: वायुश्च घूर्णति भीमः· (Huc trahi posset lat. *volvo,* quod in priore hujus libri editione p.206. cum वृ tegere contulimus, ad quod sensu *in-volvo* quadrat. Si autem ad घूर्ण् pertinet, mutilatum est e *guolvo,* mutato *r* in *l*. Conferatur etiam goth. *valvja* volvo, nostrum *wälze, Welle,* germ. vet. *wella* unda, fluctus, lith. *wilnis* id., quod formâ propius ad घूर्ण् accedit.)

c. आ *id.* Dev. 12.26.: आघूर्णितो वातेन· - C. आ praef. वि *id.* Hid. 1.10.: ऊरुवेगसमीरितम् वनम् व्याघूर्णितम् इवा ’भवत्·

c. वि *P.* se volutare. R.III.48.79.: विघूर्णतो विचेष्टस्य वेपमानस्य भूतले; ed. Schl. I.32.18.: विचेतनम् विघूर्णन्तं क्षितिपबलपीडितम्·

घूर्ण (r. घूर्ण् s. अ) se movens, se volvens. C'aur. 45.: घूर्णनेत्र·

1. **घृ** 1. *A.* (सेके *V.*) conspergere, humectare.

2. **घृ** 3. *P.* जिघर्मि (क्षरणदीप्त्योः *K.* भासि सेके *V.*) stillare, effundere, conspergere, humectare; splendere.

3. **घृ** 10. *P.* घारयामि (क्षरणदीप्त्योः *K.* सेके छादने *V.*) stillare, effundere, conspergere, humectare; splendere; tegere.

c. आ praef. वि conspergere, humectare. Mr. 121.3. infr.: व्याघारितन् तैलघृतैः·

घृण् 8. *P. A.* घृणोमि, घृण्वे (दीप्तौ) splendere, *v.* घृणि *et cf.* घर्म·

घृणा *f.* miseratio, misericordia. Ragh. 9.81. 11.65. 11.17.

घृणि *m.* (r. घृण् s. इ) radius.

घृणिन् (a घृणा s. इन्) misericors. Dr. 9.8.20.

घृम् 1. *A.* घृम्मे (ग्रहणे; scribitur घृण्; gr. 110[a].) capere, prehendere; cf. ग्रह्, गृह्णामि·

घृत *n.* (r. घृ s. त) butyrum liquefactum. Bhar. 1.65.3.97.

घृताची *f.* (e घृत et अची a r. अञ्च् s. अ, in *fem.*) n. pr. Apsarasis. In. 2.29.

घृष् 1. *P.* fricare, terere, conterere. C'aur. 12.: कनककुण्डलघृष्टगण्ड; Mr. 140.9. *infr.*: घृष्यन्ते वैदूर्याः; 7. *infr.*: घृष्यते चन्दनरसः· (Huc referri posset lat. *verro* pro *guerro,* nisi pertinet ad कृष्; v. hanc radicem et vocem घृष्टि, cui *verres* respondet.)

c. उत् *id.* Ragh. 17.28.: चूडामणिभिर् उद्घृष्टपादपीठ·

c. सम् 1) *i. q. simpl.* सङ्घृष्यत् contritus (v. gr. 597.). Mah. 1.1134.: सङ्घृष्यन्तः परस्परम् न्यपतन्... पर्वताग्रान् महाद्रुमाः· 2) certare, aemulari. Ragh. 19.36.: प्रयोक्तृभिः सङ्घर्ष सह (Schol. सङ्घर्षः पराभिभवेच्छा)·

घृष्टि (r. घृष् s. ति) *Fem.* 1) frictio, tritus. 2) aemulatio, certatio. *Masc.* porcus, sus. (Lat. *verres* e *guerres* pro *guerses,* sicut *vivo* pro *guivo* = जीव्.)

घोटक *m.* equus. Am.

घोणा *f.* (ut videtur, a r. घ्रा s. अना, ejecto र् et mutato आ in ओ, sicut in सोडम्, षोडश, v. gr. 468.40. et cf. pracr. घाणा pro scr. घ्राणा) nasus. Dr. 7.7.

घोणिन् (a praec. s. इन्) porcus, sus. Am.

घोर (r. घुर् s. अ) terribilis, terrificus, atrox. In. 5.62. H. 1.17. Br. 1.3. (Goth. *gaurs,* Th. *gaura* tristis, nisi pertinet ad गृध्; hib. *gorg* «fierce, cruel».)

घोरदर्शन (*Bah.* e praec. et दर्शन *n.* visus, conspectus) terribilem speciem habens, terribilis visu. H. 2.5.

घोष *m.* (r. घुष् s. अ) 1) proclamatio, pronuntiatio. Mah. 1.5333.: स्वस्तिपुण्याहघोष· 2) sonus, strepitus. N. 2.11. 19.25. 21.2. Dr. 6.7. 3) pastoralis sedes. N. 17.49.

घोषणा *f.* (r. घुष् s. अन in *fem.*) proclamatio. Am.; Ragh. 12.72.: जयघोषणा·

घ्न (*f.* घ्नी, r. हन् s. अ, v. gr. 645.) occidens, *in fine compp.* N. 12.18. 13.28.

घ्रा 1. *P.* जिघ्रामि (proprie cl. 3. correpto आ in अ, et in syllabâ redupl. attenuato अ in इ, ob duas sequentes consonantes, sicut in तिष्ठामि pro तस्थामि, a r. स्था) odorari. Ram. I.12.42.: धूमगन्धङ् जिघ्रति; Hit.: जिघ्रन् अपि भुजङ्गमो हन्ति· (Pottius ingeniose confert lat. *fra-gra-re,* ita ut *fra* sit syllaba reduplicativa pro *ghra*;

hib. *gros* «a snout»; nisi hoc pertinet ad ग्रस्; fortasse nostrum *riechen*, cujus radix est *ruch*, germ. vet. *riuhu, rouh, ruhumês,* litteris transpositis ortum est e *HRU*, attenuato *â* in *u*; huc etiam traxerim lith. *kwêpju* oleo, *kwápas* odor, quae conveniunt cum formâ caus. घ्रापयामि, cum *k* pro *g* et *w* pro *r*. Pottius apte confert gr. ἄρωμα, ita ut ad आघ्रा pertineat, ejectâ gutturali, sicut in ῥίς, ῥῖν-ός, quod cum घ्राण convenit.)

c. अव 1) *id.* MAN. 3.218.: अवजिघ्रेच्च तान् पिण्डान्· 2) osculari. R. Schl. II. 20.21.: अवघ्रातश्च मूर्धनि· c. आ *id.* H. 2.8.: आघ्राय मानुषङ् गन्धम्· c. आ praef. उप osculari. IN. 2.21.: मूर्ध्निचै 'नम् उपाघ्राय·

घ्राण *n.* (r. घ्रा s. अन) 1) odoratus, odoratio. 2) nasus. H. 2.12. (Gr. ῥίν, abjectâ gutturali, attenuato *â* in *i*.)

ङ

ङु 1. *A.* (ध्वनौ) sonare.

च

च् Haec littera orta est e क्, et in comparandis linguis cognatis non aliter accipienda est, ac si क् in ejus loco inveniretur; v. gr. comp. 14.

च *Partic. enclit.* (a stirpe interr. क, mutato क् in च्, v. gr. comp. 398.) 1) et, que, *saepissime; repetitum* et - et, tum - quum. N. 24.50. 26.5. 2) enim. N. 10.14. 3) si. DR. 9.10. 4) tamen. N. 21.32. 5) vero, autem. N. 23.28. HIT. 43.10. 6) *expletive sive ad vim orationis augendam.* H. 1.26. BR. 3.20.22. — *Cum sequente* अपि 1) et etiam. H. 2.24. 2) vero, autem. DR. 8.52. BR. 2.26. — *Cum sequente* एव 1) et etiam. BR. 2.26.; *repetitum* et-et, tum-quum. BR. 2.25. 2) vero. H. 4.33. (Lat. *que*, gr. κε, τε (gr. comp. 401.); goth. *uh, h,* e. c. *quêthunuh* dixeruntque, *hvazuh* quisque, *nih* neque (Grimm III. 23.); slav. ЖЕ *sche*, gr. comp. 402.)

चक् 1. *P. A.* terrere. चकित territus, timens. BHAR. 3.10.: मरणोपायचकित; RAGH. 10.74.: पौलस्त्यचकितेश्वर (secundum *K.* दीप्तौ lucere); *v.* चक्क्·

चक्क् 10. *P.* (व्यसने *K.* अर्तौ *V.*) dolore afficere, vexare; v. चक्, चिक्क्, चुक्क्·

चकास् 2. *P.* (दीप्तौ) splendere; v. कास्, unde reduplicatione oritur चकास्·

चकोर *m.* (ut videtur, a r. कुर् sonare, cum syllabâ redupl. s. अ, sic etiam Lass.; cf. कुरर) perdix rufa. Lass. 52.20. (Lith. *kurrapkà* perdix.)

चक्र *m.* (ut videtur, forma redupl. a r. क्रम् se movere, abjecto म्; secundum *V.* a r. कृ) 1) rota. A. 9.8. 2) orbis, circulus. Lass. 63.8. 3) discus, telum missile circulare. IN. 1.5. 4) regio, provincia. 5) exercitus. (Ut videtur, gr. κύκλος pro κύκρος, attenuato α in υ.)

चक्रधर *m.* (e praec. et धर tenens) cognomen Vischnûs. RAGH. 16.55.

चक्रपाणि *m.* (e चक्र et पाणि manus) *id.* AM.

चक्रवर्तिन् *m.* (e चक्र et वर्तिन्) rex supremus, terrae dominus. AM.

चक्रवाक *m.* (e चक्र et वाक sermo) anseris genus. Wils. «*the ruddy goose or Brahmani goose,* Anas casarea». N. 12.113.

चक्रवाल *m.* (e चक्र et वाल, a r. वल् circumdare) horizon. AM.

चक्रिन् *m.* (a चक्र s. इन्) disco praeditus. BH. 11.17.

चक्ष् 2. *A.* (v. gr. 362.) dicere, loqui, narrare, indicare. (Hanc radicem equidem ad काश् splendere reduxerim, ejecto अ, sicut ग्रस् e घस् explicavimus. Quod ad

significationem attinet, respiciatur, graecum φημί origine idem esse ac sanscritum भामि splendeo.)

c. आ *id.* H. 4.28.: आचक्ष्व मान् तत् सर्वम्; N.11.31.: सर्वम् एतत् ... आचचक्षे ऽस्य; 16.39.: आचष्टे दमयन्त्याः; Dr.2.5.: आचक्ष्व बन्धूंश्च पतिञ्च कुलञ्च.

c. आ praef. प्रति repudiare. Man. Schol. 4.250. *ubi* निर्णुदेत् *explicatur per* प्रत्याचक्षीत.

c. आ praef. सम् i.q. आचक्ष्. Dr. 4.5.: तां समाचक्ष्व यदि स्याच् छैव्य मानुषी.

c. परि nominare. Man. 2.171.: वेदप्रदानाद् आचार्यम् पितरम् परिचक्षते; Bh. 17.13.17.

c. प्र 1) dicere, profiteri, declarare. Ragh. 8.85.: स्वजनाश्रु ... दहति प्रेतम् इति प्रचक्षते. 2) nominare. Man. 2.17.: तन् देवनिर्मितन् देशम् ब्रह्मावर्तम् प्रचक्षते.

c. वि dicere. Yag'urv. Carey 904.: ये नस् तद् विचचक्षिरे.

चक्षुष्मत् (a चक्षुस् s. मत्, v. *euph. r.* 101[a].) oculos i.e. oculorum usum habens, videns. Sa. 7.8.

चक्षुष्मत्ता *f.* (a praec. s. ता) *Abstractum praecedentis,* visus, videndi facultas. Ragh. 4.13.

चक्षुष्य (a चक्षुस् s. य) speciosus, pulcher, amoenus. (Hib. *cais* «agreeable, pleasant» v. चक्षुस्.

चक्षुस् *n.* (r. चक्ष् s. उस्) oculus. In. 4.1. N. 5.8. (Hib. *cais* oculus, abjectâ penultimâ gutturali radicis चक्ष्, quâ in re cum anomalis formis ut चष्टे dicit convenit, gr. 362.)

चङ्क्रुर *m.n.* (ut mihi videtur, a forma intensiva r. चर् i.e. a चञ्चुर्, servatâ primitivâ radicis gutturali). (Cf. *currus* et v. चर्.)

चञ्च् 1. *P.* vacillare, tremere. Lass. 4.20.: चञ्चच्चिताग्नितडित; Gita Gov. 4.8.: रोदिति चञ्चति. (Cf. चर् et चल्, quorum Intensiva sonant चञ्चुर्, चञ्चल्, unde चञ्च् explicaverim abjecto उर् vel अल्; hib. *ceangtha* «they go, travel», *ceangastair* «walking, pacing»; fortasse lat. *cunctari,* a lento progressu dictum.)

चञ्चत्क (a चञ्चत् part. praes. radicis चञ्च् s. क) se movens, tremens.

चञ्चल् *Intens. radicis* चल्, gr. 569. (V. sq. et cf. gall. *chanceler.*)

चञ्चल (a praec. s. अ) se movens, vacillans, mobilis. Bh. 6.26.34. Ragh. 9.51. R. Schl. I. 44.23.

चञ्चलत्व *n.* (a praec. s. त्व) mobilitas. Bh. 6.33.

चञ्चु *f.* (ut mihi videtur, a चञ्चम्, Intens. radicis चम् edere, abjecto म्) rostrum. C'aur. 8. (Hib. *caoinse* «the face».)

चञ्चू *f. id.*

चट् 1.10. *P.* (चटामि चाटयामि) findere, rumpere, frangere. (Cf. idem valens पट्, ratione habitâ gutturalium et, quod ad idem redit, palatalium cum labialibus frequentissimae permutationis; cf. etiam चुट्, चुण्ट्, चण्.)

c. उत् 10. *P. id.* Bhar. 4.1.: मोहतिमिरप्राग्भारम् उच्चाटयन् (Schol. दूरीकुर्वन्).

चटक *m.* (r. चट् s. अक) passer. Am.; *cf.* चातक.

चटुल se movens, tremens. Ragh. 9.58.: चटुलैः ... नेत्रैः.

1. चण् 1. *P.* (शब्दे) sonare. (Cf. चन्, कण्, कुण्, क्वण्, स्वन्, lat. *cano,* goth. *hana* gallus.)

2. चण् 1. *P.* (हिंसागत्योः दाने) laedere, ferire, abscindere (*), ire; cf. चुण्, चट्, चुट्.

चण्ड् 1.10. *A.* चण्डे, चण्डयामि (कोपे *K.* रोपे *V.*; scribunt चड्, gr. 110[a].) irasci; *cf.* चन्द्.

चण्ड (r. चण्ड् s. अ, *fem.* चण्डा et चण्डी) 1) iratus, iracundus. Ragh. 2.49.; 12.5.: चण्डी; Ur. 75.18.: चण्डी. Bhar. 2.47. Dev. 8.37. 2) *n.* ira. (Huc referri posset goth. *hata* odi, angl. *I hate,* nostrum *hasse,* mutatâ secundum generalem legem tenui in aspiratam et mediâ in tenuem, gr. comp. 87.; lat. *odi,* si huc pertinet, initialem gutturalem perdidit, sicut *amo* e *camo,* v. कम्.)

चण्डाल *m.* Tschandâlus, homo abjectissimae conditionis, ad nullum quatuor legitimorum ordinum pertinens, natus Sûdrico patre et Brahmanicâ matre.

चण्डी *f.* (a चण्ड signo *fem.* ई) 1) irata; *v.* चण्ड. 2) cognomen Durgae.

(*) Vocem *dâna* non a *dâ* dare sed a *dô* abscindere derivandum esse censeo.

चत् 1. P. (याचने K. याचे V.) poscere, petere, orare, supplicare. (Gr. χατέω, χατίζω, mutatâ tenui in aspiratam; cf. चद्.)

चतस् v. चतुर्, gr. 255.

चतुःशाला f. (e चतुर् et शाला) locus quadratus quatuor domibus inclusus. Am., v. चत्वर.

1. **चतुर्** (in casibus fortibus चत्वार्, unde चतुर् ejecto आ; fem. चतसृ, gr. 255.) quatuor. (Cum nom. masc. चत्वारस् conferatur gr. τέσσαρες, τέτταρες, per assimilationem e τέτϝαρες, sicut prâcr. चत्तारो e चत्वारो; aeol. πίσυρες, mutatâ gutturali in labialem, quâ in re cum goth. *fidvôr* et cambo-brit. *pedwar* masc., *pedair* fem. convenit; lat. *quatuor*, lith. *keturi*, slav. четыріе *četyrje*; hib. *ceathair* masc., *cetcora* fem. = चतस्रस्; v. gr. comp. 312., Pictet p. 145.)

2. **चतुर्** *Adv.* (pro चतुर्स्, unde per metathesin zend. 𐬗𐬀𐬚𐬭𐬎𐬱 *čathrus*) quater. (Lat. *quater*.)

चतुर 1) aptus, idoneus; dexter, versutus, callidus. Lass. 20. 17. Ragh. 9. 47. 68. 18. 14. Ur. 48. 11. 2) pulcher. Ragh. 8. 94.

चतुर्थ (a चतुर् s. थ pro थम vel तम, v. gr. comp. 321.) quartus. (Lith. *ketwirtas*, slav. четвертыи *četvertyĭ*, fem. четвертаꙗ *četverta-ja*, gr. τέτ(ϝ)αρτος, lat. *qua(tu)rtus*, goth. *fidvôrda*, nisi *fidurda*, nostrum *vierter*.)

चतुर्दन्त (Bah. चतुर् et दन्त dens) quatuor dentes habens. In. 1. 40.

चतुर्दश (f. ई, gr. 259.) decimus quartus. In. 2. 27.

चतुर्दशन् (चतुर् + दशन्) quatuordecim. (Lat. *quatuordecim*, lith. *keturólika*, mutato *d* in *l*, v. gr. comp. 318. not.)

चतुर्द्धा s. **चतुर्धा** *Adv.* (v. gr. 262.) in quatuor partes. Mah. 1. 7160. (Hib. *ceathardha*, gr. τέτραχα e τέτραθα, v. Pictet p. 145., gr. comp. 325.)

चतुर्भुज (Bah. e चतुर् et भुज) 1) quatuor manus habens. 2) m. cognomen Vischnûs.

चतुर्मुख (Bah. e चतुर् et मुख os, facies) quatuor facies habens. Su. 3. 28.

चतुष्टय n. (a चतुर् s. तय, gr. 652. s. तय) quaternio, τετράς. Hit. 4. 11.

चत्वर n. (ut mihi videtur, a चतुर् vel potius pleniore et primitivâ formâ चत्वार्, correpto आ, suff. अ) aulea. Mr. 11. 14.

चत्वार् v. चतुर्.

चत्वारिंशत् (e चत्वारि nom. acc. neut. τοῦ चतुर् et शत्, quod ex दशत् a दशन् decem mutilatum esse censeo, insertâ nasali, v. gr. min. 229. not. 3.) quadraginta. (Lat. *quadraginta* pro *quadra(de)cinta*, gr. τεσσαρά-(δε)κοντα; v. gr. comp. 320. not.)

चद् 1. P. A. (याचने K. याचे V.) poscere, petere, orare, supplicari; cf. चत्.

1. **चन्** 1. P. (हिंसायाम् K. हिंसे V.) laedere, ferire, occidere. (Cf. चण्, हन्; fortasse goth. *han-dus* manus, nostrum *Hand* huc pertinet.)

2. **चन्** 1. P. (शब्दे) sonare. (Cf. चण्, कण्, क्वन्, स्वन्, lat. *cano*, goth. *hana* gallus.)

चन (ut mihi videtur, e stirpe interrogativa क, adjecto न). *Particula enclitica, quae vocibus interrogativis adjuncta sensum interrogativum in indefinitum convertit.* (Goth. *hun*, v. gr. comp. 398.)

चन्द् 1. P. (आह्लादने दीप्तौ K. ह्लादे दीप्तौ V.; scribunt चद्, gr. 110[a].) exhilarare, lucere; *v.* चन्द, चन्द्र. (Cf. कन् splendere et voces cum hac radice comparatas, quorum *candeo, candela* melius ad चन्द् referuntur; ad कन् autem reduxerim goth. *skeina* luceo, rad. *SKIN*, attenuato अ in *i* et praefixo *s*, sicut e.c. in *stauta* verbero, nostrum *stosse* = तुद्, *tundo*; cum चन्द् vel, quod ad idem redit, cum कन्, conferatur etiam bret. *sked* splendor; v. Pict. p. 43.)

चन्द m. (r. चन्द् s. अ) luna. (V. tritiorem formam चन्द्र et cf. hib. *cann* «full moon» per assimilationem e *cand*, quod etiam e चन्द्र abjecto र् ortum esse potest.)

चन्दन *m.n.* (r. चन्द् s. अन) santalum. In. 5. 8.

चन्द्र *m.* (r. चन्द् s. र) luna. Su. 2. 25.; *v.* चन्द्.

चन्द्रकान्त (e praec. et कान्त splendens, a r. कम्) 1) sicut luna splendens. Bhar. 1. 20. 2) *m.* gemma quaedam fabulosa, quae radiis lunae congelatis nasci creditur. Lass. 92. 7.

चन्द्रचूड *m.* (lunam in vertice gerens, *bah.* e चन्द्र et चूडा vertex) cognomen Sivi. Bhar. 1. 97.; *v.* चन्द्रशेखर.

चन्द्रमस् *m.* (e चन्द्र et मस् luna, quod simplex non invenitur et ex मास् correptum esse videtur) luna. N. 17. 6. Lass. 60. 3.

चन्द्रमौलि *m.* (*bah.* e चन्द्र et मौलि q.v.) cognomen Sivi. Ragh. 6. 34.

चन्द्रशाला *f.* (e चन्द्र et शाला) conclave in superiore domûs parte. Ragh. 13. 43.

चन्द्रशेखर (*bah.* e चन्द्र et शेखर) cognomen Sivi. Am.

चन्द्रिका *f.* (a चन्द्र s. इक in *fem.*) lunae lumen. Ragh. 19. 39.

1. **चप्** 1. *p.* (सान्त्वने *K.* सान्त्वे *V.*) consolari, blandiri.

2. **चप्** 1. *p.* se movere, vacillare; v. चपल et cf. चुप्, कम्प्; hib. *tap* «quick, swift», *tapadh* «haste, activity»; v. Pict. p. 41.

3. **चप्** 10. *p.* चपयामि (कल्के) conterere. (Cum voce कल्क, quâ radix चप् a grammaticis explicatur, conferatur lat. *calcare*; v. चल्.)

चपल (r. चप् s. अल) 1) tremens, vacillans. M. 42. Ragh. 11. 8. 2) celer, citus, alacer. Sak. 56. 3. *infr.* 3) vagus, mobilis, levis, inconstans. Hit. 24. 1. *Cf.* चम्प् et कम्प्.

चपलता *f.* (a praec. s. ता) levitas, mobilitas animi. Hit. 49. 15.

चम् 1. 5. *p.* चमामि, चम्नोमि, *part. pass.* चान्त (अदने *K.* भक्षे *V.*) edere, vesci; v. चाम्य. (Cf. जम्, कम्, झिम्; hib. *toimhil* «eatings» - v. Pictet p. 41. - *toimhlim* «I eat, waste, spend, consume».)

c. आ *productâ vocali radicali in tempp. spec.* 1) os aquâ eluere. Man. 2. 51.: अश्नीयाद् आचम्य; 5. 144.: आचामेद् एव भुक्त्वा; *v.* आचमनीय. 2) se lavare, purificare *in universum.* Man. 2. 222. 3. 217.: आचम्य; 5. 143.: आचान्तः शुचिताम् इयात्. - *Caus.* आचामयामि; Man. 5. 142.: स्पृशन्ति बिन्दवः पादौ य आचामयतः परान् (Schol. अन्येषाम् आचमनार्थञ् जलन् ददतो ये बिन्दवो पादौ स्पृशन्ति.)

चमर (r. चम् ?) bos grunniens. Wils.

चमस *m.* (r. चम् s. अस) patera sacrificalis. R. Schl. I. 32. 10.

चमू *f.* (ut videtur, a r. चम् s. ऊ) 1) exercitus. Ragh. 4. 30. 2) pars exercitûs. Mah. 1. 292.

चम्प् 1. *p.* ire, se movere; *v.* चपल *et cf.* चम्ब्, कम्प्.

चम्पक *m.* arbor quaedam gilvis, fragrantibus floribus, Michelia C'ampaka. C'aur. 1.

चम्ब् 1. *p.* (गत्याम्) ire; cf. छम्ब्, गम्ब्, घम्ब्.

चय् 1. *A.* (गतौ) ire. (Cf. श्रै, श्र्यै, nec non चर्, cum semivocales facile inter se mutentur; gr. *κίω, κινέω*, lat. *cieo, cio, citus*; hib. *cai* «a way, a road»; lith. *kója* pes, *kettur-kójis* quadrupes.)

चय *m.* (r. चि colligere, s. अ) cumulus, multitudo. (Cambro-brit. *cai* collectio; hib. *sceo* «plenty, abundance».)

चयन *n.* (r. चि colligere, s. अन) strues lignorum, rogus. Dr. 2. 7.

1. **चर्** 1. *p.* 1) ire, incedere, ambulare. N. 24. 34.: अयञ् चरति लोके ऽस्मिन् भूतसाक्षी सदागतिः; 33. 34.; Sa. 5. 74. *b.*: मृगाणाञ् चरताम् वने; In. 1. 23.: स्वर्गम् प्राप्ताश् चरन्ति स्म देवैः सह; *atm.* ut videtur metri causâ, Sa. 5. 74.: नक्तञ्चराश् चरन्ते ते. 2) permeare, peragrare. N. 19. 32.: प्रच्छन्ना हि महात्मानश् चरन्ति पृथिवीम् इमाम्; 24. 23.: दूताश् चरन्ति पृथिवीङ् कृत्स्नाम्; Su. 4. 24. 3) facere, agere, committere. Br. 2. 31.: धर्मश् चरितो मया; N. 24. 31.: यथा ना 'सत् कृतङ् किञ्चिन् मनसा 'पि चराम्य् अहम्; Bh. 3. 36.: पापञ् चरति; मृगयाञ् चरितुम् venari. Dr. 6. 9. -

चरित *n.* actio, factum vitae ratio. N. 6.8. 23.2.5. - Intens. चञ्चुर्, चञ्चूर्य् (v. gr. 570.). MAH. 1.7910.: यानैश् चञ्चूर्यन्ते vehiculis invehuntur, *ils vont en voiture, cf.* चङ्कुर currus et चल्. (Lat. *curro, currus,* attenuato *a* in *u,* sicut in Intensivo चञ्चुर् et चङ्कुर currus; fortasse etiam *pro-perus* huc pertinet, mutatâ gutturali in labialem; hib. *cara* «a leg or haunch», *cara-chadh* «moving», *carachd* «motion, movement»; gr. κύρω, κυρέω; goth. *fara* proficiscor, nostrum *fahre,* mutatâ gutturali in labialem, sicut in *fidvôr* = चत्वारस् et *fimf* = पञ्चन्; germ. vet. *hor-sc* celer, anglo-sax. et angl. *hor-s, hor-se* equus; lith. *kieláuju* proficiscor, mutato *r* in *l,* sicut in scrto चल्, *kiélias* via, *kielónė* iter.)

c. अति *P. A.* transgredi, peccare. N. 19.; *c. acc. pers. quam peccando offendimus.* DR. 5.21.: ना 'तिचरे कथञ्चित् पतीन् महार्हान् मनसा 'पि जातु.

c. अनु percurrere. RAM. I. 46.20.: लोकान् अनुचरन्तु; III. 64.50.: ते कीर्त्तिर् लोकान् अनुचरिष्यति. *Caus.* MAN. 9.266.: देशान् चारैः ... अनुचारयेत्.

c. अनु praef. सम् ambulare, migrare. MAH. 1.3606.: पृथिव्याम् अनुसञ्चरन्ति.

c. अभि 1) adire, visitare, frequentare. R. Schl. 34.10.: मागधी ... पूर्वाभिचरिता. 2) offendere. MAN. 5.165.: पतिं या ना 'भिचरति मनोवाग्देहसंयता (Schol. व्यभिचरति).

c. अभि praef. वि *id. sgnf.* 2. MAH. 1.3234.: अब्राह्मणाङ् कर्तुम् इच्छन्ति रौद्रास् ते मां यथा व्यभिचरन्ति नित्यम्.

c. आ 1) adire, frequentare. N. 15.19.: आपदाचरिते नित्यम् वने. 2) facere, agere, peragere, committere. N. 4.7.; विप्रियं ह्य् आचरन् मर्त्यो देवानाम्; UR. 7.15. 86.8. infr. BR. 2.4.

c. आ praef. सम् *id. sgnf.* 2. MAN. 10.111.: इमन् धर्मं समाचरेत्; H. 2.29. BH. 3.9.19.

c. उत् 1) provenire, *praesertim de sono.* RAGH. 9.73.: उच्चचार निनदो ऽम्भसि; 11.73.: राम इत्य् अयं शब्द उच्चरितः. 2) alvum evacuare. MAN. 4.49.: उच्चरेत् (Schol. मूत्रपुरीषोत्सर्गङ् कुर्यात्).

c. उत् praef. वि offendere, laedere, *praesertim adulterio.* MAH. 1.4732.: व्युच्चरन्त्याः पतिन् नार्याः; 4733.: भार्याङ् तथा व्युच्चरतः; *ATM.* 4720.: तासाम् व्युच्चारमाणानाम् ... पतीन्; *v.* चर् praef. अभि, व्यभि.

c. उप ministrare, servire, curare. RAM. I. 9.71.: स्वयम् उपचचारै 'नम्; N. 21.30.: स मोचयित्वा तान् अश्वान् उपचर्यच शास्त्रतः; SAK. 43.11.: यत्नाद् उपचर्यताम्; *c. instr. rei* RAGH. 14.17.: सुग्रीवविभीषणादीन् उपाचरत् कृत्रिमसम्विधाभिः; MAH. 1.769.: न युक्तम् भवता 'हम् अनृतेनो 'पचरितुम्. (*)

c. निस् egredi. BH. 6.26.: निश्चरति मनः.

c. परि circumgredi. N. 10.17.; *reverentiae causâ.* RAM. III. 47.6.: लक्ष्मणश्चा 'पि रामस्य पादौ परिचरन् वने.

c. प्र 1) progredi, proficisci, ambulare, migrare. RAM. I. 2.42.: रामायणकथा लोकेषु प्रचरिष्यति. 2) facere, agere, peragere. MAN. 10.100.: कर्मभिः प्रचरितैः.

c. वि ambulare, migrare, peragrare. IN. 5.50.: षण्डवद् विचरिष्यसि; H. 2.31. 4.32.; SU. 4.24.: आदित्यचरिताँ लोकान् विचरिष्यसि; MAN. 9.20.

c. सम् *id.* Lass. 74.4. infr.: इतस्ततः सञ्चरत्; *Caus.* सञ्चारयामि commovere. RAGH. 6.8.: सञ्चारिते ... धूपे.

2. चर् 10. *P.*: comperire, certiorem fieri, *erfahren.* R. Schl. I. 9.13.: चारयित्वा तु तम् ऋषिम् आश्रमाद् अभिनिर्गतम्. (Huc trahi posset lat. *peritus, com-perio, ex-perior,* mutatâ gutturali in labialem, nisi *perio* compositum est ex *per* et *eo.*)

c. वि secum volvere, perpendere, cogitare, deliberare, considerare, dubitare, haesitare. N. 5.15.: सा विनिश्चित्य बहुधा विचार्यच पुनः पुनः; 19.35.: एवम् विचार्य बहुशस्; SA. 5.107.: मा विचारय non haesita. -

---

(*) Notatu dignissimus est supra laudatus locus propter passivam Infinitivi vim sine ullo verbo auxiliari, quo vulgo passiva forma, quae Infinitivo deest, suppletur, in sententiis ut *ǵêturi śakyatê*.

विचारित *n.* dubitatio, haesitatio. SA. 3. 13.; *v.* अविचारितम्.

चर (r. चर् s. अ) 1) iens, mobilis, agens, *in fine compp. et in initio compp.* DVANDV. चराचर *n.* (चर + अचर) mobile et immobile. BH. 9. 10. 10. 39. 2) *m.* explorator. HIT. 92. 22.)

चरण *n.* (r. चर् s. अन, v. gr. 91[a].) 1) actio, effectio, perfunctio. N. 12. 77. 2) pes. A. 9. 8. (Huc traxerim gr. et lat. πέρνα, *perna*, mutatâ gutturali in labialem; goth. *fairzna* calx, insertâ sibilante, nisi *z* pertinet ad suffixum, cf. scr. suff. स्नु; nostrum *Ferse*; lith. *kul-nis* calx, mutato *r* in *l*, v. चल्; gr. πτέρνα, adjecto τ, sicut in πτόλις pro πόλις = पुरी; de lat. *calx* v. चल्; hib. *cairine* crura; etiam lat. *crus* radice cum चरण cohaerere videtur, ejecto *a* radicali.)

चरम (ut videtur, a r. चर्) 1) ultimus. चरमम् *Adv.* ultimo. MAH. 1. 3628. 2) *m.* occidens, occasus. (Hib. *iar* «the end, every thing last, the west», abjectâ litterâ initiali, *v. Pict. p.* 45.)

चरित v. 1. चर्.

चरित्र *n.* (r. चर् s. त्र, inserto इ) agendi ratio. Lass. 26. 18. 27. 1.

चरु *m.* (ut videtur, a चर्व् edere) cibus, *praesertim* sacrificalis, e lacte et butyro paratus. RAGH. 10. 52. पयश्चरु (Schol. पयसा दुग्धेन पक्वम् चरुम् अन्नम्.)

1. चर्च् 1. 10. *P. A.* (परिभाषणतर्जनयोः *K.* उक्तौ भर्त्से इत्यौ *V.*; videtur esse forma redupl. pro चर्चर्, v. चक्ष्.) reprehendere, minari, dicere, ire; cf. झर्च्, गर्ज्, तर्ज्.

2. चर्च् 10. *P. A.* (अध्ययने *K.*) legere.

चर्चा *f.* (r. चर्च् s. आ) 1) consideratio, cogitatio. HIT. 49. 19. 125. 20. (v. 2. चर् praef. वि). 2) unctio. AM.; *v. sq.*

चर्चित (a चर्चा s. इत, nisi part. pass. a r. चर्च् s. त) unctus, pollutus. DEV. 11. 28.: असृगसृग्वसापङ्कचर्चित; Lass. 26. 7.: रुधिरचर्चितसर्वाङ्गी.

चर्ब् 1. *P.* (गतौ) ire; *cf.* चर्, खर्ब्, गर्ब्, घर्ब्.

चर्मकार *m.* (e चर्मन् et कार faciens) sutor. AM.

चर्मन् *n.* (r. चर् s. मन्) 1) cutis. HIT. 82. 10.: द्वीपिचर्मपरिच्छन्न. 2) corium. HIT. 125. 14.: चर्मबन्ध. 3) scutum. DR. 8. 19. (Lat. *corium* radicali syllabâ accurate cum *ćar-man* convenit; fortasse *cal-ceus*, mutato *r* in *l* (*v.* चर्मकार sutor); hib. *croi-cionn* «a skin, hide» per metathesin e *coir-cionn* ortum esse videtur; gr. ΠΕΛΜΑΤ solea, calceus, etiam suffixo cum चर्मन् cohaeret, mutatâ nasali in tenuem ejusdem organi, sicut e. c. in ʼΟΝΟΜΑΤ = नामन्, nomen etc.)

चर्या (r. चर् s. या) 1) actio eundi, ambulandi, migrandi. R. Schl. I. 19. 19.: रथ्यचर्या vectio, vectura. 2) perfunctio, effectio, exsecutio. R. Schl. I. 9. 40.: व्रतचर्या. 3) servitium, munus, officium. *l. c.* 40. 6.: अश्वचर्या. 4) agendi ratio. BHAR. 2. 59.

चर्व् 1. *P.* mandere, manducare. DEV. 7. 10.: निक्षिप्य वक्त्रे दशनैश् चर्वति. (Hib. *carbad* «the jaw»; *carbal* «the palate of the mouth»; *creimim* «I gnaw», *creim* «corrosion, exesion, arrosion, mordication», mutato *v* in *m*, v. gr. comp. 124. Pict. p. 58. sq.; lith. *kramtau* mando; conferatur etiam russ. жевáть *schevátj* mandere, ratione habitâ, litteram ж cum *g* cognatam esse atque saepe cum scr. ग् convenire. Fortasse क्रव्य caro ad hanc radicem, quae e क्रव् orta est, pertinet.)

चर्वण *n.* (r. चर्व् s. अन) actio mandendi.

1. चल् 1. *P.* 1) se movere, vacillare. N. 5. 9.: दृष्टिर् महात्मनाञ् चचाल. 2) ire, abire, decedere, recedere. HIT. 26. 9.: चलत्य् एकेन पादेन तिष्ठत्य् एकेन बुद्धिमान्; BH. 6. 21. 37.: चलति तत्त्वतः; MAN. 7. 15.: स्वधर्मान् न चलन्ति; HIT. 9. 8.: व्याकुलश् चलितः; Lass. 42. 19.: स्वागारम् विहाय यावच् चलति; ATM. 30. 15.: धावते चलते तथा. — *Caus.* चालयामि commovere. R. III. 76. 47.: न त्व् अहन् ते तु वचनैः ... त्वया चालयितुं शक्यो वातैर् इव महीधरः. (Cf. केल्, खेल्, खल्, चर्, unde चल्, mutato र् in ल् ortum esse censeo. E cognatis linguis huc, sive, quod ad idem redit, ad चर् traxerim gr. κέλω, κέλλω, ὀ-κέλλω, quae sensu ad formam caus. pertinent; κέλης; lat. *celer*,

pro-cello, ex-cello, prae-cello; *calco, calc-s,* fortasse sunt formae reduplicativae, sicut चञ्च्, q. v.; etiam *calcar*, quod ad eundum stimulat, huc sive ad चर् pertinet, ita ut reduplicatione ortum sit e *calcal* vel *carcar*; lith. *kieláuju* proficiscor jam sub r. चर् laudavimus; respiciatur etiam *kielos* surgo, v. चल् praef. उद् et gr. comp. 476., *kielu* levo, expergefacio; hib. *caill* «a path». Mutatâ gutturali in labialem, sicut in goth. *fara* = चरामि, huc trahi posset nostrum *falle*, germ. vet. *vallu*, praet. *vi(v)al* = चचाल; v. चल् praef. प्र; nec non πάλλω, πέλω, lat. *pello*; cf. Pott s. r. कृ p. 227.; de *vacillo* v. चल् praef. वि.)

c. उद् surgere. Ragh. 2. 6.: स्थितः स्थिताम् उच्चलितः प्रयाताम् निषेदुषीम् आसनबन्धधीरः ... छायेव ताम् भूपतिर् अन्वगच्छत्; 12. 27.: काननं सा चकार 'ङ्गारेण पुष्पोच्चलितषट्पदम्.

c. प्र 1) ire, progredi, proficisci, abire. Hit. 46. 14.: काश्मीरम् प्रचलितः; 60. 70.: पशून् हन्तुम् प्रचलितः. 2) cadere. Ram. I. 18. 23.: व्यथितमनाः प्रचचालचा ''सनात्.

c. वि 1) dimovere. N. 14. 7.: न शक्तो ऽस्मि पदाद् विचलितुम् पदम्; A. 9. 6. 2) se movere, vacillare. विचलन् प्रथमोत्पाते ह्यानाम्. - *Caus.* Ram. I. 16. 27.: विचालयेयुः शैलेन्द्रान्; Man. 7. 14.: तन् धर्मान् न विचालयेत्. - *Caus. Pass.* Br. 2. 13.: विचाल्यमाना वै प्रार्थ्यमाना दुरात्मभिः; Bh. 6. 22.: दुःखेन विचाल्यते. (Lat. *vacillo* huc melius quadrat quam ad कक् ire, q. v.; esset igitur *va-cillo* vocalibus transpositis ortum e *vicallo*; syllaba *va* etiam ad praep. अव referri (अवचल्) vel e syllabâ redupl. explicari posset, ita ut *vacillo* pro *vacallo* mutilatum sit e *quacallo*.)

c. वि praef. प्र dimovere. Bhar. 2. 81.: न्याय्यात् पथः प्रविचलन्ति पदम् न धीराः.

c. सम् 1) ire, *Caus.* movere. Sak. 57. 7.: सञ्चालयामि नलिनीदलतालवृन्तम्. 2) surgere. R. I. 66. 47.: सञ्चचाला ''सनात् तूर्णम्.

2. चल् 6. P. (विलसने K. विलासे V.) ludere, jocari, nugari, *to dally, praesertim de mulieribus cum marito ludentibus et jocantibus.* K.: चलति भर्त्रा नारी. (Cf. चुल्ल्, किल्, केलि, hib. *cal* «a joke», *cail* «desire, longing, appetite».)

3. चल् 10. P. (भृत्याम् K. भृतौ V.) sustentare, nutrire. (Hib. *cail* «protection, keeping».)

चल (r. चल् s. अ) mobilis, vacillans. N. 19. 6. Bh. 6. 35.

1. चप् 1. P. A. (भक्षणे K. भक्ते V.) edere, comedere; *v.* चपक et cf. चूष्.

2. चप् 1. P. (वधे) occidere; *cf.* कप्.

चपक (r. 1. चप् s. अक) poculum. Ragh. 7. 46.

चट् 1. 10. P. (परिकल्कने K. शाठ्ये V.) conterere, laedere, fallere, decipere. (Hib. *cagnaim* «I chew, gnaw».)

चाट *m.* (r. चट् s. अ) deceptor. Mr. 154. 2. infr.

चाटु *m. n.* (r. चट् convincere? s. उ) gratus sermo, blandimentum, blanditiae. Bh. 2. 26. C'aur. 24.

चाण्डाल *m. i. q.* चण्डाल. Lass.

चातक *m.* (r. चत् s. अक, nisi a पत् volare, mutatâ labiali in gutturalem, deinde in palatalem) cuculus melanoleucus. Ghat. 10. (Cum radice hujus vocis convenit lat. *cot-urnix*, cujus pars altera graeco ὄρνις, ὄρνιχ-ος respondet.)

चातुर्वर्ण्य *n.* (*Collectivum* a चतुर्वर्ण s. य) quatuor tribus. N. 12. 44.

चान्द्रमस (*f.* ई, a चन्द्रमस् s. अ) lunaris. Bh. 8. 25. Ragh. 2. 39.

चान्द्रायण *n.* (a चन्द्र luna s. अयन) quaedam observantia religiosa, quâ per obscurum mensis dimidium quovis die diuturnus cibus bucceâ deminuatur et simili modo per clarum mensis dimidium augeatur. Hit. 19. 1.

चाप *m.* (r. चप् s. अ) arcus. Dr. 6. 19. (Hib. *tabhal* «a sling out of which darts and stones were cast», *taifeid* «a bowstring»; fortasse etiam gr. τόξον radice cum चाप cohaeret, mutatâ labiali in gutturalem et initiali gutturali, quam pro च् exspectaveris, in lingualem, sicut in τέσσαρες = चत्वारस्, πέντε = पञ्च.)

चापल *n.* (a चपल s. अ) 1) mobilitas, instabilitas. 2) festinatio. Ragh. 3. 16. (Cf. hib. *tap* «quick, swift».)

चामर *n.* (a चमर s. अ) flabellum e cauda bovis grunnientis factum.

चामीकर *n.* (a चमीकर cuniculus, s. अ) aurum. N. 21. 11.

चाम्य *n.* (r. चम् s. य) cibus.

चाय् 1. *P. A.* (पूजानिशामनयोः *K.* निशामे उर्चे *V.*) honorare, venerari, colere; animadvertere, videre, audire.

चार *m.* (r. चर् s. अ) 1) actio eundi. 2) explorator, emissarius. Hit. 88. 11. 3) carcer. (Cf. lat. *carcer.*)

चारण *m.* (r. चर् *in forma caus.* s. अन) 1) saltator. 2) Geniorum ordo, Wils.: «a panegyrist of the gods». In. 2. 1.

चारित्र *n.* (r. चर् s. त्र, inserto इ) vitae ratio, bona vitae ratio. N. 18. 9. R. Schl. I. 1. 3.

चारिन् (r. चर् s. इन्) iens, ambulans, *in fine compp.* In. 1. 31. H. 1. 25. Ragh. 19. 33.

चारु (*f.* वी, ut videtur, a r. चर् s. उ) pulcher. In. 2. 17. Dr. 6. 19. (Cf. angl. *fair,* v. चर्; bret. *kaer* pulcher.)

चारुलोचन (e praec. et लोचन *n.* oculus) pulchros oculos habens. H. 2. 36.

चारुसर्वाङ्गदर्शन (*bah.* e चारु et comp. *tatp.* significans, omnium membrorum visus, e सर्व omnis, अङ्ग membrum et दर्शन visus) pulchram omnium membrorum speciem habens. N. 12. 26.

चालन *n.* (r. चल् in forma caus. s. अन) motio, agitatio. Hit. 51. 16.

1. चि 5. *P. A.* चिनोमि, चिन्वे (*Caus.* चापयामि, gr. 521.) 1) colligere, cumulare. Su. 4. 9.: वने पुष्पाणि चिन्वती; Ragh. 9. 24.: चितविक्रम· 2) tegere, obruere. A. 9. 9.: सर्वतो माम् अचिन्वन्त सरयन् धरणीधरः· 3) quaerere. N. 16. 6.: चिन्वन्तो नैषधं सह भार्यया· (Cambro-brit. *cai* collectio, lat. *cu-mulus,* cujus *u* aut e Gunae vocali अ explicaverim aut ex आ formae caus. चापयामि, ad quam Pottius p. 204. apte, ut mihi videtur, refert polon. *kupa* cumulus, et nostrum *Haufen*; forma russ. куча *kúča* nititur eo, quod palatales facile in gutturales et hae in palatales transeunt.)

c. अप deminuere, attenuare. Sak. 31. 15.: अपचितङ्गात्रम्·

c. अव colligere. Sa. 5. 107.: फलान्य् अवचितानि·

c. आ tegere. Mah. 1. 3993.: शरैर् आचित; Ragh. 7. 10.: अर्द्धाचिता रसना (Schol. अर्द्धा मणिभिर् गुम्फिता)·

c. आ praef. सम् *id.* N. 17. 8.: मलसमाचित·

c. उप *id.* Su. 1. 9.: मलोपचित; A. 3. 35. *a.*: वाणीः सो 'पचीयत (omisso augmento); 35. *b.*; 9. 10.: उपचीयत् part. pass., v. gr. 597.

c. नि tegere. Gat. 1.: निचितङ् खम् उपेत्य नीरदैः·

c. निस् decernere. N. 19. 9.: इति निश्चित्य मनसा; v. gr. 635. निश्चित decretus, certus. Bh. 18. 6.: इति मे निश्चितम् मतम्; R. I. 19. 11.

c. निस् praef. वि 1) *id.* Bh. 13. 4.: विनिश्चित; *cf.* विनिश्चय Su. 3. 10. 2) considerare, deliberare, perpendere. N. 5. 15.: सा विनिश्चित्य बहुधा विचार्यच पुनः पुनः; 10. 13.: स विनिश्चित्य बहुधा· 3) perficere. Bhar. 2. 72.: विनिश्चितार्थाद् विरमन्ति धीराः·

c. परि 1) colligere, cumulare, augere. Ragh. 3. 24.: तत् तयोः (प्रेम) परस्परस्यो 'परि पर्यचीयत; 8. 18.: परिचेतुम् धारणाम्; 9. 29.: अभिनयान् परिचेतुम् इवो 'द्यता· 2) detegere, patefacere, notum facere. Hit. 92. 7.: यथा 'यम् परिचीयते तथा कुरुत; Ur. 86. 1. infr.: आश्रमम् परितः परिचिता एतस्य शाखामृगाः·

c. प्र colligere. Su. 4. 10.: नदीतीरेषु जातान् सा कर्णिकारान् प्रचिन्वती; N. 20. 11. *trop.* se recolligere, vires recuperare, reficere, recreare. Ragh. 3. 7.: प्रचीयमानावयवा रराज सा·

c. वि 1) quaerere. Sa. 5. 83.: विचिनोति हि मे माता; Ragh. 12. 61.: दृष्टा विचिन्वता तेन ... जानकी· 2) perquirere, perscrutari. N. 16. 7.: चेदिपुरीम् ... विचिन्वानो ऽथ वैदर्भीम् अपश्यत्; Sa. 6. 3.: आश्रमान् नदीश् चे 'व ... विचिन्वन्तो·

c. सम् colligere, coacervare. Hit. 30. 1.: चिरसञ्चितम् धनम्. Sa. 6. 11.

2. चि 10. *P. i. q.* चि 5.

चिकित्स् *Desid. radicis* कित्.

चिकित्सक *m.* (a praec. s. अक) medicus. AM.

चिकित्सा *f.* (a चिकित्स् s. आ) morborum curatio. MAH. 1.67.

चिकीर्ष् (*Desid.* rad. कृ facere, gr. 543.) BR. 2.25. चिकीर्षित *n.* consilium, propositum. N. 17.47.

चिकीर्षा *f.* (a praec. s. आ) desiderium faciendi, peragendi. R. Schl. I. 34.3.

चिकीर्षु (a चिकीर्ष् s. उ) faciendi cupidus. BH. 1.23. 3.25.

चिकुर *m.* (ut videtur, forma redupl. a quapiam in उर vel, quod ad idem redit, in ऋ, ॠ desinente radice; fortasse a चर् e कर्, ita ut crinis a mobilitate sit nominatus; cf. चक्षुर, चङ्कुर; sive a कृ) crinis. (Cf. gr. κίκιννος, quod assimilatione e κίκιρνος explicari posset; lat. *cincinnus*, quod syllabâ redupl. cum scr. चक्षुर convenit; *cirrus.*)

चिक्क् 1. *P. i. q.* चक्क्, unde ortum est attenuato अ in इ; cf. चुक्क्.

चिक्कण adiposus, unctus, oleo imbutus. SAK. 36.4. infr.: इङ्गुदीतैलचिक्कण.

चिट् 1. 10. *P.* (प्रेष्ये) mittere, ablegare; v. चेट, चेटक.

1. चित् 1. *P.* 10. *A.* चेतामि, चेतये noscere, animadvertere, cogitare. RIGV. Ros. p. 3.2.: वायव् इन्द्रश्च चेतथः सुतानाम् वाजिनीवसू «Vayus et Indra! animadvertite parata *libamina* apud sacrificia commorantes». (V. चेतस्, चेतन et cf. चिन्त्, कित्, quod ex कि adjecto त् explicavimus, ita चित् a चि colligere deduci potest, v. gr. comp. 109[b]. 1. et cf. Pott. s. rad. चि; lith. *kettu* consilium capio alcjs rei, statuo, decerno; lett. *sch-keettu* opinor.)

2. चित् (r. चि s. त्) *Nomen agentis radicis* चि *in fine compp.*

चिता *f.* (*part. pass.* r. चि s. त in *fem.*) 1) cumulus. 2) rogus. RAGH. 8.56.

चिति *f.* (r. चि s. ति) *id.*

चित्त *n.* (r. चित् s. त) mens, animus, cogitatio. IN. 2.31. 5.4. N. 10.8. BH. 4.21. 10.16. 15.16. 18.57.

चित्तयोनि *m.* (ex animo originem ducens; e praec. et योनि) amor. RAGH. 19.46.

चित्र् 10. *P.* चित्रयामि (चित्रीकरणे *K.*; ut mihi videtur, Denom. a चित्र) pingere.

चित्र (r. चि cumulare, tegere, s. त्र) 1) varius, versicolor. N. 4.8. A. 7.14. 2) admirabilis, mirandus. BHAR. 3.39. 3) dexter, habilis, agilis, callidus, exercitatus. A. 10.36. (Lith. *kytras* callidus, astutus.) 4) *n.* tabula picta. RAGH. 2.31.

चित्रकर *m.* (e चित्र tabula picta et कर faciens) pictor. AM.

चित्रगत (e चित्र et गत qui ivit) pictus. HIT. 62.11.

चित्रभानु *m.* (*BAH.* e चित्र et भानु lumen) 1) ignis. MAH. 1.2036. 2) sol.

चित्रफलक *m.* (e चित्र et फलक scutum) pictura, imago. UR. 23.3. *infr.* (Cum फलक cf. gr. πλάξ et πίναξ.)

चित्ररथ *m.* (e चित्र et रथ currus) 1) sol. 2) n. pr. Gandharvi.

चित्रलेखा *f.* (*BAH.* e चित्र et लेखा) n. pr. Apsarasis. IN. 2. 30.

चित्रसेन *m.* (*BAH.* e चित्र et सेना exercitus) n. pr. Gandharvi. IN. 3.8.

चित्रा *f.* (*Fem.* a चित्र) stella, Virginis Spica. RAGH. 1.46.

चित्रित (a चित्र s. इत) vario colore praeditus. HIT. 37.2.

चिन्त् 10. *P. A.* चिन्तयामि, चिन्तये (scribitur चित्, v. gr. 110[a].) cogitare, considerare, meditari, *c. acc. rei.* IN. 1.1.: चिन्तयामास ... देवराजस्यागतिम्; 2.: चिन्तयमानस्य गुडाकेशस्य; SU. 3.12.: चिन्तयित्वा पुनः पुनः; N. 9.26.: तव पार्थिव सङ्कल्पञ् चिन्तयन्त्याः; 13.18.: चिन्तयध्वं सकातराः; N. 9.28.: चिन्तयानस्य तत् सुखम् (v. gr. 598.). — Excogitare. N. 19.4.: अस्मदर्थे भवेद् वा ऽयम् उपायश् चिन्तितो महान्. (Cf. चित्, कित्; goth. *thagkja* cogito, quod per metathesin explicaverim e *kanthja*, cujus *a* pro scr. *i* adjecto *gunae* incremento ortum esse posset, ita ut *thagkja* correptum sit e *thaigkja*; fortasse lat. *censeo*, mutato *t* in *s*, et *sentio*, mutatâ initiali gutturali in sibilantem.)

c. अनु *id.* N. 15. 9.: वैदर्भीम् अनुचिन्तयन्; RAM. III. 51. 11.: वैदेहीम् अनुचिन्तयन्; BH. 18. 8.

c. परि *id.* BH. 10. 17.: सदा परिचिन्तयन्.

c. प्र *id.* A. 10. 3. 5.: प्रचिन्त्य तत्.

c. वि 1) *id.* IN. 5. 59.: नच शापम् व्यचिन्तयत्; N. 10. 17.: विचिन्त्यै ’वम्. 2) oblivisci. MAH. 1. 4885.: तम् विचिन्तयतः शापम् प्रहर्षः समजायत.

c. सम् *i. q. simpl.* N. 21. 24.: मनसा समचिन्तयत्; SU. 3. 10.; SA. 4. 3.

चिन्तन *n.* (r. चिन्त् s. अन) deliberatio. MAH. 2. 242.

चिन्ता *f.* (r. चिन्त् s. आ) cogitatio. BH. 16. 11. N. 2. 2.

चिन्तापर *Adj.* (*BAH.* e praec. et पर *n.* praecipuum, eximium, optimum, v. gr. 666.) cogitationem tanquam excellentissimum habens, in cogitatione defixus, cogitatione absorptus. N. 2. 2. RAM. I. 34. 34.

चिर (ut videtur, a r. चि s. र) longus, *de tempore;* hinc *Adverbia* चिरम्, quod in initio compp. चिर sonat (gr. 686.), चिरस्य, चिरात्, चिरेण, q. v. (Hib. *sir* longus.)

चिरम् *Adv.* (Acc. neut. a चिर) diu, *in initio compp.* चिर (gr. 686.). IN. 5. 35.: माचिरम् statim (v. मा). H. 4. 13.

चिरात्राय *Adv.* (Dat. a चिरात्र, e चिर et रात्र nox in fine compp. v. gr. 681.) per longum tempus, diu. SA. 7. 7.

चिरस्य *Adv.* (Gen. a चिर) post longum tempus, tandem, denique. H. 2. 8. 9.

चिरात् *Adv.* (Ablat. a चिर) *id.* RAGH. 11. 63. (Schol. बहुकालेन); 12. 87.

चिराय् (*Denominat.* a चिर s. य्, v. gr. 585.) tardare, cunctari. H. 4. 34.

चिराय *Adv.* (Dat. a चिर) diu. HIT. 51. 19.

चिरि 5. *P.* चिरिणोमि (हिंसे *V.*) offendere, ferire, laedere, occidere; *cf.* ऋ, ऋणोमि, चीर्ण, कृ, शृ, जिरि.

चिरेण *Adv.* (Instr. a चिर) post longum tempus, sero, tarde. RAGH. 5. 64.

चिल् 6. *P.* (वसने *K.* वासे *V.*) vestire. (*V.* चेल et cf. hib. *ceilim* «I conceal, hide, cover», *caille* «a veil or cowl»; lat. *celare*, fortasse etiam *velum*, *velare*, quae e *quelum*, *quelare* explicaverim, sicut *vermis* e *quermis*, v. कृमि; germ. vet. *hilu* celo, a rad. *HAL*, quod nititur formâ gunatâ चेल्, abjecto *i*; *helm* galea, *heliu* velo, *heli* velamentum; goth. *hulja* occulo; lat. *oc-culo*.

चिल्ल् 1. *P.* (शैथिल्ये *K.* शैथिल्ये हावकृतौ *V.*) 1) relaxari, solvi, mitigari. *K.*: चिल्लति साधुर् दयया. 2) i. q. 2. चल् et चुल्ल्.

चिवुक *n.* mentum. AM.

चिह्न *n.* 1) nota, signum, macula. IN. 2. 25. N. 17. 7. 2) vexillum.

चीक् 1. et 10. *P.* (अमर्षणे *K.* मर्शे *V.*) tolerare, patientem esse; tangere.

चीत्कार *m.* (e चीत्, quod vocabulum a sono factum, et कार faciens) clamor, ruditus, rugitus. HIT. 49. 21. *de asino; v. sq. et cf.* चुक्कार.

चीत्कारवत् (a praec. s. वत्) clamore praeditus. MALATI-MADH. 1. 8.

चीन *m.* 1) capreae genus. 2) vexillum; *cf.* चिह्न. 3) nomen terrae, Sina.

चीभ् 1. *A.* (कत्थने *K.* कत्थे *V.*) laudare, extollere, gloriari, se jactare.

चीव् 1. *A.* (आदानसम्वरणयोः *K.*) sumere, capere, tegere. (Cf. चीव्; hib. *cib* manus; cambro-brit. *cipiaw* sumere.)

चीय् 1. *P. A.* (सम्वृत्यादानयोः) tegere, sumere, capere; *cf.* चि tegere et 1. चीव्.

चीर *n.* (ut videtur, a r. चि tegere s. र, vel a चिल् q. v., mutato ल् in र्) 1) vestis. 2) cortex. 3) vestis e cortice. M. 5. R. Schl. II. 11. 23.

चीर्ण scissus, divisus, *trop.* impletus, solutus, *de votis* (a r. चृ descendere videtur, non tamen haec syllaba a grammaticis inter radices recepta est). RAM. I. 18. 5.; SA. 6. 12. 41. (lege चीर्णानि, चीर्ण. - Cf. चिरि, चूर्ण, कृ, शृ.)

1. चीव् 1. *A.* (ग्रहसम्वृत्योः) sumere, capere, tegere; *cf.* चि, चीय्, चीब्.

2. चीव् 10. *P.* (भाषार्थे *K.* दीप्तौ *V.*) loqui, lucere.

चीवर *n.* vestis pannosa. RAGH. 11. 16.

चुक्क् 10. *P.* (व्यथने *K.* आर्त्तौ *V.*; e चक्क् attenuato अ in उ) *i. q.* चक्क् et चिक्क्, quae tres radices eandem inter se habent rationem, quam gothicae formae, ut *band* ligavi, *bundum* ligavimus, *binda* ligo.

चुक्कार *m.* (e चुक् et कार faciens, v. चीत्कार) leonis rugitus.

चुचुक *m. n.* (e चूष् bibere?) papilla. (Hib. *cioch* mamma.)

1. **चुट्** 1. *P.* (अल्पीभावे *K.* तुच्छने *V.*) parvum, debilem esse; *cf.* चुट्ट्, चुण्ट्.

2. **चुट्** 6. 10. *P.* चुटामि, चोटयामि. *i. q.* चट्, unde चुट् attenuato अ in उ.

चुट्ट् 10. *P.* चुट्टयामि. *i. q.* 1. चुट्; cf. चुण्ट्.

चुड्ड् 1. *P.* (हावकरणे *K.*) i. q. 2. चल्, चिल् et चुल्; *respiciatur, lingualem ड् fere ut र् pronunciari, र् autem facile in ल् converti.*

चुण् 6. *P.* (छेदे *K.* छिदि *V.*; mutilatum esse videtur e चुण्ट् vel चुण्ड्) findere. (Hib. *guinim* «I wound, prick, sting», *guinneach* «sharp-pointed», *gun-ta* «wounded».)

1. **चुण्ट्** 1. *P.* चुण्टामि (e चुट् insertâ nasali; scribitur चुट्, v. gr. 110[a].) *i. q.* 1. चुट्.

2. **चुण्ट्** 10. *P.* चुण्टयामि. *i. q.* चट् et 2. चुट्.

1. **चुण्ड्** 1. *P.* (अल्पीभावे *K.* ताड्ये *V.*; scribitur चुड्, gr. 110[a].) i. q. 1. चुट् et 1. चुण्ट्.

2. **चुण्ड्** 1. 10. *P.* (छेदने *K.* छिदि *V.*, scribitur चुड्, v. gr. 110[a].) *i. q.* चट्, 2. चुट् et 2. चुण्ट्.

चुत् 1. *P.* (आसेचने *K.* क्षरे *V.*) stillare, fundere, effundere. (Cf. च्युत्, goth. *GUT - giuta, gaut, gutum* - pro quo e generali consonantium permutandarum lege *HUTH* exspectaveris, gr. comp. 87.; gr. ΧΥ, χεύω, χύ-σις, abjectâ litterâ finali et mutatâ tenui in aspiratam.)

चुद् 10. *P.* 1) mittere, impellere, incitare, stimulare. In. 5. 2.: शरैर मन्मथचोदितैः; H. 4. 4.: चोदितं ऽथ क्ष्य अनङ्गेन; Su. 3. 9.: पितामहम् अचोदयन्; Dr. 8. 1.: विपरिधावत इति स्म ... चोदयामास तान् नृपान्; Mah. 1. 1916.: ततस् त्वा ऽहम् अचूचुदम्; A. 9. 30. - *ÂTM.* R. I. 11. 51.: चोदयस्व नृपर्षभान्. 2) instituere, imperare, praecipere. Man. 2. 165.: व्रतैश्च विधिचोदितैः. (Huc trahi posset lat. *cûdo* et, mutatâ gutt. in labialem, *re-pudio*; gr. σπεύδω, praefixo σ.)

c. अभि 1) *i. q. simpl.* R. I. 34. 6.: राज्ञाभिचोदितः; 15. 45.: अब्रवीत् प्रसृतम् वाक्यं राज्ञा यद् अभिचोदितम्. 2) interrogare, percunctari *de alquâ re, c. acc. rei.* Mah. 1. 2913.: अपिः कश्चिद् इह ऽगम्य मम जन्मा ऽभ्यचोदयत्.

c. परि *i. q. simpl.* Man. 3. 233.: गुणांश्च परिचोदयेत्.

c. प्र 1) *i. q. simpl.* In. 5. 3.: मन्मथेन प्रचोदिता; Dr. 8. 6.: नाराचैर वीरबाहुप्रचोदितैः; A. 8. 2. 2) pronunciare, proclamare. Man. 3. 228.: गुणान् सर्वान् प्रचोदयन् (Schol. कथयन्).

c. प्र praef. अभि *id.* Mah. 1. 575.: देवेना ऽभिप्रचोदितः.

c. प्र praef. सम् *id.* A. 7. 7.: इयास् ते सम्प्रचोदिताः.

c. सम् *id.* Sa. 2. 6.: पित्रा सञ्चोदिता.

चुन्द् 1. *P. A.* (निशाने *K.*, scribitur चुद्, gr. 110[a].) acuere.

चुप् 1. *P.* se movere (explicatur per मन्दायाङ् गतौ *K.* शनैर् गतौ *V.*; i. e. lente ire). Mah. 3. 10648. 10649.: किं स्वित् सुप्तङ् न निमिषति किं स्विज् जातन् न चोपति । कस्य स्विद् धृदयन् ना ऽस्ति किं स्विद् वेगेन वर्द्धते ॥ मत्स्यः सुप्तो न निमिषत्य् अण्डञ् जातन् न चोपति । अश्मनो हृदयन् ना ऽस्ति नदी वेगेन वर्द्धते ॥. (Cf. चप् se movere, vacillare, unde चुप्, attenuato अ in उ; conferatur etiam कुप् irasci, quod a motione animi dictum esse censeo; huc trahi posset lith. *kópu* scando, nostrum *hüpfen*, angl. *to hop.*)

चुम्ब् 1. 10. *P.* (scribitur चुब्, gr. 110[a].) osculari. Hit. 27. 20.: चुम्बति पतिन् निर्दयम् आलिङ्ग्य. (Goth. *kukja* osculor, servatâ initiali tenui contra regulam, gr. comp. 87. et mutatâ finali labiali in gutturalem, positâ tenui pro mediâ, e generali lege, gr. comp. 87.; hib. *pogaim* osculor, mutatâ gutturali in labialem et vice versâ; etiam lith. *buc'ioju* id. transpositum esse videtur, e *c'ubioju*; lett. *sz-kûpstit* osculari.)

c. परि *id.* C'AUR. 14.: मुक्ताकलापपरिचुम्बितचूचुकाग्रा; *cf.* l. c. sl. 17.

चुम्बिन् (r. चुम्ब् s. इन्) osculans, *in fine compp.* C'AUR. 17.

1. चुर् 4. A.: चूर्य (*) (दाहे) urere. (Lith. *kurrù* calefacio cubiculum, per assimil. e *kurju,* v. gr. comp. 501., praet. *kuriau*; *sukurrù ugnin* ignem accendo; goth. *hauri* et gr. KAY, καύ-σω, καῦ-μα, abjecto *r* finali, nituntur formâ Vriddhi auctâ कौर्.

2. चुर् 1. 10. P. चोरामि, चोरयामि furari. MAN. 8.331.: यस् त्व् अग्निञ् चोरयेद् गृहात्. (Vide चौर et cf. lat. *fûr,* gr. φώρ, mutatâ gutturali in labialem et tenui in aspiratam; gr. ω nititur formâ Vriddhi auctâ चौर्, abjecto उ; hib. *COIR* «false, deceitfull» in initio compp.; *coire* «trespass, offence», *coireach* «criminal, a malefactor», *cuireat* «the knave at cards», *cuireadach* «knavish».)

चुल् 10. P. (निमज्जने) submergere.

चुलुम्प् 1. P. (लोपे) findere, rumpere, abscindere; cf. लुप्, लुम्पामि, लुम्पे, unde चुलुम्प् quodam reduplicationis modo ortum esse videtur.

चुल्ल् 1. P. (हावकरणे K. हावकृतौ V.) *i. q.* 2. चल्, *unde* चुल्ल् *attenuato* अ *in* उ, *et reduplicato* ल्. K.: चुल्लति प्रियेण नारी.

चूचुक *m. n.* (etiam चुचुक, forma reduplicata, ut videtur, a चूष् bibere, sicut gr. θηλή, τίτθη, τιτθός, nec non nostrum *Zitze,* cum धे bibere (cf. θῆσθαι) cohaerent, et lat. *papilla* tanquam forma redupl. ad पातुम्, *po-tum,* reduci posset) papilla. UR. 84. 1. C'AUR. 14. (Hib. *cioch* mamma, fortasse etiam *coicht* «children» huc pertinet.)

चूडा *f.* 1) vertex, culmen, cacumen, *praesertim capitis vertex.* RAGH. 17. 28. HIT. 55. 19. 2) cincinnus singulus in vertice. RAGH. 18. 50. 3) crista. 4) caput. Wils. (Cf. कूट et hib. *cuit* caput.)

(*) Radix *c'ur* in tempp. special. vocalem suam producit, in analogiâ cum Passivis radicum in *ir* vel *ur* desinentium (gr. 495.). Wils. et Forsterus hanc rad. scribunt *c'ûr.*

चूण् 10. P. (सङ्कोचे) curvare, inflectere; cf. कूण्.

चूत *m.* arbor, Mangifera Indica. RAGH. 7. 18.

चूर्ण् 10. P. (पेषणे K. पेषे V., ut videtur *Denom.* a चूर्ण q. v.) frangere, conterere. DEV. 3. 35.: तान् (भूधरान्) प्रहितांस् तेन चूर्णयन्ती शरोत्करैः; 9. 12.: मुष्टिपातेन देवी तच्चा ऽप्य् अचूर्णयत् (शूलम्); A. 8. 2.: तद् (अश्मवर्षम्) अचूर्णयम् वेगवद्भिः शरैः; 3.: चूर्णयमाने ऽश्मवर्षे तु. (Cf. चीर्ण, चिरि, 2. कृ, शृ, दृ, जूर्; hib. *coirneach* «a part», *crinim* «I knaw, bite».)

चूर्ण *m.* (ut videtur, part. pass. ab obsoletâ rad. चृ, unde supra चीर्ण deduximus; forma चूर्ण convenit cum formâ, quam ऋ vulgo post labiales assumit; e. c. पूर्ण a पृ) pulvis. A. 8. 3.

चूष् 1. P. sugere, चोष्य sugendus. MAH. 2. 316.: लेह्यञ् चोष्यञ्च पेयञ्च. (Fortasse चूष् e चुक्ष्, ejecto क्, mutilatum est, cf. चुचुक, चूचुक; चुक्ष् autem e quadam simpliciore radice in gutturalem vel palatalem desinente deducendum esset, sicut धिक्ष् accendere a दह्, भक्ष् edere a भज्, vel भञ्, cf. φάγω et भुज्; res si ita se habet, cum चूष्, e चुक्, et चुचुक papilla contulerim lat. *sugo* et *succus,* mutatâ initiali gutturali in sibilantem, nostrum *saugen,* gr. ὑγρός.)

1. चृत् 6. P. (हिंसायाम् K. हिंसे ग्रन्थे V.) offendere, laedere, occidere; cf. कृत्.

2. चृत् 1. 10. P. (सन्दीपने) collustrare, illustrare, celebrare.

c. वि *id.* RIGV. p. 137. 4.: वि ये चृतन्ति (अग्निम्) «qui Agnim hymnis canunt».

चेट *m.* (r. चिट् mittere, nisi चेट्, ejecto ट्, s. अ) servus, famulus. HEM.

चेटक *m.* (r. चिट्, nisi चेट्, s. अक) *id.* HIT. 65. 16. BH. 1. 91.

चेटिका *f.* (*Fem.* praecedentis, v. gr. 645. s. इक) ancilla. UP. 49.

चेटी *f.* (a चेट signo *fem.* ई) *id.* UP. 38. 41.

चेत् *Conj.* (ut equidem puto, e च et इत् q. v.) si, *postponitur.* BR. 2. 17. N. 17. 29. R. Schl. II. 8. 34. - *Cum antece-*

dente यदि 1) si quidem. R. Schl. II. 8. 34. *b.*: यदि चेद् भरतो धर्मात् पित्र्यं राज्यम् अवाप्स्यति· 2) etsi, etiamsi. Mah. 1. 4203.: यद् अस्ति चेद् धनं सर्वम् वृथाभोगा भवन्तु ताः· (Gr. *καί.*)

चेतना (r. चित् s. अना) animus sui compos, *Besinnung, Bewufstsein.* Ur. 76. 14. Ragh. 17. 1. Bh. 13. 6. — *In fine compp. possess.* N. 2. 3. 7. 14. 9. 20. 10. 19. 13. 60.

चेतस् *n.* (r. चित् s. अस्) mens, animus. In. 2. 32. Ragh. 14. 60. N. 9. 33. 21. 8. — *In fine compp. possess.* Bh. 4. 23. 5. 26. 8. 14.

चेदि *m.* nomen regionis. N. 12. 132.

चेल् 1. *P.* (गतौ *K.* चालगत्योः *V.*) se movere, ire; *scribitur etiam* चेह्ल्; *cf.* चल्, *praet. redupl. pl.* चेलिम·

चेल *m. n.* (r. चिल् s. अ) vestis. Bh. 6. 11.; *Schol.* चेलम् वस्त्रम्· (Lat. *velum,* v. sq. et rad. चिल्·)

चेली *f.* (a praec. signo *fem.* ई) *id.* (Hib. *caille* fem. «a veil or cowl», v. r. चिल्·)

चेष्ट् 1. *A.* (चेष्टायाम् *K.* ईहे *V.*) 1) se movere. Man. 1. 52. यदा स देवो जागर्ति तदे 'दम् चेष्टते जगत्; R. Schl. I. 2. 14.: तं शोणितपरीताङ्गम् चेष्टमानम् महीतले दृष्ट्वा; M. 22.: गङ्गायाम् न हि शक्नोमि वृद्धत्वाच् चेष्टितुम्· 2) ire, adire, frequentare. Ragh. 6. 51.: रुरुचेष्टित भूमिषु· 3) niti, tendere, operam dare. Ram. III. 47. 51.: दशा कृतान्तोपहते 'यम् आविला किम् अत्र शक्यम् पुरुषेण चेष्टितुम्; *c. acc. rei.* Bh. 3. 33.: सदृशम् चेष्टते स्वस्याः प्रकृतेर् ज्ञानवान् अपि· चेष्टित *n.* nisus, opera, factum. N. 23. 18. Ragh. 4. 68. — *Part. praes. Par.* R. Schl. I. 34. 25. — *Caus.* commovere, agitare. Man. 12. 15.: भूतानि सततम् चेष्टयति· (Cf. इष् ire, desiderare, अन्विष् quaerere, इष्ट desideratus, unde चेष्ट् praefixo च ortum esse videtur; lat. *QUAES, quaero, quaesivi*; cambo-brit. *cais* contentio, labor.)

c. अति ultra modum se movere, ultra modum niti, operam dare. Hit. 36. 21.: वृत्त्यर्थम् ना 'तिचेष्टेत सा हि धात्रै 'व निर्मिता·

c. वि 1) niti, operam dare, agere. Man. 8. 334.: येन येन ... अङ्गेन स्तेनो नृषु विचेष्टते· - विचेष्टित *n.* nisus, contentio, actio. N. 23. 3. Ram. III. 65. 12. 2) reniti, obniti, reluctari. Dr. 9. 13. *part. praes. Par.*: तत एनम् विचेष्टन्तम् बध्वा· 3) ultro citroque se movere, se volutare. Ram. III. 62. 19.: शत्रुघ्नभरताव् उभौ धरायां स्म व्यचेष्टेताम् भग्नशृङ्गाव् इवा 'र्षभौ; III. 51. 23.: ता वाष्पेणाच सम्वीताः ... व्यचेष्टन्त निरानन्दाः·

c. सम् niti, operam dare, agere. N. 23. 3.: सञ्चेष्टमानस्य लक्षयन्ती विचेष्टितम्·

चेष्टा *f.* (r. चेष्ट् s. आ) nisus, actio. Hit. 110. 22. Ragh. 6. 12.

चेष्टित v. चेष्ट्·

चैतन्य *n.* (a चेतन s. य) anima. Ragh. 5. 4.

चैत्य (ut videtur, a चिता vel चिति s. य) 1) *n.* locus sacrificii. 2) *n.* monumentum sepulcrale. Lass. 17. 3) *m.* arbor sacra, ficus religiosa, in vici vicinitate. H. 1. 40.

चैत्र *m.* (a चित्र vel चित्रा s. अ) mensis C'aitrus, Martius-Aprilis. Bhar. 1. 35.

चैत्ररथ *m.* (a चित्ररथ Gandharvus, qui Kuvêri horti custos est, s. अ) Kuvêri hortus. Ragh. 5. 60.

चोदना *f.* (r. चुद् impellere, s. अन in *fem.*) impulsus, incitatio. Bh. 18. 18.

चोर *m.* (r. चुर् s. अ) fur, v. चौर·

चोष *m.* (r. चूष् s. अ) actio sugendi.

चोषण *n.* (r. चूष् s. अन) *id.*

चोष्य v. चूष्·

चौर *m.* (r. चुर् s. अ) fur. Lass. 23. 10. 25. 5. (v. 2. चुर्·)

चौर्य *n.* (a praec. s. य) furtum. (Hib. *coire* «trespass, offence».)

चौल *n.* (pro चौड, a चूडा, s. अ) tonsura capitis. Ragh. 3. 28.

1. च्यु 1. *P. A.* cadere, labi, elabi, *trop.* egredi (cf. भ्रंश्). Su. 4. 19.: दाव् इवा 'र्कौ नभश्च्युतौ; Bh. 9. 24.: न तु माम् अभिजानन्ति तत्त्वेना 'तश् च्यवन्ति ते; Man. 12. 96.: उत्पद्यन्ते च्यवन्तेच (Schol. नश्यन्ति); Sa. 3. 9.: च्युताः स्म राज्यात् वनवासम् आश्रिताः; 5. 26.: च्युतः स्वराज्यात्; Ram. III. 56. 7.: अद्य मे सप्तमी

रात्रिश् च्युतस्या ऽर्थकवेश्मनः; MAN. 12.72.: चैलाशकश्च भवति शूद्रो धर्मात् स्वकाच् च्युतः. — *Caus.* facere ut alqs cadat. RAM. III. 60.48.: गतन् ना ऽर्हसि तं स्वर्गात् पुनश् च्यावयितुम्. *In dialecto Vêd.* excitare. RIGV. ROS. p. 72.12.: जनां (pro जनान्) अचुच्यवीतन गिरींर् (*) अचुच्यवीतन «homines excitate, nubes excitate». (Cf. ज्यु, क्ष्यु, ज्रु, कु; scot. *siab* «motu celere transiens»; hib. *seabhais* «wandering, strolling, straying»; *seabhasach* «fatigued, weary».

c. परि परिच्युत pauper, miser. N. 10.2.

c. प्र *i.q. simpl.* N. 9.18.: येषाम् प्रकोपाद् ऐश्वर्यात् प्रच्युतो ऽहम्; MAN. 12.116. — *Caus.* A. 9.28.: निवातकवचैर् इतः प्रच्याविताः सुराः.

2. च्यु 10. P. (हाससहनयोः K. हासे सहने V.) ridere; sustinere. (Hib. *tibhim* «I laugh, joke».)

च्युत् 1. P. *i. q.* चुत्. (Hib. *cioth* «a peal, a hawy shower»; *ciothmhar* «showery».)

च्युति *f.* (r. च्यु s. ति) lapsus. HIT. 7.4.

च्युस् 10. P. (हानौ) relinquere.

छ

छ Haec littera, ubi in initio vocabulorum invenitur, e स्क vel स्ख् orta esse videtur, atque hoc loco in cognatis linguis fere semper sibilanti cum gutturali conjunctae respondet.

छग *m.* caper, capra. HEM. *v.* छाग. (Fortasse nostrum *Bock*, anglo-sax. *bucca*, germ. vet. *boch, poch, pog* huc pertinent, - v. Graff. III. 30. - mutatâ initiali gutturali in labialem et abjectâ sibilante, quam ex छ = *sk* exspectaveris; lat. *caper*, Th. *capru*, quod cum छगल vel छागल contulerim, in secundâ syllabâ gutturalem in labialem et mediam in tenuem convertit; etiam *hircus* ad छगल trahi possit, ita ut litteris transpositis e *hicrus* ortum sit.)

छगल *m.* (a praec. s. ल) caper. (Lat. *caper*, Th. *capru*, *capro*, v. छग.

छगला *f.* (*Fem.* praec.) capra. (Lat. *capra*, v. छग.)

छगली *f.* (a छग signo *fem.* ई) capra. (Hib. *gabhar*, gen. *gabhair*, v. छग.)

छटा *f.* lux, splendor. Lass. 67.18.

छत्र *n.* (pro छत्त्र, r. छद् s. त्र) umbella. RAGH. 3.16. v. छद्.

1. छद् 1. P. A. (*Part. pass.* छन्न, gr. 607.) tegere. N. 17.6.: छन्नो ऽभ्रेणे ऽव चन्द्रमाः. (Cf. स्कु tegere; hib. *scailim* «I shade, shelter» = छदामि, mutato *d* in *l*; *scailein* «a fan, umbrella» v. छत्र; *scail* «a shadow», *scaileachd* «darkness», *scath* «shadow, shade, protection, a veil, covering», mutato *d* radicis in *th*, nisi *th* ad suffixum derivationis pertinet, abjecto *d* radicali, sicut in scr. छाया umbra q.v.; gr. σκιά, σκό-τος; etiam in

---

(*) Notatu dignissima est forma *girînr* et alii hujusmodi Accusativi pl. in dialecto vêdicâ, ubi Masculina in *i* et *u* desinentia in accus. pl. formant *înr* et *ûnr*, siquidem sequens vocabulum *a* vocali vel *y* incipit. Sine dubio forma *n'r* ex *n's* orta est, cujus *s* ex euphoniae lege 75. propter sequentem sonoram litteram in *r* transiit. Conveniunt igitur laudatae vêdicae formae cum gothicis accusativis in *ns*, ut *gasti-ns*, *sunu-ns*, et cum zendico *nĕrańs'* viros, unde jam alibi collegimus, omnes, qui in classicâ linguâ sanscr. in *n* desinunt accusativos, primitive in *n's* exiisse, quam sententiam nunc novo et forti argumento confirmatam video Vêdicis formis in *n'r* (v. gr. comp. 236. 239.). Rosenius in egregio libro suo „Rigvêda-Sanhita" p. XXXIX. duas diversas terminationis *n'r* proponit explicationes, quae parum mihi plausibiles videntur. — Cum accusativis in *n'r* desinentibus origine cohaerent, ut equidem puto, formae Accus. pl. in *nt* exeuntes, quae ante voces ab *s* incipientes in dialecto vêdicâ inveniuntur, et quorum *t* eodem lege modo ex *s* ortum esse censeo quâ e.c. radix *vas* in futuro format *vat-syâmi* (gr. 100.); ita RIGV. p. 13.6.: *asmânt su tatra c'ôdaya* „nos bene ibi dirige". Ita etiam *t* finale primitivum, antecedente *n* et sequente voce ab *s* incipiente, servatur in tertiâ pers. pl. temporum secundariorum, e.c. RIGV. p. 99.2.: *ab'i 'm avanvant svab'is't'im* „illum colebant fauste aggredientem".

goth. *sca-dus* umbra syllaba *du* ad derivationis suffixum trahenda esse videtur; lith. *skyda* scutum, *skidélė* parvum scutum; nostrum *Schil-d* e *scil-d*, mutato *d* in *l*; goth. *skal-ja* tegula; germ. med. *schal* cutis, cortex, putamen, nostrum *Schale*; lat. *squâ-ma*, abjectâ radicis consonante finali, sicut saepissime, v. छद्मन्; *spolium*, mutatâ gutturali in labialem, et *d* in *l*.)

c. परि *i. q. simpl.* HIT. 81. 10.: द्वीपिचर्मपरिच्छन्न·

c. प्र *id.* प्रच्छन्न occultus. N. 19. 32.; HIT. 9. 14.

c. प्रति *id.* RAM. I. 9. 5.: मुनिवेशप्रतिच्छन्न·

2. छद् 10. *P. A.* छादयामि tegere. DEV. 7. 17.: शरवर्षैः ... छादयामास; GAT. 6.: छादिते दिनकरस्य भावने·

c. आ 1) *id.* DEV. 10. 10.: ततः शरशतैर् देवीम् आच्छादयत सो ऽसुरः· 2) abscondere. HIT. 22. 1.: तत्समीपे आत्मानम् आच्छाद्य स्थितः·

c. प्र *id.* R. Schl. II. 8. 36.: प्रच्छाद्यमानं रामेण भारतन् त्रातुम् अर्हसि·

3. छद् 10. *P.* छदयामि (ऊर्जने (*)) educare, nutrire *liberos.* *K.*: छदयति पुत्रं घृतेन पिता·

छद *m.* (r. छद् s. अ) 1) folium. A. 4. 50. 2) ala. N. 9. 12. (Hib. *sgiath* ala.)

छदिस् *n.* (r. छद् s. इस्) tectum *domûs.* AM.

छद्मन् *n.* (r. छद् s. मन्) occultatio, alienae formae assumptio. RAGH. 12. 2.; *v. sq.* (Cf. nostrum *Schir-m*, germ. vet. *scer-m*, Th. *scer-ma* scutum, mutato *d* in *r*; v. छद्.)

छद्मिन् (a praec. s. इन्, v. gr. 651.) alienâ formâ indutus. N. 25. 8.

छन्द *n.* (r. छद्, insertâ nasali, s. अ, nisi ab इच्छ् pro इष् desiderare, abjecto इ, suff. अन्द pro अन्त) desiderium. N. 23. 15.; स्वच्छन्द *in initio compp.* suâ sponte HIT. 20. 9.: स्वच्छन्दवनजातेन शाकेन· — स्वच्छन्दम् *Adv. id.* UR. 63. 20.: वने स्वच्छन्दम् भ्रमन्ती· (Huc refero lat. *spon-s, spon-te*, pro *spond-te*, mutatâ gutturali in labialem, v. sq.)

छन्दय् (*Denom.* a छन्द vel छन्दस्, v. gr. 587.) donare, augere, mactare, *c. instr. rei.* SU. 1. 18.: वरेण चच्छन्दयामास; 4. 22.; MAH. 1. 2166.: वरैश् छन्द्यमाने राजा; 6365.: छन्दयन् कामैः· (Cf. *spondeo* et v. छन्द.)

छन्दस् *n.* (r. छद्, insertâ nasali, s. अस्, nisi a छन्द adjecto स्) 1) desiderium. R. Schl. II. 9. 7.: मया ऽच्यमानं यदि ते श्रोतुम् छन्दः· 2) rhythmus, metrum, *praesertim Vêdorum.* BH. 10. 35. 13. 4. 3) scriptum sacrum, *Vêdus.* RAGH. 1. 11.: छन्दसाम् (Schol. वेदानाम्).

छन्न v. छद्.

छम् 1. *P.* (अदने) edere; *cf.* चम्, जम्, जिम्, भम्.

छम्प् 10. *P.* (गतौ *K.* सर्पे *V.*; scribitur छप्, gr. 110[a].) ire. (Huc trahi posset goth. *skapa* creo, servatâ tenui finali, sicut in *slêpa* dormio = स्वप्; respiciatur, verba movendi plerumque etiam agere, facere significare, v. c. c. चर्; fortasse etiam gr. σκήπτω, σκίμπτω, quae formâ egregie ad छम्प् quadrant, a motione dicta sunt.)

छर्द् 10. *P.* (वमने) vomere. (Hib. *sceithim* «I vomit, spew»; lat. *screo.*)

छर्दन *n.* (r. छर्द् s. अन) vomitus.

छर्दि *f.* (r. छर्द् s. इ) *id.*

छल *n.* (ut mihi videtur, a छद् tegere, abscondere, mutato द् in ल्, suff. अ) alienae formae assumptio, dissimulatio; dolum, fraus. HIT. 4. 2. RAGH. 6. 54. 16. 28. HIT. 4. 2. RAGH. 7. 27.; *v.* छद्मन्, छद्मिन्. (Cf. lat. *scelus.*)

छलय् (*Denom.* a praec. s. अय्) decipere, fraudare. RAGH. 16. 61.: शिरीषप्रसवावतंसाः ... शैवावलोलांश् छलयन्ति मीनान्; BH. 16. 36.: द्यूतञ् छलयताम् अस्मि, तेजस् तेजस्विनाम् अहम्.)

छल्लि *f.* (ut mihi videtur, a r. छद् tegere, mutato द् in ल्, s. लि) cutis, pellis, cortex. (Germ. med. *schal* m. *schale* f. id.; lat. *pellis*, pro *scellis*? abjectâ sibilante et mutatâ gutturali in lab.)

छल्ली *f. id.*

(*) Sic legimus pro *ugg'ané* apud Wilkins., quod ex *ûrg'g'ané* corruptum esse censeo; *ûrg'ana* autem hoc loco ad *Caus. ûrg'ayâmi* facio ut alqs fortis fiat, pertinet.

छवि *f.* 1) splendor. Ur. 31. 4. infr.; Ragh. 9. 34. 2) pulchritudo. (Germ. vet. *scieri* lucidus, mutato *v* in *r*, sicut e.c. in *birumês* sumus = भवामस्, gr. comp. 20.; hib. *sceimh* «beauty, bloom», *sceimheach* «handsome, bloomy», v. Pictet p. 60.)

छष् 1. *P.* (वधे) occidere; *cf.* कष्, खष्, चष्, जष्, शष्, जूष्.

छाग *m.* caper, capra. Hit. 120. 20. (v. छग et voces ibi comparatas.)

छाय *v. sq.*

छाया *f.* (ut mihi videtur, e छद्या, a r. छद् tegere s. या, ejecto द् et productâ antecedente vocali) umbra. N. 5. 26. 13. 57. — छाय *n. id.* Ragh. 4. 20. (v. not.); 7. 4. 12. 50. (Gr. σκιά, v. r. छद्.)

छित *Part. pass. rad.* छो *q. v.*

1. छिद् 7. *P. A.* (छिनद्मि, छिन्दे, praet. multf. अच्छैत्सम् Mah. 2. 1942., अच्छिदम् A. 7. 21., part. pass. छिन्न gr. 607.) scindere, abscindere. Dev. 10. 14.: छिन्नधन्वन्; 15.: चिच्छेदा ”पततस् तस्य मुद्गरन् निशितैः शरैः; Bh. 2. 23.: नै 'नञ् छिन्दन्ति शस्त्राणि; N. 17. 37.: छित्त्वा वस्त्रार्धम्; 26. 17.: इयेष स शिरश् छेत्तुङ् खड्गेन; Dev. 7. 19.: शिरस् तेना 'सिना 'छिनत्. Notentur locutiones: संशयञ् छेत्तुम् dubitationem eximere. Bh. 6. 39.; तृष्णाञ् छेत्तुम् sitim exstinguere. Hit. ed. Lond. 37. 8. — *Caus.* abscindi jubere. Man. 8. 283.: हस्तौ छेदयेत्. (Cf. छुद्, छुर्; lat. *scindo, scidi*; gr. ΣΧΙΔ, σχίζω, σχίδη, σχέδη, σχινδαλμός, σκινδαλμός, σκίδνημι; fortasse etiam σχάζω huc pertinet, cujus α e formâ gunatâ छेद् q. v. explicari potest, abjectâ vocali radicali; etiam goth. *skaida* separo, nostrum *scheide* nituntur formâ gunatâ, servatâ contra regulam primitivâ mediâ; etiam goth. *dis-skreita* disscindo huc traxerim, insertâ liquidâ, nisi, quod minus mihi arridet, deducendum est e कृत्, praefixo *s* et servatâ contra regulam finali tenui; germ. med. *schite* findo, praet. *scheit, schiten*; *shinde* glubo, praet. *schant, schunden*, cujus *a*, sicut in gr. σχάζω, nititur gunatâ formâ; sic etiam nostrum *spalte*, germ. vet. *spaltu* findo, mutatâ gutturali in labialem, sicut in *spüle*, v. चल्, et conversâ nasali in *l*, sicut in goth. *aljis* alius, v. अन्य; respiciatur etiam subst. *spân* ramentum, assula, cujus *n* aut ad radicem pertinet - छिन्द्, *scind*, σκινδ - aut ad derivationem, cf. छिन्न; germ. vet. *splitar*, nostrum *Splitter*, transposito *il* in *li*; germ. med. *splize* scintilla; fortasse etiam gr. σπινθήρ sicut lat. scintilla notione scindendi nititur; nec non σπιλάς, sicut lat. *rupes* a *rumpo*; σπιλάς igitur esset pro σκιδάς; lith. *skëdra* ramentum, assula, *skaldau* findo, *skirru* separo; hib. *scaithim* «I cut off, lop»; mutatâ gutt. in lab. et *d* in *l*: *spialaim* «I dilacerate, dilaniate»; servatâ gutt. et mutatâ *d* in *l* vel *r* (v. छुर्): *scaoilim* «I loose, untie, scatter, disperse», *scairim* «I disperse, scatter»; servatâ nasali formae छिन्द्, *scind*, et abjecto *d* vel mutato per assimilationem in *n*, sicut in *cann* luna = चन्द्: *scainim* dirumpor «I burst», *scinnim* «I spring, start, burst out».)

c. अव abscindere, dividere. Bhar. 2. 1.: दिक्कालानवछिन्न.

c. आ 1) scindere. Hit. 10.: आछिद्य धमनीम्. 2) separare. Ram. III. 44. 22.: आछिद्य पुत्रे निर्याते कौशल्या यत्र जीवति.

c. आ praef. अव abscindere, avellere, eripere. Ur. 10. 14.: दैत्यहस्ताद् अवाछिद्य.

c. उत् 1) *i. q. simpl.* Man. 7. 139.: नो 'छिन्द्याद् आत्मनो मूलम् परेषाञ्चा 'तितृष्णया । उच्छिन्दन् ह्य् आत्मनो मूलम् आत्मानन् तांश्च पीडयेत्. 2) evertere, extinguere, destruere, delere. Ragh. 2. 23.: उच्छिन्नरिपु; 5. 71.: किम् वा रिपूंस् तव गुरुः स्वयम् उच्छिनत्ति. 3) detrahere, subtrahere, subducere, derogare, *Pass.* desiderari. Hit. 19. 9.: तृणानि भूमिर् उदकम्… एतान्य् अपि सताङ् गेहे नो 'छिद्यन्ते कदाचन; *v. sq.*

c. उत् praef. वि *id.* Br. 3. 8. गते स्वर्गे विनष्टेच ममा 'नुजे पिण्डः पितृणाम् व्युच्छिद्येत् (de passiv. formâ व्युच्छिद्येत् v. gr. 493.)

c. परि 1) abscindere. N. 13. 62.: वाससो ऽर्धम् परिच्छिद्य. 2) terminare, terminis sepire, definire. Ragh. 6. 77.: यस्य नचा ऽनुबन्धि यशः परिच्छेत्तुम् इयत्तया ऽलम् cujus adjuncta gloria definiri quantitate nequit; 10. 29.: अपरिच्छेद्यो ... महिमा तव. 3) statuere, decernere. Ragh. 15. 51.: तम् अघावहं शीर्षच्छेद्यम् परिच्छिद्य (Schol. शिरश्छेदार्हन् निश्चित्य) नियन्ता शस्त्रम् आददे; Ur. 48. 21. 4) perpendere, considerare. Ragh. 17. 59.: परात्मनोः (Schol. शत्रोर् आत्मनश्च) परिच्छिद्य शक्त्यादीनाम् बलाबलम्.

c. वि disjungere, separare. Ragh. 16. 20.: विच्छिन्नधूमप्रसाराः गवाक्षाः; Sak. 5. 5.

c. सम् *i. q. simpl.* Bh. 4. 41.: ज्ञानसञ्छिन्नसंशय.

2. छिद् 10. P. छेदयामि. *Grammatici radicem hujus verbi scribunt* छेद्, *q. v.*

छिद्र 10. P. छिद्रयामि (विभेदे K. भेदे V.; *Denom.* a छिद्र) findere, dissecare.

छिद्र *n.* (r. छिद् s. र) 1) cavum, cavitas. 2) vitium, *in corpore.* Sa. 2. 8.; *in sacrificio.* R. Schl. I. 11. 16.; ed. Ser. I. 32. 34.

छिन्न v. छिद्.

छुट् 6. 10. P. (छेदे K. संहतौ V.) findere; coacervare. (Cf. कुट्ट, चुट्ट, चुण्ट्, खड्, खुड्, छिद्, छुर्, शट्, शट्; hib. *sgoth* «a cut», *sgothan* «a small flock».)

छुप् 6. P. (स्पर्शे) tangere.

छुर् 6. P. (छेदे K. लोपे V.) findere, abscindere. (Cf. खुर्, कृत्, छिद्; hib. *scuirim* vel *sguirim* «I cease, desist» = छुरामि; ita lat. *finis* - pro *fidnis*? - cum *findo* cohaerere videtur; v. छेद cessatio, finis; huc etiam trahi possent *scaoilim, scairim* et *spialaim,* quae supra cum छिद् comparavimus; germ. vet. *SCAR* tondere, secare, *sciru, scar, scârumês*, nostrum *Schere,* quae nituntur formâ कृर्, unde fortasse छुर् attenuato *a* in *u*; *SCAR* etiam e छेद् explicari posset, ejecto posteriore diphthongi ए elemento, et mutato *d* in *r.*)

c. वि perfundere, diffundere, spargere, dispergere. C'aur. 12.: आस्यम् ... श्रमजलस्फुटसान्द्रबिन्दुमुक्ताफलप्रकरविच्छुरितम् (Schol. व्याप्तम्); Ur. 78. 9.: स्फुरता विच्छुरितम् इदं (ते मुखम्) रागेण मणेर् ललाटनिहितस्य.

छुरिका *f.* (r. छुर् s. इक in *fem.*) culter. Am.

छुरी *f.* (r. छुर् s. अ in *fem.*) *id.* (Cf. germ. vet. *scâri* forfex, et v. छुर्; etiam lat. *for-* compositi *for-fex* ad rad. छुर् vel ad cognatam खुर् vel ad कृत्, e कर्त्, trahi possit, mutatâ gutturali in lab.)

1. छृद् 7. P. A. छृणद्मि, छृन्दे (दीप्तिदेवनवमनेषु) ludere, splendere, vomere, v. sq. et छर्द्. (Cum छृन्द्, quod ortum est e स्कन्द् vel स्क्रन्द्, conferri possit lat. *splendeo*, mutatâ gutturali in labialem et *r* in *l*; lith. *spindz'iu* splendeo, *spindulys* splendor, solis lumen; *skais-tus, skais-tas* clarus, splendidus; huc etiam trahi posset nostrum *Glanz,* germ. med. *glanz* splendidus, *glenze* splendeo, abjectâ sibilante; etiam *glîze* splendeo, praet. *gleiz,* nostrum *gleiſze, Gleiſsner.*)

2. छृद् 1. 10. P. छर्दामि, छर्दयामि (सन्दीपने) splendere.

छेक cicur, mansuetus, *de bestiis.* Am.

छेत्तृ *m.* (r. छिद् s. तृ) scissor. Hit. 13. 17.: छेत्तारः संशयानाम्; 19. 6.: छेत्तुः पार्श्वगताञ् छायान् नो ऽपसंहरते द्रुमः.

छेद् 10. P. (द्वैधीकरणे K. छेदे V.; a छिद्, v. 2. छिद्) dividere. (Lith. *skélděju* rumpor, dirumpor, v. 1. छिद्.)

छेद *m.* (r. छिद् s. अ) 1) scissio, scissura. 2) cessatio, intermissio, finis. Ur. 59. 15.: घर्मच्छेद. 3) fragmentum, pars. Ur. 82. 8.

छेदिन् (r. छिद् s. इन्) findens, frangens, rumpens, *in fine compp.* Ragh. 4. 48.

छो 4. P. छ्यामि v. gr. 330. (छेदने K. लूनौ V.) findere, abscindere; cf. छुर्, unde fortasse छो abjecto र् et adjecto Gunae incremento.

छ्यु 1. P. A. (गतौ K. गत्याम् V.) ire; *cf.* च्यु, ड्यु, द्रु, प्रु.

ज

ज् Haec littera orta est e ग् et in cognatis linguis ei respondent *g* et litterae, quae sicut scr. ज् originem traxerunt a gutturali mediâ; ita nonnunquam in lith. *ź* (= *dsch*) in slav. Ж et in gaëlicis dialectis *d*, quod ante *e* et *i* in dialecto scot. fere ut ज् sonat, locum tenent sanscriti ज् vel ग्.

ज (r. जन् s. अ, v. gr. 645. s. अ) natus, ortus, progerminatus, *in fine compp.* H. 1. 42.

जंस् 10. P. (रक्षणे K. रक्षे V.; scribitur जस्, gr. 110[a].) servare, tueri.

जक्ष् 2. P. जक्षिमि (ut mihi videtur, forma redupl. pro जघस्, ejecto अ, a r. घस् v. gr. 354. not.) edere.

जगत् (Part. praes. neut. radicis गा ire) se movens, mobilis. AM. - *Subst. n.* 1) ventus. 2) mundus. Lass. 91. 16. (Hib. *diogg* «a breath, life»; respiciatur syllaba redupl. verborum *dioghalaim* «I revenge», *diogan* «revengefull, fierce, cruel», quae conveniunt cum scr. हन् caedere, occidere, quod secundum tertiam cl. formaret जहन्मि.)

जगती *f.* (*Fem.* praec.) terra. HIT. 69. 18.: जगतीपाल; R. Schl. I. 12. 36.: जगतीपति.

जगन्नाथ *m.* (e जगत् et नाथ) mundi dominus, cognomen Vischnûs.

जघन (forma redupl. a r. हन्, quae praef. सम् coacervare significat) 1) lumbi. UR. 73. 4. infr. जघनभरालसा; SAK. 45. 11.: जघनगौरवात्; IN. 5. 11.; RAGH. 9. 28. 60.; *v. sq.* 2) muliebria. AM.

जघन्य (a जघन s. य) ultimus, postremus. BH. 14. 18. DR. 5. 8. (Hib. *deaghanach* «late, last».)

जघन्यज (e praec. et ज natus) natu minimus. DR. 7. 16.

जङ्गम् *Intens.* rad. गम् ire, *v.* gr. 569. (Goth. *gagga*, abjecto *m*, nostrum *gieng*, *Gang*; lith. *pér-źengimas* transgressio, *uz-źengimmas* ascensio, *nu-źengimmas* descensio, *źengiu* eo, abjecto *m*, sicut in goth. *gagga*.)

जङ्गम (a praec. s. अ) se movens, mobilis. SU. 1. 25.

जङ्घा *f.* (ut mihi videtur, pro जङ्गा, a गा vel गम् ire cum syllabâ redupl.) crus. (Cf. nostrum *Schenkel*, germ. vet. *scinkel*, quod initio melius cum कङ्घा et fine cum sq. conveniret.

जङ्घाल *m.* (ut videtur, forma redupl. a rad. गा vel गम् s. ल pro र) viator agilis, velox; v. जङ्घा.

जज् 1. P. (युद्धे K. युधि V.) pugnare, *v. sq.* (Fortasse hib. *fighim* «I fight», nostrum *fechte*, germ. vet. *vihtu*, lat. *pugno*, mutatâ gutturali in lab., v. जञ्ज्.)

जज्ञिवस् Part. praet. redupl. radicum जन् et ज्ञा.

जञ्ज् 1. P. (a जज् insertâ nasali, scribitur जज्, gr. 110[a].) pugnare. (Lith. *źinczíju* «ich streite mich, drohe»; v. जज्.)

जट् 1. P. (संहतौ) coacervare, cf. कट्.

जटा *f.* (r. जट् s. आ) coma implicata, involuta (*). SU. 1. 8.

जटायु et **जटायुस्** *m.* (e जट accumulatus et आयु vel आयुस् vita) n. pr. vulturis fabulosi, Aruni, solis aurigae, filii, quem Râvanus occidit. R. Schl. I. 1. 51.: गृध्रं हत्वा जटायुषम्.

जटिल (a जटा s. इल) implicatam comam habens.

जटुल *m.* (r. जट् s. उल) macula, nota *in corpore*. AM.: = पिप्लु.

जठर *m.* venter. H. 2. 3. (Goth. *qvithrs*, Th. *qvithra* in comp. *lausqvithrs* inanem ventrem habens, *quithus* uterus; fortasse lat. *venter* e *guenter*, insertâ nasali.)

जड 1) frigidus. 2) hebetatus, obtusus, conturbatus, mente captus, stolidus, stupidus. UR. 7. 9. RAGH. 8. 74. BHAR. 3. 59. (Cf. hib. *fiod* f. frigus, *fuar* frigidus, quae, si huc pertinent, gutturalem in labialem converterunt.)

जत्रु *n.* os collare, clavicula. R. Schl. I. 1. 12.: गूढजत्रु.

1. **जन्** 3. P. जजन्मि gignere, generare. *Participia* जनित

(*) Wils.: *The hair matted as worn by the god Siwa, and by ascetics; the long hairs occasionally clotted together, and brought over the head, so as to project like a horn from the forehead, at other times allowed to fall carelessly over the back and shoulders.*

et जात *usu ita distingui videntur, ut illud passivam, hoc, ubi non ad* जन् *cl.* 4. *pertinet, activam significationem habeat, sicut* शक् posse format शकित *cum sensu pass. et* शक्त potens, capax; *e. c.* MAH. 1.3036.: भार्यायाज् जनितम् पुत्रम् आदर्शेष्व् इव चा "ननम् । ह्लादते जनिता प्रेक्ष्य स्वर्गम् प्राप्ये 'व पुण्यकृत्; प्रजाता quae peperit. MAH. 1.3046. (Gr. ΓΕΝ, γίγνομαι; lat. *GEN, gigno, genui, (g)nascor, gnatus*; hib. *genim* «I beget, generate»; lith. *gemù* nascor, *gaminu* gigno, *gim-minẽ* genus, cujus suffixum convenit c. scr. मान, gr. μενος; *gen-tis* cognatus; goth. *KIN* germinare, *keina, kain, kinum*; *kuni*, Th. *kunja*, genus; nostrum *keime, Kin-d* i. e. genitus; v. जन, जनी.)

c. अधि *id.* RAGH. 18.23.: ईश्वरेण तेन जितेर् विश्वसहो 'धिजज्ञे·

c. प्र parere. प्रजाता quae peperit. MAH. 1.3046.: प्रजाता 'हम् ··· इमङ् कुमारम्·

2. जन् 4. A. जाये (v. gr. 332.) 1) nasci. HIT. 4.19.: मृतो को वा न जायते; *c. loc.* matris *et ablat.* patris: MAN. 10.64.: शूद्रायाम् ब्राह्मणाज् जातः; MAH. 1.371.: शकुन्तलायान् दुष्मन्ताद् भरतश्चा 'पि जज्ञिवान्· 2) oriri. RAM. I. 35.15.: सप्त स्रोतांसि जज्ञिरे; 48.5.: यष्टुम् मतिर् अजायत; III. 55.19.: शब्दो जायते तुमुलः· 3) fieri. NALOD. 1.42.: आयतया वीक्ष्य दृशा तं स्मरातुरा 'जयत; MAH. 1.6625.: क्षुधार्त्ता जज्ञिरे जनाः· — *Caus.* जनयामि· *Praet. mltf.* अजीजनम् (gr. 526.) facere ut aliquis nascatur, oriatur, gignere, procreare, parere, *c. loc. feminae ex quâ aliquis liberum gignit.* N. 5.47.: जनयामासच नलो दमयन्त्याम्··· इन्द्रसेनं सुतञ्चा 'पि इन्द्रसेनाञ्च कन्यकाम्; A. 6.13.: स तु शब्दः ··· प्रतिशब्दम् अजीजनत्; R. I. 15.83.: कौशल्या 'जनयद् रामम्·

c. अनु postea nasci. MAN. 9.134.: यदि पुत्री ऽनुजायते·

c. अभि nasci, oriri. BH. 2.62.: कामात् क्रोधो ऽभिजायते; 16.5.: सम्पदन् दैवीम् अभिजातो ऽसि ad divinam sortem natus es.

c. उप *id.* HIT. 8.3.: अस्मिन् न निर्गुणाङ्ग गोत्रे अपत्यम् उपजायते; BH. 2.62.: सङ्गस् तेषू 'पजायते propensio erga eas (res sensuales) oritur; 14.2.: सर्गे ऽपि नो 'पजायन्ते·

c. प्र *id.* MAH. 1.4660.: इह तस्मात् प्रजाहेतोः प्रजायन्ते नरोत्तमाः· *De* प्रजाता quae peperit *v.* जन् *cl.* 3.

c. वि *active* parere. R. Schl. I. 27.8.: यक्षी पुत्रम् व्यजायत·

c. सम् 1) nasci. R. I. 57.20.: तस्माद् मरीचिः सञ्जज्ञे; 40.49.: अष्टौ सञ्जज्ञिरे पुत्राः· 2) oriri. H. 1.14.: पाण्डुपुत्राणाम् मूर्छे 'व समजायत; SA. 5.2.

जन *m.* (r. जन् s. अ) 1) vir, homo, persona, *praesertim in plur.* DR. 3.5. BH. 2.12. N. 13.35.49.14.14. — *Sing. praecedente pronomine demonstrativo interdum pronominis* 1[mae] *personae utriusque generis loco fungitur; e. c.* UR. 24.6.: तस्मिन् जने mihi (regi); 28.2. infr.: परवशो ऽयञ् जनः ego (Urvasia); 19.: अयञ् जनः ego (rex); RAGH. 8.80. 2) *Collect.* homines, *die Leute.* N. 10.10.13.50.; SA. 7.5.; *in fine compp.* turba. N. 17.24.: बन्धुजनः; RAGH. 14.13.60.: श्वश्रूजन· (Hib. *duine* «man either male or female»; gr. δῆμος; vocis जन fortasse *Fem.* जना mulier exstitit, cui responderet goth. *qvinô*, Th. *qvinôn*, mulier, adjecto *n*, v. gr. comp. 142.; slav. ЖЕНА *schenà.*)

जनक (r. जन् s. अक) *Adj.* generans. LASS. 83.14. *Subst. m.* 1) genitor, pater. 2) n. pr. regis Mithilae. RAGH. 11.38. (Nostrum *König*, germ. vet. *cuning, chuning* rex; v. जनी mulier, angl. *queen*; fortasse vocis जनक exstitit *Fem.* जनका vel जनकी, cum quo conveniret gr. ΓΥΝΑΙΚ quod e ΓΥΝΑΚΙ, regresso ι finali in antecedentem syllabam, explicaverim; lith. *žmogùs* homo e *žamogus* correptum esse videtur, mutato radicis *n* in *m*, sicut in *gamù*; v. जन्.)

जननी *f.* (r. जन् s. अन in *fem.*) genitrix. IN. 5.40. (Lith. *žmonà* mulier, quod e *žamonà* correptum esse puto, nititur formâ जनना, v. जन् et जम्.)

जनपद् *n.* (e जन et पद *n.* locus) regio, terra, rus. N. 12.132.26.33.

जनान्तिकम् *Adv.* (e जन et अन्तिक propinquitas in accus.) *in linguâ scenicâ,* ad personam aliquam secreto loquens. Ur. 31. 17.

जनार्दन *m.* (hominum vexator, e जन et आर्दन vexator) cognomen Krischni.

जानि v. जनी.

जनितृ *m.* (r. जन् s. तृ) genitor, pater. (Lat. *genitor,* gr. γενέτωρ, γενετήρ; hib. *genteoir* «a begetter, sower, planter».)

जनित्री *f.* (*Fem.* praecedentis) genitrix, mater. N. 16. 34. (Lat. *genitri-x,* gr. γενέτειρα, v. gr. comp. 119.)

जनी *correptum* जनि *f.* (a जन vir signo fem. ई, correptum इ) mulier; cf. जानि. (Hib. *gean* «a woman»; goth. *qvêns,* Th. *qvêni* uxor, *qveins,* Th. *qveini* id., angl. *queen*; de goth. *qvinô* et slav. ЖЕНА *schena* v. जन.)

जनिमन् *n.* (r. जन् s. मन्, inserto इ) nativitas, natales, ortus. Am.; v. जन्मन्. (Hib. *geineamhuin* «birth, conception».)

जन्तु *m.* (r. जन् s. तु) animal, animans, creatura. Ragh. 8. 86. Bhar. 2. 9. 3. 45. Bh. 5. 15.

जन्मन् *n.* (r. जन् s. मन्) nativitas, natales, origo. N. 1. 29. Bh. 4. 5. (Formâ respondet lat. *ger-men,* quod jam Vossius a *geno* deduxit, mutato *n* in *r,* sicut in *ger-mânus,* cf. जायमान; hib. *geanamhuin* «engendering».)

1. **जन्य** *m.* (fortasse a जनी s. य; Schol. ad Ragh. ed. Calc. 6. 30. जन्यान् explicat per: जनीम् वधूम् वहन्ति) nymphagogus, *Brautführer,* v. जन्या; secundum Am. sponsi amicus: जन्याः स्निग्धा वरस्य ये. Mah. 1. 7203.

2. **जन्य** *n.* (fortasse a हन् occidere, mutatâ gutturali in palat., sicut in syllabâ redupl. τοῦ जघान) proelium. Ragh. 4. 27.

जन्या *f.* (*Fem.* τοῦ जन्य *m.*) paranympha, *Brautführerin.* Ragh. 6. 30. (in ed. Calc. legitur जन्या).

जप् 1. *P.* submissâ voce dicere, *praesertim preces.* R. Schl. I. 2. 10.: जप्त्वा जप्यश्च वाग्यतः; In. 1. 20.: जजाप जप्यम्; R. Schl. I. 25. 3.: जेपतुः परमज् जपम्; Lass. 18. 6.: एकम् मन्त्रञ् जपित्वा; Gita Gov. 4. 16.: हरिर् इति जपति सकामम्; *cf.* जल्प्, *unde fortasse* जप् *ejectâ liquidâ.*

c. उप 1) submissâ voce loqui. Ram. Schl. I. 9. 38.: श्रोत्रमूलेचो ’पजेपुः. 2) sibi conciliare. Man. 7. 197.: उपजप्यान् उपजपेत्.

जप *m.* (r. जप् s. अ) submissâ voce dictae preces. R. Schl. I. 25. 3.

1. **जभ्** 1. *P.* (यमने *K.* जभने *V.*) refraenare, cohibere.

2. **जभ्** 1. *A.* (गात्रविनामे *K.* जृम्भे *V.*) oscitare; *cf.* 2. जम्भ्, जृम्भ्. (Lith. *is-si-z'oju* os aperio, *z'ó-tis* rima, fissura, *z'ĕpsa* patet, *z'opsnu* os apertum habeo, *z'oplys* os apertum.)

1. **जम्** 1. *P.* (अदने *K.* भक्ते *V.*) edere. (Cf. चम्, कम्, जिम्; hib. *diamann* «food, sustenance», v. जमन; *gion* «the mouth»; germ. vet. *gouma, kouma* coena, prandium, convivium, pastus; *gaumo* palatum, faux, guttur. *gaumian, gaumôn,* epulari.)

2. **जम्** *Indecl.* uxor *in comp.* जम्पती uxor et conjux. (जम् e जन् ortum esse videtur, e vi euphon. sequentis labialis; cf. hib. *gamh* «a woman», gr. γαμέω, ἄγαμος, γαμέτις.)

जमदग्नि nom. pr. (*Bah.* e जमत् edens et अग्नि ignis) Sanctus quidam, Paras'urâmi pater. Mah. 1. 2611.

जमन *n.* (r. जम् s. अन) 1) actio edendi. 2) cibus. (Hib. *diamann* «food, sustenance».)

जम्बाल *m.n.* lutum, argilla. Am.

जम्बु *f.* nomen arboris (Wils.: *The rose apple* - Eugenia Jambu). N. 12. 4.

जम्बुक *m.* canis aureus. Am.

जम्बुद्वीप *m.* (e जम्बु et द्वीप *m.* insula, paeninsula) India (*). N. 26. 37.

(*) Wils.: Jambu Dwîpa, *said to be so named from the preceding plant abounding in it, and implying according to the Purana's, the central division of the world or the known world: according to the Bauddha's it is confined to India.*

1. जम्भ् 1. *P.* (ग्रसने *K.* जभने *V.*; scribitur जभ्, gr. 110[a].) refraenare, cohibere; v. जभ्.

2. जम्भ् 1. *A.* (गात्रविनामे *K.* जृम्भे *V.*; scribitur जभ्, gr. 110[a].) oscitari. (Cf. जृम्भ्, 2. जभ्, जम्; gr. γαμφηλαί; v. sq.)

जम्भ *m.* (r. जम्भ् s. अ) 1) cibus. 2) mentum. (Cf. gr. γαμφηλαί.)

जय *m.* (r. जि vincere s. अ) *Adj.* vincens, *in fine compp.* N. 19.28. *Subst. m.* 1) cognomen Arg'uni, victor. Dr. 3.7. 2) victoria.

जयिन् (r. जि s. इन्) vincens. *Subst. m.* victor. Ragh. 4. 34.

जरठ durus, solidus. (Nostrum *hart,* goth. *hardus,* mutatâ initiali mediâ in aspiratam pro tenui, sicut in *hôrs* = सार q. v.)

जरत् (N. जरन्, जरती, जरत्; Part. praes. r. जॄ) senex, infirmus. Am. (Gr. γέρων, hib. *gearait* «a saint, a holy, a wise, a prudent, a learned»; fortasse nostrum *krank,* germ. med. *kranc* debilis, adjectâ gutturali, sicut in *jung* = युवन्, यून्, gr. 225.)

जरस् *f.* (r. जॄ s. अस्; Nomen defectivum, quod Nomin. et eos obliquos casus, quorum suffixum a consonante incipit, format e जरा) senectus, infirmitas. (Gr. γῆρας, cujus ς ad thema pertinet, v. gr. comp. 128.)

जरा *f.* (r. जॄ s. आ v. gr. 159.) senectus, infirmitas. A. 4.47.

जरायु *m.* uterus. Am.

जरित (a जरा s. इत) senectute confectus. R. Schl. II. 2.5.

जर्च् 6. *P.* (परिभाषणतर्जनयोः) reprehendere, minari; *cf.* चर्च्, कर्च्, जर्छ्, कर्छ्, कर्फ्, जर्झ्, जर्फ्, जर्त्स्, भर्त्स्, गर्ज्, तर्ज्.)

जर्छ् 6. *P. id.*

जर्झ् 6. *P. id.*

जर्जर (forma redupl. a r. जॄ s. अ) 1) laceratus, dilaceratus. Hit. 107.18. 2) infirmus, confectus, fractus. Lass. 7.9.

जर्फ् 6. *P. id.*

जर्त्स् 6. *P. id.*

जल् 1. 10. *P.* जलामि, जलयामि (अपवारणे *K.* धान्ये, पिधाने *V.*) tegere. (Cf. lat. *galea* et r. चिल्.)

जल (ut videtur, partim a r. जल्, partim a गल् fluere, s. अ) *Adj.* 1) frigidus. 2) mente captus, turbatus, stupidus, stultus, *cf.* जड. - *Subst. n.* 1) frigus. 2) (a r. गल् fluere?) aqua, *saepissime.* (Cf. lat. *gelu,* goth. *kalds* frigidus; lith. *szála* gelascit, *su-szalú* frigore necor, *szaltas* frigidus; russ. ХОЛОДНЫЙ *cholodnyĭ* id.; hib. *gil* aqua.)

जलज *n.* (in aquâ natum, e जल et ज) 1) lotus flos. 2) concha. Ragh. 7.60. 10.61.

जलद *m.* (aquam dans, e जल et द dans) nubes. Ghat. 3.4.

जलधर *m.* (aquam gerens, e जल et धर q. v.) nubes.

जलधि *m.* (aquam tenens, e जल et धि, a r. धा s. इ) mare, oceanus. Lass. 77.1.

जलनिधि *m.* (e जल et निधि receptaculum) *id.* Bhar. 2. 78.

जलमुच् *m.* (aquam fundens, e जल et मुच्) nubes. Lass. 96.9.

जलाय् (*Denom.* a जल) in aquam converti. Bhar. 2.78.: वह्निस् तस्य जलायते जलनिधिः कुल्यायते·

जलेशय *m.* (in aquâ jacens, dormiens, e locat. जले et शय) piscis.

जलौकस् *f.* (*BAH.* e जल et ओकस् domus) erinaceus. Am. (Hib. *dallog* id.)

जल्प् 1. *P.* dicere, loqui. Hit.: इतः सर्वं हि जल्पति; Bhar. 1.81.: जल्पन्ति सार्धम् अन्येन· जल्पित *n.* sermo. R. III. 44.20.: स्त्रीणां शुश्राव जल्पितम्· (Cf. जप्, गॄ, गिर्; lith. *kalbù* loquor, *kalbà* sermo; hib. *gaill* «speech», *ad gaill* «he spoke».)

c. उप *id.* R. III. 47.15.: इदम् एव स्मराम्य् अस्याः सहसै 'वो 'पजल्पितम्·

c. प्र *id.* H. 1.22.: तच् छ्रुत्वा ... प्रजल्पितम्·

c. सम् *id.* H. 3.12.: तथा सञ्जल्पतस् तस्य; R. I. 61.27.: सर्वे सञ्जजल्पुर् अथो मिथः·

जल्प *m.* (r. जल्प् s. अ) sermo. R. III. 47. 15. (Lith. *kalbà* id.; hib. *gaill* id.)

जल्पक (r. जल्प् s. अक) loquax, garrulus. Bhar. 2. 48.

जव *m.* (r. जु s. अ) celeritas. N. 19. 19. Dr. 6. 27. (Hib. *deibheadh* «haste, speed»?)

जवन (r. जु s. अन) 1) *n.* celeritas. Am. 2) *Adj.* celer. Am. (Lith. *szaunas* celer; v. जल.)

जष् 1. *P.* (हिंसायाम् *K.* वधे *V.*) laedere, occidere. (Cf. जस्, कष्, शूष्, पूष्, कष्, लष्, चष्; hib. *gus* mors.)

1. जस् 4. *P.* (मोक्षणे *K.* मोक्ते *V.*) dimittere, liberare. *K.*: जस्यति वत्सङ् गोपः.

2. जस् 10. *P.* जासयामि (हिंसायाम् *K.* वधे अनादरे *V.*) laedere, occidere, spernere. (V. उज्जासन, जसुरि, et cf. जष् etc.; goth. *fra-qvistja, us-qvistja* deleo, vasto, *fra-qvistna* perdor; fortasse lat. *vasto* e *guasto*.)

जसुरि *m.* (r. जस् s. उरि) Indri fulmen.

जहि v. हन् gr. 357.

जह्नु *m.* (ut videtur, forma redupl. a r. हन् s. उ) rex quidam sanctus, Kurûs filius. R. Schl. I. 44. 35.; *v. sq.*

जह्नुतनया *f.* (G'ahnûs filia) cognomen Gangae; *v.* R. Schl. I. 44. 35. *sq.*

जागर *m.* (r. जागृ s. अ) vigiliae, pervigilatio. C'aur. 5. Ragh. 19. 34.; v. जागृ.

जागरा *f.* (*Fem.* praecedentis) *id.* Am.

जागरिन् (r. जागृ s. इन्, nisi a जागर s. इन्) vigil.

जागरूक (r. जागृ s. ऊक) vigilans. Ragh. 10. 25.

जागृ 2. *P.* (forma redupl., quae Intensivorum speciem prae se fert; v. gr. 108.) vigilare. H. 1. 51.; Bh. 2. 69.: या निशा सर्वभूतानान् तस्याञ् जागर्ति सम्यमी । यस्याञ् जाग्रति भूतानि सा निशा पश्यतो मुनेः; *c. loc. vel accus. rei cujus causâ alqs vigilat vel a quâ sibi cavet, quam custodit.* Ragh. 8. 23.: शत्रुषुचे ’न्द्रियेषुच ... जाग्रतो; C'aur. 35.: नाद्यपदं स्तनमण्डले यदू द्त्तम् ... जागर्ति रक्षति विलोकयति. — *Caus.* expergefacere. Hit. 50. 4.: कथं स्वामिनन् न जागरयसि. (Gr. (γ)εγείρω; lat. *vigil, vigilo*, e *guigil, guigilo?* mutato *r* in *l* et abjectâ initiali gutturali, sicut in *vivo* pro *guivo* = जीवामि; sic etiam germ. vet. *wachar* vigil e *quachar* vel *huachar* explicandum esse censeo; *wachal* id., mutato *r* in *l*, sicut in lat. *vigil*; abjectâ finali radicis syllabâ: *wachêm* vigilo, goth. *waka*; fortasse etiam hib. *mosgalaim* vigilo huc pertinet, ita ut in *mos-galaim* dissolvendum sit; nescio tamen, unde deduci possit syllaba *mos.*)

जाड्य *n.* (a जड s. य) 1) frigus. 2) stultitia. Bhar. 2. 12.

जात (*Part. pass.* r. जन् s. त) 1) natus. 2) *n.* species, genus, classis, tribus. Ragh. 5. 1. 11. 71. (Huc trahimus nostrum *Kin-d*, ratione habitâ, scr. जात mutilatum esse e जन्त; lith. *gentis* cognatus, attenuato *a* in *i*.)

जातपुत्र (*Bah.* e praec. et पुत्र filius) natos filios habens, *in fem.* quae filios peperit. Br. 2. 32.

जातमन्मथ (*Bah.* e जात et मन्मथ *m.* amor) natum amorem habens, amore captus, amans, *c. loc. rei.* In. 4. 17.

जातरूप *n.* (natam formam, pulchritudinem habens. *Bah.* e जात et रूप) aurum. R. Schl. I. 38. 22.

जातवेदस् *m.* (natos Vêdos habens, qui Vêdos genuit, e जात et वेदस् *Collect.* Vêdi) 1) cognomen dei Agnis. (*) 2) ignis. Mah. 1. 883. Ragh. 12. 104. 15. 72.

जातस्नेह (*Bah.* e जात et स्नेह amor, desiderium) natum amorem, desiderium habens, desiderio captus, desiderans *c. loc.* Br. 1. 18.

जाति *f.* (r. जन् s. ति *cf.* जात) 1) nativitas, natales, origo. R. Schl. I. 59. 18. 2) familia, stirps, genus, species, tribus, classis. N. 13. 25. 55. Dr. 4. 16. Su. 2. 8. (Lat. *gens* e *gen-ti-s*, servatâ nasali, quam scr. जाति, e जन्ति, expulit; lith. *pri-gentis* f. natura.)

जातीय (a praec. s. ईय) gentilicius. R. Schl. II. 15. 13.

जातु (fortasse a stirpe interr. क, mutatâ tenui gutt. in mediam palat.; cf. चित्) *Adv.* unquam, *praecipue in constructione cum न occurrit, ad exprimendum* nunquam. H. 2. 20. 4. 44.

(*) Wils.: *One legend makes the* Vêdas *to have issued from the mouth of Agni.*

जात्य (a जाति s. य) generosus, nobilis, excellens, praestans. RAGH. 17.4. R. Schl. II. 9.40.

जानपद m. (a जनपद s. अ) rusticus. N. 26.32.

जानि f. (ut mihi videtur, a जन vir, productâ vocali अ, sicut in नारी a नर, adjecto signo fem. ई, quod correptum est in इ) uxor. RAGH. 15.61. PAN. V. 4.134. (Hoc vocabulum accuratius quam जनि cum goth. *qvêns*, Th. *qvêni*, uxor convenit, quum goth. *ê* praeter *ô* respondeat scrto आ; v. gr. comp. 69.)

जानु n. genu. N. 19.21. जानु दातुम् genu imponere *alicui*. DR. 9.5.: तस्य जानु ददौ. (Lat. *genu*, gr. γόνυ, goth. *kniu*, Th. *kniva*, nostrum *Knie*; fortasse etiam hib. *glun*, insertâ liquidâ; slav. КОЛѢНО *koljeno*, lith. *kiélis*.)

जापय् Caus. radicis जि, gr. 521.)

जामातृ m. (ut mihi videtur, e जा pro जाया et मातृ mater, qui uxoris matrem tanquam matrem suam habet) gener. (Lat. *gener*, nisi directe venit a rad. *GEN*, ita ut genitorem significet, separari possit in *ge-ner* = जानर uxoris (i. e. filiae) vir, correpto आ in *ĕ*; etiam gr. γά-μβρος ad जानर reduxerim, mutatâ dentali nasali in labialem, quam ab rem δ euphonicum, quod in ἀνδρός etc. videmus, transierit in μ; cf. μεσημβρία.)

जामि f. 1) soror. 2) casta mulier. AM. cf. जम्.

जाया f. (r. जन् s. य in *fem.*) uxor. RAGH. 2.1.7.68.; *v.* जामातृ. (Cf. lat. *Gája*, v. «Vocalismus» p. 207.)

जाम्बूनद n. aurum. (Wils.: *E* जम्बुनदी (*) *a river flowing from mount* Sumêru, *the Indian Pactolus, and* अ *aff.*) DR. 7.7. A. 2.5. *Ejus originis mythus exponitur* RAM. I. 31.49.

जायु m. medicamentum. AM.

जार m. (fortasse e जा pro जाया, v. जामातृ, et र a r. रम्, abjecto म्) adulter, amasius adulterinus. (Goth. *hôrs*, Th. *hôra* moechor, nostrum *Hure*.)

(*) Potius *g'ambûnadi*, scribitur enim quoque *g'ambû* pro *g'ambu*.

जाल n. (r. जल् tegere) 1) rete. HIT. 9.14.; *transl.* turba, multitudo, copia. A. 10.29. RAGH. 9.27. 10.62. 2) fenestra. RAGH. 6.43. 3) flos non aperta.

जालक n. (a praec. s. क) *id.* RAGH. 9.43.68. Lass. 63.17.

जाल्म m. (ut videtur, a r. जल् s. म) 1) crudelis, severus, ferox, durus. 2) homo vilis, abjectus, nebulo. MR. 251. 13. (Hib. *galmha* «hardness, hardihood, rigour, valour».)

जाह्नवी f. (a जह्नु s. अ in *fem.*) cognomen Gangae, v. जह्नुतनया.

जाह्नवीय (a praec. s. ईय) ad Gangem pertinens. RAGH. 10.27.

जि 1. P. जयामि, praet. redupl. जिगय, जिगाय, gr. 443.) 1) vincere, expugnare. BH. 2.6.: नचै 'तद् विद्मः कतरन् नो गरीयो यद् वा जयेम यदि वा नो जयेयुः; 11.34.: जेतासि रणे सपत्नान्; N. 7.5.: अक्षद्यूते नलम् जेता भवान्; SU. 2.9.: सर्वाम् महीम् जेतुम्. 2) ludendo auferre *ab alquo*, eludere *aliquem aliquid*, *c. acc. pers. et rei; Pass. c. nom. pers. et accus. rei.* N. 3. 5.: जित्वा राज्यम् नलम् नृपम्; 12.83.: जितो राज्यम् वसूनि च; *cf.* Stenzler. ad *Kumâra Sambh.* p. 111. - *Caus.* जापयामि (v. gr. 521.) vincere jubere. SAK. 29.4. *infr.*, PASS.: न मे हस्तः प्रसरति वाङ्मात्रेण जाप्यसे. - *Desid.* जिगीषामि; BH. 10.38.: नीतिर् अस्मि जिगीषताम्. (Fortasse lith. *galu* possum, *galybě* potestas, *ap-galu*, *per-galu* supero, vinco, *pergalě* victoria, quorum *l* a य् τοῦ जयामि deduci potest - v. gr. comp. 20. - sicut in nostro *Leber* = यकृत् jecur, ἧπαρ, et prâcr. लट्ठी = scr. यष्टि (Lass. gr. prâcr. 195.), et sicut *r* pro य् invenitur in hib. *treigim* relinquo = त्यजामि; hib. *gar* «profit, advantage, gain, good.)

c. अव recuperare. MAH. 1.7765.: अवजित्यच तद् धनम्.

c. नि *i. q. simpl.* SU. 2.7.: तावन् इन्द्रलोकम् निजित्य यज्ञांशभागाणांस् ततः.

c. निस् *id.* RAM. I. 50.28.: कामक्रोधाव् अनिर्जित्य; N. 12.47.: निर्जितारिगणा; 13.58.: द्यूते स निर्जितः; victo-

riâ acquirere. MAH. 1.152.: यदा 'श्रौषम् द्रौपदीं रङ्गमध्ये लक्ष्यम् भित्त्वा निर्जिताम् अर्जुनेन·

c. निस् praef. वि *id.* MAN. 11.205.: विवादे विनिर्जित्य·

c. परा *id.* DEV. 2.2.: अस्त्रैर् महावीर्यैर् देवसैन्यम् पराजितम्; N. 26.19.: एकपाणेन वीरेण नलेन स पराजित· *Praet. multf.* ATM. MAH. 1.6378.: द्रोणः पराजैष्ट मां स सखिविग्रहे (पराजैष्ट?)·

c. वि P.A. *id.* SU. 2.8.: सर्वा म्लेच्छजातीर् विजिग्यतुः; MAH. 1.2268.: दक्षिणां सहदेवस् तु विजिग्ये; RAGH. 12.104.

जिगीष् *Desid.* r. जि, v. gr. 544.

जिगीषु (a praec. s. उ, gr. 645.) vincendi cupidus. RAM. I. 36.16.

जिघत्सु (a जिघत्स् *Desid.* r. घस्, s. उ) famelicus. AM.

जिघांस् *Desid.* r. हन्, v. gr. 551.

जिघांसा *f.* (a praec. s. आ) necandi cupido. RAGH. 15.19.

जिघृक्ष् *Desid.* r. ग्रह्, v. gr. 102.*d.* 551.

जिघृक्षा *f.* (a praec. s. आ) prehendendi cupido. RAGH. 9.46.

जिज्ञासा *f.* (a जिज्ञास् *Desid.* r. ज्ञा, s. आ) exploratio. HIT. 20.13. 72.14.

जिज्ञासु (a जिज्ञास् *Desid.* r. ज्ञा, s. उ) cognoscendi, explorandi cupidus. BH. 6.44.

जित् (r. जि s. त्, gr. 643.) vincens, expugnans; *in fine compp.* DR. 9.11.

जितक्रोध (BAH. e जित et क्रोध iracundia) victam iracundiam habens, expers iracundiae. SA. 3.2.

जितक्लम (BAH. e जित et क्लम lassitudo) victam lassitudinem habens, lassitudinis expers. H. 1.52.

जितात्मन् (BAH. e जित et आत्मन् q.v.) victam, domitam animam habens, victum semetipsum habens, qui animi affectiones vicit. SU. 2.2.

जितेन्द्रिय (BAH. e जित et इन्द्रिय *n.* sensus) victos, domitos sensus habens. SU. 3.2. SA. 1.2.

जिन्व् 1. P. (प्रीणने, scribitur जिव्, gr. 110[a].) exhilarare.

जिम् 1. P. (अदने K. भक्षे V.) edere; *cf.* जम्, चम् *et v.* जेमन·

जिरि 5. P. जिरिणोमि (हिंसायाम्) offendere, ferire, laedere, occidere; cf. चिरि, जृ, जूर्व्, ज्रृ· (Hib. *gearaim* «I sharpen, whet, cut, bite, knaw».)

जिष् 1. P. (सेचने K. सेके V.) humectare, irrigare, conspergere.

जिष्णु (*fem.* -ष्णु, r. जि s. स्नु; v. gr. 645. s. स्नु) 1) *Adj.* vincens, victoriosus. RAGH. 4.85. 10.18. 2) cognomen Arǵuni.

जिहीर्ष् *Desid.* r. हृ, v. gr. 543.

जिहीर्षु (a praec. s. उ) capiendi, rapiendi cupidus. N. 9.16.

जिह्म (ut videtur, forma redupl. a r. ह्वा s. म, cf. gr. 370.) 1) curvus, flexus. A. 7.6. 2) *transl.* pravus. N. 12.83. (Hib. *giomh* «a lock of hair; a fault».)

जिह्मग (e praec. et ग iens) serpens. MAH. 982.

जिह्वा *f.* (fortasse forma redupl. a r. ह्वे vocare, v. Pott. p. 230.; sec. Wils. a r. लिह् lingere, mutato ल् in ज्, s. वा) lingua. H. 2.9. (Si जिह्वा descendit a लिह्, huc trahenda sint lith. *liez'uwis*, cf. *laiz'u* lingo, lat. *lingua*. Goth. *tuggô*, nostrum *Zunge* et hib. *teanga*, si huc pertinent, ita e जिह्वा explicari possunt, ut soni ज् = *dsch* solum prius elementum relictum sit; zend. 𐬵𐬌𐬰𐬬𐬀 *hizva* autem sibilantem solam, mutato *s* in *h*, servavit; v. gr. comp. 53.)

जीन *m.* (r. ज्या s. न v. gr. 608.) senex. AM.

जीमूत *m.* nubes. N. 12.57.

जीर्ण v. जृ·

जीव् 1. P. A. vivere. N. 11.17.: जीवत्व् असुखजीविकाम्; H. 1.39.: स जीवेत सुखं लोके· — न जीवितुम् mori. SA. 5.99.: पुत्र मातुः पितुर् वा 'पि यदि पश्यामि विप्रियम्। न जीविष्ये· — *Caus.* facere ut alqs reviviscat, vitam recipiat. MAH. 1.1994.: वृत्तम् जीवयामास; 1995.: पार्थिवञ् जीवयिष्यति· (*) —

(*) In recentioribus libris invenitur forma caus. anomala

Desid. जिजीविषामि. Bh. 2.6.: यान् एव हत्वा न जिजीविषामस् ते ऽवस्थिताः प्रमुखे. (Lith. *gywénu* vivo, *gywas* vivus, slav. ЖИВЪ *schiwŭ* vivo; goth. *qvivs* vivus, germ. vet. *queh*, anglo-sax. *cvic* vivus, mutato *v* in gutturalem, sicut in lat. *vic-si, vic-tum*, gr. comp. 19.; nostrum *queck* in *Quecksilber, er-quicke* recreo; lat. *vivo* e *guivo*, abjectâ gutturali, servato *v* euphonico, cui respondet β τοῦ βίος, βιόω, cf. ज्या nervus arcûs, cum quo convenit βιός; ζάω correptum esse videtur e ζιϝάω tanquam Denominativum, cui responderet scr. जीवयामि a जीव vita.)

c. अनु vivendo sequi *alqm.* Sa. 5.94.: जीवन्ताव् अनुजीवामि; Ragh. 19.15.: अन्वजीवद् अमरालकेश्वरौ (Ed. Calc. अत्यजीवद्; quod Schol. explicat per अतिक्रम्य जीवितवान् ततो ऽप्य् उत्कृष्टजीवित आसीत्.)

c. उप 1) obsequi, obedire *c. acc. pers.* Man. 9.105.: शेषास् तम् उपजीवेयुः; Mah. 2.1625.: बान्धवास् त्वो ऽपजीवन्तु सहस्राक्षम् इवा ऽमराः. *Pass.* Ram. III. 76. 58.: सुजीवं नित्यशस् तेन यः परैर् उपजीव्यते. 2) *c. acc. rei* exsequi, perficere, observare. Man. 10.74.: ते सम्यग् उपजीवेयुः षट् कर्माणि. 3) *c. ablat.* dependere *ab alquo.* Ram. III. 76.58.: तेन तु दुर्जीवं यः पराद् उपजीवति.

c. उप praef. प्रति reviviscere, vitam recipere. Mr. 122. 3. *infr.*: प्रत्युपजीविता ऽस्मि.

c. वि *id.* Mah. 1.2002.: द्विजप्रभावाद् राजेन्द्र व्यजीवत् स वनस्पतिः.

c. सम् *i. q. simpl.* N. 26.25.: सञ्जीव शरदां शतम्; Dr. 9.4.: पुनः सञ्जीवमानस्य. - *Caus.* facere ut alqs reviviscat, in vitam revocare. Ragh. 12.74.: सीताम् ... समजीवयत्. - *Desid. formae causalis* Mah. 1.2012.: सञ्जिजीवयिषु in vitam revocandi cupidus.

जीव (r. जीव् s. अ) 1) *Adj.* vivus. Dr. 7.20. 2) *Subst. m.* vita. (Lith. *gywas* vivus; goth. *qvivs*, Th. *qviva*, lat. *vivus*; gr. βί(ϝ)ος; hib. *beo* «living, alive».)

1. जीवन *n.* (r. जीव् s. अन) vita. Bh. 7.9.

2. जीवन (a जीवय् *Caus.* r. जीव्, s. अन) vivificus. A. 4. 51.

जीवल *m.* (r. जीव् s. अल) *n. pr.* N. 15.7.

जीविका *f.* (r. जीव् s. इक in *fem.*) vita. N. 11.17.

जीवित *n.* (r. जीव् s. त) vita. Dr. 9.11. Br. 1.27. (Lith. *gywatà*; slav. ЖИВОТ *schiwot*; lat. *vita* e *vivita.*)

जु 1. *P. A.* जवामि, जवे ire, festinare, v. जव. (Cf ज्यु, जु, lith. *z'áwu* venio fut. *z'u-su.*)

जुगुप्स् *Desid.* r. गुप् q. v.

जुगुप्सा *f.* (a praec. s. आ) vituperatio. Mr. 15.5.

जुङ्ग् 1. *P.* (त्यागे, scribitur जुग्, gr. 110[a]). videtur esse forma redupl. pro जङ्ग्, v. जङ्गम्) relinquere.

1. जुट् 6. *P.* (बन्धे) ligare.

2. जुड् 6. *P.* (गतौ) ire.

3. जुड् 10. *P.* (प्रेरणे *K.* नोदे *V.*; Caus. praecedentis) mittere.

जुत् 1. *A.* (भासने *K.* द्युत्याम् *V.*) lucere, fulgere; cf. ज्युत्, द्युत्, दिव्.

जुन् 6. *P.* (गतौ) ire.

1. जुष् 1. 10. *P.* जोषामि, जोषयामि (परितर्कणे *K.* तर्के तृप्तौ *V.*) investigare, exhilarare.

2. जुष् 6. *A.* (प्रीतिसेवनयोः *K.* मुदि सेवे *V.*) amare, desiderare; colere. Bh. 2.2.: अनार्यजुष्ट; N. 12.65.: आश्रममण्डलं नानामृगगणजुष्टम्; Mah. 1. 3569.: अमरराजजुष्टात् पुण्याल् लोकात् पतमानं ययातिं सम्प्रेक्ष्य. *In dial. Vêd.* benevole accipere. Ros. Rigv. Sp. 12.2.: जुषस्व गिरिम् मम; 13. not.: जुषस्व नः समिधम्. *Caus.* जोषयामि facere ut alqs colat, peragat. Bh. 3.26.: जोषयेत् सर्वकर्माणि. (Cf. zend. 𐬰𐬀𐬊𐬱𐬀 *zaós'a* voluntas gr. comp. 58.; hib. *gus* «a desire, inclination»; goth. *KUS* eligere, *kiusu, kaus, kusum,* nostrum *kiese,* lat. *gus-tus,* nisi hoc pertinet ad घस्; gr. γεύω, γεύομαι, v. Pott p. 277.)

जुह्वत् v. हु.

---

g'îvâpayâmi (Lass. XVIII. 6. 9. 14. 16.), cujus analogiam sequuntur Prâcritae formae ut *môâbêhi* (Ur. XX. 12.), quod sanscrite sonaret *môc'âpaya*; cf. Lass. Institut. linguae Prâcr. p. 360.

जूति *f.* (r. जु s. ति productâ radicis vocali) celeritas. Am.

जूर् 1. *P.* (जीर्णे *K.* ज्यानौ वधे *V.*) contritum esse, senescere, occidere, cf. जूर्व्, गूर्, जृ i. e. जर्, unde जूर्, mutato अ in ऊ.

जूर्ति *f.* (r. ज्वर् s. ति) febris. Am. (Hib. *gurt* «pain, trouble, fierceness».)

जूर्व् 1. *P.* (वधे) occidere. (Hib. *gearbaim* «I grieve, hurt, wound».)

जूष् 1. *P. A.* (हिंसायाम् *K.* वधे *V.*) laedere, occidere, cf. जष्, झष्, जस्, कष्, कूष्.

जृ 1. *P.* (न्यक्कारे) humilius, brevius reddere. (Cf. nostrum *kur-z*, scot. *gearr, goirid* brevis.)

जृभ् 1. *A.* जर्भे hiare, aperire, expandere, os diducere, oscitare; *v. sq.* et cf. जभ्, जम्भ्. (Germ. vet. *CHLUP* findere, *chliupu* findo, attenuato अ τοῦ जर्भ् in *u*; germ. med. *KLUB* hiare, separari; transfindere; nostrum *klaffe, Kluft*; huc etiam traxerim goth. *graba* fodio, nostrum *grabe*, gr. γράφω; hib. *grabhaim* «I carve, grave, insculp», *grafaim* «I write, inscribe, scrape, grub», *grafan* «a grubbing-ax».)

जृम्भ् 1. *A.* (scribitur जृभ्, gr. 110[a].) 1) *id.* H. 2. 6.: जृम्भमाण; *PAR.* Bhar. 3. 4.: तृष्णे जृम्भसि पापकर्मनिरते ना ऽद्या ऽपि सन्तुष्यसि. 2) laxare *arcum.* R. Schl. I. 75. 17.: तदा तु जृम्भितं शैवन् धनुर् ... हुङ्कारेण; 19.: जृम्भितन् तद् धनुर् दृष्ट्वा. *V.* जृभ्, जृम्भण.

c. उत् hiare, aperire, se expandere. Lass. 69. 5.: वसन्तः सन्ततो ऽजृम्भितानङ्गशृङ्गारः.

c. उत् praef. सम् conari, contendere. Bhar. 2. 6.: व्यालम् बालमृणालतन्तुभिर् असौ रोद्धुम् उज्जृम्भते.

c. वि hiare, se expandere; diffundi, dispergi. Ur. रजन्याम् विजृम्भते मदनबाधा; Ragh. 3. 19.: सुखश्रवा मङ्गलतूर्यनिस्वनाः ... व्यजृम्भन्त.

जृम्भण *n.* (r. जृम्भ् s. अन) actio aperiendi, expandendi, efflorescendi. Bhar. 1. 24.: मालती शिरसि जृम्भणोन्मुखी.

जृ 1. 4. 9. 10. *P.* जरामि, जीर्यामि (gr. 330.), जृणामि (gr. 385.), जारयामि. 1) conteri, consumi, confici, praesertim aetate. *K.*: जृणाति जरया जनः; *Part. pass.* जीर्ण senex, vetus, decrepitus. Bh. 2. 22.: वासांसि जीर्णानि; R. Schl. II. 2. 6.: जीर्णस्या ऽस्य शरीरस्य विश्रान्तिम् अभिरोचये. 2) concoquere, digerere. Hit. 5. 14.: अजीर्णे भोजनम् विषम्. - *Caus.* जरयामि *et* जारयामि concoquere, digerere. Mah. 1. 2240.: जरयामास तद् (विषम्) वीरः सहा ऽन्नेन. (V. जरत्, जरा, जरित et cf. कृ, जूर्, श्री, शिरि, चूर्ण्, गूर्, 2. कॄ, स्रृ; hib. *crionaim* «I dry, wither, fade, dwindle», *criona* «old, ancient, prudent, sage» = जीर्ण; v. जरत्; fortasse lat. *aeger* huc pertinet, ita ut *ae* sit praepositio, quam ad अधि q. v. vel अति retulerim, ejectâ consonante; slav. зрѣю *zrjejû* maturesco, russ. зерно *zerno* granum a conterendo dictum et formâ cum part. जीर्ण cohaerere videtur; lat. *grânum* fortasse per metathesin e *gârnum* = जीर्ण, quod ipsum e जार्ण, attenuato आ in ई, v. gr. 308., *Vocalismus* p. 214.; goth. *kaurn*, Th. *kaurna* pro *kurna* (gr. comp. 519.) e *karna*; nostrum *Korn*; lith. *girna* lapis molae manuariae, *girnôs* pl. mola manuaria; russ. жерновъ *schernov* lapis molaris; goth. *qvairnus* mola, germ. med. *quirn, kurn*, id.; cf. Pott. p. 228.)

जेतृ *m.* (r. जि s. तृ) victor. Am.

जेमन *n.* (r. जिम् edere s. अन) cibus, victus. Am. (Hib. *diamann* «food, sustenance», v. जम्.)

जेष् 1. *A.* (गतौ *K.* गत्याम् *V.*) ire.

जेह् 1. *A.* (यत्ने. Fortasse forma redupl. a r. हि, abjecto इ) operam dare, niti.

जै 1. *P.* (क्षये) perire; cf. क्षै.

जैत्र *Adj.* (*Fem.* त्री, ut videtur, a perdito primitivo जित्र, a r. जि s. त्र, sicut चित्र a चि) victor, victoriosus. Ragh. 4. 16. 12. 85.

ज्ञ (r. ज्ञा s. अ) sciens, noscens, *in fine compp.* N. 2. 17.

ज्ञप् *Haec a grammaticis tanquam radix proposita syllaba nil aliud est quam Caus. radicis* ज्ञा, *cujus Caus. vulgo sonat* ज्ञापय् (gr. 519.), *unde* ज्ञप् *correpto* आ *in* अ, *quam correptam formam ibi tantum adhibitam videmus, ubi*

suff. त *part. pass. proxime cum radice conjungitur, ita ut praeter* ज्ञापित *inveniatur* ज्ञप्त, *quae forma ejecto* इ *convenit cum* तप्त *pro* तापित. *v.* तप्. Exempla formae ज्ञप्त praef. आ et वि v. Dev. 6. 5.: तेना ’ज्ञप्त ab hoc jussus; Hit. 67. 19.: सर्वैः पशुभिर् मिलित्वा सिंहो विज्ञप्तः ab omnibus animalibus conjunctis leoni dictum est; Hit. ed. Ser. 87. 16.: गरुत्मता प्रभुर् भगवान् नारायणः ... विज्ञप्तः (ed. Bonn. विज्ञापितः).

ज्ञा 9. *P. A.* जानामि, जाने (gr. 386.). 1) scire, nosse, cognoscere, intelligere. N. 12. 13.: जानाति वार्ष्णेयः क्व नु राजा नलो गतः; Sa. 6. 35.: त्वम् अत्र हेतुञ् जानीषे; N. 20. 8.: सर्वः सर्वन् न जानीते सर्वज्ञो ना ’स्ति कश्चन. *C. accus. rei, de qua scimus.* N. 12. 14.: नै ’व जानाति नैषधम्; H. 1. 6.: तच्च पापन् न जानीमो यदि दग्धः पुरोचनः; *subintellecto verbo substantivo in constructionibus, quae latino Infin. cum accus. respondent*: N. 12. 77.: तस्य मान् तनयां सर्वे जानीत hujus me filiam *esse* cuncti scite; 17. 46.: यथा च वो न जानीयाद् ब्रुवतो मम शासनात् ne sciat, vos dicentes *esse* jussu meo. *C. nomin. participii pass. in* त, R. Schl. II. 7. 23.: न जानीषे तेनै ’वम् अतिसन्धिता nescis ab illo sic decepta (te deceptam esse). *Cum Infinit.*, Bh. 1. 39.: कथन् न ज्ञेयम् अस्माभिः पापाद् अस्मान् निवर्त्तितुम्. 2) sciscitari, percontari, exquirere. N. 17. 44.: स नलः सर्वथा ज्ञेयः कश्चा ’सौ क्व च वर्त्तते; II. 2. 11.: गच्छ जानीहि के न्व् एते शेरते वनम् आश्रिताः; Dr. 1. 14.: गच्छ जानीहि सौम्यै ’नाङ् कस्य वा ’त्र कुतो ऽपि वा; 1. 16. N. 22. 1. - *Caus.* ज्ञापयामि (gr. 519.) *part. pass.* ज्ञापित *et* ज्ञप्त (v. ज्ञप्) 1) facere ut alqs sciat, nunciare. Mah. 1. 5864. *c. gen. pers. et acc. rei*: ततस् ते ज्ञापयामासुर् धृतराष्ट्रस्य नागराः । पाण्डवान् अग्निना दग्धान्; 2. 558.: तम् ... अज्ञापयत् स्वम् प्रयोजनम्. 2) jubere. Hit. 98. 21.: यद् आज्ञापयति देवः. - *Desid.* ATM. sciendi, cognoscendi, sciscitandi, explorandi cupidum esse; explorare. N. 19. 12.: अश्वान् जिज्ञासमानो विचार्य च पुनः पुनः; R. Schl. II. 12. 15.: अथ जिज्ञाससे मान् त्वम् भरतस्य प्रियाप्रिये; Ragh. 2. 26.: आत्मानुचरस्य भावञ् जिज्ञासमाना; v. जिज्ञासा. (Lat. *GNA, GNO, gnâ-rus, (g)nosco, co-gnosco, i-gnôro*; fortasse *glôria* e *gnôria*, sicut *alius* = अन्य; gr. ΓΝΩ, *γνῶθι, ἔγνων, γνῶ-σις* etc., (*γ*)*νοέω*, (*γ*)*νοῦς* etc.; *γιγνώσκω* formâ convenit cum Desid. जिज्ञासे, ita lat. *nosco, co-gnosco*; etiam *διδάσκω* huc trahimus, mutatis gutturalibus in linguales, sicut in persico *dâ-nem* scio = जानामि; *δαῆναι* Denominativum esse videtur a ज्ञान, ejectis nasalibus; lat. *disco* correptum esse censeo e *didasco*, et *doceo* explicari possit e caus. ज्ञापयामि, mutatâ labiali in gutturalem; etiam *δίζημι* tanquam formam redupl. sensu desid. ad ज्ञा traxerim, mutatâ gutt. in *ζ*, quod in syllaba redupl. transiit in *δ*, v. Desid. जिज्ञास् explorare. Germ. vet. *CHNA* nosse, unde praet. *chnâta* et subst. *chnât* cognitio; angl. *I know*; goth. *kann* novi, germ. vet. *chan* id., pl. *chunnumês*, nostrum *kann, kenne,* quae aut ita explicari possunt, ut nasales finales origine ex intermedia syllaba *τοῦ* जा-ना-मि ortae sint, sicut in persico *dânem* scio, aut ita ut per metathesin e ज्ञा ortum sit *kann* (*), reduplicatâ nasali, nisi separandum est *kan-n* et altera nasalis ad radicem primitivam altera ad derivationem pertinet. Lith. *źinnaù* scio, *źinnê* scientia, *saźinnê* conscientia; quae duplice nasali cum germ. *cann* conveniunt; slav. ЗНАЮ *ζnajú* novi primitivam radicis formam accuratius servavit. Hib. *gnia* «knowledge», *gnic* id., *gno* «ingenious», *gnas* «custom, use».)

c. अनु 1) permittere. Mah. Exord. 136.: अन्वजानात् ततो द्यूतम्; N. 24. 5.: अन्वजानात् स पार्थिवः. 2) *frequentissime* dimittere, proficiscendi veniam dare. H. 1. 26.: अनुज्ञातः स गच्छे ’ति भ्रात्रा ज्येष्ठेन; Br. 2. 28.: अनुजानीहि माम् आर्य; A. 4. 54. N. 17. 19. 18. 5. 24. 4. - *Caus.* facere ut alqs permittat sive dimittat, veniam proficiscendi petere. Mah. 1. 2414.: स मातरम् अनुज्ञाप्य

(*) Respicias scr. *dʻmâ* flare, quod in specialibus tempp. transponitur in *dʻam*.

· तपस्य् एव मनो दधे· (Pottius apte, ut mihi videtur, confert gr. ἀνώγω; v. sq.)

c. अनु praef. अभि 1) mandare, jubere. IN. 4.14.: तत्र शक्राभ्यनुज्ञातः पादाव् अद्य प्रपद्यताम्; 5.49.: तव पित्रा ऽभ्यनुज्ञाताम् ··· यस्मान् मान् ना ऽभिनन्देथाः· 2) dimittere. IN. 5.29.: तव पित्रा ऽभ्यनुज्ञाता गताः स्वं स्वङ् गृहं सुराः - *Caus.* 35.: ज्ञामतुश्च यथाकामम् अनुज्ञाप्य परस्परम्·

c. अनु praef. सम् 1) permittere. N. 6.7.: अस्माभिः समनुज्ञाते दमयन्त्या नलो वृतः· 2) mandare, jubere. IN. 5.34.: ततो ऽहं समनुज्ञाता तेन पित्राच ते ऽनघ· 3) dimittere. SU. 2.2.: सुहृद्भिः समनुज्ञातौ·

c. अभि 1) *i. q. simpl.* N. 20.14.: अहं हि ना ऽभिजानामि भवेद् एवन् न वे 'ति वा; 21.21.: ना ऽभिजज्ञे स नृपतिर् दुहित्रर्थे समागतम्; N. 5.11.: ना ऽभ्यजानान् नलन् नृपम्; 13.73.: सैरन्ध्रीम् अभिजानीथ·

c. अभि praef. सम् agnoscere, cognoscere, *erkennen*. N. 23.24.: इन्द्रसेनां सह भ्रात्रा समभिज्ञाय·

c. अव spernere. BR. 2.19.: अवज्ञाताच लोकेषु; BH. 9.11.: अवजानन्ति माम् मूढा मानुषीन् तनुम् आश्रितम्·

c. आ percipere, cognoscere. IN. 3.1.: शक्रस्य मतम् आज्ञाय; H. 2.16.: भ्रातुर् वचनम् आज्ञाय· - *Caus.* jubere. IN. 5.20.: किम् आज्ञापयसि देवि· SU. 2.1.

c. आ praef. सम् *Caus.* jubere, *c. acc. pers. et loc. rei.* RAGH. 16.75.: समज्ञापयद् आशु सर्वान् आनायिनस् तद्विचये·

c. परि cognoscere, animadvertere, observare. HIT. 18.21.: व्यवहारम् परिज्ञाय वध्यः पूज्यो ऽथ वा भवेत्; 20.14.: तद् परिज्ञाय मार्जारः ··· पलायितः; MAN. 8.126.

c. प्र cognoscere, animadvertere, cernere, discernere. R. III. 52.33.: अहो तम इवे 'दं स्यान् न प्रज्ञायेत किञ्चन । राजा चेन् न भवेल् लोके; N. 17.3.: दमयन्त्या गतः सार्जन् (नलः) न प्राज्ञायत कर्हिचित्; BH. 11.31.: न प्रजानामि तव प्रवृत्तिम्; 18.31.: धर्मम् अधर्मञ्च ··· अयथावत् प्रजानाति· - स्त्रियम् प्रज्ञातुम् cum feminâ concumbere. MAH. 1.2471.: नच स्त्रियम् प्रजानाति कश्चिद् अप्राप्तयौवनः·

c. प्रति 1) *P.* consentire, assentire. N. 19.10.: प्रतिजानामि ते वाक्यङ् गमिष्यामि नराधिप; SU. 3.22.: स तथे 'ति प्रतिज्ञाय· 2) *P.* praestare *alqd.* spondere *de alqua re.* R. Schl. I. 55.13.: ब्रह्मन् न प्रतिजानीमो नास्तिको जायते जनः· 3) *A.* polliceri. A. 5.8.: प्रतिजानीष्व तङ् (गुर्वर्थम्) कर्तुम्; BH. 18.65.: माम् एवै 'ष्यसि सत्यन् ते प्रतिजाने; MAH. 1.7234.: प्रतिजज्ञेच राज्याय द्रुपदो वदताम् वरः; R. Schl. I. 1.61.: प्रतिज्ञातश्च रामेण तदा वालिवधम् प्रति· 4) *A.* confiteri. BH. 3.31.: कौन्तेय प्रतिजानीहि न मे भक्तः प्रणश्यति·

c. वि scire, cognoscere, intelligere, percipere, dignoscere. N. 12.75.124.: मानुषीम् माम् विजानीत; BH. 2.19.: य एनम् वेत्ति हन्तारं यश्चै 'नम् मन्यते हतम् । उभौ तौ न विजानीतः; 4.4.: कथम् एतद् विजानीयाम् «quomodo istud intelligam»; IN. 4.1.: पार्थस्य चक्षुर् उर्वश्यां सक्तम् विज्ञाय; N. 8.6.: विज्ञाय नलशासनम्; H. 1.3.: विज्ञाय निशि पन्थानम्; 6.: दिशश्च न विजानीमः· - *Caus.* facere ut sciat, cognoscat *alqs,* nuntiare. RAGH. 5.20.: समाप्तविद्येन मया महर्षिर् विज्ञापितो ऽभूद् गुरुदक्षिणायै; 14.60.

ज्ञाति *m.* (r. ज्ञा s. ति) cognatus, propinquus (*). H. 1.39.41. N. 9.35.16.37. (Goth. *knô-ds*, Th. *knô-di* f., genus.)

ज्ञान *n.* (r. ज्ञा s. अन) 1) scientia. N. 20.8. BH. 3.3.41.8.2. 2) mens, intellectus. N. 10.25. A. 8.16.

ज्ञानवत् (a praec. s. वत्) scientiâ praeditus. BH. 10.38.

ज्ञानिन् (a ज्ञान s. इन्) *id.* BH. 3.39.6.46.

ज्या 9. *P.* जिनामि, gr. 386. (जरायाम्) tabescere, senescere; cf. जै·

ज्या *f.* nervus arcûs. (Cf. gr. βιός, v. जीव्.)

ज्यायस् (gr. 251.) 1) natu major. 2) melior. BH. 3.1.8. 3) peregregius, optimus. RAGH. 18.33.

ज्यु 1. *A.* (गत्याम्) ire; cf. ज्रु, कु.

ज्युत् 1. *P. A.* lucere, fulgere. IN. 1.32.: ज्योतते पावकः -

---

(*) Wils.: *A distant Kinsman, one who does not participate in the oblations of food or water offered to deceased ancestors.*

Caus. In. 1. 30.: ज्योतयन् इव भास्करः. *Cf.* द्युत्, ज्युत्.

ज्येष्ठ (gr. 251.) 1) natu maximus. H. 1. 26. 2. 32. 2) optimus. R. Schl. I. 62. 2. (Hib. *gast* «an old woman»; *giostaire* «an active old man», *giostaireas* «old age».)

ज्यैष्ठ *m.* (a ज्येष्ठा constellatio quaedam s. अ) nomen mensis, Maius-Junius. Am.

ज्योतिस् *n.* (r. ज्युत् s. इस्) 1) lumen, splendor. Bh. 5. 24. 13. 17. 2) stella, sidus. Bh. 10. 21.

ज्योत्स्ना *f.* (ut videtur, a ज्योतिस् s. न in *fem.*, ejecto इ) lumen lunae. Sa. 5. 106.

ज्रि 1. *P.* (अभिभवे) superare, vincere; *cf.* जि.

ज्री 9. 1. 10. *P.* ज्रिणामि, ज्रयामि, ज्राययामि (ज्याने) senescere; *cf.* जॄ, ज्या.

ज्वर् 1. *P.* (रोगे) aegrotare, febrire. C'aur. 6.: दीर्घविरहज्वरिताङ्गयष्टिं; *ubi Schol.* ज्वरित *per* पीडित *explicat.* (V. जूर्त्ति, ज्वर et cf. जॄ, जूर्, lat. *ae-ger*, v. जॄ; hib. *gurt* «pain, trouble, fierceness», v. जूर्त्ति; fortasse huc pertinet nostrum *schwer*, germ. vet. *swâr* et *swâri* gravis, germ. med. *swâr*, *swære* gravis, molestus, tristis, aeger animi, mutatâ gutturali in sibilantem, vel abjectâ gutturali et deinde praefixo *s* euphonico, sicut nostrum *schwätze*, germ. med. *swaze* garrio cum वद् dicere cohaerere videtur; cf. germ. vet. *var-wâzu* maledico. Huc etiam referri possit nostrum *Qual, quälen*, mutato *r* in *l*.)

ज्वर *m.* (a praec. s. अ) aegritudo, *transl.* molestia, difficultas, labor, dolor. Br. 1. 15. N. 20. 39. Bh. 3. 30. Ragh. 8. 83.

ज्वल् 1. *P.* flammare, flagrare. In. 1. 6.: ज्वलितास्य; H. 4. 48.: रोषज्वलन्. - *Caus.* accendere. Sa. 5. 78.: ततो ऽग्निम् आनयित्वे 'ह ज्वालयिष्यामि पावकम्. (Hib. *guallaim* «I blacken, burn», *gual* «coal, coals, fire»; huc etiam nunc traxerim nostrum *Kohle*, germ. vet. *colo*, angl. *coal*, quae supra minus apte cum अङ्गार comparata sunt; fortasse lith. *swelù* amburo, ustulo, mutatâ gutturali in sibilantem; germ. vet. *wallu* ferveo, aestuo, bullio, *walm* fervor (aestatis), *wâli* tepor, abjectâ initiali gutturali, sicut in *warm*, v. घर्म; fortasse etiam lat. *bullio* huc pertinet, mutato *v* in *b*, sicut in *bis* = द्विस्.)

c. प्र *P. A. id.* In. 5. 26.: प्रजज्वलमानेषु अग्निषु; N. 23. 13.: अथ प्रज्वलितस् तत्र सहसा हव्यवाहनः; Dr. 6. 28.: क्रोधः प्रजज्वाल. - प्रज्वलित flammans. A. 13. 38. - *Caus.* accendere. Hit.: दीपम् प्रज्वालय.

c. वि praef. अभि *id.* Bh. 11. 28.: वक्त्राण्य् अभिविज्वलन्ति.

c. सम् *Caus.* accendere. Sa. 6. 25.: अग्निन् तत्र सञ्ज्वालय.

ज्वल (r. ज्वल् s. अ) flagrans. H. 2. 7. Bhar. 1. 95.

ज्वलन (r. ज्वल् s. अन) 1) *Adj.* flammans, flagrans. A. 10. 43. 2) *Subst. n.* flamma. Bh. 11. 29.

ज्वलानन (*bah.* e praec. et आनन *n.* vultus) flagrantem vultum habens. H. 2. 7.

ज्वलित (r. ज्वल s. त) 1) flagrans, flammans, v. ज्वल्. 2) *n.* splendor. Ragh. 8. 83. (Aut huc aut ad गौर flavus trahi posset nostrum *Gold*, ita ut aut a flavo colore aut a splendore dictum sit, servatâ initiali mediâ (gr. comp. 92.), quae in voce *Kohle* secundum generalem legem in tenuem se convertit; v. कनक a कन् splendere.)

ज्वलितास्य (*bah.* e praec. et आस्य vultus) flagrantem vultum habens. In. 1. 6.

ज्वाल *m.* (r. ज्वल् s. अ) flamma. Am.; *v. sq.* (Hib. *gual* m. «coal, coals, fire»; v. ज्वल्.)

ज्वाला *f.* (*Fem.* praec.) *id.* Ragh. 15. 16.

झ

झङ्कार *m.* (e sono झङ् et कार faciens, v. चीत्कार) sonus quidam lenis, susurrus, bombus; *e.c. apium* (v. Ur. 72. 2.). Bhar. 1.8.; Ur. 73.6.

झट् 1. *P.* (सङ्घाते *K.* संहतौ *V.*) *i.q.* जट्.

झटिति *Adv.* celeriter, subito. Bhar. 1.69.

झम् 1. *P.* edere; *v.* जम्.

झम्प *m.* saltus, *Sprung, a jump.* Hit. 63.15. (Cf. चुप्, क्षुप्, कम्प्, angl. *jump.*)

झर *m.* (ut videtur, a r. झॄ s. क्षर्) catarrhacta. Am.; *v.* निर्झर.

झर्च् 6. *P. i.q.* जर्च्.

झर्छ् 6. *P. id.*

झर्ज् 6. *P. id.*

झर्फ् 6. *P. id.*

झला *f.* 1) lux solis, lux splendida, splendor. 2) filia. Med. (Cf. ज्वल्, hib. *gal m.* «heat», *galla f.* «fairness, brightness, beauty», *gallad* «a lass, a young girl»; sic scr. युवन् a splendore dictum esse videtur, ita ut e द्यु-वन् mutilatum sit, cf. द्युवन् sol a दिव् splendere.)

झल्ल *m.* gladiator *«a prize fighter».* Mah. 2.102.

1\. झष् 1. *P. A.* (ग्रहे पिधाने) capere, tegere.

2\. झष् 1. *P.* (हिंसायाम् *K.* वधे *V.*) laedere, occidere; *cf.* कष्, कूष्, जष्, जूष्, क्षष्.

झष *m.* (ut videtur, a r. झष् capere, tegere) piscis. Bh. 10. 31. (Fortasse hib. *iasg* id. abjectâ consonante initiali; de *sg* = ष् v. Pictet p.65. Huc etiam referri potest lith. *žuwis* piscis, abjecto ष् et attenuato *a* in *u*, cui euphoniae causâ *w* additum sit.)

झिल्ली *f.* (a sono dictum) gryllus. (Cf. *gryllus*, nostrum *Grille.*)

झिल्लिका *f.* (a praec. s. क in *fem.*) *id.* N. 12.1.

झु 1. *A.* (गतौ *K.* गत्याम् *V.*) ire; *cf.* ज्रु, ज्यु, क्ष्यु.

झूष् 1. *P. i.q.* झष्.

झॄ 4. *P.* झीर्यामि (वयोहानौ *K.* ज्यानौ *V.*) senescere; *v.* जॄ.

ट

टङ्क् 10. *P.* (बन्धे, scribitur टक्, gr. 110[a]).) ligare.

टङ्क *m. n.* 1) scalprum. Ragh. 12.80. 2) pondus quoddam (Wils. *«equal to 4 mashas».*). Hit. 98.11.; Lass. 29.5.

टल् 1. *P.* (विक्लवे) commotum, perturbatum, perterritum esse; *v.* ट्वल्.

टिक् 1. *A.* (गत्याम्) ire; *cf.* टीक्, टौक्, ढौक्, तङ्क्, तङ्ग्, तिक्, तीक्, त्रङ्क्, त्रौक्, त्रङ्ग्, त्वङ्ग्, तक्ष्, त्वक्ष्, तञ्ज्.

टिट्टिभ *m.* avis quaedam (Wils. *«Parra jacana or goensis».*). Hit. 72.5.

टिट्टिभी *f.* (a praec. signo *fem.* ई) *Fem. praecedentis.* Hit. 72.7.

टिप् 10. *P.* (क्षेपे *K.* नुदि *V.*) conjicere, mittere; *cf.* डिप्, डिम्ब्, डम्ब्, दिम्भ्, दभ्, दम्भ्.

टीक् 1. *A.* (गत्याम्) ire; *v.* टिक्.

टौक् et ढौक् 1. *A.* ire, accedere, appropinquare. Bhat. 2.23.: कृतघातयत्ना यान्तं वने रात्रिचरी डुढौके; 14. 71.: डुढौकिरे पुनर् लङ्काम्; Sak. 63.14.: व्यवसितो वक्त्राण् ढौकते. (V. टिक् et cf. germ. vet. *TUH* aquam subire, nostrum *tauchen*; cf. Graff 5.367.).

ट्वल् 1. *P. i.q.* टल्.

ड

डप् 10. *P. A.* डापयामि, डापये (संहतौ) coacervare. *Cf.* डम्प्, डिप्, डिम्प्, डिम्भ्, डुम्भ्, दिम्प्, दिम्भ्.

डम्प् 10. *P. A.* (scribitur डप्; gr. 110[a].) *id.*

डम्ब् 10. *P.* (scribitur डब्, gr. 110[a].) *i. q.* टिप्.

c. वि imitari. Ragh. 4.17.: तम् ... ऋतुर् विडम्बयामास न पुनः प्राप तच्छ्रियम्; 13.29.; Bhar. 1.21.

डम्भ् 10. *P. A. i. q.* डप् (scribitur डभ्, gr. 110[a].).

डिण्डिम *m.* tympanum parvum. Hit. 58.21.

1. **डिप्** 4. 6. 10. *P.* डिप्यामि, डिपामि, डेपयामि (क्षेपे *K.* नुदि *V.*) conjicere, mittere; *v.* टिप्.

2. **डिप्** 10. *A.* (संहतौ) coacervare; *v.* डप्.

डिम्प् 10. *A.* (scribitur डिप्, gr. 110[a].) *id.*; *v.* डप्.

डिम्ब् 10. *P.* (क्षेपे *K.* नोदे *V.*; scribitur डिब्, gr. 110[a].) conjicere, mittere; v. टिप्.

डिम्भ् 10. *P. A.* (सङ्घाते *K.* सङ्घे *V.*; scribitur डिभ्, gr. 110[a].) coacervare; *v.* डप्.

डिम्भ *m.* pullus, catulus.

डी 1. et 4. *A.* डये, डीये volare.

c. उत् 4. *A.* उड्डीये (gr. 61.) evolare, alis se levare. Hit. 38.11.: उड्डीयमानः काको वृक्षम् आरूढः.

डीन *n.* (r. डी s. न) volatus.

डुम्भ् 10. *A.* (सङ्घाते *K.* सङ्घे *V.*; scribitur डुभ्, gr. 110[a].) coacervare; *v.* डप्.

ढ

ढक्का *f.* tympanum magnum.

ढोल *m. id.*

ढौक् 1. *A. v.* टौक्.

ण

De radicibus, quae apud grammaticos a linguali nasali ण् *incipiunt v. gr.* 109.

त

त v. तद्, gr. 267.

तंस् 1. et 10. *P.* (अलङ्कारे *K.* अलङ्कृतौ *V.*; scribitur तस्, gr. 110[a].) ornare; *v.* अवतंस. (Boruss. vet. *teisint* honorare, *teisi* honor.)

तक् 1. *P.* (सहनहासयोः *K.* सहने हासे *V.*) sustinere, perferre; ridere.

तक्ष् 1. et 5. *P.* 1) frangere, dissecare, findere. Mah. 3.1585.: शरैस् ततक्षाते परस्परम्; 4.1883.: अन्योन्यम् ततक्षुर् इषुभिः. 2) *in dial. Vêd.* facere, fabricari. Rigv. 32.2.: त्वष्टा ऽस्मै वज्रं स्वर्यम् ततक्ष «Tvashtris ei telum laude dignum paravit»; 20.2.; 52.7.; 61.6.; 111.1. (Lith. *taszau* dolo, ascio; russ. *tesatj* dolare; polon. *cieśla* faber lignarius, v. sq.; lat. *tig-num*, cf. Pott. I. 270.; boruss. vet. *tikint* facere, *tikinnimai* facimus, *teikusna* creatio, creatura; gr. ΤΕΚ, *τίκτω, τέκνον, τεύχω.*)

तक्षन् *m.* (r. तक्ष् s. अन्) faber lignarius, *v.* तक्ष्.

1. **तङ्क्** 1. *A.* (गतौ *K.* scribitur तक्, gr. 110[a].) ire. (V. टिक् et cf. hib. *teicheamh* «a going, passage», *tochamhlaim* «I march», *tochar* «a causeway, pavement», *toichim* «going, departing»; lith. *tekù* curro, *tákas* semita, *tekúnas* cursor; slav. *tekú* curro.)

2. **तङ्क्** 1. P. (कृच्छ्रजीवने K. दौःस्थ्ये V.; scribitur तक्, gr. 110[a].) in miseriâ vivere; *v.* आतङ्क.

तङ्ग् 1. P. (स्खलने K. कम्पे गतौ V.; scribitur तग्, gr. 110[a].) vacillare, ire. (V. टिक् et cf. hib. *tagaidh* «come ye on, advance», *tigim* «I come, go, consent».)

1. **तञ्च्** 1. P. (गतौ K. इतौ V.) ire.

2. **तञ्च्** 7. P. तनच्मि (सङ्कुचि) curvare, inflectere; *v. sq.*

तञ्ज् 7. P. तनज्मि (सङ्कोचे) *id.*

1. **तट्** 1. P. (उच्छ्राये K. उच्छ्रये V.) surgere; extollere, sublevare. (Fortasse lith. *tésiu* levo, erigo, mutato *t* in *s*.

2. **तट्** 10. P. ताटयामि (आहतौ) percutere, ferire; *cf.* तड्, तुड्, तुड्ड्.

तट *m. n.* (r. तट् surgere s. अ) 1) ripa. Hit. 126.9. 2) montis planities. Ur. 41.5. 3) clunis. In. 2.32.

तटिनी *f.* (a praec. s. इन् in *fem.*) fluvius.

तड् 10. P. pulsare, ferire, percutere, tundere. Man. 4.164.: शिष्यार्थन् ताडयेत् तु तौ; 8.299.: ताड्याः स्यू रज्वा; Mah. 1.2368.5302.: तम् यदा 'ताडयत्; Dr. 9. 3.: शिरो गृहीत्वा राजानं ताडयामास; A. 3.21.: अताडयं शरेणा 'थ तद् भूतम्; 27.: तानि चा 'स्य शरीराणि शरैर् अहम् अताडयम्. (V. तण्ड्, तुड्, तुण्ड्, तुड्ड् et cf. hib. *tathaim* «I kill, destroy», *tathog* «a clash, a slap».)

c. वि *i. q. simpl.* Mah. 1.8273.: देवान् व्यताडयेतां शरैः.

तडाग *n.* piscina, lacus. N. 12.8.; 13.2.

तडित् *f.* (r. तड् s. इत्) fulmen.

तडित्वत् (a praec. s. वत्) fulmine praeditus. Ur. 9.18.

तण्ड् 1. A. (scribitur तड्, gr. 110[a].) *i. q.* तड्.

तण्डुल *m.* (r. तण्ड् s. उल) frumenti granum, *praecipue oryzae.* Hit. 14.31.

1. **तत्** (Them. त, *Nom. m.* स, सो, सः, *f.* सा, *n.* तत्, v. gr. 267.) is, hic, ille; *repetitum,* hic et ille. Sa. 6.20.: तांस् तान् विगणयन्न् अर्थान्. — *Ad respondendum ad repetitum relativum* (यो यः quicunque) *etiam demonstrativum repetitur, e. c.* N. 5.12.: यं यं हि ददृशे तेषां तं तम् मेने नलं नृपम्; Bh. 3.21.: यद् यद् आचरति श्रेष्ठस् तत् तद् एवे 'तरो जनः. — Interdum ad orationis vim augendam in constructione cum aliis pronominibus ponitur, tam tertiae quam secundae vel primae personae; e. c. सा 'हं कमलगर्भाभम् अपश्यन्ती हृदि प्रियम्। न विन्दामि. *Interdum ad personam non separatim expressam, sed verbi terminatione indicatam refertur;* e. c. N. 12.85.: सा वनानि गिरींश्चे 'व ... विचरामि. *De adverbiali hujus pronominis usu v. p. 39. s. v.* इदम्. — *Interdum* तत् *in initio compositorum, quae cum alio antecedente vocabulo conjuncta sunt, redundat;* e. c. Lass. 32.12.: भर्तृतद्गतमानसा = भर्तृगतमानसा, *nam* तत् *h. l., ut recte observat Lassenius, nil aliud valet, quam* भर्तृ; v. तत्पर. (Lith. *tas* hic, *tà* haec; goth. *THA* (Them. articuli masc. et neut.), Nom. masc. *sa* = स, fem. *sô* = सा; gr. TO, TA, ὁ, ἁ, τό; slav. *TO, TA,* nom. *t'* hic, *ta* haec, *to* hoc; lat. *is-te, is-ta, is-tud, tam, tum, tunc.* Hib. *so* hic = स. *Sé* is, e r; *si* ea, s i e, et *ti* is, is qui ad स्य, त्य pertinere videntur; v. त्यत् et gramm. comp. §§. 343. sq. 353. sq.)

2. **तत्** (Acc. neut. praec.) 1) ideo. N. 17.43. 2) *in recentioribus scriptis sicut nostrum* so *ad particulam conditionalem respondet.* Lass. 43.8.

तत v. तन्.

ततस् *Adv.* (a stirpe त, gr. 267., s. तस्) 1) inde, ab hoc tempore. N. 20.34., *sequente* पश्चात् postea, H. 4.16. *Hinc frequentissime* tum, deinde. H. 4.26. N. 1.20. 2) *in constructione cum comparativo ablativi* तस्मात् *substantive positi locum tenet.* H. 1.37. Br. 1.8.18. 3) *cum vi accusat.* illuc. Br. 1.20. — *Post* इतस् *q. v. vel accusativi vel locativi vim habet,* illuc, illic. N. 10.4. Dr. 8.25. 4) *repetitum,* iterum iterumque. N. 11.19. 5) in apodosi respondet ad यदि. Lass. 45.2.77.14. (Gr. τόθεν, slav. *ot-tǔdǔ*; v. gr. comp. §. 421.)

तत्क्षणात् *Adv.* (e तत् et *ablat.* क्षणात्) eodem momento, statim. N. 23.21.

तत्त्व vel तत्व *n.* cf. gr. 633. (a pronom. *neut.* तत् id, hoc, illud, s. त्व) 1) veritas. Dr. 2.5. N. 16.38. Bh. 3.28. 2) natura, vera natura. N. 19.2.28. A. 4.37. Bh. 18.1.

तत्त्वतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) secundum veritatem, veram naturam; accurate, penitus. Bh. 4.9.

तत्पर (hunc, hanc, hoc, hos etc. tanquam praecipuum habens. *bah.* e तत् et पर *n.*, v. gr. §. 666.) plane addictus, plane deditus, *in fine compp. ubi* तत् *redundat, e.c.* N. 16.26.: ध्यानतत्पर = ध्यानपर meditationi addictus.

तत्परता *f.* (a praec. s. ता) *Abstractum praec.* Hit. 128.21.

तत्र (a stirpe pronominali त s. त्र) 1) ibi, hic, illic. In. 1.6. — *Pro locat.* तस्मिन्. Br. 1.22. (तत्र वासे i.e. तस्मिन् वासे in hac habitatione, *cf.* एकत्र). तत्र तत्र hic et illic, ubique. In. 2.31. Su. 1.33. N. 17.36. 2) illuc, in illum locum. H. 2.16. Br. 2.3. (Cf. goth. *thathrô* inde, v. gr. comp. §. 420.)

तत्रत्य (a praec. s. त्य) qui illic est, *dortig.* Hit. 88.12.

तत्रभवत् *m.* (e तत्र illic et भवत्) *in linguâ scenicâ* excellens, praeclarus, dominus, *de persona absente*, (ita अत्रभवत् de personâ praesente *«der Vortreffliche hier»*). Ur. 15.12. infr.

तत्रभवती *Fem. praec.* Ur. 15.11. infr.

तत्व v. तत्त्व.

तथा (e stirpe pronom. त, s. था) sic, ita. Dr. 4.1.; tam. H. 3.3. A. 7.13. — *Particula assentiendi* ita, vero, sane. H. 4.59. Su. 3.22. *Repetitum respondet ad* यथा यथा (quomodocunque). N. 8.14. — तथा ऽपि nihilominus, tamen. Hit. 11.5. 15.10.

तथ्य (a praec. s. य) *Adj.* verus. *Subst. n.* verum. N. 5.23.

तद् v. तत्.

तदनन्तर (*tatp.* e तत् et अनन्तर intervalli expers, proximus) ejus proximus. N. 22.16.

तदा *Adv.* (a stirpe pronom. त s. दा) illo tempore, tunc. H. 1.15. — *Respondet ad* यदा quando. Bh. 2.52. 4.7. Dr. 5.18. — *Saepe redundat, ubi in narrationibus eventus tempus definit, quod jam aliis temporis adverbiis sufficienter indicatum est.* H. 1.30. N. 20.3. — In *apodosi post* यदि *valet nostrum* so. Lass. 7.13.: यद्य् एषा मम भार्या भवति तदा जीवामि.

तदानीम् (v. gr. 652. s. दानीम् et cf. इदानीम्) tunc. Dr. 6.10.

तदीय (a तत् s. ईय, v. gr. 288.) 1) qui ejus, hujus, illius, eorum, earum est. Ragh. 2.28. 2) *i. q. primitivum* तत्, *e.c.* Ragh. 1.81.: सुतान् तदीयां सुरभेः कृत्वा प्रतिनिधिम् «filiam hanc»; P. 2.: तदीयम् अस्ति नो धनम्.

तद्वत् (e तत् hoc et वत् sicut) ita, sic. Lass. 24.7.

1. तन् 8. *P. A.* तनोमि, तन्वे extendere, expandere, facere, perficere, creare. Ragh. 3.25.: पितुर् मुदन् ततान; Nalod. 1.20.: गतिम् इह नलो ऽतनोद् यानेन (Schol. अकरोत्). — *Pass.* तन्ये et तायें (gr. 504.); *part. pass.* तत. Bh. 2.17. 8.22.: येन सर्वम् इदन् ततम्. (Gr. τάνυμαι, τείνω; lat. *tendo*, adjecto *d*, *tenuis*, *tener*; goth. *thanja* tendo; russ. *tonju* tenuo; lith. *tempju* tendo, adjecto *p*; hib. *tana* «thin, slender, lean», *tanaighim* «I make thin» = *Caus.* तानयामि; cambro-brit. *taenu* «to spread, to expand».)

c. अनु *i. q. simpl.* Mah. 3.12681.: धर्मम् एवा ऽनुतन्वती.

c. अव tegere. R. Schl. I. 17.14.: यानङ् कम्बलावततम्; II. 93.4.: अवतता वारणैर् भूः.

c. वि *i. q. simpl.* Nalod. 1.54.: व्यतनोत् सुरयोगम् (Schol. देवार्चनम् अकरोत्); Bhag. 4.32.: एवम् बहुविधा यज्ञा वितता ब्रह्मणो मुखे; Man. 3.28.: वितते यज्ञे.

c. सम् praef. अनु extendere, expandere. Bhag. 15.2.: अधश्च मूलान्य् अनुसन्ततानि.

2. तन् 1 et 10. *P.* तनामि, तानयामि (श्रद्धोपतापयोः *K.*) credere; vexare.

तनय *m.* (r. तन् s. अय, *cf.* सन्तान) filius. N. 13.34.

तनया *f.* (*fem.* praec.) filia. N. 12.12.

तनु (r. तन् s. उ) 1) *Adj.* (*fem.* तनु, तनू, तन्वी) tenuis. Dr. 7.7. 2) *Subst. f. n.* corpus. Dr. 6.20. In. 1.33. (Gr. τανυ in initio compp.; lat. *tenuis*, adjecto *i*, v. गुरु; germ.

vet. *dunni* — Them. *dunnja* — nostrum *dünn*; hib. *tana*; russ. *tonkii*; v. 1. तन्. Cum तनु corpus cf. slav. ТѢЛО *tjelo.*)

तनुत्र *n.* (e तनु et त्र servans, v. sq.) lorica, thorax.

तनुत्राण *n.* (e तनु corpus, et त्राण servans, a r. त्रै s. अन) lorica, thorax. A. 11. 4.

तनुस् *n.* (r. तन् s. उस्) corpus. (v. तनु sgn. 2.)

तनू *f.* (v. तनु) corpus.

तनूनप *n.* butirum purificatum.

तनूनपाद् *m.* (e praec. et अद् edens) ignis. Hit. 55. 10. (cf. हुतभुज्, हुताशन.)

तनूरुह *m. n.* (e तनू vel तनुस् secundum euph. r. 75. et रुह crescens, a r. रुह् s. अ) pilus corporis. N. 26. 32.

तन्ति *m.* (r. तन् s. ति) textor.

तन्तु *m.* (r. तन् s. तु) filum. Hit. 21. 20.

तन्तुक *m.* (a praec. s. क) *id.* Bhar. 1. 95.

तन्त्र् 10. *A.* (scribitur तन्त्र्, gr. 110[a]. sed videtur esse Denom. a तन्त्र, quod a तन् extendere) sustentare, *praesertim familiam.* Sak. 91. 13.: प्रजाः प्रजाः स्वा इव तन्त्रयित्वा.

तन्त्र (r. तन् s. त्र) I. *m.* textor (cf. तन्ति). II. *n.* 1) filum (cf. तन्तु). 2) sustentatio familiae. 3) nomen librorum, qui precum formulas mysticas et sacros ritus tractant.

तन्द्रा *f.* 1) lassitudo. N. 24. 53. 2) pigritia, segnitia.

तन्वङ्ग (*f.* ई, *BAH.* e तनु et अङ्ग corpus) tenue, gracile corpus habens. H. 2. 37.

तप् 1. *P.* calefacere, urere. A. 4. 47.: न तत्र सूर्यस् तपति; Bh. 11. 19.: पश्यामि त्वां स्वतेजसा विश्वम् इदन् तपन्तम्; Hit. 24. 6.: सुतप्तम् पानीयम्. — *Intrans.* ardere, uri. Mah. 1. 2037.: तपन्ति वह्नेः. — *Transl.* dolore afficere, vexare. H. 1. 23.: कारुण्येन मनस् तप्तम्; Br. 2. 31.: न मान् तप्स्यत्य् अशोचितम्; R. Schl. I. 8. 1.: सुतार्थन् तप्यमानस्य ना ऽऽसीद् वंशकरः सुतः. — *Intrans.* dolere, moerere. Br. 1. 32.: आत्मानम् अपि चो ऽत्सृज्य तप्स्यामि परलोकगः. — *Caus. vel cl.* 10. *P. A.* 1) calefacere, urere. Hit. 23. 22.: न हि तापयितुं शक्यं सागराम्भस् तृणोल्कया; Mah. 3. 14785.: तापयन् … रश्मिवान् इव तेजसा; — तप्त pro तापित splendens In. 1. 9. 2) cruciare, vexare. Mah. 1. 1571.: त्वन् तीव्रेण तपसा प्रजास् तापयसे; Gita-Gov. 11. 22.: तापितः कन्दर्पेण. 3) se ipsum castigare, corpus suum vexare. Mah. 3. 8199.: यः स्नातस् तापयेत् तत्र. — *Cl.* 4. *A. interdum P.* तप्ये, तप्यामि se ipsum castigare, corpus suum vexare. R. Schl. I. 57. 11.: पुत्रान् ददृशे तप्यमानान्. — *Plerumque adjecto substant.* तपस्, e. c. M. 4.: सा ऽतप्यत तपो घोरम्; Bh. 17. 5.: घोरन् तप्यन्ते ये तपो जनाः; Su. 1. 7.: तत्रा ऽग्रन् तेपतुम् तपः; Mah. 1. 4619.: तप्स्यावो विपुलन् तपः; 4781.: तप्स्ये महत् तपः. (Cf. lat. *tepeo*; gr. τέφρα, ΤΑΦ, θάπτω, quod primitive cremare significat; fortasse ἅπτω accendo e τάπτω, abjecto τ, vel primum mutato τ in σ, deinde in spir. asp.; russ. *tepl* calidus, *teplota* calor; hib. *tebhot* «intense heat»; german. vet. *damf.* Ad hanc radicem etiam traxerim lat. *tempus*, quod primitive fervidum anni tempus significaverit, deinde tempus in universum, sicut sanscr. वर्ष (pluvia) et अब्द (aquam dans) pro pluvio anni tempore annum ipsum significant. Quod ad suffixum attinet, *tempus* cum तपस् convenit.)

c. अनु *Pass.* uri, dolore affici, dolere, moerere. R. Schl. II. 42. 11.: स्पृष्ट्वा ऽग्निम् इव पाणिना । अन्वतप्यत धर्मात्मा पुत्रं सञ्चिन्त्य तापसम्; Mah. 3. 992.: यस् त्वाम् … वनम् प्रस्थाप्य ना ऽन्वतप्यत दुर्मतिः; 13720.: अनुतप्ये भृशन् तात तव घोरेण कर्मणा. — *Caus.* dolore afficere, moerorem afferre. Ragh. 8. 88.

c. अनु praef. प्रति *Pass.* dolore affici, poenitentiâ vexari. R. Schl. II. 12. 36.: यदि दत्त्वा वरौ राजन् पुनः प्रत्यनुतप्यसे.

c. अभि *i. q. simpl.* Ragh. 8. 43.: अभितप्तम् अयः calens ferrum; *transl.* R. Schl. II. 62. 5.: द्वाभ्याम् अपि महाराजः शोकाभ्याम् अभितप्यते (cf. Sl. 6.: दह्यमानस् तु शोकाभ्याम्).

c. उप *id.* R. Schl. II. 59. 9.: उपतप्तोदका नद्यः; Mah. 3. 71.: दुःखेन शरीरम् उपतप्यते. — *Caus. id.* Mah.

3.10708.: स समिद्धे महत्य् अग्नौ शरीरम् उपतापयन्·

c. उप praef. सम् *id.* MAH. 2.856.: मनः समुपतप्यते·

c. निस् (mutato स् in ष् et त् in ट्) exurere, comburere. MAH. 1. 8215.: दग्धैकदेशा बहवो निष्टप्तास् तथा ऽपरे·

c. परि urere, torrere. MAH. 1.4784.: सूर्येण स ह धर्मात्मा पर्यतप्यत भारत· — *Transl. Pass.* dolore affici, dolere, moerere. MAH. 1.1747.: पर्यतप्यत तत् पापङ् कृत्वा; 8441.: यदर्थम् परितप्यसे· — *Act. id.* R. Schl. II. 66.7.: रामं विवासितं सभार्यञ् जनको श्रुत्वा परितप्स्यत्य् अहम् इव· — *Caus.* dolore afficere. HIT. 103.8.: कं स्वीकृता न विपदः परितापयन्ति·

c. प्र 1) urere, comburere, exurere. BH. 11.30.: जगत् समग्रम् भासस् तवो ऽग्राः प्रतपन्ति; MAH. 3.13086.: पश्चिर् अर्यश्च सहितो भास्करः प्रतपिष्यति· 2) dolere, moerere. R. Schl. II. 12.1.: चिन्ताम् अभिसमापेदे मुहूर्तम् प्रतताप च· — *Caus.* calefacere, urere. SU. 1. 10.: तयोस् तपःप्रभावेन दीर्घकालम् प्रतापितः। धूमम् प्रमुमुचे विन्ध्यः·

c. सम् 1) urere. R. Schl. II. 85.17.: वनदाहाग्निसन्तप्तम् पादपम्; IN. 5.44.: हृच्छयेन सन्तप्तः· 2) *Pass.* dolore affici, moerere. SA. 5.83.: दिवा ऽपि मयि निष्क्रान्ते सन्तप्येते गुरू मम· — *Cl. 4. A.* se castigare, corpus sum vexare. MAH. 1.4639.: शतशृङ्गे महाराज तापसः समतप्यत· — *Caus.* 1) urere. R. Schl. II. 85. 17.: अन्तर्दाहेन दहनः सन्तापयति राघवम्· *Transl.* vexare, dolore afficere. HIT. 103. 7.: सन्तापयन्ति कम् अपथ्यभुजन् न रोगाः· 3) collustrare, illuminare. MAH. 3.11970.: ततः सन्तापिता लोका मत्प्रसूतेन तेजसा·

तप (r. तप् s. अ) urens, vexans, *in comp. cum* पर्, *v.* परन्तप qui hostem vexat.

तपस् *n.* (r. तप् s. अस्) 1) calor, fervor. Lass. 5.7.: ग्रीष्मे पञ्चतपा भूत्वा· 2) fervidum anni tempus. 3) nomen mensis. 4) corporis cruciatus; castimonia, devotio. IN. 5.43. N. 24.20. BHAG. 4.10.28. (Lat. *tempus*, v. r. तप्.)

तपस्य् *Denomin.* (a praec. s. य्, gr. 585.) se ipsum castigare, corpus suum vexare. M. 5. BH. 9.27.

तपस्य *Adj.* (a praec. s. अ, nisi a तपस् s. य) qui corpus suum vexat, qui vitam austeram, tormentuosam, castam agit. BH. 18.67.

तपस्विन् *Adj.* (a praec. s. विन्) *i. q. praec.* SU. 3.5. BH. 6.45. 7.9.

तपोधन (*BAH.* e तपस् et धन divitiae) castigationis, castimoniae, devotionis dives. SU. 2.15.

तम् 4. *P.* ताम्यामि dolore affici, moerere, languescere, tabescere, confici. R. Schl. II. 52.25.: ताम्यति शोकेन; 106.31.: भरतेन ताम्यता· — *Caus.* तमयामि vexare; MAH. Ros. पुनर् युद्धाय सङ्गम्य तमयन्तः परस्परम्· (Fortasse lat. *tabeo* huc pertinet, mutatâ nasali in mediam ejusdem organi, sicut in gr. βροτός, in lith. *dewyni* novem; russ. *tomlju* fatigo, vexo.)

c. आ *i. q. simpl.* R. Schl. II. 63.50. in *ATM.* तस्य त्व् आताम्यमानस्य तं वारणम् अहम् उद्धरम्·

c. नि *Part. pass.* नितान्त multus, immodicus, immoderatus. RAGH. 3.8 et 35. 14.43. UR. 24.4. 74.8. RITU-S. 1.5.

c. प्र *i. q. simpl.* R. Schl. II. 12.105.: प्रताम्य वा प्रज्वल वा प्रणश्य वा·

c. सम् *id.* GITA-GOV. 4.21.: चिन्तासु सन्ताम्यति·

तमस् *n.* (r. तम् s. अस्) caligo, obscuritas, tenebrae. SA. 5.76. (Lith. *tamsà* caligo, *tamsùs* obscurus; russ. *temnyĭ* obscurus, *temno-ta* caligo; hib. *teim* «dark, obscure», *teimhen* «darkness», *teimheal* «an eclipse, darkness»; germ. vet. *demar* crepusculum, mutato *s* in *r*, nisi *demar* pertinet ad तमिस्र; sax. vet. *thim* obscurus, attenuato *a* in *i*; anglo-sax. *dim* id.; lat. *tenebrae* ad तमिस्र vel तिमिर trahi posset, ita ut ortum sit e *tembrae*, inserto *b* euphonico, sicut in gr. μεσημβρία, ἀμβροσία; cf. Pott. 1.260.

तमस्विनी *f.* (a praec. s. विन् in *fem.*) nox. AM.

तमिस्र *n.* (a तमस् s. र attenuato penultimo अ in इ) *i. q.* तमस्· AM.

तमिस्रा *f.* (*fem.* praec.) nox obscura. AM.

तमोनुद् *m.* (e तमस् et नुद् mittens) 1) ignis. 2) sol. 3) luna. AM.

तमोमय (a तमस् s. मय) caliginosus, obscurus. SA. 6.43.

तम्ब् 1. *P.* (गतौ) ire, se movere; *cf.* तर्ब्.

तय् 1. *A.* (गतिरक्षयोः) ire, se movere; tueri, servare; *cf.* त्रै.

तरक्षु *m.* canis hyaena. AM.

तरङ्ग *m.* (r. तृ s. अङ्ग) fluctus, unda. AM.

तरङ्गिणी *f.* (a praec. s. इन् in *fem.*) flumen.

तरण *n.* (r. तृ s. अन) trajectio, trajectus. HIT. 75.4.

तरल (r. तृ s. अल) tremens, tremulus. SAK. 20.11.

तरस् *n.* (r. तृ s. अस्) velocitas. HEM.

तरस *n.* caro. AM.

तरस्विन् (a तरस् s. विन्) celer, velox. AM.

तरु *m.* (a r. तृ s. उ, nisi a तृह् crescere, sicut द्रुम q. v. a दृह् crescere, वृक्ष a वृह् *id.*) arbor.

तरुण (*fem.* -णा et -णी, r. तृ s. उन, v. तरु) 1) *Adj.* adolescens, juvenis. HIT. 28.11.: तरुणी भार्या — तरुणी *subst.* HIT. 5.15. (Germ. vet. *diorna* virgo, puella, famula; island. vet. *therna* famula, serva.)

तर्क् 10. *P.* 1) intueri, spectare. N. 11.36.: उर्ध्वपान् तर्कयामास 2) cogitare, considerare, reputare, perpendere, explorare. N. 16.9.: तां समीक्ष्य ... तर्कयामास भैमी ’ति; 5.14.: श्रुतानि देवलिङ्गानि तर्कयामास; 21.35.: एवन् तर्कयित्वा 3) putare. M. 1.6540.: स हि तान् तर्कयामास नृपतौ नृपतिः श्रियम्। पुनः सन्तर्कयामास रवेर् भ्रष्टाम् इव प्रभाम्. (Huc trahi posset goth. *thagkja* (= *thankja*) cogito, mutatis liquidis *r* et *n*, nisi litteris transpositis ortum est e चिन्त् q. v.; fortasse lith. *tikiu* credo e *tirkiu*.)

c. अनु *i. q. simpl.* IN. 1.9.: देवम् अन्वतर्कयत्.

c. प्र *id.* MAN. 1.5.12.29.: अवितर्क्यम् अविज्ञेयम्.

c. वि *id.* MAH. 1.3571.: किन्नु स्विद् एतत् पततो ’ति सर्वे वितर्कयन्तः परिमोहिताः स्मः.

c. सम् putare. MAH. 1.6540. (v. तर्क् sgn. 3.)

तर्ज् 1. *P.* 1) minari. RAM. II. 70.25.: तर्जद्भिर् इव वानरैः. 2) reprehendere, conviciari. BHATT. 14. 80.: तर्न् ततर्ज. — *Cl.* 10. *P. A.* 1) minari *c. acc. pers. et instr. rei* RAGH. 4.28.: अहितान् अनिलोद्धूतैस् तर्जयन् इव केतुभिः; 12.41.: अङ्कुशाकारया ’ङ्गुल्या ताव् अतर्जयत्; MAH. 4.567.: इति ब्रुवाणा वाक्यानि सा मान् नित्यम् अतर्जयत्. 2) reprehendere, conviciari. RAM. II. 58.24. परुषैर् वाक्यैस् तेन तर्जिता. (Fortasse huc pertinet germ. vet. *TRUG*, *DRUK*, *triugu*, *driuku* fallo.)

c. अभि 10. *A. i. q. simpl.* MAH. 3.11716.: अभितर्जयमानाश्च हवन्तश्च महारवान्.

c. सम् *id.* RAGH. 15.19.: इति सन्तर्ज्य शत्रुघ्नम्.

तर्जनी *f.* (r. तर्ज् s. अन adjecto fem. signo ई) digitus index. AM.

तर्ण *m.* vitulus. HEM.

तर्णक *m.* (a praec. s. क) *id.* AM.

तर्द् 1. *P.* ferire, occidere, vexare, offendere, laedere. (Cf. तृद्; goth. *us-THRUT* molestiam facere, *us-thriuta*, *us-thraut*, *us-thrutum*, attenuato *a* in *u*.)

तर्ब् 1. *P.* (गतौ) ire, se movere; *cf.* तम्ब्.

तर्मन् *n.* (r. तृ s. मन्) cacumen pali sacrificalis. AM. (Gr. τέρ-μα; lat. *ter-minus*; v. तृ.)

तर्ष *m.* (r. तृष् s. अ) sitis. AM. (v. तृष्.)

तर्हि (a stirpe pronom. त s. र्हि, v. कर्हि, एतर्हि) nunc, jam. HIT. 89.1. Lass. 9.3. 18.14. 32.18. 36.15. 44.7.

तल् 1. et 10. *P.* (प्रतिष्ठायाम् *K.* प्रतिष्ठितौ *V.*) condere. *K.*: तलति (तालयति) देवालयं राजा.

तल *n.* (r. तल् s. अ) 1) solum, fundus. (AM. = अधस्) *Loc.* तले sub. HIT. 58.15.: तरुतले; RITU-S. 1.13.: मयूरस्य तले; 18.: भोगिनः फणातपत्रस्य तले. 2) planta *pedis*. SU. 1.33. 3) palma *manus*. HIT. 36.4. A. 3.40. 4) superficies *rei, ut terrae*: IN. 5.57. SU. 4.19. H. 1.35. 38.; *rupis*: N. 12.12.; *domus*: N. 13.51. — नभस्तल (*Luftraum*) N. 2.30. (Hib. *talamh* «the world, the earth, land, ground, soil, a country, nation»; lat. *tellus*.).

तलत्र *n.* (e praec. et त्र servans, v. तनुत्र) tegumentum manuum. Dr. 5. 19. (Mah. 3. 15657.)

तलाङ्गुलि *f.* (e TATP. तल et अङ्गुलि) pedis digitus. In. 12.

तल्प *m. n.* lectus, cubile.

तष्टृ *m.* (r. तक्ष् s. तृ) faber lignarius.

तस् 4. P. (उत्क्षेपणे K. उत्क्षेपे V.) levare, allevare. K.: तस्यति मल्लो मल्लम्. *Cf.* दस्.

तस्कर *m.* fur. N. 12. 2.

तस्मात् *Adv.* (*Ablat.* pronom. तद्) eo, ideo, propterea. Br. 2. 21.

तात *m.* amicus, carus, dilectus (in *vocativo* solum invenitur). In. 5. 55. Br. 1. s. 3. 12. Bh. 6. 40. M. 18.

तादृश् *m. f. n.* (v. gr. 287.) talis. N. 1. 13. 13. 50. (v. sq.)

तादृश (*fem.* -शी, v. gr. 287.) *id.* (Prâkr. तारिस, dor. *τᾶλίκος*, slav. *tolik*, lat. *tâlis*; v. कीदृश et gr. comp. 415-419.)

ताप *m.* (r. तप् s. अ) calor, fervor, aestus; *transl.* dolor, moeror, sollicitudo. Dr. 5. 20. (V. तप्.)

तापस *m.* (a तपस् s. अ) qui corpus suum vexat, qui vitam austeram, tormentuosam, castam agit; asceticus. N. 12. 61. 62. 98.

तापसी *f.* (a praec. signo *fem.* ई) *fem. praec.* Ur. 84. 11.

तामर *n.* aqua.

तामरस *n.* (ut videtur, a praec. s. रस) nymphaea, lotus. Am.

ताम्बूल *n.* 1) nux areca. 2) piper betel.

ताम्र *n.* cuprum. Ram. I. 31. 50. — *Adj.* (*fem.* ताम्री) colore cuprino. In. 5. 12. N. 26. 17. (Hib. *umha* cuprum.)

ताय् 1. A. (सन्ताने पालने K. पालनसन्तत्योः V.) 1) servare, tueri (cf. तय् et त्रै unde त्राये servo, ex hoc vero ताये, ejecto र्, *ortum esse videtur*). 2) extendi (nihil aliud quam *Pass.* radicis तन्).

तारा *f.* (ut mihi videtur, e स्तारा q. v. abjecto स्) stella Su. 2. 25. In. 33. (V. स्तृ stella et cf. zend 𐬯𐬙𐬁𐬭𐬆 *stârĕ* pro 𐬯𐬙𐬁𐬭 *stâr*, v. gr. comp. 30.; gr. *ἀστήρ*, *ἄστρον*, praefixo *α*; goth. *stairnô fem.*; lat. *aster*, *astrum*, *stella*, quod e sterna ortum esse videtur, mutato *r* in *l*, cui se assimilaverit sequens. *n.*)

तारापति *m.* (e praec. et पति dominus) luna. Sa. 1. 19.

तारारूप (BAH. e तारा et रूप *n.* forma) stellae formam habens. In. 1. 33.

तारुण्य *n.* (a तरुण s. य) juventus, adolescentia. Am.

तार्क्ष्य *m.* cognomen *Garudi* (v. गरुड).

ताल *m.* (a तल s. अ) 1) palma manus. 2) plausus manuum, quo numerus musicus notatur. H. 2. 15. Lass. 39. 10. 3) genus palmae, borassus flabelliformis.

तालवृन्त *m.* (e praec. et वृन्त) flabellum. Sak. 57. 7.

तालवृन्तक *n.* (a praec. s. क) *id.* Am.

तालु *n.* palatum. Am.

1. तावत् (तावान्, तावती, तावत्, v. gr. 283.) 1) tantus, tam magnus. Sa. 5. 41. 2) tantum, tot. N. 20. 24. — *Neut.* तावत् *c. acc.* temporis: तावत् कालम् tantum temporis, tam diu. Sa. 6. 31. (Lat. *tantus* correptum e *tavantu-s*, adjecto *u*; de gr. *τόσος* v. gr. comp. 412.)

2. तावत् *Adv.* (neut. praec.) 1) nunc, hoc tempore. H. 4. 15. 53. N. 12. 41. Hit. 10. 17. — In apodosi post यावत्, *e. c.* Hit. 43.: यावद् एवा 'यं व्याधो वनान् न निःसरति तावन् मन्थरम् मोचयितुं यत्नः क्रियताम्; 43. 22.: प्रत्यावृत्य यावद् असौ लुब्धकस् तरुतलम् आयाति तावत् कूर्मम् अपश्यन् अचिन्तयत्. 2) tam diu. N. 5. 23. (Huc traxerim gr. *τῆμος*, mutato *v* in *μ* sicut e. c. in ΔΡΕΜΩ = द्रवामि, *t* in *ς* sicut in *τετυφός* e *τετυφοτ*, v. gr. comp. 352.)

1. तिक् 1. A. (गतौ K. गत्याम् V.) ire, se movere. *Cf.* तक्, तौक्, टिक्, टीक्, टौक्, ढौक्, त्रक्, त्रौक्, तग्, त्रग्.

2. तिक् 5. P. (जिघांसायाम् K. आस्कन्दे वधे V.) adoriri, oppugnare; occidere velle; laedere, occidere. *Cf.* तिग्.

तिग् 5. P. *id.*

तिग्म (r. तिज् s. म) calidus, fervidus, urens, acer. A. 7. 20. — *Subst. n.* calor. (Hib. *time* «heat, warmth».)

तिग्मांशु *m.* (e praec. et अंशु radius) sol.

तिङ्गुद *m.* nomen plantae. N. 12.3.

तिज् 1. *A.* (निशाने क्षमायाञ्च *K.* क्षान्तौ शिते *V.*) 1) acuere. 2) perferre, tolerare. — तिक्त 1) amarus. 2) suave olens. Megh. 20. — *Desid.* तितिक्ष् perferre, sustinere. Mah. 3.1393.: क्लेशांस् तितिक्षसे; Man 6.47.: अतिवादांस् तितिक्षेत; Bh. 2.14. — *Cl.* 10. *vel Caus.* *P.* तेजयामि acuere. (Lith. *tékinu* cote acuo, *tékēlis* cos magna; russ. *točú* cote acuo, *točilo* cos; gr. θήγω, fortasse etiam θιγγάνω, ἔθιγον; lat. *tango*; goth. *têka* tango; v. तेजस् splendor et cf. cambro-brit. *teg* «clear, fair; beautifull, pretty, bland».)

तितिक्षु (a *Desid.* तितिक्ष् v. तिज् s. उ) patiens. Am.

तित्तिरि *m.* perdrix, «*the francoline partridge*». Am.

तिथि *m.f.* dies lunaris. N. 5.1. Sa. 3.2.

तिन्दुक *m.* nomen arboris, Diospyros glutinosa. Lass. 52.

तिन्तिड *m.* nomen arboris, Tamarindus Indica. Am.

तिन्तिडा *f. id.*

तिप् 1. et 10. *A.* (क्षरणे *K.*) stillare. *K.*: तेपते जलङ्घटात्. *Cf.* तिम्.

तिम् 4. *P.* humidum esse, madefieri. Hit. Ser. 97.5.: वानरांस् तिम्यतः शीतार्त्तकम्पमानान् अवलोक्य. — तिमित humidus, madidus. Am. *Cf.* तिप्.

तिमि *m.* piscis fabulosus, qui centum *Yóǵanorum* longitudinem habere dicitur. A. 6.3.

तिमिङ्गिल *m.* ingens piscis fabulosus. A. 6.3.

तिमिर *n.* (ut videtur, e तमिर vel तमर, v. तमस्) obscuritas.

तिरश्च् v. तिर्यच्.

तिरस् (r. तॄ i.e. तर, तीर् s. अस्) 1) Praep. *in dialecto vêdica,* trans, per (v. Lass. p. 34.) *e.c.* तिरः पुरूचिद् अश्विना रजांसि ... इह यातम् «per tenebras multas huc venite, As'vini!» य ईङ्खयन्ति पर्वतान् तिरः समुद्रम् अर्णवम् «qui trans mare undosum nubes propellunt». 2) *Adv.* flexuose, tortuose. (Ad तिरस् trans, per, referri possunt lat. *trans*, goth. *thairh*, nostrum *dur-ch*, hib. *tar, tair* «beyond, over, across, through, above», *tri* «through, by»; lith. *tiës* e regione, ex adverso; zend. *tarô* trans (Burnouf Yaçna Note LXVI.) nititur formâ primitivâ तरस्. Ad तिरस् tortuose traxerim hib. *tar* «bad»; v. तॄ.)

तिरस्करिन् *m.* (r. कृ praef. तिरस् s. इन्) aulaeum. R. Schl. II. 15.20.

तिरस्करिणी *f.* (*fem.* praec.) 1) *i.q. praec.* 2) velum. Ur. 22.4. infr.

तिरस्कार *m.* (a squ. s. अ) convicium, maledictio, contumelia. Hit. 13.14. 114.20.

तिरस्कृ (r. कृ q.v. praef. तिरस्) 1) obtegere. Ragh. 16.20.: तिरस्क्रियन्ते कृमितन्तुजालैः ... गवाक्षाः; R. Schl. II. 12.89.: कालरात्रिर् मे नूनम् भार्यारूपतिरस्कृता त्वम् राजपुत्रि. 2) superare. Ragh. 3.8.: तदीयम् आनीलमुखं स्तनद्वयम्। तिरश्चकार ... मुक्तयोः पङ्कजकोशयोः श्रियम्; Hit. 81.8.: स तिरस्क्रियते ऽरिभिः. 3) conviciari, contumeliam dicere. Hit. 13.11.: तं सर्वे तिरस्कुर्वन्ति.

तिरोधा v. धा praef. तिरस्.

तिरोहित v. धा praef. तिरस्.

तिर्यक् *Adv.* (Acc. neut. sequentis) flexuose, tortuose, oblique, ex obliquo. Ur. 65.16.: तिर्यग् अवलोक्य.

तिर्यच् (e तिरि pro तिरस् et अच् pro अञ्च् ire, in casib. fortibus तिर्यञ्च्, in debilissimis तिरश्च्, quod e तिरस् et च् pro अच्; *Nom.m.* तिर्यङ्, *f.* तिरश्ची, *n.* तिर्यक्.) 1) *Adj.* curvus, flexuosus, tortuosus, obliquus. Megh. 52.58. 2) *Subst.m.* animal, quadrupes. Hit. 53.19.

1. **तिल्** 6. et 10. *P.* तिलामि, तेलयामि unctum, oleosum esse; *v.* तिल, तैल.

2. **तिल्** 1. *P.* (गतौ) ire, se movere (cf. तिल्ल्, तॄ i.e. तर, unde तिल् ortum esse videtur, attenuato अ in इ et mutato र in ल्).

तिल *m.* (r. 1. तिल् s. अ) 1) nomen plantae, cujus semen oleum praebet, Sesamum orientale. 2) nota, macula, quae sesami semini comparatur. Su. 3.18.

तिलक 1) *m.n.* macula in fronte, unguento aut terrâ coloratâ facta. Ragh. 9.40. 2) arbor quaedam. *ibd.*

तिलोत्तमा *f.* (e तिल et उत्तमा) n.pr. Su. 3.18.

तिल्ल् 1. P. (गतौ) ire, se movere; v. 2. तिल्.

तिसृ (*Nom.* तिस्रस्, ut videtur, forma reduplic. pro तितृ, mutato त् in स् sicut in pers. سه *sih*, tres, correptâ syllabâ त्रि in ऋ, sicut in तृतीय tertius.) *Fem.* τοῦ त्रि q. v.

तीक् 1. A. *i. q.* 1. तिक्.

तीक्ष्ण (r. तिज् s. स्न) calidus, acer, acutus. Su. 2. 9. H. 2. 7. 9.; N. 20. 30.

तीक्ष्णदंष्ट्र (BAH. e praec. et दंष्ट्रा *f.* dens) acutos dentes habens. H. 2. 7.

तीम् 4. P. *i. q.* तिम्.

तीर् 10. P. (समाप्तौ K. कर्मणां समाप्तौ V.; ut mihi videtur, *Denom.* a तीर, sicut idem valens पार् a पार) finire.

तीर *m.* (r. तृ i. e. तर्, तीर्, s. अ) ripa. M. 5.

तीर्ण v. तृ.

तीर्थ *m. n.* (r. तृ s. थ) 1) locus sacer, lavationi destinatus. Sa. 1. 38. 2. 2. 2) magister. Ragh. 17. 88.

तीव् 1. P. (स्थौल्ये) magnum, crassum, corpulentum, turgidum esse.

तीव्र (r. तीव् s. र) magnus, violentus, vehemens, acer. N. 11. 13.; 24. 8.: तीव्रशोक; M. 3.: तीव्रम् तपः; Su. 2. 7.: तीव्रविक्रम; Lass. 58. 17.: क्रोधतीव्रेण वह्निना.

1. **तु** 2. P. तौमि et तवीमि (Pan. VII. 3. 95.) crescere. Rig-V. 94. 2.: यस्मै त्वम् आयजसे ... स तूताव «cui tu sacra perficis, is crescit». (Cambro-brit. *tyv-u* crescere; pers. توان *tuvân* potestas, توانم *tuvânem* possum; zend. *tav* posse, v. gr. comp. §. 538.)

2. तु (fortasse a stirpe demonstrat. त, attenuato अ in उ, sicut in interrog. कु e क) 1) vero, autem. In. 3. 5. 4. 7. Br. 1. 17. 3. 18. N. 23. 9. 2) et, etiam. N. 25. 14. Br. 3. 22. A. 3. 23. Dr. 5. 17. 3) post pron. interrog. किम् valet nostrum *doch*. Br. 1. 7. 35. 13. 17. 4) in apodosi post चेत् valet nostrum *so*. Br. 2. 17.: तच् चेद् अहम् न दित्सेयम् ... प्रमथ्य 'नां हरेयम् तु. — *Enunciationem nunquam incipit.*

तुङ्ग (r. तुञ्ज् s. अ) 1) *Adj.* altus. Ragh. 6. 3. 2) *Subst. m.* arbor quaedam, Rottleria tinctoria. (Cf. lat. *turgeo*, liquidis *n* et *r* inter se mutatis, *tu-mulus, tu-mor, tumeo*; gr. τύ-λος; lith. *tunkù* pinguesco; russ. *tučnyĭ* pinguis, cf. Benfey II. 235. I. 591.; hib. *tonngo* «a billowy sea», *tonnghail, tonnta* «waved», *tonnaim* «I undulate, dip in water», nisi haec pertinent ad तरङ्ग fluctus.)

तुच्छ inanis, vacuus. Am. (Lith. *tuszčias* id.)

तुज् 1. P. (in dial. vêd. 6. P. A.) 1) ferire, vulnerare, occidere. Rig.-V. 61. 6.: वृत्रस्य मर्म तुजन् वज्रेण तुजता. 2) tremere. Rig.-V. 61. 14.: अस्य भिया द्यावाच भूमा तुजेते. 3) festinare, properare. Rig.-V. 3. 5. 61. 12.: तूतुजान properans.

1. **तुञ्ज्** 1. P. (हिंसाबलवेष्टनप्राणनेषु K. प्राणे बले V.; scribitur तुजि, gr. 110[a].) offendere, laedere, ferire, occidere; robustum esse; vestire; vivere (V. तुज्).

2. **तुञ्ज्** 10. P. (भाषार्थे; scribitur तुजि gr. 110[a].) loqui; superare, occidere, ferire.

तुट् 6. P. (कलहकर्मणि K. कलहे V.) rixari, altercari, contendere.

तुड् 1. 6. P. frangere, rumpere, lacerare, findere; occidere. *Cf.* तुण्ड्, तुद्.

तुड्ड् 1. P. (अनादरे) contemnere, spernere. *Cf.* तूड्, तोड्.

तुण् 6. P. (कौटिल्ये K. जैह्म्ये V.) curvum, inflexum esse.

तुण्ड् 1. A. (scribitur तुडि, gr. 110[a].) *id.*

तुण्ड *m.* rostrum. M. 1. 1474.

तुत्थ् 10. P. (स्तृतौ K.) sternere, obtegere.

तुद् 6. P. A. tundere, ferire, pungere. Bhatt. 14. 81.: तुतोद गदया 'रिम्; 15. 4.: अतौत्सुः शूलैः; Dr. 8. 52.: अश्वांस् तुदन्तौ; Mah. 3. 335.: प्रतोदेन तुद्यमानः; 2. 2530.: तुदसि मर्माणि वाक्शरैः. — *Part. pass.* तुन्न R. Schl. II. 14. 23.: तुन्न इव तीक्ष्णेन प्रतोदेनः. (Lat. *TUD, tundo*; goth. *STAUT, stauta*; nostrum *stoſse*, praefixo *s*; fortasse e सन्तुद्.)

c. आ *i. q. simpl.* Mah. 1. 195.: धनुःकोट्यातुद्य वीरम्.

c. वि *id.* Mah. 1. 3559.: वाक्कण्टकैर् वितुदन् मानुषान्.

तुन्द् 1. *P.* (चेष्टायाम् *K.*; scribitur तुद्, gr. 110[a].) se movere, ire; operam dare, anniti. *K.*: तुन्दति सुखाय. *Cf.* त्रन्द्.

c. नि discedere? Rig-V. 58. 1.: सहोजा अमृतो नितुन्दते «robore genitus immortalis discedit».

तुन्द *n.* venter. Am.

तुप् 1. 6. *P.* pulsare, ferire, occidere. (*Cf.* तुम्प्, तुफ्, तुम्फ्, तुम्ब्, तुभ्, त्रप्, त्रम्प्, त्रुफ्, त्रुम्फ्; gr. ΤΥΠ, τύπτω.)

तुफ् 6. *P.* *id.*

तुभ् 1. *A.* 4. et 9. *P.* तोभे, तुभ्यामि, तुभ्नामि. *id.*

तुमुल *Adj.* 1) turbatus, perturbatus, confusus. A. 6. 22. Ragh. 5. 49. (Schol. = सङ्कुल.) 2) tumultuosus. Bh. 1. 13. 19. A. 2. 2. (*Cf.* lat. *tumultus.*)

तुम्प् 1. *P.* et 10. *P.* (तुम्प् 10. scribitur तुप्, gr. 110[a].) *i. q.* तुप्.

तुम्फ् 6. *P.* *id.*

तुम्ब् 1. et 10. *P.* (अर्दने *K.* अर्दे *V.*; scribitur तुब्, gr. 110[a].) vexare. *Cf.* तुप्.

तुम्बुरु *m. nom. pr. Gandharvi.* In. 2. 28.

तुर् 3. *P.* तुतोर्मि properare (*v.* त्वर्, unde तुर् ejecto अ. *Cf.* द्रु).

तुरग *m.* (celeriter iens e तुर, quod seorsim non invenitur, et ग) equus. Ragh. 1. 42.

तुरङ्गम *m.* (e तुर *in acc.* et गम) *id.* A. 7. 11.

तुरासाह् *m.* (*Nom.* तुराषाट्, e तुरा i. q. त्वरा et साह् perferens a r. सह्) cognomen Indri. Ragh. 15. 40.

तुरीय (a चतुर्, abjectâ syllabâ initiali, s. ईय pro तीय, cf. द्वितीय, तृतीय) quartus.

तुर्य (e praec. ejecto ई) *id.*

तुर्व् 1. *P.* तूर्वामि (हिंसायाम् *K.* हिंसे *V.*) ferire, laedere, occidere; *cf.* थुर्व्, दुर्व्, धुर्व्, शूर्व्.

तुल् 1. et 10. *P.* tollere, sublevare. Ram. I. 54. 15.: धनुस् तोलयिष्यामि पाणिना. — *Part. pass.* तुलित sublevatus. Ragh. 4. 80.: पौलस्त्यतुलितस्या ऽद्रेः; 12. 89.: तुलितकैलाश. (Cf. दुल्, lat. *tollo, tuli*; gr. τλάω, τελάμων, τάλαντον (v. तुला); goth. *thula* tolero; nostrum *dulde*; lith. *turrù* habeo, *ap-turru* adipiscor.)

c. आ *id.* Ram I. 48. 42.: न शेकुर् आतोलयितुम्.

तुलय् (*Denom.* a तुला) ponderare. Mah. 3. 10583.: उत्कृत्य स्वयम् मांसन् तुलयामास कपोतेन समम्.

तुला *f.* (r. तुल् s. अ in *fem.*) 1) libra. Hit. 133. 1. 2) similitudo. Ragh. 5. 68.; *cum instr. ibd.* 8. 15.

तुल्य (a praec. s. य) aequalis, similis, *c. instr.* N. 4. 6. Dr. 6. 12.

तुष् 4. *P.* gaudere, contentum esse. Mah. 3. 1109.: तुष्य मा क्रुधः; 2. 149.: तुतोष पृथाम् प्राप्य; A. 4. 49.: नित्यन् तुष्टाश्च ते राजन् प्राणिनः सुरवेश्मनि. *C. instr.* Man. 12. 37.: येन तुष्यति चा ऽऽत्मा ऽस्य. *C. gen.* Mah. 1. 3017: कर्मसाक्षी क्षेत्रज्ञो यस्य तुष्यति, न तु तुष्यति यस्यै ऽष पुरुषस्य. *C. loc.* Hit. 40. 7.: यस्याम् भर्ता न तुष्यति. *C. acc.* Mah. 1. 4198.: न तुतोष पतिन् तदा. — *Caus.* exhilarare. N. 1. 7.: तं स भीमः ... तोषयामास ... सत्कारेण; Mah. 3. 9943.: तन् तोषय तपसा. (Cf. तृप्; lith. *tésziju* recreo, reficio.)

c. परि *i. q. simpl.* R. Schl. II. 2. 33.: उत्सवेषु परितुष्यति. — *Caus.* Sa. 3. 21.: भर्तारम् पर्यतोषयत्.

c. सम् *id.* Bh. 3. 17.: आत्मनि सन्तुष्टः; 12. 14. 19. — *Caus.* Mah. 3. 13685.: गुरुं सन्तोषयेत; Hit. 25. 16.: भोजनविशेषैर् वायसन् सन्तोष्य.

तुष *m.* folliculus, gluma *oryzae* etc. Dr. 6. 21. (*cf.* त्वच् tegere, त्वच् cutis, cortex.)

तुषार *m.* pruina, nix, gelu. Ragh. 9. 68. 14. 84.; R. Schl. I. 49. 17.

तुष्टि *f.* (r. तुष् s. ति) gaudium, satisfactio. In. 5. 13. Sa. 1. 7.

तुस् 1. *P.* (शब्दे *K.* ध्वाने *V.*) sonare. (Fortasse lat. *tus-sis* ex *tus-tis.*)

तुस्त *n.* pulvis. (Cf. angl. et anglo-sax. *dust.*)

तुह् 1. *P.* (अर्दने) vexare. *Cf.* 2. दुह्.

तुहिन *n.* pruina, nix, gelu. Am. (Hib. *deigh* «ice».)

तुहिनाद्रि *m.* (Schneeberg e praec. et अद्रि) *i.q.* हिमालय. Ragh. 8.53.

1. **तूण्** 10. *P.* (सङ्कोचे) curvare, inflectere.

2. **तूण्** 10. *A.* (पूरणे) implere.

तूण *m.* pharetra. Ragh. 7.54. (Slav. тоулъ *túl id.*, mutato *n* in *l*; v. अन्य = *alius* etc.)

तूणी *f.* (a praec. adjecto signo *fem.* ई) *id.* Ragh. 9.56.

तूणीर *m.* (a praec. s. ईर, vel र mutato अ finali in ई) *id.* Am.

तूर् 4. *A.* festinare. तूर्ण celer. तूर्णम् *Adv.* celeriter. H. 1.2.; 2.14.; 4.18. (*V.* तुर्, त्वर् et cf. cum तूर्ण hib. *tonn* «quick».)

तूर्ण v. तूर्.

तूर्य *n.* quodvis instrumentum musicale. A. 4.60.

तूल *m.n.* 1) morus Indica. 2) lana arborea. Mah. 1.6740.

तूष् 1. *P.* *i.q.* तुष्.

तूष्णीक (a तूष्णीम्, vel potius ab ejus themate तूष्णी, s. क) taciturnus. (Fortasse huc pertinet lith. *tykas* silens.)

तूष्णीम् *Adv.* (ut videtur, a perdito *part. pass.* तूष्ण, *fem.* तूष्णी, a r. तूष् s. न) tacite. Dr. 9.24. Bh. 2.9. (Russ. *tišinà* silentium, tranquillitas, *tíchii* silens, tranquillus; lith. *tylà* silentium, *tylù* sileo, quorum *l* ex *n* ortum esse videtur, ejecto *ś*; hib. *tosd* «silence, taciturnity, quietness», *tosdadh* «silencing, confutation», *tosdaighim* «I confute».)

1. **तृंह्** 6. *P.* (हिंसायाम् *K.* हिंसे *V.*) ferire, occidere, laedere.

2. **तृंह्** 1. *P.* (वृद्धौ *K.*; scribitur तृह्, gr. 110[a].) crescere. (*Cf.* दृंह्, दृह्, gr. ΤΡΙΧ, θρίξ, τέρχνος; *v.* Benfey 1.95.)

तृक्ष् 1. *P.* (गतौ *K.* इत्याम् *V.*) ire, se movere. (*Cf.* स्तृक्ष्, quod fortasse e सन्तृक्ष्; gr. τρέχω; goth. *thragja* curro, *treiha* urgeo, trudo; hib. *teilg* «go», *teilgin* «a shock, rencounter».)

तृण् 8. *P.* (अदने *K.* भक्षे *V.*) edere.

तृण *n.* (r. तृण् s. अ nisi, quod Benfeyus putat, तृण corruptum e तृह्ण, ita ut ad 2. तृंह् crescere pertineat) 1) gramen. 2) arundo? *v. sq.* Br. 3.23. N. 13.28. (Cum तृण e तर्ण cf. goth. *thaurnu-s* euphonice pro *thurnus* (gr. comp. 82.), utroque *a* attenuato in *u*; nostrum *Dorn*; russ. *tern* id.; hib. *dreas, dris* «a briar, bramble».)

तृणकेतु *m.* (e praec. et केतु vexillum) arundo Bambos. Wils.

तृतीय (a त्रि, correpto रि in ऋ, suff. तीय) tertius. (Zend. *thri-tya*; lith. *tré-czia-s* e *trétias*; lat. *ter-tius*; goth. *thri-dja* (Them. *thri-djan*); slav. *tre-tii*; scot. *tri-teamh*; hib. *triugha.*)

तृद् 7. *P. A.* ferire, occidere, destruere. Bhatt. 6.38.: भूतिन् तृणद्मि यक्षाणां छिनद्मी ’न्द्रस्य विक्रमम्. — *Quae gunam assumunt formae tam ad* तर्द् *quam ad* तृद् *referri possunt, e.c.* Bhatt. 14.108.: रथाश्वांश्च रिपोस् ततर्द शाखिना; 33.: रामश्च बहून् (राक्षसान्) ततर्द. (V. तर्द् et cf. तृह्, quod fortasse e तृध्.)

c. अनु *in dialecto Vêd.* findere, dividere. Rig.-V. 32.1.: अन्व् अपस् ततर्द (Rosenius vertit «aquas effudit»); Vv. 82.3. (v. Westerg.): अन्व् अपाङ् खान्य् अतृन्दम् ओजसा.

c. वि discindere, dirumpere, dilacerare. Bhatt. 16.15.: रणे कर्त्स्यति गात्राणि मर्माणि वितर्त्स्यति.

तृप् 1. *P.* exhilarare, satiare. — *Cl.* 4. *P. A.* 5. *P.* 6. *P.* 1) gaudere. Hit. 76.14.: को न तृप्यति वित्तेन. 2) satiari. Sa. 7.2.: ना ’तृप्यन् कथयन्तः पुनः पुनः; In. 2.26.: गुडाकेशम् प्रेक्षमाणाः ... नचा ’तृप्यत वृत्रहा; Mah. 3. 2247.: अतृप्यन् हतानाम् मांसशोणितैः *C. gen.* Hit. 66.8.: ना ’ग्निस् तृप्यति काष्ठानान् ना ’पगानाम् महोदधिः. — *Caus.* exhilarare, delectare, satiare. H. 2.12.: मानुष्यो गन्धो घ्राणान् तर्पयती ’व मे; N. 17.27.: अतर्पयत् सुदेवञ्च गोसहस्रेण; Mah. 1.6803.: तन् धनेन तर्पयामास; In. 1.21.: पितॄन् यथान्यायन् तर्पयित्वा; Mah. 1. 8126.: आज्यधाराभिस् तर्पयसे ऽनलम्. (Cf. तृम्प्, तृफ्, तृम्फ्; gr. τέρπω, τρέφω; boruss.vet. *en-terpo* prodest; lith. *tarpstu* incrementa capio, augesco, praet. *tarpau*; *tarpà* incrementum; huc etiam

traxerim nostrum *darbe, be-darf,* ita ut sensus primitivus in oppositum transierit; goth. *tharbs* egenus, *tharf* egeo, *thaurba* id.; russ. терплю *terplju* patior, tolero; fortasse lat. *sa-tur* e *sa-turp, san-turp* = सन्तर्प्, abjectâ radicis litterâ finali; itaque *sat* e *satur*, non vice versâ; hib. *tropadh* «heavy, weighty, grave», *trom* id. mutato *p* in nasalem ejusdem organi, nisi *trom* e *tromp*, inserto *m*, abjecto *p*, cf. तृम्प्; *tromaighim* = तर्पयामि «I aggravate, load, burden, make heavy», *tromaim* id.; *tormach* «increase, augmentation»; *torp* «bulk»; *tormad* «pregnant growing, big».)

c. परि *Caus.* saturare. MAH. 3. 8537.: देवा हविषा परितर्पिताः·

c. सम् saturari. RIG.-V. 110. 1.: स्वाहाकृतस्य सम् उ तृम्पुत «rite effusi *libaminis potu* nunc satiamini». — *Caus.* saturare, exhilarare, delectare, satiare. MAH. 1. 4470.: सुहृदः ... धनेन समतर्पयत्; RAGH. 13. 45.: सन्तर्प्य समिद्भिर् अग्निम्; MAH. 3. 946.: तान् मूलफलैः सन्तर्पयामास·

तृप्ति *f.* (r. तृप् s. ति) satietas. BH. 10. 18. (Gr. τέρψις.)

तृफ् 6. P. *i.q.* तृप्·

तृम्प् 6. P. satiari. RIG.-V. 23. 7.: सजूर्गणेन तृम्पतु; v. तृप्·

तृम्फ् 6. P. *i.q.* तृप्·

तृष् 4. P. sitire. तृषित sitiens. N. 11. 12. (तृष् e तर्ष्; cf. goth. *THARS* arefieri, *thairsa, thars, thaursum*; *thaursus* siccus, *thaursja* sitio, nostrum *Durs-t* sitis; lith. *tróksztu* sitio, praet. *trószkau*; *trószkulys* sitis; hib. *tart* (*tar-t*) «thirst, drought», *tart-mhar* «thirsty, dry»; gr. τέρσομαι; lat. *torreo* e *torseo, tos-tum* e *tors-tum.*)

तृष् *f.* (r. तृष्) sitis. RIT.-S. 1. 11.

तृषा *f.* (r. तृष् s. आ) *id.* N. 9. 27.

तृष्णा *f.* (r. तृष् s. ना in *fem.*, v. gr. 94[a].) *id.* H. 1. 19.

तृह् 6. P. 7. P. तृहामि, तृणेह्मि (v. gr. 380.) occidere. BHATT. 1. 19.: रक्षांसि तृणेढु; 17. 15.: अतृणेट् शत्रून्·

तॄ 1. P. *interdum* A. (*Praet. redupl.* ततार, तेरिम, gr. 448.; *part. pass.* तीर्ण) transgredi, trajicere. RAM. II. 53. 17.: तेरुर् इक्षुमतीं नदीम्; BH. 18. 58.: सर्वदुर्गाणि ... तरिष्यसि; R. Schl. I. 25. 16.: श्वस् तरिष्यामहे वयम्; BR. 3. 4.: तरध्वम् प्लववन् मया; NALOD. 3. 34.: स्वरोपशलाधिन् तरन्· प्रतिज्ञान् तर्तुम् fidem exsolvere, promissum servare. R. Schl. I. 68. 9. — *Caus.* (तारयामि) 1) facere ut alqs transgrediatur, trajicere, transvehere. MAH. 1. 5853.: तारयामास ... गङ्गान् नावा नरर्षभान्; 4230.: तार्यमाणा यमुनाम्· 2) servare, liberare, *facere ut alqs trajiciat periculum, infortunium, dolorem etc.* (cf. तर्तुम् आपदम् BR. 1. 34.) BR. 3. 4.: इह वा तारयेद् दुर्गाद् उत वा प्रेत्य तारयेत्; SA. 7. 15.: तारयिष्यति वः सर्वान्· (Vera radicis forma est तर्; cf. lat. *ter-minus*, v. gr. comp. 478., *trans, in-trare, penetrare, tero, ter-e-bra*; gr. τέρ-μα, τέρ-θρον, τερέω, τέρ-ε-τρον, τορεύω, τιτράω, τιτραίνω, τιτρώσκω; τέρας, quod naturam transgreditur, cf. अद्भुत; τηρέω = तारयामि; goth. *thair-kô* foramen, *thair-h* per, v. तिरस्; lith. *trinù* tero; slav. *trŭ* id.; hib. *tar, tair, tri*, v. तिरस् ex तरस्; *toir* «a pursuit, diligent search, pursuers, aid, help»; *tór* «a pursuer»; *tóramh* «pursuit»; *tóras* «a journey»; *teirin* «a descent» (v. तरण et तॄ praef. अव); *tearnadh* «descending», *tearanaim* «I descend»; *tarradh* «protection»; *tur* «a journey, a tour, a search»; *tarthaighim* «I assist, defend, protect»; *tarthadoir* «a saviour»; v. त्रै, त्रा· Mutato *r* in *l*: gr. τέλος, τέλλω, τηλοῦ; lat. *telum*, a penetrando dictum; lith. *til-tas* pons, *tolùs* longinquus, distans; v. तिल्·

c. अति *i.q. simpl.* BH. 13. 25.: अतितरन्ति मृत्युम्·

c. अति praef. वि *id.* BH. 2. 52.

c. अव descendere. IN. 2. 16.: अवतीर्य रथोत्तमात्; II. 3. 1. N. 21. 18. MAH. 3. 1889.: नरनारायणौ ... अवतीर्णौ पृथ्वीम्· — *Caus.* facere ut alqs descendat; demere, tollere, auferre. MAH. 3. 9917.: गङ्गाम् अवतारयामास; DR. 8. 33.: द्रौपदीम् अवतार्य (रथात्); MAH. 4. 164.: ज्यापाशान् धनुषस् तस्य भीमसेनो ऽवता-

रयत्· Avertere *oculos*. Ragh. 6.30.: अङ्गरागाद् अवतार्य चक्षुः·

c. उत् 1) transgredi, trajicere. N. 12.112.: उत्तरन्तन् (sic legendum pro उत्तरन् तन्) नदीं रम्याम्; Ragh. 12.71.: तेनो 'त्तीर्य पथा लङ्काम्· 2) egredi, emergere. Ragh. 2.17.: पल्वलोत्तीर्णवराहयूथ; Mah. 3.211.: जलाद् उत्तीर्य· — *Caus.* 1) servare. Mah. 8306.: उत्तारयति सन्तत्या दश पूर्वान् दशा 'परान्· 2) evomere. Man. 11.160.: अज्ञानभुक्तन् तू 'त्तार्यम्·

c. उत् praef. प्रति *c. ablat.* egredi; descendere. R. Schl. II. 103.31.: प्रत्युत्तीर्य नदीतटात्·

c. उत् praef. सम् 1) transgredi. Bhatt. 6.59.: समुत्तरन्ताव् अव्यग्रौ नदान्· 2) *c. ablat.* egredi. Mah. 1.3283.: जलात् समुत्तीर्य कन्याम् ताः·

c. निस् 1) transgredi. Ragh. 3.7.: निस्तीर्यच दोहदव्यथाम्; Hit. 68.4.: स निस्तरति दुर्गाणि· — *Caus.* servare, liberare. Man. 3.98.: निस्तारयति दुर्गाच्च महतश्चा 'पि किल्बिषात्·

c. प्र extendere, dilatare. Mah. 3.8149.: प्रतरेच्च कुलम् पुण्यम्; Rig.-V. 25.12.: प्र ण आयूंषि तारिषत् «nostras vitas longas faciat»; 33.13.: प्र स्वाम् मतिम् अतिरत् (= अतरत्)· — *Atm.* crescere. Rig.-V. 104.4.: प्र पूर्वाभिस् तिरते राष्टि शूरः «implentibus *eum aquis* crescit *et* splendet heros. — *Caus.* extendere. Mah. 3.8647.: एषा भागीरथी पुण्या ... प्रतार्यमाणा कूटेषु· 2) decipere. Mr. 161.10.: किम् माम् प्रतारयसि·

c. वि concedere, dare. N. 26.24.: स्वम् अंशम् वितरामि ते; 28.: यो मे वितरसि प्राणान्· Mah. 1.4498. A. 3.47.

c. सम् *i. q. simpl.* H. 1.14.: सन्तीर्य दुस्तारम् भुजप्रवैः; Man. 9.161.: सन्तरन् जलम्; Bh. 4.36. — *Caus.* 1) traducere. R. Schl. II. 89.8.: गङ्गाम् ... सन्तारयन्तु नः· 2) ferre, portare, vehere. Mah. 3.10857.: माद्रीनन्दनकाव् उभौ दुर्गे सन्तारयिष्यामि यत्रा 'शक्तौ भविष्यतः· 3) servare. Man. 9.139.: दौहित्रो ऽपि ह्य् अमुत्रै 'नं सन्तारयति·

तेजस् *n.* (r. तिज् s. अस्) 1) splendor. Bh. 7.9. Su. 4.24. 2) vis, robur. In. 4.8. N. 19.13. 3) semen virile. Ram. I. 31.18.42. (Hib. *teas* «warmth, fervor».)

तेजस्विन् (a praec. s. विन्) splendore, vi, robore praeditus. Su. 1.2. Bh. 10.36. N. 20.41.

तेजोमय (a तेजस् s. मय) splendidus. Su. 4.22. Bh. 11.47.

तेम *m.* (r. तिम् s. अ) humor, mador, vapor. Am.

तेव् 1. *A.* (देवने) ludere. *Cf.* दिव्·

तैल *n.* (a तिल s. अ) oleum sesami. Ragh. 8.38.

तोक *m.* proles. Am.

तोड् 1. *P. i. q.* तुड्·

तोत्र *n.* (pro तोत्त्र, r. तुद् s. त्र) baculus aculeatus, quo elephanti concitantur.

तोमर *m. n.* vectis ferreus. Dr. 8.6.

तोय *n.* aqua. Ragh. 8.94. (Slav. *taja-ti* liquare.)

तोयद *m.* (aquam dans, e praec. et द dans) nubes. Ragh. 6.65.

तोयधर *m.* (aquam tenens, e तोय aqua et धर tenens) nubes.

तोरण *m. n.* (ab intrando dictum, r. तुर् s. अन) porta; arcus portae ornamentis instructus. N. 5.3. Ragh. 1.41. 7.4. (Cf. द्वार् et rad. त्वर्.)

तोलन *n.* (r. तुल् s. अन) levatio. R. Schl. I. 66.19.

तोष *m.* (r. तुष् s. अ) gaudium. Hit. 74.5.

त्यक्त v. त्यज्·

त्यज् 1. *P. interdum A.* deserere, relinquere. N. 9.31.: नचा 'हन् त्यक्तुकामस् त्वाम्; 33.: न तु मान् त्यक्तुम् अर्हसि; *ibd.*: मान् त्यजेथाः; Bh. 4.9.: त्यक्त्वा देहम् पुनर्जन्म नै 'ति· Renuntiare, cedere, dimittere, abjicere. Br. 3.15.: त्यक्तव्याम् माञ्च सन्त्यजः; N. 2.17.: त्यक्तजीवितयोधिनः; Bh. 1.9.: शूरा मदर्थे त्यक्तजीविताः· (Hib. *treigim* «I leave, forsake», *treigthe* «forsaken» = त्यक्त; *treigean* subst. «leaving, forsaking, abandonment» = त्यजन; *treigtheoir* «a deserter, forsaker» = त्यक्तृ, *acc.* त्यक्तारम्, mutatis semivocalibus *y* et *r*, v. gr. comp. 20.)

c. परि *i. q. simpl.* H. 1.3.: नावम् परित्यज्य; Br. 1.27.28.

c. सम् *id.* Br. 3. 15.: त्यक्ताव्याम् मा च सन्त्यज·

त्यत् (ut mihi videtur, e stirpe demonstrat. त, abjecto अ, et relat. य, *Nom. m.* स्य:, स्य, *f.* स्या, *n.* त्यत्) is, hic, ille, *in dial. Vêd.* (Huc trahimus germ. vet. *dër* e *diar*, f. *diu*, acc. *dia* = त्याम्, N. pl. m. *die* = त्ये, f. *dio* = त्यास्, n. *diu* = त्यानि, v. gr. comp. 355. 356.; ad स्या pertinet germ. vet. *siu*, acc. *sia*; de nostro *dieser* (*dieser*) v. gr. comp. 357.; de lith. et slav. *szis*, *sj* hic = स्य:, *szi*, *si* haec = स्या v. gr. comp. 358.)

त्याग *m.* (r. त्यज् s. अ) 1) relictio, renuntiatio. Br. 1. 33. Bh. 12. 11. 18. 1. 2. 4. 2) actio dandi, donandi, largiendi. Ragh. 1. 7. 22. Hit. 34. 14.

त्यागिता *f.* (a sq. s. ता) munificentia. Hit. 24. 21.

त्यागिन् (a त्याग s. इन्) munificus.

त्रस् 1. et 10. *P.* (भाषार्थे *K.* भासि *V.*) loqui; lucere.

त्राख् 1. *P.* ire; *v. sq.*

त्रङ्क् 1. *A.* (गतौ; scribitur त्रक्, gr. $110^{a)}$.) ire; *cf.* तङ्क्, तिक्, तीक्, त्रीक्, त्रङ्ख्, त्रिङ्ख्, त्रङ्ग्·

त्रङ्ख् 1. *P.* (scribitur त्राख्, gr. $110^{a)}$.) *id.*

त्रङ्ग् 1. *P.* (scribitur त्रग्) *id.* (Hib. *tairgim* «I escape, get away»; *tairgeadh* «a going, passing».)

त्रन्द् 1. *P.* (scribitur त्रद्, gr. $110^{a)}$.) *i. q.* तुन्द्, *quod e* त्रन्द् *ortum esse videtur ejecto* र् *et attenuato* अ *in* उ.

त्रप् 1. *A.* pudere, *praesertim c. praef.* अप. (Fortasse primitive convertere, converti; cf. gr. *τρέπω*, *ἐντρέπω* pudore afficio; lith. *trópiju* ico; slav. *trepet* tremor; lat. *trepido*.)

c. अप *i. q. simpl.* Mah. 3. 110.: येना 'पत्रपते साधुर् असाधुस् तेन तुष्यति; 5. 262.: क्रूरेण ना 'पत्रपसे कथं शक्रे 'ह कर्मणा· (Cf. gr. *ἀποτρέπω*.)

c. अप praef. वि *id.* Mah. 2. 1433.: विभीषकाभिर् बह्वीभिर् भीषयन् सर्वपार्थिवान् न व्यपत्रपसे कस्मात्; R. Schl. II. 37. 10.: सा व्यपत्रपमाने 'व· — Par. ibd. II. 57. 28.: अद्ये 'मम् अनयङ् कृत्वा व्यपत्रपसि राघव; *c. gen.* Mah. 1. 4585.: व्यपत्रपन् मनुष्याणाम्·

त्रप *m.* (r. त्रप् s. अ) pudor. Am.

त्रपु *n.* stannum. Hit. 55. 21. R. Schl. I. 38. 20.

त्रय *n.* (a त्रि s. अ, ut द्वय par, a द्वि) trium numerus, trinitas, *τριάς*. Bh. 11. 20. 43.

त्रयी *f.* (a praec. signo *fem.* ई) tres *Vêdi*, (*Ric'*, *Yag'us* et *Sâman*). Bh. 9. 21.

त्रयोदश (*f.* ई, gr. 259.) decimus tertius.

त्रयोदशन् (*Comp. anom. pro* त्रिदशन्; e त्रयस्, *Nom. pl. m.* τοῦ त्रि, et दशन्, v. gr. 254.) tredecim. (Lat. *tredecim*, lith. *trylika* e *trydika*, v. gr. comp. 319. annot.)

त्रस् 1. et 4. *P.* 1) tremere; *praesertim timore.* Mah. 3. 3080.: भयात् त्रस्यसि; Dev. 9. 21.: तै: शब्दैर् असुरास् त्रेसु:· — त्रस्त tremens. Mah. 3. 841.: गन्धर्वाणाम् भयत्रस्ता:· 2) timere *c. ablat. vel gen.* Bhatt. 15. 58.: राक्षसस्य ना 'त्रासीत्· — *Caus.* terrere. A. 9. 22.: त्रासयन् रथघोषेण निवातकवचस्त्रिय:; *ibd.* 24.; Dr. 5. 10. (Russ. *trjasu* quasso, agito = Caus. त्रासयामि, *trjasu-sj* tremo; lett. *trîfseht* tremere; gr. *τρέ-(σ)ω*, *τρέ-μω*; lat. *tris-tis* = त्रस्त, *tre-mo*, *terreo* ex *terseo* pro *treseo* = *Caus.* त्रासयामि, v. gr. comp. $109^{a)}$. 6.; hib. *tor* «fear, dread».)

c. वि *i. q. simpl.* R. Schl. II. 103. 41.: वराहमृगाश्च … वित्रेसु:; A. 6. 13.: वित्रेसुश्च विलिल्युश्च भूतानि· वित्रस्त perterritus. H. 3. 3. Su. 1. 14. — *Caus.* terrere. Man. 7. 196.: वित्रासयेत्; N. 16. 15.: वित्रासितविहङ्गम·

c. सम् *id.* सन्त्रस्त perterritus. N. 11. 1. 13. 19. A. 8. 16.

त्रस (r. त्रस् s. अ) mobilis. M. 29.

त्रा 2. *P.* (in imperat. supponitur radici त्रै, a qua त्रा in formis generalibus distingui nequit; a grammaticis त्रा in radices non receptum est) servare, liberare. Br. 3. 3.: त्राहि सर्वम् मये 'कया; Su. 1. 15.: त्राही 'ति प्रचुक्रुशु:; Mah. 3. 15931.: ततो नस् त्रातु भगवान्· (*V.* त्रै.)

1. त्राण v. त्रै.

2. त्राण *n.* (r. त्रै s. अन) 1) servatio, tutela. Dev. 11. 47.; Ragh. 15. 3. 2) lorica. A. 6. 14. (cf. तनुत्राण); शिरस्त्राण galea. Ragh. 4. 64. (Hib. *troiath* «a helmet».)

त्रातृ *m.* (r. त्रै s. तृ) servator. MAH. 3. 15931.

त्रास *m.* (r. त्रस् s. अ) metus, terror. RAGH. 9. 58.

त्रि (*N. m.* त्रयस्, *f.* तिस्रस् pro तिसरस् a stirpe तिसृ, *n.* त्रीणि) tres. (Gr. lat. lith. slav. hib. *TRI*, nom. m. f.: gr. *τρεῖς*, lat. *tres*, lith. *trys*, hib. *tri*, slav. masc. ТРЇЕ, fem. ТРИ *tri*; goth. *THRI*, nom. m. f. *threis*. Ad fem. तिस्रस् referuntur hib. vet. *teora*, cambro-brit. fem. *tair*, armor. *teir*; v. Pictet p. 145., gr. comp. §. 310.)

त्रिंशत् (ut mihi videtur, pro त्रिदशत् mutatâ mediâ in nasalem, sicut vice versâ lith. et slav. *d* vocum *dewyni, dewjatj* novem ortum est ex *n*; v. gramm. comp. 317.) triginta. (Lat. *triginta*, gr. *τριάκοντα*, hib. *triochat.*)

त्रिक *n.* spinae pars inferior. RAGH. 6. 16.

त्रिगर्त *m.* nomen regionis (Wils.: *A country in the north-west division of India, apparently part of Lahore.*) DR. 2. 7.

त्रिङ्ख् 1. *P.* (scribitur त्रिख्, gr. 110[a].) ire; *v.* त्रङ्क्.

त्रितय *n.* (e त्रि s. तय) trium numerus, trinitas. BR. 2. 21. (Hib. *treidhe* «three things, three parts».)

त्रिदश *m. pl.* (ut mihi videtur, a त्रयोदशन् tredecim, quod pro त्रिदशन्) Dii, exceptis Brahmâ, Vischnu et Sivo. N. 4. 31.; Lass. 15. 8.

त्रिदशत्व *n.* (a praec. s. त्व) divinitas. RAGH. 16. 30.

त्रिदशालय (e त्रिदश et आलय domus, habitatio) 1) *TATP.* deorum habitatio. IN. 5. 36. 2) *BAH.* deorum habitationem habens i. e. Deus. IN. 1. 12.

त्रिदिव *n.* (*DVIGU.* gr. 674. e त्रि et दिव coelum, tres coeli) *Indri* coelum. IN. 4. 6. *cf.* त्रिपिष्टप.

त्रिधा (e त्रि s. धा) trifariam. BH. 18. 19. (Gr. *τρίχα*, dor. *τρίχθα*; v. gr. comp. 325.)

त्रिनेत्र *m.* (tres oculos habens, *BAH.* e त्रि et नेत्र oculus) cognomen *Sivi.*

त्रिपथ *n.* (*DVIGU.* e त्रि et पथ) trivium. HEM.

त्रिपथगा *f.* (e praec. et ग iens *in fem.*) nomen Gangis. UP. 28.

त्रिपिष्टप *n.* (*DVIGU.* gr. 674. e त्रि et पिष्टप mundus, tres mundi) *Indri* coelum, *v.* त्रिदिव.

त्रिपुर (e त्रि et पुर *n.* urbs) 1) *n.* nomen regionis (Wils.: *the modern Tipperah*). 2) *m.* nomen unius *Asurorum, Tripuri* regis.

त्रिपुरघ्न *m.* (e praec. et घ्न q. v. occidens) cognomen *Sivi.*

त्रिरात्र *n.* (*DVIGU*, gr. 674., e त्रि et रात्र pro रात्रि, gr. 681.) tres noctes. N. 9. 7. 10.

त्रिविक्रम *m.* (*BAH.* e त्रि et विक्रम passus) nomen Vischnûs. AM.

त्रिविष्टप *n.* (e त्रि et विष्टप i. q. पिष्टप) i. q. त्रिपिष्टप. RAGH. 6. 78.

त्रियामा *f.* (*BAH.* e त्रि et याम vigilia) nox. UP. 57.

त्रिस् (a त्रि s. स्) ter. (Gr. *τρίς*, lat. *ter.*)

त्रुट् 4. et 6. *P.* 10. *A.* (छेदने *K.* छिदि *V.*) findi, rumpi. HIT. 15. 10.: यावन् मे दन्ता न त्रुट्यन्ति तावद् भवतः पाशाञ् छिनद्मि; BHAR. 1. 95.: अनङ्गकलह-क्रीडात्रुटत्तन्तुकम् मुक्ताजालम्. (Cf. gr. *τρύω.*)

त्रुटि *f.* (r. त्रुट् s. इ) parvum momentum. MAH. 1. 1292.

त्रुटी *f. id.*

त्रुप् 1. *P.* (वधे) ferire, occidere. (V. तुप् et cf. gr. ΤΡΥΦ, *θρύπτω, τρύφος*, lith. *truppù* frior, minutatim conteror, *truppinu* frio, *trumpa-s* brevis, *trumpinu* in brevius contraho.

त्रुफ् 1. *P. id.*

त्रुम्प् 1. *P. id.*

त्रुम्फ् 1. *P. id.*

त्रै 1. *A.* (ortum esse videtur ex तार्य् i. e. तृ in formâ caus.) servare, liberare. MAN. 9. 138.: नरकात् त्रायते पितरं सुतः; R. Schl. I. 62. 12.: त्रायसे ऽन्यसुतान्. *Pass.* BH. 2. 40.: त्रायते महतो भयात्. Se servare. N. 13. 16.: त्रायध्वन् धावत. — *Part. pass.* त्रात et त्राण. (V. त्रा et तृ in form. caus.)

c. परि *i. q. simpl.* BR. 3. 6.: तान् स्वयं वै परित्रास्ये.

c. सम् *id.* MAH. 1. 6819.: सन्त्रातुम् अर्हसि.

त्रैगुण्य *n.* (a त्रिगुण *n.* tres qualitates, gr. 674., s. य) *Abstractum vocis* त्रिगुण. BH. 2. 45.

त्रैलोक्य *n.* (e त्रिलोकी tres mundi - gr. 674. - s. य) tres mundi. Su. 1.7.24. 4.1. N. 13.16.

त्रैविद्य (a त्रिविद्य *n.* - gr. 674. - tres scientiae, tres libri sacri - *Vêdi* - s. य) trium *Vêdorum* peritus. Bh. 9.20.

त्रोटक *n.* (r. त्रुट् s. अक) genus fabulae (Wils. «*a minor drama, such as the Vikramôrvasi*»).

त्रौक् 1. *A.* (गतौ *K.* गत्याम् *V.*) ire; *v.* ढौक्, टौक्.

त्र्यक्ष *m.* (tres oculos habens e त्रि et अक्ष) nomen *Sivi.* Mah. 1.7315.

त्र्यम्बक *m.* (e त्रि et अम्बक) *id.* A. 3.50.

1. त्वक्ष् 1. *P.* *i.q.* तक्ष्.

2. त्वक्ष् 1. *P.* (त्वचो ग्रहे) cutem accipere. *Cf.* त्वच्.

त्वच् 6. *P.* (संवरणे *K.* वृत्याम् *V.*) tegere. (Fortasse huc pertinent lat. *tego*, mutatâ tenui in mediam; german. vet. *dekiu*; lith. *dengiù*; v. Graff. 5.99.)

त्वच् *f.* (a praec.) 1) cutis. Ragh. 3.26. 2) cortex.

त्वच *n.* (r. त्वच् s. अ) *id.*

त्वञ्च् 1. *P.* (गतौ *K.* इतौ *V.*) ire; *v.* तञ्च्, ढौक्.

त्वत् *Ablat. sg. pron. 2dae pers., qui in initio compp. thematis vice fungitur; v. gr. 265. et 679.*

त्वत्तस् (a praec. s. तस्) *i.q.* त्वत्.

त्वद्गुणाकृष्टचित्त *Adj.* (*bah.* e *tatp.* त्वद्गुण - त्वत् + गुण tui virtutes - et *bah.* आकृष्टचित्त, आकृष्ट + चित्त, attractam mentem habens) tuis virtutibus attractam mentem habens. In. 5.35.

त्वम् (gr. 265.) tu. (Lat. *tu*, lith. *tù*, gen. *tawês*, hib. *tu*, goth. *thu*, slav. *ty*, gr. *τοὺν*, *τύ*, *σύ*.)

त्वर् 1. *A. interdum P.* festinare. H. 4.47.: त्वरस्व भीम; N. 20.17.: त्वरते भवान्; In. 5.52. H. 2.16.: त्वरमाण; Sa. 1.33.: भर्तुर् अन्वेषणे त्वर; Mah. 1.7539.: द्रष्टुन् तान् त्वरन्ति. — त्वरित festinans. N. 2.26. 23.21. — *Caus.* त्वरयामि incitare. R. Schl. II. 64.63.: दूता वैवस्वतस्ये 'ति कौशल्ये त्वरयन्ति माम्; N. 19.12.: स त्वर्यमाणो बहुशः. (V. तुर्, तूर्, तृ, i.e. तर्, et cf. slav. *tvorjû* facio, *tvarj* creatura, ratione habitâ, radicem चर् q.v. et ire et facere significare; hib. *tuairim* «I go round, encompass, draw a circle».)

त्वरा *f.* (r. त्वर् s. आ) festinatio.

त्वष्टृ *m.* (r. त्वक्ष् s. तृ) 1) faber lignarius. 2) Vis'vakarmanus, deorum artifex. Ragh. 6.32. (v. तष्टृ).

1. त्विष् 1. *P. A.* 1) lucere, splendere. Bhatt. 14.70.: तित्विषुः; Rig-V. 52.6.: तित्विषे. 2) *in dial. Vêd.* collustrare, ornare. Rig-V. 102.7.: अमात्रन् त्वा धिषणा तित्विषे मही «immensum te hymnus ornavit magnus».)

2. त्विष् *f.* (a praec.) splendor, lumen. Ragh. 3.15. 4.75.; *v.* त्विषाम्पति.

त्विषा *f.* (r. त्विष् s. आ) *id.*

त्विषाम्पति *m.* (luminum dominus e त्विष् *in gen. pl.* et पति) sol. Am.

त्सर् 1. *P.* (छद्मगतौ) clam, occulto ire. (*Cf.* सृ *i.e.* सर्.) c. अव *in dial. Vêd.* aufugere. Rig-V. 71.5.: अवत्सरत् पृशायः «aufugit pugnax *hostis*».

थ

थुड् 6. *P.* (संवृतौ) tegere, operire. (Cambro-brit. *tuzaw* id.)

थुर्व् 1. *P.* (हिंसायाम् *K.* वधे *V.*) laedere, ferire, occidere. (*Cf.* तुर्व्, दुर्व्, धुर्व्, जुर्व्.)

द

द (r. दा s. अ) dans, *in fine compp. ut* जलद.

1. दंश् 1. *P.* (in tempp. special. nasalem ejicit) mordere. N. 14.12.: अदशद् दशने पदे; R. Schl. I. 45.20.: ददंशुर् दशनैः; Sak. 133.8.: बिम्बाधरन् दशसि चेद् भ्रमर

प्रियायाः; Mah. 1.518.: नागेन्द्र अदशयत. — *Part. pass.* दष्ट N. 14.12. (gr. 615.). — *Caus.* Mah. 1.2243.: सर्पैर् एनम् अदंशयत्. (Cf. दंस्, gr. *δάκνω*, fortasse *δασύς*; v. दंशित, दंश् praef. सम्; goth. *tahja* lacero; lat. *lacero,* mutato *d* in *l*, *densus*; cambro-brit. *danhezu* mordere; hib. *dan-t* «a morsel, portion, share»; russ. *desnà* gingiva; v. दंष्ट्रा.)

c. वि mordere, edere. Mah. 1.3362.: विदशन्त्यः फलानि.

c. सम् collidere *dentes, labra,* arcte adjungere, applicare. M. 2.1485.: दन्तान् सन्दशतस् तस्य; Dr. 7.9.: सन्दष्टौष्ठ; Ragh. 16.65.: सन्दष्टवस्त्रेष्व् अबलानितम्बेषु.

2. दंश् 10. *A.* (दंशने *K.* दर्शदंशने *V.* scribitur दश्, gr. 110[a].) mordere; videre (दंश् videre ortum esse censeo e दर्श् - v. दृश् - mutato *r* in *ṅ*; sic. Prâcr. *Caus.* दंसेमि = दर्शयामि).

3. दंश् 10. *P.* (भाषार्थे *K.* त्विषि *V.*; scribitur दश्, gr. 110[a].) loqui; splendere.

दंश *m.* (r. दंश् s. अ) 1) morsus, actio mordendi. 2) vespa, asilus. Ragh. 2.5. 3) lorica.

दंशन *n.* (r. दंश् s. अन) lorica. Mah. 1.564.

दंशित (a दंश s. इत) 1) loricatus. A. 6.14. 10.19. (Dr. 6.19. (lege दंशनानि pro दंशितानि.)

दंष्ट्रा *f.* (r. दंश् s. त्र *in fem.*) dens magnus, prominens, exstans. H. 2.3.9. (Russ. *desnà* gingiva radice cum hoc vocabulo convenit, nisi cum दन्त cohaeret, ita ut *s* ex *t* ortum sit.)

दंष्ट्राकरालवदन (*bah.* e दंष्ट्राकराल - v. कराल - et वदन os, vultus) exsertis dentibus os habens. H. 2.3.

दंष्ट्रिन् (a दंष्ट्रा s. इन्) *Adj.* exstantes dentes habens. *Subst. m.* aper. N. 14.18.

1. दंस् 10. *A.* (scribitur दस्, gr. 110[a].) *i. q.* 2. दंश्.

2. दंस् 10. *P.* (scribitur दस्) *i. q.* 3. दंश्.

दंह् 10. *P.* (दीप्तौ दाहे, scribitur दह्, gr. 110[a].) lucere, urere. (V. दह्, unde दंह् insertâ nasali.)

1. दक्ष् 1. *A.* (वृद्धौ *K.* स्यन्दे वृद्धौ *V.*) crescere; se movere. (Huc trahi posset goth. *THIH* crescere - nostrum *ge-deihen* - nisi pertinet ad तृंह्.)

2. दक्ष् 1. *A.* (हिंसायाम् *K.* हन्त्यर्थे *V.*) laedere, ferire, occidere.

दक्ष (ut videtur, a r. दक्ष् s. अ) 1) aptus, idoneus, habilis, dexter. Bhar. 1.58. N. 11.5. 2) rectus, probus, honestus. Bh. 12.16. Sa. 1.3. (Primitive dexter, v. दक्षिण.)

दक्षिण (v. gr. 279.; ut videtur, a r. दक्ष् s. इन्) 1) dexter. Su. 4.12. 2) meridionalis, *quia meridionalis plaga ei qui ad orientem se convertit, a dexterâ est.* H. 1.3. Su. 3.25. 3) humanus, urbanus, comis. Ur. 33.9. infr., v. दाक्षिण्य.

दक्षिणेन *Adv.* ad meridiem. Su. 3.23. (Gr. *δεξιός*, *δεξι-τερός*; lat. *dex-ter*, *dex-timus*; hib. *deas* dexter, meridionalis; lith. *désziné* f. dextera manus = दक्षिणा; goth. *taihsvô* f. id.; germ. vet. *zeso* dexter, *zesawa* subst. f. dextera manus; fortasse russ. **ЮГЪ** *jug* merdionalis plaga; **ЮЖНЫЙ** *juschnyĭ* meridionalis, abjecto *d*, sicut lat. *Jupiter, Jovis* e *Diupiter, Diovis*, gr. comp. 122.)

1. दक्षिणा *f.* (*fem.* praec.) 1) meridionalis plaga. Dr. 3.7. 2) merces, pretium *educationis*; Ragh. 5.20.; *peracti sacrificii,* Bh. 17.13. Ragh. 4.86. *in fine compp.*

2. दक्षिणा *Adv.* (a दक्षिण s. आ) meridiem versus.

दक्षिणापथ *m.* (e praec. et पथ via *in fine compp.*) meridionalis regio Indiae. N. 9.23.

दक्षिणावत् (a दक्षिणा s. वत्) pretio sacrificali praeditus. N. 12.45.

दग्ध v. दह्.

दघ् 5. *P.* (घातने) ferire, occidere; *cf.* तिघ्.

दङ्घ् 1. *P.* (scribitur दघ्, gr. 110[a].) *id.*

दण्ड् 10. *P.* (ut videtur, *Denom.* a दण्ड, quod fortasse ipsum a दम् s. ड, nisi a तड्, mutato त् in ड्; cf. Lass.) percutere, punire. N. 13.69. Ragh. 1.25.

दण्ड *m.* (v. praec.) 1) baculus, sceptrum; poena. N. 4.10. Dr. 6.20. 2) plantae caulis. Ragh. 16.46.

दण्डगौरी *f.* (e praec. et गौरी) *n. pr. Apsarasae.* In. 2.29.

दण्डधारण *n.* (TATP. e दण्ड baculus et धारण actio ferendi) supplicium. N.6.6.

दण्डाधिपति *m.* (e दण्ड et अधिपति) judex. Up.56.

दत् *m.* (in fine compp. tantum usurpari videtur, e.c. सुदत् pulchros dentes habens, in declinatione analogiam *part. praes.* sequitur; itaque *nom.* दन्, *acc.* दन्तम्; fortasse primitive e d e n s, ita ut mutilatum sit ex अदत् a r. अद्) dens. (Gr. ΟΔΟΝΤ; lat. *DENT*; v. दन्त.)

दत्त datus (v. दा, gr. 608.)

दत्ति *f.* (pro ददाति, abjecto आ, servatâ reduplicatione) donum. Ragh.8.85. (Gr. *δό-σις*, lat. *do-s*, quod e *dotis* correptum esse videtur; hib. *dath* «a gift».)

दद् 1. *P. A.* (proprie दद्, forma reduplicata a rad. दा, correpto आ in अ, quod characteris 1mae vel 6tae classis analogiam sequitur, sicut a स्था venit तिष्ठति pro तिष्ठाति, a घ्रा जिघ्रति pro -घ्राति, v. gr. min. 295.) dare. Mah.1.3482.: यौवनं स्वन् ददस्व; 3.10836.: शर्म ददस्व; 2.1880.: शतानि चत्वार्य् अददद् धयानाम्; 3.10207.: वेदीश्चा 'प्य् अददद् धैमीङ् कश्यपाय.

दध् 1. *A.* (proprie दध्, a rad. धा, correpto आ in अ, v. दद्) *i.q.* धा.

दधि *n.* (fortasse a धे bibere, cum redupl.) lac coagulatum. (V. धे et cf. goth. *daddja* lacto.)

दन्त *m.* (ut mihi videtur, a r. अद् s. अन्त, ita ut mutilatum sit ex अदन्त) dens. H.3.20. (Lith. *dantis*, goth. *tunthus*; germ. vet. *zant, zand, zan*; cambro-brit. *dant*; hib. *déad*; de lat. *dens* et gr. *ὀδούς* v. दत्; de russ. *desnà* gingiva v. दंष्ट्रा.)

दन्तच्छद् *m.* (e praec. et छद् tegens) labium. C'aur.13.

दन्तिन् *m.* (a दन्त s. इन्, d e n t a t u s) elephantus.

दन्ध् 1. *P.* (पालने *K.*, scribitur दध्; equidem दन्ध् vel potius दन्ध reduplicatione explicaverim e धा, correpto आ in अ et insertâ nasali; v. दद्, दध्) sustentare, nutrire.

दन्व् 1. *P.* (व्रते; scribitur दव्; gr.110a).) ire; *cf.* दु, धन्व्, धाव्; gr. *δονέω* = *Caus.* दन्वयामि.

दभ् 1) 10. *P.* दभयामि (नोदे *K.*) mittere. 2) 1. *P. in dial. Vêd.* laedere, occidere, *v.* दम्भ् *cl.5.* Rig-V.84.20.: मा त ऊतयो वसो ऽस्मान् कदाचना दभन् «non tua auxilia, domicilii largitor! nos unquam perire sinant»; Vv.32.12. (v. Westerg. s. r. दम्भ्): न तन् दभन्ति रिपः (hostes). — *Desid. in dial. Vêd.* दिप्स् (e दिधप्स् ejectâ syllabâ ध) laedendi, occidendi cupidum esse. Rig-V.25.14.: न यन् दिप्सन्ति दिप्सवः «quem *deum* non caedere affectant caedendi cupidi»; Vv. (v. Westerg. s. r. दम्भ्): यो नो दिवा दिप्सति यश्च नक्तम्.

1. दम् 4. *P.* दाम्यामि domare. Bhatt.18.20.: यमो दाम्यति राक्षसान्. *Part. pass.* दान्त domitus, mansuetus. Br.1.25. Su.2.17. — *Caus.* दमयामि *i.q. primit.* Mah.1.2995.: सर्वान् दमयत्य् असौ; *ibd.* 5537.: सौवीरम् अदमयच् छूरः. (Goth. *TAM* decere, *ga-timith, ga-tam*; germ. vet. *zimit* decet, *zam* decuit; fortasse lat. *damnum*. Ad *Caus.* दमयामि referimus gr. *δαμάω, δαμάζω*, lat. *domo*, goth. *tamja*, nostrum *zähme, zahm*, v. gr. comp. 19. 109a). 6.)

2. दम् *Indecl.* (r. दम्) uxor *in comp.* दम्पती uxor et maritus. Sa.6.3. (V. 2. जाम् et cf. gr. *δάμαρ*.)

दम *m.* (r. दम् s. अ) 1) domitus, refrenatio, sedatio *perturbationum animi.* In.4.7. N.6.10. Bh.10.4.16.1. 2) poena, mulcta. Man.8.59. 3) *in fine compp.* domans, domitor. 4) *nom.pr.* N.1.9. (Gr. -*δαμος*, *ἱππόδαμος* sicut scr. अरिन्दम.)

दमन *m.* (r. दम् s. अन) domitor; *nom. pr.* N.1.9.

दमयन्ती *f.* (*part. praes. Causativi* दमयामि, v. दम्) quae domat; *nom. pr.* N.1.9.

दम्पती v. 2. दम्.

1. दम्भ् 10. *P.* (नोदे, scribitur दभ्, gr. 110a).) mittere; *v.* दिभ्.

2. दम्भ् 5. *P.* दभ्नोमि. 1) fallere, decipere, *e.c.* दभ्नोति धूर्तः *K.* 2) laedere, occidere, *praesertim in dial. Vêd.* Nigh.2.19. (v. Westerg.) दभ्नोति (वधः); Rig-V.24.10.: अदब्धानि वरुणस्य व्रतानि; 41.1.: यं रक्षन्ति प्रचेतसो वरुणो मित्रो अर्यमा । नूचित् स

दभ्यते जनः «quem protegunt dii Varunus, Mitrus, Aryamanus, non sane laeditur ille vir (नूचित् = नै 'व, v. Westerg.); YAǴURV. 1.31. (Westerg.): अदब्धेन त्वा चक्षुषा 'वपश्यामि (दभ्नोति, दब्ध, दभ्यते etiam ad दभ् referri possunt. Cf. तुभ् et v. दल्भ).

दम्भ *m.* (r. दम्भ् s. अ) fraus, simulatio; superbia. BH. 16. 4. IN. 5.62. MAH. 2.877. (V. दल्भ.)

दम्य *m.* (r. दम् s. य) taurus juvencus. RAGH. 6.78.

दय् 1. *A.* (गतौ दाने हिंसायाम् आदाने *K.* ग्रहणे गतौ वधे, दाने अवने *V.*) ire, dare, laedere, occidere, sumere, tueri. दयित amatus. IN. 1.7. 3.4. N. 16.28. (*Cf.* दे, hib. *deidh* f. «desire, longing», *deidh* m. «a protector, defender», *deide* «obedience, submission».)

दया *f.* (r. दय् s. आ) misericordia.

दयालु *m.f.n.* (a praec. s. आलु) misericors, ad misericordiam propensus. HIT. 77.20.

दर *m.n.* (r. दृ findere s. अ) caverna, specus.

दरिद्र (r. दरिद्रा s. अ) pauper.

दरिद्रता *f.* (a praec. s. ता) paupertas.

दरिद्रा 2. *P.* (forma redupl. a r. द्रा, v. gr. 108.) pauperem esse, fieri. HIT. 45.10.: उपर्य् उपरि पश्यन्तो सर्व एव दरिद्रति·

दरी *f.* (a दर signo *fem.* ई) *id.* RAGH. 13.46.

दर्दुर *m.* (forma redupl. incerti orig.) 1) rana. 2) nubes. 3) mons quidam. 4) instrumentum musicum.

दर्प *m.* (r. दृप् i.e. दर्प् s. अ) superbia. BH. 16.4.

दर्पण *m.* (r. दृप् in *Caus.* superbum reddere, s. अन) speculum. RAGH. 10.10. 14.37.

दर्भ *m.* (r. दृभ् s. अ) *i.q.* कुश sgn. 1. RAGH. 1.31.

दर्श *m.* (r. दृश् in *CAUS.* s. अ) novilunii dies. RAGH. 14.80. 18.34.

दर्शक (r. दृश् in *CAUS.* s. अक) 1) *Adj.* monstrans. HIT. ed. Ser. 2.8. 2) *Subst. m.* janitor. AM.

दर्शन *n.* (r. दृश् s. अन) 1) visus, conspectus; aspectus, species. A. 2.11. H. 2.5. N. 17.14. 2) respectus, ratio. RAGH. 8.71. 3) consilium, propositum, institutum. R. Schl. I. 58.18. — *A formâ caus.* 1) monstratio. Lass. 87.3. 2) speculum.

दर्शनीय (r. दृश् s. अनीय) spectandus, spectatu dignus. SU. 3.13. DR. 2.9.

दर्शिन् (r. दृश् s. इन्) cernens, perspiciens. N. 92.91. BH. 4.34.

दल् 1. *P.* findi. BHATT. 14.20.99.: ददाल भूः; GITA-GOV. 7.35.: दलति सा हृदि विरहभरेण· — *Caus. vel cl.* 10. दलयामि et दालयामि findere. BATT.: मुष्टिना 'दालयत् तस्य मूर्धानम्; BHAR. 2.36.: हेतिदलिता नागाः· (Cf. दृ i.e. दर्, unde दल् mutato र् in ल्; lith. *dalis* pars *v.* दल, *dallykas* pars, fragmentum, *daliju* divido; goth. *dails* pars; germ. vet. *tail, teil*; *tilô* deleo, *tiligô* id. = दलयामि, mutato य् in *g* (gr. comp. 109[a].6); lat. *dolo*; hib. *dail* «a share, portion», *dailim* «I give, deal out» (nisi haec pertinent ad दा, ददामि, unde *dailim* mutato *d* in *l* ortum esse posset), *duil* «partition, distribution», *duillean* «a spear», *duillean* «a pin, thorn».)

c. वि findi, diffindi. NAIŚ. 4.88.: त्वदिषुभिर् व्यदलिष्यद् वज्रो ऽपि·

c. वि praef. अन्तर् *Caus. vel cl.* 10. diffindere, dilacerare. BHAR. 2.77.: कठिनदृषदन्तर्विदलितः·

दल (r. दल् s. अ) 1) *n.* pars, portio, fragmentum. 2) *m.n.* folium, *ab erumpendo, emergendo dictum.* RAGH. 4.42. (Hib. *duille* folium; quae ad दल pars spectant voces v. s. r. दल्.)

दलन *n.* (r. दल् s. अन) actio findendi, fissio. BHAR. 1.58. *a.* et *d.*

दल्भ *m.* (ut mihi videtur, e दम्भ, mutato म् in ल्, v. gr. comp. 20.) i.q. दम्भ· (Hib. *dalbh* «a lye, contrivance».)

दव *m.* (fortasse e दह्व ejecto ह, v. दह्, nisi e देव abjecto इ diphthongi ए = अ + इ; v. दिव्) 1) calor. 2) ignis. 3) ardens sylva, sylvae conflagratio. 4) sylva. (Cambro-brit. *daw* combustio.)

दवाग्नि *m.* (e praec. et अग्नि ignis) sylvae incendium. RAGH. 2.14.

दशन् (v. gr. 256.) decem. (Graec. δέκα, lat. *decem* - pro-

prie a दशम decimus - goth. *taihun* pro *tihun* (gr. comp. 82.) e *tahun*; armor. *dek*; hib. *déagh, deich*; lith. *deszim-tis, deszim-ts, deszim-t*; slav. *desja-tj*; v. gr. comp. 318.)

दशन *m.n.* (r. दंश् ejectâ nasali, s. अन) dens. Bh. 11.27. Ragh. 10.38.

दशम (*f.* मी a दशन् s. म) decimus. N. 14.12. (Cf. lat. *decimus*, scot. *deicheamh*, hib. *deachmad*.)

दशा *f.* status, conditio, vitae spatium, aetas, *ut juventus*.

दशानन *m.* (*bah.* e दशन् et आनन) cognomen *Râvani*. Ragh. 10.76.

दशार्ण *m. in Plur.* nomen regionis (Wils.: *A country, part of central Hindostan, lying on the south-east of the* Vindhya *mountains*). N. 17.15.

दष्ट v. दंश्.

दस् 4. *p.* (उत्क्षेपे) i.q. तस्. (Cf. angl. *toss*, cum tenui pro mediâ secundum generalem regulam, gr. comp. 87.)

c. उप *in dial. Véd.* diminui. Rig-V. 62.12.: तव राये गभस्तौ न क्षीयन्ते नो 'पदस्यन्ति «tuâ in manu divitiae non pereunt, non diminuuntur».

c. वि *in dial. Véd.* diminui, interire. Rig-V. 11.3.: पूर्वीर् इन्द्रस्य रातयो न विदस्यन्ति «larga Indri dona non minuuntur»; 121.15.: मा सा ते अस्मत् सुमतिर् विदसत् (*praet. mtf.*) «ne ille tuus nobis favor intereat».

दस्यु *m.* (ut mihi videtur, a r. दास् laedere, occidere, correpto आ in अ, s. यु) 1) hostis. Mah. 1.3153. 2) latro. Ragh. 9.53. (V. 2. दास्.)

दस्र *m. i.q.* अश्विनौ, v. अश्विन्.

1. दह् 1. *p.* दहामि, अधाक्षिषम् (gr. 103.*b.*), धक्ष्यामि vel दहिष्यामि, दग्धुम् (gr. 103.*a.*) urere; comburere, exurere. Bh. 2.23.: नै 'नन् दहति पावकः; Mah. 2.1140.: ते दह्यन्ते स्म वह्निना; N. 11.39.: अग्निदग्ध इव द्रुमः; Mah. 1.1058.: जनमेजयस्य वो यज्ञे धक्ष्यत्य् अनिलसारथिः; Dr. 6.4.: मनो मे ह्रियते दह्यते च; N. 15.15.: दह्यमानः स शोकेन; Gita-Gov. 10.19.2.: मदनानलो दहति मे मानसम्. — *Notetur Potent. Futuri* धक्ष्येत्, Mah. 1.8383.: कथम् अग्निर् न नो धक्ष्येत्. — *Caus.* comburendum curare. Mah. 1.8309.; वनं वीरौ दाहयामासतुस् तदा; Man. 8.372.: पुमांसन् दाहयेत् पापं शयने तप्ते. — *Desid.* दिधक्ष्. R. Schl. II. 97.17.: दिधक्षन्न् इव तां सेनां रुषितः पावको यथा. (Hib. *daghaim* «I singe, burn», *daighim* id.; *daghte* «singed, burned» = दग्ध; *daighim* «I burn»; lith. *degù* ardeo, *deginu* uro; germ. vet. *tâh-t, dâh-t* ellychnium ad Caus. दाहयामि pertinere videtur, ita gr. δαίω, δα-ίω, ejecto ह; fortasse goth. *dag-s*, Them. *daga*, dies a lucendo dictum, sicut scrt. दिवस et अहन् q. v.; lat. *lig-num*, mutato *d* in *l*, sicut scrt. इध्म lignum ab इन्ध् flagrare (v. Pott. p. 282.); eâdem mutatione nititur gr. λιγνύς.)

c. अनु comburere. R. Schl. II. 63.41.: न त्वाम् अनुदहेत् क्रुद्धो वनम् अग्निर् इवे 'धितः.

c. उप *id.* सुप्तान् उपाधाक्षीद् बालकान् वारणावते.

c. नि *id.* Mah. 1.4454.: पाण्डुपावकम् आसाद्य न्यदक्ष्यन्त नराधिपाः.

c. निस् *id.* Man. 11.246.: एधस् तेजसा वह्निर् निर्दहति.

c. निस् praef. वि *id.* A. 3.52.: जगद् विनिर्दहेत् (अस्त्रम्).

c. परि *id.* Bh. 1.30.: त्वक् चै 'व परिदह्यते.

c. प्र *id.* Mah. 1.8362.: प्रदहन् खाण्डवन् दावम्; 1.2120.: न पावकस् त्वाम् प्रदहिष्यति; R. Schl. II. 94.15.: न मां शोकः प्रधक्ष्यति.

c. प्र praef. सम् *id.* Mah. 1.5796.: नस् तत्र हुताशः सम्प्रधक्ष्यति.

c. वि विदग्ध doctus, eruditus, aptus, habilis. Ur. 11.12. Bhar. 1.52.97.

c. सम् comburere. Bhar. 2.32.: सन्दह्यतां वह्निना. — *caus.* comburendum curare. Mah. 1.4954.: घृतावसिक्तं राजानं समदाहयन्.

2. दह् 4. *p.* ardere, flagrare. N. 14.1.: ददर्श दावन् दह्यन्तम्; Sa. 5.3.: अङ्गानि चै 'व सावित्रि हृदयन् दह्यती 'व च; Mah. 1.2061.: दह्यन्त्य् अङ्गानि मे.

c. परि praef. सम् *i.q. simpl.* Mah.3.10067.: गात्रम् मे सम्परिदित्सती 'व·

c. प्र *id.* Mah.3.2394.: वृक्षस्य प्रदित्सतः·

1. **दा** 3. *P. A.* (anom. v. gr. 694.) dare *c. acc. rei et dat. vel gen. vel loc. pers.* N.5.37.: लोकान् आत्मप्रभांश्चै 'व ददौ तस्मै हुताशनः; Bh.3.12.: इष्टान् भोगान् हि वो देवा दास्यन्ते; Man.3.95.: गाम् दत्त्वा विधिवद् गुरोः; R.II.79.15.: यम् त्वम् इच्छसि नृपसुते पृथिवीम् दातुम् इच्छसि· — In matrimonium dare. R. Schl. I. 66.27.: सीताम् दद्याम् दाशरथेः· — *Notentur locutiones:* जानु दातुम् genu imponere, Dr.9.5.; अर्गलम् दातुम् «obdere pessulum», Up.58.; द्वारम् दातुम् portam aperire, Mr.94.6. *infr.*; पन्थानम् दातुम् dare viam *alicui*, decedere alicui de viâ, Mah.1.6703.; भयम् vel भयानि दातुम् metum injicere *alicui*, Up.60.; परिरम्भणम् दातुम् amplecti, Gita-Gov. III.7.8.; कम्पम् दातुम् saltare, Hit.63.15. — *Cum Infin.* 1) jubere. Mah.1.1188.: ददौ च तम् निधिम् अमृतस्य रक्षितुम् किरीटिने· 2) permittere, sinere. 1528.: न दास्यामि समादातुं सोमं कस्मैचिद् अप्य् अहम् (cf. Il.I.338.: ἔξαγε κούρην καί σφωϊν δὸς ἄγειν). पुनर् दातुम् reddere, Mah.3483. — *Pass.* दीये (gr. 494.), *Caus.* दापयामि 1) facere ut alqs. det c. 2. acc. Man.7.127.: वणिजो दापयेत् करान्; 8.59.: तौ नृपेण ह्य् अधर्मज्ञौ दाप्यौ तद्द्विगुणम् दमम्· 2) dandum curare. R. Schl. II.70.4.: इमानि वस्त्राणि मातुलस्य दापय· — *Desid.* दित्स् e दिदास् ejecto अ. Br.17.: ताञ् चेद् अहम् न दित्सेयम्; Dr.4.17.: सर्वम् मे दित्सितम् त्वया· (V. दाम्, रा, ला et cf. gr. δίδωμι = ददामि; lith. *dûmi* do pro *dûdmi, dûs-ti* dat e *dûd-ti*, gr. comp. 457., *dûs-te* datis e *dûd-te*; slav. *damj* e *dadmj*, gr. comp. 436.; lat. *da-re*; hib. *daighim* «I give»; *dailim* «I give», e *daidim*, nisi pertinet ad दल् q. v.; cambro-brit. *dodi* dare.)

c. अभि dare. Mah.3.13309.: अभ्यदात्·

c. आ *A. interdum P.* sumere, capere, tollere, levare, abripere, demere, accipere (proprie sibi dare). Br.3.23.: तृणम् आदाय; H.1.9.: आदाय कुन्तीम् भ्रातॄंश्च (cf. sl.7.); Su.4.2.: देवगन्धर्वयक्षाणाम् ... आदाय सर्वरत्नानि; Ram.I.19.27.: वीर्यवतां वीर्यम् आदत्ते युधि; Ragh.8.18.: आसनम् आददे; Mah.1.3483.: स्वस्रा 'दास्यामि भूयः पाप्मानम् जरया सह; Ragh.3.14.: हुतम् अग्निर् आददे· — पदवीम् आदातुम् viam ingredi, inire. Ragh.3.46.: वचनम् आदातुम् dicere, loqui. A.3.48.: अहम् ... वचनम् आददे· — *Part. pass.* आत्त (ex आदात ejecto आ mutato द् in त्) captus, arreptus. Ragh.15.46.: आत्तशस्त्र·

c. आ praef. उप *A. id.* H.1.7. N.13.75.23.16.25.19. — *P.An.* dare. R. Schl. II.96.36.: उपाददाद् भ्रात्रोर् मधु मांसञ्च·

c. आ praef. सम् + उप (समुपादा) *A. i.q.* आदा· Mah.3.11876.: तेजांसि समुपादत्त·

c. आ praef. प्रति *A. zurücknehmen,* retractare, revocare, rescindere. Mah.1.785.: नचा 'हं शक्तः शापम् प्रत्यादातुम्·

c. आ praef. वि aperire, *praesertim* os. *Part. pass.* व्यात्त e व्यादात ejecto आ, et व्यादित, sicut स्थित a स्था· N.12.20.: व्यात्तास्य; Bh.12.24.: व्यात्तानन; Mah.2.946.3.11115.: व्यादितास्य· — व्याददान os suum aperiens, *omisso* आस्य· M.3.11502.

c. आ praef. सम् *A. i.q.* आदा· Dev.9.31.: सच शूलं समाददे· In.3.1. N.23.13.20. Mah.3.11395.

c. परा *in dial. Vêd.* 1) prodere. Rig-V.104.8.: मा नो वधीर् इन्द्र मा परादाः· 2) dare. Rig.-V.81.6.: यो अर्यो मर्तभोजनम् पराददाति दाशुषे «qui dominus mortali idoneum cibum largitur sacrificanti».

c. परि dare. Man.9.326.: वैश्याय परिददे पशून्; Mah.3.17039.: पृथाम् परिददौ द्विजाय·

c. प्र 1) *id.* In.3.8. N.5.37.38. Dr.4.16. — In matrimonium dare. Sa.2.26.: सकृत् कन्या प्रदीयते· 2) prodere. Mah.1.6219.: सुहृज्जनम् प्रदातुम् न शक्ष्यामि· 3) divulgare, narrare. Mah.1.6306.: प्रवृत्तिम् प्रददुः पुरे· — *Part. pass.* प्रत्त ex प्रदात *ejecto* आ·

c. प्र praef. सम् dare. Mah.2.148.3.8531. — *Caus.* dan-

dum curare. R. Schl. II. 32. 16.: तस्य वस्त्राणि सम्प्रदापय.

c. प्रति 1) reddere. उक्तम् वचनम् प्रतिदातुम् ad dictum sermonem respondere. C'AUR. 36. 2) dare. MAH. 1. 6721.: निवृत्तो प्रतिदास्यामि भोजनन् ते यथेप्सितम्.

2. दा 2. *P.* (लवने *K.* लूने *V.*) desecare, abscindere, decidere. (Cf. दो, दल्; gr. *δαίομαι, δαίς, δαΐζω*, nisi pertinent ad दा dare; cambro-brit. *de* «to part, to separate»; *Adj.* «separate, parted, divided»; *dead* «a parting, separation».)

दाक्षिणात्य (a दक्षिणा ad meridiem s. त्य) 1) meridionalis. 2) e meridionali Indiae regione oriundus. MAH. 2. 1914.

दाक्षिण्य *n.* (a दक्षिणा s. य) comitas, humanitas, benignitas, urbanitas. UR. 18. 5. BHAR. 2. 19. HIT. 130. 9. — अदाक्षिण्य inhumanitas. UR. 14. 5. *infr.*

दाक्ष्य *n.* (a दक्ष rectus, probus, s. य) probitas, integritas. IN. 4. 10. N. 6. 10. BH. 18. 43.

दातृ *m.* (r. दा s. तृ) dator. (Them. primit. दातार्, gr. *δοτήρ*, lat. *datôr.*) SA. 1. 3. N. 6. 10.

दान *n.* (ut videtur, obsoletum part. pass. a rad. दा s. न, v. gr. 607.) donum. (Lat. *donum.*)

दानतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) *pro Ablat.* दानात्. SA. 2. 17.

1. दानव *m.* (a दनु *Danus, Dakschi* filia, uxor *Kasyapi* et *Asurorum* mater, s. अ) i. q. असुर q. v.

2. दानव *Adj.* (*f.* वी, a praec. s. अ) ad *Dânavos* spectans, *dânavicus.* A. 10. 24.

दान्त v. दम्.

दामन् *n.* (fortasse a r. दम् s. अन्, nisi a 2. दा vel दो s. मन्) funis; taenia, infula. UR. 5. 9. H. 3. 13. (Cf. gr. *δέω, δια-δή-μα*; hib. *damhnadh* «a band or tye».)

दाय् 1. *A.* (ut videtur cl. 4. radicis दा) dare. (Huc referri posset hib. *daighim* do, mutato य् in *gh.*)

दाय *n.* (r. दा s. य) donum; portio. R. Schl. I. 29. 4.

दायाद *m.* (e praec. et आद sumens, accipiens) 1) filius. MAH. 1. 871. 2) oriundus *ab aliquo,* proles, prognatus. R. Schl. I. 60. 2.

दायिन् (r. दा s. इन्, inserto य्) dans. BHAR. 1. 30.

दार *m. plur.* uxor. N. 14. 23. IN. 5. 37. — *In comp. DVANDV.* (gr. 660.). BR. 1. 19.

दारक *m.* (ut videtur, a praec. s. क vel अक) puer. BR. 2. 35. N. 8. 20. ubi *Dual.* दारकौ pueri, parvuli, puerum et puellam exprimit.

दारिका *f.* (a praec.) puella. UR. 45. 2. *infr.*

दारिद्र *n.* (a दरिद्र s. अ) paupertas. HIT. 31. 11.

दारु *m. n.* (ut videtur, a r. दृ s. उ) lignum. AM. (Gr. *δόρυ*, russ. *dérevo, drova,* hib. *doireach* «woody». Russ. *drova* et *derevo* etiam e द्रुम arbor explicari possent, mutato *m* in *v.*)

दारुण (r. दृ s. उन) horridus, horribilis, terribilis. H. 1. 17. SU. 1. 3.

दारुणाकृति (*BAH.* e praec. et आकृति *f.* forma, species) horridam speciem habens. H. 2. 2.

दाव *m. i. q.* दव. N. 14. 1. (*V.* दव.)

दावाग्नि *m. i. q.* दवाग्नि. H. 4. 39.

दाश् 1) *cl.* 1. *P. A.* dare (*cf.* दा, दास् dare). 2) *cl.* 5. *P.* (हिंसने) laedere, ferire, occidere (*cf.* दंश् mordere).

दाश *m.* piscator. MAH. 1. 2397.

दास् 1) *cl.* 1. *P. A.* dare (a r. दा adjecto स् sicut मास् a मा, भास् a भा). 2) *cl.* 5. *P.* laedere, ferire, occidere. (Cf. दाश् *cl.* 5., दंश्, दंस् mordere, दस्यु praedo. Fortasse huc pertinent gr. *λῄη, λῃίς, ληΐζομαι, ληϊστής*; mutato *d* in *l*, sicut in scr. ला sumere, secundum *K.* etiam dare, quod sicut रा dare e दा ortum esse censeo; cf. gr. *λά-τρον, λά-τρις,* lat. *la-tro.*)

दास *m.* (r. दास् dare s. अ) famulus. H. 1. 2. (Sic gr. *δοῦλος* a dando, porrigendo nominatum esse videtur.)

दासत्व *n.* (a praec. s. त्व) servitudo. N. 26. 21.

दासी *f.* (a दास signo *fem.* ई) serva. N. 1. 11.

दास्य *n.* (a दास s. य) servitudo.

दाह (r. दह् s. अ) 1) actio urendi. RAGH. 11. 42. 2) exustio, conflagratio. H. 1. 44.

दिक्, दिग् v. दिश्.

दिग्ध v. दिह्.

दिग्वासस् (plagas pro veste habens, *BAH.* e दिश् et वासस् *n.* vestis) nudus. N. 9. 15.

दिति *f.* una *Kasyapi* uxorum, *Asurorum* mater. RAM. I. 37. 1.

दित्स् *Desid. radicis* दा.

दित्सु (a praec. s. उ) dandi cupidus, dare volens. SU. 4. 23.

दिदृक्ष् *Desid. radicis* दृश्.

दिदृक्षा *f.* (a praec. s. आ) cupido videndi. N. 21. 16. SA. 6. 8.

दिदृक्षु (a दिदृक्ष् s. उ) videndi cupidus, videre desiderans, *c. acc.* SA. 5. 109.

दिन *m. n.* (a Lassenio apte e दिवन ejectâ syllabâ व explicatur, v. दिवन्) dies. RAM. I. 28. 8. GHAT. 21. (Lith. *dëna* f. dies, slav. *denj* m. id.; cf. lat. *peren-dinus, peren-dinatio,* quorum pars prior ad पर् pertinet. Cum Pottio (II. 148.) huc trahimus goth. *sin-teins,* Them. *sinteina* quotidianus; *sin* = सम्.)

दिनान्त *m.* (e praec. et अन्त finis) vesper. RITU-S. 1. 1.

दिनावसान *n.* (e दिन et अवसान finis) *id.* RAGH. 2. 45.

दिन्व् 1. *P.* (प्रीतौ; scribitur दिव्, gr. 110[a].) diligere, gaudere, exhilarare; *cf.* जिन्व्.

1. दिम्भ् 10. *P.* (नोदे, scribitur दिभ्, gr. 110[a]. mittere); *cf.* दम्भ् et 1. दभ्.

2. दिम्भ् 10. *A.* (सङ्घाते) coacervare.

1. दिव् 4. *P.* दीव्यामि (gr. 332.), *Part. pass.* द्यूत, *praet. mltf.* अदेविषम् 1) splendere (v. 3. दिव्, दिव, दिवन्, दिवस् et cf. दीप्). 2) ludere. N. 7. 4.: एहि दीव्य नलेन वै. *C. instr. rei, de quâ luditur,* MAH. 2. 261.: एतद् राजन् मम धनन् तेन दीव्याम्य् अहन् त्वया. *C. dat. rei,* MAH. 1. 1192.: एहि सार्द्धम् मया दीव्य दासीभावाय भामिनि; 2. 2468.: पुनर् दीव्याम भद्रन् ते वनवासाय पाण्डवैः. — *Part. praes. A.* N. 7. 10.: दीव्यमानम् अरिन्दमम्. — वाणान् देवितुम् tela emittere. BHATT. 5. 81. (Huc trahi posset lat. *lu-do,* mutato *d* in *l,* cf. द्यूत ludus; Pottius confert *jocus* quod e *djo-cus* explicari potest sicut *Jupiter, Jovis* e *Djupiter, Djovis* (v. gr. comp. 122.); lith. *jûkas* jocus, *jûkoju* jocor. Quae ad दिव् splendere referendae sunt voces v. s. दिव, दिवस, द्यु, द्यो. Fortasse etiam lith. *z'ibbu* splendeo huc pertinet.)

c. परि *Part. pass.* परिद्यून moestus, tristis. MAH. 3. 306. 12433. R. Schl. II. 47. 2. 72. 50. *Cf.* देव्.

c. प्रति ludere cum aliquo, *c. acc. pers.* MAH. 3. 1356.: माङ् कितवः प्रत्यदेवीत्. — *ATM.* MAH. 2. 2057.: येन मान् त्वम् महाराज धनेन प्रतिदीव्यसे.

c. वि lusu perdere. MAH. 2. 2384.: इमां सभामध्ये यो व्यदेवीद् ग्लहेषु.

2. दिव् 10. *P.* देवयामि (proprie *Caus.* praec.) vexare; queri, lamentari. *Cf.* देव्.

3. दिव् *f.* (*Nom.* द्यौस् a Them. द्यो, gr. 208.; r. दिव् splendere) coelum. N. 12. 37. Lass. 39. 1. (*V.* दिव, द्यो.)

दिव *n.* (r. दिव् splendere, s. अ) *id.* (Lat. *divum, sub divo*; sic nostrum *Himmel,* goth. *himins* coelum cum कम् splendere, et lith. *dangùs* id. cum दह्, *degu* cohaerere videtur, mutato in germanicâ voce, e generali regulâ, *k* in *h.*)

दिवन् *m.* (r. दिव् splendere s. अन्) dies; *v.* दिन.

दिवस *m. n.* (r. दिव् splendere s. अस) dies. SA. 4. 2. (De lat. *dies* v. द्यो; cambro-brit. *diev* et hib. *dia* dies tam huc quam ad दिवन् trahi possunt, nisi pertinent ad part. praes. दीव्यत् splendens, unde armor. *diez* explicaverim.)

दिवसमुख *n.* (*TATP.* e praec. et मुख os) mane, tempus matutinum.

दिवा *Adv.* die (ut videtur, *instrum.* vocis दिव्, *cf.* द्यु.)

दिवाकर *m.* (diem faciens, e दिवा dies, quod separatim non invenitur, et कर faciens) sol. RAGH. 6. 66.

दिवानिश *n.* (*DVANDV.* e दिवा dies, v. praec. et निशा nox. v. gr. 660.) dies et nox. N. 13. 62.

दिवारात्र *n.* (*DVANDV.* e दिवा dies et रात्र pro रात्रि, gr. 681. nox) dies et nox. N. 15. 14., *cf. praec.*

दिविषद् *m.* (e *locat.* दिवि et सद् sedens, commorans; mutato स् in ष् propter antecedens इ) coelicola, deus. Lass. 66.3.

दिविस्पृश् (e दिवि in coelo et स्पृश् tangens, v. gr. 673.) coelum tangens. N. 12.37.

दिवौकस् *m.* (coelum tanquam domicilium habens, *BAH.* e दिव coelum et ओकस् domus, domicilium) coelicola, deus. In. 5.29. Su. 2.25.

दिव्य (a दिव् vel दिव s. य, v. gr. 650.) coelestis. N. 14.25. In. 2.17.

दिव्यप्रभाव (*BAH.* e दिव्य et प्रभाव majestas, potentia, vis) coelestem potentiam habens. In. 1.4.

दिश् 6. *P. A.* दिशामि, दिशे, अदिक्षम्, अदिक्षि, देष्टास्मि, देष्टाहे, देक्ष्यामि, देक्ष्ये. 1) monstrare, ostendere. Man. 8.57.: साक्षिणः सन्ति मे ’त्य् (*) उक्त्वा दिशे ’त्य् उक्तो दिशेन् न यः. 2) decernere. A. 9.31.: दिष्टम् अत्रे ’ति. 3) dare, largiri. Ragh. 16.72.: यत् (जैत्राभरणम्) ... रामः कुशाय राज्येन समम् दिदेश (Schol. दत्तवान्). (Gr. δείκνυμι, δίκη, δοκέω = *Caus.* देशयामि, abjecto *i* diphthongi ए; fortasse εἴκω e δείκω sicut scrt. अश्रु q. v. e दश्रु = δάκρυ; lat. *dico*, *decet* = देशयति (v. आदिश् jubere), *decus*; *licet*, mutato *d* in *l*; goth. *TIH*, *ga-teiha* dico, narro, nuntio (*ga-taih*, *ga-tihum*); *taikns* signum, *taiknja* monstro; germ. vet. *zîhu*, *zeigôm*; nostrum *zeihe*, *zeige*; fortasse lith. *źenklas* signum huc pertinet, sicut *źibbu* ad दिव्.)

c. अप 1) monstrare, indicare. Man. 8.54.: अपदिश्या ’पदेश्यम्. 2) simulare, praetexere. Ragh. 19.31.: मित्रकृत्यम् अपदिश्य; ibd. 54.: रागशान्तिम् अपदिश्य.

c. अप praef. वि 1) falso, simulate indicare. R. Schl. I. 9.41.: स्वम् आश्रमपदम् तस्य व्यपदिश्या ’विद्रुतः. 2) appellare, nominare (v. व्यपदेश apud Wils.). Mah. 3.16189.: भ्रातरम् ... धनेश्वरम् व्यपदिशन् कथम् न लज्जसे.

c. आ 1) docere. In. 3.9.: गीतवादित्रनृत्यानि भूय एवा ’दिदेश ह. 2) jubere. N. 17.21.: शीघ्रम् मे यानम् आदिश; Hit. 40.9.: यद् यद् आदिशति प्राणेश्वरस् तत् तद् एवा ’हम् अविचारितम् करोमि. 3) collineare, dirigere telum *ad alqd.*, telo petere. Dr. 8.35.: विद्रुतं सैन्यम् ... आदिश्या ’दिश्य नाराचैर् आजघान; A. 3.34.: ब्रह्मास्त्रम् अहम् आदिशम्.

c. आ praep. उप assignare, dare *in matrimonium*. Mah. 1.7239.: तस्य कृष्णाम् उपादिश.

c. आ praef. प्रति 1) renarrare, *c. acc. pers.* Mah. 3.14717.: यत् कथयेत् पतिम् ते परिरक्षितव्यम्; काचित् सपत्नी तव तम् प्रत्यादिशेत्. 2) revocare. Hit. 71.14. 3) rejicere, repellere, *zurückweisen*. Ragh. 1.61. 6.25. 39. Supervacaneum reddere, superare. Ragh. 10.69.: तेना ’प्रतिमतेजसा रक्षागृहगतदीपाः प्रत्यादिष्टा इवा ’भवन्.

c. आ praef. वि jubere, *c. acc. pers.* Su. 3.11. Ragh. 11.43. R. Schl. I. 12.27.

c. आ praef. सम् 1) *id.* Su. 2.12. N. 17.38. 2) monstrare. N. 20.22.

c. उत् 1) monstrare. N. 9.24. 2) respicere, rationem habere. Bh. 17.21.: फलम् उद्दिश्य. 3) scopum petere, *zielen*. Hit. 23.12.: तम् उद्दिश्य क्षेत्रपतिना लगुडः प्रक्षिप्तः. 4) decernere. Sa. 4.3.: व्रतम् त्रिरात्रम् उद्दिश्य.

c. उत् praef. सम् 1) explicare, docere. Mah. 12.82. 2) decernere. Mah. 3.10.: तयोर् वधं समुद्दिश्य.

c. उप monstrare, docere. N. 14.7. A. 8.8. Sa. 4.16. Man. 12.107.

c. उप praef. सम् monstrare. N. 9.32.

c. निस् (निर्दिश्) 1) demonstrare, explicare. Bh. 12.3. Man. 11.143. 2) decernere. A. 10.15.: मानुषो मृत्युर् एतेषाम् निर्दिष्टो ब्रह्मणा पुरा.

c. निस् praef. वि 1) monstrare, indicare. N. 21.28. 2) decernere. Mah. 5.413.

c. प्र 1) monstrare, ostendere. N. 5.19. 20. 21. 2) dare. Mah. 3.1700.: इदम् दिव्यम् (अस्त्रम्) ते प्रदिशामि; Nalod. 1.52. — *Caus.* incitare. N. 17.34.: तया प्र-

(*) contra regulam pro म इत्य्.

देशिता राजा ब्राह्मणान् वशवर्त्तिनः प्रास्थापयत्।

c. सम् 1) docere, edocere. N. 14.26. 2) mandare, jubere, *c. acc. pers.* N. 16.2. In. 5.31. 3) dare. Bhatt. 6.141.: भ्रात्रे राज्यं सन्दिश्य।

2. दिश् *f.* (r. दिश्) plaga, regio coeli. H. 1.18.

दिष्ट *n.* (r. दिश् s. त) fatum. Mah. 1.3584.

दिष्टि *f.* (r. दिश् s. ति) voluptas, felicitas.

दिष्ट्या (*instrum.* praec.) *exclamatio gaudii*, macte! proh felicitatem! N. 13.72.25.11. Sa. 6.23.

दिह् 2. *P. A.* oblinere, polluere. N. 24.46.: मलदिग्धाङ्गीम्; Ragh. 16.15.: असदिग्ध। Ungere. Bh. 17.54.: अदिहंश् चन्दनैः शुभ्रैः। (Lat. *pol-lingo*, mutato *d* in *l*, *li-no, li-tum*, abjectâ gutturali; fortasse *tingo* mutatâ mediâ in tenuem, sicut e.c. sanscrit. दुह् et तुह् idem valent; germ. vet. *zehôm* tingo nititur formâ caus. देहयामि; ita lith. *daz'au* intingo, coloro. (*)

c. प्र *i.q. simpl.* Bh. 2.5.: रुधिरप्रदिग्ध।

c. सम्, सन्दिग्ध 1) pollutus. Ur. 37.6. 2) oppressus, suffocatus, *de voce.* N. 12.100.: वाष्पसन्दिग्धया गिरा; 22.24.: वाष्पसन्दिग्धया वाचा; Mah. 1.6565.: सन्दिग्धाक्षरया गिरा। 3) dubius, incertus (cf. सन्देह). Hit. 116.1.: सन्धिम् इच्छेत् समेना ऽपि सन्दिग्धो विजयो युधि। — सन्देहयामि (ut mihi videtur, *Denom.* vocis सन्देह dubium) dubium, incertum reddere, confundere. Mah. 1.5183.: तन् मे सन्देहयद् दिशः। — *Atm.* dubitare. R. Schl. II. 65.15.

दी 4. *A.* perire, evanescere. दीन (gr. 607.) consternatus, perturbatus, miser, moestus, tristis. Su. 3.6. N. 12.100. (*Cf.* 2. दा, दो, दु.)

दीक्ष् 1. *A.* 1) sacrificare. 2) consecrare, initiare, caerimonias sacrificii praevias facere. Bhatt. 20.14.: दीक्षस्व तुरगाध्वरे; Ragh. 4.5.: सांराज्यदीक्षितः; R. Schl. I. 42.24.: राजानन् दीक्षितम्; Man. 2.128. 4.130.210. *C. dat. rei ad quam alqs consecratur*, Ragh. 8.74.: सवनाय दीक्षितः। — *Caus.* Mah. 2.12417.: तन् दीक्षयाञ्चक्रिरे विप्रा राजसूयाय।

दीक्षा *f.* (r. दीक्ष् s. आ) sacrificium; consecratio, sacrificii caerimonia initialis. Ragh. 3.33.65. Su. 1.7.

दीक्षापय् (*Denom.* a praec.) consecrare. Mah. 2.1224.: दीक्षापय गोविन्द त्वम् आत्मानम्।

दीधिति *f.* (r. दीधी correpto ई, s. ति) luminis radius. Ragh. 3.22.8.30.

दीधी 2. *A.* (forma reduplicata) splendere, lucere, *in dial. Véd.* (v. Westerg.). Rig-V.: उषसो दीध्यानाः। — Etiam दीदी। Ros. Rig-V. Spec. p. 18.8.: क्षप उस्रश्च दीदिहि (pro दिदीहि) «noctu luceque flagra». (V. praec. et दिव्, दीप्.)

दीन v. दी।

दीनक (a praec. s. क vel अक) miserabilis.

दीनकम् *Adv.* (a praec. signo *accus.*) miserabiliter. A. 10.64.

दीनमनस् (*Bah.* e दीन et मनस् *n.* mens) tristem, afflictam mentem habens. H. 1.49.

दीनमानस (*Bah.* e दीन et मानस *n.* mens) *i. q. praec.* H. 1.49.

दीप् 4. *A.* fulgere, splendere, flagrare. Hit. 8.9.10.: यथो ऽदयगिरौ द्रव्यं सन्निकर्षेण दीप्यते। तथा सत्सन्निधानेन हीनवर्णो ऽपि दीप्यते; Ragh. 5.47.: पुनश्च दिदीपे मदर्दुर्दिनश्रीः (नागस्य); Man. 2.232.: दीप्यमानः स्ववपुषा। — दीप्त flagrans. Bh. 11.17.: दीप्तानलार्कद्युतिं; N. 11.36.; Dr. 2.10. — *Caus.* 1) collustrare. Gita-Gov. 7.1.: वृन्दावनान्तरम् अदीपयद् इन्दुः। 2) accendere. Mah. 1.5828.: जतुगृहद्वारन् दीपयामास पाण्डवः। — *Intens.* N. 3.12.: देदीप्यमानाम् वपुषा; Dr. 2.1.: देदीप्यमाना ऽग्निशिखे ऽव नक्तम्। (Cf. तप्, दिव्, दीधी; lith. *z'ibbu* splendeo; gr. λάμπω (α = ए i.e. *a* + *i*, abjecto *i*, mutato *d* in *l*; lat. *limpidus.*)

c. आ *Caus.* incendere, inflammare. Mah. 1.5822.: आयुधागारम् आदीप्य; R. Schl. I. 65.8.: त्रैलोक्यम् आदीपितम् इवा ऽभवत्; — आदीप्त pro आदीपित। Mah.

(*) Cf. Pott I. p. 282. Ag. Benary *Römische Lautlehre* p. 200.

1.5829.: तद् गृहं सर्वम् आदीप्तम् (cf. ताप्त pro तापित p. 149. b.).

c. उत् Caus. accendere. Mah. 1. 2724.

c. उप Caus. id. Mah. 1. 5828. 3. 10230.

c. प्र प्रदीप्त flagrans. N. 11. 13. Bh. 11. 29. — Caus. accendere. Mah. 1. 5600.

c. प्र praef. सम् सम्प्रदीप्त flagrans. Mah. 6587.

c. वि Caus. collustrare. A. 3. 36.

c. सम् सन्दीप्त flagrans. H. 1. 48.: क्रोधसन्दीप्तमानसः — Caus. accendere. Mah. 1. 8366.: अग्निर् जगत् सन्दीपयन्.

दीप m. (r. दीप् s. अ) lucerna. In. 1. 34. Bh. 6. 19. (Gr. λαμπάς.)

दीपक (r. दीप् s. अक) Adj. fulgens, flagrans. Subst. m. lucerna.

दीपिका f. (Fem. praec. mutato penult. अ in इ) lucerna. Ur. 37. 8. 11. Ragh. 4. 75.

दीप्ति f. (r. दीप् s. ति) lux, splendor.

दीप्तिमत् (a praec. s. मत्) splendore praeditus, lucidus, splendidus. Bh. 11. 17. In. 1. 34.

दीर्घ (r. दृह् crescere s. अ, mutato ह् in घ् sicut in मेघ a मिह्; cf. Pott. Lass. et Benfey 1. 98.) longus, de spatio et tempore. Sa. 2. 27. Ur. 37. 18. (Fortasse e दार्घ attenuato आ in ई; Zend. darĕgha (v. Vocalismus p. 186.); gr. δολιχός, mutato ϱ in λ, insertâ vocali auxiliari, ἐνδελεχής; russ. dolog longus, dolgà longa = दीर्घा, dolgo n.; lith. ilga-s, abjecto d, ifz-drykens, ifz-drykēlis «lang-gewachsen», v. Ruhig s. v. lang; fortasse etiam lat. longus et nostrum lang huc pertinent, abjectâ syllabâ initiali; Benfeyus l. c. huc refert lat. in-dulgeo.)

दीर्घसूत्र (longum filum habens. BAH. e praec. et सूत्र filum) tardus, cunctans, segnis.

दीर्घसूत्रिन् (a दीर्घसूत्र longum filum s. इन्) id. Bh. 18. 28.

दीर्ण v. दॄ.

1. दु 5. P. 1) vexare, dolore afficere, contristare. Ragh. 8. 54.: मुखन् तव विश्रान्तकथन् दुनोति माम्; 19. 21.: प्रणयिनी: सा उदुनोत्; Mah. 3. 16192.: अङ्गानि मे दुनोतु मकरध्वजः. 2) intrans. vexari, dolore affici, dolere. Mah. 3. 10069.: दुनोति चित्तं यदि तन् न पश्ये; Gita-Gov. 3.: मन्मथेन दुनोमि. (Lith. dowiu vexo pertinet ad formam caus. दावयामि; gr. ὀ-δύνη, ὀ-δυνάω; de δύω v. 2. दु; fortasse lat. doleo e doveo, v. gr. comp. 20.; hib. leirim «I pain, torment» aut huc, i. e. ad Caus. दावयामि, aut ad द्रामि - v. द्रु - pertinere videtur.)

c. आ A. vexari, angi, dolore affici. Mah. 1. 3289.: आधुन्वस्व, विदुन्वस्व pro आदुनुष्व, विदुनुष्व, adjecto charactere 1mae classis, sicut saepe in linguâ zend. (gr. comp. 519.)

c. वि A. id. v. praec.

2. दु 1. P. (गतौ) ire. (Cf. दन्व्, द्रु; gr. δύω, δεύω; v. दन्व्.)

दुःख् 10. P. (Denom. a sq.) dolore afficere.

दुःख n. (BAH. e दुस् q. v. et ख aër) dolor. Sa. 4. 4.; cf. सुख — Acc. दुःखम् Adv. difficulter. Bh. 5. 6. — Scribitur quoque दुख्ख, v. euph. gr. 79. (Hib. diuic «pain, sorrow, grief»; fortasse doilghe «sore, hard, troublesome», mutato r in l, v. दुस्, दुर्; doilgheas «sorrow, mourning, affliction».)

दुःखतर Compar. (a praec. s. तर) dolentior, molestior, acerbior. H. 1. 35. — Scribitur quoque दुख्खतर; v. euph. gr. 79.

दुःखपरीताङ्ग (BAH. e दुःखपरीत dolore circumdatus - v. इ praef. परि - et अङ्ग corpus, membrum) dolore circumdata membra habens. Br. 3. 1.

दुःखित (a दुःख s. इत) tristis, moestus, afflictus. Br. 3. 1. N. 24. 18.

दुःप्राप (e दुस् et प्राप, a r. आप् praef. प्र adipisci, s. अ) difficilis ad adipiscendum (v. gr. 645. s. अ). Bh. 6. 36.

दुःशला f. (BAH. e दुस् et शल) n. pr. Dr. 9. 6.

दुःशासन m. (BAH. e दुस् et शासन) nom. pr. In. 3. 9.

दुःसह (e दुस् et सह, a r. सह् perferre, s. अ) difficilis ad perferendum, difficilis sustentu (v. gr. 645. s. अ) N. 13. 9.

दुकूल *n.* 1) sericum textum. AM. 2) vestis serica. BHAR. 3. 54.

दुग्ध *n.* (*Part. pass.* a r. दुह् s. त) lac. BHAR. 2. 15. (Lat. *LACT*, cujus *a* respondet scto ओ = *a* + *u*, abjecto *u*; e. c. in infin. दोग्धुम्; gr. ΓΑ-ΛΑΚΤ v. गो.)

दुन्दुभि *m.* tympanum.

दुर् v. दुस्.

दुरत्यय (e दुस् et अत्यय a r. इ praef. अति transgredi, s. अ) difficilis transgressu (v. gr. 645. s. अ). BH. 7. 14.

दुरात्मन् (*BAH.* e दुस् et आत्मन् anima, animus) pravam animam habens. IN. 2. 6. BR. 2. 13.

दुरासद (e दुस् et आसद्, a r. सद् praef. आ adire, s. अ) difficilis aditu (v. gr. 645. s. अ). DR. 8. 37. A. 3. 55.

दुरित *n.* (*KARM.* e दुस् et इत a r. इ ire) peccatum, scelus. HIT. 31. 20. RAGH. 8. 2. 17. 74.

दुर्ग (e दुस् et ग a r. गा ire, s. अ) *Adj.* difficilis accessu, impervius. N. 12. 88. *Subst. n.* 1) locus difficilis accessu, impervius. H. 2. 30. 2) urbs munita, arx. 3) difficultas, labor, aerumna. BR. 3. 5.

दुर्गत (e दुस् et गत a r. गम्) pauper, egens, inops. HIT. 11. 17.

दुर्गति *f.* (*KARM.* e दुस् et गति *f.* itio, iter) malum iter, Tartarus (*AM.*). BH. 6. 40.

दुर्णीत *n.* (*KARM.* e दुस् et नीत a r. नी, cf. gr. 94[b].) malefactum. HIT. 17. 1.

दुर्दिन *n.* (*KARM.* e दुस् et दिन dies) imber, procella, tempestas. RAGH. 4. 41. 82.

दुर्धर्ष (e दुस् et धर्ष a r. धृष् opprimere, vincere, s. अ) difficilis oppressu, victu (v. gr. 645. s. अ). A. 10. 10.

दुर्बल (*BAH.* e दुस् et बल vis, robur) debilis. DR. 5. 13.

दुर्बुद्धि *m.* (*BAH.* e दुस् et बुद्धि mens, intellectus) pravam, stultam mentem habens. H. 1. 45.

दुर्भिक्ष *n.* (*BAH.* e दुस् et भिक्षा fames) fames, *Hungersnoth.* HIT. 102. 5.

दुर्मति (*BAH.* e दुस् et मति *f.*) pravam intelligentiam habens, stultus. H. 1. 46. 3. 17.

दुर्मद (*BAH.* pravam ebrietatem habens, e दुस् et मद ebrietas) ebrius, furiosus. A. 8. 11.

दुर्मेध (*BAH.* e दुस् et मेधा mens, intellectus) pravum intellectum habens, stultus. BR. 1. 21.

दुर्लभ (e दुस् et लभ a r. लभ् s. अ) difficilis ad adipiscendum (v. gr. 645. s. अ). IN. 1. 15. BH. 6. 42.

दुर्व् 1. *P.* (हिंसायाम् *K.* वधे *V.*) laedere, ferire, occidere. (Cf. तुर्व्, थुर्व्; lith. *durru* pungo; hib. *durb* «a distemper, a disease».)

दुर्वृत्त (*BAH.* e दुस् et वृत्त *n.* factum, vitae ratio) pravam vitae rationem habens. H. 4. 4.

दुल् 10. *P.* tollere, jacere, conjicere. अक्षान् दोलितुम् talos jacere. BHAR. 3. 43.

दुष् 4. *P.* 1) peccare. MAN. 5. 32.: खादन् मांसन् न दुष्यति; 8. 349.: घ्नन् धर्मेन न दुष्यति. दुष्ट improbus. N. 11. 35. H. 2. 27. 2) vitiari, contaminari. MAH. 3. 7802.: धर्मो न दुष्यति. *ATM.* MAH. 1. 2405.: त्वत्संयोगाच्च दुष्येत कन्याभावो ममा ऽनघ. — *Caus.* (दूषयामि gr. 524.) 1) corrumpere, vitiare, foedare, dedecorare. HIT. 96. 1.: दूषयेच्चा ऽस्य सततं यवसान्नोदकेन्धनम्; MAN. 8. 364.: यो ऽकामान् दूषयेत् कन्याम्; H. 4. 5.: नै ऽषा दूषयते कुलम्; HIT. 55. 4.: साधुसंदूषितहृदय; R. Schl. 59. 17.; MAH. 2. 21331. 2) offendere, offensionem alicui afferre, injuriam inferre. R. Schl. II. 74. 3.: किन्नु ते ऽदूषयद् राजा रामो वा भृशधार्मिकः. (*Cf.* दुस्, द्विष्.)

c. अभि *Caus.* laedere, ferire. DEV. 8. 37.: असुराः शिवदूत्यभिदूषिताः पेतुः पृथिव्याम्.

c. प्र 1) peccare. MAH. 3. 13815. 2) vitiari, corrumpi *stupro.* MAN. 11. 177. BH. 1. 41.

c. प्र praef. वि *id. sgnf.* 2. MAN. 11. 176.

c. प्र praef. सम् peccare, crimine contaminari. MAH. 2. 2397.

c. प्रति *Caus.* corrumpere, contaminare. MAN. 4. 65.

दुष्कर (e दुष् pro दुस् (*euph. r.* 101[b].) et कर a r. कृ s. अ) difficilis factu. BR. 1. 10. N. 15. 4. 17.

दुष्कृत् (e दुस् et कृत् faciens, v. *euph. r.* 101[b].) maleficus, sceleratus. BH. 4. 8.

दुष्कृत *n.* (*KARM.* e दुस् et कृत *n.* factum, *euph. r.* 101 b).) malefactum, peccatum. BH. 2. 50. N. 13. 37.

दुष्कृतिन् (a praec. s. इन्) malefacta, peccata habens, i. e. qui malefacta commisit. BH. 7. 15.

दुष्ख v. दुःख.

दुष्खतर v. दुःखतर.

दुष्ट v. दुष्.

दुष्टभाव (*BAH.* e praec. et भाव animus) improbum animum habens. H. 2. 27.

दुष्टात्मन् *Adj.* (*BAH.* e दुष्ट et आत्मन् anima, animus) i. q. *praec.* H. 3. 4. 4. 6.

दुष्पूर (e दुस् et पूर a r. पूर् implere, s. अ, v. *euph. r.* 79 a).) difficilis impletu, satiatu. BH. 3. 39.

दुष्प्रसाह (e दुस् et प्रसाह a r. सह् praef. प्र perferre, sustinere, v. *euph. r.* 101 b).) difficilis sustentu (v. gr. 645. s. अ). A. 3. 55.

दुष्प्रेक्ष्य (*KARM.* e दुस् et प्रेक्ष्य videndus, intuendus, a r. ईक्ष् praef. प्र s. य) difficulter intuendus, horribili specie. SU. 2. 25.

दुस्, दुर् *Praef.* 1) malus, pravus. 2) difficilis. (Cf. दुष्, द्विष्; gr. δυς-; hib. *do,* cum vi aspirationis, e. c. *do-dhail* «bad luck», *do-dhuine* «a bad man», *do-dheanta* «hard to be done», *do-bhasuighte* «immortal»; huc etiam trahi posset particula hib. *do* vel *dos, dus* (etiam, *ro, ros,* mutato *d* in *r*) quae praeteritis anteponitur, sicut scr. augmentum अ coharet cum अ privativo, v. gr. comp. 537. sq.; lith. *durnas* stultus, demens, *durnys-tě* stultitia ad scr. दुर्मनस् pravam mentem habens - gr. δυσμενής - referri possent, ejectâ syllabâ *ma.*)

1. दुह् 2. *P. A.* mulgere, extrahere, emulgere, *c. 2. acc.* BHATT. 12. 73.: पयो गाम् दुहन्ति; MAN. 8. 231.: गाम् दुह्यात्; RAGH. 1. 26.: दुदोह गां यज्ञाय; MAH. 1. 6657.: कामधुक् कामान् दुह्यते सदा. — *Caus.* emulgere, extrahere. MAN. 2. 77.: वेदेभ्यः पादम् पादम् अदूदुहत्. (Hib. *diugaim* «I drink off», *diughailfainn* «sucking»; scot. *deoghail* mammas sugere; goth. *TUH* trahere (*tiuha, tauh, tuhum*); nostrum *ziehe*; lat. *duco*?)

c. निस् emulgere, extrahere. MAN. 2. 76.: अकारम्... वेदत्रयात् निरदूदुहत्.

2. दुह् 1. *P.* (अर्दने) vexare.

दुहितृ *f.* (r. दुह् s. तृ inserto इ) filia. N. 21. 23. (Gr. θυγάτηρ, goth. *dauhtar*, lith. *duktě*, genit. *dukterès*, russ. *doćj*, hib. *dear.*)

दू 4. *A.* (proprie *Pass.* rad. दु) agitari, perturbari, vexari, dolore, moerore affici. DR. 6. 4.: मनो हि मे दूयते दह्यतेच; RAGH. 1. 70.: तया हीनां विधातर् मां कथम् पश्यन् न दूयसे; GITA-GOV. 7. 30.: त्वम् इति किम् दूयसे. — *Etiam cum terminationibus PAR.* (v. gr. 493.) e. c. MAH. 1. 8369.: हृदयम् दूयतीव मे; 4. 591.: दूयामि. — *Part. pass.* दून. UR. 57. 11. infr.: चिन्तादूनमनसिका.

c. परि *i. q. simpl.* MAH. 3. 1136.: मनो मे परिदूयते.

c. वि *id.* MAH. 3. 9922.: हृदयेन विदूयता.

दूत *m.* (r. दू s. त) nuntius. N. 2. 31.

दूती *f.* (a praec. signo *fem.* ई) nuntia. N. 21. 57.

दूर (ut videtur, a r. दू vel दु s. र) longinquus, distans, remotus. H. 4. 38. — *Neutr. c. gen.* SA. 5. 38. 45.: दूरम् पथो गतम् त्वया. — दूरात् longe. HIT. 37. 7.

दूरतस् (a praec. s. तस्) procul, e longinquo. HIT. 48. 21.

दूरपार *m.* (ulteriorem ripam remotam habens, i. e. latus, *BAH.* e praec. et पार ulterior ripa) cognomen *Gangis* fluminis. H. 1. 14.

दूष् v. दुष्.

दृ 6. *A.* praef. आ respicere, curare, colere, aestimare. R. Schl. I. 75. 10.: अनादृत्य तु तद्वाक्यम्. — *Pass.* HIT. 4. 9.: द्वितीया ऽऽद्रियते सदा; MAN. 2. 234.: सर्वे तस्य ऽऽदृता धर्मा यस्यैते त्रय आदृताः । अनादृतास् तु यस्यैते सर्वास् तस्याफलाः क्रियाः. — आदृत *etiam sensu activo* respiciens, curans, curam habens. MAN. 11. 225.: सर्वेषु एव व्रतेषु एवम् प्रायश्चित्तार्थम् आदृतः (Schol. यत्नवान् प्रायश्चित्तार्थम् अनुतिष्ठेत्); MAN. 7. 150.: तस्मात् तत्रा ऽऽदृतो भवेत् (Schol. तदपसारणे यत्नवान् स्यात्). *Cf.* दृश्.

दृंह् 1. (scribitur दृह्, gr. 110[a].) *In dial. Vêd. PAR.* firmare, firmum reddere. YAG'.-V.: पृथिवीन् दृंह — पृथिवीम् उपरेणा 'दृह्णीः — *ATM.* firmum esse. YAG'.-V. दृंहस्व (Schol. दृढीभव); दृंहन्ताम् दुर्या (domicilia) पृथिव्याम्. (V. Westerg. et cf. दृह्.)

दृढ v. दृह् (gr. 102. *a.*).

दृढविक्रम (*BAH.* e praec. et विक्रम fortitudo) magnam fortitudinem habens. SU. 1. 18.

दृढव्रत (*BAH.* e दृढ et व्रत votum) firma vota habens. SU. 1. 10.

दृति *m.* (r. दृ s. ति) corium. MAN. 2. 99.

1. **दृप्** *4. P.* 1) gaudere. BHATT. 14. 106. praef. अति: विजिग्ये तां सेनाम् ... अतिदद्र्पच. 2) superbire. MAH. 1. 162.: वरदानाद् दृप्ताः — *Caus.* superbum reddere. HIT. 103. 7.: कं श्रीर् न दर्पयति. (*Cf.* तृप्.)

2. **दृप्** 1. et 10. *P.* (सन्दीपने) illuminare, illustrare. (*Cf.* दीप्.)

3. **दृप्** *6. P.* (बाधने) vexare. (V. sq. et cf. hib. *drip* «afliction».)

दृफ् *6. P. i. q. praec.*

दृम्प् 1. *P. A. i. q.* दृप्.

दृम्फ् 6. *P. i. q.* दृप्.

दृश् *6. P. interdum A.* (in tempp. special. substituitur पश् *cl. 4. q. v.*) videre, conspicere. N. 12. 96.: पतिन् द्रक्ष्यसि; SA. 5. 30.: सा वनानि विचित्राणि ... ददर्श; N. 12. 8.: सरितो निर्झरांश्चैव ददर्श; MAH. 1. 2830.: ददृशे धीमान् नन्दनप्रतिमम् वनम्; *ibd.* 7888.: ददृशाते अन्योऽन्यन् तौ; 4972.: मा द्राक्षीस् त्वङ् कलस्या 'स्य घोरं सङ्गयम्; R. Schl. I. 20. 8.: प्रत्युद्ययौ मुनिन् दृष्ट्वा. — *Etiam* auditu percipere. BR. 1. 4.: गीयमानांन् तान् दृष्ट्वा. — *Pass.* DR. 8. 10.: ददृशे नकुलस् तत्र. *Cum. term. PAR.* (gr. 493.) M. 2. 2345.: सा 'हम् अद्य दृश्यामि जनसंसदि. — *Caus. P. A.* ostendere, monstrare. N. 20. 20.: यदि सूर्यन् दर्शयितासि मे; BH. 11.: तद् एव मे दर्शय देव रूपम्; MAH. 3. 2369.: दर्शया ऽत्मानम् ostende te, appare, 1. 175.: आत्मानन् दर्शयानः se ostendens; 3. 9960.: दर्शयस्व मार्गम्; 3. 1026.: यो न दर्शयते तेजः. — *C. acc. pers.* R. Schl. II. 97. 1.: तान् तथा दर्शयित्वा तु मैथिलीन् गिरिनिम्नगाम्. — *ATM.* se ostendere, apparere. A. 4. 20.: अहम् वै त्वान् दर्शये; MAH. 2. 220.: कच्चिद् दर्शयसे मनुष्यान् समलङ्कृतः; SA. 1. 8.: दर्शयामास (v. gr. 458.) तन् नृपम्. (Gr. δέρκω; boruss. vet. *en-deirit* intueri, abjectâ gutturali; lith. *dairau-s* circumspicio, *ap-dairù-s* provideo, *zerkolas* speculum, v. दर्शन, आदर्श; russ. *ζerkolo* id.; hib. *dearcaim* «I see, behold», *dreach* «form, figure, image, a looking-glass», *deicsin* «seeing»; mutato *d* in *l*: *léir* «sight, perception».)

c. अनु 1) videre, conspicere. A. 6. 18.: ना 'न्वपश्यन् तदा किञ्चित्; BH. 1. 31. 13. 30. 15. 10. 2) respicere, rationem habere. MAH. 3. 1082.: न कार्यन् नच मार्यादाङ् क्रुद्धो ऽनुपश्यति. — *Caus.* ostendere. R. Schl. I. 1. 25.

c. अनु praef. सम् putare. MAH. 1. 5037.: स्वेना 'नुमानेन परं साधुं समनुपश्यति.

c. अभि videre, conspicere, aspicere. MAH. 3. 9982. MAN. 9. 308. — *Caus.* ostendere. MAH. 1. 7740.

c. आ *Caus.* ostendere. RAGH. 4. 38.

c. उत् exspectare. RAGH. 2. 60.: उत्पश्यन् सिंहनिपातम्.

c. उप conspicere, intueri. MAH. 1. 8440. — *Caus.* ostendere. HIT. 83. 15.

c. नि *Caus.* monstrare. RAGH. 6. 31.

c. परि videre, conspicere. MAH. 3. 224.: शेषस्य परिपश्याम्य् उपायम्.

c. प्र videre, conspicere. BR. 1. 19. 2. 6. N. 16. 6. BH. 1. 39.

c. प्र praef. सम् *id.* R. Schl. I. 3. 4. II. 69. 18. MAH. 3. 8445.

c. प्रति *id.* MAH. 3. 12005.: दक्षिणस्यान् दिशि यमम् प्रत्यपश्यम्. — *Pass.* iterum conspici, denuo apparere. A. 10. 37.: प्रत्यदृश्यन्त सङ्ग्रामे. — *Caus.* ostendere. MAH. 3. 16425.

c. वि videre. R. Schl. II. 20. 36. — *Pass.* videri, appa-

. rere. MAH. 3.405.: कालकल्पो व्यदृश्यत· — *Caus.* ostendere. MAH. 2.2633.

c. सम् 1) videre, conspicere, spectare. R. Schl. I. 1.53.; MAN. 12.118. 7.143.; BH. 3.20. — *Pass.* A. 1.3. 2) considerare. R. Schl. II. 9.3.: इदं सम्पश्य केनो 'पायेन स प्राप्नुयाद् राज्यम्·

दृश् *f.* (r. दृश्) oculus. AM.

दृशद् *f.* lapis, saxum; *v.* दृषद्.

दृषद् *f.* lapis, saxum; *v.* दृशद्. RAGH. 4.74.

दृष्ट v. दृश्.

दृष्टपूर्व (v. gr. 680.) visus antea. N. 1.14.30.

दृष्टि *f.* (r. दृश् s. ति) visus, aspectus. SU. 3.16. SA. 6.1. RAGH. 6.80.

दृह् 1. *P.* (वृद्धौ) crescere. *Part. pass.* दृहित qui crevit, et दृढ (gr. 618.) extensus, multus, firmus, solidus. SU. 1.10.18. N. 6.10. M. 30. — दृढम् *Adv.* valde. N. 23.8. A. 8.1. (V. दृंह्, दीर्घ, 2. तृह् et cf. hib. *daingean* «strong, secure, close»; *daingne* «strength, stability»; Pottius apte huc trahit anglosax. *telg* planta, virgultum, et goth. *tulgjan* firmare, roborare, *Etym. Forsch.* I. 251.; gr. *δριάω, δρίος*, v. Benf. I. 96.)

1. दॄ 9. *P.* दृणामि, *part. pass.* दीर्ण (gr. 385.609.) lacerare, dilacerare, dissecare, rumpere, findere. MAH. 3.16426.: ब्रह्मास्त्रेण ददारा 'द्रिम्; H. 4.8.: शिरो राक्षस दीर्यताम्; N. 21.15.: हृदयन् दीर्यत इदं शोकात्· — *Caus.* findere, *proprie* facere ut alqd findatur. R. Schl. I. 16.24.: दारयेयुः क्षितिम् पद्माम्; MAH. 1.795.: वज्रन् तद् विलम् अदारयत्· (Vera rad. forma est दर्, unde दल् q. v.; cf. gr. *δέρω*; slav. *derû* excorio; russ. *dra-tj* rumpere, scindere, *dratj koschu* detrahere pellem; goth. *ga-TAR* (*ga-taira, ga-tar*) dirumpere, scindere; angl. *tear*; germ. vet. *ZAR* (*ziru, zar*); nostrum *zehre, zerre.*)

c. अव *i. q. simpl.* MAH. 3.17300.: हृदयम् अवदीर्यते मे· — *Caus.* findere. RAGH. 13.3.: उर्वीम् अवदारयद्भिः·

c. अव praef. वि *id.* R. Schl. II. 72.28.: व्यवदीर्णम् मनो मम·

c. वि *id.* MAH. 1.1477.: प्रहारैर् देवान् विददार; 3.673.: शालं विदीर्य; N. 9.4.: मन्युना व्यदीर्यते 'व हृदयम्; 19.3. — *Caus. id.* BHAG. 1.19.: स घोषो ... हृदयानि व्यदारयत्·

2. दॄ 1. *P.* et 9. *P.* दरामि, दृणामि (भये *K.* भियि *V.*) timere.

दे 1. *A.* (पालने) tueri; *cf.* दय्.

देदीप् *Intens.* rad. दीप्.

देव् 1. *A.* (a दिव् adjectâ *gunâ*) 1) ludere. BHATT. 17.102.: अदेवत शायकैः· 2) queri, lamentari. (Lith. *dejoju* ejulor, lamentor; fortasse lat. *lâ-mentum* e *dai-mentum*, mutato *d* in *l*; v. दिव्.)

c. परि *Caus. P.* queri, lamentari. N. 13.30.: आत्मानम् पर्यदेवयत्; BR. 1.4.: रोरूयमानांस् तान् दृष्ट्वा परिदेवयतश्च सा· — परिदेवित *n.* planctus, querimonia. BR. 3.20. N. 24.25.

देव *m.* (r. दिव् splendere s. अ) *Adj.* splendens, *in dial. Vêd.*; v. Rosenii Rig-Vedae Sp. p. 13. — *Subst. m.* 1) deus. SU. 3.4. 2) rex. HIT. 7.21. (Lith. *diewa-s* deus; lat. *deus*; gr. *θεός*; hib. *dia* deus.)

देवता *f.* (a praec. s. ता) dea. H. 4.28. N. 12.74.75.

देवत्व *n.* (a देव s. त्व) divinitas.

देवदत्त *m.* (e देव et दत्त datus) Arg'uni concha. A. 5.24.

देवन *n.* (r. दिव् ludere, s. अन) lusus. N. 8.1.12.83.

देवर *m.* levir, *praesertim* mariti frater junior. MAH. 1.4181. (Lith. *dëweris*; lat. *lêvir*, Them. *lêviru*, e *dêvir*; slav. *dever*; anglo-sax. *tacur, tacor*; germ. vet. *zeihur*, mutato *v* in gutturalem, v. gr. comp. 19.; gr. *δαήρ* pertinet ad देवृ i. e. देवर्.)

देवरूपिन् (a देवरूप - देव + रूप - deorum forma, s. इन्) divinâ formâ praeditus. H. 2.24.

देवर्षि *m.* (TATP. e देव deus et ऋषि sapiens, sanctus) divinus sapiens. BH. 10.13.

देवी *f.* (a देव signo *fem.* ई) 1) dea. IN. 5.20. 2) regina. N. 7.12.

देवृ *m. i. q.* देवर्. (Gr. *δαήρ*, v. देवर्.)

देश *m.* (r. दिश् s. अ) regio, locus. H. 4.19.; DR. 5.8.

देह *m. n.* (r. दिह् s. अ) corpus. (Goth. *leik n.*, Them. *leika*, corpus, cadaver, caro; germ. vet. *lih* id.; nostrum *Leiche.*)

देहभृत् *m.* (e praec. et भृत् ferens) corpus gerens, vivus, homo. Bh. 14.14.

देहवत् (a देह s. वत्) corporeus, corporalis. Bh. 12.5.

देहिन् *m.* (corpore praeditus, corpore inclusus, a देह s. इन्) 1) homo, mortalis. Bh. 2.59.17.2. 2) anima. Bh. 2.13.22.5.13. *Cf.* शरीरिन्. Bh. 2.18.

दै 1. *P.* (शोधने) purificare.

दैतेय (Diti natus a दिति *q. v.* s. एय) nomen *Asurorum.* A. 10.19.

दैतेयी *f.* (a praec. adjecto signo *fem.* ई) *fem. praec.* A. 10.7.

दैत्य *m.* (a दिति q. v. s. य) i. q. दैतेय. Su. 1.2.

दैन्य *n.* (a दीन s. य) animi demissio, tristitia, animus afflictus, demissus. A. 4.48.

दैव (a देव s. अ) 1) *Adj.* (*fem.* ई) divinus. Bh. 9.13.16. 3. 2) *Subst. n.* fatum. N. 13.15. Bh. 18.14.

दैवज्ञ *m.* (fati gnarus e दैव et ज्ञ) astrologus. Lass. 2.

दैवत (a देवता s. अ) 1) *Adj.* divinus. 2) *Subst. m. n.* deus. A. 10.14. N. 12.80.

दो 4. *P.* द्यामि, gr. 330. (अवखण्डने *K.* छेदे *V.*) abscindere. दात abscissus. Am.

दोग्ध्री *f.* (a दोग्धृ qui mulget - r. दुह् s. तृ - adjecto signo *fem.* ई) vacca. Ragh. 2.23.

दोधूय् *Intens. rad.* धू.

दोल *m.* (r. दुल् s. अ) oscillum.

दोला *f.* (*fem.* praec.) *id.* N. 10.27.

दोलाय् (*Denom.* a दोल vel दोला) agitare. Hit. 121.6.: दोलायमानमतिः 8.: मतिर् दोलायते सताम् अपि खलोक्तिभिः.

दोष *m.* (r. दुष् s. अ) delictum, peccatum. H. 4.6. N. 4. 21.24.26.

दोषतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) delicti causâ. N. 23.29.

1. दोषा *f.* (ut videtur, a r. दुष् s. आ) nox. Wils.

2. दोषा *Adv.* noctu.

दोषाकर *m.* (e दोषा nox et कर faciens) luna; *cf.* निशाकर.

दोषातन (*fem.* नी, a दोषा *Adv.* noctu s. तन, v. gr. 652. s. तन) nocturnus. Ragh. 13.76.

दोस् *m. n.* (gr. 233.) brachium. Ragh. 10.52.: दोर्भ्याम् आदधानः पयश्चरुम्; 15.23.: उद्यम्य दक्षिणन् दोर् निशाचरः.

दोह *m.* (r. दुह् s. अ) lac.

दोहद *m.* (e praec. et द dans) 1) graviditas. Ragh. 3.1.6. Ur. 83.20. 2) desiderium. Ragh. 14.45.

दोहन *n.* (r. दुह् s. अन) 1) mulctus. 2) vas ad lac recipiendum.

दौत्य *n.* (a दूत nuntius, s. य) nuntii munus.

दौर्जन्य *n.* (a दुर्जन homo pravus, s. य) pravitas. Hit. 85.9.

दौर्बल्य *n.* (a दुर्बल debilis, s. य) infirmitas, debilitas. Bh. 2.3.

दौवारिक *m.* (a द्वार् s. इक, v. gr. 649.) janitor. Sak. 31. 5.

दौहित्र *m.* (a दुहितृ s. अ) filiae natus, progenies. Br. 1.29. Man. 9.139.

द्यावापृथिव्यौ *f.* (*Dvandv.* e द्यावा, *dual. Vêd.* τοῦ द्यो, et पृथिव्यौ a पृथिवी, v. gramm. min. 589. annot.) coelum et terra.

द्यु 2. *P.* द्यौमि (अभिगमने *K.* अभिसर्पणे *V.*) aggredi. Bhatt. 6.18.: सिंहो मृगान् द्युवन् (cf. दु, unde द्यु ortum esse videtur mutatâ semivocali व in य; v. gr. comp. §. 20.). — द्यु splendere *in dial. Vêd. ortum est* e दिव् *mutato* व् in उ.

द्यु *n.* (r. दिव् mutato व् in उ) 1) dies. 2) coelum, aër. (Lat. *nu-dius*, Abl. *diu*; *Ju-piter* e *Dju-piter*, coeli pater; v. द्यो.)

द्युत् 1. *A.* (ut mihi videtur, a r. दिव् mutato व् in उ, adjecto त्) splendere. Mah. 3.1744.: द्योतते पावकः. — *Caus.* collustrare. Mah. 3.1743.: द्योतयन् इव भास्करः; R. Schl. I. 51.2.: तपसा द्योतितप्रभः. (Cf. ज्युत् quod e द्युत् ortum esse videtur, mutato द in ज.)

c. उत् *Caus.* collustrare. Ragh. 10.81.

c. वि i. q. simpl. Mah. 3. 180.: विद्योतन्ते प्रावृषि तव रश्मयः· — *Caus.* collustrare. N. 13. 50.

द्युति *f.* (a r. द्युत् s. इ, nisi potius a r. दिव् s. ति, mutato व् in उ) lumen, splendor. N. 12. 72.

द्युमत्सेन (*bah.* e द्युमत् - a द्यु s. मत् - splendidus? et सेना) *n. pr.* Sa. 2. 18.

द्यूत *m. n.* (r. दिव् ludere, mutato व् in ऊ, s. त) lusus. N. 7. 5.

द्यो *f.* (r. दिव् splendere, mutato व् in उ, adjectâ *Gunâ*) coelum. M. 43. (Cf. दिव्, द्यु; lat. *Jov-is* e *Djov-is*; gr. Ζεύς, cujus Ζ respondet sanscrito द्, sicut e. c. in ζεύγνυμι = युनज्मि jungo, Διός pro ΔιFός = दिवस्; v. gr. comp. 122.)

द्रम् 1. *P.* (गतौ) ire. (Cf. द्रु, द्रवामि, unde fortasse द्रमामि, mutato व् in म्, sicut in gr. ΔΡΕΜΩ, ἔδραμον, v. gr. comp. §. 109[b]. 1.)

द्रव (r. द्रु s. अ) fluens, liquidus, liquefactus. Ragh. 7. 7.

द्रवत्व *n.* (a praec. s. त्व) liquiditas, fusura. Hit. 24.

द्रविण *n.* (r. द्रु s. इन, cf. द्रव्य) res, divitiae, opes. N. 13. 17. 17. 27.

द्रव्य *n.* (r. द्रु s. य, v. gr. 626.) opes, divitiae. Br. 2. 26. Bh. 4. 28. N. 8. 5.

द्रव्यमय (a praec. s. मय) divitiis oriundus. Bh. 4. 33.

द्रष्टुकाम (*bah.* e द्रष्टुम् videre, v. gr. 667, et काम cupido, desiderium) videndi cupidinem habens. Su. 3. 25.

द्रष्टुशक्य (*karm.* e द्रष्टुम् videre, v. gr. 667, et शक्य *part. fut. pass.* r. शक् posse, s. य) quod cerni, conspici potest. In. 2. 6.

द्रा 2. *P.* fugere. (Gr. διδράσκω, ἔδρᾱν; *cf.* द्रु.)

द्राक् *Adv.* (r. द्रा s. क्) cito. Am.

द्राक्षा *f.* uva. Ragh. 4. 65. (Fortasse germ. vet. *drûbo*; nostrum *Traube*, mutatâ gutturali in labialem; hib. *dearc* bacca; gr. ῬΑΓ abjecto δ; lat. *racemus.*)

द्राख् 1. *P.* arescere. *K.*: द्राखति हिमेन वृक्षः· (Cf. ध्राख्, तृष्; germ. vet. *trukan*; anglo-sax. *drig, drigg* aridus; island. vet. *thurka* exsiccare.

द्राघ् 1. *A.* (आयासे *K.* अमायामशक्तिषु *V.*) operam dare, adniti; defatigari; longum esse; valere. — *Caus.* extendere, augere. Bhatt. 18. 33.: द्राघयन्ति मे शोकं स्मर्यमाणा गुणास् तव· (Cf. दीर्घ, comp. द्राघीयस्, superl. द्राघिष्ठ·)

द्राङ्क्ष् 1. *P.* (घोरवाशिते *K.* काङ्क्षे घोररुते *V.*; scribitur द्राक्ष्, gr. 110[a].) horrendum sonum edere, *de avibus*; desiderare. (*Cf.* ध्राङ्क्ष्.)

द्राड् 1. *A.* (विशरणे *K.* शीर्णे *V.*) frangi, findi, destrui, perire, tabescere, marcescere. *K.*: द्राडते पुष्पम्· (*Cf.* ध्राड्, दॄ·)

द्राह् 1. *A.* (जागरे *K.* जागरे निक्षेपे *V.*) vigilare; dejicere, deponere.

1. द्रु 1. *P.* 1) currere, fugere. Su. 2. 17.: तयोर् भयाद् दुद्रुवुस् ते; Bh. 11. 36.: रक्षांसि भीतानि दिशो द्रवन्ति· द्रुतम् *Adv.* celeriter. N. 23. 15. 2) fluere. Bh. 11. 28.: नदीनाम् बहवो ऽम्बुवेगाः समुद्रम् … द्रवन्ति· द्रुत fluens, Bhatt. 2. 12.: सलिलन् द्रुतम्; circumfusus, Megh. 100.: अश्रद्रुतम् (Schol. बाष्पप्लुतम्); v. द्रव· (Gr. ΔΡΕΜΩ, ἔδραμον = अद्रवम् mutato व् in μ, cf. द्रम्; goth. *DRIB* pellere (*us-dreiba* expello = द्रवामि, attenuato *a* in *i*, mutato *v* in *b*) sensu convenit cum *Caus.* द्रावयामि; germ. vet. *TRIB* pellere, *TRUF* stillare (*triufu, trauf, trufumês*); anglo-sax. *driope* stillo; lith. *drebu* tremo, *drimba* vehementer stillat, *pa-dribbà* lippitudo; hib. *driogaim* «I trickle, drop, distil»; *drabh* currus. Fortasse etiam nostrum *Thau*, germ. vet. *tau*, gen. *touwes* ros huc pertinet, ita ut *tau* mutilatum sit e *trau*. Denique huc traxerim nomen fluminis *Dravi, dravu-s* = द्रवस् fluens.)

c. अनु sequi. Ragh. 3. 38.: तं राजसुतैर् अनुद्रुतम्; 16. 25.: अनुद्रुतो वायुर् इवा ऽभ्रवृन्दैः सैन्यैः·

c. अभि accurrere, incursare. N. 23. 24.: इन्द्रसेनाम् … अभिद्रुत्य; Dr. 5. 20.: गदाहस्तम् भीमम् अभिद्रवन्तम्; Sa. 6. 43.: व्यसनैर् अभिद्रुतङ् कुलम्· — *Atm.* H. 4. 17.: अभ्यद्रवत सङ्क्रुद्धः·

c. अभि praef. सम् *id.* Mah. 1.6287. 3.10990.

c. आ *id.* Nalod. 3.15.: नला ऽद्रव·

c. आ praef. प्र aufugere. Mah. 1. 2843.: भीताः प्राद्रवन्ति·

c. आ praef. सम् accurrere, incursare. R. Schl. I. 18.14.: समाद्रवत्· *ātm.* N. 13.8.: समाद्रवन्त·

c. उप *id.* Mah. 2.1091. 3.1299.

c. उप praef. प्र *id.* N. 1.25.

c. प्र procurrere, profugere, aufugere. Br. 1.19.: प्रद्रवेयम् अनामयम्; N. 10.19.: सुप्ताम् उत्सृज्य वैदर्भीम् प्राद्रवद् गतचेतसः; 12.116. 13.30. 22.11. Dr. 8.56. A. 6.8. Incursare. Mah. 1.8269.

c. प्र praef. वि diffugere, aufugere. Mah. 3.861.: दिशः सर्वे विप्रदुद्रुवुः; R. Schl. I. 55.22.: विप्रद्रुता भीता मुनयः शतशो दिशः; Mah. 1.8323.: निवेशनाद् विप्राद्रवन्·

c. प्र praef. सम् procurrere, profugere, aufugere. Mah. 3.239.571.888.

c. वि discurrere, diffugere, aufugere. N. 13.18.: विद्रवन्ति भयात् तदा; Sa. 7.4. Dr. 8.25.35.40. — *ātm.* Su. 2.16.: व्यद्रवन्त·

2. द्रु 5. *p.* (अनुतापे) poenitere. (Germ. vet. *DRUZ*, v. gr. comp. 109[b]. 1., *ga-driuzit, ar-driuzit* piget.)

द्रुड् 1. *p.* 6. *p.* (मज्जने) mergi, submergi.

द्रुण् 6. *p.* (गतौ *k.* कौटिल्ये गतौ वधे *v.*) ire; curvum, flexuosum esse; occidere.

द्रुम *m.* (ut videtur pro द्रुह्म, a r. द्रुह् crescere, s. म, sicut jam in priore hujus libri editione ब्रह्मन्, pro ब्रह्मन्, a r. बृह् crescere deduximus, cf. Benfey I. 96.) arbor. N. 11.39. (Cf. gr. δρῦς, goth. *triu* arbor, nisi pertinent ad दारु, q. v., ejecto आ; gr. δένδρον, forma redupl., v. gr. 570.)

द्रुमाय् *A.* (*Denom.* a द्रुम s. य्, v. gr. 585.) arborem aequare, arborem haberi, videri. Hit. 20.22.

द्रुह् 4. *p. interdum A.* 1) nocere, infestare, inimicum, infensum esse *alicui*, offendere, laedere *alqm*, *cum dat. vel. loc. vel acc. pers.* Hit. 70.14.: तत् कथन् द्रुह्यति; R. Schl. II. 25.17.: महाद्विपाश्च सिंहाश्च ... न ते द्रुह्यन्तु पुत्रक; II. 75.22.: तस्मै स द्रुह्यताम् पापो यस्या ऽऽर्यो ऽनुमते गतः; Mah. 3.11471.: द्रोग्धव्यन् नच मित्रेषु; 2.2107.: पाण्डवान् मा द्रुहः; Man. 2.144.: तन् न द्रुह्यात् कदाचन· 2) rem malam, perniciosam moliri, *c. acc. rei.* Hit. 69.14.: स नृपतेः प्राणान्तिकन् द्रुह्यति· (Cf. द्रु; hib. *driuch* «fretfulness, anger», *droch* «bad, evil»; *subst. m.* «death»; germ. vet. *TRUG* fallere, fraudare, (*triugu, troug, trugumês*); *drawian* minari; lett. *drau-deht* minari (*deht* facere); lat. *trux, atrox*, आद्रुह्?)

c. अभि *i. q. simpl.* Mah. 3.10102.: मा पारस्वम् अभिद्रुग्धाः; *c. gen.* Rigv. 5.10.: मा नो मर्ता अभिद्रुहन् तनूनाम् «ne nostra mortales laedant corpora».

द्रू 9. *p. A.* (हिंसायाम् *k.* वधे गतौ *v.*) ferire, laedere, occidere; ire. *Cf.* द्रुह्.

द्रेक् 1. *A.* (शब्दोत्साहयोः *k.* स्वनोत्साहे *v.*) sonare; posse.

द्रै 1. *p.* dormire; v. निद्रा· (Lat. *dor-mio*; gr. δαρθάνω; sax. vet. *drôm* somnium; nostrum *Traum*; slav. *drjemati* dormitare.

द्रोण *m. nom. pr.* A. 11.3.

द्रोह *m.* (r. द्रुह् s. अ) offensio, laesio. Bh. 1.38.

द्रौपदी *f.* (a द्रौपद, quod a द्रुपद s. अ, v. gr. 648.) *n. pr.* Dr. 1.5.

द्व v. द्वि·

द्वन्द् *n.* par *animalium, v. sq.*

द्वन्द्व *n.* (forma redupl. a द्व insertâ nasali) 1) duplicitas. Bh. 2.45. 2) par *animalium.* Am. 3) rixa, lis, altercatio, certamen. Hit. 87.20. 4) compositum copulativum (gr. 655.). Bh. 10.33.

द्वादश (*fem.* -शी, gr. 259.) duodecimus. N. 17.2.

द्वादशन् (e द्व producto आ et दशन्) duodecim. (Gr. δώδεκα; lat. *duodecim*; hib. *dadeug*; hindost. *bâ-reh*, mutato *d* in *r*; lith. *dwy-lika*, mutato *d* in *l*; ita goth. *twa-lif* cum gutturali pro labiali, nostrum *zwö-lf*; v. gr. comp. 319. annot.)

द्वार् *f.* (fortasse e ध्वार्, *cf.* तोरण) janua, porta. N.25.7. Dr.1.8. (*v. sq.*)

द्वार *n. id.* (Russ. *dverj*; goth. *daur n. id.*, Them. *daura*, ejecto आ, mutato *v* in *u*, praefixo *a* secundum generalem regulam, v. gr. comp. 82.; lith. *durrys fem.pl.* fores valvatae, *wartai m.pl.* porta cohortalis; hib. *dor, doras* «a door, gate, boundary»; gr. *θύρα*; lat. *foris*, cujus *f* respondet gr. *θ*; fortasse etiam *πύλη* et *porta* huc pertinent, abjecto *d*, mutato *v* in *p* sicut e.c. in zend. 𐬀𐬯𐬞𐬀 *aśpa* equus = अश्व, gr. *ἵππος*.)

द्वारस्थ *m.* (e praec. et स्थ stans) janitor. In.5.17.

द्वि duo *in initio compp.* (Thema primitivum est द्व, cf. slav. *dva* nom.masc.dual.; lith. *du*; goth. *tvai* nom.m.pl.; gr. *δύω, δύο*; lat. *duo*; hib. *da, do, di*; cum द्वि in initio compp. cf. gr. *δι-*, lat. *bi*, ita zend. *bi*, v. gr. comp. 309.)

द्विज *m.* (bis natus, e praec. et ज natus) 1) avis. N.12.7. 2) dens. N.12.66. 3) *Brâhmanus*. Br.2.13.

द्विजाति *f.* (*bah.* e द्वि et जाति natales, origo) Brâhmanus. Su.2.16.

द्वितय *n.* (a द्वि s. तय) par. (Hib. *deidhe* «two things, a double proportion, a pair or couple».)

द्वितीय (a द्वि s. तीय) secundus. — द्वितीयम् *Adv.* iterum. N.8.7.

द्विदत् (-दन्, -दती, -दत्, *bah.* e द्वि et दत् q.v.) bidens. Hem. (Lat. *bidens*.)

द्विध *Adj.* (a द्वि s. ध) bipartitus. Su.1.6.

द्विधा *Adv.* vel *Adj. indecl.* bipartito, bifariam, bipartitus. N.10.27. Sa.4.33. (Cf. gr. *δίχα, δίχθα*.)

द्विप *m.* (bis bibens, e द्वि pro द्विस् et प bibens) elephantus.

द्विपद् *m.* (bipes, *bah.* e द्वि et पद् pes) homo. N.5.42. (Lat. *bipes*, gr. *δίπους*.)

द्विरद *m.* (bidens, *bah.* e द्वि et रद) elephantus.

1. द्विष् 2. *P. A.* odisse, infestum esse, *c. acc. vel dat.* Bh.2.57.: ना ऽभिनन्दति न द्वेष्टि; 18.10.: न द्वेष्ट्य् अकुशलङ् कर्म कुशलन् ना ऽनुषज्जते; Mah.2.1935.: अद्विषन्तङ् कथन् द्विष्यात् त्वादृशः; Rigv.50.13.: द्विषन्तम् मह्यम्; Bhatt.18.9.: द्वेष्टि प्रायो गुणिभ्यो ऽपि नच स्निह्यति कस्यचित्. — द्विषत् *m.* (part. praes.) inimicus. N.12.95. Sa.7.4. Bh.16.19. (द्विष् fortasse e द्वि duo ortum est, cf. दुष्; Ewaldius, huc trahit gr. *μισέω*, abjecto *d*, sicut in lat. et zend. *bis* = द्विस्, mutato *v* in *μ*, sicut in lat. *mare* = वारि, v. gr. comp. §.63.; *μισέω* autem, si re verâ huc pertinet, nititur formâ caus. द्वेषयामि, abjecto priore diphthongi ए elemento, et producto posteriore, sicut e.c. in lat. *cecîdi* a *caedo*. Etiam praefixum nostrum *mis* huc vel ad द्विस् pertinere videtur; goth. *missa* in *missa-dêths, missa-quiss, missa-leiks*; v. Graff. II. 862.)

c. प्र *i.q. simpl.* Bh.16.18.: मान् प्रद्विषन्तः.

c. वि *id.* Man.2.57.: लोकविद्विष्टम्.

2. द्विष् *m.* (*nom.* द्विट्, r. द्विष्) inimicus. Su.2.11.

द्विषत् v. द्विष्.

द्विस् (a द्वि s. स्) bis. (Gr. *δίς*, lat. et zend. *bis*; etiam lat. praefixum *dis-* (*discedo, discerpo*) huc pertinere videtur.)

द्वीप *m.* (secundum Wils. e द्वि et आप aqua abjecto अ et producto इ; cf. समीप, प्रतीप) insula. N.12.113.

द्वीपिन् *m.* (a praec. s. इन्) tigris, pardus, *a maculosâ pelli*. N.12.2.129.

द्वेष *m.* (r. द्विष् s. अ) odium. In.5.62.

द्वेष्टृ *m.* (r. द्विष् s. तृ) osor, inimicus. Bh.12.13.

द्वेष्य (r. द्विष् s. य) odiendus, odiosus, invisus. Bh.6.9.9.29.

द्वैध *n.* (a द्विध bipartitus, s. अ) duplicitas. Bh.5.25.

द्वैरथ *n.* (a द्विरथ - *pl.* द्विरथास् - duo heroes, duo pugnatores, s. अ) singulare certamen, duorum inter se certamen. N.26.8.

ध

धक्क् 10. *P.* (नाशने) destruere, occidere; *cf.* नक्क्.

धण् 1. *P.* (ध्वने) sonare; *cf.* धन्, ध्वण्, ध्रण्, ध्वन्, स्वन्, कण्, कुण्, चण्, चन्.

1. धन् 3. *P.* (धान्ये) fruges ferre, parere. *K.*: दधन्ति शालिम् भूमिः.

2. धन् 1. *P.* (रवे) sonare; *v.* धण्.

धन *n.* (r. 1. धन् s. अ) divitiae, opes. Su. 4. 12.

धनञ्जय *m.* (divitias vincens ex *acc.* धनम् et जय vincens) *nomen Arg'uni.*

धनिन् (a धन s. इन्) dives.

धनुर्धर *m.* (e धनुस् et धर) arcitenens, sagittarius.

धनुष्मत् (a धनुस् s. मत् v. *euph. r.* 101[a].) arcu praeditus, arcitenens, sagittarius. Dr. 2. 8.

धनुस् *n.* (a धन्, formâ primitivâ radicis हन्, q.v., s. उस्) arcus; *v.* धन्व, धन्वन्.

धन्य (a धन s. य) dives, fortunatus, felix. In. 4. 16.

धन्व् 1. *P.* (गतौ; scribitur धव्, gr. 110[d].) ire; *cf.* धाव्.

धन्व *n.* (a धन् s. व; v. धनुस्) arcus.

धन्वन् *m. n.* (a धन् s. वन्, v. धनुस्) arcus. Dr. 5. 19. *in fine compp.* Bah.

धन्विन् *m.* (a धन्व vel धन्वन्, v. gr. 651., s. इन्) arcitenens, sagittarius. N. 1. 4.

धम् v. ध्मा.

धमनी *f.* (r. धम् = ध्मा *s.* अन in *fem.*) vena. H. 2. 10.

धर (r. धृ s. अ) ferens, tenens, gerens, *in fine compp.* In. 5. 11. A. 6. 10.

धरणी *f.* (quae fert, r. धृ s. अन in *fem.*) terra. H. 1. 28. Dr. 6. 11.

धरणीधर *m.* (terram ferens, e praec. et धर) mons.

धरा *f.* (*fem.* τοῦ धर) terra. (Cambro-brit. *daiar* id.; armor. *duar*; v. Pictet p. 46.; fortasse etiam lat. *terra* huc pertinet.)

धराभृत् *m.* (terram ferens, e praec. et भृत् ferens) mons. A. 7. 27.

धरित्री *f.* (quae fert, r. धृ s. तृ adjecto *fem.* signo ई) terra. Am.

धर्म *m.* (r. धृ s. म) 1) jus, justitia, officium. N. 4. 10. 17. 5. 27. 38. 45. 6. 8. 7. 13. 10. 24. 2) nomen dei *Yami.* H. 1. 34.

धर्मतस् *Adv.* (e praec. s. तस्) ex jure, juste. Br. 3. 3. N. 6. 9.

धर्मराज् *m.* (*nom.* -राट्, e धर्म et राज् regens, justitiam regens, justitiae rex) nomen *Yudhischthiri.* Dr. 8. 13.

धर्मराज *m.* (juris, justitiae rex, e धर्म et राज rex, regens). 1) nomen dei *Yami.* 2) nomen *Yudhischthiri.* H. 1. 8.

धर्मराजता *f.* (a praec. s. ता) *Abstr. praec.*, nominatum esse *Dharmarâdscha.* Sa. 5. 40. *cf.* यमत्व.

धर्मविद्य (*Bah.* e धर्म et विद्या *f.* scientia) juris, officiorum scientiam habens. H. 1. 36.

धर्मशील (*Bah.* e धर्म et शील natura, indoles) in jure *versantem* indolem habens. In. 1. 22.

धर्मात्मन् (*Bah.* e धर्म et आत्मन् animus) justum animum, in jure *versantem* animum habens. H. 1. 48.

धर्मिन् (a धर्म s. इन्) juri, officio deditus. Su. 2. 3.

धर्म्य (a धर्म s. य) justus, legitimus. Bh. 9. 2.

धर्ष v. दुर्धर्ष.

धर्षण *n.* (r. धृष् s. अन) oppressio, actio inferendi vim *in aliquem.* Dr. 6. 28.

धव *m.* 1) vir. 2) maritus. Am. (V. विधवा vidua, et cf. hib. *dea, dae* «a man, a person» v. Pictet p. 29.)

धवल (r. धाव् purificare, correpto आ, s. अल) albus.

धा 3. *P. A.* (*anom.* v. gr. 694.) 1) ponere. Bh. 14. 3.: तस्मिन् गर्भम् दधाम्य् अहम्; Hit. 76. 9.: निःशङ्कम् धीयते लोकैः पश्य भस्मचये पदम्; — मनो धातुम्, मतिम् धातुम् animum intendere, convertere *ad alqd,* constituere; *c. dat. vel locativo.* N. 13. 4.: निवेशाय मनो दधुः; R. Schl. I. 9. 40.: गमनाय मतिम् दधुः; Man. 12. 23.: धर्मे दध्यान् मनः. — *Cum infin.* R. Schl.

I. 11. 1.: राज्ञा यज्ञम् मनो दधे· *Cum* श्रत् fides (श्रद्धा), fidem ponere, credere, *c. acc. interdum cum dat. vel gen.* MAH. 1. 3060.: कस् ते श्रद्धास्यते वचः; 2. 217.: कच्चिन् न श्रद्दधासि स्त्रीणाम्; YAG'UR-V. (v. Westrg.): श्रद् अस्मै वचसे दधातन; BH. 12. 20.: श्रद्दधानाः 2) dare, tribuere. N. 14. 11.: तत्र ते ऽहं श्रेयो धास्यामि; MAN. 1. 29.: यद् यस्य सो ऽदधात्· 3) *ATM.* sumere, assumere, accipere (proprie sibi dare, cf. दा praef. आ). HIT. 7. 16.: काचः काञ्चनसंसर्गाद् धत्ते मारकतीन् द्युतिम्· 4) tenere, ferre, gerere, habere. NALOD. 1. 17.: दधतो मारम् भाभिः; 2. 52.; RAGH. 9. 39.: युवतयः कुसुमन् दधुर् आहितम् तदलके; BHATT. 4. 16.: दधाना बलिभम् मध्यम्· 5) sustentare. RAGH. 1. 26.: दधतुर् भुवनद्वयम्· — *Part. pass.* हित (gr. 608.) 1) intentus. BH. 16. 9. 2) bonus. *Subst. n.* bonum, salus, felicitas. BR. 2. 4. 25. (Gr. *τίθημι*; lat. *do* in compositis nonnullis (*condo, abdo, credo* = श्रद्दधामि, v. gr. comp. 632.); lith. *demi, dedú* pono, colloco; goth. *dê-ths*, Them. *dêdi* factum, in *missadêths*; sax. vet. *dôm* facio, *dôs* facis, *dôt* facit = दधामि, दधासि, दधाति (v. धातृ, धा praef. वि, zend. *dhâ* facere, creare); germ. vet. *tôm, toam, tuam, tuon* facio; nostrum *thue*; huc etiam pertinet syllaba *te* in praeteritis ut *suchte, machte*, goth. *sôkidêdum* quaesivimus, *sokidêdjau* quaererem; v. gr. comp. 620. sq.; slav. *dje-jû* facio, *dje-lo* opus; hib. *deanaim* «I do, make act, work», *dan* «work».)

c. अनु favere. RAGH. 17. 36.: अनुदध्युर् अनुध्येयम्·

c. अन्तर् in se accipere. RAGH. 15. 81.: पृथिवि माम् अन्तर्धातुम् अर्हसि· 2) tegere, occulere. MAH. 4. 1042.: इषुभिर् व्यतिसर्पद्भिर् आदित्यो ऽन्तरधीयत; 1683.: कार्ष्णम् ... अन्तर्दधे घोरशरौघवृष्ट्या; 1. 8713.: अन्तर्धाया 'त्मानम्· Se occulere. (*ATM.*) BATT. 5. 32.: अन्तर्धत्स्व रामात्· — *Pass.* invisibilem fieri, evanescere. SU. 1. 17.: ततः स्त्रियस् ता ऽद्भुतन् तत् सर्वम् अन्तरधीयत; N. 12. 96.: तापसा ऽन्तर्हिताः सर्वे; 14. 12. 26.; MAH. 1. 119.: अन्तर्हितानाम् भूतानान् निस्वनो ऽभवत्; 1. 4710.: वाग् अन्तर्हिता 'ब्रवीत्·

c. अपि vel पि tegere, claudere. IN. 5. 36.: कर्णौ हस्ताभ्याम् पिधाय; A. 6. 11.: द्वाराणि पिदधुः·

c. अभि 1) referre, narrare, exponere. N. 12. 76.: विस्तरेण 'भिधास्यामि; 13. 18. BH. 18. 68. 2) nominare. BH. 13. 1.: क्षेत्रम् इत्य् अभिधीयते; 18. 11. 3) oppugnare, invadere. MAH.: मागधान् अभ्यधाद् बली·

c. अव 1) ponere. MAH. 1. 4503.: कुण्डेषु गर्भान् अवदधे· 2) animum intendere. HIT. 83. 15.: देव अवधीयताम्; R. Schl. II. 63. 4.: अवहित·

c. अव praef. अभि tegere. RAM. Schl. II. 40. 33.: अश्रुभिः पतितैर् अभ्यवहितम् प्रशशाम महीरजः·

c. अव praef. वि *id.* RAGH. 9. 57.: हरिणस्य व्यवधाय देहम्·

c. आ 1) ponere, imponere, apponere, applicare. SA. 1. 18.: महिष्याङ् गर्भम् आदधे; N. 13. 69.: इति मे व्रतम् आहितम्; 24. 19.: अग्नाव् अग्निर् इवा 'हितः; BH. 12. 8.: मय्य् एव मन आधत्स्व; BR. 2. 15.: कथं शक्ष्यामि बाले ऽस्मिन् गुणान् आधातुम्; RAGH. 7. 17.: तम् आधाय विवाहसाक्ष्ये· 2) dare, tribuere. SU. 4. 23.: इन्द्रे त्रैलोक्यम् आधाय·

c. आ praef. अभि ponere, apponere. MAN. 8. 372.: अभ्यादध्युः काष्ठानि तत्र·

c. आ praef. उप facere. R. Schl. II. 35. 28.: मा त्वम् ... भर्तारं लोकभर्तारम् असद्धर्मम् उपादधाः·

c. आ praef. सम् 1) *id.* N. 22. 10. 23. 12. SU. 1. 7. BH. 12. 9. 17. 11. 2) animum intendere. N. 22. 2. 5. SA. 6. 12.: समाहित· 3) animadvertere. HIT. 110. 14.: उत्पन्नाम् आपदं यस् तु समाधत्ते स बुद्धिमान्· 4) emendare, corrigere. HIT. 88. 22.: मन्त्रभेदे ऽपि ये दोषाः सम्भवन्ति महीपतेः । न शक्यास् ते समाधातुम्·

c. उप ponere, apponere, imponere, supponere, adhibere. R. Schl. II. 42. 16.: अश्मानम् उपधाय शयिष्यते; II. 61. 7.: शेते भुजम् उपधाय; RAGH. 8. 29.: क्रिया हि वस्तूपहिता प्रसीदति; 8. 76.: शृणु ... तां (सरस्वतीम्) हृदि चै 'नाम् उपधातुम् अर्हसि·

c. तिरस् *Pass.* invisibilem fieri, evanescere. RAGH. 10.

48.: कृष्णमेघस् तिरोदधे; 11.91.: आपिस् तिरोदधे; Ur. 73.2.: यत्र मे नयनयोः सा तिरोहिता·

c. नि 1) deponere. Hit. Scr. 40.: मृगान् निधाय; Ragh. 3.50.: मा निधाः पदन् पदव्याम्; 4.1.: दिनान्ते निहितन् तेजः सवित्रा· क्रियान् निधातुम् operam convertere *in alqm rem.* Hit. 8.1. 2) sepelire. Man. 5.68.: ऊनद्विवार्षिकम् प्रेतन् निदध्युर् बान्धवा बहिः· — *Caus.* deponi, asservari jubere. Man. 8.30.: प्रणष्टस्वामिकं रिक्थं राजा त्र्यब्दन् निधापयेत्·

c. नि praef. उप deponere. Man. 8.37.: पूर्वोपनिहितनिधिः·

c. नि praef. प्र deponere, infigere. Man. 55.21.: यदि मणिन् त्रपुणि प्रणिधीयते· — कायम् प्रणिधातुम् corpus prosternere. Bh. 11.44. मनो, बुद्धिम् प्रणिधातुम् animum, intellectum intendere, convertere *ad alqd.* Bhatt. 6.142. R. Schl. II. 22.14.

c. नि praef. सम् + प्र seponere, negligere. Mah. 3. 13194.: तवे 'वा ''शां सम्प्रणिधाय·

c. नि praef. वि deponere. Mah. 1.2984.: विनिधाय ततो भारं सन्निधाय फलानि च; Gita-Gov. 4.11.: स्तनविनिहितं हारम्·

c. नि praef. सम् *id.* Mah. 1.482.: सन्निदधुस् तत्र ... आयुधानि; 1.2984.: सन्निधाय फलानि· — दृष्टिं सन्निधातुम् adspectum convertere *aliquo, c. loc.* Ragh. 13.44.: दृष्टिं सहस्रार्चिषि सन्निधत्ते· — सन्निहित propinquus. Hit. 22.5.; *v.* सन्निधि·

c. परि circumponere, induere. R. Schl. I. 2.10.: परिधाय वल्कलम्·

c. पुरस् 1) praeponere. Mah. 3.1973. 2) magni facere. Ragh. 12.43.

c. वि 1) ponere, collocare. Ragh. 6.37.: ताम् अग्रतः ... अनूपराजस्य विधाय· 2) dare, tribuere. Su. 1.23.: युवयोर् हेतुना 'नेन ना 'मरत्वम् विधीयते; Bh. 7.21. N. 17.21. 3) facere. N. 13.26.: तये 'यम् विहिता पूर्वम् माया; Hit. 27.5.: अस्मै पूजाम् विधेहि; N. 12. 121. 4) *Atm.* accipere (sibi dâre). R. Schl. I. 8.27.: पुत्रान् विधास्यते महायशाः· In. 4.3. 5) decernere, constituere. Ram. I. 40.4.: देशो विधीयतां यत्र वत्स्यामहे; *v.* विधान, विधि·

c. वि praef. अनु sequi; obsequi, obtemperare. R. Schl. II. 22.26.: त्वम् अप्य् अनुविधेय माम् प्रतिसंहारय क्षिप्रम् आभिषेचनिकीङ् क्रियाम्· *In Pass. id.* Mah. 1. 4721.: तच्चै 'व धर्मम्... अनुविधीयन्ते; Bh. 2.67. (*cf.* Mah. 3. 13945.)

c. वि praef. प्रति facere, parare. R. Schl. II. 32.2.: चमूः प्रतिविधीयताम्·

c. वि praef. सम् 1) ponere, imponere. Mah. 2.1510.: पुत्रन् दामोदरोत्सङ्गे देवी सम्न्यदधात्· 2) facere, efficere. Ragh. 1.72.: तस्मान् मुच्ये यथा ... तथा विधातुम् अर्हसि· 3) decernere, constituere. R. Schl. I. 38. 4.: यद् अत्रा 'नन्तरङ् कार्यम्... सम्विधत्स्व; N. 24. 4.: विदितम् वा 'थवा 'ज्ञातम् पितुर् मे सम्विधीयताम्; Dr. 7.11.

c. सम् 1) conjungere. R. Schl. I. 32.19.: मन्त्रसंहित· Reconciliare. Man. 7.66.: दूत एव हि सन्धत्ते भिनत्त्य् एवच संहतान्; Hit. 24.15.: सुजनस् तु कनकघटवद् दुर्भेद्यश्चा ''शु सन्धेयः· Se conjungere, societatem inire, pacem inire, *cum instrum.* Hit. 24.5.: शत्रुणा न हि सन्दध्यात्; 119.15.: सत्यधर्मव्यपेतेन न सन्दध्यात्· 2) imponere, *praesertim sagittam arcui.* Ragh. 3.53.: धनुष्य् अमोघं समधत्त सायकम्; 11.28.: सन्दधे धनुषि वायुदैवतम् (अस्त्रम्); Mah. 1.5280.: सन्धत्स्व बाणम्· 3) appropinquare. Dr. 8.11.: सन्धाय रथेन (v. सन्निधा)· — धनुः सन्धातुम् arcum intendere. Ram. I. 62.32.38.

c. सम् praef. अनु investigare, explorare, exquirere. Hit. 90.21.: दुर्गम् अनुसन्धेहि; 87.21.; Man. 12.106.; *v.* अनुसन्धान· — आत्मानम् अनुसन्धातुम् mentem colligere. Hit. 125.20.

c. सम् praef. अभि vincere, superare. Man. 7.159.: तान् सर्वान् अभिसन्दध्यात् सामादिभिर् उपक्रमैः (Schol. वशीकुर्यात्)·

c. सम् praef. सम् + अभि 1) imponere. Mah. 3.10452.: प्रदेशिनीन् ततो ऽस्या ''स्ये शक्रः समभिसन्दधे·

2) facere. MAH. 3.12714.: तपः समभिसन्धाय·

c. सम् praef. उप conjungere. H. 2.20.: वचः श्लक्ष्णाभिसंहितम्·

c. सम् praef. प्रति 1) conjungere. SU. 2.4.: विन्यसंहित· 2) dirigere. *c. acc.* MAH. 3.1926.: मन्युस् तस्य कथं शाम्येन् मास्त्रे व प्रतिसंहितः·

धातु *m.* (ut videtur, a r. धा s. तु) 1) metallum. N. 1.2. 2) radix verbi. RAGH. 3.21.

धातृ *m.* (r. धा s. तृ) 1) creator. BH. 9.17. 2) nomen dei Brahmae. BR. 1.29.

धात्री *f.* (r. धा vel धे s. तृ cum signo *fem.* ई) nutrix. N. 8. 4.13.49.

धात्रेयी *f.* (a praec. s. एय in *fem.*) collactanea.

धात्रेयिका *f.* (a praec. s. इक in *fem.*) nutrix. DR. 6.9.10. 17.

धान्य *n.* (a धन s. य) frumentum. R. Schl. I. 1.90.

धामन् *n.* (r. धा s. मन्) 1) domus, domicilium. BH. 8.21. 2) corpus. 3) splendor. RAGH. 6.6.18.22. 4) robur. RAGH. 11.85. (Cf. lat. *do-mus*, hib. *dai-m* «a church, a house, people».)

धार (r. धृ s. अ) ferens, gerens, *in fin. comp.*

धारण *n.* (r. धृ *cl.* 10. s. अन) gestatio, portatio. N. 5.24.

धारणा *f.* (*fem.* praec.) servatio, conservatio, perseverantia. BH. 8.12.

धारा *f.* (*fem.* a धार) 1) gutta, stilla. A. 8.4.5.6.7. 2) acies *ensis, securis.* HIT. 94.12. RAGH. 6.42.

धारासार *m.* (e praec. et सार) imber. UR. 59.16.

धारिन् (r. धृ s. इन्) ferens, gerens. IN. 5.6. SU. 1.8.30. 2.3. A. 10.52.

धार्तराष्ट्र *m.* (a धृतराष्ट्र s. अ) Dhritaráschtri filius. H. 1.15.

धार्मिक *Adj.* (a धर्म s. इक) juri, officio deditus, probus, honestus. SA. 1.2.

धाव् 1. *P. A.* 1) currere, accurrere. N. 11.19.: इतश्चे 'तश्च धावति; 8.12.: वनगुल्मांश्च धावन्तः; SA. 6.5.: उन्मत्ताव् इव धावतः; MAH. 3.12929.: सततन् धावमानः· 2) lavare, abluere. BHATT. 14.50.: दधावा 'ङ्घ्रिश् चक्षुस् तस्य· *Part. pass.* धौत· RAGH. 11.80.: वृष्टिधौत; 16.49.; 19.10. — *Caus.* lavare. MAN. 4.65.: न पादौ धावयेत् कांस्ये भाजने· (Gr. θέω e θέϝω, θεύ-σομαι; hib. *deifir* «haste, speed, quickness»; lat. *lavo*, mutato ध् in *l*, nisi pertinet ad प्लु, *Caus.* प्लावयामि, abjecto *p*. Ad *Caus.* धावयामि etiam trahi posset goth. *daupja*; sax. vet. *dôpju* baptizo; mutato *v* in *p* (v. द्रु); nostrum *taufe*. Cf. धु, धू.)

c. अनु 1) cursu celeriter sequi. MAH. 3.13171. 2) accurrere. N. 11.23.: माम् … किमर्थन् ना 'नुधावसि·

c. अप abire, decedere, recedere. MAN. 8.54.

c. अभि accurrere. N. 14.2. DR. 6.10.27. A. 3.24.

c. आ accurrere, currere. N. 13.13.: भयाद् आधावमानाः·

c. उप accurrere. DR. 8.33.

c. उप praef. सम् *id.* N. 1.23.

c. निस् निर्धौत ablutus. RAGH. 5.70.

c. परि circumcurrere, circumerrare. BR. 3.17. N. 10.18. 13.66.

c. परि praef. वि circumvenire, cingere *hostem.* DR. 8.1.

c. प्र procurrere, aufugere. N. 13.17. SA. 5.39. Progredi, exire. MAN. 4.38.: न प्रधावेच्च वर्षति· — *Caus.* 1) lavare jubere. MAH. 4.275.: यो मे न दद्याद् उच्छिष्टन् नच पादौ प्रधावयेत्· 2) lavare. MAH. 3.14024.: पादौ प्रधावये·

c. प्रति contra aliquem currere. MAH. 3.431.

c. सम् concurrere. MAH. 3.8873.: सङ्क्रुद्धाः समधावन्त·

धावन *n.* (r. धाव् s. अन) lavatio. N. 13.68. R. Schl. I. 9. 58.

धि 6. *P.* धियामि (धारणे *K.* धृतौ *V.*; ut mihi videtur e धा, attenuato आ in इ) tenere, ferre.

धिक् *Interj.* (fortasse a r. दिह् regressâ aspiratione, v. gr. 81[a].) exclamatio aversationis, detestationis, *c. acc.* H. 3.18. BR. 1.14.35.

धिक्ष् 1. *A.* (सन्दीपने जीवने क्लेशने *K.* सन्दीपे क्लेशे जीवे *V.*) flagrare; vivere; languescere. *K.*: सन्धिक्षते वह्निः काष्ठेन· (Cf. दह्, unde धिक्ष् ortum esse

censeo, adjectâ sibilante et regressâ reduplicatione in radicis litteram initialem, sicut in *Desid.* दिधक्ष्; v. धुक्ष्.)

धिन्व् 5. P. (प्रीणने K. प्रीतिगतौ V., scribitur धिव्, gr. 110[a].; tempora specialia format e धि, inde धिनोमि) exhilarare; ire. K.: धिनोति द्रव्येण हिरण्यरेतसम्.

धिष् 3. P. (शब्दे K. रवे V.) sonare.

धिष्ण्य n. locus, regio. In. 1. 34. Ragh. 15. 59.

1. **धी** 4. A. (अनादरे K. आराधे अनादरे V.) spernere; colere, venerari, exhilarare.

2. **धी** f. (a r. ध्यै cogitare, abjecto ऐ et mutato य् in ई) mens, intellectus. Bh. 2. 54.

धीति f. (r. धे s. ति) sitis. Hem.

धीमत् (r. धी s. मत्) mente, intellectu praeditus, sapiens. In. 1. 31. N. 17. 2.

धीर (a r. धृ i. e. धर्, mutato अ in ई, suff. अ) 1) firmus, solidus, constans, fortis. 2) profundus. Ragh. 18. 3.; *de sono* Ragh. 3. 43. 3) (ut videtur, a धी intellectus s. र) sapiens. Bh. 2. 13. Ragh. 3. 10.

धीरता f. (a praec. s. ता) fortitudo. Ragh. 8. 43.

धीरत्व n. (a धीर s. त्व) *id.* Hit. 89. 19.

धीवर m. piscator. Hit. 110. 2.

धु 5. P. A. agitare, commovere, concutere. H. 2. 6.: धुन्वन् वृक्षान् शिरीषस्थान्; Mah. 2. 2704.: गदान् धुन्वानाः. *Pass.* धूये *et Intens.* दोधूय् *tam a* धु *quam a* धू *derivari possunt; v. gr.* 495. (V. धू et cf. gr. θύω, θύνω, θύελλα; θαῦ-μα, a motione animi; hib. *doineann* «inclement weather, a tempest», *doineannach, doineannta* «stormy, tempestuous»; *nisi in his vocabulis do est particula privativa.*)

c. वि *i. q. simpl.* R. Schl. II. 23. 4.: अग्रहस्तम् विधुन्वन्; Mah. 1. 7035.: विधुन्वन्तौ ऽजिनानि.

धुक्ष् 1. A. (ut mihi videtur, a r. दह्, attenuato अ in उ, v. धिक्ष्) *i. q.* धिक्ष्.

c. सम् ardere, flagrare. Bhatt. 14. 109.: सन्दुधुक्षे तयोः कोपः. *Caus.* accendere. Bhatt. 2. 28.: शराग्निः सन्धुक्ष्यताम्; Mah. 1. 5628.: अग्निस्तोकम् इवा "त्मानं यः सन्धुक्षयति नरः. Recreare. Mah. 1. 2344.: कृशान् सन्धुक्षयन्ति; Gita-Gov. 3. 12.

धुर् f. (*Nom.* धूर्, धूः, gr. 73[a].), a r. धृ, i. e. धर्, attenuato अ in उ, v. कृ, unde करोमि, कुर्मस्) 1) temo. Dr. 8. 18.; *transl.* frons, primus locus. Ragh. 1. 91. 2. 2. 2) onus. Ragh. 1. 34.

धुरीण m. (ut videtur, forma anom. part. praes. Atm. radicis धृ, mutato suffixo आन in ईन, cf. आसीन, gr. 599.) jumentum. Hit. 27. 6.

धुर्य (a धुर् s. य) jumentum, equus. Ragh. 6. 78. 1. 54.

1. **धू** 5. P. A. धूनोमि, धून्वे (*Part. pass.* धूत et धून) agitare, commovere, concutere, quatere. Ragh. 4. 67.: दुधुवुर् वाजिनः स्कन्धान्; N. 17. 40.: वायुना धूयमानः पावकः; Ram. I. 35. 32.: धूतपाप excussum peccatum habens, i. e. peccato solutus. *Intens.* Dr. 2. 1.: अग्निशिखे 'व दोधूयमाना पवनेन. (दुधुवुः, *Pass.* धूये et *Intens.* दोधूये etiam ad धु, q. v., referri possunt.)

c. अव excutere, abjicere. Mah. 3. 2032.: अवधूय पापम्; Ragh. 3. 61.: अवधूय तद्व्यथाम्; 9. 20.: अवधूतभयाः. Concutere. Man. 5. 125.: अवधूतम्. Repellere, rejicere. Ur. 75. 19.: माम् अवधूय पादपतितम्. *Caus.* धावयामि vel धूनयामि (gr. 523.) concutere. Man. 3. 229.: नै 'तद् (अन्नम्) अवधूनयेत्.

c. अव praef. वि excutere, abjicere. R. Schl. II. 60. 5.: व्यवधूय सन्तापम्.

c. आ *i. q. simpl.* Ragh. 14. 11. Bhatt. 8. 54. Mah. 2. 2240.

c. आ praef. वि *id.* Mah. 3. 15588.: सा व्याधूयमाना पवनेन; Ur. 59. 14.

c. आ praef. सम् *id.* R. Schl. I. 32. 15.

c. उत् *id.* Dr. 6. 4.: समन्युर् उद्धूयते प्राणपतिः शरीरे. Excitare, *de pulvere.* Dr. 6. 26.: अपश्यंस् तस्य सैन्यस्य रेणुम् उद्धूतम्; R. Schl. I. 28. 14.: उद्धून्वाना रजो घोरम्; Mah. 3. 13538.: वातेन रज उद्धूयते.

c. उत् praef. सम् *id.* Mah. 1. 1336.: रजः समुद्धूय.

c. निस् excutere. Bh. 5. 17.: ज्ञाननिर्धूतकल्मषाः. Concutere. R. Schl. II. 35. 1.: निर्धूय शिरः — निर्धवि-

तुन् दण्डम् supplicium sumere *de aliquo*. MAN. 8. 318.: राज्ञानिर्धूतदण्डाः·

c. वि removere, abjicere, relinquere. RAM. II. 47. 21.: विधूय शोकम्; RAGH. ed. Calc. 9. 72.: विधूतनिद्र· Agitare. IN. 2. 17.: व्यजनेन विधूयता; MAH. 3. 11703.: वायुना विधूयमाना: पताका·

2. धू 6. *P.* et 9. *P.* धुवामि, धुनामि (gr. 385.) *i. q.* धू *cl.* 5.

1. धूप् 1. *P.* धूपायामि PAN. III. 1. 28. (ut videtur, *Denom.* a धूप, v. gr. 585.) 1) suffire. DEV. 4. 28.: दिव्यैर् धूपैस् तु धूपिता; R. Schl. I. 10. 30.: क्रियताम् पुरम् धूपितम्· 2) fumare. MR. 166. 17.: नीलः सान्द्रम् इवा 'प्रिभिर् जलधरैर् धूपायती 'वा 'म्बरम्· (Gr. τύφω, transpositâ aspiratione e θύπω, v. Pott. I. 257.)

c. अव suffire. RAM. II. 60. 83.: दिव्यधूपावधूपित:·

2. धूप् 10. *P.* (भाषार्थे *K.* दीप्तौ *V.*) loqui; lucere.

धूप *m.* (ut videtur, a r. धू adjecto प् s. अ, cf. rr. क्षुप् et धु) thus, suffimentum. (Gr. τῦφος, v. 1. धूप्.)

धूम *m.* (r. धू s. म) fumus. H. 4. 39. (Lith. *dúmai* m. pl. fumus; slav. *dym*; germ. vet. *daum, toum* vapor; hib. *dluimh* «a cloud, darkness, smoke», v. Pictet p. 46.; lat. *fūmus*; gr. θυμός.)

धूमकेतु *m.* (e praec. et केतु) cometa.

धूर् 4. *P.* (हिंसायाम् *K.* वधे गतौ *V.*) ferire, laedere, occidere; ire. (Cf. धू, धुर्व्.)

धूर्जटि *m.* (e धुर् onus, v. *euph. r.* 73[a]). et जटि i. q. जटा q. v.) cognomen *Sivi*. HIT. 3. 1.

धूर्त (ut videtur, a r. धूर् vel धुर्व् vel ध्वृ s. त) fraudulentus. HIT. 76. 15.

धूलि *m. f.* (r. धू s. लि) pulvis. AM.

धूश्, धूष्, धूस् 10. *P.* splendidum, pulchrum reddere.

धूषर, धूसर (*fem.* री) canus, pallidus. HIT. 81. 13.: धूषर; RAGH. 5. 42. 16. 17.: धूसर·

1. धृ 1. *P. A.* 1) tenere, ferre, gerere. HIT. 68. 13.: कनकसूत्रम् चञ्च्वा धृत्वा; N. 15. 5.: शीघ्रयाने सदा बद्धिर् ध्रियते मे; MAH. 2. 81.: दधार परमम् वपु:; RAGH. 10. 59.: ताभिर् गर्भ: प्रजाभूत्यै दध्रे देवांशसम्भव:· 2) detinere. HIT. 90. 9.: तद् इत: ... तावद् ध्रियतां यावद् दुर्गं सज्जीक्रियते; 58. 8.: स्वकन्दरे धृत:· 3) sustentare, servare. Lass. 24. 12.: को मान् धर्तुं समर्थ:· *PASS.* superstitem esse, vivere. N. 26. 13.: दिष्ट्याच ध्रियसे राजन्; SA. 6. 13. MAN. 3. 220. *Cum terminationibus PAR.* (gr. 493.) MAH. 1. 7173.: कच्चित् तस्य ध्रियन्ति पुत्रा:; 3. 16580.: यावद् भूमिर् धरिष्यति; N. 5. 33.: यावच्च मे धरिष्यन्ति प्राणा देहे· — *Caus.* 1) ferre, tenere, sustentare, conservare, perferre. N. 1. 18. 3. 14. 16. 18. 18. 9. 24. 35. A. 7. 13. 10. 26. BH. 15. 13. 18. 34. 2) putare, *dafürhalten*. BH. 5. 9.: इन्द्रियाणी 'न्द्रियार्थेषु वर्तन्त इति धारयन्· (Cf. भृ, unde fortasse धृ mutatâ labiali aspiratâ in dentalem; respicias gr. θήρ, φήρ, lat. *fera*, quae fortasse a portando dicta, ita ut primitive jumentum onerarium significaverint, sicut scr. धुरीण.)

c. अभि *Caus.* sustinere, conservare. MAH. 3. 16221.

c. अव *Caus.* intelligere. MR. 162. 10.: न सम्यग् अवधारयामि; MAH. 1. 1749.: अनुक्रोशात्मतान् तस्या 'वधार्य; 3. 11210.: महावाक्यम् अवधार्य·

c. उप *Caus.* scire, intelligere. BH. 9. 6.: यथा ऽऽकाशस्थितो नित्यम् वायु: ... तथा सर्वाणि भूतानि मत्स्थानी 'त्य् उपधारय; 7. 6.; MAH. 1. 7805. MAN. 12. 27. 29.

c. परि *Caus.* ferre. MAH. 3. 10907.

c. प्र *Caus.* considerare, perpendere. MAH. 1. 3581.: एवम् प्रधार्य·

c. प्र praef. सम् *Caus.* 1) tradere. MAH. 3. 11741.: द्रौपदीम् आर्ष्टिषेणाय सम्प्रधार्य; 3. 8772.: समुद्रस्य जये बुद्धि: सम्प्रधार्यताम्· 2) considerare, perpendere. MAH. 2. 1652.: सम्प्रधार्य यत् क्षेमम्; RAM. 2. 96. 54. 3) comparare, *c. acc.* MAN. 10. 73.: अनार्यम् आर्यकर्माणम् आर्यञ्चा 'नार्यकर्मिणं सम्प्रधार्य·

c. वि 1) tenere, retinere. BHAR. 3. 58. 2) ferre, gerere. RAGH. 13. 40.: विधृतासि: (Schol. धृतखड्ग:). *Caus.* 1) retinere, sistere. MAH. 3. 676.: वेगम् वेगवतो विधारयन्· 2) denegare, abnuere. R. Schl. II. 13. 3.: ममचे 'नम् वरञ् कस्माद् विधारयितुम् इच्छसि·

3) ordinare, instituere. MAH. 1. 5549.: सर्वकार्याणि दण्डेनै 'व विधारयेत्.

c. सम् *Caus.* 1) tenere, gerere, habere. MAH. 1. 6383.: ब्राह्मं सन्धारयंस् तेजस्. 2) sustentare, conservare. MAH. 3. 168.: त्वया सन्धार्यते लोकः. 3) perferre, pati. R. Schl. II. 63. 38.: तौ ... कष्टान् तृष्णां सन्धारयिष्यतः. 4) retinere, cohibere, reprimere. MAH. 1. 3323.: यः सन्धारयते मन्युम्.

2. धृ 1. *A.* (अवध्वंसे) decidere, delabi.

धृक् ferens, gerens *in fine compp.* DR. 8. 10.: छत्रधृक्; A. 3. 5.: पिनाकधृक्. Quum hoc vocabulum hucusque solum in nomin. invenerim, dubium mihi est de verâ ejus thematis formâ et origine; nominativus enim धृक् ortus esse potest e thematis धृक्, धृच्, धृज्, धृष्; nec non e दृह्, regressâ aspiratione secundum euphoniae r. 84[a].

धृज् 1. *P.* (गतौ) ire; *v.* धृञ्ज्, ध्रञ्ज्, ध्रिज्.

धृञ्ज् 1. *P.* (scribitur धृज्, gr. 110[a].) *id.*

धृतराष्ट्र *m.* (*BAH.* e धृत et राष्ट्र) *n. pr.*

धृति *f.* (r. धृ s. ति) constantia. N. 6. 10. BH. 18. 33. 34.

1. धृष् 5. *P.* 1) audere. MAH. 1. 35. 73.: न त्वान् धृष्णुमः प्रष्टुम्. *Part. pass.* धृष्ट audax. BHAR. 3. 48. R. Schl. II. 96. 43. 2) sustinere, resistere. MAH. 6. 453.: वयं हि शक्तिसम्पन्ना अकाले त्वाम् अधृष्णुम. (V. 2. धृष् et cf. gr. θάρσος, θαρσέω, θράσος, θρασύς; lith. *drasùs* audax, *drystu* audeo, praet. *drysau*; goth. *ga-DARS* audere, *ga-dars* audeo, audet, *ga-daursum* audemus (praet. cum signif. praes.); germ. vet. *TARR, DARR* per assimil. e *TARS, DARS, ge-tars-t* audes, v. Graff. 5. 441.; hib. *dasachd* «fierceness, boldness», *dasidh* «furious, mischievous», *donaighim* «I dare, defy, adventure».)

2. धृष् 1. et 10. *P.* laedere, violare, opprimere, superare. N. 3. 15.: तेजसा तस्य धर्षिताः; R. Schl. I. 24. 13.: न सुघ्नन् धर्षयिष्यन्ति नैर्ऋताः; I. 25. 11.: तपस्यन्तम् इह स्थाणुम्... अधर्षयद् दुर्मेधाः; MAH. 1. 3454.: शरा त्वाम् अचिराद् धर्षयिष्यति; 1. 1677.: न हि तं राजशार्दूलम् अधर्षयन्. — धर्षयितुं स्त्रियम् feminam violare, stuprare. R. Schl. I. 49. 6.: ऋषिपत्नीन् धर्षयित्वा; N. 10. 14.: नचै 'षा तेजसा शक्या कैश्चिद् धर्षयितुम् पथि.

c. प्र *i. q. simpl.* R. Schl. I. 97. 9. 34. 27. A. 5. 3. N. 11. 36.

c. वि *id.* MAH. 1. 1421.: रत्नांसि मुकुटान्य् एषाम् उत्थितानि व्यधर्षयन्.

धॄ 9. *P.* धृणामि senescere. *Cf.* जॄ.

धे 1. *P.* bibere. MAN. 4. 59.: न वारयेद् गान् धयन्तीम्; MAH. 3. 10452.: धास्यति किम्; 10453.: माम् अयन् धास्यति; NALOD. 2. 11.: मधु नानाविधम् अधयत्. (Cf. दधि; slav. *dojú* mulgeo; lith. *dê-lê* sanguisuga; goth. *daddja* lacto, mammam praebeo; gr. θῆσαι, θῆσθαι, θηλή, θῆλυς, τίτθη, θοίνη; germ. vet. *tuta, tutta* mamma (nostrum *Zitze*), cujus syllaba reduplicativa respondet sanscrito द् in praet. redupl. दधौ (a धा, v. gr. min. 353.), attenuato अ in *u*; hib. *daif f.* «drink» fortasse forma redupl. cum *f* pro ध् sicut e. c. in lat. *fumus* = धूम, v. gr. comp. 11.).

धेनु *f.* (r. धे s. नु) vacca lactaria.

धैर्य *n.* (a धीर firmus, s. य) firmitas, constantia. IN. 5. 55. SU. 3. 24. N. 3. 17.

धोर् 1. *P.* (गतिचातुर्ये) ire, currere; habilem, dexterum esse. (*Cf.* तुर्, तूर्, त्वर्.)

धौत v. धाव्.

धौम्य *m.* (a धूम s. य) *n. pr.*

ध्मा 1. (in tempp. special. धम्) flare, inflare, sufflare, flando excitare *ignem.* BH. 1. 12.: शङ्खन् दध्मौ; SA. 5. 77.: वायुना धम्यमानः ... अग्निः; MAH. 2. 2483.: धमेच् क्रान्तम् पावकम्. *TROP.* ध्मात inflatus. (Lat. *flare*, cum *f* pro ध् sicut in *fumus* = धूम mutatis liquidis *m, l*; v. gr. comp. 20.; germ. vet. *dun-s-t, tun-s-t* procella, cum *s* euphon., v. gr. comp. 95.; *blâjan, blâhan, blâsan* flare; gr. σμώ-νη, σμώ-ς, σμ pro θμ, sicut e. c. in πέπεισ-μαι pro -θμαι, cf. Pott. I. 187.)

c. आ *id.* HIT. 68. 9.: दूर्याध्मात·

c. आ praef. सम् *id.* MAH. 2. 1925.: शङ्खान् समादध्मुः·

c. उप *id.* MAH. 3. 11706.: शङ्खम् उपाध्मासीत्; MAN. 4. 53.: ना ऽग्निम् मुखेनो ऽपधमेत्·

c. प्र *id.* A. 6. 12.: शङ्खम् उपादाय ... प्राधमन् तम्; BH. 1. 14.: दिव्यौ शङ्खौ प्रदध्मतुः·

c. वि difflare, dispellere, discutere. A. 3. 28.: (ubi cum ed. Calc. व्यधमम् pro न्यधमम् legendum) शरीराणि एकीभूतानि ... तान्य् अहम् व्यधमम् पुनः; 7. 24.: तान् (बाणान्) व्यधमं शरैः; 8. 10.: ततो ऽहम् अग्निं व्यधमं सलिलास्त्रेण; MAH. 1. 5462.: व्यधमद् अनीकानि क्षणात्; R. Schl. II. 80. 8.: अपरे वीरणस्तम्बान् ... व्यधमन्ति स्म दुर्गाणि स्थलानि च·

ध्माङ्क्ष् 1. P. (घोरवाशिते K. काङ्क्षे घोरस्ते V.; scribitur ध्माक्ष्, v. gr. 110[a].) *i. q.* द्राङ्क्ष्· V. ध्राङ्क्ष्, द्राङ्क्ष्, ध्वाङ्क्ष्·

ध्या v. ध्यै·

ध्यान *n.* (r. ध्यै s. अन) contemplatio, meditatio. BH. 12. 12. N. 2. 3.

ध्यै 1. P. *interdum* A., etiam ध्या 2. meditari, cogitare. R. Schl. I. 1. 71.: ध्यायन्तीन् ददर्श; 9. 43.: ध्यायमानश्च तन् दृष्ट्वा; N. 12. 100.: ध्यात्वा चिरम्· *Cum acc. rei.* MAN. 9. 21.: ध्यायत्य् अनिष्टञ् चेतसा; BH. 2. 62. 12. 6.: ध्यायन् विषयान्; MAH. 3. 13209.: शिवेन ध्याहि सपुत्रबान्धवम्· (Gr. θέα, θεάομαι; respiciatur sanscritum विद् scire in latinâ, बुध् scire in zendicâ linguâ significare v i d e r e; respiciatur etiam εἴδω, οἶδα; cf. Pott. I. 231.)

c. अप et समप devovere, exsecrari; mala precari *alicui.* MAH. 3. 13652-56.: ताम् अवेक्ष्य ततः क्रुद्धः समपध्यायत द्विजः, अपध्याताच विप्रेण न्यपतद् धरणीतले·

c. अभि *i. q. simpl.* MAN. 1. 8. MAH. 3. 11238.

c. अव spernere. R. Schl. I. 25. 12.: अवध्यात (*cf.* अवधीर्, अवमन्·)

c. उप *i. q. simpl.* MAH. 1. 3848.: सो ऽपध्याता भगवता·

c. नि *id.* BHATT. 14. 65.: तन् निदध्यौ·

c. नि praef. अभि *id.* R. Schl. I. 28. 7.

c. प्र *id.* N. 19. 3.: प्रदध्यौच महामनाः; MAH. 1. 1783.: प्रदध्यौ राजानम् प्रति· Putare, credere, habere. MAH. 1. 7013.: दृष्ट्वा तु तान् ... भस्मावृतान् इव हव्यवाहान् कृष्णाः प्रदध्यौ·

c. प्र praef. सम् *i. q. simpl.* MAH. 3. 1411.

c. सम् *id.* M. 2. 8.

ध्रज् 1. P. (गतौ) ire. *Cf.* धृज्, ध्रञ्ज्, ध्रिज्, ध्वज्, ध्वञ्ज्·

ध्रञ्ज् 1. P. (scribitur ध्रज्, gr. 110[a].) *id.*

ध्रण्, धण्, ध्वण् (ध्वाने) sonare. *V.* धण्, ध्वन्, स्वन्·

ध्रस्, उध्रस् (ut videtur, pro उद्ध्रस् i. e. ध्रस् praef. उत्) 9. P. 10. P. ध्रस्नामि, उध्रस्नामि, ध्रासयामि, उध्रासयामि (उत्क्षेपे K. उत्क्षेपे उञ्छे V.) extollere, levare; spicas colliger. (*Cf.* ध्वंस्·)

ध्राख् 1. P. *i. q.* द्राख्·

ध्राघ् 1. A. (शक्तौ) posse. *Cf.* द्राघ्·

ध्राङ्क्ष् 1. P. (scribitur ध्राक्ष्, gr. 110[a].) *i. q.* द्राङ्क्ष्· *V.* ध्माङ्क्ष्, ध्वाङ्क्ष्·

ध्राड् 1. A. *i. q.* द्राड्·

ध्रिज् 1. P. *i. q.* ध्रज्·

ध्रु 1. P. et 6. P. ध्रवामि, ध्रुवामि (स्थैर्ये सर्पणे) 1) fixum esse. 2) ire. (V. ध्रुव, ध्रू, द्रु et cf. lith. *drûtas* firmus, solidus, robustus; goth. *traua* confido, nostrum *traue.*)

ध्रुव (a praec. s. अ) certus. BR. 1. 15. N. 6. 11. 26. 11. — ध्रुवम् *Adv.* certe. H. 1. 26. BR. 1. 9. N. 13. 27. (Hib. *dearbh* «sure, certain, true, fixed»; germ. vet. *triu, triuwi, ga-triu, ga-triuwi, ga-triwi* fidelis; nostrum *treu, getreu.*)

ध्रेक् 1. A. *i. q.* द्रेक्·

ध्वंस् 1. A. decidere, labi. MAH. 1. 3596.: नन्दने स्थितम् माम् अब्रवीद् ध्वंसे ऽति· TROP. perire. BHATT. 14. 55.: प्राणा दध्वंसिरे; R. Schl. II. 34. 24.: म्रियतान् ध्वंसताम् वे ऽयम्· — पांशुध्वस्त pulvere obrutus. N. 12. 115.; रजसा ध्वस्त *id.* R. Schl. II. 58. 3. *Caus.* caedere.

BHATT. 15.94.: मूर्धानम् अदध्वंसन् नरद्विषः. TROP. interrumpere. R. Schl. II. 60.15.: ध्वंसयित्वा तद्वाक्यम्. (Cf. ध्वंस् cum भ्रंस् sicut supra धृ cum भृ. Ad ध्वंस् trahimus goth. *DRUS* cadere - *driusa, draus, drusum* - mutatâ semivocali *v* in *r*, attenuato *a* in *u*; v. gr. comp. 20. *Caus. drausja* praecipito = ध्वंसयामि; germ. vet. *trôriu* fundo, v. Graff. 5.545. sq. Ad ध्वंस् etiam hib. *tuitim* cado referri posset, mutato *s* in *t*, vel ut *Denom.* a ध्वस्त lapsus, ejecto *s*.)

c. अप rejicere, repudiare, repellere. MAH. 1.5596.: नचा ऽप्य् अन्यम् अपध्वंसेत् कोपसंयुतः; MR. 235. s.: मूर्ध्न्य् अपध्वस्तो ऽसि.

c. उद् praef. सम् समुद्ध्वस्त obrutus. R. Schl. II. 42. 10.: रणुसमुद्ध्वस्त.

c. परि *i. q. simpl.* R. Schl. II. 33. 18.: परिध्वस्ताजिराणि ... वेश्मानि.

c. वि 1) labi. N. 16.15.: विध्वस्तपर्णः; SU. 2.24.: विध्वस्तनगराश्रमः; A. 10.62.: विध्वस्ते पुरे. 2) *Transit.* caedere, profligare. MAH. 1.7765.: शरैर् विध्वस्य चारान्; R. Schl. I. 66.9.: विध्वस्य त्रिदशान्. *Caus.* caedere, profligare. MAH. 1.4455. 8282. 3.16501.

ध्रज् 1. P. (गतौ) ire, se movere; v. ध्वज्.

ध्वज m. (r. ध्वज् s. अ) vexillum. IN. 1.8.

ध्वजिन् (a praec. s. इन्) vexillo praeditus, vexillifer. DR. 2.10.

ध्वजिनी f. (a praec. signo *fem.* ई) exercitus. DR. 5.15.

ध्रञ्ज् 1. P. (scribitur ध्वज्, gr. 110[a].) v. ध्वज्.

ध्रण् 1. P. v. ध्वण्.

ध्वन् 1. P. 10. P. ध्वनामि, ध्वनयामि sonare. GITA-GOV. 5.4.: ध्वनति मधुपसमूहे murmurante apum turbâ. V. ध्वण्.

ध्वनि m. (r. ध्वन् s. इ) sonus. RAGH. 4.56.

ध्वस्त v. ध्वंस्.

ध्राङ्क्ष् 1. P. (scribitur ध्वाङ्क्ष्, gr. 110[a].) *i. q.* ध्राङ्क्ष्, ध्वाङ्क्ष्. *Cf.* ध्वन्.

ध्वाङ्क्ष m. (a praec. s. अ) cornix. BR. 2.17. (Hib. *dúis* «a crow».)

ध्वान्त m. obscuritas. AM.

ध्वृ 1. P. (वर्णे K. कौटिल्ये V.) colorare; curvare. (*Cf.* ह्वृ.)

ध्वण् 1. P. v. ध्वन्.

न

न (ut mihi videtur, a stirpe demonstrativâ न, quae in fine pronominum compp. अन, एन invenitur, in linguâ Palicâ etiam simplex usurpatur; v. gr. comp. 369. 370. 371.) non. H. 2.35.36. *In dial. Vêd. etiam* sicut. RIGV. 66.5. (Cf. lat. *ne, non*; gr. νη- (νη-κερδής, νη-κηδής); lith. *ne*; slav. НЕ; goth. *ni*; hib. *ni*.)

नकुल m. 1) viverra ichneumon. MAH. 1.5582. 2) nomen unius quinque *Pândavorum*.

नक्क् 10. P. (नाशने) necare, destruere, perdere. (Cf. नश् e नक्.)

नक्तंचर m. (noctu iens, e नक्तम् q. v. et चर iens) cognomen *Râkschasorum* (*cf.* निशाचर). SA. 5.74.

नक्तम् *Adv.* noctu (ut videtur, accus. τοῦ नक्त, quod in nonnullis compositis solum occurrit; v. apud Wils. नक्तचारिन्, नक्तभोजन, नक्तमाल, नक्तमुखा. N. 2.4. (Cf. lith. *nakti-s* nox; goth. *naht-s*, them. *nahti*; lat. *noctu, NOCT*; gr. NYKT; hib. *nochd*; russ. *noć j*.)

नक्तमाल m. (e नक्त nox et माल) nomen arboris (*Galeduba arborea*, Rox.). RAGH. 5.42.

नक्र n. crocodilus. RAGH. 7.27.

नक्ष् 1. P. A. (गतौ) *in dial. Vêd.* 1) ire, adire. RIGV. 30.20.: कन् नक्षसे विभावरि «quemnam visitas potentissima?»; 66.5.: अस्तन् न गावो नक्षन्ते «stabulum sicut vaccae adeunt». 2) obtinere, adipisci. RIGV. v. Westerg.: नक्षत् कामम्. (Lat. *NAC, nanciscor, nactum*; de नक्ष् praef. अभि, आ, प्रा, व्या, उद्, प्र *in dial. Vêd.* v. Westerg.)

नक्षत्र n. (ut videtur, a r. नक्ष् s. त्र servatâ vocali interme-

diâ classis 1mae) stella; constellatio lunaris. In. 2. 12. Bh. 10. 21.

नक्षत्रेश *m.* (*tatp.* e praec. et ईश dominus) nomen lunae. Am.

नख् 1. *P.* (गतौ) ire, se movere.

नख *m. n.* unguis. (Lith. *nága-s* id.; russ. *nogotj*; gr. ὌΝΥΞ, praefixo ο; lat. *unguis*; hib. *ionga* fortasse litteris transpositis e *nioga*; de nostro *Nagel* v. sq.)

नखर *m.* (a praec. s. र) unguis. Am. (Germ. vet. *nagal*, them. *nagala*, cum *l* pro *r*; lat. *ungula*.)

नखिन् (a नख s. इन्) unguibus, ungulis praeditus. Hit. 12. 11.

नग *m.* (non iens, e न et ग) 1) arbor. N. 12. 99. 2) mons.

नगर *n.* urbs. H. 1. 1.

नगरी *f.* (a praec. signo *fem.* ई) *id.*

नग्न (*Part. pass.* a r. नज्, q. v., s. न) nudus. N. 13. 60. (Lith. *noga-s* id., russ. *nagŭ*, goth. *naqvaths*, island. vet. *nakt-r*, germ. vet. *nachat*, nostrum *nackt*, hib. *nochd*.)

नग्नत्व *n.* (a praec. s. त्व) nuditas. Hit. 6. 6.

नचिरात् *Adv.* (e न non et *ablat.* चिरात्) mox, brevi. N. 2. 22. 17. 24.

नचिरेण *Adv.* (e न non et *instr.* चिरेण, v. चिर) mox, brevi. Bh. 5. 6.

नज् 1. *A.* (व्रीडे *K.* व्रीडि *V.*) pudere. (V. नग्न et cf. लज्, लज्ज्, ratione habitâ, litteras liquidas facile inter se mutari; v. gr. comp. 20.)

नट् 1. et 10. *P.* नटामि, नाटयामि (secundum Lassen. prâcritice depravatum e नृत्; prâcr. नट्टति = नर्तति) gestibus indicare, gesticulari. Ur. 8. 16.: रथ्यावतारस्तोभन् नाटयन्ती·

नट *m.* (r. नट् s. अ) histrio. Bhar. 3. 51.

नड् 10. *P.* नाडयामि (भ्रंशे) cadere, decidere.

नड *m.* (r. नड् s. अ) arundinis species, arundo tibialis. (Lith. *néndrē* arundo.)

नड्वत् (a praec. abjecto अ, s. वत्) arundinosus.

नड्वल (a नड abjecto अ s. वल) *id.* Ragh. 18. 4.

नत v. नम्.

1. नद् 1. *P.* sonum edere, sonare, strepere, clamare, vociferari. H. 4. 55.: ननाद विपुलं स्वनम्; R. Schl. I. 19. 10.: दुन्दुभयो नेदुः; Mah. 4. 2363.: शङ्खा भेर्यश्च नेदुः; Ragh. 1. 78.: नदति स्रोतसि; N. 21. 4.: मेघस्य नदतः; R. Schl. II. 66. 10.: नदताम् मृगपक्षिणाम्. *Caus.* sonare facere. N. 21. 2.: नादयन् रथघोषेण सर्वाः सविदिशो दिशः; A. 8. 11.: शङ्खदुन्दुभिनादितम्. *Atm.* Mah. 3. 12378.: पर्वताग्राणि मृद्नन् नादयानश्च. (Cf. वद्, नर्द्; cambro-brit. *nadu* clamare.)

c. अनु *i. q. simpl. Part. pass.* formae *Caus.* अनुनादित. N. 12. 39. 102. In. 1. 28.

c. अनु praef. वि *id. Caus.* Bh. 1. 19.: नभश्च पृथिवीं च व्यनुनादयन्.

c. अभि *id. Caus.* R. Schl. II. 16. 30.

c. आ *id. Caus.* Mah. 1. 5468.

c. उत् *id.* Mah. 3. 8812.

c. नि *id.* R. Schl. II. 65. 2. Ragh. 5. 75. *Caus.* R. Schl. I. 5. 19.

c. प्र प्रणदामि (v. gr. 94b).) *id.* N. 11. 7.

c. प्रति *id. Caus.* Mah. 3. 14057.

c. वि *id.* H. 4. 20. Dr. 8. 22. *Caus. pass.* Ghat. 10. In. 2. 7.

c. वि praef. अनु *id.* R. Schl. II. 103. 48.

c. सम् *id. Caus.* R. Schl. 65. 26.

2. नद् 10. *P.* नादयामि (भाषार्थे *K.* भासि *V.*) loqui; lucere.

नद *m.* (r. नद् s. अ) fluvius. Mah. 1. 3730.

नदी *f.* (a praec. signo *fem.* ई) *id.* Mah. 2. 751.

नदीष्ण (e नदी et स्न a r. स्ना, s. अ, mutato स्न in ष्ण propter antecedens ई) in fluvio se lavans. Ragh. 16. 75.

नद्ध v. नह्.

नध् v. नह्.

नन्द् 1. *P.* (scribitur नद्, gr. 110a).) gaudere. A. 1. 6.: तान् प्रेक्ष्य किरातमाली ननन्द; Mah. 3. 11636.: मानितास्त्वया नन्दन्ति साधवः. *Caus.* exhilarare.

R. Schl. II. 34. 24.: नन्दयिष्यन्ति मां साम्ना· (Lat. *ludo*, quod supra cum द्यूत comparavimus, etiam huc referri posset, mutatis liquidis *n* et *l*, attenuato *a* in *u*; v. नन्दि ludus.)

c. अभि 1) *i. q. simpl.* Bh. 2. 57.: ना ’भिनन्दति न द्वेष्टि· *C. acc. rei.* Man. 6. 45.: ना ’भिनन्देत मरणम् ना ’भिनन्देत जीवितम्; A. 1. 9.: तान् अप्य् असौ मातलिर् अभ्यनन्दत्· 2) rationem habere, curare. In. 5. 49.: यस्मान् मान् ना ’भिनन्देथाः कामबाणवशङ्गताम्; Su. 3. 12.: तद्वाक्यम् अभिनन्द्य; N. 8. 16. 17. 3) salutare, gratulari. R. Schl. II. 59. 13.: प्रविशन्तम् न कश्चिद् अभिनन्दति; Ragh. 7. 66.: वाग्भिः सखीनाम् प्रियम् अभ्यनन्दत्; N. 25. 10.: दिष्ट्या समेतो दारैः स्वैर् भवान् इत्य् अभ्यनन्दत· 4) agnoscere. Man. 8. 54.: सम्यक् प्रणिहितश्चा ’र्थम् पृष्टः सन् ना ’भिनन्दति· — *Caus.* exhilarare. N. 5. 34.: दमयन्तीन् तथा वाग्भिर् अभिनन्द्य·

c. अभि praef. प्रति *Caus.* salutare. Sak. 108. 1.: ततः प्रत्यभिनन्द्य शुद्धान्तम् एनाम् प्रवेशयिष्यामि·

c. प्रति *P. A.* 1) gaudere, *c. acc. rei.* Mah. 4. 1134.: प्रतिनन्दाम ते वाक्यम्· 2) rationem habere, curare. N. 8. 7.: न्यवेदयद् भीमसुता न स तत् प्रत्यनन्दत; 8.: वाक्यम् अप्रतिनन्दन्तम् भर्तारम्· 3) salutare. Ragh. 1. 57.: तौ गुरुर् गुरुपत्नी च प्रीत्या प्रतिननन्दतुः; N. 24. 44.: स्वसुता चा ’पि यथावत् प्रत्यनन्दत· *Caus.* exhilarare. Mah. 3. 16444.: हत्वा शत्रून् प्रतिनन्दय माम्·

c. वि *A.* gaudere. Mah. 3. 2607.: सा तत्र पूज्यमाना व्यनन्दत·

नन्दन (r. नन्द् s. अन) 1) *m.* exhilarator. H. 1. 42. — *In fine compositorum saepissime ad significandum filium, progeniem usurpatur,* ut H. 1. 4. 2) *n.* nomen horti vel nemoris voluptuarii dei *Indri.* In. 2. 3. (Hib. *naoidhin* «an infant».)

नन्दि *m. n.* (r. नन्द् s. इ) 1) gaudium. 2) ludus, lusus. (V. नन्द् et cf. lat. *ludus.*)

नन्दिनी *f.* (a नन्दिन् exhilarans - r. नन्द् s. इन् - signo *fem.* ई) filia, *in fine compp.* N. 12. 9. 60.

नप्तृ *m.* nepos. In. 5. 43. (Lat. *NEPOT*, germ. vet. *nefo*, anglo-sax. *nefa*, v. sq.)

नप्त्री *f.* (a praec. signo *fem.* ई) neptis. (Lat. *neptis* e *neptris*, germ. vet. *neft.*)

नभ् 1. *A.* 4. *P.* 9. *P.* नभे, नभ्यामि, नभ्नामि (हिंसायाम् *K.* हिंसे *V.*) ferire, laedere, occidere.

नभश्चर *m.* (e नभस् et चर् iens) deus. Ragh. 18. 5.

नभस् *n.* (ut videtur, e न et भस् pro भास्, ita ut proprie significet non splendens, sicut nubes dicitur नभ्राज्, cf. A. Benary p. 229.) *n.* aër, coelum. In. 1. 3. H. 3. 6. Su. 6. 19. Bh. 11. 24. (Slav. *nebo* id., them. *nebes*, gen. *nebes-e*, v. gr. comp. 264.; gr. νέφος, νέφε(σ)-ος, v. gr. comp. 128.; lat. *nubes, nebula*; germ. vet. *nibul* nebula; lith. *débesis* nubes, mutatâ nasali in mediam ejusdem organi sicut in *dewyni* novem, gr. comp. 317.; hib. *neamh* «heaven»; cambro-brit. *nev.*)

नभस्वत् *m.* (*nom.* -वान्, a नभस् s. वत्) ventus. Ragh. 4. 8.

नभ्राज् *m.* (*nom.* -भ्राट्, e न et भ्राज् splendens) nubes. Hem.

नम् 1. *P. A.* inclinare, curvare, flectere, *praesertim reverentiae causâ* se inclinare, *c. acc. dat. gen. pers.* Nalod. 4. 44.: ननाम नलस्य प्रणतो ’ङ्घ्री; Mah. 3. 1200.: नमस्वै ’नम्; 3. 977.: समुद्रनेमिर् नमते तस्मै; 3. 1036.: सर्वभूतानि चा ’प्य् अस्य न नमन्ते· *Part. pass.* नत inclinatus. Dr. 5. 1.: नतोन्नतभ्रुवा· *Caus.* नामयामि et नमयामि inclinare, inclinare facere. In. 5. 9.: स्तनोद्वहनसङ्क्षोभान् नाम्यमाना पदे पदे; N. 26. 10.: नाम्यतान् धनुः; Hit. 70. 16.: श्वपुच्छम् इव नामितम्; Ragh. 9. 18.: नमयति स्म स केवलम् उन्नतम् वनमुचे नमुचेर् अरये शिरः; 8. 9. (Cf. यम्, unde Pottius deducit नम्, ita ut compositum sit e praep. नि + यम्, ergo नम् e नियम्, ejecto इय्, sicut lat. *nolo* pro *nevolo*, ejecto *ev.*)

c. अभि *i. q. simpl.* In. 2. 19.: शिरसा ’भ्यनमद् बली·

c. अव *id.* Mah. 1. 5336.: केचिद् भयाच् छिरांस्य् अव-

ननामिरे (contra regulam pro नेमिरे). अवनत inclinatus. In. 2.21. N. 12.68. *Caus.* inclinare. Mah. 3.10043.

c. अव praef. अभि *id.* *Caus.* Mah. 3.10062.: अभ्यवनाम्य वक्त्रान्.

c. आ *id.* Mah. 7088.: धनुर् आनम्य. *Caus.* Mah. 1.5561.: आनाम्य शाखाम्.

c. उत् extollere, sublevare, se erigere, surgere. Dr. 5.1.: नतोन्नतभ्रुवा; Hit. 78.6.: उन्नतचरणा; Mr. 166.11.: उन्नमति ... मेघः. — उन्नत altus. In. 5.10.: नितम्बोन्नतपीवरम्; 12.: कूर्मपृष्ठोन्नत. *Caus.* उन्नामित sublevatus. Hit. 100.2.: उन्नामितखड्ग.

c. उत् praef. सम् *id.* Hit. 76.6.: समुन्नततलाङ्गुलः.

c. उप 1) inclinare. Ragh. 8.80.: उपनताम् inclinatam. 2) appropinquare, *transl.* facere, commitere. (*V.* चर्.) Ragh. 10.40.: अकामोपनतम् एनः invite commissum peccatum.

c. परि 1) inclinare. Megh. 2.: परिणत (gr. 94^b^.). 2) convertere, mutare, *c. instr.* Ur. 55. 11. infr.: लताभावेन परिणतम् अस्या रूपम्; 71.16.: नदीभावेन 'यम् परिणता. — परिणत maturus. Megh. 18.

c. प्र प्रणमामि, प्रणमे (gr. 94^b^.) *i. q. simpl.* N. 12.43.: प्रणमे त्वा 'भिगम्या 'हम्; 17.17.; Bh. 11.14.44.; Mah. 3.8681.: प्राणमद् विष्णुतेजसम्. — प्रणत inclinatus. Sa. 3.11.

c. प्र praef. अभि *id.* R. Schl. II. 58.12. Mah. 3.15306.

c. वि *id.* N. 23.9.: विनत inclinatus. Br. 1.13. Ghat. 18. *Caus.* Dr. 2.: विनाम्य शाखाम्.

c. सम् *id.* Mah. 3.1374.: तस्मै शत्रवः सन्नमन्ते. — सन्नत inclinatus. In. 1.10.

नमस् *n. indecl.* (r. नम् s. अस्) inclinatio, adoratio. नमस्कर्तुम् adorare (v. gr. 653.). Su. 3.12.19. (Cf. hib. *naomh m.* «a saint», *Adj.* «sacred, holy», *naomhachd* «holyness, sanctity»; nisi sicut lat. *nu-men* pertinent ad नु adorare, unde etiam नमस् derivari posset, ita ut ortum sit e नवस्, mutato व् in म्.

नमस्य् (*Denom.* a नमस् s. य्, gr. 585.) adorare. Bh. 9.14. 11.36.

नमुचि *m.* nomen *asuri*, quem *Indrus* occidit.

नम्ब् 1. *P.* (गतौ) ire, se movere. *Cf.* नर्ब्.

नम्र (r. नम् s. र) inclinatus. Ragh. 3.25. 11.4.

नय् 1. *A.* (रक्षणे *K.* गतिरक्षणयोः *V.*) tueri, servare; ire.

नयन *n.* (r. नी ducere s. अन) oculus. N. 11.32.

नर *m.* vir, homo. Br. 1.30. II. 4.7. (V. नृ et cf. hib. *naoi* «a man, a person».)

नरक *m.* tartarus. N. 6.13.

नरर्षभ *m.* (*tatp.* e नर et ऋषभ q. v.) virorum, hominum princeps.

नरवाहिन् (a नरवाह - नर + वाह equus - suff. इन्) viros equorum loco habens, a viris vectus. N. 17.23.

नर्तन *m.* (r. नृत् s. अन) saltator. In. 5.50.

नर्द् 1. *P. interdum A.* sonum edere, mugire, rugire. R. Schl. I. 16.25.: कपयो नर्दमाना नादेन; Mah. 1. 4114.: वृषाव् इव नर्दन्तौ; Ram. II. 74.31.: शब्दः सिंहानान् नर्दताम् इव. Cantare, *de avibus.* Ram. I. 16.29.: नर्दमानांश्च नादेन पातयेयुर् विहङ्गमान्. — नर्दित *n.* mugitus. Hit. 47.18. (Cf. नद्; huc referri potest hib. *nuailim* «I roar, howl», *nuail* «roaring, howling», abjecto *d* vel *r*, mutato *d* vel *r* in *l*.)

c. वि mugire, rugire. Mah. 3.11108.: विनर्दमानो ऽतिभृशं सविद्युद् इव तोयदः.

नर्ब् 1. *P.* (गतौ) ire, se movere; *cf.* नम्ब्.

नर्मन् *n.* (fortasse a नृत् s. मन्, ita ut mutilatum sit e नर्त्मन्) ludus, jocus. Ragh. 19.28.

नल् 1. *P.* (बन्धे) ligare.

नल *m.* 1) arundo. Dr. 5.9. 2) nomen regis *Nischadhorum.* (*Cf.* नड.)

नलिन *n.* lotus, nymphaea. Ragh. 18.4.

नलिनी *f.* (a praec. signo *fem.* ई) 1) nymphaea. 2) caulis nymphaeae. Megh. 40. 3) nymphaearum multitudo *vel* locus nymphaeis abundans. Ragh. 6.44. Dr. 6.22.

नव (r. नु laudare s. अ, nisi, quod Pottius putat, a praep. अनु post, abjecto अ) novus, recens. Ur. 1.9. II. 2.11. Megh. 66. (Lat. *novus*; slav. *nov*, them. *novo*; gr. νέος

e νέϝος; hib. *nua, nuadh*; de lith. *nauja-s*; goth. *niuji-s* v. नव्य.)

नवन् novem. (Lat. *novem* - proprie a नवम nonus; goth. *niun*; lith. *dewyni* e *newyni*; slav. *devjatj*; gr. ἐννέα, praefixo ε, reduplicato ν; cambro-brit. *naw*; hib. *naoi*; v. gr. comp. 317.)

नवति *f.* nonaginta. (V. gr. comp. 320. annot.)

नवम (*f.* मी, a नवन् s. म e तम) nonus. (V. gr. comp. 321.)

नवीन (a नव s. ईन) novus. Am.

नवोढा *f.* (e नव et ऊढ *in fem.*, a r. वह्) nova nupta. Hit. 44.11.

नव्य (r. नु s. य, ergo proprie laudandus, nisi a praep. अनु s. य, v. नव) novus, recens, juvenis. Am. (Lith. *nauja-s*, goth. *niuji-s.*)

नश् 4. *P. interdum A.* (*fut. part.* नशितास्मि et नष्टास्मि, *fut. aux.* नशिष्यामि et नङ्क्ष्यामि, *gerund.* नशित्वा et नष्ट्वा) perire, mori. Br. 1.8.: कृतं यस्मिन् न नश्यति; Mah. 3.10701.: पुत्रो ऽनश्यत मुनेः; 7014.: अशुभङ् कृतन् नश्यते तत्र स्नातमात्रस्य. — नष्ट perditus. N. 10.29.: नष्टात्मन्; 13.10.: मार्गा नष्टाः; 22.15.: नष्टरूपः. *Caus. P. A.* delere, extinguere. N. 9.28.: आन्तस्य ते ... नाशयिष्याम्यू अहङ् क्लमम्; Bh. 10.11.: तेषाम् अज्ञानजन् तमः ... नाशयामि; R. Schl. II. 62.15.: शोको नाशयते धैर्यम्. *Praet. mltf.* अनीनशम्. Mah. 3.2027.: धर्म्यान् मा नीनशः पथः. (Cf. lat. *NEC, nex*; ratione habitâ, sanscritum श् ortum esse e *k*; *necare* et *nocere* conveniunt cum *Caus.* नाशयामि, v. gr. comp. 109[a]). 6.; *vinco* trahi posset ad नश् praef. वि, ejectâ radicis vocali; sic *vincio* retulerim ad नह् praef. वि; gr. νέκυς, νεκρός; fortasse νόσος, mutato κ in σ, fortasse νικάω = नाशयामि; attenuato *â* in *i*; hib. *nas* «death»; goth. *nau-s* mortuus, gen. *navi-s*, Them. *navi* e *nahvi*, ejecto *h*, sicut nostrum *wer* = goth. *hva-s* e *has* pro *kas*, adjecto *v*; v. gr. comp. 388.)

c. प्र प्रणश्यामि (gr. 94[b]).; ubi tamen finalem radicis litteram consonans muta vel sibilans sequitur, primitivum न् servatur, unde *part. pass.* प्रनष्ट, *fut.* प्रनङ्क्ष्यामि vel प्रणशिष्यामि, v. Pân. VIII. 4.36.; non raro autem in libris editis et manuscriptis contra hanc regulam invenitur ण pro न, e. c. Su. 2.22.: प्रणष्टनृपतिद्विजा, sic etiam in edit. Calc. 1.7673.; N. 24.17.: मम राज्यम् प्रणष्टम्, in ed. Calc. प्रनष्टम्) *i. q. simpl.* Bh. 1.40.: प्रणश्यन्ति कुलधर्माः.

c. प्र praef. सम् *id.* सम्प्रनष्ट qui evanuit. N. 20.40.: सम्प्रनष्टे कलौ (sic cum ed. Calc. legendum pro सम्प्रणष्टे).

c. वि *id.* Br. 2.20.21. 3.7.8. Bh. 8.20.; Mah. 3.2861.: विनङ्क्ष्यामि न संशयः. *Caus.* necare, perdere. Mah. 1.4169.; मा नः सर्वान् व्यनीनशः. R. Schl. I. 55.27. Ragh. 2.56.

1. नस् 1. *A.* (कौटिल्ये *K.* ह्वृतौ *V.*) curvum, flexuosum esse.

2. नस् *f.* (*nom.* नास्) nasus, *praesertim in fine compositorum.* Dr. 6.22.: सुनस्. (*V.* नासा.)

नह् 4. *P. A.* नह्यामि, नह्ये (बन्धने *K.* बन्धे *V.* Formae, quae consonantem mutam vel sibilantem proxime cum radice conjungunt, derivantur a नध्, quae primitiva radicis forma esse videtur; unde e. c. *praet. multf.* अनात्सम्, *fut. aux.* नत्स्यामि, *part. pass.* नद्ध) ligare, nectere, *praesertim* thorace se induere. Mah. 4.1016.: यात्स्यमाना अनह्यन्त. — नद्ध conjunctus, indutus, praeditus. N. 12.6.: नानाधातुशतैर् नद्धः. (Lat. *nec-to, neo*; fortasse *vi-ncio* = विनह्यामि, ejectâ radicis vocali, v. नश्; gr. νέω, νήθω; goth. *nêhva* prope; germ. vet. *nah* prope, post; *nâhan, nâvan* nere, sarcire; *ga-nah* sufficit, praet. sensu praes. (v. Graff. II. 1005.); *nôg*, anglo-sax. *nôh* satis, *ge-nug*; hib. *nasgaim* «I bind, tye, chain», *nas* «a band, tie», v. Pictet p. 67.)

c. अप exuere. Mah. 3.13309.: अपनह्ये वासम्.

c. अपि vel पि induere. Bhatt. 3.47.: कवचम् पिनह्य; Mah. 1.759.: कुण्डले ... तस्य क्षत्रियया पिनद्धे; Sak. 10.3. infr.: पिनद्धेनै 'तेन वल्कलेन प्रियम्वदया दृढम् पीडिता 'स्मि; 10.10.: कुसुमम् इव पिनद्धम्

पाण्डुपत्रोदरेण; 146.8-12.: मम ... मन्दारमाला हरिणा पिनद्धा·

c. अव induere, tegere. MAN. 6.76.: चर्मावनद्धम् (Schol. चर्माच्छादितम्)·

c. उत् *id.* RAGH. 17.23.: मुक्तागुणोन्नद्धम् मौलिम्· *Cum ablat.* se exuere, liberare *aliquâ re.* सलिलाद् उन्नद्धम् ex aquâ se emergere. MAH. 3.10116.: ततः प्रसन्ना पृथिवी ... पुनर् उन्नह्य सलिलात्·

c. सम् induere, *cum loc. pers.* SAK. 11.15.: कुसुमम् इव लोभनीयं यौवनम् अङ्गेषु सन्नद्धम्· Sibi induere. DR. 6.19.: सन्नह्यध्वं सर्व एवं ऽन्द्रकल्या महान्ति चारूणि-च दंशनानि (sic cum ed. Calc. legendum pro दंशितानि); M. 3.14958.: समनह्यन्त कवचानि· *Cum instr.* se induere. BHATT. 17.4.: समनह्यंश्च वर्मभिः· Armare. BHATT. 15.11.: समनात्सीत् सैन्यम्· *Absol.* MAH. 2. 894.: समनह्यत् जरासन्धः क्षात्रन् धर्मम् अनुस्मरन्· सन्नद्ध loricatus, armatus. MEGH. 8.: त्वयि सन्नद्धे (Schol. सज्जीभूते उदिते वा उपस्थिते वा)·

c. सम् praef. अभि *id.* अभिसन्नद्ध armatus. MAH. 3.14883.

नहुष *m. nom. propr.* regis.

नाक *m.* coelum. RAGH. 1.5. 15.96.

नाग *m.* (a नग mons s. अ) 1) serpens (Wils.: *A serpent in general, or especially the Spectacle snake, or Cobra Capella (Coluber Naga).*) SU. 2.8. BH. 10.29. 2) elephantus. N. 13.10.

नागरिक *m.* (a नगर s. इक) oppidanus, civis. UR. 82.11.

नाट्य *n.* (a नट s. य) repraesentatio, actio scenica. UR. 4.17.

नाडी *f.* 1) caulis. 2) fistula. 3) vena. 4) intestinum.

नाथ् 1. P. 1) rogare, petere. NAIS'. 3.25.: नाथन्ति के नाम न लोकनाथम् (Schol. याचन्ते). 2) ATM. appetere, optare, *c. gen. rei.* PAN. II. 3.55.: मधुनो नाथते; BHATT. 8.120.: धृत्या नाथस्व· 3) aegrotum esse. YAGUR-V. (v. Westerg.): अवतान् (अवतात्) मा नाथितात्· 4) dominari, imperare; *v.* नाथ· (*Cf.* नाध्· Huc vel ad नाध् traxerim germ. vet. *nôt* «necessitas, tribulatio, angor»; anglosax. *nead, neod*; goth. *nauthjan* cogere, *naudi-band* necessitatis vinculum.)

नाथ *m.* (r. नाथ् s. अ nisi anom. a r. नी s. थ, v. नीथ) dominus, tutor.

नाथवत् (a praec. s. वत्) domino, tutore praeditus. DR. 6.15.

नाद *m.* (r. नद् sonum edere, s. अ) strepitus. N. 21.5. SU. 1.33.

नाध् 1. *P. A. i. q.* नाथ्· RIGV. 118.10.: नाधमानाः «*opes* desiderantes»; 110.5.: उपमन् नाधमानाः «sufficientem *sibi cibum* optantes»; 109.3.: इति नाधमानाः «sic precantes». (*V.* नाथ्·)

नाना *Indecl.* (ut videtur, reduplicatio stirpis demonstr. न, quae invenitur in fine pron. compp. अन, एन, producto अ) multus, varius. H. 1.19. BH. 11.5.

नान्दी *f.* (r. नन्द् s. ई) benedictio, *a qua incipit prologus dramatum.* UR. 1.

नापय् v. नी·

नापित *m.* tonsor. HIT. 63.6.

नाभि *f.* 1) modiolus rotae. 2) umbilicus. MEGH. 29.; 80. 3) moschus. (Germ. vet. *naba f.* modiolus rotae, *nabalo m.* umbilicus; gr. ὀμφαλός litteris transpositis e νοφαλος, mutato ν in μ propter sequentem labialem, nisi ex ο-ναφαλος, ejecto α, praefixo ο, sicut in ὄνυξ, ὀφρύς, ὀδούς, ὄνομα; ita lat. *umbilicus* e *nubilicus* vel *u-nabilicus*, sicut *unguis* ex *u-naguis*, v. नख·)

नाम (*accus.* τοῦ नामन्) 1) *Adv.* nomine. H. 2.1. SU. 1. 2. N. 1.1.18.5. DR. 7.9.12. 2) *particula interrog.* N. 11.4.; 12.19.: ननु नाम; SAK. 51.2. infr. et HIT. 75.2.: को नाम; N. 24.10.

नामतस् *Adv.* (a नामन् s. तस्) nomine. N. 18.5.

नामधेय *m.* (e नामन् nomen et धेय, a धा ponere, s. य, ponendus) nomen. HIT. 4.5.

नामन् *n.* (ut videtur, a r. ज्ञा s. मन्, abjectâ radicis litterâ initiali, sicut in lat. *nosco* e *gnosco*, gr. νοέω e γνοέω, v. ज्ञा) nomen. SU. 3.18. (Lat. *nomen*; goth. *NAMAN*, nom. *namô*, gen. *namin-s*, attenuato *a* in *i*, v. gr. comp. 140.; gr. O-NOMAT, praefixo ο, mutato *n* in tenuem ejusdem organi, sicut in universum gr. suff. ματ re-

spondet sanscrito मन्, ita tamen, ut primitivum ν saepe in fine compositorum servatum sit, e. c. ἀπράγμων, πολυπράγμων, ἀτέρμων; slav. *imja*, Them. *imen* e *nimen*, gen. *imen-e*, abjectâ finali in nom. et acc. sicut in scr. नाम, in goth. *namô*; scot. *ainm*; cambro-brit. *enw*.)

नाम्य (a नामन् s. य) *ut videtur*, clarus, celeber, magni nominis, *namhaft*. Dr. 4. 12.

नायक *m.* (a r. नी, s. अक) dux. Bh. 1. 7.

नार *n.* (fortasse a r. स्ना abjecto *s* sicut in lat. *natare*) aqua. (Gr. νηρός madidus; neogr. νηρόν aqua; lith. *naras* urinator, *nardau* demergor, submergor.)

नारद *m. nom. pr.* divini sapientis, dei Brahmae filii. Bh. 10. 26. In. 2. 14.

नाराच *m.* sagitta ferrea. Dr. 8. 6. A. 10. 20.

नारायण *m.* (e नार et अयन, mutato न् in ण् vi euphon. antecedentis र्) cognomen dei *Wischnus*.

नारिकेर *m.* -री *f.* nux Indica, *Cocosnufs*.

नारी *f.* (a नर vir, productâ mediâ vocali et adjecto signo *fem.* ई) femina.

नाल *m. n.* caulis, *praesertim* loti. Ragh. 6. 13. 15. 52. (V. नाली et cf. नाडी.)

नालिकेर *m. i. q.* नारिकेर. Ragh. 4. 42.

नाली *f.* (a नाल signo *fem.* ई) *i. q.* नाल.

नालीक *m.* 1) sagitta. 2) jaculum, missile, pilum.

नाव्य (a नौ s. य) navigabilis. Ragh. 4. 31.

नाश *m.* (r. नश् perire, s. अ) occasus, interitus, mors. Bh. 2. 63. Ragh. 8. 87.

नाशन (a *Caus.* radicis नश् suff. अन) delens, exstinguens. Bh. 16. 21. N. 12. 95.

नाशिन् (r. नश् perire, s. इन्) periens. Bh. 2. 18. *in composit. cum* अ *priv.*

नास् 1. *A.* (शब्दे *K.* ध्वाने *V.*) sonare.

नासत्य *m. Du.* नासत्यौ *As'vini*, v. अश्विन्. Mah. 1. 445.

नासा *f.* (fortasse a r. स्ना abjecto *s*, cf. नौ; ita Vossius lat. *nasus* deducit a νάω, «quia per eum fluit humor») nasus. (Germ. vet. *nasa* f. id.; lith. *nosis* f.; lat. *nasus*; *naris* e *nasis*; slav. *nos* m.; fortasse gr. νῆσος huc pertinet, ita ut insula a similitudine nasi appellata sit, sicut hibern. *sron* et nasum et promontorium significat. *Sron* autem cum *sroth, sruth* flumen, *srothadh* «sneezing» ad rad. स्रु fluere retulerim, unde स्रुत fluens, fluidus, स्रोतस् flumen; ad नासा autem trahi posset hib. *neas* «a hill, a promontory».)

नासिका *f.* (a praec. s. इक in *fem.*) nasus. Bh. 6. 13.

नास्तिक *m.* (e नास्ति - न + अस्ति - non est, substantive posito, s. क) qui vitam futuram esse negat, qui *brahmanicae* religioni non addictus est. Ram. I. 52. 15.: नास्तिको जायते जनः.

नि *Praep. insep.* deorsum, sub, de. (V. gr. 111. et cf. nostrum *nie-der*, germ. vet. *ni-dar*, quod suffixo compar. cum latinis praepp. *prae-ter, prop-ter, sub-ter, in-ter,* cum scr. *an-tar*, zend. *nis-tarě* extra - a निस् q. v. - convenit; v. gr. comp. 293. 294.)

निंस् 2. *A.* (चुम्बने *K.* चुम्बे *V.*; scribitur निस्, gr. 110[a].) osculari.

निः v. निस्.

निःशब्द (*Bah.* e निस् et शब्द strepitus) strepitûs expers, silens. N. 13. 6.

निःशेष (reliqui expers, *Bah.* e निस् et शेष *n.* reliquum, residuum) totus, integer, universus. Ragh. 5. 1.

निःश्रेयस *n.* (melioris expers, quod ipsum optimum est, *Bah.* irregulare e निस् et श्रेयस् *n.* melius, adjecto अ) beatitudo. Bh. 5. 2.

निःश्वास *m.* (r. श्वस् praef. निस् s. अ) 1) spiritus, halitus. Ragh. 1. 43. 16. 43. 2) gemitus. N. 2. 2.

निःसंशय (*Bah.* e निस् ex et संशय *m.* dubium) dubii expers. Br. 2. 30.

निःसपत्न (*Bah.* e निस् ex et सपत्न *m.* inimicus) inimicorum expers. Su. 2. 26.

निःसार *m.* (r. सृ praef. निस् s. अ) exitio, egressus. Hit. 124. 19.

निकट (a नि s. कट, *cf.* उत्कट) propinquus. Am.

निकर *m.* (r. कृ praef. नि s. अ) copia, multitudo. Mah. 1. 1496. Bhar. 1. 37. Ur. 59. 2. infr.

निकष *m.* (r. कष् praef. नि s. अ) lapis Lydius. AM.

निकाय *m.* (ut videtur, a r. चि, servatâ primitivâ gutturali, s. अ; cf. gr. 544.) 1) conventus, coetus, turba, multitudo. 2) domus, habitatio.

निकुञ्ज *m. n.* (e कुञ्ज q. v. praef. नि) virgultum. N. 12. 6.

निकुम्भ *m. nom. pr. asuri.* S. 1. 1.

निकृत v. कृ.

निकृन्तन *m.* (r. कृन्त् praef. नि s. अन) qui findit. A. 3. 55.

निकेत *m.* (r. कित् habitare, praef. नि s. अ) domus, habitatio. BH. 12. 19. RAGH. 8. 33. 14. 58.

निक्ष् 1. *P.* (चुम्बने *K.* चुम्बे *V.*) osculari.

c. प्र (ad arbitrium प्रणिक्ष् vel प्रनिक्ष्) *id.* BHATT. 9. 106.: प्रणिक्षिष्यति नो भूपः.

निक्षेप *m.* (r. क्षिप् praef. नि dejicere, deponere, s. अ) depositum, pignus, hypotheca. N. 20. 29. MAN. 8. 179.

निखिल (*BAH.* e नि et खिल *n.* vacuum, inane; fortasse नि hujus compositi ortum est e न non, attenuato अ in इ, cf. अखिल) totus, integer. R. Schl. I. 5. 4. — *Instr.* निखिलेन *Adv.* omnino, plane. R. Schl. I. 37. 4.

निगड *m.* (r. गड् praef. नि s. अ) vinculum, compes. SAK. 60. 2.

निगम *m.* (r. गम् praef. नि s. अ) 1) urbs. 2) forum. 3) mercatura, mercatus, v. नैगम.

निग्रह *m.* (a r. ग्रह् praef. नि cohibere, refrenare, s. अ) coërcitio, refrenatio, oppressio. BH. 6. 34. RAGH. 11. 55. 12. 52.

निघातिन् *Adj.* (a *Caus.* radicis हन् praef. नि - निघातयामि, gr. 524. *n.* 4. - suff. इन्) sternens, prosternens, caedens, occidens, diruens. A. 7. 26.

निघ्न (r. हन् praef. नि s. अ, v. gr. 645.) alius arbitrio subjectus. RAGH. 14. 58.

निघ्नत् *Part. praes.* radicis हन् praef. नि q. v. DR. 5. 15.

निचय *m.* (r. चि colligere, s. अ) acervus. N. 26. 19.

निचुल *m.* (ut videtur, a r. चुल् praef. नि s. अ) arboris genus (Wils. Barringtonia acutangula). UR. 59. 14.

निज् 3. *P. A.* (शौचे *K.* पोषे शुद्धौ *V.*) purificare, lavare; nutrire. (V. निञ्ज् et cf. hib. *nighim* «I wash», *nighte* «washed» = निक्त; lat. *ninguis, nix* e *nig-s, nivis* e *niguis, ninguo, ningo*; graec. νίζω, νίψω; νίπτω, ΧΕΡ-ΝΙΒ, mutatâ gutturali in labialem.)

c. निस् lavare, abluere, purificare, lustrare. MAN. 5. 127.: अद्भिर् निर्णिक्तम्; RAGH. 17. 22.: तोयनिर्णिक्तपाणयः; MAN. 11. 189.: एनस्विभिर् अनिर्णिक्तैः.

निज (r. जन् praef. नि s. अ, v. gr. 645.) 1) innatus. RAGH. 3. 15. 2) indigena. HIT. 21. 1. 3) proprius; *in recentioribus scriptis pronominum possessivorum vice fungitur:* meus, tuus, suus, noster *etc.* UP. 3. et 87.: निजम् suum; RAGH. 18. 27.: निजे in suo.

निञ्ज् 2. *A.* (scribitur निंज्, gr. 110[a].) *i. q.* निज्.

नितम्ब *m.* (r. तम्ब् praef. नि s. अ; fortasse नि in hoc comp. ortum est e न, attenuato अ in इ, ita ut नितम्ब proprie significet n o n s e m o v e n s; cf. नग mons et v. निखिल) 1) collis. N. 12. 110. 2) nates, clunes. IN. 5. 10. RAGH. 4. 52. 6. 17.

नितम्बिनी *f.* (a praec. s. इन् in *fem.*) pulchris clunibus praedita femina, καλλίπυγος. RITU-S. 1. 5.

नितराम् *Adv.* (a नि s. तराम् *acc. fem.* suff. comp. तर, v. gr. 652. suff. तम, तर) semper, in perpetuum. MR. 267. 5. C'AUR. 42. RAGH. 1. 95. Lass. 58. 20. — *Cf.* नित्य.

नितान्त v. तम् praef. नि.

नित्य (a *praepos.* नि s. त्य, v. gr. 652. et cf. नितराम्) sempiternus. — *Acc.* नित्यम् *Adv.* semper. IN. 3. 10. 5. 61. II. 4. 10. BR. 3. 6. SU. 1. 31., v. gr. 652.

नित्यत्व *n.* (a नित्य s. त्व) aeternitas, perennitas, constantia, perseverantia. BH. 13. 11.

नित्यदा (a नित्य s. दा) semper.

नित्यशस् (a नित्य s. शस्) semper. N. 26. 14. 16.

निद् 1. *P. A.* (कुत्सायाम् *K.* सन्निधौ कुत्सने *V.*) 1) *i. q.* निन्द्. 2) propinquum, prope esse. (V. निन्द् et cf. gr. ὄνειδος, praef. ο; goth. *ga-naitja* contumeliâ afficio; germ. vet. *nîd* invidia.)

निदर्शन *n.* (a *Caus.* r. दृश् s. अन) exemplum. Ragh. 8. 45.

निदाघ *m.* (r. दह् praef. नि s. अ, mutato ह in घ् vel servato primitivo घ्; cf. hib. *daghaim* uro) 1) aestus, calor. Ragh. 10. 5. 2) aestas. Ragh. 10. 84. Ritu-S. 1. 1. et 65.

निदान *n.* (r. दा vel दो s. न vel अन) causa principalis. Ragh. 3. 1.

निदेश *m.* (r. दिश् s. अ) jussus, praeceptum, imperium, auctoritas. M. 19.

निद्रा *f.* (a r. द्रै dormire, praef. नि, mutato ऐ in आ) somnus. H. 1. 4.

निधन *m.* (r. हन्, cujus forma primitiva est धन् = gr. ΘAN, s. अ; v. gr. 104.) mors, exitium. Br. 2. 2. N. 2. 17. Bh. 3. 35. (Hib. *nidh, nith* «manslaughter, homicide, a battle»; v. r. हन्.)

निधान *n.* (r. धा praef. नि deponere, s. अन) thesaurus, gaza. Bh. 9. 18. 11. 38.

निधि *m.* (r. धा praef. नि s. इ, nisi potius sine suffixo, attenuato आ in इ) receptaculum, thesaurus, gaza. A. 6. 6. N. 24. 37.

निनाद *m.* (r. नद् praef. नि s. अ) sonus, stridor, strepitus. Ragh. 11. 15. Ritu-S. 1. 25.

निन्द् 1. *P. interdum A.* (scribitur निद्, gr. 110[a].) 1) reprehendere, vituperare. Ram. II. 76. 92.: निन्द्याम्य् अहं कर्म कृतम् पितुस् तत्; Man. 8. 19.: निन्दार्हो यत्र निन्द्यते; Mah. 3. 15229.: अनिन्द्यान् निन्दति यो हि. 2) spernere. Bh. 2. 36.: निन्दन्तस् तव सामर्थ्यम्. — अनिन्दित non spretus. N. 12. 120. In. 4. 15. (V. निद्.)

c. प्रति reprehendere, vituperare. Dr. 5. 18.: स्वबुद्धिम् प्रतिनिन्दितासि.

c. वि *id.* Mah. 3. 13700.: विनिन्दन् स्वम् आत्मानम्.

निन्दा *f.* (r. निन्द् s. आ) vituperium. Bh. 12. 19.

निन्व् 1. *P.* (सेके; scribitur निव्, gr. 110[a].) irrigare.

निपात *m.* (r. पत् s. अ) 1) actio decidendi, delabendi. A. 8. 6. 2) impetus. Ragh. 2. 60.

निपातन *n.* (a *Caus.* r. पत् praef. नि s. अन) actio caedendi, occidendi. Ragh. 9. 49.

निपातिन् (r. पत् praef. नि s. इन्) 1) decidens. Ur. 87. 8. Ragh. 9. 40. 2) (a *Caus.*) cadere faciens, caedens, occidens. Ragh. 11. 21. N. 12. 93.

निपुण (r. पुण् praef. नि s. अ) aptus, idoneus, habilis, peritus, doctus; *v.* नैपुण, नैपुण्य.

निबन्ध *m.* (r. बन्ध् s. अ) actio ligandi, constringendi. Bh. 16. 5.

निबन्धन *n.* (r. बन्ध् praef. नि s. अन) causa. Ragh. 8. 51. Up. 11.

निभ (r. भा splendere, praef. नि s. अ) similis, *in fine compp.* H. 3. 9. *V.* सन्निभ.

निभर्त्सन *n.* (r. भर्त्स् praef. नि s. अन) imminatio, comminatio. Dr. 6. 20.

निमित्त *n.* (fortasse e निमित reduplicato त्, a r. मा vel मि praef. नि s. त) 1) causa. *Accus. adverb.* (निमित्तम्) *praepositionis loco fungitur, ad exprimendum* causâ, propter (gr. 691.). N. 9. 34. 2) signum. N. 23. 5. 8. Bh. 1. 31. N. 13. 20. 16. 26. 3) vestigium. Hit. 24. 16.

निमेष *m.* (r. मिष् s. अ) nictatio. N. 5. 26. Dr. 8. 9. — निमेषात् momento temporis. Ragh. 9. 63.

निमेषमात्र *n.* (*tatp.* e praec. et मात्र *n.* mensura) momentum. Dr. 8. 9.

निम्न (r. म्ना praef. नि s. अ) profundus. Mah. 2. 784.

निम्नगा *f.* (e praec. et ग iens in *fem.*) fluvius. Ragh. 8. 8. 16. 61. (Cf. nomen fluminis Nemeni.)

नियत v. यम्.

नियन्तृ *m.* (r. यम् praef. नि s. तृ) auriga. Ragh. 1. 17.

नियम *m.* (r. यम् s. अ) actio cohibendi, coërcendi, domandi, sedandi; votum. Br. 2. 24. Su. 2. 16. R. Schl. I. 8. 14. Ragh. 5. 8. Ur. 43. 6. infr.

नियुत *m. n.* (r. यु praef. नि s. त) decem milliones. *Cf.* अयुत.

नियुद्ध *n.* (r. युध् praef. नि s. त) singulare certamen. Lass. 48. 8.

नियोक्तृ *m.* (r. युज् praef. नि s. तृ) qui jubet, dominus. Ragh. 2. 56.; *v. sq.*

नियोग *m.* (r. युज् s. अ, v. gr. 645. s. अ) jussus, praeceptum. In. 2. 22. 3. 5. 4. 17. H. 4. 5.

नियोगतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) jussu, propter jussum.

नियोगिन् *m.* (a नियोग s. इन्) imperio alcjs subjectus, famulus, minister. Hit. 61. 13. 62. 3. 6. 7.

निर् v. निस्.

निरत v. रम्.

निरन्तरम् *Adv.* (*Avy.*, gr. 675., e निस् et अन्तर intervallum, spatium interjectum) sine intervallo, simul, una. Su. 1. 4. *De tempore* statim, protinus. Lass. 9. 2.

निरपाय (*Bah.* e निस् et अपाय *q.v.*) deverticuli expers, non devius, infallibilis. N. 4. 19.

निरय *m.* (*Bah.* e निस् et अय felicitas) tartarus. Mah. 1. 1825.

निरवद्या *f.* (*fem.* a निरवद्य non humilis, non vilis, pulcher - *Bah.* e निस् et अवद्य *n. q.v.*) pulchritudo. In. 5. 11.

निराबाध vel निरावाध *m.* (*Bah.* e निस् et आबाध vel आवाध vexatio, turbatio, perturbatio) vacuus a vexatione, turbatione; securus. H. 4. 12.

निरामय (*Bah.* e निस् et आमय *m.* morbus) vacuus a morbo, incolumis, salvus, felix. In. 3. 8. H. 1. 41.

निराशिस् (*Bah.* e निस् et आशिस् spes, v. gr. 192. et 210.) vacuus a spe. Bh. 3. 30. 4. 21.

निरास्वाद (*Bah.* e निस् e आस्वाद *m.* sapor) saporis expers, non amoenus, insuavis, injucundus. H. 1. 20.

निरीह (*Bah.* e निस् et ईहा) vacuus a desiderio, a nisu, ab appetitu. Hit. 10. 25.

निरीहता *f.* (a praec. s. ता) *Abstract. praecedentis.* Hit. 37.

निरुद्योग (*Bah.* e निस् et उद्योग *m.* negotium, opera, labor) negotiorum, laborum expers. Su. 4. 3.

निरुद्विग्न v. विज् praef. उत् praef. निस्.

निरूपण *n.* (r. रूप् praef. नि s. अन, v. gr. 94[a].) exploratio, investigatio. Hit. 48. 1.

निर्ऋति *f.* (e निस् et ऋति felicitas) infortunium, calamitas. Mah. 1. 3559.

निर्घर्षण *n.* (r. घृष् praef. निस् s. अन) frictio, tritus.

निर्घर्षणक (a praec. s. क) fricans, terens. Hit. 55. 6.

निर्घात *n.* (*Caus.* r. हन् praef. निस् - निर्घातयामि gr. 524. - suff. अ) impetus venti. In. 1. 5.

निर्घोष *m.* (r. घुष् praef. निस् s. अ) strepitus. N. 21. 3. 8.

निर्झर *m.* (fortasse a r. गॄ, mutato ग् in झ्, praef. निस् s. अ) catarrhacta. N. 12. 8.

निर्णय *m.* (r. नी praef. निस् s. अ) inquisitio, investigatio, exploratio. Mr. 294. 6. Hit. 72. 4.

निर्णेजन *n.* (r. निज् praef. निस् s. अन) purificatio, lustratio, expiatio. Man. 3. 209.

निर्दय (*Bah.* e निस् et दया) immisericors, crudelis, vehemens. Ragh. 19. 32. निर्दयम् *Adv.* crudeliter, vehementer. Ragh. 11. 84. Hit. 27. 21.

निर्देश *m.* (r. दिश् praef. निस् s. अ) designatio, descriptio. Bh. 17. 23.

निर्नाथ *Adj.* (*Bah.* e निस् et नाथ dominus, tutor) domini, tutoris expers.

निर्नाथता *f.* (a praec. s. ता) ejus, qui domini, tutoris expers est, status. N. 13. 35.

निर्बन्ध *m.* (e निस् et बन्ध) pertinacia, importunitas. Ragh. 5. 21. 14. 32. Sak. 48. 4. infr.

निर्भर (*Bah.* e निस् et भर *q.v.*) immodicus. निर्भरम् *Adv.* ultra modum. Hit. 29. 13.: निर्भरम् आलिङ्ग्य; 50. 2.: निर्भरम् प्रसुप्तः.

निर्मम (*Bah.* e निस् et मम mei, *gen.* pron. primae pers., qui hac in compp. substantivi vim habet, sensu cupiditas, aviditas) liber a sui cupiditate, aviditate. Bh. 2. 71. Ragh. 15. 28.

निर्मल (vacuus a luto, a sordibus, *Bah.* e निस् et मल lutum, sordes) purus, mundus. In. 5. 18.

निर्मलत्व *n.* (a praec. s. त्व) puritas. Bh. 14. 6.

निर्माण *n.* (r. मा praef. निस् s. अन) effectio, creatio. R. Schl. I. 26. 17.

निर्मोक *m.* (r. मुच् praef. निस् s. अ) anguina pellis. Ragh. 16. 17.

निर्यास *m.* (r. यस् praef. निस् s. अ, nisi या adjecto स् suff. अ) resina. Ragh. 1. 38.

निर्वाण (r. वा praef. निस् 1) (suff. न) *Part. pass. v.* 2. वा praef. निस्. 2) (suff. अन) exstinctio. Hit. 62. 6. 31. 5.; Bh. 2. 72. 5. 24.: ब्रह्मनिर्वाणम् exstinctio in summo numine, *quâ quis coalescit cum numine supremo.* 3) delectatio, oblectatio. Sak. 45. 13.: लब्धन्नेत्रनिर्वाणम्.

निर्वापन *n.* (*Caus.* r. वा praef. निस् s. अन) 1) exstinctio. Sak. 51. 2. infr. 2) refrigeratio. Sak. 43. 11.

निर्विण्ण v. विद् praef. निस्.

निर्वृति *f.* (r. वृ praef. निस् s. ति) 1) laetitia, voluptas. N. 22. 3. Ragh. 9. 37. 2) temeritas, audacia. Hit. 110. 20.

निर्वेद *m.* 1) (a r. विद् praef. नि s. अ) humilitas. Lass. 71. 2.; modestia, pudor, sui contemptus. Up. 24. R. Schl. I. 55. 10.; v. विद् praef. निस्. 2) (*Bah.* e निस् et वेद scientia) ignorantia. Bh. 2. 52.

निल् 1. *P.* (गहने) densum, impervium esse.

निलय *m.* (r. ली praef. नि s. अ) domus, habitatio. Ragh. 2. 15. *Cf.* आलय.

निवर्हन vel निबर्हण *m.* (r. वर्ह् vel बर्ह् cl. 10. ferire, occidere, s. अन) feritor, occisor, exstinctor, *in fine compp.* In. 1. 1. A. 10. 55.

निवसन *n.* (r. वस् praef. वि s. अन) vestis. Ragh. 19. 41.

निवह *m.* (r. वह् praef. नि s. अ) multitudo, copia. Bhar. 3. 42.

निवात (e नि sub et वात ventus) *qui sub vento est, ideo* vento non expositus, non ventosus, quietus, tranquillus. Bh. 6. 19. 2) securus, firmus; *v. sq.*

निवातकवच *m.* (securam loricam habens, bene loricatus *Bah.* e praec. et कवच lorica) nomen *Dânavorum* stirpis. A. 5. 10.

निवाप *m.* (r. वप् praef. नि s. अ) donum sacrificale, quod Manibus datur, libatio Manibus facta. Ragh. 5. 8. 8. 61. et 85. 16. 91.

निवारण (r. वृ cl. 10. praef. नि s. अन) 1) qui arcet, *in fine compp.* A. 10. 70. 2) *n.* actio arcendi. N. 7. 10.

निवास *m.* (r. वस् habitare, s. अ) domus, habitatio. H. 4. 29. Bh. 11. 25. 37.

निविड (ut videtur, intervallum non habens, e नि pro न non - v. निबिल - et विड pro बिल, v. Wils.) spissus, densus, arctus. Ragh. 9. 58. 11. 15. 19. 44.

निवृत्त v. वृत् praef. नि.

निवृत्तकृषिगोरक्ष (*Bah.* e निवृत्त evanidus et comp. *Dvandv.* e कृषिन् arator et गोरक्ष bubulcus) evanidos aratores et bubulcos habens. Su. 2. 24.

निवृत्तदेवकार्य (*Bah.* e निवृत्त evanidus et देवकार्य *n.* - देव deus et कार्य *n.* faciendum, officium) evanidum deorum cultum, evanidas res divinas *vel* sacras ceremonias habens. Su. 2. 23.

निवृत्तविपणापण (*Bah.* e निवृत्त evanidus et *Dvandv.* e विपण venditio et आपण forum) evanidas venditiones et fora habens. Su. 2. 23.

निवृत्तयज्ञस्वाध्याय (*Bah.* e निवृत्त evanidus et *Dvandv.* e यज्ञ sacrificium et स्वाध्याय q. v.) evanida sacrificia et *Vêdorum* lectiones habens. Su. 2. 22.

निवृत्ति *f.* (r. वृत् praef. नि interire, s. ति) interitus, occasus, cessatio. Bh. 16. 7.

निवेश *m.* (r. विश् intrare, praef. नि s. अ) 1) introitus, ingressio. Su. 2. 26. 2) castra. Ragh. 5. 49.

निवेशन *n.* (r. विश् praef. नि s. अन) 1) introitus, ingressio. 2) domus, domicilium, sedes. In. 3. 2. Br. 1. 3.

1. निश् 1. *P.* (समाधौ *K.* शीले *V.*) cogitare, meditari.

2. निश् *f.* (*Nom.* निक्, ut videtur, a शी dormire praef. नि, abjecto ई; v. निशीथ) nox. In. 5. 18. H. 1. 3.

निशा *f.* (v. निश्, निशीथ) *id.* N. 13. 61. Bh. 2. 69.

निशाकर *m.* (noctem faciens, e निशा et कर faciens) luna. N. 16. 14.

निशाचर *m.* (nocte iens, e निशा et चर iens) nomen *Râkschasorum.*

निशान्त *n.* (r. शम् praef. नि s. त) domus. Ragh. 16. 40.

निशापति *m.* (noctis dominus, e निशा et पति) luna. Am.

निशित v. शो praef. नि.

निशीथ *m.* (r. शी praef. नि s. थ) nox. Mah. 1.4275.

निश्चय *m.* (r. चि praef. निस् s. अ) 1) decisio, judicium, dijudicatio. Br. 2.27.29. Bh. 18.4. 2) consilium, decretum, institutum, sententia. Sa. 7.6. Bh. 2.37. 3) certum, veritas. N. 19.8. — *Instr.* निश्चयेन *Adv.* certe.

निश्चल (*karm.* e निस् et चल se movens) immotus. Bh. 2.53.

निश्चित v. चि praef. निस्.

निश्चेष्ट (*bah.* e निस् et चेष्ट) motionis, nisûs expers, immobilis, immotus. — *Acc.* निश्चेष्टम् *Adv.* A. 3.40.

निषङ्ग *m.* (r. सञ्ज् praef. नि s. अ) pharetra. Ragh. 2.30.

निषङ्गिन् *m.* (a praec. s. इन्) pharetrâ instructus. Ragh. 7.53.

निषध *m.pl.* *Nischadhi,* nomen regionis (Wils. *a country in the south-east division of India*). N. 1.3.27.

निषाद् *m.* (r. सद् praef. नि s. अ) i.q. किरात. Ragh. 14.52. et 70.

निषादिन् (r. सद् praef. नि s. इन्) sedens. Ragh. 1.52. 4.20.

निषूदन *n.* (r. सूद् occidere, praef. नि - v. gr. 80. - suff. अन) occisor, *in fine compp.* N. 2.23.

निष्क् 10. *A.* (परिमाणे *K.* माने *V.* *Denom.* esse videtur, a sq.) pendere, metiri.

निष्क *m.n.* (fortasse a praep. निस् suff. क, cf. उत्क) 1) pondus quoddam auri. Hit. 104.9. 2) pectoris ornamentum. R. Schl. I. 6.9.

निष्क्रय *m.* (r. क्री praef. निस् s. अ) pretium. Ragh. 2.55. 5.22. 15.55.

निष्ठा *f.* (r. स्था praef. नि, v. gr. 80.) 1) sedes, habitatio (*cf.* परिनिष्ठा). Bh. 18.50. 2) status, conditio, agendi, vivendi ratio. Bh. 3.3. 5.17. 17.1. 3) finis, extremum; interitus, *v.* नैष्ठिक.

निष्ठीवन *n.* (r. ष्ठीव् praef. नि s. अन) actio spuendi, exspuendi. Bhar. 1.91.

निष्ठुर (r. स्था praef. नि s. उर) durus, asper, atrox. Ragh. 3.62. 8.64. Hit. 100.14.

निष्ठ्यूत v. ष्ठिव्, ष्ठीव् praef. नि.

निष्णात v. स्ना praef. नि.

निष्पन्द (ut mihi videtur, *bah.* e निस् et obsoleto subst. स्पन्द, abjectâ praepositionis sibilante et mutato radicis स् in ष्, quanquam vulgo haec radix litteram स् immutatam retinet. Scribitur etiam निस्पन्द, quod Wils. sicut निष्पन्द a rad. पद् praefixo निस् deducit; निस् + पद् autem proprie *egredi* significaret et r. पद् insertam nasalem non admittit) immotus. Ragh. 6.40. 15.37. R. Schl. I. 55.15.

निष्पन्न v. पद् praef. निस्.

निष्पिष्ट v. पिष् praef. नि.

निस् *Praep. insep.* ex. (Cf. hib. particulas negativas *nis, nios, nir, nior* et v. composita ut निःशब्द.)

निसर्ग *m.* (r. सृज् praef. नि s. अ) 1) natura, indoles. Ragh. 3.35. 6.29. 2) jussus. Sa. 1.15.

निस्तार *m.* (r. तृ praef. निस् s. अ) actio gratiam referendi, rependendi. Hit. 99.18.

निस्वन *m.* (r. स्वन् praef. नि s. अ) sonitus, strepitus. In. 2.11. N. 21.34.

निहत v. हन् praef. नि.

निहन्तृ *m.* (r. हन् praef. नि s. तृ) occisor. A. 1.7.

निहित v. धा praef. नि.

नी 1. *P. A.* 1) ducere. H. 4.7.: नयिष्यामि त्वाम् अद्य यमसादनम्; Lass. 45.8.: ताम् ... स्वगृहान् निन्ये; Su. 2.20. R. Schl. I. 42.20. Secum ducere. R. Schl. II. 30.19.: माम् वनान् न चेन् नयिष्यसि विषम् पास्यामि. — नेतुम् वशम् in potestatem redigere. Ragh. 8.19.: अनयत् ... वशम् एको नृपतीन् अनन्तरान्. 2) abducere. R. Schl. I. 22.4.: न रामन् नेतुम् अर्हसि. 3) ferre, portare. M. 14.: उद्धृत्या 'लिञ्जरात् ... तम् मत्स्यम् अनयद् वापीम् महतीम्; *ibd.* 18.20.22.23. 24.; H. 3.5.: आरुहे 'माम् मम श्रोणीन् नेष्यामि त्वाम् विहायसा. 4) *de tempore* traducere, transigere. Ragh. 1.33.: कालं स निनाय; 1.95.: कुशशयने निशान् निनाय. *Caus.* portandum curare. Man. 5.104.: न विप्रम् ... मृतं शूद्रेण नापयेत् (नापयेत् pro नाययेत् sicut e.c. मापयामि a मी, gr. 521.). (Cf. gr. νέομαι,

νίσσομαι, νί-σομαι; lith. *neszu*; slav. *nesū* fero, adjectâ sibilante, cf. fut. नेष्यामि·)

c. अनु 1) propitiare, reonciliare, placare. Ragh. 5.54.: क्रुद्धो मया ’नुनीतः प्रणतेन; 19.38.: पराङ्मुखीर् ना ’नुनेतुम् अबलाः स तत्वरे; 19.43.: अन्वनैषुर् अवधूतविग्रहास् तन् उत्सवविधौ गम् अङ्गनाः; Lass. 45.: तां मुकोमलवचनैर् अनुनीय· — अनुनीत jucundus, gratus. Ur. 51.7. 2) rogare, supplicare. R. Schl. I. 8. 20.: न गच्छेम ऋषिर् भीता अनुनेष्यन्ति तन् नृपम्· 3) suadere. Mah. 1.3528.: भवतो ऽनुनयाम्य् एवम् पुत्र् राज्ये ऽभिषिच्यताम्; Ram. II. 47.46.: अनुनीता ऽस्मि रामेण· 4) dare, tradere. Mah. 1.6481.: अनुनेष्याम्य् अहम् विद्यां स्वयम् तुभ्यम्·

c. अनु praef. प्रति recusare, *c. acc. pers.* Mah. 1.776.: एतत् प्रत्यनुनये भवन्ताव् अश्विनौ·

c. अप abducere, removere. H. 4.33.: अपनेतुञ्च यतितो नचे ’व शकितो मया; R. Schl. II. 83.9.: दृष्ट एव हि नः शोकम् अपनेष्यति राघवः· Abjicere. Ragh. 4.64.: अपनीतशिरस्त्राणाः शेषास् तं शरणं ययुः·

c. अप praef. वि *id.* Mah. 1.6017. R. Schl. II. 10.37.

c. अभि adducere. Rigv. 42.8.: अभि सूयवसन् (सुयवसम्) नय (नः) «bono gramine insignem *ad locum* duc *nos*»; Mah. 3.769.: शरो ऽयाम् अभिनीयमानः·

c. आ 1) adducere. H. 2.12. N. 16.3. 2) afferre, apportare. N. 20.4.: एनम् मे पटम् आनयताम् इह; Sa. 5.78.: अग्निम् आनयित्वे ’ह (pro आनीय). *Caus.* adducendum curare. In. 5.54.: आनाय्य तनयम्; N. 8. 11.: सूतम् आनाययामास पुरंदर् आप्तकारिभिः· R. Schl. I. 4.25. Ragh. 12.12. Mah. 1.2974. — आनापयितुम् pro आनाययितुम्, R. Schl. II. 14.21. (*v. simpl.*)

c. आ praef. सम् + अभि adducere. Mah. 3.10656.: वन्दिं समभ्यानय मत्सकाशम्·

c. आ praef. उप afferre, apportare. R. Schl. I. 19.22.: अन्नम् उपानीतम्; M. 10.

c. आ praef. सम् + उप adducere, congregare. Mah. 1. 7460.: मन्त्राय समुपानीतास् ते·

c. आ praef. परि circumducere. Mah. 2.2685.: को नु ताम् ... सभामध्ये पर्यानयेत्·

c. आ praef. प्रति reducere. Mah. 2.2475.: तूर्णम् प्रत्यानयस्वे ’तान्·

c. आ praef. सम् 1) adducere. Sa. 6.6. N. 18.17. 2) afferre, apportare. Su. 4.7.: समानीतेषु तत्र वै वरासनेषु· 3) congregare. Su. 3.13. et 18.

c. उत् sursum ducere. Mah. 1.3103.: पुत्र उन्नयति यमक्षयात्·

c. उप 1) adducere. N. 26.35.: दमयन्तीम् उपानयत् (nisi hoc compositum ex उप + आ + अनयत्· 2) afferre, offerre. Man. 3.228.: उपनीय तु तत् सर्वम्; Mr. 275.20.: आर्यस्या ’सनम् उपनय; Ragh. 10.53.: उपनीतन् तद् अन्नम् प्रत्यग्रहीन् नृपः; R. Schl. II. 54.: उपानयत धर्मात्मा गाम् अर्घ्यम् उदकन् तथा· 3) *Ātm.* sacro filo cingere. Man. 2.69.: उपनीय गुरुः शिष्यम्; 2.140.: उपनीय तु यः शिष्यम् वेदम् अध्यापयेद् द्विजः; Ragh. 3.29.: उपनीतम् ... विनिन्युर् एनङ् गुरवो गुरुप्रियम्·

c. निस् 1) educere. Hit. 73.22.: किम् वा दुर्जनचेष्टितन् न वा इत्य् एतद् व्यवहारान् निर्णेतुन् न शक्यते· 2) exquirere, invenire, explorare, cognoscere, *herausbringen* (v. निर्णय). Hit. 101.16.: पुरावृत्तकथोद्गारैः कथन् निर्णीयते परः; 94.9.: निर्णीय शुभलग्नम्·

c. परा abducere, asportare, auferre. Mr. 315.1. *infr.*: पराणयामि एतं लघुम्·

c. परि 1) circumducere. अग्निम् परिणेतुम् circum ignem ducere *alquam matrimonii causâ.* R. Schl. II. 42.8.: अगृह्णां यच्च ते पाणिम् अग्निम् पर्यणयञ्च यत्· 2) uxorem ducere in matrimonium. Br. 1.26.: मन्त्रवत् परिणीय; Hit. 63.1.: एनाङ् गन्धर्वविवाहेन परिणयतु भवान्· 3) explorare, cognoscere. Man. 7.122.: तेषाम् वृत्तम् परिणयेत् सम्यग् राष्ट्रेषु तच्चरैः· (*v.* निर्णी·)

c. प्र 1) producere, proferre, afferre. Ragh. 14.67.: धर्मो मनुना प्रणीतः· — दण्डम् प्रणेतुम् punire, castigare,

c. loc. vel *gen.* MAN. 7.20.: यदि न प्रणयेद् राजा दण्डम् दण्ड्येषु; 8.238.: न तत्र प्रणयेद् दण्डन् नृपतिः पशुरक्षिणाम्; 7.31.: प्रणेतुं शक्यते दण्डम्. 2) amare, favere. N. 4.2.: प्रणयस्व (v. प्रणय).

c. प्र praef. सम् id. sgf. 1. MAH. 2.2126.: यशः सम्प्रणीतम्; MAN. 7.16.: तम् (दण्डम्) ... यथार्हतः सम्प्रणयेन् नरेषु.

c. प्रति reducere. R. Schl. II. 98.22.: नौ ... गृह्य प्रतिणेष्यति.

c. वि 1) abducere, amovere. R. Schl. II. 69.3.: आयासम् विनयिष्यन्तः; RAGH. 2.49.: शक्यो ऽस्य मन्युर् भवता विनेतुम्; 5.72. et 9.71.: विनीतनिद्र. 2) educare, instruere. RAGH. 3.29.: विनिन्युर् एनङ् गुरवः; MAH. 3.12585.: शूरान् अस्त्रेषु ... विनयेत्. — विनीत submissus, modestus. N. 26.30.: विनीतैः परिचारकैः; RAGH. 10.13.: उपस्थितम् प्राञ्जलिना विनीतेन गरुत्मता; domitus *de bestiis.* MAN. 4.67.: ना ऽविनीतैर् व्रजेद् धुर्यैः; 68.: विनीतैस् तु व्रजेत् (धुर्यैः); RAGH. 14.75.: तपस्विसंसर्गविनीतसत्त्वे तपोवने.

नीच (*fem.* -ची, correptum e न्यच, न्यची; a rad. अञ्च् praef. नि suff. अ, v. न्यच्) humilis; *transl.* vilis, pravus. N. 21.14.: स्त्री ऽनीचानुवर्ती; Lass. 1.3.: प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः.

नीचग (e praec. et ग iens) humiliter iens, *de flumine,* tenui aquâ fluens.

नीड *m. n.* nidus. (Lat. *nîdus*, hib. *nead*, cambro-brit. *nyth*, germ. et anglo-sax. *nest.*)

नीति *f.* (r. नी s. ति) 1) ductus, ductio. 2) vitae ratio, mores. 3) doctrina de moribus, Ethica. HIT. 3.4.

नीथ *m.* (r. नी s. थ) dux. *V.* नाथ.

नीप *m.* nomen arboris (Nauclea cadamba).

नीर *n.* (ut videtur, e नार attenuato आ in ई) aqua.

नीरजस्क (*BAH.* e निस् et रजस् adjecto suff. क, v. gr. 665.) liber a pulvere. R. Schl. I. 24.4.

नीरव (*BAH.* e निस् et रव) soni expers. RAGH. 8.57.

नीरस (*BAH.* e निस् et रस) saporis expers, insipidus. UR. 24.6.

नीराजन *n.* (r. राज् praef. निस् s. अन) lustratio; *v. sq.*

नीराजना *f.* (*fem.* praec.) *id.* RAGH. 4.25. 17.12.

नील् 1. *P.* nigrum, violaceum, caeruleum, lividum esse; colore nigro etc. afficere. *V. sq.*

नील (r. नील् s. अ, nisi potius नील् *Denom.* a नील, hoc autem a निश् nox suff. ल, abjecto श् et producto इ; cf. lat. *niger*, Them. *nigru*, quod e *nic-ru* explicari potest, mutatâ tenui in mediam; v. Benfey. II. 57.) niger, caeruleus, violaceus; lividus. H. 1.37. 4.29. N. 16.17.

नीलकण्ठ *m.* (nigrum *vel* violaceum collum habens, *BAH.* e praec. et कण्ठ collum) 1) pavo. UR. 59.15. 2) nomen dei *Sivi.*

नीलमणि *m.* (*BAH.* e नील et मणि) sapphirus.

नीलिनी *f.* (a नील s. इन्, adjecto signo *fem.* ई) Indigofera tinctoria.

नीली *f.* (a नील signo *fem.* ई) *id.*

नीव् 1. *P.* (स्थौल्ये) magnum, crassum, corpulentum, turgidum esse.

नीवर *m.* oryza sylvestris. RAGH. 1.50.

नीवी *f.* vestimentum, quo feminarum medium corpus tegitur, feminalia. RAGH. 7.9. MEGH. 69.

नीहार *m.* (ut videtur, a r. हृ praef. नि, producto इ, s. अ) pruina. H. 4.40. R. Schl. I. 55.25. RAGH. 7.57.

1. नु 2. *P.* नौमि vel नवीमि (gr. 350.) laudare. NALOD. 1.30.: इन्द्रराज्ञातनुतः; BHATT. 14.112.: नीलन् नुनाव. (Cf. lat. *nu-men.*)

2. नु particula interrogativa, quae praecipue invenitur post किम् ejusque derivata, et post negationem न. H. 2.32. N. 12.28.29.98. 19.26. 22.13. 11.4. (Lat. *num*, v. gr. comp. 370.)

नुद् 6. *P. A.* नुदामि, नुदे, *part. pass.* नुन्न 1) mittere, agere, impellere, incitare. DR. 8.24.: सूतस्य नुदतो वाहान्. 2) depellere, removere, repellere. RAGH. 6.68.: सशयम् अस्य ... नुनोद; MAH. 3.1341.: एनो राज्ञा नुदते यज्ञैः. — *Caus.* agere, pellere, incitare, *c. c. equos.* A. 6.17.: तान् हयान् अनोदयत्; N. 19.23.: ते नोद्यमानाः ... हयोत्तमाः.

c. अप depellere, repellere, removere. Bh. 2. 8.: न हि प्रपश्यामि ममा 'पनुद्याद् यच् छोकम्.
c. अप praef. वि *id.* Mah. 3. 10695.: अलक्ष्मीम् व्यपनोत्स्यथ.
c. आ praef. अप *id.* Man. 11. 102.: पापम् व्रतैर् एभिर् अपानुदेत्; Mah. 3. 16973.: पुरन्दरस्य बुद्धिम् एताम् व्यपानुद.
c. आ praef. वि *id.* Mah. 4. 1319.
c. निस् निर्णुदामि, निर्णुदे (gr. 94b).) 1) *id.* R. Schl. I. 13. 40.: निर्णुदन् पापम् आत्मनः. 2) repudiare, fastidire, rejicere. Man. 4. 250.: पयो मांसं शाकश्चै 'व न निर्णुदेत्.
c. प्र प्रणुदामि, प्रणुदे (gr. 94b).) *i. q. simpl.* A. 6. 18.: तेन तेषाम् प्रणुन्नानाम् (हयानाम्); 10. 50.: गाण्डीवास्त्रप्रणुन्नांस् तान् गतासून् ... दृष्ट्वा.
c. प्र praef. सम् *id.* Mah. 3. 377.
c. वि *Caus.* abigere, pellere, depellere. Gita-Gov. 10. 13.: तापम् विनोदय. 2) exhilarare, animum relaxare. Ur. 16. 12.: केने 'दानीम् आत्मानम् विनोदयामि; Ragh. 14. 77.: विनोदयिष्यन्ति ... मुनिकन्यकास् त्वाम्; Mah. 3. 46.: राजानन् तु ते हंसमधुरस्वराः, आश्वासयन्तो, विप्राग्र्याः क्षपां सर्वाम् व्यनोदयन्.
c. सम् *Caus.* agere, pellere, impellere. N. 20. 42.: हयोत्तमान् ... नलः सन्नोदयामास.

नुन्न v. नुद्.

नू 6. P. नुवामि *i. q.* नु.

नूतन (a नव correpto in नू s. तन) novus, recens, juvenis. Hit. 77. 7.

नूनम् fortasse, forsitan; sane, certe. N. 8. 17. 13. 22. 33. 38. 21. 33. H. 1. 45.

नूपुर *m. n.* ornamentum, quod feminae in pedibus gerunt. Ur. 30. 7. infr.

नृ *m.* vir, homo. Br. 2. 34. In. 3. 7. (Proprium Them. est नर् - gr. min. 124. - cui respondet gr. ΑΝΕΡ, praefixo α. V. नर.)

नृत् 4. P. *interdum* A. saltare. In. 2. 31.: एताश्चा 'न्याश्च नृत्युस् तत्र. Mah. 1. 5187.: ननर्त तन् दृष्ट्वा नृत्यमानम्.
c. आ *Caus.* agitare, commovere. Ragh. 5. 42.: मरुद्भिर् आनर्तितनक्तमाले.
c. उप coram aliquo saltare, *c. acc.* R. Schl. II. 91. 45.: उपानृत्यंस् तु भरतम्.
c. परि circum aliquem saltare. Mah. 2. 2532.: दुःशासनस् तम् परिनृत्यति.

नृत्त *n.* (r. नृत् s. त) saltatio. Lass. 39. 11.

नृत्य *n.* (r. नृत् s. य) *id.* In. 3. 6. Su. 4. 8.

नृप *m.* (viros, homines regens, e नृ et प) princeps, rex. In. 2. 14.

नृपति *m.* (e नृ et पति dominus) 1) virorum dominus. 2) dominus, rex *in universum.* N. 12. 35.

नृलोक *m.* (*tatp.* e नृ et लोक mundus) hominum mundus, i. e. terra. In. 3. 7.

नृशंस (homines vulnerans, occidens, e नृ et शंस a rad. शंस् vulnerare, occidere, suff. अ) 1) *Adj.* improbus, scelestus. Br. 1. 24. Hit. 123. 17. 2) *m.* scelus. Br. 1. 33. N. 29. 3.

नेतृ *m.* (r. नी s. तृ) dux. N. 12. 128.

नेत्र *n.* (r. नी ducere, s. त्र) oculus. *Cf.* नयन.

नेत्रमुष् *Adj.* (e praec. et मुष् furans) oculos furans, rapiens. In. 1. 7. *cf.* N. 5. 7.

नेद् 1. P. v. निद्.

नेदिष्ठ, नेदीयस् v. gr. 251.

नेपथ्य *n.* 1) vestis splendida, pretiosa. Ragh. 6. 6. 14. 9. 2) postscenium.

नेमि *f.* rotae orbis. Ragh. 1. 17.

नेष् 1. A. (गतौ) ire, se movere.

नैक (e न non et एक unus) varius, multus. N. 12. 37.

नैगम *m.* (a निगम s. अ) mercator. Ur. 59. 16., *v. append.* p. 22.

नैपुण *n.* (a निपुण s. अ) dexteritas, habilitas, ingenium; peritia, cognitio, doctrina, disciplina. N. 15. 3.

नैपुण्य *n.* (a निपुण s. य) *id.* Sa. 3. 21.

नैराश्य *n.* (a निराश vacuus a spe - निस् + आशा - suff. य) vacuitas a spe. Hit. 32. 17.

नैर्ऋत (a निर्ऋति, quod nom. pr. esse dicitur, s. अ) I. *subst. m.* 1) daemon, malus genius. 2) Nom. pr. Genii, qui plagae ad Africum sitae praeest. Am. II. *Adj. nirriticus.* A. 4. 30.

नैर्ऋती *f.* (a praec. adjecto signo *fem.* ई) plaga ad Africum sita.

नैश (*f.* -शी, a निश् vel निशा s. अ) nocturnus. Ur. 6. 13.

नैषध (a निषध s. अ) *Nischadhensis, Nischadhis* natus, *cognomen Nali.*

नैष्कर्म्य *n.* (a निष्कर्मन् actionis expers - *bah.* e निस् ex et कर्मन् actio, opus, *euph. r.* 79. - suff. य) vacuitas ab actione, otium. Bh. 3. 4. 18. 49.

नैष्कृतिक (a निष्कृत vacuus ab opere s. इक) operum expers, otiosus. Bh. 18. 28.

नैष्ठिक (*f.* ई, a निष्ठा finis, extremum, s. इक) extremus, ultimus, supremus. Bh. 5. 12. Ragh. 8. 25.

नैष्ठुर्य *n.* (a निष्ठुर s. य) duritia, animus durus. Hit. 25. 8.

नो (e न et उ q. v.) non. Hit. 108. 12. Lass. 41. 15. 77. 2. *Praesertim sequente* चेत्. Hit. 18. 18. Up. 76. Lass. 7. 13.

नौ *f.* (fortasse a r. स्ना abjecto स्) navis. H. 1. 3. (Gr. ναῦς; lat. *navis*; anglo-sax. *naca*; germ. vet. *nacho*, mutato *v* formarum नावम्, नावा etc. in gutturalem, v. gr. comp. §§. 19. 124.; hib. *naoi, noi* a lat. *navis* deduci potest.)

नौका *f.* (a praec. s. क in *fem.*) navis. M. 36.

नौबन्धन *n.* (e नौ navis et बन्धन ligatio) nomen Himavantis montis cacuminis. M. 49.

न्यग्रोध *m.* Ficus indica. H. 1. 24.

न्यङ्कु *m.* capreae species. Dr. 4. 15.

न्यच् (न्यङ्, नीची, न्यक्, r. अञ्च् praef. नि; v. gr. 196.) brevis, humilis, vilis; *v.* नीच.

न्याय *m.* (r. इ ire, praef. नि s. अ - नि + ऐ + अ) decentia, convenientia, decorum, apta ratio. N. 12. 69. *avy.*

न्याय्य (a praec. s. य) conveniens, justus, meritus. N. 6. 6.

न्यास *m.* (r. अस् deponere praef. नि suff. अ) 1) actio deponendi, exuendi. Sa. 2. 23. 2) depositum. Br. 1. 29. Up. 70.

प

प *Adj.* in fine comp. (r. पा s. अ) 1) bibens. In. 2. 6. 2) regens, e. c. नृप, अधिप.

पंश्, पंस् 10. *P.* (scribitur पश्, पस्, gr. 110[a].) destruere, perdere.

पक्ष् 1. et 10. *P.* (परिग्रहे) amplecti, capere, accipere. (Huc trahi posset goth. *faha* capio, nostrum *fange.*)

पक्ष *m.* 1) latus. Bh. 14. 25. 2) *etiam neut.* ala. Ragh. 12. 102. 3) dimidia pars mensis. Hit. 23. 14. 4) *in compos. cum vocibus, quae comam significant,* copia, multitudo. 5) amicus, assecla. Ur. 10. 17. (V. पक्षिन् et cf. lith. *pauksz-tis* avis; goth. *fug-ls* id.; nostrum *Vogel*; fortasse lat. *passer* e *paxer.*)

पक्षिन् *m.* (alas habens, a praec. s. इन्) avis. N. 1. 19. (*V.* पक्ष.)

पक्ष्मन् *n.* (ut videtur, a r. पक्ष् s. मन्) 1) pilus. Dr. 5. 6. 2) cilium. N. 11. 33. 3) floris fibra.

पङ्क *m. n.* (r. पञ्च् s. अ) 1) lutum. 2) pulvis. Ritu-S. 1. 6. (Goth. *fani* lutum.)

पङ्कज *m.* (in luto natus, *tatp.* e praec. et ज) nymphaea, lotus.

पङ्क्ति *f.* (r. पञ्च् s. ति) linea, series, turba. A. 7. 23.

1. पच् 1. *P. A.* coquere. Bh. 15. 14.: पचाम्य् अन्नञ् चतुर्विधम्; Mah. 3. 13234.: शाकम् पचते; 3. 10501.: स नरके पच्यमानः. — *Pass.* maturescere. Ragh. 11. 50.: सुकृतां हि पच्यते कल्पद्रुमफलधर्मि काङ्क्षितम्. *Caus.* coquendum curare. Mah. 3. 104.: आत्मने पाचयेन् ना ऽन्नम्. (Gr. ΠΕΠ pro ΠΕΚ mutatâ gutt. in lab., πέσσω, πεπτός, ὀπτός, ὀπτάω, abjectâ initiali,

ἕψω; lat. *coquo*, mutatâ initiali labiali in gutt.; *coctus* = पक्तस्, *coctum* = पक्तुम्; fortasse *pâ-nis* e *pac-nis*, abjectâ gutturali, sicut in *lû-na*, *lû-men* pro *luc-na*, *luc-men*, nisi *pô-nis* cohaeret cum *pa-sco*, *pâ-bulum*, (πάομαι) et scr. 2. पा; serb. *pečem* asso; russ. *peč́* fornax, *pečenyi* coctus; *kipjetj* bullare, fervere, mutatâ lab. in gutt., gutt. in lab.; lith. *pecz'énka* caro assa, *pečius* furnus, *këppú* asso, fut. *kep-su*, infin. *kep-ti*; nostrum *koche*, germ. vet. *cocho* fortasse a lat. *coquo*; de nostro *backe* v. भ्रज्.)

2. पच् 1. *A.* (व्यक्तीकरणे) explicare.

1. पञ्च् 1. *A.* (scribitur पच्, gr. 110[a].) *id.*

2. पञ्च् 10. *P.* (विस्तारे *K.* तते *V.*; scribitur पच्) expandere, extendere.

पञ्चत्व *n.* (a पञ्चन् s. त्व) πεντάς, *praesertim quinque elementorum, inde* पञ्चत्वङ् गन्तुम् *mori, a dissolutione corporis in quinque elementa.* Hit. 35. 13. 101. 14. Lass. 21. 18. 31. 3.

पञ्चन् quinque. (Lith. *penki* masc.; slav. *pjatj*; gr. πέντε, πέμπε; armor. *pémp*; cambro-brit. *pump*; goth. *fimf*; lat. *quinque*; hib. *cuig*.)

पञ्चम (a praec. s. म) quintus.

पञ्चशर *m.* (quinque sagittas habens, *BAH.* e पञ्चन् et शर) cognomen *Anangi*, dei amoris. Am.

पञ्चशाख *m.* (e पञ्चन् et शाखा ramus) manus. Am.

पञ्चाशत् (ut mihi videtur, e पञ्चदशत्, ejecto द्) quinquaginta. (Gr. πεντήκοντα; lat. *quinquaginta*; hib. *caogat*; v. gr. comp. 320. annot.)

पञ्जर *n.* cavea *avium*. Ur. 34. 5.

1. पट् 1. *P.* ire. *Caus.* findere. Sa. 5. 1.: काष्ठान्य् अपाटयत्; N. 11. 28.: मुखतः पाटयामास शस्त्रेण; Dev. 6. 13.: पाटयामास नखैः कोष्ठानि केशरी; In. 1. 3.: शलदान् पाटयन् इव (*V.* चट्.)

c. उत् *Caus.* evellere. Mah. 1. 7076.: उत्पाट्य दोर्भ्यान् द्रुमम्; Ragh. 15. 19.: प्रांशुम् उत्पाटयामास … द्रुमम्.

c. उत् praef. सम् *Caus.* eximere, promere, extrahere. Dev. 2. 20. et 21.

c. वि discerpere, divellere. Ragh. 6. 17.: केतकवर्हम् … विपाटयामास युवा नखाग्रैः.

2. पट् 10. *P.* पाटयामि (भाषायाम् *K.* त्विषि *V.*) dicere; splendere. Br. 1. 20.: पटितम् वै मया पूर्वम् … यतो त्तेमन् ततो गन्तुम् (pro पटितम् exspectaveris पाटितम्; in ed. Calc. legitur यतितम्; cf. पुट्, पठ्).

3. पट् 10. *P.* पटयामि (ग्रन्थे *K.* वेष्टने *V.*) ligare, circumdare, vestire. (Cf. पुट्.)

पट *m.* (r. 3. पट् s. अ) 1) pannus. Ur. 4. 12. Hit. 80. 15. 2) vestis. N. 20. 3. et 4.

पटल *n.* (r. पट् s. अल) cumulus, copia, multitudo. Hit. 80. 15.: जलपटल; Ragh. 4. 63.: क्षौद्रपटल; *v. sq.*

पटली *f.* (fem. praec.) *id.* Bhar. 3. 36.: अभ्रपटली.

पटु *m. f. n.* (r. पट् s. उ) 1) acer *de sono*. Ritu-S. 1. 22. et 25. 2) aptus, habilis, dexter, peritus, eruditus. Hit. 75. 1.: मायापटु; *v. sq.*

पटुत्व *n.* (a praec. s. त्व) dexteritas, habilitas, peritia, prudentia, ingenium. Hit. 25. 11.

पट्ट *m.* 1) fascia. Ragh. 16. 17. 18. 43. 2) sedes. Ur. 19. 4. *infr.*

पट्टिश *m.* teli genus. Su. 2. 3.

पठ् 1. *P. interdum A.* recitare, legere. R. Schl. I. 1. 94.: यः पठेद् रामचरितम्; Mah. 3. 8172.: गायत्रीम् पठते यः; 8173.: सावित्रीम् पठन्; Sa. 1. 31.: श्रुतं हि धर्मशास्त्रेषु पठ्यमानन् (sic legendum pro पठ्यमानं) द्विजातिभिः; Mah. 1. 1438.: एतद् इच्छाम्य् अहं श्रोतुम् पुराणे यदि पठ्यते — *Caus.* facere ut aliquis loquatur, loqui docere aliquem. Hit. 8. 2.: न शुकवत् पाठ्यते वकः. Facere ut aliquis legat, ad legendum exhortari, instruere: पिता वैरी येन बालो न पाठ्यते. (*Cf.* 2. पट्, कथ्.)

c. अति celebrare, nominare. Mah. 3. 12813.

c. परि *id.* Mah. 1. 2020.

c. सम् *i. q. simpl.* Man. 4. 98.

पण् 1. *A. interdum P.* 1) ludere, *tesseris*, *c. gen.* rei quâ

luditur. N. 26. 6.: प्राणयोश्च पणावहे; 26. 6.: पणावः. 2) in lusum ponere, in aleam dare. Mah. 2. 2172.: पणस्व कृष्णाम् पाञ्चालीन् तया ऽत्मानम् पुनर् जय; 2254.: द्रौपदी पणयते. 3) lucrifacere. N. 26. 19.: स रत्नकोषविचयैः प्राणेन पणितो ऽपि च. 4) vendere. पण्य vendendus, venalis, v. पण्यस्त्री. (Cf. lith. *pantas* pignus; germ. vet. *phant* id.; lat. *veneo, vendo*; v. वणिज्.)

c. वि *i. q. simpl.* Mah. 1. 1191.

पण *m.* (r. पण् s. अ) 1) ludus. N. 7. 8. 9. 3. 2) pretium. Hit. 131. 16. 18.

1. पण्ड् 1. *A.* (गतौ) ire.

2. पण्ड् 10. *P.* (संहतौ) coacervare, accumulare, colligere. (*Cf.* पिण्ड्.)

पण्डा *f.* (r. पण्ड् s. आ) scientia.

पण्डित *m.* (a praec. s. इत) doctus, sapiens. Hit. 7. 12. 13.

पण्यस्त्री *f.* (e पण्य venalis et स्त्री femina) meretrix. Hit. 48. 11.

1. पत् 1. *P. interdum A.* 1) cadere, *c. loc. loci.* Bh. 16. 16.: पतन्ति नरके; Dr. 5. 4.: पातालमुखे पतन्तम्; 24.: पपात शाखी ऽवा निकृत्तमूलः; Mah. 1. 3569.: पुण्यलोकात् पतमानः. *TROP.* peccare. Man. 9. 200.: भजमाना: पतन्ति (Schol. पापिनो भवन्ति). 2) volare. Rigv. 46. 3.: यद् वां रथो विभिष् पतात्; 48. 6.: वयः पप्तिवांसः; Bhatt. 5. 100.: पक्षी पपात खम्. — *Caus.* facere ut aliquis cadat. H. 4. 43.: पातयिष्यामि राक्षसम्; Dr. 8. 11. Facere ut volet, *de sagittis.* R. Schl. II. 63. 22.: शरम् ... अपातयम्. (Cf. पथ्, पद्; gr. ΠΕΤ, *πίπτω* c. redupl., aor. dor. *ἔπετον*; *πέτομαι*; *ἵπταμαι*, ut videtur cum redupl. ex *πίπταμαι* abjecto *π*; lat. *peto, impeto*; *penna,* ut videtur, per assimil. e *petna,* sicut e. c. scr. पन्न a पद्; v. पतत्र; hib. *ite* «feather, a wing, a fin» e *pite*? *iteach* «winged», *itealadh* «flying, volitation», *itealaighim* «I fly», *faoth, faodh* «a fall, falling»; cambro-brit. *pydu* cadere, nisi haec pertinent ad पद् q. v.)

c. अभि advolare, irruere, accurrere. Mah. 1. 1383.: खगो द्रुतम् अभिपत्य; H. 3. 20.: वधाया ऽभिपपाते ऽनाम्; R. II. 34. 18.: तं रामो ऽभ्यपतत् क्षिप्रम्.

c. आ *id.* Nalod. 1. 21.: पततः कांश्चिद् अपश्यत् हिताया ऽऽपततः; H. 3. 3.: तम् (राक्षसेश्वरम्) आपतन्तन् दृष्ट्वा; 3. 4.: आपतत्य् एष दुष्टात्मा; 3. 21. N. 13. 9.

c. आ praef. अभि exsilire. Mah. 4. 807.: अभ्यापतद् भीमः शयनात्.

c. आ praef. सम् adire. Mah. 1. 7213.: हर्षं समापेतुः. Coire *cum femina.* Mah. 1. 2461.

c. उत् evolare, *auffliegen.* Mah. 1. 1335.: वितत्य पक्षौ नभ उत्पपात. Exsilire. N. 11. 14.: मुहुर् उत्पतति बाला मुहुर् पतति विह्वला; H. 4. 37.: उत्पपात युधिष्ठिरः. — उत्पतित qui evolavit, exsiluit; *de sono,* clarus. Br. 1. 3.: शब्दम् भृशम् उत्पतितं शुश्राव.

c. उत् praef. सम् *id.* N. 1. 22.: हंसाः समुत्पत्य; 3. 15.: आसनेभ्यः समुत्पेतुः.

c. नि 1) cadere, decidere, decumbere, procumbere. N. 13. 14.: निपेतुर् धरणीतले; Sa. 2. 26.: सकृद् अंशो निपतति. 2) devolare, *niederfliegen.* N. 1. 23.: निपेतुस् ते गरुत्मन्तः. 3) accidere. Hit. 9. 13.: मरणव्याधिशोकानाङ् किम् अद्य निपतिष्यति. *Caus.* निपातयामि prosternere, dejicere. H. 4. 52.: शीघ्रम् एष निपात्यताम्; Hit. 52. 6.: निपात्यते क्षणेन ऽधः (शिला).

c. नि praef. प्र procumbere, se prosternere *reverentiae causâ, c. acc. pers.* A. 2. 9.: धनञ्जयश्च तेजस्वी प्रणिपत्य पुरन्दरम्.

c. नि praef. वि i. q. निपत्. *Caus.* Mah. 1. 5279.: शिरो ऽस्य विनिपात्यताम्; Man. 11. 127.: राजन्यम् विनिपात्य (Schol. निहत्य).

c. नि praef. सम् concurrere. Mah. 2. 2003. 3. 14899. — *Caus.* congregare, convocare. N. 4. 3.

c. निस् (निष्पत्, gr. 79.) excidere, evolare, excurrere, effugere, se ejicere, se proruere, egredi. Man. 12. 15.; A. 10. 62.

c. निस् praef. वि *id.* Man. 7. 106. Mah. 5. 268.

c. परि 1) cadere, procumbere. N. 19. 20.: पर्यपतन् भू-

मौ ज्ञानुभिस् ते ह्योत्तमाः· 2) cingere, circumvenire, circumsedere, *c. loc. pers.* A. 8. 30.: पर्यपतन् ... मयि·

c. प्र 1) cadere. A. 8. 15.: हस्तात् ... प्रतोदः प्रापतद् भुवि· 2) volare, advolare. Mah. 4. 1893.: सहस्राणि शराणाम् प्रापतंस् तत्र द्रोणस्य रथम् अन्तिकात्· *Caus.* प्रपातयामि cadere facio. Su. 1. 14.

c. वि *Caus.* facere ut volet, *de sagittis*, jaculari. Mah. 4. 1862.: व्यपातयच् शरान्·

c. सम् convenire, congredi. N. 18. 23. 23. 29. In. 1. 36.

2. पत् *4. A.* dominari. Rigv. (v. Westerg.) पृथिवीम् पत्यमानः· (Cf. पा, unde पत् ortum esse videtur, correpto आ, sicut in पति, adjecto त्, v. gr. comp. 109[b].)

पतग *m.* (volatu iens, e पत volatus, in initio compositorum tantum usurpato, et ग iens) 1) avis. 2) sol. Ragh. 2. 15.

पतङ्ग *m.* (ut equidem puto, ex Accus. vocis पत volatus et ग iens, v. gr. 646.) avis. Dr. 5. 18.

पतत् *m.* (volans, a पत् suff. Part. praes. अत्) avis. Ragh. 13. 19.

पतत्र *n.* (secundum Wils. a r. पत् suff. *unâd.* अत्र; verisimiliter autem descendit, tanquam instrumentum volandi, a पत् volare suff. *krit.* त्र, servato charactere 1[mae] classis) ala. Am. (Cf. gr. *πτερόν*, quod fortasse e *πτετρον*, germ. vet. *fedara* f.; anglo-sax. *fether* penna; lith. *pá-talas* culcita plumea; russ. *pero* penna; v. पत्.)

पतत्रिन् *m.* (alas habens, a praec. s. इन्) avis. N. 12. 39.

पताका *f.* (r. पत् s. आक in *fem.*) vexillum N. 25. 6.

पताकिन् *m.* (a praec. s. इन्) vexillarius. Ur. 38. 15.

पताकिनी *f.* (a पताका s. इन् in *fem.*) exercitus. Ragh. 4. 82.

पति *m.* (ut videtur, a r. पा regere, correpto आ, s. ति) 1) dominus. N. 1. 2. 2) conjux, maritus. Br. 2. 12. (Lith. *pati-s* dominus in comp. *wiësz-patis* «Landesherr, ein grofser Herr» = Vêd. विश्पति; *pat-s* pro *pati-s*, conjux, maritus; slav. *gos-podj*; russ. *gospodin* dominus; goth. *FADI*, nom. *faths* dominus, dux, in fine compp. ut *hunda-faths, bruth-faths*; gr. *πόσις* e *πότις*; lat. *potis*.)

पतित्व *n.* (a praec. s. त्व) Abstractum praecedentis, conjugium feminae cum conjuge. N. 3. 6.

पत्तन *n.* (r. पद् s. तन) urbs. Hit. 63. 16. (Sensu et radice convenit lat. *oppidum, ob-pidum*; v. पद्.)

पत्ति *m.* (r. पद् *ire* s. ति) pedes. Hit. 95. 8.

पत्नी *f.* (a पति abjecto इ s. नी, cf. formas velut इन्द्राणी, v. gr. min. 218.) uxor. N. 12. 174. (Cf. gr. *πότνια*, lith. *pati* uxor.)

पत्र *n.* (etiam पत्त्र, r. पत् s. त्र) 1) ala. 2) folium. 3) (r. पद्) currus. Ragh. 15. 48. (Gr. *πέταλον, πτίλον*.)

पत्त्रिन् *m.* (a praec. s. इन्) 1) avis. Ragh. 11. 29. 2) sagitta. Ragh. 3. 53.

1. पथ् *1. P.* ire. (Cf. पद् et पथिन्.)

2. पथ् v. पथ, पथिन्.

पथ *m.* (r. पथ् s. अ) via, regio, *in fine compp.* In. 1. 31. (V. पथिन् et cf. gr. *πάτος*; germ. vet. *pad, fad, phat, pfat*, Them. *padi* etc. via, semita; anglo-sax. *padh, paedh*; hib. *fath* «a district, a field, a green, a lawn», *fatha* «a plain». V. पथिन्.)

पथिक *m.* (r. पथ् s. इक) viator.

पथिन् *m.* (in casibus fort. पन्थन्, Nom. पन्थास् e पन्थंस् v. gr. min. 198. not., in casibus debilissimis पथ्, v. gr. 223.) via. (V. पथ = *πάτος*; cum पन्थन् conferatur lat. *PONT, pons*; slav. *pútj* via e *pontj*, v. gr. comp. 255. *g.*; hib. *fathan* «journey».)

पथ्य (a पथ् ire, nisi a पथिन् vel पथ via, s. य, v. gr. 651.) conveniens, aptus.

1. पद् *4. A.* (Part. pass. पन्न, Praet. mltf. अपत्सि, in tertia pers. अपादि ad analogiam Pass.; v. Pan. III. 1. 60.) ire, adire. Mah. 1. 4288.: महर्षिस् ताम् अपद्यत· (V. पद् pes et cf. पत्, पथ्, पल्, lat. *cado, cedo*, mutatâ lab. in gutt. sicut e. c. in *coquo* = पच्; *pello*, nisi pertinet ad चल् q. v., per assimilationem explicari posset ex *peljo* pro *pedjo*, mutato *d* in *l*; gr. *πηδάω* convenit cum

Caus. पादयामि, fortasse πάλλω e πάδjω, v. अन्य = ἄλλος; russ. *padaju* cado = Caus. पादयामि; hib. *faoidhim* «I go, depart, send», *faidh* «departure, going».

c. अनु *A. interdum P.* 1) sequi. MAH. 1.7962. 2) intrare. MAH. 3.239.: अन्वपद्यद् अन्तर्वेश्म; 3.12714.: वनम् एवा 'न्वपद्यत· — अक्षान् अनुपत्तुम् talos jacere, talis ludere. MAH. 2.2185.: तान् अक्षान् अन्वपद्यत; 3.1356.: अक्षान् अन्वपद्यम्·

c. अभि adire, accedere. MAH. 1.8130.: ऋत्विजो ना 'भ्यपद्यन्त; R. Schl. II. 63.16.: स्नाताः पादपान् अभिपेदिरे·

c. अभि praef. सम् accedere, venire. MAH. 3.12539.: प्रावृट् समभिपद्यत, *omisso augmento, ita* MAH. 1.5515.: द्रोणः समभिपद्यत et 3.10441.: युवनाश्वः ... समभिपद्यत·

c. आ 1) adire, aggredi. N. 21.5.: परम् विस्मयम् आपन्ना; BR. 1.34.: कृच्छ्रम् अहम् आपन्नः; MAH. 1.5305.: पञ्चत्वम् आपेदे; BHATT. 15.89.: एष रावणिर् आपादि वानराणाम् भयङ्करः· 2) in calamitatem incurrere, calamitate obrui, (v. आपद्, आपत्ति). R. Schl. II. 53.13.: यः कामम् अनुवर्तते । एवम् आपद्यते क्षिप्रं राजा दशरथो यथा· आपन्न infelix. UR. 6.3.infr. — *Caus.* 1) adducere. MAH. 1.1832.; R. Schl. II. 54.5. 2) perdere, calamitatem alicui inferre. UR. 32.11.: बलाद् अपराधिनम् माम् आपादयसि·

c. आ praef. वि *Caus.* interficere. HIT. 24.12.: अनाहारेण ''त्मानम् भवद्द्वारि व्यापादयिष्यामि; 111.21.

c. आ praef. सम् adire, aggredi. MAH. 1.6747.

c. आ praef. सम् + अभि *id.* R. Schl. II. 12.1.: चिन्तां समभ्यापेदे·

c. उत् oriri, nasci. RAM. I. 57.23.: कुक्षेर् विकुक्षिः उदपद्यत; MAN. 10.66.: अनार्यायां समुत्पन्नो ब्राह्मणात्; MAH. 3.379.: युद्धम् उत्पत्स्यते महत्; 2.2395.: अनयो भरतेषु 'दपादि· — *Caus.* producere, generare. BR. 1.30.: स्वयम् उत्पाद्य ताम् बालाम्; MAH. 3.8634.: उत्पादय मह्यम् अपत्यम्; R. Schl. I. 19.25.: तुष्टिम् उत्पादयाञ्चक्रुः पितुः· Profundere, *de sanguine.* MAN. 4.167.: उत्पाद्य ब्राह्मणस्या 'सृग् अङ्गतः·

c. उत् praef. सम् *id.* oriri, nasci. MAN. 10.66.; MAH. 3.15278.

c. उप 1) adire, aggredi. MAH. 3.3078.: अर्थास् तस्यो 'पपत्स्यन्ते; 3081.: उपपद्यस्व कौन्तेय; *c. dat.* BH. 13.18.: मद्भावायो 'पपद्यते· *Pass.* inveniri, *es gibt.* BH. 6.39.: त्वद् अन्यः संशयस्या 'स्य छेत्ता न ह्य् उपपद्यते (cf. गम् praef. अधि). उपपन्न *act.* aggressus. H. 2.8.: उपपन्नश् चिरस्याय भक्तो ऽयम्; *pass.* praeditus. N. 1.1.: उपपन्नो गुणैर् इष्टैः· 2) accidere, evenire, fieri. MAH. 2.777.: यथा वदसि गोविन्द सर्वन् तद् उपपद्यते· 3) convenire, decere; *c. loc.* BH. 2.3.: नै 'तत् त्वय्य् उपपद्यते; MAH. 3.15179. — *Caus.* 1) afferre, apportare. MAH. 2.6271.: तद् अन्नम् उपपादयन्; RAGH. 14.8.: रक्षःकपीन्द्रैर् उपपादितानि ... डलानि· 2) dare. MAN. 3.96.: भिक्षाम् ... ब्राह्मणायो 'पपादयेत्; 9.72.; 11.76. *Cum acc. pers. et instr. rei.* MAH. 6724.: तम् अन्नेनो 'पपाद्य· 3) facere, perficere, peragere. RAGH. 11.91.: देवकार्यम् उपपादयिष्यतः· 4) colligere, concludere. N. 16.9.: तर्कयामास भैमी 'ति कारणैर् उपपादयन्·

c. उप praef. सम् accidere, evenire, fieri, perfici. MAH. 2.779.: क्षिप्रम् एव यथा त्व् एतत् कार्यं समुपपद्यते ... तथा कुरु·

c. निस् oriri, nasci. MAN. 9.247.: निष्पद्यन्ते शस्यानि यथो 'प्तानि; R. Schl. I. 6.23.: अञ्जनाद् अपि निष्पन्नैर् वमनाद् अपिच द्विजैः; HIT. 15.18.

c. प्र 1) ire, adire, proficisci. DR. 6.13.: यद् एव देवी ... दिवम् प्रपन्ना; N. 20.18.: शरणान् त्वाम् प्रपन्नो ऽस्मि; R. Schl. I. 8.17.: चिन्ताम् प्रपत्स्यते· 2) se inclinare. IN. 4.14.: तव पादाव् अद्य प्रपद्यताम्; 5.47.: मूर्ध्ना प्रपन्नो ऽस्मि पादौ ते; MAH. 1.8217.: पुनर् अग्नौ प्रपेदिरे· — प्रपन्न inclinatus, pronus, propensus, propitius. A. 4.14.: प्रपन्नस् त्वान् धनञ्जयः·

c. प्र praep. अनु sequi. SA. 5.24. BH. 9.21.

c. प्रति 1) adire, aggredi, pervenire. H. 1.4.: वनं राजन् गहनम् प्रतिपेदिरे; IN. 2.11.: प्रतिपेदे ... नक्षत्रमार्गम्; R. Schl. I. 23.7.: स्वधर्मम् प्रतिपद्यस्व· 2) nancisci,

obtinere. Man. 7. 40.: वनस्था अपि राज्यानि विन्यात् प्रतिपेदिरे· 3) comperire, cognoscere. N. 18. 16.: न नृपतिर् भीमः प्रतिपद्येत मे मतिम्· 4) recuperare, recipere. Sa. 5. 32.: स्वम् एव राज्यम् प्रतिपत्स्यते ऽचिरात्· 5) reddere, restituere. Man. 8. 183.: स यदि प्रतिपद्येत यथा न्यस्तम्· 6) respondere. R. Schl. I. 10. 15.: तच् छ्रुत्वा तथे 'ति प्रत्यपद्यत· 7) promittere. Up. 77.: सर्वम् बनिक् तत् प्रत्यपद्यत; Lass. 4. 5. 24. 2. 44. 9. 8) facere. Mah. 2. 1420.: यत् प्रतिपत्तव्यन् तन् मे ब्रूहि; 4. 705.: मे समयम् प्रतिपद्यस्व; c. 2. *accus.* Ragh. 11. 79.: तदनुग्रहणाम् एव राघवः प्रत्यपद्यत समर्थम् उत्तरम्· — *Caus.* 1) facere ut alqs aggrediatur, perveniat, obtineat. R. Schl. II. 74. 6.: अयशो जीवलोके त्वया 'हम् प्रतिपादितः· 2) dare, tradere. Man. 11. 6.: धनानि विप्रेषु प्रतिपादयेत्; Mah. 1. 5213.: गृहन् तस्य प्रत्यपादयत·

c. प्रति praef. वि averti. Bh. 2. 53.: श्रुतिविप्रतिपन्ना … बुद्धिः·

c. प्रति praef. सम् *Caus.* dare, tradere. M. 13.; मे ऽद्या 'न्यत् स्थानं सम्प्रतिपादय·

c. वि perire. Hit. 4. 46.: बहुशत्रुर् विपद्यते; R. Schl. II. 64. 68. — विपन्न calamitate afflictus. Hit. 13. 15.

c. सम् 1) adire, aggredi, pervenire. Bh. 13. 30.: ब्रह्म सम्पद्येत सः· 2) oriri, nasci. Mah. 1. 3143.: पुरूरवा इलायां समपद्यत; 1. 2995.: स सर्वदमनो नाम कुमारः समपद्यत· 3) fieri, effici. A. 9. 10.: स देशः … गुहे व समपद्यत; Mah. 2. 942.: समपद्यन्त विस्मिताः; N. 16. 3.: अस्मिन् कर्मणि सम्पन्ने; Hit. 104. 2.: कथम् अमुना स्वल्पबलेनै 'तत् सम्पत्स्यते· 4) obtingere, obvenire. Ur. 41. 9.: सम्पद्यते पुनर् भवतः· — सम्पन्न praeditus. Br. 1. 27.: शीलसम्पन्ना· — *Caus.* facere, perficere, explere. Ragh. 7. 26.: स्वसुः … सम्पाद्य पाणिग्रहणं स राजा; Mah. 3. 15278.: मम स्पृहां सम्पादय; Ur. 47. 4. infr.: सम्पादितम् प्रियप्रसादनव्रतम्·

c. सम् praef. उप उपसम्पन्न *act.* aggressus. Man. 5. 81.; *pass.* praeditus. N. 12. 26. — *Caus.* afferre. R. Schl. II. 25. 26.: समिधश्चो 'पसम्पादयामास·

2. पद् 10. *A.* पदये ire.

3. पद् 1. *P.* (स्थैर्ये) firmum esse. *Cf.* बद्·

4. पद् *m.* (r. पद् ire) pes. Sa. 3. 3. N. 13. 12. (Gr. ΠΟΔ, πούς, lat. *PED*, *pes*; v. पद, पाद·)

पद *n.* (r. पद् ire s. अ) 1) pes. A. 9. 6. 2) gradus, gressus, passus. In. 5. 9. 3) versuum sectio, articulus. Bh. 13. 4. 4) locus, regio, provincia. Sa. 7. 7. Bh. 15. 5. (Gr. πέδον.)

पदवी *f.* via. Dr. 6. 19.

पदाति *m.* (e पद et अति vel आति a r. अत् ire) pedes, miles pedester. N. 26. 2.; *v. sq.*

पदातिन् *m.* (e पद et आतिन् a r. अत् ire s. इन्) *id.* Dr. 2. 12.

पद्धति *f.* (ut videtur, e पद् pes et धति pro धाति, a r. धा ponere) via. Ragh. 3. 46.

पद्म *m. n.* 1) lotus flos (Wils. Nelumbium speciosum). 2) magnus numerus, decem billiones.

पद्मराग *m.* (loti colorem habens. *bah.* e praec. et राग color) rubinus. Hit. 8. 3.

पद्मलोचन (*bah.* e पद्म lotus et लोचन oculus) loto similes oculos habens. In. 2. 31.

पद्मा *f.* (*fem.* τοῦ पद्म) cognomen deae *Laksmiae.* Hit. 57. 13.

पद्मिनी *f.* (a पद्म s. इन् in *fem.*) nymphaearum multitudo, lacus nymphaeis abundans. N. 13. 10. 16. 15.

पन् *P. A.* (पनायामि, पनाये, Pan. III. 1. 28.; refertur ad 1[mam] classem, quanquam analogiam classis 10[mae] sequitur, producto अ initiali characteris अय; in dialecto Vêd. tamen haec productio omittitur) laudare, celebrare. Rigv. 20. 6. not.: तत् पनयद् वचो वः «illud comprobavit sermonem vestrum»; 87. 3.: स्वयम् महित्वम् पनयन्त धूतयः «ipsi potentiam *suam* declarant quassatores».

पन्थ् 10. *P.* (scribitur पथ्, gr. 110[a].) ire. *V.* पथ्, पन्थन्, पथिन्·

पन्न v. 1. पद् (gr. 607.).

पन्नग m. (pedibus non iens e पद् pes, न non, et ग iens, v. *euph. r.* 58.) serpens (*cf.* उरग).

पम्ब् 1. P. (गतौ) ire, se movere. (*V.* कम्प् *et cf.* पर्ब्, बम्ब्, बर्ब्, मम्ब्, मर्ब्, नम्ब्, नर्ब्, खम्ब्, खर्ब्, गम्ब्, गर्ब्, घम्ब्, घर्ब्, चम्ब्, चर्ब्, तम्ब्, तर्ब्.

पय् 1. P. A. (गतौ) ire.

c. वि sternere. (*in dial. Vêd., nisi* विपयामि *cohaeret cum rad.* वप्, attenuato अ in इ). Rigv. (v. Westerg.) विपयन्ति बर्हिः. (Schol. स्तृणन्ति.)

पय *Suffixum*, v. कतिपय.

पयस् *n.* (r. पी bibere s. अस्) 1) aqua. Megh. 23. 25. 41. 2) lac.

पयोद m. (e praec. et द dans) nubes. Megh. 7.

पयोधर m. (e पयस् et धर tenens) 1) nubes. Am. 2) mamma. In. 2. 32.

पयोधि m. (e पयस् et धि tenens, a r. धा) mare. Lass. p. 77.

पयोमुच् m. (e पयस् et मुच् dimittens) nubes. Ur. 78. 18.

पयोष्णी *f.* (ut videtur, e पयस् et स्न *se baignant* in *fem.*, a r. स्ना s. अ) nomen fluminis. N. 9. 22.

पर (ut videtur, ex अपर abjecto अ initiali) 1) alius. H. 4. 3. 2) remotior, ulterior, posterior. Dr. 2. 8. (v. परम्). 3) eximius, praecipuus, altus, altissimus, summus. H. 4. 22. N. 21. 20. Bh. 5. 16. — *In construct. cum ablat. Comparativi vim habet.* M. 50. Bh. 3. 42. *De* पर *n.* eximium, praecipuum *in fine compositorum* v. gr. 666. N. 2. 2. 3. 12. 78. 80. Bh. 18. 52. 4) hostis. In. 5. 59. N. 12. 30. Dr. 6. 29. (Cum accus. परम् convenit lat. *peren* in vocibus *peren-die, peren-dinus, peren-dinatio*; huc etiam cum Pottio, II. 230., traxerim *par* aequalis, quasi alter; germ. vet. *fer* procul (v. पार et पारदेश्य); angl. *far*; goth. *fairra* id., fortasse per assimil. e *fairna* quod ab Adv. परम् deduci posset, mutato *m* in *n*, adjecto *a* sicut in acc. pronom. (ut *thana* = तम्, τόν); *fairnjis*, Them. *fairnja* vetus; nostrum *fern*; germ. vet. *furiro* prior, *furist* primus; lat. *prior* ejectâ vocali mediâ; *primus* = परम q. v.; gr. πρίν, dor. πράν.) Huc etiam trahi posset slav. praep. insep. ПРЕ *pre* trans, e. c. *pre-idu* transibo, *pre-voditi* traducere. V. पार, पुरस्, पूर्व, प्र.

परतस् *Adv.* (a पर s. तस्) ultra. Bh. 3. 42.

परत्र (a पर s. त्र) alibi, *praesertim* in illo, futuro mundo, *opp.* τῷ इह (cf. अमुत्र). Hit. 32. 7.

परन्तप *Adj.* vel *Subst. m.* (e पर hostis in Acc. v. gr. 645. suff. अ, et तप qui urit, vexat) qui hostem urit, hostium vexator. H. 3. 6. Bh. 4. 2.

परपुष्ट m. (ab alio nutritus, e पर et पुष्ट a r. पुष्) i. q. कोकिल i. e. cuculus indicus. *Fem.* परपुष्टा. Ur. 63. 5. infr.

परभृत m. (e पर et भृत sustentatus) *id.* Fem. -भृता. Ur. 63. 8. infr.

परम् *Adv.* (acc. neut. vocis पर) 1) ultra, ulterius, post, deinde. Lass. 13. 1. *Antecedente* अतस् *ad tempus vel locum relato.* Bh. 12. 8.; N. 9. 23.; antecedente अस्मात् Megh. 98. — परम् मुहूर्तात् post temporis momentum, statim. Ur. 39. 12. 2) sed, verum. Lass. 40. 10.; 43. 7.; परन्तु *id.* Lass. 41. 17. 44. 8. (V. अपर et cf. nostrum *aber.*)

परम (a पर s. म) eximius, altissimus, summus. In. 5. 23. Bh. 13. 31. *In fine compositi* bah. (v. gr. 666.). Bh. 16. 11. (Cf. lith. *pirma-s* primus; lat. *primus*, v. पर; goth. *fruma*, Them. *fruman*, prior, primus; *frumôza* prior, *frumists* primus.)

परमर्षि m. (karm. e praec. et ऋषि) summus *Rischis*. In. 2. 10. Su. 3. 1.

परमार्थ m. (e परम et अर्थ) veritas. Sak. 41. 15.

परमार्थतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) re verâ. Ur. 37. 24. (v. not. LX.); 72. 15. Penitus, accurate. Sak. 47. 4. infr.

परमिक (a परम s. इक omissâ *Vriddhi*) i. q. परम. In. 5. 59. Br. 1. 16. 25.

परमेष्ठिन् m. (e *Loc.* परमे in altissimo et स्थिन्, qui est, mutato स् in ष् ad analogiam *r.* 80., v. etiam *euph. r.* 101[a].) nomen dei *Brahmae.*

27

परम्पर (e पर alius in *Acc.* et पर) successivus, ab alio ad alium progrediens.

परम्परा *f.* (Abstractum praecedentis) successio, progressio ab alio ad alium, *e.c. a patre ad filium.* Bh. 4.2.

परलोक *m.* (e पर et लोक) alius, futurus mundus, coelum. Hit. 73.17.

परवत् (-वान्, -वती, -वत्, a पर s. वत्) alius potestati obnoxius. Sak. 36.2. 43.16.

परवत्ता *f.* (a praec. s. ता) *Abstractum praec.* Ur. 91.3.

परशु *m.* securis, ascia. Sa. 4.18. (Gr. πέλεκυς.)

परस्तात् *Adv.* (a पर ulterior, s. स्तात्) ultra, *cum abl.* Bh. 8.9.

परस्पर (e परस् - nom. sing. masc. hac in compositione Fem. et Neut. vice etiam fungente, servato स् ante प् secundum *r.* 79. - et पर, quod hac in compositione in obliquis sing. casibus solum usurpatur) i. q. अन्योन्य q. v. H. 4.36. Su. 4.15. N. 13.14. Bh. 3.11. 10.9. M. 35.

परा (fortasse a पर alius sicut दक्षिणा a दक्षिण) *Praep. insep.* retro. (Cf. gr. παρά; lith. *par* (praep. insep.) retro, e.c. *par-wadinu* revoco, *par-eimi* redeo; hib. *frea-*, *far-* e.c. *freagaraim* «I answer», *far-bhuille* «a backblow», v. Pictet p. 89. Fortasse etiam lat. *re-*, osset. *ra-* huc pertinent, abjectâ syllabâ initiali. E goth. linguâ *fair-* huc retulerim, attenuato *a* in *i*, praefixo *a*, v. gr. comp. 82.; germ. vet. *far, fir*; nostrum *ver*, v. Grimm III. 256. 4.c.; etiam *faur* pro e परा ortum esse potest, abjecto आ finali, attenuato *a* medio in *u*; germ. vet. *furi*; nostrum *für*; island. vet. *fyri*, attenuato आ in *i*; v. परि.)

पराक्रम *m.* (r. क्रम् ire praef. परा s. अ) vis, robur, fortitudo. H. 2.36.

पराक्रान्त v. क्रम् praef. परा.

पराग *m.* (e परा et ग iens) pulvis. Ragh. 4.30.

पराङ्मुख (*Bah.* e पराक् - secundum *r.* 59. pro पराच् aversus, mutato क् in ङ् secundum *r.* 58. - et मुख os, vultus) aversum os habens. In. 2.4. N. 8.9.

पराच् *Adj.* (r. अञ्च् praef. परा, v. gr. 196.) aversus.

पराजय *m.* (r. जि praef. परा s. अ) 1) clades, strages. 2) separatio. N. 13.34.

पराजित v. जि praef. परा.

पराधीन *Adj.* (*Tatp.* e पर alius et अधीन q. v.) alii subjectus, alius potestati obnoxius. Br. 1.14.

पराभाव *m.* (r. भू praef. परा s. अ) clades, destructio. A. 10.45.

परायण (e पर et अयन itio) *in fine compositorum Bah. aequat vocem* पर (v. gr. 666.); e. c. शोकपरायण moerorem tanquam praecipuum habens, moerori deditus, in moerore defixus. N. 12.83. 23.1. Bh. 5.17.

परार्घ्य vel परार्ध्य (a परार्ध - पर + अर्ध - praecipuum dimidium, s. य) eximius, excellens. H. 1.30.

परावर *n.* (*Dvandv.* ex पर remotus et अवर posterior) remotum et posterius, *i. e., ut equidem puto,* praeteritum et futurum. Sa. 6.34.

परासु (*Bah.* ex पर remotus et असु q. v.) remotos vitales spiritus habens, mortuus. N. 11.38.

पराह्न *n.* (ex पर et अह्न pro अहन् dies) pomeridianum tempus, posterior diei pars (*cf.* पूर्वाह्न). A. 4.7.

परि *Praep. insep.* circum; *in comp. cum adjectivis* valde, v. परिलघु, परिशुष्क. (Gr. περί; hib. *faoi* «about, around» ejecto *r*; germ. vet. *furi*, island. *fyri*, nostrum *für* huc referri possent, nisi इ finale in linguis germanicis ubique evanuisset, quam ob rem vocalem *i* hujus praepositionis ab *â* formae परा deduxerim, quod primum in *a* breve, deinde, quod saepissime accidit, in *i* se attenuaverit. De lat. et lith. *per* v. पार.)

परिक्लान्त v. क्लम्.

परिक्लेष्टृ *m.* (r. क्लिश् vexare praef. परि s. तृ) vexator. Dr. 9.7.

परिखा *f.* (r. खन् fodere praef. परि, abjecto अन्, suff. अ in *fem.*) fossa *quae urbem cingit.*

परिग्रह *m.* (r. ग्रह् praef. परि s. अ) 1) amplexus. Lass. 85.2. infr. 2) comitatus, familia. Bh. 6.10. *in cómp. c.* अ. 3) uxor. Ur. 70.14.

परिघ *m.* (r. हन् ferire, praef. परि, ह mutato in घ्, cf.

gr. 367., abjecto अन् ante suffixum अ) 1) clava. 2) pessulus. SAK. 38. 9.

परिचय m. (r. चि s. अ) exercitatio, experientia. RAGH. 9. 49.

परिचार (r. चर् praef. परि s. अ) *ut videtur,* officiosus, studiosus *alicujus rei.* SA. 3. 19.

परिचारक m. (r. चर् praef. परि s. अक) servus, famulus. N. 26. 30.

परिचारिका f. (fem. praec. v. gr. 645. suff. इक) serva, famula, ancilla. N. 8. 4.

परिच्छद m. (r. छद् tegere praef. परि, s. अ) comitatus. (Wils. *court, train, attendants, retinue*). SA. 3. 16. N. 17. 23. *in fine comp.* BAH.

परिच्छेद m. (r. छिद् praef. परि s. अ) distinctio, discretio. HIT. 33. 2.

परिजन m. (KARM. e परि et जन) comitatus, famuli, famulae, ancillae. SU. 1. 14. UR. 39. 9.

परिज्ञातृ m. (r. ज्ञा praef. परि s. तृ) cognitor. BH. 18. 18.

परिज्ञान n. (r. ज्ञा praef. परि s. अन) cognitio. SAK. 15. 16.

परिणत v. नम् praef. परि.

परिणति f. (r. नम् praef. परि s. ति, v. gr. 94^b).) 1) inclinatio. 2) maturitas. MEGH. 24.

परिणाम m. (r. नम् praef. परि s. अ, v. gr. 94^b).) 1) mutatio, conversio, transfiguratio, vicissitudo. UR. 55. 9. infr. 70. 6. HIT. 70. 8. A. 9. 33. 2) finis, extremum. BH. 18. 37. 38. Lass. 57. 6. 3) ultima aetas. RAGH. 8. 11.

परिणाह m. (r. नह् praef. परि s. अ) amplitudo, latitudo. AM.; *v. sq.*

परिणाहवत् (a praec. s. अ) amplus, latus. UR. 6. 3.

परिणिष्ठा f. (r. स्था praef. परि + नि, v. *euph. r.* 94^b).) sedes, domicilium. N. 20. 8.

परितस् (a परि s. तस्) circum, *c. acc.* UR. 86. 1. infr.

परिताप m. (r. तप् praef. परि s. अ) 1) calor, aestus. SAK. 53. 6. 2) sollicitudo; *v.* परीताप.

परित्याग m. (r. त्यज् relinquere praef. परि s. अ) relictio, renunciatio. HIT. 37. 22.

परित्यागिन् (a praec. s. इन्) qui relinquit, renunciat. BH. 12. 16. 17.

परित्राण n. (r. त्रा vel त्रै praef. परि s. अन) servatio. BH. 4. 8.

परिदेवन n. (r. देव् praef. परि s. अन) lamentatio.

परिदेवना f. (fem. praec.) *id.* BH. 2. 28.

परिदेवित v. देव्.

परिधान n. (r. धा praef. परि s. अन) tunica interior. N. 9. 14.

परिध्वंस m. (r. ध्वंस् cadere praef. परि s. अ) 1) actio delabendi, ruina. HIT. 68. 20. 2) actio circumerrandi, circumcurrendi. N. 10. 9.

परिपन्थिन् m. (r. पन्थ् ire praef. परि s. इन्) adversarius, hostis. BH. 3. 34.

परिप्रश्न m. (r. प्रछ् praef. परि s. न, v. *euph. r.* 87. *e.*) percunctatio. BH. 4. 34.

परिप्रेप्सु (ab ईप्स् q. v. praef. परि s. उ) adipiscendi cupidus. N. 18. 11.

परिभव m. (r. भू praef. परि s. अ) 1) contemtio. UR 74. 4. 2) clades. HIT. 81. 6.

परिभ्रष्ट v. भ्रंश्.

परिमल m. (r. मल् praef. परि s. अ) suaveolentia. MEGH. 26.

परिरम्भ m. (r. रम्भ् praef. परि s. अ) amplexus. UR. 85. 2.

परिलघु (e परि et लघु) perlevis, perexiguus. MEGH. 13.

परिवर्त m. (r. वृत् praef. परि s. अ) commutatio, permutatio; *v.* परीवर्त.

परिवर्तिन् (r. वृत् ire praef. परि s. इन्) circumiens, circumgrediens. N. 11. 21. SU. 3. 26.

परिवर्ह m. (r. वृह् praef. परि s. अ) comitatus. DR. 1. 7.

परिवार v. परीवार.

परिवारित v. वृ.

परिव्राजक m. (r. व्रज् praef. परि s. अक) mendicans, mendicandi voto addictus. HIT. 27. 11.

परिशुष्क (e परि et शुष्क) valde siccus. RITU-S. 1. 11.

परिश्रम m. (r. श्रम् praef. परि s. अ) lassitudo. SA. 4. 21.

परिश्रान्त v. श्रम्.

परिषद् f. (r. सद् ire praef. परि) coetus. SAK. 2. 1.

परिषोडश (ex परि et षोडश sextus decimus) *ut videtur i.q.* षोडशन् i.e. sedecim. N. 26. 2.

परिष्कृत (*Part. pass.* a कृ praef. परि inserto ष् euphonico, suff. त (v. gr. min. 111. not. 2.) ornatus. A. 2. 5.

परिष्वङ्ग *m.* (r. स्वञ्ज् praef. परि s. अ) amplexus. Ur. 75. 20.

परिसर *m.* (r. सृ praef. परि s. अ) circuitus, ambitus. Ur. 73. 5. Megh. 68.

परिस्पन्द *m.* (r. स्पन्द् ire praef. परि s. अ) vis, robur? H. 3. 8.

परिस्रव (r. स्रु praef. परि s. अ) circumfluens, fluens. N. 24. 16.

परिहास *m.* (r. हस् ridere praef. परि s. अ) jocus. N. 11. 8.

परीक्षण *n.* (r. ईक्ष् praef. परि s. अन) spectatio, inspectio, exploratio. Hit. 62. 3.; *v. sq.*

परीक्षा *f.* (r. ईक्ष् videre praef. परि s. आ) *id.* N. 19. 11. 23. 2. A. 4. 28.

परीताप *m.* (r. तप् praef. परि producto इ, v. gr. 111. not., s. अ) i. q. परिताप. Hit. 15. 5.

परीवर्त *m.* i. q. परिवर्त. Hit. 62. 1.

परीवार *m.* (r. वृ praef. परि circumdare, producto इ - gr. 111. annot. - suff. अ) famulus, comitatus. N. 26. 1. 21. *scribitur etiam* परिवार. Hit. 73. 19.

परीवाह *m.* (r. वह् praef. परि, producto इ, s. अ) defluxus, decursus *aquae.* Hit. 33. 22.

परुष 1) *Adj. a)* asper, horridus. Megh. 62. 88. Ritu-S. 1. 22. A. 8. 14. *b)* maledicens, convicians. 2) *Subst. n.* sermo contumeliosus, probrum. Dr. 6. 24.

परेण *Praep.* (*Instr.* τοῦ पर) super, *c. Acc.* N. 24. 33. Mah. 1. 8414.

परेद्युस् *Adv.* (e परे loc. τοῦ पर et द्युस्, v. अपरेद्युस्) postero die. Am. (Cf. perendie, v. पर.)

परोक्ष (ut mihi videtur, ex praepositione परस् ultra, seorsum non conservatâ - *cf.* पर, परस्तात् et analogam formam पुरस् ante - et अक्ष oculus, v. *euph. r.* 76[b]). परोक्ष esset igitur, quod est ultra oculos) invisibilis, non visus. N. 20. 12. Ragh. 7. 13.

परोक्षता *f.* (a praec. s. ता) invisibilitas. N. 20. 13.

पर्कटी *f.* nomen arboris. Wils. «*the wawed leaf fig tree*, Ficus infectiosa». Hit. 18. 5.

पर्जन्य *m.* 1) nubes. Bh. 3. 14. 2) nomen dei *Indri.*

पर्ण् 10. *P.* (हरितभावे *K.* हारित्ये *V.*; fortasse *Denom.* a पर्ण) viridem esse, virescere.

पर्ण *n.* (r. पर्ण् s. अ, nisi पर्ण *Denom.* a पर्ण्) frons, *praesertim delapsa.* H. 1. 18. Sa. 5. 74. Megh. 30. Ritu-S. 1. 22. (Fortasse lat. *FROND* adjecto *d.*)

पर्द् 1. *A.* (कुत्सिते शब्दे *K.* अपानोत्सर्गे *V.*) pedere. (Gr. πέρδω; lith. *pérdz'iu* id., *pirdis* m. *pirdà* f. πορδή; russ. *perditj* pedere; germ. vet. *firzo* pedo; lat. *pedo.*)

पर्पटी *f.* placenta. (Wils. *a thin crisp cake made of any sort of pulse.*)

पर्ब् 1. *P.* ire, se movere; v. पम्ब्.

पर्यङ्क *m.* (ut videtur, e परि et अङ्क) lectus, cubile. Hit. 42. 8.

पर्यन्त *m. n.* (e परि et अन्त) finis, terminus. Hit. 116. 20. Bh. 8. 17.

पर्यय *m.* (r. इ praef. परि s. अ) negligentia, temporis jactura. R. Schl. I. 26. 3.

पर्यवसान *n.* (e परि et अवसान) finis. Hit. 116. 20.

पर्यश्रु (*Bah.* e परि et अश्रु) lacrymis circumfusus. Ragh. 13. 70.

पर्याप्त (Part. pass. r. आप् praef. परि s. त) sufficiens, aptus, idoneus. Man. 7. 76. 11. 7. Bh. 1. 10. N. 11. 8. (v. annot. ad hunc locum.)

पर्याय *m.* (r. इ cum *Vriddhi* praef. परि s. अ) 1) circuitus, ordo, orbis. Ur. 54. 12. infr. 2) decursus *temporis.* Lass. 21. 18.

पर्युषित v. वस् praef. परि.

पर्व् 1. *P.* (पूरणे *K.* पूर्तौ *V.*) implere. (Cf. पुर्व्, पूर्, पॄ.)

पर्वत *m.* (ut videtur, a r. पर्व् suff. अत vel त inserto अ) mons. Ur. 70. 15. (Serb. *brdo* id.; fortasse goth. *fairguni* mons huc pertinent, mutato *v* in gutturalem, v. gr. comp. 19.)

पर्वन् *n.* (r. पर्व् s. अन्) Wilsonus explicat: 1) *a knot, a joint in a cane or body etc.* 2) *a name given to certain days in the lunar month, as the full and change of the moon and the 6th, 8th and 10th of each half month.* 3) *Particular periods of the year, as the equinox, solstice etc.* 4) *the moment of the sun's entering a new sign.* 5) *a festival, a holiday.* 6) *Opportunity, occasion.* MED. 7) *a chapter, a book, the division of a work.* OR. D. 8) *a moment, an instant* SABD. CH. SA. 1.25. UR. 70.15.

पर्ष् 1. *P. A.* (स्नेहने *K.* स्नेहे *V.*) amare. RIGV. 86.7.: यस्य प्रयांसि (Ros. «cibos») पर्षथ·

1. पल् 1. *P.* (गतौ, ut mihi videtur, e पद् mutato द् in ल्, v. Delii Radd. Prâcr. p. 3.) ire. (V. पद्.)

2. पल् 10. पलयामि (रक्षणे *K.* रक्षे *V.*) servare, tueri; v. पाल्, पा·

पल 1) *n.* caro. AM. 2) *m.* stramen. (Hib. *feol*, *feoil* caro; anglo-sax. *flesc*, *flæsc*, *flec*; germ. vet. *fleisk* id.; lat. *palea*; gall. *paille*.)

पलल *n.* 1) id. 2) limus, lutum. (Hib. *poll* mire, dirt; gr. πηλός.)

पलाय् (pro पराय् a r. अय् i. e. इ cl. 1. praef. परा, mutato र् in ल्. PAN. VIII. 2. 19.) fugere. DR. 5.6.: पलायमानः; 8.36.: पलायन्तञ् जयद्रथम्; 8.59.: पलायसे·

पलायन *n.* (r. अय् i. e. इ cl. 1. praef. पला pro परा s. अन) fuga. DR. 8.32.58.

पलाश *n.* 1) folium. 2) nomen arboris rubros ferentis flores (Butea frondosa).

पलित *Adj.* canis capillis praeditus. *Subst. n. pl.* पलितानि cani capilli. MAH. 1.3467. HIT. 28.7. (Cf. lat. *pallidus*; gr. πολιός; slav. *plaw* flavus; lith. *balta-s* albus, *palwa-s* flavus; germ. vet. *falo* flavus, Them. *falawa*, gen. *falawe-s*.)

पल्युल्, पल्यूल् 10. *P.* (लूनिपूत्याम् *K.* लूनिपूत्योः *V.*; ut mihi videtur, e परि + लू, mutato र् in ल्, transposito लू in ऊल्) findere, abscindere, evellere; purificare.

पल्ल् 1. *P. i. q.* 1. पल्·

पल्लव *m. n.* gemma *arboris*; surculus. N. 12.102. LASS. 59. 9.10.

पल्वल *m. n.* palus, lacus, stagnum. N. 12.8.85. (Cf. lat. *palus*, *palûd-is*.)

पवन (r. पू s. अन) 1) *n.* purificatio. HIT. 108.13. 2) *m.* ventus. N. 24.40. (De cambro-brit. *fwn*, quod Pictetius huc trahit, v. प्राण.)

पवमान *m.* (purificans, *Part. praes.* ATM. rad. पू) ventus. AM.

पवित्र (r. पू s. त्र inserto इ) 1) *Adj.* purus, purificatus. BH. 4.38. 2) *n.* aqua. (Hib. *beathra* «water», *fothragaim* «I bathe, cleanse», *fothragadh* «a bath, well of purification».)

1. पश् 1. *P. A.* 10. *P.* (पशामि, पशे, पाशयामि) ligare. (V. पाश et cf. पष्, स्पश्; cambro-brit. *fasgu* «to bind, or tie in a bundle», *fasgiad* «a ligation, a tying in a bundle»; gr. πήγνυμι; lat. *pango*, *fascia*, fortasse etiam *fas* huc pertinet sicut *jus* a Pottio apte ad यु ligare refertur; russ. *pojas* cingulum, nisi *po* est praep.; v. Pott. 1.267.)

2. पश् 4. *P.* (in tempp. specialibus tantum usurpatur et a grammaticis Indicis in radices non receptum est) videre, v. दृश्. (Hib. *faicim* «I see», *feachaim* «I look, view», *faochog* «oculus»; lat. *specio*, praefixo *s*, fortasse e praep. सम्, nisi पश् corruptum e स्पश्, v. 1. पश्; germ. vet. *spêho* speculor; gr. σκέπτω, mutatâ lab. in gutt. et vice versâ, v. Pott. p. 267.)

पशु *m.* (ut videtur, a r. पश् ligare s. उ, sicut fortasse lat. *bestia* a बन्ध् ligare, mutato ध् in *s* sicut in zendico *bas̓ta* ligatus, v. gr. comp. 102.) animal, pecus. HIT. 5. 21.22. H. 4.54. (Lat. *pecus*, boruss. vet. *pecku*, germ. vet. *fihu*, nostrum *Vieh*.)

पश्चात् *Adv.* (*Ablat.* ab inusitato पश्च, a quo etiam पश्चिम descendit) 1) pone, a tergo. MEGH. 37. (Schol. पृष्ठदेशे). 2) occidentem versus. MEGH. 16. 3) retro. SAK. 26.7. UR. 60.15. 4) postea, in posterum, deinde. N. 18.7.21.28.; — ततः पश्चात् inde, ab hoc, ab illo tem-

pore in posterum, deinde, postea. H. 4.16. N. 18.18. (Cf. lith. *paskuy* postea, *paskuttinnis, paskiausas* ultimus; boruss. vet. *pans-dan* postea, quod suffixo convenit cum *pirsdan* antea. Fortasse etiam lith. *pas* prope et lat. *post* huc pertinent. Hib. *feasd, feasda* «hereafter, henceforward, forthwith» fortasse a lat. *post, postea.*)

पश्चात्कृ (e पश्चात् et कृ facere) superare. Ragh. 17.18.

पश्चात्ताप *m.* (e पश्चात् et ताप) poenitentia. Am.; Hit. 33. 19.

पश्चिम *Adj.* (a पश्च - v. पश्चात् - suff. इम) 1) posticus, posterior. 2) occidentalis. Su. 3.26. N. 13.5.

1. पा 1. *P.* (पिवामि in dial. Véd. पिबामि e पिपामि, v. gr. min. 295.; *gerund.* पीत्वा; *Pass.* पीये; *part.* पीत) bibere. Man. 11.8.: सोमम् पिवति; H. 1.52.: पास्यन्ती 'मे जलम्; Ragh. 2.19.: तम् पपौ सा लोचनाभ्याम्; H. 1.27.: पीत्वा पानीयम्; 4.16.; Dr. 6.5.: पीतरसश्च कुम्भः; Hit. 6.8.: अयम् अगदः किन् न पीयते· — *Caus.* पाययामि pro पापयामि (gr. 519.) bibere dare, potionem dare. Mah. 1.192.: हयान् पाययित्वा· (Gr. ΠΩ, *πέπωκα, πῶθι, ἐπόθην*; attenuato आ in ι: *πίνω, πῖθι*, cf. पीत, पीये et v. पी; lat. *PO, pô-tum* = पातुम्, *pô-turus* = पातृ, *po-culum, bibo* = पिवामि; lith. *pěnas* lac, v. पान; boruss. vet. *pouton* bibere; russ. *pi-tj* id., *pivo* cerevisia; germ. vet. *bier*; anglo-sax. *beor* id.; hib. *pótaim* «I drink», nisi hoc a lat. *poto.*)

c. अनु *i. q. simpl.* Ragh. 8.67.

c. आ *id.* Mah. 2.2302.: आपिवेयन् तस्य रुधिरं युधि· (Pottius apte huc trahit vocem अप् aqua, in casibus fortibus आप्·)

c. प्र *id.* H. 2.11.

2. पा 2. *P.* (रक्षणे; *Pass.* पाये, *Caus.* पालयामि) servare, tueri, sustentare. Ram. I. 13.18.: नः पाहि राक्षसात्; Ghat. 12.: शोकसागरे ऽद्य पतितान् त्वद्गुणस्मरणम् एव पाति ताम्; Ragh. 2.48.: उपप्लवेभ्यः प्रजाः पासि· (V. प, पति, पल्, पाल्, पात्र et cf. lat. *PA* in *pâ-vi, pâ-bulum*; gr. (*πάομαι*) *ἐπᾱσάμην, πέπᾱμαι*; *πατέομαι* tam huc quam ad पा bibere trahi potest, correpto आ, adjecto *τ*, v. gr. comp. 109[b]. 1.; *πάτνη, πάθνη, φάθνη*; *δεσ-πό-της*, cujus prima syllaba ad scr. दिश् trahi posset; fortasse *ἄνθρωπος* primitive significat viros regens, ita ut conveniat cum नृप q. v. et *ἄνθρω-πος* sit pro *ἄνδρο-πος* producto ο et mutato δ in θ; lith. *po-nas* dominus, *pé-nas* pabulum, pastus, cibus; *pénù* pasco, cibo; russ. *pitáju* id.; goth. *fôdja* id., *fôdeins* cibus; nostrum *Futter.*)

c. परि *i. q. simpl.* Dev. 11.32.: त्वम् परिपासि विश्वम्·

पांशु *m.* pulvis. N. 13.28. (V. पांसु et cf. cambro-brit. *pain* «bloom, fine powder, or dust»; v. Pict. p. 15.; lat. *pulvis* pro *pulcvis*, mutato *n* in *l*, adjecto *i*, sicut e. c. in *levis* pro *leguis* = लघु, v. Ag. Benary *Römische Lautlehre* p. 209.; lith. *pěska* arena.)

पांसन vilis, abjectus, contemnendus. H. 1.39. 4.12.

पांसु *m.* pulvis. Dr. 9.13.; *v.* पांशु.

पाक *m.* (r. पच् coquere suff. अ) maturitas. Ur. 64.10.

पाकशासन *m.* (maturitatis dominator, e praec. et शासन) nomen *Indri.*

पाटल ex rubro pallens. Ur. 19.5.

पाटव *n.* (a पटु dexter, aptus, suff. अ) dexteritas, habilitas, peritia. Hit. 3.4.

पाठ *m.* (r. पठ् s. अ) lectio.

पाण *m.* (r. पण् s. अ) ludus. N. 26.19. *a.* et *b.*

पाणि *m.* manus. In. 2.20.

पाण्डव *m.* (a पाण्डु nom. pr. suff. अ, v. gr. 650.) a *Pându* oriundus.

पाण्डु 1) *Adj. m. f. n.* pallidus, flavescente albo colore (Wils.: *pale or yellowish white*). N. 2.3. 2) *m.* n. pr. regis *Hastinâpuri, Judhischthiri* ejusque quatuor fratrum patris nominalis. (Hib. *buidhe* «yellow».)

पाण्डुर (a praec. s. र) i. q. पाण्डु *sgf.* 1. H. 2.17.

पात *m.* (r. पत् s. अ) 1) lapsus, casus. Hit. 36.18. 2) volatus.

पातक *n.* (a पातय् *caus.* rad. पत् cadere) peccatum, crimen. Bh. 1.38. Hit. 20.10.

पाताल *n.* (fortasse a r. पत् vel a subst. पात) infernum, tartarus. Su. 4. 20.

पाति *m.* (r. पा s. ति) i. q. पति. Megh. 10.

पात्र *n.* (r. 2. पा servare s. त्र) 1) vas. Hit. 27. 17. *trop.* Hit. 143. 9. (cf. भाजन l. c. 34. 2. 68. 19. 77. 3.). Dignum vas i. e. homo dignus qui accipiat. Bh. 17. 20. 2) actor, histrio. Ur. 1. 10. (Goth. *fôdr*, Them. *fôdra* vagina; lat. *patera*; hib. *putraice* «a vessel, a pot».)

पाथ I. *n.* (a पा bibere s. थ) aqua. Med. II. *m.* (a 2. पा servare, sustentare) 1) sol. 2) ignis. (Hib. *bot* ignis, *bath* «the sea»; cf. scr. पाथिस् mare; gr. πόντος; lat. *pontus*; cf. etiam ποταμος.)

पाथस् *n.* (r. पा s. थस्) aqua. Am.; v. पाथ.

पाथेय *n.* (a पथिन् via s. एय) viaticum. Ur. 65. 13.

पाद् *m.* (r. पद् ire s. अ) 1) pes. 2) radix arboris. 3) radius. Ur. 41. 1. infr. (V. पद् pes et cf. lith. *pâda-s* planta pedis, *pêda-s* vestigium; goth. *fôtu-s* pes, attenuato अ in *u*; de *ô* pro आ v. gr. comp. 69. Cum पाद radius cohaeret fortasse hib. *fadadh* «kindling, lighting», *fadaidhim* «I kindle, excite, provoke», v. Pictet p. 48.)

पादप *m.* (radice bibens, *tatp.* e praec. et प) arbor.

पादरक्ष *m.* (e पाद pes et रक्ष servans, tuens, a r. रक्ष् s. अ) pedes. Dr. 8. 10.

पादाङ्गुष्ठ *m.* (ex पाद pes et अङ्गुष्ठ pollex) hallex. Su. 1. 9.

पादुका *f.* (a पादू s. क correpto ऊ, nisi a पद् ire vel a पाद pes suff. उक, *in fem.*) calceus. Hit. 113. 2.

पादू *f.* (a पद् ire, nisi a पाद vel पद् pes s. ऊ) *id.* Am.

पाद्य *m. n.* (a पाद s. य) aqua ad pedes lavandos. In. 3. 2.

पान *n.* (r. पा bibere s. अन) potus. (Lith. *pêna-s* lac.)

पानीय *n.* (bibendum a r. पा s. अनीय) aqua. H. 1. 25.

पान्थ *m.* (a पन्थन् - v. पथिन - s. अ, v. gr. 223.) viator. Hit. 10. 10.

पाप 1) *Adj.* improbus, scelestus. H. 1. 6. 2) *n.* peccatum, crimen. Bh. 2. 33. (Cf. lat. *peccare*; gr. κακος, mutatis labb. in gutturales; lith. *pykiù* iratus sum, *paika-s*, *pikta-s* iracundus, iratus.)

पापक (a पाप s. क) improbus. In. 5. 61.

पापकृत *n.* (*karm.* ex पाप improbus et कृत *n.* factum) improbum factum, peccatum. N. 13. 40.

पापाचार (*bah.* ex पाप et आचार actio, vivendi ratio, mores) scelestam vivendi rationem habens, scelestam vitam agens, improbus. H. 1. 48.

पापात्मन् *Adj.* (*bah.* ex पाप et आत्मन्) scelestam animam habens, improbus. H. 2. 26.

पाप्मन् *m.* peccatum. Mah. 1. 3483.

पार् 10. *p. a.* (Fortasse *Denom.* a पार sicut idem valens तीर् q. v. a तीर, nisi पार् est *Caus.* radicis पृ) finire, absolvere, perficere, *praesertim* votum. Sa. 4. 6.: पारयिष्याम्य् अहन् तपः; 7.: व्रतम् पारितन् त्वया. *In dialecto Prâcritâ nec non in recentiore Sanscr.* posse, v. Hoefer «*Vom Infinitiv*» p. 82. (*Cf.* पारग et gr. περάω.)

पार *m.* (fortasse a पर alius s. अ cum *Vriddhi*, nisi a पृ trajicere) ripa opposita, ulterior. (*V.* पर, पार् et cf. gr. πόρος, πέρα, πέραν, πέρας, περαίνω, πείρω etc.; lat. *per*; lith. *per* trans, ultra, per; slav. *pere* v. पर.)

पारक्य (a परक, quod ipsum a पर alius, alienus, hostis, suff. य) hostilis, inimicus. Hit. 109. 6.

पारग (e पार et ग iens) ad ripam ulteriorem iens, transiens, *translat.* perlegens. N. 12. 81. 13. 44.

पारद *m.* argentum vivum. Am.

पारदेश्य *m.* (a परदेश alia regio s. य) peregrinator, peregrinus. (Cf. priorem partem lat. *per-egrinus*, v. पार.)

पारावत *m.* columba. Ur. 37. 6.

पारिषद् *m.* (a परिषद् coetus s. अ) unus e coetu, e multitudine. N. 18. 4.

पारुष्य *n.* (a परुष s. य) 1) asperitas, severitas. Hit. 102. 22. 2) sermo contumeliosus. Bh. 16. 4.

पार्थ *m.* (a पृथा s. अ) a *Prithâ* oriundus, *Prithâ* natus, cognomen *Pândavorum*, praecipue *Arg'uni.*

पार्थिव (a पृथिवी terra s. अ) 1) *Adj.* (*fem.* ई) terrenus, terrester. Sa. 6. 18. 2) *m.* princeps, rex. H. 4. 39.

पार्वतीय (a पर्वत mons s. ईय) montanus. Dr. 8. 8.

पार्श्व *m. n.* latus. Su. 3. 26. N. 19. 16. (Fortasse gr. πλευρά,

πλευρόν quasi पार्श्वर, ejecto आ et श्, mutato र् in λ; L. Diefenbach apte huc trahit lith. *pussě* dimidium, per assimil. e *pursě*.)

पार्श्वतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) ad latus, a latere. Su. 3. 25. 27.

पार्ष्णि *m. f.* calx. (Goth. *fairzna* pro *firzna* - v. gr. comp. 82. - attenuato आ in *i*; et germ. vet. *fersna* nituntur formâ पार्ष्णि; ita gr. πτέρνα adjecto τ; cf. पृष्ठ dorsum, tergum.)

पाल् 10. *P. interdum A.* (रक्षणे *K.* रक्षे *V.*) 1) servare, tueri. R. Schl. I. 45. 29.: पालयाऽस्मान्; Mah. 1. 8414.: ऋषीन् अस्मान् बालकान् पालयस्व. 2) regere. R. Schl. I. 5. 11.: ताम् पुरीम् पालयामास; Dev. 1. 11. 12. (V. पा unde पाल्, quod etiam pro *Caus.* radicis पा habetur, adjecto ल्; cf. hib. *fal* «guarding, tending cattle», *falaim* «I hedge, inclose»; v. पाल.)

c. अनु *i. q. simpl.* sens. 1. Man. 1. 27. R. Schl. I. 1. 24.: प्रतिज्ञाम्; II. 34. 43.: निदेशम्.

c. अभि *id.* Mah. 3. 8472.

c. परि 1) *i. q. simpl.* Br. 2. 28. N. 5. 44. 2) exspectare. R. Schl. II. 70. 13.: मुहूर्तम् परिपाल्यताम्.

c. प्रति 1) *i. q. simpl.* Mah. 1. 3521. 4080. 2) exspectare. Ur. 37. 14.: एनम् अवलोकमार्गे परिपालयामि; Sak. 8. 13.: यावद् एताः ... प्रतिपालयामि. *Intrans.* Mah. 3. 8793.: यावद् आगमनम् मह्यम् तावत् त्वम् प्रतिपालय.

c. सम् servare. Mah. 3. 15249.: प्रतिज्ञाम्.

पाल *m.* (r. पाल् s. अ) servator, custos, dominus, rex, *in fine compp.* N. 2. 8. 21. 17. Bh. 11. 26. In. 1. 1. (Hib. *fal* «a king, privileged person».)

पालन *n.* (r. पाल् s. अन) servatio, tuitio. Hit. 96. 9.

पावक *m.* (r. पू purificare s. अक) ignis. (Conferantur, quod ad syllabam radicalem attinet, gr. πῦρ, germ. vet. *fiur.* Goth. *fôn*, Them. *fôna* ignis formâ convenit cum पवन et पावन, quae ejecto व् coalescerent in पान, quod gothice sonaret *fôna.* Fortasse lat. *focus* e *pocus*, *foveo* e *poveo* sicut *fluo* e *pluo* = प्लवामि a r. प्लु.)

पावन (r. पू s. अन) 1) *n.* purificatio, lustramen. Bh. 18. 5. 2) *Adj.* (*fem.* ई) purus. Ragh. 15. 101.

पाश *m.* (r. पश् ligare s. अ) funis. Sa. 5. 16. (V. r. 1. पश्.)

पाशव (a पशु s. अ, v. gr. 650.) pecuinus. N. 23. 11.

पाशुपत *m.* (a पशुपति - animalium dominus, nomen *Sivi* - suff. अ) sagitta miraculosa *Sivi.* A. 3. 51.

पाषाण *m.* lapis. Hit. 57. 4.: निकषपाषाण «lapis Lydius». (Cf. r. βάσανος.)

1. पि 6. *P.* पियामि (गतौ) ire. *In dial. Véd.* opimare, fecundum reddere, augere; fecundum fieri, augeri. (V. Westerg. et cf. प्यै, पीन.)

2. पि *Praep. insep.* pro अपि; v. gr. 111.

पिंस् 1. et 10. *P.* (भाषार्थे त्विषि; scribitur पिस्) loqui; lucere.

पिक *m.* (*fem.* पिकी) cuculus Indicus. Nalod. 2. 12. (Cf. lat. *pîca.*)

पिङ्ग (r. पिञ्ज् tingere, colorare) nigricans e gilvo (Wils. *tawny*). H. 2. 2.

पिङ्गल (r. पिञ्ज् s. अल) *id.* Ragh. 12. 71.

पिङ्गाक्ष (*Bah.* e पिङ्ग et अक्ष, v. gr. 681.) e gilvo nigricantes oculos habens. H. 2. 2.

पिच् 10. *P.* (कुट्टने *K.* छेदे *V.*) scindere, abscindere.

पिच्छ *n.* cauda pavonis. *Cf.* पुच्छ.

पिच्छ् 6. *P.* पिच्छामि (बाधे) vexare. *Cf.* मिच्छ्.

1. पिञ्ज् 2. *A.* (वर्णे *K.* वर्णपूजयोः सम्पर्के *V.*; scribitur पिज्, gr. 110[a].) pingere, honorare, conjungere. (V. पिङ्ग, पृञ्ज्, पृज् i. e. पर्ज्, quod fortasse e पञ्ज् mutatâ liquidâ *r* in *n*; cf. lat. *pingo.*)

2. पिञ्ज् 10. *P.* (*V.*; scribitur पिज्, gr. 110[a]. secundum *K.* i. q. हिंस्; secundum *V.* i. q. भा et सट्ट् (भाषट्टार्थे).

पिट् 1. *P.* (संहतौ *K.* संहतौ ध्वनौ *V.*) coacervare, sonare. (Cf. पिण्ड्.)

पिण्ड् 1. *A.* 10. *P.* coacervare, colligere. Mah. 1. 298.: अक्षौहिण्यः ... पिण्डिता ऽष्टादश; Ram. I. 26. 5. (Cf. 2. पण्ड्, unde पिण्ड् attenuato अ in इ.)

पिण्ड *m.* (r. पिण्ड् s. अ) 1) frustum. Ragh. 2.59. 2) libum, popanum, quod majoribus offertur. Br. 3.8. 3) corpus. Ragh. 2.57.

पितामह *m.* (e पिता pro पितृ - vel potius e पितर् abjecto र् et producto अ, v. gr. 179. - et मह v. gr. 681.) 1) avus paternus, *in Plur.* majores. Br. 3.6. 2) deus *Brahma* tanquam primitivus pater. Su. 1.17.18.3.2.

पितृ *m.* (ut equidem puto, e पतृ, attenuato अ in इ, पतृ autem pro पातृ a r. पा servare, nutrire, suff. तृ) pater. Sa. 5.93. — *Dual.* पितरौ parentes. Sa. 5.99. — *Plur.* पितरस् majores, patres. Br. 3.8.19. (Zend. *patarĕ*, nom. *pata*, acc. *pathrĕm* pro *patarĕm*, v. gr. comp. p. 324.; gr. πατήρ; lat. *pater*; germ. vet. *fatar, fater*; goth. *fadrein* parentes; hib. *athair* pater pro *pathair*.)

पितृपैतामह *Adj.* (e पितृ pater et पैतामह avitus a पितामह suff. अ) paternus et avitus. Br. 2.14. Sa. 7.7.

पितृराज *m.* (majorum rex, e पितृ et राज rex *in fine compp.*) nomen dei *Yami*. Sa. 5.14.

पितृव्य *m.* (a पितृ s. व्य) patruus. Am. (Fortasse lat. *patruus*, ita ut suff. *uu* = व्य, ejecto य्, mutato *v* in *u*.)

पित्त *n.* bilis.

पित्र्य (a पितृ s. य) paternus. Man. 10.59.

पित्स् (e पिपत्स्, ejectâ syllabâ प) *Desid.* radicis पत्.

पित्सत् *m.* (volare volens, part. praes. praec.; nom. पित्सन्) avis. Am. (Cf. *psittacus*.)

पिधान *n.* (r. धा praef. पि pro अपि s. अन) tegumentum. (Cambro-brit. *fedon* «a skreen».)

पिनद्ध v. नह्.

पिनाक *m. n.* 1) *Sivi* arcus. A. 3.5. 2) tridens. Am.

पिनाकिन् *m.* (a praec. s. इन्) nomen dei *Sivi*.

पिन्व् 1. *P.* (scribitur पिव्, gr. 110[a].) 1) effundere. Rigv. 64.6.: पिन्वन्त्य् अपो मरुतः; 34.4.: त्रिः पृक्षो अस्मे अक्षरे ’व (अक्षरा इव) पिन्वतम् «ter cibum nobis, aquarum instar, effundite (Asvini!)». 2) conspergere, irrigare. Rigv. 64.5.: भूमिम् पिन्वन्ति पयसा. 3) implere. Rigv. (v. Westerg.) पिन्वतम् अपितः (Schol. जलरहिता नदीः) पिन्वतन् धियः. *Atm.* impleri, turgere. Rigv. 8.7.: यः कुक्षिः … समुद्र इव पिन्वते. (Fortasse पिन्व् reduplicatione ortum est e 1. पा bibere - cf. पिबामि - ita ut sensu caus. primitive significet bibere facere; cf. जिन्व्.)

पिपासा *f.* (a पिपास् *desid.* rad. पा bibere suff. आ) bibendi desiderium, sitis. H. 1.4. Su. 1.8. (Fortasse gr. δίψα e βίψα pro πίψα.)

पिपासित (a praec. s. इत, v. gr. 652.) sitiens. Sa. 5.36.

पिप्पलि, पिप्पली *f.* piper. (Gr. πίπερι, πέπερι; lat. *piper*.)

पिप्पलीमूल *n.* (e praec. et मूल) radix arboris piperis. Am.

पिप्लु *m.* (fortasse forma redupl., nisi e praep. पि et rad. प्लु) nota, macula, naevus. N. 17.5.

पिल् 10. *P.* (क्षेपे *K.* नुदि *V.*) jacere, conjicere, mittere.

पिव् v. 1. पा.

पिश् 6. *P.* पिंशामि, v. gr. 335. (अवयवे) *in dial. Vêd.* induere, vestire? Rigv. 68.5.: पिपेश नाकं स्तृभिः Ros. «decoravit coelum stellis»; *Vêd. apud Mâdh.* (v. Westerg.): नक्षत्रेभ्यः पितरो द्याम् अपिंशन्; त्वष्टा रूपाणि पिंशतु; Rigv. V.: वाचम् पिपिशुर् वदन्तः. (*Cf.* पश् ligare, unde पिश् ortum esse videtur attenuato अ in इ. Westerg. radicem पिश् explicat per formare, figurare, decorare. Fortasse huc pertinet lat. *fingo*, mutatâ tenui (श् = *k*) in mediam.)

c. आ *i. q. simpl.* Rigv. 5. (v. Westerg.): आ रोदसी पिशानाः.

c. निस् *id.* Rigv. 110.8.: निश् चर्मणा ऋभवो गाम् अपिंशत «Ribhues! cute vaccam induistis».

पिशाच *m.* *Pisâćus*, nomen malorum daemonum. N. 12.7.

पिशाची *f.* *Fem.* praecedentis.

पिशित *n.* caro. H. 2.10.

पिशितेप्सु *Adj.* (*tatp.* e praec. et ईप्सु q. v.) carnis cupidus. H. 2.3.

1. **पिष्** 7. *P. interdum A.* pinsere, terere, conterere. Mah. 4.632.: पिनष्म्य् अहञ् चन्दनम्; 4.261.: पिंषे

विलेपनम्; BHATT.16.38.: पेक्ष्याम्य् अरीन्. — *Caus.* id. MAH.1.3223.: पुनस् तम् पेषयित्वा. (Lat. *pinso*; lith. *pes-tà* pistrinum, *Stampfmühle*; gr. πτίσσω pro πίσσω, πίτυρον.)

c. उत् *i. q. simpl.* MAH.3.457.

c. निस् (निष्पिष्, gr.79.) *id.* H.4.54.: निष्पिष्ये 'नम् बलाद् भूमौ; DR.9.3.: तम् भीमो निष्पिपेष महीतले; MAH.4.465.: दन्तैर् दन्तान् निष्पिपेष.

c. निस् praef. वि *id.* H.4.35. Fricare. RAM.Schl.II.35.1.: पाणिम् पाणौ विनिष्पिष्य.

c. प्रति *id.* प्रत्यपिंषत् pro प्रत्यपिनट्. MAH.1.2004.4.361.

c. सम् *id.* RAM.Schl.I.45.48.

2. पिष् 10. *P.* (हिंसायाम् *K.*) laedere, ferire, occidere.

3. पिष् 1. *P.* (गतौ *K.*) ire, se movere. *Cf.* पिस्.

1. पिस् 1. *P.* (गत्याम्) ire, se movere.

2. पिस् 10. *P.* (निकेतनहिंसाबलदानेषु) habitare; laedere, ferire; robustum esse; dare.

पी 4. *A.* (e पा, attenuato आ in ई) bibere. MAH.3.13611.: सो ऽपीयत वारि. (*V.* पा.)

पीठ *m.n.* 1) sella, sedile. RAGH.17.10. 2) scabellum. RAGH.4.84.6.15.

पीठा *f. id.*

पीड् 10. *P.* 1) premere. R.Schl.II.50.27.: भुजाभ्याम् वृत्तपीनाभ्याम् पीडयन्; HIT.62.8.: असकृत् पीडितं स्नानवस्त्रम् मुञ्चेद् बहु 'दकम्. 2) ferire, percutere, icere. A.10.39.: शरवर्षैस् तान् ... ना 'शक्नुवम् पीडयितुम्. 3) vexare, contristare, dolore afficere. BR.3.14.: पीडिता 'हम् भविष्यामि; N.9.11.: क्षुधया पीड्यमानः; MAN.5.50.: व्याधिभिश्च न पीड्यन्ते. (*Cf.* पिड्.)

c. अभि vexare. N.12.90.: भर्तृशोकाभिपीडिता.

c. अव premere, tundere. MAH.1.6292.: ततो ऽस्य जानुना पृष्ठम् अवपीड्य बलात्.

c. आ vexare. HIT. ed. Ser. p.116.: आपीडयन् बलं शत्रोः. — आपीडित coronatus (N.12.102.) ab आपीड s. इत.

c. उप 1) vexare. MAN.8.67.: क्षुत्तृष्णोपपीडितः. 2) vastare. MAN.7.195.: राष्ट्रञ्चा 'स्यो 'पपीडयेत् (Schol. उत्सादयेत्).

c. नि 1) premere. R.Schl.I.44.1.: अङ्गुष्ठाग्रनिपीडितम् कृत्वा महीतलम्; RAGH.2.23.: गुरोः सदारस्य निपीड्य पादौ. 2) vexare. MAH.2.6106.; MAN.7.23.

c. नि praef. अभि *id.* MAH.3.14759.: करङ् करेणा 'भिनिपीड्य; 1.7009.: कन्दर्पबाणाभिनिपीडिताङ्गः.

c. नि praef. उप pulsare, percutere, icere. *TROP.* दैवेनोपनिपीडितः MAH.2.2498.

c. परि 1) amplecti. HIT.65.13.: बाहुभ्याम् परिपीडितः. 2) ferire, percutere, icere. A.10.39.: ते तु माम् पर्यपीडयन् (शरैः). 3) vexare. R.Schl.II.10.38.

c. प्र vexare. H.1.19.: श्रमेण ... तृष्णयाच प्रपीडिताः.

c. सम् ferire, percutere, icere. MAH.3.12121.

पीडा *f.* (r. पीड् s. आ) tormentum, cruciatus. BH.17.19.

पीत v. पा.

पीन v. प्यै.

पील् 1. *P.* (प्रतिष्टम्भे *K.* रोधे *V.*) stabilire, immobilem reddere; arcere.

पीलु *m.* elephantus. AM. (Pers. پیل *pîl.*)

पीव् 1. *P.* (स्थौल्ये) magnum, crassum, pinguem esse. *Cf.* प्यै, मीव्.

पीवर (r. प्यै s. वर) crassus, turgidus. IN.5.10. (V. प्यै et cf. πιαρός.)

पुंश्चली *f.* (e पुंस् mas et चल iens in *fem.*) meretrix.

1. पुंस् 10. *P.* (मर्दे) conterere. Cf. 1. पिष्.

2. पुंस् (casus fortes, vocativo sing. पुमन् excepto, format e पुमांस्, unde nom. पुमान्, acc. पुमांसम्, v. gr. 238.) mas, vir. BH.2.62.71. (Huc traxerim lat. *mas, mar-is* pro *masis, mas-culus*, abjectâ syllabâ initiali *pu*, ad quam lat. *pu* τοῦ *pu-bes* referri posset, quod fortasse e *pumes*, mutato *m* in mediam ejusdem organi, sicut in gr. βροτός e μροτός; fortasse etiam nostrum *Mann*; germ. vet. *man*, gen. *mannes*, quod per assimil. e *man-ses* explicari posset, cum पुमांस् cohaeret, nisi pertinet ad मानव.)

पुंस्काम (*BAH.* e praec. et काम desiderium) maris desiderium habens, maris cupidus. H. 3. 15.

पुक्कश, पुक्कष, पुक्कस *m.* i. q. चाण्डाल. AM. पुक्कस *Adj.* (*fem.* ई) vilis, abjectus. HEM.

पुङ्ख *m.* pars pennata sagittae. AM.

पुङ्गव *m.* (e पुम् et गव bos, in compositis solum usurpato, a गो suff. अ; vid. गवराज apud Wils.) 1) taurus. 2) *in fine compositorum* optimus, princeps (*cf.* ऋषभ).

पुछ् 1. *P.* (प्रमादे) negligentem, socordem esse. Cf. मुछ्, युछ्.

पुच्छ *m. n.* cauda. DR. 5. 8. Cf. पिच्छ.

1. पुट् 6. *P.* (संश्लेषणे *K.* श्लेषे *V.*) amplecti.

2. पुट् 10. *P.* पोटयामि (भाषार्थे *K.* चूर्णभासि *V.*) loqui; lucere; conterere. *Cf.* पट्, पठ्, पुथ्, मुण्ट्.

3. पुट् 10. *P.* पुटयामि (संसर्गे) conjungere, ligare, nectere.

पुट्ट् 10. *P.* (अल्पीभावे *K.* तौक्ष्ये *V.*) exiguum esse; vacuum esse.

पुण् 6. *P.* (शुभे *K.* धर्मे *V.*) purum fieri; justum, honestum esse *vel* fieri. *K.*: पुणति स्नानेन जनः. (Cf. पू cl. 9. पुनामि.)

पुण्ट् 1. *P.* (मर्दे; scribitur पुट्, gr. 110[a].) conterere. *Cf.* 2. पुट्, पुंस्, मुण्ट्, मुट्.

पुण्डरीक *n.* alba lotus; *v. sq.*

पुण्डरीकोदरप्रभ (*BAH.* e पुण्डरीकोदर - पुण्डरीक + उदर albae loti venter - et प्रभा splendor) albae loti ventris splendorem habens. H. 1. 32.

पुण्य (r. पुण् s. य) 1) *Adj.* purus, justus, bonus, pulcher. N. 12. 37. IN. 2. 1. 9. 23. BH. 7. 9. 2) *n. Subst.* virtus. N. 15. 17. LASS. 34. 7. IN. 2. 4.

पुण्यकर्तृ *m.* (e praec. et कर्तृ) qui virtutem exercet, justus, probus, sanctus. IN. 2. 4.

पुण्यकर्मन् (*BAH.* ex पुण्य et कर्मन् factum) bona, justa facta habens i. e. agens. IN. 1. 22.

पुण्यकृत् (ex पुण्य et कृत् q. v. faciens) i. q. पुण्यकर्तृ. BH. 6. 41.

पुण्यगन्ध (*BAH.* ex पुण्य et गन्ध odor) suavem odorem habens, bene olens. IN. 2. 23.

पुण्यगन्धिन् (a पुण्यगन्ध suavis odor suff. इन्) suavi ordore praeditus. IN. 2. 2.

पुण्यवत् (a पुण्य s. वत्) 1) virtute praeditus, bonus, justus, probus. 2) felix, fortunatus. AM.

पुण्याह *n.* (e पुण्य et अह dies, v. gr. 681.) dies festus (Wilson: *A holy day*).

पुत्र *m.* filius. *In Plur. et ubi in initio comp. pluralem habet sensum,* 1) filii, 2) liberi, *tam masculini quam feminini.* BR. 1. 19. *Scribitur etiam* पुत्त्र. (Armor. *paotr* puer; pers. *pusr* filius, puer; lat. *puer*; v. पुत्री.)

पुत्रक *m.* (a praec. s. क) filius. LASS. 2. 15.

पुत्रदार *n.* (*DVANDV.* e पुत्र et दार, v. gr. 660.) liberi et uxor. BR. 1. 19.

पुत्रपौत्रिन् (ex comp. *DVANDV.* पुत्रपौत्र suff. इन्) filios et filiorum filios habens *vel* liberos et liberorum liberos habens. SA. 5. 57.

पुत्रिका (Fem. τοῦ पुत्रक, mutato penultimo अ in इ) filia. N. 16. 6.

पुत्रिन् (a पुत्र s. इन्) liberos habens. N. 24. 13.

पुत्री *f.* (a पुत्र signo *fem.* ई) filia. SA. 1. 29. (Hib. *piuthar* «a sister».)

पुत्रीय (a पुत्र s. ईय) ad filium, ad filios, ad liberos spectans. RAGH. 10. 4.

पुथ् 4. *P. praesertim* 10. *P.* पुथ्यामि, पोथयामि conterere. DR. 8. 22.: गजः ... पतन् अवाक्शिरा भूमौ हस्त्यारोहान् अपोथयत्; MAH. 4. 643.: तस्य पोथयामि पदा शिरः; 3. 11106.: महावृक्षान् पोथयन्; 5. 5021.: पोथयामास तान् सर्वान्; 3. 545.: सर्वान् सर्पान् अपोथयत्. (Cf. पुन्थ्, पुण्ड्, 2. पुट्, मथ्, मन्थ्, मुट्, मुण्ट्, कुन्थ्, lat. *quatio, concutio*, mutatâ labiali in gutturalem, sicut e. c. in *quinque* = पञ्च; v. कुन्थ्.)

c. वि *id.* DEV. 2. 57.: विपोथिता निपातेन गदया भुवि शेरते; MAH. 4. 1105.: अश्वान् अस्य व्यपोथयत्.

पुनर् *Adv.* 1) iterum, denuo, rursus. N. 8. 8. 15. 16. *Saepe repetitur.* N. 7. 16. 2) retro. पुनर् एष्यति redibit. DR.

6.16. 3) adhuc. Dr. 9.4. 4) autem, vero. Up. 47.9. 58.8. - किम् पुनर् v. किम्.

पुनरुक्त (e पुनर् et उक्त dictus) 1) repetitus, *v. sq.* 2) superfluus, supervacuus. Up. 39.10. 89.9.

पुनर्जन्मन् (e पुनर् et जन्मन्) 1) *KARM. n.* regeneratio, nova nativitas. Bh. 8.15. 2) *BAH. m.* (repetitam, alteram nativitatem habens) *Brâhmanus*, v. द्विज, द्विजाति.

पुनर्लाभ *m.* (ex पुनर् et लाभ adeptio) recuperatio. N. 16.23.

पुन्थ् 1. *P.* (हिंसायां सङ्क्लेशे *K.* कुन्थे *V.*; scribitur पुथ्, gr. 110[a].) vexare, occidere. *V.* पुथ्.

पुन्नाग *m.* nomen arboris (Wils. Rottleria tinctoria). N. 12.40.

पुमांस् v. पुंस्.

1. पुर् 6. *P.* (अग्रगमने *K.* अग्रगत्याम् *V.*) praecedere, ire. *Cf.* पर्.

2. पुर् *f.* (Nom. पूर्, पूः) urbs. Ragh. 16.23. *v. sq.*

पुर *n.* (ut videtur, a rad. पृ vel पूर् implere, v. Lass.) urbs. *V.* पुरी.

पुरःसर *m.* (e पुरस् q.v. et सर a rad. सृ suff. अ) antecedens, dux.

पुरतस् *Adv.* (a पुरस् abjecto स् suff. तस्) coram. Vaivarta-Pur. Stenzl. 2.70.

पुरन्दर *m.* (urbem findens, urbium destructor, e पुर in *Acc.* et दर a rad. दृ suff. अ, v. gr. 645.) nomen *Indri.* In. 3.2.

पुरस् *Praep.* 1) ante, *in initio compp.*; v. धा, पुरःसर, पुरोगम etc. 2) coram, *c. gen.* Megh. 3. (Cf. पर्, goth. *faur* ante pro *fur*, v. gr. comp. 82.; germ. vet. *fora*, *for*, nostrum *vor*; fortasse lat. *coram* e *poram*, *palam* e *param*; boruss. vet. *pirs-dan* ante, coram.)

पुरस्कृ (e पुरस् et कृ facere) primo loco ponere. Su. 3. 9.

पुरस्तात् (a पुरस् s. स्तात्, v. gr. 652.) coram, *c. gen.* A. 4. 10. *Absol.* in fronte. Bh. 11.40.

पुरा *Adv.* 1) antea, olim. H. 1.30. 4.10. N. 10.8. 2) priusquam, antequam. Dr. 6.20.21.; *cum ablat.* A. 4.20. Sa. 5.99. (Cf. पुरस् et v. पर्.)

पुराण (a पुरा) 1) *Adj.* (*fem.* आ et ई) antiquus, priscus. M. 56. Bh. 2.20. 15.4. 2) *n.* nomen carminum mythologicorum, octodecim numero.

पुरातन *Adj.* (*fem.* ई, a पुरा suff. तन) antiquus, pristinus. Su. 1.1. N. 24.49. Bh. 4.3.

पुरी *f.* (a पुर *n.* urbs, signo *fem.* ई) urbs. In. 1.42. N. 13. 47. (Gr. πόλις; fortasse lat. *urbs*, litteris transpositis.)

पुरीष *n.* faeces, excrementum. Hit. 85.9.

पुरु 1) *Adj. m. f. n.* (r. पृ i.e. पर् implere s. उ) multus. Am. 2) *m.* nom. pr. regis. (Cf. पुल्, पुल, पूर्, पूर्ण; gr. πολύς, goth. *filu*, germ. vet. *filu*, *filo*, *vilo*, nostrum *viel*, lat. *plus* quasi पुरीयस्, *plurimus* e *plusimus*; fortasse hib. *mor* «great, big, bulky, many, noble», *moradh* «augmentation» mutatâ labiali mutâ in nasalem ejusdem organi; ita lat. *mul-tus*; v. पूर्, पूर्ण.)

पुरुष *m.* 1) vir, mas, homo. In. 4.2. H. 2.30. Br. 1.8. 2) famulus, minister. N. 13.65. 18.5. 11.18. Sa. 5.15. 3) anima, animus, spiritus. Bh. 8.10. 22. 13.19. etc. 15. 16. etc. 4) nomen arboris. Sa. 6.5.

पुरोगम *m.* (ex पुरस् et गम iens) praeiens, dux. N. 12.123.

पुरोडाश *m.* butyrum purificatum sacrificum. Dr. 6.23.

पुरोधस् *m.* (ex पुरस् ante et धस् a धा ponere suff. अस्) sacerdos. Bh. 10.24. *cf.* पुरोहित.

पुरोहित *m.* (antepositus ex पुरस् et हित) *id.*

पुर्व् 1. *P.* (पूरणे *K.* पूर्तौ *V.*) implere. *Cf.* पर्व्, पूर्, पृ.

1. पुल् 1. et 6. *P.* पोलामि, पुलामि (महत्वे) magnum esse *vel* fieri. (ल् pro र्, cf. पुरु.)

2. पुल् 10. *P.* (सङ्घाते *K.* उच्छ्रितौ *V.*) coacervare; eminere, altum, magnum esse; v. 1. पुल्.

पुल (r. पुल् s. अ) 1) *Adj.* magnus, amplus. 2) *Subst. m.* erectio pilorum. (Cf. lat. *pilum*, v. sq.)

पुलक *m.* (r. पुल् s. अक) erectio pilorum. (Cf. lith. *plauka-s* coma, quod etiam a प्लु volare derivari potest.)

पुलिन *n.* (r. पुल् s. इन) 1) insula. Megh. 42. 2) ripa. Ragh. 14.52.

पुलोमन् *m.* nom. pr. *Asuri.* A. 10. 7.

1. पुष् 1. 9. 10. *P.* पोषामि, पुष्णामि, पोषयामि. Nutrire. Bh. 15. 13.: पुष्णामि चौषधीः सर्वाः; Mah. 3. 1963.: सुतान् इव पुपोष तान्; 13639.: पुत्रान् नार्यः पुष्णन्ति; Hit. ed. Ser. p. 37.: किम् अहम् परपिण्डेना ऽऽत्मानम् पोषयामि; H. 4. 50.: मांसैः पुष्टः. — *Caus.* nutriendum curare. Sak. 107. 7.: स्वम् अपत्यजातम् अन्यद्विजैः परभृताः पोषयन्ति.

c. परि 10. nutrire, sustentare. Bhar. 2. 38.: तस्मिंश्च (लोके) परिपोष्यमाणे.

c. सम् 9. augeri, crescere. Bhar. 2. 13.

2. पुष् 4. *P.* 1) nutrire. Bhatt. 17. 32.: देहम् इहा ऽपुष्यः सुखामिषैः. 2) frui, possidere. R. Schl. 94. 10.: श्रियम् पुष्यत्य् अयङ् गिरिः; Ragh. 16. 58.: वर्णम् पुष्यत्य् अनेकं सरयूप्रवाहः; 18. 31. 3) adipisci. Ragh. 3. 22.: दिने दिने पुपोष वृद्धिम् (Schol. लेभे).

पुष्कर *m.* 1) piscina, lacus. 2) lotus flos (Wils. Nelumbium speciosum *or* Nymphaea nelumbo). 3) n. pr. regis, fratris *Nali.*

पुष्कराक्ष (*bah.* ex praec. et अक्ष oculus) loto similes oculos habens. H. 2. 19.

पुष्करिणी *f.* (a पुष्कर s. इन् in *fem.*, v. *euph. r.* 94[a].) lotorum lacus, lacus *in universum.* A. 4. 50.

पुष्कल excellens, eximius. Su. 4. 4. Bh. 11. 21.

पुष्टि *f.* (r. पुष् s. ति) incrementum; prosperitas. Ragh. 18. 32.

पुष्प् 4. *P.* (ut videtur, Denom. a पुष्प) florere. V. पुष्पित.

पुष्प *m.* (ut videtur, a r. पुष्) flos.

पुष्पलिह् *m.* (nom. -लिट्, e पुष्प et लिह् lambens) apis. Am.

पुष्पवत् (a पुष्प s. वत्) 1) floribus praeditus. 2) *m. Du.* पुष्पवन्तौ sol et luna. Am.

पुष्पवती *f.* (*fem.* praec.) mulier menstrualis. Am.

पुष्पित (a पुष्प s. इत, v. gr. 652. et cf. कुसुमित Sa. 4. 26.) flores habens, floridus, florens. H. 1. 11. N. 12. 102. Sa. 4. 31. *trop.* Bh. 2. 42.

पुस्त् 10. *P.* (आदरानादरयोः *K.* बन्धे अनादृत्यादृत्योः *V.*) venerari; spernere; ligare. (Cf. पूज्, बस्त्.)

पुस्तक *n.* (r. पुस्त् s. अक) liber, codex.

पू 9. *P. A.* et 1. *A.* पुनामि, पुने (gr. 385.), पवे. Purificare, lustrare. R. Schl. prooem. 3.: पुनाति भुवनम् पुण्या रामायणमहानदी; Mah. 3. 6030.; Man. 11. 248.: भ्रूणहणम्... पुनन्ति; Mah. 3. 7081.: कुलम् पुनीते; Bhatt. 6. 61.: पवसे हविः; 1. *P.* Bh. 10. 31.: पवनः पवताम् अस्मि. — *Pass.* Man. 2. 62.: हृद्गाभिः (अद्भिः) पूयते विप्रः. पूत lustratus. Bh. 4. 10. 9. 10. *Caus.* facere ut *alqs* lustretur, lustrare. Mah. 5. 414.: पावयिष्यामि वक्त्रिणम्. (Cf. lat. *pū-rus, pu-tare*; lith. *pūs-tas* desertus, vastus (e *put-tas?* v. gr. comp. 102.), *pus-tau* acuo, v. तिज्, तेजस्; germ. vet. *bar* purus, nudus, inanis fortasse a *Caus.* पावयामि mutato *v* in *r* sicut in *birumês* sumus = भवामस्, gr. comp. 20. V. पावक, पवित्र.)

c. परि *i. q. simpl.* Man. 8. 330. 331.

c. वि *id.* Mah. 2. 1150.

पूग *m.* acervus, multitudo, turba. A. 3. 32. (Cf. idem valentia पुञ्ज *m. n.*, पुञ्ज *m.*)

पूज् 10. *P. interdum A.* honorare, colere, venerari. H. 4. 57.: अपूजयन् नरव्याघ्रम्; Su. 4. 21.: पूजयिष्यंस् तिलोत्तमाम्; N. 2. 14.: सुपूजितौ; 13. 22.; Mah. 1. 4117.: अपूजयन्त वाग्भिर् नरव्याघ्रम्; Hit. 71. 13.: बध्नीयात् पूजयेत वा. — पूजित ornatus. H. 1. 31.: कुन्तीं सर्वलक्षणपूजिताम्.

c. अभि *i. q. simpl.* N. 3. 16.: मनोभिस् त्व् अभ्यपूजयन्. R. Schl. II. 76. 12.: तथे ऽति वाक्यन् तस्या ऽभिपूज्य.

c. प्रति *id.* Man. 1. 1.: प्रतिपूज्य यथान्यायम् (मनुम्); R. Schl. I. 26. 4.: तान् ऋषीन् प्रतिपूज्य; I. 11. 10.: साधु इति तद्वाक्यम् प्रत्यपूजयन्.

c. सम् *id.* In. 2. 10. 3. 3. 5. 47.

पूजा *f.* (r. पूज् s. आ) honor, reverentia, veneratio, cultus. N. 21. 20. In. 5. 19.

पूण् 10. *P.* (सङ्घाते) coacervare. (Cf. पूर्ण plenus, unde पूण् ortum esse videtur ejecto र्.)

पूति *f.* 1) (a r. पू s. ति) purificatio. 2) (a r. पूय् foetere abjecto य् s. ति) foetor, odor malus. Bh. 17.10.

पूप *m.* placenta. Am.

पूय् 1. *A.* (विशरणे दुर्गन्धे *K.* दुर्गन्धशीर्णयोः *V.*) dissolvi, putrescere; foetere. (Cf. lith. *pûwu* putresco, fut. *pû-su*; gr. *πῦον*, v. पूय, *πύος*, *πύθω*; lat. *pûteo* denomin. esse videtur a perdito nom. substant. vel adject., v. पूति; *puter, putresco; foeteo* mutatâ tenui in aspir. sicut e. c. in *fluo* = प्लु; goth. *fûls* putridus; hib. *putar* «putrid, stinking».)

पूय *n.* (r. पूय् s. अ) pus. (Gr. *πῦον*; lat. *pus.*)

पूर् 10. *P. interdum A.* 1) implere (*Part. pass.* पूरित; पूर्ण pertinet ad पृ). Sa. 5.1.: कठिनम् पूरयामास; N. 2.11.: घोषेण पूरयन्ती वसुन्धराम्; Hit. 46.11.: जलबिन्दुनिपातेन क्रमशः पूर्यते घटः; Mah. 3.8819.: पूरयस्व समुद्रम्; Ragh. 9.63.: शरपूरितवक्त्ररन्ध्रान्; R. Schl. I. 75.3.: पूरयस्व धनुः शरेण; *inde* 2) tendere *arcum.* R. Schl. I. 67.8.: धनू राजभिर् अशक्यम् पूरितुम्. 3) satisfacere, respondere. Hit. 49.2.: पूरयन्ति मनोरथान्; Mah. 1. 6489.: कामम् पूरयिष्यन्ति मे हयाः. (V. पृ, पुर, पूर्ण, पुल् et cf. lat. *pleo* = पूरयामि - v. gr. comp. 109[a]).6. - ejectâ vocali, mutato *r* in *l*; de gr. *πίμπλημι* v. पृ, पिपर्मि; hib. *furain* «plenty, abundance, excess», *furthanach* «plentiful», *furthain* «satiety, sufficiency».)

c. अनु explere, satisfacere. Gita-Gov. 1.25.: अनुपूरयतु प्रियम् वः.

c. अभि praef. सम् *i.q. simpl.* Mah. 3.10723.: बालुकाभिः ... गङ्गां समभिपूरयन्.

c. आ *id.* Bh. 11.30.: तेजोभिर् आपूर्य जगत्; Dev. 2.32.: नादेन घोरेण कृत्स्नम् आपूरितञ् जगत्; Mah. 1.1302.

c. आ praef. सम् 1) implere. Mah. 1.2473. 2) tendere *arcum.* Ram. I. 28.41.: तन् न देवाः समापूरयितुं शक्ताः.

c. प्र implere. Hit. 20.9.: प्रपूर्यते (उदरः).

c. प्र *id.* H. 1.3.: दिशः सम्पूरयन् नादैः.

पूरुष *m.* vir, mas. Hit. 28.17.

पूर्ण v. पृ.

पूर्व (de declin. v. gr. 279.) 1) prior. Br. 2.34. H. 3.18. Bh. 4.15. 2) orientalis. Su. 2.12. *De* पूर्व *in fine compp. v. gr.* 680. (Cf. पुर, पुरस्, पुरा, प्रथम; zend. [zend script] *paôirya* primus; russ. *pervyĭ* id.; hib. *foirfe* «old, ancient, perfect, worthy».)

पूर्वचित्ति *f.* (e पूर्व et चित्ति, quod seorsim non invenitur) nom. pr. *Apsarasae.* In. 2.29.

पूर्वतरम् *Adv.* (Acc. neut. a पूर्वतर prior a पूर्व suff. तर) prius, antea. Bh. 4.15.

पूर्वतस् *Adv.* (a पूर्व s. तस्) orientem versus. Ragh. 3.42.

पूर्वम् *Adv.* (Acc. neut. τοῦ पूर्व) 1) prius. Su. 4.18. 2) antea, olim. In. 1.41. Br. 1.20. Sa. 3.13.

पूर्वाह्ण *m.* (*Karm.* e पूर्व et अह्न dies *in fine compp.*) prior pars diei, tempus antemeridianum.

पूल् 1. et 10. *P.* (सङ्घाते *K.* संहतौ *V.*) coacervare. (Cf. पूर्, unde पूल् mutato र् in ल्).

पूष् 1. *P. i.q.* पुष्.

पूषन् *m.* (r. पूष् s. अन्) sol. Am.

1. पृ 5. *P.* पृणोमि (प्रीतौ) exhilarare. *Cf.* प्री, पृड्.

2. पृ 6. *A.* प्रिये (व्यायामे) laborare, operam dare, occupatum esse.

c. आ praef. वि *id.* व्यापृत occupatus. Mah. 2.2126.: मा व्यापृतः परकार्येषु भूः; 1.7281.: वैवस्वतो व्यापृतः सत्रहेतोः; 4.597.: व्यापृतो गोषु; R. Schl. II. 39.14.: व्यापृतम् वित्तसञ्चये. — *Caus.* occupare, occupatum tenere. Ragh. 2.38.: वनद्विपानान् त्रासार्थम् अस्मिन्न् अहम् वनकुञ्जो व्यापारितः शूलभृता; 7.54.: स दक्षिणान् तूणमुखेन वामम् व्यापारयन् हस्तम्; 6.19.: एकम् व्यापारयामास करङ् किरीटे. (Cf. पृ, पूर् implere; पृत occupatus proprie o n e r a t u s, *chargé.*)

3. पृ 10. *P.* पारयामि (पूरणे *K.* पालने पूर्तौ *V.*) implere; nutrire, sustentare. *Cf.* पृ, पूर्.

1. पृच् 7. *P.* पृणच्मि. 1) miscere, conjungere. Ragh. 2.13.: पृक्तास् तुषारैः पवनैः; Bhatt. 6.39.: अपृणग् धनु-

था शरम्. — *De* आपृच्, उपपृच्, प्रपृच् *in dial. Véd. v. Westerg.* (Cf. पृञ्, पृञ्ज्, वृच्; Graffius - III.769. - apte huc refert gr. πλέκω, ut videtur e πέρκω cum λ pro ρ, quod in πόρκης, πόρκος servatum est; lat. *plico, plecto*; germ. vet. *FLAHT, flihtu, flaht, flahtumês.*)

c. सम् conjungere. सम्पृक्त conjunctus. MAN. 9.322.12. 14.19.; R. Schl. II. 65.8. RAGH. 1.1.

2. पृच् 1. et 10. *P. 2. A. i. q.* पृच् cl. 7.

पृच्छा *f.* (r. प्रच्छ् correptâ syllabâ र in ऋ, suff. आ) interrogatio, quaestio. AM.

पृच्छ् v. प्रच्छ्.

पृज् 2. *A. i. q.* पृच्.

पृञ्ज् 2. *A.* (scribitur पृच्, gr. 110[a].) *id.*

पृञ्ज् 2. *P. A.* (scribitur पृज्, gr. 110[a].) *id.*

पृड् 6. *P.* (मुदि *K.* मुदि *V.*) voluptate frui, gaudere, laetari. (Cf. मृड्, मुद्, पृ.)

पृण् 6. *P. in dial. Véd.* implere. (V. Westerg. et cf. पृ, पॄ, पूर्, पृण्.) *De* अभिपृण्, आपृण्, उपपृण् *in dial. Véd. v.* Westerg.

पृथ् 10. *P.* (प्रक्षेपे) jacere, projicere, extendere. (V. प्रथ्, unde पृथ्, ejecto अ.)

पृथक् *Adv.* separatim, seorsum, singulatim. DR. 6.1. A. 2. 3. BH. 5.4.13.4. *Repetitum.* BH. 1.18. — पृथक्कर्तुम् abscindere. DEV. 3.15. (Ag. Benary huc trahit lat. *privus*, ita ut mutilatum sit e *prith-vus*, «*Römische Lautlehre*» p. 293.)

पृथक्त्व *n.* (a पृथक् s. त्व) specialitas. BH. 9.15.

पृथग्जन *m.* (*KARM.* e पृथक् et जन) homo inferioris ordinis, plebejus, de plebe. H. 1.50.

पृथग्भाव *m.* (*KARM.* ex पृथक् et भाव existentia) i. q. पृथक्त्व. BH. 13.30.

पृथा *f.* cognomen *Kuntiae.* IN. 5.55.

पृथिवी *f.* (v. पृथ्वी) terra.

पृथिवीपति *m.* (terrae dominator e praec. et पति dominus, dominator) rex.

पृथिवीक्षित् *m.* (e पृथिवी et क्षित् q. v.) terrae dominator, rex. N. 5.4.

पृथु (*fem.* पृथु et पृथ्वी, compar. प्रथीयस्, superl. प्रथिष्ठ, r. प्रथ् s. उ) latus, amplus, magnus. N. 19.13. IN. 5.5. 27. (Gr. πλατύς; lith. *platùs* id.; anglo-sax. *brâd*; goth. *braid-s*; nostrum *breit*; hib. *farsaing* «wide, ample» mutato प्र in *s*, *farsneachd* «width», *farsnighim* «I widen»; lat. *latus* e *platus*?)

पृथुल (a praec. s. ल) *id.* AM.

पृथुलोचन *Adj.* (*BAH.* ex पृथु et लोचन oculus) magnos oculos habens. IN. 5.27.

पृथुश्रोणी *f.* (e पृथु et श्रोणी lumbus, femur, clunis) lata, turgida femora habens. IN. 5.5.

पृथ्वी *f.* (magna, lata, *fem.* a पृथु) terra, *cf.* मही; *usitatius est* पृथिवी, *quod e* पृथ्वी inserto इ ortum esse censeo. (*) (Cambro-brit. *priz* «mould or earth».)

पृष् 1. *P.* (सेके) inspergere, adspergere, irrigare. *Cf.* वृष्.

पृषत् (*Part. praes.* rad. पृष्) inspergens, adspergens, irrigans. — *Subst.* 1) *n.* gutta. AM. 2) *m.* (nom. पृषन्) nomen animalis, Wils. «the porcine deer». AM. *Fem.* पृषती. RAGH. 8.58.

पृषत *m.* (r. पृष् s. अत) 1) gutta. RAGH. 3.3. 2) nomen animalis (v. praec.). DR. 4.15.

पृष्ट v. प्रच्छ्.

पृष्ठ *n.* (fortasse e praep. प्र et स्थ stans, nisi, quod sensui magis congruit, e पृष्ठ correpto आ in ऋ, et स्थ, v. उपस्थ) dorsum, tergum. H. 1.16.

पृष्ठतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) a tergo. SU. 3.26.27. BH. 11.40.

पॄ 3. et 9. *P.* पिपर्मि, पृणामि (v. gr. 385.) 1) implere. RIGV. V. (v. Westerg.): यः समुद्रान् पिपर्ति. *Part. pass.* पूर्ण (gr. 607.) impletus, plenus. MAH. 3. 16625.: पूर्णे वर्षे. Etiam पूर्त. PAN. VIII. 2.57. 2) satiare. RIGV. (v. Westerg.): पिपृतन् नो भरीमभिः (= भरिमभिः).

(*) Wilsonus deducit पृथ्वी a पृथु nomine regis, पृथिवी vero a rad. प्रथ् celebrem esse.

3) largiri. Rigv.33.21.: पृणीत भेषजम्. 4) servare, tutari, custodire. Rigv.V. (v. Westerg.): ता अंहसः पिपृहि. 5) trajicere, traducere. *ibd.*: पारं नः ... पर्षन्; v. अतिपृ, तिरःपृ. (V. पृ, पुर्, पूल्, पृण्, पूण् et cf. gr. *πίμπλημι* cum पिपर्मि; cum *part. pass.* पूर्ण impletus, plenus cf. lith. *pilna-s*, lat. *plenus*, goth. *fulls*, Them. *fulla* per assimil. e *fulna*; cum formâ पूर्त cf. hib. *pailt* «abundant, plentiful, copious», lith. *pri-pilta-s* plenus.)

c. अति trajicere, traducere. Rigv.97.8.: स नः सिन्धुम् इव नावया 'तिपर्षा (= अतिपर्ष, imper. praet. mtf.); 99.1.: स नः पर्षद् अति दुःखानि.

c. अभि implere. अभिपूर्ण impletus, plenus. Dr.4.19.

c. तिरस् trajicere, traducere. Rigv.V. (v. Westerg.): दुर्गा पिपृतन् तिरो नः.

c. परि परिपूर्ण impletus, plenus. N.13.64.

पेट *m.* (r. पिट् s. अ) corbis, canistrum. Am. *V. sq.*

पेटक *m.n.* (r. पिट् s. अक) *id.* Ur.86.3.

पेण् 1. *P.* (पेणगतिश्लेषेषु) conterere, ire, amplecti.

पेल् 1. *P.* (गतौ *K.* चाले गतौ *V.*, proprie पिल् q. v.) ire, se movere, vacillare. (Cf. चल् e कल्.)

पेलव tener, tenuis, subtilis. Am.

पेव् 1. *A.* (सेवने *K.* सेवे *V.*) servire, colere, venerari. *Cf.* मेव्, म्लेव्, प्लेव्, सेव्.

पेशल (r. पिश् s. अल) 1) pulcher, gratus, suavis, amoenus. Megh.75. (Schol. मनोहर). 2) *ut videtur*, indutus, conjunctus, praeditus. Sa.5.35.: शक्तिपेशल; Up.3.: प्रीतिपेशल.

पैतामह (a पितामह avus paternus) avitus, ad avum paternum spectans.

पैतृक (a पितृ s. क) paternus. Man.9.104.

पैशुन *n.* (a पिशुन crudelis, vilis) crudelitas, improbitas.

1. पोत *m.* (*fem.* पोती, fortasse a r. पुष् abjecto ष्, nisi potius पोत pro पात, a r. पा nutrire, ita ut आ attenuatum sit in उ, unde ओ adjecto *gunae* incremento; v. पोत्र et cf. Pott. I. 193.) pullus, catulus. H.2.18. (Cf. lith. *pauta-s* ovum; gr. *πω-λος*; lat. *pullus, pûsus*; goth. *fula* pullus, Them. *fulan*; germ. vet. *folo* m., *fuli* n.; v. r. पाल्.)

2. पोत *m.* (ut videtur, a r. पू s. त) navicula, scapha. 75.4.

पोत्र *n.* (ut videtur, pro पात्र a r. पा s. त्र, v. पोत) rostrum suis. Ritu-S.1.17. (Hib. *bus* «a mouth, a lip, a snout», *pus* «a lip».)

पोत्रिन् *m.* (a praec. s. इन्) sus. Am.

पोषण *n.* (r. पुष् s. अन) actio alendi, nutriendi. Br.2.8.

पौत्र *m.* (a पुत्र s. अ) filii filius, nepos.

पौर *m.* (a पुर urbs s. अ) oppidanus. N.25.7.

पौरव (a पुरु s. अ, v. gr. 650.) ad *Purum* pertinens, *Purûs* proprius, a *Puru* oriundus. In.5.40.

पौरुष *n.* (a पुरुष s. अ) 1) virilitas. 2) actio hominum. Hit.6.14. 3) semen virile.

पौर्णमास (*fem.* ई, a पूर्णमास plenilunium suff. अ) ad plenilunium pertinens, plenilunium habens, e. c. पौर्णमासी निशा plenilunii nox. N.16.14.

पौर्वदेहिक (a पूर्वदेह prius corpus suff. इक) ad prius corpus pertinens, prioris corporis proprius. Bh.6.43.

पौर्वाह्णिक (a पूर्वाह्ण q. v. s. इक) antemeridianus. Sa.4.10.7.1.

पौलोम (a पुलोमन् s. अ) a *Pulômano* oriundus. A.10.2.

पौलोमी *f.* (Pulômani filia, a praec. signo fem. ई) cognomen *Saćiae, Indri* uxoris. Ur.49.4.

प्याय् 1. *A.* *i.q.* प्यै.

1. प्युष् 4. *P.* (भागे दाहे) dividere, distribuere; urere. (Cf. उष्, unde प्युष् urere praef. पि.)

2. प्युष् 10. *P.* (उत्सर्गे *K.* उत्सृष्टौ *V.*) dimittere. *Cf.* व्युष्.

प्यै 1. *A.* (वृद्धौ) pinguescere, crescere. *Part. pass.* पीन pinguis, corpulentus, crassus, turgidus. N.5.6. *Etiam* प्यान. Pan.VI.1.28. (V. पीवर et cf. gr. *πῖαρός, πῖας, πίων, πιμελή*; lat. *pinguis*; island. vet. *feit-r* pinguis; anglo-sax. *faett*; germ. vet. *feizt*; nostrum *feist, fett*; v. Graff. III. 738.)

c. आ 1) pinguescere, crescere. Rigv.91.16.: आप्याय-

स्व· — आप्यान pinguis, turgidus. Bhatt. 5.16.9.2. 2) augere, corroborare. Mah. 5.508.: अप्यायध्वन् तपसा तेजसा माम्· — *Caus.* 1) pinguefacere, augere, amplificare. Mah. 3.13542.: तेजसा तव तेजो विष्णुर् आप्यायिष्यति; R. Schl. I. 28. 30.: तपोयोगबलेनैनम् आप्याययितुम् अर्हसि· 2) exhilarare, oblectare. Megh. 45.: आप्याययेस् तम् मयूरम्· *V.* आप्यायित·

c. आ praef. सम् *id.* Bhatt. 14.62.: मन्युर् अस्य समापिप्ये· — *Caus.* Mah. 3.8725.: स समाप्यायितो विष्णुना बलवान् समपद्यत·

प्र (fortasse e पर् q. v.) *Praep. insep.* v. gr. 111. (Gr. *προ*, lat. *pro*; lith. *pra, pri, pro*; slav. *pro, pri*; goth. *fra, fri*; germ. vet. *fra, far*; hib. *fur, for, foir*, v. Pictet p. 90.; huc etiam traxerim hib. *fri* «with, by, through, on».)

प्रकर *m.* (r. कृ praef. प्र s. अ) acervus, multitudo. A. 8.3.

प्रकर्ष *m.* (r. कृष् praef. प्र s. अ) excellentia, praestantia. Hit. 121.2.

प्रकामतस् *Adv.* (a प्रकाम voluptas s. तस्) voluptarie, cum voluptate. H. 2.14.

प्रकार *n.* (r. कृ praef. प्र s. अ) modus. N. 13.23.

प्रकाश (r. काश् praef. प्र s. अ) 1) clarus, lucidus, collustratus. Bh. 14.11. 2) manifestus. Bh. 7.25. — प्रकाशम् *Adv.* clare, clarâ voce. Hit. 10.15. — प्रकाश *m.* lumen, lux. Ur. 70.5.

प्रकाशक (r. काश् praef. प्र s. अक) clarus, lucidus. Bh. 14.6.

प्रकाशता *f.* (a प्रकाश s. ता) claritas, celebritas. N. 26.37.

प्रकीर्ति *f.* (r. कृ praef. प्र s. ति; v. कृत्, कीर्ति) gloria. Bh. 11.36.

प्रकृति *f.* (r. कृ facere praef. प्र s. ति) 1) natura. Bh. 3.5. 33.7.4.9.7.8.10. 2) *plur.* प्रकृतयस् subditi. N. 7.13.

प्रकृष्टत्व (a प्रकृष्ट excellens, praestans - v. कृष् praef. प्र - suff. त्व) excellentia, praestantia. Hit. 131.5.

प्रकोप *m.* (r. कुप् praef. प्र s. अ) irritatio, actio iratum reddendi. Hit. 80.10.

प्रक्षय *m.* (r. क्षि perire praef. प्र s. अ) interitus, exitium, ruina. Dr. 4.19. A. 7.16.

प्रक्षालन *n.* (r. क्षल् cl. 10. praef. प्र s. अन) lavatio, ablutio. N. 23.11.

प्रख्य (r. ख्या dicere praef. प्र s. अ, v. gr. 645.) similis. N. 13.63.21.11.

प्रगल्भ (r. गल्भ् praef. प्र s. अ) fortis, audax, strenuus. Hit. 48.20.84.12.100.14.

प्रचण्ड (r. चण्ड् praef. प्र s. अ) *Adj.* calidus, fervidus, aestuosus, ardens; *transl.* iracundus, irâ incensus. Ritu-S. 1.1. Lass. 85.1. Dr. 7.7. — *Subst. m.* nomen plantae, Wils. «*a sort of Nerium with white flowers*».

प्रचुर *Adj.* (r. चुर् praef. प्र s. अ) multus. Hit. 50.21.77.20. Lass. 44.3.

प्रच्छन्न v. छद्·

प्रच्छादन *Adj.* (r. छद् cl. 10. praef. प्र s. अन) tegens. N. 17.10.

प्रच्छ् 6. *P. A.* (पृच्छामि, पृच्छे, v. gr. 336.) interrogare. Bh. 2.7.: पृच्छामि त्वां यच् छ्रेयः; In. 1.37.: पप्रच्छ मातलिम्· *Cum acc. rei.* N. 2.15.: तौ ... कुशलम् अव्ययम् पप्रच्छ; A. 1.8.: सर्वान् ... दिवौकसश् च पपृच्छुर् एनम्· (Goth. *FRAIH*, praes. *fraiha* e *friha* pro *fraha*, gr. comp. 82.; nostrum *frage*; lat. *proco*, *precor*; *posco* ejecto *r*; ut videtur, *rogo* e *progo*; lith. *perszu* procus sum, uxorem mihi deposco; *praszau* rogo, precor; russ. *prošu* id.; hib. *fiafrach* «inquisitive», *fiafraighe* «a question», *fiafruighim* «I inquire, ask», ut videtur per redupl.; fortasse etiam *friscim* «I hope», *friscart* «an answer». — Pottius apte explicat प्रच्छ् e praep. प्र et rad. इच्छ् desiderare, et confert gr. *προΐσσομαι*, ad quod etiam Passow refert lat. *precor, proco*.)

c. अनु *i. q. simpl.*; *c. 2. acc.* R. Schl. II. 57.29.: रामम् अनुपृच्छसि सारथिम्·

c. अनु praef. *id.* Mah. 2.2142.

c. अभि *id.* Mah. 3.13339.

c. आ valedicere. In. 1.21.: शैलराजान् तम् आप्रष्टुम् उपचक्रमे; M. 33.: आपृष्टो ऽसि गच्छाम्य् अहम्; Mah. 1.3270.: आपृच्छे त्वाम्; 2.1602.: आपृच्छामो नरव्याघ्रम्·

29

c. परि *i. q. simpl.* N. 3. 1.: इतान् परिपप्रच्छ. *C. acc. p. et r.* N. 16. 31. DR. 4. 13.

c. प्रति *id.* R. Schl. I. 8. 18.: अमात्यान् समाहूय प्रतिप्रच्यति निश्चयम्.

c. सम् *id.* MAH. 3. 11364.

प्रजा *f.* (r. जन् praef. प्र, abjecto अन्, suff. अ in *fem.*, v. gr. 645. suff. अ) 1) progenies. N. 1. 5. 2) creatura. 3) *Plur.* प्रजास् subditi. N. 5. 45. SA. 1. 17.

प्रजागर *m.* (r. जागृ praef. प्र s. अ) vigiliae, pervigilatio. HIT. 102. 9.

प्रजागरा *f.* (r. जागृ praef. प्र s. अ in *fem.*) nom. pr. *Apsarasae.* IN. 2. 30.

प्रजापति *m.* (*TATP.* e प्रजा et पति) cognomen dei *Brahmae.* M. 1.

प्रजायिनी *f.* (r. जन् praef. प्र abjecto न् et producto अ, suff. इन् in *fem.*, inserto य् euphonico, v. gr. min. 49[a].) genitrix.

प्रजावत् (a प्रजा s. वत्) progeniem, liberum *vel* liberos habens. HIT. 40. 5.

प्रज्ञा *f.* (a r. ज्ञा praef. प्र) intellectus, intelligentia, sapientia. BH. 2. 11. N. 15. 12. *in fine comp.* BAH.

प्रज्ञाचक्षुस् *Adj.* (intellectus oculos habens, *BAH.* ex praec. et चक्षुस् oculus) coecus. SA. 5. 92.

प्रज्ञावत् (a प्रज्ञा s. वत्) intellectu praeditus, intelligens, sapiens. HIT. 52. 12.

प्रणय *m.* (a r. नी praef. प्र s. अ, v. gr. 94[a].) affectio, benevolentia, amor. SA. 5. 41. DR. 9. 17. *in fine comp.* BAH.

प्रणयिन् (a praec. s. इन्) 1) *Adj.* appetens, desiderans. MEGH. 3. 10. UR. 46. 4. *infr.* 2) *Subst. m.* amator, amasius, amatus. MEGH. 40. 64. 95.

प्रणव *m.* (a r. नु laudare praef. प्र s. अ, v. gr. 94[b].) syllaba mystica ओम् q. v. BH. 7. 8.

प्रणष्ट v. नश्.

प्रणाश *m.* (r. नश् praef. प्र s. अ, v. gr, 94[b].) occasus, interitus, ruina. BR. 1. 23.

प्रणिधान *n.* (r. धा praef. प्र + नि s. अन) meditatio. UR. 54. 9. *infr.*

प्रणिधि *m.* (r. धा praef. प्र + नि s. इ) explorator, emissarius. HIT. 88. 8.

प्रणिपात *m.* (r. पत् c. नि praef. प्र, v. gr. 94[b].) actio procumbendi. BH. 4. 34.

प्रणुन्न v. नुद् praef. प्र.

प्रतान *m.* (r. तन् praef. प्र s. अ) planta repens. RAGH. 2. 8.

प्रताप *m.* (r. तप् praef. प्र s. अ) 1) calor, aestus, ardor. MED. 2) majestas. 3) *nom. pr.* DR. 2. 11.

प्रतापवत् *Adj.* (a praec. s. वत्) majestate praeditus, augustus, excelsus. M. 1. SA. 5. 40. BH. 1. 12.

प्रति (ut videtur, a प्र s. ति) *Praep. insep. et separ.* (v. gr. 111.) contra, e regione, erga, versus, retro, ad. *C. Acc.* IN. 5. 5. H. 3. 6. DR. 8. 30. Circa, quod attinet ad. N. 19. 32. (Gr. προτί, ποτί, πρός e προτ; hib. *frith, frioth,* e. c. in *frithbeart* «I object, oppose», *frithbhuille* «a back stroke», *frithshearc* «a return of love, mutual regard», *friothchuirim* «I oppose, obstruct», *friothbharamhuil* «a paradoxe»; bohem. *proti*; russ. *protiv*, v. प्रतीप; lett. *pretti*; lith. *prieszz*; lat. *prae* = *prai* e प्रति; e *pot* = ποτί per assimil. orta esse videntur *por, pol, pos* in formis ut *por-rigo, pol-liceor, pol-luo, pos-sideo*; cf. Pott. I. 92. Ag. Benary 185.)

प्रतिकूल (*BAH.* e प्रति et कूल *n.* ripa, littus) adversus, iniquus. SAK. 6. 16.

प्रतिकृत v. कृ praef. प्रति.

प्रतिकृति *f.* (r. कृ praef. प्रति s. ति) imago, effigies, *portrait.* UR. 23. 3. *infr.*

प्रतिक्रिया *f.* (r. कृ facere praef. प्रति s. या mutato ऋ in रि, *cf.* gr. 498.) 1) officium mutuum. 2) actio resistendi, repugnandi; defensio. HIT. 130. 13.

प्रतिक्षणम् *Adv.* (*AVY.* e प्रति et क्षण momentum) 1) momento, statim. HIT. 97. 15. 2) quovis momento, perpetuo. HIT. 59. 17. *Cf.* अनुक्षणम्.

प्रतिग्रह *m.* (r. ग्रह् praef. प्रति s. अ) donum. SAK. 23. 5.

प्रतिघात *m.* (a घातय् *Caus.* r. हन् ferire - v. gr. 524. 4. - praef. प्रति s. अ) actio arcendi, avertendi, defendendi.

A. 5. 7. (*Schol.* TSCHATURBH प्रतिघातः परप्रयुक्तास्त्रनिवारणम्). A. 3. 53.

प्रतिघातन (a प्रतिघातय् - *Caus.* r. हन् praef. °ति - s. अन) *ut videtur, i. q. praec.* A. 4. 26.

प्रतिनिशम् *Adv.* (AVY. e °ति et निशा) quâvis nocte. P. 24.

प्रतिदिनम् *Adv.* (AVY. e °ति et दिन) quotidie. Lass. 28. 12. *V.* प्रत्यहम्, प्रतिनिशम्.

प्रतिध्वान *m.* (KARM. e °ति et ध्वान) echo, vox repercussa. AM.

प्रतिपक्ष *m.* (BAH. e °ति et पक्ष latus) hostis. UR. 21. 6. *infr.*

प्रतिपत्ति *f.* (r. पद् praef. °ति s. ति) 1) impetratio, adeptio. RAGH. 1. 1. 2) reverentia. RAGH. 14. 22. 3) actio accipiendi hospitem, cibus potusque, quo aliquis excipitur, *Bewirthung*. RAGH. 15. 12. 4) intellectus, intelligentia, comprehensio. RAGH. 8. 64.

प्रतिपद् *f.* (a r. पद् ire praef. °ति) mensis lunaris dimidiati primus dies; lunae crescentis vel decrescentis primus dies. N. 17. 7.

प्रतिपदम् *Adv.* (AVY. e °ति et पद) quovis gradu.

प्रतिपाण *m.* (e प्रति et पाण quod ponitur in ludo) 1) ludus contrarius, mutuus. N. 26. 7. 2) quod contra ponitur in ludo. N. 9. 2.

प्रतिपादन *n.* (a प्रतिपादय् - *Caus.* r. पद् praef. °ति - s. अन) *i. q.* प्रतिघात. A. 10. 74.

प्रतिबन्ध *n.* (r. बन्ध् ligare praef. °ति s. अन) impedimentum. N. 23. 4.

प्रतिबल (BAH. ex प्रति et बल vis) capax, potens, par. H. 3. 8.

प्रतिबिम्ब *vel* °विम्ब *n.* (e °ति et बिम्ब vel विम्ब imago) imago quae ex aquâ repercutitur. HIT. 68. 9. 83. 10.

प्रतिभय (BAH. ex °ति et भय timor) timendus, terribilis. SU. 2. 25.

प्रतिभयाकार (BAH. ex praec. et आकार forma) terribilem formam habens. SU. 2. 25.

प्रतिभा *f.* (a r. भा praef. °ति) 1) splendor. 2) intellectus. 3) animus, fortitudo, audacia.

प्रतिभान *n.* (r. भा praef. प्रति s. अन) *ut videtur, i. q. praec.; v. sq.*

प्रतिभानवत् (a praec. suff. वत्) *Videtur significare:* 1) splendidus. 2) intellectu praeditus, intelligens, prudens, sapiens. 3) animosus, fortis, audax. IN. 4. 8. (*v. annot.*).

प्रतिभावत् (a प्रतिभा s. वत्) intellectu praeditus, intelligens, sapiens, prudens. UP. 30.

प्रतिमा *f.* (r. मा metiri praef. °ति) similitudo.

प्रतियोद्धृ *m.* (r. युध् pugnare praef. °ति s. तृ) qui repugnat, defensor. SU. 4. 3.

प्रतिरात्रम् *Adv.* (AVY. e °ति et रात्र pro रात्रि) quâvis nocte; *v.* प्रतिनिशम्.

प्रतिवचस् *n.* (KARM. ex °ति et वचस् sermo) responsio, responsum.

प्रतिवाक्य *n.* (KARM. ex °ति et वाक्य sermo) *id.* N. 22. 4.

प्रतिशब्द *m.* (KARM. ex °ति et शब्द sonitus) sonitus, clamor repercussus. A. 6. 13.

प्रतिश्रय *m.* (r. श्रि ire praef. °ति s. अ) domus, habitatio, sedes. N. 24. 6. *In fine comp.* N. 13. 56.

प्रतिषेधन (r. सिध् praef. °ति s. अन) arcens. A. 3. 54.

प्रतिष्ठा *f.* (a r. स्था stare, esse praef. प्रति, v. gr. 80.) 1) habitatio, sedes, domus. BH. 14. 27. 2. 70. *In fine comp.* BAH. BH. 6. 38. (Schol. अप्रतिष्ठ explicat per निराश्रय). 2) gloria. N. 12. 66. *in fine comp.* BAH.

प्रतिहस्त *m.* (e °ति et हस्त manus) vicarius, *v. sq.*

प्रतिहस्तक *m.* (a praec. s. क) *id.* HIT. 50. 12.

प्रतीकार *m.* (r. कृ facere praef. °ति - producto इ, v. ann. ad gr. 111. - s. अ) actio resistendi, repugnandi, defendendi. HIT. 13. 19. 39. 10. — BH. 1. 46. *in fine* BAH.

प्रतीकाश (r. काश् lucere, apparere praef. °ति producto इ - v. annot. ad gr. 111. - s. अ) similis. H. 4. 11.

प्रतीक्षिन् (r. ईक्ष् videre praef. °ति s. इन्) exspectans. N. 17. 28.

प्रतीची *f.* (a प्रत्यच् q. v. signo *fem.* ई, v. gr. 198.) occidentalis regio, *orienti opposita*. DR. 3. 7.

प्रतीत v. इ praef. प्रति.

प्रतीप (ut videtur, e °ति et आप aqua, abjecto आ, v. द्वीप, समीप) adversus, contrarius; repugnans. Ur. 18. 12. Hit. 77. 18. (Cf. russ. *protiv* contra, *protivnyĭ* contrarius.)

प्रतीहार *m.* (r. हृ praef. °ति producto इ, s. अ) janitor. Hit. 89. 2. Lass. 28. 10.

प्रतोद *m.* (r. तुद् praef. प्र s. अ) baculus aculeatus (Wils. *a goad*). A. 8. 15. *v.* तुद्.

प्रत्त v. दा praef. प्र.

प्रत्यक्ष (*bah.* ex प्रति et अक्ष oculus) visibilis. N. 5. 36. 20. 13.

प्रत्यक्षम् *Praep.* (*avy.* - v. gr. 675. - ex °ति et अक्ष) coram, in conspectu, ante oculos. *C. gen.* N. 20. 14.

प्रत्यग्र (e °ति et अग्र) recens, *de floribus*. Megh. ed. Wils. 4.

प्रत्यच् (in casib. fortibus प्रत्यञ्च्, *Nom. m.* प्रत्यङ्, *f.* प्रतीची, *n.* प्रत्यक्; a r. अञ्च् praef. प्रति; v. gr. 196. 198.) occidentalis.

प्रत्यनीक *m.* (*karm.* ex °ति et अनीक exercitus) adversus exercitus. Bh. 11. 32.

प्रत्यय *m.* (r. इ praef. °ति s. अ) fiducia. Hit. 122. 21.

प्रत्यवयव (*bah.* e °ति et अवयव membrum) quodvis membrum spectans; integer, plenus. Ur. 17.

प्रत्यवाय *m.* (r. इ praef. °ति + अव) detrimentum? Bh. 2. 40.

प्रत्यहम् *Adv.* (*avy.* e प्रति et अह) quotidie. Hit. 20. 12.

प्रत्यागत v. गम् c. आ praef. °ति.

प्रत्यादेश *m.* (r. दिश् praef. प्रति s. अ) actio rejiciendi, repellendi. Ur. 3. 3. infr.

प्रत्याशा *f.* (e °ति et आशा) fiducia. Ur. 40. 7.

प्रत्युत्तर *n.* (e °ति et उत्तर) responsum. Hit. 92. 21.

प्रत्युपकार *m.* (r. कृ c. उप praef. प्रति, s. अ) officium mutuum. Bh. 17. 21.

प्रत्युष *m.* (e °ति et उष) tempus matutinum.

प्रत्युषस् *n.* (e °ति et उषस्) *id.*

प्रत्यूष *m.* (e °ति et ऊष i. q. उष) *id.* Megh. 31.

प्रत्यूषस् *n.* (e °ति et ऊषस् i. q. उष, ऊष, उषस्) *id.* Lass. 57. 9.

प्रत्यूह *m.* (ut mihi videtur, a. r. वह् correpto व in उ, praef. °ति s. अ) obstaculum. Hit. 89. 20.

प्रत्येकम् *Adv.* (*avy.* ex °ति et एक) singulatim. Ragh. 7. 31. 12. 3.

प्रथ् 1. *A.* 1) extendi, expandi. Rigv. V. (v. Westerg.): अर्णांसि पप्रथाना aquae extensae. *trop.* divulgari. R. Schl. II. 61. 2.: त्रिषु लोकेषु प्रथितन् ते यशः; Man. 11. 45.: यशो ऽस्य प्रथते. 2) laudari, celebrari. Bh. 15. 18.: अतो ऽस्मि लोके वेदेच प्रथितः पुरुषोत्तमः; R. Schl. I. 8. 9.: लोकेषु प्रथितन् तपस् तस्य भविष्यति; Ragh. 15. 101.: तदाख्यया तीर्थम् पावनम् भुवि पप्रथे. - प्रथित celeber. Dr. 3. 4. - *Caus.* प्रथयामि, praet. mltf. अपप्रथम्. 1) extendere. Rigv. 103. 2.: धारयत् पृथिवीम् पप्रथच्च; Mah. 1. 4794.: एष यशस् ते प्रथयिष्यति. 2) divulgare, celebrare. R. Schl. I. 4. 1.: को न्व् एतल् लोके ऽस्मिन् प्रथयेत् (काव्यम्). (V. पृथु.)

c. वि extendi, expandi; *in dial. Vêd. c. ablat.* Majorem, ampliorem, latiorem esse. Rigv. 55. 1.: दिवश्चिद् अस्य वरिमा विपप्रथे «coelo quoque illius amplitudo major est». Divulgari. Mah. 2. 2667.: दृष्टद्युम्नो द्रोणमृत्युर् इति विप्रथितम् वचः. — *Caus.* 1) expandere. Rigv. 62. 5. 2) celebrare. Mah. 3. 10277.

प्रथम (ut mihi videtur, a प्र suff. थम = superl. suff. तम; mutatâ tenui in asp.) primus, prior. Megh. 2. 17. — प्रथमम् *Adv.* primum, prius. N. 13. 23. 22. 17. Ur. 18. 16.

प्रथिमन् *m.* (a पृथु, quod e प्रथु, suff. इमन्) latitudo, amplitudo, magnitudo. Ragh. 18. 48.

प्रद (r. दा praef. प्र s. अ) dans. Bh. 2. 43.

प्रदक्षिण (e प्र et दक्षिण dexter) 1) *Adj.* dextrorsus, *praesertim de salutatione.* Su. 3. 22. 24. 2) *Subst. n.* honorifica salutatio, quae praestatur circumgrediendo aliquem, ita ut dexterum latus ei advertatur). A. 1. 7.

प्रदातृ *m.* (r. दा praef. प्र s. तृ) dator, *praecipue filiae in matrimonium.* Sa. 1. 32., *in comp. c.* अ *privativo.*

प्रदान *n.* (r. दा praef. प्र s. अन) actio dandi, Su. 4. 13.;

praesertim filiam in matrimonium, connubium. SA. 1. 29. 2. 30. 32. 3. 1.

प्रदिश् *f.* (e प्र et दिश् plaga coeli) plaga intermedia. M. 43.

प्रदीप *m.* (r. दीप् praef. प्र s. अ) lampas. HIT. 36. 4.

प्रदेश *m.* (e प्र et देश) locus, regio. UR. 22. 9. *infr.*

प्रदेशिनी *f.* (r. दिश् praef. प्र s. इन् in *fem.*) digitus index. MAH. 3. 10452.

प्रदोष *m.* (e प्र et दोष) vespera. UR. 51. 3. *infr.*

प्रधान *n.* (r. धा s. अन) praecipuum, praestans, primarium, summum, supremum. SA. 5. 24. *In initio comp.* primus, summus. HIT. 49. 18. 112. 19.: प्रधानमन्त्रिन्. — अप्रधान *Adj.* inferior. HIT. 51. 22.

प्रपञ्च *m.* (r. पञ्च् praef. प्र s. अ) 1) latitudo, anfractus, ambages, prolixitas. HIT. 130. 5. 2) actio decipiendi, fallendi. HIT. 125. 17.

प्रपद् *m.* (*KARM.* ex प्र et पद् pes) pedis cacumen. DR. 5. 7.

प्रपन्न v. पद् c. प्र.

प्रपात *m.* (r. पत् praef. प्र s. अ) ripa. RAGH. 2. 26.

प्रपितामह *m.* (*KARM.* ex प्र et पितामह avus paternus) proavus. BH. 11. 39.

प्रबल (*BAH.* ex प्र et बल vis, robur) praecipuam vim habens, praevalidus. H. 4. 46.

प्रबाल *m. n.* germen, surculus. BH. 15. 2. *in fine comp. BAH.*

प्रबुद्ध v. बुध् praef. प्र.

प्रबन्ध *m.* (r. बन्ध् praef. प्र s. अ) perseveratio, continuatio. HIT. 21. 13. RAGH. 6. 23.

प्रभव *m.* (r. भू esse, fieri, praef. प्र s. अ) 1) origo. BH. 7. 6. 18. 41. 2) stirps, familia. DR. 2. 5.

प्रभवत् v. भू praef. प्र.

प्रभविष्णु (r. भू praef. प्र s. इष्णु) eximius, praeclarus, excelsus, augustus. BH. 13. 16.

प्रभा *f.* (r. भा praef. प्र) splendor. IN. 1. 33.

प्रभात v. भा praef. प्र.

प्रभाव *m.* (r. भू praef. प्र s. अ, nisi *KARM.* ex प्र et भाव existentia) potestas, praepotentia. N. 3. 24. 13. 42. A. 4. 44. 8. 24. *In fine comp. BAH.* IN. 1. 4. BH. 11. 43. *Adj.* praepollens, praevalidus, excelsus. A. 1. 3.

प्रभावत् (a प्रभा s. वत्) lucidus, splendidus. IN. 1. 34.

प्रभाषित v. भाष् praef. प्र.

प्रभिन्न v. भिद् praef. प्र.

प्रभिन्नकरट *Adj.* (*BAH.* ex praec. et करट elephanti gena) fissas genas habens, *dicitur de elephantis, quibus ardoris coëundi tempore succus* मद *dictus ex temporibus effluit.* SU. 2. 20.

प्रभु *m.* (a r. भू praef. प्र et correpto उ, v. not. ad gr. 49.) dominus, excelsus, augustus. H. 1. 25. SU. 1. 19. 2. 6. BH. 5. 14. — *Cum infin.* qui par, idoneus est *alicui rei efficiendae.* RAGH. 2. 62. (Fortasse goth. *frauja* dominus e *frabuja*; germ. vet. *frô* dominus, *frowa* domina; nostrum *Frau.*)

प्रभुत्व *n.* (a praec. s. त्व) imperium. RAGH. 18. 6.

प्रभृति *Adv.* (Acc. neut. τοῦ प्रभृति *f.* a r. भृ praef. प्र s. ति) in posterum, *c. antecedente ablat. vel formâ in* तस् *vel compositi membro ablativi vice fungente;* e. c. बाल्यात् प्रभृति ab infantiâ in posterum, inde ab infantiâ, ततःप्रभृति abhinc in posterum, inde ab hoc *tempore.* N. 2. 1. यतःप्रभृति ex quo *tempore.* SA. 4. 27. जन्मप्रभृति inde a natalibus. RAM. अद्यप्रभृति inde ab hodierno die. SA. 2. 23. *In fine compositorum DVANDV. declinationem plur. assumit;* e. c. विश्वावसुप्रभृतयो गन्धर्वाः *Visvâvasus* et posteri (ceteri) *Gandharvi.* IN. 2. 18.

प्रमदा *f.* (r. मद् praef. प्र s. अ in *fem.*) femina. SU. 3. 11.

प्रमदावन *n.* (ex praec. et वन sylva) nemus voluptarium regium. N. 1. 25.

प्रमाण *n.* (r. मा metiri praef. प्र s. अन, v. gr. min. 94[b]. annot.) 1) mensura, modus. RAGH. 18. 37. 41. 2) dijudicatio, arbitrium, auctoritas. BH. 3. 21. 16. 24. SA. 2. 28. N. 4. 31. 18. 13. 19. 32. 33. — *Plur. masc. id.* DR. 9. 17.

प्रमाथ *m.* (r. मथ् praef. प्र s. अ) actio commovendi, agitandi, perturbandi, vexandi, *praecipue* feminae rap-

tus; *ita Mahâbhârati quoddam episodium inscribitur* द्रौपदीप्रमाथ Draupadiae raptus. Dr. 5. 13.

प्रमाथिन् (a r. मथ् praef. प्र s. इन्) qui agitat, commovet, tremefacit. Bh. 2. 60. (*Schol.* प्रमाथीनि प्रमथनशीलानि क्षोभकानि), 6. 34. Dr. 7. 13.

प्रमाद् *m.* (r. मद् mente captum esse, praef. प्र s. अ) negligentia, incuria, error. Sa. 4. 28. (comp. c. अ neg.); Bh. 11. 41. 14. 17.

प्रमादिन् (r. मद् praef. प्र s. इन्) negligens, incuriosus. Hit. 77. 18.

प्रमुख (ex प्र et मुख os, vultus) praecipuus, eximius, optimus. N. 26. 33. *In fine comp. bah.* In. 2. 14. *Loc.* प्रमुखे in conspectu, coram. Bh. 2. 6.

प्रमुखतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) in conspectu, coram.

प्रमृष्ट v. मृज् praef. प्र.

प्रमोक्ष *m.* (r. मोक्ष् praef. प्र s. अ) liberatio. Br. 2. 26.

प्रमोद् *m.* (r. मुद् praef. प्र s. अ) laetitia, gaudium. Hit. 133. 13.

प्रमोह *m.* (r. मुह् stupescere praef. प्र s. अ) stupor. Dr. 6. 20.

प्रयत्न *m.* (r. यत् niti praef. प्र s. न) contentio, nisus, studium. Su. 3. 15. Sa. 2. 22. Bh. 6. 45.

प्रयाण *n.* (r. या praef. प्र s. अन mutato न् in ण्, v. gr. min. 94[b]. annot.) 1) itio, iter, gressus. Hit. 125. 16. 2) obitus, mors. Bh. 7. 30. 3) pars corporis (tergum?). N. 19. 17.

प्रयोक्तृ *m.* (r. युज् praef. प्र s. तृ) actor, histrio. Ragh. 19. 36.

प्रयोग *m.* (r. युज् praef. प्र s. अ) 1) actio; actio scenica. Ragh. 19. 36.; *v.* प्रयोक्तृ. 2) usus, usurpatio. Hit. 93. 1. *Adv.* प्रयोगतस्. 3) actio tela mittendi. A. 5. 6.

प्रयोजन *n.* (r. युज् praef. प्र s. अन) 1) negotium. N. 24. 21. 2) usus, utilitas, commodum; *c. instr. rei.* Hit. 93. 5. Lass. 23. 3. 33. 16. 3) causa. Ur. 92. 10.

प्ररोह *m.* (r. रुह् praef. प्र s. अ) germen, surculus. Ur. 91. 3. 23.

प्रलय *m.* (r. ली solvere praef. प्र s. अ) dissolutio, exstinctio, mors. Bh. 14. 15. M. 27.

प्रलाप *m.* (r. लप् loqui praef. प्र s. अ) querela, querimonia, lamentum. N. 13. 43.

प्रलोभन *n.* (a *Caus.* r. लुभ् cupere praef. प्र s. अन) actio pelliciendi. Su. 3. 20.

प्रवण (e प्र et वण incertae originis, nisi प्रवण e प्रपन्न *inclinatus,* mutato प् in व् sicut in पिवामि pro पिपामि) 1) declivis. 2) propensus, deditus, addictus. P. 9. (Fortasse lat. *prônus* e *provonus.*)

प्रवर *Adj.* (*karm.* ex प्र et वर eximius) praeclarus, praecipuus, eximius, optimus, excellentissimus. In. 5. 20. Dr. 2. 13. 3. 1. A. 5. 23.

प्रवयस् *m.* (*bah.* e प्र et वयस् aetas) senex. Ragh. 8. 18.

प्रवाद *m.* (r. वद् praef. प्र s. अ) dictum, proverbium. Hit. 11. 6.

प्रवास *m.* (r. वस् praef. प्र s. अ) habitatio extra patriam, peregrinatio, exilium. Ragh. 16. 4.

प्रवाह *m.* (r. वह् praef. प्र s. अ) fluxio, fluxus, flumen. Ur. 39. 17.

प्रवीर *m.* (*karm.* ex प्र et वीर heros) 1) eximius heros. 2) princeps, dominus. Dr. 5. 22.

प्रवृद्ध v. वृध् praef. प्र.

प्रवृत्त v. वृत् praef. प्र.

प्रवृत्ति *f.* (r. वृत् ire praef. प्र s. ति) 1) actio prodeundi, procedendi, progrediendi, *oppos. voci* निवृत्ति. Bh. 16. 7. 2) origo. Bh. 18. 46. 3) actio. Bh. 14. 12. Sa. 6. 18. 4) nuntius, *Nachricht.* Ur. 61. 4. 65. 14.

प्रवेश *m.* (r. विश् praef. प्र s. अ) introitus. Hit. 90. 17.

प्रवेशक *m.* (a *Caus.* r. विश् s. अक) qui personas intrantes annuntiat histrio. Ur. 15. 15.

प्रशाखिका *f.* (ex प्र et शाखिका a शाखा ramus s. इका) ramulus. N. 20. 11.

प्रशासितृ *m.* (r. शास् praef. प्र s. तृ inserto इ) dominator, moderator. N. 12. 51.

प्रश्न *m.* (r. प्रछ् s. न) interrogatio, quaestio. Hit. 74. 22. 123. 14.

प्रश्रय *m.* (r. श्रि ire praef. प्र s. अ) modestia. In. 2. 21. Sa. 3. 19.

प्रस् 1. *A.* (विस्तारे, प्रसवे *K.* प्रसवे ततौ *P.*) extendere, expandere; procreare. (*Cf.* प्रथ्.)

प्रसङ्ग *m.* (r. सञ्ज् adhaerere praef. प्र s. अ) amor, studium, appetitus, desiderium. Hit. 27.14. Sak. 18.9. Ur. 36.2. *infr.*

प्रसन्न v. सद् praef. प्र.

प्रसभम् *Adv.* vi, violenter. Su. 2.13. A. 3.34. Bh. 2.60. 11.41.

प्रसर *m.* (r. सृ praef. प्र s. अ) aditus. Hit. 37.17.

प्रसव *m.* (r. सु vel सू praef. प्र s. अ) 1) partus, partura, puerperium. Hit. 72.7. *bis.* 2) proles, progenies, soboles. Ragh. 1.22. 10.85. Br. 3.15.

प्रसाद *m.* (r. सद् ire praef. प्र s. अ) 1) favor, gratia, benevolentia *c. Loc.* Sa. 5.21.49. 2) serenitas *animi.* Bh. 2.64.65. Ur. 84.18.

प्रसादन *n.* (a प्रसादय् *Caus.* r. सद् praef. प्र) actio conciliandi *sibi aliquem.* In. 2.31.

प्रसाधन *n.* (r. साध् praef. प्र s. अन) vestis splendida, pretiosa. Ur. 17.11.

प्रसिद्धि *f.* (r. सिध् praef. प्र s. ति) laus, gloria, celebritas, fama. Hit. 83.8.

प्रसूति *f.* (r. सू praef. प्र s. ति) 1) partus, partura. Ur. 83. 21. 2) progenies. Br. 1.31.2.31.

प्रस्ताव *m.* (r. स्तु praef. प्र s. अ) occasio, opportunitas, tempus idoneum. Hit. 52.16.17.54.8.

प्रस्तावना *f.* (r. स्तु praef. प्र s. अन in *fem.*) prologus fabulae scenicae. Ur. 1.1.

प्रस्थ *m.* (*karm.* ex प्र et स्थ stans) planities in vertice montis. Su. 4.6.

प्रस्थान *n.* (r. स्था s. अन) profectio, iter, abitus, discessus. Megh. 42. Ur. 29.9.

प्रस्थानिक (a praec. s. इक omissâ *Vriddhi*) *id.* Su. 2.2.

प्रस्रव *m.* (r. स्रु praef. प्र s. अ) flumen, cursus. Ur. 87.10.

प्रस्रवण *n.* (r. स्रु praef. प्र s. अन, v. gr. 94[a].) 1) profluvium, effluvium. N. 13.7. 2) flumen, *nisi fortasse* rivus. In. 1.25.27.

प्रहर *m.* (r. हृ praef. प्र s. अ) i.q. याम *i.e.* vigilia, tertia noctis pars. Up. 33.

प्रहरण *n.* (r. हृ praef. प्र pugnare s. अन) telum. A. 7.22.

प्रहर्तृ *m.* (r. हृ praef. प्र s. तृ) pugnator. Ur. 83.13.

प्रहर्ष *m.* (r. हृष् praef. प्र s. अ) gaudium. A. 1.6. Su. 1.29.

प्रहसन *n.* (r. हस् praef. प्र s. अन) irrisio, illusio. Hit. 28.19.

प्रहार *m.* (r. हृ praef. प्र pugnare s. अ) 1) pugnator. Dr. 9.5. 2) ictus, percussio, vulneratio. Ur. 23.13.

प्रहारिन् *m.* (a r. हृ praef. प्र s. इन्) *id.* Dr. 8.9. A. 7.5.

प्रहित v. हि praef. प्र.

प्रहृष्ट v. हृष् praef. प्र.

प्रह्लाद *m.* (r. ह्लद् praef. प्र s. अ) 1) laetitia, gaudium. 2) n. pr. *Asuri.* A. 8.20.

प्रह्लादन *m.* (a *Caus.* r. ह्लद् praef. प्र s. अन) nom. propr. *Asuri.* A. 8.20.

प्रह्व (e प्र et ह्व, quod corruptum esse videtur e ह्वर a r. ह्वृ curvum esse; v. Benfey II. 320.) inclinatus. A. 2.5. (Pottius I. 265. confert lat. *pravus.*)

प्रांशु (*bah.* e प्र et अंशु) altus, magnus. Ragh. 15.19. Sak. 38.9.

प्राक् *Adv.* (pro प्राच्, v. *euph. r.* 59.) priusquam, ante, *de tempore.* Bh. 5.23. *c. Ablat.* 2) ad orientem.

प्राकार *m.* (a r. कृ nisi कृ praef. प्र + आ) vallum. Hit. 52.8.

प्राकृत *m.* (a प्रकृति s. अ, v. gr. 648. et 650.) homo vilis. Br. 2.1. Bh. 18.28.

प्राक्तन (*fem.* ई, a प्राक् s. तन) prior. Hit. 15.1.

प्राङ्गण *n.* (r. अङ्ग् s. अन) area domus, aulea. Hit. 50.2.

प्राङ्मुख (orientem versus vultum habens, e प्राक् pro प्राच् et मुख os, v. *euph. r.* 58.) qui orientem versus est. Su. 3.23.

प्राच् (quod coram, ex adverso est, ex प्र et अञ्च् ire, v. gr. 197.) orientalis.

प्राची *f.* (a praec. signo *fem.* ई) orientalis plaga. Dr. 3. 7.

प्राज्ञ (a प्रज्ञा sapientia s. अ) sapiens, doctus. Dr. 4.19. N. 17.42. Bh. 17.14.

प्राञ्जलि (*BAH.* ex प्र et अञ्जलि q. v.) implicatas manus habens. Su. 1. 19.

प्राण *m.* (r. अन् spirare praef. प्र s. अ, mutato न् in ण्, v. ann. ad gr. min. 94[b].) 1) halitus, spiritus. Bh. 4. 28. 2) *plur., et sing. in initio comp.* vita. Br. 2. 4. N. 18. 9. 13. 63. (Cf. gr. φρήν, v. प्राणपति; fortasse ὀσ-φραίνομαι, ος = उत्; v. Benfey I. 120.; cambro-brit. *fion* «the breath or respiration, a puff of breath expelled; a sigh», ejecto *r.*)

प्राणपति *m.* (vitae dominus, ex प्राण et पति) cor. Dr. 6. 4.

प्राणभृत् (e प्राण et भृत् ferens, gerens) vivus. Hit. 28. 10.

प्राणिन् (a प्राण s. इन्) qui vitam habet, animans. Bh. 15. 14.

प्रातर् *Adv.* (ut mihi videtur, a praep. प्र producto अ s. तर्, ut latinum *subter* a *sub*, *inter* ab *in* etc., v. gr. comp. 293.) mane. (Cf. gr. πρωΐ; germ. vet. *frô, fruo*; nostrum *frühe*.)

प्रातराश *m.* (e praec. et आश cibus) jentaculum. Dr. 4. 17.

प्रादुस् *Adv. insep.* palam, manifesto. *Componitur cum radd.* अस् *et* भू esse, *q. v., ad exprimendum* apparere, in conspectum venire, oriri. (Cambro-brit. *fedus* «apparent, manifest, plain».)

प्रान्त *m.* (e प्र et अन्त) finis, margo. Ur. 4. 10. Ritu-S. 1. 25.

प्राप्त v. आप् praef. प्र.

प्राप्ति *f.* (r. आप् adipisci praef. प्र s. ति) impetratio, adeptio. Br. 1. 17. Bh. 2. 13.

प्राय (r. इ praef. प्र s. अ) 1) *m.* multitudo, abundantia. Lass. 79. 15. 2) *in fine compp.* similis. Hit. 96. 12. Lass. 74. 2. *Instr.* प्रायेण. *Adv.* 1) plerumque, vulgo. Megh. 85. 2) verisimiliter. Hit. 10. 3.

प्रायशस् *Adv.* (a प्राय s. शस्) plerumque, vulgo. Megh. 10.

प्रायश्चित्त *n.* (e प्रायस् et चित्त) piaculum. R. Schl. I. 61. 8.

प्रायस् *Adv.* (ut videtur, acc. perditi subst. a r. इ praef. प्र s. अस्) *i. q. praec.* Sa. 5. 35. Megh. 72. et 91.

प्रार्थन *n.* (r. अर्थ् praef. प्र s. अ) actio appetendi, concupiscendi. In. 5. 1.

प्रार्थना *f.* (r. अर्थ् praef. प्र s. अन in *fem.*) 1) precatio, rogatio, petitio. Sak. 58. 7. 2) desiderium, amor. Sak. 41. 10.

प्रार्थनीय (*Part. fut. pass.* a r. अर्थ् praef. प्र s. अनीय) desiderandus, appetendus. Su. 3. 11.

प्रार्थयितृ (r. अर्थ् praef. प्र s. तृ) concupiscens, appetens. Hit. 29. 1.

प्रालेय *n.* (r. ली c. आ praef. प्र s. अ) pruina. Megh. 40.

प्रावृट् *v. sq.*

प्रावृष् *f.* (nom. -ट्, a r. वृष् pluere c. आ praef. प्र) pluviosum anni tempus, duos complectens menses, qui fere Julio et Augusto respondent. H. 2. 1.

प्रावृषा *f.* (r. वृष् c. आ praef. प्र s. आ) *id.* Megh. 113.

प्रावृषेण्य (a प्रावृष् s. एण्य) ad pluviosum anni tempus pertinens. Ur. 10. 11.

प्रास *m.* (r. अस् conjicere praef. प्र s. अ) jaculum uncinatum. In. 1. 4.

प्रासाद *m.* (r. सद् ire c. आ praef. प्र s. अ) palatium. H. 1. 34. N. 13. 49. 21. 6. 22. 5.

प्राह्ण *m.* (*KARM.* ex प्र et अह्न dies *in fine compp.*) dies antemeridianus.

प्रिय (r. प्री diligere s. अ) amatus, dilectus, carus, gratus. In. 5. 32. H. 2. 34. Bh. 5. 20. 7. 17. N. 18. 16. Sa. 5. 95. — *Subst. m.* 1) amasius. Megh. 29. Lass. 25. 13. 2) maritus. Am. (Cambro-brit. *priawd* «a maried person, a spouse».)

प्रियंवद् vel प्रियम्वद् (ex प्रिय in *acc.* et वद् dicens, v. gr. 645. s. अ) gratum dicens, dulciloquus, suaviloquus. In. 4. 11. Su. 1. 5.

प्रियकाम (*BAH.* ex प्रिय et काम desiderium, amor) grati desiderium habens, benevolus. Br. 2. 23.

प्रियकार (ex प्रिय et कार faciens) gratum faciens. Su. 1. 5.

प्रियातिथि (dilectos hospites habens, *BAH.* ex प्रिय et अतिथि) hospitalis. Dr. 3. 8.

प्रियाल *m.* nomen arboris (Wils.: *A tree, commonly Piyal,*

Buchanania latifolia, Roxburgh's catalogue, but the name is applied to different trees).

1. प्री 9. P. A. (तर्पणे K. कान्तौ तर्पणे V.) प्रीणामि, प्रीणे. 1) exhilarare. MAH. 3.4007.: तन् मे प्रीणाति हृदयम्; BHAR. 2.58.: प्रीणाति यः सुचरितैः पितरं स पुत्रः. — प्रीत exhilaratus. IN. 4.15. SU. 1.20. 2) amare. BH. 10.1.: यत् ते ऽहम् प्रीयमाणाय वक्ष्यामि हितकाम्यया (amato?). (Goth. *frijô* amo, *frijônds* amans, amicus, *fria-thva* fem. amor, quasi प्रियत्व, quod e प्रिय formari posset; *faihu-freiks* pecuniam amans, avarus; germ. vet. *friunt* amicus, *fri-du* m. *fri-da* f. pax, *friudil, fri-del, fre-del* amasius, quod cum lith. *priê-telus* amicus, russ. *prijatelj* ad comparat. प्रियतर traxerim, mutato *r* in *l*; *frao, fraw, frô* laetus; *frawî* laetitia; unde denomin. *frawôn, frôôn* laetari, *frawjan* exhilarare; gr. φίλος, φιλέω, ut videtur, litteris transpositis ΦΙΑ e ΦΑΙ, cum λ pro ρ; πραΰς, πρᾶος; fortasse lat. *pla-ceo, pla-co* nituntur formâ gunatâ प्रे = *prai*, abjecto *i*; fortasse *pius* e *prius* = प्रिय; *lae-tus* e *plae-tus* explicari potest, sicut *latus* e *platus*, v. पृथु; fortasse *filius*, nisi est e *fidius*, primitive significat amatus, ita ut sit = प्रिय; de cambro-brit. *prïawd* v. प्रिय; de hib. *frith* v. प्रीति.)

2. प्री 4. A. gaudere, laetari (proprie Pass. praec.) MAH. 1. 1070.: प्रीयामहे भृशम् तात; 2173.: प्रीयताम् श्रयम्; 4.275.: प्रीयेरंस् तेन वासिनः; RAGH. 15.30.: पश्यन् यमुनाम् ... पिप्रिये. — *Cum acc.* R. Schl. I. 52. 11.: प्रीयेतान् तौ परस्परम् alter altero (प्रीयेताम् omisso augmento pro अप्रीयेताम्). *Cum terminatione* PAR. MAH. 3.15025.: प्रीयामो दर्शनेन वः. — *Caus.* प्रीणयामि, प्रीणये (v. gr. 523.) facere ut quis laetetur, exhilarare. MAH. 1.6414.: वनानि प्रीणयन्ति नः; 1.5047.: प्रीणयते चक्षुस् तस्य सः.

c. सम् *i. q. simpl.* R. Schl. II. 48.18.: को न्व् अनेन ... सम्प्रीयेता ऽमनोज्ञेन वासिनः.

3. प्री 1. P. A. प्रयामि, प्रये i. q. प्री cl. 9.

4. प्री 10. P. A. प्राययामि, प्रायये (proprie Caus. reg. pro anom. प्रीणयामि, v. 2. प्री) exhilarare.

प्रीति *f.* (r. प्री s. ति) 1) gaudium, voluptas. IN. 1.37. 3.10. II. 2.31. SU. 4.8. 2) amor, amicitia. HIT. 17.10. et 11. 22.19. (Hib. *frith* f. «service, attendance».)

प्रु 1. A. (गतौ K. सर्पणे V.) ire. *Cf.* प्लु.

1. प्रुष् 1. P. (दाहे K. दहि V.; ut mihi videtur, e praep. प्र abjecto अ et उष्) urere, ardere. RIGV. 58.2.: प्रुषित flagrans. (Cf. प्लुष्, germ. vet. *FRUS* frigere, v. Graff. III. 828., nostrum *frieren, Frost.*)

2. प्रुष् 9. P. प्रुष्णामि (स्नेहनमोचनपूरणेषु K. सेकपूर्त्योः स्नेहे V.) amare, dimittere, implere, conspergere, effundere. *Cf.* पृष्, पूर्.

प्रेक्षणीय *Adj.* (*Part. fut. pass.* a r. ईक्ष् praef. प्र s. अनीय, v. *euph.* r. 94[a].) spectandus, spectatu dignus. IN. 5.13. *in Comparativo.*

प्रेत v. इ praef. प्र.

प्रेत्य *Adv.* v. इ praef. प्र.

प्रेप्सु (a DESID. ईप्स् q. v. praef. प्र s. उ) adipiscendi cupidus, captans. BH. 18.23. N. 5.2. DR. 8.33.

प्रेमन् *n.* (r. प्री s. मन्) gaudium, voluptas, amor. IN. 2.23. MEGH. 45.

प्रेरणा *f.* (r. ईर् praef. प्र s. अन in *fem.*) missio.

प्रेष् v. इष् praef. प्र.

प्रेष्य *m.* (mittendus ex प्रेषय् - *Caus.* rad. इष् praef. प्र - s. य) servus, famulus, minister. IN. 5.20. N. 17.33. 21. 30.

प्रेष्यता *f.* (a praec. s. ता) servitudo. N. 16.1.

प्रेष्यवधू *f.* (KARM. ex प्रेष्य et वधू femina) famula, serva. DR. 6.9.

प्रोत v. वे praef. प्र.

प्रोथ *m. n.* nasus *animalis, ut equi, apri.* N. 19.13. A. 3.19.

प्रौढ v. वह् praef. प्र.

प्लक्ष् 1. P. A. (भक्षणे) edere. *Cf.* भक्ष्.

प्लक्ष *m.* nomen arboris (Wils.: 1) *The waved leaf fig tree,* ficus infectoria. 2) *Another tree,* Hibiscus po-

pulneoides. 3) *The holy fig,* Ficus religiosa). N. 12. 4.

प्लव् 1. A. (गतौ) ire. *Cf.* प्लु, *unde* प्लव् *adjecto Gunae incremento.*

प्लव m. (r. प्लु natare s. अ) 1) saltus. 2) natatio, natatus. 3) navis. Br. 3. 4. H. 1. 14. Bh. 4. 36. (Gr. πλόος, πλοῖον; hib. *falc* «a flood» e *flac*, quod e *flav*? v. प्लु.)

प्लवग m. (e प्लव saltus et ग iens) 1) simia. Ragh. 12. 70. 2) rana. Med.

प्लवङ्ग m. (e प्लव in acc. et ग iens) simia. Am.

प्लवङ्गम (e प्लव in acc. et गम iens) *id.* Am.

प्लविन् m. (r. प्लु s. इन्) avis.

प्लिह् 1. A. (गतौ K. गत्याम् V.) ire, se movere.

प्लिहन् m. (ut videtur, a r. प्लिह् s. अन्) lien. (Gr. σπλήν, σπλάγχνον praefixo σ, nisi प्लिहन् e स्प्लिहन्; lat. *lien* abjecto *p*.)

प्ली 9. P. प्लीणामि ire. *Cf.* प्लु, ली.

प्लु 1. A. *interdum* P. 1) natare. Mah. 2. 2196.: शिलाः प्लवन्ते ... अम्भसि; A. 6. 5.: तत्र रत्नसङ्घाः प्लवन्ति; R. Schl. II. 69. 9.: प्लवमानश्च ह्रदे. *Intens.* R. Schl. II. 95. 10.: पोप्लूयमानान् अपरान् पश्य त्वञ् जलमध्यगान् (पुष्पसञ्चयान्). 2) navigare, navi proficisci. M. 36.: सागरम् पुप्लुवे तदा नौकया; Mah. 1. 4207.: प्लवमानः यदृच्छया जगाम सुबहून् देशान् अन्धस् तेनो 'डुपेन ह. 3) volare (in aëre navigare). Mah. 3. 11767.: प्लवमाना विहायसा गन्धमादनम् आजग्मुः (यक्षाः); 2. 386.: सभा ... गुह्यकैर् उह्यमाना सा खे ... प्लवमाने 'व दृश्यते; v. प्लाविन् avis. 3) transsilire. R. Schl. I. 1. 70.: शतयोजनविस्तीर्णम् पुप्लुवे लवणार्णवम्; Mah. 3. 11227.: प्लवतः (transilientis); 16255.: पुप्लुवे ऽहम् महार्णवं शतयोजनविस्तीर्णम्. 4) flare. Mah. 3. 11070.: प्लवमानो वायुः. — *Caus.* alluere, perfundere. R. Schl. I. 42. 19.: भस्मराशीकृतान् एतान् प्लावयेल् लोकपावनी (गङ्गा); 44. 43.: अथ गङ्गाम्भसा तत्र प्लाविताः सागरात्मजाः; Mah. 3. 12885.: जलदा घोराः ... सर्वतः प्लावयन्ति ... वसुन्धराम्. — Atm. se lavare. R. Schl. I. 44. 56.: प्लावयस्व त्वम् आत्मानम् ... सदा 'चिते सलिले. (Cf. प्रु; lat. *PLU, pluit*; *fluo*; mutatâ tenui in asp.; fortasse *fundo* e *flundo* adjecto *d* sicut in lith. *plûs-tu* e *plûd-tu*, et sicut *t* adjectum est in island. vet. *FLUT*; insertâ nasali sicut c. c. in *tundo* = तुदामि; *luo* e *pluo*? fortasse *plu-ma* a volando dictum sicut *penna* et nostrum *Feder* a पत्, q. v.; gr. πλέω e πλέϝω = प्लवामि, πλεύ-σομαι = प्लोष्ये; πλύ-νω; mutatâ tenui in aspir. vel mediam: φλύω, βλύω; abjecto π: λούω? russ. *plyvu* et *plovu* nato, navigo, fluo; lith. *PLUD, plus-tu,* nato supra aquam, praet. *plûdau*; scot. *plucas* «a flux, ventris fluxio»; hib. *plod* «a fleet», *plodaim* «I float»; fortasse *lua*, scot. *lu* aqua, e *plua, plu*; scot. *luaineas* «motion, as of a stream»; cf. प्लवन; hib. *luathaim* «I hasten, I move», *luan* «a woman's breast», cf. पयोधर; island. vet. *FLUT* fluere, adjecto *t*, v. gr. comp. 109[b].; germ. vet. *FLUZ* id.; fortasse *FLUG* volare e *FLUW*, v. gr. comp. 19. et Graff. III. 760. — Ad Caus. प्लावयामि pertinent: lith. *pláuju* eluo, abluo, praet. *plówjau* = अप्लावयम्; *plauk-iu* nato, cujus *k* e *w* ortum esse videtur sicut lat. *fluc-si, fluc-tus* e *fluv-si, fluv-tus*; cf. प्लव् τοῦ पुप्लुवे; russ. *plávaju* nato; lat. *plôro* e *plôvo* sicut germ. vet. *birumês* sumus = भवामस्, v. gr. comp. 20.; *fleo* = प्लावयामि ejecto *âv*, -*eo* = अयामि, -*ês* = अयसि, v. gr. comp. 109[a]. 6.; *lavo*, λούω e *plavo*, πλούω, nisi, quod minus mihi arridet, pertinent ad धाव्; germ. vet. *flewiu* lavo, *flewitin* lavarent, *ar-flawêm* eluo; v. Graff. III. 740.; hib. *falcaim* «I bathe» e *flacaim* pro *flavaim*? mutato *v* in *c*, v. gr. comp. 19.)

c. अभि perfundere, obruere. Man. 4. 41.: रजसा 'भिप्लुताम् नारीम् menstruis pollutam mulierem.

c. अभि praef. सम् *id.* Man. 4. 42.: रजसा समभिप्लुताम् (नारीम्). Trop. Mah. 3. 2016.: सर्वान् शोकः समभिपुप्लुवे.

c. अव desilire. Dr. 6. 10.: रथाद् अवप्लुत्य.

c. आ 1) natare. A. 6. 20.: आप्लवन्त गतैः सत्त्वैः म-

त्स्याः शतसहस्रशः· 2) submergere, lavare. MAH. 3. 8514.: आप्लुत्य गात्राणि· Se submergere, se lavare. MAN. 11.202.: सचेलः ... आप्लुत्य· — आप्लुत qui se submersit, se lavavit. IN. 1.20.: गङ्गायाम् आप्लुतः; 2.5.: अनाप्लुतैस् तीर्थेषु· TROP. N. 18.12. 22.29.: व्यसनाप्लुत in calamitate submersus. — *Cum acc. loci* se immergere. MAN. 5.77.: सवासा जलम् आप्लुत्य· — *Caus.* 1) facere ut alqs se lavet. MAH. 1.7334.: कृष्णाम् आप्लाव्य· 2) humectare. MAN. 3.244.: अन्नाद्यम् ... आप्लाव्य वारिणा· TROP. 11.97. 3) transsilire (v. प्लु sens. 3.). R. Schl. I. 16.24.: आप्लावेयुर् महार्णवान् (वानराः)·

c. आ praef. सम् irrigare. N. 4.13.: समाप्लुताभ्यान् नेत्राभ्यां शोकजेन 'थ वारिणा·

c. उत् subsilire. HIT. 27.13. 111.4. RITU-S. 1.18.

c. उप perfundere, obruere; invadere, irruere. R. Schl. II. 7.13.: उपप्लुतम् अघौघेन; MAN. 4.118.: चौरैर् उपप्लुते ग्रामे; RAGH. 10.5.: देवाः पौलस्त्योपप्लुताः (Schol. रावणेनोपद्रुताः); 14.64.

c. परि circumfluere. MAH. 3.12884.: पृथिवी ... सलिलौघपरिप्लुता; N. 24.7.: अश्रुपरिप्लुतः; 24.46.: शोकपरिप्लुतः·

c. परि praef. अभि *id.* M. 9.

c. वि 1) circumagi. HIT. 79.10.: अकर्णधारा जलधौ विप्लवेते 'ह नौर् इव· 2) confundi. MAH. 2.1429.: विप्लुताचा 'स्य ... बुद्धिः; 1430.: तस्य विप्लवते बुद्धिः· 3) concumbere *cum aliquâ,* विप्लुत qui concubuit. MAN. 8.277.: ब्राह्मण्या गुप्तया सह विप्लुतौ (वैश्यपार्थिवौ); 2.249.: अविप्लुतः· — *Caus.* divulgare, profanare *arcanum.* MAN. 11.198.: वेदम् विप्लाव्य (Schol. अनध्याप्यं वेदम् अध्याप्य)·

c. सम् 1) confluere. BH. 2.46.: उदपाने सर्वतः सम्प्लुतोदके· 2) perfundere, obruere, implere. A. 2.12.: हर्षसम्प्लुतम्· — *Caus.* inundare. R. Schl. I. 44.34.: गङ्गा सम्प्लावयामास यज्ञवाटम्·

1. प्लुष् 1. et 4. *P.* urere. RAM. II. 79.20.: अग्निप्लुष्ट· *V.* प्रुष् *et cf.* प्लुस्·

c. उत् comburere. RITU-S. (Lass.) 1.22.: वनदाहोत्प्लुष्टशस्पप्ररोहाः ... वनान्ताः·

2. प्लुष् 9. *P.* 1) i.q. प्रुष् cl. 9. 2) urere. BHATT. 20.34.: पापम् प्लुष्णातु वा 'नलः; 20.37.: मा प्लुषाण वह्ने·

प्लुस् 4. *P.* (दाहविभागयोः *K.* दाहविभागे *V.*) urere, distribuere. *V.* प्लुष्·

प्लेव् 1. *A.* (सेवने *K.* सेवे *V.*) servire, ministrare, colere, venerari. *Cf.* पेव्, मेव्·

प्सा 2. *P.* (भक्षणे) edere. BHATT. 15.6.: मांसम् अप्सासीत्· (Cf. भस्, unde in dialecto vêd. forma reduplicata बप्स्, v. Westerg.; germ. vet. *spîsa* cibus.)

प्सान *n.* (r. प्सा s. अन) cibus. AM.

फ

फक्क् 1. *P.* (नीचैर्गतौ *K.* असद्व्यवहारे शनैर्गतौ *V.*) repere, tarde incedere, improbe agere.

फण् 1. *P.* (गतौ) ire, se movere. — *Caus.* 1) फाणयामि facere ut alqs se moveat. 2) फाणयामि pingue lactis auferre. K.: फाणयति दुग्धम् «*he skims the milk*».

फण *m. n.* (r. फण् s. अ) crista expansa in collo serpentis Cobra di Capella dicti. RAGH. 10.7. 12.98. RITU-S. 1.13.

फणा *f.* (*fem.* praec.) *id.*

फणिन् *m.* (a फण vel फणा s. इन्) serpens. RITU-S. 1.13.18.

1. फल् 1. *P.* findi, dirumpi, dissilire. R. Schl. II. 61.9.: हृदयम् मे ... फलती 'दं सहस्रधा; 64.21.: फलेन् मूर्धा च ते राजन् सद्यः शतसहस्रधा; DEV. 3.7.: तस्याः खड्गो भुजम् प्राप्य पफाल· — *Part. pass.* फुल्ल (PAN. VIII. 2.55.) *per assimil. e* फुल्त, *attenuato* अ *in* उ, *cf.* फुल्ल्·

c. उत् उत्फुल्ल expansus, late apertus; *e. c.* उत्फुल्ललोचन· IN. 2.26. BR. 3.21. — *Caus.* distendere, diducere, late aperire, *e. c. oculos.* H. 3.16.: उत्फाल्य विपुले नेत्रे·

c. प्र प्रफुल्ल floridus. MAH. 5.436.: पद्मानि प्रफुल्लानि· *V.* फुल्ल्·

2. फल् 1. *P.* proferre, producere *fructum*, fructum edere. HIT. 70.20.: फलन्त्य् अमृतसेके ऽपि न पथ्यानि विषद्रुमाः· TROP. MAN. 4.172.: ना ऽधर्मश् चरितो लोके सद्यः फलति गौर् इव; MAH. 1.3275.: अध्यापयिष्यामि तु यन् तस्य विद्या फलिष्यति; HIT. 58. 18.: विरुद्धन् ते फलिष्यति· — *Pass. imps.* HIT. 21. 13.: फलितन् तावद् अस्माकङ् कपटप्रबन्धेन· (Cambro-brit. *pâl* «a spread», *palad* «a spreading or shooting out», *paladu* «to spread or shoot out».)

फल *n.* (r. 2. फल् s. अ) 1) fructus. N. 20.9. TROP. N. 13. 22. (v. 2. फल्). 2) cuspis sagittae; v. फलिन्·

फलक *n.* scutum, parma. AM.

फलवत् (a फल s. वत्) fructibus praeditus. N. 20. 6. RAGH. 4.44.

फलसंस्थ (TATP. ex फल et संस्थ qui stat cum *aliquo*) cum fructu conjunctus, scopum consecutus. BR. 3.13.

फलित (a फल s. इत, v. gr. 652.) fructibus praeditus. H. 1.11.

फलिन् (a फल s. इन्) 1) *id.* Lass. 52.17. 2) cuspide praeditus. RAGH. 7.42.

फल्गुन *n.* cognomen *Arg'uni.*

फाल *m.* (r. 1. फल् s. अ) vomer. MED.

फुल्ल् 1. *P.* (ut videtur, *Denom.* a फुल्ल, v. 1. फल्) se expandere, *de floribus*; florescere. (Cf. gr. φύλλον = फुल्ल, v. 1. फल्; lat. *folium*; *flôs, flôris* e *flôv-is*, a *flu* per metath. e *ful*? sicut *plôro* = प्लावयामि a प्लु q. v.; anglo-sax. *blôvan* florere; germ. vet. *bluôn, pluôn* id.; *blômo*, Them. *blô-mon*; goth. *blô-ma*, Them. *blô-man*, flos, suff. *man* = मान, gr. μενος, part. praes. med.)

फुल्ल v. फल्·

फेन *m.* spuma. HIT. 3.2. (Slav. *pjena* id.)

फेनवत् (a praec. s. वत्) spumosus. A. 6.2.

फेनिन् (a फेन s. इन्) spumans, spumosus. H. 2.11.

फेनिल (a फेन् s. इल) *id.* RAGH. 13.2.

फेल् 1. *P.* i. q. पेल्·

ब

बंह् vel वंह् 1. *A.* (वृद्धौ K.; scribitur बह्, वह्, gr. 110[a].) crescere. (Cf. वृह्, quod e वृध्, ita बंह्, वंह् e बन्ध्, वन्ध् cum न् pro ह्; v. बहु = βαθύς et cf. βένθος, βάθος.)

बंहिष्ठ *Superl.* a बहुल, v. gr. 251.

बंहीयस् *Compar.* a बहुल, v. gr. 251.

बट् v. वट्·

बठ् v. वठ्·

बण् 1. *P.* (शब्दे) sonare. *Cf.* भण्, ध्वण्, ध्रण्, ध्वन्, स्वन्·

बणिज् vel वणिज् *m.* (nom. -क्, r. पण् mutato प् in ब् vel व्, s. इज्) mercator. N. 12.131.

बण्ट् v. वण्ट्·

बद् 1. *P.* (स्थैर्ये) firmum esse. *Cf.* 3. पद्·

बद्ध v. बन्ध्·

1. बध् 1. *A.* (बन्धने K. निन्दे बन्धे V.) ligare, vituperare, spernere. *V.* बन्ध्·

2. बध् 10. *P.* बाधयामि (संयमने K. बन्धे V.) ligare. *V.* बन्ध्·

3. बध् v. वध्·

बध v. वध·

बधिर (ut videtur, a r. बन्ध् s. इर) surdus. AM. (Hib. *bodhar*, cambro-brit. *byzar*, armor. *byzar* id.)

बधेपिन् v. वधेपिन्·

बधू v. वधू·

बन् v. वन्·

1. बन्ध् 9. *P. interdum A.* (बध्नामि, बध्ने, v. gr. 387.) *Pass.* बध्ये (gr. 503.), *part.* बद्ध· 1) ligare, alligare, religare. SA. 5.17.: यमस् तु तम्… बद्ध्वा; M. 47.: हिमवतः शृङ्गे नावम् बध्नीत; A. 5.13.: बबन्धचै ’व मे

मूर्द्धि किरीटम्; R. Schl. II. 74.29.: इषुम् बद्धा 'थवा कण्ठे; Mah. 3. 10727.: बन्धिष्ये सेतुना गङ्गाम्; Bh. 4. 14.: कर्मभिः स न बध्यते; M. 48.: सा (नौः) बद्धा तत्र. Figere, defigere, *e. c. animum, oculos*. Ragh. 6. 36.: तस्मिन्... बबन्ध सा न ... भावम्; 3. 4.: बबन्ध मनः; Sak. 43. 7.: लक्ष्यम् बद्धा. 2) capere, prehendere. Hit. 16. 22.: बध्यन्ते निपुणैर् अगाधसलिलान् मत्स्याः समुद्रात्. 3) producere. Ragh. 12. 69.: काले खलु समारब्धाः फलम् बध्नन्ति नीतयः (Schol. जनयन्ति). — *Caus.* ligandum curare. Ragh. 12. 70.: स सेतुम् बन्धयामास प्लवगैः. (Cf. बुन्ध्, goth. *BAND* ligare, *binda, band, bundum*; fortasse anglo-sax. *fas-t, facs-t*; island. vet. *fas-t*; nostrum *fes-t* firmus, fixus = बद्ध; zend. *bas̊-ta* ligatus, v. gr. comp. 102.; gr. ΠΙΘ, mutatâ mediâ in tenuem sicut in ΠΑΘ = बध्, बाध्, attenuato *α* in *ι* sicut in goth. *binda*; *πεῖσ-μα, πείθω*; lat. *fi-lum* pro *fid-lum, fū-nis* pro *fud-nis, fid-es, fīd-o* pro *feido* = *πείθω, foed-us* = *foidus*, regressâ aspiratione, v. gr. comp. 104., Ag. Benary «*Römische Lautlehre* p. 190.», cf. Pott. I. 251.; lith. *bandà* pecus, a ligando dictum sicut पशु a पश्; slav. *vjaz̨ati* ligare. V. बन्ध, बन्धन, बन्धु.)

c. अनु 1) ligare, alligare. R. Schl. I. 72. 8. Dev. 1. 22. 2) adhaerere. Hit. 24. 20.: भङ्गे ऽपि मृणालानाम् अनुबध्नन्ति तन्तवः. 3) durare. N. 13. 31.: ना 'नुबध्नाति कुशलम्.

c. आ illigare. R. Schl. II. 96. 31. Megh. 9.

c. नि 1) ligare, adstringere. Bh. 9. 9. 14. 7. N. 16. 8. Mah. 4. 982.

c. परि *id. trop.* R. Schl. II. 58. 11.: वाचा ... वाष्पपरिबद्धया.

c. प्रति *id. trop.* Ragh. 1. 79.: प्रतिबध्नाति हि श्रेयः पूज्यपूजाव्यतिक्रमः.

c. सम् *id.* A. 8. 7. — *Caus.* alligandum curare. R. Schl. I. 62. 24.

बन्ध् 10. *P.* ligare. R. Schl. II. 84. 4.: बन्धयिष्यतिवा पाशैर् अथवा 'स्मान् बधिष्यति.

बन्ध *m.* (r. बन्ध् s. अ) nexus, vinculum. Bh. 2. 39. 18. 30. Ragh. 6. 81. (Cf. hib. *bad* «a bunch, bush, cluster, tuft, thiket»; armor. *bód* «touffe, buisson, trousseau».)

बन्धकी *f.* (a बन्धक, quod a r. बन्ध् s. अक) femina impudica, adultera, meretrix. Hit. 86. 4.

बन्धन *n.* (r. बन्ध् s. अन) 1) alligatio. M. 49. 2) vinculum. Ragh. 3. 30. 12. 76. (Goth. *bindan* ligare; hib. *badan* «a tuft of trees, a tuft of hair».)

बन्धु *m.* (r. बन्ध् s. उ) 1) affinis, cognatus. Br. 1. 23. N. 16. 18. 30. 2) amicus. Bh. 6. 5. 9. (Cf. hib. *badh* «love, friendship».)

बन्धुकाम (*bah.* e बन्धु et काम amor, desiderium) erga propinquos amorem habens. Br. 1. 23.

बन्धुर (r. बन्ध् s. उर) iniquus, undatus, undulatus. Ragh. 13. 47.

बन्ध्य (r. बन्ध् s. य) sterilis. Ragh. 1. 70. Hit. 4. 21.

बभ्र् et **वभ्र्** 1. *P.* (गतौ *K.* गत्याम् *V.*; ut videtur, forma redupl.; cf. भ्रम्) ire, errare. Hit. 82. 13.: वयम्... अन्धा इव बभ्रामः.

बभ्रु 1) (*fem.* उ et ऊ) flavus, rutilus. Ragh. 15. 16. 19. 25. 2) *m.* ichneumon. Lass. 46. 3.

बर्व् 1. *P.* (गत्याम्) ire, se movere. *V.* पर्व्.

बर्बर stultus, stupidus, baro. Hit. 50. 8. (Cf. lat. *baro.*)

1. **बर्ह्** vel **वर्ह्** 1. et 10. *P.* (वधे दीप्तौ) ferire, occidere, lucere. *Cf.* वृह्, बल्ह्.

c. नि *in dial. Véd.* prosternere. Rigv. 100. 18.: दस्यून्... हत्वा पृथिव्यां शर्वा निबर्हीत् «hostes feriendo humi tela prostravit».

2. **बर्ह्** vel **वर्ह्** 1. *P.* (स्मृतिहिंसादानवाक्षु) meminisse; ferire, laedere, occidere; dare; loqui. *Cf.* वृह्, बल्ह्.

3. **बर्ह्** vel **वर्ह्** 1. *A.* (श्रेष्ठे) excellere. *Cf.* बल्ह्.

1. **बल्** 1. *P.* (धान्यावरोधे *K.* धान्यावरोधे जीवने *V.*) opulentiam, fortunam alcjs impedire, perturbare; vivere.

2. **बल्** 1. *A.* (दानवधनिरूपेषु) abscindere (दान a दो?);

ferire, occidere; explorare, investigare. *Cf.* भल् 1. *A.*, बिल्, भिल्.

3. बल् 10. *P.* बालयामि (भृतौ *K.*) sustentare, nutrire. K.: बालयति बालम् पिता. (Cf. भृ i. e. भर्.)

4. बल् 10. *P.* बलयामि (निरूपणे *K.* निरूपे *V.*) explorare, investigare. *V.* 2. बल्.

बल (r. बल् s. अ) 1) *n.* vis, robur. In. 4. 8. H. 4. 14. 2) *n.* exercitus. N. 2. 11. 17. 22. 3) *m.* nom. pr. *Daityi*, quem *Indrus* occidit. (Cf. lat. *valor, validus, valeo,* cum praep. *de*: *debilis.*)

बलवत् (a praec. s. वत्) 1) *Adj.* vi, robore praeditus, robustus, fortis. H. 1. 8. 42. 2. 12. 2) *Adv.* valde. A. 7. 24.

बलाका v. वलाका.

बलाहक *m.* nom. pr. Dr. 2. 13.

1. बलि *m.* (r. बल् s. इ) 1) nutrimentum, cibus. Ragh. 2. 24. 2) tributum. Ragh. 1. 18. 3) sacrificium. 4) nom. pr. *Daityi.* A. 5. 16.

2. बलि *f.* (r. बल् s. इ) ruga.

बलिन् (a बल s. इन्) vi, robore praeditus, fortis, robustus. H. 4. 14.

बलिभ (a बलि s. भ) rugosus.

बलिष्ठ *Superl.* a बलवत् vel बलिन्. *Etiam sensu Compar.* (v. gr. min. 227.). Ragh. 17. 59.: बलिष्ठश्चेत् परस्मात्.

बली *f.* i. q. बलि *f.* Mah. 1. 3467.

बलीयस् (*Compar.* a बलवत् vel बलिन्, v. gr. min. 227.) valde fortis. H. 4. 8.

1. बल्ह् vel वल्ह् 1. *A.* i. q. 2. बर्ह् et 3. बर्ह्.

2. बल्ह् vel वल्ह् 10. *P.* (त्विषि) splendere. *Cf.* 1. बर्ह्.

बहिस् v. वहिस्.

बहु (*fem.* वी vel उ, scribitur etiam वहु, r. बंह् vel वंह् ejectâ nasali suff. उ) multus. Sa. 1. 11. — *Adv.* multum. N. 13. 64. (Gr. βαθύς, cf. lat. *pro-fundus*, v. बंह् et Benfey II. 67.)

बहुतिथ (e praec. s. तिथ) multus, *de tempore.* N. 13. 2. 61. Sa. 4. 1.

बहुपत्नीकृत् (multas uxores faciens e बहुपत्नी - बहु et पत्नी uxor - et कृत् faciens) multas uxores in matrimonium ducens. Br. 2. 34.

बहुधा (a बहु s. धा) multipliciter. N. 10. 13. Bh. 9. 15. 13. 4.

बहुमान *m.* (r. मन् praef. बहु magnifacere - v. gr. 653. - suff. अ) observantia, cultus. A. 4. 56.

बहुल (a बहु s. ल) 1) multus. N. 13. 13. 2) niger, obscurus. Ragh. 11. 15.

बहुविध (*Bah.* ex बहु et विध vel विधा genus, species, modus) multimodus, multifarius, varius. Br. 3. 20. Bh. 4. 32.

बहुशस् *Adv.* (a बहु s. शस्) multum, saepe. N. 18. 7. 23. 22. Sa. 5. 84.

बह्वाश्चर्य (*Bah.* e बहु et आश्चर्य miraculum) multa miracula, multa mirabilia habens. In. 5. 14.

बाड् vel वाड् 1. *A.* (आप्लावे) lavare, se lavare, *se baigner.* *K.* बाडते (वाडते) गङ्गायाम् मुनिः. (Germ. vet. *bad* balneum, *badôn* se lavare; lat. *bal-neum* cum *l* pro *d*; gr. βαλανεῖον.)

बाण v. वाण.

बाध् v. वाध्.

बाधा v. वाधा.

बान्धव *m.* (a बन्धु s. अ, v. gr. 648. et 650.) affinis, cognatus. H. 1. 42. Br. 2. 23.

बाल *m.* (r. 3. बल् nutrire s. अ) 1) puer, parvulus, infans. *Collective, in Plur. vel initio compos.* pueri, parvuli, infantes *utriusque sexus.* Br. 1. 28. 3. 7. N. 12. 123. Sa. 2. 8. 2) pilus. 3) cauda. Ragh. 9. 66. Megh. 54. — *Adj.* infans, aetate parvus, juvenis, novus, novellus, recens. Ur. 75. 13.: बालम् इवे ऽन्दुम्; Ragh. 3. 22.: बालचन्द्रमाः; Sak. 8. 9.: बालविटपिभ्यः. (Lith. *wála-s* pilus caudae equi. *V. sq.*)

बालक (a praec. s. क) puer, parvulus. N. 9. 23. (Hib. *ballach* «a boy».)

बालखिल्य *m.* Geniorum genus pollicis magnitudinem aequans (Wils.: *A divine personage of the size of the thumb;*

sixty thousand of whom were produced from the hair of Brahma's body). Su.3.5.

बालपुत्र (e बाल et पुत्र) parvulos liberos habens. Br.2.10. Sa.2.8.

बालभाव *m.* (e बाल et भाव existentia, natura) infantia, pueritia, puerilis aetas. N.13.40.

बाला *f.* (*fem.* vocis बाल) 1) puella, parvula. Br.1.30. 2.14. 2) femina. H.4.4. Br.1.30.

बालातप *m.* (e बाल novus, recens et आतप solis ardor) sol novus, sol oriens. Ragh.6.60.: बालातपरक्तसानुः. *Sic etiam cum Mêdhâtithi hoc vocabulum intelligimus apud* Man.4.69. (V. sq. et cf. Holzmann *Thierkreis* p.10. sq.)

बालार्क *m.* (e बाल et अर्क sol) *id.* R. Schl. II.96.19.

बालिश (ut videtur, a बाल s. इश, quod fortasse ex इक) imperitus, rudis, stultus, stolidus. Dr.9.8.

बालुका *f.* arena, glarea. Mah.3.10723.

बाल्य *n.* (a बाल s. य) infantia, pueritia. N.24.12. *Trop.* insania, stultitia. Dr.5.6.

बाह् v. वाह्.

बाहु vel वाहु *m.* (si वाहु primitiva esset forma, deducendum esset a r. वह् vehere, ferre; forma बाहु autem sustentatur zendico 𐬠𐬁𐬰𐬎 *bâzu*, gr. βραχίων, lat. *brachium*) brachium. In.2.24. (Gr. πῆχυς, mutatâ mediâ in tenuem, βραχίων, lat. *brachium* insertâ liquidâ sicut in *frango*, ῥήγνυμι, goth. *BRAK* = भञ्ज्, nisi formae sertae बाहु, भञ्ज् mutilatae sunt e व्राहु, भ्रञ्ज्.)

बिट् v. विट्.

बिन्द् 1. *P.* (अंशे; scribitur बिद्, gr.110[a].) dividere, findere. *Cf.* भिद्, बिल्.

बिभक्षयिष् *Desid.* a r. भक्ष्.

बिल् 1. et 10. *P.* (भेदने) findere. *Cf.* भिल्, बिन्द्, भिद्.

बिस् 4. *P.* (क्षेपे) jacere, conjicere, mittere.

बीभत्स् *Desid.* a rad. बध्, v. gr. 553.

बीभत्सु (a praec. s. उ) cognomen *Arg'uni.* A.3.1. (ubi बीभत्सुर् pro बि- legendum); Mah.3.551.

बुक्क् 1. et 10. *P.* (अस्वनौ *K.* श्वादिशब्दे *V.*) latrare.

बुट् 1. et 10. *P.* (हिंसे) ferire, occidere, laedere.

बुड् 6. *P.* (सम्वरणे *K.* उत्सर्गसम्वृतौ *V.*) tegere, emittere, relinquere. *Cf.* बड्, भुण्ड्, चुड्.

बुद् 1. *P. A.* (निशामने) audire. *Cf.* बुन्द्, बुन्ध्, बुध्.

बुद्ध v. बुध्.

बुद्धि *f.* (r. बुध् s. ति) 1) animus, mens, intellectus. N.5.12.24. 15.5. Sa.2.29. Bh.2.41.44.53.3.40.42. (मनसस् तु परा बुद्धिः). 2) sententia, consilium. N.3.25. 26.10. 25.12.

बुद्धिमत् (a praec. s. मत्) mente, intellectu praeditus, sapiens. Sa.2.14. Bh.4.18.

बुध् 4. *P. A.* etiam 1. *P. A.* 1) cognoscere, percipere. N.22.4.: प्रतिवाक्यञ्च ... बुध्येथाः; Mah.2.2506.: बुद्धा बुध्येन् नवा बुध्येद् अयम्; 3.557.: ताम् अबुध्यद् अमेयात्मा बलवान् ... पर्यपृच्छत ताम् भीमः. 2) scire. H.4.42.: न त्वाम् बुध्यामहे वयं समेताम् भीमरूपेण रक्षसा; Dr.6.15.: न बुध्यते नाथवतीम् इहा 'द्य वह्निश्वरं हृदयम् पाण्डवानाम्; 8.25.: न बुबोध हतं सूतं स राजा बाहुशालिना. — बुद्ध doctus, sapiens. Br.2.27. 3) nosse. Mah.1.5148.: ना 'बुध्यन्तच तज् जनाः. 4) putare. Ram.I.50.13.: तानि वर्षाण्य् अतीतानि बुबोधे 'कम् अहर् यथा. 5) (*Atm.*) expergisci. R. Schl. I.46.19.: ततो दितिर् अबुध्यत; N.10.17.: नच बुध्येत मे प्रिया; 13.19.: दमयन्तीच बुबुधे. — *Caus.* 1) certiorem facere, docere, nuntiare. M.28.: बोधयाम्य् अद्य यत् ते हितम् अनुत्तमम्; Bh.10.9.: बोधयन्तः परस्परम्. 2) expergefacere. H.2.35.: सुखसुप्तान् ... न भयाद् बोधयिष्यामि. (Cf. बुद्, बुन्द्, बुन्ध् audire; zend. 𐬠𐬎𐬜 *budh* videre, 𐬠𐬏𐬌𐬜𐬌𐬌𐬉 *bûidhyê* video, 𐬠𐬏𐬌𐬛𐬌𐬌𐬊𐬌𐬨𐬀𐬌𐬜𐬉 *bûidyôimaidhê* videamus (gr. comp. 41.472.); lith. *bundu* vigilo, *budrùs* vigil, vigilans, *nu-bundù* expergiscor, praet. *nu-buddau*; *pa-budinu* expergefacio; russ. *bdju* vigilo, *bodryĭ* vigil; slav. *bûditj* expergefacit = Caus. बोधयति, v. gr. comp. 562.; goth. *BUD* jubere, mandare, *biuda, bauth, budum*

(nostrum *biete, ge-biete*), *ana-bus-ns*, *ana-buz-ns* mandatum, v. बुध् praef. प्रति *Caus.* jubere; ita a ज्ञा scire अभ्यनुज्ञा mandare; gr. ΠΥΘ, πυνθάνομαι, ἐπυθόμην mutatâ mediâ in tenuem, v. बन्ध्; fortasse lat. *puto* e *pudo*.)

c. अनु 4. *A.* 1) comperire, cognoscere. MAH. 14799.: अनुबुध्येत नृपो ऽस्माकम् चिकीर्षितम्. 2) recordari. MAH. 1.4874.: स तु कामपरीतात्मा तं शापम् ना ऽन्वबुध्यत. 3) expergisci. MAH. 1.5024.: दृष्ट्वा ऽन्वबुध्यत.

c. अव 4. *A.* 1) sentire, percipere, animadvertere. MAH. 1.5051.: सुप्त्वा ऽऽरौ ऽस्य सच तन् ना ऽवबुध्यत. 2) scire. R. Schl. II. 74.10.: किन् ना ऽवबुध्यसे क्रूरे नियतम् बन्धुसंश्रयम् ज्येष्ठम् पितृसमं रामम्. 3) cognoscere. MAH. 2.1371.: धर्मम् अवबुध्येत; 3.1363.: त्वाच् चेत् श्रुत्वा तात तथा चरन्तम् अवभोत्स्यन्ते भरतानाच् चराः. 4) expergisci. RAM. II. 72.50.: कच्चित् काले ऽवबुध्यसे. — *Caus.* certiorem facere. MAH. 1.5811.: अस्मान् अवबोधयत्.

c. अव praef. सम् 4. *A.* intelligere. R. Schl. II. 9.31.: ना ऽहं समवबुध्येय ... राज्ञश् चिकीर्षितम्.

c. नि 1. *P. interdum A.* 1) comperire, percipere, cognoscere, *praesertim in 2. p. Imper.* N. 22.6.: दमयन्त्या वचः ... निबोध; SA. 5.28.: वचो निबोध मे; 6.13.: सत्यम् एतन् निबोध त्वम्; MAN. 1.119.: इदम् मत्सकाशान् निबोधत; MAH. 1. 1353.: निबोधस्व. 2) scire. N. 12.43.: राजपुत्रान् निबोध माम्.

c. प्र 1) 1. *A.* expergefacere. MAH. 3.10653.: व्याघ्रं शयानम् प्रति मा प्रबोध. 2) 4. *A.* expergisci. HIT. 107.13.: सूर्योदये प्रबुध्यते. — *Caus.* 1) certiorem facere. RAGH. 3.68. 2) expergefacere. H. 2.34.3.6.4.2.

c. प्रति 4. *A.* expergisci. R. Schl. II. 14.50. *Etiam* Par. MAH. 1.5053.: तन् दृष्ट्वा प्रतिबुध्यन्तम्. — *Caus.* 1) certiorem facere. RAGH. 1.74. 2) mandare, jubere. R. Schl. II. 52.35.: रामेण सुमन्त्रः प्रतिबोधितः. 3) expergefacere. R. Schl. II. 65.12.: भर्तारम् प्रत्यबोधयन्.

c. वि 4. *A.* expergisci. MAH. 2.162.: कच्चित् काले विबुध्यसे; H. 4.24.: तयोः शब्देन महता विबुद्धास् ते.

c. सम् 4. *A.* *P.* 1) nosse. MAH. 2.1498.: कस्मान् न सम्बुध्येत ... सुरासुरलोकानाम् अशेषेण मनोगतम्. 2) intelligere, sapere. MAH. 2.2187.: न मन्द सम्बुध्यसे. — *Caus.* monere. MAH. 1.1427.: युष्मान् सम्बोधयाम्य् एष यथा न स हरेद् बलात्.

c. सम् praef. प्रति resipiscere. MAH. 12519.: सो ऽहम् ऐश्वर्यमोहेन ... पतितः प्रतिसम्बुद्धः.

बुध. (r. बुध् s. अ) 1) sciens, sapiens, doctus. BR. 3.5. 2) nom. pr. UR. 93.12.

बुन्द् 1. *P. A.* (निशामने) audire. *Cf.* बुद्, बुध्, बुन्ध्.

1. बुन्ध् 1. *P. A.* *id.*

2. बुन्ध् 10. *P.* (बन्धे) ligare. (Cf. बन्ध्, unde बुन्ध् attenuato अ in उ sicut in linguâ goth. *bundum* ligavimus a *band* ligavi.)

बुभुक्षा *f.* (a *Desid.* r. भुज् edere s. आ) fames. HIT. 35.11.

बुल् 10. *P.* (मज्जने) mergi, submergi.

बुस् 4. *P.* (उत्सर्गे) dimittere. *Cf.* व्युस्, व्युस्.

बुस्त् 10. *P.* 1) venerari. 2) spernere. *Cf.* पुस्त्.

बृ v. वृ.

बोधन *n.* (r. बुध् s. अन) notio, cognitio, scientia. RAGH. 9.49.

ब्युस् 4. *P.* (उत्सर्गे) relinquere. *Cf.* बुस्, व्युस्.

ब्रह्मचर्य *n.* (e ब्रह्मन् et चर्य, quod seorsum non invenitur et vitae rationem significare videtur, a चर् ire, facere suff. य) castimoniae vel coelibatus votum, castimonia. IN. 4.10.

ब्रह्मचारिन् *m.* (e ब्रह्मन् et चारिन् iens, agens) coelibatus voto obstrictus. SA. 1.5. A. 2.17. BH. 6.14.

ब्रह्मण्य (a ब्रह्मन् s. य) Brahmae deo addictus, Brahmae cultor, pius. SA. 1.2. N. 1.3.

ब्रह्मन् (secundum Wils. a r. बृह् crescere, mutato व in ब, s. मन्) 1) *m.* Deus *Brahma.* SU. 1.22. 2) Brahmanus, homo primi i. e. sacerdotalis ordinis. 3) *n.* summum incorporeum numen, causa primitiva. BH. 4.24. 14.3.4.

ब्रह्मर्षि *m.* (e ब्रह्मन् et ऋषि, v. gr. 67.) *Brahmanicus* sapiens. In. 2. 13. Su. 3. 3.

ब्रह्मलोक *m.* (e ब्रह्मन् et लोक mundus) *Brahmae* coelum. Su. 4. 25.

ब्राह्म (*fem.* ई, a ब्रह्मन् s. अ, v. gr. 651.) *brahmicus*, ad deum *Brahmam* pertinens. Bh. 2. 72.

ब्राह्मण *m.* (a ब्रह्मन् s. अ) *i. q.* ब्रह्मन् *sens.* 2.

ब्राह्मणी *f.* (a praec. signo *fem.* ई) femina primi vel sacerdotalis ordinis.

ब्रू 2. *P. A.* ब्रवीमि, ब्रुवे (in tempp. specialibus solum usurpatur, v. gr. 352.) dicere, loqui, *c. acc. rei et pers.* In. 1. 10.: वाक्यम् अर्जुनम् अब्रवीत्. *Cum dat. vel gen. pers.* Bh. 10. 13.: स्वयञ्चै ’व ब्रवीषि मे; N. 22. 6.: कुशलन् ते ब्रवीम्य् अहम्.
c. अति conviciari. Dr. 5. 2.: महारथान् अतिब्रुवन् मूढ न लज्जसे कथम्. (Cf. ह्रू; boruss. vet. *billa* dico; lith. *bilóju* id.; hib. *bri* «a word», *bruidheann* «talk, speech», *bruideanaim* «I content, dispute»; scot. *bruidhean* «speaking, speech, talk; noise of talk, tumult», *bruidhneach* «talkative, loquacious»; cambro-brit. *brud* «a chronicle, a report of events, also a prophecy», *brudiwr* «a chronicler, a divulger of events, a prophet»; huc trahimus etiam gr. ΡΈΩ, ῥῆμα, ῥήτωρ, abjectâ litterâ initiali sicut ῥέω fluo e σρέω, σρέϝω = स्रवामि; fortasse etiam huc pertinet germ. vet. *SPRAH* loqui = ब्रव् τοῦ ब्रवीमि, mutato *v* in gutturalem, v. gr. comp. 19., praefixo *s*, v. Graff. 6. 369., nostrum *spreche, sprach.*)
c. अनु *i. q. simpl.* Mah. 176.
c. प्र *id.* Sa. 2. 21. Man. 10. 1. et 2.
c. प्रति respondere. N. 17. 44.
c. वि *i. q. simpl.* N. 24. 35. Man. 8. 75. 390.

भ

भक्ता v. भज्.

भक्ति *f.* (r. भज् s. ति) 1) cultus, amor. Sa. 1. 9. 5. 21. 50. Bh. 7. 17. 8. 10. 9. 26. 2) divisio, partitio. Sak. 52. 4. infr.

भक्तिमत् (a praec. s. मत्) colens. Bh. 12. 17.

भक्तृ *m.* (r. भज् s. तृ) cultor.

भक्तृत्व *n.* (a praec. s. त्व) cultus.

भक्ष् 1. *P. A.* 10. *P. interdum A.* edere, vorare. H. 2. 14.: एपाम् उत्कृत्य मांसानि ... भक्षयिष्यावः सहितौ; 4. 10.: त्वया भक्षयता नरान्; N. 12. 20.: भक्षयत्य् एष मां रौद्रः; In. 1. 26.: फलानि च सुगन्धीनि भक्षितानि; Mah. 3. 409.: वः सर्वान् भक्षयिष्ये; R. Schl. I. 9. 34.: फलान्य् आश्रमजातानि भक्षयस्व. — भक्षित *n.* cibus. Hit. 50. 20. — *Desid.* बिभक्षयिषामि (gr. 554.). H. 2. 27.: भ्रात्रा ... बिभक्षयिषता मांसं युष्माकम्. (Cf. भ्लक्ष्, प्लक्ष्, भुज्. — भक्ष् ortum esse videtur e भज् - primitive भग् - unde भुज् attenuato अ in उ; cf. gr. ΦΑΓ, ἔφαγον; φάσηλος et φακός nituntur formâ भक्ष्, abjectâ gutturali vel sibilante; ita goth. *basi* n. bacca (nostrum *Beere*) them. *basja* = भक्ष्य q. v.; lat. *bacca* per assimil. e *bacsa*; fortasse etiam *bucca*, nisi pertinet ad भुक्ष्, ab edendo nominatum est, attenuato *a* in *u* sicut in scr. भुज्; *maxilla* e *baxilla* explicari posset, mutatâ mediâ in nasalem ejusdem organi; *fauc-s* aut huc aut ad भुज् referri potest; Ag. Benary, *Röm. Lautlehre* p. 155., *fa-mes* et *fa-ba* huc trahit, ita ut mutilata sint e *fag-mes, fag-ba*; cf. Pott. p. 271.; de hib. *maise* «food, victuals» v. मांस.)
c. सम् *i. q. simpl.* Mah. 3. 422.

भक्ष *m.* (r. भक्ष् s. अ) edens, vescens *in fine compp.* N. 12. 63. (Gr. φάγος.)

भक्षक *m.* (r. भक्ष् s. अक) edens. Hit. 75. 8.

भक्ष्य (r. भक्ष् s. य) 1) *Adj.* edendus. 2) *m.* cibus. H. 2. 8. N. 9. 13. (Goth. *basi*, them. *basja* n. bacca.)

भग *m.* (r. भज् s. अ) 1) portio. 2) bona fortuna, felicitas, beatitudo. 3) vulva. Am. (Huc vel ad भाग traxerim goth. *ga-bigs* dives, ita ut proprie significet qui cum

divitiis est, them. *ga-biga* = सभाग; cf. etiam lith. *nabagas* homo miser, pauper, *na* = scr. न non; *bagotas* dives; russ. *ú-bogii* pauper, *bogatyi* dives; cf. Pott. pp. 235. 236.)

भगवत् (a भग s. वत्) felix, beatus, excelsus, excellens, praeclarus, venerabilis. Su. 3. 24. 4. 23. Bh. 10. 14. Ragh. 8. 80. (Cf. slav. *bog* deus.)

भगिनी *f.* (a भग s. इन् in *fem.*) soror.

भग्न v. भञ्ज्.

भङ्ग *m.* (r. भञ्ज् s. अ) 1) fractio, fractura. Ragh. 16. 14. — पुष्पभङ्ग florum contritio. N. 25. 7. (Schol. Nil. पुष्पसम्मर्द:). *trop.* repudiatio. Ragh. 13. 78. 2) fragmentum. Up. 69. 4. 3) unda, fluctus, *v. sq.* (Lith. *bangà* unda, fluctus; gr. ἀγή, v. भञ्ज्.)

भङ्गि *f.* (r. भञ्ज् s. इ) 1) fractio, fractura. 2) unda, fluctus. Ragh. 16. 63. 3) fraus, fallacia, dolus. Up. 50.

भङ्गुर (r. भञ्ज् s. उर) fragilis. Hit. 43. 5.

1. भज् 1. P. A. 1) dividere. Man. 9. 104.: भ्रातर: समम् भजेरन् पैतृकं रिक्थम्; 9. 200.: पत्यौ जीवति य: स्त्रीभिर् अलङ्कारो धृतो भवेत्। न तम् भजेरन् दायादा भजमाना: पतन्ति ते; 9. 119. 209. 2) colere, venerari, deditum esse, amare. (सेवायाम् *K.*) Bh. 4. 11.: ये यथा माम् प्रपद्यन्ते तांस् तथै 'व भजाम्य् अहम्; 6. 31.: सर्वभूतस्थितं यो माम् भजति; 7. 16.: चतुर्विधा भजन्ते माञ् जना:; H. 2. 29.: कामोपहतचित्ताङ्गीम् भजमानाम् भजस्व माम्; N. 5. 32.: यत् त्वम् भजसि ... पुमांसन् देवसन्निधौ; Man. 8. 365.: कन्याम् भजन्तीम् उत्कृष्टम्. — भक्त colens, deditus, devotus, amans. In. 5. 44.: वृश्चक्येनच सन्तप्ताम् भक्ताश्च भज; N. 10. 14.: मद्भक्ता; 13. 57. Sa. 5. 95. Bh. 4. 3. 7. 21. 23. 3) *c. acc. loci* petere, ire, proficisci. R. Schl. I. 16. 28.: नानाविधान् शैलान् काननानिच भेजिरे; Bhatt. 6. 72.: वनानि भेजतुर् वीरौ; Mah. 3. 11113.: शुका: पुंस्कोकिला: क्रौञ्चा विसञ्ज्ञा भेजिरे दिश:. Considere. Mah. 1. 5.: निर्दिष्टम् आसनम् भेजे; 1. 3867.: राजर्षे: ... उरुम् भेजे शुभानना. 4) adipisci, obtinere. R. Schl. I. 27. 11.: राज्ञसत्वम् भजस्व; 72. 11.: कुशध्वजसुते इमे पत्न्यौ भजेतां सहितौ शत्रुघ्नभरताव् उभौ; Man. 10. 59. 5) exercere, facere, exequi. Man. 4. 204.: नियमान् केवलान् भजन्. (Cf. भाज्, भञ्ज्, भुज्; hib. *fuighim* «I get, obtain», *fuigheall* «profit, gain», «relique, remainder», *faghail* «getting, finding, obtaining»; Pottius apte huc trahit goth. *and-bah-ts* servus, minister; Ag. Benary confert lat. *fa-mulus*, quod etiam ad *FAC* referri potest, ita ut mutilatum sit e *fac-mulus*. V. भग.)

c. निस् secernere, segregare, excludere. Man. 9. 207.: स निर्भाज्य: स्वकाद् अंशात्.

c. वि 1) dividere. Mah. 3. 10208. Man. 9. 164. 210. 216. 2) distinguere, discernere. Man. 1. 65.: अहोरात्रे विभजते सूर्य:. R. Schl. II. 67. 31.: विभजन् साध्वसाधुनी. 3) distribuere. Mah. 2. 2053.: ते द्वन्द्वश: पृथक्चै 'व ... सिंहासनानि ... विभेजिरे; Ragh. 10. 55.: स तेजो वैष्णवम् पत्न्योर् विभेजे; 11. 29.: तङ् क्षुरप्रशकलीकृतङ् कृती पत्त्रिणां व्यभजत्.

c. वि praef. प्र *id.* Mah. 3. 16140. Man. 8. 166. 9. 268. Bh. 11. 13. 18. 41.

2. भज् 10. *P.* भाजयामि (विश्राणने *K.* पाके *V.*) dare, largiri (?) (*), coquere. (Cf. भ्रस्ज्, भृज्, germ. vet. ***BACH, PACH, BAKK*** torrere, coquere, nostrum *backen.*)

1. भञ्ज् 7. *P.* भनज्मि, *praet. mtf.* अभाङ्क्षम्, *fut.* भङ्क्ष्यामि, *pass.* भज्ये, *part.* भग्न (gr. 607. 615.) frangere. H. 1. 12.: वने भञ्जन् महाद्रुमान्; 4. 23.: बभञ्जतुस् तदा वृक्षान्. *trop.* Mah. 1. 6868.: अस्य मा भङ्क्षम् प्रतिज्ञाम्. (Fortasse भञ्ज् mutilatum est e भ्रञ्ज्, cf. lat. *frango*, goth. ***BRAK***, *ga-brika, ga-brak, ga-brêkum*; gr. ῥήγνυμι et abjectâ initiali, ἄγνυμι; lett. *braks* fragilis; hib. *brisim* «I break, dismember, disunite», *brit* «fraction», *breadach* «broken».)

c. अव *i. q. simpl.* Mah. 1. 7081. 3. 10043.

c. निस् praef. वि *id.* Mah. 3. 12447.: वातविनिर्भग्ना द्रुमा:.

(*) Fortasse pro विश्राणने a r. श्रण् dare legendum est विश्राणे a r. श्रा coquere.

c. प्र *id.* Mah. 3. 11121.

2. भञ्ज् 10. *A.* (भाषार्थे *K.* भासे *V.*; scribitur भञ्, gr. 110[a].) loqui, dicere, lucere. (Hib. *faighim* «I speak, talk», *faighle, faighleadh* «words, talk, conversation», *faigh* «a prophet».)

1. भट् 1. *P.* (भृतौ) nutrire, sustentare; mercede conducere.

2. भट् 1. *P.* (परिभाषणे *K.* भाषणे *V.*) loqui, dicere.

भट *m.* (r. 1. भट् s. अ) miles. Hit. 104. 17.

भट्टार (forma Prâcr. a भर्तृ, in casibus fort. भर्तार्, suff. अ, mutato त् in ट् cui se assimilavit antecedens र्; v. भट्टिणी et cf. Lass. s. vv. भट्ट et भट्टारक) venerabilis, sanctus.

भट्टारक (a praec. s. अ) *id.* Hit. 21. 21.

भट्टिणी *f.* vox Prâcrit. = scr. भर्त्री. Ur. 43. 13.

भण् 1. *P.* loqui, dicere, *in recentioribus scriptis, praesertim in dial. Prâcrit.* (v. Delii Radices Prâcr. p. 19.). Lass. 3. 2.: राज्ञा ... भणितम्; Bhatt. 14. 46.: बभाण; 15. 15.: अभाणीत्. (Cf. भाष्.)

भण्ट् 1. *P.* (प्रतारणे *K.* scribitur भट्, gr. 110[a].) fallere, decipere.

1. भण्ड् 1. *A.* (परिहासे *K.* वाचि *V.*; scribitur भड्, gr. 110[a].) irridere; loqui.

2. भण्ड् 1. et 10. *P.* (शिवे; scribitur भड्, gr. 110[a].) felicem esse. *Cf.* भन्द्.

भद्र (r. भन्द् ejecto न् suff. र) 1) *Adj.* laetus, felix, excellens, optimus, *praesertim in Vocat. fem.* Su. 3. 20. N. 22. 2. 2) *Subst. n.* salus, felicitas, *praesertim in salutationibus vel benedictionibus.* N. 15. 5. Sa. 2. 32. (Goth. *batiza* melior, *batista* optimus; germ. vet. *baz* melius, *beziro* melior, felicior, *bezisto* optimus; hib. *feodhas* «better», *badhach* «famous, great, noble»; fortasse *maith*; cambro-brit. *mad* «good, excellent», mutato भ् in *m*, sicut e. c. in *mais* = भास् q. v.; lat. *faus-tus* e *faud-tus* et hoc e *fand-tus*, mutato *n* in *u*?)

भन्द् 1. *A.* 10. *P.* gaudere, felicem esse, praestantem esse. *V.* भद्र.

भय *n.* (r. भी s. अ) timor. H. 1. 7. 2. 13. (v. भी.)

भयङ्कर (timorem faciens ex *Accus.* vocis भय et क faciens, v. gr. 645. suff. अ) 1) timendus, terribilis. 2) *m* nom. pr. Dr. 2. 11.

भयानक (r. भी s. आनक, nisi e भय et अनक a r. अन् s. अक) timendus, terribilis. H. 3. 2. Bh. 11. 27.

भयावह (e भय et आवह afferens a r. वह् praef. आ s अ) timorem afferens, timendus, terribilis. Sa. 5. 8.

भर *m.* (r. भृ s. अ) onus. (v. Lass.)

भरण *n.* (r. भृ s. अन) sustentatio, nutritio. Ragh. 1. 24.

भरतर्षभ *m.* (e भरत, v. gr. 647., et ऋषभ q. v.) *Bharatidarum* princeps. H. 2. 16.

भर्तृ *m.* (r. भृ s. तृ) 1) qui sustentat, altor, nutritor. Bh 9. 18. 13. 16. 2) dominus. Megh. 1. 34. 3) maritus. H 11. 19.

भर्त्स् 10. *P.* 1) minari, terrere. H. 3. 21.: तम् आपतन्तम ... भर्त्सयामास तेजस्वी तिष्ठ तिष्ठ 'ति; Mah. 4 357.: शब्देन महता भर्त्सयन्तौ परस्परम्. 2) deridere. Mah. 2. 434.: भर्त्सयन्ती 'व भास्करम्.

c. अभि minari, terrere. R. Schl. I. 28. 13.

c. अव *id.* Mah. 3. 15096.

c. निस् 1) *id.* Mah. 1. 4190. 2) deridere. Hit. 64. 22.

c. निस् praef. अभि minari, terrere. R. Schl. II. 78. 19.

c. परि *id.* Mah. 3. 16008. Cl. 1. Mah. 3. 16141.: परिभर्त्सन्ती.

c. सम् reprehendere. R. Schl. II. 75. 16.: वाक्यैः क्रूरै सम्भर्त्सितः.

भर्भ् 1. *P.* (हिंसायाम् *K.* हिंसे *V.*) laedere, ferire, occidere *V. sq.*

भर्व् 1. *P. id.*

1. भल् 1. *A. i. q.* 2. बल् (scribitur etiam भल्ल्).

2. भल् 10. *A.* (निरूपे) explorare, investigare.

भल्ल् v. 1. भल्.

भल्ल *m.* (r. भल्ल् s. अ) sagittae genus. A. 10. 20.

भव *m.* (r. भू s. अ) 1) existentia. Sa. 3. 10. 2) ortus, origo. Ragh. 3. 14. 9. 73. 8. 94.

भवत् 1) (nom. masc. भवन्, part. praes. a r. भू s. अत्) qui est. 2) (nom. भवान्, a भा splendor, correpto आ s. वत्, cf. भाविन्) splendens, excellens, praeclarus; *reverentiae causâ ponitur pro pronom. 2^dae pers. cum tertiâ verbi personâ.* In. 1.11. Su. 1.24.

भवन *n.* (r. भू s. अन) domus, palatium. In. 3.3. 5.5. Su. 1.28.

भवादृश् (e भवत् abjecto त् producto अ, et दृश् a r. दृश् videre; v. gr. 287.) tibi *vel* vobis similis. Hit. 38.10.

भवानी *f.* (a भव nomen *Sivi* s. आनी) nomen Durgae.

भवितव्य (r. भू s. तव्य) esse debens.

भवितव्यता *f.* (a praec. s. ता) Abstractum praecedentis, fatum. Ur. 55.15. *infr.*

भवितृ (*fem.* -त्री, r. भू s. तृ) futurus. Ragh. 6.52. (Lat. *futurus.*)

भविष्य (r. भू cum charactere Futuri auxil. स्य inserto इ) futurus. Bh. 7.26.

भव्य (r. भू s. य, v. gr. 626.) esse debens, futurus. Sa. 5.47.

भस् 3. *P.* बभस्मि (भर्त्सनदीप्त्योः *K.* युतौ भर्त्से *V.*) lucere, splendere; minari, terrere. (V. भास् et cf. भर्त्स्.)

भस्त्रा *f.* (r. भस् s. त्र *in fem.*) follis. Hit. 43.6.

भस्मन् *n.* (r. भस् s. मन्) cinis.

भस्मसात् *Adv.* (a praec. s. सात्) in cinerem, *ut* भस्मसात् कर्तुम् in cinerem vertere. Bh. 4.37.

भा 2. *P. A.* 1) splendere, fulgere. N. 12.103.: अयम् अगमः ... आपीडैर् बहुभिर् भाति; 13.52.: भासि विद्युद् इवा ऽभ्रेषु; 17.8. 2) apparere, videri. H. 1.10.: शङ्खघावातो बभौ चा ऽस्य शुचिशुक्रागमे यथा· (Cf. भास्, भस्, भाष्; gr. *φάω, φαίνω, φημί; φοῖβος,* forma anomale redupl. sicut *φέβομαι* a भी, बिभेमि; lat. *fâ-ri.*)

c. अति valde splendere. Ram. II. 46.11.

c. अभि splendere. Ghat. 10.

c. आ 1) *id.* R. Schl. I. 15.19. 2) videri, apparere. Ragh. 13.14.

c. उत् apparere. Man. 1.7.: स्वयम् उद्बभौ·

c. निस् elucere, exoriri. Man. 5.113.: अपाम् अग्नेश्च संयोगाद् धेमं रूप्यञ्च निर्बभौ·

c. प्र *i. q. simpl.* Mah. 3.10054. — प्रभात *n.* ortus lucis, diluculum. *Loc.* प्रभाते diluculo, ad primam auroram. Sa. 5.80.

c. प्रति 1) splendere. Ghat. 15. 2) apparere, *c. gen.* R. Schl. I. 55.17.: यानि देवेषुचा ऽस्त्राणि ... प्रतिभान्तु मम; *c. acc.* Mah. 3.10169.: तन् तु कृत्स्नो धनुर्वेदो प्रत्यभात्· 3) videri. Dr. 4.4. A. 4.39.

c. प्रति praef. सम् videri. Mah. 1.8095.

c. वि splendere. R. Schl. II. 72.20. Ragh. 5.72.

c. सम् praef. प्र apparere, videri. Mah. 3.10055.

भाग *m.* (r. भज् vel भाज् s. अ) 1) pars, portio. Ragh. 5.9. 7.42. et 57. 10.46. 2) bona fortuna, felicitas.

भागधेय (e भाग et धेय ponendus a r. धा s. य) 1) *m.* heres. 2) *n.* fatum, sors. N. 8.6.

भागीरथी *f.* (*fem.* τοῦ भागीरथ a भगीरथ nom. pr. regis, suff. अ) nomen Gangis fluminis.

भाग्य *n.* (a भग vel भाग s. य) sors, fatum; fortuna secunda. N. 17.42. Ragh. 3.13. Ur. 67.18.

भाङ्गासुरि *m.* nom. pr. regis. N. 19.11.

1. **भाज्** 10. *P.* (पृथक्कर्मणि) dividere, distribuere. *Cf.* भज्.

2. **भाज्** *f.* (r. भज्) 1) veneratio, cultus. Bh. 9.30. *in fine comp.* BAH. 2) *i. q.* भाग. H. 1.29. *in fine comp.* BAH. (Ad भाज् sgf. 2. vel ad भाग sgf. 2. traxerim lat. *fê* vocis *fê-lix*, v. gr. comp. 419.)

भाजन *n.* (r. भज् s. अन) vas. (Wils. «*any vessel, as a pot, or cup, a plate*».) Hit. 34.2. Ragh. 5.22.

भाण्ड *n.* vas, supellex, utensilia. Sa. 3.1. Hit. 64.19.

भानु *m.* (r. भा s. नु) 1) lumen. 2) sol.

भानुमत् (a praec. s. मत्) lucidus, splendidus. Dr. 7.2.

भाम् 1. *A.* 10. *P.* (क्रोधे; ut videtur, Denom. a sq.) irasci. भामित iratus (nisi hoc a भाम ira s. इत). Rigv. 114.8.

भाम *m.* (r. भा s. म) 1) lumen, splendor. 2) sol. Med. 3) ira, furor. (Fortasse lat. *furo, furor* radice cum hoc

vocabulo cohaerent, ita ut ad भा vel potius ad भस् vel भास् referenda sint.)

भामिन् (ut videtur, a भाम ira s. इन्) iracundus. *Fem.* भामिनी. RAGH. 8. 28.

भार *m.* (r. भृ ferre s. अ) onus. H. 4. 52. SA. 5. 104.

भारत *m.* (a भरत nom. pr. s. अ) *Bharati* proles. H. 1. 7.

भारती *f.* 1) (a praec. signo *fem.* ई) dea sermonis. 2) sermo. N. 12. 21.

भार्गव *m.* (a भृगु s. अ) a *Bhrigu* oriundus.

भार्या *f.* (sustentanda, nutrienda, a r. भृ s. य *in fem.*) uxor (*cf.* भर्तृ maritus). N. 12. 22.

भाव *m.* (r. भू s. अ) 1) existentia. N. 5. 39. BH. 2. 16. 2) substantia. BH. 4. 10. 8. 5. 3) status, conditio. HIT. 6. 5. 4) natura, indoles. N. 10. 15. BH. 7. 12. 13. 24. 9. 11. 5) proprietas. BH. 10. 5. 6) animus. M. 11. H. 4. 32.

भावन *m.* (a भावय् *Caus.* r. भू s. अन) qui facit ut *aliquis* existat, auctor, effector, creator, servator. SU. 3. 32. BH. 9. 5. SA. 1. 11.

भावना *f.* (a *Caus.* r. भू s. अन in *fem.*) cogitatio, meditatio. BH. 2. 66.

भावितात्मन् (e भावित *Part. pass.* formae *Caus.* radicis भू et आत्मन् anima, mens) effectam mentem habens, meditabundus. SU. 2. 14. *Cf.* ज्ञातसङ्कल्प. N. 3. 8.

1. भाविन् (r. भू s. इन्) existens. BR. 2. 2. HIT. 6. 5. 7.

2. भाविन् (a भा splendor s. विन्) splendidus. *Fem.* भाविनी *transl.* praeclara, excellens *femina*. IN. 5. 37. H. 4. 30. SU. 4. 24.

भाष् 1. *A. interdum P.* loqui, dicere, *c. acc. pers. et rei.* SU. 4. 16.: इति सुन्दो ऽप्य् अभाषत; BH. 2. 11.: प्रज्ञावादांश्च भाषसे; MAH. 1. 7186.: यथा भाषन्ति परस्परम्; R. Schl. II. 78. 19.: कैकेयीम् ... बभाषे परुषम् वचः; MAN. 4. 255. — *Pass.* c. nom. pers. BHATT. 2. 37.: वचश्च भूयो बभाषे मुनिना कुमारः; N. 18. 4.: भाष्यमाणो मया ’सकृत्. (V. भा et cf. scot. *beas* «a speech, dialect».)

c. अनु *i. q. simpl.* MAN. 3. 30. Confiteri. MAN. 11. 228.

c. अभि 1) alloqui. BR. 3. 1.: कन्या ताव् अभ्यभाषत; SA. 5. 11. 2) loqui, dicere. MAN. 4. 57.: नो ’दक्यया ’भिभाषेत; MAH. 3. 2549.: एवम् एवा ’भिभाषन्त. Confiteri. MAN. 11. 103.: अभिभाष्यै ’नः.

c. अभि praef. सम् loqui. MAH. 3. 12697.: उच्चैः समभिभाषन्ती.

c. आ 1) alloqui. N. 18. 22. 2) loqui, dicere. DEV. 2. 36.: आः किम् एतद् इति क्रोधाद् आभाष्य.

c. आ praef. वि loqui, dicere. MAH. 15169.: व्याभाषमाणा अन्योन्यन् न मे जीवन् विमोक्ष्यसे.

c. आ praef. सम् *id.* MAH. 1. 4198.: इत्य् अन्योन्यं समाभाष्य.

c. परि persuadere. MAH. 1. 4287.: पुनर् एव तु सा देवी परिभाष्य नृपाम्.

c. प्र *i. q. simpl.* SA. 2. 12. N. 13. 68. — प्रभाषित *n.* dictum, sermo. N. 8. 11.

c. प्रति 1) respondere. N. 12. 25.: अभिभाषे त्वाङ् किम् मान् न प्रतिभाषसे. 2) *i. q. simpl.* MAH. 1. 5294.: तम् पुनः प्रत्यभाषत.

c. सम् *i. q. simpl.* SA. 4. 18. MAN. 8. 55.

भाषिन् (r. भाष् s. इन्). MAN. 11. 33.

1. भास् 1. *A. interdum P.* 1) lucere, splendere. MAH. 3. 12299.: न बभासे सहस्रांशुः. 2) videri. RAM. II. 51. 28.: पुरी बभास रहिता. — *Caus.* collustrare. BH. 15. 6.: न तद् भासयते सूर्यः; 6. 12. (V. भा et cf. hib. *beosach* «bright, glittering», *boisgim* fulgeo, «to flash», nisi hoc mutilatum est e *boillsg* (v. scot. *boillsg*), quod cum lat. *fulgeo* ad भ्राज् referri potest; *mais* «sparkling, shining, brilliancy», mutato भ् in nasalem ejusdem organi; lat. *fes-tra, fenes-tra*, insertâ nasali, adjectâ vocali sicut in verbis scr. cl. 7.; *fas-tus*, quod Schellerius a gr. *φάω* deducit; *fes-tus.*)

c. अव lucere, splendere. R. Schl. I. 35. 16. — *Caus.* collustrare. MAH. 3. 1674.

c. उत् *Caus.* collustrare. RAGH. 7. 16.

c. प्र lucere, splendere. MAH. 3. 5005.: यथा सोमः प्रभासते; 3. 17090.: प्रभासन्तम् भानुमन्तम्. — *Caus.* collustrare. MAH. 1. 6532.

c. सम् *Caus.* cibare, *c. instr. rei.* Mah. 3. 12672.

3. भुज् (r. 2. भुज्) edens, vescens, *in fine compos.* Bh. 4. 31.

भुज *m.* (r. 1. भुज् s. अ) 1) brachium. 2) manus. H. 1. 2. 3) elephanti proboscis. Dr. 8. 21. (Fortasse lat. *pugnus* pro *fug-nus* = part. pass. भुग्न.)

भुजग *m.* (tortuose iens e भुज, quod hic flexum, incurvationem significat, e ग iens) serpens. N. 11. 28. *V.* भुजङ्ग *et cf.* पतग, पतङ्ग.

भुजगी *f.* (a praec. signo fem. ई) *Fem. praec.* Hit. 121. 19.

भुजङ्ग *m.* i. q. भुजग (cf. पतङ्ग). Ur. 91. 10.

भुजमध्य *n.* (e भुज brachium et मध्य medium) pectus. Ragh. 13. 73.

भुजान्तर *n.* (e भुज et अन्तर) *id.* Ur. 70. 14.

भुजिष्य *m.* (ut videtur, a r. 1. भुज् s. स्य inserto इ) servus, famulus.

भुजिष्या *f.* (*fem.* praecedentis) serva, famula. N. 13. 55.

भुवन *n.* (r. भू s. अन, *omisso Gunae* incremento, v. euph. r. 51.) mundus. Ragh. 1. 26.: भुवनद्वय mundorum par i. e. coelum et terra; Ragh. 2. 53. N. 24. 33. Megh. 6.

1. भू 1. *P. A.* (भवामि, भवे; अभूवम् (gr. 414.), अभविषि; बभूव, बभूवे (gr. 445.); भविष्यामि, भविष्ये) 1) esse, existere. Bh. 16. 13.: इदम् अपि मे भविष्यति पुनर् धनम्; N. 10. 22.: कथम् बुद्धा भविष्यति. — *Cum antecedente* न mori. H. 4. 50.: अद्य न भविष्यसि; N. 21. 10.: न भविष्याम्य् असंशयम्. 2) esse *ut verb. substant.* Br. 3. 18.: भविष्यामि सुखान्विता; N. 1. 28.: सफलन् ते भवेज् जन्म; Br. 3. 8.: तत् तेषाम् विप्रियम् भवेत्; 12.: अनाथा कृपणा ... भविष्यामि. — *Cum dat.* esse *alicui rei,* praeditum esse *aliquâ re.* Br. 3. 19.: देवाश्च पितरश्च ... त्वया दत्तेन तोयेन भविष्यन्ति हिताय. Causam esse *alicujus rei.* Mah. 3. 12312.: त्रैलोक्यस्य ... भवन्ति स्म विनाशाय. — *Pass. impers. c. instrum. pers. et praedic.* Hit. 17. 20.: अधुना तवा 'नुचरेण मया सर्वदा भवितव्यम्; Ur. 38. 3. infr.: प्रत्यासन्नेन चन्द्रेण भवितव्यम्. 3) fieri, oriri. Bh. 14. 17.: प्रमादमोहौ तमसो भवतः; N. 23. 11.: ते तेना 'वेक्षिताः कुम्भाः पूर्णा एवा 'भवंस् ततः; A. 3. 27.: तस्य तच् छतधा रूपम् अभवत्; Mah. 1. 1501.: भस्मसाद् भवेत्. — *Part. pass.* भूत 1) qui est, existit. Su. 1. 25.: त्रिषु लोकेषु यद् भूतङ् किञ्चित् स्थावरजङ्गमम्. *In fine comp.* N. 12. 38.: अस्या 'रण्यस्य महतः केतुभूतम् इवो 'च्छ्रितम् (शिलोच्चयम्). 2) factus. A. 3. 28.: पुनस् तानि शरीराणि एकीभूतानि भारत । अदृश्यन्त. — भूत *subst. n.* creatura, animans, res. H. 4. 32. Su. 2. 7. Bh. 2. 69. N. 14. 2. Bh. 7. 26. — *Caus.* भावय् 1) facere ut alqs existat, sustentare, nutrire. Mah. 3. 8763.: ता (प्रजाः) भाविता भावयन्ति हव्यकव्यैर् दिवौकसः; Bh. 3. 11.: देवान् भावयता 'नेन ते देवाः भावयन्तु वः । परस्परम् भावयन्तः श्रेयः परम् अवाप्स्यथ. 2) cogitare, meditari (secundum gramm. Ind. भू cl. 10.). Bh. 2. 66.: ना 'स्ति बुद्धिर् अयुक्तस्य नचा 'युक्तस्य भावना । नचा 'भावयतः शान्तिः; R. Schl. II. 67. 20.: भावयन्न् आत्मना ऽऽत्मानम्. — *Desid.* 1. esse, existere velle. Mah. 4. 678.: न तिष्ठति स्म सन्मार्गे नच धर्मे बुभूषति. 2) eligere *conjugem.* Mah. 1. 7068.: यदि कन्ये 'यन् नच कश्चिद् बुभूषति; 7969.: को बुभूषेत ना 'र्जुनम्. (Lat. *fu-i, fu-turus, fo-re*; *-bam* (*ama-bam*) = अभवम्, *-bo, -bimus* = भविष्यामि, भविष्यामस्, v. gr. comp. 526. 662.; gr. φύ-ω, ἔφυ-ν, ἔφῦ-ς, ἔφῦ = अभूवम्, अभूस्, अभूत्, v. gr. comp. 573.; lith. *bú-ti* esse, *bu-waú* fui = अभवम्, *bú-su* ero = भविष्यामि, v. gr. comp. 522. 652.; slav. *by-ti* esse, *bû-dû* ero; germ. vet. *bim* sum, nostrum *bin*, *bir-u-mês* sumus = भवामस्, mutato *v* in *r*, v. gr. comp. 20.; hib. *fuilim* sum, *ba me* vel *budh me* fui, proprie fuit ego, *ba* = अभवत्, *budh* = अभूत्. Ad Caus. भावयामि traxerim lat. *facio* mutato *v* in *c* sicut e. c. in *vic-si, vic-tum*, v. gr. comp. 19.; *fê-mina*, quae procreat, gignit, suff. *mina* = माना, gr. μενη, sicut *mini* formarum ut *ama-mini* = मानास्, μενοι, v. gr. comp. 478.; *fê-tus, fe-tura*; goth. *baua* aedifico, *bauais* aedificas, ubi *ai* = अय του भावयसि, v. gr. comp. 109ᵃ). 6. et cf. scr. भवन domus.)

c. अनु 1) adesse, interesse. N. 5. 40.: अनुभूया 'स्य वि-

वाहम्· 2) percipere, sentire, experiri, perpeti. Ragh. 1.21.: असक्तः सुखम् अन्वभूत्; 8.3.: अनुभूय ... अभिषेचनम्; Mah. 3.10789.: ईदृशीम् आपदम् को ऽत्र द्वितीयो ऽनुभविष्यति·

c. अनु praef. सम् *id.* Ragh. 9.48.: आर्तवम् उत्सवं समनुभूय·

c. अन्तर् inesse. Man. 12.87.

c. अभि aggredi, accedere. Mah. 3.10592.: एषा ते भास्वती कीर्त्तिर् लोकान् अभिभविष्यति; Bh. 1.40.: धर्मे नष्टे कुलं कृत्स्नम् अधर्मो ’भिभवति· Hostiliter aggredi, invadere. Sak. 15.3. infr.: परित्रायेथाम् माम् अनेन दुष्टमधुकरेण ’भिभूयमानाम्· 2) superare, vincere. A. 3.30.: यदा ’भिभवितुम् बाणैर् न च शक्नोमि तम्; 11.2.: न त्वा ’भिभवितुं शक्तो मानुषो भुवि कश्चन·

c. उत् *Caus.* facere ut alqs existat, procreare. Ragh. 2.62.: मायाम् उद्भाव्य·

c. उत् praef. सम् oriri. Ghat. 5.: शोकः समुद्भवति·

c. तिरस् evanescere. Ragh. 16.23.: पूर् अपि ... तिरोबभूव· *Caus.* delere, evertere, frangere. R. Schl. I. 44. 9.: तस्या ऽवलेपनम् ... तिरोभावयितुम् बुद्धिञ् चक्रे·

c. परा perire. Mah. 1.4167.: यथा धर्मो न पराभवेत्·

c. परि despicere, contemnere. Hit. 30.11.: शशिनम् तुल्यवंशो ऽपि निर्धनः परिभूयते; Dr. 6.17.: पश्चे ’न्द्रकल्पान् परिभूय; Br. 2.16.

c. परि praef. सम् *id.* Mah. 3.13230.

c. प्र 1) esse. Bh. 16.9.: प्रभवन्त्य् उग्रकर्माणः· 2) fieri, prodire, oriri, nasci. Bh. 8.18.: अव्यक्ताद् व्यक्तयः सर्वाः प्रभवन्त्य् अहरागमे; Ragh. 10.51.: पुरुषः प्रबभूवा ’ग्नेः; Hit. 13.8.: लोभात् क्रोधः प्रभवति· 3) valere, praevalere, potentem, parem esse, *c. dat. vel infin.* Hit. 25.6.: प्रीत्यै (चेतसः) सज्जनभाषितम् प्रभवति; Ur. 7.9.: कथम् ... निर्मातुम् प्रभवेन् मनोहरम् इदं रूपम् पुराणो मुनिः; Ragh. 8.44. R. Schl. II. 23.38. — *Cum gen. pers.* Man. 5.2.: विप्राणां स्वधर्मम् अनुतिष्ठताङ् कथम् मृत्युर् प्रभवति; Mah. 3. 12669.: ना ’स्माकम् मृत्युर् प्रभवति· — *Absol.* Hit. 24.3.: विश्वासात् प्रभवन्त्य् एते विश्वासस् तत्र नो ’चितः· — प्रभवत् praevalens, praepotens. H. 2.32. 4) abundare. प्रभूत abundans, multus, copiosus. N. 13. 3.: प्रभूतयवसेन्धनम्; Hit. 45.6.: प्रभूते ऽपि वित्ते·

c. वि *Caus. proprie* facere ut aliquid foras sit, inde 1) explorare, investigare, indagare. Man. 8.25.: बाह्यैर् विभावयेल् लिङ्गैर् भावम् अन्तर्गतन् नृणाम् (Schol. निरूपयेत्)· 2) probare, demonstrare. Man. 8.56.: उक्तञ्च न विभावयेत्· 3) observare, percipere, sentire. Man. 7.147.: मन्त्रयेद् अविभावितः; Ragh. 11.10.: उह्यमान इव वाहनोचितः पादचारम् अपि न व्यभावयत्· — *Pass.* videri. Mah. 1.932.: सूर्यांशुभिः स्पृष्टं सर्वं शुचि विभाव्यते· Hit. 124.63.

c. सम् 1) una esse, conjunctum esse. Su. 2.11.: तेषाम् ... सम्भूय सर्वैर् अस्माभिः कार्यः सर्वात्मना वधः· Coire *cum femina.* Mah. 1.4398.: सम्बभूव तया सह· 2) fieri. Su. 1.30.: ततस् तौ तु जटा भित्त्वा मौलिनौ सम्बभूवतुः; 4.11.: दृष्ट्वै ’व ताम् वरारोहाम् व्यथितौ सम्बभूवतुः; Mah. 3.8843.: गर्भिण्यौ सम्बभूवतुः; 3.16478.: तथा समभवच्चा ’पि यद् उवाच विभीषणः· 3) oriri. H. 1.17.: घोरा समभवत् सन्ध्या; Br. 3.24.: हर्षः समभवद् महान्· 4) nasci, *c. ablat. patris et loc. matris.* Mah. 1.8028.: सात्त्वत्याम् अतिरथः सम्बभूव धनञ्जयात्· 5) esse posse, sufficiens spatium habere *in aliquo loco,* valere. M. 12.: अलिञ्जरे यदाचै ’व ना ’सौ समभवत्· — *Caus.* 1) facere ut alqs existat, sustentare, servare. Man. 2.142.: यः ... सम्भावयति चा ’न्नेन; Mah. 1.1343.: सम्भावया ’’त्मानम् अजीर्णम् मम तेजसा· 2) facere. Mah. 3.13316.: स्वस्तिवाचनम् समभावयम्; 13317.: स्वस्तिवाचनानि सुष्ठु सम्भावितानि· 3) committere. Mah. 1. 2088.: सम्भावय ... मयि सर्वम्· 4) convenire, congredi, adire. Mah. 3.1982.: काम्यके पार्थान् समभावयद् अच्युतः; Ur. 9.6. *infr.* 5) cogitare. Ragh. 7.6.: सम्भावितः (Schol. चिन्तितः)· 6) putare, existimare. Ragh. 6.42.: धारां शितां रामपरश्वधस्य सम्भावयत्य्

उत्पलपत्रसाराम्. 7) magni aestimare, honorare. Bh. 2.34.: सम्भावितस्य (Schol. बहुमतस्य); Ragh. 10. 56.: सम्भाविताम् ताभ्यां सुमित्राम्; 5.11.: प्राप्तो ऽसि सम्भावयितुम् वनान् माम्. *Cum instr.* honestare, dignari, colere, ornare *alquâ re.* Ragh. 16.40.: अन्यैर् अनुजीविलोकं सम्भावयामास गृहैः (Schol. सत्कृतवान्); 7.8.: विलोचनम् दक्षिणम् अञ्जनेन सम्भाव्य (Schol. अलङ्कृत्य).

2. भू *f.* (a r. भू) terra. H. 2.18. Su. 2.24. (V. भूमि.)

भूतपूर्व (e भूत qui fuit et पूर्व prior, loco Adverbii पूर्वम् prius, antea, v. gr. 680.) prior. Br. 1.22.

भूति *f.* (r. भू s. ति) 1) existentia. Dr. 5.9. 2) felicitas, prosperitas, salus. Ragh. 1.18. 10.59. 3) succus, qui ex elephantorum temporibus fluit. Megh. 19. (Gr. φύσις e φύτις.)

भूधर *m.* (terram ferens e भू et धर) mons. In. 5.10.

भूभृत् *m.* (terram ferens, sustinens e भू et भृत्) 1) mons. Med. 2) rex. Up. 79. Ragh. 11.81.

भूमि *f.* (r. भू s. मि) 1) terra. In. 1.31. 2) locus. Ragh. 4.42. 6.31. (Cf. lat. *humus*, hib. *uim* «the earth, a country».)

भूमिका *f.* (a praec. s. क in *fem.*) *in linguâ scenicâ* partes, *Rolle.* Ur. 35.4. *infr.*

भूय *n.* (r. भू s. य) substantia. Bh. 14.26. 18.53.

भूयस् (*Compar.* τοῦ बहु, ejecto अ, correpto ब् + हु in भू, suff. यस् pro ईयस्, v. gr. 251. annot. et 234.) 1) *Adj.* πλείων. Br. 2.6. N. 18.19. 2) *Adv.* *a*) plus. N. 8.14. *b*) iterum, denuo. Br. 1.11. N. 23.2. 24.2. 25.5. Bh. 2.20.: ना ऽयम् भूत्वा भविता वा न भूयः «non ille extitit, existetque non iterum». — *Instr.* भूयसा nimis. Ragh. 8.9. (Hib. *bhus* «a sign of the comparative degree, and has always *ni* before it, as *ni bhus airde* higher».)

भूयिष्ठ (*Superl.* τοῦ बहु v. praec. et gr. 251. annot.) plurimus, permultus. H. 1.19. — भूयिष्ठम् *Adv.* 1) valde, admodum; prorsus, plane, omnino. Ragh. 13.14. Dr. 8. 40.

भूरि multus, *praesertim in initio compp. e. c.* भूरितेजस् magnum splendorem, magnam vim habens. Mah. 1.3849.; *v. sq.* (Huc traxerim gr. μυρίος, mutato भ् in nasalem ejusdem organi; huc etiam trahi possent hib. *mor* et lat. *mul-tus*, nisi pertinent ad पुरु q. v.)

भूरिदक्षिण (*BAH.* e भूरि et दक्षिणा q. v.) multa dona sacrificalia habens *vel* praebens. N. 12.14. In. 1.16. A. 2.8.

भूर्ज *m.* nomen arboris (Wils. «*The* Bhôj *or* Bhôjpatr, *a tree growing in the snowy mountains, and called by travellers a kind of birch; the bark is used for writing on*»). Ragh. 4.73. Ur. 24.15.

भूष् 1. et 10. *P.* ornare. R. Schl. II. 39.17.: भूषयामास गात्राणि तैर् ... विभूषणैः; I. 48.5.: भूषयन्ताव् इमम् देशम् चन्द्रसूर्याव् इवा ऽम्बरम्; II. 2.23.: दिव्याभरणभूषिता. (Hib. *beosaighim* «I ornament, deck out, beautify» = भूषयामि; huc, vel ad भूषण q. v., trahi potest lat. *orno* abjectâ initiali; respicias formam *osnamentum* apud Varr. et *hornamentum* pro *fornamentum* in inscript. apud Gruter.)

c. वि *i. q. simpl.* In. 1.9.: हेमविभूषितम्.

भूषण *n.* (r. भूष् s. अन, v. *euph. r.* 94[a].) ornamentum. N. 9.5.

भृ 1. et 3. *P. A.* (भरामि, भरे, बिभर्मि, बिभ्रे; *praet. redupl.* बभार, बभ्रे vel बिभराञ्चकार, -चक्रे) 1) Cl. 3. ferre, gestare, gerere. A. 1.3.: नवान्य् आभरणानि बिभ्रत्; Ragh. 18.44.: धुरम् धरित्र्या बिभराम्बभूव; Bh. 15.17.: यो लोकत्रयम् आविश्य बिभर्त्य् अव्यय ईश्वरः; H. 3.14.: ताम् ... मानुषरूपम् बिभ्रतीम्; N. 13.52.: बिभर्षि परमम् वपुः; Man. 2.157.: नाम बिभ्रति. 2) Cl. 1. et 3. sustentare, nutrire. N. 17.41.: भर्तव्या ... पत्नी हि पतिना; Hit. 1.13.: दरिद्रान् भर; Mah. 1.3042.: अण्डानि बिभ्रति स्वानि पिपीलिकाः न भिन्दन्ति कथन् नु स्वम् आत्मजम्. 3) Cl. 1. *A.* mercede conducere *alqm.* (v. भृति, भृत्य). N. 15.4.: भरस्व माम्. (Gr. φέρω; lat. *fero, fer-s, fer-t, fer-tis* = बिभर्षि, बिभर्ति, बिभृथ, abjectâ syllabâ redupl.; *for-tis*; fortasse *por-to* e *for-to*; etiam *pario*, nisi pertinet ad कृ, huc trahi

posset, mutatâ aspiratâ in tenuem; fortasse *vi-bro* = भृ praef. वि; goth. *BAR* ferre, *bar* tuli, tulit, *baira* fero; germ. vet. *bëro* pario, *bur-di* onus; fortasse etiam goth. *BRAH* afferre (*brigga, brah-ta,* nostrum *bringe*) huc pertinet, adjectâ gutturali, ita *bairga* occulo, cf. निभृत occultus; v. Graff. 3.139.; fortasse goth. *bairg* mons a ferendo dictum est sicut scr. भूधर, भूभृत्, महीधर et aliae quae tam terram sustentans quam mons significant voces; hib. *beirim* «I bear, carry»; slav. *brjemja* onus.)

c. नि निभृत occultus. N.17.91.: निभृतो ऽग्निः; Ragh. 8.15.: नभसा निभृतेन्दुना; Hit.21.8.: जम्बुकेन सुनिभृतम् उक्तम्.

c. सम् 1) comportare. R. Schl. I.11.13.: सम्भ्रियन्तां सम्भाराः; II.56.8.: मधूनि मधुकारिभिः सम्भृतानि नगे नगे. — सम्भृत compositus. Hit.124.13.: पञ्चभिः सम्भृते देहे. 2) sustentare. R. Schl. I.52.8.: कच्चित् ते सम्भृता भृत्याः. 3) perficere, peragere. Ragh. 11.32.: सम्भृतक्रतुः (Schol. सम्पादितयज्ञोपकरणः). Parare. Ur.93.3.: उपनीयताम् मन्त्रेण सम्भृतः कुमारस्या ऽभिषेकः. — *Caus.* comportari jubere. R. Schl. I.11.3.

भृकुटि et भृकुटी *f.* (e भ्रू supercilium, correpto ऊ in ऋ, et कुटि, कुटी a rad. कुट् flectere, curvare) superciliorum contractio. Dr.7.9. *Dicitur etiam* भ्रुकुटि, भ्रुकुटी.

भृकुटीमुख (*bah.* e भृकुटी et मुख vultus) superciliorum contractione praeditum vultum habens. Su.4.14.

भृङ्ग *m.* apis nigra. Ragh.8.52.

भृज् 1. *A.* assare, frigere, torrere. (V. भ्रस्ज्.)

भृत् (r. भृ s. त्, v. gr. 643.) ferens, gerens, sustinens *in fine compp.* Bh.8.4. N.12.93.

भृति *f.* (r. भृ s. ति) 1) actio sustentandi, nutriendi. 2) merces, operae pretium. N.8.25.

भृत्य *m.* (nutriendus, r. भृ s. य inserto त्, v. gr. 629.) servus, famulus. A.2.9.

भृत्यत्व *n.* (a praec. s. त्व) servitus, ministerium. Hit. 51.7.

भृश् 4. *P.* i. q. भ्रंश्.

भृश multus. — भृशम् *Adv.* multum, valde. In.5.36. *In initio compp.* भृश (gr. 686.). Br.2.36.

भृशता *f.* (a praec. s. ता) vehementia. Ragh.11.58.

भेक *m.* rana. Ritu-S.1.18.

भेड *m.* aries. Med.

भेद *m.* (r. भिद् s. अ) 1) fissio, divisio. 2) separatio. Hit. 4.3. 3) rima. Ur.74.8. 4) decisio, discrimen. N.19.32. 5) diversitas. Bh.18.29.

भेदतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) secundum diversitatem, pro discrimine. Bh.18.19.

भेरी *f.* tympanum (Wils.: *A kettle drum*). Bh.1.13.

भेष् 1. *P. A.* (भये) timere. (Cf. भी et ejus Caus. भीष्.)

भेषज *n.* medicamentum. N.9.30.

भैक्ष *n.* (a भिक्षा eleemosyna, stips, quae datur vel accipitur, s. अ) 1) mendicatio. 2) *Collect.* mendicata. Br.1.2.

भैक्ष्य *n.* (a भिक्षा eleemosyna, stips suff. य) cibus emendicatus (*cf.* भैक्ष). Bh.2.5.

भैमी *f.* (a भैम, *patronym.* a भीम, signo *fem.* ई) nomen *Damayantiae.* (Cf. lith. *baimê* timor.)

भैरव (a भीरु timidus s. अ, v. gr. 650.) terribilis, horrendus.

भैषज्य *n.* (a भेषज s. य) medicamentum. Hit.28.8.

भैस् (pro भैषीस्, v. भी). H.3.7.

भो *Interj.* heus! In.1.11.

भोक्तुकाम (*bah.* e भोक्तुम् edere a भुज्- v. gr. 667. - et काम desiderium, cupiditas) edendi cupiditatem habens. H. 3.17.

भोक्तृ *m.* (r. भुज् s. तृ) qui edit, fruitur, consumptor. Bh.5.29.9.24.

भोक्तृत्व *n.* (a praec. s. त्व). Bh.13.20. Abstractum praecedentis. Bh.12.20.

1. भोग *m.* (r. भुज् edere s. अ) 1) fructus, perceptio, voluptas. Bh.5.22. N.16.18. 2) cibus. Bh.2.5.

2. भोग *m.* (r. भुज् flectere s. अ) serpens.

भोगपति *m.* (e 1. भोग et पति dominus) praeses, praefectus, praepositus. Hit.39.19.

भोगवती *f.* (a भोग serpens s. वत् in *fem.*) nomen urbis a serpentibus inhabitatae in tartaro. N. 5. 5.

भोगिन् (a 1. भोग s. इन्) 1) *Adj.* fructibus, perceptionibus, voluptatibus, cibis praeditus. Bh. 16. 14. 2) *Subst. m.* dominus, rex.

भोजन *n.* (r. भुज् s. अन) 1) actio edendi, fruendi. Sa. 4. 18. 2) cibus. N. 18. 6. 22. 12.

भोजनीय (r. भुज् s. अनीय) 1) edendus, fruendus. 2) *n.* cibus. N. 23. 10.

भोज्य (r. भुज् s. य) *i. q. praec.* Su. 4. 4.

भौम (a भूमि terra s. अ) terrenus, terrester. M. 27.

भ्रंश् 4. *P. A.* 1. *A.* (भ्रश्यामि, भ्रश्ये, भ्रंशे) cadere, elabi. N. 20. 2.: उत्तरीयम् अधो ऽपश्यद् भ्रष्टम्; Su. 1. 15.: भ्रष्टाभरणकेशान्ताः· *Adhibetur praesertim ad indicandam separationem vel privationem, cum ablat. rei*; *e. c.* N. 16. 37.: भ्रष्टा ज्ञातिभ्यः; M. 7. 111.: भ्रश्यते राज्याज् जीविताच्च; R. Schl. II. 74. 2.: राज्याद् भ्रंशस्व; 75. 34.: सतां लोकात् सताङ् कीर्त्याः ... भ्रश्यतु· — *Caus.* dejicere, ejicere, privare. N. 6. 15.: भ्रंशयिष्यामि तं राज्यात्· (V. भ्रंस् et cf. स्रंस्, ध्वंस्- gr. comp. 19. - germ. vet. *RIS* cadere, etiam *HRIS*, attenuato *a* in *i*, v. Graff. 2. 536.; *ur-RIS* surgere, sicut scr. पत् praef. उत्; *reisa* iter, *reisôn* proficisci.)

c. परि *i. q. simpl.* N. 16. 23.: राज्यपरिभ्रष्टः; 18. 10.: परिभ्रष्टसुखेन·

c. प्र *id.* Ragh. 14. 54.: प्रभ्रश्यमानाभरणप्रसूना· *Cum instr. rei, quâ alqs privatur.* Mr. 14. 12.: प्रभ्रश्यते तेजसा (cf. युज् praef. वि)· — *Caus.* dejicere, privare. Ragh. 13. 36.: पदान् मघोनः प्रभ्रंशयां यो नघुषञ् चकार; Mah. 3. 601.: राज्यात् प्रभ्रंशितः·

c. वि *id.* Mah. 3. 3.: राज्यविभ्रष्ट·

भ्रंश *m.* (r. भ्रंश् s. अ) lapsus, exitium, ruina. Bh. 2. 63.

भ्रंस् 1. *A. i. q.* भ्रंश्·

भ्रज्ज् 6. *P. A.* (scribitur भ्रस्ज्, gr. 110[b]., भृज्जामि, भृज्जे, gr. 336.) assare, frigere, coquere. Bhatt. 14. 86.: बभ्रज्ज शोको रावणम् अग्निवत्· (V. भृज् et 2. भज् et cf. gr. *φρύγω*, *φώγω*; lat. *frigo*; hib. *bruighim* «I boil, seeth»; island. vet. *BAK*; germ. vet. *BACH, BAKK*; nostrum *BACK* coquere; v. पच्.)

भ्रण् 1. *P.* (शब्दे) sonare. *Cf.* ध्रण्, ध्रण्, ध्वन्, स्वन्·

भ्रम् 1. et 4. *P.* भ्रमामि, भ्राम्यामि etiam भ्रम्यामि (P. III. 1. 70.) vagari, circumerrare, peregrinari. N. 15. 14.: विप्रयुक्तः स मन्दात्मा भ्रमति; Mah. 3. 12892.: लोके ऽस्मिन् भ्रमाम्य् एको ऽहम्; 14377.: बभ्राम तत्र तत्र वै; Bhatt. 12. 72.: भ्राम्यन्त्य् अभीताः परितः पुरन् नः; Bh. 1. 30.: भ्रमती 'व च मे मनः; Mah. 1. 2062.: दृष्टिर् भ्राम्यति मे· — *Pass. impers.* R. Schl. II. 96. 8.: बहुशो ऽभ्रामि ते· — *Cum acc.* peragrare. N. 16. 30.: अन्वेष्टारो ब्राह्मणाश्च भ्रमन्ति शतशो महीम्; Mah. 1. 5184.: ते देशम् बहुशो ऽभ्रमन्· — *Pass. impers. c. acc. loci.* Bhar. 3. 4.: भ्रान्तन् देशम् अनेकदुर्गविषमम्· भ्रान्त *act.* currens. A. 4. 38.: तथा भ्रान्ते रथे· — *Caus.* 1) circumvolvere, vibrare, rotare, agitare, quassare. Mah. 2. 762.: भ्रामयित्वा शतगुणम् ... गदा क्षिप्ता बलवता; 3. 117.: भ्राम्यमाणो ऽथ चक्रवत्; Bhatt. 15. 53.: शक्तिम् अबिभ्रमत्; H. 4. 49.: उत्क्षिप्या 'भ्रामयद् देहन् तूर्णं शतगुणाधिकम्· 2) *i. q. primit.* R. Schl. I. 44. 12.: तत्रै 'वा 'बिभ्रमद् देवी संवत्सरगणान् बहून्· (Cf. क्रम्, gr. *ῥέμβω*.)

c. उत् exsilire. Dr. 8. 19.: रथात् ... उद्भ्रम्य· — उद्भ्रान्त commotus, agitatus, perturbatus. Gita-Gov. 4. 1.: प्रेमभरोद्भ्रान्तम् माधवम्; Hit. 107. 7.: भवे ऽस्मिन् पवनोद्भ्रान्तवीचिविभ्रमभङ्गुरे·

c. परि circumerrare. A. 10. 31.: पर्यभ्रमन्त ... असुराः·

c. वि circumerrare, peragrare, pervagari. Nalod. 3. 26.: विभ्रान्तम् वनेच देव्याः; N. 15. 16.: स विभ्रमन् महीं सर्वाम्· — विभ्रान्त commotus, perturbatus. Bh. 16. 16.: अनेकचित्तविभ्रान्ताः·

c. सम्, सम्भ्रान्त commotus, perturbatus. A. 6. 10.: सर्वे सम्भ्रान्तमनसः; N. 13. 15.

भ्रमर *m.* apis (Wils.: *A large black bee*).

भ्रष्ट (a r. भ्रंश्, v. gr. 615.) v. भ्रंश्.

भ्रष्टाभरणकेशान्त (*bah.* e भ्रष्ट elapsus et *dvandv.* आभरणकेशान्त, आभरण + केशान्त, केश et

अन्त(*)) elapsa ornamenta et capillos habens. Su.1.15.

भ्रश् v. भ्रंश्.

भ्राज् 1. *P. A.* lucere, splendere. H. 4. 40.: बभ्राजतुर् यथा शैलौ नीहारेण ऽभिसम्वृतौ; N. 2. 29.: भ्राजमानं यथा रविम्. (Cf. राज्; gr. φλέγω, φέγγω; lat. *fulgeo*, *flam-ma* e *flag-ma*, *flagro*; goth. *BAIRH*, unde *bairh-tei* lux et Denom. *bairh-tja* manifesto; anglo-sax. *blican* splendere; angl. *brigh-t*; germ. vet. *blich*, *blic*, *blig* fulmen, lumen, *bleih* pallidus (nostrum *bleich*), *blanch* candidus, *blinchan* lucere; lith. *blizgù* scintillo, radio; russ. *bles̆ću* splendeo; scot. *boillsg* «splendor, fulgor», *boills-geach* «coruscus, emicans, fulgidus, splendeus».)

c. वि *i. q. simpl.* Dr. 1. 9.: विभ्राजमानाम् वपुषा.

भ्रातृ *m.* (rad. incerta, suff. तृ, v. gr. 178. annot.) frater. (Goth. *brôthar*; lat. *frâter*; gr. φρατήρ, φράτωρ; hib. *brathair*; russ. *brat*; lith. *brolis* mutilatum esse videtur e *brotris*, ejecto *t*, mutato *r* in *l*.)

भ्रान्ति *f.* (r. भ्रम् s. ति) circumactus. Ur. 4. 10.: चक्रभ्रान्तिः.

भ्राश् 1. et 4. *A.* splendere, lucere. Rigv. 66. 3.: चित्रो यद् अभ्राट् «versicolor quum splendet». (Cf. भ्राज्, भ्लाश्.)

भ्री 9. *P.* (भरणे *K.* भृत्याम् भीत्याम् *V.*) sustentare, timere. (Cf. भृ, भी.)

भ्रुकुटि, भ्रुकुटी v. भृकुटि.

भ्रुव supercilium, *in fine compositorum possessivorum* (v. gr. 681.). N. 5. 7.

भ्रू *f.* supercilium. Dr. 1. 14. (Gr. ὀφρῦς, praefixo ο; russ. *brovj* f. id.; germ. vet. *brâwa* f. Etiam hib. *fabhar* «the eye-brow, eye-lid, eye» nisi descendit a lat. *palpebra*, huc referri posset, ita ut *fa* significet oculum; v. चक्ष्.)

भ्रूक्षेप *m.* (*TATP.* e praec. et क्षेप conjectio, jactus, a rad. क्षिप् s. अ) superciliorum jactus, oculorum lusus, nictatio. In. 5. 7.

भ्रूक्षेपालाप *m.* (e praec. et आलाप sermo, loquela, a rad. लप् praef. आ s. अ) oculorum loquela, nictationis loquela. In. 5. 7.

भ्रूक्षेपालापमाधुर्य (*BAH.* e praec. et माधुर्य dulcedo) oculorum loquelae dulcedinem habens. In. 5. 7.

भ्रूण् 10. *A.* (आशायाम् *K.* आशाविशङ्कयोः *V.*) sperare, timere.

भ्रूण *m.* (fortasse forma anomala a r. भृ) fetus utero matris inclusus, ἔμβρυον.

भ्रेज् 1. *A.* lucere, splendere, fulgere. *Cf.* भ्राज्.

भ्रेष् 1. *A.* (चलने भये) 1) ire, se movere, vacillare. Bhatt. 14. 87.: स बिभ्रेष (Schol. चलितः). 2) timere; *cf.* भेष्.

भ्लक्ष् 1. *P. A.* *i. q.* भक्ष्.

भ्लाश् 1. et 4. *A.* *i. q.* भ्राश्.

भ्लेष् 1. *P. A.* *i. q.* भ्रेष्.

म

1. **मंह्** 1. *A.* (वृद्धौ scribitur मह्, gr. 110[a].) crescere. (V. महत् magnus, महिमन् magnitudo et cf. मह्, माह्, वृंह्, वक्ष्; goth. *MAG* posse, *mag* possum, *mah-ta* potui, *mah-ts* potestas, *ma-iza* major, *mag-us* puer, *mag-ath* virgo, *mikils* magnus; slav. *mogú* possum; lith. *mac-nus* potens, *macis*, *mácė* potestas; gr. μέγας, μέγεθος, μῆκος, μακρός; lat. *mag-nus*, *mac-tus*; fortasse etiam *mâ-turus* a crescendo dictum, sicut scr. वृद्ध senex a वृध् crescere; cf. Ag. Benary *Römische Lautlehre* p. 258.; hib. *mochd* «promotion, Adj. great», *mead* «encrease, bigness, bulk, size», v. महत्; *meadhaighim* «I encrease, enlarge»; *moid* «bulk, hight».)

2. **मंह्** 10. *P.* (त्विषि) lucere.

(*) केशान्त idem significare videtur ac केश, *cf.* सुभ्रूनासाक्षिकेशान्त. H. 3. 14.

मंहिष्ठ *Superl. τοῦ* महत् *in dialecto Vêd.* Rigv. 51.1. (Gr. μέγιστος; goth. *maists* maximus.)

मकर *m.* nomen piscis immani magnitudine (Wils.: 1) *A marine monster, confounded usually with the crocodile and shark, but properly a fabulous animal; as a fish it might be conjectured to be the horned shark or the unicorn fish, but it is often drawn, as in the pictured signs of the zodiac, with the head and fore legs of an antelope, and the body and tail of a fish; it is the emblem of the god of love.* 2) *One of the signs of zodiac corresponding with* capricorne *and like the Greek representation of that sign being an animal in the fore parts, and ending in the tail of a fish.*). Dr. 7.19. A. 6.4. Bh. 10.31.

मकरकेतु *m.* (*bah.* e praec. et केतु vexillum) nomen *Anangi*, dei amoris. Ur. 16.4.

मकरध्वज *m.* (*bah.* e मकर et ध्वज vexillum) *id.* Am.

मक्क् 1. *A.* (गतौ) ire, se movere. *Cf.* मख्, मङ्क् etc.

मच् 1. *P.* (सङ्घाते *K.* रोषे सङ्घाते *V.*) coacervare, irasci. *Cf.* म्रच्, मृच्.

मक्षिका *f.* (ut videtur, a r. मच् s. इक in *fem.*) musca. (Lat. *musca*; germ. vet. *mucca* culex; russ. *mucha*; lith. *mussê*, per assim. e *muksê*; gr. μυῖα.)

मख् 1. *P.* (सर्पणे) ire, se movere.

मख *m.* (cf. मह् colere, venerari) sacrificium. Dr. 2.10.

मगध *m.* nomen regionis «*South Behar*». Wils.

मग्न v. मस्ज्.

मघ *m.* (r. मह् colere, venerari, s. अ) beatitudo.

मघवन् (a praec. quod etiam sacrificium significare videtur, s. वत्, v. मख) 1) *Adj. in dial. Vêd.* sacrificans. Lass. 148. 2) *m.* nomen dei *Indri*. N. 2.15. A. 11.4.

मघा *f. plur.* (*fem. τοῦ* मघ) decimum astrum lunare (Wils.: *The tenth lunar asterism, containing five stars figured by a house, apparently* α, γ, ζ, η *and* ν *Leonis*). Su. 2.2.

मघोन् v. मघवन्.

मङ्क् 1. *A.* (मण्डने गतौ *K.* भूषे गतौ *V.* scribitur मक्क्) ornare; ire, se movere. *Cf.* मक्क्, मख्, मङ्ख्, मङ्घ् etc.

मङ्ख् 1. *P.* (गतौ *K.* सर्पणे *V.*) ire, se movere. *Cf.* मक्क्, मख्, मङ्क् etc.

मङ्ग् 1. *P.* (सर्पणे; scribitur मग्) ire, se movere. *Cf.* मक्क्, मङ्क्, मङ्ख्, मख्, मङ्घ्.

मङ्गल (ut videtur, a r. मङ्ग् s. अल) I. *Adj.* salutaris, felix. Su. 2.4. II. *Subst.* 1) *n.* fortuna, felicitas. N. 18. 17. 2) *m.* nomen plantae, Wils. «*a bent grass* (Panicum dactylon) *with white blossoms*». Ur. 44.3.

1. मङ्घ् 1. *A.* (कैतवे *K.* कैतवगतौ निन्दारम्भजवेषु *V.*; scribitur मघ्) ludere; ire, properare; vituperare; incipere. *Cf.* मङ्ग्, मङ्ख्, मख्, मक्क्, मर्च्.

2. मङ्घ् 1. *P.* (भूषे) ornare. *Cf.* मङ्क्.

मच् 1. *A.* (कल्कने *K.* कल्कने दम्भे शाठ्ये *V.*) decipere, fallere; gloriari.

मज्ज् 6. *P. interdum A.* (scribitur मस्ज्, gr. 110[b].) mergi, submergi, aquâ hauriri, *c. loc. vel acc.* N. 6.13.: कृच्छ्रे स नरके मज्जेद् अगाधे विपुले ह्रदे; R. Schl. I. 1.89.: ना ऽप्सु मज्जन्ति जन्तवः; Man. 4.81.: तमः ... मज्जति; Mah. 2.605.: यमुनाम्भस्य् अमज्जत; 2203.: मा मज्जीः शोकसागरे; M. 8.: भयौघान् महतो मज्जन्तम् माम् ... त्राहि. — मग्न submersus. A. 6.4.: जले मग्ना इवा ऽद्रयः. — *Caus.* mergere, immergere. H. 2.10.: अष्टौ दंष्ट्रा देहेषु मज्जयिष्यामि. (मज्ज् per assimil. e मर्ज् ortum esse videtur; cf. मृज् i. e. मर्ज्, मार्ज्, मञ्ज्, मुज्, मुञ्ज्; lat. *mergo*; lith. *merkiu* macero, *mazgóju* lavo = Caus. मज्जयामि.)

c. उत् emergi, emergere. Mah. 3.13163.: वापीन् न्यमज्जन् न पुनर् उदमज्जत्. — *Caus.* Man. 8.115.

c. नि submergi, submergere, aquâ hauriri. Hit. ed. Ser. 126.16.: कार्याब्धौ स निमज्जति; Sa. 6.43.: निमज्जमानम् ... तमोमये ह्रदे; Mah. 1.6747.: अम्भसि निमज्जेयम्; Bhatt. 3.20.: शोके न्यमाङ्क्षीत्. — *Trans.* demergere. Mah. 1.4156.: मा निमज्जीः पितामहान्. — *Caus.* submergi jubere. Man. 8.114.: अप्सु चै ऽनन् निमज्जयेत्.

मज्जन् *m.* (r. मज्ज् s. अन्) medulla. (Germ. vet. *marag*, anglo-sax. *mearg, merg* id., v. sq. et r. मज्ज् e मर्ज्.)

मज्जा *f.* (r. मज्ज् s. आ) *id.*

1. **मञ्च्** 1. *A.* (धारणे *K.* उच्छ्रायधृत्यर्चाभाःसु *V.*; scribitur मच्) tenere, altum esse *vel* fieri, venerari, splendere.

2. **मञ्च्** 1. *P.* (गत्याम्) ire, se movere. *Cf.* मङ्क् *sq.*

मञ्च *m.* (r. 1. मञ्च् s. अ) lectus, cubile. AM.

मञ्ज् 10. *P.* (मृजाध्वनयोः *K.* मृजाध्वन्योः *V.*) abstergere, purificare; sonare. (Cf. मुज्, मुञ्ज्, मार्ज्, मृज् i. e. मर्ज्, unde मञ्ज् ortum esse videtur, mutatis liquidis; v. मज्ज्.)

मञ्जरि *i. q. sq.*

मञ्जरी *f.* (r. मञ्ज् s. अर in *fem.* cf. suff. अल) 1) surculus. UR. 59. 14. 2) unio, margarita. (Cf. gr. *μάργαρον, μαργαρίτης*, lat. *margarita*; v. radd. मञ्ज्, मज्ज् e मर्ज्.)

मञ्जु *Adj. m.f.n.* (r. मञ्ज् s. उ) pulcher, gratus, amoenus. UR. 64. 11.

मञ्जूषा *f.* corbis, canistrum. UP. 46.

मठ् 1. *P.* (निवासे *K.* वासमर्दने *V.*) habitare, conterere.

मणि *m. f.* 1) gemma. 2) margarita. (Cf. gr. *μάννος, μόννος*, lat. *monile.*

मणिभद्र *m.* (e praec. et भद्र) nomen *Kuvêri,* dei divitiarum. N. 12. 130.

मण्ठ् 1. *A.* (शोके *K.* आध्याने *V.*; scribitur मठ्) lugere, meditari.

1. **मण्ड्** 10. *P.* (सुखे *K.* मोदे *V.*; scribitur मड्, gr. 110[a].) gaudere, exhilarare. (Cf. मन्द्, मद्, मृड्, मुद्.)

2. **मण्ड्** 1. *P. A.* 10. *T.* (scribitur मड्, gr. 110[a].) ornare. N. 16. 17.: मण्डनार्हाम् अमण्डिताम्. *Etiam* 10. *A.* MAH. 1. 7572.: मण्डयाञ्चक्रिरे तद् वै पुरं स्वर्गवत्. (Lat. *mundus, mundo.*)

मण्ड *m.* (r. मण्ड् s. अ) ornamentum.

मण्डन *n.* (r. मण्ड् s. अन) *id.* N. 16. 17.

मण्डप *m. n.* (e मण्ड et प) umbraculum. SAK. 45. 9. MEGH. 76.

मण्डल *m. n.* orbis, circuitus. SU. 3. 22. 24. N. 12. 64. 13. 15. — सूर्यमण्डल discus solis. SA. 7. 1.

मण्डूक *m.* rana. AM.

मण्डूर *m. n.* rubigo, ferrugo.

मत् Ablat. pronominis primae personae, qui in initio compositorum thematis vice fungitur, cum significatione Singularis (v. gr. 264. et 679.). H. 2. 33. 3. 17.

मत v. मन्.

मतङ्ग *m.* (ut videtur, pro मत्तङ्ग, a r. मद्; v. मद, मदकल) elephantus. H. 1. 13.

मति *f.* (r. मन् cogitare s. ति) 1) animus, mens. N. 11. 36. 22. 21. *in fine compos.* BAH. 2) opinio. H. 1. 26. N. 19. 32. BH. 18. 78. 3) consilium, propositum. SU. 2. 12. N. 18. 16. *In fine comp.* BAH. BH. 12. 19. 18. 64. (Gr. *μῆτις*; goth. *ga-mun-ds*, Them. *ga-mun-di* memoria; lat. *mentis, mens.*)

मतिमत् (a मति sgf. 1. s. मत्) mente praeditus, sapiens. DR. 7. 16.

मत्त v. मद्.

मत्तस् v. gr. 652. suff. तस्.

मत्सर *m.* invidia (ut mihi videtur, e pronomine 1. pers. मत् q. v. et सर iens a rad. सृ s. अ). BH. 4. 22. *in fine compos.* BAH.

मत्स्य *m.* piscis. M. 5. (Hib. *meas* «a fish», *measach* «fishy».)

मत्स्यक *m.* (a praec. s. क) *id.* M. 35.

मथ् 1. *P.* v. मन्थ्.

मथन *n.* (r. मथ् s. अन) agitatio. R. Schl. I. 45. 19.

1. **मद्** 4. *P.* माद्यामि ebrium esse, mente captum esse, laetari, gaudere. MAH. 1. 4688. et 3. 8331.: अमाद्यद् इन्द्रः सोमेन दक्षिणाभिर् द्विजातयः. — मत्त ebrius, inebriatus. H. 4. 23.: मत्ताव् इव ... वारणौ; SU. 2. 20.: मत्तौ भूत्वा कुञ्जररूपिणौ; 4. 13.: वरप्रदानमत्तौ; 14.: सर्वैर् एतैर् मदैर् मत्तौ. — *Caus.* मादयामि 1) inebriare. RIGV. V. (v. Westerg.): ते त्वा मदा इन्द्र मादयन्तु. 2) exhilarare. MAH. 3. 10678.: त्वां स्तुतयो मादयन्ति. (Cf. मुद्, मन्द्, मण्ड्, angl. *mad*; fortasse goth. *wôds* furiosus e *môds*, servatâ primitivâ mediâ;

germ. vet. *wuot* insaniens, *wuotî* insania, *wuotag* furiosus; hib. *misge* «drunkenness» cf. pers. مست *mes-t* ebrius e *med-t*, v. gr. comp. 102.; de *oin-mhid, on-mhith* v. मद् praef. उत्.)

c. उत् उन्माद्यामि (v. euphon. r. 58.) insanire. Mah. 3. 14503.: यः पश्यति नरो देवान् उन्माद्यति स क्षिप्रम्॰ उन्मत्त insaniens, demens. N. 2. 3. 8. 1. Sa. 6. 5. (Huc referri possunt hib. *oin-mhid* «a fool, a nidged, a mute», *oin-mhideachd* «folly», *on-mhith* «a fool, an idle» (v. Pictet p. 87.) nisi *mhid, mith* pertinent ad मति q. v. ad quod Pictet. trahit hib. *amad* «a madman, a fool», quod etiam in praep. आ et rad. मद् dissolvi potest; cambro-brit. *ynwid* «furious, frantick, mad, foolish».)

c. प्र aberrare, negligentem, socordem esse, *c. ablat. vel loc. rei.* Bhatt. 18. 8.: स्वहिताच्च प्रमाद्यति (Schol. हिताद् भ्रष्टो भवति); Mah. 3. 1291.: धर्मार्थयोर् नित्यन् न प्रमाद्यन्ति पण्डिताः॰ — प्रमत्त socors, negligens. A. 5. 4.

c. प्र praef. सम् *id.* सम्प्रमत्त socors, negligens. Mah. 2. 1467.

c. सम् *i. q. simpl.* Su. 4. 12.: उभौ च कामसम्मत्तौ; 4. 17.: तस्या रूपेण सम्मत्तौ॰

2. मद् 10. *P.* मदयामि 1) exhilarare. Ragh. 9. 29.: अमदयत् सहकारलता मनः॰ 2) laetari, gaudere. Mah. 1. 4736.: मदयन्तौ; 6910.: मदयन्त्या॰

मद *m.* (r. मद् s. अ) 1) ebrietas, dementia. Su. 4. 14. Bh. 18. 35. 2) succus, qui elephantis, tempore quo coitum appetunt, e temporibus effluit. N. 13. 7.

मदकल *m.* (e praec. et कल) elephantus. Ur. 69. 13.; *cf.* मतङ्ग॰

मदन *m.* (qui inebriat a r. मद् s. अन) 1) potus fervidus, inebrians. In. 5. 13. 2) amor, deus amoris. Ur. 41. 11.

मदिरा *f.* (r. मद् s. इर in *fem.*) potus inebrians, vinum. मदिरेक्षणा inebriantes oculos habens femina. Ur. 25. 17.

मदीय *Pron. poss.* (v. gr. 289.) meus. N. 14. 15. A. 3. 50.

मद्य *n.* (r. मद् s. य) potus inebrians.

मद्र *m. pl.* nomen regionis. Sa. 1. 2.

मद्विध (*bah.* e मत् q. v. et विध vel विधा species, genus) mei genus, speciem, naturam, indolem habens, mihi aequalis. H. 2. 33.

मधु (fortasse a r. मद्, mutato द् in ध्) I. *n.* 1) mel. 2) potus inebrians, vinum. Ragh. 4. 60. II. *m.* ver. (Gr. μέθυ, μέλι, mutato θ vel δ in λ; lat. *mel, mellis* fortasse per assim. e *melvis* pro *medvis*; lith. *medù-s* mel; slav. *med* id.; anglo-sax. *medu, medo*; germ. vet. *meto* mulsum; hib. *mil*, gen. *meala* mel.)

मधुकर *m.* (e praec. et कर faciens) apis. Ur. 68. 8.

मधुप *m.* (e मधु et प bibens) *id.* Am.

मधुर (a मधु s. र) dulcis, suavis. H. 4. 26. — मधुरम् *Adv.* dulce, suaviter. H. 1. 25.

मधुलिह् *m.* (nom. -ट्, e मधु et लिह् lambens) apis.

मध्य *Adj.* medius. *Subst. m. n.* 1) medium. Sa. 2. 1. 2) medium corpus (Anglis *waist*). In. 5. 9. (Lat. *medius, medium*; goth. *MIDJA*, nom. m. *midji-s*, v. gr. comp. 287. annot. 7.; hib. *meadhon* «the middle, midst, centre»; gr. μέσσος per assim. e μεσjος pro μεδjος; lith. *widdurys* medium, mutato *m* in *w*, *widdù naktis* media nox; serv. *medju*; slav. МЕЖДЮ *meschdju* inter.)

मध्यतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) in medio. H. 1. 21.

मध्यम 1) *Adj.* medius. 2) *Subst. m. n.* medium corpus, *the waist.* N. 1. 10. (Goth. *MIDUMA, midums* medius.)

मध्यमलोक *m.* (e praec. et लोक) medius mundus i. e. terra, *quippe quae inter coelum et infernum.* Ur. 92. 2. (Cf. goth. *midjun-gards* id., ad literam: media domus, medius hortus.)

1. मन् 4. et 8. *A.* मन्ये, मन्वे, praet. mltf. अमंसि, fut. aux. मंस्ये॰ 1) cogitare. N. 1. 21.: यथा त्वद् अन्यम् पुरुषन् न सा मंस्यति कर्हिचित् (ubi *Par.* metri causâ). 2) putare, credere, opinari. N. 5. 12.: यं यं हि ददृशे तेषान् तन् तम् मेने नलन् नृपम्; 16.: शरणम् प्रति देवानाम् प्राप्तकालम् अमन्यत; 19. 18.: यान् अन्यान् मन्यसे ब्रूहि तान्; 19.: यान् मन्यसे समर्थांस् त्वम्; H. 4. 19.: बलिनम् मन्यसे यच्च आ-

त्मानम्; GITA-GOV. 4. 11.: स्तनविनिहितम् अपि हारम् उदारं सा मनुते कृशतनुर् इव भारम्; A. 5. 17.: मन्वाना देवराजम् माम्. *Absol.* HIT. 75. 7.: मन्ये दुर्जनचित्तवृत्तिहरणे धाता ऽपि भग्नोद्यमः. *Notetur formula* यदि मन्यसे si putas, si ita tibi videtur, si tibi libuerit, *e.c.* N. 5. 3.: दमयन्त्याः पणः साधु वर्ततां यदि मन्यसे; 16. 34.: ताम् वेत्थ यदि मन्यसे. 3) aestimare. LASS. 12. 15.: जीवश्च पुरुषविशेषांश्च सीमन्तिनयस् तृणम् इव मन्यन्ते. — *Part. pass.* मत *n.* cogitatum, cogitatio, opinio. IN. 3. 1. BR. 2. 26. (Cf. म्ना, quod litteris transpositis e मन्, productâ vocali; goth. *MAN* putare, *man* puto, pl. *munum*, Praes. cum formâ Praet.; *ga-munan* meminisse, v. मति; lat. *memini*, *com-miniscor*, *moneo* nititur formâ caus. मानयामि, prâcr. माणेमि, ita germ. vet. *manôm*, *manêm*, v. gr. comp. 109[a]. 6.; fortasse *mando* adjecto *d* sicut in goth. *hunds* canis = श्वन्, v. श्वन्, ΚΥΝ; v. ज्ञा praef. ज्ञा in formâ caus.; gr. μένος = मनस्, μῆτις = मति, cf. मत pro मन्त; fortasse μέλλω e μένjω sicut ἄλλος = अन्य, μαίνομαι, μῆνις, v. मन्यु, μάντις; lith. *menù* recordor, *pri-manùs* prudens, intelligens; russ. *mnju* opinor; hib. *muinim* «I teach, instruct»; fortasse *smuainim* «I think, imagine, devise, consider» e मन् praef. सम्, nisi pertinet ad स्मृ i.e. स्मर् mutatâ liquidâ *r* in *n*.)

c. अनु 1) consentire, assentire, comprobare. MAN. 9. 97.: यदि कन्या ऽनुमन्यते; R. Schl. II. 2. 13.: यद् इदम्… मया साधु सुमन्त्रितम् भवन्तो मे ऽनुमन्यन्ताम्. *C.* न rejicere, repudiare. RAGH. 16. 85.: इमां स्वसारञ्च यवीयसीम् मे … ना ऽर्हसि ना ऽनुमन्तुम्. 2) veniam dare, *c. acc. pers.* R. Schl. II. 21. 45.: अनुमन्यस्व माम् देवि गमिष्यन्तम् इतो वनम्. — *Caus.* facere ut alqs assentiatur, comprobet. R. Schl. II. 2.

c. अभि 1) opinari, credere. BHATT. 5. 71.: अभिमन्ये ऽहन् त्वां हरन्तीं श्रियं श्रियः. 2) assentiri, permittere. MAH. 1. 5743.: अधर्म्यम् इदम् अत्यन्तङ् कथम् भीष्मो ऽनुमन्यते विवास्यमानान् अस्थाने नगरे यो ऽभिमन्यते. 3) appetere, desiderare. R. Schl. II. 72. 45.: कच्चिन् न परदारान् वा राजपुत्रो ऽभिमन्यते; MAN. 10. 95.: न ज्यायसीं वृत्तिम् अभिमन्येत.

c. अव spernere. II. 3. 10.: मा ऽवमंस्थाः पृथुश्रोणि मत्वा माम् इह मानुषम्; MAN. 4. 135. 8. 84. *Pass.* HIT. 56. 12.: स सर्वैर् अवमन्यते.

c. अव praef. अभि *id.* MAN. 4. 249.

c. बहु magni aestimare (v. gr. 653.). IN. 4. 15.: सम्मानम् बहुमन्यच; N. 15. 13.: बहुमता नारी; MAH. 3. 747.: न जीवितम् बहुमन्ये.

c. सम् 1) cogitare, putare. सम्मत *n.* assensus, consensus. N. 13. 5. SA. 1. 23.: प्राप्ते ऽयन् देवकन्ये ऽति दृष्ट्वा सम्मेनिरे जनाः. 2) magni aestimare, honorare. सम्मत magni aestimatus, honoratus. IN. 1. 11. 4. 8. BR. 2. 25. DR. 4. 6. 3) respicere, rationem habere, observare, curare. R. Schl. II. 38. 15.: मया विहीनाम्… अदृष्टपूर्वव्यसनाम् भूयः सम्मन्तुम् अर्हसि.

2. मन् 1. *P.* (अर्च *r.*) honorare. *Cf.* मान्.

मनस् *n.* (r. मन् s. अस्) 1) animus, mens. N. 5. 16. 19. 35. 13. 32. 71. 16. 21. 21. 25. 26. SA. 2. 28. BH. 3. 40. 42. 2) cor. IN. 5. 3. SU. 3. 17. N. 5. 8. IN. 2. 32. (Gr. μένος, cujus ς ad thema pertinet, v. gr. comp. 128.)

मनसिज *m.* (in corde natus e loc. मनसि et ज) amor *et* deus amoris. UR. 9. 2.

मनस्विन् (a मनस् s. विन्) mente praeditus, sapiens. DR. 7. 16. SU. 1. 29.

मनाक् *Adv.* parum, paulum. AM. (Cf. lat. *minor*, goth. *minniza* minor, *minnists* minimus, slav. *mjnii* minor, hib. *min* «small, fine» etc., *mion* «small, little».)

मनीषा *f.* (a r. मन्) mens, intellectus.

मनीषिन् (a praec. s. इन्) mente, intellectu praeditus, sapiens, intelligens. DR. 7. 13. BH. 2. 51.

मनु *m.* (r. मन् s. उ) *nom. pr.* regis. M. 1. *sq.*

मनुज *m.* (e praec. et ज natus) a *Manu* oriundus, homo. IN. 5. 22. N. 1. 2.

मनुष्य *m.* (a मनु *Manus* s. ष्य pro स्य, v. gr. 101[a].) homo.

SA. 5. 35. (V. मानव et cf. germ. vet. *mannisco*, nostrum *Mensch.*)

मनोज्ञ (e मनस् cor et ज्ञ noscens) pulcher, suavis, amoenus. Lass. 53. 2.

मनोभव *m.* (in corde natus e मनस् et भव origo) amor. Hit. 64. 10. *V. sq.* et मनसिज, हृच्छय·

मनोभू *m.* (e मनस् et भू existens) amor, deus amoris. P. 17.

मनोरथ *m.* (e मनस् et रथ currus) gaudium, voluptas. In. 5. 4. 35. Bh. 16. 13.

मनोरम (e मनस् et रम exhilarans) cor exhilarans, pulcher, suavis, amoenus. In. 5. 27.

मनोहर (e मनस् et हर capiens, rapiens) cor rapiens, pulcher, suavis, amoenus. In. 5. 18.

मनोहारिन् (e मनस् et हारिन् capiens, rapiens) *i. q. praec.* N. 13. 4.

मन्त्र् 10. *P. A.* (गुप्तभाषणे *K.* गुप्तोक्तौ *V.*, ut videtur, Denom. a sq.) 1) dicere, loqui, *in recentiore linguâ.* Ur. 50. 1. *infr.*: ना 'स्ति मे वाचाविभवो ऽतो ऽपरम् मन्त्रयितुम्· *Praesertim* secreto, in occulto loqui, *inde* consulere, deliberare; *c. instr. pers. et acc. rei.* Hit. 64. 6.: स गोप: स्ववधूम् हृत्या सह मन्त्रयन्तीम् अपश्यत्; R. Schl. I. 34. 36.: तासाम् प्रदानम् ... मन्त्रयामास मन्त्रिभि:; Man. 7. 146.: मन्त्रयेत् सह मन्त्रिभि:; Mah. 3. 290.: मन्त्रयध्वं हितम् मम· *Cum acc. pers.* Mah. 1. 8074.: मन्त्रयामासुर् अन्याश्च रहस्यानि परस्परम्· (Goth. *mathlja* loquor.)

c. अनु 1) benedicere, laeta precari, sacrare, consecrare. A. 9. 14.: गाण्डीवम् अनुमन्त्र्य; 3. 26.: शरै: ... अनुमन्त्रितै:· 2) valedicere, dimittere. Mah. 3. 39.: तथा 'नुमन्त्रितास् तेन धर्मराजेन ता: प्रजा:·

c. अभि *id.* sgf. 1. Dr. 8. 54.: शरैर् अस्त्राभिमन्त्रितै:; Mah. 1. 8248.: अस्त्रम् अभिमन्त्र्य·

c. आ 1) alloqui. R. Schl. I. 1. 8.: श्रूयताम् इति चा "मन्त्र्या 'ब्रवीत्· 2) salutare. N. 6. 5.: देवान् आमन्त्र्य तान् सर्वान् उवाचे 'दं वच:· *Praesertim* valedicere. In. 1. 24.: गच्छाम्य् आमन्त्रयित्वा त्वाम्; N. 8. 24. 26. 1. Sa. 4. 22. 3) advocare, invitare. Mah. 2. 1244.: आमन्त्रयध्वं राष्ट्रेषु ब्राह्मणान् भूमिपान् अथ·

c. आ praef. सम् alloqui, compellare. Mah. 2. 42.: तं समामन्त्र्य निवर्तस्वे 'ति·

c. उप 1) alloqui, compellare. Mah. 4. 531.: तेनो 'पमन्त्र्यमाणाया: ... हृदयम् मे विदीर्यते· 2) invitare. Ram. I. 46. 12.: तवो 'पमन्त्रिता: सर्वे मुनयो ऽस्माभिर् आज्ञया·

c. नि advocare, invitare. R. Schl. I. 12. 18.: निमन्त्रयस्व नृपतीन्·

c. नि praef. सम् *id.* N. 2. 9.: स संनिमन्त्रयामास महीपालान्·

c. परि i. q. मन्त्र् praef. अनु sgf. 1. A. 7. 18.: ब्रह्मास्त्रपरिमन्त्रितै: ... शायकै:·

c. सम् 1) deliberare, consulere. R. Schl. I. 8. 3.: मन्त्रिभि: सह सम्मन्त्र्य· 2) salutare. Mah. 1. 5454.: पूर्वम् एव सम्मन्त्र्य द्रोणम् अब्रवीत्·

मन्त्र *m.* (r. मन् s. त्र) 1) consilium. Br. 1. 26. 2) hymnus, carmen sacrum, *vel* precum formula. Bh. 9. 16. (V. मन्त्र् et cf. zend. [Zend script] *manthra* sermo, goth. *mathlei* id.; *munths*, them. *muntha*, os.)

मन्त्रिन् *m.* (a praec. s. इन्) consiliarius. N. 7. 11.

मन्थ् 9. *P. interdum A.* मथ्नामि (v. gr. 387.), *Pass.* मथ्ये, *part. praet. pass.* मथित (gr. 615.); *etiam* मथ् *et* मन्थ् 1. *P.* Commovere, agitare, perturbare, disturbare, diruere. Ram. I. 36. 18.: क्षीरोदसागरं सर्वे मथ्नीम:; R. Schl. I. 45. 19.: मन्थानम् मन्दरं कृत्वा ममन्थु:; Mah. 1. 1111.: मथ्नध्वम् उदधिम्; 3330.: वाग्दुरुक्ताम् महाघोरम् ... मम मथ्नाति हृदयम्; 6555.: माम् मथ्नाती 'व मन्मथ:; Br. 1. 5.: मथ्यमाने 'व दु:खेन; Su. 2. 18.: मथितैर् आश्रमै:· (Cf. मान्थ्, मिथ्, मुन्थ्, व्यथ्, पथ्, पन्थ्, पुथ्, पुन्थ्; goth. *withô* commoveo, agito; hib. *meadar* «a churn, a milk pail», *muidhe* id.)

c. आ *i. q. simpl.* R. Schl. II. 26. 2.: हृदयान्य् आममन्थे 'व जनस्य·

c. उत् उन्मन्थ्, उन्मथ् (v. euphon. r. 58.) 1) *i. q. simpl.*

Mah. 3. 14327.: उन्ममन्थ महार्णवम्; N. 10. 8.: शोकेनो ’न्मथितचित्त. 2) abscindere. Mah. 3. 10267.: शिरः शरोत्तमैर् उन्मथितास्मि.

c. निस् i. q. simpl. Mah. 1. 1120.: अमृतस्या ’र्थे निर्मथिष्यामहे जलम्.

c. प्र 1) i. q. simpl. Mah. 1. 194.: नागबलैः सुदुःसहन् द्रोणानीकम् ... प्रमथ्य; 3. 16435. 2) conterere. A. 7. 8.: हयान् ते ... प्रामथ्नन्त दितेः सुतान्; Mah. 3. 16435.: महता ग्राव्णा ... प्रमाथिनम् अभिद्रुत्य प्रममाथ. 3) vim inferre. Br. 2. 17.: ताश् चेद् अहन् न दित्सेयम् ... प्रमथ्यै ’नं हरेयुस् तु.

c. प्र praef. सम् i. q. simpl. Mah. 4876. 7143.

c. वि diruere, delere, e. c. urbem. A. 10. 1.: पुरम् एतत् ... त्वया विमथितम् वीर.

मन्थ m. (r. मन्थ् s. अ) agitatio. Ragh. 10. 3.

मन्थर (r. मन्थ् s. अर) tardus, lentus, segnis, languidus. Ragh. 19. 21. Cf. मन्द.

मन्थान m. (r. मन्थ् s. आन) rudis, rudicula. R. Schl. I. 45. 19. (Hib. *maide* «a stick, wood, timber».)

मन्द् 1. A. (scribitur मद्, gr. 110[a].) *in dial. Vêd.* 1) gaudere. Rigv. 26. 5.: अस्य नो मन्दस्व सख्यस्य च «hoc nostro *sacrificio* gaude, consortioque»; 51. 12.: येषु मन्दसे «quibus gaudes». Par. exhilarare. Rigv. V. (v. Westerg.): सोमो मन्दतु त्वा. 2) laudari, celebrari. Rigv. 51. 11.: मन्दिष्ट यद् उशने काव्ये सचा इन्द्रः «cum laudaretur Indras *ipsum* desiderante carmine». 3) dormire. Rigv. V. (v. Westerg.): अग्ने त्वं सुजागृहि वयं सुमन्दिषीमहि. — *Caus.* exhilarare. Rigv. 4. 7. (Cf. माद्, मद्, मुद्, वन्द्; germ. vet. *menden* gaudere e *mandjan*, praet. *manta*; *mendi* gaudium; hib. *meadhrach* «glad, joyful, merry», *meadhradh* «mirth, song, melody», *molaim* «I praise».)

c. उत् exhilarare. Rigv. 8. 6.: उत् त्वा सुतासो रभसा अमन्दिषुः «te parata *libamina* cito inebriantia laetificarunt».

मन्द (r. मन्द् s. अ) 1) paucus. मन्दम् *Adv.* parum, paululum. N. 16. 8. Dr. 3. 1. 2) tardus. 3) stultus, stolidus. N. 15. 10. 14. (Hib. *mall* «slow, dilatory, tardy, tedious, prolix».)

मन्दभाग्य n. (Karm. e मन्द et भाग्य fortuna, felicitas) fortuna adversa. N. 13. 38.

मन्दभाज् (Bah. paululum felicitatis habens e praec. et भाज् fortuna, felicitas) infelix. H. 1. 29.

मन्दाय् (*Denom.* a मन्द s. य, v. gr. 585.) cunctari, tardari. Atm. Ur. 48. 10.: मन्दायमाना.

मन्दार m. (r. मन्द् s. आर) 1) arbor, erythrina fulgens. Ur. 6. 2. 2) arborum coelestium genus. Ragh. 6. 23. Megh. 68. 73.

मन्दिर n. (r. मन्द् dormire s. इर) domus. In. 5. 52.; cf. मन्दुरा.

मन्दुरा f. (r. मन्द् dormire s. उर in *fem.*) stabulum.

मन्द्र (r. मन्द् s. र) profundus, gravis, *de sono*. Ur. 69. 15.

मन्मथ m. (cor agitans e मन् pro मनस् cor et मथ agitans, concutiens) amor, deus amoris. In. 5. 3.

मन्मय (e pronom. 1. pers. मत् q. v. s. मय) mihi devotus. Bh. 4. 10.

मन्यु m. (r. मन् s. यु) 1) moeror, aegritudo. N. 9. 4. 2) ira. Su. 4. 16. (Cf. gr. μῆνις, v. मन्.)

मयूख m. radius. Ritu-S. 1. 13. Ragh. 2. 46.

मयूर m. pavo. *Fem.* मयूरी.

मरकत m. smaragdus. Megh. 74. (Gr. σμάραγδος, lat. *smaragdus*.)

मरण n. (r. मृ s. अन) mors. H. 4. 50. N. 10. 10.

मरिच n. piper. Am.

मरीचि m. f. luminis radius. Ragh. 9. 13. 13. 4.

मरीचिप m. (e praec. et प bibens) nomen cujusdam Geniorum ordinis. Su. 3. 5.

मरु m. (ut videtur, a r. मृ s. उ) aquâ carens locus, desertum. Ragh. 4. 31. Hit. 8. 7.

मरुत् m. 1) ventus. 2) ventorum Genius. In. 2. 13.

मरुत्वत् m. (ventis, ventorum Geniis praeditus, circumdatus) cognomen *Indri*. A. 4. 12.

मर्कट m. simia. Lass. 2. 10.

मर्च् 10. P. i. q. मार्ज्.

मर्त्य *m.* (r. मृ s. य inserto त्) mortalis, homo. In. 1.31. N. 4.7. Bh. 9.21.

मर्दन (r. मृद् s. अन) 1) *n.* actio conterendi. 2) *n.* frictio, affrictus. Up. 55. 3) *m.* contritor. Dr. 6.14.

मर्मन् *n.* (r. मृ s. मन्) 1) articulus *corporis*. Bhatt. 16. 15. 2) sensus secretus, secretum. Hit. 84.13.

मर्मर *m.* (a sono dictum) susurrum, murmur. Ragh. 6.57.: तीरेषु तालीवनमर्मरेषु. (Cf. lat. *murmur*, gr. *μορμύρω*, germ. vet. *murmurôn* murmurare.)

मर्या *f.* limes, finis, terminus.

मर्यादा *f.* (e praec. et द् dans vel आद् sumens, in *fem.*) *id.*

मर्व् 1. *P.* (पूरणे *K.* पूर्त्तौ गतौ *V.*) implere, ire. *Cf.* पृ, पूर्.

मल् 1. *A.* 10. *P.* मले, मलयामि (धारणे *K.* धृतौ *V.*) tenere.

मल *m. n.* sordes, lutum. N. 16.13. 17.6.8. (Lett. *mâls* lutum, argilla; lith. *mólis* id.; germ. vet. *mâl, mâli* in compp. *aug-mâli* collyrium, *ana-mâli* nota, stigma, cicatrix, macula, *wund-mâli* cicatrix, *Wund-Mal, lich-mâl* stigma, signum in corpore; nostrum *Mal.* Fortasse lat. *macula* e *malicula.*)

मलपङ्किन् *Adj.* (e dvandv. मलपङ्क sordes et pulvis suff. इन्) sordibus et pulvere obductus. N. 24.9.

मलय *m.* nomen montis. Wils.: «*a mountain or mountainous range answering to the western Ghâts in the peninsula of India.*» Ragh. 4.46.

मलिन (a मल s. इन) sordidus, lutulentus. N. 10.6.12. 23. (Pottius apte huc trahit gr. *μέλας*, lith. *mëlina's* caeruleus; v. sq.)

मलिनाम्बु *m.* (e praec. et अम्बु aqua) atramentum librarium. Med.

मलीमस (a मल) sordidus, turpis. Ragh. 2.53. 3.46.

मल्ल् 1. *A. i. q.* मल्.

मल्ल *m.* pugil.

मल्लि *f.* planta, Jasminum Zambae.

मल्लिका (a praec. s. क in *fem.*) *id.* Ragh. 9.41.

मल्ली *f. id.* Lass. p. 69.

मव् 1. *P.* (नाहि) ligare, vincire. Bhatt. 9.90.: तम् मेवुः शृङ्खलादिभिः. *V.* मू, मव्य्.

मव्य् 1. *P. id.*

मश् 1. *P.* (शब्दे *K.* ध्वनौ कोपे *V.*) sonare; irasci. *Cf.* मिश्.

मशक *m.* culex.

मष् 1. *P.* (हिंसायाम् *K.* वधे *V.*) ferire, occidere, laedere. *Cf.* मुष्.

मषि *f.* atramentum librarium.

मषी *f. id.* Up. 67.

मस् 1. *P.* metiri. *V.* मा.

मसि *et* मसी *f. i. q.* मषि, मषी. Am.

मस्त *n.* caput. Lass. p. 70.

मस्तक *m. n.* (a praec. s. क) *id.* Hit. 85.13.

मस्तिष्क *m.* (ut mihi videtur, a मस्त caput) cerebrum. (Cf. slav. *moζjg.*)

मह् 1. et 10. *P.* महामि महयामि (पूजायाम् *K.* पूजे *V.*) honorare (magni aestimare). Mah. 3.13326.: महित्वा; Ragh. 11.49.: प्राहिणोच्च महितम्... पुरोधसम्. — *Praef.* सम् *in dial. Vêd.* parare. Rigv. 94.1.: इमं स्तोमम् अर्हते जातवेदसे रथम् इव सम्महेमा मनीषया «huncce hymnum Agni venerabili, currum veluti *faber*, paramus mente»; 111.3. (V. मंह् et cf. hib. *mogh, modh* «respect, honour»; cambro-brit. *myged* id., *mygaw* venerari; germ. vet. *machôn*; anglo-sax. *macian* facere, formare, parare; gr. *μῆχος, μηχανή.*)

मह *m.* (r. मंह् vel मह् crescere s. अ) bos bubulus. Hem. (Cf. महिष, cambro-brit. *mohyn* taurus.)

महत् (r. मंह् vel मह् crescere s. अत्, in casibus fortibus, vocativo excepto, आन्त् pro अन्त्, v. gr. 220.) magnus, *transl.* gravis. N. 1.3. 2.24. 8.2. (V. मंह्.)

महत्त्व *n.* (a praec. s. त्व) magnitudo.

महर्षि *m.* (karm. e महा q. v. et ऋषि sapiens, sanctus) magnus sapiens, magnus sanctus. In. 5.25.

महा *in initio compp.* bah. *et* karm. pro महत्, v. gr. 681.

महाकाय (*BAH.* e महा et काय corpus) magnum corpus habens.

महाकटितटश्रोणी *Adj. fem.* (*BAH.* e महा et कटि, तट, श्रोणी) magnas coxas, clunes et magna femora habens. In. 2. 32.

महाघोर (*KARM.* e महा et घोर) valde terribilis. Up. 22.

महात्मन् (*BAH.* e महा et आत्मन्) magnam animam, magnam mentem habens. H. 1. 32.

महादेव *m.* (*KARM.* e महा et देव deus) magnus deus, *sic praesertim Sivus nominatur.*

महाद्युति (*BAH.* e महा et द्युति) magnum splendorem habens. H. 3. 2.

महानन (*BAH.* e महा et आनन os) magnum os habens. H. 3. 2.

महानस *m. n.* culina (ut videtur, e महा et अनस् cocta oryza adjecto अ). N. 23. 20.

महानाद *m.* (*BAH.* e महा et नाद) magnum sonum habens. In. 3. 4.

महापृष्ठगलस्कन्ध *Adj.* (*BAH.* e महा et पृष्ठ, गल et स्कन्ध) magnum dorsum, collum *et magnos* humeros habens. H. 2. 4.

महाबल (*BAH.* e महा et बल) magnam vim habens. H. 1. 1.

महाबाहु (e महा et बाहु brachium) magna brachia habens.

महाभाग (*BAH.* e महा et भाग fortuna, felicitas) magnam felicitatem habens, praestans, excellens. In. 1. 16.

महाभाग्य *n.* (*KARM.* e महा et भाग्य *n.* felicitas) magna felicitas, praestantia, divinitas. Sa. 1. 1. 7.

महाभुज (*BAH.* e महा et भुज) magna brachia *vel* magnas manus habens. In. 5. 55.

महामेघस्वन (*BAH.* e महामेघ magna nubes et स्वन sonus) magnae nubis sonum habens. In. 1. 5.

महामुख *m.* (magnum os habens e महा et मुख) nom. pr. Dr. 8. 16.

महायशस् *Adj. m. f. n.* (e महा et यशस् *n.* gloria) magnam gloriam habens. Su. 1. 42.

महारथ *m.* (e महा et रथ currus, heros) 1) magnus currus. In. 1. 17. 2) *saepissime* magnus heros. H. 2. 4.

महार्थवत् (a महार्थ - महा + अर्थ - suff. वत्) magnâ re *vel* magno fructu, magno commodo praeditus, gravissimus. Sa. 5. 50.

महार्ह (*KARM.* e महा et अर्ह dignus) valde dignus, praestans. H. 1. 33. Su. 1. 30.

महावक्त्र (e महा et वक्त्र) magnum os habens. H. 2. 6.

महावीर्य (e महा et वीर्य vis, virtus, fortitudo) magnam fortitudinem habens. Su. 1. 3.

महावीर्यपराक्रम *Adj.* (e महा et *DVANDV.* वीर्य + पराक्रम) magnam virtutem et fortitudinem habens. H. 2. 2.

महाव्रत (e महा et व्रत votum) magnum votum habens *vel* voti studiosus, memor, voto fidus. Su. 1. 13.

महाशय (*BAH.* e महा et आशय mens, animus) magnanimus. Am.; Hit. 120. 5.

महासेन *m.* (*BAH.* e महा et सेना exercitus) nomen *Kârtikêyi.*

महिमन् *m.* (a महत् s. इमन्) magnitudo. Bh. 11. 41. Ur. 5. 13.

महिष *m.* (r. मंह् vel मह् crescere suff. इष) bos bubulus. (V. मह्.)

महिषी *f.* (a praec. signo *fem.* ई) 1) Femina bovis bubuli. 2) uxor regis. N. 1. 7. 12. 95. Sa. 1. 18. Dr. 4. 6. M. 18.

मही *f.* (ut mihi videtur, a मह् pro महत् magnus, signo *fem.* ई, *cf.* पृथ्वी) terra. Su. 2. 9. (Hib. *meag* id.)

महीक्षित् *m.* (*TATP.* e praec. et क्षित् dominus, imperator) terrae dominus, rex (*cf.* पृथिवीक्षित्). N. 2. 20.

महीभृत् *m.* (terram sustinens e मही et भृत् q. v.) mons. N. 12. 73.

महेश्वर *m.* (magnus dominus *KARM.* महा et ईश्वर) deus *Sivus.* Su. 3. 23.

महोदधि *m.* (*KARM.* e महा et उदधि mare) magnum mare. Su. 2. 12.

1. मा 2. *P.* 3. et 4. *A.* मामि, मिमे (gr. 270.), माये. 1) metiri. मित mensuratus, *praesertim* modicus, paucus, exiguus. Sa. 1. 6. (cf. मिताशन, मितम्पच apud Wils.).

2) *in dial. Véd.* dare. Rigv. 120.9.: रायेच नो मिमीतम् वाजवत्यै । इषेच नो मिमीतम् «opulentiaeque nos date, vigore clarae, ciboque nos date». — *Caus.* 1) metandum curare. Mah. 1.2024.: तन् देशम् मापयामासुर् यज्ञायतनकारणात्; 1.5319.: मापयामास मेदिनीम्. 2) metiri, transmeare. Mah. 1.5842.: पाण्डवान् ददृशे ... मापयानान् नदीजलम्. (V. मस्, 3. मी et cf. gr. μέ-τρον, μῖμος, μιμέομαι; v. मा praef. उप et सम्, ἄ-μοτος, quasi अमितम् pro अमातम्; lat. *mê-tior, mo-dus, im-mâ-nis*; goth. *MAT* metiri, *mi-ta, mat,* adjecto *t*, v. gr. comp. 109[b]. 1.; lith. *mattóju* metior, *más-tas* euphon. pro *mát-tas* cubitus, *mácius* e *matius* modus, mensura, *mé-tas* annus, v. समा; russ. *mje-ra* modus, mensura, *mje-ritj* mensurare; hib. *mead* «a balance, a scale», *meadaighim* «I weigh, balance, consider».)

c. उप उपमित similis. Bhar. 3.17.

c. निस् efficere, creare. Su. 3.12.: निर्ममे योषितन् दिव्याम्; 18.: निर्मिता; Man. 1.13.: दिवम् भूमिञ्च निर्ममे. Hit. 21.20.: स्नायुनिर्मिता इते पाशाः.

c. निस् praef. वि *id.* N. 17.7.: धात्रा विनिर्मितः.

c. परि admetiri, *transl.* destinare. Bhar. 3.50.: आयुर् वर्षशतन् नृणाम् परिमितम्. — परिमित modicus, paucus, exiguus. Sa. 1.5.

c. प्र *i. q. simpl.* अप्रमेय non mensurabilis, immensus. Dr. 1.8. Bh. 11.17.

c. सम् सम्मित 1) similis. N. 16.4.: ग्रामान् नगरसम्मितान्. 2) consentaneus, congruens. Sa. 5.50.: यथा यथा भाषसि धर्मसम्मितम् मनोनुकूलम्.

2. मा 3. *P. A.* sonare. Rigv. 38.8.: वाश्रे 'व विद्युन् मिमाति «mugientis instar *vaccae* fulmen sonat».

3. मा ne, *particula prohibitiva, quae construitur cum Imperativo vel temporibus, quae loco Imperativi ponuntur.* H. 3.7. *Imperativo subintellecto.* Dr. 4.23. (Gr. μή.)

मांस *n.* caro. H. 2.2.7. (Slav. *mjaso* neut. id.; lith. *mièsà* fem. id.; germ. vet. *mós* neut., Them. *mósa*, cibus; nostrum *Mus, Ge-müse*; hib. *maise* «food, victuals».)

माक्ष *m.* (ut videtur, a मक्षा, quod etiam apem significare videtur, suff. इक; secundum Wils. a मक्षिका apis) mel. (Huc trahi posset germ. vet. *wahs* neut. cera; anglo-sax. *väx, vex, veax*; lith. *waszka-s* masc.; russ. *vosk,* mutato *m* in *v*.)

माक्षज *n.* (e praec. et ज natus) cera.

माङ्क्ष् 1. *P.* (काङ्क्षायाम् *K.* स्पृहि *V.*; scribitur माक्ष्) desiderare. *Cf.* काङ्क्ष्.

मागध (*f.* ई, a मगध nomen regionis s. अ) *magadhensis.* Ragh. 1.57.

माचिरम् *Adv.* (e मा et चिरम् diu) sine morâ, statim, *c. Imperativo vel ejus vice fungentibus temporibus.* H. 4.13. N. 3.9. 18.17. M. 47. Sa. 5.99.

मातङ्ग *m.* elephantus (*cf.* मतङ्ग). Dr. 8.29.

मातलि *m.* *Mâtalis, Indri* auriga.

मातुल *m.* (fortasse e मातुर्, a मातृ i.e. मातर्, attenuato अ in उ suff. अ) avunculus. Bh. 1.26.

मातृ *f.* (ut mihi videtur, a r. मा s. तृ, v. मा praef. निस्) mater. (Verum thema est मातर्, v. gr. 179. et cf. lat. *mâter*; dor. μάτηρ; germ. vet. *muoter*; slav. nom. *mati* = माता, them. *mater* = मातर्, gen. *mater-e*; lith. *motê* uxor, genit. *moter-s*; hib. *mathair* mater.)

मातृषष्ठ (*Bah.* e मातृ et षष्ठ sextus, v. gr. 666.) matrem tanquam sextam habens. H. 1.1.

मात्र *n.* (r. मा s. त्र) 1) mensura. A. 8.1. 2) materies, elementum, res. Bh. 2.14. 3) *in fine compositorum, ubi a grammaticis pro suffixo* Taddhitico *habetur* (v. gr. 652.) solus, solum, tantummodo. N. 9.10. 11.39. Dr. 5.12.14. A. 10.46. (Gr. μέ-τρον.)

मात्रक (a praec. s. क) mensura, modus. N. 14.9.

मात्स्यक (a मत्स्य *m.* piscis s. क vel अक) ad piscem attinens, piscarius. M. 56. (Hib. *measach* «fishy», v. मत्स्य.)

मादृश् (v. gr. 687.) mei similis, mihi aequalis. Lass. 41.17.

माद्रवती *f.* (a माद्र madrensis s. वत् in *fem.*) *i.q. sq.* Dr. 8.17.

माद्री *f.* (a माद्र *Madrensis* signo *fem.* ई) regis *Pându*s uxor, *Nakuli* et *Sahadêvi* mater.

माधव *m.* (a मधु s. अ) 1) nomen mensis *Vaisâkhi*, Aprilis-Maii. 2) ver.

माधवी *f.* (a praec. signo *fem.* ई) planta repens (Gaertnera racemosa). MEGH. 76.

माधुर्य *n.* (a मधुर dulcis s. य) dulcedo. IN. 5. 7.

1. मान् 1. P. (पूजायाम् *K.* अर्चे *V.*) honorare, colere. — 1. A. (पूजायाम् *K.* विचारे अर्चे *V.*) honorare, cogitare, deliberare, perpendere; *Desid.* मीमांसे 1) perpendere, considerare. MAN. 4. 224.: मीमांसित्वा ऽभयम्. 2) comperire. MAH. 1. 3878.: तत् सर्वम् एव पुत्रस् ते न मीमांसित. *Cf.* मन्.

2. मान् 10. P. (fortasse *Denom.* a मान honor) honorare, colere. N. 12. 24.: न मानयसि माम् आर्य रुदतीम्; MAH. 1. 4467.: यथार्हम् मानयामास पौरजानपदान् अपि; R. Schl. I. 38. 8.: शैलेन्द्रसुता मानयिष्यति तं सुतम्. — मान्य honorandus, venerandus. SA. 51. *Cf.* मन्.

c. सम् *i. q. simpl.* सम्मानित honoratus. DR. 3. 8.

मान *n.* (r. मान् vel मन् s. अ) honor. IN. 5. 50. SA. 5. 49. BH. 6. 7.

मानद *m.* (e praec. et द qui dat) qui honorem tribuit, *in Vocativo fere solum invenitur, ad venerationem erga aliquem exprimendam.* IN. 5. 44. N. 4. 4. SA. 5. 51.

मानयितृ *m.* (r. मान् Cl. 10. s. तृ) honorator. IN. 4. 9.

मानव *m.* (a Manu oriundus, e मनु s. अ, v. gr. 650.) homo. IN. 5. 6. BR. 2. 2. (Goth. *manna* id., them. *mannan*, quod fortasse per assimil. e *manvan*; nostrum *Mann.*)

मानस *n.* (a मनस् s. अ) 1) animus, mens. N. 13. 19. 19. 9. DR. 1. 11. *in fine compp. BAH.* 2) lacus hujus nominis in *Himâlayo.* MEGH. 11.

मानिन् (a मान honor s. इन्) superbus. RAGH. 13. 38.

मानुष (a मनु producto अ s. ष pro स, v. gr. 101[a].) 1) *m.* homo. II. 2. 12. 13. 2) *Adj.* (*fem.* ई) humanus. H. 2. 8. BH. 4. 12. N. 1. 2. मानुषी *Subst.* N. 13. 55.

मानुष्य (a मानुष s. य nisi a मनुष्य s. अ) humanus. II. 2. 12. N. 19. 27.

मान्थ् 1. P. (कुन्थे, scribitur माथ्) *i. q.* कुन्थ्. *Cf.* मन्थ्.

मामक *Pron. poss.* (*fem.* ई, v. gr. 289.) meus. BH. 1. 1. 9. 7.

माया *f.* (r. मा s. या) praestigiae, magia. II. 4. 47. SU. 1. 13. 20. BH. 4. 6. N. 13. 26.

मायामय (a praec. s. मय) magicus, magiâ effectus, praestigiis praeditus. IN. 1. 7.

मायु *m.* bilis.

मारकत (*f.* ई, a मरकत s. अ) smaragdinus. HIT. 7. 16.

मारिष *m.* persona venerabilis, *in linguâ scenicâ* histrio primarius. Wils.: «*the title of the manager, or principal actor*». UR. 1. 7.

मारुत *m.* (a मरुत् s. अ) aër, ventus. AM.

मार्कण्डेय *m.* sapiens, sanctus hujus nominis.

मार्ग् 1. P. A. et 10. P. quaerere. N. 12. 125.: तम् मार्गाम्य् अपराजितम्; 13. 62.: तम् मार्गमाणा भर्तारम्. *Cf.* मृग् i. e. मर्ग्.

c. परि *id.* BH. 15. 4.

मार्ग *m.* (r. मार्ग् s. अ) via. IN. 5. 26. 2. 12. N. 13. 10.

मार्गण *n.* (r. मार्ग् s. अन) actio quaerendi. N. 17. 33.

मार्गशीर्ष *m.* (a मृगशीर्ष - dorcadis caput habens, nomen astri, in quo luna est plena - s. अ) nomen mensis, November-December. BH. 10. 35.

मार्ज् 10. P. (शब्दे *K.* मृजाध्वन्योः *V.*) sonare; abstergere, purificare. N. 13. 46.: अमार्जिताम्. *V.* मृज् i. e. मर्ज्.

मार्जार *m.* (r. मृज् vel मार्ज् s. आर) felis. AM.

मार्दव *n.* (a मृदु mitis, mansuetus s. अ) mansuetudo. BH. 16. 2.

मालती *f.* planta, Jasminum grandiflorum. MEGH. 96.

माला *f.* sertum floreum.

माल्य *n.* (a माला s. य) *id.* SU. 4. 4. N. 2. 11.

मास् *m.* (r. मस्) 1) luna. 2) mensis. (Cf. gr. μήν, μηνός e μηνσ-ος ejecto σ sicut e. c. in χήν = हंस anser; russ. *mjesjaz* luna; lith. *mênû* luna, mensis, a them.

MENES, genit. *menesio* a them. *MENESIA*, v. gr. comp. 147.; goth. *mêna*; germ. vet. *mâno* luna; v. sq.)

मास *m.* (r. मस् metiri s. अ) mensis. (Lat. *mensi-s* insertâ nasali, attenuato *a* finali in *i*; hib. *mios* id.; cambro-brit. *mis*, v. मास्.)

माह् *P. A.* (माने) honorare. *Cf.* मह्.

मि 5. *P. A.* (प्रक्षेपणे *K.* क्षेपे *V.*) jacere, projicere, prosternere, dejicere. RIGV.V. (v. Westerg.): त्वा मारुतो मिनोतु.

मिछ् 6. *P.* मिच्छामि (बाधे) vexare. *Cf.* पिछ्.

मित v. मा et मि.

मित्र (scribitur etiam मित्त्र, a r. मिद् amare s. त्र) 1) *n.* amicus. H. 1.42. N. 9.30. 2) *m.* sol.

मित्रता *f.* (a मित्र s. ता) amicitia.

मिथ् 1. *P. A.* (वधे *K.* वधे मेधायाम् *V.*) 1) ferire, laedere, occidere. RIGV.V. (v. Westerg.): सं यन् मही मिथती स्पर्धमाने (Schol. महत्यौ परस्परं हिंसन्त्यौ सेने.) 2) intelligere. *Cf.* मेथ्, 1. मिद्, मेद्, मेध्.

मिथुन *n.* (r. मिथ्, v. मेथ्, suff. उन) par animantium *diversi sexus, ut* puer et puella. BR. 2.10. N. 5.39.23. 24.

मिथ्या *Adv.* falso, fallaciter, frustra. N. 12.14.13.17. SA. 6.14. BH. 18.59.

1. मिद् 1. *P. A.* *i. q.* मिथ्.

2. मिद् 1. *A.* 4. et 10. *P.* मेदे, मेद्यामि (gr. 332.), मेदयामि (स्नेहने *K.* स्निहि *V.*) 1) pinguem, adiposum, unctum esse *vel* fieri. *K.*: श्रमेण कायो न मेद्यति. 2) amare. *K.*: मेदते पुत्रे पिता. — *Part. pass.* मिन्न, मेदित. (Cf. मिन्द्, मन्द्; lith. *myliu* amo, *miélas* carus, mutato *d* in *l*; russ. *milyĭ* comis, benignus.)

मिन्द् 10. *P.* (scribitur मिद्, gr. 110[a].) i. q. 2. मिद्. (Cf. मिद्, मन्द्; germ. vet. *minna, minni* amor, fortasse per assimil. e *minda, mindi.*)

मिन्व् 1. *P.* मिन्वामि (सेके, scribitur मिव्) irrigare. *Cf.* पिन्व्, जिन्व्, मिह्.

मिल् 6. *P. A.* obviam fieri, obviam venire, occurrere, convenire, societatem inire. HIT. 43.11.: येचा 'न्ये सुहृदः समृद्धिसमये द्रव्याभिलाषाकुलाः ... ते सर्वत्र मिलन्ति; 67.19.: सर्वैः पशुभिर्, मिलित्वा, सिंहो विज्ञप्तः; 38.9.: कदाचिच् चित्राङ्गनामा मृगः, केना 'पि त्रासितस्, तत्रा 'गत्य मिलितः. (Fortasse मिल् e मिद् mutato द् in ल्, *cf.* मेथ्, मिथुन.)

मिश् 1. *P.* *i. q.* मश्.

मिश्र् 10. *P.* miscere (ut videtur, Denom. a मिश्र). MAH. 1. 5724.: लाक्षयाचा 'प्य् अनल्पया मृत्तिकाम् मिश्रयित्वा; SAK. 24.1.: वाचन् न मिश्रयति यद् अपि मद्वचोभिः. (Cf. 1. मिष्; gr. *μίγνυμι*; lat. *misceo*; lith. *maiszau*; slav. *mjes̆ú*; germ. vet. *miskiu*; hib. *measgaim* «I mix»; *measg* «among, amongst», cambro-brit. *ymmusk.*)

मिश्र (ut videtur, a r. मिश्, cf. मिष्, suff. र) mixtus. BH. 18.12. IN. 2.2.

1. मिष् 1. *P.* conspergere. मिष्ट 1) conspersus. 2) dulcis, suavis. मिष्ट *n.* cibus lautior, delicatior. N. 18.6. *Cf.* मृष्.

2. मिष् 6. *P.* (स्पर्धायाम् *K.* स्पर्धे *V.*) aemulari, certare. — *Part. praes. in gen. absol.* invito. MAH. 1.7179.: तौ पार्थिवानाम् मिषताम् नरेन्द्र कृष्णाम् उपादाय गतौ नराग्र्यौ; 8159.: त्वन् धक्ष्यसे ऽनघ खाण्डवन् दावम् अद्य 'व मिषतो ऽस्य शचीपतेः; 2.2535.: धार्तराष्ट्रान् रणे हत्वा मिषतां सर्वधन्विनाम् शमङ् गन्तास्मि न चिरात्; 3.10464.: तेन द्वादशवार्षिक्याम् अनावृष्ट्याम् महात्मना वृष्टम्... मिषतो वज्रपाणिनः. (V. praef. उद् et नि et cf. मील्; russ. *migaju* et *mischu* nictor; lith. *mirkloju* id., *mégmi* dormio; fortasse lat. *nico, nic-to* e *nimic-o, nimic-to* = निमिषामि. — Benfey huc trahit lat. *micare.*)

c. उद् aperire *oculos, proprie* aufschlagen. BH. 5.9.: उन्मिषन् निमिषन्न् अपि.

c. नि claudere *oculos, proprie* niederschlagen. MAH. 3. 10649.: मत्स्यः सुप्तो न निमिषति.

मिह् 1. *P.* मेहामि, *fut. aux.* मेक्ष्यामि, *part. pass.* मीढ

(gr. 102.) Effundere, *praesertim* mingere. R. Schl. II. 75. 21.: सूर्यम् प्रति मेहतु; Man. 4. 52.: प्रत्य् अग्निम् प्रति सूर्यञ्च ... मेहतः. (Cf. मिन्व्, lat. *mingo, mejo*; gr. ὀ-μιχέω, μοιχός, μοιχάω; lith. *myz'u* mingo, *mēszlas* fimus, *mēz'u* stercus egero, *mig-la* nebula, v. मेघ; anglo-sax. *MIG* mingere, *mîge, mîh, migon*; island. vet. *MIG* id.; goth. *maihs-tus* fimus, adjectâ sibilante; nostrum *Mist.*)

1. **मी** 9. *P. A.* मीनामि, मीने, *in dial. Vêd.* मिनामि, मिने (हिंसायाम् *K.* वधे *V.*) Ferire, occidere, delere. Rigv. 71. 10.: रूपञ् जरिमा मिनाति; 92. 12.: अमिनती दैव्यानि व्रतानि; 117. 3.: मिनन्ता (= मिनन्तौ) दस्योर् अशिवस्य मायाः. — *Part. pass.* मीन.

c. आ *i. q. simpl.* Rigv. 79. 2.: आ ते सुपर्णा अमिनन्त एवैः «tuae bene alatae *luces* feriunt *nubem* cum properantibus *ventis*». *Atm.* sibi mutuo *aliquid* delere. Rigv. 113. 2.: द्यावा वर्णञ् चरत आमिमाने «coelum percurrunt (nox et aurora) *suum mutuo* colorem delentes».

c. प्र *i. q. simpl.* Rigv. 32. 4.: मायिनाम् अमिनाः प्रो 'त मायाः «praestigiatorum fregisti praestigias»; 25. 1. 92. 11.

2. **मी** 4. *A.* perire. Rigv. V. (v. Westerg.): दुर्मित्रासो मिमाना जहुर् भोजना. — *Caus.* मापयामि, v. gr. 521. (Cf. म्रिये morior, unde fortasse मीये ejecto र् producto ई.)

c. प्र perire, mori. Man. 9. 247.: बालाश्च न प्रमीयन्ते; R. Schl. II. 75. 28.: अनपत्यः प्रमीयताम्. प्रमीत mortuus. Man. 3. 245. — *Caus.* occidere, delere. Man. 1. 57.: इदं सर्वञ् चराचरं सञ्जीवयतिचा 'जस्रम् प्रमापयतिचा 'व्ययः; 8. 295.: स चेत् ... प्रमापयेत् प्राणभृतः; 11. 89. 129. Mah. 3. 13322.

3. **मी** 1. *P.* (गतौ) ire. (V. sq. et cf. मा sgf. 2.)

4. **मी** 10. *P.* (गतौ मत्याम्) ire; intelligere. (V. 3. मी et cf. lat. *meare.*)

मीढ v. मिह्.

मीन *m.* piscis.

मीम् 1. *P.* (ut videtur, forma redupl. a r. 3. मी) ire; sonare.

मीमांस् v. मान्.

मील् 1. *P.* (निमेषणे *K.* निमेषे *V.*) nictari, connivere. Gita-Gov. 10. 16.: यत्र स्विद्यति, मीलति (Schol. श्रीकृष्णे त्वयां स्विद्यति मीलति सति). Se claudere, *de oculis*. Bhatt. 14. 54.: तस्या मिमीलतुर् नेत्रे. — *Caus.* claudere, *de oculis*. Megh. 109.: लोचने मीलयित्वा.

c. उत् aperire *oculos*, aufschlagen. Bhatt. 15. 102.: उदमीलील् लोचने; Mah. 3. 11155.: ईषद् उन्मील्य (*) लोचने. Se aperire, *de oculis*. Bhatt. 16. 8.: उन्मीलिष्यति चक्षुर् मे वृथा. — *Caus.* aperire *oculos*. Ur. 5. 14.: एतद् उन्मीलय चक्षुर् आयतम्.

c. नि 1) claudere *oculos*, niederschlagen. Ur. 5. 9.: भयनिमीलिताक्षी. *Etiam omissâ oculos exprimente voce.* Ragh. 8. 37.: निमिमील नरोत्तमप्रिया हृतचन्द्रा तमसे 'व कौमुदी. निमीलित = निमीलिताक्ष clausos oculos habens. Ragh. 1. 68.: प्रजालोपनिमीलितः (*). 2) dormire. Man. 1. 52.: यदा स्वपिति धर्मात्मा तदा सर्वन् निमीलति; Hit. 107. 13.: नरेश्वरे जगत् सर्वन् निमीलति निमीलति. — *Caus.* claudere *oculos, expressâ vel omissâ oculos significante voce.* Mah. 3. 400.: सत्त्रासान् न्यमीलयत लोचने; 1. 4278.: देवी न्यमीलयत्.

c. प्र *i. q. simpl.* Gita-Gov. 4. 19.: प्रमीलति पतति.

c. सम् se claudere. Sak. 45. 4.: सम्मीलन्ति न तावद् बन्धनकोषास् तया 'वचितपुष्पाः.

मीव् 1. *P. i. q.* पीव्, *unde ortum esse videtur mutato* प् *in nasalem ejusdem organi.*

मुकुट *n.* crista, diadema, tiara. A. 10. 38.

मुकुर *m.* speculum.

मुकुल *m. n.* gemma arboris. Ragh. 9. 27. 15. 99.

मुकुलित (a praec. s. इत) semiclausus, *gemmae arboris instar.* Ur. 49. 2.

(*) उन्मील्य et निमीलित etiam ad *Caus.* referri possunt.

मुक्ता *f.* (*Part. pass.* r. मुच् s. त in *fem.*) margarita. Ragh. 4.50.

मुक्ताफल *n.* (e praec. et फल) margarita. Ragh. 6.28. 16. 67.

मुक्तावली *f.* (e मुक्ता et आवली) linea margaritarum. Ragh. 13.48.

मुख *n.* 1) os. N. 23.23. 2) vultus. In. 2.23. Su. 3.25.26. 3) cuspis. A. 3.26. *in fine comp. bah. Transl.* frons, *e.c. exercitûs.* Dr. 8.8.

मुखतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) in conspectu, coram. N. 11.28.

मुखर (a मुख s. र) 1) *Adj.* sonans, strepens, crepans. Ragh. 5.72. 13.40. 2) *m.* dux, ductor, princeps. Hit. 13.13.

मुख्य (a मुख s. य) praecipuus, excellentissimus. N. 22.9. Dr. 4.3. Bh. 11.26.

मुख्यशस् *Adv.* (a praec. s. शस्) praecipue. N. 8.21.

मुग्ध v. मुह्.

मुग्धत्व *n.* (a praec. s. त्व) Abstractum praecedentis. Ur. 19.8.

1. मुच् 6. *P. A.* मुञ्चामि, मुञ्चे (v. gr. 335.). Solvere, liberare, dimittere. Dr. 9.17.: मुञ्चे 'मम्; 18.: दासो ऽयम् मुच्यताम्; 8.42.: न हि मे मोक्ष्यते जीवन्; N. 24.32.: एष मे मुञ्चतु प्राणान्; H. 1.44.: मुक्ता वयन् दाहात्; Ragh. 3.20.: मुमुचे (*pass.*) स बन्धनात्; Mah. 3.2613.: शापान् मोक्ष्यसि मत्कृतात् (*Pass.* cum term. *par.*) *Etiam c. instr.* Man. 11.228.: त्वचे 'वा 'हिस् तेना 'धर्मेण मुच्यते; (cf. युज् praef. वि *c. instr.*). वर्षम्, जलम्, बाष्पम् pluviam, aquam, lacrymas effundere. Br. 2.36.: मुमोच बाष्पम्; Mah. 1.8154.: जलसन्ततिम् मुमुचुः; 3.670.: बाणमयम् वर्षम् ... मुमोच. — शकृत्, मूत्रम् stercus edere, urinam reddere. Mah. 3.11115.: शकृन् मूत्रञ्च मुञ्चाना: (pro मुञ्चमाना:). — शब्दम् sonum emittere. N. 5.29.: हा हे 'ति ... मुक्त: शब्दो नराधिपै:. — *Cum vocibus, quae missilia exprimunt,* emittere, mittere, conjicere. Su. 2.16.: बाणा मुक्ता: शिलासु; R. Schl. I. 54.23.: अस्त्राणि ... मुमोच. *Omissâ missile exprimente voce,* Mah. 1.5296.: मुञ्चस्वे 'त्य् अब्रवीत् पार्थं स मुमोच 'विचारयन्. — आत्मानम् se dejicere. Mah. 1.6740.: मेरुकूटाद् आत्मानम् मुमोच. — देहम्, अङ्गम् corpus dimittere, abjicere, deponere (cf. देहन्यासङ् कर्तुम् Sa. 2.23.). Hit. 87.10.: चितौ ... या मुञ्चति देहम् आत्मन:; R. Schl. I. 25.14.: यत्रा ऽङ्गं स मुमोच. — Relinquere. Nalod. 3.12.: ताम् अमुचद् इह स स्वपायाम् (Schol. अत्याक्षीत्); 4.7.: भीरु मुञ्चेत त्वाम् (Schol. त्यजेत). (Huc traxerim gr. ΜΥΚ, *μύσσω* e *μύκjω, μῦκος, μυκτήρ*; *mûcus, mungo* e *munco* = मुञ्चामि; russ. *moča* urina, *moču* humecto, *moču-sj* mingo (मूत्रम् मुञ्चामि); hib. *mun* urina, *munaim* mingo.)

c. अव *i. q. simpl.* — अश्वान् equos disjungere. N. 21.18. — वासांसि vestes deponere. Mah. 2.2520.

c. आ induere. Ragh. 12.86.: मातलिस् तस्य माहेन्द्रम् आमुमोच तनुच्छदम्; 13.21. 17.25. Mah. 1.4095.

c. उत् solvere, liberare. R. Schl. I. 1.74.: अस्त्रेणो 'न्मुच्यचा 'त्मानम्. Exuere. Bhatt. 3.22.: विभूषणान्य् उन्मुमुचु:.

c. निस् *i. q. simpl.* Bh. 7.28.

c. निस् praef. अभि अभिनिर्मुक्त relictus. Mah. 2.221.

c. निस् praef. वि *i. q. simpl.* N. 13.21.

c. प्र 1) *i. q. simpl.* Su. 1.11. N. 13.11. 2) induere. R. Schl. II. 9.39.: अत्र ते ऽहम् प्रमोक्ष्यामि मालाम्.

c. प्र praef. वि *i. q. simpl.* H. 1.7.: कथन् नु विप्रमुच्येम भयाद् अस्मात्.

c. प्रति 1) *id.* Man. 10.118.: किल्बिषात् प्रतिमुच्यते. 2) alligare. Mah. 2.2323.: पाशान् आत्मनि प्रतिमुञ्चति.

c. वि *i. q. simpl.* N. 13.14. 14.16. 20.32.44. A. 6.21. Bh. 18.35. Exuere, deponere. Mah. 1.4095.: तेषाम् ... आभरणानि विमुञ्चताम्.

c. वि praef. प्र *id.* Dr. 3.1.

c. सम् *i. q. simpl.* वारि सम्मोक्तुम् aquam effundere. Mah. 3.10236.

2. मुच् 10. *P. i. q.* 1. मुच्. Man. 3.37.: मोचयत्य् एनस: पितॄन्; Mah. 1.5850.: इयम् (नौर्) ... मोचयिष्यति व: सर्वान् अस्माद् देशात्.

मुछ् 1. *P.* *i. q.* पुछ्.

मुज् 1. *P.* (मृजाध्वनयोः) abstergere, purificare; sonare. (V. मुञ्ज्, मृज्, मज्ज्, मार्ज्, मर्च् et cf. lat. *mûgio*, gr. *μυκάομαι*.)

1. मुञ्च् 1. *A.* (कल्कने *K.* मोक्षे *V.*; scribitur मुच्, gr. 110[a].) decipere, fallere; liberare.

2. मुञ्च् 1. *P.* (गत्याम्) ire.

मुञ्ज् 10. *P.* (scribitur मुज्) *i. q.* मुज्.

1. मुट् 1. et 10. *P.* (सञ्चूर्णने *K.* त्रुटि *V.*) conterere. *Cf.* मुण्ट्, मुण्ड्, मृड्, 2. पुट्.

2. मुट् 6. *P.* (आक्षेपमर्दनयोः) prosternere, *nisi* contemnere; conterere. *V.* 1. मुट्.

मुण् 6. *P.* (प्रतिज्ञाने) promittere, polliceri. *Cf.* मन्.

मुण्ट् 1. *P.* (मर्दे) conterere. *Cf.* मुण्ड्, मृड्.

मुण्ठ् 1. *P.* (पलायने *K.* पलाये *V.*; scribitur मुठ्) aufugere.

1. मुण्ड् 1. *P.* (scribitur मुड्) 1) conterere. 2) tondere, radere. *Cf.* मुट्, मुण्ट्, पुण्ड्.

2. मुण्ड् 1. *P. A.* 1) purificari, purum esse. 2) sidere, submergi. (Cf. मण्ड्, lat. *mundus, mundare.*)

मुण्ड (r. मुण्ड् s. अ) 1) *Adj.* calvus, nudo capite. 2) *m. n.* caput.

मुण्डक *m.* (r. मुण्ड् s. अक) tonsor. Hem.

मुण्डिन् *m.* (r. मुण्ड् s. इन्) *id.* Am.

1. मुद् 1. *A.* gaudere, laetari. Sa. 3.17.: ताम् भार्यां लब्ध्वा ... मुमुदे; N. 13.74.: एतया सह मोदस्व; H. 2. 21.: मोदिष्ये शाश्वतीः समाः. — मुदित laetus. N. 24. 49. (Cf. मद्, मन्द्, माण्ड्, मृड्, lith. *mudrùs* animosus, alacer, promtus.)

c. अनु concedere, permittere. Mah. 2.1787.: के चूतम् अन्वमोदन्त केचै 'नम् प्रत्यषेधयन्; 4.800.

c. अनु praef. अभि *Caus.* valedicere. Mah. 1.4447.: आमन्त्र्य प्रययौ राजा तैश्चै 'वा 'भ्यनुमोदितः.

c. प्र *i. q. simpl. PAR.* R. Schl. I. 1.84.: कृतकृत्यः ... प्रमुमोद; 44.61.: प्रमुमोदच लोकस् तन् नृपम् आसाद्य. — प्रमुदित laetus. Su. 1.31.33. — *Caus.* exhilarare. Man. 3.61.

c. प्रति *i. q. simpl. PAR.* Mah. 1.6781.: ताम् प्रजाः प्रतिमोदन्त्यः सर्वाः प्रत्युद्गतास् तदा.

2. मुद् 10. *P.* (सम्पर्के) miscere.

3. मुद् *f.* (r. 1. मुद्) gaudium. In. 5.59.

मुद्गर *m.* (e मुद् et गर deglutiens) malleus bellicus (Wils.: *A mallet, a mace, a weapon like a carpenter's hammer*). Su. 2.3. A. 10.5.

मुद्रा *f.* sigillum.

मुद्रित (a praec. s. इत) obsignatus. Ur. 43.8. *infr.*

मुधा *Adv.* frustra, incassum. Hit. 107.6.

मुनि *m.* (ut videtur, a r. मन्, attenuato अ in उ, suff. इ) anachoreta, sanctus sapiens, vates. Su. 2.14. Bh. 2.56. 10.37.

मुमुक्षु (a मुमुक्ष् *DESID.* r. मुच् s. उ) emancipationem cupiens. Bh. 4.15. — शरान् मुमुक्षु sagittas emittere cupiens. Ragh. 9.58.

मुमूर्ष् *DESID.* r. मृ, v. gr. 539. et 543.

मुमूर्षु *Adj.* (a praec. s. उ) mori cupiens vel moriturus. Dr. 7.5.

मुर् 6. *P.* (संवेष्टने *K.* वेष्टने *V.*) circumdare, vestire. *K.*: मुरति कण्टकेन वाटीं कृषकः. (Cf. वृ i. e. वर्; lat. *murus*; lith. *mûras*; germ. vet. *mûra*; anglo-sax. et island. vet. *mûr* id.)

मुर्छ् 1. *P.* (proprie मूर्छ्, vocalis brevis enim nusquam apparet) 1) animo conturbari; deliquium animi pati, animo linqui. Gita-Gov. 4.19.: पतत्य् उत्याति मूर्छत्य् अपि; Bhatt. 15.55.: अमूर्छीद् असौ क्षतः; R. Schl. II. 34.17.: पपात भुवि मूर्छितः; In. 5.48.: क्रोधमूर्छिता. 2) implere, penetrare, occupare. Ragh. 6.9.: परितो दिगन्तान् तूर्यस्वने मूर्छति (Schol. व्याप्नुवति सति). 3) crescere. Ragh. 12.57.: मुमूर्छ सख्यं रामस्य समानव्यसने हरौ (Schol. ववृधे); 10.80.: स्वाभाविकम् विनीतत्वन् तेषाम् विनयकर्मणा मुमूर्छ (Schol. वृद्धिम् प्राप) सहजन् तेजो हविषे 'व हविर्भुजाम्. 4) valere, potentem esse. Ragh. 2.34.: न

पादपोन्मूलनशक्ति रंहः शिलोच्चये मूर्च्छति मारुतस्य·
c. अभि *i. q. simpl.* sgf. 1. Mah. 1.7794.: कन्दर्पेण ’भिमूर्च्छिता·
c. सम् valere, magnum, potentem esse. Ragh. 16.64.: श्रोत्रेषु सम्मूर्च्छति … वारिमृदङ्गवाद्यम्·

मुर्व् 1. *P.* (बन्धने *K.* नहि *V.*) ligare, nectere.

मुशल v. मुषल·

1. मुष् 9. *P.* furari, rapere. N. 5.7.: मुष्णन्ती प्रभया राशाङ्कचक्षूंषिच मनांसिच; H. 42.12.: महता भयेन मुषितः· *Cum acc. pers.* Rigv. 93.4.: अमुष्णीतम् अवसम् पणिङ्ग गाः «eripuistis alimentum Pani, *nempe* vaccas.» — मुष् cl. 4. v. मुस्· (V. मूष्, मूष·)
c. परि furtum *alicui* facere, *c. acc. pers.* Mah. 3.13030.: अन्योन्यम् परिमुष्णन्तो हिंसयन्तश्च मानवाः·

2. मुष् 1. *P.* (वधे) ferire, occidere, laedere. *Cf.* मष्·

3. मुष् *Adj. in fine composs.* (r. 1. मुष्) furans.

मुषल vel मुशल vel मुसल *m.* pistillum, teli genus. A. 10.5.

मुष्क *m.* testiculus. Hit. 34.21. 49.14.

मुष्टि *m. f.* (ut videtur, a r. 2. मुष् s. ति) pugnus. (Huc traxerim germ. vet. *fûst* id., them. *fûsti*, mutatâ labiali nasali in mutam.)

मुह् 4. *P. interdum A.* Part. pass. मुग्ध et मूढ, gerund. मुग्ध्वा et मूढ्वा (v. euph. r. 102.*a.*). 1) animo conturbari, mentis errore affici, mente capi. Bh. 2.13.: धीरस्तत्र न मुह्यति; 5.15.: तेन मुह्यन्ति जन्तवः; Mah. 4.425.: मा मुह्यस्व· 2) deliquium animi pati, animo linqui. R. Schl. I. 21.21.: शोकेन महता ’’विष्टश्चचालच मुमोहच; Mah. 3.709.: मुमोहच पपातच· — मूढ animo conturbatus, mente captus, stultus, amens. N. 6.12. 18.10. — मुग्ध amore captus. Ragh. 9.44. — *Intens.* valde conturbari. Mah. 3.402.: मोमुह्यमान· — *Caus.* conturbare, stupefacere. N. 19.24.: रथिनम् मोहयन्न् इव; Dev. 1.66.: मोहयै ’तौ उराधर्षाव् असुरौ· — मोहित conturbatus, stupefactus, mentis suae non compos, mente captus. N. 8.16. 9.4. 10.28. Su. 4.18. (Pottius huc trahit gr. *μῶ-ρος*, lat. *mô-rus.*)
c. आ praef. वि *Caus.* conturbare. Mah. 3.12138.
c. परि *Caus. id.* Mah. 1.3571.
c. प्र *i. q. simpl.* प्रमूढ animo conturbatus. M. 54. — *Caus.* conturbare. Dr. 6.21.
c. प्र praef. वि *Caus.* conturbare. विप्रमोहित i. q. मोहित· H. 3.17.
c. वि *i. q. simpl.* R. Schl. I. 9.39.: सुकुमारैश्च तैर् अङ्गैस्ताभिः स्पृष्टो व्यमुह्यत· Bh. 2.72. — विमुग्ध conturbatus. Hit. ed. Ser. p. 49.: महता भयेन विमुग्धः· विमूढ *id.* Bh. 3.27.: अहङ्कारविमूढात्मा· — विमूढ *m.* Geniorum ordo. Su. 3.5. — *Caus.* conturbare. A. 8.7.: व्यमोहयन्त माम्; 10.22.: व्यमोहयश्च तान् सर्वान् रथमार्गेश्चरन् रणे·
c. सम् *i. q. simpl.* Bh. 3.7.: धर्मसम्मूढचेताः; Dr. 6.29.: दिशः सम्मुमुहुः परेषाम्· — *Caus.* conturbare. Mah. 2.1949.
c. सम् praef. अभि अभिसम्मूढः conturbatus. A. 10.22.

मुहुस् *Adv.* identidem, iterum iterumque. N. 10.26. *Saepe bis ponitur* (मुहुर्मुहुस्) In. 2.25. N. 15.20.

मुहूर्त *m. n.* 1) momentum. H. 2.21. N. 17.12. Sa. 5.6. 2) hora (Wils.: *The thirtieth part of a day and night, or an hour of forty-eight minutes*). H. 4.46.

मू 1. *A.* (बन्धने *K.* बन्धे *V.*) ligare, vincire. मूत ligatus. Am. *Cf.* मव्·

मूक mutus (ut mihi videtur, a r. मू ligare, sicut बधिर surdus a बन्ध् ligere; cf. lat. *mû-tus* = मूत ligatus.)

मूढ v. मुह्·

मूत्र् 10. *P.* (ut videtur, Denom. a मूत्र) mingere.

मूत्र *n.* (ut videtur, a r. मिव् mingere, correpto इव् in ऊ suff. त्र) urina. N. 7.3.

मूर्ख (ut videtur, a r. मुर्छ्, i.e. मूर्छ्, c. ख् pro छ्, suff. अ) stultus, stupidus.

मूर्छ् v. मुर्छ्·

मूर्छा *f.* (r. मुर्छ् i.e. मूर्छ् s. आ) stupor. H. 1.14.

मूर्त (a मूर्ति s. अ) corporeus. Ragh. 2.69. P. 17.

मूर्ति *f.* (ut videtur, a r. मृ - cf. मुमूर्ष् - s. ति) corpus.

मूर्तिमत् (a praec. s. मत्) corporeus. N. 1.15.

मूर्द्धज vel मूर्धज *m.* (e sq. et ज natus) capillus.

मूर्द्धन् vel मूर्धन् *m.* (v. gr. annot. ad r. 224.) caput. R. Schl. I. 44. 10. *Transl.* princeps locus, frons. N. 1. 2. Hit. 31. 7. Cacumen montis. Megh. 17.

मूल् (ut videtur, Denom. a मूल radix q. v.) Cl. 1. *P. A.* (प्रतिष्ठायाम् *K.* रोपणे *V.*) fixum esse; plantare. — Cl. 10. *P.* (रोहणे *K.* रोपणे *V.*) crescere, plantare.

c. उत् 10. *P.* eradicare, evellere. Mah. 3. 11106.: उन्मूलयन् महावृक्षान्.

c. उत् praef. सम् *id.* Hit. 90. 8.: समुन्मूलयितुम् वृक्षान्; 127. 15.

मूल *n.* (ut videtur, a r. मुंह् vel मह् crescere, abjecto ह्, mutato अ in उ, cf. Pott. II. 108.) radix. N. 9. 11. *Transl.* origo. Br. 1. 40.

मूल्य *n.* pretium, merces. Am.

मूष् 1. *P.* furari. *V.* 1. मुष्.

मूष *m.* (r. मूष् s. अ) mus. (Lat. *mûs, mûr-is* e *mûs-is*; gr. *μῦς, μυ-ός* e *μυσ-ός*; germ. vet. *mûs*, Them. *mûsi*; russ. *myšj.*)

मूषिक *m.* (r. मूष् s. इक) mus. Hit. 113. 6.

मृ 6. *A. interdum P.* (nisi potius cl. 4., v. gramm. min. 299.) mori. Bh. 2. 20.: न जायते म्रियते वा; N. 13. 38.: ना ऽप्राप्तकालो म्रियते; Br. 1. 34.: मरिष्यन्ति मया विना; 2. 19.: मरिष्यामि; 3. 9.: म्रियेयम्. — मृत mortuus. *Subst. n.* mors. Br. 1. 35. — *Caus.* occidere. Mah. 1. 7276.: ततो यमः ... ना ऽमारयत् कश्चित्. (Lat. *morior, morbus*; gr. *βροτός* pro *μροτός* = मृत e मर्त, *ἀ-μβροσία* pro *ἀ-μροσία*, cf. अमृत; lith. *mirsztu* morior, praet. *mirriau*, fut. *mir-su*, infin. *mir-ti*; *s-mertis* mors; russ. *u-miraju* morior, *mertvÿi* mortuus, *s-mer-tj* mors. Ad Caus. मारयामि trahimus hib. *marbhaim* «I kill, slay», *marbhan* «a corpse, dead body» etc.; goth. *maur-thr* caedes.)

मृच् 1. et 10. *P.* v. म्रच्.

मृग् 10. *A. interdum P.* etiam 4. *A.* मृगयामि, मृगये (gr. 342.), मृग्ये. Quaerere. H. 1. 25.: पानीयम् मृगयामि; N. 12. 118.: किम् वा मृगयसे वने; 13. 65.: मृगयिष्यन्ति ते भद्रे भर्तारम्; 16. 2.: मृगयध्वन् नलम्. मृगयाण quaerens (gr. 598.). N. 18. 2. — Perscrutari. Mah. 4. 865.: मृगयित्वा बहून् ग्रामान्. *Cf.* मार्ग्.

मृग *m.* (r. मृग् s. अ) 1) actio quaerendi. 2) venatio. Dr. 6. 4. 3) quadrupes *in universum et specialiter* dorcas, antilope. (Wils.: 1) *A deer, an antelope.* 2) *an animal in general.*). N. 11. 25. Sa. 5. 74. H. 1. 17. Dr. 6. 3.

मृगजीवन *m.* (venatione vitam habens *bah.* e मृग et जीवन *n.* vita) venator. N. 11. 28. 38. 39.

मृगतृष्णा *f.* (e मृग et तृष्णा sitis) vapores supra desertorum arenam, aquae speciem habentes, quâ animalia decipiuntur. Ur. 15. 5. *infr.* 17. 3. *infr.*

मृगया *f.* (r. मृग् servato charactere 10mae classis, suff. आ, cf. gr. 459. 3.) venatio. Dr. 1. 3. 4. 3. 6.

मृगयाण v. मृग्.

मृगलाञ्छन *m.* (*bah.* e मृग et लाञ्छन signum, nota) luna. Ur. 43. 4. *infr.*

मृगाङ्क *m.* (*bah.* e मृग et अङ्क signum, nota) *id.* Am.

मृगेन्द्रता *f.* (e मृगेन्द्र animalium princeps, dominus, suff. ता) imperium animalium. Hit. 47. 16.

मृज् 1. et 2. *P. interdum A.* cl. 1. (in omnibus formis auctis *Vriddhim* sumit loco *Gunae*, e. c. मार्ज्मि, मृज्मस्, मार्जामि, मार्जामस्, ममार्ज, ममृजिम; in tertiis personis pl. tempp. specialium et praet. redupl. tam formam auctam quam puram admittit) 1) abstergere, siccare, purificare. Bhatt. 14. 22.: खड्गान् ममार्जुश्च ममृजुश्च परश्वधान्; Man. 8. 317.: अन्नादे भ्रूणहा मार्ष्टि ... किल्बिषम्; Mah. 4. 722.: अश्रु मम मार्जस्व. — मृष्ट purificatus, purus, clarus; *de aquâ.* N. 12. 36.: मृष्टसलिलाम् आपगाम्. 2) mulcere. R. Schl. I. 46. 7.: पाणिना स ममार्ज ताम्; *v. praef.* प्र. (Cf. मार्ज्, मृश्, मस्ज्, मज्ज्, मुज्, मुञ्ज्; lat. *mulgeo, mulceo*; gr. *ἀ-μέλγω*; germ. vet. *milchu* mulgeo; goth. *miluks* lac; lith. *mélzù* mulgeo; slav. *mlzú* id.; fortasse hib. *breugaim* «I sooth, flatter, decoy, delude» e *mreugaim*, sicut gr. *βραδύς* e *μραδύς* = मृदु; *bleaghaim* «I milk».)

c. अप auferre. MAN. 2. 27.: गार्भिकश्चै 'नो द्विजानाम् अपमृज्यते·

c. अव detrahere, demere. MAH. 1. 5487.: धनुर्ज्याम् अवमृज्य·

c. आ abstergere. M. 2. 2224.: सा विवर्णम् आमृज्य मुखङ् करेण·

c. नि *id.* MAN. 3. 216.: तेषु दर्भेषु तं हस्तन् निमृज्यात्·

c. परि abstergere, siccare, purificare. R. Schl. II. 72. 31.: येन (पाणिना) मां रजसा ध्वस्तम् अभीक्ष्णम् परिमार्जति; MAH. 3. 584.: चक्षुषी परिमार्जन्ती· *Trop.* RAGH. 14. 35.: वाच्यं त्यागेन पत्न्याः परिमार्ष्टुम् ऐच्छत्·

c. प्र 1) abstergere, purificare, abluere. BHATT. 17. 55.: खड्गान्; MAN. 2. 60.: द्विः प्रमृज्यात् ततो मुखम्; RAGH. 3. 41.: जलेन लोचने प्रमृज्य; N. 5. 4.: प्रमृष्टमणिकुण्डलः· *Trop.* auferre, demere. RAGH. 6. 41.: अयशः प्रमृष्टम्· 2) mulcere. IN. 2. 24.: प्रमार्जमानः शनकैर् बाहुभ्या 'स्य; SA. 5. 102.

c. वि abstergere, purificare. SA. 5. 96.: विमृज्या 'श्रूणि नेत्राभ्याम्; DR. 6. 17.: चारुमुखम् विमृज्य·

c. सम् *id.* MAH. 2. 2186.

मृड् 6. et 9. *P.* exhilarare. BHATT. 7. 96.: अमृडित्वा सहस्रात्तम् (Schol. असुखिनङ् कृत्वा). *In dial. Vêd.* मृड्, मृल् et मृळ 1) exhilarare, laetificare. RIGV. 36. 12.: स नो मृल महान् असि «tu nos exhilara: magnus es»; 17. 1. 114. 2.; YAĆURV. (v. Westerg.): न त्वद् अन्यो मघवन् अस्ति मर्डिता· 2) *cum dat.* blandiri, favere, propitium esse. RIGV. 114. 6.: तनयाय मृल· 3) reficere, corrigere. RIGV. V. (v. Westerg.): यद् आगश् चकृम तत् सु मृळ· 4) *intrans.* gaudere. RIGV. V. (v. Westerg.): मृळ सुक्षत्र मृळय· — *Caus. c. dat. in dial. Vêd.* favere, propitium esse. RIGV. 12. 9.: तस्मै पावक मृळय· (Cf. मण्ड्, मद्, मन्द्, मुद्, पृड्, lat. *blandus.*)

मृण् 6. *P.* (हिंसायाम् *K.* हिंसे *V.*) occidere, ferire, laedere. *Cf.* मृ·

मृणाल *m. n.* fibra in caule loti floris.

मृणाली *f.* (a praec. signo *fem.*) *id.* N. 16. 13.

मृतक *n.* (a मृत mortuus s. क) corpus hominis mortui, cadaver. LASS. 4. 11.

मृति *f.* (r. मृ s. ति) mors. HEM. (Lat. *mors* e *mor-ti-s.*)

मृत्तिका *f.* i. q. मृद् *f.* MAH. 1. 5724.

मृत्यु *m.* (a r. मृ adjecto त् s. यु, cf. gr. 635.) mors. SU. 1. 22.

1. मृद् 9. *P. interdum A.* 1) conterere. N. 13. 11.: स तम् ममर्द ... महीतले; 39.: मृदिता हस्तियूथेन; 23. 16.: पुष्पाण्य् उपादाय हस्ताभ्याम् ममृदे; R. Schl. II. 27. 7.: मृद्नन्ती कुशकण्टकान्· 2) fricare. MAH. 4. 467.: हस्तेन ममृदे चै 'व ललाटम्· — *Caus.* 1) conterere. R. Schl. I. 1. 72.: मर्दयामास तोरणम्· 2) fricare. UP. 52. (Cf. मृद्, रद् mordere; prâcr. मल् e मर्द्, mutato र् vel द् in ल्; lat. *mordeo* = Caus. मर्दयामि, v. gr. comp. 109[a]). 6.; *mando*, mutatâ liquidâ *r* in *n*; *molo, mola, malleus* e *mardeus*; gr. μύλη, μέλδω, ἀ-μαλδύνω, ἄ-μαλος, v. मृदु; goth. *malvja* contero, *mala* molo, *malo* tinea; anglo-sax. *s-melte*, germ. vet. *smilzu* liquefio = μέλδω, praefixo *s*, quod ad praef. सम् referri potest, v. Pott. 1. 245.; anglo-sax. *smylt* serenus, placidus, tranquillus, tenuis, v. मृदु; lith. *malù* molo, *mald-inu* et *mal-inu* molendum curo; russ. *melju* comminuo, molo, *molj* tinea; hib. *meilim* «I grind, pound, bruise», *millim* «I spoil, ruin, marr».)

c. अव 1) conterere. R. Schl. II. 93. 8.; MAH. 3. 16346.: नगरद्वारम् अवामृद्नात्· 2) fricare. MAH. 4. 468.

c. आ conterere. R. Schl. II. 96. 20.

c. परि 1) fricare, abstergere. R. Schl. II. 77. 26.: अश्रूणि परिमृद्नन्तौ· 2) superare. MAH. 1. 4979.: जवे लक्ष्याभिहरणे सर्वान् स परिमर्दति (cl. 1.).

c. प्र conterere, devastare. MAH. 1. 4467.: प्रमृद्य पुराण्याणि·

c. वि *id.* MAN. 4. 70.: न मृल्लोष्टम् विमृद्नीयात्; MAH. 1. 5504.: विमृद्य राष्ट्रम्· — *Caus. id.* R. Schl. II. 88. 2.: विमर्दित·

2. मृद् *f.* (r. मृद्) terra, humus, lutum, argilla. (*v.* मृदा.)

मृदङ्ग *m.* (ut mihi videtur, e perdito substant. मृद् in acc. et ग iens, cf. पतङ्ग et v. gr. 646.) tympanum (Wils.:

1) *A tabour, a small drum.* 2) *A double drum.*). DR.7.6.

मृदा *f.* (r. मृद् s. आ) *i.q.* 2. मृद्. (Goth. *mulda* pulvis.)

मृदु (*Fem.* मृद्वी, r. मृद् s. उ) tener, mollis, mitis, suavis. IN.5.6. N.11.34.; RAGH.9.57.: कृपामृदुमनस्. — Tardus, lentus. SA.4.32.5.105.: मृदुगामिनी. (Gr. βλαδύς e μλαδύς sicut βροτός e μροτός; lat. *mollis* per assimil. e *molvis* pro *modvis* vel *morvis*, mutato *d* vel *r* in *l*; nostrum *mild*; germ. vet. *milti*; anglo-sax. *mild*; hib. *meirbh* «slow, tedious, weak»; russ. *molodyĭ* juvenis.)

मृध् 1. *P. A.* (उन्दे *K.* क्लिदि *V.*) humidum esse, humectari. — *In dial. Vêd.* occidere (v. Westerg.) RIGV. V. 73.4.: मा नो मर्धिष्टम्; 25.4.: न मर्धीः. (V. मृध et cf. मृ, मृद्.)

मृध *n.* (r. मृध् s. अ) pugna. H.4.9. N.12.82.

मृन्मय (a मृद् *f.* suff. मय, v. *euph. r.* 85.) terreus, luteus, ex argilla confectus. SA.2.13.

मृश् 6. *P.* 1) tangere. 2) considerare, reputare. *Saepe scripturâ confunditur cum* मृष्. (V. मृज् et cf. lat. *mulcere*; fortasse hib. *mear* «a finger, a toe» a tangendo nominatum; *mearacht* «a fingering or the act of touching a musical instrument».)

c. अनु considerare, reputare. R.Schl.II.11.9.: हृदयम् अप्य् एतद् अनुमृश्यो ऽवस्व मे.

c. परा 1) tangere, attingere. MR.166.20.: जलधर निर्लज्जस् त्वम् यन् माम् ... स्तनितेन भीषयित्वा धाराहस्तैः परामृशसि; N.16.15.: हस्तिहस्तपरामृष्टाम् ... पद्मिनीम्; SAK.125.3.: वयस्य कः पतिव्रताम् अन्यः परामर्ष्टुम् उत्सहते. Mulcere, permulcere. RAGH. 3.68.: परामृशन् हर्षजलेन पाणिना तदीयम् अङ्गम्. — नारीम् stuprare. BHATT.17.38.: नारीर् अन्यदीयाः परामृशन्; MAH.3.16153.: शस्त्रो ह्य् एष पुरा पापो वधूं रम्भाम् परामृशन् (sic legendum pro परामृषन्). 2) prehendere, capere. BHATT.12.16.: शूलानि परामृशन्तः; MAH.4.461.: प्रधावन्तीञ् केशपाशे परामृशत्.

c. परि 1) mulcere. R.Schl.II.10.25.: स्नेहात् परिममर्श ताम्; 26.: परिमृश्यच पाणिभ्याम्. 2) prehendere. R.Schl.II.23.5.: खड्गम् परिमृशन् रोषात्. 3) considerare, reputare. R.Schl.I.2.20.: वाक्यन् तत् परिमृश्य.

c. वि 1) mulcere. R.Schl.II.20.32.: विममर्शच पाणिना. 2) considerare, reputare. SA.1.30. BH.18.63. *Etiam A.* MAH.3.15477.: वाक्यम् विममृशे (ed. Calc. विममृषे) धिया.

c. वि praef. प्र considerare, reputare. DR.6.7.: तत् प्रविमृश्य राजा प्रोवाच.

1. मृष् 1. 4. et 10. *P. A.* tolerare, sustinere, perferre. MAN. 4.217.: मृष्यन्ति ये चो ऽपपतिम्; R.Schl.I.1.74.: ममर्ष राक्षसान् वीरो मन्त्रिणम् तान् यदृच्छया; MAN. 8.313.: यः क्षिप्तो मर्षयत्य् आर्तैः; MAH.5.416.: कच्चित् कालम् इमन् देवा मर्षयध्वम्; 2.1571.: दुःखम् महन् मर्षयामि. — न मृष् non perferre = irasci (v. अमर्ष, अमर्षण) *c. acc. rei.* MAH.1.5135.: ना ऽमृष्यत वचो ऽस्य तत्. *Absol.* MAH.3.706.: स तैर् अभिहतः सङ्ख्ये ना ऽमर्षयत. — Condonare. UR.76.2.*infr.*: मर्षयतु महाराजः. (Cf. भृ, unde fortasse मृष्, mutato भ् in nasalem ejusdem organi, additâ sibilante.)

c. वि *i.q. simpl.* MAH.3.15441.

2. मृष् 1. *P.* (सेचने) conspergere, irrigare. *Cf.* वृष्.

मृषा *Adv.* falso. LASS.57.9.

मृष्ट v. मृज्, मृश्.

मृल् v. मृड्.

मृळ् v. मृड्.

मे 1. *A.* mutare, commutare. (Cf. मा; lith. *mai-nas* commutatio, *mainau* muto, commuto; russ. *mje-na* commutatio, *mjenaju* muto, commuto; lat. *mu-to*; gr. ἀ-μείβω.)

मेखला zona, cingulum *praesertim feminarum.* RAGH.8.63.6.63.

मेघ *m.* (r. मिह् e मिघ् s. अ) nubes. (Goth. *milh-ma* nubes, insertâ liquidâ; lith. *mig-la* nebula; gr. ὀ-μίχ-λη.)

मेघनिर्घोष (*BAH.* e praec. et निर्घोष *m.* strepitus) nubis strepitum habens. N.21.11.

मेघवर्ण (*BAH.* e मेघ et वर्ण *m.* color) nubis colorem habens. IN. 5.15.

मेट् 1. *P.* (उन्मादे) mente captum esse, insanire. *Cf.* म्रेट्, म्लेट्, मेड्, म्रेड्, म्लेड्, मद्.

मेड् 1. *P. id.*

मेढ्र *m.* (r. मिह् s. त्र) 1) penis. 2) hircus.

मेथ् 1. *P.* (सङ्गे *K.* सङ्गे वधे मेधायाम् *V.*) 1) adhaerere. *In dial. Vêd. A.* sibi obviam venire. RIGV. 113.3.: न मेथेथे न तस्थतुः सुमेके नक्तोषासा «non sibi obviam veniunt (Rosen. «se laedunt», cf. Westerg.) non subsistunt grato rore stillantes Nox et Aurora». 2) laedere, occidere; *in dial. Vêd.* conviciari. RIGV. 42.10.: न पूषणम् मेथामसि. 3) intelligere. (Cf. मिथ्, मेध्, 1. मिद्.)

मेदस् *n.* (r. 2. मिद् s. अस्) medulla. A. 10.54. (Fortasse *medulla* per assimil. e *medusla* vel *medurla*, v. मेदुर; gr. μυελός fortasse litteris transpositis e μεδυλος, ejecto δ, productâ antecedente vocali.)

मेदिनी *f.* terra. N. 11.39.

मेदुर (r. 2. मिद् s. उर) adiposus, unctus. AM. (V. मेदस्.)

मेध् 1. *P. A.* (सङ्गमे *K.* वधमेधसङ्गेषु *V.*) convenire; laedere, occidere; intelligere. (V. मेधस्, मेधा et cf. मेथ्, मिथ्, 1. मिद्; lat. *meditor*; gr. ΜΑΘ, μανθάνω, μήδομαι, μῆδος.)

मेधस् *n.* (r. मेध् s. अस्) mens, intellectus. BH. 18.35. *in fine comp. BAH.* (Cf. gr. μῆδος, v. मेध्.)

मेधा *f.* (r. मेध् s. आ) mens, intellectus (*cf.* मेधस्). IN. 4.9. BH. 10.34.

मेधाविन् (a praec. s. विन्) mente, intellectu praeditus. BH. 18.10.

मेनका *f.* nom. pr. *Apsarasae.*

मेप् 1. *A.* (गत्याम्) ire; se movere. *Cf.* वेप्.

मेरु *m.* mons fabulosus.

मेल *m.* (r. मिल् s. अ) congregatio, conventus.

मेलक *m.* (a praec. s. क) *id.* HIT. 20.17.

मेव् 1. *A.* (सेवने) servire, colere, venerari. *Cf.* म्लेव्, पेव्, सेव्.

मेष *m.* (fortasse e मेक्ष ejecto क्, मेक्ष autem deduci posset a r. मिह् in Des. मिमिक्ष्, cf. मेढ्र, मेह) hircus. AM.

मेह *m.* (r. मिह् s. अ) 1) urina. 2) hircus. (Cf. मेढ्र, मेष, gr. μοιχός, v. मिह्.)

मैत्र (a मित्र amicus s. अ) 1) *Adj.* (*fem.* ई) benignus, benevolus. BH. 12.13. 2) *n.* amicitia.

मैत्री *f.* (a praec. signo *fem.* ई) amicitia. HIT. 131.2.

मैथुन *n.* (a मिथुन q. v. suff. अ) coitus. HIT. 5.21.

मोक्ष् 1. et 10. *P. interdum A.* solvere, liberare. H. 2.34.: एतान्... मोक्षयिष्याम्य् अहङ् कामं राक्षसात्; N. 11.29.: मोक्षयित्वा स ताम् व्याधः; MAH. 1.3917.: ज्ञातञ् ज्ञातम् मोक्षयिष्ये जन्मतो मानुषात्. (Cf. मुच्, unde मोक्ष् adjectâ sibilante cum Gunâ.)

c. वि *i. q. simpl.* MAH. 1.7880.)

मोक्ष *m.* (r. मोक्ष् s. अ) solutio, liberatio. BH. 18.30. 7.29. *praesertim* animae liberatio a sensuum vinculis, a corporis gaudiis vel doloribus, aequanimitas. BR. 1.17. BH. 5.28.

मोघ (r. मुह् mutato ह् in घ् - *cf.* gr. 357. - suff. अ) vanus, irritus. SA. 5.49. — मोघम् *Adv.* frustra. BH. 3.16.

मोदक (a *Caus.* r. मुद् s. अक) 1) *Adj.* exhilarans. 2) *Subst. m. n.* cupediarum genus. UR. 16.2. *infr.*

मोह *m.* (r. मुह् s. अ) 1) stultitia, mentis error. DR. 7.20. M. 53. BH. 4.35. 2) animi defectus, animi deliquium. UR. 6.14.

मोहन (*fem.* ई, a मोहय् *Caus.* r. मुह् s. अन) qui mentem abripit, stupefacit. BH. 14.8. मोहनी. A. 8.26.

मोहिन् (a मोहय् *Caus.* r. मुह् s. इन्) qui mentem abripit, stupefacit. BH. 9.12. (Schol. मोहिनी बुद्धिभ्रंशकरी).

मौन *n.* (a मुनि anachoreta s. अ) silentium.

मौनिन् (a praec. s. इन्) taciturnus.

मौर्वी *f.* (a मूर्वा nomine plantae repentis, e cujus fibris arcus nervi conficiuntur, suff. अ adjecto femin. signo ई) nervus arcuum. DR. 5.17.

मौल (*fem.* ई, a मूल s. अ) 1) radicalis. 2) generosâ stirpe oriundus, nobilis, generosus. HIT. 84.1.

मौलि *m. f.* (a मूल s. इ) 1) caput. Hem. 2) diadema, tiara. Sa. 5. 7.: बद्धमौलि; v. चन्द्रमौलि. 3) cincinnus, coma crispata. (Cf. germ. vet. *mûla* f., island. vet. *mûli* m. os, nostrum *Maul.*)

मौलिन् (a praec. s. इन्) cincinnatus. Su. 1. 30.

मौहूर्तिक *m.* (a मुहूर्त s. इक) astrologus. Hit. 94. 9.

म्ना 1. P. (in tempp. special. मन्, quod vera radix est, unde litteris transpositis et productâ vocali म्ना, sicut e. c. graece dicitur βέβλη-κα a ΒΑΛ, πέπτω-κα a ΠΕΤ) memorare, enunciare, laudare, celebrare. Rigv. 24. 1.: कस्य नूनङ् कतमस्या ऽमृतानाम् मनामहे चारु देवस्य नाम; 26. 8. (V. मन् et cf. gr. μιμνή-σκω, fut. μνήσω = म्नास्यामि.)

c. आ *id.* Bhatt. 17. 30.: आमनन् मन्त्रम्.

1. म्रक्ष्, मृक्ष् 1. 10. P. ungere. *V.* म्रक्षण, मक्ष्, मृष्.

c. नि poliri. Rigv. 64. 4.: अंसेषु एषाम् निमिमृक्षुर् ऋष्टयः «in humeris eorum polita sunt arma».

म्रक्षण *n.* (r. म्रक्ष् s. अन) oleum. Hem.

म्रद् 1. A. conterere. *Cf.* मृद् i. e. मर्द्, रद्.

म्रदिष्ठ *Superl.* τοῦ मृदु, gr. 251. (Gr. βράδιστος, v. मृदु.)

म्रदीयस् *Compar.* τοῦ मृदु, gr. 251. (Gr. βραδίων, v. मृदु.)

म्रुच् 1. P. (गत्याम्) ire. *Cf.* म्रुञ्च्, 2. मञ्च्, 2. मुञ्च्, म्लुच्, म्लुञ्च्.

म्रुञ्च् 1. P. *id.*

म्रेड् 1. P. *i. q.* मेड्.

म्रेट् 1. P. *id.*

म्लान v. म्लै.

म्लुच् 1. P. *i. q.* म्रुच्.

म्लुञ्च् 1. P. *i. q.* म्रुञ्च्.

म्लेच्छ *m.* (r. म्लेच्छ् s. अ, nisi potius म्लेच्छ est *Denom.* a म्लेच्छ्) barbarus, externus (Wils.: *The generic term for a barbarian or foreigner; that is for one speaking any language but sanscrit, and not subject to the usual Hindu institutions.*). Su. 2. 8.

म्लेच्छ् 1. et 10. P. (अव्यक्तायाम् वाचि *K.* देश्योक्तौ *V.*) indistincte, non perspicue loqui, linguâ terrae alicujus propriâ, barbarâ, vernaculâ uti. Mah. 2. 2040.: नार्या म्लेच्छन्ति भाषाभिः.

म्लेट् 1. P. *i. q.* मेट्.

म्लेड् 1. P. *id.*

म्लै 1. P. म्लायामि. *Part. pass.* म्लान. 1) Flaccescere, marcescere. Mah. 3. 15455.: म्लायन्ति स्रजः; N. 5. 26.: म्लानस्रक्; Mah. 3. 15683.: म्लानित वृक्षाः (pro म्लायन्ति). 2) languescere, fatigari. Ragh. 11. 9.: पथि ... मम्लतुर् न. (Cf. मृ; gr. μαραίνω; lat. *marc-esco* adjectâ gutturali; fortasse *flacc-esco* mutatâ labiali nasali in aspiratam; huc etiam referri posset germ. vet. *welh* marcidus, *welchên* marcescere, mutato *m* in *w*, v. Graff. I. 816.)

c. परि *i. q. simpl.* परिम्लान flaccidus. R. Schl. II. 59. 8.: वृक्षाः परिम्लानाः

य

य v. 3. यत्.

यकन् *v. sq.*

यकृत् *n.* (in casibus debil. etiam यकन्, v. gr. 205.) jecur. (Lat. *jecur*; gr. ἧπαρ(τ), ἥπα(ρ)τ-ος, mutatâ gutt. in lab.; germ. vet. *lebara, lebera* f., mutatâ sem. य् in ल्, v. gr. comp. 20., Graff. 2. 80.; slav. *jatra* neut. pl.; huc fortasse etiam scot. *cruthan* pertinet, abjectâ syllabâ initiali.)

यक्ष् 10. A. (पूजायाम् *K.* महि *V.*, ut mihi videtur, a यज् adjectâ sibilante) honorare, colere, venerari.

यक्ष *m.* *Yakschus*, nomen Geniorum, qui *Kuvêri*, Dei divitiarum, sunt ministri ejusque horti divitiarumque custodes. In. 5. 25. Su. 2. 7.

यक्षराज् *m.* (Yaks'orum rex e praec. et राज्, nom. राट्) nomen *Kuvêri.*

यक्षी *f.* (a यक्ष signo *fem.* ई) *Yakschia.* N. 12. 120.

यक्ष्व v. यज्.

1. यज् 1. *P. A.* (in formis puris, Precativo *A.* excepto, nec non in syllabâ repetitâ praet. redupl., syllaba य corripitur in इ) 1) colere *deos.* Bh. 9. 23.: ये ऽप्य् अन्या देवता भक्ता यजन्ते ... ते ऽपि माम् एव ... यजन्ति. 2) sacrificare. Mah. 1. 4687.: अस्मिंश्च यजमाने ... उपागमंस् ततो देवाः; R. Schl. I. 15. 14.: लप्स्यसे पुत्रान् यदर्थं यजसे. *C. instr.* sacrificii. Su. 2. 13.: यज्ञैर् यजन्ति ये केचिद् याजयन्तिच ये द्विजाः; N. 5. 45.: ईजेचा ऽप्य् अश्वमेधेन; 12. 14.: अश्वमेधादिभिर् वीर क्रतुभिः ... इष्ट्वा; 36. 38.: ईजेच विविधैर् यज्ञैः. *Etiam c. acc. sacrificii.* R. Schl. I. 31. 5.: यज्ञं यजमाने; 15. 3.: अयजत् पुत्रीयाम् इष्टिम् पुत्रेप्सुः. *C. acc. pers.* R. Schl. I. 14. 7.: इष्टवान् अश्वमेधेन भवतः (cf. इ c. acc.). 3) initiare, inaugurare. R. Schl. II. 56. 18. 21.: शालां यक्ष्यामहे. 4) dare. Bhatt. 8. 49.: यजन्तीभिः स्वविग्रहान् (Schol. ददतीभिः कामिभ्यः). — *Caus.* sacrificium alicujus peragere, *de sacerdote.* Su. 2. 13.: R. Schl. I. 10. 26.: पुत्रकामम् इमन् तात त्वं याजयितुम् अर्हसि. — *Desid.* sacrificare velle. Mah. 2. 59.: यियक्षमाणः (Gr. ἅζω; ἅγιος = यज्य e यजय, v. याग.)

2. यज् (r. यज्) colens, adorans *deos, in fine compos.* Bh. 7. 23.

यजुस् *n.* (r. यज् s. उस्) nomen unius quatuor *Vêdorum.* Bh. 9. 17.

यज्ञ *m.* (r. यज् s. न, v. *euph. r.* 93.) sacrificium. Br. 2. 24. Bh. 9. 15. 20.

यज्वन् *m.* (r. यज् s. वन्) sacrificator. In. 1. 16.

1. यत् 1. *A. interdum P.* operam dare, niti, studere, *c. loc. vel infin.* N. 15. 4.: सर्वं यतिष्ये तत् कर्तुम्; 17. 29.: नलस्या ऽऽनयने यत; 34.: यतध्वन् नलमार्गणे; II. 4. 33.: अपनेतुञ्च यतितो नचै ऽव शकितो मम. — *Absol.* II. 1. 4.: यतमाना वनं राजन् गहनम् प्रतिपेदिरे. (Cf यस्, gr. ζητέω = Caus. vel cl. 10. यातयामि. Cum Pottio huc traxerim lat. *nîtor* = नि + यत्, ejectâ syllabâ य, vel correpto *ya* in *i.*)

c. आ niti, inniti *aliquâ re,* pendere *ex aliquâ re.* Hit. 52. 9.: स्वयत्नायत्तः; 48. 7.

c. आ praef. सम् *id., cum loc.* Mah. 3. 10484.: आसाम् प्राणाः समायत्ता ममचा ऽत्रै ऽकपुत्रके.

c. प्र *i. q. simpl.* N. 17. 33.: प्रयतन्तु तव प्रेष्याः पुण्यश्लोकस्य मार्गणे; 18. 16.

2. यत् 10. *P.* (निकारोपस्कारयोः *K.* खेदोपस्कारयोः *V.*) offendere, vexare; parare.

c. निर् 1) reddere, restituere. Mah. 3. 16596.: तस्मै तद् भरतो राज्यम् ... निर्यातयामास; 13182. 2) condonare, ignoscere. Mah. 1. 3018.: यमः ... तस्य निर्यातयति दुष्कृतम्.

c. निर् praef. प्रति reddere. Mah. 3. 13183.

c. प्रति removere, abjicere, finire. Mah. 3. 14728.: धार्तराष्ट्रवधङ् कृत्वा वैराणि प्रतियात्यच.

c. वि non condonare, punire, *c. acc. pers. et rei.* M. 1. 3019.: तं यमः पापकर्माणम् वियातयति दुष्कृतम्.

3. यत् (nom. यस्, या, यत्, gr. 272.) qui. Dr. 2. 5. 6. 7. — *Repetitum,* quicunque. N. 5. 12. Bh. 3. 21. — *Antecedente vel sequente Relativo vi attractionis etiam notio* aliquis *per Relativum exprimitur* (cf. locutiones ut कः कम् quis aliquem, v. किम्), *e. c.* Hitop. 20. 60.: यो ऽस्ति यस्य यदा मांसम् qui alicujus; 53. 2.: यद् एव रोचते यस्मै quod alicui; 17. 9.: यद् येन युज्यते quo aliquid. *Repetitum,* Hit. 53. 3.: यस्य यस्य हि यो भावः quae alicujus est natura. — Cum sequente को ऽपि quivis, quisque. N. 26. 9. Cum sequente कश्चित् quicunque, *wer irgend.* Su. 2. 13. — *De constructionibus ut* यस् त्वम् quia tu, यान् इमान् quia hos *v. p.* 39. *s. v.* इदम्. (Gr. ὅς c. spir. asp. pro य sicut in ἅζω, ὑμεῖς, ὑσμίνη = यज्, युष्मे dial. Vêd., युध्; lith. *ji-s* is pro *ja-s*, dat. *ja-m* = यस्मै, loc. *jame* = यस्मिन्; slav. *i* eum, *jû* eam, *i-sche* qui, *ja-sche* quae; goth. *ja-bai* si, *jau* an. Huc etiam pertinet particula enclitica *ei* = *î*, quod cum demonstrativo conjun-

gitur ad exprimendum Relativum, e.c. *saei* qui, *than-ei* quem. V. gr. comp. 282. sq.)

4. यत् *Conj.* (acc. neut. praec.) 1) quod, *dafs.* H. 1. 5. 29. 2. 4. Br. 3. 16. In recentioribus scriptis etiam sicut gr. ὅτι, pers. *keh* ad introducendam orationem directam adhibetur. Lass. 45. 5.: त्वम् ममा ऽग्र इति जल्पसि यत् त्वाम् विना ममा ऽन्या वल्लभा ना ऽस्ति (cf. यथा). 2) quam ob rem, quâ de causâ. N. 24. 18. 3) quia. H. 4. 14.

यत v. यम्.

यतस् *Adv.* (a stirpe Relativi य, v. gr. 272. suff. तस्) 1) unde, *relative.* 2) ex quo, *de tempore*, seitdem. R. Schl. II. 7. 1.: यतो जाता ex quo nata. 3) ubi, *relative.* Br. 1. 20. 4) quo, quem in locum, *relative.* Sa. 5. 28. 5) nam. Hit. 27. 5. Sak. 53. 16. (Gr. ὅ-θεν, slav. *jú-dú-sche*, v. gr. comp. 421.)

यति *m.* (r. यम् cohibere, refraenare suff. ति) cujus animi appetitus cohibiti sunt, temperans. Bh. 4. 28.

यतिन् *m.* i. q. praec. (ut videtur, a यत cohibitum, refraenatum, suff. इन्). Bh. 5. 26.

यत्न *m.* (r. यत् s. न) opera, nisus, studium. N. 1. 6. 4. 16. 9. 36. 20. 16.

यत्नतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) studiose, diligenter. Hit. 30. 22.

यत्र *Adv. et Conj.* (a stirpe Relativi य s. त्र) 1) ubi, *relative* H. 2. 16. *Interdum pro Locativo* यस्मिन् *ponitur*, e. c. यत्र काले. Bh. 8. 23. 2) quia. N. 11. 7. 3) quod, *dafs.* N. 8. 17.

यत्रक्वाचन *Adv.* (e यत्र et क्वाचन alicubi - a क्व suff. चन) ubicunque, quoquo versus. Br. 3. 12.

यथा (a stirpe Relat. य s. था) 1) *Adv.* sicut. Dr. 2. 7. *Repetitum*, utcunque, quomodocunque. N. 18. 14. 2) *Conj.* ut. H. 4. 51. Su. 3. 21. N. 1. 21. 3) *in recentioribus scriptis sicut* यत् *adhibetur ad introducendam orationem directam.* Ur. 13. 4. *infr.*

यथाकामम् *Adv.* (*Avy.* e यथा sicut et काम *m.* desiderium) ad arbitrium, ad libidinem, ex optato, ad voluntatem. In. 4. 18.

यथातथम् *Adv.* (*Avy.* e यथा et तथा sic, quod hac in compositione Substantivi loco fungitur et veritatem significat, v. gr. 675.) secundum veritatem. In. 5. 52. N. 3. 2. 16. 39. 21. 27.

यथान्यायम् *Adv.* (*Avy.* e यथा et न्याय *m.* convenientia, decentia, apta ratio) sicut convenientia, secundum convenientiam. In. 1. 21. Br. 1. 26.

यथावत् *Adv.* (e यथा sicut et वत् sicut *in fine compos.*) apte, convenienter, congruenter. Sa. 4. 16. Su. 1. 26. N. 6. 8. 8. 16. 24. 44. 25. 5.

यथाविधि *Adv.* (*Avy.* e यथा et विधि praescriptum, praeceptum, lex) secundum legem. In. 1. 21.

यथावृत्तम् *Adv.* (*Avy.* e यथा et वृत्त *n.* quod fuit, accidit, evenit) sicut evenit, secundum veritatem. In. 5. 52. N. 11. 31.

यथासुखम् *Adv.* (*Avy.* e यथा et सुख voluptas) ad voluptatem, ad libidinem. H. 4. 15.

यथेप्सित *Adj.* (*Karm.* e यथा et ईप्सित optatus) sicut optatus. Su. 4. 5.

यदा *Adv.* (a stirpe Relativi य s. दा) quando, quo tempore. Bh. 2. 52. यदा यदा quandocunque. Bh. 4. 7.

यदि *Conj.* (ut mihi videtur, a stirpe Relat. य suff. दि pro ति, cf. इति, nisi a neutro यत् adjecto इ) 1) si. Sa. 4. 22. 5. 97.; *c. Potent.* N. 17. 44. 2) an, num, *germanice* ob, e. c. H. 1. 6.: न जानीमो यदि दग्धः पुरोचनः. (Fortasse gr. εἰ ex ἐδι.)

यदिवा *Conj.* (e यदि et वा vel) 1) vel, sive. Bh. 2. 6. 2) utrum *in antecedente et* an *in consequente orationis membro.* H. 4. 28. N. 17. 47.

यदृच्छा *f.* (e Relativo यत् et ऋच्छा, quod hac in compositione solum invenitur, a r. ऋच्छ् ire s. अ *in fem.*) libera voluntas. Bh. 4. 22. — यदृच्छया sponte, cum liberâ voluntate, cum voluptate. Bh. 2. 32. H. 2. 4. R. Schl. II. 7. 1. Ragh. 3. 40.

यद्वत् *Adv.* (e Relat. यत् et वत् sicut *in fine compos.*) sicut. Bh. 2. 70.

यद्वा (e Relativo यत् et वा) vel, sive.

यन्तृ *m.* (r. यम् refraenare s. तृ) auriga. N. 20. 18.

यन्त्र *n.* (r. यम् s. त्र) machina, machinamentum, compages. Bh. 18. 61.

1. यम् 1. *P. interdum A.* (in tempp. special. यच्छ्, gr. 328.; praet. mtf. अयंसम्, fut. aux. यंस्यामि, part. pass. यत) refrenare, cohibere. रश्मीन् habenas. N. 20. 15.: रश्मीन् यच्छतु वाजिनाम्. — हयान् flectere, moderari equos. In. 1. 19.: हयान् येमेच रश्मिभिः. — रथम् currum flectere. A. 4. 32.: अपश्यं हरियुक्तं रथम् ... यतम् मातलिना. 2) dare. Hit. 59. 2.: अभयवाचम् मे यच्छ; Man. 2. 55.: पूजितं ह्य् अशनन् नित्यम् बलम् ऊर्जञ्च यच्छति. 3) *A.* prehendere, sumere (sibi dare, v. दा praef. आ). Rigv. 52. 8.: अयच्छथा बाह्वोर् वज्रम् आयसम्. (Cf. gr. ζημία, ἥμερος; lat. *jējūnus* ad Intens. यंयम् referri posset; Pottius apte huc trahit *emo* proprie sumo, quod e *sub-imo, ex-imo*; *demo* e *de-imo*; fortasse *premo* ex *pra-imo* = प्रयम्; lith. *immu* sumo, per assimil. ex *imju*, v. gr. comp. 501., praet. *ēmjau*, fut. *im-su*; slav. *imamj* habeo; russ. *imaju* capio, deprehendo; fortasse goth. *NAM* sumere (*nima, nam, nêmum*) ex praep. *in*, abjecto *i* et *AM* pro *JAM*; hib. 1) *iomainim* «I drive, toss, twirl», 2) *iomainim* «I force, compel, oblige»; scot. *iomain* «a driving, act of driving or urging».)

c. आ extendere, v. आयत longus. *Atm.* Sak. 73. 4.: स्वाङ्गम् आयच्छमानः. — धनुस् arcum intendere. Mah. 3. 8665.: धनुर् आयच्छ.

c. आ praef. निस् extendere. Sak. 4. 17.: निरायतपूर्वकायाः ... वाजिनः.

c. आ praef. वि extendere, व्यायत longus. Ragh. 3. 34. *Atm.* se extendere, vires contendere, niti, conniti. Mah. 3. 12740.: इदं श्रेयः परमम् मन्यमाना व्यायमन्ते मुनयः.

c. उत् 1) tollere, extollere, sublevare. Bh. 5. 20.: धनुर् उद्यम्य; Dr. 9. 1.: भ्रातराव् उद्यतायुधौ; R. Schl. I. 28. 2.: उद्यम्य बाहू. 2) offerre. R. Schl. I. 52. 14.: सत्क्रियां हि भवान् एताम् प्रतीच्छतु मयो 'द्यताम्. 3) contendere, operam dare, niti, studere. Bh. 1. 45.: हन्तुं स्वजनम् उद्यताः; Ragh. 10. 50.: सुरकार्योद्यतम् ... विष्णुम्. — उद्यत festinans. N. 10. 25.: आतिष्ठद् उद्यतः (v. Subst. उद्यम). 4) luctari. Ur. 18. 12.: स्रोतसे 'वो द्यमानस्य (= उद्यममानस्य).

c. उत् praef. अभि 1) tollere, sublevare, extollere. Mr. 327. 5.: अभ्युद्यते शस्त्रे. 2) offerre. Man. 4. 247.: अन्नम् अभ्युद्यतम्.

c. उत् praef. सम् 1) tollere, sublevare, extollere. Dr. 9. 3.: समुद्यम्यच तम् भीमो निष्पिपेष महीतले; Mah. 1. 6278.: समुद्यम्य कराव् उभौ. 2) contendere, operam dare, studere. R. Schl. I. 14. 8.: इष्टिम् ... कर्तुं समुद्यतः. 3) *i. q. simpl.* sgf. 1. N. 19. 23.: अश्वान् ... रश्मिभिश्च समुद्यम्य.

c. उप 1. *A.* capere, sumere (sibi dare). Bhatt. 15. 21.: उपायंस्त महास्त्राणि. *Praesertim* uxorem accipere, in matrimonium ducere. Man. 3. 11.: नो 'पयच्छेत ताम् प्राज्ञः; Mah. 1. 1047.: भैक्ष्यवत् ताम् अहम् उपयंस्ये विधानतः; 3765. 3791. 5181. Etiam *Par.* Man. 11. 172.: एतास् तिस्रस् तु भार्यार्थे नो 'पयच्छेत्.

c. नि 1) opprimere, coërcere, cohibere. N. 20. 38.: न्ययच्छत् कोपम् आत्मनः; Bh. 3. 7.: इन्द्रियाणि मनसा नियम्य; Bh. 7. 20.: प्रकृत्या नियताः स्वया; Ragh. 3. 45. — अश्वान् equos refraenare, domare. Mah. 4. 1953.: ना 'हं शक्ष्यामि ... नियन्तुन् ते हयोत्तमान्. — नियत demissus, submissus, humilis. Sa. 3. 5. 4. 11. 2) ligare, constringere. R. Schl. I. 13. 33.: पशूनान् त्रिशतन् त्व् आसीद् यूपेषु नियतम् (v. संयम्). *Trop.* नियत necessarius. Bh. 3. 8.: नियतङ् कुरु कर्म त्वम्. — नियतम् *Adv.* necessario, utique. Bh. 1. 44.: उत्सन्नकुलधर्माणाम् ... नरके नियतम् वासः. 3) celare. Man. 10. 59.: न कथञ्चन दुर्योनिः प्रकृतिं स्वान् नियच्छति. 4) adipisci. Man. 2. 93. et 12. 11.: ततः सिद्धिन् नियच्छति; 10. 93. 5) facere, perficere. Man. 5. 44.: या वेदविहिता हिंसा नियता.

c. नि praef. सम् *id.* sgf. 1. Bh. 12. 4.: सन्नियम्ये 'न्द्रियग्रामम्; Man. 2. 93.

c. प्र dare. A. 4. 27.: तानि दिव्यानि मे ऽस्त्राणि प्रयच्छ; 11. 4.: इदम् मे तनुत्राणम् प्रायच्छत्; Bh. 9. 26. Man. 8. 158. Reddere. Man. 8. 183.: यो निक्षेपन् निक्षिपुर् न प्रयच्छति· — प्रयत deditus, demissus, devotus. N. 25. 2. Mah. 3. 5001.

c. प्र praef. सम् *id.* R. Schl. II. 7. 7.: धनञ्च किन्नु ब्रनेभ्यः सम्प्रयच्छति· Uxorem ducere. Sa. 2. 4.: किमर्थं युवतीम् भर्ता नचै 'नां सम्प्रयच्छति·

c. सम् 1) coërcere, cohibere, opprimere. इन्द्रियाणि sensus. Bh. 2. 61. Sa. 2. 19. कोपम् iram. N. 20. 33. हयान् equos regere. Mah. 3. 12110. द्वाराणि portas occludere. Bh. 8. 12. 2) ligare, colligare. M. 40.: संयतस् तेन पाशेन; Sa. 5. 101.: केशान् संयम्य·

2. यम् 10. *p.* यमयामि vel यामयामि 1) coërcere, refrenare. 2) dare.

c. नि cohibere, refrenare. Sak. 12. 20.: नियमयसि विमार्गप्रस्थितान् आत्तदण्डः·

1. यम *m.* (r. यम् refrenare, coërcere, domare suff. अ) *Yamus,* deus mortis et justitiae.

2. यम (r. यम् ligare, conjungere s. अ) 1) *n.* par. 2) *m. du.* gemini. Dr. 6. 29.

यमज *m.* (e यम par et ज natus) *Dual.* gemini. Dr. 3. 17.

यमत्व *n.* (a यम *Yamus* s. त्व) *Abstractum nominis* यम, nominatum esse यम (*cf.* धर्मराजता). Sa. 5. 33.

यमुना *f.* nomen fluminis (*Jumna*).

ययाति *m.* nom. pr. regis. Sa. 2. 17.

यव hordeum. Ragh. 9. 42. (Lith. *jáwa-s* frumentum, gr. ζέα e ζέϝα.)

यवस *m.* gramen. N. 13. 3. *In dialecto Vêd.* cibus.

यविष्ठ *Superl.* τοῦ युवन् (v. sq. et cf. germ. vet. *jungisto.*)

यवीयस् *Comp.* τοῦ युवन् (v. gr. 251. et cf. goth. *juhiza* junior.)

यशस् *n.* (a perditâ r. यश् s. अस्) 1) gloria. 2) splendor. Zend. [Zend script] *âyêsê* celebro, per vim assimil. pro *â-yasê*; cambro-brit. *iesin* «radiant, glorious, fair, beautiful, gairish».)

यशस्कर (e यशस् et कर faciens, vid. *euph. r.* 79.) gloriam faciens, praebens. Br. 2. 5.

यशस्विन् (a यशस् s. विन्) gloriâ praeditus, celeber.

यशोहर (a यशस् et हर abripiens) gloriam abripiens, delens. H. 4. 4.

यष्टि *m. f.* 1) baculum. Sa. 5. 89. 2) pertica, *e. c. caveae.* Ur. 37. 5.

यष्टी *f. id.* Sa. 5. 88.

यष्टृ *m.* (r. यज् s. तृ) sacrificator. N. 12. 51.

यस् 4. et 1. *p.* anniti, operam dare. *Cf.* यत्.

c. आ 4. 1) *id.* R. Schl. II. 14. 62.: रामाभिषेकार्थम् इहा ”यस्यति धर्मभाक्· 2) languescere, affligi, vexari. Bhatt. 6. 69.: ना ”यस्यसि तपस्यन्ती; R. Schl. II. 20. 8.: भृशम् आयस्तः; 30. 22.: चुक्रोश ... आयस्ता· — *Caus.* vexare. R. Schl. II. 96. 39.: तान् ददर्श भर्ता काकेना ”यासिताम्; Ur. 15. 10. *infr.*

या 2. *p. a.* ire, proficisci. N. 8. 19.: कुण्डिनं यातुम् अर्हसि; 16. 22.: दुःखस्य पारं यास्यति; In. 1. 31.: अदर्शनपथं यातः; R. Schl. I. 58. 18.: दिवं यायाम्; Bh. 4. 35.: न पुनर् मोहम् एवं यास्यसि· *Absol.* N. 6. 1.: यान्तो ददृशुर् आयान्तन् द्वापरम्· — *Caus.* facere ut eat, abeat, removere. Ragh. 9. 27.: मदयापितलज्जा· (Gr. ἵημι, ut mihi videtur forma redupl. pro *ji(j)ημι*, cum spir. asp. pro य्, sicut in ἅζω, ἧπαρ, ὅς etc. v. यज्, यकृत्, यत्; sensu caus. ἵημι convenit cum ἵστημι pro σίστημι; fut. ἥ-σω = यास्यामि; Potius apte ἰάπτω refert ad Caus. यापयामि, ita lat. *jăcio*, mutatâ lab. in gutturalem; lith. *jóju* equo vehor, fut. *jó-su* = यास्यामि·)

c. अति transire, transgredi, pergredi. R. Schl. II. 49. 3.: ग्रामान् ... वनानिच पश्यन्न् अतिययौ·

c. अति praef. सम् praeterire, *de tempore.* R. Schl. I. 19. 1.: ऋतूनां षट् समत्ययुः·

c. अनु sequi. N. 9. 7. Dr. 6. 18.

c. अप abire, aufugere. Dr. 8. 35.

c. अप praef. वि *id.* Mah. 3. 775. *De tempore,* R. Schl. II. 49. 2.: व्यपायाद् रजनी·

c. अभि adire, accedere. R. Schl. I. 25. 10. *ATM.* RAGH. 5. 30.: हेमराशिं लब्धङ्कुबेराद् अभियास्यमानात्. — अभियात iens. IN. 2. 8.

c. आ adire, aggredi. NALOD. 3. 2. — Venire. MAH. 300.: कुतो ऽयम् आयाति.

c. आ praef. अभि *id.* MAH. 3. 246.

c. आ praef. प्रति redire. RAGH. 2. 67.: प्रत्याययाव् आश्रमम्.

c. आ praef. सम् advenire. N. 3. 5. *a.* et *b.*

c. उत् surgere. GITA-GOV. 4. 19.

c. उत् praef. प्रति obviam ire. R. Schl. I. 20. 8.: प्रत्युद्ययौ मुनिन् द्रष्टुम्. *V.* गम् praef. प्रत्युत्.

c. उप 1) adire. N. 18. 21.: गृहान् उपययौ; SU. 1. 16.: क्षोभन् नो 'पयाति ना "र्तिम्. 2) advenire. RAGH. ed. Calc. 9. 24.: उपययौ ... मधुः (= वसन्तः).

c. निस् exire. R. Schl. II. 68. 7.

c. प्र 1) progredi, ire. N. 20. 2. 41. DR. 6. 25. N. 14. 9. 15. 1. 2) praeterire, *de tempore.* UP. 21.: प्रयाताः सप्त वासराः.

c. सम् *i. q. simpl.* BH. 2. 22.: शरीराण्य् अन्यानि संयाति देही.

c. सम् praef. अनु *id.* MAH. 3. 10094.: तीर्थान्य् अन्यान्य् अनुसंयाहि.

याग *m.* (r. यज्, primitive यग्, s. अ) sacrificium. RAGH. 8. 30.

याच् 1. *P. A.* poscere, rogare, petere. N. 23. 4.: याचते न जलन् देयम्; SA. 1. 28.: यौवनस्थां तु तां दृष्ट्वा ... अयाच्यमानाश्च वरैः. — *Cum acc. pers. et rei.* MAN. 3. 258.: याचेते 'मान् वरान् पितॄन्; R. Schl. II. 107. 5.: अयाचत नरश्रेष्ठन् द्वौ वरौ. *Etiam c. abl. pers.* BR. 3. 17.: याचमानाः पराद् अन्नम्. — Orare, supplicare. DR. 8. 46.: भार्याविहर्ता वैरी यः ... याचमानो ऽपि सङ्ग्रामे न मोक्तव्यः.

c. प्र *i. q. simpl.* MAH. 3. 8780.: प्रयाचामो वरन् त्वाम्.

c. प्र praef. सम् *id.* MAH. 3. 8696.

c. सम् supplicare, obsecrare. MAH. 3. 8837.: तम् ... पुत्रार्थं समयाचत.

याचना *f.* (r. याच् s. अन in *fem.*) precatio, obsecratio, supplicatio, sollicitatio. R. 11. 78.

याच्ञा *f.* (r. याच् s. ना, v. *euph. r.* 93.) *id.* HIT. 31. 8.

याजिन् (r. यज् s. इन्) colens, venerans. BH. 9. 34.

याज्ञसेनी *f.* (patronym. a यज्ञसेन s. अ in *fem.*) nomen Draupadiae.

यातना *f.* (a Caus. r. यत् s. अन in *fem.*) tormentum, cruciatus. MAN. 12. 17.

यातयाम (*BAH.* e यात praeteritus et याम q. v. praeteritam vigiliam, *vel* praeteritas vigilias habens) vetustus, corruptus, *de cibo.* BH. 17. 10.

यातु *m.* (a r. या s. *unâd.* तु) 1) viator. 2) Daemonum genus (Wils.: *A demon, a goblin, an imp or evil spirit*).

यातुधान *m.* (e praec. et धान, quod seorsum non invenitur, a r. धा s. अन) *i. q. praec.* sgnf. 2. A. 10. 52.

यातृ *f.* (ut videtur, a r. यम्, abjecto म्, producto अ, suff. तृ, v. यम् praef. उप in matrimonium ducere) mariti fratris uxor. AM. (Polon. *jatrew* (*jaňtrew*) fratris uxor.)

यात्रा *f.* (r. या s. त्र in *fem.*) 1) itus, iter. RAGH. 18. 15. 17. 56. 2) victus. N. 18. 11. BH. 3. 8.

याथातथ्य *n.* (a यथातथम् s. य) veritas. HIT. 130. 7.

याथात्म्य *n.* (a यथात्मन् - यथा + आत्मन् - s. य) natura, indoles. RAGH. 10. 25.

यादस् *n.* bestia aquatilis. BH. 10. 29.

यादृश् *m. f. n.* (v. gr. 287.) qualis. BH. 13. 3. (Gr. ἧλιξ, v. gr. comp. 415.)

यादृश (*fem.* ई, v. gr. 287.) *id.* MAH. 3. 1370. (Gr. ἡλίκος, v. gr. comp. 415.)

यान *n.* (r. या s. अन) 1) itio, incessus, ingressus, cursus. DR. 8. 18. N. 18. 6. 2) vehiculum, currus. N. 7. 9. 17. 21. 23. (Cf. lat. *janua.*)

यापन *n.* (a Caus. r. या s. अन) actio faciendi ut eat, transeat. कालयापन temporis profusio. HIT. 54. 3.

याम *m.* (r. यम् s. अ) vigilia, *quae tertiam noctis partem complecti videtur, appellatur enim nox* त्रियामा tres vigilias habens. UP. 44.

यामन *m.* (r. यम् s. अन) *Dual.* gemini. H. 1.38. *Cf.* यम, यमज·

यामिक (a याम s. इक) vigilias spectans. यामिकः पुरुषः vigil nocturnus. P. 18.

यामिनी *f.* (a याम s. इन् in *fem.*) nox. RAGH. 15.13.

यायिन् (r. या s. इन् inserto य् euphonico) iens. N. 22.9.

1. यावत् *Adj.* (v. gr. 283.) quantus, quot. BH. 2.46. BR. 1. 8.

2. यावत् *Adv.* et *Conj.* (acc. neut. praecedentis) 1) quatenus. SA. 5.19. 2) quam diu. N. 5.33. 14.16. SA. 5.87. 3) quoties. BH. 13.26. 4) dum, quo tempore, *antecedente* न, *sequente* तावत्. HIT. 42.7.: एकस्य दुःखस्य न यावद् अन्तङ् गच्छामि ... तावद् द्वितीयं समुपस्थितम् मे; 43.12. 5) quum, *de tempore, sequente* तावत्. HIT. 12.1. 43.21. UP. 34. Lass. 6.18. 7.1.16. 2. 6) donec. N. 14.6. 7) nunc. SAK. 8.3. 45.13. UR. 15.1. *infr.* 8) ut, *dafs.* BH. 1.22. A. 10.17.

यियक्षु (a यियक्ष् *Desid.* r. यज् s. उ) sacrificare cupiens. RAGH. 13.3.

1. यु 2. *P.* et 9. *P. A.* यौमि (gr. 343.), युनामि, युने· Conjungere. युत conjunctus, praeditus. N. 12.2.: वनम् ... महिषर्क्षगणैर् युतम्; 12.10.: लक्ष्म्या स्थित्याच परया युता· (Cf. युज्. Fortasse lat. *jûs, jûro* ab obligando; huc etiam traxerim, *juvare*, ita ut proprie significet *se adjungere alicui*; formâ pertinere videtur ad Caus. यावयामि; lith. *jau-tis* bos tanquam jumentum, *jûs-mi* vel *jûs-u* cinctus sum; gr. ζώννυ-μι, ζώ-σω (ζ = य्, v. gr. comp. 19., ω = औ abjecto उ); *cf.* Pott. 1. 213.; cambro-brit. *ieuad* «a putting in a team, a yoking», *ieuaeth* «a yoked state», *ieuaw* «to put in a team, to yoke».)

c. आ *i. q. simpl.* N. 12.39.: वराहर्क्षमृगायुतम्; 65.: शाखामृगगणायुतम्·

c. प्र प्रयुत *n.* millio.

c. सम् *i. q. simpl.* SA. 5.33.: नियमेन संयुताः·

2. यु 10. *P.* arcere. RIGV. 5.10.: यवया (= यवय) वधम्; RIGV. 5. (v. Westerg.): विश्वा ऽस्मद् दुरिता यावयन्तु· *In dial. Vêd. etiam cl.* 3. *P.* YAG'URV. (v. Westerg.): युयोध्य् अस्मज् जुहुराणाम् एनः·

c. अप cl. 3. *P. in dial. Vêd.* arcere, repellere (proprie disjungere). RIGV. 92.11.

c. वि cl. 3. *P.* privare (disjungere) *in dial. Vêd.* RIGV. 39.8.: वि तं युयोत शवसा «cum private cibo».

युक्त v. युज्.

युग *n.* (r. युज् jungere s. अ) 1) par. N. 14.25. 2) mundi aetas. BH. 8.17. (Lat. *jugum*; gr. ζυγόν, ζυγός; goth. *juk* n., them. *juka* jugum; lith. *junga-s* jugum; slav. *igo* n. id.)

युगपद् *Adv.* simul, una. BH. 11.12. A. 3.22. RAGH. 4.15. 5.68. (Cf. यौगपद्येन.)

युगमात्र (e praec. et मात्र q. v.) *in initio comp.* commodum, commodo, tantum quod, proxime. SA. 4.10.: युगमात्रोदिते सूर्ये·

युग्य (r. युज् s. य) 1) *m.* jumentum. RAGH. 5.49. 2) *n.* vehiculum, currus. N. 17.9.

युङ्ग् 1. *P.* (वर्जने) relinquere. *Cf.* जुङ्ग्.

युछ् 1. *P. i. q.* पुछ्, मुछ्·

1. युज् 7. *P. A.* 1) jungere, conjungere. DR. 4.24.: वाक्यैर् वाक्यानि युञ्जती (sic cum ed. Calc. pro योजती cl. 1. legendum esse videtur); N. 12.89.: आत्मानं श्रेयसा योक्ष्ये· Jungere *currum equis* etc. *vel* jungere *equos etc. curru.* MAH. 3.11761.: युज्यताम् (रथः); 3.13035.: योक्ष्यन्ति धुरि धेनुकाः; RIGV. 14.12.: युङ्क्ष्व ह्य् अरुषी रथे «junge utique impigras currui *equas*». Se conjungere *matrimonio cum aliquâ* (ATM.). MAH. 1.4421.: तया ... युयुजे· Instruere *aliquem aliquâ re.* R. Schl. I. 9.68.: भोगैर् एनं युयोज; MAH. 1.7982.: ताम् आशीर्भिर् युञ्जत· Alligare. A. 11.5.: किरीटम् मे स्वयम् इन्द्रो युयोज· — युक्त junctus, *de curru.* N. 19.20. Praeditus. H. 4.8.: तेजसा युक्तः· 2) injungere, adhibere, praeficere, *c. loc. rei* (v. praef. नि). MAH. 2.1290.: तान् सर्वान् ... युयोज स यथायोगम् अधिकारेषु· 3) emittere, conjicere, jaculari *sagittas.* MAH. 3.12309.:

मा युङ्क्ष्व दिव्यान्य् अस्त्राणि. 4) dirigere, attendere, intendere, applicare, colligere *cogitationem, mentem, animum* (aut expresso aut omisso animi nomine). Bh. 6. 10.: युञ्जीत ... आत्मानम् (Schol. युञ्जीत समाहितङ् कुर्यात्); 12.: योगं युञ्ज्यात् cogitationem, animi collectionem intendat; 15.: युञ्जन् आत्मानम् colligens, intendens animum (Schol. समाहितङ् कुर्वन्). युक्त intentus meditationi, defixus in meditatione. Bh. 6. 14. 5) cogitare. Sa. 5. 6.: तम् मुहूर्तङ् क्षणम् वेलान् दिवसञ् च युयोज ह. — *Pass.* 1) jungi, conjungi, instrui; alligari (v. supra). 2) *cum loc.* convenire, congruere, aptum, idoneum esse *alicui rei.* Bh. 17. 26.: प्रशस्ते कर्मणि तथा सच् छब्दः पार्थ युज्यते; Ragh. 18. 41.: शब्दो महाराज इति ... तस्मिन् युयुजे; Sa. 3. 10.: न मद्विधे युज्यति वाक्यम् ईदृशम् (metri causâ termin. P.). युक्त conveniens, aptus, idoneus. Sa. 3. 12. 4. 7. H. 2. 29. 3) *c. dat.* se dedere, applicare *alicui rei.* Bh. 2. 38.: युद्धाय युज्यस्व; 50.: योगाय युज्यस्व. — *In dial. Véd.* युज् *etiam cl.* 1mam sequitur, *c. c.* Rigv. 82. 1. (Cf. यु; lat. *jungo, conjux, jugum*; gr. ΖΥΓ, ζεύγνυμι, ζυγόν, ζυγός; lith. *jungiu* jugum impono, *junga-s* jugum; slav. *igo*, v. युग. Huc etiam traxerim goth. *liuga* nubeo, *liugaith* nubet = योजयति (v. युज् cl. 10. et gr. comp. 109[a]. 6.) mutatâ semivocali य् in *l*, v. यकृत्, servatâ mediâ contra generalem legem, sicut e. c. in *BUG* = 1. भुज्.)

c. अनु 1) interrogare. Man. 8. 79.: साक्षिणः ... अनुयुञ्जीत; 8. 259.: इमान् अप्य् अनुयुञ्जीत (साक्षिणः); Ragh. 5. 18.: किम् वस्तु विद्वन् गुरवे प्रदेयम् ... इति तम् अन्वयुङ्क्त. 2) jubere. Man. 4. 105.: यद् यद् भर्ता ऽनुयुञ्जीत तत् तद् एवा ऽनुवर्तयेत्.

c. अभि 1) *i. q. simpl.* sgf. 3. अभियुक्त in cogitatione defixus. Bh. 9. 22. 2) aggredi, impugnare, offendere, conturbare, perturbare. R. Schl. II. 10. 27.: केना ऽभियुक्ता ऽसि केन वा ऽसि विमानिता; Man. 8. 50. 183. *V.* अभियोग, अभियोक्तृ.

c. आ jungere *equos.* Mah. 1. 7948.: तुरगान् केचिद् आयुञ्जन्.

c. आ praef. सम् conjungere. N. 25. 8.: दमयन्त्या समायुङ्क्ताम्.

c. उत् उद्युक्त excitatus. R. Schl. I. 1.: सूर्पणखवाक्याद् उद्युक्तान् सर्वराक्षसान्. — *Caus.* excitare. Mah. 5. 70.: बलान्य् उद्योजयन्तु नः.

c. उप *Atm.* 1) jungere *equos.* Rigv. 39. 6.: उपो रथेषु पृषतीर् अयुग्ध्वम् (pro अयुङ्ग्ध्वम्) «vehiculis maculatas cervas junxistis». 2) sibi adjungere *algm.* Dr. 4. 19.: न वै प्राज्ञा गतश्रीकम् भर्तारम् उपयुञ्जते । युञ्जानम् उपयुञ्जीत न श्रियः प्रक्षये वसेत्. 3) sibi assumere, suum facere *algd.* Man. 8. 40.: दातव्यं सर्ववर्णेभ्यो राज्ञा चौरैर् हृतन् धनम् । राजा तद् उपयुञ्जानश् चौरस्या ऽप्नोति किल्बिषम्. 4) adhibere, uti. Mah. 3. 12739.: यच् चे ऽव द्रव्यम् उपयुज्यते; Ragh. 8. 21.: गुणान् षड् उपायुङ्क्त. उपयुक्त utilis. Hit. 98. 14. 5) convertere, impendere, collocare. Mah. 2. 1223.: इच्छामि तत् सर्वम् (धनम्) ... उपयोक्तुन् द्विजाग्र्येभ्यो हव्यवाहे च. 6) consumere, edere. Mah. 1. 702.: भैक्षयन् नो ऽपयोक्तव्यम्; 709.: नै ऽतन् न्याय्यम् पय उपयोक्तुम्; 3. 57.: अन्नानि उपयोक्ष्यामहे वयम्. *Etiam* P. Mah. 3. 6221.: उपयोक्ष्यति; 12410.: उपयोक्ष्यामि.

c. नि 1) alligare. R. Schl. I. 13. 31.: नियुक्तास् तत्र पशवः. 2) coërcere. R. Schl. I. 2. 92.: चतुर्वर्ण्यञ् च लोके ऽस्मिन् स्वे स्वे धर्मे नियोक्ष्यति. 3) ponere, collocare. In. 5. 42.: गुरुस्थाने न माम् वीर नियोक्तुन् त्वम् इहा ऽर्हसि; Br. 2. 14.: कथम् ... इमाम् बालाम् अनागसम् पितृपैतामहे मार्गे नियोक्तुम् अहम् उत्सहे. 4) adhibere, uti, praeficer, *c. loc. rei.* Man. 1. 28.: यन् तु कर्मणि यस्मिन् स न्ययुङ्क्त प्रथमम् प्रभुः; 7. 62.: नियुञ्जीत शूरान् ... शुचीन् आकरकर्मान्ते भीरून् अन्तर्निवेशने; 8. 9.: नियुञ्ज्याद् ब्राह्मणम् विद्वांसङ् कार्यदर्शने; R. Schl. I. 1. 92. 5) mandare, jubere. N. 18. 15.: नियोक्ष्ये ऽहं सुदेवम्. R. Schl. I. 54.

16.: नियुङ्क्ष्व माम्. — नियुक्त jussus. R. Schl. I. 14. 34. 35. *V.* नियोग.

c. नि praef. वि mandare, jubere. Mah. 1. 4152.: कार्ये त्वाम् विनियोक्ष्यामि.

c. नि praef. सम् *id.* Mah. 1. 2500.

c. निस् praef. वि emittere, conjicere, jaculari. R. Schl. II. 23. 37.: विनिर्योक्ष्याम्य् अहम् बाणान् नृवाजिगजमर्मसु.

c. प्र 1) jungere. R. Schl. I. 17. 14.: यानेन ... गोभिः श्वेतैः प्रयुक्तेन. 2) adhibere, applicare. Man. 2. 159.: वाक् चैव मधुरा श्लक्ष्णा प्रयोज्या धर्मम् इच्छता; 8. 130.: एषु सर्वम् अप्य् एतत् प्रयुञ्जीत चतुष्टयम् (दण्डम्). 3) emittere, conjicere, jaculari *sagittas.* A. 4. 26.: ना ऽहन् दिव्यान्य् अस्त्राणि ... मानुषेषु प्रयोक्ष्यामि; Ragh. 7. 58.: प्रायुङ्क्त राजसु ... गान्धर्वम् अस्त्रम्; Mah. 1. 6734.: शापः प्रयुक्तो ऽयम् मयि त्वया. 4) dare. Ragh. 11. 5.: आशिषम् प्रयुयुजे न वाहिनीम् «benedictionem dedit, non exercitum»; R. Schl. I. 13. 38.: कौशल्यायाः ... प्रायुञ्जन्त तदा ऽऽशिषः. 5) jubere. Bh. 3. 36.: केन प्रयुक्तो ऽयम् पापञ् चरति. 6) facere. In. 5. 19.: गुरुपूजाम् प्रयुक्तवान्; Man. 2. 248.: प्रयुञ्जानो ऽग्निशुश्रूषाम्.

c. प्र praef. वि disjungere, privare, *c. instr.* R. Schl. I. 22. 8.: विप्रयुक्तो हि रामेण; II. 53. 20.: मया ... विप्रायुज्यत कौशल्या; N. 15. 14.

c. प्र praef. सम् conjungere. Mah. 1. 4475.

c. वि disjungere, privare, *c. instr. vel abl.* N. 15. 13.: तया मन्दो व्ययुज्यत; Man. 7. 46.: वियुज्यते ऽर्थधर्माभ्याम्; Mah. 3. 10924.: एनम् ... वियुनज्मि देहात्.

c. सम् conjungere. In. 1. 2. Instruere, *c. instr. rei.* R. Schl. I. 1. 21.: रामम् ... यौवराज्येन संयोक्तुम् ऐच्छत्.

c. सम् praef. वि disjungere, privare. Man. 2. 80.

2. युज् 10. *P.* 1) jungere *equos, currum.* N. 8. 19.: अश्वान् योजयित्वा मनोजवान्; 19. 18. 19. 20.; R. Schl. II. 82. 31.: अयूयुजन्न् उष्ट्रखरान् रथांश् च नागान् हयांश् च ऽव. 2) conjungere, instruere. Man. 1. 26.: द्वन्द्वैर् अयोजयच् चेमाः सुखदुःखादिभिः प्रजाः; 7. 218.: विषघ्नैर् अगदैश् चा ऽस्य सर्वद्रव्याणि योजयेत्; Mah. 1. 3582.: तपसा योज्य देहम्. Donare *alqm aliquâ re.* Mah. 1. 6477.: यो रिपुं योजयेत् प्राणैः. 3) adhibere, praeficere, *c. loc. rei.* Mah. 2. 1290.: भक्ष्यभोज्याधिकारेषु दुःशासनम् अयोजयत्. 4) emittere, conjicere, jaculari *sagittas.* A. 10. 35.: दिव्यान्य् अस्त्राण्य् अयोजयम्.

c. आ praef. सम् conjungere, instruere. Mah. 1. 7200.: न तद् धनुर् मन्दबलेन शक्यम् मौर्व्या समायोजयितुम्.

c. नि 1) mandare. R. Schl. I. 38. 10.: अग्निन् नियोजयामासुः पुत्रार्थम्. 2) ducere, dirigere, impellere. *c. loc. rei.* Bh. 3. 11.: मा च धर्मे नियोजय; Bh. 3. 1.: कर्मणि घोरे माम् नियोजयसि; 3. 36.: बलाद् इव नियोजितः.

c. नि praef. वि 1) adhibere. Hit. 20. 19.: तन् तत्र नियोजयेत्. 2) imponere, committere *alicui negotium, c. loc. pers.* Man. 7. 226.: सर्वम् एतत् तु भृत्येषु विनियोजयेत्.

c. नि praef. सम् mandare, *c. acc. pers.* Mah. 2. 1291. R. Schl. I. 38. 23.

c. प्र facere, exercere. Man. 3. 112.: आनृशंस्यम् प्रयोजयन्.

c. प्र praef. सम् conjungere. Mah. 3. 1153.: सम्प्रयोज्य वियोज्य.

c. वि disjungere, privare *c. instr. rei.* Ragh. 9. 66.: तान् (चमरान्) वियोज्य सद्यः सितबालव्यजनैः. Solvere, resolvere. Mah. 1. 6225.: प्राणान् वियोजयन् (v. मुच्).

c. सम् 1) jungere, *equis currum.* Mah. 3. 11762.: रथं संयोजयामासुर् गन्धर्वैः (= हयैः). 2) adjungere, annectere. A. 5. 15.: इयम् ... गाण्डीवे समयोजयत्. 3) instruere, *c. instr. rei.* Mah. 1. 6474.: गान्धर्व्या मायये ऽच्छामि संयोजयितुम् अर्जुनम्. 4) emittere, conjicere, jaculari *sagittas.* Mah. 3. 816.: ब्रह्मास्त्रम् समयोजयम्.

3. युज् 10. *A.* (निन्दे) reprehendere, vituperare; spernere.

4. युज् *Adj.* (*Nom.* युक्) junctus, conjunctus, *in fine compos.* A. 4. 32. (Cf. lat. *con-jug, conjux.*)

युत् 1. A. (भासने K. दीप्तौ V.) splendere. (Cf. द्युत्, ज्युत्, जुत्; hib. *iudh* «a day», *an-iudh* «to-day», *an* = अन; *iodhna* subst. «brightness, purity»; adj. «clean, pure, undefiled».)

युद्ध *n.* (r. युध् s. त) pugna. In. 2.4.

1. युध् 4. *A. interdum P.* (fut. aux. योत्स्ये, praet. mtf. अयुत्सि) pugnare. Bh. 11.34.: युध्यस्व; Dev. 2.42.: अयुतानां शतैः पट्टिशैर् … युयुधे रणे; 43.: युद्धे तस्मिन् अयुध्यत; Mah. 1.177.: न योत्स्ये; 3.15172.: योत्स्यन्ति … शत्रुभिस् तव. *Cum acc.* impugnare. Mah. 3.15175.: योत्स्यते केशवार्जुनौ. *Pass. impers.* Hit. 96.13.: युध्यते भुवि मानवैः. *Caus.* योधयामि 1) pugnare jubeo. Man. 7.193.: दीर्घाल् लघूंश्चै 'व नरान् अग्रानीकेषु योधयेत्. 2) impugno, *c. acc.* Mah. 1.3190.: योधयाञ्चक्रिरे सुरान्; 2.2120.: मा यूयुधो भारत पाण्डवेयान्. *Desid.* युयुत्से pugnare volo. Mah. 4.1252.: किमर्थन् न युयुत्ससे. (Hib. *iodhna* «spears, arms», v. आयुध; *iodnach* «valiant, warlike, martial»; *iodhlan* «a hero»; gr. *ὑσ-μίνη*, *ὑσ-μίν* e *ὑθ-* sicut c. c. *πέπεισ-μαι* e *πέπειθ-μαι*. Huc etiam trahi possent anglo-sax. *gudh* f., island. vet. *gudh-r, gunn-r* m., germ. vet. *gund* f. pugna, nisi pertinent ad हन्.)

c. आ *P. c. acc.* impugnare *alqm.* Dr. 5.7.: क्रुद्धम् आयोत्स्यसि जिष्णुम्. — *Caus. id.* Mah. 3.15054.: आयोधितास्तु गन्धर्वाः सुचिरं सोदरैर् मम.

c. प्र *Desid.* pugnare velle. Dr. 5.8.: यः पाण्डवाभ्याम् … प्रयुयुत्ससे त्वम्.

c. प्रति *P. A. c. acc.* impugnare *alqm.* Bh. 2.4. Mah. 1.1703. — *Caus. id.* Mah. 1.7116.: को दुर्योधनं शक्तः प्रतियोधयितुम्.

c. सम् *A. c. acc.* impugnare. Mah. 1.5177. — *Caus. id.* Mah. 1.7098.

2. युध् *f.* (r. युध्) pugna. In. 1.35. (V. r. युध्.)

युधिष्ठिर *m.* (e loc. युधि et स्थिर firmus, v. euphon. r. 80. annot.) nom. pr. natu maximi *Pândavorum.*

युध्म *m.* (r. युध् s. म) pugna.

युप् 4. *P.* (व्याकुलत्वे K. विमोहे V.) perturbare, violare. Rigv. V. (v. Westerg.): यत् तव धर्मा युयोपिम. (धर्मा = धर्म a धर्मन् *n.* i. q. धर्म; युयोपिम pro युयुपिम. *Cf.* रुप्.)

युयुत्सा (a युयुत्स् *Desid.* r. युध् s. आ) pugnandi desiderium. A. 5.25.

युयुत्सु (a युयुत्स् *Desid.* r. युध् s. उ) pugnandi cupidus. A. 10.33.

युव *Thema pronominis* 2^{dae} *pers. in Du.*; *v. gr.* 265.

युवती *f.* (ab obsoleto युवत् signo *fem.* ई, v. gr. 225.) femina juvenis, a decimo sexto usque ad tricesimum annum, virgo nubilis, virgo matura. Sa. 2.4.

युवन् (ut videtur, pro द्युवन् abjecto द्, a r. दिव् vel द्यु splendere, sicut युत् = द्युत्; v. ओजस्. In casibus debilissimis यून्, *fem.* यूनी vel युवती, v. gr. 225.) juvenis. Dr. 2.9. N. 12.123. (Lat. *juveni-s*, adjecto *i*, *jûn-ior* = correptae formae यून्; lith. *jauna-s* juvenis; slav. *jûn* juvenis, *jûnostj* juventus; anglo-sax. *iung, iong, geong* juvenis; goth. *juggs* i. e. *jung-s*, them. *jugga*, e यून् adjectâ syllabâ *ga*; cambro-brit. *ieuanc, ieuant* juvenis, *iau* junior, *ieuav* natu minimus.)

युवराज *m.* (juvenis rex e praec. et राज rex *in fine compos.*) princeps juventutis, heres regni.

युष्मत् (e युष्म, euphonice pro युस्म, et ablativi signo त्) *pronominis* 2^{dae} *pers. ablat. plur., qui in initio compositorum Thematis loco fungitur et a grammaticis tanquam Thema proponitur; scribunt tamen* युष्मद्. (Cf. aeol. *ὔμμες* per assimil. ex *ὔσμες*; goth. *IZVA*, correpto *ju* in *i* (nom. *jus*), mutato *m* in *v*, v. gr. 265. gr. comp. 167. 334. 335.; v. sq.)

युष्मे *nom. pl. pronom.* 2^{dae} *pers. in. dial. Vêd.* (Zend. *yûs*, lith. *jûs*, goth. *jus*, germ. vet. *ir*, correpto *ju* in *i*, mutato *s* in *r*; v. युष्मत् et gr. comp. 335.)

यूक *m.* pediculus.

यूका *f. id.*

यूथ *n.* (ut videtur, a r. यु producto उ s. थ) grex. N. 13.6.

यूथशस् *Adv.* (a praec. s. शस्) gregatim. N. 12.9.

यूथिका *f.* jasminum auriculatum. UR. 69.13.

यून् v. युवन्.

यूप *m.* columna sacrificalis. RAGH. 1.44. R. Schl. I. 13.33.

यूष् 1. *P.* (हिंसायाम् वधे) ferire, laedere, occidere. *V.* जूष्.

यूष *m.n.* jus pisinum; Wils. «*pease soup, pease porridge, the water in which pulse of various kinds has been boiled*». (Lat. *jûs, jûr-is* e *jûs-is.*)

येन *Adv. et Conj.* (*Instrum.* Relativi) 1) ubi. DR. 8.33.56. 2) quo, quorsum. SU. 3.29. 3) ut. N. 15.6.

येष् 1. *A.* (प्रयत्ने *K.* यत्ने *V.*) anniti, operam dare; *cf.* यस्.

योक्त्र *n.* (r. युज् jungere s. त्र) vinculum, ligamen, *praecipue* lorum jugale.

योक्त्राय् (*Denominat.* a praec. s. आय्, v. gr. 585.) amplecti, बाहुभ्याम् brachiis. H. 4.56.

योग *m.* (r. युज् s. अ) 1) junctio, junctura, conjunctio. SA. 3.1. 2) meditatio, cogitatio intima, *in qua quis plane defixus est.* SA. 4.13. BH. 6.12. 3) remedium. BR. 1.19. 4) negotium. N. 15.6.

योगिन् *m.* (a praec. s. इन्) qui in intimâ cogitatione yôga dictâ defixus est. BH. 6.10.

योग्य (r. युज् s. य) aptus, conveniens. DR. 1.7.

योजन *n.* (r. युज् s. अन) distantia aequans undecim milliaria anglica, *secundum alios* quatuor vel quinque milliaria anglica.

योजयितृ *m.* (r. युज् cl. 10. s. तृ) qui jungit, conjungit. HIT. 55.22.

योद्धृ *m.* (r. युध् s. तृ) pugnator. N. 12.51.

योध *m.* (r. युध् s. अ) pugnator, miles. DR. 8.38.

योधिन् (r. युध् s. इन्) pugnans. A. 10.36.

योनि *m.f.* uterus, vulva, *transl.* origo.

योषणा *f.* (fortasse a r. यु jungere adjectâ sibilante, suff. अन in *fem.*; ita योषा suff. आ, योषित् suff. इत्; cf. lat. *uxor* pro *juxor, con-jux*) mulier, femina, *in dial. Vêd.* Lass. 99.8.

योषा *f.* (v. praec.) *id.* AM.

योषित् *f.* (v. योषणा) *id.* SU. 3.12. RAGH. 3.19.

यौगपद्येन *Adv.* (*Instrum.* ab obsoleto Substant. यौगपद्य a युगपद् s. य) i.q. युगपद् q.v. DR. 1.4.

यौवन *n.* (a युवन् juvenis s. अ) juventus. BH. 2.13.

यौवनस्थ (e praec. et स्थ qui est, stat) pubes. SA. 1.22.

यौवराज्य *n.* (a युवराजन् q.v. suff. य) regni hereditas, regni successio. SA. 7.12.

र

1. रंह् 1. *P.* (scribitur रहॢ, gr. 110[a].) currere, festinare. BHATT. 14.38.: न रंहा 'श्वकुञ्जरम्. — *Caus.* concitare. RIGV. 85.5.: वाजे अद्रिम् मरुतो रंहयन्तः «Marutes! cibi caussa nubem concitantes». (V. रंहस् et cf. रहॢ, रख्, रङ्ख्, 2. रण्, रङ्ग्, रङ्घ्, लङ्घ्.)

2. रंह् 10. *P.* *id.*

रंहस् *n.* (r. रंह् currere s. अस्) celeritas, velocitas.

रक् 10. *P.* राकयामि (आस्वादने *K.* स्वादे आपने *V.*) gustare; adipisci. *Cf.* रग्, रघ्, लक्, लग्, रस्.

रक्त v. रञ्ज्.

रक्तान्त (*BAH.* e रक्त ruber et अन्त finis, extremum) rubra extrema, rubros angulos *oculorum* habens. SU. 2.27.

रक्तश्मश्रुशिरोरुह (*BAH.* e रक्त ruber et *DVANDV.* श्मश्रुशिरोरुह - श्मश्रु + शिरोरुह - barba et capilli) rubram barbam et rubros capillos habens. H. 3.27.

रक्ष् 1. *P. interdum A.* praet. mltf. अरक्षिषम्. 1) servare. BR. 3.6.: रक्षन्ती जीवितम् पितुः; MAN. 7.213.: आपदर्थं धनं रक्षेद् दारान् रक्षेद् धनैर् अपि । आत्मानं सततं रक्षेद् धनैर् अपि दारैर् अपि; IN. 5.47.: रक्ष्यो ऽहम् पुत्रवत् त्वया; MAH. 2.2186.: यशो रक्षस्व. 2) custodire, tueri. N. 3.10.: सुरक्षितानि वेश्मानि; MAN. 7.105.: रक्षेद् विवरम् आत्मनः; 9.328.: न

रक्षेयम् पशून्; Mah. 1.698.: मा रक्षस्व· 3) regere, imperare. N. 5.48.: ररक्ष वसुसम्पूर्णां वसुधाम्; R. Schl. II. 73.12.: राज्यं रक्षितुम्· (Cf. राज् regere, unde रक्ष् ortum esse videtur, correpto आ, adjectâ sibilante. Fortasse gr. ἀρκέω, ἄρκεσις, lat. *arceo* litteris transpositis e ῥακέω etc. nisi = आरक्ष् ejectâ vocali radicali (v. praep. सम्), ἀλκή, ἀλέξω, mutato ρ in λ; v. Pott. p. 271.)

c. अभि *i.q. simpl.* Bh. 1.11.: भीष्मम् अभिरक्षन्तु भवन्तः; 1.10.: बलम् भीष्माभिरक्षितम्·

c. परि *id.* Br. 3.15.: आत्मानम् परिरक्षस्व; Dr. 7.14.: यम् पाण्डवाः परिरक्षन्ति सर्वे; Mah. 3.14366.: महासेनम् पुत्रवत् पर्यरक्षत; Ur. 91.11.: भुवम्… परिरक्षितुम्· — Reservare. R. Schl. II. 96.38.: शिष्टम् मांसम्… सीता काकेभ्यः पर्यरक्षत·

c. सम् 1) servare, tueri. Man. 7.135.: संरक्षेत् सर्वतश्चैनम् पिता पुत्रम् इव· 2) regere. Hit. 79.9.: प्रजां संरक्षति पिता· 3) arcere. R. Schl. I. 32.2.: श्रोतुम् इच्छावो यस्मिन् काले निशाचरौ संरक्षणीयौ·

रक्षक *m.* (r. रक्ष् s. अक) custos. Hit. 79.11.

रक्षण *n.* (r. रक्ष् s. अन, v. *euph. r.* 94[a].) 1) servatio, conservatio, custodia, tutela. Br. 2.8. 2) rectio, gubernatio, imperium. Hit. 79.12.

रक्षस् *n.* (r. रक्ष् s. अस्) nomen daemonum ingentis magnitudinis et roboris, hominibus inimicorum. Su. 1.14.

रक्षा *f.* (r. रक्ष् s. आ) i.q. रक्षण· N. 14.17. M. 26. Hit. 50.6.

रक्षितृ *m.* (r. रक्ष् s. तृ) servator, tutor, dominator. N. 1.4. Sa. 1.32. 5.49. In. 4.10.

रख् 1. *P.* (गत्याम् *K.* सर्पणे *V.*) ire. *Cf.* रङ्ख्, रंह्, रिख्, रिङ्ख्, रङ्ग्, रिङ्ग्, रङ्घ्, लख्, लङ्ख्, लिङ्ख्, लङ्ग्, लङ्घ्·

1. रग् 1. *P.* (शङ्कायाम् *K.* शङ्के *V.*) *i.q.* शङ्क्·

2. रग् 10. *P.* रागयामि *i.q.* रक्· (Lith. *ragauju* gusto.)

रघ् 10. *P.* राघयामि *i.q.* रक्·

रङ्ख् 1. *P.* *i.q.* रख्·

रङ्ग् 1. *P.* (गतौ) ire. *V.* रख्·

रङ्ग (r. रङ्ग् vel रञ्ज् s. अ) 1) *m.* scena, circus. N. 5.3.8. 2) *n.* stannum. Am.

1. रङ्घ् 1. *A.* (गमने *K.* गतौ *V.*) ire, currere. *Etiam P.* Bhatt. 14.15.: द्वारं ररङ्घतुः· *V.* रख्·

2. रङ्घ् 10. *P.* (भासि) lucere, splendere.

रच् 10. *P.* रचयामि (प्रतियत्ने *K.* कृत्याम् *V.*) facere, apparare. R. Schl. II. 13.12.: मया ऽयं रचितो ऽञ्जलिः; P. 33.: नगरम् मायारचितम्; Gita-Gov. 5.10.: शयनं रचयति; 4.23.: रचयति चिकुरे … कुरवककुसुमम्·

c. वि *id.* Ragh. 5.75.: विरचितवाग्भिर् वन्दिपुत्रैः कुमारः सपदि विगतनिद्रः; 5.76.: कुशलविरचितानुकूलवेषः (Schol. कुशलैर् विरचितः कृतः); Lass. 15.19.: शिवदासविरचितायाम्… कथायाम्·

रज *m.n.* (r. रञ्ज् ejectâ nasali s. अ) pulvis. Hit. 33.16. *V.* रजस्·

रजक *m.* (r. रञ्ज् ejectâ nasali s. अक, v. रजत «albus») lavator. Hit. 50.1.

रजत (r. रञ्ज् ejectâ nasali vel राज् correpto आ, suff. अत) 1) *Adj.* albus. 2) *n.* argentum. (Cf. lat. *argentum*; gr. ἀργός, ἄργυρος; hib. *airgiod* argentum; ut videtur, litteris transpositis e *ragentum* etc.)

रजनी *f.* (r. रञ्ज् colorare, ejecto ञ् s. अन in *fem.*) nox. Sa. 5.73. (Hib. *reag* id.)

रजनीचयनाथ *m.* (noctis dominus e रजनीचय - रजनी + चय cumulus, ut videtur *i.q. simpl.* रजनी - et नाथ) luna. Hit. 64.10. *Cf.* निशापति·

रजनीमुख *n.* (noctis os e praec. et मुख os) vespera.

रजस् *n.* (r. रञ्ज् ejecto ञ् s. अस्) 1) pulvis. H. 4.39. 2) menstrua. 3) affectuum impetus. Bh. 3.37. 6.27. (V. रजनी nox et cf. goth. *riquis* n., Them. *riquisa* tenebrae, caligo; v. रजोबल)

रजस्वला *f.* (a रजस् s. वल in *fem.*) femina menstruans. Lass. 10.7.

रजोबल *n.* (e रजस् et बल vis) tenebrae, caligo. *V.* रजस्·

रज्जु *m.* funis. N. 4. 4. *Etiam fem.* MAN. 8. 299. (Cf. lat. *ligare*; v. रज्ज्.)

रञ्ज् 1. et 4. *P. A.* रञ्जामि, रञ्जे, रज्यामि, रज्ये (gr. 331[b].) 1) tingere, colorare. रक्त ruber. H. 2. 3. 2) adhaerere, deditum, addictum esse (fortasse primitive ligare, cl. 4. *A.* vel *Pass.* ligari, cf. रज्जु funis et v. युज् *Pass.* sgf. 3.). *Caus.* tingere, collustrare. MAH. 1. 6772.: नृपस् तद् वनम् महत् तेजसा रञ्जयामास सन्ध्याभ्रम् इव भास्करः. 2) deditum sibi facere, sibi conciliare. MAN. 7. 19.: सर्वा रञ्जयति प्रजाः (Schol. सानुरागाः करोति); MAH. 1. 4009.: पौरवान् शान्तनोः पुत्रः पितरश्च ... राष्ट्रञ्च रञ्जयामास वृत्तेन; 6264.: प्रजा रञ्जयते. (Cf. राज्, gr. ῥέζω, ῥηγεύς, ῥῆγος; cum रक्त ruber cf. hib. *rot*, gr. ῥόδον, ejectâ gutturali, mutatâ tenui in mediam sicut in ὄγδοος pro ὀκτοος; de germ. *rôt* v. रोहित, रुधिर.)

c. अनु 4. *P. A.* deditum, addictum esse. BH. 11. 36.: जगत् प्रहृष्यत्य् अनुरज्यते च. *C. loc.* MAN. 3. 173.: भ्रातुर् मृतस्य भार्यायां यो ऽनुरज्येत कामतः. — अनुरक्त deditus. N. 22. 18.: उत्सृज्य ... अनुरक्ताम् प्रियाम्; R. Schl. I. 7. 2.: अनुरक्ताश्च राज्यकार्येषु. *C. acc.* R. Schl. II. 21. 16.: अनुरक्तो ऽस्मि भावेन भ्रातरम्. *C. instr.* R. Schl. II. 1. 10.: अनुरक्तः प्रजाभिः (v. praef. अभि). — *Caus.* deditum sibi facere, sibi conciliare. R. Schl. II. 1. 10.: प्रजाश्चै 'वा 'नुरञ्जयन्; MAH. 1. 3504.: अतिथीन् अन्नपानैश्च विशश्च परिपालनैः ... धर्मेण प्रजाः सर्वा यथावद् अनुरञ्जयन्.

c. अभि 4. *A.* deditum, addictum, studiosum esse, *c. instr.* R. Schl. II. 67. 13.: कथाभिर् अभिरज्यन्ते. — *Caus.* tingere, collustrare. R. Schl. I. 38. 21.: तेजोभिर् अभिरञ्जितम्.

c. उप उपरक्त obscuratus. R. Schl. I. 55. 9.: उपरक्त इवा 'दित्यः; II. 34. 3.: उपरक्ताम् इवा 'दित्यम् भस्मच्छन्नम् इवा 'नलम्.

c. वि 4. *A.* averti, alienum, alienatum fieri. MR. 45. 13.: चिरानुरक्तो ऽपि विरज्यते जनः; HIT. 24. 10.: यो विश्वसिति शत्रुषु भार्यासु च विरक्तासु; 27. 16.: मम कथा विरक्तो ऽन्यासक्तो भवान्.

c. सम् tingere, collustrare. H. 4. 46. *Pass.*: पुरा संरज्यते प्राची; MAH. 1. 6443.: सन्ध्या संरज्यते घोरा; 5. 273.: क्रोधसंरक्तनयनः.

c. सम् praef. अनु अनुसंरक्त deditus. R. Schl. I. 17. 16.: भर्तारम् अनुसंरक्ता.

1. रट् 1. *P.* vociferari, mugire, ululare. BHATT. 14. 81.: पपात राक्षसो भूमौ रराट च भयङ्करम्; 14. 5.: सन्त्रस्ताः करभा रेटुः (Schol. करभा उष्ट्राः); 15. 27.: घोराश्चा 'रटिषुः शिवाः; MR. 297. 11.: रटन्तः ... वायसाः. *V. sq. et* रुट्.

2. रट् 10. *P.* रटयामि (परिभाषणे) loqui. *V. sq.*

रठ् 1. *P.* (भाषणे) loqui. (V. 1. et 2. रट् et cf. germ. vet. *rediôn, redinôn*; sax. vet. *rethjôn, rethinôn* loqui; goth. *raz-da* sermo, loquela, ut mihi videtur, e *rath-da*, mutato *th* in sibilantem sonoram, propter sequens *d*, v. gr. comp. 102.)

1. रण् 1. *P.* 1) sonare, clamare, inclamare. *In dial. Vêd. cl.* 4. RIGV. 38. 2.: क्व वो गावो न रण्यन्ति «ubi vos, vaccae veluti, inclamant?»; 10. 5.: शक्रो यथा सुतेषु नो रारणत् «ut potens *ille* inter filios nostros resonet». (*Intens. in dial. Vêd.* रारण् pro रंरण् sicut रारम् a रम् q. v.). — रणित *n.* sonitus. UR. 67. 7. *infr.* 2) gaudere (cf. रम्). RIGV. 91. 14.: यः सोम सख्ये तव रारणद् देव मर्त्यः «Lucide Soma! qui consortio tuo gaudet mortalis». (Cf. ध्रण्, भ्रण्, ध्वण्, hib. *ran* «a squeal, a roar», *ranach* «a squealing, roaring».)

2. रण् 1. *P.* ire. (Cf. goth. *RANN* currere, fluere; *rinna, rann, runnum*; nostrum *renne, rinne.*)

रण *m. n.* (r. रण् s. अ) bellum, pugna. N. 12. 83.

रण्व् 1. *P.* (गतौ; scribitur रव्) ire. *Cf.* रण्, रिण्व्, रम्ब्, रिम्ब्.

रत v. रम्.

रति *f.* (r. रम् gaudere s. ति) voluptas. BR. I. 22. 2) uxor dei *Anangi*; *dicitur etiam* रती. N. 16. 12.

रती v. रति·

रत्न *n.* gemma, margarita. Su.1.12.3.14. A.6.5.

रत्नद्रुम *m.* (e रत्न et द्रुम arbor) corallium (*cf.* रत्नवृक्ष apud Wils.).

रत्नद्रुममय (e praec. s. मय) *videtur significare* e coralliis factus, coralliis similis. A.10.2.

रत्नसङ्घातमय (*fem.* ई, e रत्नसङ्घात gemmarum vel margaritarum cumulus, suff. मय) quod e gemmarum vel margaritarum cumulo constat. Su.3.14.

रथ *m.* (ut videtur, a r. ऋ s. थ) 1) currus. N.19.20. 2) heros. Dr.3.7.7.3. (Lith. *rátas* rota = nom. रथस्; lat. *rota*; germ. vet. *rad* n., Them. *rada* id.; hib. *roth* id.)

रथाङ्ग (e रथ et अङ्ग membrum) 1) *n.* rota. 2) nomen avis, anas casarea, *the ruddy goose.* Ur.67.7.

रथिन् *m.* (a रथ s. इन्) curru praeditus, currus dominus, possessor, curru vectus. Dr.2.12. N.19.23.

रथोपस्थ v. उपस्थ·

रद् 1. P. findere, fodere. — रद् dare, *in dial. Véd. ortum esse videtur e* दद् *mutato* द् *in* र्. Rigv.116.7. 117.11. (V. रद, रदन dens et cf. अद्, मृद्, lat. *rôdo, ros-trum.*)

रद (r. रद् s. अ) 1) *Adj.* findens. Ghat.1. 2) *m.* dens.

रदन *m.* (r. रद् s. अन) dens. Am.

रदनच्छद *m.* (e praec. et छद tegens) labium. Am.

रध् 4. P. रध्यामि, praet. mtf. अरन्धम्, praet. redupl. ररन्ध, fut. aux. रत्स्यामि et रधिष्यामि· 1) occidi, perire. Rigv.V. (v. Westerg.): शत्रवः रारधुष् टे (= ररन्धुस् ते)· 2) ferire, laedere, occidere. Bhatt.9.29.: अलं रधितुम् आरेभे रक्षा लङ्कानिवासिनाम् (Schol. हिंसितुम्)· — *Caus.* रन्धयामि ferire, laedere, vexare, occidere. R.Schl.II.81.3.: भरतं शोकसन्तप्तम् भूयः शोकैर् अरन्धयत्; Rigv.51.6.: अरन्धयो ऽतिथिग्वाय शम्बरम् «necasti propter *festum*, hospitibus visitandum, Sambharam». (Cf. वध्, बाध्; lat. *laedo.*)

रन्ध्र (fortasse a r. रध्, insertâ nasali, suff. र) *n.* cava, caverna, fissura. Megh.43.58. P.14.

रप् 1. P. 1) loqui. 2) *in dial. Véd.* laudare. Rigv.119.9.: उत स्या वाम् मधुमन्मक्षिका ऽरपत् «etiam illa vos mellifica apis laudavit». (Cf. लप्.)

रफ् 1. P. (गत्याम् K. गत्याम् वधे V.) ire; occidere. *Cf.* रम्फ्, रर्फ्, रम्ब्, सृप् i.e. सर्प्; lat. *repo, serpo.*

रभ् 1. A. (रभे, 3.per. sing. praet. mtf. *Pass.* अरम्भि; *Caus.* रम्भयामि) c. आ incipere. R.Schl.I.12.37.: कर्माण्य् आरेभिरे; Man.9.300.: आरभेते ऽव कर्माणि ... कर्माण्य् आरभमाणं हि पुरुषं श्रीर् निषेवते; Bh.18.25.: मोहाद् आरभ्यते कर्म; Bhatt.15.58.: अक्रोधि कुम्भकर्णेन वेष्टुम् आरम्भि च क्षितौ· — *Part.* आरब्ध *tam active quam passive usurpatur.* 1) qui incepit. Su.2.9. N.14.12. 2) coeptus. Sa.4.5. N.5.21. (Simplex रभ् primitive capere significare videtur, cf. लभ्, λαμβάνω, lat. *rabies*, v. praef. सम्.)

c. आ praef. अनु capere, accipere, recipere. R.Schl.II.64.60.: यदि मां संस्पृशेद् रामः सकृद् अन्वारभेत वा धनम् वा यौवराज्यम् वा जीवेयम्·

c. आ praef. अभि incipere. Mah.3.10724.

c. आ praef. प्र *id.* Bh.18.15.: कर्म प्रारभते·

c. आ praef. सम् *id.* R.Schl.I.45.13.: आख्यातुन् तत् समारेभे·

c. परि amplecti. Gita-Gov.1.38.: हरिम् परिरभ्य सरागम्; 2.13. — *Desid.* amplecti cupere. Ragh.13.32.: परिरिप्समानः·

c. सम् संरब्ध 1) perturbatus. N.13.14. 2) iratus, furens. Hit.4.23. R.Schl.II.55.30.

रम् 1. A. *interdum* P. praet. mltf. अरंसि, fut. aux. रंस्ये. 1) se delectare, voluptate frui, gaudere, oblectari. In.3.8.: स तेन सह सङ्गम्य रेमे पार्थः; 5.60.: चित्रसेनेन सहितः ... रेमे स स्वर्गसदने; N.5.43.: अवाप्य नारीरत्नम् ... रेमे सह तया; 15.7.: एताभ्यां रंस्यसे सार्धम्; Bh.10.9.: तुष्यन्ति च रमन्ति च· *C. loc. rei.* Bh.5.22.: न तेषु रमते बुधः· — रत delectatus, laetus, gaudens, *c. loc.* N.5.32. Bh.2.42.12.4. 2) ludere. Bhatt.6.15.: मा रंस्था जीवितेन नः· — *Caus.* रमयामि 1) exhilarare. In.5.4.: रमयन्ती ऽव फाल्गुनम्; 5.43.: तपसा रमयन्त्य् अस्मान्· 2) se delectare, gaudere, ob-

lectari. MAH. 3. 11371.: पिबन्ति रमयन्तिच· — *Intens.* रंरम्, *in dial. Véd.* रारम्. RIGV. 91. 13.: रारन्धि नो हृदि· (Hib. *reamhain* «pleasure»; lith. *ramù* quietus, tranquillus, *rim-ti* quiescere, v. praef. आ, उप, वि; gr. ἠρέμα.)

c. अभि *i. q. simpl.* IN. 5. 62.

c. आ 1) *id.* MAN. 4. 175. 2) desinere, quiescere. MAN. 2. 73.: विरामो ऽस्त्वि इतिचा ऽरमेत्·

c. आ praef. उप 1) *i. q. simpl.* MAH. 1. 4183. 3) requiescere, desinere, desistere. H. 4. 53.: परिश्रान्तः साधु तावद् उपारम; RAGH. 16. 3.: तेषाम् दानप्रवृत्तेर् अनुपारतानाम्·

c. उप requiescere, desinere, cessare. BH. 2. 20.: यत्रो ऽपरमते चित्तम्; MAH. 1. 2174.: हलहलाशब्दः उपरराम; R. Schl. II. 3. 5.: रामस् तू ऽपरते वाक्ये· *Cum ablat.* BH. 2. 35.: रणाद् उपरतः·

c. नि *i. q. simpl.* N. 6. 10. MAN. 3. 45.

c. वि 1) quiescere, desinere, desistere. MAH. 1. 8475.: पावकश्च तदा दावम् दग्ध्वा ... अहानि पञ्चचै ऽकञ्च विरराम· *Cum ablat.* UR. 32. 16.: विरम संरम्भात्; RAGH. 8. 22.: विरराम कर्मणः· 2) silere. MAH. 1. 8112.: एतावद् उक्त्वा वचनम् विरराम स पार्थिवः; 2. 1401. R. Schl. I. 21. 20.

रमण *m.* (r. रम् s. अन) amator. UR. 64. 3.

रमणीय (r. रम् s. अनीय, v. *euphon. r.* 94[a].) amoenus. H. 1. 24. N. 5. 45.

रमणीयता *f.* (a praec. s. ता) amoenitas, jucunditas, pulchritudo. UR. 43. 3. *infr.*

रम्फ् 1. P. *i. q.* रफ्.

रम्ब् 1. P. (गतौ K. गत्याम् V.; scribitur रब्) ire. *Cf.* रम्फ्, रफ्, रर्फ्.

रम्भ् 1. A. (शब्दे; scribitur रभ्) sonare.

रम्भा *f.* (r. रम्भ् s. आ) nom. pr. *Apsarasae.*

रम्य (r. रम् s. य) amoenus. IN. 2. 1. DR. 1. 2.

रय् 1. A. (गतौ) ire, currere. *Cf.* लय्, वय्.

रर्प् 1. P. *i. q.* रफ्.

रव *m.* (r. रु sonare s. अ) sonus. IN. 1. 3. H. 4. 20.

रवि *m.* 1) sol. RAGH. 9. 25. 2) nom. pr. DR. 2. 21.

रश्मि *m.* 1) radius luminis (cf. लस्, रुच् splendere). 2) habena. IN. 1. 19. N. 19. 22.

1. रस् 1. P. sonare, strepere, vociferari, clamare, ululare. GITA-GOV. 10. 6.: रसतु रसना; RAGH. 16. 78.: द्रुद्रः ... करी ऽव वन्यः परुषं ररास; BHATT. 3. 26.: गोमायुशारङ्गगणाश्च ... अरासिषुः; 14. 9.: रेसुर् ववल्गुश्च पदातयः· *Etiam A.* NALOD. 1. 22.: रसमानः स विहङ्गगणः· — रसित *n.* fragor. GHAT. 14.: गम्भीरमेघरसित·

c. आ *i. q. simpl.* NALOD. 1. 11.: अजयद् द्विषताम् पङ्क्तिम् आरसमानाम्; 3. 14.

c. वि *id.* BHATT. 15. 42.

2. रस् 10. P. रासयामि (आस्वादे K. आस्वादे स्नेहे V.) gustare, amare.

रस *m.* (r. 2. रस् s. अ) 1) sapor, gustus. N. 5. 38. 2) succus, liquidum, aqua. 3) animi affectus. UR. 28. 9. (Cf. lith. *rassà* ros; russ. *rosa* id.; lat. *ros, ror-is* e *ros-is*; gr. δρόσος praefixo δ, sicut in ἀνδρός etc.)

रसन *n.* (r. 2. रस् s. अन) sapor, gustus. BH. 15. 9.

रसना *f.* (r. 1. रस् s. अन in *fem.*) cingulum, zona *feminarum.*

रसाल *m.* (ut videtur, a r. 2. रस्) arundo saccharifera. AM.

रस्य (a रस s. य) sapidus. BH. 17. 8.

रह् 1. et 10. P. रहामि, रहयामि· Relinquere, deserere. रहित relictus; N. 18. 9.: रहिता भर्तृभिश्चै ऽव न क्रुध्यन्ति (कुलस्त्रियः)· Privatus, orbatus. *c. instrum.* R. Schl. I. 70. 35.: पतिना रहिता तस्मात् पुत्रम् देवी व्यजायत; II. 47. 17.: रामेण नगरी रहिता ना ऽतिशोभते; N. 16. 19. (V. रहस् secretum et cf. gr. ΛΑΘ, λανθάνω, λάθρα, v. gr. 104.; lat. *lateo*; lith. *léidmi* vel *léidz'iu* linquo, *at-léidz'iu* exsolvo, remitto; goth. *LÉT*; germ. vet. *LAZ* (*láz*) sinere; cf. Benf. II. 24. sq.)

c. वि *i. q. simpl.* RAGH. ed. Calc. 9. 26.: विरहयन् मलयाद्रिम्· — विरहित relictus, privatus. N. 10. 23.: कथम् ... मया विरहिता शुभा चरिष्यति वने; BH. 17. 13.: अज्ञाविरहितो यज्ञः· Separatus, disjunctus. UR. 92. 5.: अविरहितौ दम्पती भूयास्ताम्·

रहस् (r. रह् s. अस्) 1) *Subst. n.* secretum, occultum, locus occultus. Bh. 6. 10. 2) *Adv.* secreto, clam. In. 4. 1. N. 1. 18. 18. 14. (V. r. रह्.)

रहस्य (a praec. s. य) *Adj.* secretus. *Subst. n.* secretum. Sa. 6. 35.

रा 2. *P. A.* dare, *in dial. Vêd.* Rigv. 114. 6.: रास्वाच नो अमृत मर्तभोजनम्; 114. 9. 117. 23. *Adjectâ sibilante:* रास् *cl.* 1. *P. A.* Rigv. 96. 8.: रासते दीर्घम् आयुः; Rigv. V. (v. Westerg.): ता नो रासन् वसूनि. *Etiam cl.* 2. Rigv. 46. 6.: ताम् अस्मे रासाथाम् इषम् «talem nobis date cibum (Asvini!)». (Cf. दा, दास्, unde रा, रास् orta esse censeo, mutato द् in र्.)

राक्षस *m.* (a रक्षस् q. v. s. अ) i. q. रक्षस्. H. 2. 29.

राक्षसी *Fem.* praeced. H. 2. 16.

राख् 1. *P.* (शोषणालमर्थयोः) arescere, ornare. *Cf.* लाख्, श्लाख्.

राग *m.* (r. रञ्ज्, ejecto ञ्, s. अ) 1) amor, cupido, studium, affectus. N. 5. 24. Bh. 2. 56. 64. 3. 34. 7. 11. 8. 11. 2) rubor (*cf.* रक्त a r. रञ्ज् tingere). Dr. 5. 1. (V. रञ्ज्; et cf. gr. ὀργή, quod fortasse per metath. e ῥογή.)

रागिन् (a praec. s. इन्) affectus habens, affectibus commotus. Bh. 18. 27.

राघ् 1. *A.* (सामर्थ्ये *K.* शक्तौ *V.*) potentem, valentem esse. *V.* लाघ्.

1. राज् 1. *P. A.* 1) splendere. N. 1. 12.: तत्र स्म राजते भैमी ... विद्युत् सौदामिनी यथा; In. 5. 11.: सूक्ष्मवस्त्रधरा रेजे जघनन् निरवद्यया (रेजे gr. 441.); R. Schl. I. 1. 32.: चित्रकूटो राज. *In dial. Vêd. etiam cl.* 2. Rigv. 104. 4.: राष्टि. 2) *c. gen. in dial. Vêd.* regere, imperare. Rigv. 25. 20.: त्वं विश्वस्य मेधिर दिवश्च ग्मश्च राजसि «tu universi, sapiens! coelique terraeque imperium habes»; 36. 12. (V. राजन् et cf. रञ्ज्, भ्राज्; lat. *rego, rex*; goth. *ragind* rego, impero, servatâ mediâ sicut in *BUG* = भुज्; *reiki*, them. *reikja* n. imperium = राज्य, attenuato *â* in *ei* i. e. *î*; *reik-s* princeps; germ. vet. *rîchi* dives.)

c. अभि splendere. Mah. 3. 10960.

c. वि *id.* Mah. 3. 8106.: विराजति यथा सोमो मेघैर् मुक्तः; In. 5. 6. N. 12. 37. — *Caus.* facere ut alqus splendeat, collustrare. R. Schl. II. 26. 2.: विराजयन् राजसुतो राजमार्गम्; II. 39. 18.: व्यराजयत ... वेश्म तत्. — विराजित collustratus, splendens, splendidus. N. 5. 3.

c. सम् *in dial. Vêd.* regere, imperare. Rigv. 27. 1.

2. राज् *m.* (*Nom.* राट्, a r. राज्) rex, *in fine compos.* (Lat. *rex.*)

राज *m.* (r. राज् s. अ) rex *in fine compos.* In. 1. 24.

राजत (*fem.* ई, a रजत s. अ) argenteus.

राजन् *m.* (r. राज् s. अन्) rex. N. 1. 1.

राजमार्ग *m.* (e praec., v. *euph. r.* 67., et मार्ग via) regis via, via regia, via praecipua. N. 25. 7.

राजर्षि *m.* (e राजन् et ऋषि sapiens, sanctus, v. *euph. r.* 67.) regius sapiens. In. 5. 25. Su. 2. 10.

राजसूय *n.* (e राजन् et सूय quod seorsum non invenitur, a r. सु vel सू s. य) sacrificium regium, quod rex victor conficit, ita ut in eo reges subacti ministrent. In. 1. 15.

राजहंस *m.* (e राजन् et हंस anser) anseris genus, Wils. «*a white goose with red legs and bill, or more properly perhaps the flamingo*». Megh. 11.

राजि *f.* (r. राज् s. इ) linea, series.

राजी *f. id.*

राजीव *n.* (ut videtur, a r. राज् splendere) lotus flos.

राजीवलोचन (*Bah.* e praec. et लोचन oculus) loto similes oculos habens. In. 4. 41.

राज्ञी *f.* (a राजन् rex signo *fem.* ई, v. *euph. r.* 93. et *r.* 224.) regina.

राज्य *n.* (a राजन् s. य) regnum. N. 6. 15. (Goth *reiki*, them. *reikja* n. imperium.)

राट् v. 2. राज्.

रात्र *n.* nox *in fine compos.* (v. gr. 681.). N. 13. 6. *V. sq. et* चिरात्राय.

रात्रि *f.* (ut videtur, a r. रम् quiescere - v. रम् praef. आ, उप + आ, उप, वि - abjecto म्, productâ vocali, suff. त्र attenuato अ in इ) nox. Sa. 5. 56. *V.* निश्, निशीथ.

राध् 4. et 5. *P.* 1) cl. 5., *in dial. Vêd.* cl. 1. facere, efficere, perficere. Rigv. 41. 7.: कथा राधाम सखाय: स्तोमं मित्रस्य «quomodo efficiamus, amici! laudem Mitrae?» 2) 4. *P.* राध्यामि perfici.

c. अप cl. 5. et 4. 1) offendere, injuriam facere, *c. gen.* Mah. 1. 1885.: कथन् ना ऽस्या ऽपराध्नुयाम्; 3. 11415.: पुरा स ना ऽपराध्नोति सिद्धानाम् ब्रह्मवादिनाम्; 3. 5988.: तव नै ऽषा ऽपराध्यति· 2) peccare. R. Schl. II. 18. 11.: कच्चिन् मया ना ऽपराद्धम् अज्ञानात्; Mah. 4. 1611.: कथन् धर्मे ऽपराध्नुयु:; Mr. 277. 7.: यौवनम् अत्रा ऽपराध्यति न चारित्र्यम्·

c. अभि *Caus.* propitiare, propitium facere, sibi conciliare. R. Schl. II. 30. 33. et 34.: अभिराधयते· *V. sq.*

c. आ *Caus.* 1) *id.* Mah. 1. 6368.: आराधयिष्यन् द्रुपद: स तम् पर्यचरत् पुन:; Ragh. 10. 86.: गुणैर् आराधयामासुस् ते गुरुम्; R. Schl. I. 17. 31.: धर्मेणा ऽऽराधय प्रजा:; A. 3. 5. 2) colere, servire. Man. 10. 122.: स्वर्गार्थम्… विप्रान् आराधयेत् तु स: (शूद्र:)·

c. आ praef. उप *Caus.* servire. Man. 10. 121. *b.*

c. आ praef. सम् *Caus.* sibi conciliare. Mah. 3. 10344.

राम (r. रम् s. अ) 1) *Adj.* amoenus, pulcher. Ur. 71. 7. 2) *m.* nom. pr.

रावण *m.* (*Caus.* r. रु s. अन) nom. pr. *Râkschasi.*

राश् 1. *A.* (शब्दे) sonare. *Vid.* रास्, रस्·

राशि *m.* cumulus. N. 13. 17.

राष्ट्र *n.* (r. राज् s. त्र, v. *euph. r.* 89. *b.*) regnum. Br. 1. 1.

रास् 1. *A.* (शब्दे) sonare. *Cf.* रस्, राश्·

रासभ *m.* (r. रास् s. अभ) asinus. Am.

राहु *m.* Daemon, e *Daityorum* stirpe, serpenti posticâ corporis parte similis, a quo lunam et solem eclipsis tempore voratos mythologia fingit. N. 16. 14.

1. **रि** 5. *P. i. q.* ऋ cl. 5.

2. **रि** 6. *P.* रियामि (गतौ) ire. — *In dial. Vêd.* रि *cl.* 9. educere. Rigv. 56. 6.: त्वं सुतस्य मदे अरिणा अप: «tu libaminis gaudio *e nube* elicuisti aquas».

c. सम् cl. 9. *in dial. Vêd.* sanare. Rigv. 117. 19.: स्रामम् (vulneratum) … संरिणीथ:·

रिक्थ *n.* (r. रिच् s. थ) facultates, bona, divitiae, opes. Man. 9. 104.

रिख् 1 *P.* ire. *V.* रख्·

रिङ्ख् 1. *P. id. V.* रख्·

रिङ्ग् 1. *P. id. V.* रख्·

1. **रिच्** 7. *P. A.* रिणच्मि, रिञ्चे disjungere, separare, liberare. Ragh. 14. 85.: राज्यं रजोरिक्तमना: शशास; Bhatt. 6. 36.: रिनच्मि जलधेस् (disjungo a mari) तोयम् विविनच्मि दिव: सुरान्· (*V.* 2. रिच् et cf. lat. *LIC*, *linquo*; gr. ΛΙΠ, λείπω, mutatâ gutt. in lab.; lith. *pa-lĕkmi* relinquo; goth. *af-lifnan* relinqui, superesse; *laibôs* reliquiae cum mediâ pro aspir.; island. vet. *leifar* reliquiae; germ. vet. *LIB*, *bi-lîbu* remaneo, *bi-leib*, *bi-libumês*, nostrum *bleibe*).

c. अति *Pass. proprie* disjungi, *inde* conspici, excellere, praecellere, praevalere, dominari; potiorem esse. Hit. 12. 7.: स्वभाव एवा ऽत्र तथा ऽतिरिच्यते यथा प्रकृत्या मधुरङ् गवाम् पय:; 35. 7.: दैवम् अत्रा ऽतिरिच्यते; Man. 12. 25.: यो यदै ऽऽषाङ् गुणो देहे साकल्येना ऽतिरिच्यते· *C. acc.* superare, excedere. Man. 2. 145.: सहस्रन् तु पितॄन् माता गौरवेणा ऽतिरिच्यते· *C. ablat.* potiorem, meliorem, praestantiorem esse *aliquâ re*, excedere *alqm rem.* Hit. 133. 2.: अश्वमेधसहस्राद् धि सत्यम् एवा ऽतिरिच्यते; Bh. 2. 34.: अकीर्तिर् मरणाद् अतिरिच्यते «infamia ultra obitum porrigitur». Etiam *c. instr.* (cf. युज् praef. वि) Mah. 3. 10588.: कपोतस् तु मांसेना ऽत्यतिरिच्यते «columba vero carne *regis* multo gravior est». *V. praef.* प्र.

c. उत् *Pass. id.* Mah. 1. 3070.: ममै ऽवो ऽद्रिच्यते जन्म उष्यन्त तव जन्मन: (praestantior est).

c. प्र *Passiv. c. abl.* excedere *aliquam rem*, porrigi *ultra aliquam rem.* Rigv. दिवश्चित् ते …प्ररिरिचे महित्वम् «ultra coelum tua exporrecta est magnitudo»; 61. 9.: अस्येद् (अस्य इत्) एव प्ररिरिचे महित्वन् दिवस्पृ-

थिव्याः «illius utique excedit magnitudo coelum *et* terram».

c. वि alvum exonerare. विरिक्त qui alvum exoneravit. Man. 5. 144.

2. रिच् 1. et 10. P. (वियोजनसम्पर्चनयोः K.) relinquere; conjungere. रेचित relictus. Ragh. 6. 7.

रिज् 1. A. frigere, assare. *Cf.* भृज्, भ्रस्ज्.

रिण्व् 1. P. (व्रजे, scribitur रिव्, gr. 110[a]) ire. *V.* रण्व्.

रिपु *m.* hostis. N. 6. 93. Cf. radd. रिफ्, रिम्फ्.

रिप्स् v. रभ्.

रिफ् 6. P. (कत्थनयुद्धनिन्दाहिंसादानेषु K.) gloriari; pugnare; reprehendere; laedere, occidere; dare. *Cf.* रिम्फ्, रफ्, रम्फ्.

रिम्फ् 6. P. (वधे) ferire, occidere. *V.* रिफ्.

रिश् 6. P. (हिंसायाम्) ferire, laedere, occidere. *Cf.* रिष्.

रिष् 1. et 4. P. laedere, vulnerare, occidere. Dr. 7. 20.: अरिष्टदेहः. — *In dialecto Véd. etiam cum productâ vocali.* Rigv. 36. 15.: पाहि रीषतः «serva *nos* ab occisore».

रिह् 1. P. *in dialecto Véd.* 1) colere, laudare (*cf.* अर्ह्). 2) rogare. 3) dare. *V.* Westerg. — *In dialecto Véd. etiam* रिह् *cl.* 2. = लिह् *q. v.*

1. री 4. A. fluere. Rigv. 85. 3.: वर्त्माण्य् एषाम् अनु रीयते घृतम् «in tramite eorum post *ipsos* manat aqua». *Cf.* रि, स्रु.

c. आ affluere, adire. Rigv. 30. 2.

2. री 9. P. रिणामि (gr. 385.) ire. *V.* 1. री.

c. नि adoriri. Rigv. 61. 13.: निरिणाति शत्रून्.

1. रु 2. P. रौमि, रवीमि (v. gr. 343. 350.) sonare, strepere, murmurare, susurrare, clamare, vociferari, ululare, ejulare. Hit. 23. 2.: कर्णे कलङ्कं किमपि रौति; H. 1. 25.: एते रुवन्ति (sic legendum pro ब्रुवन्ति) सारसा जलचारिणः; Mah. 1. 3022.: न खल्व् अहम् इदं शून्ये रौमि; 3. 11716.: रुवन्तश्च महारवान् ... राक्षसाः; 4. 1463.: गोमायुर् एष ... रुवन्; Man. 4. 115.: श्वखरोष्ट्रे च रुवति ... न पठेद् द्विजः. — *Part. pass.* रुत personitus. Mah. 3. 1535.: नद्यः ... पुंस्कोकिलरुताः. — रुत *n.* sonus, cantus *avium*, susurrus *apum*. Lass. 52.: पादपांश् च विहङ्गरुतह्लादितान्; Ritu-S. 1. 5.: हंसरुतः; Bhatt. 2. 10.: रुतानि षट्पदानाम्. — *Intens.* Mah. 1. 7806.: शरणम् अभ्येमि रोरवीमिच दुःखिता; 2. 2308.: द्रौपदी ... रोरवीति त्व् अनाथवत्. (Cf. रुद्; russ. *revu* rudo, rugio, Infin. *revje-tj*, ad Caus. रावयामि retulerim (v. gr. comp. 505.); fortasse etiam lith. *lóju* latro, fut. *ló-su*, et russ. *laju* latro, clamo (infin. *la-ja-tj*) ad Caus. radicis रु pertinent, mutato *r* in *l*; etiam lat. *rûmor* ad Caus. trahi potest, ita ut *â* debilitatum sit in *û* et *v* mutatum in *m*, sicut in *clamo* = Caus. श्रावयामि radicis श्रु q. v.; gr. *ὠ-ρύ-ο-μαι* cum Pottio ad रु praef. आ retulerim.

c. अभि *i. q. simpl.* *Part. pass.* अभिरुत personitus, circumsonitus. Mah. 3. 1535.: नद्यः ... सारसाभिरुताः.

c. आ *i. q. simpl.* Bhatt. 17. 24.: वीरौ राघवाव् आरुताम्.

c. वि *id.* Sa. 5. 75.: एता घोरान् शिवा नादान् ... विरुवन्ति; Ur. 67. 14.; Hit. 55. 22.

c. सम् *id.* Bhatt. 17. 71.: समरौद् इतरो जनः.

2. रु 1. A. (रोषे K. वधे गत्याम् V.) irasci; occidere; ire.

रुक्म *n.* (ut videtur, a r. रुच् e रुक्, servatâ primitivâ gutturali, sicut e. c. in वाक्य a वच् e वक्) aurum. Hit. 39. 4.

रुक्ष *i. q.* रूक्ष.

1. रुच् 1. A. 1) lucere, splendere. Rigv. 6. 1.: रोचन्ते रोचना दिवि «fulgent fulgores *ejus* in coelo; Mah. 1. 6613.: रुरुचे सा ’धिकम् सुभ्रूर् आपतन्ती नभस्तलात् सौदामिनी ’व. 2) placere. Hit. 53. 2.: यद् एव रोचते यस्मै भवेत् तत् तस्य सुन्दरम्; Mah. 1. 7442.: न रोचते विग्रहो मे. — रुचित *n.* libitum, gratum. Sa. 5. 80.: रुचितं यदि ते; Mah. 1. 7952.: यद् अस्य रुचितं कर्तुन् तत् कुरुध्वम्. 3) approbare, gaudere. Mah. 1. 7444.: विग्रहं तैर् न रोचे. — *Caus.* P. A. 1) velle, cupere, appetere. Man. 2. 243.: यदि त्व् आत्यन्तिकं

वासं रोचयेत गुरोः कुले (schol. इच्छेत्); R. Schl. I. 36.3.: गमनं रोचयामास; Mah. 1.5741.: न हि पापम् अपापात्मा रोचयिष्यति· (Cf. लोच्, लोक्, lat. *LUC*, *luc-s*; *lúceo* = Caus. रोचयामि - v. gr. comp. 109$^{a)}$.6. - gr. λευ-κός, λύχ-νος, goth. *liuh-ath* lumen, ubi *iu* respondet sanscrito ओ = अ + उ, debilitato *gunae* incremento *a* in *u* - v. gr. comp. 27. - germ. vet. *liuh-tjan* lucere, nostrum *leuch-ten*; slav. ЛОУЧА *lúča* radius, ЛОУНА *lú-na* luna; hib. *loiche*, *loichead* «a light, candle, lamp; lightning, flame, splendour», *logha* «splendid», *logh-mhar* «bright». Huc etiam trahi possunt hib. *leos* «light», *leosaim* «I light up, kindle»; *les* «light, illumination» mutatâ gutturali in sibilantem, nisi pertinent ad लस्; v. लोक्.)

c. अति *P.* splendore vincere, *überstrahlen.* Mah. 3. 486.: अत्यरोचश्च भूतात्मन् भास्करं स्वेन तेजसा·

c. अनु *Caus. i. q. Caus. simpl.* Mah. 3. 12679.: वनम् एवा ऽन्वरोचयत्·

c. अभि *Caus. id.* R. Schl. II. 30.27.: न देवि तव दुःखेन स्वर्गम् एवा ऽभिरोचये· *Cum infin. vel nomine actionis in* अन R. Schl. II. 29.19.: ना ऽभिरोचयसे नेतुन् त्वम् माङ् केनै ऽव हेतुना; R. Schl. I. 36.2.: गमनाया ऽभिरोचय (cf. गमनायो ऽपचक्रमे p. 87.).

c. आ *Caus. id.* R. Schl. II. 30.28.

c. प्रति *Caus. id.* Mah. 3. 11546.: प्रस्थानम् प्रत्यरोचयन् *sie beliebten fortzugehen.*

c. वि splendere. N. 17.11.: विद्युत् तस्या व्यरोचत ... व्यभ्रे नभसी ऽव निशाकरः; In. 1.40.

2. रुच् *f.* (r. रुच्) splendor. Megh. 45. (Cf. lat. *luc-s.*)

रुचि *f.* (r. रुच् s. इ) 1) *id.* Megh. 15. 2) desiderium, appetitus. Hit. 19.15.

रुचिर (r. रुच् s. इर) splendens, pulcher, amoenus. N. 4.28. 5.3. A. 4.52.

1. रुज् 6. *P.* frangere. रुग्न fractus. Mah. 3.678.: वातरुग्न इव ... वनस्पतिः· — Cl. 10. (हिंसे) ferire, laedere, occidere. (V. रुजा, रोग aegritudo et cf. lith. *láuž'u* frango, praet. *láuž'iau* = Caus. vel 10. cl. रोजयामि, mutato *r* in *l*, *g'* i. e. *g* in *ž*, v. p. 99. not.; germ. vet. *LUCH* vellere, *ar-liuhhan* evellere, v. Graff. II. 137.; lat. *lúgeo* = Caus. vel cl. 10. रोजयामि (gr. comp. §. 109$^{a)}$.6.); gr. λυγρός, ο-ΡΥΓ, ὀ-ρύσσω, ὄ-ρυγμα, ὀ-ρυκτή, ὀρυχή, praefixâ vocali, sicut in ὄνομα, ὀφρύς, ἐ-λαχύς etc.)

c. अव *i. q. simpl.* Hid. 1.12.: अवरुज्य ... गुल्मान्·

c. आ *A. id.* Mah. 2.2113.: विषाणाङ् गौर् इव मदात् स्वयम् आरुजते ऽत्मनः·

c. आ praef. सम् *id.* Mah. 4.1082.

c. वि diffringere. Sak. 24.16.: धर्मारण्यं विरुजति गजः·

2. रुज् *f.* (N. रुक्, r. रुज्) morbus, aegritudo. Ur. 42.4.

रुजा *f.* (r. रुज् s. आ) *id.* Sa. 5.68.81.

1. रुट् 1. *A.* (प्रतिघाते *K.* दीप्तिप्रतिहतयोः *V.*) arcere, avertere; splendere. *Cf.* 2. रुठ्, 2. लुट्.

2. रुट् 10. *P.* (रुषि *K.* रुषि द्युतौ *V.*) irasci (cf. रुष्); splendere (cf. रुच्).

1. रुठ् 1. *P.* (उपघाते) ferire, occidere, perturbare.

2. रुठ् 1. *A.* (प्रतिघाते) arcere, avertere. *Cf.* 1. रुट्.

रुण्ट् 1. *P.* (स्तेये; scribitur रुट्, gr. 110$^{a)}$.) furari. *Cf.* रुण्ड्, लुण्ट्, लुण्ड्.

रुण्ठ् 1. *P.* (गत्यालस्यस्तेयावोटे) ire; pigrum esse; furari; claudicare.

रुण्ड् 1. *P.* furari. *V.* रुण्ट्.

रुद् 2. *P. interdum A.* (anom. v. gr. 354.) Praet. mltf. अरोदिषम् et अरुदम्. Flerc. N. 11.14.: क्रोशति रोदिति; 16.34.: रुदिते भृशम्; Br. 3.20.: रुरुदुस् त्रयः; Mah. 3.593.: मा रोदीः; R. Schl. I. 46.20.: मा रुदो मा रुदः; II. 52.19.: रुरुदे· — *Etiam* cl. 6. *P. A.* Br. 3.22.: मा पिता रुद; Mah. 1.5597.: शोचेतच रुदेतच· — *Trans.* deflere, *c. acc.* Bhatt. 5.5.: अरोदीत् सा भ्रातरौ· — *Intens.* valde flere. Br. 3.2.: किम् एवम् भृशदुःखितौ रोरुद्येथाम्; 1.4.: रोरुद्यमानांस् तान् दृष्ट्वा· (Cf. रु, lat. *rudo*, germ. vet. *RUZ* flere, — *riuzu*, *rôz*, *ruzumês*; lith. *raudoju* lamentor et slav. *rydajú* fleo = Caus. रोदयामि, v. gr. comp. 505. 506.

c. अनु *i. q. simpl.* Ram. II. 55. 21.: अनुरुदन्ति; Nalod. 3. 32.: अनुरोदत्.

c. प्र *id.* N. 17. 31. 22. 30.: प्ररुदित flens. Br. 3. 21.: प्ररुदितान् सर्वान् निशम्य.

रुद्र *m.* (r. रुद् s. र) 1) cognomen *Sivi.* 2) quidam ordo undecim Geniorum. In. 5. 24. N. 10. 24.

1. रुध् 7. *P. A.* रुणध्मि रुन्धे. 1) impedire, praecludere, retinere, obstruere. Bh. 4. 29.: प्राणापानगती रुद्धा; Ragh. 7. 32.: ताम् उद्वहन्तम् पथि भोजकन्यां रुरोध राजन्यगणाः; Up. 68. 1.: इदं रुणद्धि माम् पद्मम्. 2) arcere. R. Schl. I. 28. 22.: यत्नोम् अश्मवर्षाभिवर्षिणीम् ... रुरोध स सायकैः. 3) includere. Man. 9. 12.: गृहे रुद्धाः. Obsidere. Mah. 3. 638.: अरुन्धत् तां (पुरीं) सुदुष्टात्मा सर्वतः. (De formâ अरुन्धत् pro अरुणत् v. gramm. min. ed. 2. §. 341 b). — *Caus.* includi jubere. Ragh. 12. 71.: लङ्कां रोधयामास पिङ्गलैः (वानरैः). — (Fortasse hib. *rundha* «secret, mysterious» a रुन्ध्, sicut lat. *arcanus* ab *arcendo*; *rundhachd* «secrecy», *ruindiamhar* «a mystery, a dark secret», *ruine* «secrecy» abjecto *d*; goth. *runa* mysterium. Germ. vet. *rûnên* susurrare - nostrum *raunen* - *rûnazjan* mussitare ad रु sonare referri possunt. Ag. Benary huc trahit lat. *rudens*, Röm. Lautlehre p. 223.

c. अनु impedire, retinere. Sak. 151. 1.: अयम् अनुरुध्यमानस् तापसीभ्याम् ... बालः.

c. अभि perturbare. Sak. 33. 3.: यथाच सैनिकास् तपोवनन् ना ऽभिरुन्धन्ति.

c. अव impedire, cohibere, refrenare. R. Schl. II. 30. 9.: यस्त्वया ऽर्थे ऽवरुध्यसे; Man. 8. 236. — *Intens.* R. Schl. II. 58. 20.: मा स्मै ऽनम् अवरोरुधः.

c. आ *id.* Bhatt. 17. 49.: बन्धुता शुचम् आरुणत्. — *Caus.* impedire, incommodare, molestum esse, perturbare. R. Schl. II. 96. 40.: काकेना ऽऽरोध्यमानान् तां रामो ऽवाहसत्.

c. उप impedire, incommodare, perturbare. Man. 8. 348.: धर्मो यत्रो ऽपरुध्यते; Ram. Schl. II. 36. 14.: अनार्ये कृत्यम् आरब्धङ् किन् न पूर्वम् उपारुधः; Man. 7. 125.: उपरुध्या ऽरिम्. Arcere, praecludere. Ragh. 7. 36.: रेणुः ... उपरोरोध सूर्यम्.

c. नि 1) impedire, retinere. Up. 34.: यावत् किञ्चिद् गता तावन् निरुद्धा सा पुरोधसा. 2) praecludere, obstruere, *e. c. viam.* Bhatt. 17. 49. 3) coërcere, refrenare, comprimere. Hit. 34. 1.: निजसैन्यन् निरुन्धानः; Mah. 3. 13633.: निरुध्यचे ऽन्द्रियग्रामम्. 4) includere. Man. 11. 1176.: विप्रदुष्टां स्त्रियम् भर्ता निरुन्ध्याद् एकवेश्मनि.

c. नि praef. सम् retinere, inhibere, sistere. Man. 8. 83.: सा सद्यः सन्निरोद्धव्या.

c. प्रति impedire. Man. 11. 11.

c. वि impedire, retinere, prohibere. Mah. 2. 227.: कच्चित् पौरा न ... विरुध्यन्ते परैः क्रीताः; R. Schl. II. 36. 10.: स्वरश्चा ऽपि व्यरुध्यत. — विरुद्ध impeditus, prohibitus, vetitus. R. Schl. I. 7. 8.: परस्परेण विरुद्धाः; Man. 7. 152.: परस्परविरुद्धानाम्; Bh. 7. 11.: धर्माविरुद्धो भूतेषु कामो ऽस्मि.

c. सम् *i. q. simpl.* N. 13. 10.: मार्गं संरुध्य; Sa. 5. 82.: माता संरुणद्धि माम्; Mah. 3. 13633.: मनः संरुध्य; Man. 8. 235.: अज्ञाविके तु संरुद्धे वृकैः (schol. परिवृते).

c. अभि praef. सम् arcere. R. Schl. II. 14. 12.

2. रुध् 4. *A. interdum P.* (primitive Pass. praecedentis, v. gr. 492. annot.)

c. अनु amare. Dr. 4. 18.: पार्थान् ना ऽनुरोद्धुन् त्वम् अर्हसि; Mah. 3. 13891.: दोषन् ना ऽनुरुध्यते; N. 4. 10.: धर्मम् एवा ऽनुरुध्यन्ति; Mah. 4. 492.: भर्तारम् अनुरुध्यन्त्यः.

रुधिर *n.* (r. रुह् crescere - servato primitivo ध् pro ह्, v. gr. 315. et cf. रोहित ruber - suff. इर) sanguis. H. 2. 11. (रुधिर *n.* a perdito *Adj.* रुधिर ruber, cf. रोहित e रोधित, gr. *ἐ-ρυθρός*, lat. *ruber*, cujus *b* pro *f* - v. gr. comp. 18. - respondet scrto ध्, graeco *θ*, sicut in *fumus* = धूम, q. v.; radice etiam huc pertinent lat. *rûfus*; lith. *raudà* color ruber, *raudónas* ruber, *ruddas* subruber, *rudis* rubigo, aerugo; slav. vet. *rd-je-ti* rubescere, *ryschdj πυῤῥός*, *rschda* rubigo in segetibus (Miklosich p. 75);

russ. рыжій *ryschiĭ* rufus, polon. *rusy* id.; island. vet. *raud-r* ruber, saxon. vet. *rod* id., german. vet. *rôt*, nostrum *roth*; hib. *ruadh* «red, reddish, Welsh rhydh»; *ruaid* id., *ruaidhim* «I redden».)

रुप् 4. P. (व्याकुलत्वे K. विमोहे V.) perturbari, conturbari, mentis errore affici.

रुरु *m.* (ut videtur, a r. रु per redupl.) capreae genus (Wils: *A kind of a deer*). Dr. 4. 15.

रुश् 6. P. (हिंसायाम् K. हिंसे V.) ferire, laedere, occidere, (cf. रुष्, रिश्) — रुशत् *in dial. Vêd.* rutilans. Rigv. 58. 4. 62. 8. 113. 2. (cf. रुच्).

1. रुष् 1. *et* 4. P. ferire, laedere, occidere. *Cf.* रुश्.

2. रुष् 4. *et* 10. P. irasci. रुष्ट iratus. Sringara-T. 7.; रुषित *id.* Man. 9. 83.; रोषित *id.* H. 1. 12. (Cf. gr. λύσσα, λυσσάω, λυσσαίνω.)

3. रुष् *f.* (Nom. रुट्, r. रुष्) ira, furor. N. 11. 37.

रुह् 1. P. 1) prodire, nasci, crescere. Man. 9. 36.: यादृशन् तू 'प्यते बीजन् क्षेत्रे ... तादृग् रोहति तत् तस्मिन् बीजम्; Mah. 3. 12855.: नचा 'पि सर्वबीजानि सम्यग् रोहन्ति. 2) adire, adipisci (v. p. 36. rad. ऋ). Rigv. 110. 6.: ऋभवो वाजम् अरुहन् दिवो रजः «Ribhues cibum nacti sunt coelestis mundi». — *Caus.* रोहयामि et रोपयामि (gr. 521. 6.) serere, plantare. Mah. 3. 13116.: प्रयन्ति सर्वबीजानि रोप्यमाणानि; R. Schl. II. 80. 7.: अवृक्षेषु च देशेषु केचिद् वृक्षान् अरोपयन्. (रुह् mutilatum est e रुध् sicut वृह् crescere ex idem valente वृध्; v. रुधिर et gr. 315. — Cum primitivâ formâ रुध् cf. ऋध् i. e. अर्ध् crescere; goth. *LUD* crescere, *liudith* crescit = रोहति pro रोधति, *iu* = ओ i. e. अ + उ debilitato *gunae* incremento *a* in *i* (v. gramm. comp. 27. 109[a]).) *lauths*, gen. *laudi-s* homo; germ. vet. *liut* populus, *liuti* homines (nostrum *Leute*), *sumarlota* virgulta, palmites (Grimm II. 21.), *ruota* pertica, virga, sax. vet. *ruoda*, anglo-sax. *rod* (Graff. II. 491.); slav. vet. *rod-i-ti* parere, generare = Caus. रोहयितुम् e रोधयितुम्, *na-rod* populus (Miklosich p. 74.); scot. *ros* semen, *rosach* semine abundans; hib. *rosan* «a shrub»; *rud* «a wood, a forest»; *ruadh* «strength, power, value», Adj. «strong, valiant»; *romho* «very much, great», *romhoide* «greatness, excess»; *ruidh* «running, a race»; *roid* «a race»; *ruaidhneach* «hair» v. रोमन्. *Laidir* «strong, stout», *laidireacht, laidireas* «strength»; lat. *rôb-ur*, ubi *b* = ध् sicut in *ruber* = रुधिर q. v. et gr. ῥώ-μη, ῥώννυμι aut huc aut ad ऋध् pertinent, cf. Pott. I. 250., Benary «Römische Lautlehre» p. 218. Fortasse lat. *rûs*, *rûr-is* a crescendo dictum, mutato *d* in *r* vel in *s* deinde in *r*. Cum रुह् adire (अधिरुह्, आरुह् उपरुह् adscendere) cf. hib. *roidhim* «I run», *ruidh* «running».)

c. अधि P. A. adscendere. R. Schl. II. 83. 2.: अधिरुह्य ... रथान्; Mah. 3. 4095.: विमानस्था 'धिरोहति; 14943.: अधिरोहध्वम् ... इमान् रथान्. *Intrans.* evolare, subvolare, alis se levare, sublime petere. R. Schl. II. 95. 11.: द्विजा अधिरोहन्ति. — *Caus.* tollere, levare, elevare. Ragh. 11. 81. (v. आरुह् Caus.)

c. अप praef. वि *Caus.* privare *c. ablat.* Mah. 3. 1579.: जीवितादू व्यपरोपितः; 10246.: पुत्रान् अपापान् व्यपरोप्य राज्यात्.

c. अभि adscendere. R. Schl. I. 44. 3.: हिमवतः शृङ्गम् अभिरुह्य.

c. अव descendere. A. 2. 6.: रथाद् अवरुरोह; 1. 4. — *Caus.* P. 1) facere ut alqs descendat. Ragh. 1. 54.: ताम् अवारोपयत् पत्नीं रथाद् अवततार च. 2) deferre, deorsum ferre, tollere. Mah. 4. 1318.: अवरोपय वृक्षाग्राद् धनूंषि. 3) facere ut quis perdat, privare. Man. 1. 82.: इतरेषु (युगेषु) आगमाद् धर्मः पादशस् त्व् अवरोपितः (schol. हीनः कृतः). — *Caus.* A. अवरोपये descendo (me descendere facio). Dr. 3. 8.: विमुच्य वाहान् अवरोहयध्वम्.

c. अव praef. प्रति *Caus.* privare. Mah. 4. 536.: प्रत्यवरोपितः privatus.

c. आ P. A. adscendere, *c. acc. vel loc.* In. 1. 11.: आरोहतु भवान् ... रथम्; 14.: देवलोकम् ... आरोहस्व; N. 13. 14.: वृक्षेषु आरुह्य; H. 3. 5.: आरुहे 'माम् मम श्रोणीम्;

M.30.: तत्र ... आरुहेथाः (*). Adire, adipisci. Hit. 10.16.: संशयम् पुनर् आरुह्य; Bh. 6.4.: योगारूढः. — *Caus.* efficere ut quis adscendat; tollere, levare, collocare *in aliquo loco.* N. 8.19. 13.52. In. 2.21. Sa. 5.62. Dr. 8.34. 9.13. M. 31.

c. आ praef. अधि adscendere. Mah. 1.6395.. *Caus.* efficere ut quis adscendat. R. Schl. II. 55.16.

c. आ praef. अनु post *aliquem* ascendere. Mah. 2.36.: अन्वारोहच्चा 'प्य् एनम्.

c. आ praef. अनु praef. सम् *id.* Mah. 1.3818.: तत्रै 'नम् चित्राग्निस्थम् माद्री समन्वारोह.

c. आ praef. उप ascendere. Mah. 2.37.: उपारुह्या 'ग्निम् श्वा 'पि. Adire, adipisci. Ragh. 17.30.

c. आ praef. प्र *id.* Mah. 3.10594.

c. आ praef. सम् adscendere. N. 19.20. Adire, adipisci. Ragh. 8.15.

c. उप *id.* Mah. 2.37.

c. प्र prodire, crescere. Hit. 14.7.: तुषेणा 'पि परित्यक्ता न प्रोहन्ति तण्डुलाः.

c. प्रति *Caus.* facere ut quis iterum crescat. Ragh. 17.42.: शत्रून् उद्धृत्य प्रतिरोपयन् (schol. शत्रून् उद्धृत्य उत्खाय प्रतिरोपयन् पुनः स्थापयन्).

c. वि se dispandere, diffundere. Bh. 15.3.: अश्वत्थम् एनं सुविरूढमूलम् ... छित्त्वा; Ragh. 2.26.: विरूढशष्प.

c. सम् 1) crescere. Bhatt. 11.5. 2) se colligere, animum confirmare. संरूढ confirmatus, animo promtus. A. 11.1. *Caus.* facere ut quis crescat, augeatur, progeniem habeat. Sak. 130.1.: संरोपिते ''त्मनि धर्मपत्नी मया त्यक्ता.

रुह (r. रुह् s. अ) crescens, *in fine compp.*, v. तनूरुह, शिरोरुह.

रुह्वन् *m.* (r. रुह् s. वन्) arbor.

(*) आरुह est Imperat. et आरुहेथास् Potentialis praeter. multiformis formationis sextae respondentque formis graecis ut τύπε, τύποις; v. gramm. min. ed. 2. §. 381[b)]. et 374[b)].

रूक्ष् 10. *P.* (पारुष्ये; ut videtur, Denom. a रूक्ष q. v.) horridum, asperum, durum esse.

रूक्ष (ut videtur, a रुह् crescere) *Adj.* asper, horridus, immitis, durus, acerbus, austerus. H. 2.6. Bh. 17.9. *Subst. m.* arbor. Hem. (Scribitur etiam रुक्ष. Cf. germ. vet. *rûh*, nostrum *rauh*, anglo-sax. *ruh*, *rug*, *reoh*, angl. *rough.*)

रूढ v. रुह् et gr. §. 107[b)].

रूप् 10. *P.* (ut videtur, Denom. a रूप forma) 1) formare. 2) gestibus exprimere, indicare, repraesentare, proponere, oculis subjicere. Sak. 7.2.: रथवेगं रूपयति (v. नट्); Ur. 21.11.

c. नि 1) facere, perficere, peragere. Man. 6.38.: निरूप्ये 'ष्टिम्. 2) percipere, videre, animadvertere. Hit. 23.3.: छिद्रन् निरूप्य. 3) considerare, reputare, perpendere. Hit. 10.3.: तन् निरूप्यताम्; 10.17.: तन् निरूपयामि तावत्. 4) examinare, inquirere, explorare, investigare. Hit. 20.15.: पक्षिभिर् इतस् ततो निरूपयद्भिस् तरुकोटरे शावकास्थीनि प्राप्तानि; 90.1.: अहम् अपि गत्वा किम् एतद् इति निरूपयामि. Pervestigare, perquirere, perscrutari. Hit. 68.14.: कोटरे निरूप्यमाणे. 5) eligere, *ausersehen.* Hit. 41.2.: अटवीराज्ये ऽभिषेक्तुम् भवान् ... निरूपितः.

c. वि (Denom. a विरूप deformis) deformare. Hit. 65.1. R. Schl. I. 1.44.

रूप *n.* (ut videtur, a r. रुह् crescere, Caus. रोपयामि) 1) forma. H. 2.5. 2) pulchritudo. Sa. 2.18. 3) natura, indoles.

रूपतस् *Adv.* (a praec. s. तस्, v. gr. 652. suff. तस्) formâ. N. 19.32.

रूपवत् (a रूप s. वत्) formosus, pulcher. In. 4.12.

रूपिन् (a रूप s. इन्) *id.* Sa. 1.26.

रूष् 1. *P.* ornare. In. 5.8.: दिव्यचन्दनरूषितौ ... स्तनौ.

रे *Interj. vituperationis.* Hit. 10.19.

रेक् 1. *A.* (शङ्कायाम्) suspicari; dubitare.

रेखा *f.* i. q. लेखा.

रेज् 1. *A.* (दीप्तौ) 1) splendere (cf. राज्). 2) *in dial. Vêd.* tremere. Rigv. 31.3.: अरेजेतं रोदसी; पृथिवी ... भिया ... रेजते; 80.14.: जगच्च रेजते.
c. प्र tremere. Rigv. 38.10.: अरेजन्त प्र मानुषाः.

रेट् 1. *P.* (परिभाषणे *K.* याचे वाचि *V.*) loqui; petere. (V. रट्).

रेणु *m.f.* pulvis. H. 4.40.

रेतस् *n.* (r. री s. तस् vel, secundum grammaticos, suff. अस्, radice auctâ adjecto त्, v. स्रोतस्) semen virile. *Cf.* रेत्र.

रेत्र *n.* (r. री s. त्र) *id.*

रेप् 1. *A.* (शब्दे *K.* शब्दे गमने *V.*) sonare; ire. *Cf.* रेभ्, रेव्.

रेफ 1) *Adj.* humilis, *trop.* vilis, abjectus. Am. 2) *Subst. m.* nomen litterae र.

रेब् 1. *A.* *i.q.* रेव्.

रेभ् 1. *A.* (शब्दे) sonare. *In dial. Vêd.* laudare. Rigv. 120.6.: अहश्चिद्ध धि रिरेभा ऽश्विना वाम्; 105.9. *Cf.* रभ्, रप्, लम्भ्, लप्.

रेव् 1. *A.* (प्लवे गतौ *K.* प्लुतौ व्रजे *V.*) ire, natare. *Cf.* रिफ्.

रेष् 1. *A.* (अव्यक्ते शब्दे *K.* ह्रेषायाम् *V.*) hinnire. *Cf.* ह्रेष्, हेष्.

1. रै 1. *P.* latrare, allatrare, *c. acc.* Rigv. V. 55.3.: स्तेनं राय, सारमेय, स्तोतॄन् इन्द्रस्य रायसि किम्. (v. Westerg.)

2. रै *m.* res, divitiae, opes. Rigv. 36.12.: रायस् पूर्धि «opes, largire». (Nom. sg. रास्, lat. *rês*, v. gr. comp. 137.)

रोग *m.* (r. रुज् s. अ) morbus, aegritudo.

रोगिन् (a praec. s. इन्) aegrotus.

रोड् 1. *P.* (अनादरे) contemnere, spernere.

रोदन *n.* (r. रुद् s. अन) fletus. Lass. 30.7.

रोदस् *n.* 1) coelum. 2) terra. *Dual.* रोदसी coelum et terra. Ur. 1.4.

रोधस् *n.* (r. रुध् impedire s. अस्) ripa, litus.

रोधिन् (r. रुध् s. इन्) impediens. Sak. 21.5.

रोपय् *Caus.* r. रुह्, gr. 521.4.

रोमन् *n.* (ut mihi videtur, a r. रुह् crescere, abjecto, ह् suff. मन्, *cf.* शिरोरुह, तनूरुह) pilus corporis. (Cf. लोमन्, hib. *romach* «hairy», *romachad* «hairiness», *roinfaith* «hair-cloth»; *roin*, *roine* «hair fur», *roineach* «hairy, crinose».)

रोमन्थ *m.* ruminatio. Sak. 32.15. (Cf. lat. *rumino.*)

रोरुद्य *Intens.* r. रुद्. Br. 1.4.3.2.

रोष *m.* (r. रुष् s. अ) ira. H. 4.48.

रोषित v. रुष्.

रोहिणी *f.* (r. रुह् s. इन् in *fem.*) astrum lunare (*), *in mythologia* una e *Dakshi* filiis et dei *Tschandri* (lunae) conjugibus. N. 16.22.

रोहित (part. pass. *Caus.* rad. रुह् - e रुध् - suff. त) ruber. (V. रुधिर, लोहित.)

रौड्, रौड् 1. *P.* i.q. रोड्.

रौद्र (a रुद्र *Sivus* s. अ) 1) ad *Sivum* pertinens, *Subst. neut.* nomen teli *Sivi.* A. 3.50. 10.42. 2) terribilis. H. 4.46. N. 12.20.

ल

लक् 10. *P.* लाकयामि i.q. रक्.

लक्ष् 10. *P.* 1) videre, conspicere, animadvertere, observare. N. 3.21.: कथम् असि न लक्षितः; 2.7.: दुहिता मे ऽद्य ना ऽतिस्वस्थे ऽव लक्ष्यते; 21.34.; Sa. 4.8.: तिष्ठन्तीचा ऽपि सावित्री काष्ठभूते ऽव लक्ष्यते; N. 23.2.: चरितान्य् अस्य लक्षय; Sa. 5.4.: अस्वस्थम् इवचा ऽत्मानं लक्षये; R. Schl. II. 63.45.: लक्षयामास हृदये चिन्ताम्. 2) (Fortasse Denom. a लक्ष nota, signum) notare. Mah. 3.14852.: अङ्कैर् लक्षैश्च ताः (गाः)

(*) Wilson: *The fourth lunar asterism figured by a wheeled carriage and containing five stars, probably,* α, β, γ, δ, ε.

सर्वां लक्षयामास· (Fortasse लक्ष् e दक्ष् pro दृक्ष् vel द्रक्ष्, cf. दृश्, fut. द्रक्ष्यामि·)

c. आ *i. q. simpl. sens.* 1. A. 10. 19.: ते माम् आलक्ष्य दैतेयाः·

c. आ praef. सम् *id.* Mah. 1. 5249.

c. उप *id.* N. 4. 27. Sa. 5. 27. A. 4. 40.

c. उप praef. सम् *id.* Mah. 2. 1557.

c. वि *id.* H. 1. 51.

c. सम् *id.* Ragh. 1. 10.: हेम्नः संलक्ष्यते ह्य् अग्नौ विशुद्धिः श्यामिका ऽपि वा·

लक्ष *n.* (r. लक्ष् s. अ) 1) nota, signum. Mah. 3. 14852. 2) numerus 100,000. Hit. 115. 4.

लक्षण *n.* (r. लक्ष् s. अन, v. *euph. r.* 94[a].) nota, signum. N. 16. 27. 19. 13.

लक्ष्मन् *n.* (r. लक्ष् s. मन्) nota, signum. Sak. 10. 14.

लक्ष्मण *m.* (*f.* लक्ष्मणी) grus indica. A. 9. 21.

लक्ष्मी *f.* (ut videtur, a लश् splendere, adjectâ sibilante, suff. म in *fem.*) 1) *Lakschmia*, Dei *Wischnûs* uxor, abundantiae et felicitatis dea. 2) felicitas. 3) pulchritudo, splendor. N. 12. 10. A. 4. 13. (Cf. lith. *laimě* dea felicitatis.)

लक्ष्य (r. लक्ष् s. य) 1) spectandus. 2) *n.* scopus.

लख् 1. *P.* ire; *v.* रख्.

1\. लग् 1. *P.* (सङ्गे) adhaerere. लग्न; 1) adjunctus, adhaerens. Hit. 4.: यन् नवे भाजने लग्नः संस्कारो ना ऽन्यथा भवेत्; 35. 12.: कोदण्डाटनीलग्नं स्नायुबन्धङ् खादामि· 2) secutus (v. लग् praef. अनु). Lass. 25. 6.: पृष्ठतो लग्नः; — *Subst. n.* ortus signi Zodiaci. Lass. 20. 8.: शुभे लग्ने; Hit. 97. 13. (Huc trahi potest lat. *ligare*, nisi pertinet ad रज्जु.)

c. अनु अनुलग्न secutus. Lass. 30. 10.: शब्दानुलग्नः श्मशानभूमिङ् गतः·

2\. लग् 10. *P.* लागयामि (स्वादापने) gustare, adipisci; *v.* रक्.

लगुड *m.* fustis, baculus. Hit. 101. 8.

लग्न v. 1. लग् et लज्ज्.

लघय् *Denom.* (a लघु levis) levare. Ur. 42. 4.: मनसिजरुजं सा ... रहसि लघयेत्; Ragh. 3. 35. 11. 62.

लघिमन् *m.* (a लघु s. इमन्, v. gr. 652. suff. इमन्) levitas.

लघिष्ठ *Superl.* τοῦ लघु (v. gr. min. ed. 2. 226.)

लघीयस् *Compar.* τοῦ लघु (v. gr. min. ed. 2. 226.)

लघु (fem. लघु et लघ्वी, r. लङ्घ् s. उ ejectâ nasali) levis. N. 14. 8. (Gr. ἐλαχύς praefixâ vocali; v. gr. comp. 326.; lat. *levis* e *leguis* ejecto *g*, adjecto *i*, v. p. 106. s. v. गुरु; lith. *lengwa-s*, adjecto *a*, russ. *legkiĭ*, adv. *legko*; germ. vet. *liht*, anglo-sax. *leoht*, *liht*; hib. *lag* «weak, feeble, faint», compar. *laige*; *lagudhadh* «diminution, weakening», *laguighthe* «weakened, lessened»; *laghad* «fewness, weakness», *lagaighim* «I weaken, diminish, lessen» v. लघय्; *laigidh*, *laigse*, *laigsinn* «weakness, debility, infirmety»; *lugh* «little, swift, active», *lughad* «littleness».)

लङ्ख् 1. *P.* (scribitur लख्, gr. 110[a].) ire. Cf. लख्, लिङ्ख्.

लङ्ग् 1. *P.* (गतिखञ्जनयोः *K.* गतौ खञ्जने *V.*; scribitur लग्, gr. 110[a].) ire, claudicare. *Cf.* रङ्ग्.

1\. लङ्घ् 1. *P.* (scribitur लघ्, gr. 110[a].) salire, insilire. Bhatt. 15. 32.: अन्ये (कपयः) शैलान् अलङ्घिषुः (schol. आरूढाः); *v.* 2. लङ्घ् et cf. रङ्घ्, रंह्, goth. *laika* salio; fortasse graec. λαγώ sicut scrt. शश nostrum *Hase*, a saliendo dictum; v. Pott I. 232.)

2\. लङ्घ् 10. *P. interdum A.* transsilire, transgredi. Mah. 3. 11173.: ना ऽस्ति शक्तिर् ममो ऽत्थातुम् ... लङ्घयित्वा प्रयाहि माम्; 11174.: तम् ... न लङ्घये; 11178.: सागरः प्लवगेन्द्रेण क्रमेणै ऽकेन लङ्घितः· *TROP.* Ur. 36. 7. infr.: येन मम त्वयो ऽपदेशो लङ्घितः; Man. 5. 151.: तम् (पतिम्) शुश्रूषेत जीवन्तं संस्थितश्च न लङ्घयेत् «mortuum non transgrediatur» (novo matrimonio), cf. Br. 2. 34.; aliter Kullûkabhattus hoc praeceptum explicat: मृतश्च ना ऽतिक्रामेद् व्यभिचारेण तदीयश्राद्धतर्पणादिविरहितया पारलौकिककृत्यखण्डनेनच); Man. 8. 371.: भर्तारं लङ्घयेद् या तु स्त्री (schol.

या स्त्री … पतिम् पुरुषान्तरोपगमनाल् लङ्घयेत्)·

c. अभि transsilire. Man. 4. 54.

c. अव कालम् अव° tempus transigere. Ghat. 7.

c. वि transgredi, peccare. Ragh. 9. 741. Relinquere, abjicere. Ragh. 3. 4.: अभिलाषे … तथाविधे मनो बबन्धा ऽन्यरसान् विलङ्घ्य (schol. त्यक्त्वा)·

लङ्घन n. (r. लङ्घ् s. अन) 1) transgressio. Br. 2. 34. 2) contemtio, repudiatio, rejectio. Ur. 33. 15.

लछ् 1. P. लच्छामि (लक्षणे) notare; v. लाञ्छ्·

1. लज् 6. A. erubescere, pudere. V. लस्ज् et cf. लञ्ज्, रञ्ज्·

2. लज् 1. P. (भर्त्सने) minari; deridere. V. लञ्ज्·

लस्ज् 6. P. A. (scribitur लस्ज्, gr. 110[b].) erubescere, pudere. Dr. 5. 2.: महारथान् अतिब्रुवन् मूढ न लज्जसे कथम्; Man. 12. 35. 37.: लज्जति; Mah. 3. 13837.: लज्जन्ति· — *Part. pass.* लग्न et लज्जित pudore affectus, pudibundus. V. 1. लज्·

c. वि *id.* Mah. 3. 2217.: विलज्जमाना·

c. सम् *id.* R. Schl. II. 55. 16.: संलज्जमाना·

लज्जा f. (r. लस्ज् s. आ) pudor. In. 5. 36.

लज्जावत् (a praec. s. वत्) pudore affectus, pudibundus. N. 3. 18.

1. लञ्ज् 1. P. (भर्त्सने, scribitur लज्, gr. 110[a].) *i. q.* 2. लज्·

2. लञ्ज् 10. P. (भानिकेतनहिंसाबलदानेषु K. भाषदृढार्थे V.; scribitur लज्, gr. 110[a].) splendere; habitare; laedere, occidere; robustum esse; dare; loqui.

3. लञ्ज् 10. P. (भासने) splendere.

लट् 1. P. (बाल्ये K. बाल्योक्तौ V.) puerilem esse; pueriliter, inepte loqui.

1. लड् 1. P. (विलासे) ludere, jocari. *Cf.* लल्·

2. लड् 10. P. लडयामि (आक्षेपे K. क्षेपे V.) jacere, conjicere, dejicere, prosternere. V. लाड्, लण्ड्·

3. लड् 10. P. लडयामि (जिह्वोन्मथने K.) linguam exserere.

4. लड् 10. P. लाडयामि (उपसेवायाम् K. उपसेवने V.) colere, venerari; ministrare. *Cf.* लल्·

5. लड् 10. A. लाडये (वीप्सायाम् K. वीप्से V.) desiderare, optare.

1. लण्ड् 1. et 10. A. (उत्क्षेपे) extollere, in altum tollere. V. ओलण्ड्·

2. लण्ड् 1. et 10. P. (भाषणे K. भाषे V.) loqui.

लता f. planta repens. H. 4. 23.

लप् 1. P. 1) loqui. Gita-G. 1. 41.: लपितुम् किम् अपि श्रुतिमूले· 2) queri, lamentari. Nalod. 3. 27.: ललाप (schol. विललाप)· — *Intens.* queri, lamentari. Mah. 3. 10200.: लालप्ये ऽव सकरुणम्; R. Schl. II. 75. 45.: लालप्यमानस्य … मुहुर्मुहुर् निःश्वसतश्च घर्मं सा तस्य शोकेन जगाम रात्रिः; Mah. 1. 968.: लालप्यतम् तस्य भार्यार्थे दुःखितस्यच (लालप्यतम् pro लालप्यमानस्य, v. gr. 597.); 1. 4168. 6557. 8449. (Cf. रप्, hib. *labhraim* «I say, speak», *labhradh* «speech, speaking, discourse»; lat. *loquor*, mutato *p* in *qu* sicut e. c. in *quinque* = पञ्च; *lâ-mentum*, gr. *λάλος, λαλέω* per redupl., abjectâ radicis litterâ finali; lith. *lêpju* jubeo. Huc etiam pertinere videntur nonnullae quae labium vel lambere significant voces: lith. *lupa* labium, russ. *ruba*, pers. *leb*, lat. *labium*, *labrum*, *lambo*; anglo-sax. *lapie* lambo, germ. vet. *laffu* lambo, *lefs* labium; v. लपन·)

c. अप recusare, denegare. R. Schl. II. 75. 24.: यश्चदक्षिणाम्·

c. आ loqui, alloqui. Dr. 3. 3.: अरण्ये कथम् एकम् एका त्वाम् आलपेयम्·

c. प्र 1) loqui. Bh. 5. 9. 2) blaterare, garrire. Sak. 32. 3.: प्रलपत्य् एष वैधेयः· 3) lamentari. R. Schl. II. 64. 1. 4) cum lamentatione alloqui aliquem, *c. acc.* Mah. 2. 2339.: ताम् … प्रलपन्तीं स्म पाण्डवान् दुःशासनः सभामध्ये विचकर्ष·

c. वि queri, lamentari. H. 1. 28.: शोकपरीतात्मा विललाप· Atm. N. 21. 16.: एवं विलपमाना· *Trans.* 1) cum lamentatione eloqui aliquid. Mah. 2. 2343.: पतिता विललापे ऽदम्; N. 13. 43.: एवमादीनि … विलप्य व-

राज्ञना प्रलापानि· 2) lamentari, deplorare aliquem. R. Schl. I. 1.33.: विलपन् सुतम्·

लपन *n.* (r. लप् s. अन) os, oris. Am.

लब्ध v. लभ् (gr. 83.).

लभ् 1. *A. interdum P.* adipisci, obtinere. Bh. 4.39.: ज्ञानं लभते; 11.33.: यशो लभस्व; Sa. 5.31.: स्वम् एव राज्यं लभतां स पार्थिवः; In. 3.9.: ना 'लभच् छर्म; 5.59.: मुदम् परमिकां लेभे; R. Schl. I. 10.10.: लप्स्यते च ततः कामम् ऋषिपुत्रात्; 15.14.: तासु त्वम् लप्स्यसे पुत्रान्· Concipere गर्भम् foetum. Mah. 3. 10496.: सर्वाश्च गर्भान् अलभन्· — *Caus.* लम्भयामि (gr. min. ed. 2. 471.5.) facere ut quis adipiscatur, dare, *inde* tradere, *c. acc. pers. et rei.* Ragh. 18.8.: पुत्रम् ... क्ष्मां लम्भयित्वा; Mah. 2.1529.: देहभेदश्च लम्भितः· — *Desid.* लिप्स् (gr. 552.) obtinere cupere. Man. 7.99.: अलब्धश्चै 'व लिप्सेत लब्धं रक्षेत्· (Cf. रभ्, gr. ΛΑΒ, λαμβάνω, quod insertâ nasali convenit cum Caus. लम्भयामि et *Pass.* praet. multif. 3. p. अलम्भि; lith. *laba-s* bonus, *lóbis* «Hab' und Gut», boruss. vet. *labba-s* bonum, possessio = लाभ, Nom. लाभस्, *lab-s* bonus; *pal-lapsitwei, pal-laipsitwei* appetere, desiderare ad Desid. लिप्स् e लिलप्स् referri potest; slav. *lov-i-ti* captare; hib. *lamh* manus, a sumendo dictum esse censeo, sicut gr. χείρ convenit cum हृ i. e. हर् sumere; *mh* = भ् sicut in *neamh* = नभस्, v. Pictet p. 50, 51.

c. अभि *Desid.* अभिलिप्सामि sumere, tollere cupio. Mah. 1.2940.: सा 'गच्छत् त्वरिता भूमिं वासस् तद् अभिलिप्सती·

c. आ 1) tangere. Man. 11.202.: गाम् आलभ्य विशुध्यति· 2) occidere (?). Sa. 5.99.: न जीविष्ये वरारोहे सत्येना 'त्मानम् आलभे· *V.* आलम्भ·

c. आ praef. उप 1) adipisci, obtinere. Sak. 14.13.: तत्त्वत एनाम् उपालप्स्ये· 2) vituperare, reprehendere. Sa. 5.84.: मात्रा पित्रा च ... उपालब्धः सुबहुशस् चिरेण 'गच्छसी 'ति ह; Ragh. 7.41.

c. आ praef. सम् tangere, mulcere. R. Schl. I. 29.25.41. 23. II. 25.35.

c. उप 1) adipisci; concipere (utero). R. Schl. I. 15.25.: गर्भान् उपलेभिरे शुभान्· 2) percipere, animadvertere, videre, intelligere. N. 8.3.: नलश्च हृतसर्वस्वम् उपलभ्य; 11.35.

c. प्र decipere. N. 14.5. 13.15.

c. प्र praef. वि 1) *id.* Sak. 107.9. 2) violare. Mah. 3. 223.: स वै धर्मो विप्रलब्धः ... पापात्मभिः·

c. प्रति recuperare. Mah. 3.712.: प्रतिलभ्य च चेतनाम्·

लम्ब् 1. *A. interdum P.* (scribitur लब्, gr. 110[a]) labi, cadere, praecipitare, incidere. Mah. 1.1038.: तेन लम्बामहे गर्ते; 2.2187.: प्रपाते त्वं लम्बमानो न वेत्सि; 3.8555.: गर्तम् एतम् अनुप्राप्ता लम्बामः; R. Schl. II. 40.21.; Dr. 6.18.: वृक्षाश्च लम्बन्ति तथै 'व भग्नाः· Occidere, *de sole*, R. Schl. I. 33.20.: लम्बमाने दिवाकरे; 65.34.: लम्बते रविमण्डलम्· — *V.* लम्बय्· (Cf. lat. *lâbor, lâbo*; lith. *rambùs*, v. praef. वि; de *remju, remjô-s* v. praef. अव.)

c. अव 1) *i. q. simpl.* Mah. 1.1035.: अवलम्बन्ते गर्ते; 4.1040.: सूर्ये ऽवलम्बति· 2) inniti, *c. acc.* Ur. 8.16: राजानम् अवलम्बते; R. Schl. II. 52.51.: त्वया त्व् इदानीम् ... राजत्वम् अवलम्ब्यताम्; Hit. 32.17.: येन ... नैराश्यम् अवलम्बितम्· Prehendere. Ragh. 7.9.: हस्तेन तस्थाव् अवलम्ब्य वासः (schol. गृहीत्वा). — *Caus.* fulcire, sustentare, sustinere. Ur. 33.3. infr. बुभुक्षितस्य मे जीवितम् अवलम्बयतु भवान्· (Cf. lith. *remju* fulcio, *remjô-s* innitor, *ramtis, ramstis* fulcrum.)

c. अव praef. सम् fulcire. Mah. 3.10988.: बाहुभ्याम् ... ऊरू समवलम्बत·

c. आ 1) fulcire. Mah. 3.10989.: आलम्बमाना सहिताव् ऊरू· 2) prehendere. Bhatt. 14.95.: आललम्बे महास्त्राणि (schol. G'. गृहीतवान्, Bh. जग्राह).

c. आ praef. सम् 1) inniti, morari. Hit. 44.9.: जनपदे लक्ष्मी समालम्बताम्· 2) prehendere. Bhatt. 11.1.: समाललम्बे (*Pass.*) ... पद्मैः प्रहासः·

c. उत् उल्लम्बित erectus. Mr. 68.3.

c. उत् praef. सम् समुल्लम्बित *id.* Mr. 68.10.

c. वि cunctari. N. 20. 16.: ना ऽयङ् कालो विलम्बितुम्. (Cf. lith. *rambus* piger.)

लम्ब (r. लम्ब् s. अ) amplus, magnus, longus, latus, turgidus. H. 2. 3.

लम्बजठर (*BAH.* e praec. et जठर venter) turgidum ventrem habens. H. 2. 3.

लम्बय् (*Denom.* a लम्ब, v. gr. 589.) extendere. RAGH. 6. 75.: को लम्बयेद् आहरणाय हस्तम् (schol. लम्बङ् कुर्यात्).

लम्बस्फिच् (*BAH.* e लम्ब et स्फिच् clunis) turgidas clunes habens. H. 2. 3.

लय् 1. *A.* (गतौ) ire. Cf. रय्, वय्.

लय *m.* (r. 2. ली s. अ) domus, habitatio. MED.

लल् 1. *P. interdum A.* lascivire, ludere, hilarem esse, voluptate frui. R. Schl. I. 9. 19.: ललमाना वराङ्गनाः; IN. 1. 27.: शिशुर् यथा पितुर् अङ्के सुसुखं वर्तते ... तथा तवा ऽङ्के ललितं शैलराज मया प्रभो. — ललित amoenus, gratus, suavis, venustus, pulcher. Lass. 65. 16. 70. 2. 91. 14. SAK. 34. 15. MEGH. 33, 65. *Subst. n.* venustas. R. Schl. I. 9. 16. — ललितम् *Adv.* pulchre, belle, suaviter. DEV. 10. 27.: गान्धर्वा ललितञ् जगुः. — *Caus.* exhilarare, gaudio afficere. R. Schl. II. 47. 6.: यो नः सदा लालयति पिता पुत्रान् इवौ ऽरसान्; 43. 15.; MAH. 2. 1797.

ललन lasciviens, ludens, *praesertim fem.* ललना. IN. 5. 6.

ललाट *n.* frons, frontis. N. 19. 16.

ललाम *n.* decus, ornamentum. SAK. 34. 7.

ललित v. लल्.

लव *m.* (r. लू s. अ) frustillum, particula, res minuta, paululum quiddam, *praesertim in fine comp.* UR. 74. 10.: आमिषलव; 72. 13.: अपराधलव; MEGH. 21, 71, 91.

लवण *n.* (r. लू s. अन, anomale mutato न् in ण) sal. *V. sq.*

लवणाम्भस् *n.* (aqua salsa, *TATP.* e लवण et अम्भस् aqua) mare salsum. M. 40.

लवणोद *m.* (aqua salsa, *TATP.* e लवण et उद aqua) *id.* AM.

लवली *f.* nomen plantae repentis. UR. 84. 1.

लश् 10. *P. v.* 2. लस्.

1. लष् 1. et 4. *P. A.* desiderare, optare, appetere. (Cf. लस्, लालस, gr. λῶ, λῆμα, λωΐων, λωΐτερος, λώϊστος, λιλαίομαι, v. Pott. I. 271.)

c. अभि *id.* MAH. 1. 6580.: का ... कन्या ना ऽभिलषेन् नाथम् भर्तारम्; IN. 5. 35.: चिराभिलषितो वीर ममा ऽप्य् एष मनोरथः; SA. 3. 13.: पूर्वम् एवा ऽभिलषितः सम्बन्धो मे त्वया सह.

2. लष् 10. *P. v.* 2. लस्.

1. लस् 1. *P.* (श्लेषणक्रीडनयोः *K.* श्लिषिक्रीडे *V.*) 1) amplecti, ludere, jocari. *Ut videtur, primitive* se movere (v. *Caus.* et लस् praef. उत्). 2) radiare, lucere, splendere. MAH. 3. 15533.: लसत्कौस्तुभभूषण; NALOD. 1. 34.: त्विषल्लसन्नालीकान् (schol. लसन्तो दीप्यमानाः); 46.: लसमानान् (schol. देदीप्यमानान्). — *Caus.* लासयामि ludere, jocari facio; agito. UR. 18. 4.: लताङ् कौन्दीञ्च लासयन् (वायुः). *V.* लालस et cf. लल्, lat. *lascivus, lascivire.*

c. उत् se movere; splendere. BHATT. 9. 86.: उल्लसत्कुसुमाम् पुण्यां हेमरत्नलताम् इव (schol. G'. चलत्पुष्पाम्, BH. राजत्पुष्पाम्). — *Caus.* exhilarare. उल्लासित exhilaratus. उल्लासितम् *Adv.* laete. HIT. 21. 15.: तन् दृष्ट्वा ऽल्लासितम् ब्रूते.

c. वि ludere, jocari, se oblectare, *praesertim* ludo amatorio frui, *c. instr.* HIT. 42. 9.: निर्दयम् आलिङ्ग्य पर्यङ्के तया विललास; GITA-G. 7. 13. 14. sq.: का ऽपि मधुरिपुणा विलसति युवतिः. *C. loc.* GITA-G. 1. 38. sq.: हरिर् इह मुग्धवधूनिकरे विलासिनि विलसति. *Absol.* l. c. 11. 14.: इह विलस. 2) splendere. BHATT. 10. 68. — विलसित *n.* splendor. UR. 78. 15.: अचिरप्रभाविलसितैः.

2. लस्, लष्, लश् 10. *P.* लासयामि etc. (शिल्पयोगे) artem exercere, manu operari.

ला 2. *P.* (दाने आदाने *K.* ग्रहे *V.*) 1) dare. 2) sumere. BHATT. 14. 92.: ललुः खड्गान्; 15. 53. (Cf. दा, रा.)

लाक्षा *f.* genus pigmenti rubri. RITU-S. 1. 5.

लाख् 1. *P.* (शोषणालमर्थयोः) arescere; ornare. Cf. राख् p. 288, ubi राख् pro राघ् legendum.

लाघ् 1. *A.* *i. q.* राघ्.

लाघव *n.* (a लघु levis s. अ) levitas; *trop.* contemtus. Bh. 2.35.

लाङ्गुल *n.* (ut videtur, a r. लङ्ग् s. उल) cauda *pilosa.* Hit. 26.5.76.6.

लाङ्गूल n. *id.* Hit. 51.16.

लाज् 1. *P.* (भर्त्सने *K.* भर्त्सने भर्गे *V.*) minari, terrere; frigere, assare, torrere.

लाञ्छ् 1. *P.* *i. q.* लक्ष्.

लाञ्छन *n.* (r. लाञ्छ् s. अन) nota, signum.

लाञ्ज् 1. *P.* (scribitur लाज्, gr. 110[a].) *i. q.* लाज्.

लाभ् 10. *P.* (प्रेरणे *K.*) mittere.

लाभ *m.* (r. लभ् s. अ) 1) adeptio, impetratio. Hit. 4.3. 2) lucrum. N. 12.132. Bh. 2.38. (*V.* लभ्.)

लालस (a लालस् - *intens.* rad. लस् - s. अ) desiderans. In. 5.1. N. 12.84.124.13.1.

लाला *f.* saliva. Ritu-S. 1.5.

लावण्य *n.* (a लवण sal s. य) 1) salsitudo. 2) pulchritudo, venustas. Hit. 31.20.63.15.

लिख् 1. 6. *P.* 1) scarificare, leviter incidere, radere, scalpere, (v. compp. c. उत्, प्र, वि). Hit. 43.15.: काकश्च तस्यो 'परि चञ्च्वा किमपि लिखतु. Tangere. Bhatt. 15.22.: मूर्ध्ना दिवम् इवा 'लेखीत् (schol. Bh. स्पृष्टवान्; v. praef. उत्). 2) scribere. Hit. 4.4.: मित्रलाभः ... लिख्यते. 3) delineare, pingere. Mah. 2.731.: यो माम् भक्त्या लिखेत् कुड्ये. (Huc trahi posset lat. *ri-ma*, cf. रेखा pro लेखा.)

c. अभि scribere. Ur. 24.12.: अभिलिख्य.

c. आ delineare, pingere. Sa. 2.13.: चित्रे ऽपिचा 'लिखत्य् अश्वान्.

c. उत् scarificare, radere. Mah. 3.374.: चरणेनो 'ल्लिखन् महीम्. Tangere. N. 12.53.: खम् उल्लिखद्भिः ... शृङ्गशतैः.

c. प्र scarificare, radere. Man. 4.55.: न ... प्रलिखेद् भूमिम्.

c. वि *id.* A. 3.19.: पृथिवीं विलिखंश् चरणैः; Ragh. 6.15.: पादेन हैमं विलिलेख पीठम्.

लिङ्ख् 1. *P.* (scribitur लिख्, gr. 110[a].) ire. *V.* रिख्.

1. **लिङ्ग्** 1. *P.* (गतौ, scribitur लिग् gr. 110[a].) ire. *V.* रिङ्ग्.

c. आ amplecti. Hit. 42.9.: निर्दयम् आलिङ्ग्य. — *Atm.* R. Schl. II. 64.30.: किन् नु ना 'लिङ्गसे.

c. आ praef. प्रति vicissim amplecti. Mr. 176.13.

c. आ praef. सम् amplecti. H. 4.20. Br. 2.36.

2. **लिङ्ग्** 10. *P.* (चित्रीकरणे *K.* चित्रे *V.*; scribitur लिग्) pingere. *Cf.* लिख्.

लिङ्ग *n.* (r. लिङ्ग् s. अ) 1) signum, indicium. N. 5.14. Bh. 14.21. 2) penis. 3) phallus.

लिप् 6. *P. A.* लिम्पामि, लिम्पे (gr. 335.) ungere, oblinere, contaminare, polluere. Bhatt. 19.11.: रम्यैर् लिम्पेत (schol. विलेपयेत्) वर्णकैः; Hit. 21.14.: मांसासृग्लिप्तान्य् अस्थीनि. *trop.* Bh. 4.14.: न माङ् कर्माणि लिम्पन्ति; 5.10.: लिप्यते न स पापेन. (Cf. gr. λίπος, λιπάζω, ἀ-λείφω, lat. *li-no, li-mus, de-libuo,* lith. *pri-lip-ti* adhaerere, *ankleben*, praes. *pri-limpù* = प्रलिम्पामि; slav. *ljep-i-ti* glutinare; hib. *laib, laibe* «mire, dirt, clay»; germ. vet. *lîm* gluten; Pottius I. 258. huc trahit goth. *salbôn* - *sa-lbôn* - nostrum *salben*, ita ut *sa* respondeat praep. सम् vel स et *lb* radici लिप्.

c. अनु *i. q. simpl.* Hit. 42.1.: राजपुत्रेण स्नातानुलिप्तेन; N. 16.13.: मलपङ्कानुलिप्ताङ्गीम्.

c. अव अवलिप्त vanus, fastuosus, superbus. Br. 1.11.19.

c. आ *i. q. simpl.* Mah. 2624.

c. उप *id.* Mah. 2.2625.: पांशूपलिप्तसर्वाङ्गः; Bh. 13.32. *Caus.* oblinendum curare. Man. 3.206.

c. वि *i. q. simpl.* Hit. 128.12.

c. सम् *Caus.* ungere. Mah. 1.4950.: चन्दनेन ... समलेपयन्.

लिप्स् *Desid.* rad. लभ् (gr. 552.).

1. **लिश्** 6. *P.* (गतौ *K.* गत्याम् *V.*) ire.

2. **लिश्** 4. *P.* (अल्पीभावे *K.* तौक्ष्ये *V.*) parvum, exiguum esse. *V.* लेश. (Benfey huc trahit gr. ὀ-λίγος,

lith. *lësas* macer; cf. boruss. vet. *likuts* parvus; v. लेश.)

लिह् 2. *P. A.* lingere, lambere (लेढि, लीढे v. gr. 102.). Hit. 28. 13.: अस्थि निर्दशनः श्वे ऽव शिह्वया लेढि· — *Intens.* लेलिह्, लेलिह्य· Mah. 3. 10394.: लेलिहत्सिह्वया; A. 10. 43.: लेलिहानैर् महानागैः; Bh. 11. 30.: लेलिह्यसे ... लोकान् समग्रान् वदनैर् ज्वलद्भिः· — In dial. Vêd. रिह् pro लिह्, Rigv. 22. 14.: पयो विप्रा रिहन्ति· (Cf. gr. ΛΙΧ, λείχω, λίχνος, λιχανός; hib. *lighim, im-lighim* «I lick»; lat. *lingo*; goth. *laigô* lingo = Caus. लेहयामि, v. gr. comp. 109[a]. 6.; lith. *laiźau* lingo, *liëżuwis* lingua; slav. *ob-liź-a-ti* lingere.)

c. अव *i. q. simpl.* Dr. 6. 21.: पुरा सोमो ऽध्वरगो ऽवलिह्यते श्वना; Mah. 1. 667.

c. आ *id.* Ragh. 2. 37.: सेनान्यम् आलीढम् इवा ऽसुरास्त्रैः·

c. परि circumlambere, *part. pass.* परिलीढ· R. Schl. II. 61. 16.

c. सम् *i. q. simpl.* Mah. 3. 10653.

c. सम् praef. परि circumlambere. Mah. 3. 11500.: भीमः सृक्कणी परिसंलिहन्·

1. **ली** 1. *P.* (द्रवीकरणे *K.* द्रावणे *V.*) liquefacere, solvere. लीन solutus, dirutus, exstinctus. R. ed. Ser. II. 46. 10.: लीनपुष्करपत्र· (Cf. 1. री, lith. *ly-ti* pluere, *lyj-a* pluit ($y = i$), *ly-tus* pluvia; slav. *li-ja-ti* fundere; hib. *leaghaim* «I melt, thaw, dissolve» = लयामि cum *gh* pro य्; *leaghan* «liquor»; lat. *liqueo, liquo.*)

c. आ *Pass.* dissolvi, tabescere. N. 11. 14.: मुहुर् आलीयते भीता·

c. प्र *Pass.* dissolvi, perire, evanescere, mori. Bh. 8. 18.: रात्र्यागमे प्रलयन्ते; Man. 4. 240.: एकः प्रजायते जन्तुर् एकः प्रलीयते (schol. म्रियते); प्रलीन mortuus. Bh. 14. 15.

c. वि *Pass. id. v. sq.*

c. वि praef. प्र *Pass. id.* Bh. 4. 23.: कर्म समग्रम् प्रविलीयते; Mah. 1. 6462.: फेनवत् प्रविलीयते·

c. सम् v. 2. ली·

2. **ली** 9. *P.* 4. *A.* लिनामि (gr. 385.) adhaerere, inhaerere, insidere (secundum *K.* et *V.* amplecti, श्लेषणे *K.* श्लिषि *V.* cf. लिङ्ग्.) लीन adjunctus, adhaerens, inhaerens, insidens, morans. Bhatt. 2. 19.: न पङ्कजन् तद् यद् अलीनषट्पदम्; Ragh. 9. 65.: कुञ्जलीनान् ... सिंहान्; Mah. 1. 4310. 4314.: ददृशुस् तत्र (आश्रमे) लीनांस् तांश् चैारान्·

c. अभि incumbere, inniti, *c. acc.* Megh. 37.: भुजतरुवनम् ... अभिलीनः·

c. नि 1) considere, *c. acc. vel loc.* Mah. 3. 10560.: ऊरुं राज्ञः समासाद्य कपोतः श्येनजाद् भयात् ... निलिल्ये; Bhatt. 14. 76.: निलिल्ये मूर्ध्नि गृध्रो ऽस्य· निलीन insidens. Bhatt. 2. 5.: पुष्पैः ... निलीनभृङ्गैः· Incessus, habitatus. R. Schl. II. 46. 3.: अरण्यानि ... निलीनानि मृगद्विजैः· निलीयमान sedens. Ur 86. 4. infr.: आश्रमपादपशिखरे निलीयमानः· 2) procidere, procumbere. Mah. 3. 11109.: निलिल्युर् वनवासिनः समुत्पेतुः खगास् त्रस्ताः; 10975.: भीता वायोर् निलिल्यिरे; A. 6. 13.: वित्रेसुश्च निलिल्युश्च भूतानि (sic legendum pro विलिल्युश्च)·

c. नि praef. सम् sedere. Mah. 3. 13654.: उपरिष्टाच्च वृक्षस्य बलाका सन्न्यलीयत·

c. सम् morari, versari. Su. 2. 20.: संलीनम् अपि दुर्गेषु निन्यतुर् यमसादनम्·

लीढ v. लिह् (gr. 102.).

लीला *f.* 1) ludus, *praesertim feminarum amore captarum.* Megh. 36. 66. Sringara-T. 1. 8. 9. 2) derisus. R. Schl. I. 62. 13.

लुञ्च् 1. *P.* evellere. Bhatt. 14. 59.: केशान् लुलुञ्च· (Cf. रुप्, लुप्; slav. *luć-i-ti* separare; goth. *raupja* evello, nostrum *raufe.*)

c. अव *id.* Mah. 3. 10760.: अवलुञ्च्य जटाम् एकाम्; 10761.: अवलुञ्च्य पराम्·

c. वि Bhatt. 18. 38.

लुञ्ज् 10. *P.* (scribitur लुज्; gr. 110[a].) *i. q.* 2. लञ्ज्.

1. **लुट्** 1. et 4. *P.* se volutare. Bhatt. 3. 32.: लुट्यन् सशोको भुवि; 18. 11.: भूमौ लुट्यन्ति· *V.* लुठ्·

2. **लुट्** 1. *A. i. q.* 1. रुट्.

3. **लुट्** 10. *P.* (भाषार्थे *K.* भासे *V.*) loqui. *Cf.* 2. रुट्, रुठ्.

1. **लुठ्** 6. *P.* se volutare. Hit. 123.18.: पतितः पृथिवीतले लुलोठ; 55.11.: मणिर् लुठति पादेषु. (V. 1. लुट् et cf. hib. *liuth* «I move, I hasten».)

2. **लुठ्** 1. *P.* (उपघाते *K.* प्रतीघाते *V.*) ferire, occidere, perturbare; arcere, avertere. *Cf.* रुठ्.

3. **लुठ्** 1. *A.* (प्रतीघाते) arcere, avertere. *Cf.* रुठ्.

4. **लुठ्** 10. *P.* furari. *Cf.* लुण्ट्, लुण्ठ्, लुण्ड्.

1. **लुड्** 1. *P.* agitare, perturbare. *Caus. id.* Mah. 1.2833.: तद् वनम् ... लोडयामास उष्यन्तः; R. Schl. II. 95.18.: मृगयूथलोडिताम्. *Cf.* 1. लुट्, 1. लुठ्, लुल्.

c. आ *Caus.* 1) agitare. Mah. 1.7921.: कामेना ऽलोड्यते मनः. 2) miscere. R. Schl. II. 48.24.: विषम् पिवता ऽलोड्य; Mah. 4.689.: विषम् आलोड्य पास्यामि; *v. sq.*

c. आ praef. सम् *Caus.* miscere. Mah. 3.11477.: विषम् एतत् समालोड्य प्राशितन् त्वया.

2. **लुड्** 6. *P.* (संवृतौ *K.* श्लिषि *V.*) tegere; amplecti.

1. **लुण्ट्** 1. *P.* (स्तेये *K.* ह्रुतौ *V.*; scribitur लुट्, gr. 110[a].) furari. *Cf.* रुण्ट्, लुण्ड्, 4. लुठ्.

2. **लुण्ट्** 1. et 10. *P.* (स्तेये *K.* अवज्ञाचौर्ये *V.*) furari; spernere, despicere. *V.* 1. लुण्ट्.

लुण्ठ् 1. *P.* (scribitur लुठ्, gr. 110[a].) *i. q.* रुण्ठ्.

लुण्ड् 10. *P.* (चौर्ये) furari. *V.* 1. लुण्ट्.

लुण्थ् 1. *P.* हिंसासङ्क्लेशयोः; scribitur लुथ्, gr. 110[a].) ferire, laedere, occidere; dolore afficere.

1. **लुप्** 6. *P. A.* लुम्पामि, लुम्पे (gr. 335.). Findere, rumpere, interrumpere, irrumpere, conturbare, perdere, destruere. Mah. 1.5560.: लोकान् विश्वासयित्वैव ततो लुम्पेद् यथा वृकः; Hit. 113.3.: स्वामिनं लोप्तुम् इच्छामि; Man. 2.189.: तस्य व्रतन् न लुप्यते; 9.211.: तस्य भागो न लुप्यते; Br. 2.15.: बाले ऽस्मिन् अनाथे ... सर्वतो लुप्ते; Bh. 1.42. — *Caus.* laedere, violare, turbare. Man. 8.16.: धर्मन् न लोपयेत्; R. Schl. II. 35.9. — *Cum abl.* avertere. Ragh. 12.9.: सत्याद् गुरुम् अलोपयन्. (Cf. lat. *rumpo, ruptus* = लुप्तस्; lith. *luppù* glubo, cutem, pellem detraho; russ. *lupliu* id.; polon. *łup-a-ć* scindere, *łupież* praeda, rapina (v. लोप्त्र); slav. *lom-i-ti* frangere; goth. *raubô* rapio, *raupja* evello (v. लुञ्च्) = Caus. रोपयामि; fortasse etiam lat. *rapio* ad Caus. referendum est, abjecto posteriore diphthongi ओ elemento; gr. λέπω; hib. *reubaim* «I tear, lacerate», *reuban* «plundering, destroying, robbery»; *lomaim* «I sheer, shave, make bare» = लुम्पामि ejecto प्.)

c. अव irrumpere. Man. 7.106.: वृकवच्चा ऽवलुम्पेत.

c. प्र disturbare, destruere. Mah. 1.7750.: ब्राह्मणस्य ... हविर् ध्वाङ्क्षैः प्रलुप्यते.

c. प्र praef. वि perturbare, disturbare, destruere. Man. 3.225.: तद् (अन्नम्) विप्रलुम्पन्त्य् असुराः.

c. वि *id.* Man. 3.204.: रक्षांसि हि विलुम्पन्ति श्राद्धम् आरक्षवर्जितम्; R. Schl. I. 20.3.: तस्य यज्ञो हि रक्षोभिस् तदा विलुलुपे; II. 64.63.: स्मृतिर् मम विलुप्यते. — *Caus.* id. Mah. 1.7752. Exstinguere. Mah. 1.5233.: तेन (वायुना) तत्र प्रदीपः स दीप्यमानो विलोपितः.

2. **लुप्** 4. *P. i. q.* रुप् 4. *P.*

लुब्ध v. लुभ् (gr. 83.).

लुब्धक *m.* (a praec. s. क) venator. N. 11.33.

1. **लुभ्** 4. *P.* cupere, desiderare. लुब्ध cupidus, avidus. Hit. 10.2.: तण्डुलकणलुब्धान् कपोतान्; Bh. 18.27. — *Caus.* pellicere, excitare. R. Schl. I. 64.8.: लोभयामास ललिता विश्वामित्रम्; 12.: यन् माम् लोभयसे रम्भे. (Cf. lith. *lúbju* appeto, concupisco, *praesertim nuptias*; slav. *liub-i-ti* amare; germ. vet. *liubiu* amo = Caus. लोभयामि, *liub* carus, dilectus, *liubi* amor; lat. *lubet, libet, libido.*)

c. प्र *i. q. simpl.* Man. 9.20.: प्रलुलुभे. *Caus.* pellicere. Su. 1.12.: रक्षैः प्रलोभयामासुः स्त्रीभिश्चो ऽभैः.

c. वि *Caus.* pellicere, excitare. Ragh. 19.10.: अङ्गनास्

तम् अधिकं व्यलोभयन्. Concitare in iram; DR. 4. 24.: विलोभयामास परं वाक्यैर् वाक्यानि योगतो. Delectare. R. Schl. II. 94. 1.: स्वस्य चित्तं विलोभयन्.

2. **लुभ्** 6. *P.* perturbare. *Part. pass.* लुभित. *Cf.* लुप्.

c. वि *id.* BHATT. 9. 40.: विलुभितं वातैः केशरम्.

लुम्ब् 1. et 10. *P.* (अर्दने; scribitur लुब्) vexare.

लुल् 1. *P.* agitare, perturbare. R. Schl. II. 42. 29.: बभूव लुलितम् मनः; 65. 18.: शोकाश्रुलुलिताननाः. *Cf.* लुड्.

लुष् 1. *P.* (स्तेये *v.*) furari. (*Cf.* लूष्, मुष्.)

लुह् 1. *P.* (गार्ध्ये) desiderare, appetere. (Cf. 1. लुभ् et v. gr. 104.)

लू 9. *P. A.* लुनामि, लुने (v. gr. 385.) findere, abscindere, desecare, evellere. RAGH. 3. 59.: पतत्रिणा शरासनज्यामू अलुनात्; DR. 5. 6.: सिंहस्य पक्ष्माणि मुखाल् लुनासि. BHATT. 9. 80.: नासाम् ... लुलाव. — *Part. pass.* लून. R. Schl. I. 55. 10.: लूनपक्ष इव द्विजः. (Cf. लुप्, gr. λύω, lat. *so-lvo, so-lû-tum* = संलू; goth. *LUS* (*fra-liusa* perdo, laus, lusum) adjectâ sibilante; *lausja* solvo; lith. *láuju* desino, cesso = Caus. लावयामि; slav. *rv-a-ti* evellere, *runo*, gen. *runes-e* vellus, v. Miklosich p. 75.; *rus̀-i-ti* evertere.)

लून v. लू.

लूष् 10. *P.* (वधे स्तेये *v.*) occidere; furari. (*Cf.* लुष्, मुष्, लू.)

लेख *n.* (r. लिख् s. अ) epistola. UR. 24. 5. infr.

लेखा *f.* (r. लिख् s. अ in *fem.*) linea, virga. IN. 5. 15.

लेप् 1. *A.* (गमने) ire.

लेप *m.* (r. लिप् s. अ) unguentum.

लेपन *n.* (r. लिप् s. अन) *id.* Lass. 11. 2.

लेश *m.* (r. लिश् s. अ) particula, res minuta, parva. AM. (= लव q. v.) *in fine compp.* MEGH. 105.: अश्रुलेशाः. (*V.* लिश्.)

लोक् 1. *A.* videre. 10. *P.* (भाषार्थे *K.* दीप्तौ *v.*) loqui; splendere. (Cf. लोच्, रुच्, lith. *laukiu* exspecto; lett. *lûk-ô-t* (*luhkoht*) videre; germ. vet. *lôgên, luogên* videre; angl. *look*; v. रुच्.)

c. अव 1. *A.* et 10. *P.* videre, conspicere, aspicere, intueri. HIT. 10. 1.: तांस् तण्डुलकणान् अवलोकयामास; 85. 15.: ऊर्ध्वम् अवलोकते; 22. 2.: मृगम् अनागतम् अवलोक्य; 120. 16.: चक्रवाकसदृशश्च मन्त्री न क्वा 'प्य् अवलोक्यते.

c. अव praef. सम् 10. *P.* inspicere, perlustrare. HIT. 106. 1.: योधान् समवलोकयेत्.

c. आ 1. *A.* et 10. *P.* intueri, aspicere, inspicere, conspicere, spectare, contemplari. N. 9. 5.: पुष्करम् आलोक्य; DR. 1. 14.: माम् एवा "लोक्य सुन्दरी भवेत्; RAGH. 14. 29.: आलोकयिष्यन् मुदिताम् अयोध्याम् प्रासादम् ... आरुरोह; BHATT. 2. 24.: आलुलोके ... तपोवनम्; MAH. 3. 11024.: वनान्य् उपवनानिच आलोकयन्तस् ते ययुः.

c. आ praef. सम् *id.* MAH. 2. 775. 3. 16850.

c. वि 1) videre, conspicere, spectare, contemplari. RAGH. 2. 11.: अस्य ... विलोकयन्त्यो वपुः ... हरिण्यः. 10. *A.* R. Schl. I. 44. 19.: व्यलोकयन्त ते तत्र गगनाद् गाङ्गतान् नदीम्. 2) ultra aliquid prospicere. MAN. 8. 239.: वृतिन् तत्र प्रकुर्वीत याम् उष्ट्रो न विलोकयेत्.

c. वि praef. प्र prospicere. R. Schl. I. 9. 59.: सर्वतः प्रविलोकयन्.

लोक *m.* (r. लोक् s. अ) 1) mundus. IN. 1. 14. H. 1. 36. BR. 1. 14. SU. 1. 25. 2) *in plur. vel initio comp.* homines. Lass. 1. 2. 12. 13. (Cf. lat. *locus*, lith. *laukas* campus.)

लोच् 1. *A.* videre. 10. *P.* (भाषार्थे *K.* भासे *v.*) loqui; lucere. (Cf. लोक् unde लोच् mutatâ gutturali in lab.)

c. आ 1) videre, conspicere. MAH. 2. 617.: आलोच्य गिरिमुख्यन् तम्. 2) considerare, reputare, cogitare. HIT. 10. 10.: लोभाकृष्टेन केनचित् पान्थेना "लोचितम्; 14. 17. et 91. 19.: इत्य् आलोच्य.

लोचन *n.* (r. लोच् s. अन) oculus. MEGH. 28. RAGH. 3. 41. H. 2. 36.

लोट् 1. *P.* (उन्मादे) mente captum esse; *v.* लोड्, लौड्.

लोड् 1. *P. i. q.* लोट्.

लोध्र *m.* (pro रोध्र, a primitivâ formâ radicis रुह् crescere q.v. suff. र) nomen arboris. N. 12. 4.

लोप्त्र *n.* (r. लुप् s. त्र) raptum, rapina. MAH. 1. 4309.

लोभ *m.* (r. लुभ् cupere s. अ) cupiditas, aviditas. DR. 7. 13. A. 4. 49.

लोभनीय (r. लुभ् s. अनीय) desiderandus, *v. sq.*

लोभनीयतमाकृति (*BAH.* e लोभनीयतम maxime desiderandus, amoenissimus et आकृति forma) amoenissimam formam habens. IN. 5. 14.

लोमन् *n.* (pro रोमन् q.v., र् mutato in ल्) corporis pilus.

लोमहर्षण (*BAH.* ex praec. et हर्षण erectio) corporis pilorum erectionem efficiens, terribilis. A. 3. 21.

लोल (r. लुल् s. अ) 1) tremulus. MEGH. 28. 2) cupidus. MEGH. 101. *c. infin.*; v. लौल्य.

लोष्ट् 1. *A.* (सङ्गाते *K.* संहतौ *V.*; fortasse *Denom.* a लोष्ट) coacervare.

लोष्ट *m. n.* (v. लोष्ट्) gleba.

लोष्टु *id.*

लोह *m. n.* (pro रोह sicut लोहित pro रोहित q.v.) ferrum (a colore).

लोहकार *m.* (e praec. et कार faciens, factor) faber ferrarius.

लोहित (pro रोहित q.v.) ruber. H. 3. 2.

लोहिताक्ष (*BAH.* ex praec. et अक्ष q.v. oculus) rubros oculos habens. H. 3. 2.

लोहिताङ्ग *m.* (*BAH.* e लोहित et अङ्ग) planeta Mercurius. AM.

लोहितेक्षण (*BAH.* e लोहित ruber et ईक्षण q.v. oculus) i. q. लोहिताक्ष.

लौकिक (a लोक s. इक) 1) mundanus. 2) humanus.

लौड् 1. *P. i. q.* लोड्, लोट्.

लौल्य *n.* (a लोल s. य) desiderium, cupiditas, aviditas. HIT. 113. 18.

ल्पी (ल्यी?) 9. *P. i. q.* ली 9. *P.*

व

वंश *m.* 1) arundo. IN. 1. 8. 2) turba, multitudo. DR. 8. 5. 3) stirps, gens, familia. IN. 5. 41. 43. (Cf. goth. *raus*, them. *rausa*, arundo, mutato *v* in *r*, *n* in *u* (v. gr. comp. §§. 20. 432.); germ. vet. *rôr*.)

1. **वंह्** v. बंह्.

2. **वंह्** 10. *P.* (द्युतौ; scribitur वह्, gr. 110[a].) splendere.

वक *m.* grus.

वकुल *m.* nomen plantae (Wils.: mimusops elengi). N. 12. 40.

वक्क् 1. *A.* (गतौ) ire. *Cf.* वष्क्, वस्क्, वङ्क्, वख्, वङ्ख्, वङ्ग्, वल्ग्.

वक्तृ (r. वच् s. तृ) *Subst.* orator. HIT. 70. 9. *Adj.* eloquens. IN. 4. 12. DR. 7. 17.

वक्त्र *n.* (r. वच् s. त्र) 1) os. 2) vultus. N. 21. 9. 24. 4. (Fortasse lat. *latrare* e *vactrare*, v. gr. comp. 20.)

वक्र (r. वङ्क् ejectâ nasali, suff. र) curvus, flexuosus. MEGH. 28. (Cf. lat. *vârus*, hib. *fiar* «crooked, inclined»; «wicked, perverse»; *fiaras* «crookedness»; *fiaraim* «I incline, bend».)

वक्ष् 1. *P.* crescere. RIGV. 114. 7.: मा न उक्षन्तम् मा न उक्षितम्... बधीः ne nobis adolescentem, ne nobis adultum occidas. — *In praet. redupl.* magnum, validum esse. RIGV. 81. 5.: अति विश्वं ववक्षिथ. — उक्षित qui erevit, magnus. RIGV. 85. 2. (V. Westerg. et cf. goth. *VAHS*, zend. 𐬎𐬑𐬱 *ucs* crescere; gr. *αὔξω*, *αὐξάνω*; hib. *fasaim* «I grow, increase», *fasamhuil* adj. «growing, increasing»; lat. *vas-tus* - de *augeo* v. ऊह - lith. *augu* cresco, *auksz-tas* altus; fortassè *ûsis* fraxinus a crescendo dictum, servatâ sibilante, ejectâ gutturali.)

वक्षस् *n.* (r. वक्ष् s. अस्) pectus. (Hib. *uchd* «the breast,

bosom, lap»; fortasse lat. *pectus* cum *p* pro *v*, et *t* pro *s* sicut in gr. ἄρκτο-ς = ऋक्ष-स्, ex अर्क्ष-स्, *ursu-s.*)

वख्, वङ्ख् (scribitur वख्, gr. 110[a].) 1. *P.* ire, se movere. (*Cf.* लख् etc., रख् etc., वक्क्, वङ्क्, वङ्ग्, वङ्घ्, वल्ग्, lat. *vacillo*, quod p. 62. minus apte tractum est ad कक्; germ. vet. *wankôn*, *wanchôn* vacillare.)

वङ्क् 1. *A.* (कौटिल्ये *K.* कौटिल्ये गतौ *V.*; scribitur वक्) tortuose ire; incedere; ire. वङ्कु tortuose incedens. Rigv. 114.4. (*V.* वङ्क, वक्र et cf. lith. *wingis* flexus fluminis, germ. vet. *winkil*, anglo-sax. *vincel* angulus, gr. ἀγκή, ἄγκος, ἀγκών. ἀγκύλος, ἄγκυρα; lat. *angulus.*)

वङ्क *m.* (r. वङ्क् s. अ) flexus fluminis. (Lith. *wingis* id., v. r. वङ्क्.)

वङ्क्रि *m.* (r. वङ्क् s. रि) costa. Hem.

वङ्ख् v. वख्.

वङ्ग् 1. *P.* (गतौ *K.* खञ्जे *V.*) ire; claudicare. *V.* वख्, वञ्च्.

वङ्ग *n.* 1) plumbum. Am. 2) stannum. Hem. — **वङ्ग** *m.* 1) Bengalia. 2) Bengalensis. Ragh. 4. 36. (Hib. *ban* «copper».)

वङ्घ् 1. *A.* (गतौ *K.* निन्दारम्भजवेषु; scribitur वघ्) ire; reprehendere; incipere; properare. (*V.* वख्.)

वच् 2. *P. interdum A.*; secundum grammaticos etiam cl. 1. (anom. v. gr. 358. 420. 455. 481. 505.) 1) dicere, loqui, *c. acc. pers. et rei.* Mah. 3. 14025.: अनुकूलन् तथा वच्मि; Up. 75.: उपकोशा वक्ति स्म; II. 3. 3.: उवाच भीमसेनम् इदं वचः; N. 9. 25.: उवाच दमयन्ती तन् नैषधं करुणं वचः; Ragh. 3. 43.: अवोचद् एनम् (v. gr. min. 382. annot.); R. Schl. II. 40. 11.: मां राम वक्ष्यसे. Pass. *c. acc. rei et nom. pers. cui dicitur, et instr. pers. a quâ dicitur.* R. Schl. II. 68. 6.: त्यक्तशोकैर् इदं वाच्यः ... भरतः; Mah. 1. 7488.: निःसंशयं श्रेयो वाच्यस् त्वम् असि बान्धवैः. *Cum nom. rei.* Man. 8. 61.: वाच्यम् ऋतञ्च तैः. 2) appellare. Sa. 2. 13.: चित्राश्च इतिचो 'च्यते. — *Caus.* 1) वाचयामि efficio ut alqs dicat, proferat, *praesertim* स्वस्ति वाचयामि efficio ut alqs precationem salutis proferat, fausta precetur. R. Schl. II. 25. 28. Mah. 1. 6947. 7936. *Etiam omisso* स्वस्ति *id.* Bhatt. 17. 1.: विप्रान् अवाचयन् (schol. स्वस्तिवाचनम् कारितवन्तः); Sa. 1. 25.: हुत्वा 'ग्निं विधिवद् विप्रान् वाचयामास; R. Schl. II. 6. 7.: वाचयामास स द्विजान्. 2) legere (efficere ut litterae loquantur). Ur. 25. 5. Sak. 23. 4. 3) वाच्य vituperandus. Sa. 1. 32. 4) *i. q. primit.* (secundum grammaticos वच् cl. 10.). Bhatt. 6. 46.: कथनीयम् अवीवचत्. — *Desid.* विवक्ष् dicere velle. Sak. 53. 16. (Cf. boruss. vet. *wack* praef. *en* invocare, *en-wackêmai* invocamus, *en-wackê* invocant, *po-wackisna* proclamatio; germ. vet. *gi-WAG* dicere, narrare, memorare, *giwah-t* mentio, *ga-wahtlih* memorabilis, celeber, *ga-wahanian* memorare; nostrum *er-wähnen*, v. Graff. I. 696. sq.; lat. *voco*, quod nititur formâ Caus. वाचयामि, correptâ vocali, v. gramm. comp. 109[a]. 6. et 504.; gr. 'ΕΠ e FEK, mutatâ gutturali in labialem, εἶπον, ἔπος = वचस् q. v.; hib. *faighim* «I speak, talk», *faigh* «a prophet», *faighle*, *faighleadh* «words, talk, conversation»; serb. *vik-a-ti* vociferari, 1. pers. praes. *vić-e-m*; slav. *rekú* dico, 2. pers. *reć-e-ś i* = वचसि *vać-a-si*, mutatâ semivocali *v* in *r*, gr. comp. 20. et p. 648. annot. 6.; lith. *prá-rakas* propheta, *rêkiù* clamo, vociferor.)

c. अनु dicere, proferre, recitare. Man. 11. 191.: येषान् द्विजानां सावित्री ना 'नूच्यते.

c. अभि dicere, loqui. Mah. 3. 560.: भीमो ऽभ्युवाचै 'नाम् ... इदं वचः.

c. निस् edicere, effari, profiteri. Sa. 6. 35.: सत्यम् निरुच्यताम्.

c. प्र dicere, loqui, *c. dat. vel gen. pers.* In. 5. 22.: तत् ते सर्वम् प्रवक्ष्यामि; Br. 2. 6.: यम् (धर्मम्) प्रवक्ष्याम्य् अहन् तव; N. 12. 68.: स्वागतन् त इति प्रोक्ता तैः सर्वैस् तापसैश्च सा. Appellare. Man. 1. 10.: आपो नारा इति प्रोक्ताः.

c. प्र praef. सम् *id.* Mah. 2.488.: तत् ते ऽहम् सम्प्रवक्ष्यामि माहात्म्यम्.

c. प्रति respondere. N. 6.7.: प्रत्यूचुस् ते दिवौकसः; R. Schl. II. 68.1.: प्रत्युवाच ह … ब्राह्मणांस् तान् इदं वचः.

c. सम् *i. q. simpl.* P. 3.: तम् समवोचताम्.

वचन *n.* (r. वच् s. अन) 1) sermo. 2) jussus. N. 16.28.

वचस् *n.* (r. वच् s. अस्) sermo. N. 20.28. In. 4.5. (Gr. **ἔπος**, cujus ς ad thema pertinet; v. gr. comp. 128.)

1. वज् *P.* (गतौ) ire. (Cf. वङ्ग्, lat. *vagor.*)

2. वज् 10. *P.* वाजयामि (संस्कृतौ गतौ *V.*) ornare; ire, se movere.

वज्र *m. n.* 1) fulmen. In. 3.4. 2) adamas.

वज्रधर *m.* (qui fulmen tenet, e वज्र fulmen et धर qui tenet) cognomen *Indri.* In. 2.25.

वज्रपाणि *m.* (fulmen in manu habens, *bah.* e वज्र et पाणि manus) *id.*

वज्रिन् *m.* (a वज्र s. इन्) *id.* Ur. 5.13.

1. वञ्च् 1. *P.* ire, adire. Bhatt. 14.74.: ववञ्चुर् आहवक्षितिम्. Transgredi. Bhatt. 7.106.: वञ्चित्वा ऽम्बरम् द्रुतम् (schol. अतिक्रम्य). *Cf.* वङ्क्.

2. वञ्च् 10. *A.* decipere, fallere. R. Schl. II. 37.21.: वञ्चयित्वा तु राजानम्; Ragh. 12.53.: रक्षसा मृगरूपेण वञ्चयित्वा स राघवौ; Bhatt. 8.43.: अवञ्चयत मायाः स्वमायाभिर् नरद्विषाम्; Hit. 120.20.: वञ्च्यते धूर्तैः. — *Part. praes. par.* Mah. 1.5794.: तच्च पापं सुयोधनम् वञ्चयद्भिः. (*Cf.* वङ्क्, वक्र.)

c. परि *i. q. simpl.* Hit. 129.19.: परिवञ्चितः deceptus.

वञ्चक *m.* (r. वञ्च् s. अक) fraudator. Lass. 87.11.

वञ्चन *n.* (r. वञ्च् s. अन) actio decipiendi. Dr. 6.24.

1. वट् 1. *P.* (परिभाषणे *K.* उक्तौ *V.*) loqui, dicere. *Cf.* वद्, 2. पट्, पठ्.

2. वट् 1. *P.* (वेष्टने *K.* वेष्टे *V.*) circumdare, sepire (v. वाट, वाटिका), vestire. *V. sq. et cf.* 3. पट्.

3. वट् 10. *P.* (ग्रन्थे विभाजने *K.* वेष्टे भागे *V.*) jungere, nectere, serere; dividere, distribuere; circumdare, vestire. *Cf.* वण्ट् et 3. पट्.

वट *m.* ficus Indica.

वटारक *m.* funis genus. M. 30. (Mah. 3.12776.). *Scribitur etiam* वराटक *et* वटाकर (v. Colebr. Am. p. 244.).

वटारकमय *Adj.* (e praec. s. मय) *vatâracicus.* M. 39.

वठ् 1. *P.* (स्थौल्ये) magnum, crassum esse (scribitur etiam बठ्).

वडभि *f.* contignatio tecti. Ur. 37.6. Megh. 39.

वडभी *f. id.*

वडवा *f.* equa. Am.

वण् 1. *P.* i. q. बण्.

वणिज् v. बणिज्.

वण्ट् 1. et 10. *P.* dividere, distribuere. (Scribitur etiam बण्ट्.)

1. वण्ड् 1. *A.* (वेष्टने *K.* वेष्टे विभागे *V.*; scribitur वड्, gr. 110[a].) circumdare, vestire; dividere, distribuere. *V.* 2. et 3. वट्, वण्ट्.

2. वण्ड् 10. *P.* (विभागे; scribitur वड्; gr. 110[b].) dividere, distribuere. *Cf.* 3. वट्, वण्ट्.

वत् *Adv.* sicut, *in fine compositorum.* In. 1.24. 5.47. H. 1.36.

वत *Interj.* heu! eheu! N. 11.10. 19.5. Sa. 2.11. fere semper sequitur Interjectionem अहो.

वत्स *m.* 1) proles, natus, filius. Sa. 2.9. *in fine comp. bah.* 2) vitulus, *v. sq.* 3) *in allocutione* carus, dilectus, amicus. Lass. 40.10. 73.10.18. (Vid. वत्सल et cf. lat. *vitulus.*)

वत्सबन्धा *Adj. f.* (vituli nexum habens, e वत्स et बन्ध nexus, vinculum) magno vituli desiderio capta. Br. 1.12. (*Cf.* वत्सकामा apud Wils.)

वत्सर *m.* (fortasse e वत्, quod hac in compositione similiter significare videtur, et सर iens, v. समा) annus. Am. (Cf. lith. *wásara* aestas, pers. بهار *behâr* ver; gr. **ἔαρ** e **Fέσαρ**, **ἔτος** e **Fέτος**, lat. *vêr, vetus*; respiciatur scrt. indeclin. परुत् anno praeterito - e पर alius et उत्

c वत् - cui respondet gr. πέρυσι; v. Pott. I. 124. II. 266.)

वत्सल (a वत्स s. ल) amans, amicus, *praesertim in fine compp.* H. 1. 28.: भ्रातृवत्सल; Sa. 2. 14.: पितृव°; N. 12. 78.: द्विजातिजनव°.

वत्स्यामि v. *euph. r.* 100. *a.*

1. वद् 1. *P. A.* (de correptâ formâ उद् v. gr. 455. 505. 613.) dicere, loqui. In. 5. 37.: यन् मां वदसि; N. 12. 74.: वद सत्यम्; 17. 39.: प्रतिवाक्यं वदस्व; Bh. 2. 36.: वदिष्यन्ति; Sa. 4. 7.: वचनं युक्तम् अस्मद्विधो वदेत्; Man. 8. 9.; मा स्म ... अनृतम् वदीः (ut videtur, metri causâ pro वादीः v. gr. 408.); Ragh. 3. 25.: उदितं वचः (v. gr. 613.). 2) clamare, vociferari. Dr. 6. 3.: मृगा द्विजाः क्रूरम् इमे वदन्ति; 6. 7.: वदति ... शालवृकः. — *Caus.* वादयामि, °ये sonare facio. Man. 4. 64.: न वादित्राणि वादयेत्; Dev. 2. 54.: अवादयन्त पटहान् गणाः शङ्खांस् तथा 'परे मृदङ्गांश्च तथै 'वा 'न्ये; In. 5. 27.: वीणासु वाद्यमानासु गन्धर्वैः. (Lith. *wadinu* voco; slav. *vad-i-ti* reprehendere; hib. *feadaim* «I relate, say»; fortasse *luadhaim* «I mention, speak, hint», *raidim* «I say, relate»; mutatis semivocalibus *v*, *r*, *l*; v. gr. comp. §. 20.; cambro-brit. *gwed* verbum; goth. *raz-da* sermo, nisi pertinet ad रट् q. v.; germ. vet. *var-wâzu* maledico; cum *z* pro *d*, v. gr. comp. §. 87.; gr. ὕδω, ὑδέω, ὕδης (cf. correptam formam उद्); fortasse lat. *vas*, *vad-is* a dicendo dictum; sicut nos dicimus *gut sagen*; fortasse etiam lith. *laidoju* «ich bürge, sage gut» huc pertinet, mutato *w* in *l*; fortasse lat. *suâdeo* dissolvendum est in *s-vâdeo* = सु + वादयामि cl. 10. vel Caus.; v. gr. comp. 109[a]. 6.)

c. अनु imitari alicujus verba, vocem, *nachsprechen*. Ragh. 5. 74.: गिरन् नस् त्वद्प्रबोधप्रयुक्ताम् अनुवदति शुकस् ते.

c. अप maledicere, reprehendere, vituperare. Man. 4. 236.: ना 'र्तो 'प्य् अपवदेद् विप्रान् (schol. निन्दयेत्). *Caus.* vel cl. 10. *id.* Mah. 3. 1036.: क्षमा ... पण्डितैर् अपवादिता.

c. अभि alloqui. Dr. 6. 2.: भ्रातृंश्च तान् अभ्यवदद् युधिष्ठिरः; Man. 8. 356.: — *Caus. i. q. Caus. simpl.* Mah. 3. 14386.: वादित्राण्य् अभिवादयन्. — *V.* 2. वद्.

c. आ praef. सम् *i. q. simpl.* Mah. 3. 16148.: त्वदर्थे हि समावदत्.

c. उप *A.* blandiri, *c. acc. pers.* Bhatt. 8. 28.: न कश्चिद् उपावदिष्ट (schol. G'. उपसान्त्वितवान्; Bh.: प्रलोभनवाक्यम् भाषते स्म).

c. परि calumniari. Mah. 1. 3079.: परिवदन् अन्यांस् तुष्टो भवति दुर्जनः; 3. 14686.: ना 'पि परिवदे श्वश्रूम्.

c. प्र *i. q. simpl.* N. 22. 21.: तस्यास् तत् प्रियम् आख्यानम् प्रवदस्व. — *Caus. i. q. Caus. simpl.* Mah. 1. 5356. 5460.

c. वि altercari, litigare, *c. instr. pers. et loc. rei.* Man. 9. 191.: द्वौ तु यौ विवदेयाताम् ... स्त्रिया धने; Hit. 87. 19.: शतन् दद्यान् न विवदेत्.

c. सम् colloqui. Hit. 88. 16.: स्वचरैः सह संवदेत्.

c. सम् praef. वि pactum, fidem violare, promissis non stare. Man. 8. 219.: यः ... कृत्वा सत्येन संविदम् विसंवदेन् नरो लोभात्.

2. वद् 1. et 10. *A.* (भाषणे *K.* वाक्सन्देशयोः *V.*) dicere, jubere.

c. अभि 10. *P. A.* se inclinare *reverentiae causâ, c. acc.* In. 5. 20.: अभिवादये त्वां शिरसा; Mah. 3. 10909.: आकाशगङ्गाम् पाण्डवास् ते 'भ्यवादयन्; 10908.: अभिवादत (ut videtur, metri causâ pro अभिवादयत); Sa. 1. 27.: अभिवाद्य पितुः पादौ; A. 1. 4. N. 12. 68. 25. 2.

वद (r. वद् s. अ) dicens, loquens, *in fine compositorum*, *vid.* प्रियंवद.

वदन *n.* (r. वद् s. अन) os, vultus. N. 2. 2. (Hib. *aodann* «the face», *eudan* «the forehead».)

वदरी *f.* 1) nomen arboris (Wils. jujube). N. 12. 5. 2) silva (?). M. 3. Mah. 3. 1637. (scribitur etiam ब°).

वदान्य (r. वद् s. आन्य) 1) eloquens. 2) munificus, liberalis. Hit. 77. 20.

वध् *P. interdum A.* (caret tempp. special., scribitur etiam बध्) 1) pulsare, ferire, tundere. Mah. 4. 461.: अथै

'नाम् ... पातयित्वा पदा 'वधीत्· 2) occidere. R. Schl. I. 2. 18.: क्रौञ्चमिथुनादू एकम् अवधीः; Mah. 1. 4801.: शक्राज्ञया महाबाहुस् तान् वधिष्यति; 3.626.: तं वधिष्ये महीतले· (Cf. रध्, व्यध्, वाध्, बाध्, lat. *laedo* (v. Benary p. 49.); hib. *faethaim* «I kill», *faethadh* «killing», *fesaim* «I kill, destroy», *feadhm* «a battle».)

c. नि occidere. Mah. 1. 4121. 5472.

वध *m.* (r. वध् s. अ, scribitur etiam बध) caedes. H. 1. 46. 3. 20. Br. 2. 30.

वधू *f.* (scribitur etiam बधू, fortasse a r. बन्ध्) 1) femina, *etiam* animalium femina. Dr. 1. 17. 2) nurus. Sa. 4. 28. 6. 9. 3) femina affinis, fratria. Su. 4. 15. (Hib. *badhbh* «an ill-inclined woman; a witch, a fary woman».)

वधैषिन् (e वध caedes et एषिन् cupidus) caedendi cupidus. Su. 2. 19.

वध्यता *f.* (a वध्य occidendus s. ता) status ejus, qui occidendus est. N. 9. 8.

1. वन् 1. *P.* (हिंसायाम् *K.*) ferire, laedere. (V. 3. वन् et cf. हन् e धन्, hib. *bana* «death»; gr. *φένω, φόνος, φονεύς*; lat. *fūnus*; v. 4. वन्.)

2. वन् 1. *P.* (सम्भक्तौ *K.* सम्भक्तिशब्दयोः *V.*) colere, venerari, deditum esse, amare; sonare (cf. स्वन्). — *In dial. Vêd.* 1) dare. Rigv. V. 47. 1.: इन्द्रपानं वो वनेम (v. Westerg.). *Etiam* cl. 2. *A.* Rigv. V. 17. 5.: वंस्व वार्याणि· 2) accipere. Rigv. V. 94. 9.: यद् ईमहि तद् वनेमहि; Rigv. 3. 2. 93. 9. 46. 14. (*V.* वनिता et cf. lat. *veneror, Ven-us*; germ. vet. *wini* dilectus, amicus; *winia* dilecta, marita, uxor; *wunna* gaudium, voluptas; fortasse *minna* amor e *winna*.)

3. वन् 8. *P. A.* (याचने) petere, cupere. — *In dial. Vêd.* 1) *id.* Rigv. 31. 13.: मन्त्रम् मनसा वनोषि· 2) praef. अभि colere (v. 2. वन्). Rigv. 51. 2.: अभी "म् अवन्वन्त् स्वभिष्टिम् ऊतयः «illum colebant fauste aggredientem opitulatores». 3) occidere, perdere, (v. 1. वन्). Rigv. 121. 9.: वन्वन्न् अशुष्णाम् (वन्वन् शु°) अनन्तैः परियासि वधैः; 73. 9.: नृभिर् नॄन् वीरैर् वीरान् वनुयामा·

4. वन् 1. et 10. *P.* (वनामि, वानयामि (उपकृता *K.* उपकृतौ अत्राघाते शब्दोपतापयोः *V.*) juvare; credere; ferire; sonare; vexare. (V. 1. et 3. वन् et cf. 2. तन्; hib. *banaim* = वनामि, *banaighim* = वानयामि «to waste, to pillage, to plunder»; v. etiam *banadh, banaghadh* apud O'Reilly.)

वन *n.* 1) silva. H. 1. 3. 2) aqua. Am.

वनराशि *et* °राशी *f.* (e वन et राशि, राशी quae hac in compositione regionem significare videntur) silvae regio (?). Dr. 1. 2. Sak. 27. 6. *infr.*

वनस्पति *m.* (e वन et पति dominus, inserto स् euphonico) arbor. H. 1. 11.

वनिता *f.* (part. pass. rad. वन् amare) femina; uxor. Ur. 37. 10. Megh. 8. 33. 59. 65. (Germ. vet. *winia* dilecta, uxor, v. 2. वन्; hib. *ban* «a woman».)

वन्द् 1. *A. interdum P.* (scribitur वद्, gr. 110[a].) 1) se inclinare *reverentiae causâ*, inclinato corpore salutare. Dr. 9. 19.: ववन्दे ... मुनिम्; A. 1. 5.: वृकोदरस्या 'पि ववन्द पादौ; 2.: युधिष्ठिरम् ... अवन्दत; Mah. 2. 23.: ववन्दे चरणौ मूर्ध्ना ... पितृष्वसुः (v. 2. वद् praef. अभि). 2) laudare, celebrare. R. Schl. II. 16. 37.: रामम् ... वचोभिर् अग्र्यैः ... ववन्दिरे· (Fortasse lat. *laus, laud-is* mutato *v* in *l*, *n* in *u*, v. gr. comp. 20. 255. 9.)

c. अभि *i. q. simpl.* sgnf. 1. R. ed. Ser. I. 28. 34.: राघवाव् अभ्यवन्दताम्·

c. सम् *id.* Mah. 1. 5420.: तम् ... शिरसा समवन्दत·

वन्दि *et* वन्दी *f.* captivus; *v. sq.*

वन्दीकृ (e praec. et कृ, v. gr. 653.) capere, rapere. Ur. 2. 5.: वन्दीकृता विबुधशत्रुभिः·

वन्दिन् *m.* (r. वन्द् s. इन्) laudator, praedicator, praeco. Ur. 59. 16.

वप् 1. *P. A.* (उप् gr. 455. 481. 505. 613. 632.) 1) spargere, *praesertim semen*, seminare. Man. 3. 142.: बीजम् उप्त्वा; 9. 36.: यादृशन् तु 'प्यते बीजम्; 9. 40.: अन्यद् उप्तञ् जातम् अन्यत्· — अक्षान् वप्तुम् talos jacere. Mah. 2. 2033. 2) texere. (Cf. वा flare, वे texere et Causalia

sicut दापयामि a दा et दे; विप्; वेप्; germ. vet. *WAB* texere (*wibu, wab, wâbumês*); gr. ὑφαίνω.)

c. आ spargere, objicere, offerre. MAH. 3.17341.: वर्षम् आवपतां श्रेष्ठं, बीजानां निवपतां वरम्; 3.105.: अभ्यश्च ... वयोभ्यश्चा "वपेद् भुवि (अन्नम्); *v.* praeff. नि, निस्.

c. उत् extollere, levare. RIGV. 116.11.

c. नि deponere, offerre. MAN. 3.216.: न्युप्य पिण्डान्.

c. निस् spargere, effundere, objicere, offerre. MAN. 3. 214.: निर्वपेद् उदकम् भुवि; 6.5.: एतान् एव महायज्ञान् निर्वपेत्; 9.140.: मातुः प्रथमतः पिण्डान् निर्वपेत्. *Omissâ cibum exprimente voce.* MAN. 3.92.: शुनाञ्च ... निर्वपेद् भुवि.

c. प्र *i. q. simpl.* DR. 8.10.: शिरांसि पादरक्षाणां बीजवत् प्रवपन्.

c. प्रति obserere, conserere, *TROP.* ornare. RAGH. 17.23.: मौलिम् प्रत्युपुः पद्मरागेण.

वपा *f.* medulla. R. Schl. I. 13.39.

वपुष्मत् (a वपुस् s. मत्, v. *euph. r.* 101[a].) formosus, pulcher. SU. 3.17. SA. 5.7.

वपुस् *n.* (r. वप् s. उस्) corpus, forma, species. N. 13.52. 19.28. 24.42. 26.30. H. 3.13.

वभ्र् v. बभ्र्.

वम् 1. *P.* vomere. R. Schl. I. 28.26.: ववाम रुधिरम् भूरि; DEV. 2.58.: वेमुश्च केचिद् रुधिरम् (v. gr. 441.); DR. 5.20.: क्रोधविषं वमन्तौ. — वान्त qui vomuit. MAN. 5.144. (Lat. *vomo*, lith. *wémju* id., gr. ἐμέω, germ. vet. *wemmiu* polluo.)

c. उत् evomere N. 20.30.: विषम् ... मुखात् सततम् उद्वमन्.

वय् 1. *A.* (गतौ) ire.

वयम् nos (gr. 264.).

वयस् *n.* (r. वय् s. अस्) 1) aetas, *praesertim* florens, integra aetas, adolescentia, juventus. N. 1.11. SA. 1.4. RAGH. 3.70. 2) avis (v. वि). NALOD. 1.27. schol. (Cambro-brit. *aes* avis, nisi hoc a lat. *avis*, v. Pictet p. 60.)

वयस्य *m.* (a praec. s. य) amicus. UR. 50.3. SAK. 53.3. *infr.*

वर् 10. *P. A.* वरयामि, °ये. 1) eligere. N. 4.30.: त्वां वरयिष्यामि; SA. 1.24.: ताम् ... न कश्चिद् वरयामास. *Cum 2. acc.* R. Schl. I. 1.48.: सहायं वरयामास मारीचिम्. *Cum locat. nominis abstracti.* N. 2.61.: तेषाम् अन्यतमन् देवम् पतित्वे वरयस्व; *cum dat.* R. Schl. I. 11.2.: तं विप्रं यज्ञाय वरयामास. 2) in matrimonium petere *aliquam ab aliquo, c. 2. acc.* R. Schl. I. 36. 16.: ज्येष्ठाम् ... सुराः सर्वे शैलेन्द्रं वरयामासुः; MAH. 3.8571.: वरये त्वाम् ... लोपामुद्राम् प्रयच्छ मे. (Huc vel ad 2. वृ, quod correptum est e वर् (v. gr. min. 12.), pertinent lat. *volo*, gr. βούλομαι, ἐράω, ἔραμαι. goth. *vil-ja* volo, praet. *vil-da*, *ga-val-ja* eligo, *wähle*; lith. *wálē* voluntas, *wéliju* malo, *wélijimas* desiderium; russ. *vólju* volo, desidero, *vólja* voluntas, *volitelj* amator; *vy-bir-a-tj* eligere, *iz-br-a-tj* id., *vy-bor* electio; fortasse lith. *myliu* amo et russ. *miluju* misereor, mutato *v* in *m* sicut in lat. *melior*, v. वरीयस्.)

वर (r. वृ vel वर् suff. अ) *Adj.* 1) eximius, egregius, praeclarus, excellens, insignis. N. 3.18.: वराङ्गनाः praeclarae feminae (cf. 12.61.: परमाङ्गना); Lass. 53.15.: वरास्त्राः; IN. 5.45. SU. 4.11. 2) optimus, excellentissimus. MAH. 3.17341. 3) melior *c. abl.* MAH. 1.4030.: त्वम् एवै 'कः शताद् अपि वरः सुतः. *Subst. n.* melius, *in locutionibus ut* वरम् मृत्युर् ना 'कीर्तिः melius (est) mors non infamia = melior est mors infamiâ (UP. 13.): वरम् प्राणत्यागो नच पिशुनवादेष्व् अभिरतिः. HIT. 31.9. 10.15.16.17.18. — *Subst. m.* 1) electio. 2) beneficium, donum, munus electum, a deo vel Brahmano impertitum vel impertiendum. SU. 1.18. SA. 6.39.40. *Etiam masc.* SU. 1.28. 3) vir (elector conjugis). SA. 1.28. (Hib. *fear* Adj. «good», Subst. «a man, husband», lat. *vir*, goth. *vair* id. (Them. *vaira*), debilitato *a* in *i*, praefixo *a* secundum generalem regulam, v. gr. comp. 82.; lith. *wyra-s* id.)

वरवर्णिनी *f.* (a वरवर्ण - वर + वर्ण - suff. इन् cum

signo *fem.*) femina insignis colore *vel* ordine; praeclara femina. In.5.32.47. H.4.27.

वरारोहा *f.* (*bah.* e वर et आरोह) femina insignis medio corpore. In.5.45. Su.4.11.

वराह *m.* aper. N.12.9. (Cf. lat. *porcus*, germ. vet. *farh, varh, farah* porcus, porcellus, nostrum *Ferkel*, lith. *parsza-s* porcellus, russ. *porosenok* id., hib. *uirchin* id.)

वरिष्ठ (*Superl.* τοῦ उरु q.v.) latissimus, maximus; optimus, excellentissimus. Dr.2.8. (Cf. वर, lith. *wyrausas* nobilissimus, illustrissimus; natu maximus; gr. ἄριστος.)

वरीयस् (*Compar.* τοῦ उरु e वरु) latior, major; melior. (Lith. *wyresnis* nobilior, illustrior; natu major; gr. ἀρείων e Ϝαρείων, lat. *melior* mutato *v* in *m*, v. gr. comp. p.124.)

वरुण *m.* *Varunus*, aquarum deus, occidentalis plagae custos. (Cf. वारि et hib. *burne* «water».)

वरूथ *n.* (r. वृ tegere s. ऊथ) lorica, thorax. Med.

वरूथिनी *f.* (a praec. s. इन् in *fem.*) 1) exercitus. Am. 2) n. pr. Apsarasae. In.2.29.

वरेण्य (a वर s. एन्य, v. *euph. r.* 94[a].) praecipuus, insignis, optimus.

वर्ग *m.* (r. वृज् q.v. s. अ) classis, ordo, turba, multitudo. N.16.30.

वर्च् 1. *A.* (correptum esse videtur e रुच् praef. अव, sicut अर्च्, unde अर्चिस्, e रुच् praef. आ, et अर्क् unde अर्क e रुक्, primitivâ formâ radicis रुच्, praef. आ; v. Pott. I. p.234.) splendere *v. sq.*

वर्चस् *n.* (r. वर्च् s. अस्) splendor, *v. sq.*

वर्चस्विन् (a praec. s. विन्) splendidus. In.4.8. N.12.66.

वर्जित v. वृज्.

वर्ण् 10. *P.* (ut videtur, Denom. a sq.) 1) colorare, pingere. 2) describere. Dev.4.5.: किं वर्णयाम तव रूपम् अचिन्त्यम्; Hit.93.19.: देशश्चा 'सौ ... कथं वर्णयितुं शक्यते; N.4.28.: वर्ण्यमानेषुच मया भवत्सु; Mah.2.1226: वर्णयन् गुणविस्तरम्. (*V.* वर्ण.)

c. अनु describere, memorare, narrare. Mah.4.107.: तद् अस्मै ना 'नुवर्णयेत्.

c. उप *id.* Mah.3.8732. Hit.27.8.

c. निस् spectare, intueri. Sak.100.13.: शकुन्तलान् निर्वर्ण्य; Ur.8.11.

c. सम् describere, memorare, narrare. Mah.4.106.: प्रियस्य हितम् एवच संवर्णयेत्.

वर्ण *m.* (fortasse a वृ tegere s. न, v. gr. 607.) 1) color. 2) classis, ordo, *la caste*. Bh.1.41. (Slav. *vran* niger, corvus, russ. *voronj* color caeruleus gladiorum, *vornoĭ* niger, *de equis*, *voron* corvus; lith. *warnas* corvus, vid. Miklosich p.12.)

वर्णक *m. n.* (r. वर्ण् s. अक) pigmentum, unguentum. Bhatt.19.16.3.

वर्णना *f.* (r. वर्ण् s. अन in *fem.*) descriptio. Ur.17.7.

वर्तक *m.* (r. वृत् s. अक) corturnicis genus. Hit.85.2.

वर्तन *n.* (*Caus.* r. वृत् s. अन) 1) victus, alimentum. Hit.116.3. 2) merces. Hit.98.10.

वर्तिन् (r. वृत् ire s. इन्) iens, *in fine comp.* N.8.15.

वर्तुल (r. वृत् s. उल) rotundus. Lass.5.10.

वर्त्मन् *n.* (r. वृत् ire suff. *unâd.* मन्) via. Dr.6.18.

वर्ध् 10. *P.* (पूर्तिच्छिदोः) 1) implere (i. e. Caus. radicis वृध् crescere). 2) findere.

1. वर्धन vel वर्द्धन *n.* (r. वृध् crescere s. अन) incrementum. Br.2.27.

2. वर्धन vel वर्द्धन *m.* (*Caus.* radicis वृध् s. अन) qui auget. N.3.20.

वर्ष *m. n.* (r. वृष् s. अ) 1) pluvia. Mah.3.17341. R. Schl. I.20.16. 2) annus. Lass.55.17.58.3. 3) *Pl. m. f.* pars anni pluviosa. Lass.50.7. 4) terrae continentis sectio, quarum novem Indi statuunt. (V. वृष् et cf. gr. ἕρση.)

वर्षण *n.* (r. वृष् s. अन) pluvia.

वर्षिन् (r. वृष् s. इन्) pluens. Lass.96.10. *trop.* Hit.100.14.

वर्ह् v. बर्ह् et cf. hib. *fargaim* «I kill, destroy» v. Pictet p.59.

वर्ह *m.* (r. वृह् crescere s. अ) pavonis cauda.

वर्हिण *m.* (a praec. s. इन, v. *euph. r.* 94[a].) pavo.

वर्हिन् *m.* (a वर्ह s. इन्) pavo. Dr.8.11.

वल् 1. *A.* 1) tegere, circumdare. 2) adhaerere, deditum esse, *c. loc.* NALOD. 3.5.: नले … अवलत (schol. अन्वरज्यत); GITA-G. 7.40.: हृदयम् अदये तस्मिन् एवं वलते बलात्. (Cf. 1. वृ i. e. वर्; hib. *falaim* «I hedge, inclose».)

वलभि, वलभी *f.* i. q. वडभि, वडभी.

वलय *m. n.* (r. वल् s. अय) 1) quod circumdat, cingit, sepit, sepes, sepimentum. MEGH. 45. 2) armilla, brachiale. MEGH. 1.

वलाका *f.* grus. MEGH. 9.22.

वल्क् 10. *P.* (भाषणे) loqui.

वल्क *n.* (r. वल् s. क) cortex, liber. AM.

वल्कल *m. n.* (a praec. s. ल) 1) cortex, liber. 2) vestis *anachoretarum* e libro confecta. SU. 1.8.

वल्ग् 1. *P.* salire, exsilire, exsultare. MAH. 3.16123.: उभौ भूमौ निपेततुः । उभौ ववल्गतुः; 8802.: समुद्रम् … नृत्यन्तम् इवचो र्मिभिः वल्गन्तम् इव वायुना; IN. 5.8.: गच्छन्त्याः … स्तनौ तस्या ववल्गतुः. (V. वाव् et cf. angl. *walk.*)

c. आ *A. i. q. simpl.* MAH. 4.342.: आवल्गमानन् तं रङ्गे नो ऽपतिष्ठत कश्चन.

वल्गु *Adj. m. f. n.* (ut videtur a r. वल्ग् s. उ) pulcher.

वल्भ् 1. *A.* (भोजने) edere, vesci.

वल्मीक *m. n.* tumulus *praesertim formicarum.* HIT. 46.

वल्युल्, वल्यूल् 10. *P. i. q.* पल्युल्.

वल्ल् 1. *A. i. q.* वल्.

वल्लभ *Adj. et Subst. m.* carus, dilectus, amatus. HIT. 62. 17.70.2. LASS. 1.11. Amasius. LASS. 24.16.

वल्लव *m.* pastor. NALOD. 1.2.

वल्ह् v. बल्ह्.

वश् 2. *P.* (उश् v. gr. 361. 455. 481. 505. 613. 632.) desiderare, exoptare. SAK. 154.13.: भवनेषु … उशन्ति ये निवासम्; RIGV. 3.10.: यज्ञं वष्टि; 21.1.: तयोर् इत् स्तोमम् उश्मसि; 23.6.30.12. (Cf. वाञ्छ्, वाञ्छ्, gr. ἙΚ (FEK), ἑκών, ἕκητι, fortasse εὔχομαι = उश् ex उक्, v. POTT. 235.268.)

वश *m.* (r. वश् s. अ) voluntas, potestas, imperium. IN. 5. 35.49. BR. 2.18.

वशिन् (a praec. s. इन्) voluntatem, potestatem, imperium habens, potens, praepotens. M. 20. BH. 5.13.

वशीकृ (e वश et कृ, v. gr. 653.) in servitutem redigere, subigere. DR. 5.21.: वशीकृतान् त्वान् दृष्ट्वास्मि पार्थिवः.

वशानुग (e वश et अनुग sequens) voluntatem *alicujus* sequens, subjectus, obediens. *Subst. m.* servus *fem.* serva. H. 4.32.

वश्य (a वश s. य) subjectus, obediens. BH. 2.64. 6.36.

वष् 1. *P.* (हिंसायाम् *K.* वधे *V.*) ferire, laedere, occidere. *Cf.* 5. वस्.

वष्क् 1. *A.* (गतौ; scribitur etiam वस्क्) ire. *Cf.* वक्क्.

1. **वस्** 1. *P. interdum A.* (उष् gr. 455. 481. 505. 613. 632.) habitare, commorari. IN. 3.3.: उवास भवने पितुः; 1.24.: सुखम् अस्य् उषितम् त्वयि; N. 2.12.: ते ऽवसंस् तत्र; 5.42.: उष्य तत्र; 6.14.: नले वत्स्यामि (v. euphon. r. 100. *a.*); R. Schl. I. 25.8.: को न्व् अस्मिन् (आश्रमे) वसति; II. 48.21.: राज्ये … वसेमहि. *Cum loc. pers. apud quam quis habitat.* N. 15.7.: वस मयि. *Cum acc.* वासम्. MAN. 2.242.: ना ऽब्राह्मणे गुरौ शिष्यो वासम् आत्यन्तिकं वसेत्. Degere, e. c. *noctem.* A. 3.11.: एकरात्रोषितः; R. Schl. I. 29.1.: तां रजनीम् उष्य. *Caus.* वासयामि habitare facio. MAH. 1.5600.: चैरान् विषये स्वे न वासयेत्. (Goth. *VAS* manere, esse - *visa, vas, vêsum,* v. gr. comp. 109[a]). 1. - *visam* manemus = वसामस्, *vas* eram, erat = उवास; germ. vet. *wisu* maneo, *was* eram, erat, *wârumês* eramus; nostrum *war, gewesen,* Subst. *Wesen; an-wesend, ab-wesend;* germ. vet. *werên* manere, permanere, durare (nostrum *währen,* v. Graff. 1.938. sq.), *werêt* = cl. 10. वसयति habitat, v. gr. comp. 109[a]). 6.; *werig* perpetuus, *wirig* permanens (nostrum *wierig, langwierig*); huc etiam retulerim goth. *raz-n* domus, cum *z* = francogall. *z,* propter sequentem liquidam, v. gr. comp. 86.5., mutato *v* in *r,* v. gr. comp. 19.; hib. *fosaim* «I stay, rest, lodge», *fosra* «a dwelling, abode»; *arasaim* habito =

आवसामि, *aras* «a dwelling-house» v. आवास; fortasse *fuirighim* «I stay, wait, tarry, delay» = वसयामि, v. 2. वस्; gr. ἄσ-τυ, ϝάσ-τυ, ἑσ-τία, Ἑστία, lat. *Ves-ta, vesti-bulum, ver-na, Lases, Lares,* cum *l* pro *v*; fortasse etiam *vâs, vâsum* huc pertinent; v. Pott I. 279. Ag. Benary *Römische Lautlehre* p. 49.)

c. अधि habitare, *c. acc. loci.* R. Schl. I. 34. 46.: पुरीम् अध्यवसत्. *Part. pass.* N. 12. 64.: तापसाध्युषितम् ... आश्रममण्डलम्; A. 10. 13.

c. अनु habitare, *c. loc. loci et acc. pers. apud quam quis habitat.* R. Schl. II. 37. 26.: वने वसन्तङ् काकुत्स्थम् अनुवत्स्यति; 88. 25. Mah. 3. 14758..

c. आ habitare, *c. acc. s. loc. loci.* Mah. 3. 8032.: लोकान् आवसते शुभान्; 2014.: आवसन् ... काम्यके भरतर्षभाः. — *Caus.* आवासयामि 1) habitare facio, excipio. R. Schl. II. 12. 101. 2) habito. A. 9. 27.: इदम् (नगरम्) ... कस्माद् देवा ना ऽऽवासयन्ति.

c. आ praef. अधि *i. q.* आवस्. Mah. 1. 5512.

c. आ praef. सम् *id.* R. Schl. II. 54. 41. *Caus.* habitare facio. कटकम् castra locanda curo. Hit. 39. 5.

c. उप jejunare. Man. 2. 220.: उपवसेद् दिनम्; Mah. 3. 5092. *V.* उपवास.

c. नि habitare. N. 14. 15. 16.

c. नि praef. सम् commorari. Sa. 5. 29.

c. निस् in exteris locis habitare. Mah. 3. 12344.: दुर्गवासम् बहुधा निरुष्य ... आसेदुर् अत्यर्थमनोरमन् ते तम् आश्रमम्. — *Caus.* in exilium agere, expellere. Mah. 2. 2644.: राष्ट्रेभ्यः पाण्डुदायादान् ... निर्वासयन्ति ये. Up. 66. R. Schl. II. 21. 4. 39. 11.

c. परि पर्युषित vetus, corruptus. Bh. 17. 10.: पूतिपर्युषितम् ... भोजनम्. *trop.* vanus. N. 21. 13.: पर्युषितं वाक्यम्.

c. प्र in exteris locis habitare. R. Schl. II. 36. 8.: प्रवत्स्यति सुखं वने; Sa. 5. 63.: प्रोष्या ऽऽगत इव. — *Caus.* in exteris locis habitare jubeo, in exilium ago. R. Schl. II. 49. 6.: या पुत्रम् ... प्रवासयति धार्मिकं वनवासे; Man. 10. 96.: तं राजा प्रवासयेत्.

c. प्र praef. वि *id.* N. 17. 19. Man. 2. 132. — *Caus.* in exilium agere, expellere. Man. 8. 219.: तं राष्ट्राद् विप्रवासयेत्.

c. प्रति *i. q. simpl.* A. 5. 11.

c. वि habitare. R. Schl. II. 23. 23.: अरण्ये ते विवत्स्यन्ति चतुर्दश समाः. Degere, *praesertim noctem.* N. 17. 28.: सा व्युष्टा रजनीन् तत्र; 25. 1.: व्युषितो रात्रिन् नलः. — व्युष्ट *sens. pass.* रजनी व्युष्टा. Mah. 1. 1205. 3. 11917. R. Schl. II. 54. 37. — *Caus.* in exteris locis habitare jubeo, in exilium ago. Mah. 3. 8277. H. 1. 43. R. Schl. I. 1. 23.

c. सम् una habitare *c. aliquo, c. acc. pers.* Man. 11. 190.: स्त्रीहन्तृंश्च न संवसेत्.

2. वस् 10. *P.* वसयामि habitare.

3. वस् 2. *A.* sibi induere. R. Schl. II. 37. 7.: मुनिवस्त्राण्य् अवस्त; Man. 2. 41.: चर्माणि ... वसीरन्; 6. 6.: वसीत चर्मचीरम्. (Goth. *vasja* vestio = *Caus.* वासयामि, v. gr. comp. 109[a]). 6.; *vas-ti* (Them. *vastjô*) pallium; fortasse germ. vet. *wât* f. vestis (Them. *wâti*) e *was-ti*; lat. *ves-tis*; gr. ἐσ-θής, ἕν-νυμι per assim. pro ἕσ-νυμι, fut. ἕσ-σω; cambro-brit. *gwisg*, armor. *gwisk* vestitus.)

c. नि *Caus. P.* induere. N. 14. 24.: वासश्चे ऽदन् निवासयेः.

c. प्र *i. q. simpl.* R. Schl. II. 100. 30.: मृगाजिने सो ऽयम् इह प्रवस्ते.

c. प्रति *Caus.* induere. Mah. 2. 2502.: अजिनैः प्रतिवासिताः.

c. वि *Caus.* induere. — *Pass. Caus. c. nom. pers. et acc. rei.* Mah. 2. 2420.: विवास्यन्तां रुरुचर्माणि सर्वे.

4. वस् 4. *P.* (स्तम्भे) stabilire, fulcire, immobilem reddere.

5. वस् 10. *P.* वासयामि (स्नेहनच्छेदनहननेषु *K.* स्नेहच्छेदेः वधे *V.*) amare; findere, abscindere; occidere.

वसति *f.* (r. 1. वस् s. अति vel potius ति servato charactere primae classis) 1) habitatio, domus. Hit. 5. 10. 2) nox. Sa. 4. 5. (Hib. *fosadh* «a delaying, staying, resting, cessation».)

वसन *n.* (r. वस् induere s. अन) vestis. N. 13. 58.

वसन्त *m.* (r. वस् s. अन्त) ver. (Slav. *vesna* id.)

वसा *f.* 1) medulla. 2) adeps. A. 10. 54.

वसान *Part. praes. A.* r. वस् cl. 2. *q. v.*

वसु 1) *n.* (r. वस् s. उ) res, divitiae. N. 16. 2. 18. 19. 2) *m.* nomen cujusdam Geniorum ordinis octo numero. In. 5. 24.

वसुधा *f.* (res *vel* divitias ferens, e वसु et धा in *fem.*) terra. N. 24. 42.

वसुधाधर *m.* (terram sustinens e praec. et धर tenens, sustinens) mons.

वसुन्धरा *f.* (e वसु res, divitiae, quod hac in compositione masculinorum normam sequitur - v. gr. 645. suff. अ - et धर tenens, ferens in *fem.*) terra. N. 2. 11.

वसुमती *f.* (a वसु s. मत् *in fem.*) terra. Ur. 60. 13. *V.* वसुधा.

वस्क् 1. *A. i. q.* वष्क्.

वस्त् 10. *A.* (अर्दने *K.* वधे *V.*) vexare; occidere.

वस्त *m.* caper.

वस्ति *m. f.* (r. वस् s. ति) abdomen. Am.

वस्तु *n.* (r. वस् s. तु) res. Hit. 13. 18. 14. 4.

वस्त्र *n.* (r. वस् induere s. त्र) vestis. In. 5. 11.

वह् 1. *P. A.* (anom. v. gr. 694.) 1) trahere, vehere *currum.* In. 1. 7.: दश वाजिसहस्राणि हरीणां वातरंहसाम्। वहन्ति ये ... रथम्; N. 19. 16.: कथम् अल्पबलप्राणा वक्ष्यन्ती ऽमे हया मम. *Pass.* curru vehi. Dr. 6. 6.: महार्णवैर् वाजिभिर् उह्यमानाः (cf. 6. 10.). 2) curru vehere alqm. A. 10. 18.: उवाह मान् ततः शीघ्रं हिरण्यपुरम् अन्तिकात्। रथेन तेन ... मातलिः; Mah. 3. 13179.: सूतस्तो ऽवाच शीघ्रम् मां वहस्व. 3) vehere, ferre. H. 1. 16.: मातरम् ... अवहत् स तु पृष्ठेन; Mah. 3. 11019.: कृष्णाश्च यमजौ तथा। एको ऽप्य् अहम् अलं वोढुम्; 11020.: अन्येच ... सर्वान् वो ब्राह्मणैः सार्धं वक्ष्यन्ति. 4) uxorem ducere. Mah. 1. 3377.: नाङ्गषाङ्ग वहस्व माम्; 3. 10482.: इदम् भार्याशतम् ... पुत्रार्थिना मया वोढम् (nota formam वोढ pro ऊढ); R. Schl. I. 73. 36.: ऊढार् भार्याः. 5) manare, fluere. N. 23. 15.: इन्द्रेनचो ऽदकन् तस्य वहति. 6) spirare, flare. Gita-Gov. 5. 2.: वहति मलयसमीरे. — *Caus.* वाहयामि, °ये. I. *P.* 1) facio ut vehant *equi,* aurigare. Mah. 4. 1832.: क्षिप्रम् उत्तर वाहय; Mah. 1. 4014. 2) advehendum, afferendum curare. Ragh. 5. 32.: उष्ट्रवामीशतवाहितार्थम् प्रजेश्वरम्. — पन्थानं वाहयितुम् viam calcare, terere (facere ut via ferat). Ragh. 16. 12.: वाह्यते राजपथः शिवाभिः. II. *Atm.* वाहये facio ut quis me curru vehat. R. Schl. II. 92. 13.: दक्षिणेन मार्गेन ... वाहयस्व. — तरिं वाहये nave vehor, navigo (*proprie* facio ut navis me vehat). Mah. 1. 4014. (Lat. *veho, veha, vea, via,* ejecto *h* sicut in hib. *feon* currus = वाहन q. v.; gr. ἔχω, ὄχος; lith. *wežu* curru veho = वहामि, *wažóju* navigo = वाहयामि; slav. ВЕЗѪ *vezú* veho; goth. *ga-VAG* movere (*ga-viga, -vag, -vêgum*) *vigs* via, *vagja* moveo = Caus. वाहयामि, v. gr. comp. 109[a]. 6.); germ. vet. *WAG* movere (*wigu, wag, wâgumês*), *wegiu* moveo, *waga* commotio, *wâg* m. gurges, vorago (unde nostrum *Woge*), *wagan* currus, vehiculum.)

c. अति *Caus.* 1) perferre, tolerare. Ragh. 13. 28.: अतिवाहितानि मया कथञ्चिद् घनगर्जितानि. 2) transigere *tempus.* Ragh. 9. 70.: अतिवाहयाम्बभूव ... त्रियामाम्; 19. 41.: ऋतून् अत्यवाहयत्.

c. अधि अध्यूढा femina, cujus maritus aliam duxit uxorem; Wils. «*a superseded wife*» (cf. 2. विद् praef. अधि) Mah. 2. 2332.

c. अप auferre. Mah. 1. 2939.: अपोवाहच वासो ऽस्य मारुतः. — *Caus.* auferendum, avehendum curare. R. Schl. I. 1. 51. II. 9.

c. आ adducere, afferre. Sa. 3. 19.

c. आ praef. उत् trahere, vehere, *de equis.* Dr. 7. 10. (Mah. 3. 15704.): आजानेया बलिनः साधुदान्ता महाबलाः शूरम् उदावहन्ति. — भार्याम् उदावोढुम् uxorem ducere. Mah. 1. 3829.: अर्जुनः ... भगिनीं वासुदेवस्य सुभद्राम् भार्याम् उदावहत्; 3831.: नकुलः ... करेणुमतीन् नाम भार्याम् उदावहत्.

c. उत् 1) vehere, ferre. MAH. 1.4272.: स हि राज्यधुरं गुर्वीम् उद्वक्ष्यति कुलस्य नः; 3.335.: कृच्छ्राद् उद्वहते भारम्; HIT. 127.1. 2) curru vehere. RAGH. 7.32.: तम् उद्वहन्तम् पथि भोजकन्यां रुरोध राजन्यगणः; 7.67.: उदवहद् अनवद्याम्. 3) uxorem ducere. MAN. 3.4.10.11.7.77. — *Caus.* facere ut quis uxorem ducat. MAH. 1.3801.: भीष्मः खलु पितुः प्रियचिकीर्षया सत्यवतीम् मातरम् उदवाहयत् (v. MAH. 1.4039 sq.)

c. उत् praef. सम् 1) tollere, extollere, levare. MAH. 2.718. 2) uxorem ducere. R. Schl. II. 107.3.

c. उप advehere. MAH. 2.2064.: राजरथो य इहा 'स्मान् उपावहत्. 2) constituere. MAH. 2.2051.: उपोह्यमाने द्यूते.

c. उप praef. सम् समुपोढ (quod etiam ad ऊह् referri potest) 1) in ordinem redactus. R. Schl. II. 75.29.: सङ्ग्रामे समुपोढे (v. ऊह् praef. वि). 2) coërcitus, refrenatus. MAN. 6.41.: समुपोढेषु कामेषु.

c. नि 1) ferre, vehere, sustentare. GITA-GOV. 1.16.: जगन् निवहते ... कृष्णाय तुभ्यन् नमः. 2) advehere, apportare. RIGV. 116.1.: विमदाय जायाम् ... न्यूहतू रथेन.

c. निस् *Caus.* exequi, explere, *e. c. promissum.* HIT. 106.4.: स्वप्रतिज्ञातम् अधुना निर्वाहय.

c. प्र 1) trahere, vehere *currum.* R. Schl. II. 52.43. 2) ferre, vehere. BHATT. 3.54. 3) auferre. RIGV. 23.22.: इदम् आपः प्रवहत यत् किञ्चिद् दुरितम् मयि. — *Part. pass.* प्रौढ (pro प्रोढ e प्र + ऊढ) 1) adultus, altus. MEGH. 26.77. 2) arrogans, insolens, superbus. Lass. 85.10. — *Subst. f.* प्रौढा nupta, sponsa. (Cf. goth. *brûth*, germ. vet. *brût*, island. vet. *brúda*, nostrum *Braut.*)

c. प्र praef. अनु huc illuc curru vehere *alqm.* MAH. 3.13504.: स माम् अनुप्रावहत्.

c. वि uxorem ducere. MAH. 1.3384. — व्यूढ latus. N. 12.13.: व्यूढोरस्क (v. etiam ऊह् praef. वि).

c. वि praef. निस् evehere, exportare. MAH. 1.6257.

c. सम् vehere, trahere. Schl. I. 67.4.: नृणां शतानि पञ्चाशत् ... मञ्जूषाम् अष्टचक्रस्थां समूहुस् ते कथञ्चन; MAH. 3.13190.: चत्वारस् त्वां वा गर्दभाः संवहन्तु.

वह (r. वह् s. अ) 1) *Adj.* ferens, afferens. IN. 2.9. 2) *Subst. m.* fluctus. SA. 4.31. *in comp.* BAH.

वहिश्चर *Adj.* (e वहिस् extra et चर् iens) egrediens. DR. 6.15.

वहिष्कृत (extra-factus e वहिस् extra et कृत factus, v. *euph. r.* 79.) privatus. IN. 2.5.

वहिस् vel बहिस् *Praep. et Adv.* extra, foras. Lass. 44.4.: नगराद् बहिर् गते सति; HIT. 58.8.: मूषिको न बहिर् निःसरति. (Cf. slav. БЕЗЪ *bez* absque, nisi hoc, quod nunc magis mihi arridet, referendum est ad वि, sicut НИЗЪ *niz* deorsum ad नि.)

वह्नि *m.* (r. वह् s. *unâd.* नि) ignis. MAH. 1.2037.

1. वा 2. *P.* flare, spirare, *de vento.* N. 24.40.: ववौ च पवनः शुचिः; A. 4.51.: शीतन् तत्र ववौ वायुः — वात *m.* ventus. A. 11.12.; deus venti. H. 1.34. (Cf. वै; goth. *VO* flare, spirare (*vaia, vaivô* v. gr. comp. 617.), *vinds*, Them. *vinda* ventus; germ. vet. *wa-dal* flabellum, *wat, wait, waiet, wahet* flat; slav. *vje-ja-ti* flare, *vje-tr* ventus; lith. *wějas* ventus; gr. ἄημι, ut videtur, ex ἀ-ϝημι = वामि praef. आ, ἀήρ; αὖρα ex ἄϝρα, οὖρος ex ὄϝρος; de αὔω v. वै; lat. ventus, *aër* aura; hib. *bad* ventus = वात, pers. *bâd.*)

c. निस् extingui, *de igne.* SAK. 91.11.: निर्वास्यतः प्रदीपस्य शिखा. *V.* निर्वाण. — *Caus.* extinguere *ignem.* MAH. 1.1608.: समिद्धम् जातवेदसं वर्षैर् निर्वापयिष्यामो मेघा भूताः. — *V.* निर्वापन.

c. प्र *i. q. simpl.* R. Schl. II. 71.25.: प्रवाति पवनः श्रीमान्.

c. सम् id. MAH. 4.1288.

2. वा 10. *P.* (सुखाप्तिगतिसेवासु) voluptate frui; ire; colere.

3. वा *Adv.* 1) vel, *sicut Latinorum* ve *postponitur.* BR. 1.19.: वा-वा sive-sive (*entweder-oder*). N. 26.10. *Cum antecedente* अथ vel यदि *saepe ita construitur ut hae voces sensu vacent atque particulae* वा *solum ut fulcrum*

inserviant. 2) sicut. Dr. 7. 15. Interdum redundat, *e. c.* H. 4. 2. 52.

वाक्पटु (e वाच् et पटु) eloquens. Hit. 55. 4.

वाक्पटुता *f.* (a praec. s. ता) eloquentia, facundia. Hit. 13. 21.

वाक्य *n.* (r. वच् dicere s. य, v. gr. 628.) sermo. In. 1. 10.

वागुरा *f.* rete. Hit. 73. 9.

वाग्मिन् (a वाच् sermo s. मिन्) facundus, eloquens. N. 12. 50.

वाङ्क्ष् 1. *P.* (काङ्क्षायाम् *K.* काङ्क्षे *V.*; scribitur काङ्क्ष्, gr. 110[a].) desiderare. (Cf. काङ्क्ष्, वाञ्छ्, वश्, cambro-brit. *gwanc* desiderium; fortasse hib. *miangas* «inclination, longing, desire, appetite» mutato *v* in *m.* *Mianuighim* «I desire, long, wish, lust, will, intend», tam huc quam ad वन् petere, cupere trahi potest.)

वाङ्मय *Adj.* (a वाच् sermo s. मय) quod ad vocem refertur, ad vocem spectat. Bh. 17. 15.

वाच् *f.* (r. वच्) 1) sermo. Bh. 2. 42. 2) vox. N. 19. 1. 23. 19. (Lat. *voc-s*, gr. ὄπ-ς, v. r. वच्.)

वाचस्पति *m.* (e genit. vocis वाच् et पति) i. q. बृहस्पति.

वाचस्पत्य *n.* Abstractum praecedentis. Hit. 97. 9.

वाच्य *v.* वच् *primit. et Caus.*

वाच्यता (a praec. s. ता) vituperatio, reprehensio. Hit. 105. 4.

वाजिन् *m.* (a वाज festinatio, celeritas suff. इन्, nisi a r. वज् s. इन्) equus. In. 1. 7.

वाञ्छ् 1. *P. interdum A.* optare, desiderare. N. 5. 37.: अग्निर् आत्मभवम् प्रादाद् यत्र वाञ्छति नैषधः; 26. 8.: नचेद् वाञ्छसि त्वन् मृतम्; Hit. 37. 18.: यद् यद् एव हि वाञ्छेत ततो वाञ्छा प्रवर्तते. (Cf. वाङ्क्ष्, वश्, germ. vet. *wunsc* optatio, *wunskian* optare, anglo-sax. *viscan* optare, angl. *wish.*)

c. अभि *i. q. simpl.* Hit. 35. 20.

वाञ्छा *f.* (r. वाञ्छ् s. आ) desiderium, optatio. Hit. 37. 18.

वाट *m. n.* (r. वट् s. अ) conseptum. R. Schl. I. 44. 35.

वाटिका *f.* (a praec. s. इक in *fem.*) *id.* Sak. 8. 7.: वृक्षवाटिका.

वाटी *f.* (a वाट signo fem. ई) id. Am.

वाड् v. बाड्.

वाढ (r. वह् s. त, cf. ऊढ quod correptum e वाढ, v. euphon. r. 102. *a.*) multus, abundans. वाढम् *Adv.* bene, ita, *ad assensum exprimendum.* N. 17. 22.

वाण *m.* (fortasse pro वान a r. वन् occidere s. अ) sagitta. Su. 2. 16.

वाणिज्य vel बा° *n.* (a वणिज्, ब° mercator s. य) mercatura. Bh. 18. 44.

वाणिन् (a वाण s. इन्) sagittas habens. A. 5. 25.

वाणी vel बाणी *f.* (r. वण् s. ई) loquela, sermo. Hit. 25. 14.

वात् 10. *P.* (*Denom.* a वात ventus) ventilare. K.: वातयति व्यजनेन पतिम् पतिव्रता.

वात v. r. वा.

वातरंहस् (*Bah.* e वात ventus et रंहस् celeritas) venti celeritatem habens. In. 1. 7.

वातापि *m.* nom. pr. *Asuri.* Mah. 3. 8619.

वातायन *n.* (e वात ventus et अयन via) fenestra. P. 16.

वात्सल्य *n.* (a वत्सल s. य) amor, caritas. Hit. 16. 12. 45. 13. Ur. 84. 18.

वाद *m.* (r. वद् s. अ) 1) sermo. Bh. 2. 11. 42. 2) controversia, disputatio. Up. 21. (Cambro-brit. *gwed* verbum.)

वादित्र *n.* (a वादय् *Caus.* rad. वद् q. v. suff. त्र, inserto इ) 1) instrumentum musicum. In. 2. 11. 2) qui instrumentis musicis editur cantus (*Instrumental-Musik*). In. 3. 7. 9.

वादिन् (r. वद् s. इन्) dicens. Bh. 2. 42.

वाध्, बाध् 1. *A.* vexare, perturbare. A. 4. 47.: न बाधते तत्र रुजः; R. Schl. I. 14. 13.: रावणो नाम राक्षसः सर्वान् नो बाधते; Dr. 6. 3.: महावनं शत्रुभिर् बाध्यमानम्; Hit. 57. 5.: महति शङ्का माम् बाधते; Man. 9. 226. 10. 129. — *Caus. P. id.* R. Schl. I. 14. 15.: स बाधयति लोकांस् त्रीन्. (Cf. वध्, व्यध्; lith. *bēda* miseria, aerumna, *bednas* miser; russ. *bjeda* miseria; fortasse goth. *balvja* vexo e *badvja*; gr. ΠΑΘ, ἔπαθον,

ὠθέω, ἀπωθέω, v. praef. अप, fortasse hib. *buairim* «I vex, aggrieve, trouble» e *buaidim*.)

c. अधि *i. q. simpl.* Mah. 1.5693.: नचै 'कः स समर्थो ऽस्मान् पाण्डवार्थे ऽधिबाधितुम्.

c. अप *in dial. Vêd.* abigere, removere, repellere. Rigv. 35.3.: अप विश्वा दुरिता बाधमानः «omnia scelera removens»; 9.: अपा 'मीवाम् बाधते «dolorem repellit».

c. आ *i. q. simpl.* Sak. 58.9.10.

c. परि *id.* Mah. 3.8743.

c. प्र 1) *id.* Mah. 1.5808. R. Schl. II. 53.15. Hit. 59.5. 2) arcere, prohibere, cohibere. Dr. 9.8.: त्वम् ... सदै 'वा 'स्मान् प्रबाधसे; Mah. 2.1648.: कथन् तु दैवं शक्यते पौरुषेण प्रबाधितुम्.

c. प्रति repellere, arcere. Sa. 1.24.: ताम् ... न कश्चिद्द्वारयामास तेजसा प्रतिबाधितः; R. Schl. II. 52.46.; Mah. 3.1081.

वाधा, बाधा *f.* (r. वाध्, बाध् s. आ) tormentum, cruciatus. Ur. 41.11. (Lith. *bėda* miseria, aerumna.)

वानप्रस्थ *m.* (a वनप्रस्थ ad silvam profectus, suff. अ, vid. gr. 648.) 1) Brâhmanus in silvâ solitariam vitam degens, anachoreta. 2) Geniorum ordo. Su. 3.5.

वानर *m.* (e वा sicut et नर homo) simia.

वापी *f.* lacus. N. 12.6.

वाम *Adj.* 1) laevus, sinister. Su. 4.13. 2) pulcher, *praesertim in compositione cum vocibus quae corporis quodpiam membrum significant.* N. 16.37. (Fortasse germ. vet. *winster, winister* laevus (Graff. I. 893.); anglo-sax. *vinstre* huc pertinent, cum suff. compar. sicut in lat. *sinister, dexter* et inserto *s* euphonico inter *n*, pro *m*, et *t*; v. gramm. comp. 95.; cambro-brit. *gwymp* pulcher.)

वामन *Adj.* brevis. *Subst. m.* 1) pumilus, nanus. 2) nomen elephanti plagae meridionalis.

वामी *f.* (a praec. signo fem. ई) equa. Ragh. 5.32.

वायव्य *Adj.* (a वायु ventus s. य, v. gr. 650.) quod ad ventum refertur. A. 3.30.

वायस *m.* (ut videtur, a वयस् s. अ) cornix. Dr. 8.31.

वायु *m.* (r. वा s. unâd. उ, inserto य् euphonico) ventus. H. 4.48.

वार् *n.* aqua. Am. *V.* वारि.

वार *m.* (ut videtur, a r. वृ s. अ) 1) multitudo, caterva. 2) tempus, dies. Hit. 21.21.: भट्टारवार. 3) tempus opportunum, occasio, opportunitas. 4) vicis, *fois, Mal.* Bhatt. 3.32. schol.: बहुवारान् compluries, *vielmal, many times.* — *Acc. sing. repetitum* वारं वारम् *id.* Hit. 85.14. (Hib. *uair* «an hour, time», *air uairibh* «sometimes»; cambro-brit. *aur*; island. vet. *var* in *tvis-var* bis (*tvis* = द्विस्), *thris-var* ter (*thris* = त्रिस्); germ. vet. *or, o* in *zuir-or, zuir-o* bis; pers. بار *bâr* vicis, باری *bâri* semel, بار دیگر *bâr dìger* iterum; fortasse huc pertinet lat. *ber* in *September, October* etc.; v. gr. comp. 309.)

वारण *m.* (r. वृ arcere, impedire, s. अन, v. gr. 94[a].) elephantus. H. 4.23.

वारविलासिनी *f.* (e वार tempus et विलासिनी q. v.) ἑταίρα. Hit. 133.15. Lass. 73.2. infr.

वाराणसी *f.* nomen urbis Benares. Lass. 5.20.

वारणावत nomen urbis. H. 1.

वारि *n.* aqua. N. 24.5. (Cf. वार्, वरुण, hib. *burn* aqua; *fairge* mare, *fual* «urine, water», mutato *r* in *l*; lat. *mare*, Them. *mari*, mutato *v* in *m*, v. gr. comp. 63.; lith. *márēs* (Plur. fem., gen. *mari-ū*); slav. *more* id. (neut. sg. a Thema *morjo*, v. gr. comp. 259.); germ. vet. *mari* m. et n. (Them. *marja*); hib. *muir*, cambro-brit. *mor* id. Cf. etiam lat. *urina*, correpto वा in *u*, *urceus*, *urna*; gr. ὀῤῥός, οὖρον, οὐρέω.)

वार्त्त, वार्त (r. वृत् s. अ) sanus. Nalod. 3.19. *schol.*

वार्त्ता, वार्ता *f.* (a वृत्ति s. अ in fem.) nuntius; historia. Sring. 11. Hit. 64.16.17. 79.15.16. 85.11.

वार्द्धक *n.* (a वृद्ध s. अक) senectus, senium. Hit. 28.19.

वार्द्धक्षत्रि *m. nom. pr.* Dr. 1.5.

वार्षिक (a वर्ष s. इक) pluviosus. Dr. 8.17.

वार्ष्णेय *m. nom. pr.* N. 9.1.

वाश् 1. et 4. *A.* (scribitur etiam वास्) clamare, vociferari,

ululare. MAH. 2.1547.: सा सततं वाशते; 1.8433.: सन्तप्यमाना बहुधा वाशमाना प्रधावति· — *Part. praes.* *PAR.* N. 11.20.: कुररीम् इव वाशतीम्; MAH. 3.10437.: शकुनेर् इव वाशतः; 10493.: हा हताः स्मे 'ति वाशन्त्यः· (Cf. वच् e वक्, ita वाश् e वाक्·)

c. उत् deplorare, *c. acc.* BHATT. 3.32.: उद्वाश्यमानः पितरम्·

वाष्प *m.* lacryma, *in Sing. solum usurpari videtur.* BR. 2. 36. N. 17.13. MEGH. 12.

वाष्पाय् (*Denom.* a praec.) lacrymare. UR. 84.19.

वास् v. वाश् et वासय्·

वास *m.* (r. वस् s. अ) 1) habitatio. 2) cavea *avis.* UR. 35.5. 3) i. q. अधिवास· (Hib. *fos* «a delaying, staying, resting, cessation».)

वासय् (*Denom.* a वास sgf. 3.) odoribus imbuere. अधिवासय् (*Denom.* ab अधिवास) *id.* UR. 74.20.: मन्दारपुष्पैर् अधिवासितायाम् ··· शिलायाम्·

वासर *m.* (fortasse e वा sicut, in hoc comp. similiter, et सर iens, v. वत्सर) dies. UP. 21.

वासव *m.* (a वसु *Vasus* q. v. suff. अ) *Vâsavus,* cognomen *Indri.* IN. 2.22.

वासस् *n.* (r. वस् induere s. अस्) vestis. SU. 4.9. N. 9. 14.19.

वासिन् (r. वस् habitare s. इन्) *Adj.* habitans. *Subst. m.* habitator, *in fine comp.* SU. 2.8. N. 7.17.

वासुकि *m.* *Vâsukis,* rex serpentum. BH. 10.28.

वास्तव्य (a वास्तु domus s. य) domum, domicilium habens, habitans. HIT. 34.17.

वास्प i. q. वाष्प·

वाहृ 1. *A.* (प्रयत्ने *K.* यत्ने *V.*; scribitur etiam बाहृ) operam dare, adniti. *Caus.* occupare, adhibere, uti. MAN. 3. 68.: यास्तु (सूनाः) वाहयन् (schol. स्वकार्ये योजयन्); 4. 86.: दशसूनासहस्राणि यो वाहयति (schol. स्वार्थे व्यापारयति·

c. सम् fricare. MAH. 3.11005.: पादौ ··· कराभ्याङ् किणाशाताभ्यां शनकैः संववाहतुः· — *Caus. id.* SAK. 95. 9. R. Schl. II. 91.52.

वाह *m.* (r. वह् trahere, vehere) 1) equus. DR. 8.12. A. 4. 12. 2) currus. A. 1.1.

वाहक *m.* (a *Caus.* r. वह् s. अक) rector, moderator *currûs* etc. N. 22.1.

वाहन *n.* (a *Caus.* r. वह् trahere, vehere) 1) actio moderandi *equos* etc. N. 15.2. 2) currus. N. 2.26. *in comp.* *BAH.* 3) equus. R. Schl. I. 62.1.68.1. *in fine comp. BAH.* (Cf. वाह, germ. vet. *wagan,* Them. *wagana* currus; hib. *feun* id.)

वाहिन् (r. वह् s. इन्) vehens, ferens, *in fine comp.* HIT. 16.42.34.2.

वाहिनी *f.* (a वाह s. इन् in *fem.*) exercitus. RAGH. 7.33.

वाहु v. बाहु·

वाहुक (r. वह् s. उक) nom. pr. N. 15.2.5.

वाह्य (form. anom. a वहिस् extra suff. य) externus. BH. 5.21.87. DR. 7.18.

वाह्यतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) extra, extrinsecus. N. 9.7.

1. वि *Praep. insep.* v. gr. 111. (Germ. vet. *wi-dar* contra, adversum, cum suff. compar., v. gramm. comp. *294.*; pers. بی *bî* sine, e. c. بیباک metu vacuus, intrepidus; fortasse lat. *vê-* (*vecors, vesanus*); lith. *be* sine; slav. *bez* id. nisi hoc pertinet ad वहिस् q. v.)

2. वि *m.* (fortasse a r. वय्, correpto अय् in इ, nisi a वी) avis. NALOD. 1.28. (Cf. वयस् avis, lat. *avis.*)

विंश vigesimus (v. gr. *259.*)

विंशति *f.* (ut mihi videtur, pro द्विद्शति, e द्वि duo et द्शति a द्शन् decem, ejecto अ et mutato द् in nasalem, v. त्रिंशत् et cf. lat. *viginti,* gr. *εἴκατι, εἴκοσι,* hib. *fichead,* cambro-brit. *ugaint.*)

विकच (ut videtur, a r. कच् praef. वि s. अ) expansus, evolutus, apertus, *de floribus.* IN. 5.8.

विकट (*BAH.* e वि et कट stragulum) expers straguli. N. 10.6.

विकत्थन *n.* (r. कत्थ् praef. वि s. अन) jactatio, gloriatio. HIT. 100.13.

विकर्मन् *n.* (*KARM.* e वि et कर्मन् opus) secessio ab opere. BH. 4.17.

विकल (privatus parte, *BAH.* e वि et कला pars) 1) decurtatus. 2) perturbatus. Lass. 54. 7. 72. 12.

विकार *m.* (r. कृ praef. वि) 1) mutatio. BH. 13. 6. 19. 2) commotio *animi.* N. 22. 31. 23. 26.

विकाल *m.* (*KARM.* e *Praep.* वि et काल tempus) crepusculum. SA. 5. 82.

विकाश *m.* (a *Caus.* r. काश् s. अ) manifestatio. UR. 34. 7.

विकृति *f.* (r. कृ s. ति) commutatio, conversio. AM.

विक्रम *m.* (r. क्रम् praef. वि s. अ) 1) passus, (v. त्रिविक्रम) 2) vis, fortitudo. N. 21. 12. H. 3. 10. 4. 22.

विक्रान्त v. क्रम् praef. वि.

विक्रिया *f.* (r. कृ praef. वि s. या) i. q. विकृति. AM.; HIT. 12. 19.

विक्लव (r. क्लु se movere praef. वि s. अ) agitatus, commotus, perturbatus. P. 20.

विक्षत v. r. क्षण् praef. वि.

विक्षेप *m.* (r. क्षिप् praef. वि s. अ) actio disjiciendi, disjungendi. चरणविक्षेप actio pedes disjiciendi *i. e.* gressus, itio. UR. 64. 13. — *Pro* रहस्यविक्षेप (UR. 16. 6.) *lege* °निक्षेप. — दृष्टिविक्षेप adspectus obliquus, Wils. «*a leer, a side glance*». SAK. 16. 1.

विगतस्नेहसौहृद् (*BAH.* e विगत qui abiit et स्नेहसौहृद् amor et amicitia) remotum amorem et amicitiam habens, vacuus ab amore et amicitiâ. SU. 4. 17.

विगाढ v. गाह्.

विग्न v. r. विज् et gr. 607.

विग्रह (r. ग्रह् praef. वि s. अ) 1) *m.* corpus, forma. UR. 67. 14. 2) *m. n.* bellum. HIT. 78. 4.

विग्रहवत् (a praec. s. वत्) formosus, pulcher. SU. 3. 17. SA. 1. 21.

विघात *m. n.* (r. हन् in formâ *Caus.* - v. gr. 524. 4. - praef. वि suff. अ) impedimentum, interruptio, destructio. SU. 1. 12.

विघ्न *n.* (r. हन् praef. वि s. अ, v. gr. 645. suff. अ) impedimentum. SU. 1. 12. H. 3. 17. N. 13. 23.

विघ्नित (a praec. s. इत) impeditus. UR. 39. 18.

विच् 7. *P. A.* separare, *c. instr.* (v. युज् praef. वि). BHATT. 14. 103.: बह्वन् योधान् जीवितेन विवेच. (Germ. vet. *WICH* recedere - *wîchu, weich, wichumês* - nostrum *weiche, wich*; gr. εἴκω; fortasse etiam ἑκάς huc pertinet.)
c. वि 1) *i. q. simpl. c. abl.* BHATT. 6. 36.: विविनच्मि दिवः सुरान्. — विविक्त separatus, desertus, secretus, solitarius. IN. 5. 54. BH. 13. 10. 18. 52. 2) *in dial. Vêd.* evellere. RIGV. 39. 5.: विविञ्चन्ति वनस्पतीन्. 3) decernere. MAH. 2. 2243.: न ... विवेक्तुं शक्नोमि ते प्रश्नम् इमम्. — *Caus.* distinguere. MAN. 1. 26.: धर्माधर्मौ व्यवेचयत्.

विचक्षण (r. चक्ष् praef. वि s. अन) expertus, gnarus, sapiens. BH. 18. 2.

विचय *m.* (r. चि praef. वि s. अ) actio quaerendi, investigandi. RAGH. 16. 75.

विचल (r. चल् praef. वि s. अ) vacillans. UR. 70. 3. *infr.*

विचार *m.* (r. 2. चर् s. अ) 1) deliberatio. HIT. 12. 22. 92. 20. 2) distinctio. HIT. 51. 20.

विचारणा *f.* (r. 2. चर् praef. वि s. अन in *fem.*, *v. euphon. r.* 94ᵃ).) deliberatio, dubitatio, haesitatio. IN. 5. 38. N. 13. 27.

विचारित *n.* v. rad. 2. चर् praef. वि.

विचित्र (*KARM.* e वि et चित्र varius) 1) varius. N. 2. 11. SA. 4. 30. A. 6. 14. 2) admirabilis, stupendus. A. 4. 39.

विचेतन (*BAH.* e वि et चेतन anima) exanimis, mortuus. HIT. 87. 10.

विचेष्टित v. r. चेष्ट्.

विच्छेद *m.* (r. छिद् praef. वि s. अ) actio abrumpendi, finem faciendi. UR. 64. 5.: कथाविच्छेद.

विच्युति *f.* (r. च्यु cadere praef. वि s. ति) separatio. N. 13. 34.

1. विछ् 6. *P. anom.* विच्छायामि (गतौ) ire, se movere (ut videtur, Denom. a perdito substantivo विच्छ).

2. विछ् 10. *P.* विच्छयामि (भाषार्थे *K.* त्विषि *V.*) loqui; lucere.

1. विज् 7. *P.* 6. *A.* विनज्मि विजे (omittitur Guna in utroque futuro et praet. mltf.) tremere, trepidare *metu*, timere. विग्न agitatus, perturbatus, perterrites. RAGH.

14.88.: चक्रन्द विज्ना कुररी ’व· — *Intens.* Rigv. 18. 14.: इन्द्रमन्यवे वेविज्यते भिया· — *Caus.* perterrere. Ragh. 8.39.: तुमुलेना ’न्तरेवेण वेजिताः । विहगाः … चुक्रुशुः· (*Cf.* वीज्·)

c. आ आविग्न i. q. विग्न· A. 6.9.

c. उद् 6. *A. interdum P.* 1) tremere, trepidare *metu*, timere. *C. ablat.* N. 13.54.: नरेभ्यश्च नो ’द्विजसि; Man. 2.162.: सम्मानाद् ब्राह्मणो नित्यम् उद्विजेत विषाद् इव; Bh. 12.15.: यस्मान् नो ’द्विजते लोको लोकान् नो ’द्विजतेच यः, Mah. 1.5549.: नित्यम् उद्यतद-ण्डाद् धि भृशम् उद्विजते जनः; 2.2211. 3.14660. *Etiam cum gen.* Man. 7.103.: नित्यम् उद्यतदण्डस्य कृत्स्नम् उद्विजते जगत्; Mah. 1.2922.: तेजसस् तपसश्चै ’व कोपस्यच … त्वम् उद्विजसे यस्य नो ’द्विजेयम् अहङ्कथम्· — उद्वेजनीय timendus, terribilis. Mah. 1.6731.: सक्तो मानुषमांसेषु … उद्वेजनीयो भूतानाम्· 2) moerere. Bhag. 5.20.: न प्रहृष्येत् प्रियम् प्राप्य नो ’द्विजेत् प्राप्यचा ’प्रियम्· 3) *Trans.* terrere. Mah. 2.178.: कच्चिन् नो ’ग्रेण दण्डेन भृशम् उद्विजसे प्रजाः· — उद्विग्न i. q. विग्न· Bh. 2.56.: दुःखेषु अनुद्विग्नमनाः· — *Caus.* terrere. Mah. 1.8427.

c. उद् praef. परि दुःखम् पर्युद्विजे dolorem patior. R. Schl. II. 66.9.: दुःखं वने पर्युद्विजिष्यते·

c. उद् praef. सम् समुद्विग्न *i. q.* विग्न, उद्विग्न· A. 7. 28.

c. सम् संविग्न *id.*

2. विज् 3. *P. A. i. q.* विच्·

विजन (*bah.* e वि et जन homines) vacuus ab hominibus, desertus. H. 1.23. N. 11.23.

विजय *m.* (r. जि praef. वि s. अ) victoria. Su. 2.4.

विजयिन् (a praec. s. इन्) victoriosus. In. 1.39.

विजिगीषु (a जिगीष् *Desid.* r. जि - v. gr. 544. - suff. उ) vincendi cupidus. Hit. 94.13.

विज्ञ (r. ज्ञा praef. वि s. अ) sciens, intelligens. Hit. 74.12.

विज्ञान *n.* (r. ज्ञा praef. वि s. अन) cognitio, distinctio. Sa. 5.22. Bh. 3.41. 7.2.

विट् 1. *P.* (शब्दे *K.* आक्रोशे स्वने *V.*) sonare.

विटप *m. n.* surculus. H. 28.10. Ur. 19.16. Ritu-S. 1.24.

विटपिन् *m.* (a praec. s. इन्) arbor. Am.

विड् vel बिड् 1. *P.* (आक्रोशे *K.* क्रुशि *V.*) vociferari. *V.* विडाल *et cf.* विट्·

विडम्बन *n.* °ना *f.* (r. डम्ब् praef. वि s. अन) miseria. Hit. 99.18. 32.2.

विडाल *m.* (r. विड् s. आल) feles. Hit. 58.7.

विण्ट् 10. *P.* (क्षित्याम् *K.*; scribitur विण्ट्, gr. 110[a].) perire. *Cf.* वुण्ट्·

वितत v. r. तन् praef. वि·

वितथ (*bah.* e वि et तथा sic *tanquam Substantivo, cf.* यथातथम्, gr. 675.) falsus. A. 3.12. *in comp. cum* अ *priv.*

वितर्क *m.* (r. तर्क् praef. वि s. अ) cogitatio, deliberatio. Hit. 128.21.

वितान *m. n.* (r. तन् praef. वि s. अ) 1) sparsio, expansio. Am. 2) velum in sublime expansum, «*a canopy, Baldachin*». Ur. 59.13. 3) sacrificium. Am.

वितिमिर (*bah.* e वि et तिमिर obscuritas) vacuus ab obscuritate, clarus. In. 1.3.

वित्त् 10. *P.* (त्यागे, ut videtur, *Denom.* a वित्त) largiri, dare.

वित्त v. 2. विद्·

वित्तवत् (a praec. s. वत्) dives, opulentus. N. 16.31.

विथ् 1. *A.* (याचने *K.* याचे *V.*) orare, supplicare.

1. विद् 2. *P. interdum A.* वेद्मि, वेद (v. gr. 356.) *praet. multif.* अवेदिषम्, *fut. aux.* वेदिष्यामि, etiam वेत्स्यामि (Mah. 3.1651.), *part. pass.* विदित· *Ut videtur, primitive* videre (v. बुध् et cf. lat. *video*, gr. εἴδω etc.) inde. 1) percipere, sentire. Ragh. 14.56.: सा लुप्तसञ्ज्ञा न विवेद दुःखम्· 2) cognoscere, comperire. Mah. 3.16968.: तस्मान् ना ’ख्यामि ते गुह्यं काले वेत्स्यति तद् भवान्; 2.1768.: तेन सङ्गम्य वेत्स्यामि कार्यस्या ’स्य विनिश्चयम्; H. 4.58.: शीघ्रं गच्छामो न नो विद्यात् सुयोधनः; Bh. 18.23.: सन्न्यासस्य … तत्त्वम् इच्छामि वेदितुम्· 3) scire.

MAN. 8. 80.: यद् द्वयोर् अनयोर् वित्थ कार्ये ऽस्मिन् चेष्टितम् मिथः । तद् ब्रूत; BR. 2. 22.: इति धर्मविदो विदुः; SA. 6. 36.: एवम् एतद् यथा वेत्थ; R. Schl. I. 57. 5.: इति विद्महे. *Cum accus., subintellecto verbo subst., in constructionibus quae lat. infin. cum acc. respondent* (cf. ज्ञा p. 142.). MAH. 1. 8395.: न विद्महे हृतम् मातः श्येनेना ''मुम्; SA. 5. 11.: विद्धि मान् त्वं शुभे यमम्. *Cum infin.* R. Schl. II. 12. 104.: न वेत्ति रामः परुषाणि भाषितुम्. 4) nosse, notionem habere, dignoscere, cognoscere. N. 6. 8.: यो वेद धर्मान् अखिलान्; 19. 30.: यान् नलो वेद विद्याम्; 5. 13.: कथं हि देवान् जानीयाङ् कथं विद्यान् नलम्; R. Schl. I. 74. 14.: सर्वे ना 'वेदिषुर् दिशः. 5) putare, arbitrari. BH. 2. 19.: य एनं वेत्ति हन्तारं यश्चै 'नम् मन्यते हतम्. *Caus.* P. A. 1) facere ut quis sciat, certiorem facere, nuntiare, indicare. MAN. 8. 176.: यः साधयन्तञ् छन्देन वेदयेद् धनिकन् नृपे; 12. 31.: न ब्राह्मणो वेदयेत किञ्चिद् राजनि. 2) A. वेदये percipio, sentio (facio ut sciam). MAN. 12. 13.: येन वेदयते सर्वं सुखन् दुःखञ्च; R. Schl. II. 64. 67.: वेदये नच संयुक्तान् शब्दस्पर्शरसान् अहम्. (Lat. *video*, gr. 'ΙΔ, *εἶδον, εἴδομαι*; *οἶδα* = वेद scio; boruss. vet. *waidimai* scimus, *waiditi* scitis, scite, *widdai* vidit; lith. *wéizdmi* video = वेद्मि; *wéida-s* facies; slav. *vjemj* scio (pro *vjedmj*), *vjedjatj* sciunt = विदन्ति (v. gr. comp. 436.), *vid-je-ti* videre; goth. *vait* scio, scit = वेद id., gr. *οἶδα, οἶδε*, v. gr. comp. 491.; *wita* observo, praet. *witai-da* = Caus. vel cl. 10. वेदयामि, omisso gunae incremento, v. gr. comp. 109. 6.; hib. *féth* «science, knowledge, instruction»; cambro-brit. *gwyz* id. (v. Pictet p. 59.); fortasse *feidhim* «I manifest, relate» = Caus. वेदयामि, nisi pertinet ad वद् q. v.; *feidir* «power, hability»; fortasse *aithnim* «I know», *aithnighim* id.; *aithne* «known», subst. f. «knowledge, acquaintance», abjectâ cons. initiali sicut in *athàir* pater, v. पितृ; fortasse *fios* «knowledge, art, science, understanding, vision, message», mutato *d* vel *t* in *s*, *fiosach* «knowing, expert».

c. आ *Caus.* certiorem facere, nuntiare. N. 17. 45.

c. आ praef. सम् *Caus. id.* MAH. 2. 14.

c. नि *Caus.* id. *c. acc. vel gen. vel dat. pers.* SU. 3. 8. SA. 3. 7. IN. 5. 17. N. 3. 5.

c. नि praef. वि *Caus.* id. R. Schl. I. 1. 72.

c. नि praef. सम् *Caus.* id. MAH. 1. 3224.

c. प्रति *Caus.* id. N. 21. 1. 25. 5.

c. प्रति praef. सम् *Caus.* id. MAH. 1. 3627.

2. विद् 6. P. A. विन्दामि, विन्दे (gr. 335.), *Part. pass.* विदित, वित्त, विन्न. Invenire, adipisci. N. 3. 4.: न शय्यासनभोगेषु रतिं विन्दति; 6. 6.: देवानाम् मानुषम् मध्ये यत् सा पतिम् अविन्दत; 10. 12.: विन्देता 'पि सुखङ् क्वचित्. In matrimonium accipere. MAN. 9. 69.: ताम् अनेन विधानेन निजो विन्देत देवरः (schol. परिणयेत्); MAH. 1. 7192. — *Pass.* inveniri, esse, existere, exstare. (secundum grammaticos विद् cl. 4. A. सत्तायाम् K. भावे V.) BR. 2. 2.: न हि सन्तापकालो ऽयम् वैद्यस्य तव विद्यते; N. 9. 29.: नच भार्यासमङ् किञ्चिद् विद्यते; 13. 40. 26. 5. DR. 7. 17. BH. 3. 17. — विदित impetratus, possessus. DR. 4. 12. वित्त *n.* divitiae. N. 26. 4. BH. 10. 23.

c. अधि vivente uxore aliam ducere uxorem. MAN. 9. 80.: मद्यपा ... व्याधिता वा 'धिवेत्तव्या (schol. तस्यां सत्याम् अन्यो विवाहः कार्यः). अधिविन्ना femina, cujus maritus aliam duxit uxorem, Wils. «a superseded wife».

c. अनु 1) invenire, adipisci. RIGV. 6. 5.: अविन्द उस्रिया अनु «reperisti vaccas». In matrimonium accipere. MAH. 1. 5114.: शारद्वतीन् ततो भार्याङ् कृपीन् द्रोणो ऽन्वविन्दत. 2) existimare, putare. GITAGOV. 4. 2.: इन्दुकिरणम् अनुविन्दति खेदम् अधीरम्.

c. अभि invenire, adipisci. MAH. 3. 1933.

c. आ *Caus.* tradere. SA. 3. 6.: तस्या 'र्घम् आसनञ्चै 'व गाञ्चा ''वेद्य.

c. नि *Caus.* id. SA. 1. 27.: शेषाः पूर्वन् निवेद्यच; MAN. 11. 116.: सर्वस्वं वेदविदुषे निवेदयेत्.

c. परि 1) nubere viro, cujus frater major non maritus est.

Man. 3. 172.: ययाच परिविद्यते· 2) uxorem ducere, fratre majore non marito, *unde nomen agentis* परिवेत्तृ· Man. 3. 171. — परिवित्त frater major, cujus frater minor uxorem duxit.

c. प्रति adipisci, accipere. Mah. 3. 8420.: विश्वावसोस् तु तनयाद् गीतन् नृत्यञ्च सामच ... प्रत्यविन्दत्· *Caus.* tradere. R. Schl. I. 2. 9.: वल्कलन् तस्मै गुरवे प्रत्यवेदयत्·

3. **विद्** 7. *a.* existimare, putare, habere, censere. Bhatt. 6. 39.: लोको ऽयम् मां विन्ते निष्पराक्रमम्· 2) invenire, adipisci (v. 2. विद्). Mah. 3. 15388.: न सुखं विन्दते जनाः· *Etiam p.* Mah. 3. 8123.: विन्द्याद् बहुसुवर्णकम्; 8153.: गोसहस्रफलं विन्द्यात्·

c. प्रति *p.* obtinere, accipere. Mah. 3. 8420.

4. **विद्** 4. *a.* (v. 2. विद् *Pass.*)

c. निस् se ipsum contemnere (v. निर्वेद). Mah. 3. 14792.: सुवाससो हि ते भार्या वल्कलाजिनसंवृताम्। पश्यन्तु दुःखिताङ् कृष्णां साच निर्विद्यताम् पुनः· — निर्विण्ण se ipsum contemnens. Hit. 31. 13.

5. **विद्** 10. *p.* habitare.

6. विद् (r. 1. विद्) sciens, gnarus, *in fine comp.* Dr. 8. 18.

विदग्ध v. 1. दह् praef. वि·

विदर्भ *m. pl.* nomen regionis (Wils. विदर्भ *m.* विदर्भा *f.* «*a district and city to the south-west of Bengal, the modern* Bara-Nagpor *or* Berar *proper*».) N. 1. 5. 2. 26. *Etiam sing.* N. 1. 32.

विदर्भनगरी *f.* (e praec. et नगरी urbs) nomen urbis (v. praec.). N. 1. 23.

विदारण *n.* (r. दॄ praef. वि s. अन) actio lacerandi, dilacerandi, rumpendi, findendi.

विदाहिन् (r. दह् praef. वि s. इन्) urens. Bh. 17. 9.

विदिश् *f.* (*karm.* e वि et दिश् plaga, regio) intermedia plaga. N. 21. 2.

विदुष् v. विद्वस्·

विदूषक *m.* (r. दुष् in formâ Caus. - v. gr. 524. - suff. अक) persona dramatis jocosa. Ur. 13. 2. Lass. 87. 6.

विद्ध v. व्यध्·

विद्या *f.* (r. 1. विद् s. या) scientia. Hit. 3. 5. 7. 9. 11.

विद्याधर *m.* (e praec. et धर) nomen Geniorum ordinis. Lass. 50. 10.; *v. sq.*

विद्याधरी *f.* (a praec. signo fem. ई) Fem. praecedentis. Hit. 63. 16.

विद्यावत् (a विद्या s. वत्) scientiâ praeditus. In. 4. 3.

विद्युत् *f.* (r. द्युत् fulgere q. v. praef. वि) fulgur. N. 13. 53.

विद्वस् (r. विद् s. वस्, v. gr. 235. et 605.) sapiens, gnarus. N. 12. 78. 24. 28.

विद्वेषण *n.* (r. द्विष् odisse praef. वि s. अन) odium, inimicitia. N. 9. 9.

1. **विध्** 6. *a.* (ut videtur, e धा abjecto आ, praef. वि, विधाने *K.* विधौ *V.*) i. q. धा praef. वि·

2. विध् v. व्यध्·

विध *m.* विधा *f.* (r. धा praef. वि) genus, species, natura, indoles, proprietas, *praesertim in fine comp. bah.* N. 1. 29. 12. 39. Bh. 7. 16. 11. 53. 15. 14. Sa. 3. 10. A. 7. 8. (Boruss. vet. *wida-s, wid-s*, fem. *wida*, in *sta-wida-s, sta-wids* talis, *ka-wid-s* qui, qualis, fem. *ka-wida*; *kitta-widin, kitte-widei* alio modo.)

विधन (*bah.* e वि et धन divitiae) pauper.

विधनता *f.* (a praec. s. ता) paupertas. Hit. 31. 14.

विधवा *f.* (marito orbata *bah.* e वि et धव maritus) vidua. Br. 2. 10. (Lat. *vidua,* boruss. vet. *widdewû,* slav. *vdova,* goth. *viduvô,* Them. *viduvôn*; hib. *feadhb.*)

विधा v. विध·

विधातृ *m.* (r. धा praef. वि s. तृ) cognomen dei *Brahmae.*

विधान *n.* (r. धा praef. वि s. अन) modus, norma, praeceptum. Su. 1. 22. 25. Bh. 17. 24.

विधि *m.* (r. धा praef. वि s. इ) 1) norma, praeceptum, *praesertim* quod sacris libris praescribitur. Bh. 17. 1. 2) modus. N. 17. 26. 3) fatum, sors. N. 12. 98. 13. 31.

विधिवत् (e praec. et वत् sicut) sicut norma, praeceptum, ad normam, ex praecepto. In. 2. 15.

विधु *m.* luna. Sring. 2.

विधुर (e वि et धुर quod simplex non invenitur, v. धुर्)

Adj. separatus, relictus, *praesertim ab amato vel amatâ.* Nalod. 3.50. Ur. 67.17. *Subst. n.* 1) separatio. Am. 2) periculum. Hit. 50.8.

विधूयत् v. धू praef. वि.

विधेय *Partic.* (r. धा praef. वि s. य) tractabilis, sequax, obediens. Bh. 2.64. (Schol. विधेयो वशवर्तिन्).

विध्वंसिन् (r. ध्वंस् praef. वि s. इन्) labens, periens. Hit. 16.10. 76.4.

विध्वस्तनगराश्रम (*bah.* e विध्वस्त lapsus, vid. ध्वंस्, et नगराश्रम - नगर urbs, आश्रम eremitarum sedes) lapsas urbes et eremitarum sedes habens. Su. 2.24.

विनतानन (*bah.* e विनत inclinatus, v. नम्, et आनन vultus) inclinatum vultum habens. Br. 1.13.

विनय *m.* (r. नी praef. वि s. अ) modestia. N. 12.68. 5.18.

विनश्वर (r. नश् praef. वि s. वर) mortalis, caducus. Hit. 16.6.

विना *Praep.* (a वि s. ना) sine. *c. Instr. vel Acc.* Br. 1.34. 2.10. Sa. 5.25.

विनाकृत (e praec. et कृत factus) privatus, orbatus. N. 13.25.

विनान्योन्यम् *Adv.* (*avy.* e विना et अन्योन्य q.v.) alter sine altero. Su. 1.5.

विनाश *m.* (r. नश् praef. वि perire s. अ) occasus, exitium, ruina. Br. 1.24. Bh. 2.17.

विनाशन *m.* (a *Caus.* r. नश् praef. वि perire s. अन) occisor, destructor. N. 12.30.

विनाशिन् 1) (r. नश् perire praef. वि s. इन्) periens, caducus, mortalis. Bh. 2.17. 2) (*a formâ caus.*) occidens, delens, exstinguens. N. 12.59.

विनिग्रह *m.* (r. ग्रह् sumere praef. वि + नि s. अ) coërcitio. Bh. 13.7.

विनिद्र (*bah.* e वि et निद्रा) exsomnis. Ur. 76.8.

विनिपात *m.* (r. पत् praef. वि + नि s. अ) casus adversus, infortunium, calamitas. Hit. 119.18.

विनियोग *m.* (r. युज् praef. वि + नि s. अ) 1) relictio. Hit. 99.13. 2) erogatio pecuniae. Hit. 98.15.

विनिश्चय *m.* (r. चि colligere praef. वि + निस् s. अ) decretum, consilium, propositum. Su. 2.19. 3.10. Sa. 3.10.

विनिश्चित v. चि c. निस् praef. वि.

विनोद *m.* (*Caus.* r. नुद् praef. वि s. अ) oblectatio, delectatio. Hit. 8.16. Lass. 1.2. *v. sq.*

विनोदन *n.* (*Caus.* r. नुद् praef. वि s. अन) *id.* Ur. 31.6.

विन्दु *m.* gutta. Megh. 19.

विन्ध्य *m.* mons Vindius. N. 9.22.

विन्न v. 2. विद्.

विन्यास *m.* (r. 2. अस् praef. वि + नि s. अ) actio deponendi. अक्षरविन्यास scriptura. Ur. 24.15.

विप् 10. *P.* (क्षेपे) jacere, conjicere.

विपक्ष *m.* (e वि et पक्ष) hostis, inimicus. Hit. 91.11.

विपण *m.* (r. पण् vendere praef. वि s. अ) venditio. Su. 2.23.

विपत्ति *f.* (r. पद् praef. वि s. ति) infortunium, calamitas. Hit. 13.13. 17.11. 37.4.

विपन्न v. पद् praef. वि.

विपरीत v. इ c. परि praef. वि.

विपरीतता *f.* (a praec. s. ता) contrarium, pars contraria. Hit. 52.4.

विपर्यय *m.* (r. इ c. परि praef. वि) contrarium, adversitas, repugnantia. N. 8.15. 19.34. Ur. 67.18. 74.4.

विपश्चित् *m.* vir doctus, sapiens, prudens. Bh. 2.42. *In comp. cum* अ. Bh. 2.60.

विपाक *m.* (r. पच् praef. वि s. क) maturitas (v. पाक). दुर्विपाक durities. Hit. 18.7.

विपाठ *m.* (fortasse pro विपाट a पट् findere) sagitta. Dr. 8.17.

विपुल (r. पुल् praef. वि s. अ) magnus. In. 2.12. H. 1.24.

विपुलता *f.* (a praec. s. ता) magnitudo. Sak. 5.4.

विप्र *m. Brâhmanus.*

विप्रकर्ष *m.* (r. कृष् c. प्र praef. वि s. अ) distantia. Ur. 70.18.

विप्रकृष्ट v. कृष् cum प्र praef. वि.

विप्रकृष्टत्व *n.* (a praec. s. त्व) distantia, longinquitas.

विप्रतिपन्न v. पद् c. प्रति praef. वि.

विप्रयोग *m.* (r. युज् jungere c. प्र praef. वि s. अ) separatio. *c. Instr. r.* Br. 1. 16. 18.

विप्रिय (*KARM.* e वि et प्रिय gratus, dilectus) ingratus. H. 3. 19.

विप्रोषित v. वस् c. प्र praef. वि.

विबुद्ध v. बुध् praef. वि.

विबुध *m.* (r. बुध् scire praef. वि s. अ) deus. Su. 3. 22.

विभङ्ग *m.* (r. भञ्ज् praef. वि s. अ) fractura. Hit. 38. 7.

विभव *m.* (r. भू praef. वि s. अ) 1) potestas, facultas. Ur. 28. 3. *infr.* 2) divitiae, opes. Hit. 31. 9.

विभवतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) dignitati, majestati convenienter. Ur. 30. 4. Sak. 92. 8.

विभा *f.* (r. भा praef. वि) lumen, splendor.

विभाग *m.* (r. भाज् dividere praef. वि s. अ) pars, portio. Bh. 3. 18. *v. seq.*

विभागशस् *Adv.* (a praec. s. शस्) secundum portiones. Bh. 4. 13.

विभावन *n.* (*Caus.* r. भू praef. वि s. अन) actio percipiendi, observandi, cognoscendi. Ur. 83. 10.

विभावरी *f.* (r. भा praef. वि s. वर in *fem.*) nox. R. Schl. II. 84. 18.

विभावसु *m.* (*TATP.* e विभा et वसु) 1) sol. 2) ignis.

विभी (*BAH.* e वि et भी) metu vacuus.

विभीतक *m.* (a विभीत - r. भी timere praef. वि s. त - s. क) nomen plantae (Terminalia belerica). N. 12. 5.

विभीषण (*Caus.* r. भी praef. वि s. अन) 1) *n.* actio timorem, terrorem injiciendi. Dr. 5. 10. 2) *Adj.* terrificus, terribilis. H. 2. 4.

विभीषिका *f.* (*Caus.* r. भी s. इका) *i. q. praec. sgf.* 1. Mah. 2. 1433.

विभु *m.* (r. भू praef. वि, correpto ऊ, v. n. ad *r.* 49.) excelsus, dominus. In. 1. 38. N. 2. 15. Bh. 5. 15. 10. 12.

विभूति *f.* (r. भू praef. वि s. ति) excellentia, eminentia, majestas, divinitas (*v.* विभु). N. 17. 7. Bh. 10. 7. 16. *a. b.* 18. 40.

विभूतिमत् (a praec. s. मत्) excellentiâ, eminentiâ praeditus, eximius, excelsus. Bh. 10. 41.

विभूषण *n.* (r. भूष् praef. वि s. अन) ornamentum. A. 1. 10. 5. 14.

विभेद *m.* (r. भिद् praef. वि s. अ) actio findendi, rumpendi, violandi. Hit. 132. 10.

विभ्रम *m.* (r. भ्रम् praef. वि s. अ) 1) motus, commotio, agitatio. Sak. 15. 5.: दृष्टिविभ्रम. 2) perturbatio. Bh. 2. 63.

विभ्रान्त v. भ्रम् praef. वि.

विमनस् (*BAH.* e वि et मनस् mens) expers mentis. N. 13. 60.

विमर्द *m.* (r. मृद् praef. वि s. अ) disturbatio, vastatio, exstinctio; turbatio. Hit. 50. 18.: निद्राविमर्द.

विमर्दिन् (r. मृद् praef. वि s. इन्) disturbans, exstinguens. Sak. 57. 6.

विमर्श *m.* (r. मृश् praef. वि s. अ) deliberatio, dubitatio. *Scribitur etiam* विमर्ष. Sak. 49. 8.

विमर्ष v. praec.

विमहत् (*KARM.* e वि et महत् magnus) permagnus, ingens. In. 1. 33.

विमान *n.* (ut videtur, a r. मा metiri praef. वि s. अन) vehiculum, currus. In. 1. 33.

विमानता *f.* (a praec. s. ता) currûs status, conditio. Ur. 78. 17.

विमुख (*BAH.* e वि et मुख os, vultus) aversum vultum habens. Dr. 8. 26.

विमूढ v. मुह् praef. वि.

विमोक्ष *m.* (r. मोक्ष् solvere praef. वि s. अ) liberatio. Bh. 16. 5.

विमोचन *n.* (r. मुच् solvere praef. वि s. अन) liberatio. Br. 3. 13.

विम्ब vel बिम्ब *m. n.* 1) orbis, discus. Ritu-S. 1. 4.: नितम्बबिम्ब; Ur. 67. 7.: रथङ्गश्रोणिबिम्बा (*BAH.*). 2) ruber *momordicae monadelphae* fructus. Megh. 80. 1.: पक्वबिम्बाधरोष्ठी; Mah. 4. 255.: बिम्बोष्ठी.

वियत् *n.* (ut mihi videtur, a r. वी ire s. part. praes. अत्) aër. Hit. 10. 1.

वियात (r. यत् praef. वि s. अ) audax, impudicus. Am. III. 1. 24.: धृष्टे धृष्णग् वियातश्च. *V.* वैयात्य.

वियोग *m.* (r. युज् jungere praef. वि s. अ) disjunctio. N. 13.34.42.

विरक्त v. रञ्ज् praef. वि·

विरचन *n.* (r. रच् praef. वि s. अन) actio faciendi, apparandi. Ur. 89.9. (ubi विरचनम् pro विरचना legendum).

विरजस् (*Bah.* e वि et रजस् pulvis) expers pulveris. N. 4.8.

विरजस्क (a praec. s. क, v. gr. 665.) *id.* Ragh. 10.74.

विरल rarus, infrequens. Sak. 27.6. infr. Lass. 28.2. — विरलम् *Adv.* raro. Hit. ed Lond. 10.3. infr.

विरह *m.* (r. रह् relinquere praef. वि s. अ) separatio, disjunctio. Sa. 4.24. Megh. 8.12.30. etc.

विरात्र *n.* (*Karm.* e वि et रात्र nox, v. gr. 681.) serum noctis (?). Sa. 6.28.32.

विरूढ v. रुह् praef. वि·

विरूप (*Bah.* e वि et रूप forma) deformis.

विरूपरूप (*Bah.* e विरूप deformis et रूप forma) deformem formam habens. H. 2.5.

विरोध *m.* (r. रुध् impedire praef. वि s. अ) discordia, dissensio, inimicitia. Su. 3.21.

विरोधिन् (r. रुध् praef. वि impedire s. इन्) repugnans. Ur. 94.10. Sak. 17.4. infr.

विरोष *m.* (r. रुष् irasci praef. वि s. अ) iratus. Dr. 9.6.

विल् 6. *P. i. q.* बिल्·

विल *n.* caverna (*cf.* बिल् findere). Hit. 87.7.

विलज्ज (r. लज्ज् praef. वि s. अ) pudore confusus, perturbatus, conturbatus; *v.* वैलक्ष्य·

विलपन *n.* (r. लप् praef. वि s. अन) lamentatio. Hit. 65.20.

विलम्ब *m.* (r. लम्ब् praef. वि s. अ) cunctatio, mora. अविलम्बम् *Avy.* sine morâ. Ur. 84.12.

विलाप *m.* (r. लप् praef. वि s. अ) lamentatio.

विलासन *n.* (r. लस् ludere praef. वि s. अन) ludus, jocus, *praesertim* feminarum amore captarum nugae, deliciae. In. 5.13.

विलासिन् (r. लस् ludere praef. वि s. इन्) ludens, jocans, nugans, ineptiens, ludicra agens, *de feminis amore captis.* In. 5.14.

विलेपन *n.* (r. लिप् praef. वि s. अन) unguentum. Mah. 4.261.

विलोकन *n.* (r. लोक् praef. वि s. अन) actio videndi. Hit. 88.10.

विल्व *m.* nomen arboris (Wils.: Aegle marmelos). N. 12.5.

विवर *m.* (a वृ tegere praef. वि) foramen, specus, spelunca. N. 23.10.

विवर्ण (*Bah.* e वि et वर्ण color) vacuus a colore, pallidus. N. 2.2.

विवर्तिन् (r. वृत् praef. वि s. इन्) se avertens *in pugnâ.* Sa. 7.12.

विवर्द्धन vel विवर्धन *m.* (a formâ *Caus.* radicis वृध् crescere praef. वि s. अन) amplificator. N. 9.6.

विवस्वत् *m.* (*Nom.* -वान्) sol. Sa. 2.15.

विवाद *m.* (r. वद् praef. वि s. अ) rixa, contradictio. Lass. 21.10.36.20. etc.

विवास *m.* (a *Caus.* r. वस् habitare praef. वि s. अ) exsilium. N. 19.6.

विवाह *m.* (r. वह् praef. वि s. अ) conjugium, matrimonium. N. 5.40.

विविक्त v. rad. विच् praef. वि·

विविध (*Bah.* e वि et विध vel विधा species) varius. In. 4.11.5.13.

विवृद्ध v. वृध् praef. वि·

विवेक *m.* (r. विच् praef. वि s. अ) distinctio. Man. 1.26.

1. विश् 6. *P. interdum A.* intrare, ingredi. N. 5.3.: विविशुस् ते नृपा रङ्गम्; Bh. 11.21.: प्रदीप्तञ् ज्वलनम् पतङ्गा विशन्ति; 18.55.: ततो माम् ... विशते; Mah. 3.10689.: नदीम् ... इमां विशस्व; N. 2.14.: देवराजस्य भवनं विविशाते· (Gr. ἵκω; fortasse lat. *viscus, viscera* huc pertinet. Vid. वेश·)

c. अनु intrando sequi *alqm.* Mah. 1.796.: तम् उतङ्को ऽनुविवेश·

c. आ 1) *i. q. simpl.* Su. 4.16.: तौ मन्युर् आविशत्; R. Schl. II. 43.6.: वनम् आविशते; N. 2.3.: हृच्छया-विष्टचेतना· 2) appropinquare. Mah. 1.14507.: आवि-

शन्तिच यं यत्ताः पुरुषम्· — *Caus.* आविशयामि intrare facio. Bh. 8. 10.

c. आ praef. अनु intrare. Mah. 1. 5389.: क्रोधश्च क्रोधश्च बीभत्सुम्... अन्वाविवेश·

c. आ praef. उप *id.* R. Schl. II. 85. 15. Mah. 1. 5389.

c. आ praef. सम् *id.* N. 21. 30. Su. 4. 15. — *Caus.* समावेशयामि intrare facio, impono, trado. Mah. 3. 9913.: पैत्रे भारं समावेश्य·

c. उप considere, sedem capere, *c. loc.* N. 21. 30.: रथोपस्थ उपाविशत्; Sa. 5. 62.: भूमाव् उपविवेश· — उपविष्ट qui consedit, sedens. N. 12. 27.: शयानम् उपविष्टं वा स्थितं वा· — *Caus.* facere ut considat. In. 2. 20.

c. उप praef. उप (उपोपविश्) 1) considere apud alqm. Mah. 3. 11777.: तम् आसीनम्... उपोपविविशुर् यत्ताः; R. Schl. I. 4. 26.: उपोपविष्टः सचिवैः· 2) considere. उपोपविष्ट qui consedit, sedens. Mah. 1. 6959.: उपोपविष्टा मञ्चेषु·

c. उप praef. प्रति exadversus alqm considere. Mah. 2. 1156.

c. उप praef. सम् considere. Mah. 1. 6970.

c. नि *A. interdum P.* 1) intrare. Mah. 1. 7566. 2) considere, castra ponere. Man. 7. 188. Mah. 1. 6960. 3. 661. 3) uxorem ducere. Mah. 1. 1852.: निवेक्ष्ये ऽशंसयं सनाम्नीं यद्य् अहङ् कन्याम् उपलप्स्ये कदाचन; 1860.: निविशस्व· 4) adniti, operam dare, studere. Man. 2. 8.: स्वधर्मे निविशेत· — निविष्ट intentus, studiosus. Mah. 1. 171. — *Caus.* 1) निवेशयामि facio ut intret, indroduco. R. Schl. II. 42. 28. Dr. 3. 6. 2) considere facio. Ragh. 5. 42. 3) morari, habitare facio. Mah. 1. 4424.: न्यवेशयत ताम् भार्याङ् कुन्तीं स्वभवने प्रभुः· 4) pono, impono, adjungo, annecto, illigo. Sa. 5. 105.: वामे स्कन्धे ... भर्तुर् बाहून् निवेश्य; Su. 3. 14.: रत्नानि तस्या गात्रे न्यवेशयत्; M. 39.: पाशान् तस्मिन् शृङ्गे न्यवेशयत्· 5) facio ut uxorem ducat. Mah. 1. 7138.

c. नि praef. वि *Caus.* facere ut considat, ponere, imponere. Gita-G. 12. 5.

c. नि praef. सम् considere. सन्निविष्ट qui consedit, sedens. Bh. 15. 15.: सर्वस्यचा 'हं हृदि सन्निविष्टः· *Caus.* 1) facere ut considat, castra ponat. Mah. 3. 665. 2) ponere, locare. Ragh. 12. 58.: हत्वा बलिनं वीरस् तत्पदे ... सुग्रीवं सन्न्यवेशयत्; Man. 1. 16.

c. निस् frui, vesci, edere, bibere. Ragh. 9. 35.: निर्विविशुर् मधु (schol. पपुः); 4. 51.: निर्विश्य ... स्तनाव् इव दिशस् तस्याः शैलौ मलयदर्दुरौ·

c. परि *Caus.* ministrare *alicui cibos.* Mah. 1. 7182.: ताश्चै 'व वृद्धम् परिवेश्य तांश्च नरप्रवीरान् स्वयम् अप्य् अभुङ्क्त; 3. 8619. (Vid. विष् praef. परि·)

c. प्र intrare. N. 14. 3. 21. 2. — *Caus.* facere ut intret. Mah. 1. 4427. Ponere *c. loc.* Man. 8. 38.: अर्धङ् कोषे प्रवेशयेत्· — *Desid.* intrare cupere. Mah. 3. 10836.: प्रविविक्षतो ऽस्य शैलान् इमान्·

c. प्र praef. अनु intrare. Mah. 1. 795. 7762. 3. 12178. Coire *cum feminâ, c. acc.* Mah. 1. 4275.: कौशल्ये देवरस् ते ऽस्ति सो ऽद्य त्वा 'नुप्रवेक्ष्यति·

c. प्र praef. सम् intrare. Mah. 1. 3303. Coire *cum feminâ.* Mah. 1. 3024.: भार्याम् पतिः सम्प्रविश्य·

c. सम् 1) intrare. Mah. 1. 6741. Coire *cum feminâ.* Man. 3. 48.: संविशेद् आर्तवे स्त्रियम्· 2) appropinquare. Mah. 3. 14505.: गन्धर्वाश्चा 'पि यन् दिव्याः संविशन्ति नरम् भुवि· 3) decumbere. Mah. 3. 13149.: पुष्करिणीतीरे संविवेश ततः शयानो मधुरङ् गीतम् अशृणोत्· 4) concumbere *viro, c.* सह· Mah. 1. 4712.: वरारोहे ... संविशेथा मया सह· — *Caus.* facere ut decumbat. Mah. 1. 4274.

c. सम् praef. अनु post aliquem decumbere. Ragh. 2. 24.: सुप्ताम् अनुसंविवेश सुप्तोत्थिताम् प्रातर् अनूदतिष्ठत्·

2. विश् *m.* (Nom. विट्, r. विश्) *Visus* i. e. vir tertii vel agricolarum et mercatorum ordinis. *In dialecto Vêd.* Pl. विशस् f. homines *in universum.* विश्पति hominum dominus, rex. (Vid. Rosenii Rigvedae Specimen p. 10. et 11., Lassen. Anthol. p. 143. et cf. lith. *wiësz-patis* «ein hoher Herr, ein Landesherr», *wiësz-patenë* «eine hohe

Frau», *wiĕsz-palauju* regno, impero, *palauju* = पालयामि, v. पाल्.)

विशङ्का *f.* (r. शङ्क् timere praef. वि s. आ) suspicio, dubitatio. N. 24. 41. अविशङ्क dubitationis expers. N. 4. 12.

विशद albus, candidus. MEGH. 41. 52. 59. 64. 71.

विशाखा *f.* (*BAH.* e वि et शाखा) mansio lunaris XIVta. UR. 8. 5. *infr.*

विशारद peritus, gnarus. N. 12. 86. 20. 26.

विशाल (r. शल् sternere praef. वि s. अ) magnus. N. 16. 9. BH. 9. 21.

विशिख *m.* (*BAH.* e वि et शिखा crista) sagitta. A. 9. 2. 10. 23.

विशिष्ट v. शिष् praef. वि.

विशिष्टता *f.* (a praec. s. ता) Abstractum praecedentis, honor, ornamentum, *Auszeichnung.* HIT. 7. 19.

विशीर्ण v. शॄ praef. वि.

विशुद्ध v. शुध् praef. वि.

विशुद्धात्मन् (*BAH.* e praec. et आत्मन् anima) puram animam habens. SU. 4. 21.

विशुद्धि *f.* (r. शुध् purificari praef. वि s. ति) purificatio, lustratio. BH. 6. 12.

विशुष्क (*KARM.* e वि et शुष्क) valde siccus. RIT-S. 1. 15.

विशेष *m.* (r. शिष् distinguere praef. वि s. अ) 1) differentia, discrimen, distinctio. विशेषेण praecipue. IN. 5. 59. N. 2. 23. SA. 5. 41. 2) species, genus. BH. 11. 15.

विशेषतस् (a praec. s. तस्) praecipue, praesertim. N. 15. 3. 19. 7.

विशोधिन् (*Caus.* r. शुध् praef. वि s. इन्) purificans.

विशोधित्व *n.* (a praec. s. त्व) purificatio. HIT. 96. 10.

विशोषण *m.* (*Caus.* r. शुष् siccare praef. वि s. अन) qui exsiccat. A. 8. 8.

विश्रब्ध v. श्रम्भ्.

विश्रम्भ *m.* (r. श्रम्भ् praef. वि s. अ) 1) fiducia, confisio. 2) familiaritas. HIT. 21. 4. 25. 17. 29. 12.: विश्रम्भालाप.

विश्राम *m.* (r. श्रम् praef. वि s. अ) quies. HIT. 32. 4.

विश्रुत v. श्रु praef. वि.

विश्व 1) omnis (v. gr. 278.). 2) Geniorum ordo. IN. 2. 13. (Lith. *wissas* totus per assimil. e *wiswas,* pl. *wissai* omnes = विश्वे; russ. *vesj* omnis, totus.)

विश्वकर्मन् *m.* (omnia facta habens i. e. omnia faciens, e praec. et कर्मन् factum) *Visvakarmanus,* dei Brahmae filius, deorum artifex. SU. 3. 10.

विश्वकृत् *m.* (omnia faciens e विश्व omnis et कृत् faciens) *id.* SU. 3. 10.

विश्वस्त v. श्वस् praef. वि.

विश्वावसुप्रभृति *m.* (e विश्वावसु *Visvâvasus* et प्रभृति q. v.) *Nom. Plur.* विश्वावसुप्रभृतयस् *Visvâvasus* et ceteri *Gandharvi.* IN. 2. 18.

विश्वास *m.* (r. श्वस् praef. वि s. अ) fiducia, confisio. SA. 5. 41.

1. विष् 1. *P.* (सेचने) conspergere. *Cf.* वृष्.

2. विष् 3. *P. A. in dial. Vêd.* 1) visitare. RIGV. 27. 10.: तद् विविड्ढि «illud *sacrificium* visita». 2) congredi *ad pugnam.* RIGV. V. 18. 15.: इन्द्रेण ... वेविषाणाः (schol. युद्धार्थं सङ्गताः). 3) comedere. RIGV. V. 3. 4.: यवम् ... विवेक्षि (schol. भक्षयसि). *V.* Westerg.
c. परि *Caus.* i. q. परिवेशयामि. R. Schl. I. 13. 19.: स्वलङ्कृताश्च पुरुषा ब्राह्मणान् पर्यवेषयन्; MAN. 3 228.

3. विष् 9. *P.* (विप्रयोगे) disjungere, separare. विष्टा *f.* stercus; *v.* 4. विष्.

4. विष् *f.* (Nom. विट्, r. 3. विष्) stercus. AM.

विष *m. n.* (r. 1. विष् s. अ) venenum. N. 4. 4. (Lat. *vîrus,* gr. ἰός e *FιστόϚ.*)

विषण्ण v. सद् praef. वि (gr. 607.).

विषम (*KARM.* e वि et सम similis, aequalis, ad analogiam *r.* 80.) 1) dissimilis. H. 1. 39. 2) iniquus, non aequus, asper. *Subst. n.* locus iniquus, asper. H. 1. 16. N. 13. 14. 3) *Subst. n.* difficultas, molestia, miseria, discrimen. N. 8. 13. 10. 1. BH. 2. 2.

विषय *m.* (r. सि praef. वि s. अ) 1) res sensibus obvia. BH. 2. 59. 2) regio. H. 2. 13. 3) terra. UR. 8. 17.

विषयिन् *m.* (e praec. s. इन्) mundanus. HIT. 9. 11.

विषाण *m. n.* (r. 2. विष् s. part. praes. *A.* आन) 1) cornu *bestiae.* HIT. 108.4. MAH. 2.2113. 2) rostrum, proboscis. 3) dens eminens, *e. c. apri.* DR. 8.21.

विषाद् *m.* (r. सद् sidere, tabescere praef. वि s. अ) consternatio, conturbatio, terror. SU. 2.25.4.20. DR. 8.3. BH. 18.35.

विषादिन् (a praec. s. इन्) conturbatus, animo consternatus. BH. 18.23.

विषु *Adv.* 1) multum. 2) aeque.

विषुव *n.* (a praec. s. अ vel व) aequinoctium. HIT. 114.22.

विषुवत् *n.* (a विषु s. वत्) *id.* AM.

विष्ट v. विश्, विष्.

विष्टर *m.* (r. स्तृ praef. वि s. अ, nisi a विष्ट sedens - r. विश् - suff. र) sedes, sella. UR. 92.8.

विष्टा *f.* v. 3. विष्.

विष्णु *m.* deus *Vischnus.*

विस *n.* fibra nymphaeae. MEGH. 11.

विसर्ग *m.* (r. सृज् praef. वि s. अ) emissio, creatio. BH. 8.3.

विसर्जन *n.* (r. सृज् praef. वि s. अन) relictio. N. 10.15.

विसर्पिन् (r. सृप् praef. वि s. इन्) egrediens. UR. 10.18.

विसूरण *n.* (r. सूर् praef. वि s. अन) moeror.

विस्तर *m.* (r. स्तृ vel स्तॄ praef. वि s. अ) expansio, extensio, amplitudo, copiosa narratio. SU. 1.1. SA. 2.6. N. 12.76. BH. 10.19.

विस्तरशस् *Adv.* (a praec. s. शस्) fuse, copiose. BH. 11.2.

विस्तीर्ण v. स्तॄ praef. वि.

विस्तीर्णता *f.* (a praec. s. ता) latitudo, magnitudo, amplitudo. HIT. 90.16.

विस्पष्ट v. r. स्पश्.

विस्मय *m.* (r. स्मि ridere praef. वि s. अ) admiratio, stupor.

विस्मित v. स्मि praef. वि.

विह, aër *solum in sequentibus composs. invenitur.* (*Vid.* विहायस्.)

विहग *m.* (e praec. et ग iens) avis. DR. 6.2. N. 12.16.

विहङ्ग *m.* (e विह aër in *Accus.* et ग iens) avis.

विहङ्गम *m.* (ex *Accus.* vocis विह aër et गम iens) avis. *Fem.* विहङ्गमा. N. 16.15.

विहर्तृ *m.* (r. हृ capere, rapere, praef. वि s. तृ) raptor. DR. 8.46.

विहायस् (r. हय् ire praef. वि s. अस्) 1) *n.* aër. AM. 2) *m.* avis. AM.

विहायसा *Adv.* (*Instr.* praec.) per aërem. H. 3.5.

विहार *m.* (r. हृ capere praef. वि s. अ) 1) ambulatio. BH. 11.42. 2) oblectatio, voluptas, gaudium. SU. 1.34.4.6. 3) templum. HIT. 49.10.

विहारिन् (r. हृ praef. वि s. इन्) pervagans, peragrans. HIT. 16.21.

विहित v. धा praef. वि.

विहीन v. हा praef. वि.

विह्वल (r. ह्वल् se movere praef. वि s. अ) agitatus, commotus.

वी 2. *P.* 1) ire, adire. RIGV. 35.9.: वेति सूर्यम्. 2) adipisci, accipere. RIGV. 76.4.: वेषि होत्रम्. 3) desiderare, amare. RIGV. 48.6.: पदन् न वेति. 4) comedere. RIGV. V. 57.6.: व्यन्तु हवींषि (v. Westerg. et cf. वीज्).

वीचि *m. f.* unda. HIT. 107.7.

वीज् 10. *P.* ventilare, afflare. R. Schl. II. 26.11.: व्यजनाभ्याञ्च ... वीज्यते नु तवा ’ननम्; GHAT. 15.: वायुवीजित. (Cf. विज्, lat. *vigeo.*)

c. अनु *i. q. simpl.* IN. 2.9.: वायुभिश्चा ’नुवीजितः.

c. उत् *id.* IN. 2.2.

c. उप *id.* MAH. 1.1308.

वीज *n.* semen. DR. 8.10.

वीणा *f.* cithara, lyra.

वीत v. इ praef. वि, et r. व्ये.

वीतमत्सर (*BAH.* e वीत qui abiit, profectus, et मत्सर invidia) profectam invidiam habens, liber ab invidiâ. IN. 4.8.

वीतमन्यु (*BAH.* e वीत profectus et मन्यु moeror) profectum moerorem habens, liber a moerore. BR. 1.6.

वीथी *f.* (ut videtur, a r. वी ire s. *unâd.* थ in *fem.*) via. SAK. 45.3. IN. 2.12.

वीध्र (r. इन्ध् praef. वि s. र् ejectâ nasali) clarus, purus. Am.

वीर् 10. A. (विक्रान्तौ K. शौर्ये V.; ut videtur, Denom. a वीर) fortem esse, fortitudinem, potentiam ostendere. Rigv. 116. 5.: तद् अवीरयेथाम् ... अश्विना «illud potentiae specimen dedistis, Asvini!»

वीर 1) m. (fortasse e वार a वृ cl. 10. वारयामि arceo) heros. Dr. 2. 7. 2) n. arundo.

वीरण n. gramen fragrans (Andropogon muricatum). Am.

वीरिणी f. (a praec. s. इन् in fem.) nomen fluminis. M. 5.

वीरुध् f. (primitiva forma radicis रुह् crescere q. v. praef. वि, producto इ) planta repens. Ur. 31. 4.

वीर्य n. (a वीर s. य) vis, robur, fortitudo. In. 4. 8. H. 1. 4.

वीर्यवत् (a praec. s. वत्) vi *vel* fortitudine praeditus.

वुङ्ग् 1. P. (त्यागे; scribitur वुग्, gr. 110[a].) relinquere.

वुण्ट् 10. P. (हिंसायाम् K.; scribitur वुट्, gr. 110[a].) perire. *Cf.* विण्ट्, बुट्.

1. वृ 5. P. A. वृणोमि वृण्वे. 1) tegere. A. 8. 5.: नभसः प्रच्युता धाराः ... अवृण्वन् सर्वतो व्योम; 3. 25.: अवृणोन् माम् महाशरैः. — वृत tectus. N. 12. 112. 2) circumdare. N. 13. 49.: जनैर् वृताम्; Mah. 1. 5120. 3) eligere. Mah. 2. 2698.: अवृणोत् ... पाण्डवानाम् अदासताम्; Dev. 11. 36.: वरं यम् मनसे ऽच्छथ तं वृणुध्वम्. — *Caus.* tegere. Man. 8. 239.: छिद्रञ्च वारयेत् सर्वम्. Vid. 3. वृ. (Cum वृ i. e. वर् tegere, circumdare cf. वल्, lat. *vallum, vallis*, fortasse *velum*, nisi pertinet ad चेल q. v.; *villus, ap-erio, op-erio*, v. praeff. अप, अपि; lith. *at-weru* aperio, *uz'-weru, sù-weru* claudo; gr. ῥι-νός, aeol. γρῖ-νος e Fρῖ-νος cutis, ῥι-νόν scutum - v. वर्मन्- εἶρ-ος, εἴριον etc. lana; lith. *wil-na* id.; russ. *vólna* id.; goth. *vulla* id.; germ. vet. *wolla* id., *wilôn* velare; (v. ऊर्णा); hib. *filim* «I fold, plait, lap, wrap, involve», *fillead* «a fold, plait, a cloth», *falach* «a blanket, veil, covering», *olann* lana. De वृ eligere v. वर् p. 309.)

c. अप aperire. Rigv. 51. 3. et 4.: अवृणोर् अप. (Huc, vel potius ad Caus. अपवारयामि trahi potest lat. *aperio*, ita ut correptum sit ex *apa-verio*, v. Pott. I. 225.)

c. अपि abscondere. Rigv. 121. 4.: अपीवृत. (Lat. *operio* correptum ex *opi-verio* = Caus. अपिवारयामि, v. Pott. I. 225.)

c. आ 1) tegere. Mah. 1. 1296.: नीलजीमूतसङ्घातैः सर्वम् अम्बरम् आवृणोत्; Bh. 3. 38.: धूमेना ऽव्रियते वह्निः. 2) circumdare. N. 1. 24.: सखीगणावृता.

c. आ praef. अप aperire. Bh. 2. 32.: स्वर्गद्वारम् अपावृतम्.

c. आ praef. प्र tegere. N. 12. 23.: वस्त्रार्धप्रावृताम्. Induere, *c. acc. vestis*. N. 24. 42.: वस्त्रम् अरजः प्रावृणोत्; Mah. 1. 2033.: प्रावृत्य कृष्णावासांसि.

c. आ praef. वि arcere. Mah. 3. 363.: व्यावृत्य राजानम्.

c. आ praef. सम् 1) tegere. N. 9. 14. Bh. 16. 16. 2) claudere. Mah. 1. 8343.: त इमे प्रसवस्या ऽर्थे तव लोकाः समावृताः. 3) arcere, impedire. Mah. 3. 10329.: शक्रुन्मूत्रे समावृणोत्.

c. परि circumdare. In. 1. 13.: शक्रः परिवृतो देवैः.

c. प्र 1) induere *vestem*. Mah. 3. 2977.: वस्त्रम् प्रावृणोत्. 2) eligere. Mah. 3. 17186.: प्रवृणुते वरम्.

c. वि 1) aperire. Mah. 1. 6275.: विवृत्य नयने; 12931.: निसृतः ... मुखात् तस्य विवृतात्; 1. 2935.: मारुतस् तत्र वासः प्रक्रीडिताया विवृणोत्. — विवृत nudus. Mah. 1. 2942.: अपश्यद् विवृताम्. TROP. detegere, patefacere, manifestum facere. Mah. 2. 6952.: नचै ऽतद् विवृणोति सः. 2) petere. Mah. 1. 4413.: तान् तु तेजस्विनीङ् कन्याम् ... व्यवृण्वन् पार्थिवाः केचित्.

c. सम् tegere. N. 16. 17. In. 5. 19.

c. सम् praef. अभि *id.* H. 4. 40.

2. वृ 9. P. A. वृणामि, वृणे. Eligere. N. 4. 14.: वृणे त्वाम् अहम् भर्तारम्; Su. 1. 22.: अन्यद् वृणीतम्; Mah. 1. 3391.: वृण वरम् (v. gr. min. ed. 2. §. 345[b].); 3. 8567.: तां न वव्रे पुरुषः. 2) A. desiderare, optare. R. Schl. II. 34. 40.: अपक्रमणम् एवा ऽद्य सर्वकामैर् अहं वृणे.

3) *A.* petere alqd ab aliquo, *c. 2. acc.* R. Schl. I. 34.29.: पितरन् नो वृणीष्व; Mah. 3. 13583.: वत्रे प्रभुम् अवध्यो भवेयम्. (*Vid.* वर्.)

c. आ eligere. In. 5.42.: अनावृताश्च (sic cum ed. Calc. 3.1858. legendum) सर्वाः स्म. 2) optare, desiderare. Rigv. 17.1.: इन्द्रवरुणयोर् अहम् ... अव आवृणे «Indrae Varunaeque ego ... auxilium desidero».

c. निस् निर्वृत quietus, felix, laetus (electus). Man. 1.54. N. 26.34.: R. Schl. III. 3.24.

c. प्र eligere. Mah. 3. 17196.: प्रवृणीष्व यथे ’च्छसि.

3. वृ 1. *P. A. i. q.* 2. वृ.

c. उत् exposcere. R. Schl. II. 11.9.: हृदयम् अप्य् एतत् ... उद्वृस्व मे.

4. वृ 10. *P. A.* वारयामि, वारये arcere, impedire. N. 3.24.: प्रविशन्तन् न माङ् कश्चिद् अपश्यन् ना ’प्य् अवारयत्; 13.51.: शनं वारयित्वा; Man. 4. 59.; R. Schl. I. 1.49. *Cum ablat.* Sa. 2.29.: नै ’षा वारयितुं शक्या धर्माद् अस्मात्. (Goth. *varja* prohibeo = वारयामि, v. gr. comp. 109[a]).6.; nostrum *wehre*; germ. vet. *weriu* 1) cohibeo, defendo, abigo. 2) vestio. - v. 1. वृ tegere, प्रवृ induere; *ga-werida* vestitio, *wari*, *weri* propulsio, propugnaculum, clypeus etc. (v. Graff. 929. sq.), *werna* obstaculum, repugnantia, *warnôn* monere, dehortari, *bi-warôn* servare (*bewahren*).

c. आ tegere, occulere. R. Schl. I. 32.11.: आवार्य गगणम् मेघः; N. 12.19.: आवार्य गुल्मैर् आत्मानम्.

c. नि *id.* N. 7.11. Sa. 4.25.

c. नि praef. वि *id.* Mah. 1. 1756. 3. 11489.

c. परि circumdare. R. Schl. I. 5.2.: षष्टिपुत्रसहस्राणि यं यान्तम् पर्यवारयन्; 36.10. — परिवारित 1) circumdatus. Su. 3. 3. N. 13. 75. 2) indutus. Mah. 3. 2057.: अजिनैः परिवारितम्.

c. परि praef. सम् circumdare. Mah. 3. 10234.

c. प्र 1) tegere. Mah. 3. 10476.: प्रवार्य जन्तुम्. 2) protegere, tueri, servare. R. Schl. II. 77.15.: प्रवारयसि नः सर्वान्.

c. प्रति arcere, repellere, avertere. A. 7.17.: शरवर्षैः ... माम् महद्भिः प्रत्यवारयन्; 10.21.

c. सम् *id.* Mah. 3. 14994.: शरवर्षाणि ... अस्त्रैः संवार्य.

1. वृंह् 1. *P.* (scribitur वृह्, gr. 110[a]).) 1) crescere 2) mugire, rugire, barrire. बृंहित *n.* barritus. Am. *Caus.* augere. Mah. 3. 11334.: वृंहयिष्यामि स्वरवेण रवन् तव. (Cf. वृह्, वृध्; cum *sgf.* rugire cf. gr. ῥέγχω, lat. *rugio.*)

c. उप *Caus.* augere. Dev. 8. 8.: घण्टास्वनेन तन् नादम् ... उपावृंहयत्. — उपवृंहित repletus, plenus, praeditus. Br. 2.17.: त्वद्गुणैर् उपवृंहिता; Dev. 2. 53.: देवीशक्त्युपवृंहिताः; Mah. 1.19.: नानाशास्त्रोपवृंहिताम्.

c. उप praef. सम् *Caus.* augere. Mah. 1.260.

2. वृंह् 1. et 10. *P.* (भाषार्थे *K.* त्विषि *V.*; scribitur वृह्, gr. 110[a]).) loqui, lucere.

वृक् 1. *A.* (आदाने) sumere.

वृक *m.* lupus. (E वर्क (v. gr. min. 12.) unde lith. *wilka-s*, debilitato *a* in *i*, mutato *r* in *l*, russ. *volk*, goth. *vulf-s*, Them. *vulfa*, mutatâ gutt. in lab.; gr. λύκος per metath. ex ὕλκος pro ϝαλκος, correptâ syllabâ ϝα in υ, lat. *lupus* ex *ulpus* pro *ulcus*; hib. *breach, brech*; pers. گرگ *gurk*, mutato *v* in *g*.)

वृकोदर *m.* (*Bah.* e वृक et उदर venter) cognomen *Bhîmi.*

वृज् 1. *A.* (वर्णे *K.* वृतौ *V.*) tegere. *Cf.* वृ, वृच्.

वृक्ष *m.* (ut videtur, a r. वृह् crescere suff. *unâd.* स) arbor.

वृच् 7. *P.* (वृतौ) tegere. *Cf.* वृ, वृज्.

1. वृज् 1. *P.* relinquere. (Vid. 2. वृज् et cf. व्रज्, वल्ग्, lat. *vergo*, fortasse *vagor* e *vargor*; goth. *VRAK* persequi (*vrika, vrak, vrêkum*), *vraiqv'-s* curvus, inflexus, obliquus, v. 2. वृज् praef. आ; germ. vet. *wreh* exul, *rah.* ulcisci; anglo-sax. *vræc, vracu* vindicta; island. vet. *rækr* extorris, *ræki* vindicta (v. Grimm II. 27. Graff I. 1131.); lith. *werz'u*, *isz-werz'u* detraho, subtraho, *werz'io-s* urgeo, *in-si-werz'u* me intrudo, irrumpo; hib. *fagaim* «I leave, quit, desert, vacate», *fagal* «omission».)

c. आ *in dial. Vêd.* dare, impertiri (*zuwenden*). Rigv. 33. 1.: केतम् परम् आवर्तते नः «notitiam praeclaram impertitur nobis».

2. वृज् 10. *P. interdum A.* 1) relinquere. वर्जित relictus, destitutus, privatus. In. 2. 5.: वेदश्रुतिवर्जितैः; 5. 50.: मानवर्जितः; N. 13. 53.: भूषणैर् अपि वर्जितम्. 2) excipere, exceptare. R. Schl. I. 14. 40.: प्रददौ ... अभयं सर्वभूतेभ्यो वर्जयित्वा तु मानुषान्. 3) vitare, fugere. Hit. 22. 13.: वर्जयेत् तादृशम् मित्रं विषकुम्भम् पयोमुखम्; Mah. 3. 13882. Se abstinere. Man. 2. 177.: वर्जयेन् मधु मांसञ्च; 9. 246.: यत्र वर्जयते (schol. न गृह्णाति) राजा पापकृज्ज्यो धनागमम्; Mah. 1. 3959. Renuntiare *alicui rei*. Mah. 3. 10583.: येने 'मम् (पक्षिणम्) वर्जयेथाः.

c. अप solvere *promissum*. R. Schl. I. 44. 49.: प्रतिज्ञाम् अपवर्जय; 51.: प्रतिज्ञा ना 'पवर्जिता.

c. आ 1) flectere, inclinare. H. 1. 11.: आवर्जितलतावृक्षम् मार्गम् चक्रे; Ragh. 16. 19.: आवर्ज्य शाखाः (schol. आनम्य); 13. 24. 2) vertere, invertere. Sak. 12. 13.: कलसम् आवर्जयति. 3) invergere, infundere, libare. Ragh. 1. 62.: हविर् ... आवर्जितम् ... अग्निषु; 1. 67.: आवर्जितम् मया पयः. 4) offerre, dare (v. 1. वृज् praef. आ). Ragh. 8. 26.: तनयावर्जितपिण्ड (schol. आवर्जितं दत्तम्).

c. परि relinquere, vitare, fugere. Hit. 26. 18.: यस्मिन् देशे न सन्मानम् ... तन् देशम् परिवर्जयेत्; Man. 2. 57.: तस्मात् तत् (अतिभोजनम्) परिवर्जयेत्; 3. 6. 4. 73. — परिवर्जित relictus, destitutus, privatus. Man. 5. 154.: गुणैः परिवर्जितः.

c. वि 1) *id.* Man. 4. 42. N. 14. 9. Bh. 7. 11. Su. 2. 23. 2) dimittere. In. 5. 30.: तव पित्रा विवर्जिताः.

3. वृज् 7. *P.* वृणज्मि relinquere. Intens. *in dialecto Vêd.* dare. Rigv. 63. 7.: वरिवः «dedisti» (= अवरिवर्) secundum euphon. legem pro अवरिवर्ज् + स्, v. gr. 320. 562.).

c. नि *in dial. Vêd.* 1) immergere. Rigv. V. 18. 12.: तम् अप्सु निवृणग् वज्रबाहुः (v. Westerg.). 2) refugare, propulsare. Rigv. 53.: त्वम् एतान् जनराज्ञः ... निवृणक् «tu illos pagorum reges ... propulsasti»; 101. 2.: य. शुष्णम् अशुषन् न्यावृणक् «qui Sushnam madidum exstirpavit». 3) cohibere. Rigv. 54. 5.: नि यद् वृणक्षि ... वना «siquidem aquas cohibes».

4. वृज् 2. *A.* purificare. Man. 9. 20.: यन् मे माता प्रलुलुभे ... तन् मे रेतः पिता वृक्ताम् (schol. शोधयतु); Rigv. 3. 3. 83. 6.

वृजिन *n.* (r. वृज् s. इन) peccatum. Am.

वृञ्ज् 2. *A.* (scribitur वृज्) relinquere. (*Vid.* वृज्.)

c. प्र purificare. Rigv. 116. 1.: नासत्याभ्याम् बर्हिर् इव प्रवृञ्जे. *Vid.* 4. वृज्.

वृण् 8. *P.* (भक्ते *v.*) edere. *Cf.* व्रण्.

1. वृत् 1. *A.* 1) ire. *Haec primitiva significatio fere solum in compositis invenitur. Cum sequente* पुनर् redire. Bh. 8. 26.: वर्तते पुनः. 2) *saepissime* versari, esse, existere, morari, locum habere. In. 1. 27. शिशुर् यथा पितुर् अङ्के सुसुखं वर्तते; 5. 23.: वर्तमाने मनोरमे ... परमोत्सवे; Su. 1. 4.: निरन्तरम् अवर्ततां समसुखदुःखाव् उभौ; N. 4. 6.: मनस् ते तेषु वर्तताम्; 9. 3.: दमयन्त्याः पणः ... वर्तताम्; Bh. 3. 22.: वर्ते कर्मणि; Br. 1. 15.: जीविते वर्तमानस्य; Sa. 4. 2.: तद् वाक्यन् नारदेनो 'क्तं वर्तते हृदि नित्यशः. *Etiam par.* A. 9. 10.: स देशो यत्र वर्तामः. — वृत्त quod fuit, praeteriit, evenit, accidit. Su. 2. 1.: उत्सवे वृत्तमात्रे; In. 5. 53.: सर्वं यथावृत्तम् ... न्यवेदयत्. *Subst. n.* eventus, eventum, res quae accidit. In. 5. 52.: रजनीवृत्तम्; 61.: वृत्तम् पाण्डुसुतस्य; Sa. 6. 8.: बाल्यवृत्तानि पुत्रस्य. 3) vivere, subsistere. Man. 3. 77.: यथा वायुं समाश्रित्य वर्तन्ते सर्वजन्तवः (schol. जीवन्ति). — वृत्त qui vixit, vitam finivit, *inde* mortuus. R. Schl. 73. 1.: श्रुत्वाच पितरं वृत्तम्. 4) se gerere *adversus alqm, c. loc.* R. Schl. II. 52. 33.: यथा राजनि वर्तसे तथा मातृषु वर्तेथाः सर्वासु; 73. 9.: त्वयि ... भगिन्याम् इव वर्तते. — वृत्त qui se gessit. N. 8. 13. 5) uti, adhibere. R. Schl. II. 82. 18.: सर्वोपायञ्च वर्तिष्ये विनिवर्तयितुं

वनात् (रामम्); II. 58.18.: यथान्यायं वृत्तिं वर्तस्व मातृषु; 73.8.: त्वयि वृत्तिम् अनुत्तमां वर्तते; MAH. 2.152. *Etiam* PAR. MAH. 3.14666.: वर्ताम्य् अहन् तु यां वृत्तिम् पाण्डवेषु, 1.4832.: अधिकां स्म ततो वृत्तिम् अवर्तन् पाण्डवान् प्रति. PASS. R. Schl. II. 58. 17.: कुमारे भरते वृत्तिर् वर्तितव्याच राजवत्. 6) वृत्त rotundus (a convertendo, circumagendo, v. praeff. नि, परि). — *Caus.* 1) facere ut quid eat, se moveat, commovere. RIGV. 39.3.: वर्तयथा (= °थ) गुरु. — अश्रूणि वर्तयितुम् lacrymas effundere. R. Schl. II. 58.21. MAH. 1.4468. 2) facere ut quid sit, existat; facere. HIT. 102.14.: न ... वर्तितव्यम् असाम्प्रतम्. MAH. 2.2507.: द्यूतम् अवर्तयत्; RAGH. 19.4.: सो ऽधिकारम् ... कामुकः स्वयम् अवर्तयत् समाः. 3) degere *tempus*. MAH. 1.7976.: पुष्करे तु ततः शेषङ् कालं वर्तितवान्; R. Schl. II. 53.4.: रात्रिङ् कथञ्चिद् एवे 'मां सौमित्रे वर्तयावहै. 4) vivere. R. Schl. II. 51.12.: अस्मिन् प्रव्रजिते राजा न चिरं वर्तयिष्यति; N. 9.10.: जलमात्रेण वर्तयन्; MAN. 6.21. 5) dicere, narrare (v. 2. वृत्). R. Schl. I. 5.4.: तद् इदं वर्तयिष्यावः सर्वन् निखिलम् आदितः; MAH. 1.4539. 3.328. (Lat. *verto*, lith. *wartaû*, *wercziù* verto, inverto (vid. *umwenden, umkehren* apud Ruhig), *wartóju* utor aliquâ re = Caus. वर्तयामि; *wirs-tu* (e *wirt-tu*, v. gr. comp. 457.) evertor, collabor cum curru; boruss. vet. *wartinna* vertit, slav. *vrjt-je-ti* vertere; goth. *VARTH* fieri (*vairtha, varth*); nostrum *werde, ward*; goth. *vaurs-tv*, Them. *vaurs-tva* opus, v. gr. comp. 102.; pers. گردم *gerdem* vertor, fio, mutâto *v* in *g*, گرد *gird* rotundus, subst. circulus, cf. वृत्त.)

c. अति 1) transire, transgredi. R. Schl. II. 50.10.: रथेन ... कोशलान् अत्यवर्तत. TROP. R. Schl. II. 21.42.: न शक्ष्यामि पुनर् नियोगम् अतिवर्तितुम्; MAH. 2. 2258.: भ्रातरन् धार्मिकञ् ज्येष्ठङ् को ऽतिवर्तितुम् अर्हति; MAN. 5.161.: अपत्यलोभाद् या तु स्त्री भर्तारम् अतिवर्तते; SA. 2.22. 2) superare. MAH. 3.10169.: वेदस्या 'ध्ययनेन ... बहून् ऋषीन् अत्यवर्तत. 3) praeterire, *de tempore*. R. Schl. I. 32.2.: ना 'तिवर्तेत तत् क्षणम्; II. 51.20. MAN. 2.38. (Vid. क्रम् et गा praef. अति.)

c. अति praef. वि praeterire, *de tempore*. SA. 4.9.: सा रात्रिर् व्यत्यवर्तत.

c. अनु P. A. 1) sequi. DR. 6.25.: प्रययुर् हि शीघ्रन् तान्य् एव वर्त्मान्य् अनुवर्तमानाः; MAH. 3.13109.: तच्छीलम् अनुवर्त्स्यन्ति मनुष्याः; 14683.: तान् (धर्मान्) सर्वान् अनुवर्तामि; 15940.; BH. 3.21. 2) ire, adire. SA. 5.46.: सद्भ्यो भयन् ना 'नुवर्तन्ति सन्तः. — *Caus.* 1) provolvere. BH. 3.16.: एवम् प्रवर्तितञ् चक्रन् ना 'नुवर्तयती 'ह यः. 2) facere. MAH. 4.105.: यद् यद् भर्ता 'नुयुञ्जीत तत् तद् एवा 'नुवर्तयेत्.

c. अनु praef. सम् sequi. R. Schl. II. 14.8. MAH. 3.11231. 11233.

c. अप se avertere, discedere. RAGH. 6.58.: तस्माद् अपावर्तत. Declinare, deflectere, degredi *de viâ*. MAN. 8. 293.: यत्रा 'पवर्तते युग्मम्. 2) reverti. MAH. 1.1784.: अपावर्तत काश्यपः.

c. अभि se advertere. SU. 3.29.: मुखानिचा 'भ्यवर्तन्त. 2) adire, aggredi, appropinquare. A. 9.7.: निवातकवचाः ... अदृश्या ह्य् अभ्यवर्तन्त; R. Schl. II. 48.26.: रजनीचा 'भ्यवर्तत.

c. अभि praef. सम् 1) *id.* MAH. 1.7261. 2) praeterire, *de tempore*. MAH. I. 8.10.: कालः समभिवर्त्स्यति.

c. आ adire, aggredi, advenire. A. 10.25.: मार्गम् आवृत्य देवानाम्; RAGH. 1.82.: धेनुर् आववृते वनात् (schol. आगता). *Caus.* 1) facere ut adeat, adveniat; attrahere, allicere. MAH. 5.117.: मनांसि तस्य योधानान् ध्रुवम् आवर्तयिष्यति. — अश्रूण्य् आवर्तयितुम् lacrymas effundere. MAH. 3.336.: अश्रूण्य् आवर्तयन्तीव नेत्राभ्याम्. 2) ATM. se vertere. DR. 6.18.: आवर्तयध्वम् अनुयात शीघ्रम्.

c. आ praef. अप avertere. अपावृत्त aversus. MAH. 3. 4052. R. Schl. II. 12.59.

c. आ praef. उप 1) se advertere, adire, aggredi. MAH. 3. 4082.: प्रदक्षिणम् उपावृत्य जम्बूमार्गं समाविशेत्.

2) reverti. MAH. 2. 1046.: ने 'द्य त्वया शक्यम् पुरम् सेतुङ्कथञ्चन । उपावर्तस्व कल्याणि; R. Schl. II. 55. 11.: उपावृत्ते मुनौ तस्मिन्.

c. आ praef. परि reverti. MAH. 3. 10074.: पर्यावृते ऽऽश्रमाय.

c. आ praef. वि dilabi, dirimi, dividi (*auseinandergehen*). SA. 5. 108.: पन्था व्यावर्तते द्विधा. Dissolvi, perire. MAH. 3. 11259. 11260.: धर्मो व्यावर्तते पुनः । धर्मे व्यावर्तमाने तु लोको व्यावर्तते पुनः । लोके क्षीणे क्षयं यान्ति भावा लोकप्रवर्तकाः. — *Caus.* evertere. MAH. 3. 12447.: धावतस् तस्य ... ऊरुवातविनिर्भग्ना द्रुमा व्यावर्तिता इव. *TROP.* RAGH. 15. 7.: परम् ... व्यावर्तयितुम् ईश्वरः; UR. 90. 10.

c. आ praef. सम् 1) convenire. MAH. 3. 16282.: तेषु हरीन्द्रेषु समावृत्तेषु सर्वशः. 2) ad finem perducere, perficere, absolvere. MAH. 1. 3256.: समावृत्तव्रतन् तम्. — समावृत्त qui absoluto studio a praeceptore dimissus est. AM. 7. 10.: गुरोस् तु लब्धानुज्ञः समावृत्तः; MAN. 3. 4.

c. उत् se erigere, extumescere. RAGH. ed Calc. 7. 56.: उद्वृत्तम् इवा 'र्णवाम्भः (ed. Stenzl. उद्धूतम्). उद्वृत्त *TROP.* effrenatus, dissolutus. MAH. 1. 1718.: उद्वृत्तं सततं लोकं राजा दण्डेन शास्ति वै. — *Caus.* evertere, destruere. MAH. 3. 13608.: मुखजेना 'ग्निना क्रुद्धो लोकान् उद्वर्तयन्न् इव.

c. उप adire, appropinquare. MAH. 1. 3850.: तम् एव मनसा ध्यायन्त्य् उपावर्तत् सरिद्वरा. 2) reverti. MAH. 1. 7821.: अभ्यनुज्ञाय कौन्तेयम् उपावर्तन्त.

c. नि P. A. 1) interire, occidere, evanescere, cessare, desinere. SA. 5. 73.: निवृत्तश्च दिवाकरः; 81.: शिरोरुजा निवृत्ता मे; SU. 2. 22. 24.: निवृत्तयज्ञस्वाध्याया प्रणष्टनृपतिद्विजा ... निवृत्तकृषिगोरक्षा ... भूर् बभूवो 'ग्रदर्शना; MAH. 1. 2137.: न निवर्तेत् क्रतुर् मम; MAN. 10. 77. 78. 5. 89. निवृत्त finitus, transactus, praeteritus. N. 6. 4.: निवृत्तः स स्वयंवरः; R. Schl. II. 52. 28.: चतुर्दशसु वर्षेषु निवृत्तेषु. 2) reverti, redire. SA. 5. 19.: निवर्त गच्छ सावित्रि; 25. 27. 38.: निवर्त; N. 10. 20.: निवृत्तहृदयः पुनर् आगम्य; MAH. 3. 785.: ना 'हत्वा तन् निवर्तिष्ये पुरीन् द्वारवतीम् प्रति; DR. 8. 58.: निवर्तस्व; 59.: न न्यवर्तत. 3) se abstinere, *c. abl.* MAN. 5. 49.: निवर्तेत सर्वमांसस्य भक्षणात्. *Absol.* MAH. 2. 1720.: द्यूतप्रियश्च ... समाहूतो न शक्ष्यति निवर्तितुम्. 4) recedere, desistere, *c. ablat.* MAN. 1. 53.: स्वकर्मभ्यो निवर्तन्ते; R. Schl. II. 78. 24.: न्यवर्तत तदा रोषात्. 5) versari, esse. N. 10. 15.: एवन् तस्य बुद्धिर् दमयन्त्यान् न्यवर्तत. — *Caus.* 1) facere ut quis revertatur. SA. 5. 60.: निवर्तयित्वा सावित्रीम्; R. Schl. II. 73. 22.: निवर्तयिष्यामि वनाद् भ्रातरम्. 2) avertere, arcere. SU. 2. 1.: निवर्त्य तपसः; MAH. 2. 1770.: निवर्तयिष्यति त्वा 'सौ; R. Schl. I. 58. 24.: दैवम् पुरुषकारेण निवर्तयितुम् अर्हसि. 3) ad finem perducere, perficere, conficere. R. Schl. I. 42. 25.: यज्ञन् निवर्तयामास.

c. नि praef. प्रति reverti. MAH. 1. 6941. HIT. 19. 15.

c. नि praef. वि 1) interire, occidere, cessare, desinere. BH. 15. 5.: विनिवृत्तकामाः. 2) reverti. MAH. 3. 8451. 3) se avertere, recedere, desistere. BH. 2. 59. — *Caus.* 1) facere ut quis revertatur. R. Schl. II. 82. 17. 18. 2) abolere, abrogare, dissolvere, irritum facere. MAN. 8. 165.: तत् सर्वं विनिवर्तयेत्.

c. नि praef. सम् reverti. A. 10. 34.: ते युद्धे सन्न्यवर्तन्त; R. Schl. II. 45. 2. — *Caus.* arcere. MAN. 4. 16.

c. निस् exoriri, fieri, effici. MAN. 7. 61.: निर्वर्तेता 'स्य यावद्भिर् इतिकर्तव्यता नृभिः (schol. कर्म जातं सम्पद्यते); RAGH. 17. 18.: कर्मनिर्वृत्तैः ... फलैः. MAH. 1. 4067.: विवाहे निर्वृत्ते. — *Caus.* 1) procreare, producere. MAN. 1. 31.: मुखबाहूरुपादतः । ब्राह्मणङ्क्षत्रियं वैश्यं शूद्रञ्च निरवर्तयत्. 2) perficere, peragere. RAGH. 14. 7.: अभिषेकम् ... निर्वर्तयामासुः; 3. 33. 11. 30. MAN. 3. 122.

c. परा reverti. MAH. 3. 11721.: स तान् दृष्ट्वा परावृत्तान्.

c. परि 1) circumagi, circumverti, circumversari, ambire, ambulare, huc illuc incedere. HIT. 36. 7.: चक्रवत् परिवर्तन्ते सुखानिच दुःखानिच; A. 10. 33.: रथसहस्राणि

षष्टिस् तेषाम् ... युयुत्सूनाम् मया सार्धम् पर्यवर्तन्त; R. Schl. I. 9. 42.: ऋष्यशृङ्गः ... तत्र दुःखार्त्तः परिवर्तते· 2) Versari, esse, morari. R. Schl. II. 96. 17.: अङ्के (प्रियस्य) तु परिवर्तन्ती सीता·

c. परि praef. वि circumverti, circumvolvi. Bh. 9. 10.: जगद् विपरिवर्तते; R. Schl. II. 72. 26.: स रुदित्वा ... भूमौ विपरिवृत्यच; Man. 6. 22.: भूमौ विपरिवर्तेत·

c. परि praef. सम् circumvolvi. Mah. 1. 5216.: कार्यम् मे काङ्क्षितङ् किञ्चिद् हृदि सम्परिवर्तते; 3. 1436.: यत् ते भयम् अमित्रघ्न हृदि सम्परिवर्तते· — *Caus.* circumagere. R. Schl. II. 45. 33.: रथाद् विमुच्य श्रान्तान् हयान् सम्परिवर्त्य शीघ्रम्·

c. प्र 1) procedere, progredi. Ram. ed. Srîr. II. 46. 4.: मम त्व् अश्वा निवृत्तस्य न प्रावर्तन्त वर्त्मनि· 2) oriri. Bh. 10. 8.: मत्तः सर्वम् प्रवर्तते; Mah. 1. 4871.: तस्य कामः प्रववृते; Hit. 37. 18.: ततो वाञ्छा प्रवर्तते· 3) fieri. R. Schl. I. 35. 8.: सा प्रवृत्ता महानदी· 4) incipere, *c. infin. vel acc.*, (cf. क्रम् praef. प्र). Bhatt. 14. 95.: गन्तुम् प्रववृते ततः; Sak. 108. 15.: बाष्पतृत्तेपं रोदितुश्च प्रवृत्ता· Initium capere. Bh. 17. 24.: ओम् इत्य् उदाहृत्य यज्ञदानतपःक्रियाः प्रवर्तन्ते ... ब्रह्मवादिनाम्; R. Schl. I. 60. 8.: ततः प्रववृते यज्ञः; Dev. 2. 39.: ततः प्रववृते युद्धम्· 5) versari, esse, locum habere. N. 9. 2.: द्यूतम् प्रवर्तताम् भूयः; In. 5. 61.: न तस्य कामः कामेषु पापकेषु प्रवर्तते· — प्रवृत्त qui versatur, est. In. 5. 27.: मनोरमे गेये प्रवृत्ते; Su. 2. 11. — qui adest. In. 5. 28.: सर्वास्वरःसु मुख्यासु प्रवृत्तासु· 6) se gerere *adversus alqm. c. loc.* N. 12. 14.: मयि मिथ्या प्रवर्तसे· — *Caus.* 1) producere, procreare. Mah. 3. 13981.: प्रावर्तयद् भुवनानि सप्त· 2) facere. R. Schl. II. 21. 35.: ना ऽहन् धर्मम् अपूर्वन् ते प्रतिकूलम् प्रवर्तये·

c. प्र praef. अभि 1) adire. R. Schl. II. 54. 2.: यत्र ... यज्ञां यमुना ऽभिप्रवर्तते· 2) versari, esse. अभिप्रवृत्त qui est, versatur. Bh. 4. 20.: कर्मण्य् अभिप्रवृत्तः·

c. प्र praef. सम् 1) adire, aggredi. Mah. 3. 68.: दुःखज् चतुर्भिः शरीरङ् कारणैः सम्प्रवर्तते· 2) versari, esse. सम्प्रवृत्त 1) quod est, adest. Bh. 14. 22.: न द्वेष्टि सम्प्रवृत्तानि न निवृत्तानि काङ्क्षति· 2) quod fuit, praeteriit, evenit, accidit (vid. simpl. sgf. 2. Su. 5. 53.). N. 26. 35.: सम्प्रवृत्ते महोत्सवे·

c. वि se volutare. A. 3. 19.: सम्मार्जन् शठरेणो ऽर्वौ विवर्तश्च मुहुर्मुहुः·

c. सम् 1) fieri. Ragh. 7. 19.: स्विन्नाङ्गुलिः संववृते कुमारी; N. 17. 42.: ख्यातः ... सानुक्रोशो भवान् सदा संवृत्तो निरनुक्रोशः; 20. 41.: विभीतकश्चा ऽप्रशस्तः संवृत्तः कलिसंश्रयात्; Mah. 1. 7280.: मर्त्या अमर्त्याः संवृत्ताः· 2) esse. Mah. 3. 14839.: मृगयायै ऽव नो गन्तुम् इच्छा संवर्तते भृशम्· — *Caus.* perficere, peragere. R. Schl. I. 15. 17.

2. वृत् 4. *A.* (सम्भक्तौ वरणे) colere, amare, eligere.

3. वृत् 10. *P.* (भाषार्थे *K.* दीप्तौ *V.*) loqui; lucere. (Vid. 1. वृत् *Caus.*)

वृत्त v. वृत्·

वृत्तान्त *m.* (e praec. et अन्त finis) 1) casus, eventus, res, res gesta, historia. N. 4. 23. Hit. 72. 17. Ur. 86. 4. infr. Lass. 9. 9. 31. 9. 2) status, conditio. Ur. 37. 4. *vid. sq.*

वृत्ति *f.* (r. वृत् s. ति) 1) status, conditio, vitae ratio, versandi, agendi ratio. Sa. 5. 46. Bh. 14. 18. Lass. 39. 13. 40. 19. Megh. 8. 91. 2) victus. Hit. 36. 21.

वृत्र *m.* *Vritrus*, nomen *Daityi*, quem *Indrus* occidit.

वृत्रशत्रु *m.* (Vritri inimicus e praec. et शत्रु inimicus) cognomen dei *Indri*. In. 2. 23.

वृत्रहन् *m.* (Vritri occisor e वृत्र et हन् occidens) cognomen dei *Indri*. In. 2. 26.

वृथा *Adv.* frustra, incassum. H. 4. 13. 50.

वृद्ध v. वृध्·

वृद्धि *f.* (r. वृध् crescere s. ति) actio crescendi, incrementum, successus, felicitas. M. 19. Sa. 6. 22. 24.

वृध् 1. *A. interdum P.* crescere. M. 11.: स तत्र ववृधे ... मत्स्यः; Mah. 1. 4865.: सर्वे ववृधुर् अल्पेन कालेन; Hit. 133. 14.: सुकृतिनाङ् कीर्तिश् चिरं वर्धताम्· *trop.* felicem esse, florere. Mah. 2. 1601.: दिष्ट्या वर्धसि

धर्मेण साम्राज्यम् प्राप्तवान् असि; 3.12286.: दिष्ट्या वर्धामहे पार्था दिष्ट्या ऽसि पुनर् आगतः· 2) augere, amplificare. Mah. 1.5540.: पराराष्ट्राणि निर्जित्य स्वराज्यं ववृधुः पुरा; Rigv. 52.7. — वृद्ध 1) adultus. H. 4. 50. 2) auctus, dives. N. 12.68. 3) senex. Br. 1.22. — *Caus.* augere. Su. 2.10.: तेजो बलस्य देवानां वर्धयन्ति· (Cf. ऋध्, वृह्, वृंह्, रुह्, anglo-sax. *vridian* crescere, goth. *vaur-ts* radix (v. ऋध्); fortasse *valda* impero a crescendo, potestate dictum sicut *mah-ts* potestas, *mag* possum, praet. *mah-ta*, pertinent ad मह् crescere; slav. *vladû* impero (vid. Miklosich), *vlas* capillus (vid. रोमन्), russ. *volos* id., hib. *folt* id., *fridh* «a forest, a park» fortasse *for-bair* «grow thou, increase», *for-bairt* «increase, profit, emolument» = वृध् praef. प्र; slav. *rastû* cresco e *vradtû*, nisi pertinet ad ऋध् i. e. अर्ध्; russ. *vroschdaju* ingenero, ingigno = Caus. वर्धयामि; gr. βλασ-τός, βλάσ-τη, βλασ-τάνω e βλαθ-τός vel βλαδ-τός etc.; etiam ῥίζα propter aeol. βρίζα nunc potius huc quam ad ऋध् traxerim (v. Benfey I. 78. 79.). Huc etiam trahi posset lat. *grandis*, insertâ nasali, sicut in वृंह्, mutato *v* in *g*; anglo-sax. *great* magnus, germ. vet. *grôz* id.).

c. अभि *i. q. simpl.* N. 8.14.: अस्य वै द्यूते भूयो रागो ऽभिवर्धते·

c. प्र *id.* H. 1.20. Dr. 5.7.

c. वि *id.* N. 1.17. Sa. 1.19. 6.23.

c. वि praef. सम् *id.* Mah. 1.4977.

c. सम् *id.* Sa. 2.10. — *Caus.* 1) augere. Mah. 1.8279. 2) alere, nutrire, educare, *aufziehen.* Hit. 26.16.: स च मत्स्याहारविशेषैर् मां संवर्धयिष्यति; 58.10.: मांसाहारदानेन तं विडालं संवर्धयति· Educare, educere. R. Schl. I. 39.18.: घृतपूर्णेषु कुम्भेषु धात्र्यस् तान् समवर्धयन्; Mah. 1.4264.: तस्माद् गर्भं समाधत्स्व भीष्मः संवर्धयिष्यति; 5087.: संवर्धयामास (मिथुनम्); 5089.: मया बालाव् इमौ संवर्धितौ·

वृन्त *n.* petiolus, pediculus. Am.

वृन्द *m. n.* grex, caterva. Ritu-S. 1.23. Lass. 45.10. Megh. 64.

वृश् 4. *P.* (वृश्यामि) eligere. *Cf.* वृ·

1. वृष् 1. *P. interdum A.* 1) pluere, pluviam demittere. R. Schl. I. 9.56.: ववर्ष सहसा देवः; Mah. 1.6621.: न ववर्ष सहस्राक्षो राष्ट्रेचे ऽथ ऽस्य; 5464.: वर्षमाणा घनाः· *Cum acc.* pluere aliquid. Mah. 1.1419.: सो ऽप्य् अवर्षत शोणितम्; 3.796.: मय्य् अवर्षत दुर्धर्षः शरधाराः· *Cum acc. et instr.* irrigare, perfundere alqd aliquâ re (*beregnen*). Dr. 8.16.: नकुलम्... क्षेमङ्करमहामुखौ ... शरवर्षैर् अवर्षताम्; Dev. 3.2. — *Caus.* facere ut pluviam demittat. Mah. 3.9991.: तपसा यः प्रभावेण वर्षयामास वासवम्· (Fortasse वृष् mutilatum e वृश् et hoc ortum e वृस् adjectâ sibilante; cf. gr. βρέχω, ἕρση, v. वर्ष; fortasse οὐρανός a pluendo dictum, v. Benfey I. 324.; lat. *rigo*, goth. *rig-n* pluviu, *rigneith* pluit; germ. vet. *regan* pluvia, *reganôn* pluere, v. Graff. 2.441. sq.; nisi pertinent ad सृज् effundere. Hib. *fras* «a shower, hail»; lith. *rokia* pluvia tenuissima; *wers-inê*, *wers-mê* fons. Vid. वृष, वृषण·)

c. अभि 1) pluere, *c. acc. vel instr. rei.* R. Schl. I. 52.23.: तत् सर्वं कामधुग् दिव्ये अभिवर्ष कृते मम; Mah. 1.4062.: देवाः ... अभ्यवर्षन्त कुसुमैः· 2) *c. acc. et instr.* irrigare alqd aliquâ re (*beregnen*). In. 4.11.: सुहृद्दश्चा ऽन्नपानेन विविधेना ऽभिवर्षति· *Pass.* A. 7.27.: अभिवृष्टानि शृङ्गाणि ... धराभृताम्·

c. प्र pluere, pluviam demittere. Mah. 1.6630.

c. प्र praef. अभि *id.* Man. 1.304.

2. वृष् 10. *A.* (शक्तिबन्धने *K.* प्रजनैश्वर्ये *V.*) potentem esse, ligare (ut mihi videtur, Denom. a sq.), generare, imperare.

वृष *m.* (r. वृष् irrigare *semine s.* अ) taurus. (Primitive mas in universum, v. वृषण. Ad rad. वृष् i. e. वर्ष् nunc etiam traxerim gr. ἄρσην, ἄῤῥην, quod supra (p. 57.) minus apte cum ऋषभ comparavimus, quod ipsum e वृषभ mutilatum esse videtur; lat. *verres*, nisi pertinet ad घृष्टि q. v., per assim. e *verses* explicaverim; fortasse *hircus* e *vircus* pro *varcus*, vid. r. वृष्; lith. *werszis* vitu-

lus; russ. *vol* taurus, cum *l* pro *r*; fortasse germ. vet. *far*, Them. *farri* taurus, mutato *v* in *f*, *rs* in *rr* per assimil.; hib. *braiche* «a stag, a buffalo», v. वृषभ.)

वृषण *m.* (r. वृष् s. अन) scrotum, testiculus. AM.: मुष्को ऽण्डकोषो वृषणः· (Vid. वृष्, वृष et cf. gr. ὄρχις, vid. Benfey I. 329.; fortasse lat. *verētrum* mutilatum est e *versētrum* e perdito verbo *verseo* = Caus. वर्षयामि, - v. gr. comp. 109[a]). 6. - ita ut proprie sit instrumentum irrigandi *semine*, cf. *verres* et v. वृष.)

वृषन् *m.* (qui pluit, pluviam demittit, r. वृष् s. अन्) cognomen dei *Indri*. AM.

वृषध्वज *m.* (qui taurum in vexillo gerit, *BAH.* e वृष et ध्वज) cognomen Sivi. AM.

वृषभ *m.* (a r. वृष् s. *unâd.* अभ) taurus, bos. HIT. 46. 13. (V. वृष et cf. hib. *braicheamh* «a stag, a buffalo».)

वृषी *f.* anachoretarum e *Cusa* gramine confecta sedes. SA. 3. 3.

वृष्टि *f.* (r. वृष् s. ति) pluvia. MEGH. 20. 55.

वृष्णि *m.* (वृष् s. *unâd.* नि) 1) aries. 2) nomen *Yadûs* prognatorum. BH. 10. 37.

वृह् 1. et 6. *P.* crescere. (Vid. sq. et cf. वृंह्, वृध्, रुह्, ऋध्, lat. *virga*; fortasse *largus* e *vargus*, vid. gr. comp. §. 20.; slav. *vrjch* vertex, v. Miklosich p. 13.; fortasse gr. ὀρχέω, v. Pott. I. 150.)

c. उत् cl. 6. 1) extollere. BHATT. 14. 8.: असोन् उद्ववृहुर् दोष्मान्; 17. 9.: शक्तिश्चो ऽद्वृहद् गुरुम्· 2) extrahere, evellere. MAH. 1. 7307.: केशौ हरिर् उद्ववर्ह; MAN. 1. 14.: उद्ववर्हा ऽत्मनश्चै ऽव मनः·

वृहत् (*Nom. m.* वृहन् *Fem.* वृहती, *Part. praes.* r. वृह् crescere) magnus. H. 2. 25. DR. 6. 6. (Vid. महत्.)

वृहदश्व *m.* (magnos equos habens, *BAH.* e praec. et अश्व) nom. pr. N. p. 3.

वृहस्पति *m.* (e वृहस्, quod seorsum non invenitur et magnitudinem significare videtur, a वृह् crescere suff. अस्, et पति dominus) *Vrihaspatis*, *Angirasi* filius, deorum magister, *etiam* planeta Jupiter vel ejus dominator. SA. 2. 15. BH. 10. 24.

वृ 9. *P. A.* (वृणामि, वृणे, gr. 385.; praet. mltf. *ATM.* अवूर्षि, prec. वूर्यासम्, वूर्षीय, part. praet. pass. वूर्ण) eligere. Vid. वृ cl. 9.

वे 1. *P.* 9. *A.* (तन्तुसन्ताने *K.* स्यूतौ *V.*; anom., v. gr. 451. 473. 502. 519. 610.) texere, suere. RIGV. 61. 8.: इन्द्राया ऽर्कम् अहिहत्य ऊवुः «Indrae hymnum propter Ahis caedem texuerunt. (Cf. ऊय्, lat. *vieo*, gr. ἥ-τριον, lith. *u-dis* textura (= ऊति actio texendi), *áu-dz'iu* texo; hib. *fighim* «I weave, plait, twist», *figh-te* «woven, context» (*gh* = य् τοῦ वयामि), *fuaghaim* «I sew, stitch»; germ. vet. *WAB* texere - *wiba, wab, wâbumes* - retulerim ad वापयामि, sicut sanscrite secundum generalem regulam sonaret Caus., pro quo anomale वाययामि, v. gr. 519.)

c. प्र assuere, affigere. BH. 7. 7.: मयि सर्वम् इदम् प्रोतम् सूत्रे मणिगणा इव; MAH. 1. 4316.: स रश्मिभिस् तैर् अज्ञातः शूले प्रोतो महातपाः· Transfigere. RAGH. 9. 75.: शल्यप्रोतम् प्रेक्ष्य ... मुनिपुत्रम् (schol. वाणाग्रेण स्यूतम्).

वेग *m.* (r. विज् s. अ) celeritas, impetus. H. 1. 12. 4. 18. N. 13. 9.

वेगतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) velociter.

वेगवत् (a वेग celeritas s. वत्) celer.

वेण् 1. *P. A.* (ज्ञानचिन्तानिशामने *K.* निशामने वादित्रादानगमनज्ञानचिन्तासु *V.*; scribitur etiam वेन्) cognoscere, cogitare, audire, instrumentum musicum sumere, ire.

वेणि *f.* (ut videtur, a r. वे s. णि pro नि) plexus crinalis, crines in nodum collecti, *praesertim viduarum vel uxorum, quarum mariti absentes sunt*. NALOD. 3. 27. MEGH. 18. 30. 80. 97.

वेणु *m.* arundo Bambus.

वेतन *n.* stipendium, merces. N. 15. 6.

वेतस *m.* arundinis species (Wils.: Calamus rotang). N. 12. 112. (Cf. वेत्र, lat. *vitex*, *vitis*, gr. ἰτέα, germ. vet. *wîda* salix.)

वेताल *m.* nomen geniorum malorum, qui corpora mortuorum ingrediuntur eaque animant. Lass. 5.13.

वेतृ *m.* (r. विद् scire s. तृ) sciens, gnarus. Bh. 11.38.

वेत्थ v. gr. 356.

वेत्र *n.* (ut videtur, a r. वी s. त्र) arundo. N. 12.5.

वेद *m.* (r. विद् scire s. अ) scripta sacra, quattuor numero. Tria antiquissima appellantur ऋच्, यजुस्, सामन्. Quartum est अथर्वन्.

वेदना *f.* (*Caus.* r. विद् s. अन in *fem.*) dolor. Sa. 5.2.6. 31. (lege वेदनया चिरम्).

वेदाङ्ग *m.* (e वेद et अङ्ग membrum) scripta quae ad *Vêdos* spectant; agunt de pronunciatione, grammaticâ et prosodiâ, de obscuris vocabulis, de ritibus sacris et astrologiâ.

वेदान्त *m.* (e वेद et अन्त finis) doctrina theologica et philosophica, quae *Vêdis* innititur. Bh. 15.15.

वेदि, वेदी *f.* locus sacrificii, altare. Nalod. 1.9. Sak. 43. 8.

वेध *m.* (r. व्यध् correpta in विध् cum *gunâ* et suff. अ, v. वेधन, वेधिन् et gr. 332.456[a].506.613.632.) vulneratio, perforatio. Am.

वेधन *n.* (r. व्यध् correpta in विध् cum *gunâ* et suff. अन) id.

वेधस् *m.* (r. धा praef. वि cum *gunâ*, abjecto आ, s. अस्, v. 1. विध्) 1) deus *Brahma*. Am. (v. विधातृ). 2) *Sivus*. A. 10.57.

वेधिन् (r. व्यध् correpta in विध् c. *gunâ*, suff. इन्, vid. वेध, वेधन) perforans. Ur. 84.2. *infr.*

वेप् 1. *A.* tremere. N. 5.17.: वेपमाने ऽदम् अब्रवीत्; 14. 15. Bh. 11.35. — *Part. praes. Par.* In. 5.48.: वेपन्ती. (Cf. विप्, वप्, germ. vet. *weibôn, weipôn* fluctuare, agitari; fortasse *bibên, pibên* tremere, mutato *v* in *b, p,* nisi pertinet ad भी, बिभेमि, gr. φέβομαι.)

c. उत् *i.q. simpl.* N. 9.26.: उद्वेपते मे हृदयम्.

c. प्र *id.* R. Schl. II. 8.8.: भयात् प्रवेपे. *Part. praes. Par.* Sa. 5.9.: हृदयेन प्रवेपती.

वेपथु *m.* (r. वेप् s. अथु) tremor. Bh. 1.29.

वेर *m. n.* corpus.

1. **वेल्** 1. *P.* (गतौ *K.* चाले *V.*) se movere, vacillare.

2. **वेल्** 10. *P.* (कालोपदेशे; ut videtur, Denom. a वेला) tempus indicare.

वेला *f.* 1) (ut videtur, a r. विल् findere) finis, limes, ripa. N. 13.5. Mah. 3.12888. 2) (v. 2. वेल्) tempus. Sa. 5. 6.92. Lass. 44.16. 79.1. infr. Sa. 5.92. (Lith. *wêlay* sero, *wêlummas* serum.)

वेल्ल् 1. *P. i.q.* 1. वेल्.

वेवी 2. *A.* (कान्तिगतिव्याप्तिक्षेपप्रजननखादनेषु; forma reduplicata cum *gunâ* in syllabâ reduplicativâ, cf. gr. 560.) desiderare, ire, occupare, implere, conjicere, generare, edere.

वेश *m.* (r. विश् s. अ) 1) domus *v. sq.* 2) vestis. N. 13.50. (Gr. οἶκος, lat. *vicus*, goth. *veihs* n. vicus, Them. *veihsa*, germ. vet. *wîch* m. id., nostrum *Weich-Bild*; lith. *ûkis* aedes rusticae (Ruhig «*die Wohnung auf einem Bauer-Erbe*»), *ûkininkas* pater familias, *ûkininkê* mater familias, boruss. vet. *wais-pattin* heram, matrem familias, *Hausfrau*, polon. *wieś* vicus.)

वेश्मन् *n.* (r. विश् intrare s. मन्) domus. N. 21.16.30. In. 5.18.

वेश्या *f.* (r. विश् s. य in *fem.*) meretrix. Megh. 36.

वेष *m.* (ut videtur, e वेश, mutato श् in ष्) vestis, ornamentum. In. 5.58.

वेष्ट् 1. *P.* circumdare, circumvolvere, vestire. Mah. 1.1800.: भोगेन ... अवेष्टयत; Man. 1.49.: तमसा बहुरूपेण वेष्टिताः; Hit. 7.10.: वस्त्रवेष्टितः. — *Caus. id.* Ragh. 11.52.: मिथिलां स वेष्टयन् ... बलैः; Mah. 1.1801.

c. उप *i.q. simpl.* Mr. 218.

c. परि *id.* Hit. 17.17.: रज्जुभिः परिवेष्टितः; Mah. 1. 1802. — *Caus. id.* Hit. 53.17. Mah. 3.12403.

c. प्र *id.* Mah. 3.10047.: प्रवेष्टितो रोमभिः.

c. सम् *Caus. id.* Mah. 3.12889.: पयोदा नभस्तलं संवेष्टयित्वा.

वेस् 1. *P.* (गतौ) ire, se movere.

वेह् 1. *A.* (प्रयत्ने *K.* यत्ने *V.*) operam dare, adniti.

वेह्ल् 1. *P.* *i.q.* वेल्ल् et 1. वेल्.

1. वै 1. *P.* (शोषणे *K.* शोषे *V.*) siccari. RIGV. V. 67. 8. (v. Westerg. s. r. वा): न वायन्ति वां तरणाय:. (Cf. वा et vid. gr. min. §§. 353. 354.)

2. वै 1) quidem, nempe. N. 26. 5. 8. 23. 2) sane, vere, certe. N. 24. 35. 26. 13. 3) vero. N. 24. 6. 4) si. HIT. 48. 8.: ये पराधीनतां यातास् ते वै जीवन्ति मृता: के. 5. explet. SA. 5. 63.

वैक्लव्य *n.* (a विक्लव commotus, conturbatus s. य) commotio, conturbatio *animi.* N. 23. 23.

वैखानस *m.* anachoreta. SU. 3. 5.

वैचित्र्य *n.* (a विचित्र s. य) varietas. HIT. 3. 4.

वैजयन्त *m.* (a विजयत् vincens s. अ) vexillum, *praesertim Indri* vexillum. IN. 1. 8.

वैजयन्तिक *m.* (a praec. s. इक) vexillarius. AM.

वैजयन्तिका *f.* (fem. praec., nisi a विजयत् vincens s. इक in fem.) 1) nomen plantae, A e s c h y n o m e n e s e s b a n. AM. 2) vexillum.

वैतान (a वितान s. अ) sacrificalis. SAK. 43. 12.

वैतालिक *m.* (a विताल - ताल praef. वि - suff. इक) praedicator, cantor. UR. 93. 10. Qui cantando e somno excitat regem. AM.: वैतालिका बोधकारा:.

वैदर्भ (a विदर्भ *Vidarbha* regio suff. अ) *Vidarbhensis,* वैदर्भी *f.* cognomen *Damayantiae.*

वैडूर्य *n.* (a विडूर secundum Wils. nomen montis vel urbis, suff. य) gemmae genus, l a p i s l a z u l i. MR. 140. 12. (ubi वैडूर्याणि = prâcr. वेडुरिआइं legendum).

वैद्य *m.* I. (a विद्या scientia s. अ) 1) vir doctus, eruditus, sciens, sapiens. BR. 2. 1. 2) medicus. II. (a वेद s. य) *Vêdorum* gnarus, Vêdorum praecepta sequens.

वैद्युत (a विद्युत् s. अ) fulmineus. UR. 90. 11.

वैधव्य *n.* (a विधवा vidua s. य) viduitas. *V.* अवैधव्य.

वैधेय (a विधेय - r. धा praef. वि s. य - s. अ) stultus. AM.

वैनतेय (a nomine matris विनता *Cás'yapi* uxore) cognomen *Garudi* (v. गरुड). SU. 2. 17. BH. 10. 30.

वैयर्थ्य *n.* (a व्यर्थ s. य, v. gr. 649.) inutilitas. UR. 29. 1. (ubi वैयर्थ्यम् legendum, v. annot.).

वैयात्य *n.* (a वियात s. य) impudentia.

वैर *n.* (a वीर heros s. अ) inimicitia. BH. 11. 55.

वैराग *n.* (a विराग vacuus ab affectibus, a cupidine, s. अ) libertas ab affectibus, a cupidine, a desiderio. BH. 6. 35.

वैरिन् (a वैर s. इन्) inimicus.

वैरूप्य *n.* (a विरूप deformis s. य) deformitas.

वैरूप्यता *f.* (a praec. s. ता) *id.* N. 19. 33.

वैरोचनि *m.* (a विरोचन *Virôtschanus, Prahlâdi* filius, s. इ) *Vairôtschanis, Virôtschani* filius. A. 8. 19.

वैलक्ष्य *n.* (a विलक्ष s. य) perturbatio, pudor. UR. 31. 15.: सवैलक्ष्यम्.

वैवस्वत *m.* (*Vivasvatis* filius a विवस्वत् *n. pr.* s. अ) *Vaivasvatus,* cognomen *Manûs* et *Yami.*

वैवाहिक (a विवाह nuptiae s. इक) nuptialis, ad nuptias spectans *vel* ad nuptias necessarius. SA. 2. 33. 3. 1.

वैशम्पायन *nom. pr. Vais'ampâyanus, Vyâsi* discipulus. MAH. 1. 97. 107.

वैशस *n.* (a विशस - r. शस् praef. वि s. अ - s. अ) caedes, clades. N. 13. 20. 36.

वैश्य *m.* (a 2. विश् s. य) i. q. विश्.

वैश्रवण *m.* (secundum Wils. derivatum anomal. a विश्रवस् *Kuvêri* patre) *Kuvêrus,* divitiarum deus. N. 13. 23.

वैश्वानर (a विश्वानर - विश्व producto अ et नर - suff. अ) cognomen *Agnis.*

वैषम्य *n.* (a विषम difficilis s. य) difficultas, miseria. N. 9. 20.

वैष्णव (a विष्णु s. अ) ad *Vischnum* pertinens. A. 4. 30.

व्यक्त (*Part. pass.* a r. अञ्ज् praef. वि manifestare, s. त, v. gr. 615.) clarus, manifestus, visibilis. BH. 8. 20. व्यक्तम् *Adv.* manifesto, certe. BR. 1. 33. SA. 5. 92.

व्यक्ति *f.* (r. अञ्ज् praef. वि manifestare s. ति) manifestatio, visibilitas BH. 7. 23. 10. 14.

व्यग्र (*BAH.* e वि et अग्र) consternatus, perturbatus.

व्यजन *n.* (r. अज् se movere praef. वि s. अन) flabellum. IN. 2. 17.

व्यञ्जन *n.* (r. अञ्ज् praef. वि manifestare, s. अन) 1) consonans littera. SA. 5. 25. 2) barba. BR. 1. 28.

व्यतिक्रम *m.* (r. क्रम् c. अति praef. वि transgredi, suff. अ) transgressio, peccatum. IN. 5. 43.

व्यथ् 1. *A. interdum P.* (praet. redupl. विव्यथे, v. gr. 456[a]).; दुःखभयचलने) agitari, commoveri, perturbari *dolore vel timore.* N. 16. 21.: इमाम् ... दृष्ट्वा ममा ऽपि व्यथते मनः; 22. 23.: हृदयं व्यथितम् आसीत्; 12. 118.: त्वान् दृष्ट्वा व्यथिताः स्मो ऽह; SA. 5. 46.: सन्तो न सीदन्ति न व्यथन्ते; A. 7. 12.: ततो मे व्यथितम् मनः; BH. 11. 34.: मा व्यथिष्ठा युध्यस्व; 14. 2.: प्रलये न व्यथन्ति; MAH. 3. 717.: वृष्णयो भग्नसङ्कल्पा विव्यथुः (v. gr. 456[a]).). — *Caus.* agitare, commovere, perturbare. BH. 2. 15.: यं हि न व्यथयन्त्य् एते ... सो ऽमृतत्वाय कल्पते. (Cf. मन्थ्, मथ्, ratione habitâ, litteras *m* et *v* facile inter se mutari; goth. *withô* commoveo, agito; de lat. *quatio* v. पुथ्, कुन्थ्.)

c. प्र *i. q. simpl.* BH. 11. 45.: भयेन प्रव्यथितम् मनो मे; 11. 20. 23. 24. - R. Schl. II. 18. 41.: प्रविव्यथे राजा.

c. प्र praef. सम् *id.* R. Schl. I. 38. 16.

व्यथा *f.* (r. व्यथ् s. आ) permotio *animi,* perturbatio. BR. 2. 3. BH. 11. 49.

व्यध् 4. *P. interdum A.* विध्यामि (v. gr. 332. 456[a]). 482. 506. 613. 632.) perforare, ferire, vulnerare, *praesertim sagittis.* MAH. 3. 709.: विव्याध हृदयम् पत्त्री; 1. 7004.: विध्येत य इदं लक्ष्यम्; 2. 948.: शस्त्रैश्चा ऽपि न विध्यते; DR. 8. 13.: तम् ... बाणेन विव्याधो ऽस्मि; SA. 6. 5.: कुशकण्टकविद्धाङ्घ्री. (Vid. व्याध venator et cf. वध्, बाध्; hib. *fiadhachd* «hunting», *fiadhach* «venison», *fiadhaighe* «a huntsman»; *fiadh* «a deer», *fiadhait* «a wild», *fiadhanta* «fierce, savage, ferocious» cet.; anglo-sax. *vædhan* venari; germ. vet. *weidanôn* venari, pascere, pasci; *weideman,* nostrum *Weidmann*; island. vet. *veidhi* venatio; fortasse lat. *venor* e *ved-nor.*)

c. अनु 1) perforare, ferire, vulnerare post alium. MAN. 9. 43.: नश्यतो ऽषुः ... विद्धम् अनुविध्यतः. 2) distinguere, *besetzen.* RAGH. 13. 54.: इन्द्रनीलैर् मुक्तामयी यष्टिर् इवा ऽनुविद्धा (schol. गुम्फिता).

c. अप abjicere, dejicere, projicere. DR. 6. 21.: पुरा श्मशाने स्रग् इवा ऽपविध्यते (sic ed. Calc. pro °वो ऽप°); R. Schl. II. 94. 24.: मृदिताश्चा ऽपविद्धाश्च ... कमलस्रजः. *TROP.* negligere. MAN. 11. 41.: अग्निहोत्र्य् अपविध्या ऽग्नीन् ब्राह्मणः.

c. अप praef. वि dejicere, evertere. DR. 8. 48.: प्रविश्या ऽऽश्रमपदम् व्यपविद्धवृषीघटम्.

c. आ 1) *i. q. simpl.* GITA-GOV. 12. 11.: पाणिनैर् आविद्धः. 2) jaculari. MAH. 3. 11511.: आविध्या ऽऽविध्यतौ वृक्षान्. Mittere *sagittam.* MAN. 9. 43.: इषुर् यथा विद्धः. 3) imponere. BHATT. 20. 11.: आविध्यच स्रजम् (schol. G'AY. शिरस्य् आक्षिप्य).

c. आ praef. वि vibrare. MAH. 3. 677.: गदाञ् चिक्षेप तरसा वीरो व्याविध्य.

c. आ praef. सम् *id.* RAGH. 16. 78.

c. परि *i. q. simpl.* MAH. 1. 4102.

c. प्र projicere. R. Schl. II. 63. 34.: तापसम् ... प्रविद्धकलसोदकम्.

c. प्र praef. वि quassare, concutere. RAGH. 14. 54.: अनिलविप्रविद्धा.

c. प्रति *i. q. simpl.* A. 3. 26. 7. 22.

व्यप् 10. *P.* व्यापयामि (क्षये, ut videtur, *Caus.* radicis इ praef. वि, vid. इ praef. अधि Caus.; v. etiam r. व्यय् et Westerg. s. r. इ) destruere.

व्यपगत v. गम् c. अप praef. वि.

व्यपाश्रय *m.* (r. श्रि ire c. आ praef. वि + अप) abitio, discessus. BH. 18. 56. *in fine BAH.*

व्यभिचार *m.* (r. चर् c. अभि praef. वि) offensio, violatio, transgressio, peccatum. HIT. 82. 22.

व्यभिचारिन् (r. चर् c. अभि praef. वि s. इन्) offendens, violans, transgrediens, peccans. व्यभिचारिणी quae adulterio violat conjugem. HIT. 5. 12.

व्यभ्र (*BAH.* e वि et अभ्र nubes) vacuus a nubibus. N. 17. 11.

1. **व्यय्** 1. *P. A.* et 10. *P.* व्ययामि, व्यये, व्यययामि (गतौ; ut videtur, ex इ praef. वि, vid. अव्यय et व्यप्.)

erogare, expendere *pecuniam*. Hit. 61.3.: क्षुद्रम् आयम् अनालोच्य व्ययमानः स्ववाञ्छया; 60.10.: खादितं व्ययितम् अवधीरितञ्च (मांसम्); 98.17.
c. अप negare. Man. 8.60.: पृष्टस् त्व् अपव्ययमानः·

2. व्यय् 10. *P*. व्याययामि (क्षेपे *K*. नुदि *V*.; ut videtur, Caus. r. इ praef. वि, v. 1. व्यय् et व्यप्) conjicere, mittere.

व्यय *m*. (r. 1. व्यय् s. अ) 1) erogatio. Hit. 77.21. 98.17. 104.12. 2) perditio. Hit. 16.4. Lass. 59.1.

व्यर्थ (*Bah*. e वि et अर्थ) inutilis. Hit. 31.1.

व्यलीक *n*. (e वि et अलीक) tormentum, cruciatus. Am. III. 4.12.: पीडार्थे ऽपि व्यलीकं स्यात्; Hit. 70.1.

व्यवसाय *m*. (r. anom. सो c. अव praef. वि s. य) 1) consilium, decretum. Br. 2.32. Sa. 4.6. 2) opera, labor, studium. N. 24.20.

व्यवसायिन् (a praec. s. इन्) consilio, decreto *vel* operâ, labore, studio praeditus. Bh. 45.11. 46.15.

व्यवसिष्यामि v. सो c. अव praef. वि·

व्यवस्थिति *f*. (r. स्था stare, esse, c. अव praef. वि s. ति) actio standi, manendi, persistendi *in alq. r.* Bh. 16.1.

व्यवहार *m*. (r. हृ c. अव praef. वि s. अ) 1) vitae ratio, vitae consuetudo, mores. Hit. 18.21. 73.22. 2) usus, consuetudo, mos. Hit. 87.15.

व्यसन *n*. (r. अस् conjicere s. अन) 1) nequitia, vita dissoluta. Hit. 8.17. 36.10.; *v. sq.* 2) calamitas. N. 7.13. Hit. 71.5. 3) attentio, intentio, animus attentus. Hit. 13.22.

व्यसनिता *f*. (a sq. s. ता) *Abstractum sequentis*. Hit. 94.3.

व्यसनिन् (a praec. s. इन्) 1) dissolutus, libidinosus, nequam; (Wils. «*addicted to evil practices, as to gaming, drinking, wenching*»). Hit. 62.14.; अव्यसनिन् Hit. 83.22. 2) infelix, infortunatus, calamitosus.

व्यस्त (part. pass. r. अस् praef. वि) turbatus, perturbatus, confusus. Hit. 102.7.

व्यसु (*Bah*. e वि et असु spiritus vitalis, vita) vitae expers, mortuus. N. 11.39.

व्याकरण *n*. (r. कृ c. आ praef. वि s. अन) grammatica. Up. 20.

व्याकुल (r. कुल् c. आ praef. वि s. अ) i. q. आकुल. N. 16.15. Dr. 8.44.

व्याघात *m*. (*Caus*. r. हन् c. आ praef. वि s. अ) percussio, perturbatio. In. 5.11.

व्याघ्र *m*. tigris. Dr. 8.3. *In fine compositorum ponitur ad indicandum* optimum, praestantissimum. H. 1.35. 4.57.

व्याज *m*. (r. अज् vel अञ्ज् c. आ praef. वि s. अ) dissimulatio. Lass. 76.9.

व्यात्त v. दा c. आ praef. वि·

व्याध *m*. (r. व्यध् s. अ) venator. N. 11.26.29. (*V*. व्यध्.)

व्याधि *m*. (r. धा ponere c. आ praef. वि s. इ) morbus. Bh. 13.8.

व्याधित (a praec. s. इत) aegrotus. Hit. 41.11.

व्यापद् *f*. (r. पद् c. आ praef. वि) infortunium, calamitas. Hit. 44.5. (v. आपद्, आपत्ति).

व्यापार *m*. (r. 2. पृ c. आ praef. वि s. अ) 1) opera, labor, occupatio, negotium. Hit. 8.2. 49.5.7. 2) vindiciae, postulatio. Ur. 49.10.: व्यापारं व्रजसि मे शरीरे «corpus meum tibi vindicas».

व्यायत v. 1. यम् c. आ praef. वि·

व्यामिश्र (r. मिश्र् miscere c. आ praef. वि s. अ) confusus. Bh. 3.2.

व्यायाम *m*. (r. 1. यम् c. आ praef. वि s. अ) 1) lassitudo. Sa. 5.2. 2) opera, contentio, pugna. A. 3.40.

व्याल *m*. serpens. A. 2.3. R. Schl. II. 59.10. *Fem*. व्याली Mr. 19.4. (Cf. germ. vet. et anglo-sax. *âl* anguilla.)

व्युषित v. वस् praef. वि·

व्युष्ट v. वस् praef. वि·

व्युष्टि *f*. (r. वस् praef. वि s. ति, v. gr. 645.) felicitas Br. 2.22.

व्यूढ v. ऊह् et वह् praef. वि·

व्यूह *m*. (r. ऊह् s. अ) turba, multitudo. N. 12.30.

व्ये 1. *P. A*. tegere. *Part. pass*. वीत, v. gr. 610.
c. परि *id*. परिवीत tectus, indutus. Ragh. 15.77.

c. सम् *id.* संवीत tectus. N. 9. 6. 13. 46.

व्योमन् *n.* (fortasse a r. दिव् splendere, abjecto द्, praef. वि, suff. मन्, v. द्यो, द्यु, द्युत्, विद्युत्) coelum. In. 2. 27. 5. 15.

1. व्रज् 1. *p. interdum a.* 1) ire, procedere. H. 1. 7.: पुनर् अस्मान् उपादाय तथै 'व व्रज; N. 3. 9.: व्रज नैषध माचिरम्; 9. 35.: ज्ञातीन् व्रजेत्; Mah. 1. 2263.: व्रजध्वम्. 2) facere (v. चर्). Ur. 49. 10.: व्यापारं व्रजसि मे शरीरे *du machst Anspruch. V.* वृज् i. e. वर्ज्.

c. अनु 1) sequi. N. 13. 61. 2) *i. q. simpl.* Mah. 3. 8266. Man. 2. 241.

c. अनु praef. सम् sequi. Mah. 2. 1606.

c. आ adire. N. 8. 6.

c. उत् praef. प्रति obviam ire. Ragh. 1. 90.; v. गम् c. उत् praef. प्रति.

c. परि ambulare, oberrare, huc illuc migrare. Man. 6. 33. 41.

c. प्र progredi, abire, ire. Mah. 2. 2613.: वनाय प्रवव्रजुः. — *Caus.* in exilium mittere. Ragh. 12. 6.: रामम् प्राव्राजयत्.

c. सम् praef. उप intrare. Man. 6. 51.: आगारम् उपसंव्रजेत्.

2. व्रज् 10. *p.* व्राजयामि (संस्कृतौ त्यागे *k.* संस्कृतौ गतौ *v.*) ornare, relinquere, ire. (*Vid.* 1. व्रज्, वृज्, वृश्च्.)

1. व्रण् 1. *p.* (शब्दे *k.* हृतौ *v.*; scribitur etiam ब्रण्) sonare. (*V.* रण्, भ्रण्.)

2. व्रण् 10. *p.* (ut videtur, Denom. a व्रण; scribitur etiam ब्रण्) vulnerare. (V. व्रण et cf. lat. *vuln-us*, slav. *rana* vulnus, lith. *róna* id., *ìn-roniju* vulnero; hib. *leon* «affliction, a wound, a moth»; *leonaim* «I wound, sprain»; fortasse etiam nostrum *Wun-de*, germ. vet. *wun-da*, *wun-ta* huc pertinet, mutatis liquidis *r* et *n*, v. Graff. I. 896.)

व्रण *m. n.* vulnus. (*V.* व्रण् et cf. व्रश्च्.)

व्रत *m. n.* (fortasse a r. वृ i. e. वर् eligere, transposito वर् in व्र, suff. त) votum, devotio, pietas. Sa. 4. 3. 6. Bh. 6. 14. N. 5. 21. 13. 69. In. 4. 7. *Saepe in fine compos.* *bah.* e. c. पतिव्रता erga conjugem pietatem, devotionem habens, conjugi devota, addicta. N. 10. 14. 13. 43. देवव्रत diis addictus. Bh. 9. 25. दृढव्रत firma vota habens, votorum tenax. Bh. 7. 28. 9. 14.

व्रश्च् 6. *p.* (छेदने *k.* छेदे *v.*; in tempp. spec. corripitur in वृश्च्; part. pass. वृक्ण) scindere, abscindere. Bhatt. 14. 77.: वव्रश्चुः; 9. 41.: व्रश्चित्वा ... अपातयत् तद्रून्.

c. अव *id.* Rigv. 51. 7.: वृश्चा शत्रोर् अव विश्वानि वृष्ण्या «frange inimici cunctas vires».

c. आ *a. id.* Rigv. 27. 13.: मा ज्यायसः शंसम् आवृक्षि «nunquam optimi *cujusque dei* laudem interrumpam».

c. वि *id.* Rigv. 61. 10.: विवृश्चद् वज्रेण वृत्रम् इन्द्रः; 32. 5.: स्कन्धांसी 'व कुलिशेना विवृक्णा «arbores quasi securi caesae».

व्री 4. *a.* et 9. *p.* (वरणे *k.* वृत्याम् *v.*) eligere. *Cf.* वृ.

व्रीड् 4. *p.* pudore affici. व्रीडित pudibundus. N. 7. 18. Sa. 1. 35.

व्रीस् 1. et 10. *p.* (वधे) pulsare, occidere. *Cf.* व्रूस्.

व्रुड् 6. *p.* (संवृतिसंहतिमज्जनेषु) tegere, colligere, accumulare, mergi.

व्रूस् 1. et 10. *p. i. q.* व्रीस्.

व्ली 9. *p.* व्लिणामि (धरणे *k.* गत्यां वृत्याम् *v.*) tenere, ire, eligere. *Cf.* व्री.

वेन् 10. *p.* (दृशि) videre.

श

श् Haec littera orta est e क् et respondet graeco *κ*, lat. *c*, lith. *k* et *sz*, slav. *k* et *s*, hib. *c*, *ch* et *s*; germ. *h*; v. gr. comp. §§. 21. 87.

1. शंस् 1. *p. interdum a.* 1) dicere, indicare, narrare. N. 13. 53.: शंस मे का 'सि कस्य वा; 12. 35.: नलं यदि न शंससि; 12. 126.: यदि ज्ञानीथ नृपतिङ् क्षिप्रं

शंसत मे प्रियम्; R. Schl. II. 68. 8.: माचा 'स्मै पितरम् मृतम् भवन्तः शंसिषुः; Su. 3. 11.: सुन्दोपसुन्दयोः कर्म ... शशंसिरे. 2) laudare. Bh. 5. 1.: पुनश् योगञ्च शंससि; Mah. 2. 2298.: शशंसुश् द्रौपदीं तत्र कृत्स्नतो धृतराष्ट्रजम्. (Cf. शास्. Fortasse lith. *sakau* dico, loquor, litteris transpositis e *kasau*; ita etiam germ. vet. *sagên* dicere, anglo-sax. *sagan, sægan,* cum *g* pro *h*, quod pro श् = क् exspectaveris. Cf. etiam *SANG* canere (v. Graff. 6. 91.). Pottius huc refert lat. *cano* (v. क्वण्), *Cas-menæ, Ca-menæ, car-men.* Cum शंस् conferatur etiam pers. خواندن *kân-den* recitare, cantare, nisi pertinet ad क्वण् vel स्वन्, v. gr. comp. 35. De خواستن *kâs-ten* cupere v. 2. शंस्.)

c. अभि calumniari, conviciari, maledicere, objurgare, accusare, criminari; अभिशस्त increpatus. Man. 8. 116.: वत्सस्या 'भिशस्तस्य पुरा भ्रात्रा यवीयसा; Am. III. 1. 43.: आक्षारितः क्षारितो ऽभिशस्ते; Man. 2. 185.: अभिशस्तांस् तु वर्जयेत्; 3. 159.

c. आ 1) indicare. Ragh. 1. 86. 2) implorare. Dr. 5. 12.: आशंस ... सौवीरराजस्य पुनः प्रसादम्.

c. प्र laudare, celebrare. N. 1. 16. 3. 16.

c. प्र praef. अभि *id.* A. 1. 6.

2. शंस् 1. *A. interdum P.* (इच्छायाम् *K.* आशिषि *V.*; scribitur शास्, gr. 110[a].) cupere, desiderare, fausta precari. (V. शास् praef. आ et cf. pers. خواستن *kâs-ten* cupere, velle, rogare, خواهم *kâh-em* cupio etc., hib. *sant* «greediness, covetousness, cupidity, lust», *santaighim* «I desire, covet, lust» v. Pictet p. 64.; lat. *censeo,* v. praef. आ sgf. 3.)

c. आ 1) cupere, desiderare. Mah. 1. 7148.: कुरुप्रवीरान् आशंसमानः ... जगाम ताम् भार्गवकर्मशालां यत्रा "सते ते कुरुप्रवीराः; 3. 17171.: योद्धुम् आशंसते नित्यम् फाल्गुनेन. 2) sperare. Br. 1. 29.: यया दौहित्रजाँल् लोकान् आशंसे; Mah. 3. 13647.: आशंसते हि पुत्रेषु पिता ... यशः. *Cum dat.* Mah. 1. 148.: ना "शंसे विजयाय. *Cum infin.* R. Schl. II. 12. 70.: न ... चिरञ् जीवितुम् आशंसे. *Atm.* Dr. 5. 5.: जेतुम् आशंससि धर्मराजम्. 3) credere, putare, *c.* यदि. R. Schl. II. 51. 14.: कौशल्याचै 'व राजाच तथै 'व जननी मम ना "शंसे यदि जीवन्ति; II. 86. 15.: ना "शंसे यदि ते सर्वे जीवेयुः.

शंसिन् (r. शंस् s. इन्) dicens, indicans, nuntians. Ur. 69. 15. Sak. 46. 15.

शंस्त् 2. *P.* (scribitur शास्त्) dormire. *Vid.* 2. शास्.

शक् 5. *P.* et 4. *P. A.* posse, valere. H. 1. 6.: गन्तुञ्चै 'व न शक्नुमः; R. Schl. I. 20. 4.: न हि शक्नोति ... समाप्तुङ् क्रतुम्; Br. 1. 24.: न हि शक्ष्यामि किञ्चन परित्यक्तुम् अहम् बन्धुम्; 27.: परित्यक्तुन् न शक्यामि भार्याम्; 28.: कृत एव परित्यक्तुं सुतं शक्यामि; N. 11. 6.: शक्यसे ता गिरः सत्याः कर्तुम् मयि; A. 3. 31.: नचै 'नम् अशकं हन्तुम्. *Cum locat. abstracti in* अन *loco infin.* R. Schl. I. 66. 19.: न शेकुर् ग्रहणे तस्य धनुषः; N. 7. 10.: सुहृद्भिर् न तु कश्चन निवारणे ऽभवच् छक्तो दीव्यमानम्. *Participia in* त *sunt* शक्त *et* शकित, *quorum prius active cum sgf.* potens, *alterum passive usurpatur.* Br. 2. 8. N. 7. 10. H. 4. 33. — *Pass. impers.* Mah. 1. 6678.: स्थीयतां यदि शक्यते. — *Notetur Passivi usus in constructione cum Infin., quippe qui passivâ formâ careat, ita ut passivam vim verbo auxiliari exprimere necesse sit. Dicitur e. c.* ना "हर्तुं शक्यते (N. 20. 5.) *quasi latine dicas* afferre nequitur *ad exprimendum* non afferri potest. *Part. fut. pass.* शक्य *saepissime in hujusmodi constructionibus invenitur, e. c.* In. 1. 17. 2. 4. H. 1. 35. 47. *Etiam part. praet.* शकित. H. 4. 33.: अपनेतुञ्च यतितो नचै 'व शकितो मया. *Dicitur etiam* शक्य *pro* जेतुं शक्य qui vinci potest, vincendus. Dr. 5. 12. — *Desid.* शिक्ष् correptum e शिशक्ष्, v. gr. 552. (V. शिक्ष् et cf. hib. *ceach-t* «power, eminence» = शक्ति, v. Pictet p. 63. Fortasse lat. *co-nâ-ri* e *coc-na-ri*, ita ut ना respondeat characteri nonae classis et graeco νη in verbis ut *δάμ-νη-μι*; *queo*; cf. *nequi-nont* apud Fest. cum शक्नुवन्ति; island. vet. *hag-r* dexter, *hagna* prodesse, *hoegja* moderare (Grimm. II.

12. n. 96.); gr. κίκυς; v. Pott. I. 232. Benfey II. 160.)

शकट *m. n.* currus. Hit. 24. 8.: शकटम् (nom.).

शकटार *etiam* शकटाल nom. pr. (Wils. «*the minister of Nanda*). Hit. 61. 20.

शकल *m. n.* pars, portio, frustum. Ragh. 2. 46.: शकलानि.

शकन् v. शकृत्.

शकुन *m.* (fortasse a r. शक् s. *unâd.* उन) 1) avis species (Wils.: *either the Indian vulture or the common kite* - Falco cheela -; *it is also applied to the Pondicherry eagle*). N. 9. 12. 2) avis *in universum.*

शकुनि 1) i. q. praec. Mah. 3. 10437. 2) *nom. pr.* In. 1. 4. (Cf. lat. *ciconia.*)

शकृत् *n.* (शकन् v. gr. 205.; fortasse forma redupl. cum श = क, a r. कृत्) excrementum, stercus. (Fortasse gr. κόπρος e κόκρος, lat. *stercus, stercor-is* fortasse per metath. e *secort-is* = शकृतम् e शकर्तम्; hib. *seachraith* «filth, dirt», *cac* «animal excrement», *cacach* «dirty, filthy», *cacaim* «I go to stool», lat. *caco,* gr. κακκάω.)

शक्ति *f.* (r. शक् posse s. ति) 1) potestas, facultas, vis. Sa. 2. 17. 5. 4. 2) lancea ferrea. In. 1. 4. (Hib. *ceach-t*, v. r. शक्.)

शक्तु *m. n.* farina. (Wils.: *According to some authorities only* m. pl. (शक्तवः). *The powder or flour of barley and other grain, first fried and then ground*). Hit. 114. 22.: शक्तुभूतः शारवः; 115. 2. 7.: शक्तुशारव.

शक्य (part. fut. pass. r. शक्) possibilis. *V.* शक्.

शक्र *m.* (ut videtur, a r. शक् posse s. र) cognomen *Indri.*

शङ्क् 1. *A.* (scribitur शक्, gr. 110[a].) 1) suspicari, opinari. N. 23. 1.: शङ्कमाना नलम् तम्; 23. 28.: त्वाञ् जनः शङ्कते दोषतः; H. 3. 15.: ताम्... पुंस्कामां शङ्कमानः. 2) timere. N. 9. 31.: किमर्थम् भीरु शङ्कसे. — शङ्कित suspicans, timens. N. 12. 32. In. 5. 18. (शङ्क् primitive possibile habere significaverit; a शक् posse insertâ nasali; cf. goth. *hugjan* cogitare, opinari, putare, germ. vet. *hugu* animus, intellectus, sensus, *hugjan* cogitare, recordari, considerare.)

c. अभि dubitare. M. 34.: ना ’भिशङ्क्यम् इदस्त्वा ’पि वचनम्.

c. आ *P. A.* timere. Man. 7. 188.: यतश्च भयम् आशङ्केत् ततो विस्तारयेद् बलम्; R. Schl. I. 90. 15.: मन्त्रो न दोषम् आशङ्कोः; I. 1. 39.: आशङ्कमानश्च पुनः पौरजानपदागमम्; N. 13. 30.: आशङ्कमाना तत् पापम्. — आशङ्कित metutus. R. Schl. I. 65. 15.: यत् तद् आशङ्कितम् पापम्.

c. परि suspicari. N. 24. 26.: न माम् अर्हसि कल्याण दोषेण परिशङ्कितुम्.

c. वि dubitare. Mah. 1. 2966.: गान्धर्वराक्षसौ (विवाहौ) क्षत्त्रे धर्म्यौ तौ मा विशङ्किथाः (pro विशङ्किष्ठास् praet. mltf. 3., sic. Mah. 3. 10356: पर्यशङ्किथाम् - sic legendum pro °था - pro °ष्ठाम्.)

c. सम् suspicari. Mah. 4. 568.

शङ्कर *m.* cognomen *Sivi.*

शङ्का *f.* (r. शङ्क् s. आ) 1) suspicio, conjectura. N. 24. 3. Sa. 6. 4. 2) dubitatio. N. 24. 39.

शङ्कितमनस् (*bah.* e शङ्कित et मनस् mens) timentem *vel* suspicantem mentem habens. In. 5. 18.

शङ्किन् (r. शङ्क् s. इन्) suspicans. Ur. 80. 1. *infra.*

शङ्कु *m.* (r. शङ्क् s. उ) 1) timor. 2) acus. 3) palus, stipes. 4) jaculum, pilum. 6) piscis species (Wils.: the scate fish).

शङ्कुकर्ण (*bah.* e praec. et कर्ण auris) 1) *Adj.* jaculo *vel* palo similes aures habens. H. 2. 4. 2) *Subst. m.* asinus.

शङ्ख *m. n.* concha. Bh. 1. 12.: शङ्खम् *acc.*, 13.: शङ्खाः *nom. pl. m.* (Gr. κόγχος, κόγχη, lat. *concha*; fortasse hib. *slige, sligean* id. per metath. e *silge,* mutatis liquidis *n* et *l*, v. gr. comp. 20.)

शच् 1. *A.* (व्यक्तायां वाचि *K.* वाचि *V.*) loqui, distincte loqui. *Cf.* 1. शुच्.

शची *f. Satschia, Indri* uxor.

शञ्च् 1. *A.* (गतौ; scribitur शच्) ire, se movere.

1. **शट्** 1. *P.* (रुजाविशरणगत्यवसादनेषु *K.* सादे शीर्णे गतौ रुजि *V.*) aegrotare, diffringi, ire, perire, considere, tabescere. *Cf.* शण्ड्.

2. शट् 10. *A.* शाटये· (श्लाघे) laudare. *Cf.* 3. शठ्, शाड्, 3. शल्·

1. शठ् 1. *P.* (कैतवे *K.* वधक्लेशकैतवे *V.*) fallere, decipere, laedere, occidere, vexare. *V.* शाठ·

2. शठ् 10. *P.* शाठयामि (संस्कारगत्योः *K.* आलस्ये गत्यसंस्कृतसंस्कृते *V.*) ornatum esse, ire, pigrum esse, inornatum esse. *Cf.* शुठ्·

3. शठ् 10. *A. i. q.* 2. शट्·

शठ (r. 1. शठ् s. अ) falsus, fallax, pravus. HIT. 67. 10.: शठम् मित्रम्· (Hib. *sath* «evil», *saith* «vulgar, vile, despicable, ill».)

शण् 1. *P.* (दाने) dare.

शण *n.* cannabis. (Cf. gr. κάνναβις, lat. *cannabis*, lith. *kanápē*, russ. *konopla*, hib. *canaib*, island. vet. *hanp*, anglo-sax. *hænep*, germ. vet. *hanaf.*)

शण्ड् 1. *A.* (रुजायाम् *K.* सङ्घाते *V.*; scribitur शड्, gr. 110[a].) aegrotare, colligere, coacervare. *Cf.* 1. शड्·

शण्ढ *m.* eunuchus. AM. *Scribitur etiam* षण्ढ·

शत *n.* (ut mihi videtur, mutilatum e दशत a दशन् decem, v. gr. comp. 320. annot.) centum. शत *m. nisi* शता *f.* N. 15. 5.: शतं शताः· (Lat. *centum*, gr. ἑ-κατόν - ἑ pro ἕν unum -, lith. *szimta-s* masc., slav. *sto* neut., hib. *céat*, cambro-brit. *cant*, armor. *kant.*)

शतक्रतु *m.* (centum sacrificia habens *BAH.* e शत et क्रतु) cognomen *Indri.*

शतगुणाधिकम् *Adv.* (e शतगुण centies - e शत et गुण q. v. - et अधिकम् supra, plus) plus quam centies. H. 4. 49.

शतगुणित (a शतगुण centies - शत + गुण q. v. - suff. इत) centies repetitus. UR. 51. 19.

शतघ्नी *f.* (centenos occidens e शत centum et घ्नी *Fem.* vocis घ्न occidens) teli species. A. 6. 16.

शतधा *Adv.* (a शत s. धा, v. gr. 662.) centupliciter, in centum frusta, in centum partes; e. c. शतधा छेत्तुम् in centum partes findere. A. 7. 21. 29.

शतसङ्घशस् (e शतसङ्घ - शत + सङ्घ turba - centum complectens turba, suff. शस्) centenatim. IN. 1. 35. A. 10. 23.

शतपत्त्र *n.* (centifolius *BAH.* e शत et पत्त्र folium) lotus flos.

शतपुत्त्र (e शत et पुत्त्र filius, liber) centum filios *vel* liberos habens.

शतपुत्त्रता *f.* (a praec. s. ता) Abstractum praecedentis, i. e. centum filiorum possessio. SA. 5. 53.

शतह्रदा *f.* (*BAH.* e शत et ह्रद radius luminis) fulmen. UR. 70. 7.

शत्रु *m.* (fortasse a *Caus.* r. शद् - शातयामि caedo - suff. रु vel त्रु abjectâ radicis litterâ finali) hostis.

शत्रुञ्जय *m.* (hostem vincens e शत्रु in acc. et जय, v. gr. 645. suff. अ) nom. pr. DR. 2. 11.

शत्रुतस् *Adv.* (e शत्रु s. तस्) ab hoste *vel* hostibus (v. gr. 652.). N. 14. 18.

1. शद् 1. *P.* (गतौ; nonnisi cum आ occurrere dicitur) ire. *Caus.* ducere, popellere. PAN. VII. 3. 42.: गाः शादयति गोपालः· (*Cf.* पद्·)

2. शद् in tempp. spec. *A.* in ceteris *P.* (a grammaticis refertur ad cl. 1. et 6., sequitur autem normam classis 4., ita tamen ut anomale conson. fin. ante syllabam य abjiciatur et अ producatur in ई, quod ex आ ortum esse censeo in analogiâ cum Passivis ut दीयते datur pro दायते - v. gr. 494. - ita शीयते pro शायते· Quod attinet ad omissam radicis litteram finalem, शीयते convenit cum जायते nascitur pro जन्यते, gr. 332. Vera radicis forma शात् esse videtur, unde Caus. शातयामि e generali reg. explicari posset; cf. etiam nomen abstractum शातन apud Wils., quod non a शो sed a शात् deduxerim; ita शात quo radix शद् a Vôp. explicatur) cadere, perire. BHATT. 17. 77.: अशीयत नृमांसादाम् बलं सुग्रीववाधितम् (schol. G'AY. अवसन्नम्, BHAR. अवसादम् प्राप्तम्)· — *Caus.* शातयामि (gr. 524.) facere ut alq. cadat, caedere. R. Schl. I. 66. 10.: वराङ्गानि महार्हाणि धनुषा शातयामि वः; II. 43. 16. 96. 52. N. 20. 13.: शातयित्वा विभीतकम्; 14.: शातयिष्ये विभीतकम्; 23.: शातयामास तन् द्रुमम्· (Cf. पद्, पत्, lat. *cado.*)

c. प्र *Caus.* facere ut alq. cadat. MAH. 1.5561.: आनाम्य फलितां शाखाम् पक्काम् पक्काम् प्रशातयेत्॥

c. वि *Caus.* discutere, disjicere. MAH. 3.11971.

c. सम् *Caus.* facere ut alq. cadat. MAH. 3.865.: वज्रम् उद्यम्य तान् सर्वान् पर्वतान् समशातयम्॥

शनकैस् *Adv.* (*Instr. pl.* ab inusitato शनक, quod derivatur a शन - v. शनैस् - suff. क) lente, tarde, paulatim, gradatim. N. 17.13.

शनैस् *Adv.* (*Instr.* ab inusitato शन) lente, tarde. IN. 2.24. H. 2.22. 4.26. SU. 4.10.

1. शप् 1. *P. A.* 1) *A.* jurare. MAN. 8.110.: वशिष्ठश्चा ऽपि शपथं शेपे पैयवने नृपे (Loc. pro Dat.); R. Schl. II. 75.40.: शपथैः कष्टैः शपमानम्... भरतम्... कौशल्या वाक्यम् अब्रवीत्॥ *Cum instr. rei vel pers. per quam quis jurat.* GHAT. 22.; R. Schl. II. 21.16.: सत्येन धनुषा चैव दत्तेनेष्टेन ते शपे; II. 11.8.: तेन रामेण कैकेयि शपे ते वचनक्रियाम्; 34.47.48.21. MAH. 1.5178. 2) *P. A.* maledicere, exsecrari. IN. 5.48.: शशापा ऽथ धनञ्जयम्; N. 20.34.: कुपिता मा ऽशपत्; MAH. 1.4583.: तस्मात् त्वाम् अप्य् अहं शपे; 3.351.: पुत्रान् ते शप्स्यते॥ — *Absol.* R. Schl. I. 58.8.: शेपुः परमसङ्क्रुद्धाश् चण्डालत्वङ् गमिष्यसि॥ — *Caus.* शापयामि jurare jubeo. MAN. 8.113. (Fortasse शप् primitive dicere, loqui significavit, cf. शब्द sonus, quod fortasse e शप् + द् dans; hib. *cubhais* «an oath», *cubhas* «a word, a promise», *cab* «a mouth».)

c. अभि maledicere, exsecrari. R. Schl. II. 49.48.: त्वाम् अभिशप्स्ये ऽहं सुदुःखम् अतिदारुणम्॥

2. शप् 4. *P. A. i. q.* 1. शप्॥

शपथ *m.* (r. शप् s. अथ) jusjurandum.

शफ *n.* ungula *equi.* AM. (Germ. vet. *huof,* island. vet. et anglo-sax. *hôf.*)

शफर *m.* शफरी *f.* piscis species. (Wils. *a sort of carp,* Cyprinus chrysoparius). AM.

शब्द् 10. *P.* शब्दयामि (ut videtur, Denom. a seq.) dicere. MAH. 3.14400.: षण्मान् तु प्रवरान् तस्य शीर्षाणाम् इह शब्द्यते॥ — *Caus.* शब्दापयामि facio ut quis vocetur, advocetur, arcesso. R. Schl. II. 59.7.: यदि मां रामः पुनः शब्दापयेत्॥ (V. शप् et cf. Caus. r. दा, दापयामि, cf. etiam ज्ञीवापयामि p. 140. annot.)

c. अभि dicere. MAN. 6.82.: यद् एतद् अभिशब्दितम्॥ Nominare. MAH. 1.3927.: दक्षस्य दुहिता या तु सुरभी ऽत्य् अभिशब्दिता॥

c. सम् dicere, loqui. MAH. 1.3215.: अयम् एतो ऽति संशब्द्य॥

शब्द *m.* sonus, clamor, strepitus. H. 4.21. BR. 1.3. SU. 1.32. (*Vid.* शप्.)

1. शम् 4. *P.* शाम्यामि (gr. 331[a].) sedari, tranquillari, placari, extingui. GITA-GOV. 7.41.: शाम्यतु देहदाहः; RAGH. 2.14.: शशाम वृष्ट्या ऽपि विना दवाग्निः; MAN. 2.94.: न जातु कामः कामानाम् उपभोगेन शाम्यति; MAH. 2.1936.: शाम्य मा शुचः; RAGH. 7.3.: समत्सरो ऽपि शशाम तेन क्षितिपाललोकः॥ — शान्त 1) sedatus, pacatus, tranquillus, placidus. H. 1.49.: शान्तार्चिर् इव पावकः; HIT. 80.21.: शान्ते पानीयतोये; N. 12.112.: सुशान्ततोयाम्... ह्रदिनीम्; 24.53.: शान्तज्वरा; SA. 6.18.: शान्तायान् दिशि॥ 2) interfectus (v. Caus.). MAH. 1.7523.: दिष्ट्या शान्तः पुरोचनः॥ — *Caus.* शमयामि 1) sedare, tranquillare, domare, extinguere. MAH. 3.72.: मानसं (दुःखम्) शमयेत् तस्माज् ज्ञानेना ऽग्निम् इवा ऽम्बुना; HIT. 24.6.: सुतप्तम् अपि पानीयं शमयत्य् एव पावकम्॥ 2) occidere, interficere. MAH. 3.14620.: सो ऽयन् त्वया महाबाहो शमितो देव कण्टकः॥ (Hib. *samh* «pleasant, still, calm, tranquil»; lith. *kenčiu, kentěju* patior, tolero, *kančia* dolor, *kantrùs* patiens, tolerans, *pa-kintu* patientiam adhibeo, v. शान्ति; fortasse nostrum *san-f-t,* inserto *f,* - v. gr. comp. 96. - mutatâ gutturali in sib.; germ. vet. *samft,* angl. *soft,* fortasse etiam germ. vet. *sûmjan* tardare (nostrum *säumen*), *sûmig* negligens; island. vet. *sems* tardatio; gr. κηλέω. Cf. क्षम्.)

c. उप *i. q. simpl.* MAH. 3.72. et 1008.: नो ऽपशाम्यति मे मनः॥ — *Caus.* उपशामयामि 1) sedare, tranquillare. MAH. 1.6577.: पुष्पायुधम्... उपशामय कल्याणि आ-

त्मदानेन· 2) occidere, interficere. MAH. 3. 8541.: अगस्त्येने ’ह वातापिः किमर्थम् उपशामितः·

c. नि *Caus.* निशामयामि 1) videre, conspicere. R. Schl. I. 2. 6.: अकर्दमम् इदम् तीर्थम् निशामय· *Gerund.* निशाम्य et निशम्य (v. Caus. rad. simpl. शमयामि); R. Schl. I. 69. 18.: राघवौ पुत्रौ निशाम्य; II. 46. 18.: प्रकृतीस् ता निशाम्य; MAH. 1. 1137.: निशाम्य ते दुःखम् इदम्; N. 26. 6.: निशाम्या ’थ हयज्ञस्य लिङ्गानि; A. 10. 57. 58.: रौद्रास्त्रनिष्पिष्टान् ... निशम्य; R. Schl. II. 52. 14.: सत्यम् मान् निशम्यै ’कम्· 2) audire. R. Schl. II. 57. 21.: तद् वाक्यं राजस्त्रीणान् निशामयन्· *Gerund.* निशम्य· BR. 3. 1.: तयोर् दुःखितयोर् वाक्यम् ... निशम्य; R. Schl. I. 2. 17. II. 44. 25. 52. 4. 66. 10. RAGH. 2. 61.

c. नि praef. वि *Caus.* audire. *Gerund.* विनिशम्य· IN. 5. 62.

c. नि praef. सम् Caus. *id.* MAH. 2. 1658. सन्निशम्य·

c. परि *Caus.* परिशमयामि sedare. GITA-GOV. 7. 20.: परिशमितम्·

c. प्र *i. q. simpl.* R. Schl. II. 40. 33.: पौरजनाश्रुभिर् अभ्यवहितम् प्रशशाम महीरजः; MAH. 2. 1944.: प्रशाम्य भरतर्षभ· — प्रशान्त sedatus. N. 26. 34. A. 9. 34. — *Caus.* प्रशमयामि 1) sedare, tranquillare, extinguere. MAH. 3. 12978.: प्रविष्टो मानुषन् देहं सर्वम् प्रशमयाम्य् अहम्; MAH. 1. 8156.: प्रशमितः खाण्डवे हव्यवाहनः· Interficere, occidere. MAH. 3. 2031. Expugnare. A. 9. 35.: प्रशाम्य नगरम् (productâ vocali, v. praef. उप et नि).

c. सम् *i. q. simpl.* R. Schl. II. 66. 1.: तम् अग्निम् इव संशान्तम्· *Caus.* sedare, tranquillare. R. Schl. II. 98. 1.: लक्ष्मणाङ्कं क्रोधमूर्छितं रामः संशमयामास·

2. शम् 10. *P. A.* शामयामि, °ये (आलोचने *K.* आलोचे *V.*; proprie Caus. r. 1. शम्, v. praef. नि) videre, conspicere. (Cf. goth. *gaumja* observo, video.)

शम *m.* (r. शम् s. अ) tranquillitas, *praesertim animi*, libertas ab animi commotionibus. N. 6. 10. BH. 10. 4.

शम्ब् 1. *P.* (गतौ) ire, se movere — 10. *P.* (सम्बन्धे) ligare, alligare. *Cf.* सम्ब्·

शम्बर *m.* *Sambarus Daitjus.*

शय (r. शी s. अ) jacens, dormiens, *in fine compp.* *V.* कुशेशय, हृच्छय·

शयन *n.* (r. शी jacere, dormire) lectus. IN. 5. 3.

शयान v. शी (gr. 598.).

शय्या *f.* (r. शी s. या, v. gr. 629.) 1) actio jacendi *vel* dormiendi. N. 2. 4. BH. 11. 42. 2) cubile, lectus. HIT. 33. 11.

शर (r. शॄ findere, rumpere s. अ) 1) *m.* sagitta. DR. 5. 19. 8. 16. 2) *n.* aqua.

शरण *n.* (ut videtur, a perditâ r. शॄ ire, cf. सृ, श्रि et v. वेश, वेश्मन्) 1) domus. UR. 35. 2. 2) refugium, perfugium, tutela, praesidium. N. 5. 15. 35. 12. 119.

शरण्य (a praec. s. य, v. gr. 650.) qui refugium, tutelam praebet. N. 12. 42. SA. 1. 2.

शरद् *f.* (ut mihi videtur, e शर aqua et द pro द dans a r. दा abjectâ vocali, sicut e. c. in ददृम damus pro ददामस्, v. sq. et वर्ष) 1) autumnus. A. 9. 21. 2) annus. N. 26. 25. A. 2. 17.

शरदा *f.* (ut mihi videtur, e शर e द dans in fem.) i. q. praec.

शरधि *m.* (e शर sagitta et धि tenens, v. इषुधि) pharetra.

शरभ *m.* animalis species (*). DR. 4. 13.

शराव *m.* (e शर aqua et अव tuens, a r. अव् s. अ) 1) operculum. 2) patina. UR. 46. 5.

शरासन *n.* (sagittarum conjectionem habens e शर sagitta et असन conjectio) arcus. A. 5. 25.

शरीर *n.* (r. शॄ s. ईर) corpus.

शरीरिन् *m.* (corpus habens, i. e. inhabitans, a praec. s. इन्) anima. BH. 2. 18. (cf. देहिन्).

शर्करा *f.* 1) glarea. 2) saccharum; Wils.: «*Clayed or candied sugar*». (Cf. χάλιξ, σάκχαρ, σάκχαρον; lat. *calx*, *calculus*, saccharum.)

शर्करावत् (a praec. s. वत्) glareosus. AM.

(*) Wilson: 1) *A fabulous animal, supposed to have eight legs and to inhabit particularly the snowy mountains*, AM. 2) *A young elephant.* 3) *A monkey in Rama's army.* MED. 4) *A camel.* 5) *A grasshopper.* AM. 6) *A locust.* (V. शलभ et cf. gr. κάραβος.)

शर्ब् 1. *P.* (हिंसे गतौ) ferire, laedere, occidere, ire. *Cf.* सर्ब्, सृप्.

शर्मन् *n.* (ut videtur, a r. शॄ s. मन्) felicitas, gaudium. In. 3.9.11. Dr. 8.23.

शर्व् 1. *P.* (हिंसे) ferire, laedere, occidere.

शर्व *m.* cognomen *Sivi*.

शर्वरी *f.* nox. Sa. 5.66.

शर्वाणी (a शर्व s. आन in *fem.*) *Sivi* uxor.

1. **शल्** 1. *A.* (चलने *K.* चलने स्तृतौ *V.*) ire, se movere, vacillare, sternere. *Cf.* चल्, सल्.

2. **शल्** 1. *P.* (गतौ, वेगे) ire, currere. *V.* 1. शल् *et* श्वल्.

3. **शल्** 10. *A.* शालये (श्लाघे) laudare. *Cf.* शाड्, 2. शठ्, 3. शठ्.

शलभ *m.* locusta. A. 7.24. *V.* शरभ.

शल्भ् 1. *A.* (कत्थने) gloriari.

शल्य *m. n.* (r. शल् s. य) sagitta. Ur. 4.2. infr. (Hib. *cail* «a spear, javelin».)

शल्लकी *f.* arboris species. Wils. «*The gum alibanum tree*, Boswellia thurifera». Ur. 69.4.

शव *m. n.* cadaver. Am.

शवल varius, versicolor. Am.

शश् 1. *P.* salire. *V. sq.* (Lith. *szók-ti*, slav. *skak-a-ti* saltare.)

शश *m.* (r. शश् s. अ) lepus. (Germ. vet. *haso*, anglo-sax. *hara*, lith. *kiszkis*, *zuikis*, russ. заецъ *ʒaez*.)

शशक *m.* (a praec. s. क) *id.* Hit. 67.

शशधर *m.* (leporem gerens e शश et धर) luna. Am.

शशाङ्क *m.* (*Bah.* e शश et अङ्क nota, signum) luna. A. 1.11. (*cf.* शशिन् et शशधर).

शशिन् *m.* (lepore praeditus a शश lepus suff. इन्) luna.

शश्वत् *Adv.* semper, perpetuo.

शष् 1. *P.* (वधे) ferire, laedere, occidere. *Cf.* शस्.

शष्प *n.* gramen recens. Ragh. 2.26. (Cf. lat. *caespes*.)

1. **शस्** 1. *P.* ferire, occidere. Mah. 3.1638.: दानवाः शस्तास् त्वया. c. वि *id.* R. Schl. I. 13.35.: विषाणैर् विशशासै ऽनन् त्रिभिः. N. 11.28.

2. **शस्** 2. *P.* (स्वप्ने) dormire. *Cf.* सस्, शंस्त्, संस्त्.

शस्त part. pass. radd. शंस् et शस्.

शस्त्र *n.* (r. 1. शस् s. त्र) 1) telum *in universum*. 2) sagitta. Bh. 1.20. N. 11.28.

शस्य *n.* (r. शंस् s. य) fructus. Am. *Cf.* सस्य.

शाक *m.* herba. Hit. 20.9.

शाख् 1. *P.* (व्याप्तौ) occupare, complecti, implere. *Cf.* श्लाख्.

शाखा *f.* (ut videtur, a r. शाख् s. अ in *fem.*) ramus. Dr. 2. 1. (Lith. *szakà* id., russ. *suk* id., hib. *géag* id.

शाखामृग *m.* (e praec. et मृग animal) simia. N. 12.65.

शाखिन् *m.* (a शाखा ramus s. इन्) arbor.

शाड् 1. *P.* (श्लाघायाम् *K.* श्लाघे *V.*) laudare. *V.* 3. शल्.

शाठ्य *n.* (a शठ s. य) falsitas, pravitas.

शाण *m.* शाणी *f.* (ut videtur, a r. शो acuere s. न vel अन, mutato न in ण, v. gramm. min. 353.) 1) cos. 2) lapis Lydius. Am. (Angl. *hone* cos, island. vet. *heinn*; anglo-sax. *hænan* lapidare.)

शातकुम्भ *n.* (secundum Wils. a शतकुम्भ, quod nomen montis esse dicitur, suff. अ) aurum.

शातकुम्भमय (a praec. s. मय) aureus. A. 9.25.

शातय् *Caus.* r. शद्.

शाद *m.* 1) gramen recens. Am. 2) lutum, coenum. Am. (Lith. *szuda-s* lutum, coenum; hib. *caidhe* «dirt, a blamish», *caidheach* «polluted».)

शाद्वल (a praec. abjecto अ, suff. वल) gramine recenti praeditus. Ur. 61.3.

शान् *P. A.* शीशांसामि, शीशांसे (proprie forma desid. pro शिशांसामि °से v. gr. 553.) acuere.

शान्त v. शम्.

शान्ति *f.* (r. शम् s. ति) placatio, tranquillitas. N. 26.8. Dr. 7.11. Bh. 2.66.

शान्त्व् 10. *P.* (Denom. a sq.) *i.q.* सान्त्व्.

शान्त्व *m.* (ut videtur, forma anom. a r. शम् s. त्व) blandimentum, consolatio. *V.* सान्त्व.

शाप *m.* (r. शप् exsecrari s. अ) exsecratio, maledictio. In. 5.53. Su. 2.15.

शायिन् (r. शी jacere, dormire suff. इन्) qui jacet *vel* dormit, jacere *vel* dormire assuevit, *in fine comp.* H. 1.34.

शार् 10. *P.* (दौर्बल्ये) debilem esse. *Cf.* सार्.

शारङ्ग v. सारङ्ग.

शारद (*f.* ई, a शरद् s. अ) 1) autumnalis. N. 13.44.: चन्द्रलेखा शारदी; Lass. 91.15.: सम्पूर्णशारदकलानिधिकान्तवक्रा. 2) recens. 3) non sibi confidens, modestus, pudibundus. Am.

शारीर (a शरीर corpus s. अ) corporalis. Bh. 17.14.

शार्ङ्ग (a शृङ्ग s. अ) 1) corneus. 2) *n.* arcus, *praesertim Sivi* arcus.

शार्ङ्गिन् *m.* (a praec. s. इन्) cognomen *Sivi*. Am.

शार्दूल *m.* tigris. N. 12.129. *In fine compp.* princeps, optimus. N. 13.44. *Vid.* ऋषभ. (Fortasse gr. πάρδος, πάρδαλις, lat. *pardus, pardalis,* lith. *pardas,* e κάρδος etc.)

शाल *m.* 1) nomen arboris. Su. 4.6. N. 12.3. 2) nomen piscis (Wils.: *a sort of gilt head,* Sparus spilotus). H. 2.18.

शाला *f.* 1) domus, casa, receptaculum. Dr. 3.9. N. 21.29. 2) stabulum. N. 19.11.21.6.

शालि *n.* oryza.

शालिन् (a शाला s. इन्) praeditus, *in fine compos.* Sa. 5.45.

शालिहोत्र *m.* (e शालि et होत्र) nom. pr. N. 19.28.

शाल्मलि *m. f.* nomen arboris, Wils. «*the silk cotton tree,* bombax heptaphyllum». Am.

शाल्मली *f. id.* Hit. 9.4.

शाल्व *m. plur.* nomen regionis (Wils.: *The inhabitants of the central division of India.* Hem. 4.23.) Sa. 2.7.7.3.

शाल्वेय *m. plur.* nomen regionis. Dr. 1.6.

1. **शाव** *Adj.* (a शव corpus mortuum suff. अ) mortuus. Sa. 5.61.

2. **शाव** *m.* pullus, catulus.

शावक *m. id.* Hit. 18.10.

शाश्वत (*fem.* ई, a शश्वत् semper s. अ) sempiternus. H. 2.21.

1. **शास्** 2. *P.* (शिष् gr. 363.420.613.632.; *part. fut. pass.* शिष्य, etiam शास्य, *part. pass.* शिष्ट, *gerund.* शिष्ट्वा et शासित्वा) 1) jubere. Ragh. 15.79.: कुरु निःसंशयं लोकम् ... इत्य् अशात् (v. gr. 322.). *Cum acc. pers.* Mah. 1.97.: शशास शिष्यम्. 2) regere. N. 26.38.: पुनः शशास तद् राज्यम्; Ragh. 19.57.: राज्ञी राज्यं विधिवद् अशिषत्. 3) docere *c. acc. pers. et rei.* Bh. 2.7.: शाधि माम्; Bhatt. 6.10.: यत्र तापसान् धर्मं सुतीक्ष्णः शास्ति. 4) punire. Man. 4.175.: शिष्यांश्च (schol. अनुशासनीयान्) शिष्याद् धर्मेण; 8.191.: ताव् उभौ चौरवच् छास्यौ; Ur. 81.2. *infr.*: वृषो ऽपराधी शासनीयः. 5) *A. in dial. Vêd.* implorare. Rigv. 30.10.: तन् त्वा वयम् ... शास्महे. — *Caus.* punire. Hit. 65.18.: कुट्टिनीच शासिता; Man. 4.175.: शासयेत्. (*Cf.* शंस्.)

c. अनु 1) jubere. R. Schl. II. 15.26.36.24.81.11.; Mah. 4.169.: अन्वशासन् नकुलङ् कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिरः (अन्वशासत् pro अन्वशात्, cf. gr. 354.355.). 2) regere. Mah. 1.4124.: स्वराज्यम् अन्वशात्; 2.179.: राष्ट्रन् तवा ’नुशासन्ति मन्त्रिणः (pro °सति, v. gr. 363.). 3) docere. A. 1.9.: पिते ’व पुत्रान् अनुशिष्यचै ’तान्; Man. 6.86. 4) dicere, alloqui. Mah. 1.3884.: पुत्रम् ... अन्वशात्; 4.98.: नचा ’नुशिष्याद् राजानम् अपृच्छन्तम्. 5) punire. Man. 11.99.

c. अनु praef. सम् regere. N. 12.49.

c. आ 1) jubere. Bhatt. 6.4.: रक्षांसि रक्षितुम् सीताम् आशिषत्. 2) dicere, narrare. Bhatt. 6.27.: आयोधं वृत्तं लक्ष्मणाया ”शिषन् महत्. — *Vid.* 2. शास् praef. आ.

c. प्र 1) jubere. Mah. 2.2433.: राजन् किङ् करवामस् ते प्रशाध्य् अस्मान् त्वम् ईश्वरः; R. Schl. I. 20.18. 2) regere. N. 12.94. *Etiam cl.* 1. Mah. 3.1368.: महीम् प्रशासेत्; 2024.: कृत्स्नाम् प्रशासेम वसुन्धराम्; 10283: पृथिवीङ् कृत्स्नाम् प्रशासेत्.

2. **शास्** 2. *A.* c. आ fausta precari *alicui.* Man. 3.80.: ऋषयः पितरो देवाः ... आशासते कुटुम्बिभ्यस् तेभ्यः.

Precari, optare *alicui aliquid.* MAH.3.12430.: मातरश्चे 'व शोचामि ... या 'स्माकन् नित्यम् आशास्ते महत्त्वम्; R. Schl. II. 6. 3.: आशास्या "त्मनः प्रियम्। *Etiam* PAR. A.5.19.: शिवम् आशास्त मे। — *Vid.* आशिस् *et* 2. शंस् praef. आ।

शासन *n.* (r. शास् s. अन) jussus, dictum, praeceptum. N. 2.10.26.9.

शासितृ *m.* (r. शास् s. तृ) dominator, imperator. SAK.16.4.

शास्त्र *n.* (r. शास् s. त्र) 1) praeceptum, dogma. BH.15.20. 2) liber, *quo aliqua res, disciplina, ars traditur.* N.19.31.

शि 5. P. A. acuere. *In dial. Vêd. cl. 3. productâ vocali.* 1) acuere. RIGV.55.1.: शिशीते वज्रन् तेजसे; 81.7.: शिशीहि राय आभर «alacres redde *nos*, opes affer *nobis*». *Part. pass.* शित (निशित संशित) *tam huc quam ad* शो *referri potest;* a Pân. (VII.4.41.) refertur ad शो q.v.

c. सम् *In dial. Vêd.* excitare, incitare. RIGV. 102. 10.: त्वाम् उग्रम् अवसे संशिशीमसि «te horrendum ad opem *nobis ferendam* excitamus».

शिक्ष् 1. A. *interdum* P. (nihil aliud quam Desid. radicis शक्, v. gr. 552.) discere. MAN.2.20.: स्वं स्वञ् चरित्रं शिक्षेरन्; MAH.1.6326.: कथन् द्रोणात् ... सर्वास्त्राण्य् अशिक्षत; A. 4. 29.: शिक्ष मे भवनङ् गत्वा सर्वाण्य् अस्त्राणि। *Part. praes.* A. शिक्षाण pro शिक्षमाण। A.4.57. (v. gramm. min. ed. 2. 533.*n.*). — *Caus.* docere *c. 2. acc.* MAH.1.5238.: द्रोणो ऽर्जुनम् ... रणशिक्षाम् अशिक्षयत्। *Pass. c. acc. rei.* IN.3.11.: स शिक्षितो नृत्यगुणान्।

c. अनु *Caus.* docere. MAH.1.5761.

c. अभि *Caus.* id. MAH.1.8033.

c. उप discere. IN.3.3. N.21.33. A.1.12.

शिक्षा *f.* (a शिक्ष् q.v. s. आ) doctrina, scientia, disciplina. MAH.1.5238.

शिक्षाण v. शिक्ष्।

शिखण्ड *m.* pavonis cauda. AM.

शिखण्डक *m.* (a praec. s. क) 1) *id.* 2) cinnus in vertice. UR.87.7.infr.

शिखण्डिन् *m.* (a शिखण्ड s. इन्) pavo.

शिखर *m.n.* cacumen. N.12.41.

शिखरिन् *m.* (a praec. s. इन्) mons. BH.10.23.

शिखा *f.* 1) cacumen, vertex. 2) crista, *praesertim* pavonis crista. 3) cinnus in vertice. MEGH.89. 4) flamma. N. 11.36. DR.2.1. (Cf. hib. *sigh* «a hill, hillock».)

शिखिन् *m.* (a praec. s. इन्) 1) pavo. UR.88.16. 2) ignis. UR.25.4.*infr.*

शिङ्घ् 1. P. (आघ्राणे; scribitur शिघ्, gr. 110[a]).) odorari, olfacere.

c. उप (nisi आ praef. उप) osculari. BHATT.17.95.: मूर्धन्य् उपाशिङ्घत् (v. घ्रा c. आ praef. उप).

शिञ्ज् 2. A. (scribitur शिज्, gr. 110[a]).) tinnire. BHATT. 14.4.: घण्टाः शिशिञ्जिरे। — *Vid.* शिञ्जित।

शिञ्ज *m.* शिञ्जा *f.* (r. शिञ्ज् s. अ fem. आ) tinnimentum.

शिञ्जित (a शिञ्ज vel शिञ्जा s. इत) 1) tinnitu praeditus, tinniens. RAGH.9.36. 2) *n.* tinnitus. UR.65.8.

शिट् 1. P. (अनादरे) despicere, parvi aestimare. *Cf.* सिट्।

शित v. शि et शो।

शिति (ut videtur, a r. शि s. ति) 1) albus. 2) niger. AM. शितौ धवलमेचकौ। *Vid. sq.*

शितिकण्ठ *m.* (nigrum collum habens, BAH. e शिति niger et कण्ठ) 1) pavo, *v.* नीलकण्ठ। 2) cognomen *Sivi.*

शितिकण्ठक (a praec. s. क) nigrum collum habens. UR. 88.14.

शिथिल laxus, relaxus, solutus. MEGH.69. *Cf.* श्रथ्, श्लथ्, श्लथ।

शिर *n.* caput, *v. sq.*

शिरस् *n.* caput. IN.2.19.5.20. (Fortasse शिरस् e शरस्, debilitato अ in इ sicut in पितृ q.v.; cf. gr. κάρα, κέρας, κρανίον; lat. *cranium, cere-brum,* quod capite fertur, mutato *f* in *b*, v. gr. comp. 18., *cer-vix*, v. शिरोधरा, शिरोधि; *crinis*, v. शिरसिज, केश; शिरोरुह, *cornu*, v. शृङ्ग; fortasse *crista* primitive in capite stans, ita ut *cri-sta* = शिरःस्थ; fortasse *calva* e *carva*; goth.

hvairnei calva, *haurn* cornu; germ. vet. *hirni* cerebrum, *horn* cornu; lith. *karcz'ei* m. pl. jubae equorum, *szerai* m. pl. setae; hib. *ceann* caput, fortasse per assim. e *cearn*.

शिरसिज *m.* (in capite natus e loc. शिरसि et ज) capillus.

शिरोधरा *f.* (e शिरस् et धर ferens in *fem.*) cervix. HEM.; *v. sq.* (Sic lat. *cer-vix* explicari potest e *cer* = शिरस् et *vic-s* a *vincio*, ejectâ nasali, sicut in *conjux* a *conjungo*.)

शिरोधि *m.* (e शिरस् et धि tenens, sustentans, a r. धा s. इ) cervix. AM.; *v. praec.*

शिरोरुह *m.* (in capite crescens, e शिरस् et रुह crescens, v. *euph. r.* 76[b].) capillus. H. 2. 6.

शिल् 6. *P.* (उञ्छे) spicas colligere. *Vid. sq. et cf.* सिल्.

शिल *m.* (r. शिल् s. अ, nisi शिल् Denom. a शिल) agri tonsi reliqua stipula, spica. MAN. 3. 100. (schol. लूनकेदारशेषधन्यानि शिलाः.

शिला *f.* lapis, saxum, petra. A. 9. 24. (Cf. lat. *silex*, hib. *clach, cloch* lapis.)

शिली *f.* (a शिल signo fem. ई) sagitta. RAGH. 7. 62.

शिलोच्चय *m.* (e शिला et उच्चय a r. चि colligere praef. उत् s. अ) mons. N. 12. 37. A. 9. 7.

शिल्प *n.* opificium, ars. N. 15. 4.

शिव *Adj.* prosper, faustus, secundus. N. 24. 40. SA. 6. 44. rectus *de via.* N. 20. 17. शिव *Subst. n.* felicitas, prosperitas. A. 5. 19. शिव *m.* deus *Sivus.*

शिवा *f.* 1) dea *Siva, Sivi* uxor. 2) canis aureus (shacal). SA. 5. 75.

शिवि *m. Sivis*, nomen regis cujusdam. SA. 2. 17. *Collective* hujus regis posteri. DR. 8. 3. (v. gr. 647.).

शिशिर (forma redupl., ut videtur, a r. श्यै, cf. शीत) 1) *Adj.* frigidus. 2) *Subst. m.* frigus. MEGH. 81.

शिशिरांशु *m.* (frigidos radios habens, *BAH.* e शिशिर et अंशु) luna. UR. 92. 12.; *v.* हिमांशु.

शिशु *m.* (ut videtur, forma redupl. a r. श्वि crescere, abjecto इ, mutato व in उ) 1) infans, parvulus, parvula. IN. 1. 27. 2) pullus, catulus. UR. 91. 10.

1. शिष् 1. *P.* (हिंसायाम् *K.* वधे *V.*) ferire, laedere, occidere. *Cf.* शष्, शस् et शास् sgf. 4.

2. शिष् 7. *P.* relinquere. *Pass.* relinqui, reliquum esse, restare. MAH. 3. 2070.: न तस्य (नलस्य) दासा न रथो न भ्राता नच बान्धवाः ... शिष्यन्ते स्म. — शिष्ट relictus, reliquus. N. 9. 3.: शिष्टा ते दमयन्त्य् एका सर्वम् अन्यस् जितम् मया; 13. 35. BH. 4. 31. — युधि शिष्ये in pugnâ resto i. e. cado, pereo, *sicut germanice dicitur* im Kampfe bleiben. MAH. 2. 1964.: अवाप्स्ये वा श्रियं हितां शिष्ये वा निहतो युधि. — *Caus.* (secundum grammaticos cl. 10.) reliquum facere, relinquere. MAH. 3. 14760.: गाण्डीवधन्वा वृकोदरश्च ... न शेषयेतां युधि शत्रुसेनाम्. — निःशेषित (*BAH.* e निस् et शेषित relictum, reliquiae) relicti, reliquiarum expers, non relictus. R. Schl. I. 65. 6.: निःशेषिते ऽन्ने.

c. अव *Pass.* relinqui, reliquum esse, restare. BH. 7. 2. — अवशिष्ट relictus, reliquus. N. 8. 5.

c. अव praef. सम् *Caus.* reliquum facere, relinquere. MAH. 1. 6337.

c. उत् उच्छिष्ट relictus, reliquus. N. 13. 68. MAN. 11. 26.

c. निस् *v. simpl. Caus.*

c. परि *Caus.* reliquum facere. RAGH. 12. 79.

c. वि 1) discernere, distinguere. *Pass.* discerni, distingui. RAGH. 17. 62.: तस्य दण्डवतो दण्डः (schol. सैन्यं) स्वदेहान् न व्यशिष्यत (schol. ना 'भिद्यत). 2) praeferre, meliorem habere, pluris aestimare, *c. acc. et instr.* MAH. 3. 14735.: भानुप्रभृतिभिश्चै 'तान् विशिनष्टिच केशवः. *Pass.* melior haberi, majoris aestimari, *c. abl. vel instr.* BH. 5. 2.: कर्मसन्न्यासात् कर्मयोगो विशिष्यते; 12. 12.: श्रेयो हि ज्ञानम् अभ्यासात् ज्ञानाद् ध्यानं विशिष्यते; BR. 2. 24.: यज्ञैस् तपोभिः ... विशिष्यते स्त्रिया भर्तुर् नित्यम् प्रियहिते स्थितिः. *Absol.* insigniri, insignitum, eximium esse. MAH. 1. 2916.: गुणैर् अप्सरसान् दिव्यैर् मेनके त्वं विशिष्यसे. — विशिष्ट insignitus, egregius, praestantissimus. N. 1. 31. *Caus.* superare. MAH. 3. 16449.: रावणिस् तु यदा नै 'नं

विशेषयति सायकैः; Mr. 19.4.: किन् त्वम् पदैर् मम पदानि विशेषयन्ती व्याली 'व यासि पतगेन्द्रभयाभिभूता; 117.9.: मदनम् अपि गुणैर् विशेषयन्ती·

c. वि praef. प्रति प्रतिविशिष्ट insignitus, egregius, praestantissimus. *C. abl.* praestantior. Mah. 1.4684.

3. शिष् 10. *P. v.* 2. शिष् *Caus.*

4. शिष् v. शास्·

शिष्ट v. शिष् et शास्·

शिष्य (r. शास् s. य) *Part. fut. pass. r.* शास्. *Subst. m.* discipulus.

शी 2. *A.* (anom. v. gr. 348. 496. 572.) 1) jacere. Mah. 4. 826.: पञ्चाधिकं शतन् तच्च निहतन् तत्र भारत। महावनम् इव छिन्नं शिश्ये; R. Schl. II. 9.18.: शेष्वा 'नन्तर्हितायान् त्वम् भूमौ; N. 12.27.: शयानम् उपविष्टं वा स्थितं वा; 14.3.: ददर्श नागराजानं शयानङ् कुण्डलीकृतम्· *Etiam P.* Mah. 5.63.: निहता वा मया सर्वे शेष्यन्ति वसुधातले· *Etiam cl.* 1. *P.* Mah. 3.1215.: शयेत्· 2) dormire. H. 1.34.: से 'यम् भूमौ परिश्रान्ता शेते; 1.36.37.; 2.11.: गच्छ जानीहि के न्व् एते शेरते वनम् आश्रिताः; 17.: ददर्श ... पाण्डवान् पृथया सह शयानान् भीमसेनन् तु जाग्रतम्· — शयित jacens, dormiens. Mah. 1.2949. — *Caus.* शाययामि pono. R. Schl. II. 66. 16.: तैलद्रोण्यान् तु सचिवैः शायितन् नराधिपम्· (Gr. κεῖμαι, κεῖσαι = शेषे, κεῖται = शेते, κοί-τη, κῶ-μα, κώ-μη; lat. *quies, quiesco*; goth. *hê-thjô* cubiculum, *hei-wa* domus in comp. *heiva-frauja*; island. vet. *hei-mr* domus; german. vet. *hai-m, hei-m*; angl. *home*, v. Graff III. 944. et 705.; germ. vet. *hi-wo* conjux, maritus, *hi-wa* uxor, *hijan, hiwjan* nubere, Graff III. 1063. (cf. gr. ἄκοιτις, ἀκοίτης), *hî-rât* connubium, nostrum *Heirath*; lith. *szé-tra* tugurium, *kiê-ma* vicus.)

c. अति 1) dormiendo aliquem superare, antecellere, plus quam alius dormire, *c. acc.* Mah. 3.14686.: अहम् पतीन् ना 'तिशये ना 'त्यश्ने ना 'तिभूषये· 2) superare *in universum.* Ragh. 5.14.: पूर्वान् महाभाग तया 'तिशेषे; Bhatt. 8.1.: अत्यशेरत तद्वेगन् न सुपर्णार्कमारुताः·

c. अधि 1) incubare, *c. acc. loci.* R. Schl. II. 88.12.: ईदृशीं राघवः शय्याम् अधिशेते· 2) indormire, *c. acc. loci.* Ragh. 5.28.: अधिशिश्ये ... प्रदोषे रथं रघुः·

c. प्रति exadversum cubare *vel* dormire. Mah. 3.16300.: प्रतिशिश्ये जलनिधिन् विधिवत् कुशसंस्तरे· *Etiam P.* Mah. 3.16398.: प्रतिशेष्यामि·

c. सम् dubitare. Hit. 116.2.: न हि संशयितुङ् कुर्यात् (nisi legendum संशयितम्). *Vid.* संशय, संशयित·

1. शीक् 1. *A.* (सेचने *K.* सेके सर्पे *V.*) humectare, irrigare, ire. *Vid.* सीक्, सेक् et cf. सिच्·

2. शीक् 1. et 10. *P.* (आमर्षे *K.* आमर्शे सेके *V.*) tolerare, perferre, tangere, irrigare. *Vid.* 2. सीक् et cf. शुक्·

शीकर *m.* (r. शीक् s. अर) pluvia tenuis. Am. — करशीकर aqua quae elephanti proboscide continetur. *Etiam omisso* कर *id.* Ritu-S. 1.15.: उद्गतशीकराम्भसो दन्तिनः·

शीघ्र celer, velox. N. 15.6. शीघ्रम् *Adv.* cito, celeriter. H. 4.58.

शीत (ut videtur, a r. श्यै q. v. suff. part. pass. त, cf. शिशिर) 1) frigidus. Bh. 2.14. 2) *n.* frigus. Hit. 80.16.

शीतता *f.* (a शीत frigidus s. ता) frigus. Hit. 31.5.

शीतल (a शीत s. ल) frigidus. N. 13.4.

शीत्कार *m.* (e शीत् et कार faciens, vid. चीत्कार) voluptatem exprimens murmuratio. Ur. 68.2.

शीभ् 1. *A.* (कत्थने) gloriari.

शीर्ण v. शॄ·

शीर्ष *n.* caput. N. 5.5. *Cf.* शिरस्·

1. शील् 1. *P.* (समाधौ) meditari.

2. शील् 10. *P.* 1) ire, adire, visitare (cf. शेल्, सेल्). Gita-Gov. 7.4.: निशि गहनम् अपि शीलितम्· 2) induere. *l. c.* 5.11.: शीलय नीलनिचोलम्· 3) colere, venerari. Mah. 1.3207.: स शीलयन् देवयानीङ् कन्यां सम्प्राप्तयौवनाम्· 4) facere, parare. Gita-Gov. 9.6.: नलिनिदलशीलितशयने (schol. शीलित = कृत)

शील *m. n.* natura, indoles. BH.6.16. SA.6.43. *praesertim* bona indoles, bona vitae ratio, boni mores, virtus. IN.4.7. BR.2.27. N.12.26. 16.24. 19.13.19. SA.2.20. — *In fine compp.* BAH. studium, voluntas, libido; *e. c.* मृगयाशील venandi voluptatem, venandi studium habens, venationi deditus. SAK.27.8.infr. (Cf. slav. *sila* vis.)

शीलवत् (a praec. s. वत्) bonâ indole praeditus. RAGH. 10.71.

शुक *m.* psittacus.

शुक्र (r. शुच् s. र) 1) *m.* Planeta Venus *vel* ejus moderator, *Bhrigûs* filius, *Daityorum* praeceptor. 2) *m.* nomen mensis, Aprilis-Maius. H.1.10. 3) *n.* semen virile. MAH. 1.2434.

शुक्ल (r. 2. शुच् s. ल) 1) albus. SA.1.19. 2) *m.* mensis dimidium, quo luna crescit. BH.8.24.

1. शुच् 1. *P. interdum A.* dolere, moerere, lugere, miserari (Praet. mltf. अशोचिषम् et अशुचम्). N.12.73.: समाश्वसिहि मा शुचः; BH.16.5.: मा शुचः. *C. acc.* N.8.24.: शोचन् नलन् नृपम्; 11.11.: न शोचाम्य् अहम् आत्मानम् ... कथन् तु भवितास्य् एक इति त्वान् नृप शोचिमि (शोचिमि pro शोचामि, ut videtur, metri causâ, cf. रोदिमि etc. gr. 354.); 11.22.; 15.12.: काम् एनां शोचसे नित्यम्. — *Caus.* 1) moerore afficere. MAH.4.581.: शोचयति माम्. 2) *i. q. primit.* MAH.1.5649.: शोचयन् प्रेतकार्याणि चकार. (Cf. 2. कुच्, कु, खु, gr. κωκύω, lith. *kauk-iu* ululo; fortasse hib. *caoine* «cry or lamentation for the dead, bewailing, mourning» = शोचन.)

c. अनु lugere, miserari. N.15.12. BH.2.11.25. — *Caus. id.* MAH.2.9524.

c. परि *i. q. simpl.* MAH.1.4025. 3.13656.

c. प्र praef. अनु *id.* MAH.1.3229.: मै 'वं शुचो मा रुद देवयानि न त्वादृशी मर्त्यम् अनुप्रशोचते.

2. शुच् 4. *P. A.* lucere. *In dial. Vêd.* cl. 1. RIGV.36.9.: शोचस्व ... अग्ने.

c. अप *in dial. Vêd. Intens.* extingui. RIGV.97.1.: अप नः शोशुचद् अघम्.

c. आ *in dial. Vêd.* collustrare. RIGV.97.1.: शुशुग्ध्य् आ रयिम् (v. gr. min. ed. 2. 389[b].).

शुचि (r. 2. शुच् s. इ) 1) purus, albus. IN.5.62. 2) *m.* planeta Venus aut ejus moderator. 3) *m.* nomen mensis (Maius-Junius). H.1.10.

शुचिस्मित (BAH. e praec. et स्मित risus) purum risum habens. IN.5.1.

1. शुठ् 1. *P.* (खोटने) claudicare. (Cf. शुण्ठ्, कुण्ठ्, खोट्, 2. खुण्ड्, 1. खोड्, खोर्, खोल्, gr. χωλός.)

2. शुठ् 10. *P.* (आलस्ये) pigrum esse. *Cf.* 2. शठ्.

1. शुण्ठ् 1. *P.* (शोषणे *K.* खोटने *V.*; scribitur शुठ्, gr. 110[a].) siccari (cf. शुष्); claudicare (cf. 1. शुठ्).

2. शुण्ठ् 10. *P.* (शोषणे; scribitur शुठ्) siccari. *Cf.* शुष्.

शुद्ध v. शुध्.

शुद्धान्त *m.* (e शुद्ध et अन्त) i. q. अन्तःपुर. SAK.108.1.

शुद्धि *f.* (r. शुध् s. ति) puritas.

शुध् 4. *P. interdum A.* purificari, lustrari. MAN.3.132.: न हि हस्ताव् असृग्दिग्धौ रुधिरेणै 'व शुध्यतः; 11.46.: अकामतः कृतम् पापम् वेदाभ्यासेन शुध्यति; HIT. 126.: न वारिणा शुध्यतिचा 'न्तरात्मा; N.8.18.: न हि मे शुध्यते भावः. — *Part. pass.* शुद्ध (v. euphon. r. 83.*d.*) purificatus, purus. N.19.14. DR.7.7. — *Caus.* purificare, lustrare. N.17.10.: सुनन्दा शोधयामास पिप्रुप्रच्छादनम् मलम्. (Fortasse शुध् e शध्, debilitato अ in उ, cf. शुन्ध्, चन्द्, शुभ्, hib. *cuidh* «clean, pure», gr. καθαίρω, καθαρός, lith. *czʹys-ta-s* purus = शुद्धस् sicut zend. ɯʃɒɜɹɯɩ *basʹta* ligatus = बद्ध, v. gr. comp. 102.; *czʹystybe* puritas, castitas, *czʹystiju* purifico; boruss. vet. *skys-tan* (acc.) purum, castum = शुद्धम्; slav. чистъ *čis-t*, lat. *cas-tus*. Vid. Pott. I.252.)

c. परि *Caus.* purificare. R. Schl. II. 31.25.

c. वि *i. q. simpl.* MAN.5.61. — विशुद्ध purificatus, purus. BH.18.51. — *Caus.* purificare. MAH.3.15979.

c. सम् *id.* संशुद्ध purificatus, purus. BH.6.45. — *Caus.* purificare. MAN.7.185.

शुन् v. श्वन् (gr. 225.)

शुन्ध् 1. et 10. *P. A. in dial. Vêd.* 1. et 10. *P.* purificare. 1. *A.* purificari. (Cf. शुध् et v. Westerg.)

1. **शुभ्** 1. *A. interdum P.* splendere. N. 16. 19.: दृषा हि रहिता तेन शोभमाना न शोभते; In. 5. 12.: गूढगुल्फधरौ पादौ ... शोभेते किङ्किणीकिनौ; Mah. 1. 7137.: त्वयै 'व शोभिष्यति राजपुत्री; 4. 498.: शुशुभे वदनं तस्या रुदन्त्याः — *Caus.* 1) facere ut quid splendeat, collustrare. In. 2. 27.: शोभयाञ्चक्रतुः सभां सूर्यचन्द्रमसौ व्योम ... इव. 2) ornare. N. 25. 6.: अशोभयन्त नगरम्; In. 5. 9. 10. (Vid. शुम्भ्, सुम्भ्, सिम्भ् et cf. शुध्; gr. *κομψός, κομ-μός, κομέω*; germ. vet. *sûbar* purus, v. शुभ्र; lith. *żibbu* luceo, nisi pertinet ad दीप्.)

c. उप *Caus.* ornare. In. 2. 1. N. 12. 40.

c. वि splendere. Hit. 55. 22.

2. **शुभ्** 6. *P.* splendere.

शुभ (r. शुभ् s. अ) 1) nitidus, pulcher. In. 2. 24. 5. 39. 54. H. 4. 32. 2) faustus. N. 5. 1. Bh. 2. 57. (Pers. خوب *kûb* pulcher, vid. शुभ्र.)

शुभ्र (r. शुभ् s. र) 1) splendidus. In. 5. 10. 2) albus. Am. (Germ. vet. *sûbar* purus, nostrum *sauber*, anglo-sax. *syfr.*)

शुम्भ् 6. *P.* lucere, splendere. (*Vid.* शुभ्.)

शुल्क् 10. *P.* (भाषणे *K.* सर्जने वर्जने भाषे *V.*) loqui, dimittere, creare, relinquere. *Cf.* श्वल्क्.

शुल्क *m. n.* (r. शुल्क् s. अ) vectigal. Am.

शुल्व् 10. *P.* (सर्जने *K.* माने सर्गे *V.*) dimittere, creare, metiri.

शुल्व *n.* cuprum. Am.

शुल्वारि *m.* sulphur. Hem. (Cf. lat. *sulphur.*)

शुश्रूष् *DESID.* rad. श्रु audire.

शुश्रूषा *f.* (a praec. s. आ) obedientia. In. 4. 9.

शुश्रूषु (a शुश्रूष् q. v. s. उ) obediens.

शुष् 4. *P.* arescere, siccari. A. 8. 8.: अस्त्रं विशोषणम् ... प्राहिणावङ्ग घोरम् अशुष्यत् तेन वै जलम्; Dr. 6. 11.: किन् ते मुखं शुष्यति; Mah. 3. 591.: शुष्येत् तोयनिधिः. *Etiam A.* R. Schl. II. 96. 34.: शुष्यमानान्. — *Caus.* siccare. Bh. 2. 23.: नचै 'नङ् क्लेदयन्त्यापो न शोषयति मारुतः; A. 8. 9. (शुष् non e कुष् - v. p. 340. - sed e सुष् ortum esse videtur, quâ formâ nituntur zend. *huśka* siccus, v. शुष्क, slav. *súch* siccus, v. gr. comp. 255. m., lith. *sáusa-s* id., gr. *σαυσαρός, σαυσαρισμός*, lat. *siccus* per assim. e *sis-cus* = शुष्क q. v.; hib. *seacadh* «parched, dried, frozen, hard», *seacaighim* «I parch, dry, freeze», *sioc* «frost», *sican* id.)

c. उत् *Caus.* exsiccare. R. Schl. II. 64. 65.: शोक उच्छोषयति प्राणान् वारिस्तोकम् इवा ''तपः

c. उप *Caus. id.* Mah. 1. 4624.

c. परि *i. q. simpl.* Bh. 1. 29.

c. वि *Caus.* siccare. Mah. 1. 1336. 3. 10767.

c. सम् *A.* siccari. Mah. 1. 8230.: धाराः ... खे समशुष्यन्त. — *Caus.* siccare. Ragh. 6. 36.

शुष्क (r. शुष् s. क) siccus, exsiccatus. N. 16. 14. (Lat. *siccus*, v. शुष्.)

शुष्म (r. शुष् s. म) *Masc.* 1) sol. 2) ignis. 3) aër, ventus. *Neut.* 1) lumen, splendor. 2) vis, robur.

शुष्मन् *m.* (r. शुष् s. मन्) ignis. Am.

शुष्मिन् (a शुष्म s. इन्) fortis, robustus. H. 1. 13.

शूकर *m.* (e शू, a sono dictum, et कर faciens) sus, porcus. (Cf. lat. *sus*, gr. *σῦς, ὗς*, germ. vet. *sû*, nostrum *Sau.*)

शूद्र *m.* vir quarti Indorum ordinis, qui opifices comprehendit. Br. 2. 16. Bh. 9. 32.

शून *part. pass.* r. श्वि.

शून्य inanis, vacuus. Su. 2. 18. (Cf. gr. *κενός, κενεός*; fortasse aeol. *κέννος* per assimil. e *κένjος* sicut prâcr. अण्ण, gr. *ἄλλος* ex अण्य, *ἄλjος* = अन्य q. v.)

1. **शूर्** 4. *A.* (स्तम्भे *K.* स्तम्भहिंसे *V.*) firmum, immobilem esse, ferire, occidere, laedere.

2. **शूर्** 10. *A.* (विक्रान्तौ *K.* विक्रमे *V.*; fortasse Denom. a sq.) fortem esse, fortitudine praeditum esse.

शूर *m.* (ut mihi videtur, a r. श्वि crescere q. v. correpto वि in उ, suff. र, sicut goth. *mag* possum, *mah-ts* potestas

cohaeret cum मह् crescere) heros. (Cf. सुर in असुर, gr. κῦρος, κύριος.)

शूरता *f.* (a praec. s. ता) fortitudo, animus heroicus. HIT. 89.18.

शूर्प् 10. *P.* (माने) metiri.

शूल् 1. *P.* (रुजायाम्) *i. q.* रुज्.

शूल *m. n.* (ut videtur, a r. शूल् s. अ) hasta. SU. 1.14.2.3. (Slav. *sûliza* id.)

शूलमुद्गरहस्त (*BAH.* e शूलमुद्गर hasta et clava, et हस्त manus) hastam et clavam in manu habens (vid. annot. ad r. 669.). SU. 2.3.

शूलहस्त (*BAH.* e शूल et हस्त) hastam in manu habens (vid. gr. 669. annot.). SU. 1.14.

शूष् 1. *P.* (प्रसवे) generare. *Cf.* सूष्, सू, सु.

शृ in specialibus Temp. ponitur pro श्रु audire.

शृगाल *m.* canis aureus (shacal). DR. 6.22.

शृङ्खल *m. n.* शृङ्खला *f.* 1) catena. 2) cingulum *viri.* AM.

शृङ्ग *n.* (ut videtur, correptum e शिरङ्ग i. e. शिरम् acc. τοῦ शिर caput et ग iens) 1) cornu. 2) cacumen montis. N. 12.37.13.9. (Vid. शिरस् et cf. lith. *rága-s*, slav. *rog*, abjectâ cons. initiali.)

शृङ्गार *m.* amor.

शृङ्गिन् (a शृङ्ग s. इन्) cornutus. M 32.

शृणि *f. i. q.* अङ्कुश.

1. शृध् 1. *A.* (शब्दकुत्सायाम् *K.* पर्दे *V.*) pedere. — *Caus.* vel cl. 10. praef. अव oppedere. MAN. 8.282. *Cf.* पर्द्.

2. शृध् 1. *P. A.* (उन्दे *K.* क्लेदने *V.*) madidum esse, humectari.

3. शृध् 10. *P.* (प्रहसने) irridere.

शॄ 9. *P.* शृणामि (gr. 385. et 94a).) rumpere, dirumpere, diffringere. *Pass.* शीर्ये (gr. 500.). MAH. 3.591.: पतेद् द्यौर् हिमवान् शीर्येत् (c. term. *PAR.* v. gr. 493.). *Part. pass.* शीर्ण. MAH. 1.6485.: वज्रम् ... दशधा शतधा चै 'व तच् छीर्णं वृत्रमूर्धनि; N. 13.9.: नगाग्राद् इव शीर्णानाम् शृङ्गाणाम् पतताम् क्षितौ; H. 1.18.: शीर्णपर्णफलै रासन् बहुगुल्मक्षुपैर् द्रुमैः. Cf. 2. कृ, gr. κλάω; de κείρω v. कृत्.

c. परि *Pass. i. q. Pass. simpl.* MAH. 1.8283.: नभसः परिशीर्यतः (= °शीर्यमाणस्य, v. gr. 597.); 3.11141.: महागिरिः ... समन्तात् पर्यशीर्यत.

c. वि *Pass. i. q. Pass. simpl.* R. Schl. II. 78.17.: भाण्डम् पृथिव्याम् तद् व्यशीर्यत; I. 25.12.: व्यशीर्यन्त शरीरात् स्वात् सर्वगात्राणि; DR. 7.19.: विशीर्यन्तीम् नावम् इवा 'र्णवान्ते (de part. विशीर्यत् v. gr. 597.); SU. 2.18.: विशीर्णकलसैः. Dissolvi, destrui, everti, perire. MAH. 1.3726.: व्यशीर्यत ततो राष्ट्रं क्षयैर् नानाविधैः; N. 13.17.: रत्नराशिर् विशीर्णो ऽयम्; HIT. 119.4.: देवब्राह्मणनिन्दको विशीर्यते स्वयम्.

शेखर *m.* sertum floreum in vertice (cf. शिखर). RITU-S. 1.6. *Vid.* चन्द्रशेखर.

शेफ *m.* penis. *Vid. sq.*

शेफस् *n. id.* AM.

शेरते v. शी (gr. 348.).

शेल् 1. *P.* (गतौ *K.* चालगतौ *V.*) ire, se movere. *Vid.* शल्.

शेष (r. शिष् s. अ) *Adj.* reliquus. MEGH. 18.31.85. Qui superest. DR. 7.4. *Subst. m.* reliquum, reliquiae. MEGH. 39.

शेषा *f. pl.* (Fem. praec.) flores qui deo vel idolo oblati sunt, deinde alicui traduntur. SA. 1.26.27.

शैथिल्य *n.* (a शिथिल s. य) laxitas, tenuitas, paucitas. HIT. 62.22.

शैल (a शिला s. अ) 1) saxosus, petrosus. A. 8.10. 2) *m.* mons. H. 4.46.

शैलूष *m.* 1) *i. q.* बिल्व. AM. 2) histrio, saltator, gesticulator scenicus. R. Schl. II. 30.8.

शैवल *m.* planta aquatica, Vallisneria. AM.

शैव्या *f.* (a शिव s. य *in fem.*) *nom. propr.* SA. 6.2.

शैशिर *m.* (a शिशिर frigidus s. अ) nomen montis. A. 3.10.

शो 4. *P.* श्यामि (gr. 330.) acuere. *Part. pass.* शित et शात (PAN. VII. 4.41.) acutus. (Vid. शि et cf. lat. *cautes, cŏs*, vid. शाण, *cuneus, cacû-men*, gr. κῶνος, anglo-

sax. *hvetan* acuere, v. gr. comp. 86. 1) et 109[b]. 1); island. *hvetia* id.; germ. vet. *hvezjan*, nostrum *wetzen*; hib. *geur* «sharp, sour, edged», *gear* id., *geire* «sharpness», *geirim* «I hwet, I grease». Cum शो praef. आ cf. lat. *acuo, acus*, gr. ἀκή, ἀκωκή, ἀκ-μή, ἄκρος cet.; lith. *asz-trus* acutus, *asz-mů* acies; slav. *os-tr* acutus. Fortasse etiam scr. अश्मन् lapis a शो praef. आ descendit, correpto आ, et abjecto ओ sicut in श्यामि acuo. Etiam अग्र huc trahi posset, ita ut sit pro आक्र, servatâ primitivâ gutturali. Vid. Pott. 1. 291.

c. नि *id.* BHATT. 17. 4.: न्यश्यम् अस्त्राणि· — निशित acutus (etiam निशात PAN. VII. 4. 41.). DR. 8. 27.

c. सम् संशित (PAN. VII. 4. 41.) perfectus, peractus, *praesertim in comp.* c. व्रत· BH. 4. 28.: संशितव्रताः; A. 2. 17.: संशितव्रतः (sic nunc c. ed. Calc. III. 166. legendum esse censeo; ita etiam MAN. 1. 104. legerim संशितव्रत pro शंसित°. Vid. शि et Wils. s. v. संशित·

शोक *m.* (r. शुच् moerere s. अ) moeror. BH. 1. 47.

शोण् 1. P. rubere. *V. sq.*

शोण (r. शोण्, nisi hoc est Denom. a शोण) coccineus, Wils.: «*crimson*». (Cf. slav. *sinj* ὑακίνθινος.)

शोणित *n.* (a praec. s. इत) sanguis.

शोधन *n.* (*Caus.* r. शुध् s. अन) purificatio. HIT. 97. 15.

शोभन (r. शुभ् splendere s. अन) pulcher. N. 3. 23. 5. 28. 19. 27.

शोभा *f.* (r. शुभ् s. आ) splendor. AM.

शौच *n.* (a शुचि s. अ) puritas, purificatio. N. 6. 10. 7. 3.

शौण्ड (a शुण्डा potus inebrians) *Adj.* ebrius. *Subst. m.* elephantus ebrius. DR. 6. 5.

शौर्य *n.* (a शूर heros s. य) animus heroicus, fortitudo. BH. 18. 43.

श्चुत् 1. P. effundere. RIGV. V. 110. 4.: त्रयः कोषासो (nubes) मध्वः (aquam) श्चोतन्ति· Vid. Westerg. et cf. च्युत्, श्च्युत्·

c. उप *id.* RIGV. 87. 2.

c. प्र *id.* BHATT. 14. 79.: रक्तम् प्रचुश्चुतुः क्षुण्णाः·

श्च्युत् 1. P. stillare, fluere. BHATT. 14. 40.: चुश्च्योत प्राणिनां रक्तम्· *C. acc.* effundere. l. c. 15. 51.: रक्तम् अश्च्योतिषुः क्षुण्णाः· *Vid.* श्चुत्·

श्नथ् 1. P. *in dial. Vêd.* ferire, occidere. RIGV. 63. 5.: श्नथिष्ठ अमित्रान् (श्नथिहि ad analogiam formarum रुदिहि, श्वसिहि etc. v. gr. 354.); श्नथितृ «necator, necans». RIGV. 53. 2. (Vid. क्नथ् et cf. श्रथ्, क्रथ्, श्लथ्, क्लथ्; goth. *SNITH* secare - *sneitha, snaith, snithum* -; germ. vet. *snídu* seco; hib. *slethe* «cutting, striking».)

श्मन् *nom. indecl.* os, vultus.

श्मशान *n.* (fortasse श्म pro शव cadaver, ejecto अ et mutato व् in म्, v. gr. comp. 63., et शान e शयन, v. Wils.) locus, in quo corpora mortua comburuntur vel sepeliuntur. DR. 6. 21.

श्मश्रुल (a श्मश्रु s. ल) barbatus. RAGH. 4. 63.

श्मश्रु *n.* (e श्मन् et श्रु, quod correptum esse videtur e शुरु vel शूरु a r. श्वि crescere, v. शूर, श्वशुर) barba. H. 2. 3. (Hib. *smig* mentum.)

श्मील् 1. P. (निमेषणे) nictare, connivere oculis. *Scribitur etiam* स्मील्·

श्याम niger, violaceus, lividus. H. 2. 2. 19. 25. N. 12. 50. 18. 11. (Cf. श्याव, lith. *szêma-s* colore cinereo, hib. *ciar* «dark brown, black».)

श्याल *m.* uxoris frater. BH. 1. 34.

श्याव fuscus. (Vid. श्याम et. cf. russ. *sivyĭ* dunkelgrau.)

श्यामिका *f.* (a श्याम s. इक in *fem.*) nigredo. SAK. 46. 17. RAGH. 1. 10.

श्येत albus. AM. (*Cf.* श्वेत·)

श्येन *m.* falco.

श्यै 1. A. (गतौ) ire. *Part. pass.* शीन coagulatus. शीत frigidus. PAN. VIII. 2. 47.

c. आ siccari, arescere. RAGH. 17. 37.: यावन् ना "श्यायते वेदिर् अभिषेकजलाप्लुता· *Part. pass.* आश्यान sic-

catus. Ragh. 4.24.: सरितो कुर्वती गाधाः पथश्चा ”श्यानकर्दमान्.

श्रङ्क् 1. *A.* (गतौ *K.* सर्पे *V.*) ire. *Vid. sq. et cf.* श्लङ्क्, स्रङ्क्, श्वष्क्.

श्रङ्ग् 1. *P.* (व्रजे; scribitur श्रग्) ire. *Cf.* श्लङ्ग्, श्वङ्ग्, श्रङ्क्, श्लङ्क्, श्रि, germ. vet. *slange* serpens, *slenga* funda.

श्रण् 1. et 10. *P.* श्रणामि, श्राणयामि (दाने) dare, largiri.
c. वि *id.* R. Schl. II. 32. 35.: गवां सहस्रम् अस्त्य् एकं यद् अविश्राणितम् मया.

श्रत् *Indecl.* fides. *Invenitur in compositione cum rad.* धा *q. v.*

1. **श्रथ्** 1. et 10. *P.* (बन्धने *K.* बन्धे मोक्षे वधे *V.*) ligare, nectere, solvere, occidere. *Cf.* ग्रन्थ्, श्रन्थ्, श्लथ्, श्नथ्, lat. *crâtes, rete, res-tis* e *ret-tis*, v. Ag. Benary p. 222. et 262.)

2. **श्रथ्** 1. *P.* (वधे) ferire, occidere. *Vid.* श्नथ्.

3. **श्रथ्** 10. *P.* श्रथयामि (दौर्बल्ये) debilem, laxum, solutum esse. *Cf.* 1. श्रन्थ्.

4. **श्रथ्** 10. *P.* श्राथयामि (प्रतिहर्षे मोक्षयत्नयोः *K.* प्रतिहृषि यत्ने *V.*) exhilarare, niti, operam dare. — *In dial. Vêd.* solvere. Rigv. 24. 14.: एनांसि शिश्रथः (praet. mltf. sensu Imper.) कृतानि. *Vid.* 1. et 2. श्रन्थ्.

श्रद्ध (e श्रत् et ध ponens) fidem ponens, credens. Bh. 17. 3.

श्रद्धा *f.* (e श्रत् et धा positio, a r. धा) fides. Bh. 6. 37.

श्रद्धामय (a praec. s. मय) fide praeditus. Bh. 17. 3.

श्रद्धावत् (a श्रद्धा s. वत्) fide praeditus. Bh. 3. 31. 4. 29.

1. **श्रन्थ्** 1. *A.* (शैथिल्ये; scribitur श्रथ्) laxum, solutum esse. *Cf.* श्रथ्.

2. **श्रन्थ्** 1. et 10. *P.* (सन्दर्भे *K.* दर्भे वधे *V.*) jungere, nectere, serere; occidere. *Cf.* 2. ग्रन्थ्, 1. श्रथ्.

3. **श्रन्थ्** 9. *P.* श्रथ्नामि (मोचनप्रतिहर्षयोः *K.* मोक्षे प्रतिहृषि *V.*) solvere, exhilarare.

श्रम् 4. *P.* श्राम्यामि (gr. 331[a]), praet. mltf. अश्रमम्. Defatigari. Bhatt. 14. 48.: ना ऽश्रमद् घ्नन् प्लवङ्गमान्. — श्रान्त (gr. 616.) defatigatus, defessus. H. 1. 4.: श्रान्ताः पिपासार्ता निद्रान्धाः पाण्डवाः; N. 15. 10.: क्व सा … श्रान्ता शेते. *Vid.* क्लम्. (Huc vel ad क्लम् trahi posset germ. vet. ***HLAD*** onerare (*hladu, hluod*), abjecto *m* et addito *d*, v. gr. comp. 109[b]. 1. et cf. gerund. scr. गत्य a गम्, gr. 637.)
c. परि *id.* परिश्रान्त defatigatus, defessus. H. 1. 34. Su. 1. 8. N. 13. 4.
c. वि quiescere, requiescere. R. Schl. I. 62. 1.: श्रान्तवाहनो व्यश्राम्यत्; Mah. 1. 5211.: विशश्राम … कुरुवेश्मनि. *Etiam cl.* 1. *P. A.* Mah. 3. 3397.: विश्रमेद् यत्र श्रान्तः; H. 1. 25.: विश्रमध्वम्. — *Pass. impers.* N. 21. 27.: विश्राम्यताम् इत्य् उवाच क्लान्तो ऽसि (विश्राम्यताम् anomale pro विश्रम्यताम्, nisi pertinet ad Caus.). — विश्रान्त qui requievit, requietus, relaxatus. N. 17. 28. 18. 18. Sa. 5. 66. — *Caus.* विश्रामयामि requiescere facio. Mah. 3. 11004.: अजिनसंस्तरे पार्था विश्रामयामासुर् लब्धसञ्ज्ञाम्.

श्रम *m.* (r. श्रम् defatigari s. अ) lassitudo. H. 1. 19. Sa. 5. 3. 27.

श्रम्भ् 1. *A.* (विश्वासे; scribitur etiam स्रम्भ्) confidere. *Nonnisi cum* वि *compositum invenitur.* विश्रब्ध confidens. Mah. 3. 12996.: त्वम् इह विश्रब्धश् चर; R. Schl. II. 19. 5. Hit. 22. 17. — विश्रब्धम् *Adv.* confidenter. N. 4. 2.

श्रवण (r. श्रु s. अन) 1) *n.* auditio. Mah. 3. 8300. 2) *m. n.* auris. Am.

श्रवस् *n.* (r. श्रु s. अस्) 1) *id.* Am. 2) *in dial. Vêd.* gloria. (Hib. *cluas* auris.)

श्रा 2. *P.* coquere. *Part. pass.* श्रित et श्राण, anom. शृत (*in dial. Vêd.* श्रात et श्रित). N. 23. 20.: श्रितम् मांसम् (ed. Calc. 3. 2941. शृतम्); R. Schl. II. 56. 24.: अयं सर्वः समस्ताङ्गः श्रितः कृष्णमृगो मया. — *Caus.* श्रपयामि (pro श्रापयामि) facio ut coquatur, coquo. R. Schl. I. 13. 39.: पतत्रिणस् तस्य वपाम् उद्धृत्य … अश्रपयामास; II. 56. 21.: ऐणेयं श्रपयस्व; Mah. 1. 6392.: याजेन श्रपितं हव्यम्; 3. 5038.: चरुश्च श्रपयन्. (Vid.

श्रै et cf. श्री, 1. चुर्, slav. зрѣти *ζrje-ti* maturescere, fortasse gr. *ἄρ-τος* e *κάρ-τος* per metath. e *κρά-τος* = part. pass. Vêd. श्रात; *κάγχρυς* forma redupl. pro *κάρχρυς* (v. gr. 570.); goth. *hauri* pruna; fortasse lat. *cul-ina*, mutato *r* in *l*. Ad formam Caus. श्रपयामि trahi possunt hib. *cramhaim* «I concoct, digest», *mh* = *v* pro *p*, v. Pictet p. 60. et 69.; lat. *cremare, carbo*, gr. *κρίβανος, κριβάνη, κράμβος*; goth. *hlaif-s*, them. *hlaiba*, nostrum *Laib*, anglo-sax. *hlâf*; lith. *isz-sirpstu* maturesco, gr. *περκάζω*; germ. vet. *rîfi* maturus, nostrum *reif*, anglo-sax. *ripe*, abjectâ gutturali, v. पक्क maturus a पच् coquere; fortasse gr. *καρπός* et germ. vet. *herpist* autumnus, anglo-sax. *hearfest* a maturescendo dicta sunt. Cf. Pott. I. 196. et Benfey II. 177.)

श्राद्ध *n.* (a श्रद्धा s. श्रद्) donum sacrum quod Manibus offertur. Man. 3. 204.

श्रान्त v. श्रम्·

श्राम् 10. *P.* (श्रामन्त्रणे *K.* मन्त्रे *V.*) loqui, alloqui, advocare, invitare.

श्रि 1. *P. A.* ire, adire, inire, ingredi. Hit. 26. 5.: यन् देशं श्रयते (वीरः) तम् एव कुरुते बाहुप्रतापार्जितम्; Ragh. 3. 70.: मुनिवनतरुच्छायाम् ... शिश्रिये; Bh. 9. 12.: प्रकृतिम् मोहिनीं श्रिताः· (Cf. चर्; germ. vet. *hlei-tara* scala, anglo-sax. *hlæ-dre, hlæ-der*, nostrum *Leiter*, v. Graff. IV. 1115.; goth. *hlei-thra* tabernaculum, *hlija* id., cf. आश्रय et vid. वेश domus a विश् intrare; lith. *klê-tis* cella in supremâ parte aedium; slav. *klje-tj* cella; germ. vet. *hlinian, hlinôn, hlhlinên* se acclinare, inniti - v. श्रि praef. सम्-, *oba-hlinên* excellere, *fora-hlinên* praeminere; *hlî-ta* declivitas, v. Graff IV. 1094. sq.; *scrîtan* gradi, v. gr. comp. 109[b]. 1.; *ga-scrîtan* delabi; *scrit*, island. vet. *skrid* passus; lith. *klejoju* oberro, pervagor, *klystu* e *klydtu, klydêju* id.; gr. *κλί-νω, κλι-τύς, κλισία* cet.; lat. *clî-no, clivus*, v. श्रि praef. उत्·

c. अधि praef. सम् adire, aggredi. N. 23. 12.

c. अभि *id.* Mah. 1. 8274.: भयाद् रणम् परित्यज्य शक्रम् एवा ऽभिशिश्रियुः·

c. आ 1) *id.* N. 12. 12.: शिलातलम् अथा ”श्रिता; H. 2. 11.: वनम् आश्रिताः; Mah. 3. 13069.: आश्रयिष्यन्तिच नद्यः पर्वतान् विषमाणिच· *Pass.* Hit. 70. 7.: स लक्ष्म्या ”श्रीयते जनः· 2) propendere, se convertere, addictum, intentum esse. H. 1. 41.: धर्मम् आश्रिता; 3. 19.: यान् इमान् आश्रिता ऽकार्षीर् विप्रियं सुमहन् मम; N. 6. 8.: काच सर्वगुणोपेतन् ना ”श्रयेत नलम्; Bh. 6. 1.

c. आ praef. अनु adire. R. Schl. II. 84. 7.

c. आ praef. अप *id.* Mah. 3. 13238, 39. Adhibere. Mah. 1. 651.: आहारम् अनपाश्रित्य न शरीरस्य धारणम्·

c. आ praef. वि + अप *id.* Bh. 9. 32.

c. आ praef. उप *id.* H. 1. 44. Bh. 4. 10.

c. आ praef. सम् *id.* H. 2. 1.

c. उत् उच्छ्रि (v. euphon. r. 61.) extollere, sublevare. Sa. 5. 95.: उच्छ्रित्य बाहू· — उच्छ्रित erectus, sublatus. N. 12. 37.

c. उत् praef. अभि *id.* Dr. 8. 20.: गजवरम् अभ्युच्छ्रितकरम्·

c. उप adire, aggredi. Mah. 3. 10456.: शराः ... अभेद्यङ् कवचञ्चै ऽव सद्यस् तम् उपशिश्रियुः·

c. निस् praef. वि egredi. Sa. 6. 14.: वक्त्राद् वाक्यं विनिःश्रितम्·

c. प्र प्रश्रित modestus. In. 1. 10.: सन्नतः प्रश्रितो भूत्वा; R. Schl. I. 18. 5.: प्रश्रितं वाक्यम्· *Vid.* प्रश्रय·

c. प्र praef. सम् सम्प्रश्रित i. q. प्रश्रित· R. Schl. II. 70. 11.: ऊचुः सम्प्रश्रितं वाक्यम्·

c. सम् 1) *i. q. simpl.* Mah. 3. 13053.: तान् देशान् संश्रयिष्यन्ति· 2) se acclinare *in aliquid*, niti *aliquâ re, c. acc.* R. Schl. II. 60. 20.: बाहू रामस्य संश्रिता; 66. 10.: सन्त्रस्ता राघवं संश्रयिष्यति·

श्रित v. श्रि et आ·

श्रिष् 1. *P.* (दाहे) urere. (*Cf.* श्लिष्, 1. श्री, श्रा, ग्रीष्म·)

1. **श्री** 9. *P. A.* coquere. Rigv. 84. 11.: सोमं श्रीणन्ति; 68. 1.: श्रीणान्· (*Vid.* श्रिष्·)

2. **श्री** *f.* 1) dea *Lakschmia, Vischnûs* uxor. N. 1. 13. 2) for-

tuna, felicitas. Su. 2. 10. Bh. 10. 34. 3) pulchritudo, gratia, venustas. In. 4. 7. N. 3. 11. 4) reverentiae causâ nominibus personarum vel rerum venerandarum anteponitur, e. c. श्रीगणेश *quasi* sanctus Ganêsus vel summe venerandus *Ganêsus*, श्रीमहाभारत summe venerandum Mahâ-Bhâratum.

श्रीकण्ठ *m.* (*bah.* e श्री et कण्ठ collum) cognomen *Sivi.* Hit. 33. 7.

श्रीमत् (a praec. s. मत्) felix, fortunatus.

श्रील (a श्री felicitas s. ल) felix. Am.

1. श्रु *5. P. interdum A.* शृणोमि (gr. min. 342.) *Praet. mltf.* अश्रौषम्. 1) audire, auribus percipere. Mah. 3. 13489.: शृणु राजन् ... इदम् आख्यानम्; Br. 2. 3.: आर्तनिम् महाशब्दम् ... कुन्ती शुश्राव; Mah. 3. 3084.: अश्रौषीत् सव्यसाचिनं वर्तमानन् तपस्य् उग्रे; 1. 2285.: न हि तृप्यामि पूर्वेषां शृण्वानश् चरित्रम् महत्; 3. 13490.: तच् छृणुष्व महीपते. *Pass.* Mah. 4. 1788.: दिवम् आवृत्य शब्दस् तु निवृत्तः शुश्रुवे पुनः. 2) auscultare, obedire. Bh. 18. 58.: अथचेत् त्वम् ... न श्रोष्यसि विनङ्क्ष्यसि. *C. gen.* Mah. 3. 10327.: साचा 'स्य न शृणोति वै. — *Caus.* श्रावयामि facere ut quis audiat, dicere: फाल्गुनस्य वचः श्रुत्वा ... गन्धर्ववचनं सर्वं श्रावयामास. *Pass. c. nom. pers. et acc. rei.* Mah. 3. 2.: श्राविताः परुषा वाचः ... किम् अकुर्वत कौरव्याः; R. Schl. I. 17. 18.: श्राविता वनवासश्च भर्त्रा सा. — *Desid. A.* शुश्रूषे 1) audire velle. Mah. 3. 13248.: राजन्यमहाभागयम् इदानीं शुश्रूषामहे. 2) auscultare, obedire. In. 5. 34.: अहं समनुज्ञाता तेन पित्रा ... तवा 'न्तिकम् अनुप्राप्ता शुश्रूषितुम्. *C. acc. pers.* Man. 5. 155.: पतिं शुश्रूषेत; Mah. 3. 13722.: गुरू वृद्धौ शुश्रूषे ऽहम्. *Pass.* Man. 10. 100.: यैः शुश्रूष्यन्ते द्विजातयः. (Gr. *κλύω*; *κλυ-τός* = श्रुत, v. praef. वि; lat. *clu-tus, inclu-tus, cluo, aus-cul-to*; goth. *hliu-ma*, Them. *hliu-man*, auris, *cum debiliore gunae formâ*, v. gramm. comp. 27. et 109[b]), p. 124.; germ. vet. *hlû-t* sonorus = श्रुत, productâ vocali (nostrum *laut*), *hlûti* f. sonus, unde *hlûtian* sonare, *hliu-munt* fama, opinio (nostrum *Leumund*), *hlio-dar* sonitus; hib. *cluinim* «I hear», *cluas* «ear» v. श्रवस्. Cum *Desid.* शुश्रूष् conferantur: lith. *klausu* audio, russ. *slušaju* ausculto, germ. vet. *hlosên, hlosôn, hlosian, losên* cet. audire; sax. vet. *hlus-t* auditus, auris; anglo-sax. *hlys-ton* audire, angl. *lis-ten*, hib. *clos* «hearing, report», *cloisim, cluisim* «I hear». Huc etiam trahi posset goth. *hausja* audio, ita ut mutilatum sit e *hlausja*; germ. vet. *hôriu*, angl. *hear*, mutato *s* in *r*. Ad *Caus.* श्रावयामि pertinent lat. *clâmo*, mutato *v* in *m*, v. gr. comp. 109[a]). 6. et 109[b]). p. 124.; lith. *szlowiju* laudo, celebro, v. praef. वि; fortasse *klabu* loquor e *klawu*; russ. *slav-i-tj* celebrare, *slovo* verbum, sermo; slav. vet. *slovû* appellor, *slava* gloria; gr. *κλαίω, κλαύσω*, nisi pertinet ad क्रन्द् plorare, abjecto *d*, mutato *n* in *υ*, sicut e. c. in 3. pers. pl. *τύπτουσι* e *τύπτοντι*, mutato *τ* in *σ*; *καλέω* per metath. e *κλα(F)έω, κλείω* e *κλεFίω*; sax. vet. *hlamôn* sonare, strepere, de fluctibus; germ. vet. *hlamôn* crepitare, cum *m* pro *v* sicut in lat. *clamo*; *scriu* clamo, praet. *screi*, pl. *scrir-u-mês* e *scriw-u-mes* (?), sicut *birumês* sumus = भवामस्, v. gr. comp. 20.)

c. अनु *i. q. simpl.* Bh. 1. 44. Man. 9. 100.: अनुशुश्रुम.

c. आ *Caus.* narrare. Mah. 3. 15260.

c. उप *i. q. simpl.* Mah. 2. 1244. Auscultare. R. Schl. II. 3. 3. 1.

c. परि *id.* Mah. 1. 3754.

c. प्रति polliceri, *c. gen. pers.* N. 4. 16.: प्रतिश्रुत्य देवतानाम्.

c. वि *Pass.* 1) audiri. R. Schl. I. 13. 13.: व्यश्रूयतच शब्दो ऽयम्. 2) celebrari. Hit. 5. 11.: वरम् एकः (पुत्रः) कुलालम्बी यत्र विश्रूयते पिता. — विश्रुत inclutus. In. 2. 12. — *Caus.* विश्रावयामि sonare, resonare facio. Mah. 3. 16556.: अन्तरिक्षे वाग् आसीत् सर्वा विश्रावयन् दिशः. Clamare, exclamare, pronuntiare. Mah. 1. 6287.: नाम विश्राव्य. Narrare. Mah. 3. 12266.: कर्म विश्रावयामास यथाभूतम्.

c. सम् 1) audire. N. 11. 26.: आक्रन्दमानां संश्रुत्य.

2) polliceri. N.3.9.: करिष्य इति संश्रुत्य· — *Caus.* facere ut quis audiat, narrare, *c. 2. acc.* Mah.5.560.: उपाख्यानम् इदम्··· संश्रावयामि त्वाम्·

2. श्रु 1. *P. vid.* स्रु·

श्रुति *f.* (r. श्रु s. ति) 1) auditio. In.2.5. Br.2.16. 2) sensus audiendi. 3) auditum, traditum, *praesertim e scriptis sacris.* Bh.2.53.

श्रुतिमत् (a praec. s. मत्) auditu praeditus. Bh.13.13.

श्रुव *n.* cochlear sacrificum.

श्रेणि *f.* (ut videtur, a r. श्रि suff. *unâd.* नि) linea. Megh. 22.29.36.

श्रेयस् (ut mihi videtur, a श्रील vel श्रीमत् felix, cum *gunâ* vocalis ई, abjecto suffixo ल vel मत्, suff. यस् pro ईयस्, v. gr. min. ed. 2. §.226.3) et 227.; ita superl. श्रेष्ठ e श्रे + ष्ठ pro इष्ठ) 1) *Adj.* melior. Br.1.35. 2) *Subst. n.* salus, felicitas. In.3.7. N.12.89. Bh.3.8.

श्रेष्ठ (v. praec.) optimus. In.5.17.

श्रै 1. *P. i. q.* श्रा· (Vid. gr. min. 354.)

श्रोण् 1. *P.* (सङ्घाते) coacervare. *Cf.* श्लोण्· (Vid. श्रोणि et cf. anglo-sax. *hlaw, hlæw* «a heap, barrow, a small hill»; goth. *hlain* collis. Vid. sq. et नितम्ब·)

श्रोणि *f.* (ut videtur, a r. श्रोण् s. इ) nates, clunes. N.11.32. Lass.50.17.: पीनश्रोणिपयोधरा· Vid. sq. (Cf. lat. *clûnis*, gr. *κλόνις*, hib. *slias* «the thigh, the loins». Vid. श्रोण्·)

श्रोणी *f. id.* H.3.5. In.4.6.5.5. Gita-G.12.11. Megh. 80.: श्रोणीभाराद् अलसगमना (cf. Ur.60.15.: पश्चान् नता गुरुनितम्बतया)· — सुश्रोणी *καλλίπυγος.* In.4.6. *Vid.* श्रोणि·

श्रोतस् v. स्रोतस्·

श्रोतृ *m.* (r. श्रु s. तृ) auditor, auscultator. Hit.70.3.

श्रोत्र *n.* (r. श्रु s. त्र) auris.

श्रोत्रिय *m.* (a श्रोत्र sensu *Vêdorum,* v. श्रुति, suff. इय) *Vêdorum* gnarus *Brâhmanus.* Hit.123.16.

श्लक्ष्ण tenuis, mollis, lenis, suavis. N.5.6.8.12.19.1.

श्लङ्क् 1. *A. i. q.* श्रङ्क्·

श्लङ्ग् *id. Vid.* श्रङ्ग्·

1. श्लथ् 1. *P. i. q.* 2. श्रथ्·

2. श्लथ् 10. *P. i. q.* 3. श्रथ्·

श्लथ (r. 2. श्लथ् s. अ) laxus, relaxus, solutus. Ragh.9.36.

श्लाख् 1. *P. i. q.* शाख्·

श्लाघ् 1. *A.* (fortasse e श्राव् Them. Caus. r. श्रु, mutato र् in ल् sicut in श्लथ् = श्रथ्, व् in घ्, v. gr. comp. 19. et cf. Pott I.233.) 1) superbire, se jactare, gloriari *aliquâ re, c. instr.* Mah.2.2121.: परेषाम् एव यशसा श्लाघसे त्वं सदा; 4.1160.: त्वया परिषदो मध्ये श्लाघते सः· 2) *c. dat.* adulare, blandiri. Bhatt.8.72.: श्लाघमानः परस्त्रीभ्यः· — *Caus.* laudare. Hit.61.6.: तद्वाक्यं श्लाघयित्वा· (Cf. hib. *sleigh* «adoration», *sleachd* id., *sleachdaim* «I kneel, stoop, adore».)

श्लाघा *f.* (r. श्लाघ s. आ) laus. Ur.60.1.

1. श्लिष् 1. *P. i. q.* श्रिष्·

2. श्लिष् 4. *P. Praeter. multifor.* अश्लिक्षम् et अश्लिषम्· 1) amplecti. Gita-Gov.1.44.: श्लिष्यति काम् अपि चुम्बति काम् अपि· 2) applicare, adjungere, conjungere. Sak.62.1.: ना 'तिश्लिष्टः सन्धिर् अस्य मृणालवलयस्य; Hit.24.5.: सुश्लिष्टेन सन्धिना· (Fortasse श्लिष् e श्लुष्, debilitato *u* in *i*; cf. germ. vet. *SLU-Z* claudere, lat. *clau-do, clav-is,* gr. *κλείω, κλεί-ς, κλει-δός, κλοι-ός*; hib. *crios* «belt, girdle, cingle, band».)

c. आ 1) amplecti. A.4.6.: माम्··· आश्लिष्यच पुनः पुनः; 9.16.: इतरेतरम् आश्लिष्य· — *Atm.* Mah.1.3040.: पितुर् आश्लिष्यते ऽङ्गानि· 2) appropinquare. A.6.12.: पुरम् आसुरम् आश्लिष्य· Se applicare. R. Schl.II.96.22.: सीता ··· वित्रस्ता रामम् आश्लिषत्·

c. आ praef. सम् 1) amplecti. Mah.3.10043.: समाश्लिषच्चा 'सकृद् ऋष्यशृङ्गम्· 2) applicare, admovere. A. 6.8.: रथन् तन् तु समाश्लिष्य·

c. सम् amplecti, applicare, conjungere, *c. instr.* उरसा pressare *aliquem* ad pectus. R. Schl. I. 10.28.: ताव्

अन्योन्याश्लिङ्ग कृत्वा स्नेहात् संश्लिष्यचो 'रसा· — *Caus. vel cl.* 10. conjungere. Mah. 2.735.: तवे 'मे पुत्रशकले दृष्टवत्य् अस्मि धार्मिक । संश्लेषिते मया दैवात् कुमारः समपद्यत·

c. उप *Caus.* cohibere, inhibere, sistere. Ur. 9.7.: रथम् उपश्लेषय·

3. श्लिष् 10. *p.* (proprie Caus. praeced.) conjungere (v. 2. श्लिष् praef. सम्).

श्लोक् 1. *a.* (सङ्घाते *k.* वर्णने सर्जने *v.*) conjungere, componere; relinquere, creare.

श्लोक *m.* (r. श्लोक् s. अ) stropha. N. 15.9.

श्लोण् 1. *p. i. q.* श्रोण्.

श्वङ्क् 1. *a. i. q.* अङ्क्, श्लङ्क्·

श्वच् 1. *a.* (scribitur श्वच्) *id.*

श्वठ् 10. *p.* श्वाठयामि *i. q.* 2. शठ्. *Cf.* स्वठ्·

श्वण्ठ् 10. *p.* (scribitur श्वठ्) *id.*

श्वन् *m.* (in casibus debilissimis शुन्, v. gr. 225.) canis. (Gr. κύων, κυνός = शुनस्; lat. *cani-s*, ejecto *v* vel *u*, addito *i*, sed gen. pl. *can-um* a primitivo Them. in *n*, sicut *juven-um* a *juven* = युवन्; lith. nom. *szů* = श्वा, gen. *szun-s* = शुनस्, v. gr. comp. 139.; hib. nom. *cu*, gen. et pl. *coin*; goth. *hund-s*, Them. *hunda*, adjecto *da*; russ. *sobaka* pro *sbaka*, cf. med. σπακα apud Herod. «τὴν γὰρ κύνα καλέουσι σπάκα Μῆδοι», pers. سگ *seg*, zend. nom. [Zend] *s'pâ*, acc. [Zend] *s'pânĕm*, (v. gr. comp. 50.).)

श्वभ्र् 10. *p.* (ut videtur, Denom. a sq.) perforare.

श्वभ्र *m.* caverna, specus. Hit. 12.8.

श्वल्, श्वल्ल् 1. *p.* (वेगे) currere.

श्वल्क् 10. *p.* (भाषे) loqui.

श्वशुर *m.* (ut videtur, e स्वशुर, quâ formâ nituntur cognatae linguae, e स्व suus et शुर vir, v. शूर et स्वजन cognatus, स्वसृ e स्वस्त्री soror, Pott I. 126., Benfey II. 175. 176.) socer. N. 25.2. (Goth. *svaihra*, Them. *svaihran*, cum *ai* pro *i* ex *a*, v. gr. comp. 82.; germ. vet. *suehur*, Them. *suehura*, slav. *svekr*, lith. *szeszur-s* pro *szeszura-s* mariti pater; cambro-brit. *çwegrwn*; lat. *socer* e *suocer*, gr. ἑκυρός.)

श्वश्रू *f.* (ut videtur, a श्वशुर abjecto अ, transposito उर् in रु, producto उ, sicut e. c. in भीरू *f.* a भीरु, v. gr. 244.) socrus. Sa. 3.20. (Vid. श्वशुर et cf. lat. *socrus*, gr. ἑκυρά = श्वशुरा; goth. *svaihrô(n)*, germ. vet. *suigar*, cambro-brit. *çwegyr*, slav. *svekrvj*; fortasse lith. *ůszwê* (*uoszwê*) mariti socrus e *szuoszwê*.)

1. श्वस् 2. *p.* श्वसिमि (v. gr. 354.) *interdum* 1. *a.* praet. mltf. अश्वासिषम् et अश्वसम्. 1) spirare, spiritum ducere. Rigv. 65.5.: श्वसित्य् अप्सु हंसो न सीदन्; Bh. 5.8.: श्वसन्; Hit. 34.6.: श्वसन्न् अपि न जीवति; Mah. 3.12544.: श्वसमाना इवा "शुगाः· 2) suspirare, gemere. In. 5.51.: स्फुरदोष्ठी श्वसन्ती; *vid. praef.* नि· — *Caus.* recreare, reficere. R. Schl. II. 81.18.: श्वासिता सेना वत्स्यतो 'मां विभावरीम्. (Huc traxerim lat. *spiro* cum *p* pro *v*, sicut semper in Zend. *s'p* = श्व्, de *r* pro *s* vid. gr. comp. 22. Etiam *queror, ques-tus* huc trahi posset, ita ut a gemendo dictum sit, v. Pott I. 280.)

c. आ respirare, se recolligere, se recipere *ex timore, moerore.* Bhatt. 4.38.: आश्वसिहि मा रुदः; Mah. 3.690.: आश्वसध्वम् मा भीः कार्या· — आश्वस्त qui respiravit etc. Sa. 6.8.: तौ पुनर् आश्वस्तौ· — *Caus.* 1) facere ut quis respiret, animum recipiat. Mah. 1.5406.: कुन्तीम् आश्वासयामास प्रेष्याभिश् चन्दनोदकैः· 2) animum alicui facere, alcjs animum confirmare, consolari. Bh. 11.50.: आश्वासयामास च भीतम्; N. 11.10.: विलपन्तीं समागम्य ना "श्वासयसि·

c. आ praef. प्रति *id.* R. Schl. II. 51.2.: प्रत्याश्वसिहि; 58.1.: प्रत्याश्वस्तो यदा राजा मोहात्·

c. आ praef. सम् *id.* N. 11.29.: सा दृष्ट्वै 'व समाश्वसत्; 73.: समाश्वसिहि मा शुचः· — *Caus.* i. q. आश्वासयामि· N. 11.29. R. Schl. I. 17.29.

c. उत् 1) spirare. Man. 3.72.: उच्छ्वसन् न स जीवति; R. Schl. I. 64.18.: नो 'च्छ्वसिष्यामि संवत्सरशतानि; 20.: अनुच्छ्वसन्न् अभुञ्जानः· 2) suspirare, gemere.

Bhatt. 14.55.: उच्छ्वास दीना; Dr. 6.25.: मुहुर् मुहुर् व्यालवद् उच्छ्वसन्तः·

c. नि suspirare, gemere. Bhatt. 6.34.: न्यश्वसीच्चा "यतम् मुहुः; Mah. 1.5901.; *v. sq.*

c. नि praef. वि *id.* N. 18.7.: विनिश्वस्य बहुशो रुदि-त्वाच; Mah. 3.14759.

c. निस् *id.* H. 1.49.: निःश्वसन् दीनमानसः; R. Schl. II. 23.2.

c. निस् praef. वि *id.* Dr. 5.25.

c. परा concredere, committere. Mah. 3.17011.: त्वयि … पराश्वस्य ब्राह्मणस्या 'भिराधनम्·

c. वि confidere. Hit. 24.9.: यो विश्वसिति शत्रुषु; R. II. Schl. 12.67. — *Cl.* 1. *P.* Mah. 3.17310.: कस् तस्य विश्वसेत्; 5.453.: मयि विश्वसेः· — विश्वस्त confidens, securus, liber a metu. H. 1.50. 2.25. — *Caus.* confidere facio, securum reddo. Hit. 79.5. 121.9.

2. श्वस् cras. N. 28.25. (Lat. *cras*, mutato *v* in *r*, v. gr. comp. 20. 392.)

श्वसन I. *m.* ventus. Am. II. *n.* 1) spiratio, respiratio. 2) gemitus.

श्वस्तन (*f.* ई, a 2. श्वस् s. तन) crastinus. (Lat. *crastinus.*)

श्वापद *m.* (ut mihi videtur, *BAH.* e श्वन् canis producto अ - *cf.* श्वादन्त apud Wils. - et पद् pes) bestia rapax *in universum.* N. 15.18.

श्वास *m.* (r. श्वस् s. अ) spiritus, halitus. Sa. 5.17.

श्वि 1. *P.* श्वयामि, *praet. mltf.* अश्वयिषम् (gr. 403.), अश्वम् (gr. 416.) et अशिश्वियम् (gr. 423.), *praet. redupl.* शिश्वय, शिश्वाय vel शुशव, शुशाव, a correptâ formâ शु (Pan. VI. 1. 30.), *prec.* शूयासम्; *pass.* शूये (gr. 426.), *part.* शून· 1) crescere, accrescere, tumescere. Rigv. V. 74.6. (v. Westerg.): ते स्वेन शवसा शूशुवुः, *producto* ऊ *in syll. redupl.*, ita शूशुवस् qui crevit, turgidus, magnus. Rigv. 64.15.: शूशुवांसम्· — *Caus.* facere ut crescat, augere. Rigv. 54.7.: शूशुवत्· (Lat. *crescere*, mutato *v* in *r*, sicut in *cras* = श्वस्, v. gr. comp. 20.; *cu-mulus*, nisi pertinet ad चि; gr. κύω, κύημα, κῦμα, κυΐσκω, κύτος, v. शून्य; fortasse κίων e κϝίων; cf. Benfey II. 164. sq. Huc etiam traxerim germ. vet. *wî-t* amplus, latus, vastus = श्वित, sicut regularis participii pass. forma sonaret, abjectâ consonante initiali, sicut in *wîz* albus, v. श्वेत. Cf. etiam hib. *cinneas* «growth, increase», *cinneachdín* id. Fortasse lat. *coma*, gr. κό-μη e *cu-ma*, κύ-μη a crescendo dicta (v. रोमन्, शिरोरुह, वृध्), nisi pertinent ad क, v. केश·)

c. वि crescere, tumescere, se dilatare, extendere, diffundere. Rigv. 92.12.: व्यश्वैत् (उषाः); 113.15.: प्रथमो 'षा व्यश्वैत्·

श्वित् 1. *A.* album esse. (Fortasse primitive splendere, v. शुभ्र, रजत et cf. lith. *szwěčiu* - euphon. pro *szwětiu* - luceo, infin. *szwěs-ti* e *szwět-ti*; fortasse *swěta-s* m. mundus a lucendo dictum sicut लोक; slav. *svit-a-ti* illucescere, *svjet* lux, mundus, κόσμος; lith. *kaićiu*, euphon. pro *kaitiu*, ad ignem appono, *kaitinu* calefacio, *kais-tu* calefio e *kait-tu*, praet. *kaitau*; v. श्वेत, श्विन्द्·)

श्विन्द् 1. *A.* (scribitur श्विद्) i. q. श्वित्· (Cf. श्वित्, चन्द्· Huc vel ad चन्द् trahi potest island. vet. *hita, hiti* fervor, calor, *heit* fervidus, germ. vet. *hiza, heiz,* nostrum *Hitze, heiſs.* Ad चन्द् etiam trahi potest lat. *caleo*, gr. κήλεος, mutato *d* in *l.*)

श्वेत albus. (Vid. श्वित्, श्विन्द् et cf. goth. *hveit-s* albus, Them. *hweita*; fortasse *hvaitei* triticum a colore dictum; germ. vet. *huîz* albus, saepius *wîz*, sax. vet., anglo-sax. et island. vet. *hvît*, nostrum *weiſs*; lith. *kwěty-s*, gen. *kwěčio* triticum.)

ष

षट् v. षष् (gr. 74. et 256.).

षट्चरण *m.* (sex pedes habens, *BAH.* e षष् et चरण) apis. Sak. 15.2. *Vid. sq.*

षट्पद *m.* (*BAH.* e षष् sex et पद् pes) *id.*

षण्ढ *m.* eunuchus. In. 5.50.

षष् (in initio comp. et nom. acc. षट्, v. gr. 74. et 256.)

sex. (षष् e क्षष् mutilatum esse videtur, cf. zend. 𐬑𐬱𐬬𐬀𐬱 *csvas*, lat. *sex*, gr. ἕξ, anglo-sax. *sex*, germ. vet. *sehs* e *sihs*, goth. *saihs* pro *sihs*, lith. *szeszi* (n. m. pl., fem. *szezios*), slav. *šes-tj* (subst. fem.), cambro-brit. *chwech*, armor. *chuech*, hib. *se* 6, *seas-gat* 60, v. gramm. 314., Pictet p. 141.)

षष्टि (a षष् s. ति pro दशति, v. gr. comp. 320. annot.) sexaginta.

षष्टिवर्षिन् (a षष्टिवर्ष sexaginta anni suff. इन्) sexaginta annos habens. H. 1. 13.

षष्टिहायन (*BAH.* e षष्टि et हायन annus) *id.* H. 4. 23.

षष्ठ (a षष् s. थ) sextus. (Zend. *cstva* pro *csvasta*, lat. *sextus*, gr. ἕκτος, goth. *saihsta(n)*, lith. *szeszta-s*, slav. *šestyĭ*; hib. *seiseadh*, v. gr. comp. 322. 323.)

षाड्गुण्य *n.* (a षड्गुण sex qualitates, proprietates, rationes, e षष् sex et गुण secundum Wils. «*one of six expedients in government, as, peace, war*» etc., suff. य) *Abstractum* τοῦ षड्गुण. Hit. 119.

षोडश (*f.* ई, v. gr. 259.) sextus decimus. A. 11. 3.

षोडशक *Adj.* (a षोडशन् s. क, cf. पञ्चक a पञ्चन् apud Wils.) sedecim generum, *sechzehnartig*. Hit. 130. 20.

षोडशन् (v. gr. 354. ann. 1.) sedecim.

1. ष्ठिव् 1. *P.* (in tempp. spec. vocalem producit; *part. pass.* ष्ठ्यूत, *gerund.* ष्ठिवित्वा et ष्ठ्यूत्वा) spuere. (Fortasse ष्ठिव् pro स्थिव् e स्फिव् vel स्पिव्; cf. germ. vet. *SPIW*, *spiw-i-t* spuit = ष्ठीवति, lat. *spuo*, correpto *iv* in *u*; gr. πτύω per metath. e σπύω, mutato σ in τ sicut e. c. in ἄρκτος, v. ऋक्ष; lith. *spjau-ju* spuo, fut. *spjau-su*.)

c. नि despuere. Mah. 3. 11797.: न्यष्ठीवद् आकाशगतो महर्षेस् तस्य मूर्धनि; Bhatt. 14. 100.: राक्षसाश्च नितिष्ठिवुः (रक्तम्). — *Part. pass.* निष्ठ्यूत. Man. 4. 132. Ragh. 2. 75.

c. नि praef. अव *id.* Man. 8. 282.

2. ष्ठिव् 4. *P.* ष्ठीव्यामि (v. gr. 331[a].) *i. q.* 1. ष्ठिव्.

ष्ठीव् 1. *P. id.*

c. नि despuere. Man. 5. 145.: निष्ठीव्य.

स

स 1) Stirps nominat. sing. masc. pronominis तद् - v. gr. 266. - unde Fem. सा. 2) *in initio compositorum* cum. H. 1. 45. 46. (De pron. स v. p. 147. s. v. 1. तद्, cf. etiam lat. *sum* eum, *sam* eam, *sos* eos, *sapsa* = *sa ipsa*. Cf. etiam priorem partem graeci σήμερον et σῆτες, v. gr. comp. 345. Ad stirpem pronom. स nunc retulerim etiam partem priorem vocis सम्प्रति nunc, hoc tempore, ita ut proprie *versus hunc* vel *hoc* significet; cf. lat. *sem* in *sem-per*, v. सदा. Cum praep. स cf. lith. praep. insep. *sa*, e. c. in *sa-darbininkas* socius operis, συνεργός, *sa-karawis* socius pugnae; *su* tam simpl. quam in comp. cum, nisi hoc sicut gr. σύν nititur cognatâ formâ सम् q. v.; slav. СЪ *s'* ad स, Сȣ *sŭ* autem ad सम् retulerim, v. gr. comp. 255. *g.*; gr. σα in σα-φής (cf. φάος, φῶς), ἀ in compp. ut ἄ-λοχος, ἄ-κοιτις, ἀ-κοίτης, ἀ-δελφός, sicut scr. सोदर e स + उदर; fortasse goth. *ga-cum* - nostrum *ge* - in compp. ut *ga-vaurstva* συνεργός, ortum est e स vel सम्, mutatâ sibilante in gutturalem; v. Grimm II. 735. et 1018. Vid. सम्, सह.)

संयत v. यम् praef. सम्.

संयम *m.* (r. यम् praef. सम् coërcere s. अ) domitus, refrenatio, sedatio. Bh. 4. 27.

संयमन (r. यम् praef. सम् coërcere s. अन) 1) *n. id.* Sa. 3. 20. 2) *m.* domitor. Sa. 5. 65.

संयमिन् (a संयम s. इन्) sedatione *perturbationum animi* praeditus. Bh. 2. 69.

संयत्रित (a संयत्र vinculum - r. यम् praef. सम् s. त्र - s. इत) vinculis adstrictus. Ur. 16. 4. *infr.*

संयुग *m.* (r. युज् conjungere praef. सम् s. अ) bellum. A. 10. 60.

संयोग *m.* (r. युज् jungere praef. सम् s. अ) conjunctio. Bh. 6. 23.

संरम्भ *m.* (r. रभ् praef. सम् irasci, inserto म् s. अ) ira. N. 13.31.

संवत्सर *m.* (e सम् et वत्सर q. v.) annus. SA. 2.23.

संवरण *n.* (r. वृ praef. सम् s. अन) occultatio. UR. 84.5.

संवर्धन *n.* (r. वृध् praef. सम् s. अन) incrementum, auctus, successus. UR. 60.8.

संवाद *m.* (r. वद् loqui praef. सम् s. अ) colloquium.

संवास *m.* (r. वस् praef. सम् s. अ) cohabitatio. HIT. 124.8.

संविद् *f.* (r. विद् praef. सम्) conventus, conventum, pactum. MAN. 8.219.

संवीत v. r. व्ये praef. सम्.

संशय *m.* (r. शी praef. सम् s. अ) dubium. H. 10.15.16.

संशयित (a praec. s. इत) dubiosus. BR. 2.30.

संशुद्धि *f.* (r. शुध् praef. सम् s. ति) purificatio. BH. 16.1.

संश्रय *m.* (r. श्रि ire praef. सम् s. अ) 1) congressus, conventus. N. 20.41. 2) refugium. IN. 1.22.

संसद् *f.* (r. सद् ire praef. सम्) coetus. N. 17.36. 13.10.

संसर्ग *m.* (r. सृज् praef. सम् s. अ) congressio, conventus, conjunctio, consociatio, permixtio. HIT. 28.18. 10.13.

संसार *m.* (r. सृ ire praef. सम् s. अ) mundus, terra, mortalium habitatio. HIT. 4.19. 33.14. BH. 16.19.

संसिद्धि *f.* (r. सिध् perficere praef. सम् s. ति) perfectio. BH. 3.20. 6.37.

संसुप्त v. स्वप् c. सम्.

संस्कार *m.* (r. कृ praef. सम्, adjecto स् euphon., s. अ) 1) ornatus, ornamentum. HIT. 4.1. 2) consilium, propositum. HIT. 112.5.

संस्कृत v. कृ praef. सम्.

संस्तृ 2. P. (स्वप्ने) dormire. *Vid.* सस्.

संस्तीर्ण v. स्तृ praef. सम्.

संस्थ (r. स्था stare, esse, praef. सम् s. अ) qui est unâ *cum aliquo*, in praesentiâ *alicujus*, conjunctus. BR. 3.13. DR. 8.42. BH. 6.15.

संस्था *f.* (r. स्था stare, esse, praef. सम्) 1) status. 2) forma, similitudo.

संस्थान *n.* (r. स्था praef. सम् s. अन) actio standi, versandi, morandi. HIT. 61.2.

संस्थापन *n.* (a स्थापय् *Caus.* r. स्था stare praef. सम् s. अन) actio stabiliendi, confirmatio. BH. 4.8.

संस्थित (a संस्था s. *Taddh.* इत, v. gr. 652.) formâ praeditus, *in fine comp. e. c.* वराहसंस्थित apri formâ praeditus. A. 3.18., कैरातसंस्थित *Kairâti* formâ praeditus. A. 3.20.

संस्थिति *f.* (r. स्था praef. सम् s. ति) actio standi, exstandi, consistendi. HIT. 15.16.

संस्पर्श *m.* (r. स्पृश् tangere praef. सम् s. अ) contactus. BH. 5.22.

संहत v. हन् c. सम्.

संहतत्व *n.* (a praec. s. त्व) conjunctio, copulatio. HIT. 117.9.

संहति *f.* (r. हन् praef. सम् s. ति) *id.* HIT. 14.6.

संहर्तृ *m.* (r. हृ praef. सम् s. तृ) eversor, subversor, exstinctor. UR. 83.17.

संहार *m.* (r. हृ praef. सम् s. अ) deletio, exstinctio, dissolutio, eversio. A. 8.22. (ubi cum ed. Calc. संहार: pro सङ्ग्राम: legendum); IN. 3.3. *Vid.* संहर्तृ.

संहित v. धा praef. सम्.

सकल (*BAH.* e स cum et कला pars, portio) totus. M. 44. (Fortasse lith. *cz'ielas* totus, russ. ЦѢЛЫЙ *zielyĭ* id., slav. ЦѢЛЪ *ziel* sanus, v. Mikl. p. 104.; polon. *saly, salki* totus; fortasse goth. *hail-s*, Them. *haila* salvus, sanus, abjectâ syllabâ initiali; island. vet. *heil*, anglo-sax. *hal*; ita lat. *salvus* convenit cum scr. सर्व q. v.)

सकातर (*BAH.* e स cum et कातर *n.* confusum, turbatum, perplexum) stultus. N. 13.18.

सकाम (*BAH.* e स cum et काम optatum) optati compos., felix, laetus. H. 1.45.

सकाश *m.* (e स cum et काश a r. काश् splendere s. अ) propinquitas, praesentia. N. 1.21.24.2.

सकृत् *Adv.* (ut mihi videtur, e demonstr. स, quod hac in comp. unus significat, et कृत् faciens) semel. SA. 2.26. (Cum priore hujus compositi parte cf. lat. *se, si, sim*

(cum signo acc. = सम् v. स), gr. ἁ vocum *se-mel, si-mul, sim-plex*, ἁ-πλοῦς. Cum कृत् e कर्त् cf. lith. subst. *kartas* vicis, e. c. *wienań kartań* (acc.) semel, *dù kartù* bis (acc. du.), *tris kartus* (acc. pl.) ter, v. gr. comp. 325. 308. annot. et librum meum *Über die Verwandtschaft der malayisch-polynesischen Sprachen mit den indisch-europäischen* p. 9.)

सक्त v. सस्ज्, सञ्ज्.

सक्ति *f.* (r. सञ्ज् s. ति) *i. q.* सङ्ग.

सक्तिमत् (a praec. s. मत्) *i. q.* सङ्गिन्. Hit. 118. 3.

सक्थि *n.* femur. Am.

सख *m. in fine compp.* (v. sq. et gr. 681.) amicus. Up. 2. 3. 86. 16.

सखा *nom. vocis* सखि (ut videtur, pro सखास्, a Them. सखै, unde alii casus fortes, vocativo sing. excepto, derivantur, v. gr. min. ed. 2. §. 168.)

सखि *m.* (anom. v. gr. min. ed. 2. §. 168.; ut videtur, a r. ख्या, correpto या in इ, praef. स pro सम्) amicus. In. 3. 6. *Etiam de feminis.* Br. 1. 25.

सखी *f.* (a सख signo fem. ई) amica, socia. N. 1. 10. Megh. 76. 86. 92. 101.

सखै v. सखा.

सग् 1. *P.* (संवरणे *K.* संवृतौ *V.*) tegere. (Cf. gr. ΣΑΓ, σάττω, σάξω, σάγη, σάγμα. σεσαγμένος.)

सगोत्र (e स et गोत्र) propinquus, cognatus. Man. 9. 190.

सघ् 5. *P.* (हिंसे) ferire, occidere. Rigv. 31. 3.: असघ्नोः भारम्, quod Ros. vertit «attulisti apparatum» Westerg. (s. r.) «occidisti hostem». (Fortasse सघ्नोमि cohaeret cum हन् (unde e. c. घ्नन्ति occidunt), ita ut स sit pro सम् et घ्नोमि pertineat ad cl. 8. Si vero असघ्नोस् attulisti significat, conferendum est cum सह् ferre.). Nancisci (?). Rigv. 57. 4.: न त्वद् अन्यः ... गिरः सघत् «non sane alius praeter te cantilenas nanciscitur».

सङ्कट angustus. Am.

सङ्कर *m.* (r. कृ praef. सम् s. अ) permixtio, colluvies, *praesertim hominum ordinum* (वर्णानाम्). Bh. 1. 41.

सङ्कल्प *m.* (r. क्लृप् fieri praef. सम् s. अ) 1) consilium, propositum. N. 9. 26. Sa. 4. 17. Bh. 4. 19. 6. 2. 4. 2) mens, animus. N. 24. 50.

सङ्काश (r. काश् splendere praef. सम् s. अ) similis. H. 3. 9. A. 10. 28.

सङ्कीर्ण v. कॄ c. सम्.

सङ्कुल (r. कुल् implere, accumulare praef. सम् s. अ) 1) impletus, plenus. N. 12. 111. 2) admixtus. N. 13. 13.

सङ्केत *m.* (r. केत् praef. सम् s. अ) 1) constitutus congressus, conventus; conveniendi tempus dictum. Up. 44. *v. sq.* 2) cogitata signis expressa. Lass. 7. 5.

सङ्केतक *m.* (a praec. s. क) *id.* sgnf. 1. Up. 35. 37.

सङ्कोच *m.* (r. कुच् praef. सम् s. अ) curvatio, flexio, contractio. Hit. 90. 5.

सङ्क्षय *m.* (r. क्षि perire praef. सम् s. अ) occasus, interitus, ruina. N. 17. 42. 13. 9.

सङ्क्षेप *m.* (r. क्षिप् conjicere praef. सम् s. अ) actio in brevius contrahendi, breviandi, decurtandi, amputandi, *e. c. narrationem.*

सङ्क्षेपतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) breviter. Sa. 2. 20. A. 1. 13.

सङ्क्षोभ *m.* (r. क्षुभ् agitare s. अ) agitatio, quassatio. In. 5. 9.

सङ्ख्य *n.* (ut videtur, a r. ख्या praef. सम् s. अ) pugna. Am. VIII. 2. 73.

सङ्ख्या *f.* (r. ख्या praef. सम्) 1) cogitatio, deliberatio, consideratio. Am. 2) numerus. Hit. 115. 4. *in fine comp. bah.*

सङ्ख्यान *n.* (r. ख्या dicere praef. सम् s. अन) numeratio. N. 20. 26.

सङ्ग *m.* 1) (r. सञ्ज् s. अ) propensio, desiderium, cupiditas. In. 4. 3. Bh. 2. 47. 48. 62. 14. 6. 2) (r. गा praef. सम् s. अ) conventus, congressus. Am. III. 3. 29.: मेलके सङ्ग-सङ्गमौ; H. 41. 18.

सङ्गति *f.* (r. गम् ire praef. सम् s. ति, v. *euph. r.* 95.) congressus, conventus. *Instr.* सङ्गत्या fortuito (?). Br. 1. 2.

सङ्गम *m.* (r. गम् ire praef. सम् s. अ) congressus, conventus. N. 1. 31. Sa. 5. 46.

सङ्गमन *n.* (r. गम् praef. सम् s. अन) congressus, conventus.

सङ्गमनीय (a praec. s. ईय) ad congressum, conventum pertinens. Ur. 75.5.: सङ्गमनीयो मणिः (l. 9. सङ्गममणि).

सङ्गर m. (ut videtur, a सङ्गृ s. र) 1) promissum. In. 4.12. 2) pactum, conventum. 3) pugna. 4) infortunium. (Am. प्रतिज्ञाजिसंविदापत्सु.)

सङ्गिन् (a सङ्ग q. v. s. इन्) propensus, cupidus, studiosus, addictus. Bh. 3.26.

सङ्ग्रह *m.* (r. ग्रह् praef. सम् s. अ) comprehensio, complexio. Bh. 8.11. 18.18. Collectio, accumulatio. Hit. 91.2.3.

सङ्ग्रहण *n.* (r. ग्रह् praef. सम् s. अन) 1) actio circumcludendi, includendi, *Einfassung*. Hit. 55.21. 2) rectio *equorum*. N. 23.10.

सङ्ग्राम् 10. P. (ut videtur, Denom. a सङ्ग्राम q. v.) pugnare.

सङ्ग्राम *m.* (ut mihi videtur, a r. क्रम्, mutato क्र in ग्र, praef. सम्, s. अ, vid. समिति, समर) pugna. Dr. 8.46.

सङ्घ *m.* (r. हन् praef. सम्, mutato ह in घ, abjecto अन्, suff. अ, sicut घ्न a हन्, v. gr. 645. suff. अ; v. संहति, सङ्घात) turba, grex, caterva, multitudo. Dr. 5.18. A. 9.21. In. 5.25.

सङ्घशस् (a praec. s. शस्) catervatim. *Vid.* शतसङ्घशस्.

सङ्घात *m.* (a घातय् *Caus.* r. हन् praef. सम् s. अ) congeries, turba, multitudo. H. 2.7.

सच् 1. A. *in dial. Véd. etiam* 3. P. *cum* इ *pro* अ *in syllabâ redupl.* (cf. gr. 327.) 1) sequi. Rigv. 38.8.: वत्सन्न माता सिषक्ति «vitulum veluti mater, *ita fulmen Marutes* sequitur. 2) obsequi, obedire, *c. acc. vel gen.* Rigv. 59.6.: यम् पूर्वा वृत्रहणं सचन्ते «quem mortales Vritrae occisorem venerantur; 60.2.: अस्य शासुर् उभयासः सचन्ते «hunc dominantem *Agnim* ambo colunt». 3) favere. Rigv. 1.9.: सचस्वा नः स्वस्तये (felicitatis causâ); 18.2.: स नः सिषक्तु यस् तुरः (celer). (Cf. सश्च्, सप्, सश्च्, सेक्, सञ्ज्, सस्ज्, lith. *seku* sequor, hib. *seichim* «I follow, pursue, attack», *seicin* «a pursuit, following»; lat. *sequor*, gr. ἕπομαι, mutatâ guttural. in labial. sicut in sanscr. सप् sequi.)

c. अभि *i. q. simpl.* v. Westerg.

सचिव (ut videtur, a r. सच्) consiliarius. Sa. 1.36.

सज् v. सञ्ज्.

सस्ज् 1. *A. interdum P.* (a grammaticis scribitur षस्ज्, v. gr. 109. 110[b].) सज्जामि सज्जे (fortasse per assim. e सज्यामि, सज्ये, ita ut proprie pertineat ad cl. 4. vel e Pass. radicis सञ्ज् affigere ortum sit, v. gr. 493. 503. et Westerg. s. r. सञ्ज्) adhaerere, inhaerere, affixum, infixum esse. Ragh. ed. Calc. 4.47.: ससज्जुः ... मत्तेभकटेषु फलरेणवः; Su. 3.16.: यत्र वा दृष्टिर् न सज्जति दिवौकसाम्. TROP. deditum, addictum esse, *c. loc.* Man. 6.55.: विषयेष्व् अपि सज्जति; Mah. 3.63.: न बहुदोषेषु कर्मसु सज्जन्ते बुद्धिमन्तः. Haerescere, haesitare, *de voce*. R. 2.58.11.: सज्जमानया । उवाच वाचा राजानं स बाष्पपरिबद्धया; 60.4. — *Caus.* facere ut adhaereat, *inde* facere ut femina cum viro coeat. Man. 8.362.: सज्जयन्ति हि ते नारीः (schol. परपुरुषान् आनीय तैः स्वभार्याः संश्लेषयन्ते. (Vid. सञ्ज् et cf. lat. *seg-nis.*)

c. अनु *i. q. simpl.* Bh. 6.4.: न कर्मस्व् अनुषज्जते; 18.10.: न द्वेष्ट्य् अकुशलं कर्म कुशले ना 'नुषज्जते.

c. प्र *id.* Man. 3.125.: न प्रसज्जेत विस्तरे (in plurimis codd. प्रसज्येत; v. सञ्ज् praef. प्र et Haughtonii ann. ad h. l. et 6.55.).

c. सम् cohaerere. Mah. 2.917.: उभौ बाहुभिः समसज्जेताम्. Adhaerere. Mah. 3.17228.: मृगस्य धर्षमाणस्य विषाणे समसज्जत. Haerescere, haesitare, *de voce*. वाक्य संसज्जमाना. R. Schl. II. 25.37. 90.14.

सज्ज (ut videtur, a r. सस्ज् s. अ) paratus. Sak. 24.5.39. 2. infr.; Hit. 59.9. 76.20. 81.16.

सश्च् 1. *A.* (गतौ) ire. *Vid.* सच्.

सञ्चय *m.* (r. चि colligere praef. सम् s. अ) cumulus, acervus, multitudo. Bh. 16.12.

सञ्चारक *m.* (*Caus.* r. चर् praef. सम् s. अक) dux, ductor. Hit. 69.8.

सञ्ज् 1. *P.* (in compp. etiam सज्ज्) figere, affigere. *Part. pass. praet.* सक्त affixus. In. 4. 1.: पार्थस्य चक्षुर् उर्वश्यां सक्तम्. *TROP.* deditus, addictus. Bh. 3. 25.: सक्ताः कर्मणि. *Vid.* सङ्ग, सङ्गिन्, सज्ज् *et cf.* स्वञ्ज्.

c. अति praef. वि व्यतिषक्त admixtus, commixtus, conjunctus. Man. 10. 25. (vid. व्यतिषङ्ग apud Wils.).

c. अभि अभिषज्ज् maledicere, objurgare. Mah. 3. 1090.: अभिषक्तो ह्य् अभिषजेत्. *Vid.* अभिषङ्ग apud Wils.

c. अव affigere. N. 5. 9.: तेषान् दृष्टिः ... तत्र तत्रा ऽवसक्ता ऽभूत्. Suspendere. Mah. 3. 1692.: राज्ञा ... अवसक्तः पितुस् ते ऽद्य मृतः स्कन्धे भुजङ्गमः.

c. आ आसज्ज्, आसञ्ज् affigere, imponere. Mah. 3. 16125.: सुग्रीवस्य तदा मालाङ् हनुमान् कण्ठ आसजत्; R. Schl. I. 74. 18.: स्कन्धेचा ऽसज्य परशुम्; Ragh. 2. 74.: भुजे ... भूयः स भूमेर् धुरम् आससञ्ज; Mah. 1. 1955.: अस्मास्व् आसज्य राज्यकार्याणि. — आसक्त affixus, adhaerens, cohaerens. H. 4. 38.: तौ ते ददृशुर् आसक्तौ. *TROP.* deditus, addictus. Bh. 7. 1.: मय्य् आसक्तमनाः. — *Caus.* affigendum curare. Ragh. 6. 83.

c. आ praef. वि व्यासक्त deditus, addictus, occupatus. Ur. 64. 6.: स्वकार्ये व्यासक्ता.

c. आ praef. सम् affigere, suspendere, imponere. Mah. 1. 4418.: स्रजं राज्ञः स्कन्धे समासजत्; 1675.: तस्य स्कन्धे मृतं सर्पङ् क्रुद्धो राजा समासजत्. *TROP.* tradere. Mah. 3. 14702. Man. 4. 257. समासक्त deditus, addictus. R. Schl. II. 64. 9.: समासक्तास् त्वयि प्राणाः.

c. प्र *Pass.* addictum, deditum esse. Man. 4. 16.: इन्द्रियार्थेषु सर्वेषु न प्रसज्येत कामतः. *Vid.* सज्ज् praef. प्र.

c. वि suspendere. Mah. 2. 385.: गुह्यकैर् उह्यमाना सा (सभा) खे विषक्ते ऽव शोभते.

सञ्ज्ञा *f.* (r. ज्ञा nosse praef. सम्) 1) cognitio. Bh. 1. 7. 2) animus sui conscius, mens sana. N. 21. 16. Dr. 9. 13. (*in fine comp.* BAH.). 3) nomen, appellatio. Bh. 15. 5. (*in fine comp.* BAH.).

सञ्ज्ञित (a सञ्ज्ञा nomen s. इत, v. gr. 652.) nomine praeditus, nominatus. Bh. 8. 3.

सट् 1. *P.* (अवयवे *K.* अंशके *V.*) pertinere *ad aliquid*, partem esse *alicujus rei.*

सटा *f.* (r. सट् s. आ) crinium fasciculus. Dr. 9. 9.

सट्ट् 10. *P.* (निकेतनहिंसाबलदानेषु) habitare; ferire, laedere, occidere; validum, potentem esse; dare.

सठ् 10. *P.* साठयामि (शठार्थे) *i. q.* 2. शठ्.

सत् (*fem.* ई, *Part. praes.* r. अस् esse, v. gr. 365. et 594.) 1) qui est. H. 4. 3. Br. 3. 18. 2) bonus, probus, praecipuus. Sa. 3. 12. Br. 2. 26. H. 1. 21. (Lat. *-sens, sent-is* in *prae-sens, ab-sens,* acc. *-sentem* = सन्तम्, lith. nom. m. *esańs*, f. *esanti*, acc. m. *esantiń*; gr. ὤν, jon. ἐών ex ἐσών, Them. ἐσοντ.)

सतत (ut videtur, mutilatum e सन्तत *part. pass.* r. तन् praef. सम्) aeternus. *Acc. neut.* सततम् *Adv.* semper, aeterne. Bh. 6. 10.

सततग *m.* (s e m p e r i e n s e सततम् semper et ग iens, v. gr. 686.) ventus (*cf.* सदागति). H. 1. 8.

सतीत्व *n.* (a सती, *fem.* vocis सत्, suff. त्व) modestia, pudor, castitas *feminae.* Hit. 29. 2.

सत्कार *m.* (r. कृ facere praef. सत् bonum s. अ) 1) hospitium. N. 9. 9. 10. 2) curatio, cultus, veneratio; e. c. शरीरसत्कार corporis cultus. Sa. 3. 20. *a.*, देवसत्कार deorum cultus. Sa. 3. 20. *b.*

सत्त्र *n.* (ut videtur, a r. सद् s. त्र) sacrificium. *Scribitur etiam* सत्र. Ur. 83. 19.

सत्त्व *n.* (a सत् quod est, s. त्व) 1) mens, animus, animus sui conscius. N. 16. 30. Dr. 2. 13. 7. 15. 9. 22. A. 1. 7. 6. 20. Bh. 2. 45. 10. 36. 2) animal. Sak. 24. 5.

सत्त्ववत् (a सत्त्व s. वत्) animans, animal. Bh. 10. 36. R. Schl. I. 41. 8.

सत्य (a सत् quod est suff. य, nisi potius a pron. स q. v. suff. त्य, sicut तत्त्व a तत्) 1) *Adj.* verus. In. 4. 12. 2) *Subst. n.* veritas. In. 5. 45. (Cf. gr. ἐτεός.)

सत्यता *f.* (a praec. s. ता) veritas, veriloquium, *Wahrhaftigkeit.* Hit. 24. 32.

सत्यवाच् (BAH. e सत्य verus et वाच् sermo) vernm sermonem habens, i. e. veridicus. In. 4. 12.

सत्यसन्ध *Adj.* (*BAH.* e सत्य verus et सन्धा fides, promissum) qui vera promissa habet, qui stat promissis (*cf.* स्थिरसङ्गर). N. 12.56. Sa. 1.2.

सत्र v. सत्त्र.

1. सद् 1. vel 6. *P.* (in tempp. special. substituit सीद्, part. pass. सन्न; in dial. Vêd. etiam cl. 2. unde सत्सि, v. praef. आ et cf. lith. *sêd-mi*) 1) sidere, considere, *sinken*; *TROP.* tabescere, fatiscere, perire. Man. 4.191.: पङ्के गौर् इव सीदति; N. 9.26.: सीदन्त्य् अङ्गानि सर्वशः; 16.20.: न शोकेना 'पि सीदति; Sa. 5.46.: सन्तो न सीदन्ति; R. Schl. II. 41.8.: पुत्रशोकाग्निसन्तप्तः ससाद गतचेतनः; Mah. 2.237.: राष्ट्रन् न सीदति; Ragh. 7.61.: सन्नशत्रुम्. 2) considere, sedem capere. Rigv. 13.9.: बर्हिः सीदन्तु «in stragulo considunto». 3) sedere, commorari. Rigv. 14.11.: अग्ने यज्ञेषु सीदसि. — *Caus.* 1) facere ut qu. sidat, cadat. Dr. 8.29.: सादिताः सव्यसाचिना. 2) pulsare, percutere. Ragh. 7.41.: यैः सादिताः (schol. हताः) … तान् एव सामर्षितया प्रत्याजघ्नुः. 3) ponere, collocare. Rigv. 15.4.: अग्ने देवाँ इहा ऽवह सादया त्रिषु योनिषु «Agnis! deos huc advehe colloca *eos* in locis tribus». (Goth. *SAT* sedere, *sita, sat, sêtum*, v. gr. comp. 109[a]. 1). 605.; *satja* pono = Caus. सादयामि, gr. comp. 109[a]. 6); germ. vet. *SAZ* sedere, *sizu, saz, sâzumes*; *seziu* pono; lith. *sêd-mi* sedeo, *sodinu* planto; slav. *sjadû* consido, *καθίζομαι*, *sad-i-ti* plantare = Caus., v. gr. comp. 505.; lat. *sido*; *sedeo* nititur formâ Caus. सादयामि; gr. ʽΕΔ, ἕδος, ἕζομαι; hib. *suidhim* sedeo, *suidhiughaim* «I set, plant» = Caus. सादयामि, mutato द् in *gh*; *saidhe, saidhiste* «a seat». Vid. 2. सद्.)

c. अव sidere, tabescere, perire. Sa. 5.47.: ना 'वसीदन्ति सन्तः; Man. 4.187.: अवसीदन् अपि क्षुधा; Hit. 9.5.: अवसन्नायां रजन्याम्. *Etiam A.* Mah. 1.5184.: अवसीदेत. — *Caus.* facere ut qu. sidat, tabescat; deprimere. Bh. 6.5.

c. अव praef. वि *id.* Mah. 3.713.823.

c. आ 1) considere, *s'asseoir.* Rigv. 26.4.: आ नो बर्हिः … सीदन्तु «in nostro stragulo considunto». 2) sedere, assidere. Rigv. 12.4.: देवैर् आसत्सि बर्हिषि.

c. उत् sidere, perire. Bh. 3.24.: उत्सीदेयुर् इमे लोकाः; Su. 2.22.: उत्सन्नोत्सवयज्ञाच बभूव वसुधा; Bh. 1.44. — *Caus.* उत्सादयामि destruere, evertere. Bh. 1.43.: उत्साद्यन्ते जातिधर्माः.

c. उत् praef. प्र *Caus.* i. q. Caus. praec. Man. 9.261.

c. उत् praef. सम् *Caus. id.* Mah. 3.88321.

c. नि 1) considere, *s'asseoir, sich niedersetzen.* N. 10.5. Sa. 5.5.6.: निषसाद महीतले. — निषण्ण (v. gr. 607.) adnisus, innisus *aliquâ re.* Ur. 68.13.: नोपस्कन्धनिषण्णस् तिष्ठति. 2) *A.* sidere, tabescere. Mah. 3.333.: निषीदमानम्.

c. प्र 1) propendere, favere, propitium esse. Bh. 11.25.: प्रसीद देवेश; 31.: देववर प्रसीद; N. 12.130.: तथा नः … मणिभद्रः प्रसीदतु. — *Cum infin.* Ragh. 2.45. — प्रसन्न propitius. H. 1.45.: प्रसन्नास् ते देवाः; R. Schl. I. 18.17.: प्रसन्नो ऽस्मि ते. — *Etiam A.* Mah. 1.4700.: प्रसीदस्व. 2) clarum, serenum fieri. Man. 6.67.: वारि प्रसीदति; Ragh. 3.14.: दिशः प्रसेदुर् मरुतो ववुः. *TROP.* serenum, hilarem, laetum, alacrem animo fieri, exhilarari. Man. 2.54.: हृष्येत् प्रसीदेच्च. — प्रसन्न clarus, serenus. N. 12.112.: नदीम् प्रसन्नसलिलाम्. — *Caus. P.* propitium reddere. R. Schl. I. 66.24.: देवगणान् सर्वान् तपसा 'हम् प्रसादयम्; Man. 11.205. A. 9.29. — *ATM.* supplicare, orare. Bh. 11.44.: प्रसादये त्वाम् अहम्; Sa. 1.16.: प्रसादयामास पुनः क्षिप्रम् एतद् भवत्व् इति (v. gr. 458.); Mah. 1.4325.: प्रसादये त्वाम्; 3.1629. R. Schl. II. 62.7. (Cf. hib. *forsuidhe* «steady, mild, meek», *forsanaim* «I shine», *fursan* «flame of fire», *fursain* «evident», *fursannaim* «I kindle», v. Pictet p. 91.)

c. प्र praef. अभि 1) *Caus.* propitium reddere, propitiare, placare. Mah. 3.14063. 2) exhilarare, consolari. R. Schl. II. 77.24.: सुमन्त्रश्च शत्रुघ्नम् उत्थाप्या 'भिप्रसाद्य च.

c. प्र praef. सम् favere, propitium esse. R. Schl. II. 26.34. — *Caus.* propitiare. Mah. 3.14039.

c. वि 1) sidere, tabescere, perire. **Mah.** 4.1953.: सीदन्ति मम प्राणा मनो विह्वलती ’व मे· 2) moerore, dolore affligi, conturbari, perturbari, consternari, deliquium animi pati, animo linqui. **Mah.** 3.448.: तं विषीदन्तम् आज्ञाय ... अमारयत्; 3075.: व्यसने त्वम् महाराज न विषीदितुम् अर्हसि; R. Schl. II. 77. 8.: विष्टनन् विषसाद ह; 107.19.: मा विषीद; Bh. 1.28. — विषण्ण (v. gr. 607.) perturbatus, consternatus. R. Schl. I. 40.24. 48.25.: विषण्णवदन; Ur. 43.3.: उर्वशी सह सख्या विषण्णा· — *Caus.* moerore, dolore afficere, conturbare, consternare. **Mah.** 3. 3076. 2. 718. R. Schl. II. 7.18. 53.31. *Vid.* विषाद, विषादिन्·

c. सम् *i. q. simpl.* Man. 4.33.: संसीदन् क्षुधा·

2. सद् 1. et 10. *p.* सदामि, सादयामि ire. (Slav. *chod-i-ti* ire, *is-chod* ἔξοδος (v. gr. comp. 255. *m.*); gr. ὁδός; fortasse goth. *sandja* mitto, nostrum *sende* = Caus. insertâ nasali, servato *d* propter antecedentem liquidam, v. gr. comp. 90.)

c. आ 1) adire, aggredi, appropinquare. N. 10.18.: आससाद सभोद्देशे विकोशङ्क खड्गम्; 13.45.: पुरम् आसादयन्; 17.4.: इयम् आसादिता बाला तव पुत्रनिवेशने; H. 1.15.: पथि गच्छन्तम् आसेदुः· Hostiliter aggredi. H. 4.2.: माम् आसादय दुर्बुद्धे· — आसन्न aggressus, qui accessit, appropinquavit, propinquus. Hit. 38.22.: जलासन्नतरुः; 68.11.: अत्रा ’सन्ने सरसि ... स्नाति; *pass.* quem accessit aliquis, *inde* indutus, praeditus (v. इ praef. उप, अनु). Nalod. 1.37.: स्वमायासन्न· 2) obtinere. **Mah.** 3.10472.: तासु पुत्रम् महीपतिः कश्चिन् ना ’सादयामास·

c. आ praef. अभि obtinere. **Mah.** 3.17101.

c. आ praef. सम् adire, aggredi, appropinquare. N. 23.25.: समासाद्य पुत्रौ; **Mah.** 2.553.: कृष्णान् द्वारवत्यां समासदत्; Sa. 5.5.

सदन *n.* (r. सद् ire s. अन) domus, palatium. Dr. 2.4.

सदस् *n.* (r. सद् s. अस्) coetus, conventus. Up. 76. (Gr. ἕδος, v. gr. comp. 128.)

सदा (a stirpe demonstr. स s. दा) semper.

सदागति *f.* (semper itionem habens *bah.* e सदा semper et गति itio) ventus.

सदातन (*f.* ई, a सदा s. तन) sempiternus. Am.

सदृश (*f.* ई, e स q.v. et दृश, cf. gr. 287.) similis, *c. gen.* N. 1.27. 17.5. *c. instr.* Bh. 16.15.

सद्मन् *n.* (r. सद् ire s. मन्) domus. (*Cf.* सदन·)

सद्यस् (ut mihi videtur, e stirpe demonstr. स et द्यस्, quod correptum esse censeo ex obsoleto दिवस् dies, v. दिवस et cf. अद्य hodie) statim, momento. Ur. 90.9.

सन् 1. *p.* सनामि (सम्भक्तौ) colere, venerari, amare. 8. *p. a.* सनोमि सन्वे (दाने) dare. *In dial. Vêd.* 1. et 8. adipisci, obtinere. Rigv. 73.5.: सनेम वाजं समिथेषु अर्यः «obtineamus in certaminibus cibum inimici»; 5.9.: सनेद् इमं वाजम् इन्द्रः «Indras fruatur hoc cibo»; 17.6.: तयोरिद् अवसा वयं सनेम «eorum auxilio nos *divitiis* fruamur»; 100.19.: अपरिह्वृताः सनुयाम वाजम् «non afflicti fruamur cibo».

सना *Adv.* (ut mihi videtur, ex stirpe pronominali स q. v. s. ना, sicut विना a वि) semper. (Cf. anglo-sax. *sin* id. praesertim in initio compp.; germ. vet. *sin* id., v. Graff I. 25., goth. *sin* τοῦ *sin-teins*; nisi pertinent ad सम्, lat. *sem-per.*)

सनातन (*fem.* ई, a praec. suff. तन) sempiternus, aeternus, perpetuus. Br. 2.4. M. 7.

सनाथ (*bah.* e स cum et नाथ) conjunctus, praeditus. Ur. 19.4. *infr.* 54.6. *infr.* 62.11.

सन्तति *f.* (r. तन् praef. सम् s. ति) *i. q. seq.* **Mah.** 3. 8306.

सन्तान *m. n.* (r. तन् extendere praef. सम् s. अ) progenies, stirps, posteritas. Br. 3.10. Sa. 1.12. 5.88.

सन्ताप *m.* (r. तप् urere praef. सम् s. अ) 1) aestus, calor. 2) moeror, sollicitudo. Br. 2.1. Sa. 1.4.

सन्तोष *m.* (r. तुष् praef. सम् s. अ) animus contentus, *Zufriedenheit.* Hit. 45.14.

सन्दिग्ध v. दिह् praef. सम्·

सन्देह *m.* (r. दिह् polluere praef. सम् s. अ) dubium, dubitatio. Br. 2.20.

सन्धा *f.* (r. धा ponere praef. सम्) 1) conjunctio. 2) status, conditio. 3) promissum, fides. *Praesertim in comp.* BAH. *invenitur, Adjectivum* सन्ध *autem, quod Wilso affert, non existere puto; cf.* उपमा.

सन्धान *n.* (r. धा praef. सम् s. अन) 1) conjunctio. SAK. 5.5. HIT. 24.14. 2) actio imponendi *sagittam arcui.* SAK. 5.20.43.6.

सन्धि *m.* (r. धा ponere praef. सम् s. इ) 1) conjunctio. 2) pax. HIT. 24.5.

सन्ध्या *f.* (r. ध्यै praef. सम्) 1) meditatio, contemplatio, *vid.* ध्यान. 2) precatio quam tempore solis orientis et occidentis Indi faciunt. MAH. 1.1890.: सूर्यो ऽस्तम् उपागच्छति । सन्ध्याम् उपास्स्व; N. 7.3. ubi सन्ध्याम् अन्वास्त per «precationem fecit» vertendum (schol. Nil. अन्वास्त उपासितवान् i. e. fecit); R. Schl. II. 6.6. 3) diluculum. 4) crepusculum. H. 1.17.4.46.

सन्नत v. नम् praef. सम्.

सन्निकर्ष *m.* (r. कृष् c. नि praef. सम् s. अ) propinquitas. HIT. 8.9.

सन्निधान *n.* (r. धा c. नि praef. सम् s. अन) 1) conjunctio. HIT. 7.17. 2) propinquitas. HIT. 18.15.

सन्निधि *f.* (r. धा ponere c. नि praef. सम् s. इ) propinquitas. N. 4.21.

सन्निपात *m.* (r. पत् c. नि praef. सम् s. अ) 1) conjunctio, mixtio. 2) morbus quidam, Wils. «morbid state of the three humours».

सन्निभ similis (nisi potius Substantivum सन्निभा statuendum, quod *in fine compositorum* BAH. ponitur, simplex autem non conservatum videtur, a rad. भा splendere praef. सम् + नि) e. c. वसुधाधरसन्निभ montium similitudinem habens. H. 4.40. काञ्चनसन्निभ auri similitudinem habens. N. 17.8. vid. etiam N. 12.57. et SA. 5.26.

सन्निहित v. धा c. नि praef. सम्.

सन्न्यसन *n.* (r. अस् deponere c. नि praef. सम् s. अन) abdicatio, renuntiatio. BH. 3.4. (*cf.* सन्न्यास).

सन्न्यस्त v. rad. 3. अस्.

सन्न्यास *m.* (a r. अस् deponere c. नि praef. सम् s. अ) 1) abdicatio, renuntiatio. BH. 5.1.6.2.18.1. 2) quod ponitur in ludo. N. 26.5.

सन्न्यासिन् (a praec. s. इन्) abdicatione, renuntiatione praeditus. BH. 5.3.

सप् 1. P. sequi (?). RIGV. 67.4.: ऋता सपन्तः «sacra obeuntes»; 68.2.: सपन्तो अमृतम् एवैः «adeuntes *te* immortalem procedentibus *hymnis*». (Vid. Westerg. et cf. सच् e सक्, gr. ἕπομαι, goth. *sipôneis* discipulus.)

सपत्न *m.* hostis. N. 12.82.

सपदि *Adv.* (fortasse e स cum et पदि loc. vocis पद् pes) subito. RAGH. 5.75.

सप्तति *f.* (a सप्तन् s. ति pro दशति, v. gr. 227. gr. comp. 320. annot.) septuaginta.

सप्तन् septem (gr. 256.; lat. *septem* a सप्तम septimus, unde etiam slav. *sedmj*, Them. *sedmi* (v. gr. comp. 315.); goth. *sibun*; lith. *septyni*, n. pl. m.; fem. *septynios*; hib. *seacht*, mutatâ lab. in gutt. sicut in lith. *sekmas* septimus; cambro-brit. *saith*, armor. *seiz*, zend. *hapta*, gr. ἑπτά.)

सप्तपर्ण *m.* (BAH. e सप्तन् et पर्ण folium) nomen arboris. Wils. «Echites scholaris». AM.

सप्तम (*f.* ई, a सप्तन् s. म) septimus. (Lat. *septimus*, lith. *sekma-s* pro *sepma-s*, slav. *sedmyi*, germ. vet. *sibunto(n)*, hib. *seachtmad*, zend. 𐬵𐬀𐬞𐬙𐬀𐬚𐬀 *haptatha*, gr. ἕβδομος.)

सभा *f.* (ut videtur, BAH. e स cum et भा lumen) 1) domus. 2) conventus, coetus. HIT. 7.7.10.

सभार्य *Adj.* (BAH. e स cum et भार्या uxor) cum uxore (v. gr. 668. not.). BR. 1.11.2.36. N. 1.8.

1. सम् 1. et 10. P. समामि, सामयामि (वैक्लव्ये) agitari, conturbari, vexari. *Cf.* स्तम्.

2. सम् *Praep. insep.* (ut videtur, acc. stirpis pronom. स q. v.) cum. (Gr. σύν, ξύν, boruss. vet. *sen* cum, slav. *sŭ*, *s'*, vid. स; fortasse lat. *cum*, goth. *ga*, nostrum *ge* in comp. cum verbis, vid. स; de germ. vet. *samant* v. समन्त.)

सम *Adj.* (ut mihi videtur, e स cum et म *in fine comp.* me-

tiens, a r. मा s. अ, *cf.* उपमा, समान) 1) similis, aequalis. H. 1.50. Br. 1.25.; *c. Instr.* Su. 1.22. 2) aequus, planus (v. विषम). Su. 4.6. 3) omnis, totus, integer. Am. (Gr. ὁμός, goth. *sama* idem, Them. *saman*, angl. *same*, goth. *sums* quidam, Them. *suma*, slav. *sam* ipse; hib. *samhuil* «like», *samhladh* «resemblance, type», *samhlaim* «I liken, compare, resemble»; lat. *similis*.)

समक्षम् *Adv.* (*avy.* e सम् et अक्ष oculus, v. gr. 675.) in conspectu, coram. N. 12.15.16.

समग्र (ut videtur, e सम् et अग्र cuspis, quasi duas cuspides conjunctas habens) 1) plenus, *de lunâ.* H. 3.13. 2) totus, integer. Bh. 4.23. 11.30. Dr. 6.16.

समग्रेन्दुनिभानन *Adj.* (*bah.* e समग्रेन्दुनिभ - समग्र + इन्दु + निभ - plenae lunae similis et आनन vultus) plenae lunae similem vultum habens. H. 3.13.

समता *f.* (a सम s. ता) aequalitas. Hit. 7.19.

समत्व *n.* (a सम s. त्व) *id.* Bh. 2.48.

समधिक (e सम् et अधिक) excedens. Hit. 5.8.

समनन्तरम् *Adv.* (अनन्तरम् praef. सम्) i. q. अनन्तरम्. Up. 22.

समनुव्रत (e सम् et अनुव्रत) devotus, deditus, addictus. N. 13.55. *c. accus.* (*Vid.* अनुव्रत.)

समन्त (e सम् et अन्त finis). *Abl.* समन्तात् undique. Su. 3.3. N. 12.39. Bh. 11.30. (Vid. sq. et cf. germ. vet. *samant* simul; v. gr. comp. 294. fin.)

समन्ततस् (a समन्त s. तस्) undique. In. 2.12.

समन्वित v. इ c. अनु praef. सम्.

समम् 1) *Praep.* cum, *c. instr.* Hit. 22.19. 66.6. 2) *Adv.* unâ, simul. Ur. 94.3. (Cf. gr. ἅμα.)

समय *m.* (r. इ ire praef. सम् s. अ) 1) conventum, conditio, lex. N. 7.1. 13.67. Sa. 4.17. 2) tempus. N. 13.6. A. 9.8.

समर *m. n.* (r. ऋ ire praef. सम् s. अ) pugna, bellum (*cf.* समिति). Dr. 8.9.

समर्थ (*bah.* e सम् et अर्थ q. v.) capax, aptus, potens. N. 19.12. 24.30.

समलङ्कृत v. कृ c. अलम् praef. सम्.

समवाय *m.* (r. इ cum अव praef. सम् s. अ) conventus, congressio, congregatio. Hit. 57.8.

समस्त *Adj.* (*Part. pass.* a r. अस् deponere praef. सम्) totus, integer.

समा *f.* (*Fem.* vocis सम similis, aequalis) annus. H. 2.21. Su. 1.34. (Lat. *bimus* e *bi-smus* mutilatum esse videtur, sicut e. c. gr. εἰμί et goth. *im* ex ἐσμί, *ismi*, v. Pott II. 279.)

समाकुल (r. कुल् colligere, conjungere, cum आ praef. सम्) conjunctus, praeditus. A. 7.4. N. 12.4.5.

समागत v. गम् c. आ praef. सम्.

समागम *m.* (r. गम् ire c. आ praef. सम् s. अ) congressus, conventus. N. 16.22. 21.25. Sa. 6.23. In. 5.24.

समाचार *m.* (r. चर् ire c. आ praef. सम्) vitae ratio, mores. Dr. 9.7. Su. 1.6.

समाधि *m.* (r. धा ponere c. आ praef. सम् s. इ) contemplatio, meditatio. A. 1.12. Bh. 2.44.53.

समाधिन् (a praec. s. इन्) contemplans, meditans. Bh. 4.24.

समान (ut mihi videtur, *bah.* e स cum e मान mensura, *cf.* सम) aequalis, similis. Dr. 7.16. *Cum instr.* Hit. 5.20. *Vid.* सामान्य.

समारम्भ *m.* (r. रभ् c. आ praef. सम् incipere, inserto म्, s. अ) inceptio. Sa. 1.11.

समारोढुम् v. रुह् c. आ praef. सम्.

समाविष्ट v. विश् c. आ praef. सम्.

समास *m.* (r. अस् deponere c. आ praef. सम् s. अ) 1) i. q. सङ्क्षेप. Bh. 18.50. 2) compositio vocabulorum.

समासतस् (a praec. s. तस्) breviter. Bh. 13.18.

समाहित v. धा c. आ praef. सम्.

समाह्वान *n.* (r. ह्वे vocare c. आ praef. सम् s. अन) provocatio *in certamen vel ludum.* N. 7.8.

समिति *f.* (r. इ ire praef. सम् s. ति) 1) congressus, conventus. N. 5.5. 2) bellum, pugna.

समिध् *f.* (r. इन्ध् ejectâ nasali, praef. सम्) lignum. Am.

समीक्ष *m.* (r. ईक्ष् praef. सम् s. अ) circumspectio, circumspicientia, prudentia, cautio. Hit. 43.22.

समीप (ut videtur, e समि pro सम् - v. सम्यञ्च् - producto इ, suff. प; ita प्रतीप nunc explicaverim e प्रति producto इ, suff. प) propinquitas. N. 1.16. 13.48. H. 1.12.

समीपतस् *Adv.* (a praec. s. तस्) in propinquitate, coram. N. 6.4. A. 2.9.

समीर *m.* (r. ईर् praef. सम् s. अ) ventus. Gita-Gov. 5. 2.; *vid. sq.*

समीरण *m.* (r. ईर् praef. सम् s. अन) *id.* A. 4.7.

समीरित v. ईर् praef. सम्.

समुत्थ (r. स्था stare c. उत् praef. सम् s. अ, v. gr. 614.) oriens, *in fine comp.* Bh. 7.27.

समुत्थित v. स्था c. उत् praef. सम्.

समुत्सुक v. उत्सुक.

समुत्सेध *m.* (r. सिध् c. उत् praef. सम्) altitudo. Wils. ed. 2. «*height, elevation*». *Fortasse etiam Adj.* altus, longus. Dr. 8.4. (ed. Calc. हैमचित्रसमुत्सेधाम् ... ग- दाम्).

समुन्नति *f.* (r. नम् c. उत् praef. सम् s. ति, *v.* euphon. r. 58.) actio surgendi, se erigendi. *trop.* dignitas, amplitudo. Hit. 84.18.

समुदय *m.* (r. इ c. उत् praef. सम् s. अ) turba, caterva, multituda. Am. II. 5.40. Hit. 36.15.

समुदीरण *n.* (r. ईर् c. उत् praef. सम्, s. अन) pronuntiatio. Dev. 4.7.

समुद्भव *m.* (r. भू c. उत् praef. सम् s. अ) origo. Bh. 3.14. *in fine comp. bah.*; ita उद्भव q. v. in comp. कर्मोद्भव. Bh. 3.15.

समुद्यम *m.* (r. यम् coërcere cum उत् praef. सम् s. अ) nisus. Bh. 1.22.

समुद्र *m.* (e सम् et उद्र q. v.) mare. Su. 2.8.

समुद्वाह *m.* (r. वह् c. उत् praef. सम् s. अ) matrimonium, nuptiae. Sa. 3.15.

समूह *m.* (r. ऊह् q. v. praef. सम् s. अ, cf. gr. 455.) multitudo, turba.

समृद्ध v. ऋध् c. सम्.

सम्पत्ति *f.* (r. पद् praef. सम् s. ति) 1) conventus, congressus, multitudo. Hit. 4.10. 2) fortuna, felicitas. Am.

सम्पद् *f.* (r. पद् ire praef. सम्) 1) perfectio, felicitas. H. 1.38. 4.26. Su. 3.16. *in compos.* c. नृप (नृपसम्पद्). 2) sors. Bh. 16.3.4.

सम्पन्न v. पद् c. सम्.

सम्पर्क *m.* (r. पृच् praef. सम् s. अ) conjunctio. Ur. 9.9.

सम्पात *m.* (r. पत् cadere praef. सम् s. अ) actio cadendi, descendendi *ex aëre,* volandi; e. c. शस्त्रसम्पात sagittarum volatus. Bh. 1.20.

सम्पाद *m.* (r. पद् praef. सम् s. अ) adeptio, impetratio, consecutio. Ur. 18.2. *infr.*

सम्प्रक्षालन *n.* (r. क्षल् lavare c. प्र praef. सम् s. अन) ablutio, lavatio. M. 28.

सम्प्रति (e सम् et प्रति, v. स) nunc. Dr. 3.3.

सम्प्रदान *n.* (r. दा c. प्र praef. सम् s. अन) donatio, donum. Hit. 130.22.

सम्प्रश्न *m.* (r. प्रछ् praef. प्र s. न) interrogatio. Hit. 53. 22.

सम्प्रहार *m.* (r. हृ capere c. प्र praef. सम् s. अ) pugna. A. 6.22.

सम्प्रेक्षमाण v. ईक्ष् c. प्र praef. सम्.

सम्प्रेषित v. इष् c. प्र praef. सम्.

सम्प्लव *m.* (r. प्लु praef. सम् s. अ) abundantia, affluentia, copia. Hit. 21.18.

1. सम्ब् 1. *p.* (सर्पे) ire. *Cf.* सर्ब्, सृप्, शम्ब्, शर्ब्.

2. सम्ब् 10. *p.* (सम्बन्धे) colligare. *Cf.* शम्ब् cl. 10.

सम्बन्ध *m.* (r. बन्ध् ligare praef. सम् s. अ) conjunctio, cognatio, affinitas. Sa. 3.13.

सम्बन्धिन् (a praec. s. इन्) propinquus, affinis. N. 25. 14. Bh. 1.34.

सम्भव *m.* (r. भू praef. सम् s. अ) origo. Bh. 3.14. *In fine compos. bah.* Bh. 10.41. 13.19.

सम्भार *m.* (r. भृ praef. सम् s. अ) 1) compositio. Ur. 16. 2. *infr.* 2) apparatus. R. Schl. I. 11.13. 3) facultates, opes. N. 26.24.

सम्भोग *m.* (r. भुज् praef. सम् s. अ) fructus libidinum. P. 24.

सम्भ्रम *m.* (r. भ्रम् vagari praef. सम् s. अ) 1) festinatio. HIT. 14.21. 2) timor, terror, conturbatio. H. 4.44. DR. 5.22.

सम्मत v. मन् c. सम्.

सम्मत्त v. मद् c. सम्.

सम्मर्द *m.* (r. मृद् praef. सम् s. अ) pugna. P. 21.

सम्मान *m.* (r. मान् honorare, nisi fortasse a मन् cogitare, praef. सम् s. अ) honor. IN. 4.15.

सम्मुख *n.* (e सम् et मुख vultus) conspectus. सम्मुखे in conspectu. UR. 33.5. *infr.*

सम्मोह *m.* (r. मुह् praef. सम् s. अ) conturbatio animi, mentis error. BH. 2.63. 7.27.

सम्यक् *Adv.* (acc. n. τοῦ सम्यच् - v. gr. 59. - e समि pro सम्, et अञ्च् ire, v. gr. 199.) 1) unà, simul. N. 9.8. BH. 5.4. 2) omnino. N. 8.13. 11.6. 24.29. 3) recte. UR. 38.12. 64.7. MAN. 2.53.

सरस् *n.* (r. सृ ire s. अस्) lacus. N. 12.6.85. BH. 10.24. (Gr. ἕλος.)

सरस्वती *f.* (a praec. s. वत् in *fem.*) 1) dei Brahmae uxor, dea eloquentiae. 2) loquela, sermo. RAGH. 15.46.

सरित् *f.* (r. सृ ire s. *unâd.* इत्) flumen. N. 12.85.

सरुज् (*BAH.* e स et रुज् morbus) aegrotus. SA. 5.79. acc. सरुजम् quod etiam ad सरुज e स et रुजा referri potest. (Vid. सरोग. Fortasse goth. *saurga* cura, sollicitudo e *saruga*, ejecto *u*, debilitato *a* syllabae स in *u*, anteposito *a*, propter seq. *r*, v. gr. comp. 82.)

सरोग (*BAH.* e स et रोग morbus) *id.* Wils. ed. 2.

सरोगिता *f.* (fortasse pro सरोगता a praec. s. ता) morbus, aegritudo. HIT. 45.13.

सर्ग *m.* (r. सृज् dimittere, creare s. अ) 1) creatio. M. 53. BH. 14.2. 2) natura. BH. 5.19.

सर्ज् 1. *P.* (सर्जति) acquirere. *Cf.* अर्ज्.

सर्प *m.* (r. सृप् s. अ) serpens. (Cf. lat. *serpens*, gr. ἑρπετόν.)

सर्ब् 1. *P.* (सर्बति) ire. *Cf.* सृप् i. e. सर्प्, 1. सम्ब्, शर्ब्, शम्ब्.

सर्व (v. gr. 275.) quivis, omnis. BR. 2.27. N. 17.50. (Osc. *sollus* totus, per assim. e *solvus*, lat. *soll-ennis* quotannis, debilitato *a* in *e* sicut in *perennis, biennis* cet., v. gr. comp. 6.; *soll-ers, salvus* e *sarvus*; gr. ὅλος, nisi pertinet ad सकल ejectâ syllabâ mediâ; osset. *ali* quivis, omnis, abjecto स. Huc etiam retulerim goth. *alls*, Them. *alla* omnis, totus, per assim. ex *alva*, et hib. *uile* «all, every, whole». Cf. Pott I. 130. Ag. Benary 265. 281.)

सर्वकामिन् (e सर्वकाम quodvis optatum, s. इन्) omnibus optatis praeditus. SU. 1.31.

सर्वकाम्य (*BAH.* e सर्व et काम्य optandum) omnia optanda habens. SU. 4.7.

सर्वतस् *Adv.* (a सर्व s. तस्) 1) undique. BR. 2.15. 2) quoquoversus. N. 1.25. 24.27. 3) ubique. SU. 3.23.27.

सर्वतोदिशम् *Adv.* (*AVY.* e praec. et दिश् plaga, vid. gr. 676.) quoquoversus, omnes plagas versus. N. 16.5.

सर्वतोमुख (*BAH.* e सर्वतस् et मुख vultus) quoquoversus vultum habens, i. e. iter dirigens. SU. 2.12.

सर्वथा *Adv.* (a सर्व s. था) quovis modo. BR. 2.21. 3.5. N. 17.44.

सर्वदा *Adv.* (a सर्व s. दा) semper.

सर्वमङ्गला *f.* (*BAH.* e सर्व et मङ्गल) cognomen *Durgae*. AM.

सर्वशस् *Adv.* (a सर्व s. शस्, v. h. suff. in gr. 652.) omnino. N. 2.22. 9.26. 10.9. 12.8.85.

सल् 1. *P.* (सलति) ire. (Vid. सलिल et cf. सृ i. e. सर्, hib. *silim* 1) «I drop, distil, sow», 2) «I spit»; lith. *selu* repo, serpo, gradu suspenso eo; slav. *sl-a-ti* mittere; lat. *salio*, gr. ἅλλομαι, ἅλ-μα.)

सलिल *n.* (r. सल् s. *unâd.* इल) aqua. (Cf. gr. σάλος, ἅλς; lat. *salum, sal, saliva*; slav. *sol* sal.)

सवितृ *m.* (r. सु vel सू generare suff. तृ) sol. N. 23.13. HIT. 17.21.

सव्य laevus, sinister. (Slav. *ṡûi* id., Them. *ṡûjo*, fem. *ṡûja* = सव्या, v. gr. comp. 255. *f.* 258.; lat. *scaevus*, adjectâ gutturali sicut in *escit* pro *esit*, unde *erit*, cf. gr. ἔσκον; gr. σκαιός e σκαϝιος vel e σκαιϝος, transposito ι. Fortasse etiam *sinister, sinistimus* - cf. *dexter*,

dextimus, gr. comp. 293. - et gr. ἀριστερός huc pertinent, ita ut *sinis-* ortum sit e *sivis-* et ἀριστερός e σαϝιστερός, cum semivocales vel liquidae facile inter se mutentur, v. gr. comp. 20.) (*)

सव्यसाचिन् *m.* (e praec. et साचिन् a r. सच् sequi s. इन्) cognomen *Ardschuni.*

सव्येतर (e सव्य laevus et इतर alius) dexter. RAGH. 12. 90.

सश्च् *in dial. Vêd. i. q.* सच् *i. e.* sequi; favere. *Vid.* Westerg.

सस् 2. *P.* (स्वप्ने) dormire. RIGV. 29. 4.: ससन्तु «dormiunto»; 29. 3.: सस्ताम् «dormiunto» (dual.); 53. 1.: ससताम् «dormientium»; 103. 7.: ससन्तम् «dormientem». *Cf.* 2. शस्, संस्त्, शंस्त्.

सस्य *n.* (ut videtur, pro शस्य) granum, fructus. N. 24. 52.

सह् 1. *P. A.* सहामि, सहे (etiam cl. 4. et 10. *P.* सह्यामि, साहयामि) *fut. part.* सहिता et सोढा, *part. pass.* सोढ, *infin.* सहितुम् et सोढुम् (v. gr. min. ed. 2. §. 102.) 1) sustinere, perferre, tolerare. SA. 3. 9.: कथम् ... आश्रमे सहिष्यते क्लेशम् इमम्; R. Schl. I. 43. 25.: गङ्गायाः पतनम् पृथिवी न सहिष्यते; MAH. 3. 15371.: दुःखम् उत्तमं सेहिरे; 15376.: सेहुर् दुःखम्; II. 2. 36.: न हि मे राक्षसा भीरु सोढुं शक्ताः पराक्रमम्; 3. 8. — बाष्पं सोढुम् lacrymas retinere. R. Schl. II. 40. 27. 2) patientem esse, quiescere, exspectare, *sich gedulden.* RAGH. 5. 25.: द्वित्राण्य् अहान्य् (schol. द्वे त्रीणि वा दिनानि) अर्हसि सोढुम् (schol. क्षन्तुम्). 3) ignoscere, condonare. SAK. 56. 1.: अपराधम् इमम् ततः सहिष्ये. 4) indulgere, favere, propitium esse, *c. dat. vel gen.* BH. 11. 44.: पितेव पुत्रस्य सखेव सख्युः प्रियः प्रियाया ऽर्हसि देव सोढुम्. 5) posse. MAH. 3. 8812.: न सेहिरे ... वेगम् तदा धारयितुम्; HIT. 71. 21.: चिरम् न सहते स्थातुम्. *Vid.* praef. उत्. (Cf. सुह्, gr. σχή-σω, ἔσχη-κα, ἔσχημαι, ἔσχον, σχέ-σις, σχετός, σχῆ-μα, ἴσχω, ἰσχάνω; v. gr. comp. 483. not. 3.; de ἔχω, ὄχος v. वह्. Ἄχος, ἄχομαι, ἄχνυμι, ἀχέω, ἄχθος, ἄχθομαι tam e सह् quam e वह् abjectâ litterâ initiali explicari possunt. Ag. Benary huc trahit lat. *sag-ax, sâgus, sâgio,* l. c. p. 117. 235.

c. अभि vim inferre, अभिषह्य vim inferendo, cum vi, violenter. MAN. 8. 367. *Vid.* प्र.

c. उत् posse. N. 6. 14.: संहर्तुम् नो ऽत्सहे कोपम्; BR. 1. 32. 33. — *Cum dat. nominis abstr. loco infin.* MAH. 3. 16543.: त्वाम् अहम् मैथिलि नो ऽत्सहे परिभोगाय श्वावलीढं हविर् यथा.

c. उत् praef. अभि *id.* RAGH. 5. 22.

c. उत् praef. प्र *Caus.* incitare, excitare, instigare. R. Schl. II. 9. 46.: तथा प्रोत्साहिता देवी; 21. 12.: प्रोत्साहितो ऽयम् कैकेय्या.

c. उत् praef. सम् *Caus. id.* MAH. 2. 1412.

c. प्र 1) sustinere. R. Schl. II. 51. 7. 10. 2) posse. MAH. 1. 4842. 3) vim inferre, प्रसह्य vim inferendo, cum vi, violenter. DR. 6. 8.: पापैः कृतो ऽभिमर्दः कुरुभिः प्रसह्य; MAN. 7. 108. 8. 235.

c. प्रति sustinere. R. Schl. I. 37. 8.

c. वि sustinere. RAGH. 4. 49.: प्रतापम् न विषेहिरे. *C. infin. cum acc.* R. Schl. II. 12. 106.: न शोचितुम् त्वां विषहे ऽमनोरमाम्. — विषह्य 1) sustinendus. A. 10. 75. 2) possibilis. A. 5. 9.: विषह्यं यन् मया कर्तुं कृतम् एव निबोध तत्.

1. सह *Adj.* (r. सह् s. अ) sustinens, perferens, *in fine comp.*

2. सह *Praep.* (ut mihi videtur, a stirpe pronom. स suff. ह e ध, sicut इह q. v. ab इ) cum, *c. instr.* IN. 1. 23. *In dial. Vêd.* सध (*vid.* gr. comp. 420.).

सहज (e सह cum et ज natus) ingenitus, innatus, ingeneratus. IN. 4. 7. N. 17. 5. BH. 18. 48.

सहजन्या *f.* (*BAH.* e सह cum et जन्य vel जन्या q. v.) nomen *Apsarasis.* IN. 2. 30.

सहदेव *m.* (*BAH.* e सह cum et देव deus) *Sahadêvus,* unus quinque *Pândavorum.*

(*) De cognatis formis in linguis Malayicis v. librum meum *Über die Verwandtschaft der malayisch-polynesischen Sprachen mit den indisch-europäischen* p. 86. et 148.

सहस् *n.* (r. सह् s. अस्) vis, robur, potestas.

सहसा *Adv.* (ut videtur, instrum. praec.) cito, subito. N. 23.13.

सहस्र mille. 1) *Subst. n.* Su. 3.27. 2) *Adj.* Dr. 2.12.

सहस्रदृश् *m.* (*BAH.* e praec. et दृश् oculus) mille oculos habens, cognomen *Indri.*

सहस्रनेत्र (e सहस्र et नेत्र oculus) mille oculos habens. Su. 3.28.

सहस्रशस् *Adv.* (a सहस्र s. शस्) *quasi* millenatim. In. 1. 31.

सहा *f.* (*Fem.* vocis सह) nomen *Apsarasis.*

सहाय *m.* (e सह cum et अय iens *in fine comp.*, a r. इ s. अ) comes. N. 6.2.

सहित *Adj.* (e सह cum s. *taddh.* इत) conjunctus, associatus. H. 2.15. In. 5.60. Br. 1.13. N. 4.20. 21.31. A. 7.1. 10.12.

सहिष्णु (r. सह् s. स्नु insertâ vocali इ) sustinens, perferens, tolerans, *c. acc.* Hit. 55.8.: परसुखम् असहिष्णुः·

सांयुगीन (a संयुग s. ईन) ad bellum, pugnam pertinens, bellicus. Ur. 83.17.

साक्षात् *Adv.* (e स cum et अक्ष oculus in *ablat.*, v. gr. 675. not. 2.) in conspectu, coram, palam. In. 2.16. Su. 1.17. N. 24.13. Sa. 6.38. A. 1.12. — साक्षाद् इव plane ut. N. 1.4. 2.28.

साक्षिन् *m.* (e स cum et अक्ष vel अक्षि oculus s. इन्) testis. N. 24.32.

सागर *m.* mare, oceanus.

साग्निक (*BAH.* e स cum et अग्नि *Agnis* s. क, v. gr. 665.) cum *Agni* conjunctus. N. 2.24.

साङ्ख्य (a सङ्ख्या s. य) *Adj.* cogitans, ratiocinans. Bh. 3.3. 5.5. 13.24. *Subst. n.* 1) doctrina rationalis, ratiocinatio. Bh. 2.39. 5.4. 2) systema philosophicum, *Kapilo* adscriptum.

साट् 10. *P.* (प्रकाशने) manifestare.

सात्त्विक (a सत्त्व q. v. suff. इक) mentem spectans, ad mentem pertinens. Bh. 7.12. 14.16.

साद *m.* (r. सद् s. अ) occasus, interitus, exitium.

सादन *n.* (r. सद् ire s. अन) domus, habitatio. H. 4.7. Su. 2.20.

सादरम् *Adv.* (*AVY.* e स et आदर) cum veneratione, reverenter. Hit. 16.13.

साध् 1) 5. *P. in dial. Vêd.* etiam 1. *P.* perficere. Rigv. 2.7. 94.2. 96.1. 2) superare, vincere. Hit. 3.40.: साम्ना दानेन भेदेन ... साधितुम् प्रयतेता ऽरीन् न युद्धेन (v. Caus. sgnf. 2. et Man. 7.198. ubi विजेतुम् pro साधितुम्). 3) 4. *P.* perfici, absolvi. — *Caus.* 1) perficere, peragere, absolvere. A. 10.60.: सुरासुरैर् असह्यं हि कर्म यत् साधितन् त्वया; Man. 7.173.: साधयेत् कार्यम् आत्मनः· 2) superare, vincere. Mah. 1.7435.: न हि साम्ना न दानेन न भेदेनच पाण्डवाः । शक्याः साधयितुन् तस्माद् विक्रमेणै ऽव तान् जहि; 2.647.: 3) proficisci, ire, abire. Sa. 16.32.: साधयिष्याम्य् अहन् तावत् सर्वेषाम् भद्रम् अस्तु वः; R. Schl. II. 34. 34.: त्वं श्वः काल्ये साधयिष्यसि· 4) pervenire, assequi, adipisci (v. इ). Man. 6.75.: तपश्चरणैश्चो ऽग्रैः साधयन्ती ऽह तत् पदम्· (Cf. सिध्, goth. *sidu-s* mos, germ. vet. *situ* id., *sitôn* machinari, facere, agere, disponere, v. Graff 6.162.; gr. ἔϑος, ἦϑος, ἠϑικός. Huc etiam traxerim goth. *sêlis* bonus, mutato *d* in *l*, *un-sêlis* malignus, germ. vet. *sâlig* beatus, *sâlida* felicitas; v. साधु. Fortasse hib. *sadhbh* «salve, any thing good», cum *bh* = *v*, v. साधु, pl. m. साधवस्; fortasse *id* «good, just, honest» ad साधु vel सिद्ध pertinet, abjecto *s*; v. सिध् quod e सध्, debilitato अ in इ).

c. प्र 1) *Caus.* acquirere. Man. 7.103.: सर्वाणि भूतानि दण्डेनै ऽव प्रसाधयेत् (schol. आत्मसात् कुर्यात्). 2) instruere. प्रसाधित instructus, praeditus. Ur. 79.4. *infr.* *Vid. praef.* सम् *sgf.* 4.

c. प्र praef. सम् *Caus.* perficere, efficere, facere. Hit. 131. 17.: त्वयै ऽकेन मदीयो ऽर्थः सम्प्रसाध्यः (cf. 131. 15.).

c. सम् 1) *Caus.* perficere. *ATM.* successum habere, fortunâ prosperâ uti, felicem esse. Mah. 3.1478.: संसाधयस्व कौन्तेय ध्रुवो ऽस्तु विजयस् तव· 2) occidere,

interficere. MAH. 3. 1683.: भीष्मः ... संसाध्यश्च रणे; R. Schl. II. 64. 69.: शोको माम् ... संसाधयति· 3) obtinere, capere. MAN. 8. 50.: स्वकं संसाधयन् धनम्· 4) instruere *aliquem aliquâ re*. R. Schl. II. 36. 9.: सर्वकामैः ... रामः संसाध्यताम्·

साधक (r. साध् s. अक) utilis. IN. 5. 56.

साधन n. (r. साध् s. अन) 1) effectio. HIT. 129. 4. 2) divitiae, opes. असाधन inops. HIT. 9. 1.

साधर्म्य n. (a सधर्मिन् communia officia habens - e स + धर्म s. इन् - suff. य, v. gr. 651.) communitas officiorum, *vel* conditionis, statûs. UR. 69. 16.

साधारण (a सधारण - स + धारण - s. अ) communis, promiscuus. SAK. 54. 9.

साधु (r. साध् s. उ) 1) *Adj.* (f. °धु et °ध्वी) bonus, probus. IN. 1. 22. BR. 1. 27. N. 12. 122. — *Adv.* (acc. n.) bene, age. H. 4. 53. N. 9. 3. 2) *Subst m.* mercator. HIT. 63. 7. 65. 9. (Vid. r. साध्·)

साधुभाव m. (KARM. e praec. et भाव animus) benignitas, humanitas. BR. 1. 4.

1. साध्य (r. साध् s. य) *Adj.* perfectus. *Subst* 1) *n.* perfectio. HIT. 3. 1. 2) *m.* nomen cujusdam Geniorum ordinis.

2. साध्य (a praec. s. अ) ad *Sâdhyos* pertinens. A. 4. 30.

साध्वस n. (fortasse a r. ध्वंस्, ejectâ nasali, s. अ, praef. स, producto अ) timor. HIT. 55. 2. 4. UR. 48. 10.

सानु m. n. planities in vertice montis. IN. 1. 25.

सानुमत् m. (a praec. s. मत्) mons. UR. 70. 4.

सान्त्व् 10. P. (vid. शान्त्व्, unde सान्त्व् mutato श् in स्) consolari, blandiri. N. 8. 12. 14. 14. 19. 21.
c. परि id. IN. 2. 23.

सान्त्व m. (v. शान्त्व, सान्त्व्) blandimentum, consolatio. H. 4. 24.

सान्द्र crassus, spissus, densus. AM. III. 3. 15.: घनं निरन्तरं सान्द्रम्; C'AUR. 12.: सान्द्रबिन्दु·

सान्ध्य (a सन्ध्या s. अ) ad diluculum *vel* crespusculum pertinens, matutinus, vespertinus. RAGH. 2. 23.: समाप्य सान्ध्यञ्च विधिम् vespertinâque peractâ ceremoniâ.

सान्निध्य n. (a सन्निधि propinquitas s. य) propinquitas. *Accus.* सान्निध्यम् *Adv.* in propinquitate, coram. IN. 5. 24.

सान्निपातिक (a सन्निपात s. इक) ad id, quod सन्निपात dicitur, pertinens. HIT. 103. 19.

साप्तपद n. (a सप्तपद septem passus habens - e सप्तन् et पद - s. अ) amicitia. SA. 5. 22.

साफल्य n. (a सफल quod cum fructu est s. य) Abstractum τοῦ सफल· HIT. 48. 7.

साम् 10. P. (सान्त्वने K. सान्त्वे V.; ut videtur, pro शाम्, v. शान्त्व्, सान्त्व्) i. q. सान्त्व्·

सामन् n. (ut videtur, pro शामन्, a r. शम् s. अन्, v. शान्त्व्, सान्त्व्, साम्) 1) blanditio, blandimentum, placatio, comitas, benignitas. HIT. 3. 40. MAN. 7. 198. 8. 187. MAH. 1. 7435. 2) hymnus, carmen sacrum, precum formula. BH. 10. 35. 3) *ut videtur*, modus, modi, moduli *cantûs*. IN. 2. 28. *a*. et *b*. 4) nomen unius quattuor *Vêdorum*. BH. 9. 17.

सामर्थ्य n. (a समर्थ capax, aptus s. य) capacitas. N. 5. 24.

सामान्य (a समान similis, aequalis, suff. य) communis, generalis, universalis. N. 13. 17. HIT. 5. 21.

सामासिक (a समास compositio vocabulorum) vocabulum compositum. BH. 10. 33.

सामि *Indecl.* (ut mihi videtur, a सम similis, aequalis) semi, *in initio comp.* (Germ. vet. *sâmi* id., e. c. *sâmiquek* semivivus = सामिजीव; anglo-sax. *sâm*, e. c. *sâmboren* seminatus, abortivus, *sâmworht* semifactus; lat. *sêmi*, gr. ἡμι.

सामीप्य (a समीप s. य) vicinus. SA. 2. 8.

साम्प्रतम् *Adv.* (a सम्प्रति s. अ in acc. n.) nunc. SAK. 23. 2. *infr.* UR. 25. 3. *infr.* — असाम्प्रतम् *Adv.* inepte, incommode, absurde. HIT. 102. 14.

साम्ब् 10. P. *i. q.* 2. सम्ब्·

साम्य n. (a सम similis, aequalis, s. य) aequalitas, aequabilitas. BH. 6. 33.

साय m. vespera. *Acc.* सायम् *Adv.* vespere. N. 15. 9. (Cf. lat. *sêrus*, *sêrum*, v. gr. comp. 20.)

सायक *m.* sagitta.

सायन्तन (a seq. s. तन) vespertinus.

सायम् *Adv.* v. साय.

सायाह्न *m.* (e साय et अह्न dies *in fine comp.*) vespera. H. 1.17. N. 11.12.

सार् 10. *P. i. q.* शार्.

सार (r. सृ s. अ) 1) *n.* aqua. 2) *m.* medulla. Am. 3) *m.* vis, vigor, essentia *alicujus rei.* H. 4.47. Br. 1.14. — *In fine comp.* BAH. N. 24.16. 4) *Adj.* eximius, egregius, optimus. Nalod. 1.24. (Cf. lat. *serum.*)

सारङ्ग *m.* dorcas, antilope; scribitur etiam शा°. Sak. 4.5.

सारता *f.* (a सार s. ता) natura, ingenium, vis. Hit. 57.4.

सारथि *m.* (e सरथ qui cum curru est - e स et रथ - s. इ) auriga. N. 19.26.

सारथ्य *n.* (a praec. s. य) currûs *vel* equorum moderatio, aurigatio. A. 8.18. N. 22.12.

सारवत् (a सार s. वत्) medullosus. TROP. fructuosus, fecundus, uber. Hit. 132.2.

सारिन् *in fine compp.* e. c. आम्नायसारिन् (ab आम्नायसार *Vêdorum* natura, vis, suff. इन्) *Vêdorum* naturam, vim habens. N. 12.59.

सार्थ *m.* (BAH. e स cum et अर्थ q. v.) multitudo, turba, agmen, *praecipue* comitatus mercatorius (*une caravane*). N. 12.111.

सार्थवाह *m.* (comitatum mercatorium ducens ex praec. et वाह a r. वह् s. अ, trahens, ducens) mercator. N. 12.123.127.128.

सार्द्धम् vel सार्धम् *Praep.* (ut mihi videtur, AVY. e स cum et अर्द्ध, अर्ध dimidium, v. gr. 675.) cum. *c. Instr.* In. 1. 14. H. 3.4.4.7.

साल *m.* nomen arboris (Wils.: Shorea robusta). N. 12.4. H. 2.1.

सावित्री *f.* (a सवितृ vel सवित्र sol s. अ in fem.) 1) hymnus sanctissimus *Vêdorum.* Man. 11.191. 2) cognomen *Umae, Sivi* uxoris. Sa. 1.7. 3) regis *As'vapatis* filia, *Satyavantis* uxor. Sa. 1.21.*b*.

साश्चर्यम् *Adv.* (AVY. e स et आश्चर्य) cum admiratione. Hit. 99.20.

सासूयम् *Adv.* (AVY. e स et असूया) cum objurgatione. Sak. 15.7.

साहस (a सहस् s. अ) 1) vis, robur, perseverantia. Hit. 45.11. 2) celeritas, festinatio, properatio (v. सहसा). Hit. 100.3.

साहाय्य *n.* (a सहाय comes, socius s. य, v. gr. 650.) societas, auxilium. H. 4.43.52.

सि 5. et 9. *P. A.* सिनोमि, सिन्वे, सिनामि, सिने (बन्धने) ligare, vincire. Rigv. V. 84.2.: सेतृभिः सिनीथः पापकृतः (v. Westerg.); Rigv. 112.5.: सितम् vinctum. (Lett. *ʃsee-t* ligare, *ʃsai-te* funis, vinculum; sax. vet. *simo*, Them. *si-mon*, quod ligat, restis, laqueus, vinculum; germ. vet. *sai-d, sei-d* laqueus, tendicula, *sai-to(n)* funis, fidis, chorda; *sai-l* laqueus; slav. *sje-tj* tendicula, *si-lo* laqueus; gr. σει-ρά, ἱ-μάς, v. Pott I. 206. II. 174. Graff VI. 157. sq. 187.

सिंह *m.* (fortasse a r. हन् occidere, interficere, unde ह occidens, praef. सम्, debilitato अ in इ; v. हिंस्र) leo.

सिंहस्कन्ध (BAH. e praec. et स्कन्ध humerus) leonis instar humeros habens. H. 2.19.

सिंहाय् (Denom. a सिंह, v. gr. 585.) leoni similem esse *vel* fieri. Hit. 106.2.: श्वा ... सिंहायते.

सिकता *f.* arena, sabulum, glarea. Ur. 54.3. infr. Sak. 45. 12.

सिक्त v. सिच्.

सिच् 6. *P. A.* सिञ्चामि, सिञ्चे (gr. 335.) humectare, irrigare, perfundere. Mah. 1.5422.: मूर्धानम् अश्रुभिः सिषिचे; 8153.: जलम् आदाय सिषिचुः पावकम्; N. 25.7.: सिक्ताः ... राजमार्गाः. Effundere, emittere. Man. 2.181.: स्वप्ने सिक्त्वा ... शुक्रम्. Infundere, inspergere, immittere, *c. loc.* Man. 11.170.: रेतः सिक्त्वा च स्वयोनिषु, schol. सोदर्यभगिनीषु. (Cambro-brit. *siciaw* humectare; germ. vet. *SIH* colare (*sîhu, seih, sihumês*), *seich* urina, *seihjan* mingere; nostrum *seihen, seichen.*)

c. अभि *i. q. simpl.* R. Schl. I. 38.14.: समन्ततस् तु तां

देवीम् अभ्यषिञ्चत पावकः (v. gr. min. 80. annot. 1). *Praesertim augurationis causâ alqm conspergere.* SA. 7. 11.: ततो ऽभिषिषिचुः … युमत्सेनम् पुरोहिताः· *Cum* 2. acc. R. Schl. I. 1.79.: अभ्यषिञ्चत् स लङ्कायां राक्षसेन्द्रं विभीषणम्; I. 38.30.: सुरसेनागणपतिम् अभ्यषिञ्चन् महाद्युतिम्· *C. loc. rei.* MAH. 1.5178.: अभिषेक्ष्यति मां राज्ये; 3.14424.: सैनापत्ये ऽभिषिञ्च माम्· *C. instr. rei.* MAH. 1.1470.: पतत्रीणाञ्च गरुडम् इन्द्रत्वेना ऽभ्यषिञ्चयत· — *ATM. c. sgnf. Pass.* MAH. 3. 14423.: अभिषिञ्चस्व देवानां सैनापत्ये; 14414.: भवस्वे ऽन्द्रः … अभिषिञ्चस्वच· — *Caus.* facere ut quis inaugurationis causâ conspergatur. R. Schl. II. 9. 2. — *Etiam i. q. primit.* SA. 7. 11. *b. c. loc. rei.*: पुत्रञ्चा ऽस्य … यौवराज्ये ऽभ्यषेचयन् (पुरोहिताः)·

c. अव conspergere. SU. 4. 19.: रुधिरेणा ऽवसिक्ताङ्गी·

c. आ *Caus.* infundi jubere. MAN. 8.272.: तप्तम् आसेचयत् तैलं वक्त्रे·

c. नि *i. q. simpl.* R. Schl. II. 63. 7. RAGH. 3. 26.

c. प्र profundere, effundere. MAH. 3. 14767.: कथन्नु भिद्येत नच स्रवेत नच प्रसिच्येद् इति रक्षितव्यम् (*Pass. c. term. PAR.*)

c. सम् conspergere. R. Schl. I. 5. 8.

सिट् 1. P. (अनादरे) parvi aestimare. *Cf.* शिट्, सुट्ट्·

सित 1) (a r. सि) ligatus, v. सि· 2) (a r. सो) finitus. 3) (incertae orig.) albus.

सिद्ध v. सिध्·

सिद्धि *f.* (r. सिध् s. ति) successus. BH. 2.48. 4.22.

1. सिध् 4. P. perfici, succedere, procedere, feliciter evenire. HIT. 6. 13.: यत्ने कृते यदि न सिध्यति को ऽत्र दोषः; 6. 16.: पुरुषकारेण विना दैवन् न सिध्यति· Felicem fieri. MAH. 3. 29.: असतां दर्शनात् … प्रहीयन्ते सिध्यन्ति नच मानवाः· *De sagittis,* icere. SAK. 32. 7.: उत्कर्षः स धन्विनां यद् इषवः सिध्यन्ति लक्ष्ये चले· *Cf.* साध्· — सिद्ध 1) paratus. N. 23. 22.: नलसिद्धस्य मांसस्य· 2) perfectus, beatus, sanctus. SU. 2. 17.: तपःसिद्धाः; BH. 10. 26. 3) *Subst. m.* nomen Geniorum ordinis. IN. 1.35. 2.10. 31. 5.13.

c. प्र *i. q. simpl.* BH. 3. 55. *C. abl.* provenire, oriri *ex aliquâ re.* MAN. 12.97.: वेदात् प्रसिध्यति (cf. sl. 98.: वेदात् प्रसूयन्ते)· — प्रसिद्ध perfectus. HIT. 96. 12.

c. सं perfici, felicem, beatum fieri. MAN. 2. 87.: जप्येनै ’व तु संसिध्येद् ब्राह्मणः (schol. सिद्धिं लभते); MAH. 3. 12025.: — *ATM.* A. 4. 34.: संसिध्यस्व महाबाहो·

2. सिध् 1. P. ut videtur, *primitive* ire, abire, inde *c. sensu Caus.* (v. 3. सिध् et cf. साध् *Caus.*) arcere. RIGV. 17. 12.: अग्नी रक्षांसि सेधति; 34. 11.: सेधतं द्वेषः «cohibete osores»; 32. 13.

c. अप *id.* RIGV. 35. 10. *Etiam ATM.* DR. 5. 5.: नागम् प्रभिन्नम् … दण्डो ’व यूथाद् अपसेधसे·

c. नि arcere. RAGH. 2. 4. Retinere, *i. e.* ab abeundo arcere. RAGH. 5. 18.: प्रतियातुकामम् … निषिध्य·

c. प्रति arcere. SA. 4. 21.: गमनेच कृतोत्साहाम् प्रतिषेद्धुन् न मा ’र्हसि; MAN. 2. 206. Prohibere, vetare. RAM. ed. Ser. II. 60. 59.: प्रतिषिध्य प्रबोधकनिस्वनम्· *Caus.* arcere. R. Schl. II. 96. 42.: तङ् काकम् प्रत्यषेधयत्; MAH. 1. 1594.: शपन्तीम् प्रत्यषेधयत्·

3. सिध् 1. P. (गत्याम्) ire.

c. परि परिसिध्, servato primitivo स्, circumire. BHATT. 9. 88.: द्विषो घ्नन् परिसेधतः·

सिन्धु *m.* 1) Indus flumen. 2) *Plur.* regio ad Indum. DR. 1. 6. N. 19. 14.

सिभ्, सिम्भ् 1. P. (दीप्तौ हिंसे) splendere; laedere, occidere. *Cf.* शुभ्, शुम्भ्, सुभ्, सुम्भ्, सृभ्, सृम्भ्, स्रिभ्, स्रिम्भ्·

सिल् 6. P. *i. q.* शिल्·

सिव् 4. P. सीव्यामि (gr. 331[a].) suere. *Part. pass.* स्यूत· RIGV. 31. 15.: वर्मे ’व स्यूतम्· (Goth. *siuja* suo, *siujith* suit Marc. 2. 21.; germ. vet. *siwu* suo, sarcio, consuo, praet. *siwita* et *sûta*; *siut* sutura, *sutari* sutor, *saum* limbus, ora, sarcina, sagma, *siwila* subula; slav. *s'ivû* suo, lith. *suwù* suo, infin. *sú-ti*; *sulê* sutura; lat. *suo*; gr. κασσύω.)

1. सीक् 1. A. *i. q.* 1. शीक्·

2. सीक् 1. et 10. P. i. q. 2. शीक्·

सीद् v. सद्·

सीधु vel शीधु m. n. vini adusti species (Wils.: *rum distilled from molasses*). In. 5. 13.

सीमन् m. (r. सि productâ vocali, s. मन्) finis, terminus, limes. Am.

सीमन्त m. (ut videtur, forma anom. a praec. s. त) capillorum separatio. Wils.: «*a separation of the hair on each side, so as to leave a distinct line on the top of the head*». *Vid. sq.*

सीमन्तिनी f. (a praec. s. इन् in *fem.*) femina. Dr. 4. 3.

1. सु 1. et 2. P. सवामि, सौमि· Parere, partum edere. Mah. 1. 4765.: कुन्ती सुषाव प्रवरं सुतम्· — सुत m. filius. Br. 2. 18.; *Du.* et *Plur.* liberi utriusque sexûs. Br. 2. 89. सुता filia. Br. 2. 11. 18. *b.* (Vid. सू, et cf. gr. υἱός; de goth. *sunus*, lith. *sunùs*, slav. *syn* v. सूनु a r. सू.)

c. प्र *i. q. simpl.* Mah. 1. 6077.: सद्यो हि गर्भान् राक्षस्यो लभन्ते प्रसवन्तिच; Man. 4. 44.: न पश्येत् प्रसवन्तीम्·

2. सु 1. P. A. (गतौ) ire, se movere. *Cf.* स्रु·

3. सु 5. P. A. *ut videtur, primitive* effundere, libare, *in universum, inde* effundere, exprimere succum, exprimere succum plantae, *praesertim asclepiadis acidae.* Mah. 1. 4695.: सुषावच बहून् सोमान्; Rigv. 109. 4.: सोमम्··· सुनोति; 28. 6.: इन्द्राय पातवे सुनु सोमम् उलूखल «Indrae ad bibendum para *libamen* (asclepiadem acidam effunde)». Mortarium. 28. 8.: मधुमत् सुतम् (*) «dulce *libamen* parate (dulce libate)»; 84. 1.: असावि सोम इन्द्र ते· (Cf. सु, स्रु; fortasse gr. ὕω, nisi hoc pertinet ad उन्द्, q. v.)

c. अभि *id.* R. Schl. I. 13. 5.: अभिषुत्य «succo asclepiadis acidae extrito» (vid. annot. ad interpret.). Succum exprimere *in universum.* Man. 5. 10.: यानिचै 'वा 'भिषूयन्ते पुष्पमूलफलैः शुभैः· 2) aspergere. Bhatt. 9. 90.: अभिषोष्यन् रतौ रक्षांसि·

(*) Imperat. du. praet. multf. (v. gramm. min. ed. 2. 374[b].)

4. सु *Praef. adj. et adv.* 1) bonus, e. c. सुचित्त BAH. bonam mentem habens. In. 5 4., सुपराक्रम BAH. bonam fortitudinem habens. H. 4. 14., सुपुत्र bonum filium habens, filio fortunatus. In. 5. 55. 2) pulcher, e. c. सुमध्यम BAH. pulchrum medium corpus habens. H. 3. 7. 3) valde, e. c. सुमहत् permagnus. Br. 1. 10. 4) facile. Su. 4. 24.: सुदृष्ट· (Hib. *so* «in compound words signifies goodness, fitness, aptness or easy», e. c. *soailce* «a good fashion, good manners». Primitiva forma *su* servata est in *sucridh* «easy» = सुकृत; fortasse *subha* «pleasure, delight, compleat enjoyment» cohaeret cum भास्, भाग felicitas praef. सु. Cambro-brit. *hu, hy, he,* armor. *he,* vid. Pictet p. 93. 94.; gr. εὖ.)

सुकुमार *Adj.* (*f.* ई, KARM. e सु et कुमार puer) 1) juvenis. 2) tener. H. 1. 15. 33. 2. 25. 3. 14. N. 3. 13.

सुकृत n. (KARM. e सु et कृत factum) bonum factum. Bh. 5. 15.

सुकृतिन् (a praec. s. इन्) bonis factis praeditus, qui bona facta egit, probus, sanctus. In. 1. 18. Hit. 25. 7.

सुख (BAH. e सु bonus et ख aër, *cf.* दुःख) 1) *Adj.* laetus, jucundus. N. 7. 19. 21. 10. 2) *Subst. n.* gaudium, voluptas. Dr. 4. 21. — *Acc.* सुखम् *Adv.* 1) laete, jucunde. N. 17. 18. In. 1. 24. 2) libenter. In. 4. 18. 3) facile. Bh. 5. 3. (Hib. *sogh* «prosperity, ease, pleasure» etc.)

सुखय् (Denom. a praec.) laetificare, delectare, exhilarare. Ur. 51. 3.

सुखिन् (a सुख gaudium s. इन्) laetus. In. 3. 5.

सुगन्ध m. (KARM. e सु et गन्ध odor) suavis odor.

सुगन्धिन् (a praec. s. इन्) suavi odore praeditus, suave olens. A. 4. 51.

सुजनत्व m. (a सुजन bonus homo s. त्व) benignitas. Sak. 56. 2.

सुट्ट् 10. P. i. q. सिट्·

सुत v. सु·

सुतसोम m. nom. propr.

सुता v. सु·

सुतिन् (a सुत s. इन्) filio, *vel* filiis, *vel* liberis praeditus. Hit. 4.20.

सुदृष्ट (*Karm.* e सु facile et दृष्ट visus, conspectus, aspectus) facile aspectu. सुदृष्टङ् कर्तुम् facile *vel* sine ullo impedimento intueri *alq.* Su. 4.24.: तेजसाच सुदृष्टां त्वां न करिष्यति कश्चन; R. Schl. I. 17.23.: सुदृष्टाङ् कुरुत शान्ताम्.

सुधा *f.* (e सु et धा a r. धे bibere) nectar. Ur. 39.4.

सुधी (bonum intellectum habens, *Bah.* e सु et धी) intellectu praeditus, sapiens. Hit. 5.6.71.3.

सुन्दर (*fem.* आ et ई) pulcher. N. 1.14.

सुपर्ण *m.* (*Bah.* e सु e पर्ण quod hac in compos. plumam significare videtur) i. q. गरुड.

सुप्त v. स्वप्.

सुभ्, सुम्भ् 1. *P.* *i. q.* सिभ्, सिम्भ्.

सुभग (*Bah.* e सु et भग felicitas) 1) felix, pulcher, praeclarus, *praesertim de feminis*, *in Vocat.* In. 5.37. Dr. 2.12. 2) jucundus. Sak. 2.14.45.6.

सुभाषित (bonum *vel* pulchrum sermonem habens e सु et भाषित *n.* dictum, sermo) eloquens, facundus. N. 8.4.

सुभ्रु *Adj.* (e सु et भ्रु pro भ्रू supercilium) pulchra supercilia habens. Su. 4.12.

सुमनस् *m.f.n.* (*Femin.* nonnisi in *Plurali* usurpatur, *Bah.* e सु et मनस् mens) flos. Sa. 1.26.

सुयोधन *m.* (e सु et योधन a r. युध् pugnare s. अन) cognomen *Duryôdhani.* H. 4.58.

सुर् 6. *P.* (ऐश्वर्यदीप्त्योः *K.* भेश्वययोः *V.*; correptum esse videtur e स्वर्, vid. स्वर् coelum) 1) splendere. 2) dominari. (Vid. स्वर् et cf. hib. *solas* «light, a lamp».)

सुर *m.* (r. सुर् splendere s. अ, sicut देव a दिव् splendere) deus. H. 4.27.

सुरकार्मुक *n.* (e सुर et कार्मुक arcus) arcus coelestis.

सुरगर्भाभ *Adj.* (e सुरगर्भ - सुर deus et गर्भ proles, natus - et आभा similitudo) diis natorum similitudinem habens. H. 4.27.

सुरभि (ut videtur, e सु et रभि a r. रभ् quod primitive capere significare videtur) 1) *Adj.* bene odorus. 2) *Subst. f.* nomen vaccae fabulosae, vaccae ubertatis, quae boum generis mater primitiva esse dicitur.

सुरवीथी *f.* (e सुर et वीथी via) deorum via. In. 2.12.

सुरा *f.* potus fervidus, potus inebrians *in universum.* Su. 4.14.

सुवर्चस (*Bah.* e सु et वर्चस - r. वर्च् s. अस - i. q. वर्चस्) pulchrum splendorem habens. Sa. 5.38.

सुवर्ण *n.* (pulchrum colorem habens e सु et वर्ण color) aurum. N. 7.9.

सुवीर *m.* (e सु et वीर heros) nomen populi. Dr. 8.9.

सुष्ठु *Adv.* (e सु et स्थु, quod simplex non occurrit, a r. स्था, mutato स्थ् in ष्ठ, v. gr. 80., suff. उ, vel debilitato आ in उ) recte, juste. Ur. 64.6. Hit. 73.21.

सुह् 4. *P.* (तृप्तौ शक्तौ) gaudere, posse. *Cf.* सह्.

सुहृद् *m.* (bonum cor habens *Bah.* e सु et हृद् cor) amicus. In. 4.11. Br. 2.26.

1. सू 2. *A.* et 4. *A.* सुवे, सूये; *part. pass.* सूत et सून. 1) parere, partum edere, *c. ablat. patris.* Man. 10.39.: निषादस्त्री तु चण्डालात् पुत्रम् ... सूते; Ragh. 3.13.: असूत पुत्रम्; Mah. 1.2599.: असूयत ... अश्विनाव् उभौ; H. 1.34.: इन्द्राच्च वाताच्च सुषुवे या सुतान् इमान्. 2) Cl. 2. *A.* gignere, generare, *de patre.* Man. 10.34.: निषादो मार्गवं सूते; 10.32. (Vid. 1. सु et सून.)
c. प्र 1) parere, partum edere. Mah. 3.13057.: कन्या प्रसूयते. — प्रसूता quae peperit. Hit. 72.14.: सा तत्रै 'व प्रसूता. — *Pass.* nasci, *c. abl. patris.* Man. 10.36.: कारावरो निषादात् ... प्रसूयते (quod etiam ad सु referri posset). 2) procreare, gignere, *de patre, c. loc. matris.* Man. 10.30.: शूद्रो ब्राह्मण्यां वाह्यज् जन्तुम् प्रसूयते. — *Absolut.* Mah. 1.2502.: अस्याम् एव प्रसूयध्वम्; Bh. 3.10.: प्रसविष्यध्वम् (vid. gr. min. ed. 2. §. 440[b]). — प्रसूत *qui genuit.* Man. 3.19. — *Pass.* procreari, gigni. Mah. 3.12500.: तिर्यग्योनौ प्रसूयते. — प्रसूत procreatus, progenitus. Nal. 20.37.: मत्प्रसूतम् भयम्; A. 3.36.: मत्प्रसूतेन तेजसा.

c. प्र praef. सम् procreare, gignere. MAN. 10.33. — *Pass.* nasci. MAH. 3. 12978.: तदा ऽहम् सम्प्रसूयामि गृहेषु शुभकर्मणाम् (c. term. *PAR.* v. gr. 493.).

2. सू 6. *P. In dial. Vêd.* incitare, excitare (? vid. Westerg. et r. सूद्). RIGV. V. 40. 1. 66. 4.: यद् अद्य देवः सुवाति· — *Vid.* सूद्·

3. सू *f.* (r. 1. सू) parens, partum edens, *in fin. comp.* R. Schl. II. 51. 15.: वीरसू·

सूकर *m.* (e सू quod a sono dictum esse videtur, et कर faciens, v. चीत्कार, चुक्कार) sus. (Cf. anglo-sax. *suga* porca, germ. vet. *sû* id., nostrum *Sau*, lat. *sus*, gr. σῦς, ὗς.)

सूक्ष्म subtilis, tenuis, parvus, minutus. H. 3. 14. SU. 3. 16.

सूक्ष्मत्व *n.* (a praec. s. त्व) subtilitas. BH. 13. 15.

सूच् 10. *P.* (fortasse e वच् correpto in उच्, praef. सु) prodere, patefacere, indicare. RAGH. 17. 50.: मन्त्रः ... गुप्तद्वारो न सूच्यते (schol. प्रकाश्यते); UR. 6. 32.: मन्दारकुसुमदाम्ना गुरुर् अस्याः सूच्यते हृदयकम्पः (cf. 6. 8.); H. 1. 3.: विज्ञाय निशि पन्थानम् नक्षत्रगणासूचितम्; N. 5. 26. 17. 9.: सूचित·

c. अभि *i. q. simpl.* N. 23. 18.: कर्म चेष्टाभिसूचितम् (sic nunc separaverim, ita ut significet *negotium, i. e. rem, actionibus patefactum*; cf. 18. *a.*: पुण्यश्लोकस्य चेष्टितम्·)

c. सम् *id.* HIT. 124. 72.

सूचक (r. सूच् s. अक) patefaciens, palam faciens. UR. 2. *infr.*

सूचि *f.* (correptum e सूची q. v.) acus.

सूची *f.* (fem. τοῦ सूच a सिव् correpto in सू, suff. *uṇâd.* च) acus.

सूचीभेद्य (e praec. et भेद्य) 1) acu perforandus. 2) densus, spissus, *de tenebris.* HIT. 98. 22.: सूचीभेद्ये तमसि·

सूत *m.* auriga. N. 9. 23.

सूतत्व *n.* (a praec. s. त्व) aurigatio. N. 22. 12.

सूद् 1. *A.* et 10. vel *Caus. P.* (ut mihi videtur, e सादय्, *Caus.* r. सद्, debilitato आ in ऊ, ita ut proprie significet facere ut quis eat, inde in dial. Vêd. incitare, excitare, et facere ut qu. sidat, pereat, inde occidere) occidere, necare. MAH. 3. 11505.: सूदयिष्यामि राक्षसम्; 1. 2833.: सूदयन् विविधान् मृगान्· *In dial. Vêd.* incitare, excitare. RIGV. 71. 8. 73. 8.; v. Westerg. s. r. सू. (Lett. *saudêt* delere, evertere, vid. Pott 1. 249.)

c. अभि *Caus.* vel cl. 10. occidere. R. Schl. I. 27. 19.

c. नि निसूदयामि (servato primitivo सू) *id.* MAH. 1. 1339.

c. नि praef. वि विनिसूदयामि *id.* MAH. 3. 8814.

c. नि praef. सम् सन्निसूदयामि *id.* MAH. 3. 8742.

सूद *m.* coquus. MAH. 3. 1007.

सूदन *m.* (r. सूद् s. अन) occisor *in fine compos.* SU. 3. 28. N. 12. 126.

सूना *f.* instrumentum necandi. MAN. 3. 68.

सूनु (r. 1. सू s. नु) 1) *m.* filius. UR. 91. 4. 2) *f.* filia. HEM. (Goth. *sunus* filius; germ. vet. *sunu*, germ. med. *sun*, nostrum *Sohn*; lith. *sunù-s*, slav. *syn.*)

सूत्र *n.* (r. सिव् correpto इव् in ऊ, s. त्र) filum.

सूत्रधार *m.* (e praec. et धार) 1) faber tignarius. HIT. 49. 12. 2) princeps histrionum. UR. 1. 6.

सूनृत (ut videtur, e सु productâ vocali et नृत a r. नृत् s. अ) comis, blandus. HIT. 19. 8. SAK. 16. 15.: वाक्य सूनृता·

सूर् 4. *A. i. q.* 1. शूर्·

सूर *m.* (ut videtur, a स्वर् primitivâ formâ radicis सुर् splendere, correpto व in ऊ, suff. अ) sol. (Fortasse goth. *sunna* m. sol, Them. *sunnan*, per assimil. e *surnan*, *sunnô(n)* f. e *surnô(n)*, germ. vet. *sunno(n)* m., *sunna(n)* f.; fortasse lith. *saulê* f. per metath. e *swalê*, de graec. ἥλιος et goth. *sauil* vid. सूर्य, de lat. *sol* vid. स्वर्·)

सूर्क्ष् 1. *P.* (अनादरे) vilipendere, despicere.

सूर्क्ष्य् 1. *P.* (ईर्ष्यार्थे *K.* ईर्ष्ये *V.*) invidere.

सूर्य *m.* (correptum esse videtur e स्वर्य vel स्वार्य, a स्वर् coelum, nisi a primitivâ formâ radicis सुर् splendere, vel a सुर् producto ऊ, suff. य) sol. IN. 1. 32. (Gr. ἥλιος niti videtur formâ स्वार्य, mutato र् in λ, et ejecto ϝ, sicut

ἡδύς = स्वादु q. v.; εἵλη per metath. e ἕλη; fortasse goth. *sauil* sol, Them. *sauila*, per metath. e *svalia*. Vid. सूर्, स्वर्.)

सृष् 1. P. (प्रसवे, ut videtur, ex 1. सृ adjecto ष्) generare. *Cf.* असूष्.

1. **सृ** 1. P. ire, incedere, progredi. MAH. 1.1696.: स राजा मृगयां यातः ... ससार. *C. acc.* adire, aggredi. N. 17. 35.: दमयन्तीम् अथो सृत्वा. Fluere. RIGV. 32.12.: अवासृजः सर्तवे सप्त सिन्धून् «emittebas ad dimanandum septem fluvios»; RIGV. V. 101.4.: त्रेधा सस्रुर् आपः. (Vid. सर्त्, सलिल, सरित्, सरस् et cf. स्रु, स्रु, सृप्, gr. ἅρ-μα, sicut lat. *currus* a *currendo*, v. चर्.)

c. अनु sequi. MAH. 3. 11556.: पन्थानम् ... अनुसस्रुः. *Caus.* sequi, persequi. MAH. 1.4309.: दस्यवः ... अनुसार्यमाणा बहुभी रथिभिः.

c. अप abire. HIT. 18.18.: दूरम् अपसर. *Caus.* facere ut quis abeat, amovere. MAN. 7.149.

c. अभि adire, advenire, accedere. N. 11.26. SA. 5.62. DR. 6.10. *Caus. id.* MR. 130.5.: भवन्तम् अभिसारयितुम् आगता; MAH. 1.1221.

c. उत् *Caus.* facere ut quis proveniat, exeat. MAH. 3. 14872.: उत्सारयत तान्.

c. उत् praef. प्र *Caus.* concedere, dare. HIT. 74.21.: प्रोत्सारितार्धासनः.

c. उप adire, aggredi, accedere. MAH. 2.2596. Coire *cum viro*. MAH. 3.8587.: इच्छामि त्वां स्रग्विनम् ... उपसर्तुम्.

c. निस् egredi, provenire. N. 20.30. SU. 3.25.26. *Caus.* facere ut quis exeat. MAH. 3.12995. Expellere, abigere. HIT. 65.19. 83.7.

c. निस् praef. वि egredi. IN. 1.26. N. 20.31.

c. परि circumire, circumfluere. MAH. 3.10983.: आपः परिसस्रुः.

c. प्र procedere, prodire. R. Schl. II. 59.10. BH. 15.4. — प्रसृत modestus. R. Schl. I. 12.2. — *Caus.* protendere, extendere. HIT. 10.18.: हस्तम् प्रसार्य; 85.7.: पक्षौ प्रसार्य. — पण्यानि प्रसारयितुम् res venales exponere. R. Schl. II. 48.3.: वणिजो न प्रसारयन् नचा ऽशोभन्त पण्यानि; MAN. 5.129.

c. प्र praef. वि dimanare, diffundi. RAGH. 16.3.: तेषाम् ... भिन्नो ऽष्टधा विप्रससार वंशः (schol. विस्तृतः).

c. वि *Caus.* protendere. R. Schl. I. 42.6.

c. सम् ire, adire. MAN. 12.70. — *Caus.* facere ut quis eat, movere. MAN. 12.124.

2. **सृ** 3. P. सिसर्मि *i. q.* 1. सृ.

सृज् 6. P. *interdum* A. 1) dimittere, emittere, effundere. R. Schl. I. 44.38.: गङ्गाम् ... श्रोत्राभ्याम् असृजत्; RIGV. 38.8.: वृष्टिर् असर्जि. *Cum vocibus, quae missilia significant,* mittere, emittere, conjicere, jaculari. MAH. 3. 16461.: असृजत् सायकान्; RAGH. 11.44. (vid. मुच्). 2) deponere, ponere, imponere (e manibus emittere). N. 5.28.: स्कन्धदेशे ऽसृजत् तस्य स्रजम्. 3) creare, producere, *e se emittere*. MAN. 1.25.: सृष्टिं ससर्जचै 'वे 'मां स्रष्टुम् इच्छन् इमाः प्रजाः; SU. 3.11.: सृज्यताम् प्रार्थनीयै 'का प्रमदा; 14.: ताम् ... असृजत्; MAH. 1. 4165.: सृजेथास् त्रील् लोकान् अन्यान्; BH. 4.7. 4) gignere, generare. R. Schl. I. 16.6.: किन्नरीणाञ्च गात्रेषु ... सृजध्वं हरिरूपेण पुत्रान्; 16.9.: सुतान् वीरान् ससृजुः. (Cf. वृज्. Huc traxerim lat. *rigo*, goth. *rig-n* pluvia, nisi pertinent ad वृष्; v. praeff. अभि, अव, आ.)

c. अति 1) relinquere, reliquum facere. MAH. 4.331.: भीमसेनो ऽपि मांसानि ... अतिसृष्टानि मत्स्येन (nom. pr.) विक्रीणीते युधिष्ठिर. 2) dare. R. Schl. II. 18.23.: अतिसृज्य ददानी 'ति वरम् मम (vid. sl. 22. et cf. त्याग actio dandi a त्यज् relinquere; v. etiam praef. अभि.

c. अप praef. वि demittere, dejicere, abjicere. MAH. 3. 16104.: वासः ... वानराणां यत् सीता ह्रियमाणा व्यपासृजत् (cf. sl. 16053.).

c. अभि 1) effundere. RIGV. 19.9. 2) dare. R. Schl. I. 9. 63.: तेना 'भिसृष्टा ब्रह्मर्षे ग्रामा ह्य् एते.

c. अव 1) dimittere, emittere, effundere. RIGV. 32.12.: अवासृजः सर्तवे सप्त सिन्धून् (v. सृ). 2) projicere.

M. 23. 3) ponere, imponere. MAH. 1. 1973. 4) remittere, condonare. N. 26. 23.: प्राणान् अवसृजामि ते· 5) solvere, liberare. RIGV. 24. 13.: अवै 'नं राजा वरुणः ससृज्याद् बद्धम् (Potent. praet. mltf. 7. nisi pertinet ad cl. 3. sicut praes. उपससृज्महे·)

c. अव praef. वि 1) jacere, conjicere, jaculari. MAH. 3. 14253.: तस्य शैलशिखरङ् केशी क्रुद्धो व्यवासृजत्· 2) deponere. MAH. 3. 10438.

c. अव praef. सम् jacere, conjicere, jaculari. MAH. 3. 1586.: शरवर्षङ् किराते समवासृजत्; 1. 6749.

c. आ affundere, infundere. RIGV. 9. 2. 28. 9.

c. आ praef. सम् 1) ponere, imponere. MAH. 1. 1703. 2) tradere. MAN. 9. 323.: पुत्रे राज्यं समासृज्य·

c. उत् dimittere, emittere, effundere. N. 1. 22.: हंसम् उत्ससर्ज; BH. 9. 19.: वर्षन् निगृह्णाम्य् उत्सृजामिच; N. 23. 27.: वाष्पम् उत्सृष्टवान् अहम्· — शरान्· BHATT. 14. 14. *TROP.* R. Schl. I. 64. 3.: क्रोधम् उत्सृजते क्रूरम् मयि· 2) exuere. N. 9. 5.: उत्सृज्य सर्वगात्रेभ्यो भूषणानि· 3) projicere. BR. 9. 19.: उत्सृष्टम् आमिषम् भूमौ· 4) relinquere, deserere. N. 10. 28.: सुप्ताम् उत्सृज्य ताम् भार्याम्· Renuntiare *alicui.* BR. 1.: ताम् अहम् बालाङ् कथम् उत्स्रष्टुम् उत्सहे । आत्मानम् अपिचो 'त्सृज्य तप्स्यामि परलोकगः; MAN. 8. 170.

c. उत् praef. सम् *id.* R. Schl. II. 44. 21. MAH. 3. 8578. 8750. 1. 4162.

c. उप 1) emittere, effundere. *TROP.* RIGV. 81. 8.: उप कामान् (v. gr. min. ed. 2. §. 145. annot.) ससृज्महे «*ad te* applicamus desideria *nostra*». 2) aggredi, invadere, incursare. MAH. 3. 8461.: आपदैर् उपसृष्टानि दुर्गाणि; MAN. 4. 61. — आदित्य उपसृष्टः sol deficiens, i. e. quem Râhus invasit, voravit (v. राहु). MAN. 4. 37.

c. नि dimittere. MAH. 1. 7543.; manu mittere. MAN. 8. 414.

c. नि praef. सम् tradere. MAH. 1. 7134.

c. वि 1) dimittere, emittere. IN. 5. 1. 30. emittere, *de sagittis.* DR. 5. 17. Effundere, शोनितम् sanguinem. A. 7. 27. Deponere, abjicere, e. c. देहम् corpus, i. e. mori. GHAT. 18. (*cf.* SA. 2. 23.). Tradere. RAGH. 8. 70. Dare. R. Schl. II. 36. 8. Creare, *ex se emittere.* BH. 9. 7. — *Caus.* dimittere. SU. 3. 32. N. 13. 3. Deponere, relinquere. N. 13. 60. Emittere, *de sagittis.* A. 10. 53.

c. सम् conjungere. RIGV. 118. 8.: सं वत्सेना 'सृजता मातरम् पुनः «cum vitulo conjunxistis matrem iterum»; 23. 23. *Pass.* conjungi, misceri, se conjungere, se immiscere, congredi. RAGH. 5. 69.: संसृज्यते सरसिजैर् अरुणांशुभिन्नैः ... विभातवायुः; 13. 73.: सौमित्रिणा तद् अनु संससृजे· 2) creare. MAN. 1. 56.

सृति *f.* (r. सृ s. ति) itio, iter, via. BH. 8. 27.

सृप् 1. *P.* ire, gradi. R. Schl. II. 59. 10.: नच सर्पन्ति सत्त्वानि व्याला न प्रसरन्तिच; HIT. 30. 3.: सत्रासम् मन्दम् मन्दं सर्पन् (मूषिकः)· (Vid. सर्प et cf. lat. *serpo, repo,* gr. ἕρπω, ῥέπω. Huc etiam traxerim germ. vet. *SLIF* labi (*slifu, sleif, slifumês*) per metath. e *SILF* = सर्प्, debilitato *a* in *i*, nostrum *schleife*, anglo-sax. *SLIP*, servatâ tenui (v. gr. comp. 89.). Fortasse germ. vet. *SLICH* repere, *slichu, sleih, slichumês*, mutatâ labiali in gutt.; lith. *slenkiu* repo, praet. *slinkau*, fut. *slink-su*; *rĕploju* «ich krieche auf Händen und Füfsen»; hib. *sleagaim* «I sneak, drawl».)

c. अप abire. MAH. 3. 14112.: अपासर्पच् च कर्णोऽपि भीतः· Aufugere. R. Schl. II. 29. 4.: सर्वे ते तव राघव नृपन् दृष्ट्वा 'पसर्पेयुः·

c. अप praef. वि *id.* MAH. 4. 1899.

c. उत् se extendere. N. 23. 9.

c. उत् praef. सम् ascendere. RAGH. 6. 8.

c. उप adire, aggredi. BR. 3. 22.: प्रहसन्न् इव सर्वांस् तान् एकैकम् उपसर्पति· *Etiam ATM.* R. Schl. II. 96. 9.: शिलान् ताम् उपसर्पत (omisso augmento).

c. उप praef. सम् *id.* MAH. 1. 6450.

c. वि *P. A.* 1) discedere, digredi, dispergi. N. 1. 25.: हंसा विससृपुः सर्वतः प्रमदावने; MAH. 1. 8286. 2) vagari, volare, fluere. HIT. 10. 1.: कपोतराजः सपरिवारो वियति विसर्पन्; MAH. 3. 14997.: ऊर्ध्वम् आक्रममाणाः

... विसर्पमाणाः (गन्धर्वाः); R. Schl. I. 44. 17.: व्यसर्पत शलभ्.

सृभ् 1. P. (हिंसे) ferire, laedere, occidere. *Cf.* स्रिभ्, स्रिम्भ्.

सृष्ट v. सृज्.

सृष्टि *f.* (r. सृज् s. ति) creatio. HIT. 72. 18.

सॄ 9. P. सृणामि. Ferire, laedere, occidere. *Cf.* स्वृ, शॄ.

सेक् 1. A. ire, se movere. *Cf.* स्रेक्.

सेक *m.* (r. सिच् s. अ) rigatio. HIT. 70. 20.

सेतु *m.* (r. सि s. तु) pons.

सेना *f.* (ut videtur, a r. सि ligare s. न in *fem.*) exercitus.

सेनानी *m.* (e praec. et नी ducens, dux, v. gr. 173.) exercitûs dux. BH. 10. 24.

सेल् 1. P. ire, se movere. *Vid.* शेल् et cf. सल्.

c. अति *Caus.* facere ut quis ultra modum se moveat, magnis itineribus defatigare. HIT. 96. 19.: शत्रून् जिगीषुर् अतिषेलयेत्.

सेव् 1. A. *interdum* P. 1) adire, frequentare, celebrare *locum.* IN. 2. 1.: पुरीं रम्यां सिद्धचारणसेविताम्; 2.: वनम् पुण्यम् अप्सरोगणसेवितम्; N. 12. 2.: वनम् ... नानापक्षिगणाकीर्णम् म्लेच्छतस्करसेवितम्; MAN. 4. 131.: सन्ध्ययोश्चो ’भयोश्चै ’व न सेवेत चतुष्पथम्. Adire *virum, feminam, i. e.* coire, concumbere (cf. गम् praef. उप). MAN. 8. 365. 368. HIT. 87. 1. — सुखं सेवितुम्, दुःखं से° gaudium, dolorem percipere. HIT. 36. 86. (v. इ, गम्). 2) facere, efficere, agere, committere, exsequi, exercere, colere, (v. चर्). MAN. 9. 227.: द्यूतं न सेवेत; 12. 21.: अधर्मं सेवते; MAH. 1. 8052.: धर्मकामार्थान् सिषेव. 3) honorare, venerari. MAN. 7. 38.: वृद्धांश्च नित्यं सेवेत ... वृद्धसेवी हि सततं रक्षोभिर् अपि पूज्यते. 4) ministrare, servire. RAGH. 2. 13.: तम् आतपक्लान्तम् ... पवनः सिषेवे. *C. acc. pers. et instr. rei* ministrare, suppeditare alicui aliquid; instruere aliquem aliquâ re. RAGH. 11. 11.: तौ ... वायवः सुरभिपुष्परेणुभिश् छायया च जलदाः सिषेविरे. *Pass.* R. Schl. II. 100. 33.: मलेन तस्या ’ङ्गम् इदङ् कथम् आर्यस्य सेव्यते. (Gr. σέβομαι. Fortasse goth. *saivala* anima, germ. vet. *sêla,* a movendo, spirando dictum, sicut lat. *animus, anima* a r. अन्, et πνεῦμα a πνέω.)

c. आ *i. q. simpl.* MAH. 3. 16564.: यदि त्वम् अकामाम् आसेवेत् स्त्रियम् अन्याम्; MR. 70. 13.: मया द्यूतम् आसेवितम्.

c. आ praef. सम् *id.* MAN. 11. 174.: मैथुनं समासेव्य पुंसि योषिति वा द्विजः.

c. उप *i. q. simpl.* MAN. 4. 133.: वैरिणान् नो ’पसेवेत सहायश्चै ’व वैरिणः (adeat, appropinquet). MAH. 3. 15385. 2. 159. 390. R. Schl. II. 100. 33.

c. उत् praef. अभि *id.* MAH. 3. 13432.

c. नि (निषेव् gr. 80.) *id.* HIT. 44. 1.: यो ध्रुवाणि परित्यज्य अध्रुवाणि निषेवते; BR. 1. 16. N. 13. 3. SA. 6. 38.

सेवक *m.* (r. सेव् s. अक) minister, famulus, servus. HIT. 41. 22. 48. 14.

सेवा *f.* (r. सेव् s. आ) 1) cultus, veneratio. BH. 4. 34. 6. 20. 2) servitus, servitium. HIT. 31. 19.

सेवित्व *n.* (a सेविन् s. त्व) 1) cultus, veneratio. 2) inhabitatio, commoratio. BH. 13. 10.

सेविन् (r. सेव् s. इन्) 1) venerans. DR. 7. 12. 2) inhabitans, v. सेवित्व.

सै 1. P. (क्षये) perire.

सैंह (*f.* ई, a सिंह s. अ) leoninus. HIT. 36. 16.

सैनापत्य *n.* (a सेनापति exercitûs dux suff. य) imperium. UR. 94. 5.

सैनिक *m.* (a सेना exercitus s. इक) bellator, miles. SU. 2. 9. 14. DR. 8. 36.

सैन्धव *m.* (a सिन्धु nom. regionis s. अ) *Sindhuensis.* DR. 6. 6.

सैन्धवक *m.* (a praec. s. क vel अक) *id.* DR. 8. 42.

सैन्य (a सेना exercitus s. य) 1) *m.* bellator, miles. 2) *n.* exercitus. DR. 6. 26.

सैरन्ध्री et **सैरिन्ध्री** *f.* (ut videtur, mutilatum e स्वैरन्ध्री, स्वैरिन्ध्री, ex acc. τοῦ स्वैर्, cujus अ in formâ °रि° debilitatum est in इ, et ध्री a r. धृ s. अ in fem.) operaria,

opifex, artifex libera, quae in aliorum domo laborat. N. 13.55.

सो 1. *P.* 4. स्यामि, *part. pass.* सित, v. gr. 694. (अन्तकारे *K.* नाशे *P.*) finire, finem facere, occidere, destruere.

c. अव finire, ad finem adducere. RAGH. 11.37.: अवसिते क्रियाविधौ· *Caus.* अवसाययामि finiendum, peragendum curare aliquid, facere ut quis finiat. RAGH. 5. 76.: विधिम् अवसाय्य·

c. अव praef. अधि 1) constituere, consilium capere. MAH. 3.16254.: ना ’ध्यावास्यद्र् यदा कश्चित् सागरस्य विलङ्घनम्· 2) reputare. SA. 100.15.: स्यान् न वै ’त्य् अध्यवस्यन्·

c. वि praef. अव 1) decernere, statuere, constituere. BR. 1.10.: विदित्वा व्यवसिष्यामि (anom. pro °सास्यामि); II.1.52.: इति भीमो व्यवस्य (v. gr. 638.) — व्यवसित qui decrevit. BH. 1.45.: महत् पापङ् कर्तुं व्यवसिता वयम्; R. Schl. I. 52.22. 2) petere, appetere. MAH. 2.1400.: दुष्कृताम् पूज्जां शिशुपालो व्यवस्यति· *Cum infin.* SA. 5.52.: न भर्तृहीना व्यवसामि जीवितुम् (secundum 1^mam^ cl., abjecto ओ).

c. व्यव praef. सम् decernere. MAN. 7.13.

c. प्र प्रसित petens, appetens, studiosus. RAGH. 8.23.

सोढुम् v. सह्·

सोदर *Adj.* (*BAH.* e स cum et उदर venter) germanus, naturalis, ex iisdem parentibus natus. SA. 7.13.

सोदर्य *m.* (a praec. s. य) germanus frater. HIT. 42.21. (Cf. gr. ἀδελφός ex ἀ = स et δελφύς.)

सोपान *n.* (fortasse mutilatum e सोपानय, e स cum et उपानय a r. नी ducere praef. उप + आ suff. अ) scalae. UR. 38.9.

सोम *m.* 1) luna. 2) planta, asclepias acida. 3) succus asclepiadis acidae. BH. 9.20.

सौक्ष्म्य *n.* (a सूक्ष्म subtilis, tenuis s. य) subtilitas. BH. 13. 32.

सौख्य *n.* (a सुख s. य) gaudium, voluptas. HIT. 33.1.

सौगन्धिक (a सुगन्ध suavis odor suff. इक) 1) *Adj.* bene odorus. N. 13.2. 2) *n.* flos, lotus alba. IN. 2.2.

सौदामिनी *f.* (pro सौदामनी *Fem.* τοῦ सौदामन e nube ortus, a सुदामन् nubes s. अ) fulgur. AM.

सौन्दर्य *n.* (a सुन्दर s. य) pulchritudo. HIT. 74.3.

सौबल *m.* (a सुबल *Subalus* s. अ) nom. propr. (Subalo natus). IN. 3.9.

सौभाग्य *n.* (a सुभग felix s. य) felicitas, fortuna. N. 1.10.

सौम्य (a सोम luna s. य) pulcher, amoenus, jucundus, placidus. SA. 1.14. DR. 1.14. BH. 11.50.

सौम्यता *f.* (a praec. s. ता) pulchritudo, jucunditas, mansuetudo. IN. 5.7.

सौम्यत्व *n.* (a सौम्य s. त्व) *id.* BH. 17.16.

सौरभी *f.* (*fem.* vocis सौरभ *Surabhi* natus, a सुरभि q. v. s. अ) vacca. BR. 1.12.

सौवीर *m.* 1) in *Plur.* nomen regionis (Wils. *A district, apparently the part of the gangetic provinces occupied by the Suviras, now called Suirs*). DR. 4.8.12. 2) Sauvirensis. DR. 4.7.8.27.

सौवीरक *m.* (a praec. s. क vel अक) Sauvirensis. DR. 4.2.

सौहार्द *n.* (a सुहृद् s. अ, v. gr. 648.) amicitia. HIT. 42. 20.

सौहृद *n.* (a सुहृद् s. अ) *id.* N. 10.26.

स्कन्द् 1. *P.* स्कन्दामि, *part. pass.* स्कन्न· Salire, scandere, cadere, elabi, effluere. MAH. 1.5105.: ततो ऽस्य रेतः चस्कन्द· *Etiam ATM.* MAN. 7.84.: न स्कन्दते ... ब्राह्मणस्य मुखे हुतम् (schol. स्रवत्य् अधः पतति)· — स्कन्न elapsus. R. Schl. I. 38.27. Immissus, infusus, *de semine.* MAH. 1.2434. — *Caus.* 1) effundere *semen.* MAN. 2.180.: न रेतः स्कन्दयेत् क्वचित्· 2) omittere, negligere. MAN. 6.9. (Cf. स्कुन्द्, स्यन्द्, lat. *scando, scateo*; hib. *skeinnead* «eruption, gushing forth», ut videtur, per assim. e *sceindead*; fortasse gr. σκαίρω mutato द vel न in ρ.)

c. अव praef. अभि exsilire. MAH. 4.810.: अद्रिणा ’भ्यवस्कन्द्य·

c. अव praef. सम् *Caus.* invadere, oppugnare. MAN. 7. 196.: समवस्कन्दयेच्चै ’नम् (अरिम्)·

c. प्र *i. q. simpl.* R. Schl. II. 11.4.: प्रचस्कन्द ... पाशम्

मृग इव; Mah. 1.2380.: तस्य रेतः प्रचस्कन्द. — *Cum abl.* desilire. Dr. 1.17.8.10.15.: रथात् प्रस्कन्द्य.

स्कन्द *m.* (r. स्कन्द् s. अ) cognomen *Kârtikêyi*. Am.

स्कन्ध *m.* (fortasse a r. स्कन्द् mutato द् in ध्) 1) humerus. 2) truncus. Ur. 68.12. (Anglo-sax. *sculdor, sculder, sculdr*; germ. vet. *scultra, sculdra, scultarra,* mutatis liquidis, v. gr. comp. 20. et Diefenbach *Celtica* 93.; armor. *skoaz,* cambro-brit. *ysgwyz*; fortasse hib. *guala* e *sguada* vel *sguana*; fortasse gr. σπάθη mutatâ gutturali in lab., et lat. *scapula* mutatâ linguali in labialem, sicut in *fumus, inferior, ruber,* v. धूम, अधर, रुधिर.)

स्कन्धदेश *m.* (e praec. et देश regio) *id.* N.5.28. (*cf.* पुच्छदेश). Dr. 5.8.

स्कन्न v. स्कन्द्.

स्कम्भ् 1. *A.* (scribitur स्कभ्) 5. et 9. *P.* स्कम्भे, स्कभ्नोमि, स्कभ्नामि; *part. pass.* स्कब्ध, *in dial. Vêd.* स्कभित. Fulcire, figere. Rigv. 34.2.: त्रयः स्कम्भासः स्कभितास आरभे «tria *in eo* adminicula fixa *sunt* ad innitendum». *Cf.* स्कुम्भ्, स्तम्भ्, स्तुम्भ्.

स्कु 5. et 9. *P. A.* tegere. Bhatt. 17.82.: रामम् अस्कुनाद् इषुवृष्टिभिः.

स्कुन्द् 1. *A.* subsilire. *Cf.* स्कन्द्.

स्कुम्भ् 5. et 9. *P.* स्कुभ्नोमि, स्कुभ्नामि *i. q.* स्कम्भ्.

स्खद् 1. *A.* (स्खदने *K.* विदारे *V.*) gustare, lacerare. *Cf.* 1. et 2. खद्.

स्खल् 1. *P.* titubare, vacillare. Hit. 105.15. *trop.* Hit. 55.2.: प्रभुसमीपम् उपागतानां वाचः स्खलन्ति. Errare, peccare. R. Schl. I. 13.10.: ना 'ज्यहुतम् अभूत् तत्र स्खलितं वा 'पि किञ्चन. (Cf. स्फल्, चल्, lat. *scelus,* nisi hoc pertinet ad छल; gr. σφάλλω; lat. *fallo.*)

c. प्र *i. q. simpl.* A.8.14.: हयो विमुखाश्चा 'सन् प्रास्खलच्चा 'पि मातलिः.

स्तक् 1. *P.* (प्रतिघाते) contra ferire, arcere, repellere.

1. **स्तन्** 1. *P.* gemere, suspirare. Bhatt. 14.30.: तस्तनुः क्षताः. (Gr. στένω, lith. *stenu* id., slav. *stenajú* id.)

c. नि *i. q. simpl.* Mah. 3.14060.: तम् उग्रतपसं विप्रन् निष्टनन्तम् महीतले. *Cum acc.* gemere alqd. R. Schl. II. 77.8.: पितुः शरीरनिर्वाणं निष्टनन् विषसाद.

2. **स्तन्** 10. *P.* स्तनयामि. Tonare. Rigv. 79.2.: स्तनयन्त्य् अभ्राः; 58.2. (Cf. lat. *tono, tonitru*; gr. Στέν-τωρ; sax. vet. *thunar* tonitru, germ. vet. *thonar, donar* id.)

स्तन *m.* mamma. In. 5.8. (Hib. *sine* «a woman's breast, a dug or teat», ejecto *t.*)

स्तनयित्नु *m.* (r. 2. स्तन् suff. *unâd.* इत्नु) 1) nubes. 2) tonitru. Dr. 6.9. 3) fulgur.

स्तब्ध v. स्तम्भ्.

स्तभ् v. स्तम्भ्.

स्तम् 1. et 10. *P.* स्तमामि, स्तमयामि *i. q.* सम्.

स्तम्ब *m.* acervus, cumulus, *e. c. graminis.* R. Schl. II. 80. 8.: वीरणस्तम्ब.

स्तम्भ् I. 5. et 9. *P.* स्तभ्नोमि, स्तभ्नामि 1) fulcire. Rigv. 67.3.: तस्तम्भ द्याम् मन्त्रेभिः सत्यैः «fulcivit coelum carminibus efficacibus». — स्तब्ध (v. gr. 83.) immobilis, rigidus. N.5.25.: विबुधान्... स्तब्धलोचनान्; Hit. 23.8.: पादान् स्तब्धीकृत्वा. *trop.* contumax, pertinax. Bh. 18.28. 2) niti, inniti, *c. acc. rei.* A. 6.13.: स तु शब्दो दिवं स्तब्ध्वा प्रतिशब्दम् अजीजनत्. — II. 1. *A.* (scribitur ष्टभ् gr. 109. 110[a].) immobilem fieri. Bhatt. 14.55.: गात्रन् तस्तम्भे (schol. काष्ठवत् निश्चलम् अभूत्). — *Caus.* 1) fulcire. Mah. 3.827.: सीदन्तं सारथिम्... अस्तम्भयम्. 2) sistere, immobilem reddere, inhibere, obstruere. Mah. 3.10387.: तस्य प्रहरतो बाहुं स्तम्भयामास; 1.207.: ह्रदङ् गत्वा स्तम्भयित्वा तदम्भः; R. Schl. I. 75.17.: हुङ्कारेण महादेवः स्तम्भितो 'थ त्रिलोचनः. (Cf. r. स्तुभ् et *Caus.* r. स्था (स्थापयामि); gr. στείβω, στέμβω; lat. *stupeo, stipes,* nisi pertinent ad स्थापयामि, v. स्था; germ. vet. *stamph* pilum, *stam* stipes, truncus, (dat. *stamma,* ut videtur per assim. e *stamba* vel *stampa,*

stamfa), island. vet. *stofn* id.; germ. vet. *stab* baculus. Cum स्तब्ध immobilis, rigidus cf. germ. vet. *stif*, angl. *stiff*, nostrum *steif*.)

c. अव (anom. अवष्टम्भ्) inniti. Bh. 9. 8.: प्रकृतिं स्वाम् अवष्टभ्य·

c. वि 1) fulcire, stabilire. Rigv. V. 99. 3. (v. Westerg.) वि यस् तस्तम्भ रोदसी; Bh. 10. 42.: विष्टभ्या ऽहम् इदङ् कृत्स्नम् एकांशेन स्थितो जगत्· 2) sistere, retinere, inhibere. N. 2. 30.: अन्तरीक्षे विष्टभ्य विमानानि दिवौकसः· 3) inniti. Hit. 69. 9.: विष्टभ्य पादाव् अवतिष्ठते श्रीः· — *Caus.* sistere, inhibere. Mah. 3. 10314.: कथं विष्टम्भितस् तेन भगवान् पाकशासनः (cf. 3. 10387.)

c. सम् 1) fulcire, stabilire, confirmare. A. 8. 23. Bh. 3. 43.: संस्तभ्या ऽत्मानम् आत्मना· Se confirmare, se erigere, colligere. R. Schl. II. 14. 13.: कृच्छ्राद् धैर्येण संस्तभ्य· 2) refrenare, coërcere. R. Schl. II. 63. 47.: संस्तभ्य शोकन् धैर्येण· — *Caus.* 1) fulcire, confirmare. R. Schl. II. 34. 53. Mah. 1. 6477. 2) immobilem reddere. Mah. 1. 1291. 3. 10313.

c. सम् praef. अभि fulcire, confirmare. R. Schl. II. 64. 11.

स्तम्भ *m.* (r. स्तम्भ् s. अ) postis, pila, columna. In. 2. 24. N. 5. 3. (*V.* r. स्तम्भ्.)

स्तवक *m.* (ut videtur, a r. स्तु s. अक) fasciculus florum. Hit. 31. 6.: कुसुमस्तवक·

स्तवकित (a praec. s. इत) fasciculo florum praeditus. Ur. 73. 5.

स्तिघ् 5. *P.* (आस्कन्दने, v. Westerg. p. 365.) ascendere. (Gr. ΣΤΙΧ, στείχω, ἔστιχον, germ. vet. *STIG* scandere, ascendere, *stîgu, steig, stigumês*; lith. *staigùs* celer, *staigey* cito, *staigio-s* festino, russ. *stignu* (cf. स्तिघ्नोमि) assequor, consequor, slav. vet. стьза *stjza* semita, goth. *staigs* id., hib. *staighre* «a step, stair».)

स्तिप् 1. *A.* (क्षरणे *K.* श्च्युति *V.*) stillare. *Cf.* स्तिम्, स्तीम्, तिप्, तिम्·

स्तिम् 4. *P.* madidum, humidum esse, madefieri. स्तिमित 1) humidus, madidus. N. 13. 6.: अर्धरात्रसमये निःशब्दस्तिमिते; Am.: आर्द्रं सार्द्रञ् क्लिन्नन् तिमितं स्तिमितं समुन्नम् उत्तम्· *Cf.* तिम्, स्तिप्, तिप्· 2) firmus, rigidus, immotus (cf. स्तम्भ्). Med.; Ragh. 1. 73.: ध्यानस्तिमितलोचनः (schol. स्थिरीभूते नेत्रे यस्य); 2. 22. 11. 45.

स्तीम् 4. *P.* *i. q.* स्तिम्·

स्तीर्ण v. स्तृ·

स्तु 2. *P.* स्तौमि, स्तुवे laudare, celebrare. Dev. 1. 53.: विश्वेश्वरीम्... स्तौमि; 63.: बहु किं स्तूयसे मया; Sa. 6. 39.: अस्तौषन् तम् अहन् देवम्; Bh. 11. 21. In. 2. 11. Su. 2. 4. (Cf. goth. *staua* judex, qui jus dicit, *stauja* judico, gr. στό-μα, aeol. στύ-μα, ita ut a loquendo dictum sit, sicut scr. वक्त्र, वदन; vid. Benfey I. 407.)

c. अभि अभिष्टौमि, °ष्टुवे *i. q. simpl.* Mah. 1. 7393.: अभिष्टौषि; 8351.: अभितुष्टाव·

c. अभि praef. सम् *id.* R. Schl. I. 14. 26.

c. प्र 1) *i. q. simpl.* Hit. 19. 2. 2) narrare, nuntiare. Hit. 87. 21.: संस्तुतम् अनुसन्धीयताम्; 100. 16.: सर्वं वृत्तान्तम् प्रस्तुत्य· *Caus.* facere ut quis narret, nuntiet. Mah. 1. 6.: अपृच्छत्... प्रस्तावयन् कथाः·

c. वि *i. q. simpl.* Mah. 1. 7056.: व्यस्तुवन्·

c. सम् *id.* In. 2. 9. — अभिसंस्तु, परिसंस्तु *id.* Mah. 3. 12709. 1. 2132.

स्तुच् 1. *A.* (प्रसादे) propitium esse.

स्तुति *f.* (r. स्तु s. ति) collaudatio. Su. 2. 4.

स्तुभ् 1. *A.* (स्तोभे *K.* स्तम्भे *V.*) immobilem fieri. — *In dial. Vêd. PAR.* laudare, celebrare. Nigh. 3. 14. (v. Westerg.). *Caus. id.* Rigv. 88. 6. *b.*: अस्तोभयत् «celebravit». *Cf.* स्तम्भ्, स्तु· — Praef. परि *in dial. Vêd.* laudare, celebrare. Rigv. 80. 9.: परिष्टोभत विंशतिः «laudant eum viginti».

c. प्रति *P. id.* Rigv. 8. 6.

स्तुम्भ् 5. et 9. *P.* स्तुभ्नोमि, स्तुभ्नामि *i. q.* स्तम्भ् 5. et 9. *P.*

स्तूप् 4. et 10. *P.* (उच्छ्राये) coacervare, erigere.

स्तूप *m.* (r. स्तूप् s. अ) cumulus. Am.

1. स्तृ 5. et 9. *P. A.* स्तृणोमि, स्तृण्वे, स्तृणामि, स्तृणे· 1) sternere, expandere. Rigv. V. 43. 2. 13. 5.: स्तृणीत बर्हिर् अध्वराय (v. Westerg.). 2) tegere. Ragh. 4. 63.: तेषां शिरोभिः श्मश्रुलैर् महीन् तस्तार; 7. 55.: तस्तार गाम् ... शिरोभिः· (Vid. स्तॄ, gr. στόρνυμι = स्तृणोमि, lat. *sterno* = स्तृणामि, v. gr. comp. 496.; goth. *strauja* sterno; slav. *str-je-ti* extendere, *pro-stir-a-ti* id., *pro-stran* spatiosus = प्रस्तीर्ण; *po-stl-a-ti* sternere, *po-stelja* lectus, *prje-stol* thronus, lith. *stálas* mensa, vid. Mikl. p. 86.)

c. वि विस्तृत 1) stratus. Nalod. 3. 14.: विस्तृता नगा यत्र· 2) latus. M. 16.: त्रियोजनायता वापी विस्तृता-चा ऽपि योजनम्·

2. स्तृ *Subst.* stella, *in dial. Vêd.*, v. Rigv. 68. 5. (Vid. तारा e स्तारा·)

स्तृन्‌ 1. *P.* (गतौ *K.* गत्याम् *V.*) ire.

स्तृह् 6. *P. i. q.* तृह्·

स्तॄ 9. *P. A.* स्तृणामि, स्तृणे· (Propter gr. r. 385. स्तॄ a स्तृ in tempp. special. non distingui potest; si autem in universum radices in ॠ desinentes statuuntur, ad स्तॄ pertinent Gerund. स्तीर्त्वा, Pass. स्तीर्ये, part. स्तीर्ण· Vera verborum स्तृणोमि et स्तृणामि radix est स्तर्, unde स्तृ correpto अर् in ऋ, et स्तीर् mutato अ in ई, v. gr. min. ed. 2. §. 12.) sternere, expandere, extendere.

c. आ 1) sternere, expandere. Mah. 3. 15142.: दर्भास्तरणम् आस्तीर्य· 2) tegere. Mah. 2. 1155.: कुशैर् आस्तीर्य मेदिनीम्·

c. उप sternere, constituere, parare. Mah. 2. 2033.: उपस्तीर्णा सभा·

c. परि sternere, expandere. Mah. 1. 6975.: परिस्तीर्य हुत्वा ऽग्निम्·

c. वि dispandere, expandere. Hit. 9. 8. 14.: तेन व्याधेन ... जालं विस्तीर्णम्; Man. 7. 33.: विस्तीर्यते यशो लोके· — विस्तीर्ण extensus, magnus. N. 12. 112. In. 5. 3. 10. — *Caus.* expandere. Man. 7. 188.: विस्तारयेद् बलम्·

c. सम् 1) sternere, expandere. Mah. 1. 7163. In. 5. 3. 2) tegere. M. 2. 1774.: सभां संस्तीर्य रत्नैः·

स्तृह् 6. *P. i. q.* स्तृह्·

स्तेन् 10. *P.* furari. Man. 8. 333.: यस् त्व् एतानि ... द्रव्याणि स्तेनयेत्; 4. 256. (Goth. *STAL* furari, *stila, stal, stêlum*, mutato *n* in *l*, vid. अन्य; gr. στερέω, v. Pott 1. 197.)

स्तेन *m.* (r. स्तेन् s. अ) fur.

स्तेय *n.* (r. स्तेन् abjecto न् s. य) furtum. Am.

स्तै 1. *P.* (वेष्टे) vestire, induere.

स्तैन्य *n.* (a praec. s. य) *id.* Am.

स्तोक parvus, paucus. Am. स्तोकम् *Adv.* parum, paulum. Megh. 80. (Cf. lith. *stokóju* careo, egeo.)

स्तोम् 10. *P.* (Denom. a sq.) laudare.

स्तोम *m.* (r. स्तु s. म) laus, hymnus. Rigv. Sp. 16. 7.

स्त्यै 1. *P.* (शब्दसङ्घाते *K.* संहतौ ध्वनौ *V.*) sonare, coacervare.

स्त्री *f.* (correptum e सोत्री a r. सु vel सू s. तृ in *fem.*, v. Pott I. 214.; *nom.* स्त्री pro स्त्रीस्, *acc.* स्त्रियम् et स्त्रीम्, v. gr. 168.) femina. Br. 2. 12. *Etiam* bestiarum femina, e. c. शाखामृगस्त्री· Dr. 4. 4.

स्थ *Adj. in fine compos.* (r. स्था s. अ stare) 1) stans. Dr. 5. 15. 2) *saepissime* qui est, versatur, moratur, situs est. N. 1. 18. 10. 1. 18. 10. 24. 18.

स्थग् 1. *P.* (संवरणे *K.* संवृतौ *V.*) tegere. Bhatt. 12. 69.: स्थगिता रजोभिर् दिशः· (Cf. स्थग्, lat. *tego*, island. vet. *thekja* tegere, germ. vet. *dakjan, dachjan, dechjan* id.)

स्थल् 1. *P.* (स्थाने स्थितौ *V.*, ut videtur, a r. स्था, correpto आ, adjecto ल्, v. पाल्) stare. (Boruss. vet. *stall-i-t* stare; *stall-ê-mai* stamus; germ. vet. *stellêt* collocat = Caus. स्थालयति; lith. *stelloju* «ich bestelle, stelle an»; gr. στέλλω, ἔσταλκα, sensu = Caus. r. स्था praef. प्र; hib. *stalc* «obstinacy, stubborness».)

स्थल *n.* (r. स्थल् s. अ) locus, regio, solum. Megh. 90. 104. Lass. 16. 4. *Vid. sq.* (Germ. vet. *stal* locus, dat. *stalle*, nostrum *Stall* stabulum.)

स्थली *f.* (a praec. signo *fem.* ई) *id.* Ur. 60. 14. Ritu-S. 1. 25. — Ragh. 6. 72.: गाढस्थली; Bhar. 1. 19.: उपस्थस्थली (v. स्कन्धदेश).

स्थविर (ut videtur, forma anomala a r. स्था stare) 1) firmus, stabilis. 2) senex. N. 4. 25. 12. 123.

स्था 1. P. A. तिष्ठामि, तिष्ठे (proprie cl. 3., anomale correpto आ in अ in tempp. spec., v. gr. min. 295. et r. दद्) 1) stare, pedibus insistere. Sa. 4. 8.: तिष्ठन्ती ... काष्ठभूते ऽव लक्ष्यते; 5. 4.: न स्थातुशक्तिर् अस्ति मे; Hit. 26. 9.: चलत्य् एकेन पादेन तिष्ठत्य् एकेन बुद्धिमान्. — स्थित stans. N. 12. 27. Sa. 4. 3. 5. 8. 2) stare, motu vacare. N. 14. 6.: तिष्ठ त्वं स्थावर इव; Bh. 2. 13.: यदा स्थास्यति निश्चला. 3) perstare, perdurare. Hit. 47. 10.: अरक्षितन् तिष्ठति दैवरक्षितम्. 4) manere, morari. Dev. 1. 10.: तस्थौ कश्चित् स कालञ्च मुनिना तेन सत्कृतः. — *Pass. impers.* Lass. 56. 2.: दिनानि कतिचिद् भद्रे स्थीयताम्; Hit. 21. 4.: सर्वैर् एकत्र ... सुखिभिः स्थीयताम्. 5) esse, versari. Bh. 3. 5.: न हि कश्चित् क्षणम् अपि जातु तिष्ठत्य् अकर्मकृत्; N. 20. 29. 25. 16. — Hit. 31. 2.: सर्वेषाम् मूर्ध्नि तिष्ठेत्; Mah. 3. 1138.: ईश्वरस्य वशे लोकास् तिष्ठन्ते. 6) adstare, adesse, praesentem esse. N. 4. 5.: तिष्ठत्सु लोकपालेषु कथम् मानुषम् इच्छसि; H. 3. 7.: न स कश्चिन् मयि स्थिते; Rigv. 35. 10.: अस्थाद् देवः. — *Caus.* स्थापयामि, °ये. Sistere, collocare. N. 21. 18.: हयान् तान् अवमुच्या ऽथ स्थापयामास वै रथम्. *C. loc. loci.* Bh. 1. 21.: सेनयोर् उभयोर् मध्ये रथं स्थापय. — trop. Man 7. 44.: वशे स्थापयितुम् प्रजाः; Mah. 3. 234.: राज्येचै ऽनं स्थापयस्व. — कन्यां स्थाप° filiam collocare in matrimonium. Mah. 1. 2576.: (दक्षः) पुत्रिकाः स्थापयामास ... ददौ स दश धर्माय सप्तविंशतिम् इन्दवे. 2) facere ut quid sit, fundare, constituere, condere. R. Schl. I. 1. 92. II. 80. 24. (Gr. ΣTH, ἵστημι per redupl. pro σίστημι = zend. *his'tâmi* (v. gr. comp. 508.), scr. तिष्ठामि; ἔστην = अस्थाम्; lat. *sto*, sisto (v. gr. comp. 508.); germ. vet. *stâm* sto, *stât* stat; lith. *stowmi*, slav. *stoju*; hib. *sta-d* fem. «stop, delay, hindrance»; masc. «state, condition»; *stadaim* «I stand, stop, delay», fortasse forma redupl. pro *stastaim*, mutato *t* in *d*, cf. lat. perf. *steti* pro *stesti*. Ad स्था etiam traxerim hib. *taim* sum, abjectâ sibilante, ita osseticum *dan* sum, *istam* sumus = zend. *histâma* stamus, gr. ἵσταμεν; pers. *hestem* sum, *hestim* sumus, v. gr. comp. 628. annot. 2. Cum Caus. स्थापय् cf. स्तम्भ् q. v., germ. vet. *stif-t* fundatio, institutum, *stiftan* fundare, aedificare.)

c. अधि (part. in त धिष्ठित abjectâ vocali initiali, et अधिष्ठित) 1) superstare, insistere, *c. acc.* Mah. 2. 2541.: शिरः पादेनचा ऽस्या ऽहम् अधिष्ठास्यामि भूतले; Man. 4. 78.: अधितिष्ठेन् न केशान्. 2) niti, inniti. R. Schl. I. 34. 34.: क्षमायां धिष्ठितञ् जगत्; Mah. 3. 1105.: यस्याम् (क्षमायाम्) ... यज्ञा लोकाश्च धिष्ठिताः. 3) inhabitare. A. 10. 2.: पुरम् ... पौलोमैः ... अधिष्ठितम्. 4) praeesse, imperare. R. Schl. II. 1. 25.: महीम् ... कृत्स्नाम् अधितिष्ठताम्. 5) transgredi. R. Schl. I. 31. 19.: एकेन हि पदा कृत्स्नाम् पृथिवीं सो ऽध्यतिष्ठत. 6) *sicut simpl.* stare, versari, esse. Mah. 1. 2867. 3406. 8325.

c. अनु stando sequi *stantem*. Man. 11. 111.: तिष्ठन्तीष्व् अनुतिष्ठेत् तु व्रजन्तीष्व् अप्य् अनुव्रजेत्. 2) sequi, obsequi, धर्मम्. Man. 2. 9.: धर्मम् अनुतिष्ठन्; 5. 2. 9. 11. Mah. 3. 1282. Bh. 3. 35. — नियोगम् Mah. 1. 749.: गुरोर् नियोगम् अनुतिष्ठमानः. 3) facere. Ur. 41. 10. *infr.*: कुत्र स ... किं वा ऽनुतिष्ठति; Hit. 54. 17.: यथाभिप्रेतम् अनुष्ठीयताम्. 4) regere. Dr. 4. 12.: कश्चिद् एकः ... सौवीरान् सह सिन्धुभिर् अनुतिष्ठसि. 5) manere, commorari. Lass. 56. 10.: पुनः शतद्वयञ् किञ्चिदूनं वर्षाणाम् अन्वतिष्ठत.

c. अव 1) *i. q. simpl.* Bh. 1. 30. 11. N. 7. 15. 2) discedere. Hit. 47. 22.: मन्दम् मन्दम् अवतिष्ठते. — *Caus. i. q. Caus. primit.* N. 20. 12.

c. अव praef. परि stare, versari, esse. Mah. 1. 4029.: सततम् पौरुषे पर्यवस्थितः; Bh. 2. 65.: प्रसन्नचेतसो ह्य् आशु बुद्धिः पर्यवतिष्ठते.

c. अव praef. प्रति exadversum stare. Su. 3.24.

c. अव praef. वि stare, adstare, versari, esse. Dev. 7.2.: ददृशुस् ते ततो देवीम् ... व्यवस्थितां सिंहस्यो 'परि; Bh. 1.20.: व्यवस्थितान् दृष्ट्वा धार्तराष्ट्रान्; 3.34.: इन्द्रियस्ये 'न्द्रियस्या 'र्थे रागद्वेषौ व्यवस्थितौ; R. Schl. II. 23.42. 41.10. Man. 10.68. — *Caus.* constituere, facere. Ragh. 14.53.: व्यवस्थापितवाक् कथञ्चित्.

c. आ 1) adstare. N. 9.8. 2) adire, accedere. N. 4.4. 3) adscendere, e.c. currum, elephantum. Dr. 5.12. Sa. 1.36. A. 1.7.10.29. 4) facere, exercere, efficere, parare, adhibere, assumere. N. 19.22. Su. 1.24. Sa. 1.5. N. 18.24. A. 3.30. Bh. 3.20. A. 3.43.

c. आ praef. सम् *id.* Dr. 5.14. Su. 2.12. N. 20.16. A. 3.33.

c. उत् (उत्था, v. gr. 694.) surgere. Su. 4.11. Sa. 5.101. *Caus.* (उत्थापय्) facere ut quis surgat, juvare ad surgendum. Sa. 5.101.*b*.

c. उत् praef. अनु (अनूत्था) post aliquem surgere. Ragh. 2.24.: सुप्ताम् अनुसंविवेश सुप्तोत्थिताम् प्रातर् अनूदतिष्ठत्.

c. उत् praef. प्रति exadversum surgere. Man. 2.119.

c. उत् praef. सम् (समुत्था) 1) surgere. Sa. 1.8. 2) exoriri. Br. 1.10.

c. उप 1) adstare, adesse. N. 15.7.10.26.14. R. Schl. II. 8.10. Mah. 1.8057.: उपतस्थिरे. 2) adire, accedere, appropinquare. N. 8.25.: राजानम् उपतस्थे; Su. 4.8.: वादित्रनृत्याभ्याम् उपातिष्ठन्त तौ स्त्रियः; R. Schl. I. 25.4.: विश्वमित्रम् ... अभिवादयितुन् तत्र सहिताव् उपतस्थतुः; Mah. 3.16509.: रथेनो 'पतस्थे रणे रामम्. — उपस्थित qui appropinquavit, accessit. N. 8.10.: महद् भयम् उपस्थितम्; R. Schl. II. 51.18.: तस्मिन् काले स्त्र्य् उपस्थिते. — *Coitûs causâ* appropinquare (*Atm.*). Mah. 3.10754.: ताम् उवाचे 'दम् उपतिष्ठस्व माम् इति. 3) *Atm.* colere, venerari, adorare *deos.* R. Schl. II. 95.7.: आदित्यम् उपतिष्ठन्ते; Bhatt. 1.3.: न त्र्यम्बकाद् अन्यम् उपास्थित. *Etiam p.* Mah. 3.11847.: उद्यन्तम् आदित्यम् उपतिष्ठन्ति द्विजाः. 4) ministrare *alicui aliquid, c. acc. vel loc. pers. et instr. rei.* Ragh. 17.10.: तत्रै 'नं ... कुम्भेषु सम्भृतैस् तीर्थवारिभिर् उपतस्थुः प्रकृतयः; Ur. 1.9.: अहम् अस्याम् (परिषदि) ... नवत्रोटकेनो 'पस्थास्ये. — *Caus.* 1) collocare. R. Schl. II. 3.18. 2) facere ut quid accedat, suppeditare. R. Schl. I. 26.2.

c. उप praef. अभि adstare, adesse. *Pass.* Mah. 3.16132.: सुग्रीवेणा 'भ्युपस्थितः.

c. उप praef. परि 1) circumstare. R. Schl. II. 64.1. 2) adire, aggredi, appropinquare. Mah. 3.13027.: युगान्ते पर्युपस्थिते.

c. उप praef. प्रति adire, aggredi, appropinquare. Mah. 3.1920.

c. उप praef. सम् 1) adstare. Bh. 1.28. 2) adire, accedere, appropinquare. Bh. 2.2.

c. नि esse, versari, adesse. निष्ठित 1) qui est, versatur. Bh. 13.17.: ज्ञानम् ... हृदि सर्वस्य निष्ठितम्. 2) versatus, peritus, gnarus, *c. loc.* R. Schl. I. 12.6.20. — परिनिष्ठित valde peritus. R. Schl. I. 9.8.

c. प्र proficisci, procedere. N. 12.1.: सा निहत्य मृगव्याधम् प्रतस्थे; Mah. 1.5034.: प्रतस्थुर् गजसाह्वयम्; 1.6437. — प्रस्थित proficiscens. N. 17.35.: प्रस्थिताः स्मे 'त्य् अथा 'ब्रुवन्; Sa. 4.25. A. 5.18. Profectus. In. 5.5.: निर्गम्य चन्द्रोदयने ... प्रस्थिता सा ... पार्थस्य भवनम् प्रति. *Caus.* mittere. N. 21.35. Br. 2.30.

c. प्र praef. प्रति + अभि (प्रत्यभिप्रस्था) proficisci. Mah. 1.683.

c. प्र praef. वि 1) proficisci. Mah. 1.6594. 3.15218.: विप्रतस्थे; 1.8140.: विप्रतस्थुः. 2) se extendere, se diffundere. Mah. 1.3709.: तस्माद् भारतवंशस्य विप्रतस्थे महद् यशः.

c. प्र praef. सम् proficisci. Mah. 1.4644. 5634. 8306. — सम्प्रस्थित proficiscens. R. Schl. II. 38.13. Profectus. Mah. 3.8540.

c. प्रति stare, morari, versari, esse. Mah. 3.224. — प्रतिष्ठित 1) stans etc. Sa. 5.88.: वयि वंशः प्रतिष्ठितः;

Bh. 3.15. In. 1.18. 2) calcatus. Hit. 8.8.: अश्मा ऽपि याति देवत्वम् महद्भिः सुप्रतिष्ठितः· 3) versatus, peritus, gnarus, *c. loc.* (v. praef. नि). N. 22.12.: अश्वकुशलः सूतत्वेच प्रतिष्ठितः· — *Caus.* collocare, tradere. R. Schl. II. 39.9. Man. 3.135.

c. प्रति praef. सम्. सम्प्रतिष्ठा i. q. प्रतिष्ठा· Mah. 1.8359.

c. वि *i. q. simpl.* sgf. 1. et 2. Su. 1.9. Mah. 1.6558. 8360.

c. सम् 1) stare. Dr. 8.1. — संस्थित stans, motu vacans. In. 2.8. 2) perire. Bhatt. 8.11.: न तत् संस्थास्यते कार्यम् (schol. Bhar. नाशङ्क गमिष्यति)· — संस्थित mortuus. Man. 3.247. 5.58.78.80.151. (Vid. etiam संस्थित a संस्था p. 362.)

c. सम् praef. परि circumstare. परिसंस्थित circumstans. Mah. 1.4827.

स्थाणु 1) *Adj.* (a r. स्था s. णु pro नु) stabilis, immobilis. Mah. 1.7291. 2) *Subst. m.* nomen *Sivi.* Su. 3.24.

स्थान *n.* (r. स्था s. अन) 1) actio standi, versandi, morandi. 2) locus. In. 5.42. — *Loc.* स्थाने jure, merito. Ur. 75.14. (Hib. *tan* «a country, region, territory».)

स्थायिन् (r. स्था s. इन् c. य् euphon., v. gr. min. 49[a].) stans, perstans, durans. Hit. 16.10.

स्थावर (r. स्था s. वर) 1) *Adj.* stans, stabilis, immotus, immobilis. Su. 3.13. M. 27. 2) *Subst. m.* mons. Bh. 10.25.

स्थिति *f.* (r. स्था s. ति) 1) status, actio standi, versandi, morandi. Br. 2.24. 5.38. 2) firmitas, stabilitas, constantia. N. 12.10.

स्थिर (a r. स्था s. इर) stabilis, firmus, immobilis. Sa. 2.29. Bh. 6.33.

स्थिरवाजिन् *Adj.* (*Bah.* ex स्थिर et वाजिन् equus) stabiles equos habens, i. e., *ut videtur*, equos sistens, sustinens, *aut* equos bene moderans, dexter auriga. In. 1.18.

स्थिरसङ्गर (*Bah.* ex स्थिर et सङ्गर promissum) firma promissa habens, qui stat promissis (*cf.* सत्यसन्ध). In. 4.12.

स्थुड् 6. *P. i. q.* थुड् (p. 161. ubi थुड् pro घुड् legendum).

स्थूणा *f.* (forma anom. a r. स्था) postis, pila, columna. A. 3.33.

स्थूल् 10. *P.* (परिबृंहणे *K.* बृंहणे *V.*) crescere.

स्थूल (r. स्थूल् s. अ) magnus, crassus, corpulentus, turgidus.

स्थूललक्ष (magnas notas, magna indicia habens, ex praec. et लक्ष nota, indicium) munificus, liberalis, largus. In. 4.11.

स्थैर्य *n.* (a स्थिर s. य) firmitas, stabilitas, constantia. Bh. 13.7.

स्ना 2. *P. interdum A.* lavari, se lavare, *se baigner.* H. 1.27.: तत्र पीत्वा पानीयं स्नात्वाच; Mah. 3.6062.: सर्वतीर्थेषु स स्नाति; Up. 26.: स्नात्वा गङ्गायाम्· — *Potent. Atm.* स्नायीत (cum य् euphon.). Mah. 3.7072.: तत्र स्नायीत· — *Caus.* स्नापयामि et स्नपयामि (gr. 520.) lavo, abluo. Mah. 3.14024.: स्वयञ्च स्नापयाम्य् एतौ तथा पादौ प्रधावये; R. Schl. II. 91.51.: स्नापयन्तिच … एकम् एकम् पुरुषम् प्रमदाः सप्तचा ऽष्टच· (Vid. नौ, स्नु et cf. gr. νάω, νᾶ-μα; lat. *nâ-re, nâ-s* = स्नासि abjectâ sib.; hib. *snamhaim* «I swim», nisi pertinet ad स्नु, स्नामि, ita ut *snamhaim* sit = *snavaim*, mutato *v* in *mh.*)

c. नि निष्णात peritus, gnarus, *c. loc.* Mah. 1.3988.: सर्वास्त्रेषु स निष्णातः·

स्नान *n.* (r. स्ना s. अन) actio lavandi.

स्नायिन् (r. स्ना s. इन् inserto य् euphon., v. gr. min. 94[a].) se lavans, *se baignant.* Hit. 19.1. *in fin. comp.*

स्नायु *m.* tendo, nervus Hit. 35.12.

स्निग्ध v. sq. et gr. 103. annot.

1. स्निह् 4. *P.* amare. स्निग्ध 1) amatus, amoenus, jucundus, suavis. H. 2.10. N. 12.57. R. Schl. I. 68.4. Megh. 1. 16.18.65.97. 2) amans, benevolus, *c. loc.* R. Schl. II. 6. 22.: भ्रातृषु स्निग्ध· *Vid.* स्नेह· 3) pinguis, adipatus, oleosus.

c. प्र प्रस्निग्ध i. q. स्निग्ध· Sak. 7.8.

2. स्निह् 10. *P.* (स्नेहने) i. q. 1. स्निह्·

स्नु 2. *P.* स्नौमि (gr. 343.). Fluere, stillare. स्नु stillans *in fine comp.* Rigv. 16.2. (Cf. स्रु, स्ना, goth. *SNU* ire, *sniva, snau, snivum* pro *snu-um*; *snaivs* nix, germ. vet.

sneo, snê id., gen. *snewe-s*; lith. *snēga-s* id., mutato *w* in *g*, v. gr. comp. 19.; slav. *snjeg* id.; gr. νέω, νεύ-σω e σνέϝω, σνεύ-σω; hib. *snuadhaim* «I flow, stream», *snuadh* «blood», *sneachd* nix; germ. vet. *SNUZ* emungere, adjecto *z*, v. gr. comp. p. 109[b]). 1.)

स्नुच् 1. *A.* (प्रसादे) propitium esse.

स्नुषा *f.* (ut videtur, a सूनु filius ejecto ऊ, vid. Höfer, *Beiträge* p.393.) nurus. H.1.32. (Germ. vet. *snur, snura*; slav. vet. *snocha* (χ = ś, v. gr. comp. 255. *m.*); lat. *nurus*, gr. νυός.)

स्नुस् 4. *P.* (भक्षे) edere.

स्नुह् 4. *P.* (उद्गारे) evomere.

स्नेह *m.* (r. स्निह् s. अ) 1) amor, *c. loc. r.* Br.1.30. H.1.22.2.20. Sa.5.21. 2) pingue, adeps, oleum. R. Schl. II. 64.68.

स्पन्द् 1. *A.* (scribitur स्पद्, gr. 110[a]).) palpitare, *zucken.* Sak.150.15.: किम् बाहो स्पन्दसे· — स्पन्दित *n.* tremitus. Ur.40.5. (Cf. स्फर्, स्फुर्, स्फल्.)

c. वि reniti. Mah.3.445.: स भीमेन परामृष्टो ... व्यस्पन्दत यथाप्राणं विचकर्षच पाण्डवम्·

स्पर्ध् 1. *A. interdum P.* 1) aemulari, certare, contendere, *c. instr.* A.7.17.: स्पर्धमाना इवा ’स्माभिः; Mah.3.744.: मया स्पर्धन्ति· — *Etiam adjectâ praep.* सह· Mah.2.485.: सह शक्रेण स्पर्धते· 2) aequare, aequalem esse, *c. acc.* Mah.3.15292.: राजसूयङ् क्रतुश्रेष्ठं स्पर्धत्य् एष महाक्रतुः; 1.205.4991.

c. वि aemulari. Mah.1.1088.4346.

स्पर्श् 10. *A.* (ग्रहणे *K.* ग्रहणे श्लेषे *V.*) capere, sumere, amplecti. (Vid. स्पृश् quod correptum e स्पर्श्.)

स्पर्श *m.* (r. स्पृश् tangere s. अ) 1) contactus. Bh.5.21. 2) aura, ventus. A.5.14.

स्पर्शन *n.* (r. स्पृश् s. अन) tactus. Bh.15.9.

स्पश् 1. *P. A.* (बाधने *K.* ग्रन्थबाधयोः *V.*) 1) vexare. 2) jungere, nectere, serere, componere. *In dial. Vêd.* facere, perficere. Rigv.10.2.: भूर्य् अस्पष्ट कर्त्वम्; 22.19.: व्रतानि पस्पशे· (*Vid.* 1. पश्.)

c. वि विस्पष्ट manifestus. विस्पष्टम् *Adv.* manifesto, aperte. In.5.39.

स्पृ 5. *P.* (प्रीतिरक्षणप्राणनेषु) 1) exhilarare. Rigv.36.10.: धनस्पृत· 2) servare, custodire, tueri. 3) vivere.

1. स्पृश् 6. *P. interdum A.* tangere. In.2.23.: मुखम् पस्पर्श ... करेण; R.Schl.II.64.59.: मां स्पृश; II.42.6.: मामकाङ्गानि मा स्प्राक्षीः; Dr.6.23.: मा वः प्रियायाः ... वदनम् प्रसन्नं स्पृश्याच् कुभङ् कश्चित्; Sa.4.22.: न मान् दोषः स्पृशेद् अयम्; Man.2.60.: खानिचै ’व स्पृशेद् अद्भिः; Mah.3.8236.: जलं स्पृशते· — स्पृष्ट tactus. — *Caus.* 1) facere ut quis tangat, *c. 2. acc.* Man.8.114. 2) dare. Man.11.135.: स्पर्शयेद् (schol. दद्यात्) ब्राह्मणाय गाम्· (Lat. *spargo.*)

c. अप tangere. Mah.1.764.: अपो ऽपस्पृश्य·

c. उप 1) tangere. H.3.20.: दन्तैर् दन्तान् उपस्पृशन्; N.7.3. — Man.4.143.: अद्भिः प्राणान् उपस्पृशेत्· 2) os abluere (tangere aquâ). Man.2.: उपस्पृश्य द्विजो नित्यम् अन्नम् अद्यात् ... भुक्त्वाचो ’पस्पृशेत् सम्यक् (schol. आचम्य, आचामेत्). 3) se lavare, *se baigner.* Man.5.62.: उपस्पृश्य पिता शुचिः; Mah.3.10529.: अत्रो ’पस्पृश्य·

c. उप praef. परि tangere. Mah.3.165.: गाङ्गेयम् (Gangis aquam) पर्युपस्पृश्य·

c. उप praef. सम् 1) tangere. Mah.3.8022.: यमुनाप्रभवं समुपस्पृश्य यामुनम् (Yamunae aquam). 2) se lavare, *se baigner.* Mah.3.10530.: अत्रा ’पि समुपस्पृश्य·

c. परि tangere. R.Schl.I.9.38.: परिपस्पृशिरेचै ’नम् पीनैर् उरसिजैः·

c. सम् *id.* N.23.14. H.1.49. Man.2.53.

2. स्पृश् (*Nom.* स्पृक्, r. स्पृश्) tangens, *in fine comp.* N.12.37.: दिविस्पृक्·

स्पृश (r. स्पृश् s. अ) *id., in fine comp.* Bh.11.24.: नभःस्पृश·

स्पृष्ट v. स्पृश्·

स्पृह् 10. *P. interdum A.* स्पृहयामि, स्पृहये desiderare,

appetere, *c. dat. vel gen.* R. Schl. II. 95. 17.: ना 'योध्याय न राज्याय स्पृहये ऽद्य त्वया सह· 2) invidere, *c. dat. vel gen.* Ragh. 16. 42.: न मैथिलेयः स्पृहयाम्बभूव भर्त्रे दिवो ना 'प्य् अलकेश्वराय; Mah. 1. 5317.: स्पृहयामि ... पुरुषाणां सचक्षुषाम्· (Fortasse lat. *spero.*)

स्पृहा *f.* (r. स्पृह् s. आ) desiderium. Bh. 4. 14.

स्फट् 10. *P.* (भेदे *K.*) findere. (*Cf.* स्फण्ट्, स्फुट्, 1. पट्.)

स्फटिक *m.* crystallus; *v. sq.*

स्फटिकशिला *f.* (e praec. et शिला lapis) *id.* Ur. 71. 4. *infr.*

स्फण्ट् 1. *P.* (भेदे, scribitur स्फट्) findere. (Vid. स्फट् et cf. germ. vet. *SPALT* findere, *spaltu, spialt.*)

स्फर् 6. *P. i. q.* स्फुर् praef. वि *Caus.* 1) vibrare. Mah. 1. 6442.: विस्फारयन् धनुः· 2) micare facio, ardere facio. R. Schl. I. 54. 19.: क्रोधविस्फारितेक्षणाः; Mah. 3. 404.

स्फल् 6. *P.* (स्फुर्त्तौ *K.* चाले *V.*) se movere, trepidare. *Cf.* स्फुल्, स्फर्, स्फुर्, स्खल्, gr. σφάλλω.)

स्फाय् 1. *A.* crescere, tumescere. स्फीत (v. gr. 617.) tumidus, turgidus. N. 24. 37.

स्फिच् *f.* natis, clunis. H. 2. 3.

स्फिट् 10. *P.* (वृत्याम् अनादरे हिंसे) tegere; despicere; ferire, laedere, occidere. (*Cf.* स्फुट्ट्, स्मिट्.)

स्फीत v. स्फाय्·

1. स्फुट् 6. *P.* (*fut. part.* स्फुटितास्मि, *fut. aux.* स्फुटिष्यामि, *infin.* स्फुटितुम् (*)) 1) dissilire, dirumpi. Mah. 1. 3023.: शतधा मूर्धा ततस् ते ऽद्य स्फुटिष्यति· 2) rumpi, se aperire, se pandere, dehiscere, *de floribus.* Gita-Gov. 5. 2.: स्फुटन् कुसुमनिकरः· 3) diffugere. Bhatt. 10. 8.: स्फुटताम् (schol. पलायमानानाम्); 14. 6.: तुरङ्गाः पुस्फुटुर् भीताः· (Cf. स्फट्, स्फण्ट्, gr. σπεύδω.)

2. स्फुट् 1. *P. A. i. q.* 1. स्फुट् sgf. 1. et 2. Ram. ed. Ser. II. 74. 61.: कथन् दुःखेन हृदयन् न स्फोटति सहस्रधा· (*Vid.* 1. स्फुट्.)

3. स्फुट् 10. *P.* स्फुटयामि, *i. q.* 1. स्फुट् sgf. 1. et 2.

4. स्फुट् 10. *P.* स्फोटयामि (proprie Caus. radd. 1. et 2. स्फुट्) findere.

c. आ plaudere, *praesertim brachia manu.* Man. 4. 64.: न वादित्राणि वादयेन् ना ''स्फोटयेत् (schol. पाणिना बाहौ ध्वनिरूपम् आस्फोटनं न कुर्यात्); In. 2. 25.: बाहुचा ''स्फोटयच् छ्रोणीः·

स्फुट्ट् 10. *P.* (अनादरे) spernere, vilipendere.

c. प्र findere. Mah. 4. 2100.

स्फुड् 6. *P.* (वृत्याम् *V.*) tegere.

स्फुण्ट् 10. *P.* (परिहासे *K.* निर्मिति *V.*; scribitur स्फुट्) ridere, deridere. (Vid. स्फुट्ट् et cf. germ. vet. *spot* jocus, ludicrum, ridiculum, *spottôn* irridere.)

1. स्फुण्ड् 1. *A.* (फुल्ले; scribitur स्फुड्) se expandere, *de floribus. Vid.* 1. स्फुट्·

2. स्फुण्ड् 10. *P. i. q.* स्फुण्ट्·

स्फुर् 6. *P.* 1) tremere, trepidare. Mr. 274. 3.: सव्यञ्च नेत्रं स्फुरति; In. 5. 51.: स्फुरदोष्ठी; Ragh. 12. 90.: स्फुरति ... सव्येतरे भुजे· 2) micare, corruscare, splendere. Ragh. 7. 61.: स्फुरन्तम् ... शशाङ्कम्; Gita-Gov. 10. 6. 3) appetere, surgere, *anbrechen.* Gita-Gov. 11. 1.: स्फुरति प्रदोषे· *Cf.* स्फर्·

c. प्र *ATM.* tremere. Mah. 3. 1941.: प्रस्फुरमाणौष्ठः· — प्रस्फुरित tremens. Mah. 3. 11493.: प्रस्फुरिताधर·

c. वि 1) tremere. Mah. 3. 15639. 2) reniti, resistere. H. 4. 19.: विस्फुरन्तश् चकर्ष·

स्फुरदोष्ठ (*BAH.* e स्फुरत् tremens et ओष्ठ labium) trementia labia habens. In. 5. 51.

स्फुर्छ् 1. *P.* (विस्मृतौ) oblivisci.

स्फुर्ज् 1. *P.* (वज्रनिर्घोषे; vocalis उ ubique producitur, ita ut स्फूर्ज् vera radicis sit forma) tonare, fremere. Bhatt. 15. 44.: अस्फूर्जीत्

c. वि विस्फूर्जित *n.* fremitus, strepitus, *e. c. venti.* A. 8. 6.:

(*) Radices sextae classis cum medio उ maximam partem hanc vocalem in utroque futuro plurimisque aliis *Guná* augendis formis puram retinent.

वायोर् विस्फूर्जितेन (sic cum ed. Calc. legendum). — विस्फूर्जथु *m. id.* RAGH. 13.12.: महोर्मिविस्फूर्जथु·

स्म 1) *explet.* IN. 1.23. — *Tempus praesens hâc particulâ saepe Praeteriti accipit significationem.* IN. 2.28. N. 1. 12. 2) pro स्मस् sumus (v. gr. 299. annot.). IN. 5.42.

स्मर *m.* (r. स्मृ s. अ) amor. HIT. 39.20.

स्मि 1. *P. A.* ridere, subridere. MAH. 3.952.: न तात हृष्यामि नच स्मयामि; IN. 82. 26.: स्मयन् इव; MAH. 1.2009.: उवाच स्मयमाने 'व· — *C. acc.* ridere aliquid. MAH. 3.951.: भवान् इदङ् किं स्मयतो 'व· — स्मित *n.* risus. IN. 4.15. (Lett. *smee-t* ridere, slav. *smje ja-ti* id., germ. vet. *smilentêr* subridens, cujus *l* fortasse e *j* (v. यकृत्), ita ut *smil* respondeat scrto स्मय् formarum *gunâ* auctarum, ut स्मयामि, स्मयसि etc., debilitato *a* in *i*; angl. *smile*; hib. *smigeadh* «a smile» cum *g* pro य्, ita ut *smig* = स्मय्, debilitato *a* in *i*; *magadh* «mocking, jeering, scoffing», abjecto *s*, *magamhuil* «jeering, scoffing» = स्मयमान; gr. μειδάω adjecto δ; lat. *miror* (v. praef. वि) adjecto *r*, quod fortasse e *d*; fortasse *rideo* e *sideo*, vel e*mideo*, mutatis liquidis *m* et *r*, v. gr. comp. 20.)

c. अभि *i. q. simpl.* MAH. 3.8732.: अभिस्मयन्तः subridentes.

c. उत् *id.* MAH. 3.14969.: उत्स्मयन्तः subridentes.

c. वि 1) *i. q. simpl.* MAH. 2.1818.: उवाच सहदेवस् तु मां, विस्मयन् इव· 2) obstupescere, obstupefieri. MAH. 1.7214.: न विस्मयन्तः; 3. 11447.: सर्वे विसिस्मियुः; 1.7078.: तत् प्रेक्ष्य कर्म ... विसिस्मये· *ATM. c. instr.* obstupefieri *aliquâ re.* MAH. 4.861.: कीचकस्य तु घातेन ... व्यस्मयन्त पृथग्जनाः· RAGH. 15.68. — विस्मित obstupefactus. BH. 11.22.: वीक्षन्ते त्वां विस्मिताश्चै 'व सर्वे· — *C. instr.* विस्मिता नृपसम्पदा· *C. loc.* RAGH. 2.33. 3) superbum fieri. *ATM. c. instr.* MAN. 4.236.: न विस्मयेत तपसा· — *Caus.* विस्मापयामि °ये (v. gr. 521.) obstupefacere. RAGH. 2.33. BHATT. 5. 58.

स्मित v. स्मि·

स्मितपूर्व (*BAH.* ex praec. et पूर्व *n.* prius) risum tanquam prius habens, a risu incipiens. IN. 4.5. H. 2.23.

स्मील् v. श्मील्·

स्मृ 1. *P. A.* स्मरामि, स्मरे 1) meminisse, reminisci, recordari, memorem esse, *c. acc. vel gen.* SA. 4.27.: ना 'न्या 'भ्यर्थनायुक्ताम् उक्ताम् पूर्वं स्मराम्य् अहम्; 5.69.: सर्वं स्मरे; IN. 3.5.: भ्रातॄन् सस्मार; MAH. 1.3005.: समयं स्मरस्व; 4239.: स्मरेः कृच्छ्रेषु माम्; 3.8446.: यस्य स्मरते वासवः; SAK. 126.13.: पुनर् अस्माकं स्मरिष्यति· — *Absol.* MAH. 1.3006.: स्मरन् अपि । अब्रवीन् न स्मरामी 'ति· — *Pass.* MAH. 1.74.: गणेशः स्मर्यताम्· — स्मृत memoratus, vocatus. BH. 17. 20.: तद् दानं सात्त्विकं स्मृतम्; 21.23. MAN. 1.10. 2) desiderare, *c. gen.* R. Schl. II. 70.15.: पुनर् अप्य् अहम् द्रक्ष्यामि यदा मे त्वं स्मरिष्यसि; A. 11. 8.: समयो ऽर्जुन गन्तुन् ते भ्रातरो हि स्मरन्ति ते; R. Schl. II. 30.16. — स्मृत desideratus, amatus. BR. 1.30.: मम तुल्याव् उभौ स्मृतौ (v. स्मर)· — *Caus.* facere ut quis recordetur. MAH. 3.11323.: स्मारितश्चा 'स्मि राघवम्· (स्मृ correptum e स्मर्, v. gr. min. 12.; lat. *MOR*, abjecto *s*, *memor* per redupl., *mos, môr-is*; germ. vet. *smer-zo* m., *smer-za* f. dolor, v. वेदना dolor, proprie quod facit ut quis sciat, sentiat; *smerzan*, anglo-sax. *smeortan* dolere; goth. *mêrja* memoro, nuntio = Caus. स्मारयामि, fortasse *mêl* scriptura tanquam id quod memorat, in memoriam revocat, mutato *r* in *l*; *maurna* moereo; germ. vet. *mâriu* annuntio, manifestum facio, celebro; *mâri* fama, nostrum *Mährchen*; hib. *smuairean* «grief, dejection» = nomini actionis स्मरण; v. Pictet p. 75.; fortasse *smalanach* «sorrowful, grieved» e *smaranach*; fortasse *smuainim* «I think, imagine» e *smuairim*, nisi pertinet ad मन् q. v.; fortasse *muirn* «natural affection, love», *muirne* «fondness, caresses» e *smuirn, smuirne*, v. स्मृ sgf. 2., स्मृत amatus; lith. *uz-mirsz-tu* obliviscor, adjectâ sibilante, sicut in *mirsz-tu* morior, v. मृ; gr. μερίμνα, μεριμνάω, μέρμερος, μάρ-τυρ; fortasse ΜΕΛ (μέλει, μέλομαι cet.) e ΜΕΡ, nisi pertinet ad मन्.)

c. अनु reordari. N. 11. 24.: माम् अनुस्मृत्य; 15. 16.

c. वि oblivisci. Dr. 7. 11.: ना ऽयं वैरं विस्मरते कदाचित्; Ragh. 19. 2. — *Etiam* recordari. Sa. 5. 6. *nisi c. ed. Calc.* pro विस्मरन्ती legendum विमृशन्ती.

c. सम् recordari. N. 14. 24.: संस्मर्तव्यस् तदा ते ऽहम्.

c. सम् praef. अनु *id.* N. 15. 16.

c. सम् praef. अभि *id.* Mah. 3. 15758.

स्मृति *f.* (r. स्मृ s. ति) memoria. Bh. 2. 63.

स्यन्द् 1. *A.* (scribitur स्यद्, gr. 110[a].) 1) fluere. Rigv. 32. 2.: स्यन्दमाना अञ्जः समुद्रम् अवजग्मुर् आपः; Mah. 1. 3990.: स्यन्दते ... सरिच्छ्रेष्ठा. 2) currere. *Part. praes. par.* N. 13. 10.: स्यन्दताम् अपि नागानाम्. *V. sq.*

स्यन्दन *m.* (r. स्यन्द् s. अन) 1) currus. N. 8. 20. 2) nomen arboris (Dalbergia ougeiniensis). N. 12. 3.

1. स्यम् 6. et 10. *P.* स्यमामि, स्यमयामि (ध्वनने) sonare.

2. स्यम् 10. *P. A.* स्यामयामि, °ये (वितर्के) cogitare, considerare.

स्रंस् 1. *A.* cadere, decidere. Bh. 1. 30.: गाण्डीवं स्रंसते हस्तात्. — *Caus.* commovere. Ragh. 6. 75.: वातो ऽपि ना ऽस्रंसयद् अंशुकानि (schol. अकम्पयत्). *Cf.* भ्रंस्, भ्रंश्, ध्वंस्.

c. वि *i. q. simpl.* विस्रस्त delapsus. A. 10. 64.

स्रंभ् 1. *A.* (विश्वासे) confidere, securum esse. *Cf.* स्रम्भ्.

स्रक्, स्रग् v. स्रज्.

स्रग्विन् (a स्रज् s. विन्) sertatus.

स्रङ्क् 1. *A.* (गत्याम्, scribitur स्रक्) ire, se movere. *Cf.* अङ्क्, अङ्ग्, श्लङ्क्.

स्रज् *f.* (ut videtur, a r. सृज्, v. gr. 34[b].) sertum e floribus. N. 5. 28.

स्रम्भ् v. श्रम्भ्.

स्रव *m.* (r. स्रु fluere s. अ) 1) actio fluendi, stillandi. 2) liquor, liquidum, gutta. H. 2. 9.

स्रष्टुम् v. सृज्.

स्रिभ्, स्रिम्भ् 1. *P. i. q.* सृभ्.

स्रिव् 4. *P.* स्रीव्यामि (शोषे गतौ) siccari, ire.

स्रु 1. *P.* (scribitur etiam श्रु) ire, fluere. Mah. 1. 5081.: सुस्राव रेतो ऽस्य; 2. 2592.: स्रवन्नेत्रजलाविला; R. Schl. II. 63. 18.: स्रोतांसि विमलान्य् अपि सुस्रुवुर् (*) गिरिधातुभ्यः; 40. 34.: सुस्राव नयनैः स्त्रीणाम् अस्रम्. *trop.* Mah. 1. 5329.: तुमुला वाचः सुस्रुवुः. — स्रुत fluens. Man. 4. 122.: रुधिरे स्रुते गात्रात्. 2) effundere. Mah. 1. 1485.: सुस्रुवुः शोणितम् बहु; 3. 11118.: शकृन्मूत्रं सुस्रुवुर् भयात्. 3) diffluere, solvi, perire. Man. 2. 74.: स्रवत्य् अनोङ्कृतम्. *Etiam A.* Mah. 3. 14767.: स्रवेत. — *Caus.* effundere. Man. 4. 169. (Cf. स्नु, gr. ῥέω e σρέϝω, ῥεύ-σω, ῥεῦ-σις, ῥεῦ-μα cet., lith. *sraw-ju* sanguinem mitto; hib. *sruth* f. «a stream, current, defluxion»; germ. vet. *sliu-mo* velociter, *sliumor* citius, nostrum *schleunig*, v. स्नु et Graff 6. 848.; lat. *riv-us, ruo.*)

c. निस् effluere, emanare. *Caus.* facere ut quid effluat. Mah. 3. 13164.

c. परि *i. q. simpl.* R. Schl. II. 30. 24.: वारि ... नेत्राभ्याम् परिसुस्राव. *Vid.* परिस्रव.

c. प्र 1) profluere, fluere. N. 24. 15.: वारि नेत्राभ्याम् अस्रुवम् प्रास्रवत्. 2) facere ut quid fluat, effundere. H. 2. 8.: भद्यो ऽयम् मम सुप्रियः स्नेहस्रवान् प्रस्रवति; R. Schl. II. 48. 13. — *Absol.* Hit. 1. 22.: मातुः प्रस्रवतः स्तनौ. — प्रस्रुत profluere faciens, effundens. R. Schl. II. 85. 18.: प्रस्रुतः सर्वगात्रेभ्यः स्वेदं ... यथा ... हिमवान् प्रस्रुतो हिमम्.

c. वि 1) fluere. विस्रुत fluens. R. Schl. I. 34. 9.: नदी रम्या मगधान् विस्रुता. 2) effundere. Mah. 3. 825.: स ... विस्रवत्य् असृग् उल्वनम्.

स्रुच् *f.* cochlear sacrificale. Dr. 6. 20.

स्रोत *n.* (ut videtur, e स्रोतस् abjecto स्) *i. q.* स्रोतस्. N. 16. 14. *in fine comp. bah.*

स्रोतस् *n.* (a r. स्रु s. अस् inserto त्) flumen, cursus. H. 1. 2. Bh. 10. 31.

(*) Schlegelius hanc radicem ubique scribit श्रु, inde शुश्रुवुः pro सुस्रुवुः.

स्व 1) *pron. pers. tertiae pers. in initio compositorum*, ipse, sui, sibi *cet. Vid.* स्वगतम्, स्वभू, स्वस्थ. *Etiam ad primam et secundam pers. refertur, v.* स्वाधीन. (Huc pertinet prâcrit. से sui, ejus, ipsius in anal. cum ते pro त्वे tui, मे mei; zend. 𐬵𐬉 *hê*, 𐬵𐬋𐬌 *hôi*; v. स्वतस् et gr. comp. 341. 2) suus. In. 1.32.34.5.29. Su. 1.28. *Etiam* meus, tuus, noster, vester. Ur. 39.13.: कथयामि स्वाम् अवस्थाम् conditionem meam; N. 14.15.: पदानि गणयन् स्वानि गच्छ passus tuos; 24.: स्वम् अंशं वितरामि ते partem tuam; Ur. 26.3.: धार्यताम् अयं स्वहस्ते निक्षेपः in manu tuâ. — *Subst. n.* proprium, peculium. N. 18.3.26.7. (Cum स्व pron. pers. cf. lat. *sui*, gr. οὗ, σφέ, σφεῖς e σϜέ, σϜεῖς; lith. *saw* sibi, *sawens* sui cet.; slav. *sebje* sibi, *sebe* sui cet.; goth. *sei-na* sui e *svei-na*; *svê* sicut, instrument. a Them. *sva*; *svi* in *svi-kunths* manifestus, debilitato *a* in *i*. Cum स्व possess. cf. lat. *suus*, gr. σφός, ὅς; lith. *sáwa-s* suus, *sáwa* sua; slav. *svoĭ, svaja, svoe* suus, a, um; *svo-bodj* liber, *svo-boda* libertas, ubi *svo* = स्व in initio comp.; goth. *svês* n., Them. *svêsa* proprium; germ. vet. *suâs* proprius, Graff 6.903.)

स्वक (a praec. s. क) suus, proprius. N. 5.43.16.3.24.42. 25.5.

स्वक्क् 1. *A.* (सर्पणे *V.*) ire, se movere. *Cf.* स्वस्क्, स्रक्.

स्वगतम् *Adv.* (e स्व et गत qui ivit, in acc. neut.) *i. q.* आत्मगतम्. Sak. 18.7.

स्वङ्ग् 1. *P.* (सर्पणे *K. V.*; scribitur स्वग्) ire, se movere. (Cf. germ. vet. *SUANG* vibrare, *suingu, suang, suungumês*.)

स्वच्छ (e सु et अच्छ) valde clarus, valde purus. Hit. 25. 13.

स्वच्छन्द (e स्व et छन्द) v. छन्द.

स्वज्, स्वञ्ज् 1. *A.* (pro स्वञ्ज् scribitur स्वज्, gr. 110[a].) amplecti. N. 24.44.: भैमीम् ... सस्वजे; Ragh. 13.70.: अस्वजत; Mah. 2.2595.: स्वजमान, 3.14724.: स्वजित्वा.

c. परि (praet. augment. 1. पर्यस्वजत et पर्यष्वजत, praet. mltf. पर्यस्वङ्क्त et पर्यष्वङ्क्त, praet. redupl. परिसस्वजे et परिषस्वजे) *i. q. simpl.* N. 17.12.23.24.: ताम् परिष्वज्य; Mah. 1.8000.: परिषस्वजे; 3.211.: परिषस्वजे; R. Schl. II. 75.9.: पर्यस्वजेताम्; II. 83.10.: परिष्वजान pro °ष्वजमान.

c. परि praef. अभि *id. Part. praes. Par.* R. Schl. II. 44.10.: अभिपरिष्वजन्.

c. परि praef. सम् *id.* Mah. 1.3307.

स्वजन *m.* (e स्व et जन q. v.) cognatus. Bh. 1.45. *Collective* cognati. Bh. 1.28. N. 13.34.

स्वट् 1. *P. i. q.* श्वट्.

स्वतन्त्र (*Bah.* e स्व et तन्त्र) liber, qui suae potestatis, sui juris. Hit. 69.13. — *Vid.* स्वातन्त्र्य.

स्वतस् *Adv.* (e स्व sui, ipse s. तस्) ex se, per se. Mah. 3. 10051.: स्वतः शोभमानः.

स्वद् 1. (fortasse e सु et अद् edere) 1) *Atm.* jucunde sapere, jucundi, suavis saporis esse. Rigv. V. 6.7.: हव्या ते स्वदन्ताम्. 2) *P.* gustare. Rigv. V. 2.2.: स्वदन्ति देवा उभयानि हव्या. *Vid.* Westerg. *et cf.* स्वाद्, स्वादु.

स्वधा (e स्व et धा a r. धा ponere, dare) 1) *f.* majorum cibus. 2) *Indecl.* vox quam pronuntiant ii, qui majoribus dona offerunt. Bh. 9.15.

1. स्वन् 1. et 10. *P.* sonare. R. Schl. II. 65.5.: विहगाः ... सस्वनुः; Ghat. 5.: जलदाः स्वनन्तः. (Vid. ध्रण्, ध्वन्, क्वण् et cf. lat. *sono*, hib. *sian* «a voice, sound, scream»; fortasse gr. φωνή e σφωνή, v. स्व. Lith. *zwanu* sono et slav. *ζvenić* magis cum क्वण् quam cum स्वन् conveniunt, mutato *k* in *g*, deinde in *z*, ζ = ज्.)

2. स्वन् 10. *P.* स्वनयामि et स्वानयामि (अवतंसने *K.* तंसने *V.*) ornare.

स्वन *m.* (r. 1. स्वन् s. अ) sonus, sonitus, strepitus. N. 21. 5.25.5.

स्वप् 2. *P.* etiam 1. *P. interdum A.* (anom., v. gr. 694.) 1) dormire. Man. 1.52.: यदा स्वपिति; 54.: सुखं स्व-

पिति; H. 1.51.: स्वपन्तो ऽपि; 4.15.: स्वपत्स्व् एते; N. 13.61.: स्वपामि; Mah. 3. 13984.: स्वपेत्; 15993.: स्वपते; R. Schl. I. 47. 19.: स्वप्स्यामहे; II. 28. 11.: सुप्यते. 2) obdormire, capere somnum. N. 10.6.: भ्रान्ताः सुषुपुः; Mah. 2. 2027.: उपगीयमाना नारीभिर् अस्वपन्. 3) jacere. Mah. 4. 1674.: हता उर्व्यां सुषुपुः. 4) mortuum esse. Bhatt. 18. 11.: बान्धवा मे स्वपन्ति (schol. G'ay. दीर्घनिद्राम् प्रवेशिताः). — सुप्त 1) qui dormivit. Sa. 5. 64. 67. 2) dormiens. H. 1. 50. 2. 33. 35. — *Caus.* स्वापयामि 1) sopire. 2) occidere, interficere. Bhatt. 15. 98.: वाणैर् असूषुपत्. (Goth. *SLÊP* dormire, *slêpa* dormio, praet. *saizlêp* = सुष्वाप, mutato *v* in *l*, v. gr. comp. 20.; germ. vet. *slâfon* dormio, *slâfit* dormit. Ad Caus. स्वापयामि pertinent lat. *sôpio* (ejecto *v*, *ô* = *â*), island. vet. *svefja* sopire, germ. vet. *in-suepiu* sopio, Grimm 1. 869., slav. СЪП-И-ШИ *sp-i-ši* dormis. Vid. स्वप्न.)

c. अव dormire. अवसुप्त dormiens. R. Schl. II. 56. 1.

c. प्र *id.* प्रसुप्त 1) qui dormivit. Sa. 5. 65.: सुचिरन् त्वम् प्रसुप्तो ऽसि; 5. 69. 2) dormiens. H. 1. 38.: प्रसुप्तो धरणीतले.

c. सम् *id.* संसुप्त dormiens. N. 13. 10. H. 3. 6.

स्वप्न *m.* (r. स्वप् s. न) somnium. N. 12. 98. Sa. 5. 71. (Island. vet. *svëfn* somnus, lith. *sápna-s* somnium, unde *sapniu* somnio, lat. *somnus* e *sopnus* in analogiâ c. r. 58.; gr. ὕπνος; hib. *suain* «sleep», *suaimhneach* «quiet, calm, tranquil, easy, safe, pleasant, delightful», *suaimhnighim* «I rest, please, charm»; cambro-brit. *hephun* somnus.)

स्वप्नज् (*nom. m. f. n.* °नक्) dormiens. Mah. 3. 10648.

स्वभाव *m.* (e स्व et भाव natura, indoles) natura, indoles. N. 19. 6. Bh. 5. 14. 8. 3.

स्वभू (per se ipsum existens e स्व et भू) cognomen *Vischnûs.* Am.

स्वविषय *m.* (e स्व et विषय regio) patria. Hit. 26. 4.

स्वयंवर *m.* (e स्वयम् et वर electio) feminae libera mariti electio. N. 2. 8.

स्वयम् *Indecl.* (proprie nom. a stirpe स्व adjecto इ, unde स्वे, cum termin. अम्, in analogiâ cum अहम् ego, त्वम् tu, अयम् hic, v. gr. 276.) ipse. (Cf. hib. *fein* «own, self», *sin* «that, there», *siom* «they, them»; cambro-brit. *hun* ipse.)

स्वयम्प्रभ (sui ipsius splendorem habens, per se ipsum splendens, *bah.* e स्वयम् et प्रभा splendor.) *Fem.* स्वयम्प्रभा nom. pr. *Apsarasae.* In. 2. 29.

स्वयम्भू *m.* (*tatp.* e स्वयम् ipse e भू existens) per se ipsum existens, cognomen dei *Brahmae.*

स्वलङ्कृत (e सु et अलङ्कृत) valde ornatus. N. 2. 11.

1. स्वृ 10. *P.* स्वरयामि (आक्षेपे) spernere. *Vid.* स्वृ.

2. स्वर् *Indecl.* (vid. सुर् splendere) coelum. Br. I. 22. Bh. 9. 20. (Zend. [Avestan script] *hvarĕ* sol, v. gr. comp. 30.; hib. *speur* «the sky, firmament», v. Pictet p. 74.; fortasse *soir* «the east, the morning», a sole oriente dictum; lat. *sol*; gr. σέλας, σελήνη; fortasse lith. *sáulě* sol e *swalě*, *sualě*; russ. *solize* sol. De ἥλιος et goth. *sauil* v. सूर्य.)

स्वर *m.* (r. स्वृ sonare s. अ) 1) sonus. 2) vocalis littera. Sa. 5. 25.

स्वर्ग *m.* (e स्वर् et ग) coelum *Indri*, deorum sedes. In. 1. 23. N. 12. 63.

स्वर्ग्य (a praec. s. य) coelestis.

स्वर्ण *n.* (correptum e सुवर्ण q. v.) aurum. Am.

स्वर्त् 10. *P* (गत्यातङ्के) ire, metuere.

स्वर्द् 1. *A.* (आस्वादे *K.* प्रीतिलिहोः *V.*) gustare, lambere, gaudere. *Cf.* स्वद्.

स्ववश (*bah.* e स्व suus et वश voluntas) suam voluntatem habens, voluntarius, spontaneus. H. 4. 4.

स्वसार् v. sq.

स्वसृ *f.* (in casibus fortibus स्वसार्, v. gr. 180.; ut videtur, e स्व suus et सृ i. e. सार् pro स्तृ, स्तार् = स्त्री femina, cujus *t* servatum est in linguis germanicis et slav., v. स्वस्रन, श्वशुर, श्वश्रू et Pott 2. 554.) soror. H. 1. 31. (Goth. *svistar*, germ. vet. *suëstar*, nostrum *Schwester*, angl. *sister*; slav. *sestra*, lith. *sessû* per assim. e *sestû*,

gen. *sesser-s*, pl. nom. *sesser-es*; lat. *soror* e *sosor*, *suostor*, *sorôrem* = स्वसारम्; cambro-brit. *chwaer*, v. Pictet p. 73. Huc etiam traxerim hib. *piuthar*, ita ut mutilatum sit e *spiusthar*, mutato *v* in *p* sicut in *speur* coelum = स्वर् q. v.)

स्वस्क् 1. *A.* (गत्याम्) ire, se movere.

स्वस्ति (e सु et अस्ति existentia, a r. अस् s. ति) *Wohlsein*, salus, felicitas. *In classicâ linguâ Indecl.* vel potius neut. *quod solum in nom. et acc. invenitur.* N. 12. 120. Dr. 9. 23. A. 2. 13. 10. 41. Bh. 11. 21. — *In dialecto Vêd. declinatur,* e. c. Rigv. 1. 9.: स्वस्तये felicitatis causâ.

स्वस्तिवाचन *n.* (e praec. et वाचन a Caus. r. वच् s. अन) 1) precatio salutis, *v.* वच् *Caus.* 2) ritus quidam sacer, Wils. «*a religious rite preparatory to any important observance, in which the Brahmans strew boiled rice on the ground, and invoke the blessings of the gods on the ceremony about to commence*». Ur. 45. 1.

स्वस्थ (in se stans, versans, e स्व et स्थ) 1) sui compos. N. 2. 1. 5. 6. 7. Bh. 14. 24. 2) sanus, salvus, valens. Sa. 5. 81. 109.

स्वागत *n.* (*karm.* e सु bene et आगत *n.* aggressus) salutatio (*Willkommen, welcome*). N. 12. 68.

स्वातन्त्र्य *n.* (a स्वतन्त्र s. य) libertas, liberum arbitrium. Hit. 28. 16. 69. 14.

स्वाद् 1. *A.* 10. *P.* *i. q.* स्वद्. — स्वादनीय gustandus, sapidus, jucundi, suavis saporis. In. 1. 26. (Vid. स्वद्, स्वादु et cf. gr. ἥδομαι, ἦδος, ἁνδάνω, cambro-brit. *chwaethu* gustare, armor. *chwaesa* odorari, v. Pictet p. 73.)

c. आ 10. *P.* gustare. R. Schl. I. 9. 36.: तान्य् आस्वाद्य स ... अनास्वादितपूर्वाणि. — आस्वाद्य gustandus, jucundi, suavis saporis. Hit. 8. 12. *Vid.* आस्वाद, आस्वादन.

स्वादु (*fem.* स्वादु et स्वाद्वी) dulcis, suavis, jucundus. (Anglo-sax. *svet* dulcis, germ. vet. *suazi, suozi* id., nostrum *süfs*, goth. *sutizô* dulcius; lith. *saldùs* dulcis e *sladùs*, mutato *v* in *l*, v. gr. comp. 20., slav. СЛАДЪКЪ *sladk* id., gr. ἡδύς, lat. *suavis* e *suadus* ejecto *d*, adjecto *i*; vid. स्वद्.)

स्वाधीन *Adj.* (e स्व et अधीन) sibi ipsi subjectus, sui proprius. Lass. 90. 15.: स्वाधीनयौवना सुभ्रूः. — Nostri proprius, qui in nostrâ potestate. Hit. 122. 3. 4.

स्वाध्याय *m.* (e स्व proprius et अध्याय lectio a rad. इ praef. अधि suff. अ) tacita vel susurrans lectio *Vêdorum.* Su. 2. 22. Bh. 4. 28. 16. 1.

स्वामिन् *m.* (a स्व proprium, peculium, producto अ, suff. मिन्) dominus.

स्वाम्य *n.* (a praec. s. य) dominium, imperium. Hit. 84. 8.

स्वाहा *Indecl.* vox quam pronuntiant ii, qui diis dona offerunt.

स्वित् Particula interrogativa. Mah. 3. 10648.: किं स्वित्, कस्य स्वित्; 1. 3571.: किन्नु स्वित्; R. Schl. II. 65. 11.: किं स्वित्.

स्विद् 4. *P. A.* sudare. Gita-G. 10. 16.: स्विद्यति. — स्विन्न sudans. Lass. 59. 6. — *Caus.* facere ut quis sudet, calefacere. Hit. 70. 17.: स्वेदित. — *Cl.* 1. *A. trans.* sudare, exsudare *alqd.* *trop.* dimittere (मोचने *K.*). K.: स्वेदते पापन् तपसा जनः. (Island. vet. *sviti, sveiti* sudor, v. स्वेद, angl. *sweat*, germ. vet. *sueiz* sudor, *suizzu* sudo, lett. *fswîs-t* sudare, praet. *fswîdu*; lat. *sûdo*, gr. ἰδίω, ἶδος, ἱδρώς; armor. *chwez* sudor, cambro-brit. *chweysu* sudare.)

c. प्र *i. q. simpl.* प्रस्विन्न sudans. R. Schl. II. 100. 35.

स्वृ 1. *P.* (शब्दोपतापयोः) 1) sonare, *v.* स्वर्. *In dial. Vêd.* recitare. Rigv. 88. 5.: सस्वर ह यन् मरुतो गोतमो वः «quem (hymnum) recitavit Gôtamas vobis, Marutes!» (सस्वर praet. mltf. 7.). — स्वर्य laudandus. Rigv. 32. 2. — स्वरण inclutus. Rigv. 18. 1. 2) vexare, *v.* praep. सम्. (स्वृ e स्वर्, lat. *susurro*, slav. *svir-a-ti* tibiâ canere, gr. σύριγξ, συρίσσω, v. Pott 1. 225.; goth. *SVAR* jurare, fortasse primitive dicere. Cum स्वर्य laudandus, स्वरण inclutus cf. goth. *svêrs* honoratus, *gasvêran* glorificari; c. स्वृ i. e. स्वर् vexare cf. germ. vet. *sueran* dolere, *suirit* dolet, *suâr* gravis.)

c. अभि comprobare. RIGV. 10. 4.: स्तोमाँ (v. gramm. min. ed. 2. §. 145. annot.) अभिस्वर «hymnos comproba».

c. सम् *A.* vexare. BHATT. 9. 28.: (शत्रुं) संस्वरिषीष्ठाः प्रधने·

स्वृ 9. *P.* स्वृणामि (हिंसने) laedere, occidere.

स्वेच्छा *f.* (e स्व et इच्छा) liberum arbitrium. HIT. 17. 15. 40. 18. Lass. 29. 15. 39. 13.

स्वेद् *m.* (r. स्विद् s. अ) sudor (*v.* r. स्विद्).

स्वेदन *n.* 1) (r. स्विद् s. अन) sudatio. 2) (*Caus.* r. स्विद् s. अन) actio faciendi ut quis sudet, actio calefaciendi. HIT. 70. 16.

स्वैर (ut videtur, e स्व et obsoleto derivato radicis ईर्) *Adj.* liber, qui sui juris, suae potestatis. *Subst. n.* liberum arbitrium. N. 21. 13. SA. 5. 98. — स्वैरम् *Adv.* ad suum arbitrium. SAK. 25.

ह

ह *particula expletiva.* IN. 1. 37. RIGV. 88. 5. 121. 2.

हंस *m.* anser. N. 1. 19. — *Fem.* हंसी. (Gr. χήν abjectâ syllabâ finali, lat. *anser* abjectâ litterâ initiali; germ. vet. *gans* f., Them. *gansi, gensi,* pertinet ad fem. हंसी, ita lith. *z'asi-s* f. et slav. *gâsj* e *gonsj* (v. gr. comp. 255. *g.*). Hib. *geadh* «a goose», *ganra* «a gander» mutilatum esse videtur e *gandra,* cf. anglo-sax. *gandra(n)* anser mas, germ. vet. *ganzo(n)* id. e *ganto(n)*; cambro-brit. *gwyz,* armor. *gwaz,* cum *z* = *d.*)

हट् 1. *P.* (दीप्ति) splendere. (Hib. *gath* «a ray or beam».)

हठ् 1. *P.* (बलात्कारे) violenter agere. *V. sq.*

हठ *m.* (r. हठ् s. अ) vis, violentia. UP. 30.

हत v. हन्.

हति *f.* (r. हन् s. ति) occisio, caedes. HIT. 38. 16.

हद् 1. *A.* (पुरीषोत्सर्गे *K.* त्यागे *V.*) cacare.

1. हन् 2. *P.* (anom. v. gr. 357. et 694.) 1) pulsare, ferire, tundere. MAH. 1. 6706.: तम् ऋषिम् ... जघान कशया; DR. 5. 7.: हरिम् ... प्रपदेन हंसि; MAH. 4. 701. 2) *saepissime* occidere, interficere. H. 2. 12.: हन्वे 'तान् मानुषान् सर्वान्; 3. 7.: अहम् एनं हनिष्यामि; 3. 19. MAH. 2. 2539.: अहन् दुर्योधनं हन्ता शकुनिं स हनिष्यति· *Etiam A.* MAH. 1. 5579.: हनिष्ये· — *TROP.* delere, destruere, extinguere. BR. 2. 3.: व्यथाञ् जहि; SA. 3. 11.: आशां ना 'र्हसि मे हन्तुम्; 5. 17.: हतप्रभ· — *Caus.* घातयामि occidendum, delendum, curare. BH. 2. 21.: कथं स ... कञ् घातयति हन्ति कम्; MAH. 2. 975. MAN. 8. 34. — *Desid.* जिघांस् (gr. 551.) occidere velle. NAL. 13. 8.: जिघांसन्तः· — *Sensu fut. verbi primitivi* (cf. मुमूर्षु moriturus. DR. 7. 5.). H. 4. 30.: भ्रात्रा सम्प्रेषितां वां सपुत्राञ् जिघांसितुम्· (हन् e धन् q. v.; gr. ΘΑΝ, ἔθανον, θάνατος, θείνω; goth. *dauthus* mors, mutato *n* in *u,* v. gr. comp. 255. *g.* et 432., *dau-ths* mortuus, Them. *dau-da* = ह-त e धन्-त; *usdaudjan* pugnare, *div-ans* morti obnoxius, debilitato *a* in *i*; germ. vet. *dow-ên, tow-an* mori, *dô-t, tô-t* mortuus, *dôd, tôd* mors; lat. *FEND, offendo, defendo* (Pott 1. 255.) c. *f* = ध्, sicut in *fumus, inferus, rufus,* v. धूम, अधर, रुधिर; fortasse *ferio* mutatis liquidis *n* et *r*; hib. *gonaim* «I wound, sting, stab», fortasse *gail* «slaughter», mutatis liquidis *n* et *l*; *gaillim* «I hurt»; vid. निधन·)

c. अप abigere, depellere. RIGV. 42. 2.: अप स्म तम् पथो जहि· *TROP.* MAN. 6. 96.: सन्न्यासेना 'पहत्यै 'नः·

c. अभि *i. q. simpl.* BH. 1. 13. A. 7. 6.: (अभ्यघ्नम् v. gr. 324. gr. min. 293.); MAH. 1. 7736.

c. अव *id.* MAH. 2. 915.: अन्योन्यञ् जानुभिर् अवजघ्नुः·

c. आ *id.* DR. 8. 35.

c. आ praef. अभि *id.* MAH. 1. 8223.

c. आ praef. वि impedire. R. Schl. II. 10. 32.: न ते कच्चिद् अभिप्रायं व्याहन्तुम् उत्सहे; 22. 25.: व्याहते

ऽप्य् अभिषेके मे· *Vid.* हन् praef. वि·

c. आ praef. सम् 1) conglobare, comprimere. A. 3. 40.: तलैर् अपि समाहतैः; v. praef. सम्. 2) contingere. Dr. 5. 17.: हस्तं समाहत्य धनञ्जयस्य भीमाः शराः· 3) *i. q. simpl.* Mah. 1. 6291.: तम् ... जानुभ्यां समाजघ्ने; 7941.: भेरीं समाजघ्ने·

c. उद् tollere. R. Schl. II. 53. 32.: जलान् मत्स्याव् इवो ’द्धतौ· — उद्धत superbus. Hit. 115. 11.

c. उप 1) pulsare, ferire. *trop.* H. 2. 29. N. 7. 14. Bh. 1. 38. 2) attingere, contingere, usurpare, adhibere. Man. 9. 208.: अनुपघ्नन् पितृद्रव्यम्·

c. नि *P. A.* 1) pulsare, ferire. A. 3. 19.: निघ्नन् प्रोथेन पृथिवीम्; Mah. 3. 12220.: शिरांसि विशिखैर् दीप्तैर् न्यहनम्; 4. 1680.: विराटपुत्रश्च करे निजघ्ने· *trop.* profligare. Hit. 6. 14.: दैवं निहत्य· 2) occidere, interficere. H. 4. 15.: वाम् एव ... निहन्म्य् अद्य; Su. 4. 18. R. Schl. I. 45. 49. 3) demergere, defigere. R. Schl. II. 82. 16.: रामे निहतचेतसः·

c. नि praef. परि pulsare, ferire. Mah. 3. 12261.

c. नि praef. वि 1) pulsare. R. Schl. I. 9. 16. 2) occidere, interficere, destruere, delere. Mah. 1. 2837. A. 8. 25.

c. परा abigere, propellere. Mah. 3. 12889.: पयोदाः ... वायुवेगपराहताः·

c. परि decutere, dejicere. Gita-G. 5. 13.: परिहतरसनम् ... जघनम्·

c. प्रति *P. A.* 1) referire. Mah. 3. 1091.: प्रतिहन्याद् धतश्चे ’व तथा हिंस्याच्च हिंसितः· 2) repellere, *zurückschlagen.* A. 3. 31.: अस्मिन् प्रतिहतेचा ’स्त्रे; 8. 11. — Mah. 1. 8278.: शरैर् अर्जुनो वर्षम् प्रतिजघ्ने; 2. 81. 3) pulsare, ferire. A. 10. 20. 36.

c. वि 1) pulsare, ferire. A. 8. 4. 10. 23. 56. *trop.* affligere, मनः animum. Mah. 2. 151.: मनो विहन्यते· 2) repudiare, repellere. Ragh. 2. 58.: ना ’र्हसि त्वम् ... मे प्रणयं विहन्तुम्; 11. 2.: रघोः कुले न व्यहन्यत कदाचिद् अर्थिता· 3) impedire. R. Schl. II. 23. 22.: लोकपालाः समस्तास् ते ना ’द्य रामाभिषेचनम् ... विहन्युः; Mah. 3. 15138.: मा विहन्यत गच्छत (विहन्यत *Imperat. Pass.* c. term. *par.* v. gr. 493.). — *Caus.* delendum curare. Hit. 102. 6.: परसैन्यं विघातयेत्·

c. सम् 1) colligere, conjungere. Man. 2. 71.: संहत्य हस्तौ; Hit. 14. 10.: संहतास् तु हरन्तो ’मे मम जालम्· Coacervare. In. 1. 6.: संहताश्च तथो ’पलाः· 2) contrahere. Dr. 7. 9.: भृकुटीसंहतभ्रुवम्·

c. सम् praef. अभि conjungere, adjungere, copulare. Mah. 2. 800.

2. हन् *Adj.* (*in fine comp.*, r. हन्) occidens, destruens, delens. Bh. 6. 17.

हनु *m. f.* maxilla. (Gr. γένυς, goth. *kinnu-s* f. maxilla, germ. vet. *kinni* n. id. et mentum; lith. *źanda-s* pertinet ad गण्ड, fortasse etiam lat. *gena*, ita ut mutilatum sit e *genda.*)

हनू *f. i. q.* हनु·

हन्त *Interj. gaudii, misericordiae, consternationis, etiam particula inceptiva.* (Am. हर्षे ऽनुकम्पायां वाक्यारम्भविषादयोः). H. 1. 51. A. 3. 9. Bh. 10. 19. Ur. 8. 17. Megh. 102.)

हन्तृ *m.* (r. हन् s. तृ) 1) occisor. Bh. 2. 19. 2) eversor, subversor, exstinctor. Hit. 22. 12.

हम्म् 1. *P.* (गतौ) ire.

हय् 1. *P.* (गतौ क्लमे) ire, defatigari. *Cf.* हर्य्.

हय *m.* (fortasse a r. हय्, nisi a हि, suff. अ) equus. N. 19. 2.

हर (r. हृ s. अ) 1) *Adj. in fine comp.* rapiens. 2) *Subst. m.* cognomen dei *Sivi.*

हरण *n.* (r. हृ s. अन) actio tollendi, auferendi. Hit. 75. 7.

हरि 1) *Adj. a*) viridis. *b*) gilvus, flavus. *c*) nigricans e gilvo. In. 1. 7. 5. 1. A. 4. 12. In. 5. 54. 2) *Subst. m. a*) equus. A. 1. 1. 2. 5. *b*) leo. Dr. 5. 7. *c*) nomen *Vischnûs.*

हरिण (*f.* °णी) *Adj.* e flavo albus. *Subst. m.* nomen animalis quadrupedis (Wils.: *a deer*). Dr. 4. 15.

हरित् viridis. (Fortasse lat. *viridis* e *guiridis*, sicut *vivo* e *guivo*, v. जीव्, lith. *źalias* viridis, *źolě* gramen, c. *l*

pro *r*; fortasse gr. χλόα, χλόος cet. e χαλοα, χαλοος; χιλός e χαλος; hib. *glas* «green, verdant, pale»; germ. vet. *groit* virescit, *grüêt* id., *gruanti* virens, *gruoti* viror, *grôni, crôni* viridis, v. Graff 4.298.)

हरित *i. q.* हरित्. A.4.50.

हरिवाहन *m.* (flavos *vel* e gilvo nigricantes equos habens, e हरि et वाहन equus) nomen *Indri.* In.5.54.

हरीतकी *f.* (a हरित producto इ s. क in *fem.*) nomen plantae. (Wils.: *Yellow or chebulic myrobalan,* Terminalia chabula).

हर्म्य *n.* palatium. Hit.39.20.

हर्य् 1. *P. i. q.* हृष्. *In dial. Vêd.* amare. Rigv.93.7. Precari. Rigv.55.4. Minari. Rigv.57.2.

c. प्रति *in dial. Vêd.* amare, gratum habere. Rigv.40.6. 57.4.93.1.

हर्ष *m.* (r. हृष् gaudere s. अ) gaudium. In.2.25.

हल् 1. *P.* arare. *Vid. sq.*

हल *n.* (r. हल् s. अ) aratrum. Am.

हविस् *n.* (r. हु Diis offerre suff. इस्) butyrum purificatum. Bh.4.24.

हव्य *n.* (r. हु Diis offerre s. य) quod offertur, offerendum Diis. Su.2.10.

हव्यवाह *m.* (qui aufert, consumit diis oblata, e हव्य et वाह ferens, auferens a r. वह् s. अ) ignis. Dr.2.10.

हव्यवाहन *m.* (e हव्य et वाहन ferens, auferens, a r. वह् s. अन) ignis (v. praec.). In.5.14.

हस् 1. *P.* ridere, subridere. R. Schl. I. 46.17.: जहासच मुमोचच; Mah.3.3003.: हसिष्यन्ति. (Fortasse हस् e घस्, quod in Intens. formaret दाघस्, ad quod gr. τω-θεία, τω-θάζω referri possent.)

c. अप deridere, irridere, *c. acc.* R. Schl. II. 35.31. — *Caus. id.* R.Schl.II.78.17.

c. अव *id.* Mah.3.11181.

c. उप *id.* Ghat.17.

c. प्र ridere. H.4.1.41. Br.3.22. — *C. acc.* ridere, irridere alqm. N.12.117.

c. प्र praef. सम् ridere. Mah.1.3431.

c. वि *id.* Mah.1.4225. — *C. acc.* irridere. Mah.1.4762.

हस्त *m.* manus, *et elephanti* proboscis. Dr.5.17. H.3.9.

हस्तिन् *m.* (a praec. s. इन्) elephantus. In.3.9.

हस्तिप *m.* (e हस्तिन् et प q. v.) elephantorum custos. *V. sq.*

हस्तिपक *m.* (a praec. s. क) *id.* Hit.58.21.

1. हा 3. *P.* (anom. v. gr. 370., gerund. हित्वा, part. pass. हीन, c. परि et प्र परिहीण, प्रहीण) relinquere, deserere. R.Schl.I.1.39.: हित्वा तं शैलम्; II.56.3.: जहौ निद्राञ्च तन्द्रीञ्च; Sa.6.37.: नै 'नञ् जहाम्य् अहम्; N.11.3. Bh.2.33. — Ragh.14.61.: भार्याम् अजहासीः. 2) amittere, privari, orbari. R.Schl.II.12.84.: कौशल्या माञ्च रामञ्च पुत्रञ्च यदि हास्यति ... माम् एवा 'नुमरिष्यति. — *Pass.* 1) relinqui, deseri. Hit.126.21.: कामः सर्वात्मना हेयः; A.3.17.: नच मे हीयते प्राणः. 2) privari. *cum instrum. vel ablat. vel accus.* Br.2.20.: तौच हीनौ मया बालौ त्वयाचै 'व ... विनश्येताम्; Man.5.161.: पतिलोकाच्च हीयते; R.Schl.II.64.5.: ताम् आशाम् मत्कृते हीनौ. 3) viribus privari, debilitari, confici, exhauriri, tabescere. Mah.1.6291.: हीयमानान् तद् रक्षः समीक्ष्य; *v.* praef. परि. — हीन malus, vilis. N.19.14.. — *Caus.* हापयामि relinquere, deserere facio, *inde* abstraho, detraho, derogo. Mah.3.1463.: शक्तिन् न हापयिष्यन्ति ते काले प्रतिपूजिताः. Omittere. Man.3.71.: पञ्चै 'तान् यो महायज्ञान् न हापयति. (Gr. χῆ-ρος, χή-ρα; fortasse lat. *habeo*, goth. *haba, habais* = Caus. हापयामि.)

c. अप 1) relinquere. N.24.11.13. 2) excipere, exceptare, *in gerund.* A.3.47.: अमरत्वम् अपहाय ब्रूहि यत् ते मनोगतम्. *V.* 2. वृ.

c. अव *i. q. simpl.* — *Pass.* relinqui, restare. Mah.3.11558.

c. अव praef. वि relinquere. Mah.3.13661.

c. परि relinquere. *Pass.* 1) relinqui. Hit.53.14. 2) pri-

vari, *c. abl.* Hit. 100. 22.: शरीरधर्मकोषेभ्यः ... परिहीयते; N. 19. 33. 3) viribus privari, debilitari, confici, tabescere. Ur. 40. 10. *infr.*: परिहीयमानैर् अङ्गैः; Mah. 3. 12858. 4) deesse, deficere, desiderari. Mah. 1. 747.:

यत् किञ्चिद् अस्मद्गृहे परिहीयते तद् इच्छाम्य् अहम् अपरिहीयमानम् भवता क्रियमाणम्।

c. प्र 1) relinquere. Bh. 2. 39. 55. 2) discedere. N. 26. 25.: सौहार्दश्चै 'व वत्तो न कदाचित् प्रहास्यति। — *Pass.* i. q. *Pass. simpl.* sgf. 3. Man. 4. 41.

c. प्र praef. वि privari. विप्रहीण privatus, *c. instr.* Mah. 1. 8142.

c. वि relinquere. N. 9. 32. Bh. 2. 22. — Mah. 3. 8406. fut. विजहिष्यसि pro विहास्यसि। — *Etiam* A. Mah. 2. 2604.: न विहास्ये वः। — विहीन 1) privatus, orbatus. N. 17. 22.: पित्रा विहीनौ; R. Schl. II. 52. 37.: त्वद्विहीनः te privatus, sine te. 2) solutus, liberatus, liber. Ragh. 18. 13.: अनर्थैर् व्यसनैर् विहीनः।

2. हा 3. A. जिहे (anom. v. gr. 370.), praet. mltf. अहासि। Ire, cedere, recedere. Rigv. 37. 7.: जिहीत पर्वतो गिरिः। (Cf. हि, gr. κιχάνω (κίχημι) forma redupl., cf. Pott II. 691.)

c. उत् 1) surgere. Rigv. 105. 18.: उज्जिहीते; 9. 4.: प्रति वाम् उद्धासत। 2) *Trans.* sursum movere. Bhatt. 3. 47.: अक्षिभ्रुवम् उज्जिहानः (schol. ऊर्ध्वं नयन्).

c. सम् ire. Nalod. 1. 54.: समहास्त मुदम्।

हानि *f.* (r. हा s. नि pro ति) relictio. Bh. 2. 65.

हायन *n.* (ut videtur, a r. हय् vel हि ire s. अन) annus. H. 4. 23.

हारिन् (हृ s. इन्) capiens, rapiens, *in fine comp.* N. 13. 4.

हार्द *n.* (a हृद् cor s. अ) amor. Ur. 85. 10.

हालहल *etiam* हालहाल *et* हालाहल *n.* veneni genus. Hit. 23. 5.: हलाहलं विषम्।

हाव *m.* (ut videtur, a r. ह्वे clamare s. अ, cf. gr. 449.) nugae, ineptiae, deliciae *feminarum.* (Wils.: *Any feminine act of amorous pastime, or tending to excite amorous sensations, coquetry, blandishment, dalliance.*). In. 2. 32.

हासिन् (r. हस् s. इन्) ridens, subridens, *in fine comp.* N. 3. 14.

हाहाभूत *Adj.* (e हाहा heu! heu! et भूत qui est) heu! heu! clamans. Sa. 2. 23. N. 17. 31.

1. हि 5. P. (anom. v. gr. 443. 444. 572. जघौ K. जघौ वर्जने P.) 1) ire. 2) mittere. Rigv. 34. 11.: वज्रं हिन्वति; Bhatt. 14. 36.: गदा शक्रजिता जिघ्ये (schol. प्रहिता, प्रेषिता). *Vid. praef.* प्र. 3) augere, amplificare. Rigv. 23. 17.: ता नो हिन्वन्त्व् अध्वरम्। 4) tueri. Rigv. 18. 4. (Cf. 2. हा, गा; fortasse lat. *cieo*, gr. κίω cum *c*, κ = ह sicut in *cor*, κέαρ; v. हिम.)

c. प्र प्रहिणोमि (v. gr. min. 94[b]. annot.) mittere. A. 8. 30.: तान् अहम् ... प्राहिणवं यमसादनम्; 8. 8.: अस्त्रम् ... प्राहिणवम्; 9. 17. In. 4. 2. — Mah. 2. 1244.: स दूतान् प्राहिणोत्; Ragh. 12. 84.: रथम् तस्मै प्रजिघाय पुरन्दरः।

2. हि *Conj.* 1) enim. Br. 1. 16. Bh. 3. 5. 2) *particula interrogativa.* H. 3. 17. 3) quidem, certe. M. 6. 22. 26. 27.

हिंस् 7. 1. et 10. P. *interdum* 1. A. हिनस्मि, हिंसामि, हिंसे, हिंसयामि (scribitur हिस्, gr. 110[a].) 1) ferire, pulsare, offendere, laedere, violare, vexare, affligere. Bhatt. 17. 13.: अहिंसन् मुष्टिभिः; Mah. 3. 1091.: हिंस्याच्च हिंसितः; 13685.: हिंसितो न हिंसेत; Man. 4. 162.: न हिंस्याद् ब्राह्मणान्; 7. 73.: अरयो न हिंसन्ति नृपन् दुर्गसमाश्रितम्; 2. 180.: हिनस्ति व्रतम् आत्मनः। Occidere, interficere. H. 4. 15.: न तावद् एतान् हिंसिष्ये; Man. 5. 42.: पशून् हिंसन्; Mah. 3. 13289.: त्वं स्म एनम् मा हिंसीः; 13030.: अन्योन्यम् परिमुष्णन्तो हिंसन्तश्च मानवाः। (Cf. हन् unde हिंस्, sicut e. c. लिप्स् pro लिलप्स् a लभ्, v. gr. 552. Huc trahi posset germ. vet. *geis-la* flagellum, nostrum *Geiſsel.*)

c. उप laedere, violare, vexare, affligere, damnum facere. Man. 2. 73. 11. 26. R. Schl. II. 9. 4.

c. वि *i. q. simpl.* sgf. 2. et 3. Man. 8. 238. R. Schl. I. 14. 15. II. 72. 44.

हिंसा *f.* (r. हिंस् s. आ) offensio. Bh. 18. 25. (*cf.* अहिंसा.)

हिंस्र (r. हिंस् s. र) *Adj.* internecivus, perniciosus, atrox, saevus. *Subst. m.* bestia rapax, perniciosa. RAGH. 2. 62.

1. हिक्क् 1. *P. A.* (अव्यक्ते शब्दे *K.* कूजे *V.*) singultire.

2. हिक्क् 10. *A.* (हिंसायाम् *K.* हिंसे *V.*) *i. q.* हिंस्.

हिडिम्ब *vel* हिदिम्ब *m. nom. pr. Râks'asi.*

हिडिम्बा *vel* हिदिम्बा *f.* nomen *Hidimbi* uxoris.

हिण्ड् 1. *A.* (अनादरे *K.* अनादरे गतौ *V.*; scribitur हिड्) vilipendere, ire. *Cf.* हेड्.

हित v. धा et हि.

हित्वा v. हा.

हिदिम्ब, हिदिम्बा v. हिडिम्ब, हिडिम्बा.

हिन्व् 1. *P.* (प्रीतौ, scribitur हिव्) exhilarare. *Cf.* इन्व्.

हिम (ut videtur, a r. हि, quod hac in formatione fluere significare videtur, suff. म, v. हु) *Subst. m.* nix, *v.* हिमवत्, हिमालय. *Adj.* frigidus, *v.* हिमांशु. (Cf. slav. ЗИМА *ζima* hiems, lith. *z'iëma* id., gr. χιών, χεῖμα; lat. *hiems, hibernus*; hib. *geimhre, geimhrith, geimhreadh* «winter», v. Pictet p. 66. et हिमऋतु apud Wils. ed. 2.; *gamh* «winter, cold».)

हिमवत् *m.* (nive praeditus, a praec. suff. वत्) nomen montis, *Himavans.*

हिमांशु *m.* (frigidos radios habens, *BAH.* e हिम et अंशु) luna. AM.

हिमानी *f.* (a हिम s. आन in *fem.*) nix. NALOD. 2. 5.

हिमालय *m.* (nivis sedes, e हिम et आलय domus, sedes) *Himâlayus,* cognomen *Himavantis* montis.

हिरण्मय (forma anomal. a हिरण्य aurum s. मय) aureus. IN. 2. 24.

हिरण्य *n.* 1) aurum. N. 9. 12. 2) divitiae, opes.

हिरण्यकशिपु *m.* (e praec. et कशिपु 1) cibus. 2) vestimentum, in *Du.* cibus et vestimentum) *nom. pr. Asuri.* SU. 1. 2.

हिरण्यपुर *n.* (e हिरण्य et पुर) nomen urbis *Asurorum.* A. 10.

हिल् 6. *P.* (हावकरणे *K.* हावकृतौ *V.*) nugari, ineptire, ludicra agere, *de feminis amore captis.* Wils. «*to express amorous inclination, to dally, to wanton, to sport amorously*» (v. हाव).

हीन *v.* हा.

हु 3. *P.* जुहोमि. Diis offerre, sacrificare, litare. SU. 1. 9.: आत्ममांसानि जुह्वतौ; BH. 9. 27.: यज्जुहोषि ददासि यत्; MAN. 4. 22.: एतान् एके महायज्ञान्... इन्द्रियेषु एव जुह्वति; RAGH. 13. 45.: तनुम् अप्सु अहौषीत्; MAH. 3. 10761.: जुहावा ऽग्नौ जटाम्; R. Schl. II. 41. 9.: अग्निहोत्राण्य् अहूयन्त; DR. 6. 21. — *C. acc. personae cui sacrificatur.* SA. 1. 25.: हुत्वा ऽग्निम्; MAN. 2. 186.: जुहुयात् समिद्भिर् अग्निम्; MAH. 2. 1154.: यो जुहुयाद् विभुम्. — हुत 1) sacrificatus. BH. 1. 24., *v.* हुताश, हुतभुज्. 2) is cui sacrificatum est. SA. 1. 21.: सावित्र्या हुतया. — *Caus.* हावयामि sacrificare facio. R. Schl. II. 25. 25. (हु e धु vel धू, gr. ΘΥ, θύω, θυσία, θῦμα, θύτης cet., v. धूम et gr. 104.)

c. उत् praef. अभि *i. q. simpl.* RAGH. 1. 53.

1. हुड् 1. *A.* (गतौ) ire. *Cf.* हूड्.

2. हुड् 6. *P.* (सङ्घाते *K.* मग्ने सङ्गे *V.*) colligere, coacervare, submergi. *V. sq.*

हुण्ड् 1. *P.* (सङ्घाते *K.* सङ्गे *V.*) colligere, coacervare. *V.* 2. हुड्.

हुर्छ् 1. *P.* (कौटिल्ये proprie ह्वर्छ्, unde ह्वर्छामि, जुह्वर्छ cet., v. मुर्छ्) inflexum esse.

हुल् 1. *P.* (हृतौ *K.* हृतौ छदि *V.*) ferire, occidere, tegere. *Cf.* हन्.

हुतभुज् *m.* (qui sacrificatum edit e हुत et भुज्) ignis, *et* deus ignis. UR. 6. 13. *V. sq.*

हुतवह *m.* (e हुत et वह ferens, auferens) *id.* RITU-S. 1. 27.

हुताश *m.* (e हुत et अश edens) *id.* N. 4. 9.

हुताशन *m.* (e हुत et अशन edens) *id.* N. 5. 38.

हुहु *m.* nom. pr. *Gandharvi.* IN. 2. 14.

हुङ्कार *m.* (ex *Interj.* हुम् et कार confectio) actio mysticam syllabam हुम् exclamandi. R. Schl. I. 75. 17. DEV. 6. 9. UP. 22.

भिर् अन्तःपुरे सह (schol. क्रीडेत्); MAH. 1.5576.5703. 7713. 3) degere, traducere *tempus*. MAH. 1.7.: क्व चा 'यं विहृतस् त्वया कालः; 3.12535.: यथाप्रतिज्ञं विहृतश् च कालः; IN. 1.58.: वर्षम् एकं विहृत्यै 'वम्. *Etiam omissâ tempus exprimente voce.* MAH. 4.27.: इत्य् एतद् वो मया ”ख्यातं विहरिष्याम्य् अहं यथा; MAN. 6.22.: स्थानासनाभ्यां विहरेत् stando et sedendo absumat *tempus* (schol. कश्चित् कालं स्थित एव स्यात् कश्चिच्चो 'पविष्ट एव; cf. Westerg.).

c. सम् 1) comprehendere, complecti, colligere, *zusammenfassen*. MAH. 3.189.: कृत्वा द्वादशधा ”त्मानम् … संहृत्यै 'कार्णवं सर्वं त्वं शोषयसि रश्मिभिः (संहृत्य = संहृत्या ”त्मानम् i. e. vim tuam comprehendendo, colligendo); MAH. 3.11517.: संहृत्य मुष्टिम्. 2) *A.* contrahere, in se contrahere, *einziehen*. MAH. 3.11277.: संहरस्व महावीर्य स्वयम् आत्मानम् आत्मना; HIT. 19.13.: न हि संहरते ज्योत्स्नाञ् चन्द्रश् चाण्डालवेश्मनि. *C. ablat.* abstrahere. BH. 2.58.: यदा संहरते चा 'यं कूर्मो ऽङ्गानी 'व सर्वशः । इन्द्रियाणी 'न्द्रियार्थेभ्यः. 3) *P. A.* retrahere. RAGH. 4.16.: वार्षिकं सञ्जहारे 'न्द्रो धनुः; MAH. 3.772.: संहरस्व पुनर् वाणम्; SAK. 6.1.: एष संहृतः (वाणः). 4) cohibere, supprimere. N. 6.14.: संहर्तुन् नो 'त्सहे कोपम्; RAGH. 10.33.: संह्रियते वचः. 5) destruere, delere, extinguere. MAH. 1.241.: कालः सृजति भूतानि कालः संहरते प्रजाः; 3.1644. *Vid.* संहर्तृ, संहार. 6) *i. q. simpl.* sgf. 1. MAN. 8.189. 9.113.123.

c. सम् praef. उप 1) afferre. MAH. 1.7206. (cf. 7208. उपसंहार). 2) abstrahere, retrahere. HIT. 19.6.: छेत्तुः पार्श्वगताञ् छायां नो 'पसंहरते द्रुमः.

c. सम् praef. प्रति 1) retrahere. DR. 5.4.: यस् त्वा 'द्य पातालमुखे पतन्तम् पाणौ गृहीत्वा प्रतिसंहरेत; SAK. 5.20.: प्रतिसंहर शायकम्; R. Schl. II. 22.10. — *Caus.* retrahendum curare. R. Schl. II. 22.26.

2. हृ 3. *P.* (प्रसह्यकरणे *K.* प्रसह्यकृत्याम् *V.*) violenter facere.

हृच्छय *m.* (qui in corde jacet *vel* dormit e हृद् cor et शय) amor *et* deus amoris. IN. 5.44. N. 1.17.

हृद् *n.* cor. N. 1.18. (हृद् correptum e हर्द्, v. gr. comp. 1.; lat. *CORD, cor*; gr. κέαρ, κέατ-ος pro κέαρδ-ος, goth. *hairtô*, Them. *hairtan*, v. gr. comp. 141.; nostrum *Herz*. De gr. καρδία, lith. *szirdis*, slav. *srjdjze*, hib. *cridhe*, v. sq. हृदय.

हृदय *n.* 1) cor. BR. 1.5. N. 9.4.26. 2) notitia, scientia. N. 14.21.20.29. (Vid. हृद् et cf. slav. *srjdjze* neut., Them. *srjdjzjo* (v. gr. comp. 258. 259.), gr. καρδία nititur fem. formâ हृदया; ita lith. fem. *szirdis*, gen. *szirdiẽ-s*, vel *szirdẽ-s*. Etiam hib. *croidhe* vel *cridhe* masc. cor potius ad हृदय, e हर्दय, quam ad हृद् referendum esse censeo. Respiciatur Derivat. *croidhea-mhuil* «hearty, generous».)

हृद्य (a हृद् s. य) amoenus, jucundus, gratus, suavis, amatus. BH. 17.8.

1. हृष् 4. *P. A.* हृष्यामि, हृष्ये; praet. mltf. अहृषम्. 1) se erigere, horrere; *praesertim de corporis pilis* (vid. लोमहर्षण) *et floribus*. MAH. 2.1757.: अनिशं शब्दम् अश्रौषन् ततो रोमाणि मे ऽहृषन्. *Part. pass.* हृषित et हृष्ट erectus. BH. 11.14.: विस्मयाविष्टो हृष्टरोमा; N. 5.25.: हृषितस्रज्; 23.17.: पुष्पाणि … हृषितानि; MAH. 4.1245.: हृषितानि रोमाणि. — हृषित i. q. हृष्टरोमन् i. e. erectos pilos habens, *prae terrore*, perterritus. BH. 11.45.: अदृष्टपूर्वं हृषितो ऽस्मि दृष्ट्वा भयेन च प्रव्यथितम् मनो मे (cf. 11.14.). 2) gaudere. N. 25.8.: सञ्जहृषे च नराधिपः; R. Schl. II. 63.15.: ददृशिरे घनाः । ततो सञ्जहृषिरे सर्वे भेकसारङ्गवर्हिणः; MAH. 2.2184.: सञ्जहर्ष; MAN. 2.54.: हृष्येत्. — हृष्ट gaudens, laetus. N. 1.24. IN. 4.5. — *C. gen.* H. 2.7.: हृष्टो मानुषमांसस्य. — 1) exhilarare. MAH. 1.4460.8280. 2) gaudere. MAN. 6.57.: अलाभे न विषादी स्याल् लाभे चै 'व न हर्षयेत्. (हृष् e हर्ष्, lat. *horreo* per assim. e *horseo* = Caus. हर्षयामि, v. gr. comp. 109[a]. 6.; *hilaris*, mutato *r* in *l*, abjectâ sibilante, sicut in gr. χαίρω, χαρῶ, χάρμα cet.; hib. *gairim* «I laugh, rejoice, extol», nisi pertinet ad गॄ i. e. गर्, vel ad हस् ridere, mutato *s* in *r*;

gairisneach «horrible»; german. vet. *ir-gruiso* horreo, *grus-lih* horridus, anglo-sax. *gris-lic*, nostrum *grausen*; germ. vet. *in-gruèt* horrescit, v. Graff 4.300.)

c. परि *Caus.* exhilarare. MAH. 3.887.

c. परि praef. सम् *Caus. id.* MAH. 3.17470.

c. प्र gaudere. BH. 5.20. BR. 3.23. N. 5.31.

c. प्र praef. सम् *i. q. simpl.* sgf. 1. et 2. N. 26.33.: सम्प्रहृष्टतनूरुहाः; MAH. 1.3107.: सम्प्रहृष्ट gaudens, laetus. — *Caus.* exhilarare. MAH. 3.11829.

c. सम् *id.* BHATT. 9.22.: भयसंहृष्टरोमाणाः; N. 21.3.: श्रुत्वा तु (रथनिर्घोषम्) समहृष्यन्त (sic cum ed. Calc. pro समाहृष्यन्त legendum); SU. 4.7.: संहृष्ट laetus.

c. सम् praef. प्रति gaudere. MAH. 3.10017.: प्रतिसंहृष्टाः प्रजाः।

2. हृष् 1. P. (अलीके) mentiri.

हे *Interj.* vocandi. Lass. 8.18.20.12.

हेट् 1. P. (बाधायाम् K. बाधे V.) vexare.

1. हेठ् 1. P. *id.*

2. हेठ् 6. P. (खचे V.) *i. q.* 1. खच्। *Cf.* हट्।

1. हेड् 1. A. (अनादरे) vilipendere, negligere. R. Schl. II. 68.22.: अहेडमानास् त्वया स्म दूता राज्ञान् तु ते तत् पुरम् एव याताः।

2. हेड् 1. P. (वेष्टने K. वेष्टे V.) vestire, circumdare. *Cf.* हेड्।

हेति *f.* 1) sagitta. BHAR. 2.36. 2) splendor solis. 3) flamma. (AM.: रवेर् अर्चिश्च शस्त्रञ्च वह्निज्वालाच हेतयः।)

हेतु *m.* (fortasse a r. हि suff. *unâd.* तु) 1) causa, ratio. SU. 1.23. N. 25.10. 2) conditio, pactum. DR. 9.10.

हेतुता *f.* (a praec. s. ता) *Abstractnm* praecedentis. HIT. 13.10.

हेतुमत् (a हेतु s. मत्) causâ praeditus. BH. 13.4.

हेम *n.* aurum.

हेमन् *n. id.* RAGH. 1.10.

हेष् 1. A. hinnire. BHATT. 14.5.: हया जिहेषिरे। — हेषित *n.* hinnitus. MAH. 1.2820.: हेषितस्वनः। (Cf. ह्रेष्; fortasse lat. *hinnio* per assim. e *hisnio*, quod deduci posset a nomine actionis हेषणा ejecto अ.)

हेषा *f.* (r. हेष् s. आ) hinnitus. AM.

हेषिन् *m.* (r. हेष् s. इन्, nisi a praec. s. इन्) equus.

हैम (*fem.* ई, a हेम s. अ) aureus. MEGH. 74.

हैमवत *Adj.* (a हिमवत् *Himavans* s. अ) *himavanticus.* DR. 5.5.

होड् 1. A. (अनादरे K. गतौ अनादरे V.) vilipendere, ire. *Cf.* हेड्, 1. हड्, हूड्, हौड्, हुड्, हूड्, हौड्।

हौड् 1. A. (गतौ) ire. *V.* होड्।

ह्नु 2. A. 1) eripere, auferre. BHATT. 15.88.: यमस्या ह्नोष्ट विक्रमम् (schol. अपनीतवान्). 2) se celare *ab aliquo, c. dat., sich einem entziehen.* PAN. I. 4.34.: देवदत्ताय ह्नुते। (Cf. नम्, goth. *hneivan* inclinare, *hnaivs* humilis, *hnaivjan* humiliare, germ. vet. *hnîgan* inclinare, anglo-sax. *hnîvan, hnîgan* id.; gr. νεύω, lat. *nuo*, v. Benfey II. 182. Graff 4.1127.)

c. अप celare, occultare, abnuere. MAN. 8.53.: निर्दिश्या ऽपह्नुते।

c. नि *id.* MAN. 8.59.: यो यावन् निह्नुवीता ऽर्थम्।

ह्मल् 1. P. (चलने K. चाले V.) se movere, vacillare. *Cf.* ह्वल्।

ह्यस् *Adv.* heri. (Cf. gr. χθές pro χές, lat. *heri* e *hesi*, *hes-ternus*; germ. vet. *ges-ter* heri, v. gr. comp. 391.)

ह्यस्तन (*fem.* ई, a praec. s. तन) hesternus.

ह्रग् 1. P. (संवरणे) tegere. *Cf.* ह्लग्।

ह्रद *m.* (r. ह्राद्, correpto आ, suff. अ, v. sq.) lacus profundus, *praesertim* in Tartaro. N. 6.13. SA. 7.43.

ह्रदिनी *f.* (r. ह्राद् correpto आ s. इन् in *fem.*) flumen. N. 12.112. *V.* नदी।

ह्रप् 10. P. ह्रापयामि loqui. *Cf.* ह्लप्, लप्।

ह्रस् 1. P. (शब्दे K. रवे V.) sonare. *Cf.* ह्लस्, रस्। — ATM. diminui (fortasse *Denom.* a ह्रस्व brevis). MAN. 1.83.: आयुर् ह्रसते पादशः। *Caus.* ह्रासयामि diminuere. MAN. 11.216. *Cf.* ह्रू।

ह्रसिष्ठ, ह्रसीयस् v. gr. 251.

ह्रस्व 1) brevis. N. 18. 6. 2) angustus, arctus. N. 23. 9.

ह्राद् 1. *A.* (अव्यक्ते शब्दे *K.* स्वने *V.*) sonare, tonare. K.: ह्रादते मेघः·

ह्रादिनी *f.* (r. ह्राद् s. इन् in *fem.*) fulmen, *Indri* fulmen. Am.

1. ह्री 3. *P.* जिह्रेमि, part. pass. ह्रीत et ह्रीण· Pudere, erubescere. Ragh. 15. 44.: जिह्राय राघवः· — ह्रीत pudens, pudibundus. N. 13. 30. (Cf. ह्रीछ्, slav. *sram-i-ti* pudore afficere c. *s* = ह sicut in *srjdjze* cor, v. हृदय; fortasse germ. vet. *HRU, RU* poenitere, *hriwu, riwu, hrau, rou, hruumês, ruun; hriuwa, riuwa, riwa* poenitentia, anglo-sax. *hreova* id.; v. Pott 1. 209. Graff 4. 1142.)

2. ह्री *f.* pudor.

ह्रीछ् 1. *P. i. q.* ह्री· (Huc trahi posset goth. *id-reiga* poenitentia, nisi pertinet ad रुज्.)

ह्रीमत् (a ह्री pudor s. मत्) pudibundus. Dr. 8. 44.

ह्रुड्, ह्रूड्, ह्रौड् 1. *A.* (गतौ) ire.

ह्रेष् 1. *A.* hinnire. Mah. 4. 2000.: ह्रेषमाणैर् वाजिभिः· — ह्रेषित *n.* hinnitus. Mah. 3. 11764. — *Caus.* adhinnire *alicui c. acc.* Mah. 3. 11764.: ह्रेषयामासुर् अन्योन्यं ह्रेषितैः· (V. हेष्, हेषिन् et cf. germ. vet. *hros* equus, angl. *horse*, nostrum *Ross*, gr. χρό-μη, χρεμέθω, χρεμίζω.)

ह्लग् 1. *P.* (संवरणे) tegere, *cf.* ह्रग्·

ह्लप् 10. *P.* ह्लापयामि (भाषणे *V.*) *Vid.* ह्रप्·

ह्लस् 1. *P.* sonare. *Vid.* ह्रस्·

ह्लाद् 1. *A.* gaudere, laetari. Mah. 1. 3036.: ह्लादते जनिता प्रेक्ष्य (पुत्रम्)· — *C. loc. rei.* Mah. 1. 3037.: ह्लादन्ते (नराः) स्वेषु दारेषु घर्मार्ताः सलिलेष्व् इव· — *Caus.* exhilarare. R. Schl. II. 44. 10.: शयानम् अनघं रात्रौ ... रश्मिभिः संस्पृशन् शीतैश् चन्द्रमा ह्लादयिष्यति· (Cf. anglo-sax. *glæd* laetus, splendens; angl. *glad*, germ. vet. *glat* splendens; hib. *gairdim* «I rejoice», nisi pertinet ad गृध् q. v.; slav. *rad* laetus, *radosća* laetitia; fortasse gr. γῆθος, γηθέω, ejectâ liquidâ, transpositâ aspiratione; fortasse γαίω e γαίθω vel γαθίζω; lat. *gaudeo.*)

c. आ *Caus.* exhilarare. N. 21. 8.: ममा ऽऽह्लादयते चेतः·

c. प्र *Caus. P. A. id.* R. Schl. I. 9. 56.: प्रह्लादयन्; Mah. 1. 7190.: प्रह्लादयध्वम्; Ur. 86. 14.: प्रह्लादयस्व·

ह्वल् 1. *P.* (चलने *K.* चाले *V.*) vacillare, titubare. (Cf. germ. vet. *wallôn* ambulare, errare, volitare.)

c. वि *id.* Mah. 1. 214.: सञ्ज्ञां नो ऽपलभे सूत मनो विह्वलती ऽव मे; R. Schl. II. 13. 4.: प्रत्युवाच ततः क्रुद्धो मुहूर्तं विह्वलन्न् इव· — विह्वलित vacillans, titubans. R. Schl. I. 9. 15.: मदविह्वलिताः काश्चित् प्रपतन्त्य् उत्पतन्ति च·

ह्वृ 1. *P.* (कौटिल्ये) curvum, flexuosum esse. (Vid. प्रह्व, उपह्वर et cf. ध्वृ i. e. धुर्, lat. *vârus*, hib. *fiar* «crooked, inclined», *fiaraim* «I incline, bend», *fiaras* «crookedness».)

ह्वे 1. *P. A.* (हु, हू v. gr. 694.) vocare, advocare. Su. 3. 10.: विश्वकर्माणम् अह्वयत् (ed. Calc. आह्वयत्); R. Schl. II. 34. 11.: आर्यो ह्वयति वो राजा; Mah. 1. 3393.: मा चै ऽनां शयने ह्वये· (Slav. *zv-a-ti* vocare; island. vet. *hvîa* hinnire, germ. vet. *hwaijôn* id., *hwaijôt, hweijôt, weiôt* hinnit, v. Graff IV. 1223.; fortasse goth. *hrôpja* voco = ह्वापयामि, sicut Caus. secundum generalem regulam sonaret, pro quo anomale ह्वाययामि (gr. 519.), mutato *v* in *r* (v. gr. comp. 20.), servatâ tenui *p*, sicut in *slêpa* dormio, v. स्वप्; germ. vet. *hrôfu, ruafu* cet., nostrum *rufe*; fortasse hib. *guilim* «I weep, cry, bewail» = ह्वयामि, mutato य् in *l* (v. यकृत्), nisi pertinet ad 2. गृ i. e. गर्·)

c. आ 1) advocare. R. Schl. II. 58. 1.: आजुहाव तं सूतम्; 91. 12.: आह्वये विश्वकर्माणम्; N. 5. 1.: आजुहाव महीपालान्... स्वयंवरे· 2) provocare *ad pugnam vel ludum.* Mah. 2. 879.: वाम् आह्वयामहे राजन् स्थिरो युध्यस्व; 4. 342.: सर्वमल्लान् अथा ऽऽह्वयत्; Rigv. 32. 6.: आ हि जुह्वे महावीरम्; In. 5. 7.: शशिनं वक्रचन्द्रेण सा ऽऽह्वयती ऽव; N. 12. 83.: आहूय provocando, post provocationem. — *Caus.* आह्वा-

ययामि advocari jubeo. Ragh. 15.75.: कविम् आह्वाययामास.

c. आ praef. उप id. sgf. 2. Mah. 2. 1765.: उपाह्वयस्व तम्.

c. आ praef. सम् 1) convocare. Su. 2.9.: सैनिकांश्च समाह्वय. 2) provocare *ad pugnam vel ludum*. Mah. 2. 1518.: त्वां समाह्वयते; 4.346.: भीमो मल्लं समाह्वयत्; 5.35.: गान्धारराजस्य सुतम् मताक्षं समाह्वयद् देवितुम्.

ADDENDA ET EMENDANDA.

p. 1. C. 1. अ cf. hib. *a*, ejus = अस्य, अस्यास्, v. O'Reilly p. 14.

p. 2. अगार *n.* domus. Ragh. 5.25.: आगार *id.* Am.

p. 3. अङ्कुरित (ab अङ्कुर s. इत) surculis praeditus. Ur. 9.2.

p. 4. अङ्गुष्ठ *m.* (v. अङ्गुरि) pollex. Sa. 5.16.

p. 5. c. अट् ire cf. hib. *eathaim* «I go», v. Pictet p. 12.

अटनि, अटनी *f.* arcûs extrema. Hit. 35.12.

p. 6. l. 24. lege अतिमात्रम्.

अतिसर्ग *m.* (r. सृज् praef. अति s. अ) donum. Sa. 5. 53.

अत्याहित *n.* (r. धा c. आ praef. अति s. त) magnus terror (Am. महाभीति), eventus terrificus. Ur. 54. 8. *infr.*

c. अद् edere cf. etiam hib. *ithim* «I eat».

p. 8. c. 1. अन् spirare cf. hib. *anal* «breath», *anam* «life, soul», cambro-brit. *enyz* anima.

c. 2. अन् praef. priv. cf. hib. *an, ain.*

c. अन demonstr. cf. hib. *an ó, ὁ.*

p. 10. अनुग्रह *m.* (r. ग्रह् praef. अनु s. अ) favor, benevolentia. Sa. 5.34.

p. 11. अन्त् 1. *P.* (बन्धने *K.* बन्धे *V.*; scribitur अत्) ligare. *Cf.* अन्द्.

c. अन्तर् cf. hib. *indir, idir* «between, betwixt».

p. 12. c. अन्तरिक्ष, अन्तरीक्ष cf. cambro-brit. *entyrc* «the firmament, the vault, or canopy of the heavens», v. Pictet p. 12. Owen s. v.

c. अन्ध cf. hib. *uinne* «blind», v. Pictet p. 13.

अन्द् 1. *P.* (बन्धने *K.* बन्धे *V.*; scribitur अद्) ligare. *Cf.* अन्त्.

p. 13. c. अप् aqua cf. etiam hib. *abh* flumen.

p. 14. अबन्ध्य (ex अ priv. et बन्ध्य sterilis) non sterilis, non vanus, non irritus, *inde* fructu praeditus, fructuosus. Ur. 7.14. 16.4. *cf.* सफल Ur. 9.17.

p. 17. c. अम्भस् aqua cf. hib. et scot. *aibheis* mare.

p. 18. c. अर्क sol cf. hib. *eark* sol, coelum.

c. अर्च् colere, ex अर्क q. v. cf. goth. *alhs*, Them. *alha*, templum.

c. अर्चिस् ex अर्किस् - v. अर्क - cf. hib. *earchaoin* «splendid, very bright».

c. अर्ज् colligere cf. goth. *rik-jan* id.

p. 19. अर्द् 1. *P.* (पीडागतियाचनेषु) 1) vexare. 2) ire. 3) poscere, rogare, petere, *c. acc. pers.* Ragh. 5.17.: शरद्घनं ना ऽर्दति चातकः (cf. अर्थ्). — Cl. 10. *P.* 1) vexare. Mah. 3.16450.: तत एनम् महावेगैर् अर्दयामास तोमरैः; 1.1182. 2) ferire, occidere. R. Schl. I. 16.30.: विचरन्तो ऽर्दयन् (omisso augmento) सर्वान् सिंहव्याघ्रमहोरगान्. (Cf. hib. *ord* 1) «a hammer, sledge, mall, mallet». 2) «death, manslaughter».)

c. अभि 1. *P.* vexare, affligere. R. Schl. II. 21.55.: अभ्यर्दसि मां सुदुःखम्; Mah. 1.4116.: अभ्यर्दित.

c. आ v. p. 19.

c. सम् 10. *P.* vexare, vulnerare. Mah. 3.761. 11724.: समार्दयत्.

p. 23. c. अश्व equus cf. hib. *each* id., cambro-brit. *osw* equa.

p. 24. c. अष्टन् octo cf. hib. *ocht*, cambro-brit. *wyth*, v. Pictet p. 141.

1. अस् c. अधि 1) legere. MAN. 4. 147. (v. इ praef. अधि). 2) facere. MAN. 11. 106. (v. 3. अस् praef. अभि).

c. नि ponere, collocare. MAN. 6. 46. (v. 3. अस् praef. नि). — C. नि praef. वि (विन्यस्) *id.* MAN. 3. 226. (v. 3. अस् c. वि + नि). — C. नि praef. सम् (सन्न्यस्) 1) deponere, TROP. renuntiare *alicui rei, praesertim actionibus.* MAN. 6. 94.: वेदान्तं विधिवच् छ्रुत्वा सन्न्यसेत् (= कर्माणि सन्न्यसेत्, schol. सन्न्यासम् अनुतिष्ठेत्, v. सन्न्यास et cf. MAN. 6. 95. 96. ubi सन्न्यस्य tam huc quam ad 3. अस् referri potest.

2. अस् antecedente न mori (v. भू). MAH. 3. 10284.

p. 26. अहन् etiam neut. RAGH. 5. 25.

p. 27. c. अहि cf. etiam gr. ἔχις et germ. vet. *unc* anguis, v. Graff 1. 347.

p. 28. आञ्छ् 1. P. (आयामे; scributur आछ्) extendere.

p. 31. आप् praef. परि v. पर्याप्त.

p. 32. c. आम crudus, incoctus cf. etiam gr. ὠμός.

आयासिन् (r. यस् praef. आ s. इन्, nisi ab आयास s. इन्) vexans. UR. 27. 8. *infr.*

c. आयुस् cf. hib. *aois* f. «age».

p. 35. आशु *Adj.* celer. RIGV. 4. 7.: आशुम् आशवे.

आस् praef. अनु 1) assidere, apud alqm sedere, *c. acc.* MAH. 2. 405. Unâ sedere, *c. instr.* MAH. 3. 7040. RAGH. ed. Calc. 1. 57. 2) facere. N. 7. 3. vid. सन्ध्या et praef. उप.

c. उत् उदासीन (v. gr. 599.) non curans, incuriosus, negligens, tranquillus, securus. H. 4. 44. BH. 9. 9. UR. 42. 1. *infr.* 47. 7. *infr.*

p. 40. c. इन्ध् cf. etiam hib. *aitin* f. «fire», *aitinne* «firebrand, charcoal».

p. 41. c. 2. इष्, इच्छ् cf. etiam slav. *isk-a-ti* quaerere, lith. *jêszk-ó-ti* id., v. Miklosich p. 34.

p. 43. ईन्त् 1. P. (बन्धने, scribitur इन्त्) ligare.

p. 46. उत्फुल्ल aptius deducitur a r. 1. फल् s. त, assimilato त antecedenti ल्, debilitato अ in उ, v. gr. min. ed. 2. 552.

p. 47. उदासीन v. आस् praef. उत् p. 408. *a.*

p. 50. c. उपरि cf. etiam hib. *fair* «on, upon».

p. 51. उपस्थ in comp. रथोपस्थ v. etiam MAH. 4. 1106.

p. 56. ऋक्ष *m.* etiam stella. AM. *Vid. sq.*

ऋक्षराज *m.* (e praec. et राज rex) luna. UR. 39. 2. *Vid.* तारापति.

ऋज्ज् 1. A. (भ्रज्जे K. भृज्जे V.; scribitur ऋज्) assare, frigere, coquere. *In dial. Vêd.* ornare (?), v. Westerg. (Cf. भृज्, भ्रस्ज्.)

c. ऋतु cf. etiam russ. *ljeto* aestas, annus.

p. 57. ऋषभ e वृषभ, vid. वृष्, वृषभ.

p. 58. एकावली *f.* (ex एक et आवली) simplex linea *margaritarum, florum cet.* AM. VI. 3. 7. UR. 11. 6. *infr.*

p. 62. कक्ष् v. वाक्ष्.

p. 70. c. काङ्क्ष् cf. etiam hib. *cuingim* «I desire, request, demand».

p. 72. l. 6. lege न natus) pro न) natus

कालकेय (a कालका s. एय) i. q. कालकाञ्ज. A. 10. 11. 13.

p. 75. कुड्य *n.* (ut videtur, a r. 3. कुण्ड् s. य) paries. MAH. 2. 731.

p. 77. कुम्प् 1. et 10. P. (स्तृत्याम्; scribitur कुप्) sternere. *Cf.* कुम्प्.

p. 79. *b.* l. 2. lege सात् pro शात्.

p. 80. *b.* l. 24. pro विकुर्वते lege विकुर्वाते quod per «se transformant» vertendum esse censeo; *v.* l. c. sl. 20, 21.

p. 81. कूड् 6. P. *i. q.* कुड्.

p. 82. कृप *m. nom. pr.* A. 11. 3.

p. 85. केदार *m.* campus, *v.* p. 349. l. 16.

कैतव *n.* 2) fraus, *v.* p. 343. l. 3.

p. 86. कोष्ठ *m.* stomachus. AM. IV. 10. 43.: पुंसि कोष्ठः. —

Etiam n. Dev. 6.13.: कोष्ठानि·

कौन्द् (*f.* ई, a कुन्द् s. अ) ad plantam *Cunda* dictam pertinens.

c. क्रथ् cf. श्नथ्, *v. squ.*

c. क्लथ् cf. 2. श्रथ्, 1. श्लथ्, क्रथ्, श्नथ्·

p.87. l.23. de lat. grandis vid. etiam वृध्·

p.88. क्रिया *f.* (r. कृ s. या) 1) opera, labor, opus. Hit. 8. 1. Ur. 39.3. 2) ritus, caerimonia. Sa. 1.20. A. 4.2.

p.90. क्लु 1. *A.* se movere. *Vid.* विक्लाव·

p.94. क्षीज् 1. *P.* (अव्यक्ते शब्दे *K.* हिक्कने *V.*) singultire.

p.96. ख 2) cavum. Man. 2.60. 3) sensus *videndi, audiendi cet.* Am. IV. 2.19.: इन्द्रिये ऽपि खम्·

खण्ड 2) saccharum. Ur. 38.1. *infr.*

खच् *etiam* oriri, nasci.

p.99. गज् 1. *P.* (स्वने; scribitur गञ्ज्) sonare. *Cf.* गञ्ज्, गर्ज्·

गड् 1. *P.* (सेचने *K.* सेचे *V.*)

गण् *adde* 10.

p.102. गम्ब् 1. *P.* (गतौ) ire. *Vid.* घम्ब्·

p.103. *b.* l.30. lege अधिगा pro अधिगाम्·

p.106. गुप्ति *f.* etiam actio celandi, occultatio. Hit. 120.8.

p.112. ग्रह् praef. वि *Caus.* impugnandum curare. Hit. 116.22.:

p.113. घटन *n.* (r. घट् s. अन) junctio, conjunctio. Ur. 27.9.

p.114. घुंष् 1. *A.* (धूषे; scribitur घुष्) splendidum, pulchrum reddere.

घुड् 6. *P.* (व्याघाते) impedire. *Cf.* 2. घुट्·

p.114. *b.* lege घिण्ण् pro घिण् et घुण्ण् pro घुण् (a grammaticis scribitur घिण्, घुण्, v. gr. 110[a]). et cf. घृण्ण्).

p.115. *b.* l.4. et 13. de lat. *verres* v. etiam वृष·

p.117. चघ् 5. *P.* (घातने) pulsare, ferire, occidere.

p.126. चुच्य् 1. *P.* (अभिषवे) succum exprimere. *Cf.* शुच्य्·

c. चुत् cf. etiam श्चुत्·

p.129. l.8. *infr.* del. lege.

l.7. *infr.* lege quo pro quà.

p.130. *b.* l.29. lege शैवाललोलांश् pro शैवावलोलांश्

p.141. l.32. adde 41.11.

p.144. c. ज्वल् cf. etiam hib. *geal* «fair, white, bright», *gealach* «the moon», *gealaighim* «I whiten, bleach, shine».

p.152. तिघ् 5. *P.* (घातने) pulsare, ferire, occidere.

p.156. तूल् 1. et 10. *P.* ponderare.

p.161. त्वङ्ग् 1. *P.* (गतिकम्पयोः; scribitur तग्) ire, se movere, tremere. *Cf.* त्रङ्ग्, तङ्ग्·

lege युङ् pro यङ्·

p.162. *b.* l.9. lege दन pro दन्·

दण्ड *m.* exercitus. Man. 7.103.

p.167. दान् *P. A.* (अवखण्डने *K.* आर्जवे छिदि *V.*) दीदांसामि, दीदांसे (proprie Desid. v. gr. 553.) abscindere, rectum facere. Cf. दो (ita शान् unde शीशांस् cohaeret cum शो).

p.168. l.19. de goth. *sin* compositi *sinteins* v. etiam सना·

l.27. lege 331[a]). pro 332.

दिम्प् 10. *P. A.* (सङ्घाते) coacervare. *V.* डप्·

p.171. दुःखीय् (Denom. a दुःख s. य्) dolorem pati. Hit. 48.17.

दुर्णय *m.* (e दुस् et नय a r. नी s. अ) malefactum, flagitium, scelus. Ur. 27.9. *infr.*

p.173. c. दुस् cf. etiam island. vet. praef. *tor*, germ. vet. *zur*, v. Grimm II. 768.

दूति *f.* (e दूती correpto ई) *i. q.* दूती. Ur. 63.9.

दूर्वा *f.* graminis genus, Wils. *bent grass* (Panicum dactylon). Ur. 44.4.

p.174. 1. दृभ् 6. *P.* (ग्रन्थे *K.* गुम्फने *V.*) jungere, nectere, serere.

2. दृभ् 1. et 10. *P.* (भये) timere.

p.177. द्यै 1. *P.* (न्यक्करणे) spernere, contemnere.

p.178. द्रोणि, द्रोणी *f.* labrum, solium. R. Schl. II. 66.16.

p. 179. द्वित्र *m.n.pl.* द्वित्रा *f.pl.* (द्वित्राः द्वित्राणि, e द्वि duo et त्र, quod correptum esse videtur e त्रय, a त्रि tres) duo vel tres. Ragh. 5. 25.: द्वित्राण्यहानि.

p. 180. धनिक *m.* (a धन s. इक) creditor, v. विद् *Caus.*

p. 184. l. 14. lege a धी pro r. धी.

धुर्व् 1. *P. i. q.* दुर्व्, तुर्व्, थुर्व्.

p. 187. ध्रू *i. q.* ध्रु.

ध्रै 1. *P.* (तृप्तौ) gaudere, satiari.

p. 192. l. 16. lege नंष्टास्मि pro नष्टास्मि

l. 18. lege नंष्टा pro नष्टा.

p. 194. c. नि cf. etiam slav. НИЗ *niz* deorsum.

p. 195. निचोल *m. n.* (r. चुल् praef. नि s. अ) pallium. Gita-Gov. 5. 11.

p. 199. निष् 1. *P.* (सेके) irrigare.

p. 201. नुड् 6. *P.* (वधे) pulsare, interficere.

p. 204. पटह *m. n.* tympanum. Dev. 2. 54.

पटु *etiam* vehemens, *de imbre.* Ur. 58. 1.

p. 208. 4. पद् *etiam* passus. R. Schl. I. 31. 19.

p. 214. 1. पष् 1. *P. A.* (बाधनस्पर्शयोः *K.* वधे ग्रन्थे *V.*) coërcere, tangere, interficere, jungere, nectere. *V.* 1. पस्.

2. पष् 10. *P.* पाषयामि (बन्धे) ligare. *V.* पश्, पस्.

3. पष् 10. *P.* पषयामि (बन्धबाधयोः स्पर्शगत्योः) ligare, coërcere, tangere, ire.

1. पस् 1. *P. A.* (वधग्रन्थयोः *K.* वधे ग्रन्थे *V.*) interficere, jungere, nectere. *V.* 1. पष्.

2. पस् 10. *P.* पासयामि (बन्धे) ligare. *V.* 2. पष्.

पाणिज *m.* (e पाणि manus et ज natus) unguis. Gita-Gov. 12. 11.

p. 215. पारिजात *m.* nomen arboris. Wils. 1) *A tree of paradise.* 2) *The coral tree,* Erythrina fulgens. Ur. 25. 5. *infr.*

p. 217. पिशुन *Adj.* (ut videtur, a r. पिश् s. *unâd.* उन) 1) nuntius, nuntians, certiorem faciens. Ur. 25. 15. 2) crudelis. 3) vilis, malus, pravus.

p. 220. पुरु. De lat. *multus* et hib. *mor* v. etiam भूरि.

पुरोभागिन् (a पुरोभाग - e पुरस् et भाग pars, portio - suff. इन्) arrogans, immodestus. Am. III. 1. 46. Ur. 49. 5. *infr.*

p. 222. पूर्ब् 10. *P.* (निकेतने) habitare.

p. 224. पै 1. *P.* (शोषणे *K.* शोषे *V.*) siccari.

p. 228. De प्रतीप v. समीप.

प्रत्यर्थ (*Bah.* e प्रति et अर्थ) utilis. A. 4. 61.

p. 229. प्रबन्ध *m.* (r. बन्ध् praef. प्र s. अ) fabula. Ur. 1. 9.

p. 230. प्रयोग *m.* (r. युज् praef. प्र s. अ) actio fabulam agendi. Ur. 28. 8. 35. 4. *Cf.* प्रयोक्तृ.

प्रवीण (*Bah.* e प्र et वीणा) scitus, peritus, prudens; *v. sq.*

प्रवीणता *f.* (a praec. s. ता) habilitas, peritia, prudentia. Hit. 7. 17.

p. 231. *b.* lin. 10. pro id. lege i. q. praec. sgf. 1.

प्रा 2. *P.* implere. Rigv. 42. 9.: प्रास्य् उदरम्; 69. 1.: पप्रा (= पप्रौ). *Cf.* पृ, पूर्, 3. पृ.

c. आ *id.* Rigv. 52. 13.: आप्राः; 81. 5.: आपप्रौ.

p. 232. प्राण *etiam* sensus, *videndi cet.* Man. 4. 143. (v. स्पृश् praef. उप).

l. 1. *infr.* lege i. q. प्रायशस् pro i. q. praec.

p. 238. बाणिज्य vid. वाणिज्य.

बाणि vid. वाणि.

p. 239. बिम्ब vid. विम्ब.

बिल् lege 6. et 10. *P.* pro 1. et 10. *P.*

p. 241. l. 14. Cf. ब्रू, boruss. vet. *billa* cet., v. l. 16. sq. cf. etiam lith. *burna* os; germ. *SPRAH* etiam ad अह् praef. प्र (प्राह्) trahi posset.

p. 243. *b.* भर्तृ *Adj.* ferens, sustentans. Bh. 13. 16.

p. 244. भष् 1. *P. interdum A.* latrare: Mah. 1. 5249.: आ भषन्; 2. 1424.: भषेयुः (श्वानः); 2. 1425.: भषन्ते. (Cf. भाष्.)

p. 247. l. 5. lege भीषयन्ति pro भीषन्ति.

c. 1. भुज् cf. etiam slav. БѢГѪ *bjegu* fugio.

p. 248. भुशुण्डी *f.* teli genus. A. 6. 16. (lege भुशुण्डीभिः), 7. 3.

p.250. c. भूर्ज cf. germ. vet. *birca, bircha,* nostrum *Birke,* lith. *bérz'a-s.*

p.251. भृ 9. P. भृणामि, v. gr. 385. (भर्त्सने K. भृतौ भृञि भर्त्से V.) reprehendere; sustentare; frigere, assare.

भोक्तृ *Adj. n.* Bh. 13. 14.

p.252. भ्यस् 1. A. (भये) timere. *Cf.* भी.

p.253. c. भ्राज् cf. etiam scot. *breagh* «bellus, tersus, speciosus, nitidus, bene ornatus», *breachad* «pulchritudo, decor, nitor».

भ्राश् scribitur etiam भ्रास्; Praet. mltf. Vêd. अभ्राट् aptius deducitur a भ्राज्, v. euphon. r. 59.

भ्रुड् 6. P. (संवृतिसंहत्योः) tegere, coacervare. *Cf.* भुड्.

p.254. *b.* l.15. lege शाठ्ये pro शाढ्ये.

p.255. मण् 1. P. (शब्दे K. कूजे V.) sonare, murmurare. Nalod. 2. 60.: मणित sonitus, murmur.

p.259. मभ्र् 1. P. (गतौ K. गत्याम् V.) ire, se movere.

मम्ब् 1. P. (गत्याम्) *id.* *Cf.* मर्ब्.

मय् 1. A. *id.*

p.260. मर्ब् 1. P. *id.*

मलयज *m.* (e मलय et ज natus) santalum. Ur. 42. 2.

मष्क्, मस्क् 1. A. (गतौ) ire, se movere. *Cf.* मक्क्.

p.262. c. 3. मा cf. etiam hib. *mi* particula negativa in initio compp.

p.268. मुस् 4. P. (खण्डने K. छिदि V.) frangere, findere.

मुस्त् 10. P. (सङ्घाते K. संहतौ V.) coacervare.

p.269. *b.* lege मृगलाञ्छन pro °ञ्च°

p.270. *b.* मृत्यु etiam fem. et neut.

p.271. l.5. et 6. lege βραδύς e μραδύς.

मॄ 9. P. मृणामि (वधे) interficere.

p.273. म्लेव् 1. A. *i. q.* मेव्.

p.275. यदि 3) quod, *dafs*, post आशंसे credo, puto, *v.* p. 341. *b.*

p.276. यन्त्र् 1. et 10. P. (scribitur यत्र्, ut mihi videtur, Denom. a यन्त्र, r. यम् s. त्र) obstringere, coërcere. R. Schl. I. 40. 17. Mah. 3. 33.

p.278. l.32. lege भार्याविहर्ता pro भायाविहर्ता.

p.283. यौट्, यौड् 1. P. (सम्बन्धे) conjungere, conglutinare. *Cf.* यु.

p.287. रसायन *n.* (e रस argentum vivum et अयन) medicamentum. Wils.: *A medicine preventing old age, and prolonging life, the* Elixir Vitae *of the alchymists.* Hit. 43. 8.

c. रात्रि cf. scot. *raoir* in *an raoir* hesternâ nocte, (ita *an de* heri, vid. दिन).

p.299. लम्भ् 1. A. (शब्दे; scribitur लभ्) sonare. *Cf.* रम्भ्.

p.303. l.25. lege लूष् pro लूप्.

p.306. वाठ् 1. A. (एकचर्ये V.; scribitur वठ्) solum ire.

p.313. l.11. lege मार्गेण pro मार्गेन

p.317. वास् v. वाश् et वासय्.

p.336. वेथ् 1. A. *i. q.* विथ्.

p.346. शव् 1. P. (गतौ K. विकारे V.) ire, mutare.

p.348. शिखरिणी *f.* (*fem.* τοῦ शिखरिन्) lac coagulatum cum saccharo et condimentis mixtum. Ur. 42. 7. *infr.*

p.351. शुक् 1. P. (गतौ K. सर्पे V.) ire, se movere.

शुच्य् 1. P. *i. q.* चुच्य्, v. p. 409.

शुन् 6. P. (गतौ K. गत्याम् V.) ire, se movere.

p.353. शेव् 1. A. *i. q.* सेव्.

शैवाल *i. q.* शैवल.

p.354. शौट्, शौड् 1. P. (गर्वे) superbum esse.

p.359. श्वच् 1. A. (गत्याम्) ire, se movere.

श्वञ् 1. A. *id.*

श्वञ्च् 1. A. (scribitur श्वञ्) *id.*

p.362. संरम्भपरुष (e संरम्भ et परुष) valde asper, *sicut*

germanice dicitur grimmig kalt, grimmige Kälte. Wils. ed. 2. vid. sq.

संरम्भरूक्ष (e संरम्भ et रूक्ष) *id.* Ur. 51. 5.

p. 362. *b.* l. 6, 7. वराहसंस्थित aptius derivatur a वराहसंस्था elephanti forma suff. इत, inde elephanti formâ praeditus; ita कैरातसंस्थित a कैरातसंस्था suff. इत.

p. 374. सामन्त (*fem.* ई, a समन्त s. अ) finitimus, vicinus, confinis. *Subst. m. ut videtur,* rex terrae finitimae. Ur. 50. 13.

p. 375. सारस *m.* (a सरस् s. अ) grus indica. H. 1. 25. — *Fem.* सारसी.